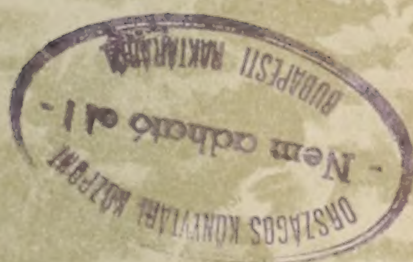

GELLÉRI MÓR

HETVEN ÉV A MAGYAR IPAR TÖRTÉNETÉBŐL

1842–1912

ORSZÁGOS KÖNYVTÁRI KÖZPONT
BUDAPESTI RAKTÁRA
- Nem adható el! -

HETVEN ÉV A MAGYAR IPAR TÖRTÉNETÉBŐL

AZ ORSZÁGOS IPAREGYESÜLET MŰKÖDÉSE

1842-1912

AZ EGYESÜLET MEGBIZÁSÁBÓL

IRTA

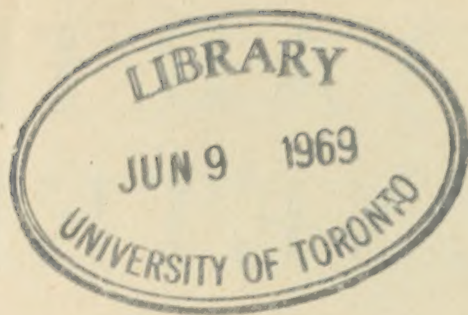
GELLÉRI MÓR

EGYESÜLETI IGAZGATÓ

BUDAPEST

AZ ORSZÁGOS IPAREGYESÜLET KIADÁSA

1912

PESTI KÖNYVNYOMDA RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

ELŐSZÓ

Az Országos Iparegyesület az 1892. évi deczember hó 18-ikán nagy díszszel ünnepelte meg fönnállásának félszázados korszakát. Ott volt az ünnepen az összminisztérium, ott voltak a főrendiház, a képviselőház, a katonaság, a törvényhatóságok, a hazai tudományos és kulturintézetek, a kül- és belföldi ipari és rokonegyletek, testületek és intézetek kiküldöttei, a mezőgazdasági, a kereskedelmi és ipari világ jelesei. Ekkor intézte hozzánk fenséges védnökünk, *József* főherczeg a következő intelmet:

> Előre kell törekednünk s habár jelenleg iparunk ugy áll, hogy sok tekintetben önállókká lettünk és a magunk erejéből tudjuk kiállitani mindennapi szükségleteinket, mégis *még előbbre* kell törnünk, a mig a tetőpontot el nem értük. Előre kell törnünk, hogy ha majdan egykor a százados ünnepélyen fiaink ujra megjelenendenek e teremben, elmondhassák: áldjuk a mi apáinkat, mert *ők törték a göröngyös utat mielőttünk és mi a megalapozási uton előre haladva, most oda jutottunk, hogy egész Európával egy szinvonalon állunk.*

A félszázados jubileum jellemzésére is másnak, elfogulatlan birálónak adjuk át a szót. Egyik legtekintélyesebb napilapunk erről a következőkben emlékezett meg:

> Magyarországon ritkán ünnepelték még a munkának ünnepét ily ragyogó fénynyel, mint tegnap az Országos Iparegyesület ötvenéves jubileumát; nem szabadulhattunk meg amaz örvendetes érzelemtől, hogy az ipar hazánkban hosszú és fáradságos

küzdelem után az államéletben oly pozicziót vívott ki magának, mely iránt fent és alant a megérdemelt tisztelettel viseltetnek. Azon őszinte, meleg, hazafias ünnepek egyike volt, a melyek mindig vörös betükkel számitanak egy lelkesedni tudó és akaró nemzet naptárában.

Az első ötven esztendő munkájáról terjedelmes kötetben számolt be az igazgatóság megbizásából e sorok irója. »*Ötven év a magyar ipar történetéből 1842—1892.* Az Országos Iparegyesület félszázados működése« volt a czíme e 81 negyedrétíves (648 oldal) munkának, mely felölelte az első uttörő korszak (1842—1852) történetét, melynek lapjait *Kossuth* Lajos és *Batthyány* Lajos nevei aranyozták be és tüzetesen ismerteti a második korszak, az ujjáébredés korszakának (1867—1892) küzdelmeit és eredményeit, a melyek báró *Eötvös* József, gróf *Zichy* Jenő és első sorban *Mudrony* Soma fáradhatatlan buzgalmának emeltek örök emléket. Ezt a könyvet, mint értékes ipartörténeti forrásmunkát az akkori kereskedelmi miniszter melegen ajánlotta az ipari érdekeltség pártolásába, ugy, hogy az majdnem teljesen elfogyott.

A félszázados ünnep óta minden lusztrumban megpihenünk egy-egy órára, hogy hálásan tekintsünk a multba, szemlét tartsunk vetésünk és aratásunk fölött és bizalommal nézzünk a jövőbe. A hatvanéves ünnepen, 1902. május 25-ikén, Ő Felsége apostoli királyunk legfelsőbb kéziratban megengedte, hogy Egyesületünknek »a hazai ipar előmozditása körül kifejtett hasznos tevékenységeért« és Egyesületünk elnökének »ezen minőségben szerzett kiváló érdemeiért« elismerése tudtul adassék.

És most elérkeztünk *a hetvenéves fordulóhoz.* Ha az első korszak az uttörés és magvetés, a második az ipar népszerűsitésének, bevezetésének és térhóditásának, vagyis a szántás-vetésnek korszaka volt, akkor ezt a harmadik, 1892-től 1912-ig terjedő korszakot, a mélyebben szántás, az aratás kezdete és *a hasznos részletmunka* időszakának lehet nevezni, a mely majdnem teljességében *Matlekovits* Sándor nevéhez és vezető tevékenységéhez fűződik.

Erről a korszakról kiván beszámoló lenni ez a kötet. És miután az »Ötven év« a könyvpiaczról már majdnem

teljesen letűnt és a mai generáczió előtt kevésbé ismeretes, elkerülhetlennek látszott e munka elején az Iparegyesület első félszázadának történetét bevezetésképpen, mintegy dióhéjba szoritva, ujból föltárni azok előtt, a kik *ezt* a beszámolót kézhez veszik; mert a jelen számos eredménye és sikere a régebbi kezdések talajából fakadt és oly szoros kapcsolat és összefüggés van a mult és jelen között, hogy ezeket ezuttal is némi összefüggésbe hozni, elodázhatlan kötelesség gyanánt jelentkezett a régi és az uj krónika egyazon irója előtt.

Tehát az *ujabb husz esztendő* ipari köztevékenységének vázlatos megismertetését czélozza ez a kötet. Nem rendszeres ipartörténet ez, hanem a fölmerült anyag kronológikus felsorolása, egymás mellé állitása. Teljes és rendszeres ismertetése tevékenységünknek sokkal több tért vett volna igénybe. De a terjengősséget mellőztük, mert hiszen számos oly alárendelt részletet lehetett elhagynunk, a melynek elintézése ugyan sok munkával járt, de a napi termelés szigorú rostáján keresztül esett. A mi némi súlylyal birt, azt felszinen tartottuk. De azért nem lehetett mellőzni kisebb részleteket, melyek egy-egy kérdés teljes megvilágitásának s bizonyos kezdeményezések összhangzatos kiépitésének fontos bizonyitékai.

Ez a beszámoló repertóriuma az ipari közügyeknek, a mint ezek évről-évre napirendre kerültek. Ennek a közügynek a vezérei és közkatonái napról-napra szaporodnak. Ezek számára ez a repertórium hasznos kézikönyvül és a a további munkálkodás segédeszköze gyanánt is szolgálhat.

Ezért szinte elkerülhetlennek látszott, hogy egyes előadásoknak, fölterjesztéseknek ne csak konkluzióját, hanem e konkluziók megokolásának lényegét is ismertessük és hogy a tárgy beállitásának argumentumait is megvilágitsuk, Mert ezzel egyes állásfoglalásaink helyességét sokkal tökéletesebben lehetett kidomboritani. Igy az ipartörténelem is meg fogja bennük találni az anyagot egy rendszeres, pragmatikus munka számára. Ilyen összefoglaló, áttekinthető szemle hiján, mint a milyennek e kötetet szántuk, ez a föladat nehezebben volna megoldható.

A beosztásra nézve megemlitjük, hogy jobbadán rendes évi jelentéseink beosztását tartottuk szem előtt ez összefoglaló beszámolónkban is. És fontosnak tartjuk annak megemlitését is, hogy ez a könyv rendeltetésénél fogva sem lehetett egyes témák történeti fejlődésének rendszeres ismertetője, mert minden kérdést csak annyiban tárgyal, amennyiben ahhoz az Iparegyesületnek köze volt, a mint azzal érdemben foglalkoztunk, illetőleg amennyiben az Egyesületünk tevékenységével más tekintetben szorosabb kapcsolatba került.

Végre pedig ez a beszámoló még egy czélt akar szolgálni: tájékoztatni tagjainkat és az érdeklődő nagyközönséget arról, hogy milyen szellemben folytatta az Iparegyesület mai vezetősége az elődök hasznos munkáját és milyen eredményeket tudott e munkája közben elérni. És erre nézve a krónikás előtt az a czél lebegett: hogy ne ő színezzen, hanem hogy helyette *az adatok, a tények beszéljenek.*

Budapest, 1912. évi márczius hó 1-én.

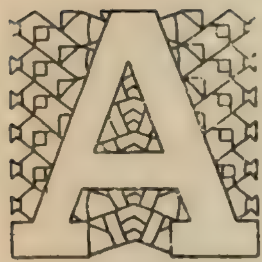
AZ ELSŐ ÖTVEN ESZTENDŐ

Gelléri Mór: *»Ötven év a magyar ipar történetéből«* 1842—1892, Az Országos Iparegyesület működése czímű (81 ívre, 648 lapra terjedő) munkája nyomán, mely 1892-ben jelent meg az Egyesület kiadásában.

AZ IPAREGYESÜLET ELSŐ KORSZAKA

1842–1852.

z Iparegyesület eszméje, terve, *Kossuth* Lajos agyában fogamzott meg. Még pedig akkor, mikor a nagy hazafi fogságban ült. Kossuth Lajos maga mondta el:

»Fogságom magányában az anyagi közjólét kellékei s e téren a társadalmi tevékenység hivatása felől is gondolkoztam. Már akkor meg voltam győződve, hogy a nemzet, mely csupán földmívelést űz, amolyan félkezű teremtés... Bármely oldalról tekintettem is a dolgot, mindig azon eredményre jutottam, hogy az ipar fejlesztése hazánknak legsürgetőbb, legégetőbb szükségei közé tartozik, még pedig nemcsak általában a közjólét, hanem különösen még magának a mezőgazdaságnak érdekében is. És ha most (ezt Kossuth 1885-ben irta), annyi évek után a művelt világ közgazdászati állapotán végig tekintek, esengve szeretném kérni nemzetemet, hogy siessen! siessen! siessen meghóditani a magyar iparnak a magyar piaczot, miszerint az élénk belfogyasztás által virágzásra juttatott magyar ipar piaczot biztosithasson a versenyfenyegette magyar földmívelésnek s átdolgozás által értékesitett termékeinek feleslegével a hazai kereskedés a világpiaczon is versenyezhessen.«

Ezekben a mondatokban meg van testesitve az Iparegyesület hetven évi munkájának az oka és a czélja.

És Kossuth nemcsak az eszmét hirdette és a tervet rajzolta, de az épülethez az első téglákat is hozta. A mig ő fogságban volt, barátai, az atyja halálával árvaságra jutott családja javára egy kis tőkét gyüjtöttek. Kiszabadulásakor az aláirt kötelezvényeket visszaküldte a barátainak. Nem fogadták el. Kossuth tehát felszólitotta őket, engedjék

meg, hogy kötelezvényeiket alapitványul a felállitandó Iparegyesületre átruházhassa. Ez a tőke mintegy 5.000 pengő forint lehetett.

Ez volt az első pénz, a mit valaha a hazai ipar fejlesztésére szántak.

Az Iparegyesület létesitésére a kezdeményezés a »Pesti Hirlap« 1841. évi 2-ik számában történt. Almási *Balogh* Pál irt ott egy felszólitást, egy hasznos ismereteket terjesztő társaság ügyében. Ezen eszme megbeszélésére 1841. év február elején néhány hazafi összejött a Nemzeti Kaszinóban. Az eszmét helyesnek ismerték el és bizottsággá alakultak. A második gyülésen, február 9-én kimondták, hogy első sorban a közép-műipart és mesterséget űző osztály körében terjesztik a hasznos ismereteket. Márczius 11-én ujból egybegyültek, kimondták, hogy az alakitandó társaságot *Iparegyesület*nek nevezik el. Egyben az »Előrajz« szerkesztésével Kossuth Lajost bizták meg.

A választmány hatodik előkészitő ülésében, a jegyzőkönyv tanusága szerint, »Kossuth Lajos ur 5.000 pengő forintról szóló kötelezvényeket mutatott be és ajánlott át az egyesületnek«.

Az alakuló közgyülésig, melyet 1841. évi november 13. és 14. napján tartottak, összesen 9.400 forint tőkét jegyeztek. Ennek több, mint a felét Kossuth Lajos ajánlotta fel.

De az eszme megvalósitását nemcsak az anyagi eszközök hiánya késleltette. Más természetű akadálya is volt az eszmének. És ennek az akadálynak a felemlitése még ma sem időszerűtlen.

Az első, a kivel Kossuth a fogságban megszületett eszmét közölte, gróf Széchenyi István volt. Mielőtt a tárgyat nyilvánosan csak szóba is hozta volna, elment Széchenyihez; előadta neki az egyesület terve mellett felhozható okokat. Kijelentette, hogy — a mennyiben az ő politikai szereplése az eszmének nehézségeket támasztana, ő a barátai által rendelkezésére bocsátott tőkét az illetők nevében ajánlja fel olyformán, hogy az ő neve az egész dolognál még csak elő se forduljon. Ezek után felkérte Széchenyit, hogy alkossa meg és vezesse ő az Iparegyesületet.

Széchenyi udvariasan végighallgatta Kossuthot, de a kérés teljesitését kereken megtagadta, azt adván okul, hogy a vegyesházassági viszonynál fogva, melyben *Ausztriával* állunk, ő az eszmét oly kényes természetűnek találja, melynek felkarolása őt kitűzött czéljaiban akadályozná s az ő helyzetébe bele nem illik.

Ez a részlet is világot vet arra a hol nyilt, hol lappangó ellentállásra, mely az Iparegyesület törekvéseit hetven éven át szinte állandóan nehezitette.

Néhány hónappal később megjelent dr. Balogh Pálnak fentemlitett czikke, mely a londoni Adelaid-Street-i exhibitiont akarta nálunk meghonositani.

Kossuth ugy látta, hogy a mi a fejlett iparú Anglia viszonyaiba jól beillik, nálunk, a hol a reánk kényszeritett gyarmatrendszer az

iparfejlődést elfojtotta, nem felelne meg és ezért az iparfejlesztést kivánta czélul kitűzni. Olyan Iparegyesületet kivánt teremteni, mely inasiskolákat állit fel, az iparosoknak technológiai oktatást ad, szer: szám- és gépmintagyüjteményt rendez be, felolvasásokban ismertet uj találmányokat, kiállitásokat rendez, tehetséges iparosokat támogat, a közönséget a hazai ipar pártolására buzditja.

Nézetei tetszéssel találkoztak és sikerült neki az elnöki tisztségre megnyerni gr. *Batthyány* Lajost. Ez alkalomból jött érintkezésbe Batthyány Lajos gróffal, a kit addig nem ismert.

És mikor Kossuth Lajos ezeket a részleteket 1885-ben megirta, kiemelte, hogy az Iparegyesület áldásos működésében legnagyobb érdeme a társulat fáradhatlan jegyzőjének, *Csanády* Ferencznek volt. A saját érdemeit Kossuth természetesen nem méltatja, csak annyit jegyez meg »életrajzi vonásul«, hogy »az *Iparegyesület viszontagságos élete kevés kedves emlékei közt a legeslegkedvesebbek közé tartozik.*«

Kossuth nemcsak az eszmét és az első tőkének a felét hozta. Ő dolgozta ki az Egyesület első működési programmját is és ő szerkesztette az Országos Iparegyesület nevében a hazai ipar állami támogatásáról szóló és az országgyüléshez intézett első felterjesztést is, az állami iparfejlesztésről szóló első magyar emlékiratot, mely a kérdés alapos, széleslátkörű megvilágitása tekintetében ma is nagy becscsel bir.

Az 1841-iki közgyülés elfogadta a *Munkálati tervet* és az *Alapszabálytervezetet*.

A működési terv olcsó ismeretterjesztő füzetek és egy folyóirat kiadását és terjesztését, fiókegyesületek alakitását, a hazai műipar statisztikájának a kidolgozását, egy ipari Évkönyv közzétételét, nyilvános iparműkiállitások rendezését, egy szerszám- és gépmintagyüjtemény létesitését és népszerű ipartanfolyamok rendszeresitését tűzte ki czélul.

A végleges alakuló közgyülést csak 1842. évi junius 4. és 5-ik napjain lehetett megtartani.

Ennek a közgyülésnek a hetvenedik évfordulóját ünnepeljük meg 1912-ben.

Ezen a közgyülésen elnöknek *Batthyány* Lajos grófot, a rákövetkező első választmányi ülésen pedig igazgatónak *Luka* Sándor táblabirót, aligazgatónak *Kossuth* Lajost választották.

Az alakuló közgyülés első akcziója az volt, hogy *országos ipari kiállitás* rendezésére vállalkozott és a rendezési munkákra megszavazott 500 pengő forintot.

Az alakuló közgyülés által választott bizottság egyik első ülésében a kiállitás rendezésére Kossuth Lajos elnöklése alatt 3 tagú albizottságot küldött ki, mely nyomban megkezdte a munkát, a lapokban és külön meghivókban felszólitotta az egyes hazai iparosokat, hogy vegyenek részt az *első magyar iparkiállitáson.*

A felszólitás 1842. évi junius hó 6-án kelt és harmadfél hónap mulva, 1842. évi augusztus hó 25-én a Redoute termében már megnyilt ez a kiállitás, mely szeptember 20-áig tartott. Összesen 213 iparos 298 tárgyat mutatott be és a kiállitást 14.425 fizető látogató nézte meg.

Erről a kiállitásról a jelentést ismét Kossuth Lajos irta és erről a művéről ugy nyilatkozott, hogy »tökéletlen volt és gyarló, mint minden, a mit valaha irtam és tán mindennél, a mit irtam, tökéletlenebb, mert töretlen ösvényen jártam. S ép azért több verejtékembe munka nem került soha, mint ez«.

A verejték azonban nem látszik e művön, mert ez a 76 oktávlapra terjedő jelentés olyan, hogy tökéletesebb kiállitási jelentést azóta sem igen produkáltak, mert alapos és érdemleges jelentés nálunk csak az Ezredéves kiállitásról jelent meg. A többi kiállitásoknál a kitüntetések szétosztása után nem igen törődtek a tanulságok megállapitásával.

Meg is volt ennek az első magyar kiállitásnak a hatása is. Ebből indult ki a *védegyleti* mozgalom s az egész szervezett és szervezetlen iparvédelem. Ezen alapult az Iparegyesület akkori munkaprogrammja.

A jó hatása félreismerhetlenül nyilvánul abban, hogy ezt az első kiállitást a következő évben nyomon követte a második kiállitás, melynek már a szabályzatán is meglátszik, hogy az első kiállitás rendezői a legnagyobb gonddal igyekeztek felismerni az ügy és a résztvevők okszerű igényeit.

Ez a második kiállitás hathatósabb lendületet biztositott a védegyleti mozgalomnak is. Megerősitette a felsőbb körökben az iparfejlesztés iránt való érdeklődést.

Igaz, hogy erre a kiállitásra csak 244 kiállitó jelentkezett, hogy az első kiállitás résztvevői közül 132, az első kiállitás jutalmazottai közül 52 elmaradt. De a rendezőséget ez nem csüggesztette. Arra hivatkoztak jelentésükben, hogy a legelső párisi ipari műkiállitáson csak 110 kiállitó vett részt, félannyi, mint az első pesti kiállitáson, a másodikon pedig 220 kiállitó, 7-tel több, mint nálunk az 1842-ikin.

Párisban az első kiállitáson 36, a másodikon 103 kitüntetést, Pesten 1842-ben 114-et és 1843 ban 159-et itéltek meg.

A látogatók száma 1843-ban 1.400-zal emelkedett.

1845. évi november havában az Iparegyesület kisebbszerű kiállitást rendezett azon gyári és kézműipari termékek bemutatására, melyek a Védegylet hatása alatt keletkeztek, vagy tökéletesedtek.

Nagyobb apparátussal indult meg az 1846. évi kiállitás előkészitése. A javaslat, melyet a Kossuth elnöklete alatt működő bizottság dolgozott ki, 1845. évi julius hó 21-én kelt. Ezen a kiállitáson a kiállitók száma 516-ra (ezek között 238 pesti) és a fizető látogatók száma 22.136-ra rugott.

Az 1842-iki kiállitás 300 forint deficzittel, az 1843-iki 2—300

forint haszonnal, az 1846-iki pedig 800 forint tiszta haszonnal végződött.

Emlitést érdemel, hogy ezeken a kiállitásokon mintegy 70 iparág volt képviselve. Az 1846-iki kiállitáson 14 grand-prix-t, 7 nagy aranyérmet, 28 kis aranyérmet, 46 nagy ezüstérmet, 35 kis ezüstérmet, 56 bronzérmet és 81 dicsérő oklevelet itéltek meg.

A jutalmak kiosztása alkalmával Kossuth Lajos bejelentette, hogy az Iparegyesület 1850-re már a IV. magyar iparműkiállitást tervezi, 1848-ra pedig (a magyar orvosok és természetvizsgálók pesti nagygyülése alkalmából) az országos őstermékkiállitást és az országos rajzműkiállitást. Ezeket megakasztotta a szabadságharcz.

De meg kell emlitenünk még a két pesti rajzműkiállitást, melyeket az Egyesület 1846-ban 33 és 1847-ben 57 kiállitóval rendezett.

1847. évi január havában a választmány kidolgozta az évenkint rendezendő *inasmunkakiállitások* szabályzatát is, a melynek alapján 1847. évi pünkösdkor meg is tartottak egy ilyen kiállitást, 27 résztvevővel.

Az Iparegyesület legfőképen a jövőnek dolgozott és ezt azzal fejezi ki, hogy a jövő ipari nemzedék kiképzése, az ipari *szakoktatás* ügye állandóan az első helyet foglalta el az Egyesület évi jelentéseiben. (Ezt a beosztást megtartottuk mind e mai napig.)

Az első lépést ebben a tárgyban már 1843-ban tette, a mikor julius 20-án, egy évvel az alakuló közgyülés után, Pest város tanácsához intézett beadványában bejelentette, hogy önálló iparosok és inasok számára tanfolyamokat rendez.

Pest város hatósága részletes tervet kért be, melyet az Egyesület 1844-ben be is mutatott, egy tervet a felnőttek számára rendezendő tanfolyamokról és egy tüzetes programmot a *mesterinas-iskolák* részére.

Pest város tanácsa bizottságot küldött ki, mely az Iparegyesülettel és a fővárosi czéhekkel megtárgyalta az ügyet.

A mesterinasiskolát, melyet a fővárosi czéhek az Iparegyesület kebelében és helyiségében berendeztek, 1845-ben 124 növendék, 1846-ban 127 és 1847-ben 144 növendék látogatta.

A mesterinasiskolákkal kapcsolatban megindultak a *mesterlegények* rendkivüli leczketartása és a *felnőtt iparosok* számára rendezett ismeretterjesztő felolvasások rendszeres sorozatai.

Az Egyesület a *kereskedők* magyarositását is előmozditotta. Az 1844-iki közgyülés utasitotta a választmányt, hogy a kereskedősegédek, gyári könyvvezetők és levelezők számára *magyar ügyviteli tanszéket* igyekezzék létesiteni.

A tanitás meginditását Haulik zágrábi püspök 300 forintos adománya csakhamar lehetővé is tette.

Az Egyesület akkori legfontosabb és legismertebb alkotása a *Védegylet,* melynek küzdelmei és eredményei a köztudatban élnek.

Az ujabb nemzedék megismerheti azokat minden magyar Ismerettárból.

Kevésbé ismeretes, de rendkivül érdekes alkotás volt a *Magyar Kereskedelmi Társaság*, melyet ismét Kossuth Lajos kezdeményezett már 1843-ban.

Tömérdek fáradalmak s tizhónapi küzdés után, 1844 május 5-én Pozsonyban közgyülést tartottak, a mely elhatározta, hogy 1.132 részvénynyel megkezdi a munkát. És ezen társaság első igazgatósági jelentése arról számolhatott be, hogy nem volt vállalat Magyarországon, mely oly kedvezőleg fogadtatott volna Cadixtól Pétervárig, Odesszától Liverpoolig, New-Yorktól Rio de Janeiroig, mint a Magyar Kereskedelmi társaság. Európa legelső kereskedőházai készeknek nyilatkoztak a Társaság hitelleveleit elfogadni. A társaság ügyvivőket nevezett ki London, Páris, Lille, Antwerpen, Amsterdam, Milánó és Trieszt városokban; az első évben a hazai folyókon 30 hajónak adott fuvart, Fiuméből és Buccariból 18 hajót inditott Anglia, Frankhon, Belgium, Hollandia, Amerika és Afrika felé. Elszállitott Algirba deszkát, Olaszországba szeszt, Marseillebe és Genuába dohányt, Afrikába lisztet, Bukarestbe butort, Braziliába bort. Bizományi vásárlásaival támogatta a magyar gyárosokat, foglalkozott hazai gyártmányok forgalombahozatalával, külföldi tőke segitségével részvénytársaságot szervezett a fiumei vasut kiépitésére.

És a jelentés azzal végződött, hogy a társaság az első üzletév végén a befizetett tőke 5%-os kamatján felül $7^3/_4$% osztalékot fizethetett.

De már 1846-ban jelentékeny veszteségek érték a Társaságot. Szabó Pál, a társaság igazgatója, különféle visszaélések elkövetése után *megszökött.*

Ennek daczára a rendkivüli közgyülés — Kossuth Lajosnak 1846 október 23-án kelt tüzetes jelentése alapján — kimondta, hogy a társaság üzemét folytatja, miután a 355.000 forint befizetett tőkéből 200.000 forint még megmaradt. De a társaságot ez az eset diszkreditálta és tevékenységében megbénitotta, úgy, hogy az 50-es évek felé a vállalat feloszlott.

A Védegylettel szoros kapcsolatban, a védegyleti czélok lehető megvalósitása végett, 1844 végén megindult a *Gyáralapitó Részvénytársaság* szervezése.

Az alapitók 1844 deczember 18-án 100.000 pengő forintot jegyeztek és deczember 22-én megtartották az első ülést, a mely kimondotta, hogy — miután a honi műipar mezején még sokkal nagyobb tőkét is forgathat haszonnal — 900.000 forint erejéig ujabb részvényeket bocsát ki, illetve a társaság tőkéjét *egymillió* pengő forintra emeli.

Az alakuló közgyülés 1845 április 13-án tartatott meg Pestmegye dísztermében, mely zsufolásig telt meg a legelőkelőbb közönséggel. A megnyitó beszédet *Deák Ferencz* tartotta, utána pedig *Kossuth*

Lajos tartott beszédet. És ezen beszédek után junius 9-ig az első részletfizetésekből 21.000 forint folyt be, az aláirt részvénytőke pedig 300.000 forintot ért el.

A társaság érdekében Kossuth Lajos a Védegylet vidéki szakosztályaihoz lelkes körlevelet intézett, melyben igen behatóan fejtegette az iparfejlesztés jelentőségét. Egyben közölte a gyáralapitó társaság programmját, melynek főpontjai ezek voltak: Egy *iparcsarnok* épitése 20.000 forint költséggel; az egyesületi tagok ellátása hazai árukkal és a hazai ipari beszerzési források összeirása; uj gyárak alapitásában való részvétel.

A felszólitást, hogy a hazai gyárosok és iparosok jelentsék be a címeiket és küldjenek be árjegyzékeket és mintákat, a *czenzura* nem engedte közzétenni.

Az igazgatóság első érdemleges ülésében, 1845 junius 9-én, bejelentették, hogy 92 vállalkozó kérte a társaság támogatását, de a társaság csak 3 ajánlatot talált figyelembevehetőnek: egy szövőgépgyárét, egy pécsi vasgyárét és Wagner Dávid tervét, egy vegyészeti gyár tárgyában.

De a konzervativ főurak aggodalmaskodtak, hogy a társaságnak ép olyan ellenzéki szinezete lesz, mint a Védegyletnek; kikötötték, hogy csak hazai nyersanyagokat feldolgozó gyárakat fognak támogatni (tehát kizárták a programmból a pamutipart), a legélesebben ellenezték, hogy Kossuth legyen az igazgató, mert akkor *Bécsben* a társaságot a Védegylet kifolyásának fogják tekinteni, a választmányba csak a maguk barátait akarták beengedni.

Igy aztán természetes, hogy a Gyáralapitó Társaság már 1846-ban feloszlott.

1845 szeptember 16-án a Védegylet az Iparegyesületet megkereste, támogassa a magyar *Iparműraktáregylet* létesitését, mely azért szükséges, mert a gyönge tőkéjű magyar gyárak nem képesek a kereskedőknek hitelezni és igy ezek az idegen gyártmányokra vannak utalva. Ehhez képest a raktáregyletnek az volna a feladata, hogy az iparosoktól készpénzben vásárolja meg a készitményeiket (vagy adjon ezekre előlegeket) és adja el azokat hitelbe a kereskedőknek.

Az új egyesület az alakuló közgyülést 1846 április 29-én tartotta meg és addigra 31.650 forint értékű részjegyeket helyeztek el. Az Egyesület vásárolt is nyomban hazai iparczikkeket, a vidéken fiókraktárakat rendezett be. Az 1846-iki üzletév némi nyereséggel zárult, de már az 1847-iki üzletév 5.308 pengő forint veszteséggel végződött, úgy, hogy 1848-ban a társaság szervezetéből törölni kellett az 1.000 forinttal dotált *pénztárnoki* állást!

A választmány 1851 november 6-iki ülésében, hiteles kútfőkből eredt értesülések alapján, bejelentették, hogy az Iparműtár bezáratását és a társaság feloszlatását a kormány már elrendelte.

Ehhez képest a választmány elhatározta a felszámolást, noha az aktivák mintegy 55.000 forintra, a terhek csak 22.000 forintra rugtak.

Az Iparegyesület ezen társaság alapitása alkalmából az országban létesitendő *butorraktárak* számára szerződésmintát is dolgozott ki.

Ez volt hazánkban a raktárszövetkezetek eszméjének első csírája.

1846 április 30-án a Magyar Kereskedelmi Társaság az Iparegyesület termébe értekezletet hivott egybe, a *Magyar Tengerhajózási Társaság* megalakitása czéljából. Az értekezleten nyomban 52.000 forintot jegyeztek a tervezett tengeri hajó beszerzésére. De a jegyzéseket nyitva hagyták a novemberi pesti vásárig, hogy további 18.000 forint aláirása által lehetővé váljék egy 41.000 forintba kerülő második hajó beszerzése. Az 1846 november 10-iki közgyülésen a társaság meg is alakult.

Az 1847 április 15-iki közgyülésen bejelentették, hogy Kossuth Lajos javaslatához képest a tengerparton nem részvényeseket, de részes társakat keresnek és a hajó épitése iránt a Medonich Testvérek czéggel szerződtek.

Csakhogy Fiumében kifogásolták a rebellis Magyar Kereskedelmi Társaság által gyakorlandó mérvadó befolyást és ehhez képest az 1848 február 20-iki közgyülésen a választmány azt ajánlotta, hogy »lépjen vissza a vállalkozástól, oszlassa fel a társaságot és fizesse vissza a befizetett részvényeket«.

Miután az alapitási költségek összesen 126·24 forintot tettek, a részvényesek visszakapták a befizetett pénzüket, 15.650 forintot, sőt, miután a pénzük 4%-ot kamatozott is, egy-egy 25 forintos részvényre 26·35 forint jutott. Ilyen kedvező felszámolásra nem igen tudunk példát. A pénztári maradvány (1.244 forint 42 kr.) az Iparegyesületnek jutott, amely azonban ennek a bevételnek nem örvendett, mert ismét egy keserű csalódással gazdagodott.

Az *irodalmi működést* az Iparegyesület már 1843-ban kezdte és az »Egyesületi Hirlő« kiadását tervezte. E helyett 1845 április elején meginditotta a *Heti Lap*ot, Kossuth Lajos programmja alapján.

A szerkesztéssel Kossuth Lajos bizatott meg, aki a közgazdasági kérdésről számos vezérczikket irt a lapba. Czikkeket irtak továbbá a lapba: Fest Imre, Almási Balogh Pál, Wenczel Gusztáv, Pulszky Ferencz, Tóth Lőrincz, Gorove István, Wagner Dániel, Döbrentey Gábor, Weisz B. F. és főleg Csanády Ferencz iparegyesületi jegyző.

Az 1848 április 20-iki szám élén a *Heti Lap* későbbi szerkesztője *Fényes* Elek tudatta, hogy »a czenzurával együtt az Iparegyesületnek »lapkiadhatási szabaditéka« is megszűnvén, továbbá »átalakulásunk által föltételezett bokrosabb foglalkozásai miatt, a szerkesztőségről lemondani kényszerült« és igy a *Heti Lap* megszünik.

1844-ben rákerült a sor a *népszerű könyvtárra* is, arra a vállalatra, mely az Iparegyesület létesitésekor elsőnek lebegett a tervezők szeme előtt és a mely az alapszabályokban is első helyen volt felvéve. A vállalat czélját és irányát bőven fejtegette az előszó, melyet *Kossuth* Lajos irt a vállalatról. Az e végből kiküldött albizottság a népszerű könyvtárt nagy arányokban inditotta meg. Az irókat felszólitotta bizonyos témák feldolgozására és külön utasitásokat dolgoztatott ki számukra. Az első füzet 1844 julius 22-én jelent meg, tartalmazta Franklinnak »Szerencse útja vagy életbölcsesség« cz. munkáját. A füzet ára 3 pengőkrajczár volt.

A »Babonairtó könyvecske« czímű 2-ik füzetben *Halász* Márton a népnek a természetre vonatkozó balitéleteit támadta. Ára 6 pengőkrajczár.

Az Egyesület még vagy tiz füzetet iratott, de ezeket már nem adta ki, mert a könyvtár elterjedése nem felelt meg a várakozásoknak és az Egyesületet akkor más alkotások teljesen lefoglalták.

E helyett 1845 julius havában az *iparműszótár* szerkesztését vette munkába és a Magyar Tudományos Akadémiához fordult szellemi és anyagi támogatásért. Az Akadémia nagyon melegen méltányolta a tervet, de anyagi támogatást, pénzbeli viszonyainak szűk volta miatt, nem adhatott.

Az Egyesület igen szép programmot dolgozott ki, sok becses anyagot is hozott össze, de az 1845-iki közgyülésen kimondta, hogy anyagi eszközök hiányában a művet egyelőre nem adhatja ki.

Ugyanekkor az Egyesület az Akadémiát arról értesitette, hogy az Egyesület fáradozása folytán létesült hat fővárosi mesterinasiskola számára *ipariskolai olvasó- és tankönyveket* óhajt pályázat utján megiratni, de miután a kitüzendő pályadíj 1—200 aranynál kevesebb nem lehet, az Akadémiától hozzájárulást kért.

A terv megbeszélésére az Akadémia ki is küldött egy bizottságot, de ennek a működéséről és általában erről az ügyről nem maradt irás.

Az iparegyesületi és védegyleti mozgalom, különösen pedig az első kiállitások kapcsán fölmerült az *iparstatisztika* eszméje is és maga *József* nádor hivta fel az Egyesületet, hogy vállalkozzék ennek a statisztikának az összeállitására.

Az Egyesület ki is dolgozta az erre vonatkozó kérdőíveket, szét is küldte azokat és az egyes városokból beérkezett adatokat közzétette *Heti Lap*jában.

Az 1846-iki közgyülés elhatározta, hogy 1847-re *Iparos-Naptár* kiadását határozta el, de az ügy haladékot szenvedett és 1848-ban elejtetett.

Erősen gátolta az Egyesület működését a czenzura is.

1845. évi szeptember hó 30-án *Csengery* Antal, a »Pesti Hirlap« akkori szerkesztője, arról értesitette az Egyesületet, hogy az Ipar-

egyesület télszaki leczkerendjét czenzurai akadályozás miatt nem közölheti.

Az 1846. év első félévében a »*Heti Lap*« 81 hasábravaló szedését törölte a czenzura, az egyik augusztusi számnak 16 hasábjából pedig épen 16 hasábot.

Az Egyesület Ő Felségéhez fordult orvoslásért és ekkor az Egyesület elnöke, Batthyány Lajos gróf arról értesitette a választmányt, hogy a sajtómegszoritás nem felsőbb rendeletből, hanem magánügy, visszaélés, vagy félreértés útján származott és a nádor annak megszüntetése iránt intézkedni fog, de 1847. év elején a Helytartó Tanács a *Heti Lap* szerkesztőjét egy nem engedélyezett czikk közlése miatt, »a lapbirálati tilalom kijátszására czélzó vétkes és nemtelen szándékban« bűnösnek és ezért a szerkesztőségtől elmozditottnak jelentette ki.

Az Egyesület igen szerény keretben mozgott; a tudományszakok tanárainak »székdíjai« 200 és 400 forint közt váltakoztak. Ennek daczára fizikai szertárt, ásványgyüjteményt, »technológiai, füvészeti és állattani gyüjtelék«-et, vegykonyhát rendezett be, évenkint legalább 500 forintot forditott kezdő iparosok segélyezésére, technikai tanácsokat adatott egyes iparosoknak, rajzmásoló intézetet kezdeményezett, nyilvános felolvasásokat rendezett, Pesten *iparosgyüldét* (tőzsdét) kezdeményezett, alapos szakvéleményeket dolgoztatott ki, az országgyüléshez intézett feliratban védte a czéheket bizonyos támadások ellen, egy másikban szabadalmi törvényt (akkor ezt »óványtörvénynek« nevezték) sürgetett, 1845-ben egy nagyobbszabású *Iparosbank* tervét dolgoztatta ki, a kebelében hét szakosztályt szervezett (mechanika, természet- és vegytan, árúismeret és nemzetgazdászat, mezőgazdasági és bányászati, »gyárászati« és épitészeti), továbbá egy Ismeretterjesztő bizottmányt, különféle vidéki fiókokat tervezett (ilyenek voltak az 1842-ben alakult Izraelita kézmű- és földmíves-egylet és a soproni fiókegyesület), foglalkozott *országos iparosgyülések* szervezésének az eszméjével.

Az első országos iparos-összejövetel 1846 Szent István napján tartatott, melyen különféle ügyek tárgyalása után Kossuth Lajos fényes hatású beszédet mondott.

József nádor minden adott alkalommal előmozditotta az Egyesület fejlődését, *István* főherceg helytartó, a nagy nádor fia, tökéletesen méltányolta ama feladat nagyszerűségét, melyet az Iparegyesület buzgó működésének czéljául kitüzött.

A szabadságharcz alatt és 1850-ben az Iparegyesület szünetelt. 1850. év derekán Csanády Ferencz, az egyesület jegyzője, gondolt ugyan az Egyesület felélesztésére és az akkori kormány az egyesületi ülések megtartását ideiglenesen meg is engedte, de a felélesztés reménye nem tartott soká és 1850. évi november hó 30-án feloszló gyülést tartott az Egyesület.

Az »utolsó« közgyülést 1854. évi május hó 16-án tartották és Csanády Ferencz 1854-ben, háromszori szigorú sürgetés után, deczember hó 12-én az Egyesület iratait a Nemzeti Muzeumnak adta át, a hol azok másfél évtizedig hevertek.

Ilyen volt az Országos Iparegyesület működése az első évtizedben.

Sok balsikert, sok félbenmaradt kisérletet soroltunk fel, de annyi bizonyos, hogy ebben a tiz évben ott láttuk csírázni a modern magyar iparállam összes alkotásait. A magyar ipari élet kereteit és vázlatvonalait, a melyeket az alkotmányos éra első négy évtizedének ernyedetlen munkája megtöltött tartalommal, már az első évtizedben rajzolta meg az Országos Iparegyesület nagynevű megteremtője és fáradhatlan spiritus rectora.

A magyar ipari mozgalmak történetének ez volt a prológusa, mely előre jelezte a későbbi kor összes fejleményeit.

Kossuth Lajos volt az épitő művész, a kinek a tervét 1867 óta megvalósitani igyekeznek az Iparegyesület épitőmesterei, pallérai és összes munkásai.

* * *

Ennek a korszaknak jellemzéseül a következőket irja szerző idézett félszázados történeti munkájának bevezető részében:

Ez a csodás kor a kikeletnek volt időszaka. Virág fakadt a bimbó nyomán, virágok szirmában érlelődött a gyümölcs és ennek magvaiból mintha áldással népesült volna be a nemzeti köztevékenység minden tere.

A letargiából vagy közönyből ébredező nemzet kiválasztott fiai lázas tevékenységgel, bámulatos tapintattal és csodás hozzáértéssel fogtak hozzá a kulturai haladás számos parlag terén az alkotásokhoz. Ha valami igazolja a magyar nemzet politikai érettségét, ugy igazolja azt a negyvenes évek köztevékenységének gyors, sőt rohamos haladása. Volt e haladásban némi sietség, de nem is lehetett máskép oly időben, a mely 5—6 év alatt századévek mulasztásait akarta pótolni.

És ha ma az 1848-iki események kimagasló vívmányai fölött tartunk szemlét, e nemzeti vívmányok, melyek századokra átragyognak későbbi történelmünk lapjaira, szinte háttérbe szoritanak minden más eseményt, számos fontos mozgalmat és sok maradandó becsű alkotást, melyeket a 48-as időket megelőző éveknek tulajdonithatunk.

De ez csak futólagos szemle után látszik igy.

Ha közelebbről nézzük a negyvenes évek mozgalmait és alkotásait s főleg ha figyelemmel olvassuk a vázlatosan összefüzött történelmi eseményeket, önkénytelenül arra a meggyőződésre kell térnünk, hogy lassan-lassan, de rendszeresen ezek készitették elő a 48-as vívmányokat.

Azok a férfiak, a kik e mozgalmakban egyrészt inditó és vezető,

másrészt közreműködő tényezők voltak, a kiknek élén ott voltak: Kossuth, Batthyány Lajos, Eötvös József báró, Klauzál, Deák Ferencz, Gorove István, Nyáry Pál, Trefort Ágoston stb., megismerkedtek az ország anyagi fejlődésének ezernyi hiányaival s mig egyrészt lázas munkával dolgoztak e hiányok orvoslásán, alkotást alkotásra halmozván, addig biztosan megérlelődött bennük az a tudat, hogy az észlelt bajokat egyszerre lehetne megszüntetni a nemzet szabadságának kivívása által.

Es ebből a szempontból kétszeresen érdekes, sőt fontos az Iparegyesület létesitésével és tevékeny munkálkodásával kapcsolatos mozgalmakat közelebbről megismernünk.

* * *

Ha a negyvenes évek ipari alkotásainak és tervezgetéseinek során végigtekintünk, két jelenség ragadja meg különösen figyelmünket. Az egyik az, hogy — mint emlitve volt — minden képzelhető fontos dologra kiterjedt már akkor az Iparegyesület intézőinek figyelme; a másik az, hogy — mig egyrészt sok alkotását fényes siker koronázta, például a kiállitásokat, az ipariskolákat és tanfolyamokat, a védegyleti mozgalmat stb., addig másrészt több kezdeményezés nem tudott gyökeret verni és eredménynélküli életet folytatott, vagy a megvalósitás stádiumáig sem tudott eljutni.

Mind a két jelenség megérdemli, hogy közelebbről foglalkozzunk vele.

A mindenre kiterjedő figyelem, a részletekben való tervszerű továbbépitkezés bizonysága annak az államférfui tapintatnak és helyes érzéknek, melylyel az Iparegyesület intézői az ipari mozgalmak fejlesztésének általános nagy kérdéseivel és detail-munkáival is foglalkoztak, daczára annak, hogy azok a férfiak ugyszólván csak az Iparegyesület alakitásának idejében kezdtek mélyebben ipari érdekeink tanulmányozásával s az érdekek kielégitésének eszközeivel foglalkozni. Fényes bizonysága ez annak is, hogy az erős hazafiui érzés, a lelkesedés és a szilárd jóakarat mennyire bele tudja vinni a kiválasztottakat és hivatottakat valamely fontos közügynek méltó képviseletébe. Az az idő a lelkesedés korszaka volt s a vezetők önzetlen, nemes odaadása példát adott az Iparegyesület körül csoportosult többi férfiaknak, sőt az Iparegyesületen kivül álló hazafiaknak is.

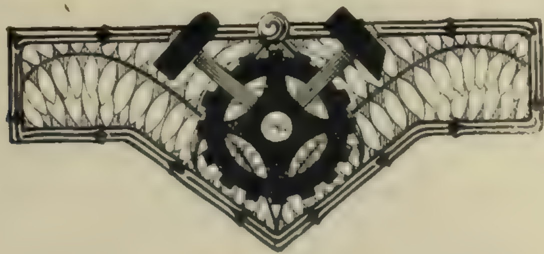
A másik jelenségnek, mely némely kezdeményezésnek eredmény nélkül való tengésében nyilvánul, szinte megtaláljuk természetes magyarázatát. Tulsokat markoltak, tulsok volt a tennivaló, nagy volt az akarat és erő — de hiányosak voltak az eszközök. Mindenütt — kevés kivétellel — ugyanazok az emberek; ugyanazoktól többfelé követeltek áldozatokat munkában és anyagiakban. És végre a negyvenes évek második felének törvényhozási élete is abszorbeálta a közérdeklődést és a hivatottak, meg a választottak tevékenységé-

nek javát. Pedig erre az időszakra tehető a tömeges terveknek a föllépése és a nyilvánosság elé való hozatala. Nem volt elég ember, nem volt meg a kellő szabad mozgás s nem volt elég eszköz az egyes tervek és eszmék kivitelének előmozditására.

De nem is szabad balul megitélni egyes kezdeményezéseknek sikertelenségét. Mert mig egyrészt teljesen kielégitő az a siker, melyet ez időben az ipari mozgalmak terén elérni lehetett és tényleg el is értek, addig másrészt *érdemnek* kell betudni azt is, hogy a kezdeményezésnek apró detailjaiban amaz emlékezetes kor embereinek figyelme sok szükséges és fontos dolgokra is kiterjedt. Hogy e kezdeményezések nem váltak be mind, ez nem vonhat le semmit az érdemekből.

A mai generáczió fölvette a fonalat, mely a negyvenes évek végén elszakadt; azóta számos azidőbeli eszme valósult meg. De a talajt, melyre most épitünk, mégis csak akkor készitették elő. Ők vetettek, mi aratunk.

Hála a kezdeményezőknek, köszönet a nagy úttörőknek, kiknek nyomdokaiba lépni szerencsések lehettünk! . . .

MÁSODIK KORSZAK

1867—1892

z Iparegyesület első időszakában a negyvenes évek napjai merész szárnyalású konczepczióval rajzolták meg a magyar ipari élet kereteit, de az akkori nemzedék csekély anyagi ereje a nagy konczepczióba belefáradt. A hatvanas években az Iparegyesületben már nem oly nagyhirű férfiak vitték a vezérszerepet, az adott viszonyokhoz mért szerény méretekben folytatták a munkát, de már a pozitiv építés stádiumába jutottak. Tervezgetéseik nem voltak oly nagyszabásúak, de szilárd alapokon nyugodtak és a mi belőle kivitelre került, az meg is maradt, sőt fokról-fokra fejlődött.

Az első időszak nagyjai, a kik a modern magyar állam megteremtésének összes feladataira vállalkoztak, az ipar megteremtésére csak eszméket adhattak, de ezek megvalósitására az elemek és feltételek még nem voltak meg.

A második időszakban az Egyesület vezetői nem voltak nagy államférfiak, hanem többnyire nemzetgazdák és gyakorlati iparosok, a kik szerényebb tehetséggel, de legjobb tudásukkal szolgálták az Egyesület czéljait; szerény, konkrét feladatokat tűztek maguk elé, de ezeket lankadást nem ismerő kitartással meg is valósitották és szívós munkával óvták minden veszélytől.

A legnagyobb veszély a közönség közönye volt. Másfél évtized szakadatlan munkája kellett ahhoz, hogy a közöny Jerichó-falai leomoljanak s a magyar nép megértse az iparteremtés jelszavát, megismerje az ipari élet szervezésének pozitiv feladatait és méltassa ezeknek nagy anyagi és erkölcsi jelentőségét.

Az első sikerek, az első alkotások első eredményei buzditották

az Iparegyesület vezető férfiait, a kik mindig uj, meg uj feladatokra vállalkoztak, de a mellett gondosan ügyeltek arra, hogy az adott viszonyok keretében maradjanak, eszméikben és vágyaikban a meglevő erőkhöz alkalmazkodjanak és alkotásaikat óvatos körültekintéssel fokozatosan erősitsék.

Ezt a lassú, de czéltudatos és minden ízében gyakorlati tevékenységet ebben a rövidre szabott fejezetben csak egész vázlatosan ecsetelhetjük. A kik egyik-másik mozzanat, vagy tüzetesebb részlet iránt érdeklődnek, azokat az Iparegyesület kimeritő félszázados monografiájában, mely 1892-ben jelent meg, meg fogják találni.

* * *

Mikor a hatvanas évek elején a hazafiak felocsudtak a tizenkétéves nemzeti álomból és a társadalmi tevékenység minden terén ismét megindult a munka, a negyvenes évek ipari mozgalmainak résztvevői és a számkivetésből nyugati eszmékkel telitve visszatérő hazafiak természetszerűen arra gondoltak, hogy a nagy reformkorszak egyik legérdekesebb alkotását, az Országos Iparegyesületet, ujra fel kellene éleszteni. Ezt a mozgalmat 1863 óta *Eötvös* József báró, *Fest* Imre és *Keleti* Károly vezették.

Az ügy barátai 1864. évi márczius hó 14-én alakuló közgyülést is tartottak és itt Eötvös József báró nagyszabású beszédet mondott, mely élénk visszhangot keltett az egész országban.

Ez a közgyülés elfogadta az Egyesület alapszabályait is, de az akkori dikaszteriális kormány késett azok jóváhagyásával. Az ideiglenes elnökség arra szoritkozott, hogy tagokat gyüjtött. Egyben kimondta, hogy az Egyesület működését csak akkor inditja meg, ha a tagok száma elegendő lesz a *hasznos* működés biztositására.

1866-ban ez a működés is szünetelt. De mihelyt biztos kilátás nyilt az alkotmány helyreállitására, 1867 elején (január hó 13-án) egybegyült a népes értekezlet, mely elhatározta *az Iparegyesület végleges ujjáalakitását.*

Ezen értekezlet után az egész nemzetet az alkotmány helyreállitásának nagy munkája vette igénybe és igy csak 1867. évi szeptember hó 15-én lehetett megtartani az uj Országos Iparegyesület alakuló közgyülését.

Ezt az eredményt igen intenziv munka előzte meg. A fővárosban az összes czéhek és 162 ügybarát gyüjtötte az aláirásokat. A vidéken Fest Imre igazgató és több képviselő járt városról-városra. Az Iparegyesület volt az első hazai közintézet, mely kiterjesztette a tevékenységét Erdélyre is.

Jellemző részlet továbbá az, hogy ez az ideiglenes elnökség az országban akkor létezett huszonhat *gazdasági egyesületet* is felhivta a közreműködésre és el is érte, hogy az Iparegyesületbe az alakuláskor 150 gazda iratkozott be.

Említést érdemel az is, hogy az első tagjegyzékben a kisiparosok és kézművesek után a *kereskedők* és bankárok szolgáltatták a legerősebb kontingenst és 312-en csatlakoztak az Egyesülethez.

Az alakuló közgyülés napjáig összesen 1.700 tag iratkozott be. A közgyülés *Eötvös* József bárót elnöknek, *Fest* Imrét alelnöknek és *Mudrony* Somát titkárnak választotta.

Csakhamar megalakultak a szakosztályok is és pedig: mezőgazdasági ipar (elnök *Korizmics* László), gyáripar (elnök *Taussig* József, később *Ráth* Károly), kézműipar (elnök *Ács* Lajos, később *Szabóky* Adolf), nemzetgazdaság (elnök *Kautz* Gyula, később *Horn* Ede), kereskedelem (elnök *Fuchs* Gusztáv), technika (elnök *Nendtwich* Károly) és bányászat (elnök *Volny* József).

Ebből is látható, hogy az Egyesület nemcsak a gyakorlati iparüzés fejlesztésének közvetlen eszközeit, hanem az ipar felvirágzásának általános gazdasági előfeltételeit is befoglalta működési körébe. És a tény, hogy tagjainak jelentékeny része került ki a többi kereskedelmi rétegekből, azt igazolja, hogy az Egyesület nemcsak ipari, hanem általános országos érdeket szolgált.

* * *

Az Országos Iparegyesület már munkálkodása legelején foglalkozott az *iparoktatással*, mert a legfiatalabb iparosnemzedék szakbeli képzését tekintette a legelső, alapvető feladatnak. Évi jelentésében az iparoktatás áll mindig az első helyen.

Az uj időszak első igazgatóságában *Keleti* Károly mozgatta az ügyet. A létesités stádiumában dr. *Szabóky* Adolf vezette az ügyeket, Szabóky halála után pedig, 1880-ban, *Mudrony* Soma lett az ipariskolai bizottság elnöke.

Az első tervezet kidolgozása után az Egyesület körlevélben felhivta a hazai városokat, hogy létesitsenek alsófokú ipariskolákat, olyformán, hogy a költségekhez első sorban a helyi ipartestületek és a helyi hatóság járulnak, másodsorban pedig az Egyesület és a kormány. Ezek az iskolák előkészitő , fejlesztő- és iparososztályból álltak.

Az alsófokú ipariskolák részére szükséges első tankönyveket 1870-ben az Iparegyesület iratta és adta ki.

A fővárosban az alsófokú ipariskolák eleinte az Egyesület vezetése alatt álltak. 1881-ben a főváros hatósága a fővárosi ismétlő iskolákat organikus összhangba hozta az Egyesület iskoláival. A közös egyetértéssel megállapitott tanterv és szabályzat a kormány jóváhagyásával az 1882—83-iki tanévben lépett életbe.

Az Iparegyesület ujabb tankönyveket adott ki, gondoskodott a rajzoktatásról, életbeléptette a szakfelügyelői intézményt és propagálta a jobb tanulóknak pénzjutalmakkal való kitüntetését. Tizenhét évi odaadó gondozás után, 1886 őszén, az Egyesület az általa létesitett alsófokú ipariskolákat a főváros kezelésébe adta át.

Az elért eredményeket a következő adatok tüntetik fel, a melyek szerint volt a fővárosi alsófokú ipariskolák

	tanulóinak száma	évi költségeinek összege frt
1869-ben	271	1.027·12
1885—86-ban	2.510	19.043·64

Az Egyesület elnöke, gróf *Zichy* Jenő, 1873-ban a vidéki ipariskolák szervezésére 12.000 forintot bocsátott a kormány rendelkezésére. Bejárta az ország városait és 30 nap alatt 76 városban 27.000 iparostanuló számára vetette meg az alsófokú ipariskolák alapjait.

A Budapesten létesitendő *ipari rajziskola* kérdésével az Egyesület már a 70-es évek elején foglalkozott. Az iskolát a főváros megteremtette és 1875-ben saját állandó épületében helyezte el.

Az Egyesület a *háziipari tanműhelyek benépesitésére* is akcziót kezdett. Kezdeményezte továbbá az ankétet, melyet 1877. évi augusztusban a kereskedelmi kormány a középipariskolák tervezése tárgyában hivott egybe.

Az Egyesület által ekkor előterjesztett tervezet alapján nyolcz évvel később létesült is az *állami középipartanoda.*

Az *irodalmi működést,* melylyel egyrészt az iparosok szakismereteinek bővitését, másrészt a nagyközönségnek az ipari mozgalmak iránt való érzékének a felköltését czélozta, iparos-szaklap inditásával kezdte az Egyesület.

Támogatta Jágócsy Péterffy Józsefnek »Ipar és Kereskedelmi Értesitő«-jét, utóbb mellékelte az egyesületi közleményeket Szathmáry Károlynak »Anyagi Érdekeink« czímű folyóiratához, melyet később *Mudrony* Soma szerkesztett. 1880-tól kezdve Streitmann József és Gelléri Mór szaklapjainak egybeolvasztásával megindult az Egyesület közlönye, a »Magyar Ipar« (ebből tiz éven át német kiadás is jelent meg »Industrie für Ungarn« czím alatt, *Steinacker* Ödön szerkesztésében), mely eszerint immár a XXXII. évfolyamát éli. Mostani szerkesztője 1880 óta a főmunkatársa volt a lapnak.

Emlitést érdemel itt a »Magyar Ipar«-nak »Találmányok Leirása« czímű melléklete, melyet az Egyesület kezdeményezése folytán a kormány adott és a melyet kezdettől fogva *Frecskay* János szerkesztett.

Az ipari szakirodalom megteremtésében az Egyesület úgy teljesitette a feladatát, hogy a tizenkét ipariskolai tankönyvön kivül kiadta a szakkönyvek egész sorozatát, nevezetesen *Keleti* Károlyét (Eötvös József báró iparegyesületi működése), *Steinacker* Ödönét (az iparoktatásról), *Kőrösi* Józsefét (a vasutakról), *Mudrony* Somáét (a külföldi iparmuzeumokról és a vámügyről, valamint az iparfejlesztésről), *Szabóky* Adolfét (két könyv az 1873-iki bécsi kiállitásról és a fővárosi iparosok czímjegyzékét), *Mudrony* Soma alapvető tanulmányát az iparpolitikáról és iparfejlesztésről, gróf *Zichy* Jenő mun-

káit (a belga ipar, Magyarország fizetési és kereskedelmi mérlege), *Ráth* Károly három kiállitási tanulmányát, *Jekelfalussy* József, *Balogh* Vilmos, *Gelléri* Mór és *Grubern* Ferencz háziipari tanulmányait, *Palóczy* Antal tanulmányát a belváros szabályozásáról és számos terjedelmes *emlékiratot*, melyekről az illető szakaszokban lesz szó.

Az Egyesület nem volt könyvkiadóvállalat, kiadványaival csak egyes nagyon is feltünő hézagokat igyekezett pótolni, vagy egyes gyakorlati akcziókat készitett elő.

Kezdeményezése folytán és felügyelete alatt indult meg a Műipari Lapok (szerk. Braun mérnök), majd Frecskay Jánosnak a »Találmányok könyve« czímű műve és a »Mesterségek könyvtára« czímű sorozat, melyek nemcsak a technológiai ismeretek terjesztését, de a *magyar technikai műszaknak* a megteremtését is tervezték.

A 40-es évek programmjának azt a pontját, hogy ipari mintagép- és mintaeszközgyűjteményt szervez az Egyesület, 1870-ben kezdte foganatositani. De már 1869 október 20-án határozta el *egy iparművészeti muzeum* létesitésének a kezdeményezését.

A Képzőművészeti Társulattal együtt kidolgozta ennek a tervét is. 1871 november 3-án Pest városától telket kapott erre a czélra, a kormány pedig államsegélyt helyezett kilátásba.

Igy jött létre a képzőművészeti társulat Andrássy-uti Iparcsarnoka, de a gyűjtemény részére való vásárlásokra felajánlott 500.000 frt állami hozzájárulásból csak iparművészeti tárgyak szereztettek be.

Az iparművészeti múzeum még meg sem nyilt, mikor már az Iparegyesület kijelentette, hogy ezzel a maga törekvéseit és czéljait nem látja teljesitve és ezért most már kettőzött erővel törekszik a *Technológiai Iparmuzeum* létesitésére. Az Egyesület terjedelmes fölterjesztése alapján a közoktatási miniszterium 1881-ben föl is karolta ezen intézmény ügyét. Az első adományokat ő Fensége József főherczeg, Albrecht főherczeg és Ágost szász-kóburg-góthai herczeg ajánlották fel. 1883 junius 24-én *Trefort* Ágoston miniszter már meg is nyitotta az intézetet, melynek tervezési és berendezési munkálatait Ráth Károly volt iparegyesületi alelnök vezette.

Az új intézet felügyelőbizottságában mint elnök, az Iparegyesület akkori elnöke, gróf *Zichy* Jenő és mint tagok az Egyesület igazgatóságának öt tagja foglaltak helyet.

Ugyancsak 1883-ban Gelléri Mór iparegyesületi titkár egy *Kereskedelmi Muzeum* létesitését javasolta. Ez az intézet az 1885-iki országos kiállitás kapcsán létesült és ennek felügyelőbizottságában az Iparegyesület állandóan képviselve volt.

Az *egyesületi könyvtár* állandóan gyarapodott. 1892-ben 2.879 mű, 1.144 folyóirat, 1.750 rajzlap és 300 kiállitási könyv volt benne.

A *kiállitási ügyek* terén az Egyesület az első időszakban úgyszólván egymaga működött és végzett mindent, a mi az akkori viszonyok közt lehetséges volt.

Az ujjáalakitás után már 1868-ban kezdte meg az első lépéseket egy nagyobbszabású *országos kiállitás* rendezésére. Bizottságot alakitott és Gorove István akkori miniszterhez ez ügyben tüzetes fölterjesztést intézett. Gorove kedvezően fogadta az eszmét, ki is nevezte az előkészitő bizottságot, de utóbb az 1873-iki bécsi világkiállitás magyar osztályára kellett konczentrálni az erőket, a világkiállitás lezajlása után pedig az 1873-ban bekövetkezett válság miatt kellett a tervet elodázni.

A fonalat az Egyesület 1882-ben vette föl és beadványokat intézett a fővároshoz és a kormányhoz. Kidolgozta a kiállitás szabályzatát és költségelőirányzatát és 100.000 forintra rugó garancziaalapot hozott össze.

Az ügyet a kormány vette a kezébe, de az Iparegyesület továbbra is tevékeny részt vett a kiállitás előkészitésében. A kiállitás rendezőbizottságának élén *Matlekovits* Sándor akkori államtitkár állott; mellette Egyesületünk elnöke működött mint másodelnök, a rendezőbizottságban pedig 8 igazgatósági tagunk foglalt helyet. Az egyesület vezető emberei ott voltak a csoportbizottságokban és pusztán az Egyesület vezető tisztviselői szerkesztették a katalógusokat.

A budapesti 1885-iki emlékezetes kiállitás fényes sikere jelentékeny részben az azt kezdeményező Egyesület nevéhez fűződik.

Majdnem kizárólag az Egyesület érdeme, hogy a magyar ipar megfelelően volt képviselve az 1871-iki *londoni* kiállitáson.

Az Egyesület melegen karolta fel az 1872-iki budapesti dohánykiállitást, az 1872-iki kecskeméti iparműkiállitást, az 1873-iki bécsi kiállitás magyar osztályát, az 1874-iki budapesti tanszerkiállitást, az 1876-iki budapesti könyvkötészeti kiállitást, az 1876-iki szegedi országos ipar- és terménykiállitást, az 1878-iki párisi világkiállitás magyar résztvevőinek az ügyét és az 1879-iki székesfehérvári kiállitást.

Ez utóbbi kiállitás körül oly nagy volt az érdeme, hogy ezen kiállitás elnöksége ezen érdemek méltánylásául a tiszta jövedelemből tizezer forintot juttatott az Egyesületnek.

Az Egyesület tüzetesen tanulmányoztatta az itt tárgyalt időszakban megtartott hazai és külföldi kiállitásokat és nem rajta mult, ha az 1876-iki filadelfiai világkiállitáson a magyar ipar nem vett részt.

Ezzel az Egyesület el is érte azt, hogy a kiállitások iránt való érdeklődést országszerte felköltötte. Egyre sűrűbben kezdték rendezni a vidéki kiállitásokat, melyeket az Egyesület tőle telhetőleg támogatott.

Közreműködött az 1880-iki késmárki vászonkiállitáson, az Országos Nőiparegylet által rendezett országos nőiparkiállitáson, az 1882-iki trieszti osztrák-magyar kiállitás magyar osztályának rendezésében, az 1883-iki békésgyulai országos munkakiállitáson, az 1889-iki székes-

fehérvári tűzoltószerkiállitáson, az 1886-iki kolozsvári »erdélyrészi iparkiállitás«-on, az 1887-iki makói, nagyszentmiklósi és szegedi kiállitásokon, valamint a később rendezett kerületi kiállitások egész sorozatában. A kiállitási ügy rendezése czéljából külön szakosztályt is szervezett, mely védte a magyar kiállitók érdekeit a bel- és külföldi kiállitásokon.

1880-ban keleti iparczikkekből maga rendezett kiállitást és 1881-ben karácsonyi bazárt, 1886-ban pedig a hazai vasutak szükségleteinek belföldön való fedezése érdekében külön kiállitást kezdeményezett, melyet 1887-ben az Iparcsarnokban meg is tartották.

Egyes kiállitások kapcsán az Egyesület *testületi látogatásokat* is rendezett, igy például 1885-ben a bécsi és a brünni iparegyesületek budapesti látogatásait, melyeket a magyar Iparegyesület 1886-ban Brünnben és 1888-ban Bécsben viszonzott, 1888 szeptemberben a szaloniki kereskedők budapesti kirándulását, 1891-ben az Iparegyesület zágrábi kirándulását.

A kiállitások tanulságainak értékesitése czéljából az Egyesület minden alkalommal arra törekedett, hogy egyes fontosabb kiállitásokról necsak jelentéseket adasson magának, hanem arra is, hogy törekvő iparosoknak ezen kiállitások tanulmányozása ösztöndíjak által lehetővé tétessék.

Igy például az 1885-iki kiállitás tanulmányozására 110 iparos részére eszközölt ki ilyen ösztöndíjakat, az 1888-iki bécsi kiállitás alkalmából pedig 100 iparossegédnek.

Az Iparegyesület az új korszakban az *ország általános nemzetgazdasági érdekeivel* is sűrűn foglalkozott. A közpályán működő kiváló szakférfiak készséggel vettek részt az Iparegyesület ily irányú működésében. A nemzetgazdasági érdekek egész sorozatát karolták fel, hogy támogassák az Egyesületet ezen kérdések megvitatásában és tisztázásában. Az Egyesület üléseinek jegyzőkönyvei hű krónikát nyujtanak a magyar gazdasági élet jelentősebb eseményeiről és fejlődési menetéről.

Miután közgazdasági viszonyainknak mintegy alapját képezte az Ausztriával 1867-ben kötött *vám- és kereskedelmi szerződés*, az Egyesület kezdettől fogva tanulmányozta a »kiegyezés«-sel kapcsolatos ügyeket és állandóan igyekezett ezekről a hazai iparosokat tájékoztatni. Miután az 1869. évben kitört pénzválság előtérbe helyezte a bankügyet, az Egyesület nemzetgazdasági szakosztálya ezen ügyben *Horn* Ede elnöklete alatt az ország számos jelentékeny szakembere részvételével beható tanácskozásokat folytatott, melyeknek az lett az eredménye, hogy a szakosztály az *önálló magyar jegybank* mellett foglalt állást és ezt a képviselőházhoz intézett terjedelmes emlékiratában meg is indokolta.

Az eszme országszerte visszhangra talált. Nem valósult meg, de az emlékiratban felsorolt sérelmek nagy része orvoslást nyert

azáltal, hogy az 1878-iki új kiegyezés a Nemzeti Bankot dualisztikus szervezetű Osztrák-Magyar Bankká alakitotta át.

Már a bankkérdés tárgyalása során érintette több felszólaló, hogy a 67-iki gazdasági kiegyezés nemcsak a bankügy tekintetében, de egyéb határozmányaiban sem felel meg Magyarország közgazdasági érdekének. Az Egyesület közlönye is ismételten kimutatta. A képviselőházi közjogi ellenzék ezt természetesen állandóan hangoztatta, de csak politikai elvbarátai közt keltett visszhangot.

1873. év márczius hó 28-án a képviselőház határozatilag utasitotta a kormányt, hogy a *gazdasági kiegyezést szakértők* meghallgatásával vizsgálja át. Ezen határozat folytán gróf *Zichy* József akkori földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter 1873. évi augusztus hó 5-én több szakegyesülethez és igy az Iparegyesülethez is intézett feliratot, melyben ez ügyben véleményt kér, arra való tekintettel, hogy az Egyesület »egyike azon testületeknek, melyek közvetlenül érintkeznek a vám- és kereskedelmi szövetség hatásait leginkább érző körökkel és ezek nézeteinek, tapasztalatainak és kivánalmainak legilletékesebb kifejezői«.

Az Egyesület közlönye nyomban kijelentette, hogy a megadandó vélemény objektiv és tisztán közgazdasági jellegű lesz, mert »a politizálás belekeverése a megejtendő számolási műveletekbe csak káros lehet«.

Az Egyesület igazgatósága mindenekelőtt a nemzetgazdasági szakosztályt bizta meg a kérdés tárgyalásával, de azzal a fentartással, hogy a tárgyalások befejeztével figyelembe fogja venni a többi érdekelt szakosztályok véleményét is.

A nemzetgazdasági szakosztály Horn Ede elnöklete alatt a tárgyalást 1873. évi október hó 17-én kezdte meg. *Horn* Ede, *Matlekovits* Sándor és *Mudrony* igazgatóból álló albizottságot küldött ki, melynek terjedelmes munkálata alapján a szakosztály számos, igen élénken látogatott ülésben vitatta meg az ügyet, úgy hogy a tanácskozásokban megszólaltak az országnak majdnem összes kiváló nemzetgazdái.

A szakosztály nagy többsége az *önálló vámterület* mellett nyilatkozott.

De utóbb a kézműipari és a gyáripari szakosztályok is tárgyalták az ügyet. Az Egyesület végleges véleménye a szakosztályok egyetemes ülésében alakult ki.

Előkészitette az ügyet *Mudrony* Somának »A vámügy és Magyarország közgazdaságának ujjászervezése« czímű munkája, mely akkor általános feltünést keltett.

Az egyetemes ülés tárgyalásai 1874. évi márczius hó 31-én kezdődtek és május hó 8-án érték véget, azzal, hogy elfogadták Mudrony határozati javaslatát, mely az *önálló vámterület mellett foglalt állást*.

A szakosztály agitáczionális bizottságot is szervezett, melyet

utasitott, hogy az önálló magyar vámterület érdekében országszerte szervezze az akcziót.

A kormány akkor 62 szaktestületet szólitott fel véleményadásra. Ezek közül 46 »a jelenlegi állapot *mellett*« nyilatkozott és csak 5 *ellene*. Az 5 közül 4 egyesület az Iparegyesület által kifejezett okoknál fogva nyilatkozott az önálló vámterület mellett.

E szerint *az Iparegyesület volt akkor az egyetlen hazai szaktestület, mely az akkori közgazdasági kiegyezés pénzügyi, közgazdasági és ipari hátrányait felismerte és megvilágitotta.*

Az 1875-iki fuzió alapján létrejött kormány felmondta a vám- és kereskedelmi szövetséget. Az új kiegyezési tárgyalások az 1875—78-iki országgyülés három ülésszakán át domináltak és a magyar országgyülés történetében eddig páratlan gazdasági vitákra adtak alkalmat. Az Iparegyesületnek kétségtelen érdeme, hogy az itt érvényesült nézeteket elsőül juttatta kifejezésre és az új kiegyezés a vámrestituczióknál és az indirekt adóknál való károsodásunkat csökkentette, hogy megvetették az *önálló magyar tengerhajózás* alapjait és a kormány és a törvényhozás elengedhetlen feladatának ismerték föl *a hazai iparnak minden képzelhető eszközzel való fejlesztését.*

Ez az utóbbi tény már határozottan az Iparegyesület érdeme, már azért is, mert az *iparfejlesztés* módszereit, melyeket a kormány utóbb alkalmazott is, nevezetesen a hazai gyáriparnak nyujtandó *állami adókedvezményeket, a hazai iparnak előnyben részesitését a közszállitásoknál és a hazai iparnak kedvező vasuti tarifapolitikáját* az Iparegyesület emlékiratai jelölik meg.

A vámkérdéssel az Egyesület 1885-ben újból foglalkozott. A kormány felhivására emlékiratot terjesztett föl, melyben a *retorzionális vámpolitikát* hazánk speciális viszonyainál fogva elitélte. Ez a nézet nem jutott érvényre, az 1887-iki új vámtarifában az iparvédvámok tetemesen emelkedtek. De 1891-ben a kormány már czélszerűbbnek látta az 1887-ben felemelt ipari védvámokat némileg mérsékelni.

1873. év elején az Egyesület nemzetgazdasági szakosztálya a *hozadéki adónak jövedelmi adóvá* való átalakitását hozta javaslatba Tüzetes emlékiratokat terjesztett fel az Egyesület a kormányhoz 1876-ban a szeszadó, 1876. év végén a fényüzési adó, 1877-ben a czukoradó, 1878-ban a háziipari adó szentesitése, 1876. év végén az italmérési regále tárgyában.

Beható tárgyalások után 1884-ben felirt a *szabadalmi törvény* reformja tárgyában.

A *közraktárak* szervezését már 1870-ben sürgette.

A *műborgyártás* ellen 1876-ban vette föl a harczot, a mikor megalakitotta a szeszes italok szakosztályát.

A 70-es évek végén a hazai iparnak *állami kedvezmények* által való emelését kezdeményezte. Ez a kezdeményezés eredményezte az első iparfejlesztési törvényt, az 1881 : XLIV. t.-czikket. Ez a törvény-

czikk nem felelt ugyan meg egészen az Egyesület emlékiratában kifejezett intenczióknak, de az 1890 : XIII. t.-cz., melyet Baross Gábor terjesztett a törvényhozás elé, jóval szélesebb alapon érvényesitette az Egyesület kivánalmait.

Az 1889-ik év őszén *Baross* Gábor miniszter elnöklete alatt tartott szaktanácskozmány elé az Egyesület ujabb emlékiratot terjesztett, a melyben már jóval tovább ment. Iparfejlesztő *vasuti tarifapolitikát* hangoztatott, a *textilipar fontosságának* kiemelése után pedig vagylagosan javasolta az uj gyáraknak adandó *kamatgaranicziát és pénzsegélyt.* A harmadik eszközt, *az állami iparüzemeket, helytelenitette.*

1880-ban az *úttörvényjavaslatról* adott az Egyesület tüzetes véleményt, 1885-ben az Iparegyesület a földbirtokosok és kőszéntermelők tanácsai nyomán készült *bányatörvényjavaslatot* ellenezte, későbbi felterjesztéseiben pedig a *kőszénkutatási jogot szabaddá kivánta tenni.*

1875. évi április hó 2-án az Egyesület a *mértékhitelesités* tárgyában irt fel. A miniszter nyomban tárgyalás alá vette a felterjesztést és még ugyanabban a hónapban intézkedett az Egyesület kivánalmai értelmében.

A szállitási adó emeléséről szóló főjavaslat ellen 1880. évi április hó 15-én irt fel az Egyesület, természetesen eredménytelenül.

A vásárügy szabályozásának kérdésével számtalanszor foglalkozott az Egyesület. Már 1871-ben kért intézkedést a vásártartási jogositványok és a vásártartási rend tárgyában. Az Egyesület egyéb felterjesztései a *vizjogi törvényre, a védjegytörvényre, a részletüzletekre, a bagatelltörvényre* vonatkoznak.

Igen sűrűn, szinte állandóan foglalkozott az Egyesület az *ipartörvénynyel,* a mi igen természetes. Első felszólalása 1870. évi október havában történt, a mikor a képviselőházhoz intézett kérvényében a régóta kilátásba helyezett ipartörvény megalkotására intézkedést kért. A kormány siettette is az 1872-iki ipartörvény előkészitését.

Az 1872-iki ipartörvény megalkotása után az Egyesület *ipartársulati minta-alapszabályokat* dolgozott ki, melyeket a kormány helyeslésével küldött szét. Az ipartársulatok majdnem kivétel nélkül ezen minta-alapszabályok szerint alakultak meg.

Az Egyesület kezdeményezte a Budapesten létesitendő *iparbizottságot,* melynek alapitása a munkaadók és a munkások közötti viszonyok rendezésére volt szükséges. De az intézményt nem léptették életbe, mert a községek be akarták várni az uj ipartörvényt, mely az intézményt kötelezővé volt teendő.

Az 1872-iki törvény ugyanis nem elégitette ki az érdekelteket. Az Iparegyesület már 1875-ben hangoztatta, hogy az iparosok országszerte ugyszólván egyhangúlag követelik az ipartörvény némely pontjainak a módositását. Kevés ipartársulat keletkezett és a melyek

alakultak, azok sem indultak fejlődésnek. Megállapitotta továbbá, hogy az ipartörvény végrehajtása nincs intézményesen biztositva és nem biztositja az ipari szaktudást. A következő évben az Egyesület felterjesztette a novelláris törvényjavaslatot, melyben fősúlyt helyezett a segédszemélyzet szakszerű képzésére, az ipari szervezet megteremtésére, a békéltető bizottságokra és az ipari segélypénztárakra.

A minisztérium a reviziót nem találta aktuálisnak. Az Egyesület tehát a képviselőházhoz fordult, mely 1878. évi julius hó 30-án *a kormányt az ipartörvény reviziójának előmunkálataira utasitotta.* Az 1879. évi második országos iparosgyülés a törvény gyökeres átalakitását követelte, a képesités igazolásának elrendelésével.

Az Iparegyesület nem volt annyira konzervativ, mint az iparosgyülés. Elfogadta ugyan ennek sarkalatos kivánalmait, de 1880. évi márcziusi emlékiratában modernebb elveket ajánlott. Az uj ipartörvényjavaslat, melyet dr. *Matlekovits* Sándor készitett, 1884. évi február hó elején került a Ház elé.

Az Egyesület szakosztályainak egyetemes gyülése február hó 14-től 20-ig tárgyalta a javaslatot, február hó 27-én benyujtotta az emlékiratát, melyet a képviselőház közgazdasági bizottsága még aznap délelőtt kezdett tárgyalni. Ez a munkálat elérte a czélját, mert a bizottság és a kormány már az első ülésen elfogadták az Iparegyesület emlékiratának alapelveit, kivált a képesitésre és némi részben az ipartestületek kötelező szervezésére vonatkozólag. A képesitésről szóló szakaszt és a törvényjavaslatnak huszonnyolcz szakaszát az Egyesület munkálata, illetőleg annak szövegezése szerint fogadták el.

Mihelyt a törvény ki volt hirdetve, az Egyesület gondoskodott arról, hogy azt az iparosoknak kellőképen megmagyarázza, javaslatokat dolgozott ki a képesitéshez kötendő iparágak megállapitására, a fővárosi ipartestületek csoportositására, a békéltetési rendszabályokra és egyáltalán sokoldalú tevékenységet fejtett ki az uj törvény végrehajtása körül.

Tárgyalta a közönséget megtévesztő nagyhangú czímek ügyét, a »*végeladások*« kérdését, az iparczikkekkel való *házalást* tiltó rendszabályok végrehajtásának a módjait, tisztázni igyekezett a *vándoripar* korlátozásának kérdését, felkelteni igyekezett az érdeklődést az *iparhatósági megbizottak* választása iránt, mintaszabályzatot dolgozott ki a *műhelybeli munkaviszonyokról* stb.

Az uj ipartörvény életbeléptetése után csakhamar ismét megindult a reviziómozgalom, mely mintegy huszonöt évig tartott és tart még ma is.

Ennek a mozgalomnak első eredménye volt az aradi ipartestületi gyülés emlékirata, mely összefoglalta az iparosok panaszait és óhajait.

A miniszter kijelentette, hogy a reviziót még korainak tartja.

A kisiparosok — mondá — különben is tévedésben vannak, ha azt hiszik, hogy óhajaik és panaszaik egyszerű törvénymódositással elintézhetők; a kisipar bajait a nagy közgazdasági átalakulások és a gyáripar hatalmas versenye okozták. Ezek ellen csak praktikus intézkedésekkel lehet védekezni. A miniszter raktárszövetkezeteket létesitett, szabályzatot alkotott arra, hogy közszállitásoknál, a hol lehet, kisiparosok vétessenek igénybe, foglalkozik az iparoktatás rendezésével, stb. A miniszter végül kijelentette, hogy az ipartestületi gyülés tizenhárom óhaja közül egy részt rendeletek utján kedvezően intézett el, de azoknak többi részeit nem tartja megvalósithatóknak.

Számtalanszor foglalkozott az Egyesület az *iparosok szervezkedésének* a kérdéseivel. A fősúlyt az ipartársulatok, majd az ipartestületek megerősitésére helyezte.

De foglalkozott a többi szervezetekkel is.

A kereskedelmi és iparkamarák kérdéséről első izben 1873-ban adott véleményt. Ebből kiemelendő, hogy *ellenezte a külön iparkamarákat*, mert nem akarta az erőket szétforgácsolni. Olyan kérdésekben, melyekben a kereskedők érdekei eltérnek az iparosok érdekeitől, több súlyt kivánt fektetni az illető kereskedői vagy ipari körökből közvetlenül kikerülő nézetekre. Egyébiránt az Egyesület, a mióta fennáll, a legjobb harmóniában volt a hazai kamarákkal.

Az Országos Ipartanács létesitését az Egyesület 1876 elején penditette meg egy konkrét javaslatban, melyet 1889-ben megujitott. Baross Gábor akkor meg is alakitotta ezt a tanácsot, melynek tagjai közt ott vannak állandóan az Egyesület vezető férfiai. Ugyancsak Egyesületünk kebeléből indult ki *az iparoktatási tanács* létesitésének eszméje.

Az ipari hitelügy állandóan érdekelte az Egyesületet. A szövetkezetek törvényhozási rendezését az 1872-iki ipartörvény életbeléptetése alkalmából sürgette. Dr. Matlekovits Sándor 1883-ban iparoshitelszövetkezetet javasolt, mely nemsokára meg is alakult. Az 1889. év októberi szaktanácskozásban Ráth Károly és Gelléri Mór iparfejlesztő bankot javasoltak, mely az 1890: XIV. t.-cz. alapján »Magyar Kereskedelmi és Iparbank« czím alatt létesült, de sajnos, nem sokáig és nem sok eredménynyel működött.

Az Egyesület az ipari érdekekért kifejtett propaganda czéljaiból arra törekedett, hogy az összes hazai iparosokat minél többször sorakoztassa együvé.

Nemzetgazdasági szakosztályának inditványára 1872. évi márczius hóban megtartatott az első magyar *országos közgazdasági kongresszus*, mely a szövetkezetnek, a gyáripar fejlesztésének, a lakásmizériának, a közlekedési rendszernek és a »robot«-nak kérdéseivel foglalkozott.

Ugyancsak az Egyesület kezdeményezése folytán 1872. évi február havában az *Első országos iparoskongresszust* tartották meg,

melyen 99 város iparossága volt képviselve és az iparosok óhajainak felsorolása után elhatározta, hogy az óhajok megvalósitása czéljából *Iparosszövetséget* szervez. De a kormány nem hagyta jóvá ennek az alapszabályait.

Az 1879-iki II. Országos Iparoskongresszust az Egyesület szervezte. Ezen 599 társulat és egylet volt képviselve. Ez a kongresszus az ipartörvény reviziójáról, az ipari szakoktatásról, az önsegélyző szövetkezetekről, a közszállitásokról, a vásárokról, az iparosifjusági egyletekről, a házalásról és a fegyencziparról hozott határozatokat.

1881. évi márcziusban az Egyesület helyiségében lefolyt az *országos gyáripari értekezlet*, mely megalakitotta az Egyesület gyáripari szakosztályát és ennek ipari alcsoportjait.

1885. évi novemberben országos *háziipari értekezlet* tartatott, mely a háziipar fejlesztését sürgette, háziipari muzeum létesitését és országos háziipari szakkiállitás rendezését javasolta.

Az *Ipartestületek* I. (budapesti) országos értekezletét 1887. márczius havában az Egyesület hivta össze. A napirend főbb tárgyai voltak: a képesitéshez kötött iparágak számának szaporitása, az ipartestületek megalakitásának megkönnyitése, a segélypénztár ügye, az ipariskolai ügyek, a katonai és egyéb közszállitások.

A II. (aradi) ipartestületi kongresszus (1890) a már emlitett ügyeken kivül az épitészeti ipar, az ipari hitel, az önálló vámterület, a tan- és munkaviszonyok, a munkásjólét ügyeit tárgyalta, mozgalmat inditott arra a czélra, hogy minél több iparos jusson a parlamentbe és sürgette az *iparfelügyeleti* intézmény reformját.

Az *iparpártolási mozgalomakban* az Iparegyesület szüntelen kezdeményezési és agitáló tevékenységet fejtett ki, mert legfőbb törekvése szükségképpen arra irányult, hogy a hazai iparnak a hazai piaczot biztositsa, a hazai fogyasztókat a hazai készitmények vásárlására buzditsa. A legnagyobb tömegfogyasztó az országban a *hadsereg* és éppen ennek a szükségleteit akkoriban majdnem kizárólag az osztrák ipar fedezte. Az Iparegyesület a hetvenes évek elején, nyomban az ujjáalakulás után behatóan foglalkozott ezzel a jelenséggel és egy emlékiratban, melyet a képviselőházhoz és a magyar delegáczióhoz intézett, azt kivánta törvényben kimondatni, hogy a *közös hadsereg magyar részének és a m. kir. honvédségnek fölszerelése egyenesen és kizárólag a hazai iparnak tartatik fenn.*

Az Egyesület belátta, hogy általános elvek kimondásával a nehéz problémát nem lehet megoldani és konkrét javaslatokat kell tennie. A ruházati szükségletet a legszigorúbb elvi nyilatkozat sem biztosithatta a magyar fonó-szövőgyáraknak, a melyek akkor nem léteztek. Az Egyesület tehát azt kivánta, hogy az *anyagbeszerzés külön választassék a készittetéstől* és a magyar szabó- és czipőipar bizassék meg az osztrák szövetek és kikészitett bőrök feldolgozásával.

1877 végén *Szende* Béla honvédelmi miniszter a katonai szálli-

tások tárgyában ankétet hivott egybe az Iparegyesület és más érdekeltek képviselőiből és ennek az ankétnek a megállapodásait el is fogadta.

És ebben az irányban az Egyesület a mai napig is szünet nélkül agitál és ma már a 100 milliót messze meghaladják a rendelések, melyeket a hazai iparnak a véderő évenkint biztosit.

Az iparnak másik nagy tömegfogyasztója a *vasut*. Az Egyesület agitácziója folytán a kormány *vasuti iparügyi bizottságot* alakitott, mely nagy eredményeket ért el. A hazai vasutak, melyek akkor szükségletüknek több mint a *felét* fedezték külföldről, most már annak több mint 90%-át szerzik be magyar iparosoktól és ezzel fényes példát adtak a *hatóságoknak*.

Az Iparegyesület éber szemmel őrködött ezen három nagy tömegfogyasztó minden beszerzésén és itt is nagy része van abban, hogy e tekintetben ma már alig van ok panaszra.

Az iparpártolási akczió rendszeres folytatása czéljából az Egyesület 1888 végén külön iparpártolási szakosztályt alakitott, mely mindenkor egyike volt a legtevékenyebb szakosztályoknak.

A hazai ipar fejlesztése volt, mondhatni, az ország minden munkájának a czélja. Az Egyesület munkájának különleges czélja volt az iparfejlesztési politikát konczipiálni, abba rendszert, czéltudatosságot önteni. A hetvenes évek közepén határozta el az Egyesület, hogy az iparfejlesztés terén a nemzetre váró feladatokat áttekinthető emlékiratba foglalja össze. Kérdőpontokat dolgozott ki, szétküldte az iparosoknak és a beérkezett válaszok felhasználásával Mudrony Soma megirta »Iparpolitikai tanulmányok a hazai ipar emelése tárgyában« czímű húsz íves munkáját.

Külön emlékiratba foglalta össze az Egyesület 1880-ban az államra háruló feladatokat. Ebben azt kivánta, hogy az állami szükségletek fedezése törvényben szabályoztassék, hogy új ipartelepek állami adókedvezményekben részesüljenek, a vasuti tarifapolitika pedig alkalmazkodjék a magyar ipar igényeihez, igyekezzék ennek versenyképességét fokozni.

A vasuti tarifákról 1881-ben külön emlékiratot is dolgozott ki az Egyesület.

A képviselőházhoz 1880-ban intézett kérvényében kifejtette, hogy az *állam iparüzemei* milyen működési körben gyakorolhatnak üdvös hatást, milyen esetekben hárul rájuk az úttörő szerepe.

Ezen tárgyalások kapcsán vetette föl az Egyesület a *szubvencziók* eszméjét és egyes vállalatok pénzbeli támogatására külön alapot kért létesiteni. Egyben egy iparfejlesztő bank alapitását is ajánlotta.

Lipthay Béla bárónak, a gyáripari szakosztály elnökének inditványára a 80-as évek végén »központi hajtóerővel ellátott *gyári műhelytelepek*« létesitését javasolta. Ezen eszme megvalósitása czél-

jából a külföldről számos részletes tervet és költségvetést szerzett be.

Nevezetes *ujitásokat*, találmányokat az Egyesület szakosztályaiban már a legelső időszakban ismertettek és az Egyesület erre mindenha nagy súlyt helyezett.

A *műipar* fejlesztése okáért kiadandó mintalapok tárgyában 1889-ben ragadta meg az Egyesület a kezdeményezést. A mű- és épitésipari szakosztály pályadíjakat irt ki ipari tárgyak terveire. Egyes törekvő iparosoknak buzditásul ezüst és bronzérmeket adományozott az Egyesület. Az első ezüstérmet 1870-ben Schön Jakab zsinór- és paszománygyáros kapta, a ki ezt az iparágat nálunk elsőül fejlesztette gyári alapon.

1885-től kezdve az Egyesület három fokozatban itélte meg az érmeit. Ezekre a legelőkelőbb iparvállatok pályáztak és nagy czégek az Egyesület érmeivel épúgy büszkélkedtek, mint a világkiállitásokon elért kitüntetésekkel.

Egyes iparágak érdekeinek az előmozditása és gondozása az Egyesületet állandóan foglalkoztatta. Minden egyes évi jelentése egész sorozatát emliti az akczióknak, melyeket az Egyesület egyes iparágakért meginditott és a hatóságoknál való eljárásoknak, melyekre az Egyesület egyes iparosok érdekében mindenkor a legnagyobb készséggel és sokszor a várt sikerrel vállalkozott.

Az általánosabb érdekű akcziók sorozatából csak néhányat emlitünk itt fel. Az erdélyi posztóipar érdekében való agitáczió, a malomipari szakosztály működése, a szeszes italok szakosztályának 1886. évi akcziója, a fővárosban létesitendő szeszkisérleti állomás létesitése czéljából, a métermértékek előállitása, a hazai vasfinomitók nyersvasszükségletének fedezése, szövőszékek kiosztása a szövőiparosoknak, a háziipar fejlesztése, a női munkát értékesitő egylet, melyet a háziipari szakosztály kezdeményezett, a hazai gyufagyártó ipar szervezése, az 1883-iki iparstatisztikai fölvételek előkészitése, az árúforgalmi statisztika szervezése, az üvegipar istápolása, a csomagokban forgalomba kerülő árúk mennyiségének a meghatározása, az épületfakereskedés szabályozása, a gyártelepek elhelyezése (Standorte der Industrie) problémájának a tanulmányozása, az iparosifjuság egészségi viszonyainak javitása, az iparosok adózási viszonyai, a fegyenczipar korlátozása, a fejlesztendő iparágakra vonatkozó speczifikus kutatások, stb.

Külön emlitést érdemelnek *Palóczi* Antalnak az Egyesületben tartott nagybecsű előadásai a főváros rendezéséről.

Az *ipari termelés előmozditása* tárgyában az Egyesület *Baross* Gábor miniszter felhivása folytán emlékiratot dolgozott ki, melyben számos eszmét penditett meg, a melyek közül felemlitendők: a gyakorlati szakképzés előmozditása, tanonczkiállitások, sikeresen működő mesterek jutalmazása, speciális tanitóműhelyek segélyezése, techno-

lógiai muzeumok létesitése, termelőszövetkezetek szervezése, uj szabadalmi törvény, szabadalmi levéltár, könyvtár és mintatár.

A *kivitel* előmozditásának fontosságát az Egyesület mindenha méltatta és számos alkalommal igyekezett odahatni, hogy a hazai ipar netáni termelési feleslegei a kinálkozó kedvező konjunkturák felhasználásával vagy megfelelő intézkedések kezdeményezése által a külföldön és nevezetesen a Balkán országokban jó piaczokat találjanak.

A *munkáskérdésben* az Egyesület mindig a korral haladt és buzgón propagálta a modern szocziálpolitika elveit, de mindenkor figyelembe vette, hogy a fiatal magyar ipar sok tekintetben hátrányban van a konszolidált, óriási amortizált tőkével dolgozó nyugati iparral szemben és ezért a szocziálpolitikának számolnia kell a sajátos hazai viszonyokkal, nem szabad koczkára tennie a magyar ipar versenyképességét. A kellően indokolt és valóban szükséges szocziálpolitikai alkotások szükségessége elől sohasem zárkózott el. A balesetbiztositással már 1888-ban foglalkozott és terjedelmes emlékiratot dolgozott ki róla. Rendszeresen ismertette a balesetek elháritására szolgáló modern készülékeket és berendezéseket.

Az Egyesület javaslata folytán a kereskedelmi minisztérium a balesetbiztositással szemben elsőbbséget adott a *munkásbetegsegélyezésről* szóló törvényjavaslatnak és ebben (az utóbbi 1891. évi XIV. t.-czikkben), valamint a törvény végrehajtásáról szóló miniszteri rendeletekben figyelembe vette az Egyesület óhajait.

A *vasárnapi munkaszünet* és az *iparfelügyelői* intézmény szinte állandóan foglalkoztatták az Egyesületet.

A munkások buzditása céljából az Egyesület évi közgyülésein ünnepélyesen *ezüst-, vagy bronzérmeket* itélt meg egyes jelesebb munkásoknak, 1867-től 1891-ig összesen 365 érmet.

A munkáslakások kérdését állandóan napirenden tartotta.

A munkáskongresszusok követeléseit tárgyilagosan birálta, a modern szocziálpolitika szellemében, de mindenkor a speciális hazai viszonyok gondos mérlegelésével. Ilyen szellemben tárgyalta nevezetesen a nyolczórai munkaidő, a gyermekek és a nők munkaideje, az éjjeli munka, a munkaszünetek, az egészségügyi tilalmak és a gyári felügyelet ügyeit, a melynek fonalai átnyulnak a legujabb korszak tevékenységébe.

Erről a korszakról szerző a következő jellemzést adja emlitett művében:

A második korszak az Iparegyesület életében szerényen indult meg, lassan fejlődött, de érdemes eredményeket ért el.

Már a hatvanas évek elején megvolt a vágy az Iparegyesület ujjáélesztése iránt, de ez a vágy csak 1867-ben teljesülhetett.

Az ujjáalakulás körül csupa új ember mozgolódott. A negyvenes évek gárdájából nagyon kevesen dolgoztak az új éra felélesz-

tésében. Alig négy-öt embert találunk az ujjáalakult Iparegyesület vezérlő férfiai között a régi gárdából és ez a négy-öt ember is a negyvenes évek Iparegyletében csak közvetve, mint távoli megfigyelő s külmunkatárs vett részt. A régi alapitók közül csak *Eötvös* József báró volt a régi Iparegyletnek is alapitója s azok között, kik a távolból, a vidékről lelkes hivei voltak az egyletnek, csak *Fest* Imrét lehet fölemliteni. Az első az Egyesületnek elnöke, a második alelnöke volt.

Az Iparegyesület tehát új elemekkel indult neki az új érának, a mivel azt kell kifejeznünk, hogy a munka elölről kezdődött.

Mások is voltak a viszonyok és ezek más irányt teremtettek az új emberek számára.

Mert ekkor általában alig ismerték már a régi Iparegylet történetét, czélzatait, működése irányát.

És a világ azóta mégis nagyot haladt; az adott viszonyok más alapot jelöltek ki a működés teréül, vagyis — bár elölről kellett kezdeni a munkát — ennek elemei még sem voltak oly kezdetlegesek, mint 1842-ben.

De a buzgalom most sem volt kisebb, mint a negyvenes évek elején.

Igaz, hogy nem oly nagyhirű férfiak vitték a vezérszerepet, mint első ízben; de azok, a kik önként vállalkoztak a munka oroszlánrészére, nem is voltak másfelé túlságosan igénybe véve és életpályájukat az ipar ügyének szentelvén, úgyszólván minden idegükkel ennek éltek s ezért dolgoztak, szívós kitartással, lankadást nem ismerő türelemmel.

És erre a kitartásra nagy szükség is volt, mert eleinte az iparkérdés csak ideális fogalom volt, melyről lehetett beszélni, irni; de a mely népszerűségre vergődni képes alig volt.

Másfél évtizedes kitartó munkára volt szükség, hogy az iparfejlesztés vagy csak az iparügyi kérdés létezésének eszméjével megbarátkoztassák Magyarországot.

A székesfehérvári kiállitás s az azzal kapcsolatos közgazdasági mozgalmak végre hatalmas lökéssel előtérbe helyezték az iparügyeket, melyek azóta a napirendről le sem kerültek. Egy ügybuzgó s önzetlenül munkálkodó főúr, *Zichy* Jenő gróf volt e mozgalmak népszerűsitésének első tényezője (s ezek alapján nemsokára az Iparegyesület elnöke) s a mikor kormány és társadalom egyaránt figyelmet szenteltek ez ügynek, kezdtük észrevenni, hogy az Iparegyesület nem hiába beszél, nem hiába interveniál, mert eszméit, javaslatait az élet, a foganatositás követte.

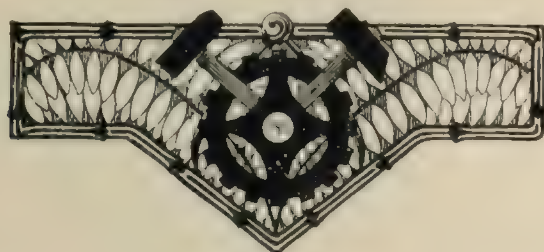
És ez az első fordulat kedvezőbbre hangolta a tettvágyat az Egyesület körében.

Elérkezett az idő, hogy nemcsak javaslatokat kellett tenni, nemcsak eszméket megpenditeni, hanem ezek életbeléptetéséről is gondoskodni.

Az Iparegyesület újult erővel és kitartó munkássággal felelt meg e hivatásának s buzgalmát akkor honorálták, mikor a *Baross*-éra tetőpontján arra az öntudatra ébredt, hogy minden életrevaló javaslata átmegy a gyakorlati életbe s minden kezdeményezése eljut a megvalósulás stádiumáig.

Ez a siker csak még jobban buzditotta az Egyesület munkakedvét, mely egy pillanatra sem bizakodott el a sikerekben, sőt aggódó és körültekintő figyelemmel volt minden fontosabbb véleményadásnál arra, hogy kizárólag az ipar általános érdekeinek szempontjából érvényesitse erejét, mely idővel befolyássá érlelődött.

És az jellemzi leginkább az Egyesület áldásos tevékenységét, hogy mig egyrészt minden esetben hatásosan és bátran érvényesitette szakvéleményét és befolyását, addig másrészt pillanatnyi és hiú sikerek sohasem csábították a beavatkozásra.

ÚJABB
HÚSZ ÉV MUNKÁJA.

1892—1912.

ELŐSZÓ.

lefolyt ujabb húsz esztendő, mint már jeleztük, a mélyebben szántás, a hasznos részletmunka korszaka volt. Az Országos Iparegyesület a hazai iparosság kivánalmainak és óhajainak hűséges képviselője kivánt lenni mindenkoron. Nem ismertünk különbséget az egyes ipari kategóriák között, nem tettünk különbséget kis-, közép-, nagy-, háziipar- és műipar között. Az egész magyar iparosság érdekeinek képviselete volt a hivatásunk s a hol ellentétek látszottak fölmerülni, ott azok elsímítására, kiegyenlitésére törekedtünk. Fölfelé és kifelé mindenkor hűségesen képviseltük a magyar ipar egyetemének érdekeit, megjelöltük egyes kérdésekben a megoldás módszereit és ha nem tudtunk mindenben gyors eredményt elérni, kitartással folytattuk a munkát, állhatatosan teljesitettük kötelességünket. Erről tegyen tanuságot az alábbi fejezetek bőséges tartalma.

De magával az iparossággal szemben is mindenkor őszinték voltunk és tartózkodás nélkül mondtuk meg neki véleményünket akkor is, ha az nem volt hízelgő. Hirdettük és hirdetjük, hogy a lelkesedés, a szóbeszéd egymagában eredményre nem vezet. Hirdettük, hogy nem kell mindent fölülről várni. A ki eredményt akar, az fogja meg maga az eke szarvát. Igaza volt annak az államférfiunak, a ki igy szólott iparostársaihoz: »A ki azt mondja, hogy munka nélkül jómóduak lehettek, azt vessétek meg, az hazudik«. A ki a magyar ipart csupán szóbeszéddel és igéretekkel akarja nagygyá tenni; a ki nem hirdeti azt, hogy első sorban magában az iparosságban kell megtalálni a jövő biztositékát és a ki a puszta lelkesedést nagyobbra helyezi az iparosság saját erejénél: az tévútra vezeti az iparosságot.

Ezért időszerű lesz e helyről és ez alkalommal is fönnen hangoztatni azt, a mit oly sokszor hangsulyoztunk, hogy első sorban az iparos van hivatva saját bajainak orvoslására és neki is kell meg-

jelölni azt a bajt, melynek szanálása szükséges; de neki is kell megpróbálkoznia a baj gyógyításával és csak ha ő nem tud rajta segiteni, hivja segitségül a társadalmat, a kormányt és esetleg végül a törvényhozást.

Ez volt az Iparegyesület programmja a multban és ez lesz a jövőben is. Megmondjuk az igazat fölfelé és lefelé egyaránt és e helyen sem hallgathatjuk el, hogy iparosaink még mindig nem biznak eléggé a saját erejükben és mindent a kormány, vagy a törvényhozás tevékenységétől várnak. Kétségtelen, vannak esetek, a hol sem az egyes iparos, sem többekkel egyesülve az iparostestület, vagy egyesület, a felmerülő bajon segiteni nem tud. Csakhogy iparosaink eddig leginkább azt a rendszert követték, hogy bajaik elháritását másoktól, a kormánytól és a törvényhozástól várják, a helyett, hogy megpróbálkoznának saját egyéni erejükkel vagy iparostársaik egyesült erejével boldogulni.

Ezért kivánjuk itt is újból és nyomatékosan hangoztatni, hogy iparosainknak sorsuk javitásán első sorban saját maguknak is kell tevékenyen közreműködniök, mert legbiztosabban jár az, a ki a saját erejében bizik és ha ez nem elegendő, egyesüljön iparostársaival, de maga legyen saját sorsának czéltudatos intézője. Az állam hatalmában való bizakodás, mely nálunk olyannyira divatossá vált, már azért sem vezet czélhoz, mert épp az ipar terén olyannyira eltérők az egyesek kivánságai, hogy kielégitésük az állam részéről csak gondviselésszerű hatalom mellett lehetséges. Pedig ilyennel az állam segélye az ipar terén egyeseknek nyujthat ugyan előnyt, az egész iparnak azonban csak gyönge alamizsnát, mely gyökeresen nem segithet a magyar ipar általános bajain.

Hassa tehát át a magyar iparosságot az a meggyőződés, hogy jövője csak saját erejében van; legyen tisztában, hogy az államban való bizakodás nagyon gyönge szál, melyen bajaiból ki nem lábolhat és a lefolyt évek történetéből vonja le azt a tanulságot, hogy nem szóbeszéd, hanem önérzetes, czéltudatos, kitartó munka segithet a magyar iparon.

Ha a magyar iparosság összetart, meg fog erősödni önbizalma, tekintélye és saját erejének tudata, hatalma. És ily erővel és hatalommal nem fognak neki diktálni, hanem ő maga tényező lesz az ország sorsának intézésében és mindent el fog érni, a mire szüksége van; ez pedig nemcsak neki, hanem az egész országnak lesz hasznára és javára.

IPAROKTATÁS

Alsófokú ipariskolák.

z első ötven évben Egyesületünk az alsófokú iparoktatás terén valóságos úttörő munkát végzett, melyről az Egyesületünk félszázados munkásságát felölelő első jubiláris jelentésünkben tüzetesen beszámoltunk. Azzal, hogy a Budapesten általunk 1869-ben alapitott alsófokú ipariskolákat 1886-ban átadtuk a székesfővárosnak, nem szünt meg Egyesületünk befolyása ez iskolák vezetésére. A fővárosi ipariskolák szervezeti szabályai értelmében ugyanis az iparoktatási bizottságban Egyesületünk állandóan öt taggal volt képviselve. A dolog természetéből folyik, hogy kiküldötteink mindig az ügy iránti szeretettől vezérelve, nagy buzgalommal teljesitették kötelességüket ebben a bizottságban, hiszen ők foglalkoztak előbb is legtöbbet a fővárosi alsófokú iparoktatás általános kérdéseivel és ennek számos részleteivel.

E részletek közül kiemeljük, hogy ezeknél kiküldötteink előtt az a czél lebegett a tárgyalások során, hogy az iparostanoncziskolák lehetőleg *szakszerűbb* irányt nyerjenek és ennélfogva az iparfejlesztésre sokkal nagyobb hatást gyakoroljanak, mint az eddigi tanoncziskolák.

Éppen a szakszerűbb irány szempontjából az albizottságban helyet foglaló képviselőink mulhatlanul szükségesnek tartották, hogy a székesfővárosi központi bizottságban az ipartestületek is (10 tag által) képviselve legyenek. Ezt a javaslatot azonban a központi bizottság nem fogadta el és az iparoktatási tanácsban sem tudtunk vele keresztülhatolni. E helyett kieszközöltük, hogy a szakirányú ipariskolák nyilvános vizsgálatain az illetékes ipartestületek bizalmiférfiai

bevonassanak s igy alkalmuk legyen észrevételeiket és kivánalmaikat illetékes helyen szóval vagy irásban bemutatni.

Az évi vizsgálatokon különben, egyes jutalmak kiosztásával Egyesületünk kiküldöttei is résztvettek; javaslatukra mondta ki a tanács, hogy a műhely után illetékes iskolába (övezetbe) kell a mesterinasnak járnia.

*

Résztvettek továbbá kiküldötteink az új tankönyveknek bevezetését czélzó tanácskozásokban s ajánlották, hogy fokozatosan gondoskodni kell önálló ipariskolai épületek emeléséről, rendszeres igazgatói és tanitói állások szervezéséről, a tanitók szakszerű kiképzéséről s mindezek folytán az inasoknak oly időben való iskoláztatásáról, a mikor azok testi és lelki frisseségük egészével végezhetik tanulásukat. Képviselőink az iparoktatási bizottságban a következők voltak: Mudrony Soma, Eőry Farkas Kálmán, Havas Sándor, Steinacker Ödön, Török György, Palóczi Antal, Forgó István, dr. Wagner Jenő, Ráth Károly, Thék Endre, Molnár Mihály, Röck István, Vikár Béla és Gelléri Mór; ez utóbbi a bizottság keletkezésétől kezdve a mai napig.

*

A többi fontos részletkérdésről és egyéb, e rovatba tartozó mozgalmakról a következőkben számolunk be:

Az oktatási idő.

Ez a kérdés több izben foglalkoztatott bennünket, a mint azt különböző oldalról bolygatták. Ankétszerű tárgyalások alapján megállapitottuk azt az időt, mely az *egyes iparágak specziális érdekei* szempontjából kivánatosnak jeleztetett. 1899 elején úgy a kereskedelemügyi miniszter ur, mint a főváros tanácsa megkértek bennünket, hogy e kérdésben puhatoljuk ki ujra a székesfővárosi ipartestületek véleményét.

E tárgyban eddigi fölterjesztéseink, a kereskedelemügyi miniszter ur leirata, a tanitók kaszinója s az ipariskolai igazgatók véleményének ismertetése mellett ujból is fölhivtuk az összes budapesti ipartestületeket kivánalmaik és óhajaik precziz megállapitására.

E javaslatokat összesitettük az összes fővárosi ipartestületek egyértelmű hozzájárulása alapján, a következő óhajokban:

1. az esti oktatás elejtessék és e helyett a hét egy napján, egész délelőtt és délután felváltva tartassék a tanonczoktatás;

2. a tanonczoktatás a törvényes heti négy órára redukáltassék és úgy iparáganként, mint az egyes műhelyekre nézve is felváltva, délelőtt 1/28-tól 1/212-ig, délután 1/22-től 1/26-ig terjedő időben állapittassék meg;

3. az uj rendszer kisérletképpen még ebben az iskolaévben, a főváros egy, vagy két kerületében életbeléptettessék;

4. a vasárnapi rajzoktatás idejéből egy órát a kedélyt nemesitő tantárgyakra, természetrajzi ismeretekre, irodalomra, énekre stb. kell kihasittatni.

E kérésünket oly bő és alapos indokolás kiséretében terjesztettük az illetékes hatóságok elé, hogy javaslatunk mindenütt nagy tetszést aratott. Csak az utolsó fórumnál akadt meg. A keresk. miniszter ur nem tartotta azt a törvény rideg betüjével összhangzásba hozhatónak. Tehát ujból foglalkozni kellett a kérdéssel. Ismét keresztülkergették azt az összes retortákon és a törvényhatósági bizottság végre abban állapodott meg, hogy az oktatás ezentul hetenként kétszer két-két órán át (este 6—7-ig) történjék a váltakozó rendszer fönntartása mellett.

Tanonczok iskolábajárási kötelezettsége.

Ez is egy régen vitatott kérdés, melynek tisztázása érdekében többször emeltük föl szavunkat. Egyik idevágó előterjesztésünk alapján ez a dolog 1905-ben végleg tisztázva lett s a hatóság részéről megállapittatott, hogy a tanonczok iskolábajárási kötelezettsége *azok életkorától nem függ.* Tanonczok iskolai mulasztásáért minden esetben az iparos felelős, még akkor is, ha a felelősséget a tanonczszerződésben a szülőre, vagy a gyámra háritja át, illetve akkor is, ha a tanoncz szülőjénél, vagy gyámjánál lakik. Ezeket mondja a miniszter 1904 augusztus 5-én 40.892. szám alatt hozott elvi határozatában. Ez intézkedés azonban az iparosokra sérelmesnek bizonyult.

Több iparos ugyanis Egyesületünknél panaszt tett, hogy az inasiskolai *mulasztások* miatt a munkaadóknak gyakran indokolatlan zaklatásokban van részük. Ha az iskolába rendesen elküldött inas nem megy el az előadásra, a munkaadót megbirságolják, holott neki nincs módjában ellenőrizni, hogy az inas tényleg eljár-e az előadásra vagy nem. Tekintettel az ipartörvény küszöbön álló módositására, melynél e tárgyról Egyesületünk véleményét már kifejtette, a végrehajtó bizottság külön intézkedés szükségét nem látta ugyan, egyik igazgatósági tagunk, Boross Soma azonban mégis közbenjárt a jelzett ügyben, illetőleg az ellenőrző könyvecskék ujabb behozatala tárgyában a főváros vezetőségénél.

Országos iparoktatási tanács.

Az Egyesület egyik régi, még 1868-ban kidolgozott első ipariskolai felterjesztésből kiindult kezdeményezése valósult meg az Országos iparoktatási tanács létesitése által.

Az Orsz. iparoktatási tanácsban egyesületünk Matlekovits Sándor elnök (egyszersmind a tanács elnöke), Thék Endre, Mudrony Soma és Gelléri Mór igazgatók, továbbá Neuschlosz Marczel, Ráth Károly és Török György igazgatósági tagjaink által volt és van képviselve.

Azonban a tanács tagjai közt a felsoroltakon kivül Egyesületünk több buzgó tagja is helyet foglal.

Tanonczotthonok, mintaműhelyek.

Egyesületünk ipartestületi szakosztályának elfogadott elvi határozatai alapján Egyesületünk igazgatója részletesen dolgozta ki a Tanonczotthonokra és mintaműhelyekre vonatkozó javaslatait, melyeket az igazgatóság is magáévá tett. Miután itt egy, azóta is sokfelé keresett és részben elfogadott tervezetről van szó, ezeket a szabályokat, melyeket különben fölhasználás végett az Orsz. iparoktatási tanács elé is terjesztettünk, a következőkben nyomatjuk le e helyen:

I. Tanoncz-Otthonok. Létesittessenek a fővárosban és a vidék nagyobb központjain levő nagy városokban az internátusok és konviktusok mintájára »Tanoncz-Otthon«-ok. Ezeknek az volna a czéljuk, hogy egyrészt lehetővé tegyék a jobb középosztály családjainak is, hogy gyermekeiket az ipari pályára adják, biztositva levén az iparra szánt gyermekek kitünő ellátásáról, jó neveléséről és arról, hogy mesterüknél csakis szakbeli kiképeztetésükre szoritják őket és föl lesznek mentve az alárendelt mellékes munkáktól.

Másrészt azonban fontos czéllal birnak e Tanoncz-Otthonok azért is, mert lehetővé teszik, hogy a nagyvárosok legelső műhelyeinek tulajdonosai, mint például Budapesten Thék, Jungfer stb., a kik eddig azért nem tarthattak tanonczokat, mert ezek ellátásával és nevelésével kellő figyelemmel nem foglalkozhattak, ezentul az »Otthon« révén abba a kellemes helyzetbe jutnak, hogy szivesen tartanak tanonczot, mivel ezeknek kizárólag szakmai kiképzésével kell foglalkozniok. Ez az előny pedig a kézműves-ipar jövő fejlődése szempontjából rendkivül fontos, mert mégis más dolog az, ha az ország legelső iparosai nevelik az ipar jövő generáczióját, mintha ezek ama kisiparosok keze alól kerülnek ki, a kik maguk is sanyarú helyzetben levén, segédet alig tarthatnak és ugyszólván az inas anyagi munkaerejének minél jobb kihasználásából kénytelenek élni.

A Tanoncz-Otthon-ok szervezetére nézve a következők lehetnek irányadók:

A Tanoncz-Otthonban a beadott tanonczok — bizonyos mérsékelt évi bér lefizetése ellenében — lakást, élelmezést, ruházatot és teljes ellátást találjanak.

Az Otthon gondoskodik a tanonczoknak egyes műhelyekben való beszegődtetéséről, az ő gondnoka irja alá a szerződést a szülők vagy a gyám nevében.

Kivánatos, hogy az Otthonban elhelyezett fiúk lehetőleg egyforma ruhát viseljenek.

A tanonczok számára az Otthonban egy vagy több mintaszerűen, katonásan berendezett közös hálóterem létesitendő. Itt és az éttermekben a fiúk maguk szolgálják ki magukat, vagy kellő sorrend és beosztás szerint egy vagy kettő szolgálja ki valamennyi társát.

A fiúk az Otthonban kapnak reggelit, ezután ki-ki a mesterének műhelyébe megy, hol délig szakadatlanul dolgozik. Délben a tanoncz visszatér az Otthonba, hol pont 1/21-kor ebéd van. Ebéd után 1/4 órai pihenő,

de félkettőkor minden tanoncz ismét műhelyében tartozik lenni s innen csak az ipariskola kezdete előtti időben távozhat az iskolába. Az iskolai előadások befejezte után a fiúk együtt, azokon a napokon pedig, mikor nincs iskolai előadás, a műhelyből egyenkint térnek vissza az »Otthon«-ba, hol a kitűzött időben a közös vacsorát elköltik. Minden étkezés az »Otthon« gondnokának elnöklése és ellenőrzése mellett történik.

Vacsora után azon estéken, melyeken ipariskolai előadás volt, szórakozások, tornajátékok, esetleg a külföldi gyermekhadseregek mintájára szervezendő gyakorlatok végzendők. Azokon az estéken, melyeken a fiúk ipariskolában nem voltak, az iskolai föladat ismétlése kötelező, ezután azonban más szellemi szórakozásnak is van helye.

Szakbeli külön rajzoktatásra és általában a szakismeretek alaposabb elsajátitására kellő súlyt kell helyezni s e végből első sorban megfelelő szakerőket kellene alkalmazni, másodsorban az intézetet jó volna megfelelően berendezett és minden az Otthonban képviselt szakmára, de az egész magyar irodalomra kiterjedő könyvtárral s később technológiai és ipari gyüjteménynyel is kapcsolatba hozni.

Az inaskodás utolsó két évében a tanonczokat nyelvbeli ismereteik gyarapitására is kell szoritani.

Vasárnapokon és ünnepnapokon az inasok csoportosan látogassák az istentiszteletet.

Ezután ugyancsak szakértő vezetők mellett tekintsék meg az iparmuzeumokat, mintagyüjteményeket, egyéb ipari és más közintézeteket és havonkint egyszer egy-egy hazafias darab előadása alkalmával a szinházat, esetleg egy-egy népies hangversenyt, stb.

Az »Otthon« minden lakója szigorúan ügyeljen a tisztaságra a ruházatban, a külsőségekben, a lakásban és a műhelyben. Közegészségügyi szempontból is fürdőkkel kellene az intézetet kapcsolatba hozni.

Az intézetben levő tanoncz az iskolai vizsgák idején minden évben köteles gyakorlati tanulásának és haladásának föltüntetésére egy-egy, szakmájába vágó és gyakorlati rendeltetéssel biró iparczikket elkésziteni, melyet az illető ipariskola munkakiállitásán való bemutatás után az »Otthon«-ban kiállitanának.

Az »Otthon vezetője tartozik a növendékek erkölcsi és illendőségi magaviseletére külön súlyt helyezni s a tanoncznak felszabadulása alkalmából az »Otthon«-ban tanusitott magaviseletéről és itt tett előhaladásáról külön bizonyitványt is állithat ki.

Az »Otthon«-ok mint társadalmi alkotások létesitendők az illetékes ipartestületek, ipartársulatok, iparoskörök és egyesületek, az illetékes keresk. és iparkamarák és az illetékes hatóságok erkölcsi és anyagi támogatásával.

A kormány föl volna kérendő, hogy az ipari birságokból befolyó büntetéspénzeknek felét, ott, a hol ily Otthonok léteznek, engedje ezek dotálására forditani.

Az ellenőrzést a városi hatóság által a fönnebbiek szellemében szerkesztendő szabályrendelet keretében felügyelő bizottság gyakorolná, melyben a fentartó testületek arányosan volnának képviselve.

Az »Otthon« mindenütt mint felekezetnélküli intézmény volna létesitendő.

II. Mintaműhelyek. Egyes kézműiparosokat első sorban a fővárosban, de a vidék nagyobb városaiban is ki kellene szemelni oly czélból, hogy mintaműhelyeket rendezzenek be, főleg a tanonczok nevelése és képzése czéljából.

Egy-egy ily műhelyben legfeljebb négy tanoncz volna elhelyezendő. A mester a tanonczok számára tisztességes, az egészségügy követelményeinek megfelelő szobát rendezne be, minden inas számára megfelelő fekvőhelylyel.

Az élelmezés, ruházat stb. is a polgári igények szerint mintaszerű kell hogy legyen.

A fősúlyt arra kell helyezni, hogy a mester első sorban a kezére bizott inasok gyakorlati kiképzésére forditson gondot, hogy az inasokat iparáguk összes anyagaival, félkészitményeivel, segédeszközeivel, szerszámaival, gépeivel, szóval teljes technológiájával a legtüzetesebben megismertesse, a szakrajzolásban (mértani és művészi rajz) tökéletesitse, esetleg a szakmabeli és művészi ipariskolák tanfolyamainak kiegészitéseképpen.

A mesternek a tanonczok tökéletes gyakorlati kiképzésén túl mindazt szem előtt kell tartani, a mi a tanulók fönmaradt szabad idejének hasznos értékesitése érdekében a Tanoncz-Otthon czímű fönnebbi fejezetben tervbe van véve.

A szórakozás, testedzés, ismétlő tanitás, istentisztelet, szakmuzeumok és ipari közintézetek látogatása és rendszeres tanulmányozására stb. ugyanaz legyen irányadó, mint ezt az »Otthon« tervezete megkivánja.

A tisztaság következetes ápolása elengedhetetlen követelmény legyen.

A gyakorlati és elméleti oktatás sikeres keresztülvitele érdekében a mester igénybeveheti segédszemélyzetét is.

Az ily mintaműhelyek a kerületi iparfelügyelő és az e végből kiszemelendő ipartestületi vagy iparhatósági megbizott ellenőrzése alatt állanának.

Azokat a mestereket, kik ily mintaműhelyek létesitésére kiszemelhetők, az illetékes ipartestület jelölné meg.

Az ily mintaműhelyekben elhelyezett tanonczok az illető mesternek a testület által minimum és maximum szerint megállapitott ellátási- és tandíjat fizetnének. A szerződés az illetékes iparhatóság (testület) előtt kötendő meg.

Minden ily mintaműhely tulajdonosa azon idő, fáradság és költség fejében, melyet a tanonczok nevelésére és képzésére fordit, — minden tanoncz után, — bizonyos prémiumban volna részesitendő a kormány által.

Az illető tanonczok fölszabaduló-levelében megemlíthető, hogy ők a felsőbb ellenőrzés alatt álló ily mintaműhelyben töltötték tanidejüket s erről különben a mester külön bizonyítványt is állíthat ki, melyet az illetékes ipartestület láttamoz.

E tárgyalásokkal egyidejüleg, bizonyára az ez alkalommal megnyilatkozott iparosközvélemény hatása alatt, *Thék* Endre, Egyesületünk alelnöke e kérdésben a gyakorlat terére lépett és tizezer koronás alapítványt tett egy szülővárosában, Orosházán létesitendő

Tanonczotthon javára, melyet felsőbb engedelemmel Ferencz József Tanonczotthon czímmel ruházott föl s mely azóta, az alapitó áldozatkészsége mellett, igen dicséretes eredménynyel működik és az enemű intézetek mintája gyanánt szolgál.

*

Egyesületünk igazgatója az Egyesületünkben e tárgyban folytatott tárgyalások alapján inditványt tett a székesfőváros köztörvényhatóságának közgyülésén inasotthonok létesitése tárgyában. A szakegyesületek, melyeket e tárgyban a tanács véleményezésre felhivott — ezek élén Egyesületünk — igen rokonszenvesen nyilatkoztak e kezdeményezésről, melynek hézagpótló, gyakorlati hasznát és jelentőségét alaposan kifejtették.

A székesfőváros tanácsa az eszmét jónak és megvalósitását kivánatosnak jelentette ki, de megfontolandónak tartja, hogy az inasotthonok létesitése egyedül a főváros feladata-e, avagy nem volna-e első sorban a kormány és az érdekelt iparoskörök feladata. A tanács ennélfogva felhivta a közoktatásügyi osztályt, hogy tegye az ügyet további beható tanulmány tárgyává és érdemleges javaslatát terjessze elő. E javaslat soká várat magára s igy azt Egyesületünk igazgatója 1912. február havában nyilvános interpelláczió alakjában megsürgette.

Itt emlitjük meg, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr leküldte hozzánk egy budapesti lakatosárú-gyáros kérvényét véleményezés végett, melyben az illető támogatást kér arra, hogy gyárában tanonczotthont létesitsen. Egyesületünk ezuttal is az *általános* tanonczotthonok mellett foglalt állást. Ily szellemben támogatta az Országos Gyermekvédő Liga kezdeményezését is, *vidéki inasotthonok létesitése* tárgyában.

Ipari szaktanfolyamok és ezek fejlesztése.

A *speczialis szaktanfolyamok* létesitése érdekében állandó tevékenységet fejtettünk ki; kezdeményeztük a *malomipari* szaktanfolyam, a *kocsigyártó-szakrajztanfolyam*, *egy kocsigyártó-tanműhely*, *egy nyomdásziparі* (grafikai) szakiskola, női *mellfűző-tanfolyam*, egy *timár-* és *czipésziparі* szakiskola, *keztyűvarró*-tanműhely, *lakberendezési* szakiskola, gyakorlati *órás*-tanfolyam létesitését. Előterjesztést tettünk *kereskedelmi* kurzusok létesitése iránt az iparosok számára.

Több izben foglalkoztunk az iparosok haladásának számtalan gyakorlati kérdéseivel s többek között nagyon fontosnak ismertük föl azt a dolgot, hogy főleg a *kézművesmesterek a szakmájukban előforduló összes nevezetesebb ujitásokról idejekorán s lehetőleg szemléltető módon tájékozva legyenek.* E tárgyban megokolt fölterjesztést is intéztünk a kereskedelemügyi miniszter úrhoz, melyben kiemeltük, hogy a magyar kézműipar versenyképességének egyik fontos előföltétele az, hogy az egyes iparágakban használt szerszámok, műszerek és ipari eljárások, anyagok terén fölmerült összes ujitások

és javitások felől, valamint a kiválóbb fontossággal biró új kézigépek felől is gyorsan és jól legyen tájékozva, mert e réven nemcsak a jobb, hanem a gyorsabb és olcsóbb termelés előnyeit is élvezheti.

E fölterjesztésünket (1897.) a kereskedelemügyi miniszter úr pártoló figyelemben részesitette és följegyezzük, hogy e téren csakhamar üdvös és sikerrel kecsegtető intézkedések történtek.

A kereskedelemügyi miniszter úr ugyanis leiratot intézett az Országos Iparegyesülethez, melynek lényege a következő:

Értesitem az Egyesületet, hogy a budapesti m. kir. technológiai iparmuzeumon a jövő téli időszakban, *az egyes iparágakban használt szerszámok és műszerek*, valamint *az ipari műveletek terén felmerült javitások és ujitások ismertetése czéljából tartandó, részben gyakorlati mutatványokkal kapcsolatos előadások*, valamint a műhelygyakorlatokra vonatkozólag a muzeum igazgatósága részéről elém terjesztett előzetes tervezetet jóváhagyólag tudomásul vettem.

Ezen tervezet szerint a következő előadások és műhelygyakorlatok fognak tartatni. (Következik a részletes programm.)

E tervezetre nézve ismételten megjegyzem, hogy az csak előzetesnek tekinthető, a mennyiben a körülményhez képest nevezetesen *fontosabb ujitások felmerülése vagy ujabb gépeknek az intézetben leendő kiállitása esetén* megfelelő változást szenvedne. Ép azért a végleges programm csak a téli időszakban mindenkor 1—2 hónapra fog véglegesen megállapittatni. A mennyiben tehát az Egyesületnek ezen előadások és műhelygyakorlatokat illetőleg különös óhajai volnának, sziveskedjék azokat a végleges programm megállapitása előtt a technológiai iparmuzeum igazgatóságának tudomására hozni.

A megindult kezdeményezést minden irányban kielégitőnek tartottuk, a Technológiai Muzeum igen érdekes és változatos programmját lapunk útján évről-évre a legszélesebb körökben terjesztettük.

Ez a kezdeményezésünk volt kiinduló pontja az ipari szaktanfolyamok országszerte való szervezésének.

Egyesületünk igazgatóságának egyik ülésén szóba került az az értesülés, hogy a Technológiai Iparmuzeum tanfolyamait az exlex miatt beszüntetik. Ezzel szemben az igazgatóság határozatából felterjesztést intéztünk a kereskedelemügyi miniszterhez. Ebben kiemeltük, hogy az iparos érdekeltség körében a tanfolyamok iránt való érdeklődés egyre fokozódik; a tanfolyamok látogatottsága, főkép az utóbbi időben, örvendetesen emelkedik és annak további emelkedése is várható, mert iparosaink mind nagyobb örömmel és készséggel ragadják meg az alkalmat ismereteik és ezzel versenyképességük gyarapitására. Mindezeknél fogva kifejezést adtunk azon meggyőződésünknek, hogy a Technológiai Iparmuzeum tanfolyamainak időleges beszüntetése is nagy kárral járna, veszélyeztetné ennek a szép sikerrel megindult akcziónak további fejlődését; ezért véleményünk szerint a tanfolyamok fentartására szolgáló költségek fedezetéről a költségvetésen kivüli állapot daczára is, mindenesetre gondoskodni kellene.

Sürgető kérelmünkre a tanfolyamok, bár erősen redukálva, mégis engedélyezve lettek, de azóta ismét fokozatosan fejlesztettek. Mindenesetre rajta leszünk éber figyelemmel, hogy ezen a téren ne álljon be ujabb stagnálás, sőt hogy a fokozatos fejlődésnek reális alapjai biztosittassanak.

Munkásgimnáziumok.

Az Uránia tudományos egyesület azzal a kérelemmel fordult Egyesületünkhöz, hogy keresse meg az ipartestületeket és egyéb ipari egyesüléseket és kérje föl őket a munkásgimnáziumok támogatására, melyek már országszerte igen üdvös működést fejtenek ki. Az átirat megjelöli a módozatokat is, melyek szerint a támogatás eszközölhető. A végrehajtó bizottság, mely ez ügygyel behatóan foglalkozott, elhatározta, hogy a kérelemnek megfelel, a munkásgimnáziumok ügyét fölkarolja s ily értelemben a közgyülésnek jelentést is tesz; megfelelő átiratban pedig arra kéri az érdekelt ipartestületeket és más szakegyesületeket, hogy a munkásgimnáziumok támogatása érdekében inditsanak rendszeres akcziót. 1911. évi közgyülésünk e határozatainkat külön jóváhagyásával szankczionálta s ez értelemben az akcziót meg is kezdettük.

A felső ipariskola.

Az iparoktatás terén 1895-ben egy igen fontos és Egyesületünk által már régóta kivánt óhaj valósult meg; ugyanis az állami ipariskola, mely akkor még a Technológiai Iparmuzeummal kapcsolatban a vallás- és közoktatási miniszterium hatásköre alatt állott, a jelzett időtől fogva az iparügyeket vezető kereskedelemügyi minisztériumba helyeztetett át, a mi az ipari szakoktatás egységesitését és előmozditását fogja eredményezni. E tárgyban Egyesületünk 1894. évi február 6-án megokolt feliratot intézett a kereskedelemügyi miniszter úrhoz és eme régi óhaj igen rövid idő alatt megvalósult.

A felső- és középipariskolák fejlesztése.

Fölhivtuk a kereskedelemügyi miniszter úr figyelmét azokra az anomáliákra, a melyek a *felső ipariskolák elégtelensége s a jelentkező kitünő anyagnak visszautasitása* tekintetében a legtöbb és főleg a budapesti felsőipariskoláknál előfordulnak. Számszerű adatokkal mutattuk ki az e téren mutatkozó állapotok tarthatatlanságát. A miniszter úr 1909-iki válaszában a következőket emelte ki:

Az utóbbi években állandóan növekedett azoknak a száma, a kik ipari pályára óhajtván lépni, az iparoktatási intézetekbe kérték felvételüket.

A fokozódó igényekhez képest és a törvényhozásilag rendelkezésemre bocsátott anyagi eszközök keretében, igyekeztem ujabb és ujabb iparoktatási intézetek létesitésével a szükségletet kielégiteni, igy nyilt meg a leg-

utóbbi három év alatt a szatmárnémetii faipari, a debreczeni fémipari szakiskola és tervbe van véve több ujabb szakiskola felállitása.

Tekintve azonban, hogy az ujabb intézetek megnyitása az országra nagy pénzügyi terhet ró és kérdéses, hogy a most tapasztalható tömeges jelentkezés állandó jellegű-e, oly eszközökhöz kellett folyamodnom, a melyek nagyobb anyagi áldozatok nélkül teszik lehetővé a jelentkező igények kielégitését.

Igy rendeztem be fokozatosan a budapesti felső ipariskola gépészeti osztályán a legutóbbi három év alatt párhuzamos osztályokat, úgy hogy e szakosztály három évfolyama most hét osztálylyal működik, a folyó évben a budapesti felső épitőipariskolán, a szegedi felső ipariskolán és a szatmárnémetii faipar szakiskolán is egy-egy párhuzamos első osztályt létesitettem, valamint gondoskodtam arról is, hogy az összes intézetekbe a helyi viszonyok megengedte legnagyobb számban vétessenek fel a tanulók.

A mennyiben ez intézkedéseim a jövőben jelentkező igények kielégitésére elegendőknek nem bizonyulnának és azt tapasztalnám, hogy az iparoktatási intézetek keresettsége állandónak bizonyul és a nagyobb számban végzendő ifjakat a gyakorlati ipari élet felvenni képes, mindenesetre gondoskodni fogok arról, hogy az ipari pályára lépni kivánók érdekei az ország pénzügyi helyzetéhez mért keretekben fokozatosan kielégitésre találjanak.

Egyesületünk nem tartotta elégségesnek e megnyugtatást és ujabb előterjesztésében a következőket emelte ki:

A miniszteri leirat, ámbár sok olyat tartalmaz, a mit helyesléssel és elismeréssel vehetünk tudomásul, véleményünk szerint nem egészen alkalmas arra, hogy elnémitsa azokat a panaszokat, a melyek az érdekelt és érdeklődő közönség körében, az iparoktatási intézetek hiányossága miatt, főképen az utóbbi időben felhangzottak. Azokat a fokozódó igényeket, a melyeket a miniszter úr leirata is elismer, az utóbbi három év alatt megnyilt két uj iskola — mert hiszen a szegedi felső ipariskolát nem lehet egészen uj intézetnek tekinteni — nem elégithette ki és a még mindig mutatkozó és egyre nagyobbodó hézagokat nem lehet egy-két párhuzamos osztály felállitásával kitölteni. Igy például a budapesti felső ipariskolán, a hol az előjegyzett 274 jelentkező közül 137 volt kénytelen távozni, vagy a felső épitőipariskolán, a hol az idén 150 jelentkező közül csak 40-nek jutott hely, alig lehet elég hatásos orvosszernek elfogadni egy-egy párhuzamos osztály felállitását. A minthogy az idézett leirat hallgatólag kénytelen elismerni annak az állapotnak a tarthatatlanságát, hogy a jelentkezőknek mintegy 40 százalékát kénytelenek a különböző iparoktatási intézetek visszautasitani. Hogy a most tapasztalható tömeges jelentkezés állandó lesz, sőt évről-évre, a természetes fejlődés révén is emelkedni fog, abban mi — ellentétben a leiratnak idevonatkozó részével — nem kételkedünk és éppen ezért — minden elismerésünk mellett a miniszter kétségtelen jószándékai iránt — nem tudunk belenyugodni ennek az égető kérdésnek a felsorolt palliativ rendszabá-

lyokkal való elintézésébe, hanem ismételten is fentartjuk azt az álláspontunkat, hogy az iparoktatási intézetek nagyarányú továbbfejlesztése sürgős feladat, a melyhez a szükséges pénzeszközöket minden lehetséges módon, esetleg más oldalon való megtakaritások révén is, elő kell teremteni. Ragaszkodunk ehhez annyival inkább, mert a párhuzamos osztályok felállitása is pénzbe kerül és ezenkivül meggondolandó, hogy a helyszűke miatt és a tanitói személyzet szerfölött nagy igénybevétele miatt nem megy-e a tanitás eredményének rovására? A mi különösen a budapesti felső ipariskolát illeti, itt egész határozottsággal megállapitható, hogy a mostani épület még a mai keretekben való oktatásra — különösen a műhelyi oktatásra — sem elegendő, az épület kibővitése pedig, a helyi viszonyok miatt lehetetlen. Budapesten tehát a kétségtelenül meglevő és egyre növekvő hiányon másképen, mint uj intézetnek, esetleg több intézetnek létesitése révén segiteni lehetetlen.

A miniszter úr ujabb leiratában a következőket jelentette ki:

»a mennyiben az iskolák felvételi képességének fokozása tárgyában tett intézkedések a jövőben jelentkező igények kielégitésére elegendőknek nem bizonyulnának, *mindenesetre gondoskodni fogok arról, hogy iparoktatási intézetekbe lépni kivánók érdekei fokozatosan kielégitésre találjanak.*«

Az általunk sürgetett irányban azóta, kivált az 1910-iki tanév kezdetétől fogva, jelentékeny javulás volt észlelhető.

Egyesületünk igazgatója az országos ipari és kereskedelem-oktatási tanács egyik ülésén (1902) előadta azt a tapasztalatát, mely szerint évről-évre ismétlődik az a jelenség, hogy egyes iparoktatási intézetekben felvételt kereső tanulók, hely hiánya folytán, vagy más okból kiszorulnak, hogy a szülőknek gyermekeiknek az ipari pályán való neveltetésére irányuló méltányos kérelmei igen sokszor figyelembe nem vétetnek. Ezzel szemben sűrűn hallható továbbá panasz iparoskörökben arról, hogy az ipariskolákat végzett tanulók sok esetben nem válnak be, viszont sok eset van arra is, hogy a *végzett tanulók az ipari gyakorlat helyett eredeti hivatásuktól eltérő hivatalnoki pályára lépnek.* Ezen kérdésekkel még kapcsolatosnak tartja azt, hogy az ipariskolát végzett tanulóknak alkalom adassék tökéletesebb gyakorlati kiképzésre, nevezetesen arra, hogy az ipari életet valójában ismerjék meg. Ezen czélból ösztöndíjak volnának létesitendők olyan ipariskolákat végzett tanulók számára, a kik valamely ipartelepen kivánják magukat gyakorlatilag kiképezni; ily irányú kiképeztetésre a tanulók segélyezéssel kötelezhetők is volnának. Az Egyesületünkben kifejtett eszmecsere alapján arra kérte a tanácsot, hogy ezen kérdéseket magáévá tevén, a szükségesnek mutatkozó lépéseket tegye meg.

Az iparoktatási tanács előterjesztésére e tárgyban széles alapon indult meg az adatgyüjtés és ennek nyilvános közlése után a tanács ujból foglalkozott a kérdéssel s az e czélra felkért szakelőadó javaslatára e tárgyban a következő határozatot hozta:

1. A tanács köszönettel fogadja a kereskedelemügyi m. kir. miniszter urnak azon intézkedését, hogy az iparoktatási intézeteket végzett tanulóknak az ipari gyakorlatban való alkalmazhatóságáról a munkaadó iparosok, gyárosok és vállalkozók véleményeit összegyüjtötte és feldolgoztatta.

2. A tanács a beérkezett véleményeket iparoktatási intézeteink működésére nézve általánosságban megnyugtatónak találja.

3. Kivánatosnak tartja a tanács, hogy a végzett tanulók alkalmazhatóságáról beérkezett véleményekből levonható tanuságok az egyes intézetek működésének részleteiben értékesittessenek.

4. Kivánatosnak tartja a tanács, hogy az iparoktatási intézetek a végzett tanulóknak a gyakorlatban való alkalmazhatóságára nézve a jelenlegihez hasonló módon a jövőben állandóan gyüjtenék az adatokat és ezeket esetről-esetre kiegészitenék azzal, hogy a végzett tanulókkal az összeköttetést fentartva, ezeknek az iskolát érintő tapasztalatait is az intézet érdekében tanulmányozzák.

5. A tanács megbizza az Elnökséget, hogy az iparoktatási intézeteket végzett tanulók alkalmazhatóságáról összegyüjtött véleményekben az intézetek tantervét érintő javaslatokat érdemleges tárgyalásra alkalmas alakban terjessze a tanács elé.

Egy e tárgyban nemsokára az emlitett ülés után tartott külön értekezleten nagyfontosságú megállapodások történtek abban az irányban, hogy mily minőségben történhetik a végzett ipariskolai tanulók belépése a magyar királyi államvasutak, a posta és távirda szolgálatába és kifogástalan szolgálat esetén további haladásukban mily állásokat érhetnek el. A tárgyalások általában oda irányultak, hogy a végzett tanulók csakis műszaki ipari teendőkkel járó állásokra alkalmaztassanak.

Itt emlitjük meg, hogy a kereskedelmi miniszter ur nemsokára ezután rendeletet bocsátott ki, mely szerint a vasuti anyagszerkezelési szakban a szertárfelvigyázói, a vasuti pályafentartási szolgálatnál a pálya-, hid-, alagut- és szemafor-felvigyázói, a forgalmi szolgálati ágnál a távirda- és harangfelvigyázói, vontatási szolgálati ágnál a mozdonyvezetői és a műhelyi szolgálatnál a művezetői állásokra, a rendeletileg meghatározott előképzettséggel biró egyéneken kivül, a *felső ipariskolák és az ipari szakiskolák megfelelő szakosztályait végzett egyének is, még pedig a szabályrendelettel rendszeresitett felvételi vizsga mellőzésével, alkalmazhatók.*

Ez eredmény konstatálása mellett azt is meg kell emlitenünk, hogy ujabban e tárgyban rendszeresen közölt adatok most már általában kielégitő eredményekről voltak képesek beszámolni.

Az ipari szakiskolai növendékek katonai szolgálata.

Ebben a tárgyban több izben intéztünk felterjesztést a kereskedelmi miniszter urhoz, kérve, hogy illetékes helyen az ipari szakiskolákat végzett növendékek katonai szolgálata körül oly könnyebbségeket eszközöljön ki, melyek a fiatal iparos-nemzedék továbbfejlődése érdekében — az ipari gyakorlat hosszabb megszakitását elmellőzve — nálunk is felette kivánatos. A kereskedelemügyi miniszter ur e felterjesztésünket nem vehette figyelembe és erre vonatkozó hozzánk intézett leiratában (1900) a következő okokat hozta fel:

Az ipari szakiskoláknak működésük és fejlesztésük irányitásában szorosan az ipari viszonyokhoz kell alkalmazkodniok. A mit a gyakorlati ipari élet az iparostól meg nem kiván, vagy ennek boldogulására káros hatással volna, az ez iparosképzésnél nemcsak előtérbe nem jöhet, de okvetlen mellőzendő is. Ezen iskolák feladata oly munkás elemet nevelni, mely életczéljául tényleg az ipari foglalkozást tekintse.

Ebből kiindulva, részemről az ipari érdekek szempontjából nem tartanám kivánatosnak oly kedvezmények megszerzését, melyek a szakiskolák végczélját nemcsak befolyásolnák, de legtöbb esetben veszélyeztethetnék is.

Ily intézménynek tekintem részemről az egyévi önkéntességi jognak jelen alakjában való kiterjesztését a szakiskolák végzett tanulóira, mert ez az intézmény ez idő szerint ugy a közös hadseregben, mint a m. kir. honvédségnél a tartalékos tiszti minősitéssel áll szoros kapcsolatban, mely minősités magában rejti a csiráját annak, hogy az ipari szakiskolákat végzett tanulókban oly ambicziókat keltsen fel, melyek őket rendeltetésüktől, a tényleges ipari foglalkozástól elterelhetnék.

Nem valószinűtlen továbbá, hogy a legtöbb tanuló a szakiskolába való belépése alkalmával nem az ipari kiképzést tekintené végczélul, hanem tisztán csak az egyévi önkéntességi jog megszerzését.

Végül értesitem az Egyesületet, hogy az ipari szakiskolát végzett tanulók érdekében a tartós szabadságolásnál való előnyben részesitésen felül még aziránt is folytatok tárgyalást, hogy ezek az ifjak oly csapattestekhez osztassanak be szolgálattételre, a hol alkalmuk nyilik magukat szakmájukban gyakorolni és továbbképezni, hogy ezáltal a hosszabb szolgálati időnek a kézügyességre való káros hatása legalább részben enyhittessék.

* * *

Bár a miniszter ur ezen válaszának utolsó része megnyugtatólag hatott reánk és bizonyos kedvező reményekkel tölt el, nem elégedtünk meg a kérdés első részének egyszerű elutasitásával és beszereztük a külföldi, főleg a német viszonyokra vonatkozó adatokat és

a Magyar Kereskedelmi Csarnokkal és a többi rokonegyesülettel karöltve ujabb előterjesztést tettünk e tárgyban illetékes helyre.

Ez ujabb előterjesztésünk lényege teljesen kimeritette a kérdést, miért is ennek lényegét a következőkben reprodukáljuk e helyen:

A véderőről szóló 1889. évi VI. t.-cz. 25. §-a értelmében »egyrészt nemzetgazdasági érdekekből, másrészt, hogy a hadseregnek szükséglete tisztekben, orvosokban stb. biztosittassék, béke idején belföldi honosoknak — akik bizonyos előfeltételeknek megfelelnek — az egyévi önkéntesség kedvezménye biztosittatik.«

A szükséges előfeltételek leglényegesebbike valamely középiskola: főgimnázium, vagy főreáliskola sikeres bevégzéséről tanuskodó érettségi bizonyitvány.

Eredetileg az önkéntesi intézmény létesitésekor (1868.) és az azt követő években csak főgimnáziumi, vagy főreáliskolai érettségi bizonyitvány jogositott e kedvezmény elnyerésére; később a hadvezetőség konczessziókat tett, a mennyiben a kereskedelmi iskolák, felső ipariskolák stb. sikeres bevégzését tanusitó bizonyitványokat egyenjogusitotta a gimnáziumi vagy főreáliskolai érettségi bizonyitványokkal.

Miután a tapasztalat az igazolja, hogy az érettségi bizonyitvány nem okvetlenül jelenti, hogy annak tulajdonosa bir-e az egyévi önkéntességhez és a tartalékos tiszti ranghoz megkivántató intelligencziával és viszont az érettségi bizonyitvány hiánya méltatlanul sujtaná az egyébként intelligens ifjut, a hadvezetőség egy nagy lépéssel tovább ment, megengedvén, hogy nemcsak az érettségi bizonyitványnyal rendelkező, hanem bárki is lehet egyéves önkéntes, a ki egy katonai bizottság előtt sikeresen teszi le az úgynevezett értelmi vizsgát (Intelligenz-Prüfung).

A hadvezetőségnek ezen kérdésben tanusitott konciliáns magatartása azonban azt eredményezte, hogy az önkéntesi kar szellemi nivója nagyot hanyatlott s igy teljesen jogosult a hadügyi köröknek azon felfogása, hogy az önkéntesi intézmény fejlődése katonai szempontból nem kielégitő, miért is az előfeltételek szigoritását kivánják.

Hogy e kérdésben még tisztábban lássunk, szükségesnek véljük az e tekintetben a bennünket első sorban érdeklő s velünk politikai szövetségben élő országokban, Németországban és Olaszországban fennálló viszonyokra utalni.

Németországban az egyévi szolgálat kedvezményére már 9 évi, Olaszországban pedig már 8 évi sikeres nyilvános iskolalátogatás jogosit, holott a mi mai iskolaszervezetünk mellett ifjaink ugyanezen kedvezményt érettségi bizonyitványuk alapján csak 12 évi (4 elemi, 8 gimnáziumi vagy reálosztály), legjobb esetben 11 évi (4 elemi, 4 gimnáziumi-, reál- vagy polgári iskolai és 3 kereskedelmi vagy ipariskolai osztály) sikeres iskolalátogatás után, tehát 3, illetve 2 évvel későbben nyerik el.

Ezen nagy különbség az értelmi czenzus megállapitása tekintetében annyival inkább is szembeötlő, mert köztudomású, hogy Németország hadseregszervezete mintaszerű s panaszok a tartalékos tisztikar kiegészitése szempontjából s oly értelemben, mint nálunk, nem merültek fel.

A kérdés magyarázata az, hogy mig nálunk minden önkéntes tiszti vizsgára bocsáttatik, addig Németországban a tiszti vizsga csak azoknak van megengedve, kik előképzettségüknél, intelligencziájuknál s társadalmi pozicziójuknál fogva a tiszti kardbojt viselésére méltóknak látszanak, mig az önkéntesek zöméből csak altiszt lehet.

Mig nálunk az önkéntes intézmény katonai szempontból csak egy czélt, a tartalékos tiszti állomány kielégitését szolgálja, addig az Németországban kettős czélt, a tartalékos tiszti és a tartalékos altiszti állomány kiegészitését szolgálja.

Ily körülmények között érthető, hogy tartalékos tiszti állományunk hamarosan megtelt, annyira, hogy a tiszti vizsgát letett önkéntesek immár tartalékos hadapródok; tartalékos tisztekké való kinevezésüket csak hosszú évek multán, vagy egyáltalán nem kapják meg.

Tartalékos tiszti állományunk túlzsúfolt, ellenben nincsenek altisztjeink, nincs képzett tartalékos altiszti állományunk, a mely például a német hadseregnek büszkesége s annál fontosabb erőssége, mert e nélkül a hadsereg szervezete csonka, hiányos, mivel a legénység kiképzésének, nevelésének alapja és sarkköve a képzett, intelligens s megbizható altiszti kar.

Önkéntesi intézményünk katonai érdekekből kifolyólag tehát úgy volna reformálandó, hogy az egyévi önkéntesi jog kedvezményére — tiszti rangra való jogosultság nélkül — már nyolcz, esetleg 9 évi sikeres nyilvános iskolalátogatás képesitsen, — viszont a tiszti vizsga letehetésének előfeltételét az érettségi bizonyitvány képezze.

Ha ezen kérdés reformja katonai szempontokból talán nem tűnik oly nagyon sürgősnek, annál égetőbb azonban, ha azt a közgazdasági és társadalmi érdekek szempontjából vizsgáljuk.

Az ezen szempontokból megállapitható tények folytán egész társadalmunk képe megváltozik, a mire túlzás nélkül mondhatjuk, immár égető szükség van.

Mindezek a meggondolások teljesen indokolttá teszik tehát az egyévi önkéntességi rendszer reformját oly irányban, hogy az egyévi önkéntességi jog megszerzése könnyittessék és szélesebb néprétegek számára hozzáférhetővé tétessék.

Inasok és ipariskolát végzett növendékek elhelyezése.

Az elhelyezés és helyközvetités nem tartozik hatáskörünkbe, még se kerülhettük el, hogy egyesek hozzánk forduljanak árva gyermekeknek megbizható iparosoknál való elhelyezése érdekében és egyik régi kezdeményezésünk vált valóra a belügyminiszter egy

rendeletével, melyet az árvaszékhez intézett. Ebben a rendeletben a miniszter, utalva arra, hogy a kisiparosok kiképzése az általános gazdasági kultura emelkedésének egyik alapföltétele és a magán- és közvagyonosodásra elsőrangu fontosságú, hogy az ipari pályára alkalmas ifjak kisiparosoknál inasokul alkalmaztassanak, — fölhivja az árvaszékeket, hogy az árván maradt gyermekek gyámjait figyelmeztessék, miszerint gyámoltjaikat lehetőleg kisiparosoknál helyezzék el inasokul. A rendelet kibocsátásának oka, hogy az iparosok ujabb időben mindinkább panaszkodnak az iparos-inasok hiányáról. A kereskedelemügyi miniszter minden olyan kisiparosnál, akinek gépet adományoz, ki szokta kötni, hogy bizonyos számú inast köteles alkalmazni műhelyében. A legtöbb azonban nem tud ennek a kikötésnek eleget tenni; a kereskedelmi és iparkamarák azért ajánlották az inasszerzésnél az árvaszékek igénybevételét.

Sokat foglalkoztunk a határszéli lakosság gyermekeinek elhelyezésével. Több határszéli tanitó ugyanis hozzánk intézett leveleikben élénken ecsetelték azt a szomorú sorsot, mely a határszélen lakó szülők gyermekeinek Ausztriában való inaskodásával jár és a mely — rendszerint — a tőlünk való elidegenedést eredményezi. Ezért azt a kérdést vetették föl, nem volna-e lehetséges a határszéli gyermekeket budapesti iparosmestereknél inasokul elhelyezni.

A Budapesti épitőmesterek ipartestülete készséggel ajánlotta fel az ügyben közreműködését, mely eredménynyel is járt.

Ugyanitt emlitjük föl, hogy esetről-esetre horvátországi és szerbiai fiuk elhelyezésével is sikerrel foglalkoztunk, de a távolabbi külföldről is igénybe vették közvetitő közremüködésünket bizonyos jobb munkaerők elhelyezése érdekében; a *bosnyák és török ifjaknak* magyar gyárakban és kézmüveseknél való elhelyezése érdekében pedig rendszeres akcziót inditottunk, mely abban kulminál, hogy 1911. év végéig 51 török és bosnyák fiatalembert helyeztünk el, ezek fönntartása és támogatása érdekében rendszeres segélyt eszközöltünk ki a fővárosnál és a kereskedelmi miniszter urnál. Legujabban pedig a török illetékes körök egyenes fölhivására abban fáradozunk, hogy jeles előképzettségű török ifjaknak magyar mintagazdaságokban biztositsunk elhelyezést. Reméljük, hogy e fontos kezdésünknek az illető államokkal való gazdasági reláczióinkban nagy hasznát fogjuk vehetni.

Magyar stílus.

A magyar stílusnak a műiparban való alkalmazása és érvényesitése érdekében a nálunk tartott felolvasások és javaslatok alapján több konkrét javaslatot terjesztettünk az illetékes fórumok elé. Ezek közül a Mérnök- és épitészegylet átiratban közölte velünk, hogy a magyar épitőstíl kérdésével tüzetesen kiván foglalkozni. Az Országos iparoktatási tanács idevágó tüzetes fölterjesztésünk elintézéseül 1898-ban a következő rezolucziót hozta:

1. A tanács lehetségesnek és kivánatosnak tartja, hogy a magyar izlésű díszítő elemek a nőipar-, az iparostanoncz-, a szakiskolák-, az állami ipar- és az iparművészeti iskolákban úgy az általános, valamint a szakbeli rajzoktatás keretébe belevonassanak; kifejezi továbbá azt az óhaját, hogy ezekre még nagyobb gondot forditsanak a rajztanár-képzőben, sőt az összes középiskolák rajzoktatásában is juttassanak nekik szerepet.

2. Tekintettel arra, hogy az országban valószinüleg még nagyon sok az olyan, a multból származó iparművészeti, sőt művészi tárgy is, a melyeken magyar vonatkozású díszítő elemek előfordulnának, kivánatosnak tartja a tanács, hogy ezek sürgősen összegyűjtessenek és kellően válogatva sokszorosittassanak, mire nézve az iparművészeti muzeumot tartja legilletékesebbnek, melynek erre lehetőleg mielőbb volna mód adandó, minthogy idevágó tárgyaink részben elvesznek, részben külföldi muzeumok számára vásároltatnak össze.

3. A kereskedelmi és a vallás- és közoktatási miniszter urak által ez irányban már tett intézkedéseken kivül a magyar stílus fejlesztése érdekében a tanács még szükségesnek tartja:

a) hogy az Iparművészeti társulatnak, a Műegyetem épitészeti szakosztályának, a Magyar mérnök- és épitészegyesület, az Orsz. rajztanárképző és az Iparművészeti iskola igazgatóságainak, a kormány részéről évenként megfelelő pályadíjak bocsáttassanak rendelkezésre idevágó tervezetek készitésére;

b) hasson a kormány oda, hogy nagyobbszabású épitkezéseknél legalább a belső berendezéseknél szintén a magyar stílusra legyenek tekintettel és ennek a czélnak elérésére, ezeknek a tárgyaknak a tervezetére nyilvános pályázatokat hirdessenek.

Vegyes intézkedések.

Egyes vidéki ipariskolák növendékeiket a fővárosba hozták a *jelesebb ipartelepek tanulmányozására.* E tanulmányutakat azzal támogattuk, hogy programmjukat megállapitottuk és közvetitettük a kiszemelt gyárak és műhelyek látogatási engedélyeit. Annak a kivánságnak, hogy az ily tanulmányutakat anyagilag is segélyezzük, sajnálatunkra nem felelhettünk meg.

Lovag Falk Zsigmond alelnök, utalva a fővárosban megtartott iparostanoncziskolai vizsgálatokra, a melyeken a növendékek némely helyen a rajzból igen szép eredményt mutattak fel, javasolta, hogy *a tanulók rajzai közül a legkiválóbbak évről-évre mutattassanak be egy rajzkiállitáson.* Egyesületünk a javaslatot elfogadta és megkereste a fővárosi alsófokú ipariskolák bizottságát, hogy ez inditványhoz hozzájáruljon és azt valósitsa meg. Ez eszméből indult ki annak idején *az inasok és segédek munkakiállitásának* eszméje, melyet közremüködésünkkel fényes sikerrel valósitott meg a kereskedelmi muzeum.

Jobb ipariskolai tanulók jutalmazására évenkint bizonyos összegeket forditottunk, melyeket több éven át *François* Lajos és *Breymann* Gusztáv bocsájtottak rendelkezésünkre. Ugyane czélra

forditottuk a Kovács-jutalom kamatait szabóinasok részére. De a magunk erejéből is több érdemes fiatalembert segitettünk kisebb-nagyobb összegű segélyezésekkel. Az Erzsébet iparoktatási ösztöndíj-alap felügyelő bizottságának kérelmére az alap gyarapitására száz koronát szavaztunk meg és e nemes czél támogatására az igazgatóság tagjait is felkértük.

A felsőipariskolát és az iparművészeti iskolát *negyedszázados jubileuma* alkalmából melegen üdvözöltük és az utóbbinak ez alkalomból rendezett kiállitása számára több egyesületi érmet engedtünk át, a legkiválóbb műipari munkák jutalmazására.

Az Iparoktatási tanárok országos egyesülete, az ipariskolai ügy negyedszázados jubileuma alkalmából országos ünnepséget rendezett, melynek során Egyesületünk igazgatója tartotta az iparoktatás negyedszázados fejlődését tárgyazó ünnepi beszédet. Ugyanez ünnepen a közgyülés *Matlekovits* Sándort, Egyesületünk elnökét, *Thék* Endre alelnököt és az igazgatót, az iparoktatás terén szerzett érdemeik elismeréseül, tiszteletbeli tagokká választotta.

Bizonyos *iskolai kiállitások* alkalmával a napisajtóban azt olvastuk, hogy egyes polgári iskolák, melyekben női kézimunkát tanitanak, már a közönségtől is el akarnak fogadni munkát s igy a leányok, a kik a tanév végén képesitett munkásnők lesznek s e réven önálló iparüzésre való jogosultságra is érdemesekké nyilvánittatnak, már a tanév alatt pénzért fognak dolgozni, tehát rendes kenyérkereső munkásnők lesznek, a mi pedig nyilván azt is jelenti, hogy *maga az iskola ezzel üzletté alakul át.* Ezt a hirt nem hagyhattuk megjegyzés nélkül s az abban foglalt tendenczia érvényesülése ellen erélyesen fölemeltük szavunkat s tiltakozásunk sikerrel is járt. Az iskoláknak üzletté való átalakulásából nem lett semmi.

Sokat foglalkoztunk az iparoktatási kérdésekkel kapcsolatban a *tanonczügy* rendezésével, *művezetői tanfolyamok* szervezésével, *műszaki oktatásunk* hiányainak tételes föltüntetésével, a *munkásoknak a gyárakban való oktatásának* kérdésével s mindezekről részletes előterjesztéseket tettünk az illetékes hatóságoknak. Az inasügy rendezése érdekében éppen most, jelentésünk lezártakor, nagyobbszabású akczió van folyamatba téve.

Az inasnevelés terén szerzett érdemek megjutalmazása.

Az Országos Iparegyesület át lévén hatva az inasnevelés messzeható fontosságától, a kézművesipar rendszeres fejlődése szempontjából elhatározta, hogy az e téren szerzett kiváló érdemeket évről-évre elismerésben fogja részesiteni.

E czélra a következő jutalmakat tűzte ki:

a) egy 300 koronás jutalomdíjat;
b) két 200 koronás jutalomdíjat;
c) három 100 koronás jutalomdíjat.

Ezekre a jutalmakra 1908-ban irtuk ki először a pályázatot s azóta szűkebb-tágabb keretben megismételjük.

Elvileg el van határozva, hogy lehetőleg minden évben más-más iparágbeli mesterek jutalmazása kerüljön sorra, úgy, hogy az évenként kiosztandó hat jutalomdíj lehetőleg különböző szakmák között oszoljon meg. Ha azonban egy-egy szakmában több, kiválóan érdemes mester pályázna, egy és ugyanazon évben kivételesen több, ugyanazon szakmabeli mester is megjutalmazható.

A begyülendő pályázati anyaghoz és az első években szerzendő tapasztalatok eredményeihez képest fogja azután az igazgatóság a jutalmazásnak szakmák szerint való preczizebb meghatározását megejteni.

Néhány évi kisérlet után az Egyesület e jutalmazási akcziót ki akarja terjeszteni az egész országra és a vidéki pályázatok sikeréhez képest állapitja meg azután a jutalmazás arányait és a vidékenként felváltva való beosztás sorrendjét.

Elvül azt is kimondottuk, hogy oly érdemes iparosok pályázatai, amelyek a beérkezés évében — a jelentkezések nagy száma, illetőleg az érdemesitettek számának teljes volta miatt — figyelembe vehetők nem volnának, a következő évre — minden újabb pályázat benyujtása nélkül — újabb tárgyalás végett átviendők.

A jutalomdíjak fölemelése, valamint a díjak szaporitása iránt az igazgatóság a rendelkezésére álló anyagi eszközökhöz képest szabadon intézkedik.

Figyelemmel kiván lenni az igazgatóság arra is, hogy olyan érdemes művezetők és előmunkások, a kik a mestereknek az inasnevelés körül rendszeresen és sikeresen segitségére voltak, szintén jutalomban részesüljenek.

A kitüntetett mesterek nevei a kereskedelmi és iparkamaráknak évről-évre oly czélból fognak tudomására hozatni, hogy ezek által szélesebb körökben terjesztetvén, a nagyközönség tudomást szerezzen azokról az iparosokról, a kikhez bizalommal adhatja gyermekeit iparossá való kiképzés czéljából.

Az olyan mestereket, a kiknek az inasnevelés terén kimagasló érdemeik vannak és a kiknek e téren szerzett érdemei évek hosszú során át ismétlődnek és gyarapodnak, az Egyesület ezüst érmével is kitüntetheti, sőt különös méltánylást érdemlő esetekben az Egyesület az ilyen rendkivüli érdemek elismerésére, illetőleg erkölcsi és anyagi jutalmazására a kereskedelemügyi miniszterium figyelmét külön fölhivhatja és oly irányban is előterjesztést kiván tenni a miniszter urnak, hogy új gépek, eszközök és szerszámok engedélyezésénél első sorban az illetőket vegye tekintetbe.

A jutalmazások az 1908-ik esztendőben megkezdődtek. Konstatálhatjuk, hogy az intézkedés a kis- és középiparosság legszélesebb rétegeiben igen jó hatást tett. Kiterjesztettük az érmekkel való jutal-

mazást oly inaskiállitásokra is, a melyeken a mesterek jeles inasok nevelése révén kitűntek. A jutalmazásnak ezt a nemét különben föntartjuk és a szükséghez képest ki is terjesztjük.

Végül *ösztöndijakat* is osztottunk ki fiatal munkaerőknek, illetőleg ilyen ösztöndíjak engedélyezését rendszeresen közvetitettük a kereskedelmi miniszter úrnál, a ki idevágó előterjesztéseinknek kedvező elintézése esetén nemcsak az ösztöndíjak kezelésével bizott meg bennünket, hanem azok fölhasználásának ellenőrzésével is. Az utóbbi évekre átlag két-két ily ösztöndíj ellenőrzésével voltunk megbizva, még pedig rendszerint más-más ipari branche-okban.

Muzeumi ügyek.

Az Egyesületünk által kezdeményezett *Technológiai iparmuzeum* felügyelő-bizottsága — egy rövid cziklust leszámitva — mindenkor Egyesületünk elnökének és pedig eleinte *Zichy* Jenő gróf, később *Matlekovits* Sándor vezetése alatt dolgozott. Egyesületünk elnöksége majdnem teljes számban volt képviselve a felügyelő-bizottságban az igazgatóval együtt. Eltekintve attól az értékes munkától, melyet vezetőink a felügyelőbizottságban kifejtettek, meg kell emlitenünk, hogy ez intézet alkotása érdekében üléseinken és lapunk utján állandó propagandát fejtettünk ki.

Hasonlóképpen képviselve voltunk állandóan az ugyancsak a mi kezdeményezésünkre létesült *Kereskedelmi muzeum* felügyelőbizottságában. Ennek mandátuma lejárván, a bizottság reorganizáczióját megsürgettük. Ez a reorganizáczió megtörtént és 1909. deczember 24-én hagyta jóvá az akkori miniszter az új szaktanács szabályzatát, melyet lapunkban közöltünk. A tanácsot azonban az akkori miniszter még nem nevezte ki, s igy az ma sincs ujjászervezve. Képviselőink e tanácsban *Thék* Endre alelnök, *Hüttl* Tivadar, *Neuschlosz* Marczel és az igazgató voltak.

Az *Iparművészeti muzeumban* Egyesületünk ugyan hivatalosan nincsen képviselve, de miután Egyesületünk az intézetet nemcsak kezdeményezte, hanem az 1873-iki bécsi világkiállitás alkalmával szavazta meg az országgyülés, Egyesületünk e tárgyban beadott kérelme alapján, azt az 50.000 forintot, mely e muzeum alapvetője volt, erről is meg akarunk e helyen emlékezni.

A műiparnak gyakorlati fejlesztése érdekében a kereskedelmi minisztérium évről-évre jelentékeny összeget bocsát az *Iparművészeti társulat* rendelkezésére s egy végrehajtó-bizottság, meg egy jury szerveztetett, melyekbe a kereskedelmi miniszter ur az általa kinevezett tagok közé fölvette Egyesületünk igazgatóját.

E réven szoros és állandó kapcsolatot nyert Egyesületünk az oly szép lendülettel megindult műipari mozgalmakkal.

Itt emlitjük meg, hogy a *Park-klub lakberendezési érdekességeit* néhai *Aczél* Béla báró kezdeményezésére, hosszabb időre tanulmányo-

zás szempontjából hozzáférhetővé tettük az ez iránt érdeklődő iparosifjuságnak.

Az ugyancsak Egyesületünk kezdeményezésére létesült *szocziális muzeum* a lassú fejlődés stádiumában van. Az intézet vezetőjévé *Szántó* Menyhért osztálytanácsos urat nevezte ki a miniszter. Az igazgató úr buzgalmától bizvást reméljük, hogy az intézetet közelebb vezeti czéljához. A muzeum értesitőt is ad ki, előadásokat tart a munkásoknak és ujabban szocziálhigiéniai osztálya modern átalakitásával foglalkozik.

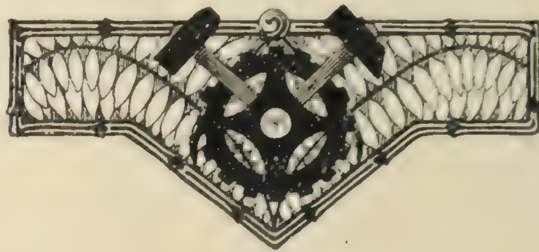
A *technikai muzeum* létesitése érdekében tartott kezdeményező tanácskozásokban szintén résztvettünk s a létesitő bizottságba *Asbóth* Emilt és igazgatónkat küldöttük ki Egyesületünk képviseletében.

Utolsó kezdeményezésünk volt e téren a *szocziálhigiéniai muzeum*, melynek érdekében Egyesületünk igazgatója egy nálunk tartott előadása nyomán, 1911. november havában a következő inditványt terjesztette be a főváros törvényhatósági bizottságának közgyülése elé:

»Az idén Drezdában megtartott nemzetközi egészségügyi kiállitás az egészségügy fejlesztése érdekében világszerte inaugurált modern intézmények gyüjteményes bemutatásának volt a szinhelye. Az egészségügy terén elért haladás és kultura meglepő jelenségeit tárta fel a kiállitás és főleg új irányokat jelölt meg az egészségügy népszerűsitése terén. A betegségek és járványok elháritása a lakásügyi, a táplálkozási, a ruházkodási, a városi higiéna, a csecsemő- és gyermekvédelem, végre főleg a szocziálhigiéna terén, annyi újat és érdekeset láttunk, hogy szinte sajnálattal kell gondolnunk arra, hogy a kiállitás berekesztésével e vívmányoknak és útmutatásoknak szemléltető és oktató hatással való feltüntetése megszünik. — A németországi nagyvárosok azonban gondoskodnak arról, hogy a kiállitás hatása necsak meg ne szünjék, hanem minden város lakossága számára állandóan hozzáférhetővé tétessék. Bécs városában igen előkelő helyről kezdeményezés történt oly irányban, hogy a drezdai kiállitás, különösen annak felette instruktiv része: az Ember pavillonja megszereztessék, vagy legalább utánoztassék. Miután az egészségügyi vívmányok népszerű ismertetése, illetőleg azoknak a nép legszélesebb rétegeibe való rendszeres bevitele talán sehol sem fontosabb, mint Budapesten, miután itt ilyen muzeum, akár a szocziális muzeummal kapcsolatban, akár külön létesitendő Népházban önállóan, a többi rokonintézetek támogatásával szerényebb költséggel is könynyen volna létesithető és miután különös súlyt lehetne helyezni annak speciális városi és munkásvédelmi jellegére, inditványozom: mondja ki a székesfőváros közönsége, hogy egy népszerű egészségügyi muzeum létesitését, a melyet az »Egészség Házá«-nak lehetne nevezni, szükségesnek és kivánatosnak tartja és megbizza a tanács szocziálpolitikai osztályát egy ilyen muzeum tervének előkészitésével és

kidolgozásával, azzal a kötelezettséggel, hogy ha az ide vonatkozó tervek elkészültek, azok a költségvetéssel együtt, a végleges határozat meghozatala végett, a közgyülésnek bemutatandók.

Az inditványt több oldalról támogatták s a belügyminiszter ur 1912. február elejére értekezletet is hivott egybe ebben a tárgyban, a melyet azonban bizonytalan időre elhalasztottak. De nem szenved kétséget, hogy az életrevaló eszmét a legilletékesebb tényezők föl fogják karolni és a megvalósulás révébe terelni.

IRODALMI MŰKÖDÉS

A Magyar Ipar.

Egyesületünk irodalmi müködésének központja mindenkor az Egyesület közlönye volt. A 70 éves jubileum évében e lap XXXIII. évfolyamát járja. Eleinte havi, majd félhavi revue volt; most mulott tizenöt éve, hogy a »Magyar Ipar« nevezetes és örvendetes változáson ment keresztül. Az igazgatóság ugyanis a »Magyar Ipar«-t az 1897. év május havától kezdve *hetilappá* alakitotta át s a szakerők tömörülése és együttműködése céljából az »Iparügyek«-kel egyesitette. Ez átalakitásnak az volt a célja, hogy a mindinkább növekvő igényekhez képest e központi orgánumunk egyrészt a magyar ipar érdekeit minden irányban hathatósabban képviselhesse, másrészt és főleg, hogy az iparosoknak fölvilágositó, ismeretterjesztő, tanácsadó s ha kell, oktató közege legyen úgy a testületi és szervezeti életben, mint az iparfejlesztés számos gyakorlati ágában.

E szempontból — a fokozott igényekhez mérve — a lap most már tizenötödik éve hetenként teljesiti e sokszoros hivatását s arra törekszik, hogy ne csak minden tekintetben kiváló szaklap, hanem friss, eleven és érdekes, tehát szivesen látott ujság is legyen.

Lapunk a fősúlyt az *iparos közvélemény* kifejezésére helyezte s az aktuális kérdéseket az ipari érdekek szempontjából birálta s azok kapcsán képviselte a hazai iparosság óhajait és kivánalmait. A tájékoztató és a napi eseményekre vonatkozó czikkeken és közleményeken kivül közöltük az Egyesületünkben tartott fontosabb előadásokat, figyelemmel kisértük a külföldi szaksajtót és annak fontosabb ismertetéseit; gyakorlati ipari ujdonságokról adtunk hirt, egybefoglaltuk a hazai kereskedelmi és iparkamarák üléseiről szóló tudó-

sitásokat, közöltük az elvi fontosságú ipari és munkásbiztositá si döntéseket, ismertettük az ipartestületi és munkásbiztositó-pénztári életet, a fontosabb szakirodalmi, szakoktatási és kiállitási különféle hireket. Minden közérdekű ipari ügyben és a betegsegélyezési, balesetbiztositási ügyekben véleményadásokkal tájékoztattuk az iparosköröket. Ezenfelül a pályázatokat és versenytárgyalásokat (Munka és üzlet), az engedélyezett, vagy áthelyezett vásárokat, a kikészitési eljárásra vonatkozó engedélyeket, ipari egyesületekre vonatkozó alapszabály-jóváhagyásokat s a kereskedelmi minisztérium egyéb hivatalos közleményeit regisztráltuk; »Egyesületi Élet« rovatunkban pedig tüzetesen ismertettük működésünket és ennek eredményeit. A legutóbbi években ipartörténeti följegyzések közlését kezdtük meg egy avatott szakember tollából, melyek közönségünk körében élénk érdeklődéssel találkoztak; ezek rendszeres összefoglalásáról jövőre a két év előtt alakult ipartörténeti szakosztályunk fog gondoskodni. Szóval alig történt valami az ipari és ezzel kapcsolatos közgazdasági életben, a miről jóeleve ne tájékoztatnók Egyesületünk tagjait és ezek révén az egész hazai iparosságot.

Csereviszony révén, illetve megrendelés utján, vagy tiszteletpéldányképpen számos külföldi előkelő szaklappal s majdnem valamennyi hazai ipari és közgazdasági szaklappal állunk állandó összeköttetésben. Lapunk tiszteletpéldánya eljut a külföldi magyar egyesületekhez is, a melyek e réven Egyesületünkkel állandó kapcsolatot tartanak fönn.

És ezek után szabad talán azt is konstatálnunk, hogy lapunk tartalmánál, irányánál és előkelő szinvonalánál fogva a magyar ipari szakirodalomban úttörő hivatást teljesitett és ma is igen előkelő pozicziót foglal el.

Lapunk rendes bő tartalmán kivül külön *mellékletekben* közöltük a fontos és aktuális tájékoztató közlemények egész sorozatát. Ezek közül kiemeljük a következőket:

Hatósági szükségletek szállitása *(Szabályzat.)* (1897).

Hazai vasutak beszerzései (minden évben).

Ipartestületi és pénztári kongresszusok naplói és felterjesztései.

Iparügyi költségvetések parlamenti tárgyalásai.

Háziipari törzskönyv (1898).

Önálló vámterület és iparfejlesztésünk (1898).

Az állami kedvezmények eredményei (1899).

Fővárosi műhelyszabályrendelet tervezete (1899).

Az általános vámtarifa tervezetének kritikája (1900).

A tisztességtelen verseny törvényének tervezete (indokolással) (1900).

Védekezés a munkanélküliség ellen (Gelléri Mór tanulmánya), (1902).

Évi szemlék az ipar általános helyzetéről (1904-től) Gelléri Mór.

Erős áramú elektromos berendezések szabályzata (1904).
Emlékirat az iparfejlesztésről (1904).
Betegsegélyző pénztárak a balesetbiztositásról (1904).
A szabadalmi törvény reformja (1906, négy ív).
Az ipari munkások kivándorlása (1907).
Az iparfejlesztési törvény végrehajtási rendelete (1907).
Közszállitási szabályzat (1907).
A szénkérdés (Gelléri Mór), (1907).
Milyen iparágakat érdemes meghonositani? (1907).
Kiállitási központ Budapesten (Gelléri Mór), (1907).
A műszaki kamara veszedelmei (1907).
Az egyenes adók reformja (Dr. Soltész Adolf). (1908).
Az ipartörvény tervezete (2 kötet), (1908).
Tanulmányuti jelentés a lakatosiparról (1908).
A sztrájkkérdés (Kelemen Nándor), (1908).
A kiállitások jogi szabálgozása. (Dr. Dóczi Sámuel.)
Acetylenipari szabályrendelet (1908).
Az ipartörvénytervezet kritikája (Sziklai Zsigmond), (1908).
Orosz-magyar kereskedelmi kilátások (Mauthner Emil), (1908).
Ipari szövetkezetek reformja (Vikár Béla), (1908).
Ipartestületek észrevételei az ipartörvény tervezetére nézve (1908).
Jelentések a fontosabb külföldi kiállitásokról. (Több szerzőtől).
Budapest épitésügyi szabályzata (Sziklai Zsigmond), (1909).
Az uj ipartörvény anyagának történeti fejlődése és általános birálata (Gelléri Mór), (1909).
Az Orsz. Iparegyesület emlékirata az új ipartörvény tervezetéről.
Gelléri Mór negyvenéves irói jubileuma (1909).
Haditengerészetünk és a magyar ipar (1909).
Bosznia és Herczegovina közgazdasági élete (Tonelli S.), (1909).
Vélemények a gyári tanonczotthonok alapitásáról (1909).
Nagybritannia termelő szövetkezetei (Vikár Béla), (1909).
Nemzetközi levélpostai tarifák reformja (Tonelli Sándor), (1910).

Találmányok leirása.

A »Találmányok Leirása«, a m. kir. kereskedelemügyi miniszter ur adománya gyanánt, mint a »Magyar Ipar« állandó melléklapja, tizenkét éven át, szintén uttörő hivatást töltött be. Tartalomra nézve e mellékletünk felöleli az összes hazai és külföldi nevezetesebb találmányok beható ismertetését és igy az ujkori technikai haladásnak repertóriumává vált. A kereskedelemügyi miniszterium nagy hálára kötelezte Egyesületünket, midőn e melléklapot az iparosok hasznos ismereteinek terjesztésére engedte át egyesületi lapunk melléklete gyanánt. Azelőtt e lap a »Közgazdasági Értesitő«-ben megjelent közlemények külön lenyomata volt, az ujabb folyamokat azonban kizárólag mint lapunk mellékletét szerkesztették és adták ki. És mig egyrészt a legnagyobb készséggel ragadjuk meg az alkal-

mat, hogy ez intézkedésért a kereskedelmi miniszter urnak leghálásabb köszönetünket kifejezzük, addig másrészt nem mulaszthatjuk el, hogy meg ne emlékezzünk e lapnak éveken át buzgó és avatott szerkesztőjéről, *Frecskay* János tagtársunkról, ki az e szakbeli irodalom meghonositása és népszerűsitése körül magának hazánkban igen jelentékeny érdemeket szerzett.

A szakirodalom fejlődésével több szaklap ölelte fel a találmányok és szabadalmak ismertetését, sőt a Szabadalmi hivatal létesitésével megindult a hivatalos »Szabadalmi Közlöny«, minélfogva a fentebbi vállalat folytatása fölöslegessé válván, ezt a kereskedelemügyi miniszter ur beszüntette.

Hazai Beszerzési Források.

E lapnak, mely több éven át mint a »Magyar Ipar« időszaki melléklete jelent meg, az volt a czélja, hogy a magyar ipari termelésnek és a magyar fogyasztásnak rendszeres közvetitő orgánuma legyen. Közelebb akartuk hozni általa egymáshoz a magyar iparczikkek készitőit és azt a vásárló közönséget, a mely magyar iparczikkeket keres. Szerves része volt e melléklet meginditása annak az országos iparpártolási akcziónak, a melynek Egyesületünk volt a kezdeményezője s a melynek mindjárt első stádiumában azt az észrevételt hallottuk többfelől is felhangzani, hogy *van* magyar közönség, a mely hajlandó a magyar iparczikknek elsőbbséget adni a külföldi készitmény fölött, de a legtöbb esetben nem tudja, *hol van* az a forrás, a honnan a magyar iparterméket beszerezheti.

Ezt a sok részben jogosult észrevételt akartuk mi tárgytalanná tenni. Megbizható, hű és lehetőleg teljes jegyzékét adtuk azoknak a beszerzési forrásoknak, a melyekből a magyar közönség ipari szükségleteit magyar iparczikkel fedezheti.

Megjegyezzük, hogy az iparágak egész hosszú sorozatát, u. m. malom-, szesz-, szabó-, czipész-, asztalos-, lakatosipar, stb. szándékosan hagytuk ki e füzetből vagy azokból csakis egyes mutatványokat és különlegességeket vettünk fel, mert az volt a főczélunk, hogy inkább minden iparágnak a speciálitásait és a ma még nem közismeretű termelési czikkeket ismertessük.

Az uttörő kezdet nehézségei után figyelmeztettük a közönséget, hogy e vállalatnak fokról-fokra való tökéletesitésében közre kell működnie ugy a fogyasztónak, mint a termelőnek. Többszöri fölhivásainkban azt akartuk az illetőkkel megértetni, hogy a termelők ugy mozditják elő ezt a czélunkat és egyuttal a maguk érdekét is, ha a szükséges adatokat rendelkezésünkre bocsátják, ha sietnek felhasználni ezt az orgánumot, a mely készitményeik megismertetésének legbiztosabb eszköze; a vásárló közönség pedig ugy segit bennünket czélunkhoz, ha olvassa és terjeszti e mellékletünket — mert ingyen és bérmentve megküldtük előfizetőinknek és Egyesületünk tagjain

kivül is mindenkinek, a ki felvilágositásért szóval vagy levélben hozzánk fordult — és ha érdeklődésével hozzájárul ahhoz, hogy e mellékletünk által mennél tüzetesebben legyünk tájékoztatva azokról a szükségletekről, a melyeknek kielégitését akartuk e jegyzékkel megkönnyiteni.

E vállalatból több, folyvást javitott és tökéletesitett kiadás jelent meg; az utolsó szám terjedelemre nézve az elsőnek háromszorosát képezte, mert az ipartermelési statisztikai felvételekben közreműködött, tehát a leghivatottabb szakférfiak is átnézték és tanácsaikkal és adataikkal tökéletesitették az egyes számokat.

Mikor a hivatalos czímtárak és hasonló kiadványok az uttörésben e téren is követték Egyesületünket, a mi kiadványunk — jól végzett uttörő hivatásának betöltése után — feleslegessé vált s igy annak további kiadását, a mi, mellesleg legyen mondva, felette sok költséget is emésztett, 1897-ben beszüntettük.

Báró Kornfeld Zsigmond-könyvtár.

Az 1909. év folyamán az Egyesület báró *Kornfeld* Móricz igazg. tag adományából kétezer korona pályadíjat tüzött ki a drágaság kérdésével foglalkozó munkákra. A biráló bizottság javaslata alapján a pályadíj három munka között osztatott meg. A pályadíjnyertes munkák a következők voltak:

Komáromi Sándor: A drágaság.

Dr. Bihari Károly: Az élelmiszerek drágasága.

Zachár Gyula és dr. *Bálint* Béla: A drágaság okai Budapesten és elháritásuknak módjai.

(E pályamunkák tartalmáról egy későbbi fejezetben *(Drágaság)* számolunk be tüzetesebben.)

Báró *Kornfeld* Móricz a drágaság kérdésében kitüzött irodalmi pályázat eredményének eldöntése után azt az elhatározását jelentette be, hogy a kétezer koronás irodalmi pályadíjat évről-évre kitüzi és a jutalmazott pályamunkákat saját költségén kinyomatja; egyuttal kifejezte azt az óhajtását, hogy a kiadandó pályamunkák — esetleg egyéb irodalmi művek is — az Országos Iparegyesület gyüjteményes kiadványaiként »*Az Országos Iparegyesület báró Kornfeld Zsigmond-könyvtára*« gyüjtőczím alatt jelenjenek meg.

Egyesületünk igazgatósága ezt a lelkes áldozatkészségtől sugallt ajánlatot köszönettel elfogadta. Ennek a kezdeményezésnek jelentőségét nem szükséges fejtegetnünk. Ékesen szóló és meggyőző tanuságtétel volt erre nézve a meginditott kiadványsorozat első három füzetének, a drágaságról szóló kiadványainknak a magyar közgazdasági litteraturában szinte példátlan sikere. Miután a könyveket megküldöttük az érdekelt szaktestületeknek, szakférfiaknak, a napi sajtó és szaksajtó jelentősebb orgánumainak és a könyvpiaczon is

aránylag igen olcsón hozzáférhetővé tettük, szokatlan mozgás támadt a közvéleményben, a minek nyomai még igen sokáig jelentkeztek a hirlapokban, folyóiratokban, a parlamentben és szaktestületek vitáiban.

Csakhamar kihirdettük a második pályázatot is és pedig — az adományozóval egyetértően — a következő kérdésre:

»Bevált-e a szubvenczió-rendszer az iparfejlesztésben, különös tekintettel Magyarországra?«

Az erre a pályázatra beérkezett pályamunkák, a pályabirák és pedig: *Wekerle* Sándor, *Matlekovits* Sándor és *Kornfeld* Móricz báró egybehangzó véleménye szerint, nem voltak jutalmazás czéljából figyelembevehetők, ugy, hogy a díj nem volt kiadható.

Új jutalomtétel gyanánt 1912-re kitüzetett *a munkaviszony rendezése.*

Időközben a Kornfeld-könyvtár sorozatában megjelentek:

IV. füzet: *Matlekovits Sándor:* Az ipar a kapitalizmus korszakában. (Szerzőnek egy az Akadémiában és Egyesületünkben előadott nagyobb tanulmánya) és

V. füzet: *Munkás László:* A királyi magyar posta története 1528—1715. (Az ipartörténeti szakosztály első kiadványa.)

Egyéb irodalmi kiadványok.

Többi irodalmi értékü és többnyire aktuális czélokat szolgáló kiadványainkból megemlitjük a következőket:

Vámpolitikai tanulmányok. (Mudrony Soma.)

Iparpolitikai Tanulmányok. (Mudrony Soma,)

Ötven év a magyar ipar történetéből. (Gelléri Mór.)

Szövetkezzünk. (Dr. Horváth János.)

Tájékoztató a munkásbiztositásról. (Szontagh Jenő.)

Bélyeg- és illetékszabályok ismertetése. (Dr. Ernyey Pál.)

Matlekovits Sándor élete és munkái. (Gelléri Mór.) (Lovag Falk Zsigmond alelnök úr költségén.)

Zsolnay Vilmos élete és működése. (Gelléri Mór.)

Magyar iparosok Törökországban. (Gelléri Mór.)

Állandó kiállitási csarnok Budapesten. (Gelléri Mór.)

Az egyenes adók reformja. (Dr. Soltész Adolf.)

Az ipartörvény reformja.

Az ipartörvénytervezet taglalása. (Matlekovits Sándor.)

Mi a csekk? (Dr. Ujlaki József.)

A budapesti ipar és kereskedelem emelése. (Egyesületi emlékirat.)

Kiállitások jogi szabályozása. (Dr. Dóczi Sámuel.)

A kormány kisipari programmja. (1907.)

A szabadalmi törvény reformja. (Kelemen M. István.) (2 kötet. 1904.)

Egy iparos jubileuma. (Gerbeaud-alapitvány.)

A védegylet története. (Dr. Horváth Elza.) (Dr. báró Kornfeld Móricz költségén.)

KIÁLLITÁSI ÜGYEK.

kiállitási ügyek gondozásával legrendszeresebben Egyesületünk foglalkozott. A negyvenes években mi rendeztük az első kiállitásokat, az újabb korszakban is Egyesületünk kebeléből indultak ki az újabb fontos kiállitásokat kezdeményező gondolatok s innen intéztük a kiállitási ügynek rendszeres mederbe való terelését. Ennek a mozgalomnak lett az eredménye az egyesületközi *Országos Magyar Kiállitási Központ.* Az idáig vezető út fontosabb állomásain való közreműködésünket a következőkben jelezzük:

A zágrábi orsz. kiállitás.

Az 1892. év folyamán *a zágrábi országos kiállitás* megtekintésére akkori elnökünk, *Zichy* Jenő gróf vezetése mellett, testületi kirándulást rendeztünk. E tárgyban a zágrábi rokonegyesületekhez és a város polgármesteréhez intézett átiratainkban eleve kijelentettük, hogy e kirándulásnak az a czélja, hogy Egyesületünk ezzel »egyrészt a horvát testvérnemzet törekvései iránt az ipari és gazdasági haladás terén elismerését és tiszteletét lerójja, másrészt, hogy az ipar képviselőinek innen is, túl is alkalmat adjon a *személyes érintkezés révén barátságos és üzleti összeköttetések létesitésére.«* Megirtuk továbbá, hogy »nem a nagy számban való megjelenéssel, hanem a magunkkal viendő barátságos érzelmekkel és testvéri jóindulattal kivánjuk tiszteletünket kifejezni abban a reményben, hogy ez önzetlen, hazafias vállalkozásunk az ő rokonszenvükkel is találkozni fog«. Szeptember 25-én mintegy száz iparegyesületi taggal indult a külön vonat Zágrábba és a horvát testvérek fogadtatásával és kiváló vendégszeretetével teljesen meg voltunk elégedve. Az Iparegyesület küldötteinek rendezett ovácziók és a nekünk jutott megtisztelések

hosszú sora arról tesznek tanubizonyságot, hogy a munka, a termelés, az alkotások közös tere az, melyre a békés és testvéries fejlődés nagy munkáját alapitani kell s mely idővel talán bizonyos előitéleteket, esetleg látszólagos ellentéteket is ki fog egyenliteni. Teljes joggal fejezhettük ki tehát akkor azt a reményünket, hogy a kölcsönös érintkezés hatása maradandó becsüvé teendi e komoly czéllal biró kirándulásunkat s hogy azok a szavak, melyekkel *Amrus* Milán, Zágráb város akkori polgármestere, továbbá gróf *Khuen-Héderváry* Károly akkori horvát bán és gróf *Zichy* Jenő Egyesületünk elnöke a kölcsönös becsülésre és kölcsönös támogatásra vonatkozólag mondottak, nem fognak mintegy a pusztában, eredmény nélkül elhangzani.

Ha a politikai élet nem vett volna kedvezőtlen fordulatot, ha az ez által felkorbácsolt szenvedélyek nem állitottak volna bizonyos ellentéteket előtérbe, ebben az irányban is több eredményt lehetett volna elérni, mint a mennyit tényleg elérni, helyesebben el nem érni sikerült.

A millenáris kiállitás előkészitése.

Az ezredéves országos kiállitás előmunkálataiból annak idején kivettük a magunk részét. A kiállitás előkészitése, financziális szervezése s elhelyezése tárgyában alkotott szakbizottságba a kereskedelemügyi miniszter felhivása alapján Egyesületünk képviseletében kiküldöttük *Zichy* Jenő gróf elnököt és az igazgatót. A később alkotott országos bizottságban Egyesületünk tizenkét taggal volt képviselve.

A kiállitási előmunkálatok idején *Matlekovits* Sándor akkori tiszteleti és igazgatósági tagunk az összes szakosztályok előtt nagyérdekű felolvasást tartott, melyben a kiállitás által szem előtt tartandó *főbb elveket* szabatosan körvonalozta s mely Egyesületünk kebelében s a sajtóban is élénk visszhangra talált. Ez alapon a buzditás és tájékozás munkáját jórészt Egyesületünk végezte, mely erre a czélra *állandó központi bizottságot* és speciális szakbizottságot szervezett. E bizottságokat a kiállitás elnöke szoros kapcsolatba hozta úgy a hivatalos nagybizottsággal, mint a végrehajtó bizottsággal, úgy, hogy Egyesületünk e téren tapasztalt tagjainak bő alkalma nyilott már a szervezési és intézési munkálatokban való részvételre. A kiállitás titkárává Egyesületünk akkori aligazgatója, *Gelléri* Mór neveztetett ki.

A katalógus szerkesztésével is — régibb tapasztalatok és az ipar terén való általános ismeretek alapján — Egyesületünk igazgatóságának, illetőleg a kiállitás végrehajtó bizottságnak két tagja lett megbizva, u. m. *Mudrony* Soma és *Ráth* Károly, a kik *Micseh* Endre kiállitási s.-titkárral együtt igazán derekasan feleltek meg feladatuknak.

A *kiállitási tárgyak vásárlása* érdekében külön meleghangú fölhivást intéztünk a fővárosi társadalomhoz.

Egyesületünk élénk működést fejtett ki a kiállitási terület megtekintésére Budapestre érkezett alsó-asztriai iparegyesület, a morvaországi iparegyesület, a Centralverband Österreichischer Industrieller s a Verein Berliner Kaufleute und Industrieller ünnepélyes fogadtatása alkalmával.

E kirándulásokat tüzetesen ismertettük a »Magyar Ipar«-ban s ugyanott közöltük az egyes iparegyesületek hálás köszönőleveleit is. Kétségtelen, hogy ezek a testületi érintkezések nagyban hozzájárultak az osztrák, németországi és magyar iparosok üzleti összeköttetéseinek előmozditásához. Az alsó-ausztriai iparegylet Egyesületünk fogadóbizottságának minden tagja számára remek kivitelű levelet küldött és kirándulásáról terjedelmes füzetben számolt be.

Maga a kiállitás még élénk emlékében van az iparosságnak. Feledhetlen szép napok emléke füződik annak históriai nevezetességű momentumaihoz, a melyek más lapon vannak megörökitve.

Itt még csak azt emlitjük meg, hogy a jury alelnökeivé, a hivatalos jelöltek ellenében, *Matlekovits* Sándort, Egyesületünk végrehajtóbizottságának akkori elnökét és *Thék* Endrét, későbbi alelnökünket választották meg.

A kiállitás anyagát, a kiállitásról szóló *jelentés* alakjában, kilencz terjedelmes kötetben *Szterényi* József és számos jeles szakember közreműködésével *Matlekovits* Sándor dolgozta föl.

Konstatáltuk egykorú évi jelentésünkben, hogy a kilencz vaskos kötetben oly hatalmas közgazdasági forrásmunkát és encziklopédiát nyertünk, amilyen eddig magyar nyelven még nem jelent meg s melynek a külföldi szakirodalomban is alig van párja. E jelentésnek közkincseit kivántuk értékesiteni, a mikor szerkesztőjének inditványára elhatároztuk, hogy iparcsoportonkint tárgyaljuk a magyar ipar fejlesztésére vonatkozólag benne fölhalmozott javaslatokat és érvényesitésükre nézve megtettük a szükséges előterjesztéseket vagy intézkedéseket.

Az ezredéves kiállitás méltó epilógusa gyanánt emlitjük fel, hogy az iparos-kiállitók meghatva ama legfelsőbb figyelem által, melyet a kiállitás Védnöke, Urunk és Királyunk a kiállitás ipari csoportjának tüzetes megtekintése által a magyar ipar iránt tanusitott, Egyesületünk kezdeményezésére testületi tisztelgés által rótták le hálájukat. A száztagú tisztelgő küldöttség majdnem kivétel nélkül Egyesületünk tagjai sorából került ki s e szempontból is megörökitjük itt a választ, melyet Ő Felsége apostoli királyunk, *Thék* Endrének, a küldöttség vezetőjének lendületes beszédére adott s melynek szó szerinti szövege ez:

»Különös örömömre szolgál, hogy nekem megjelenésük által alkalmat adtak, Önöknek, mint az ezredévi országos kiállitás derék iparosainak, *azon áldozatkész és fáradhatatlan buzgalmukért, melyet a kiállitás érdekében kifejtettek s melynek az*

elért fényes siker első sorban köszönhető, teljes elismerésemet szóval kifejezni.

Az Ég adjon Önöknek kitartást — a haza érdekében is — a további serény munkához, mert a munkában van az erő.«

E legfelsőbb kijelentésnek fontossága olyan, mint egy ércztábláé, mely a magyar iparosok által a millenáris kiállitás körül szerzett érdemeknek legilletékesebb, nagyban kitüntető s maradandó emléke marad.

A berlini országos kiállitás testületi tanulmányozása.

Viszonzásul a »Verein Berliner Kaufleute u. Industrieller« budapesti látogatásának, Egyesületünk viszont Berlinbe, az ottani nagy iparkiállitás tanulmányozására rendezett sikerült kirándulást. Ez eleinte csak szűkebb keretben volt tervezve, azonban a vállalkozás élén fáradozó férfiak buzgalma folytán egész kis eseménynyé fejlődött, a mely jóval túlhaladva a hasonló alkalomból rendezni szokott kirándulások jelentőségét, nemcsak az itt első sorban szereplő gazdasági czélok szempontjából, hanem azonfelül, a mindkét részről elismert és a napi sajtó elsőrangú orgánumai részéről méltatott politikai vonatkozásánál fogva is, különös jelentőségre emelkedett. A német főváros legelőkelőbb körei, maga a birodalmi kormányzat mindent elkövettek, hogy a magyar kirándulók fogadtatása minél impozánsabb jelleget öltsön. A programmszerű ünnepélyek fénypontját II. Vilmos német császár meleghangú üdvözlő távirata képezte, mely elismeréstől áradozó szavakkal emlékezik meg hazánknak az ezredéves kiállitás alkalmából felmutatott sikereiről. A résztvevők pedig mindannyian azon kellemes impressziót hozták magukkal, hogy a külföld mérvadó gazdasági köreivel való érintkezés hatása a legelőnyösebben fog érvényesülni. Magának a kirándulásnak lélekemelő mozzanatokban gazdag lefolyásáról annak idején tüzetesen beszámoltunk. Szükséges azonban, hogy e helyen is megörökitsük azt a táviratot, melylyel a német császár ő Felsége válaszolt hozzá intézett hódolatteljes üdvözlésünkre. A Löwenfeld szárnysegéd által kiadott e távirat szövege a következő:

> Ő Felsége a császár és király engem legkegyelmesebben megbizni méltóztatott, hogy gróf *Zichy* Jenő valóságos belső titkos tanácsos ő Excellenciájának, valamint az Országos Magyar Iparegyesületnek az iparkiállitás meglátogatása czéljából Berlinben időző tagjainak köszönetet mondjak a kifejezett hódolatért. Ő Felsége örömének adott kifejezést, hogy az erőteljesen virágzó magyar ipar képviselőit oly nagy számban látja Berlinben. Ő Felsége reméli, hogy az Országos Iparegyesület tagjai jó benyomással fognak visszatérni hazájukba, a hol ez idő szerint a budapesti millenniumi kiállitáson a magyar szorgalom, művészet és ipar oly nagy sikereket aratott. Kérem Nagyméltóságodat, hogy juttassa tudomására a fentieket a résztvevő uraknak.

A kirándulás sikerének jellemzéseül szabad legyen megemlitenünk, hogy annak hatása alatt több berlini vállalkozó több kisérletet tett a magyar gyáralapitás terén. Az igazgatóság a »Verein Berliner Kaufleute u. Industrieller« akkori elnökét, *Goldberger* L. Miksa titkos keresk. tanácsost és alelnökét, *Jacob* Emil keresk. tanácsost, a kik kirándulásunk fényes fogadtatása körül kiváló érdemeket szereztek s a kik a németországi tőkének nálunk való gyümölcsöző elhelyezésére üdvös kezdeményezést tettek, az Egyesület levelező tagjaivá választotta.

Az 1910. évi párisi világkiállitás.

Az 1900-iki párisi kiállitás magyar kormánybiztosa, Egyesületünk tiszteletbeli tagja, *Lukács* Béla v. b. t. t. azzal inditotta meg a kiállitás érdekében a propagandát, hogy annak czéljáról és szervezetéről Egyesületünk helyiségeiben ismertető előadást tartott, melyet fényes közönség hallgatott végig. A propagandát, mely Egyesületünkből terjedt tovább, azzal is előmozditottuk, hogy az emlitett fölolvasást, valamint más e kiállitásokra vonatkozó közleményeket s a kereskedelmi miniszter úrnak a kiállitáson való részvétel érdekében kiadott fölhivását is közöltük és más megfelelő módon is terjesztettük.

Az országos bizottságban igazgatóságunk a következő tagokkal volt képviselve: gróf Zichy Jenő, g. Szontágh Pál, Burchard-Bélaváry Konrád, Jungfer Gyula, Kölber Fülöp, Krausz Lajos, dr. Matlekovits Sándor, Ráth Károly, Thék Endre, Török György és Gelléri Mór; a 25 tagú végrehajtó-bizottságban helyet foglalnak: dr. Matlekovits Sándor, g. Szontágh Pál, Thék Endre.

Szakosztályaink az egyes iparágak megfelelő részvételére nézve tüzetes javaslatokat dolgoztak ki.

A mi előterjesztésünkre úgy intézkedett a kormánybiztos, hogy a magyar csoport installáczióját magyar iparosok (munkaadók és munkások) végezzék, a kik egyuttal a kiállitás tanulmányozására jó ideig kint is maradtak. A kereskedelmi miniszter úr ezenfölül előterjesztésünkre összesen 85 kisiparos-mestert, 17 művezetőt és 85 iparossegédet küldött ki a kiállitás tanulmányozására.

A kiállitás jury-munkálatai körül sok elégedetlenség lépett előtérbe, melyeknek kiegyenlitése érdekében illetékes helyen fölemeltük szavunkat.

Technológiai kiállitások a vidéken.

A kereskedelmi miniszter úr megküldte Egyesületünknek a technológiai iparmuzeum igazgatóságának a muzeum gyüjteménytárgyaiból a vidéken rendezendő kiállitásokról szóló tervezetét és az Egyesületet javaslattételre hivta fel az iránt, hogy az országnak mely vidékén volnának legközelebb ilyen kiállitások rendezhetők.

Erre nézve javaslatainkat érdemleges tárgyalás után a következőkben terjesztettük elő:

1. Az ily kiállitások egyelőre a fa-, fém-, bőripari és könyvkötészeti műszerekre, segédeszközökre és kisebb gépekre terjedjenek ki;

2. egyelőre Temesvár, Arad, Kassa és Debreczen, később Pozsony, Győr, Pécs, Nagyvárad, B.-Csaba városokban rendeztessenek;

3. hogy a kézmüvességre nézve hasznos kisebb műszerekre szoritkozzanak;

4. hogy népies magyarázatokkal legyenek egybekötve;

5. hogy a részletes programm kidolgozására szaktanácskozmány hivassék össze, a melyben a technológiai iparmuzeum képviselőivel való együttes közremüködésre egyesületünk hajlandónak nyilatkozott.

6. Kivánatosnak jeleztük, hogy e tanácskozmányokban az illető városok kamarái, esetleg ipartestületi képviselői is részt vegyenek, sőt, hogy bizonyos kérdések előzetesen megállapittatván (például: mely iparágak technikai emelése volna a legszükségesebb az illető városban; hány önálló iparos és segédmunkás van ott az illető branche-okból; mely hónapokra terjedjen ki a kiállitás; hány instruktiv előadást kellene tartani; kivánatos-e, hogy külön az önálló iparosoknak és külön a segédeknek tartassanak-e ily előadások; milyen helyiségben rendeztessék a kiállitás, stb.) az illető városok szakkiküldöttei már a kész feleletekkel jöhetnének a tanácskozásokra, melyek igy bizonyára könnyen vezethetnének gyakorlati eredményre.

E javaslatok tudvalevőleg részint egyes vidéki kiállitások (Orosháza, Arad, Zsolna), részint a szaktanfolyamok kiterjesztése, végül technológiai intézeteknek egyes vidéki városokban (Marosváshely, Kolozsvár) való létesitése által érvényesültek.

A kiállitási ügy rendezése.

A kiállitási ügy rendezésével mindig behatóan foglalkoztunk. Ujabb konkrét előterjesztéseink 1908-ra vezethetők vissza. Ekkor e tárgyban a kereskedelmi miniszter urnak a következőket terjesztettük elő:

Számtalanszor tapasztaltuk, hogy nagyon is érezhető ma már egy oly központi állandó közegnek a hiánya, a mely a kiállitási ügyekkel hivatásszerüen és kötelességből foglalkozva, *az iparos-osztálynak a kiállitások iránt való érdeklődését tervszerüen fejlesztené*, a kiállitásokon való részvételt, kivált ott, a hol a magyar ipar térhóditási érdekeiről van szó, minden lehető módon előmozditaná és a szükséges utbaigazitásokkal, esetleg közbenjárásával támogatná, végre a nem szolid vagy nem elég jelentékeny kiállitásoktól visszatartaná, a *kiállitási szédelgések ellen iparosainkat megvédené* s az ily kiállitásokból eredő kitüntetések értéktelensége felől a nagyközönséget is tájékoztatná. Komoly szükséget pótolna egy a kiállitási ügygyel és ennek számtalan apró részleteivel *rendszeresen foglalkozó állandó orgánum*, mert egyrészt az ügy fontosságánál és terjedelménél

fogva nem elégséges vele csak inczidentaliter, egyes alkalmakkor foglalkozni, másrészt az a meggyőződésünk, hogy egy társadalmi testület könynyebben és alkalmasabban teljesithetné ezt a fontos feladatot. Az Országos Iparegyesület erre készségesen vállalkoznék, de alkalmasnak tartanók reá a Magyar Kereskedelmi Muzeumot is, a melyhez az idevágó anyag eddig is befolyt. Ha Nagyméltóságod Egyesületünk utján kivánná az intézményt megvalósitani, úgy hajlandók volnánk erre a czélra külön szervezetet létesiteni, a melyben a nm. m. kir. miniszterium képviselőinek és esetleg a Kereskedelmi Muzeumnak is megfelelő részvétel biztosittatnék.

Ez állandó szervezet szabálytervezetét ki is dolgoztuk és fölterjesztettük a kereskedelmi miniszter urhoz. E szerint az állandó központ föladata a következőkben volt előirányozva:

1. Figyelemmel kisérni a külföldön rendezendő (egészben vagy részlegesen, általános és szak-) kiállitások tervezeteit. Beszerezni ezen kiállitások programmját, az összes tudnivalókat tartalmazó tanulmányait és szabályzatait.

2. Tudakozódás utján megállapitani, hogy a kiállitások az államhatalom milyen ingerencziájával rendeztetnek, közhatóságok vagy magánosok által kezdeményeztetnek-e; vajjon valamely közérdek czéljából vagy spekuláczió czéljából terveztetnek-e.

3. Nyilvántartást és rendszeres utmutatót vezetni, illetve szerkeszteni a gyüjtött adatok alapján, a szaksajtó és nevezetesen a »Magyar Kereskedelmi Muzeum« és a »Magyar Ipar« utján tájékoztatni az érdeklődőket az általánosságban és levelezésileg vagy rövid uton kérdezősködőknek a részletekre nézve.

4. Mindannyiszor, valahányszor ezt a kereskedelemügyi miniszter úr külön kivánatosnak tartja, illetve a központhoz érkezett véleménynyilvánitások szerint szükségesnek látszik, — utóbbi esetben a kereskedelemügyi miniszter úr jóváhagyásának kikérése után, — propagálni és szervezni a hazai részvételt, gyüjteni a bejelentéseket, biztositani a szükséges területet és gondoskodni a kiállitók technikai utbaigazitásáról, valamint érdekeinek védelméről.

5. Mindazon kiállitásokban, melyekben a hazai részvétel elég jelentékeny, avagy valamely termelési ág szempontjából arról gondoskodni, hogy a hazai kiállitók a kiállitás egész tartama alatt üzleti és erkölcsi érdekeik tekintetében kellőképen képviselve legyenek.

6. Eljárásáról és működéséről évente kimeritő jelentést tenni a kereskedelemügyi m. kir. miniszternek.

Tervezetünk az előterjesztett formában abban az időben nem valósult ugyan meg (a Kiállitási Központ csak később keletkezett), de hogy e fontos kérdésben is eredményt sikerült elérnünk, az kitünik a kereskedelmi miniszter urnak e fölterjesztésünkre adott válaszából, melynek velejét annál inkább kell e helyen megörökitenünk, mert az ebből folyó intézkedés egyik első anteaktája a kiállitási ügy hazánkban való rendezésének.

A miniszter ur leiratának lényege a következő:

Kijelentettem, hogy az oly kiállitásokat, a melyek állami vagy más hatósági védnökség alatt állanak s a melyeken való részvételt ennélfogva

a körülményekhez képest az illetők figyelmébe ajánlani lehet. jövőre nemcsak az összes kamarákkal, hanem az Egyesülettel is közölni fogom, úgy hogy ekként minden kamarának és az Egyesületnek is módjában lesz *az illető iparosokat visszatartani az oly kiállitásoktól, a melyeken a részvétel nem kivánatos, sőt sok esetben káros is lehet.*

Oly czélból továbbá, hogy az összes külföldi, tehát a zugkiállitásokra vonatkozó tájékoztató adatok is rendelkezésemre álljanak s ekként módomban álljon megitélni azt, hogy iparosainknak mely kiállitáson való részvétele volna kivánatos és viszont iparosainkat mely kiállitásban való részvételtől kell majd nemcsak közgazdasági, hanem sokszor más állami szempontokból is visszatartani, már előzőleg felkértem a cs. és kir. közös külügyminiszter urat, hogy utasitsa az összes, de különösen az európai államokban székelő konzulainkat, miszerint a működési területükön tervbe vett mindennemű kiállitást és annak rendezési módozatait, a mint az tudomásukra jut, azonnal és közvetlenül közöljék velem, a mely adatokat azután a kiállitásban való részvételre vonatkozó elhatározásommal együtt a már emlitett módon az érdekeltek tudomására hozni fogom.

Ezen rendelkezésem folytán felesleges volna a külföldi kiállitások figyelemmel kisérésére s azok ügyeinek ellátására egy *külön* közbeeső bizottságot szervezni, annál kevésbé, mert ezen központnak tájékoztató felvilágositásai sok esetben talán félreértésekre is vezetnének, a mennyiben kétséget nem szeved, hogy egy ily Központ, oly *bizalmas* értesitéseket, a melyek különben is gyakran a nyilvánosság elé nem is valók, alig volna képes megszerezni s ez alapon elbirálni azt, hogy az illető kiállitás az iparosok figyelmébe ajánltassék-e vagy nem?

Magától értetődik, hogy azon esetben, a midőn valamelyik kiállitáson való részvétel az illető iparosok figyelmébe ajánltatni fog, egyidejüleg intézkedés lesz teendő az iránt is, hogy a részvétellel járó teendők ellátására az érdekelt szakértők bevonásával esetről-esetre megfelelő bizottság szerveztessék.

* * *

A vidéki kiállitások rendezésénél szem előtt tartandó vezérelveket különben Egyesületünk igazgatója a következőkben foglalta össze:

1. Legelső sorban kivánatos, hogy a vidéki kiállitások ne forduljanak elő sűrű egymásutánban s ezek rendezésénél a közelségi konkurrencia lehetőleg mellőztessék.

2. Pontosan meg kell állapitani az illető vidéki kiállitás keretét; szigoruan megállapitandó a kör (város, megye, kamarai kerület), melyre a kiállitás kiterjed;

a külföld részvéte mindenütt föltétlenül kizárandó;

a főváros és a megállapitott körön kivül eső vidék részvétele szintén mellőzendő s csak kivételesen engedhető meg oly szerszámokra, eszközökre és gépekre nézve, melyek például bizonyos helyi ipari és gazdasági üzemek föllenditésére hatást gyakorolni vannak hivatva.

3. A kiállitás elhelyezésénél kerülni kell a költséges épitkezést;

a főelv legyen, hogy a kiállitás lehetőleg valamely, e czélra kikérendő középületben (iskola, városi vagy megyei épület stb.) legyen elhelyezve. Csak égető szükség esetén legyen szabad olcsó, megfelelő annexeket épiteni, a költségek kellő limitálása mellett, lehetőleg az összköltségeknek legfeljebb 20–25%-a erejéig.

4. Miután a vidéki kiállitások gyakran ismétlődnek, megfontolandó: nem volna-e czélszerű egy szétszedhető és szállitható vasvázzal biró kiállitási csarnokot vállalkozás utján biztositani és megfelelő bér ellenében a vidéki kiállitásoknak esetről-esetre rendelkezésére bocsájtani.

5. A dekoráczióban mellőzni kell minden fényüzést és fölösleges költekezést.

6. A csoportbeosztás legyen figyelemmel a kapcsolatos iparágak összetartozására.

7. Miután a kereskedelmi miniszter ur által erkölcsileg és anyagilag támogatott kiállitások magukat rendszerint az állam protektorátusa alatt álló kiállitásoknak hirdetik, kivánatos, hogy az ily kiállitások rendezésére az állam valamely alkalmas közege révén ellenőrző befolyást gyakoroljon, főleg pedig odahasson, hogy az ily kiállitások jury-szabályzata a modern versenyzés általános követelményeinek teljesen megfelelő legyen, mivégből a Kereskedelmi muzeum igazgatósága felkérendő egy ily megfelelő jury-mintaszabályzat kidolgozására, melyben figyelmet kell forditani a kiállitók és a kitüntetések száma között létesitendő megfelelő arányra is.

8. Kivánatos, hogy tekintettel a bevált preczedensekre, ily kiállitások jutalmait állami érmek adományozásával is gyarapitsuk, mivégből szükséges az ezek engedélyezésére és adományozására vonatkozó szabályzatok főbb elveinek megállapitása.

9. Kivánatos, hogy abból az összegből, melyet a kereskedelmi miniszter ur egy-egy vidéki kiállitás anyagi támogatására engedélyezni fog, egy bizonyos tekintélyes összeget kihasitsunk és kizárólag erre érdemesnek talált, törekvő, de szerény viszonyok között élő kézműves-kisiparosok jutalmazására, illetőleg előmenetelüknek biztositására forditsunk, esetleg, hogy az illető iparosoknak e jutalomösszegek fejében munkagépeket és modern szerszámokat juttassunk.

10. Hogy az ily vidéki kiállitások tanulságait értékesiteni lehessen, a rendező bizottság minden egyes kiállitás alkalmából hivatalosan utasitandó, hogy a kiállitáson leszűrődő tapasztalatokról, illetőleg az illető vidék ipar- vagy gazdaságfejlesztési igényeiről, kivánalmairól és lehetőségeiről a közgazdasági kormányzatnak lehetőleg megokolt és konkrét javaslatokban kifejezett tüzetes jelentést tegyen.

11. Elvül kellene kitüzni, hogy a vidéki kiállitásokon se a kisiparosokat, se a kisgazdákat, a kik a kiállitáson való részvételükkel amugy is áldozatokat hoznak, mint kiállitókat térdíjjal és egyéb költséggel ne terheljék.

12. Elvül kellene kitüzni továbbá, hogy a kiállitás rendező bizottsága minden ily kiállitás előtt odahasson, hogy a helybeli és közelvidéki fogyasztóközönség egyes iparosoknál eleve fix megrendeléseket eszközöljön, hogy a kevésbé módos iparosnak is alkalma legyen tehetségét kellőképen érvényesiteni. A megrendelések felosztása körül kikérendő az illetékes kamara és ipartestület javaslata.

13. Minden ily kiállitással kapcsolatban az inasok és segédmunkások készitményei számára lehetőleg külön csoport létesitendő s a hol ez bármi okból nem volna lehetséges, ott minden kiállitott ipari tárgynál a tervező és készitő mellett az is feltüntetendő, hogy a mesternek mely munkásai készitették azt. Ehhez képest minden ily kiállitáson a rendes kitüntetési jelvények mellett a közreműködők érme is fölveendő.

Második javaslatunk ez alkalommal nem hagyhatta szó nélkül a mezőgazdasági országos kiállitásokat sem, melyeknek igen számos csoportjába — igen helyesen — az ipart is bevonják. Ezekre nézve a következő kivánságait fejezte ki:

14. Elegendő volna, ha az ily nagyszabású kiállitások nagyobb időközökben rendeztetnének, pl. minden tiz-tiz esztendőben egyszer.

15. Az időközöket azonban helyes volna speciális szakkiállitások rendezésére fölhasználni. Igy például lehetne tejgazdasági, méhészeti, halászati, erdészeti, dohány-, borászati, baromfi- és állatkiállitásokat, speciális gépversenyeket rendezni országos jelleggel, egy-egy nagyobb vidéki empóriumba és ezek tanulságait az egész ország közönsége számára hozzáférhetővé tenni.

16. Ha az országos mezőgazdasági kiállitások keretében ipari csoportot is föl akarnak venni, szükséges, hogy ennek kerete eleve megállapittassék s ez a keret kizárólag a mezőgazdasággal való kapcsolatra szoritkozzék, hogy ezáltal olyan czél és értelem nélkül való zagyvaságok, milyenek legutóbb előfordultak, lehetőleg mellőztessenek.

E javaslatokhoz Egyesületünk igazgatósága elvileg hozzájárult.

Honi czikkek sorozatos kiállitása.

Társadalmi részről megindult kezdeményezés alapján *Hegedüs* Sándor kereskedelmi miniszter elhatározta ily sorozatos kiállitások rendezését. Talán szabad e helyen megemliteni, hogy ez a »társadalmi kezdeményezés« a kereskedelmi miniszter úr neje részéről indult ki, a ki egyuttal az Országos Iparegyesület kebelében a magyar nők iparpártoló bizottságát is szervezte és mint ennek elnöke, több éven át működött. Ebben a minőségben a »Magyar Ipar«-ban és élőszóval is lelkesitett és buzditott a magyar iparpártolás érdekében.

E kiállitások programmját a kereskedelmi miniszter ur a következőkben állapitotta meg:

1. A m. kir. kereskedelmi muzeum az *Országos Iparegyesület* közreműködésével egyes ipari termelési ágak tüzetesebb megismertetése és főleg a közönség körében leendő rendszeres propagálása czéljából *kiállitási cziklust* rendez olyan hazai házi-, kézmű- és gyáripari czikkekből, melyek közvetlen fogyasztás tárgyát képezik.

2. A kiállitáson a drága dekorativ irány mellőzendő, súly helyezendő a tárgyak kirakatszerű, könnyen áttekinthető bemutatására.

3. Térdíjak és semminemű más illetékek nem fizettetnek (sőt a rendezőség igyekezni fog illetékes helyen a kiállitási tárgyak föl- és visszaszállitására nézve is kedvezményeket kieszközölni).

4. Az egyes csoportokba tartozó czikkek termelői úgy a sajtó utján, mint közvetlenül is felhivandók, hogy a kiállitáson részt vegyenek.

5. A kiállitóknak jogukban áll készitményeiknek csak egy részét és egyes speczialitásaikból mintákat bemutatni, melyek a katalógusban tüzetesen felsorolandók.

6. Kivánatos, hogy a kiállitók árúik mellé védjegyeik lenyomatát feltüntető árjegyzéket és megrendelő lapokat kellő számban helyezzenek, hogy mindenki otthon megtehesse megrendeléseit.

Az összes kiállitott tárgyak eladásra kerülnek, minélfogva azokon az árak pontosan megjelölendők.

7. A kiállitásokról katalógus készittetik, mely első részében ismerteti a kiállitásban résztvevő iparosok telepeit, ezek berendezését, termelőképességét és felsorolja az egyes telepek által előállitott czikkeket, második részében pedig tátékozást nyújt az egész ország termeléséről az illető czikkekben, megnevezve az összes iparosokat, czikkeiket, lehetőleg bemutatva védjegyeiket és azokat a kereskedőket, a hol e czikkek kaphatók. A gyárosok, illetőleg iparosok akár közvetlenül, akár kereskedők által is képviseltethetik magukat, sőt kivánatos a kereskedők mennél szélesebb körű bevonása.

8. A kiállitások egy nőbizottság védelme alá helyeztetnek, melynek főhivatása: a kiállitás propagálása a székesfővárosi társadalom minden rétegében.

9. A kiállitásoknak az iparosokkal szemben való propagálása a *M. kir. kereskedelmi muzeum és az Országos Iparegyesület feladata.*

A kereskedelmi miniszter ur felhivására e kiállitás rendező-bizottságába Egyesületünk lovag *Falk* Zsigmond és *Thék* Endre alelnököket, *Gelléri* Mór igazgatót, *Ghyczy* Béla, *Glück* Frigyes, *Neuschlosz* Marczel és *Ráth* Károly igazg. tag urakat küldötte ki. E bizottság *Lakatos* Aladár miniszteri tanácsos elnöklete alatt több ülést tartott.

Az első ily kiállitás 1900. május hóban rendeztetett a hazai fonó-, szövő-, ruházati- és bőrdíszműipar tárgyaiból, nevezetesen:

a) a gyapjuipar köréből a különböző posztók, kelmék, szőnyegek, pokróczok stb.;

b) len-, kender- és jutaipar, köteles-árúk, vásznak, asztalneműek stb.;

c) pamutipar (pamutvásznak, ruhaszövetek stb.);

d) fehéritő-, festő-, színnyomó- és kikészitő-ipar;

e) selyemipar (szalagok és szövetek);

f) paszomány-, csipke- és himzőipar;

g) ruházati ipar (női- és gyermekruha, szűcsipar, fehérnemű árúk, kalapok, keztyűk, lábbeliek, ágyberendezés stb.);

h) kötő- és kötszövőipar:

i) az e csoportokba tartozó háziipar;

j) bőrdíszműipar (tárczák, mintázatok, övek, dobozok stb.).

E kiállitás érdekében lapunk és a napi sajtó utján inditottuk meg a propagandát és pedig biztató sikerrel. A kiállitás 1900 május hó 12-én nyilt meg ünnepélyesen és ugyanezen hó 28-ikáig tartott. Túlságos nagy eredménynyel nem járt, de némileg mégis hozzájárult az iparpártolási mozgalom propagálásához.

Negativ kiállitások.

A nálunk még hiányzó iparczikkek kiállitása tárgyában 1910-ben a kereskedelemügyi miniszter urhoz emlékiratot intéztünk, melynek lényege a következő:

Egyesületünk működése folyamán kiváló súlyt helyezvén az iparfejlesztési és iparpártolási mozgalmak céltudatos továbbvitelére, szivesen fogadta el a végrehajtó-bizottság elé terjesztett következő inditványt:

Rendezzen az Országos Iparegyesület a legközelebbi időben rendszeres, egymással szorosan összefüggő kiállitásokat, melyekben *kizárólag azok a czikkek foglaltassanak, a melyek nálunk eddig csakis a külföldről importáltatnak.* Tüntessük föl gondosan a czikkek származási helyét, az évi import mennyiségét (súlyban és értékben), a főbb kelendőségi piaczokat s a többi fontos tudnivalókat, különösen az olyan czikkeknél, melyeknek nálunk való meghonositására a kedvező előfeltételek megvannak.

E negativ kiállitás rendezése körül kérje ki az Egyesület a kereskedelmi miniszter úr, a Kereskedelmi muzeum és a kereskedelmi szaktestületek támogatását és szervezzen külön bizottságot a részletek megállapitása végett.

E kiállitási sorozat csakis a kereskedelmi miniszter ur erkölcsi és anyagi támogatása mellett létesülhet s talán helyesen cselekedtünk, ha az eszmét társadalmi uton vetettük föl s azt hisszük, hogy helyes volna annak megvalósitását ugyancsak társadalmi uton keresztül vinni, mert a hivatalos kezdeményezésnek és létesitésnek — Ausztriára való tekintettel — nézetünk szerint némi akadályai vagy legalább is hátrányai lehetnének.

E kiállitásoknak messzeható fontosságot tulajdonitunk, mert éppen ugyancsak a mi kezdeményezésünkre létesitett, hasonló ten-

dencziájú vasuti szükségleti kiállitás (1887) mutatta, hogy a szemléltető módon föltüntetett utmutatásokat a magyar ipar és vállalkozás könnyen és helyes praktikus érzékkel tudja hasznára forditani, mig a nyomtatott felhivásokat, száraz kimutatásokat rendszerint figyelmen kivül hagyja.

A keresk. miniszter ur pedig, mint legilletékesebb faktor, az e kiállitásokból levonható konzekvencziákat itthon és a külföldön haszonnal értékesithetné és azok egy iparalkotási programmnak rendszeres kiépitésére nézve majdnem nélkülözhetlen anyagul szolgálnának.

A kereskedelmi miniszter ur az eszmét helyesléssel fogadta, de nem széttagolt, hanem egységes kiállitás rendezését tartja kivánatosnak, miért is fölhivta Egyesületünket a részletes programm kidolgozására. Egyesületünk e kérdéssel az iparpártolási szakosztály utján foglalkozott, mely e tárgyban a következő részletesebb programmot fogadta el:

A negativ kiállitásokat jól széttagolva, kellően beosztott csoportok szerint kell rendezni, hogy az érdekelt iparos és termelő közönség figyelme egyes czikkek felé jobban konczentráltassék;

Mint az eredeti inditvány is kontemplálta, minden czikknél föl kell tüntetni az illető czikk évi importjának mennyiségét, a származási helyet és mindazokat az adatokat, — tekintettel főleg a nálunk meglevő nyersanyagra — melyek az illető czikknek itthon való rendszeres előállitását kellő világosságba helyezik.

Az esetleg szorosabb egymásutánban is rendezhető ciklusok egyelőre a következők volnának:

1. *a vaskereskedés tárgyát képező összes czikkek,* vas- és fémipari tárgyak, a műszaki kereskedők czikkei;

2. *a rövid- és kézműárúüzlet körébe tartozó összes czikkek* és ezekkel kapcsolatban a ruházat mellékczikkei, u. m. gyöngyök, csattok, kapcsok, szalagok, himzések stb.

3. *a) a lakás* (előszoba, ebédlő, hálószoba, szalon, férfi-dolgozószoba) *és a konyha dekorativ berendezései és czikkei*, u. m. butor- és kárpitos-ipar, üveg, porczellán, nemesebb fémipar, bronz, dekorativ műipar, továbbá asztalkészlet, szőnyegek, kárpitok, zongorák, hangszerek, asztal és ágy fehérneműje stb. *b)* a konyha összes felszerelései, *c)* a gyermekszoba egészségügyi és más szempontból, gyermekjátékok.

4. *A világitás, fűtés, szellőztetés* és ennek összes melléktermékei.

5. *Élelmiszerek és élvezeti szerek,* italok, konzervek stb.

6. *Munkagépek, szerszámok, iparos-eszközök.*

E programm érvényesitésére a kellő intézkedések folyamatba tétettek, de részint a politikai viszonyok miatt, részint az iparfejlesztés terén beállott bizonyos stagnáczió miatt, annak kivitelére nem került sor s igy annak eszméje e helyen csupán mint érdekes ipartörténeti dokumentum érdemel megörökitést.

Honi czikkek mintagyűjteménye vidéki körúton.

Az Egyesületünk körében felmerült érdekes kiállitási eszmék közé tartozik az az inditvány, a melyet a Kereskedelmi muzeum felügyelő-bizottságában Egyesületünk igazgatója a honi czikkek mintagyűjteményének létesitése és az országban való terjesztése érdekében Egyesületünk megbizásából előterjesztett. Ez eszme részletes megokolása a következőket tartalmazta:

Három nagyobb vidéki kiállitás rendezésének előmunkálatai vannak most folyamatban. Mind a három kiállitás helyi és kerületi jellegű, de valamennyi súlyt helyez rá, hogy a kerületben nem termelt és *pártolásra méltó honi iparczikkeket* az ő közönségének is bemutathassa helyi kiállitása alkalmából.

A hazai gyárosokat arra buzditani, hogy mind a három kiállitáson (Kecskemét, Makó, Versecz) és az ezután kétségkivül kellő sorrendben következő többi vidéki kiállitáson több-kevesebb költséggel részt vegyenek, kissé bajos dolog. Azután pedig talán nem is igazságos, hogy csak az élelmes és a költségeket megbiró nagyobb gyárak részesüljenek a megismertetés és térfoglalás előnyeiben. Mert ha az iparpártolás gyakorlati előmozditása érdekében a kereskedelmi miniszter ur égisze alatt tervezett sorozatos honi kiállitások előnyeit tényleg ki akarjuk terjeszteni az ország nagyobb városaira, nem is méltányos dolog, hogy a vidéki kiállitások alkalmával egyes honi termelők csak ötletszerűen, minden rendszer nélkül vegyenek részt, hogy például az egyik díszes szekrényben termelése javát mutassa be, a másik pedig csak egy-két mintadarabot rakhasson az asztalra. Ez a közönség érdekeinek sem felelne meg, mert a fogyasztó tiszta és világos képét akarja látni pártolásra érdemes honi termelésünk lehetőleg teljes egészének és igazán nem nyer vele semmit, ha csak egy-két csillogó kirakatot lát maga előtt.

Fontos és nagyjelentőségű föladat hárulna tehát ez alkalomból a Magyar kir. kereskedelmi muzeumra, ha összes hazai, ismertetésre és terjesztésre méltó czikkeinkből egy jól összeválogatott és szoros egészében összefüggő, *lehetőleg teljes mintagyűjteményt állitana össze és ezzel minden vidéki kiállitásunkon résztvenne.* A gyűjteménybe körülbelül a következő iparcsoportokat lehetne fölvenni:

a) A fonó-, szövő- és ruházati ipar köréből: posztók, szövetek a gyapjuipar köréből, vászon, kalikó, damasztok a len- és pamutipar köréből, kender- és jutaárúk, bélés- és selyemárúk, paszomány- és himző-ipar, kötő- és kötszövő-ipar, fehérneműek, kalapok, keztyűk, művirágok és dísztollak;

b) a papirosipar köréből: papirosminták az iroda- és nyomdaszükséglet számára, luxuspapiros, iskolai, iró- és rajzszerek, taneszközök;

c) a fémipar köréből: bádogosczikkek, ajtó- és ablakzárak, butorvasalások, szerszámok, késművek, tudományos eszközök, elektrotechnikai könnyebb dolgok, világitási, fütési és szellőztetési, csatornázási lakberen-

dezési könnyebb czikkek; sodronyfonatok, szegek, csavarok stb., bronzok és dísztárgyak a műlakatosság köréből;

d) a fa- és dekorativipar köréből: gyermekjátékok, háztartási eszközök, dísztárgyak, hangszerek, dekorativipar, kefekötőipar, apró árúk, bőrdíszművek;

e) vegyészeti, agyag- és üvegipar: olaj, festék, máz, kencze, műtrágya, gyufa, más vegyi czikkek; üvegnemüek, kőedény-, fayence- és porczellánipar;

f) élelmiszerek és élvezeti czikkek: tészta, czukor, czukorka, csokoládé, konzervek, gyümölcskonzervek, pezsgő, cognac, ásványvizek;

g) háziipari czikkek;

h) árjegyzékgyüjtemény oly czikkekből, melyek vándorló kiállitáson részt nem vehetnek, u. m. gépek, épületbádogosczikkek, kályhák, pénzszekrények, zongorák, fa- és vasbutor stb.

Természetes, hogy egyik-másik helyi kiállitáson a sorozatot ki lehetne egésziteni, igy például Verseczen figyelemmel kellene lenni a Szerbiába való exportra, Brassóban Románia szükségleteire, Fiumében a távolabbi kivitel esélyeire stb.

A gyakorlati czél előmozditása érdekében kivánatos, hogy a kereskedelmi muzeum minden ily vidéki kiállitáson megjelenő gyüjteménye számára katalógusokat is készittessen, még pedig oly számban, hogy minden komolyabb látogató magával vihessen egy-egy példányt. A katalógusban azután (a tavalyi textilipari kiállitás katalógusának mintájára) ismertetni kell a gyüjteményben levő czégeket, készitményeiket, ezek árát, megrendelési helyét stb. A katalógus egy külön fejezetében, esetleg a gyüjteményből hiányzó más fontos czikkekre is fel lehetne hivni az érdeklődők figyelmét. Ezenkivül a muzeum egy ügyes emberének állandóan személyesen kellene jelen lennie a kiállitáson a szükséges felvilágositások és tájékoztató adatok megadhatása czéljából, általán, hogy a vállalkozás üzleti érdekeit szolgálja, előmozditsa.

A helyi kereskedőket pedig arra kellene buzditani, hogy a bemutatott honi forrásokkal állandó összeköttetésbe lépjenek s igy a helyi közönségnek minden fontos honi czikkel állandóan szolgálhassanak.

A főczél az, hogy honi versenyképes czikkeinket az erre legalkalmasabb módon a vidéki közönséggel is megismertessük, hogy biztositsuk első sorban a magyar piaczot a magyar termelvények számára és buzdítsuk fogyasztóinkat hazafias kötelességük buzgó teljesitésére. Röviden kifejezve: a kereskedelmi muzeum czéljait decentralizálni kell s miután az egész országot nem lehet a Kereskedelmi muzeumba csőditeni, ennek mintagyüjteményeit kell az egész országban szétvinni és minden fogyasztónak lehetővé tenni, hogy a honi czikkek pártolására az alkalmat megtalálja és kiaknázza.

Az ilyen vidéki kiállitások erre kitünő alkalmak gyanánt kinál-

koznak, mert alig lesz intelligens ember az illető kerületben, a ki az ily lokális kiállitásokat és azokon a szóban levő mintagyüjteményt meg ne tekintse.

Nagyon természetes, hogy ha már egyszer ez a mintakollekczió meglesz, nem is kell arra várni, hogy valahol vidéki kiállitásokat rendezzenek; ilyen speciális alkalmak nélkül is lehet a gyüjteményt az ország nagyobb városaiban körülsétáltatni és a honi iparpártolásnak ez uton igen jelentékeny és bizonyára eredményes propagandát csinálni. Ezért kell a gyüjteménynek dekorativ szempontból való hatására is ügyet vetni, mert a mi nem érdekes, a mi legalább némileg nem közeliti meg a látványosságot is, az nem vonzza annyira a nagyközönséget.

Az inditvány a sajtó figyelmét is magára vonta, mely rokonszenvesen foglalkozott az életrevaló eszme kivitelének fontosságával, sőt egyes lapok direkte felhivták a szakegyesületeket a javaslat hathatós támogatására.

A terv megvalósulása azon mulott, hogy a Kereskedelmi muzeum felügyelőbizottságának mandátuma ép ezidőben járt le s az többé meg nem ujittatott. Igy számos oly kezdeményezés, mely életrevalónak elismertetett, kiment az evidencziából.

Országos tanoncz- és segédmunka-kiállitások.

Az Egyesületünk részéről több izben kezdeményezett és részben pártfogolt tanonczmunka-kiállitások számára, az e czélra, Egyesületünk kiküldötteinek bevonásával 1902-ben megtartott szakértekezlet szabályzatot dolgozott ki, a melybe igazgatónk inditványára a következő pontokat is felvették:

1. Az összes inas- és segédiskolák tanfolyamainak legjobb rajzai külön kiállitás czéljaira lehetőleg évről-évre egybegyüjtendők; e rajzok közül a legjobbak kiválasztatván, ezekből külön, pénzbeli díjazással egybekötendő kiállitás rendezendő.

2. Jutalmazni kell az oly kiváló rajztanárokat is, a kik a rajzoktatás terén kiváló sikereket értek el.

3. A tanonczok bejelentési ívein ki kell tüntetni, mióta inaskodik az illető és mikor szabadul fel.

4. Ugy az inasok, mint a segédek bejelentő ívein ki kell tüntetni, mióta és miféle iskolába (tanfolyam) járnak, illetve jártak.

5. Minden vidéki városban, de a fővárosban is a testületeknek módot kell adni arra, hogy (a bejelentés megtörténte után) megbizottjaik által az illető műhelyekben időről-időre ellenőriztethessék a kiállitásra szánt czikkek készitését.

6. A segédek jutalomtételei közé beveeendő, hogy különös figyelmet keltő munkák készitőit, illetve kiváló tehetségeknek bizonyuló segédeket a birálóbizottság (a már kijelölt díjak megitélésén

túl) tanulmányutra szolgáló ösztöndíjakra hozhat javaslatba a kereskedelmi miniszter urnak.

7. A kitüntetési fokozatok jól tagozandók; legyenek arany, ezüst és bronz-oklevelek és különös méltánylást érdemlő esetekben pénzbeli jutalmak is.

8. A rajztanárok jutalma külön elismerő okmányból álljon, melyet a szerzett érdemek méltatásaképen a miniszter ur állitson ki.

Az első ily nagyobbszabású országos kiállitást Egyesületünk közreműködésével a Kereskedelmi muzeum rendezte 1903-ban a városligeti iparcsarnokban, fényes eredménynyel. E kiállitást Ő Felsége a király is kitüntette látogatásával. A kiállitás társelnöke *Thék* Endre, biráló-bizottságának előadója pedig Egyesületünk igazgatója volt.

A világkiállitások sűrű ismétlődése ellen.

A st.-louisi világkiállitás alkalmából Egyesületünk igazgatója emlékiratban fordult a kormányhoz a világkiállitások túlsűrű ismétlődése ellen. Az emlékirat lényege a következő:

Tenni kell róla, hogy ne provokáljanak bennünket minden 3–4 évben új világkiállitási meghivókkal. Nemzetközi megállapodásokkal kell szabályozni a világkiállitások ügyét s nem kell megadni minden exotikus városnak a jogot, hogy rövid időközökben nemzetközi spektákulumra csőditse össze a világot, mert ezt a rengeteg költséget még a gazdag államok sem birják el, a kicsinyekre nézve pedig ez valóságos csapás.

Egyáltalán ideje volna, hogy a világkiállitások nagy külsőségeit végre skartba helyezzük s ha a világversenyek tetszetős eszméje még galvanizálható, szoritsuk azt elsősorban nagyszabású *nemzetközi szakkiállitásokra.* Egy ilyen elektrotechnikai, vagy szeszipari, vagy lakberendezési kiállitásnak lehet czélja, feladata, mely kizárólag a szakkörök nevelésében és tökéletesitésében áll, a mi az egész föld kerekségén a közönség javának és hasznának előmozditására fog vezetni. Az ilyen kiállitások nem lesznek látványosságok, hanem a tudománynak és haladásnak modern versenyterei. Nem fognak töméntelen pénzt elszórni haszon nélkül, hanem meghozzák a rájuk forditott költségek gyümölcseit, egyeseknek, földrészeknek, államoknak és mindeneknek.

E helyütt csak utalunk rá, hogy ez a kivánság a későbbi kiállitási mozgalmak folyamán érvényesült s az 1912. év folyamán lesz megtartva az a diplomácziai értekezlet, mely a világkiállitások jövőjét lehetőleg bizonyos normativumokhoz köti.

Magyar vándorkiállitások Amerikában.

A kiállitási ügy egy alapos ismerője, a ki az újabb amerikai kiállitásokat figyelemmel kisérte, a következő eszmét vetette föl nálunk :

Állitsunk össze egy vándorló-mintatárat exportképes magyar czikkekből és járjuk be vele Amerikának minden részét. Egy ilyen mintatárba minden dolgunk nem fog beleférni. Nagyterjedelmű czikkeket és gépeket csak ismertető-füzetekben (röpülő árjegyzékekben) vihetnénk magunkkal. De kétségtelen, hogy egy ily mintatárba sok exportképes czikket lehet beleszoritani.

Ezzel a mintatárral keressük föl az amerikai fogyasztót saját fészkében, tehát Amerika minden nagy városában és ismertessük meg vele áruinkat, a nélkül, hogy ősi fészkéből ki kellene mozdulnia.

Ha ennek a mintatárnak némi hivatalos szinezete lesz, hogy a bizalmat a legszélesebb körökben fölkeltse ; ha ügyes, agilis emberek kezébe kerül, a kik ismerik az amerikai sajátságait, a módokat és eszközöket, a melyekkel rá hatni lehet, ha ezenfelül a nélkülözhetetlen reklámtól sem sajnálunk egy kis megfelelő dotácziót: nagy a reményem, hogy ily kisérletekkel szép sikereket fogunk magunknak biztosithatni. A hangulat odaát a magyarok mellett most oly kedvező, hogy ezzel a kisérlettel — bármilyen sokféle próbálgatás történt is már ezen a téren más oldalról — nem vallhatunk kudarczot.

Itt csak a főelv van megpenditve. Ebből következik számos mellékkérdés, tudniillik, nem volna-e jó a mintatárakat branche-okra osztani, az illető branche-beli exportőröket a rendezésnél és irányitásnál érdekelni, ki viselje a költségeket, milyen más államokra volna érdemes e kisérletet kiterjeszteni, hol és mikor kezdjük, hol és mikor végezzük, stb.

De mindezek oly detailkérdések, melyekre a megfelelő és hivatott tényezők okvetlen megtalálják a feleletet és megoldást.

A világkiállitások a jövőben.

Hogy miképp kell a világkiállitásokat a jövőben elgondolni, erről is sok érdekes eszmecsere folyt már szakkörökben. Egyesületünk igazgatója, a ki igen behatóan foglalkozott kiállitási kérdésekkel, erre nézve egy eredeti tervet vetett föl Egyesületünkben, melylyel a külföldi illetékes szaklapok is érdekesen foglalkoztak. Mi ezt a tervet, mint egy fölmerült eszmét örökitjük meg e helyen, mely számot tarthat arra, hogy a kiállitási eszmék e szerény lánczolatából ki ne maradjon.

Igazgatónk eszmemenete a következő:

Ha már a világkiállitások mai formájukban lejárták magukat, gondolni kell arra, hogy *milyen elfogadható formában lehetne azokat új életre kelteni?* Mert, hogy egy eszme, mely több mint félszázadon át uralkodott

és eleinte sok hasznot, később tán csak dicsőséget szerzett, nem engedi magát egyszerüen a föld szinéről eltüntetni, ez is több, mint bizonyos.

A korral a világkiállitások is nőnek. Hiszen azt hittük, hogy az 1900-iki párisi kiállitást már nem mulja fölül semmi s a st.-louisi mégis négyszer akkora volt. Az igaz, csak terjedelemben, de nem tartalomban.

A világkiállitások nagyobbarányú terjeszkedésének két dolog áll utjában. Először az idő rövidsége. Minden kiállitás csak hat hónapra van tervezve és ez idő alatt — bármilyen attrakcziókról gondoskodjanak is — a költségek csak kivételesen térülhetnek meg. Hozzájárul az is, hogy kevés idő marad az előkészületekre, a nagy alkotásokra és sok dolgot rendezetlenül kell csinálni, elnagyolni, elsietni vagy egészen elhanyagolni.

Másodszor kevés a tér a nagy városok kellő közepén és igy nem lehet terjeszkedni, bajos nagyobb, momentuózusabb dolgokat alkotni.

Nézetem szerint tehát, ha a jövőben 15—20 évi időközökben mégis akarnánk világkiállitásokat rendezni (hiszen Párisban 1920-ra már most terveznek egy újabb kiállitást), ezt nem kellene nagy városokban magukban rendezni, hanem ezek közvetlen közelében egy-egy új város megalapitásával. Hát képzeljük, hogy a legközelebbi világkiállitás Páris, London vagy Berlin közvetlen közelében egy megfelelő, lehetőleg vizmenti nagy szabad terület igénybevételével fog létesülni. Milyen arányokat lehet itt kifejteni, mennyire meglehet valósitani a modern városrendezés és szervezés művészetét, a csatornázás, a vizvezeték, világitás, fűtéstől kezdve föl egész a közlekedési eszközök mintaszerü berendezéséig és a momentuózus beosztás minden apró részletéig. Utczák nyitása, terek szabályozása, középépületek létesitése, távíró, távbeszélő, közélelmezés, szórakoztatás stb.

Természetes azonban, hogy egy ilyen világkiállitásnak nem szabad hat hónapra kiterjedni, hanem 3—6, esetleg még több évre. Ehhez képest a középületek mind szilárdak lehetnek, a mi alig kerül sokkal többe, mint a mostani drága ideiglenes épitkezés. A kiállitók kevés költséggel több gondot fordithatnak attrakczióikra, mert minden komoly kiállitó tudja, hogy néhány év alatt inkább behozhatja költségeit és mindenesetre gyümölcsözőbben mutathatja be dolgait, mintha azok csak hónapokra való életre volnának kárhoztatva.

Tessék most úgy hirtelen elgondolni, hogy milyen különbség lenne a között, ha egy elsőrendű czég oly kiállitásra készül, mely csak hat hónapig van nyitva (s a rossz idő miatt néha ez időnek egy jó része is kárbavész) és mikép készülne neki egy esetleg permanens kiállitásnak, melyről tudja, hogy a kellő reklám kifejtése alapján ezt a világ minden művelt nemzete, vagy e nemzetek sorából legalább a leghivatottabb szakértők fogják megnézhetni. Természetes, hogy a kiállitási tárgyak váltakozó bemutatása is tág teret nyujthat minden egyes nagyobb iparosnak készitményei minden fajtájának bemutatására.

Azután csak mutassunk rá arra, hogy mennyire tökéletesebb lehet az ilyen hosszabb lejáratú kiállitásnak minden egyes osztálya s mindjárt következtetést vonhatunk arra is, hogy az ilyen kiállitások alapos tanulmányozására mennyire tágabb tér és jobb alkalom nyilik s hogy ezekből folyólag az ilyen kiállitások praktikus haszna mennyivel nagyobb lesz az egész művelt világra nézve, mint a mostani kiállitásoké, melyeket aránylag csak kevesen tudnak megközeliteni. Lehetne gondoskodni folyvást vál-

takozó nyári és téli attrakcziókról, melyek a közönséget a világrészek minden zugából érdekelnék s lehetne olyan ipari, technikai, tudományos és művészi attrakcziókat létesiteni, melyek eseményszámba mennének és melyeknek látogatásában vetekednék a művelt emberiség.

A létesités, szervezés, föntartás mind oly különös kérdések gyanánt jelentkeznének a világkiállitások e változatában, melyek megtermékenyithetnék a fantáziát és csodadolgokat produkálhatnának. A mint hogy például alig hallottam szebb tervről, mint a milyenné az nőhette volna ki magát, ha egy nagyszabású kiállitásunkat a Gellérthegyre, ennek környékére és a Duna egy részének igénybevételével rendeztük volna.

De meglesz a fantáziának másutt is a bő aratása, csak azt a két vezérelvet siessünk érvényesiteni, hogy a legközelebbi világkiállitás necsak hat hónapra terjedjen és hogy az, mint külön város létesittessék, de föltétlenül valamely világváros közvetlen közelében, úgy hogy a központból 30—40 percz alatt szárazon és vizen könnyen megközelithető legyen.

Önkéntelenül az a kérdés merül föl a gondolat során: mi legyen a kiállitási városból a kiállitás után?

Hogy az ilyen létesitmények néhány évre terjedő tartalmuk alatt bizonyosan kifizetődnének, majdnem biztosra vehető.

A létesitmények egy része tehát megmaradna, mint egy új virágzó városnak az alapja, a középületeket pedig, a melyekhez az állam ingyen jutna, egy előzetesen megállapitandó tervezet alapján országos munkásjóléti intézmények számára kellene fölhasználni és ezek föntartására forditanám esetleg a kiállitás tiszta jövedelmének egy részét is.

Külföldi kiállitások magyar osztályai.

Egyesületünk kiküldöttei által többször vett részt a külföldön rendezett kiállitások magyar pavillonjainak rendezésében. Igy az 1905. évi *bukaresti* nemzeti kiállitás keretében szervezett magyar pavillon létesitésében, valamint az 1911-iki *turini* világkiállitás magyar pavillonjának szervezésében. A bukaresti kiállitás juryjében is több tagunk vett részt és egyik csoport elnökeként Egyesületünk igazgatója munkálkodott. Turinban is több tagtársunk vett részt a jury munkálataiban. Ezenkivül tervbe vettük egy magyar kiállitásnak Berlinben való rendezését; az e tárgyban megkezdett munkálatokat azonban alkalmas időpontra kellett elhalasztanunk. A *Londonba* tervezett magyar kiállitást a magyar ipar érdeke szempontjából elleneztük, a *drezdai* egészségügyi kiállitás magyar osztályának rendezőbizottságában azonban szintén képviselve voltunk több kiküldöttünk által.

Ezenkivül speciális magyar kiállitásnak Belgrádban és Szerajevóban való rendezésének eszméjét penditettük meg; az idevonatkozó javaslatok napirenden vannak és a megvalósuláshoz közel állanak.

Vidéki kiállitások.

A vidéki kiállitásoknak meg van az a jelentősége, hogy a helyi lakosság érdeklődését a magyar ipar és gazdaság fejlődése iránt felköltik. Ezért évek óta szivesen veszünk részt az ilyen kiállitások támogatásában. Csak röviden felsoroljuk azokat a városokat, a melyek az utolsó két évtizedben kisebb-nagyobb helyi és kerületi, részben háziipari kiállitásokat is rendeztek. Ezek a következők:

Apatin, Arad, Baja, Békéscsaba, Békésgyula, Budafok, Debreczen, Gyöngyös, Győr, Hódmezővásárhely, Kalocsa, Kaposvár, Karczag, Kecskemét, Lugos, Makó, Marosvásárhely, Máramarossziget, Nagybecskerek, Nagykároly, Nagyszentmiklós, Nyiregyháza, Orosháza, Pécs, Sátoraljaujhely, Sopron, Szatmár, Szeged, Székesfehérvár, Szolnok, Szombathely, Temesvár, Tótkomlós, Versecz, Veszprém, Zombor, Zsolna, Zsombolya.

E kiállitások legnagyobb részében Egyesületünk tagjai közül több szakértő mint jurytag is résztvett és a kiállitások jelentőségéhez képest Egyesületünk ezüst- és bronz-díszérmeit korlátolt számban rendelkezésre bocsátották, a legjelesebb ipari kiállitók kitüntetésére. Magukat a felsorolt kiállitásokat, a mennyiben erre anyagot szolgáltattak, Egyesületünk lapjában méltattuk.

Az 1914-re *Szegedre* tervezett országos kiállitás előmunkálatairól Egyesületünk igazgatója, a szegedi polgármester felkérésére, terjedelmes memorandumban adta le szakvéleményét.

Szakkiállitások.

A szakkiállitások érvényesülésének eszméjét szintén Egyesületünk kebeléből inditottuk a gyakorlati megvalósulás útjára. Eleintén szerényebb *háziipari, karácsonyi* kiállitásokban propagáltuk a hazai iparpártolás ügyét. Majd a speczialis *negativ* kiállitások terén (hazai vasuti szükségletek, textil-, bőr-, agyagipari kiállitások) próbálkoztunk direkte vagy indirekte. Tőlünk indult ki az első nemzetközi acetylen-kiállitás (1901), az első honi ingaóra-kiállitás (1904), majd az első *húsipari* kiállitás eszméje (1907), az első *vasipari kiállitás* (1906), a nemzetközi sütő- és czukrász stb. kiállitás (1907), a tanszeripari kiállitás (1910) eszméje, melyek irodánk s tisztikarunk közreműködésével jöttek létre, hasonlóképen a *balesetelhárítás* és a munkásegészségügyi kiállitás (1907), később a vas- és fémipari ujdonságok nemzetközi kiállitása (1911), a *szűcsipari* kiállitás (1911), a szakácsművészeti kiállitás (1910—11) stb., a melyek lassan-lassan megérlelték a nagyközönségben és az ipari érdekeltségben a szakkiállitások jelentőségének érzetét s a melyek a komoly szakkiállitások úttörését és térfoglalását biztositották. E kiállitásokról annak idején tüzetesen beszámoltunk Egyesületünk közlönye útján.

* * *

Itt emlitjük meg a fővárosi és vidéki *inasmunka-kiállitásokat*, melyeken évről-évre megjelenünk, hogy egyrészt érmeinkkel s pénzbeli jutalmainkkal, másrészt pedig buzditó közreműködésünkkel a fiatalságot részünkről is haladásra serkentsük; másrészt, hogy a fővárosi ipartestületek e téren meginditott hasznos munkáját czéltudatosan támogassuk, a miről évi jelentéseinkben mindenkor tüzetesen beszámolunk. Természetes, hogy nemcsak a zsönge iparosifjuságra gondolunk, hanem azokra a jeles mesterekre is, a kik az inas-nevelés körül példás érdemeket szereztek. Erről az akcziónkról azonban más fejezetben teszünk részletes jelentést.

A világkiállitások tűzbiztonsága.

Az 1910. évi brüsszeli nemzetközi kiállitás egy részének elhamvadása után Egyesületünk igazgatója a helyszinén tett tanulmányok alapján foglalkozott e tárgygyal és a következő konkluziókra jutott:

Világkiállitásokat csak a lehető legritkábban kell rendezni és nemzetközi megegyezés utján tiltakozni kell az ellen, hogy egyes államok minden két-három évben igénybe vegyék a népek, nemzetek és egyesek milliókra menő rendkivüli és soha meg nem térülő hiusági áldozatait.

De ha már a világkiállitásokat nem lehet egészen mellőzni, akkor létesitsünk egy-egy negyedszázados időközökben nagyvárosok közelében, lehetőleg egészen szabad, árnyas, erdős területeken állandó és szilárd, lehetőleg vasbetonból készült épületek emelésével olyan kiállitásokat, melyek 2—3 évig állandóan nyitva tarthatók, melyek nyári és téli attrakcziókkal váltakozva, 2—3 év alatt behozhatják a költségeiket. De ha nem is hozzák be a költségeket, az se baj, mert az épületeket úgy lehet és kell létesiteni, hogy azok a kiállitás elmulta után csekély átalakitással valamely közczélra szolgálhassanak, akár valamely katonai, vagy iskolai, vagy munkásjóléti, vagy más hasonló czélra.

A hol pedig a különálló épületek rendszere ki nem vihető, ott alkalmazni kell a tűzfalakat, melyek az épület egyes részeit egymástól elválasztják.

Végre a csillogó kiállitások helyett a nagyobbszabású nemzetközi szakkiállitások rendezésére kellene súlyt helyezni, mert a ma rendkivül kifejlett utazási kedv mellett az egyes országok általános gazdasági és kulturális életét a helyszinén minden turista megismerheti, a szakkiállitások összehasonlitó instruktiv hatását azonban bajos volna a tárlatok hiján biztositani. Természetes, hogy a szakmák szerinti kiállitások abban is vetekedhetnének egymással, ki tud több és megfelelőbb biztonságot nyujtani a kiállitás tűzveszélyessége ellen és ezen a réven mégis csak megkapjuk majd azt az általánosan akczeptálható rendszert, mely a brüsszelihez hasonló katasztrófák ismétlődését egyenesen kizárja.

E kérdéseknek sok apró részlete van, a melyekre azonban egy általános figyelmeztetés keretében kitérni nem lehet, de nem is szükséges. A szakkörök majd leszűrik ezekből a tanulságokat és reméljük, hogy a kiállitási technika ma még kissé primitiv rendszerét is alaposan meg lehet javitani és a milliós károk elkerülésére a megfelelő intézkedéseket jó eleve foganatositani.

Az épitési technika segitségére a brüsszeli tűz nyomán megindult eszmecsere néhány kérdést vetett felszinre, a melyekkel számolnunk kell. Ezek a következők:

a) impregnálni kell minden fát és szövetet, melyet az épitéshez és dekorácziókhoz használnak; erre a czélra ajánlják a sóoldatot és az asbeszt nagyobbmérvű igénybevételét;

b) másodsorban záporkészülékeket kell készen tartani minden nagyobb épületben;

c) mivel pedig ezek az intézkedések felette sok pénzt emésztenének meg, szükséges volna első sorban minden kiállitási helyiség védelmére megfelelő oltókészülékeket és eszközöket készen tartani, mert sok esetben egy-egy tűz keletkezését a minimax segélyével csakhamar sikerült eloltani;

d) a mit pedig első helyen kellett volna emliteni, általában az elővigyázati óvrendszabályokat emlitik, melyeket a kiállitások igazgatóságainak az eddiginél nagyobb arányokban kellene figyelembe venni és vétetni.

Mindez nem sok, de legalább reális bázisát képezheti a további munkának.

E javaslatokat a brüsszeli Kiállitási Központ kivánságára lefordittattuk francziára és megküldöttük a többi Központoknak is, melyeknek Brüsszelben székelő Szövetsége 1910 évi novemberi ülésén tüzetesen foglalkozott velük s azokat a kérdés tárgyalására gyüjtött anyag gyanánt szivesen fogadta. Hogy mit ajánl majd azokból megvalósitásra, az a legközelebbi jövő kérdése.

Egy Budapesten tervezett világkiállitás eszméje.

Egy Budapesten 1917-ben rendezendő világkiállitás két oldalról is felmerült eszméjével tüzetesen foglalkozott Egyesületünk. Igazgatónk ismertetvén az eszme történetét, valamint az ünnepi u. n. parádés világkiállitások és a nemzetközi általános kiállitások közötti különbséget, majd statisztikai adatokkal világitja meg az eddigi világkiállitások által felemésztett összegek nagy arányait. Szerinte egy középszerű világkiállitás nálunk, a hol uj kiállitási területet kellene nagy költséggel előkésziteni, mintegy 25 millió koronába kerülne.

De ezzel még nem meritettük ki a költségeket. Ehhez még hozzá kell számitani, hogy mibe kerül a kiállitáson való részvétel a magyar iparnak és termelésnek? Mert az kétségtelen, hogy ha már egy kiállitásba belemegyünk, akkor azon a magyar iparnak oly fényesen kell bemutatkoznia, mint még soha. De nemcsak az iparról van szó. A magyar mezőgazdaság és állattenyésztés az ő sokoldalú speciális időleges kiállitásaival, az egészségügy, a szocziális haladás, a művészet mind-mind részt kell hogy követeljen a kiállitáson való minél tökéletesebb bemutatkozásból és ez ujabb sok-sok millióba kerül.

Hogy a székesfőváros előkészülete szintén milliókba kerül, mert közlekedési, világitási, forgalmi (esetleg uj hid) és rendőri eszközök-

ben ujabb befektetésekre lesz szükség, ez csak másodrendű dolog, mert hiszen talán épen ezek a befektetések lehetnének a legproduktivebbek, mert ezekre világkiállitás nélkül is égető szükség volna.

Az állam sem menekülhet a szubvencziótól és igénybe lesz véve a vidék ipara, gazdasága, közigazgatása stb. Igénybe fogják venni külön a pénzintézeteket, a közgazdasági intézményeket és a többi nagy vállalatokat külön-külön. (Nem mint kiállitókat, hanem mint áldozatra kiszemelt tényezőket.)

És ennek a rengeteg áldozatnak a szokásos kiállitási és egyéb bevételekben alig fog megtérülni egy csekélyke része, ugy, hogy ha kiszámitjuk, hogy egy ily kiállitás révén sok pénz jut az iparosok, kereskedők és a nép szélesebb rétegei közé, még mindig oly deficzit rémével kell szembeszállani, mely lidérczként nehezednék az egész vállalkozásra. Ha valaki kiszámitaná, hogy ily kiállitás révén a forgalom 10—15 perczentje jut a nép közé, még mindig jobban járnánk, ha ezt a perczentet kiállitás nélkül osztjuk szét, mert ha egy ily drága kiállitás révén cselekesszük ezt meg, ez a vállalkozás kétszer-háromszor annyiba fog kerülni az államnak, az egyeseknek és a nagyközönségnek. Nem is szólva arról, hogy mily visszahatással volna az elmaradhatlan élelmiszer- és lakásdrágulás kérdése a mi nagyközönségünkre és hétköznapi igényeink kielégitésének megnehezitésére. Hiszen ma is felette drága minden, alig lehet lakást kapni s minden legkisebb alkalommal zsúfoltak a szállodáink. Ha mindezt figyelembe vesszük, lassanként azt is ki lehetne számitani: mennyibe fog kerülni minden ideérkező idegen az államnak, a fővárosnak és a még jobban fellendülő drágaság révén magának a t. cz. publikumnak is külön-külön és együttvéve?

Ezek után előadó arra a konkluzióra jut, hogy *Magyarországnak és elsősorban a magyar iparnak se hivatalos, se semmiféle más nemzetközi világkiállitásra legcsekélyebb szüksége sincsen.*

A magyar iparnak még *belső megerősödésre*, intenziv fejlődésre, még a nyilván érezhető hézagok pótlására van szüksége s nem *az idegen versenynek minden ok és czél nélkül való mesterséges felidézésére,* a mi sikeres előnyomulását és fokozatos térfoglalását inkább megakasztaná, mintsem fejlesztené.

A fölvetett tervvel ezenfölül egyszerre 10—20.000 külföldi kereskedőt és iparost a mi milliós áldozataink szubvencziójával akarnak Budapestre édesgetni, hogy ezek lekonkurrálják nemcsak a magyar ipart, hanem az ország egész kereskedelmét, melynek ily nyilvános vásár, az állam védelme alatt és támogatása mellett, bizonyára évekre kiható jelentékeny károkat fog hozni.

Az igazgatóság mindenben helyeselvén előadó felfogását, egész terjedelmében magáévá tette úgy fejtegetéseit, mint annak konkluzióját és egyhangulag a világkiállitás *ellen* foglalt állást.

A Kiállitási Központ pedig tudomásul vévén az eszme fölvetését,

mindenekelőtt szükségesnek vélte e tárgyban az érdekelt szakegyesületek véleményét kikérni. A beérkezett vélemények közül eddig csupán egy — a budapesti mészáros-ipartestület — nyilatkozott a világkiállitás *mellett*, a többi pedig (és ezek között az összes ipari és kereskedelmi egyesületek és kamarák) mind *ellene*, úgy, hogy ezek után a kérdés egyelőre le is került a napirendről.

Kiállitások tanulmányozása.

A kiállitási ügy szem előtt tartásával szükségesnek mutatkozott a nevezetesebb külföldi jelentések tanulmányozása, főleg pedig ezek *tanulságainak hozzáférhetővé tétele.* Igy az utolsó két évtizedben alig volt fontosabb kiállitás, melyre részint szakértő tagjainkat, részint főtisztviselőinket ne küldtük volna ki. A párisi, berlini és bécsi kiállitásokra nagyobbszámú önálló iparosokat és iparossegédeket küldöttünk ki, a hazai országos kiállitások tanulmányozására a vidéki érdekeltséget segitettük fel ; de különösen szép eredményt értünk el a külföldi nagyobb kiállitások tanulmányozása, illetőleg az ezekről szóló rendszeres jelentések közreadása terén. A »Magyar Ipar« utolsó évfolyamaiban nagy számban jelentek meg ezek a jelentések, a melyek közül a legkiemelkedőbbek a következők:

1897-ben. A brüsszeli kiállitás, irta : Ráth Károly.

1898-ban. A torinói kiállitás, irta : Szalai Béla.

1900-bna. A párisi világkiállitásról, irta : Kaposi Illés. — A nyomdászat a párisi kiállitáson, irta : Földes Ármin. — A lakásberendezések a párisi kiállitáson, irta : Keresztesi Károly. — Vasépitkezések a párisi kiállitáson, irta : Palik Ferencz — A butoripar a párisi kiállitáson, irta : Gaul Károly.

1901-ben. Czipészipar a párisi kiállitáson, irta : Krazsóf János. — Ausztriai ipariskolák kiállitása, irta : Fittler Kamill.

1903-ban. A drezdai városrendező kiállitásról, irta : Palóczi Antal.

1904-ben. A st.-louisi kiállitásról, irta : Szécsén Ferencz. — A st.-louisi világkiállitás, irta : Gelléri Mór. — A st.-louisi kiállitás magyar osztálya, irta : Gelléri Mór. — A bécsi tanonczmunkakiállitás, irta : Gelléri Mór.

1905-ben. A liège-i világkiállitás, irta : Gelléri Mór.

1906-ban. Jegyzetek a bukaresti kiállitásról, irta : Gelléri Mór. — Jegyzetek a milánói kiállitásról, irta : Gelléri Mór. — A reichenbergi kiállitás, irta : Gelléri Mór.

1907-ben. A hamburgi húsipari kiállitás, irta : Komáromi Sándor.

1908-ban. 1. München, irta : Gelléri Mór. — 2. Prága (A), irta : Gelléri Mór. — 3. London (Franco-British), irta : Gelléri Mór. — 4. London (Magyar kiállitás), irta : Gelléri Mór. — 5. London (Bányászati kiállitás), irta : dr. Tonelli Sándor. — 6. Stuttgart, irta : dr. Gerstmann Adolf. — 7. London (Franco-British), irta : dr. Tonelli Sándor. — 8. Prága (B), irta: Bosányi Endre. — 9. Darmstadt, irta : Bosányi Endre. — 10. Berlin (Hajózási kiállitás), irta : Gelléri Mór. — 11. London (Lakberendezés), irta : dr. Tonelli Sándor. — 12. Edinburgh (Skót nemzeti kiállitás), irta : dr. Tonelli Sándor.

1909-ben. 1. Izléstelen iparczikkek gyüjteményes kiállitása Stuttgart. — 2. Wiesbadeni kiállitás. — 3. Berlini bútoripari kiállitás. — 4. Frankfurti léghajózási kiállitás. — 5. Stockholmi müipari kiállitás. — 6. Drezdai fényképészeti kiállitás. — 7. Dán országos kiállitás Aarhusban. (Mind a hét ismertetés Gelléri Mór tollából került ki.) — 8. A lipcsei vásár, irta: Resofszky Béla. — 9. A svájczi otthon-munkakiállitás Zürichben, irta: Vikár Béla. — 10. A berlini bőr- és czipészipari kiállitás, irta: Streithammer Antal.

1910-ben. 1. A müncheni technikai muzeum tüzetes ismertetése, irta: Tihanyi Nándor. — 2. A bécsi vadászati kiállitás, irta: Gelléri Mór. — 3. A brüsszeli világkiállitás, irta: dr. Tonelli Sándor. — 4. A londoni angol-japán kiállitás, irta: dr. Tonelli Sándor. — 5. A brüsszeli kiállitás tanulságai tüzbiztonsági szempontból, irta: Gelléri Mór. — 6. A müncheni mohamedán kiállitás, irta: dr. Tonelli Sándor. — 7. Több külföldi kiállitás, irta: Gelléri Mór. *a)* Düsseldorfi városépitési kiállitás. *b)* Müipari és tipografiai kiállitás ugyanott. *e)* Mohamedán művészeti kiállitás Münchenben.

1911-ben. Olaszország ezidei kiállitásai, irta: Gelléri Mór. I. Torinó. — II. Róma (képzőművészet). — III. Róma (etnográfia). — A drezdai egészségügyi kiállitás, irta: Gelléri Mór. — A villamosság a házban, az iparban és a gazdaságban (München), irta: Gelléri Mór. — Nemzetközi utazási és idegenforgalmi kiállitás Berlinben, irta: Péter Károly. — A drezdai kiállitás munkásvédelmi része, irta: dr. Pach Henrik.

A kiállitási ügy rendszeres gondozása.

Országos Magyar Kiállitási Központ.

A kiállitási ügyek lassanként annyira előtérbe léptek, hogy szükségessé vált azok rendszeres gondozása érdekében az egész érdekeltséget érdekbe vonni. Erre való tekintettel Egyesületünk igazgatója a Magyar Ipar 1907. évi 38-ik számának melléklete gyanánt részletes tanulmányt terjesztett elő egy *kiállitási központnak Budapesten való létesitése tárgyában.* Ebben tüzetesen ismertette a kiállitási ügy nemzetközi rendezését, a kiállitási központok keletkezését a külföldön, a franczia kiállitási központot, a külföldi kiállitások franczia bizottságának ügyrendjét, a külföldi kiállitások belga bizottságának, a berlini bizottságnak, a németalföldi kiállitási központnak és az olasz kiállitási központnak szervezeteit, majd ismertette a mozgalmat, mely a kiállitási ügy rendezése érdekében Ausztriában megindult és végül javaslatot terjesztett a magyar kiállitási központ szervezése tárgyában.

Miután e javaslatok iránt szélesebb körökben kezdtek érdeklődni, 1907 január hó 12-ikén az Országos Iparegyesületben tartott egyetemes ülésen inditványozó kellő megokolással már a következő formában terjesztette elő konkrét javaslatát:

Elengedhetetlenül szükséges a kiállitó közönség szervezése és tömöritése egyelőre egy Kiállitási Központban.

Ennek feladata volna a kiállitók érdekeit képviselni minden bel- és külföldi kiállitással szemben;

közremüködni kiállitási mintaszabályok, megfelelő jury-szabályok létesitése érdekében;

megállapitani az elveket, melyek alapján a honi kiállitások rendezendők;

megvizsgálni a külföldi kiállitások programmját és minden egyes esetben javaslatot tenni arra nézve, részt veszünk-e az illető kiállitáson és milyen arányokban, az állam milyen mérvű támogatása mellett;

javaslatot tenni bizonyos távolabbi és ránk nézve fontosabb kiállitások szakszerű tanulmányozására nézve, lehető figyelemmel arra, hogy csak olyan praktikus érzékű szakférfiak bizassanak meg ily tanulmányokkal, a kik képesek az illető kiállitások tanulságait gyakorlati irányban leszürni és a mi iparosaink javára és hasznára megértetni;

közreműködni egyes kiállitások juryjének pártatlan összeállitásában;

a kormánynak és hatóságoknak kiállitási ügyekben véleményező közeg gyanánt rendelkezésére állani

és fontosabb kiállitási kérdésekben az illető érdekeltség óhajainak tolmácsolása;

általában a kiállitók érdekeit minden irányban képviselni és megvédeni, esetleg a kiállitások programmját bizonyos évekre előre kidolgozni és az idevonatkozó javaslatok érvényesitése körül azután közreműködni, illetve erre nézve a legilletékesebb szakférfiakat kijelölni és megnyerni.

Hogy pedig e Központ minél hatásosabban működhessék, kivánatos volna az összes országos ipari és kereskedelmi egyesületeket, valamint a szakmák szerint alakult ipari egyesületeket is megkérni, hogy magukat e Kiállitási Központban képviseltessék és komoly munkájából részüket kivegyék.

Ez a közreműködés természetesen akkép értendő, hogy amennyiben speciális kiállitások véleményezéséről vagy rendezéséről volna szó, mindig az az egyesület vezetne, mely az illető szakmát képviseli, például a textilipari kiállitásnál a Textilgyárosok országos egyesülete, a bőripari kiállitásnál a Bőriparosok országos egyesülete és igy tovább, a kikre nézve ez az együttes eljárás annál kellemesebb lehet, mert maguk körül találják mindazokat, a kiknek közreműködése részükre a kivánatos sikert leginkább biztositja.

Hasonlóképpen ki kellene kérni a technológiai és kereskedelmi muzeumok közreműködését és biztositani a sajtó nélkülözhetetlen támogatását és egyben éppen a sajtó közreműködésénél lenyesegetni azokat a fattyuhajtásokat, melyek e téren az utóbbi időben itt-ott tapasztalhatók voltak.

Mind e vázlatosan jelzett föladatok megvalósitására föl volna kérendő az Országos Iparegyesület végrehajtó bizottsága, mely hivatva van az erők tömöritése mellett az akcziót e téren rendszeresiteni és sikerre vezetni.

E javaslat megküldetett az erre kiszemelt szakegyesületeknek, melyek közül az alakulásig a következőket jelentették ki a Kiállitási Központhoz való csatlakozásra vonatkozó készségüket:

1. *Országos szakegyesületek.* Butorkereskedők Országos Egyesülete, Ipartestületek Országos Szövetsége, Kereskedelmi Csarnok, Magyar Arany- és Ezüstművesek Országos Szövetsége, Magyarországi Bortermelők és Borkereskedők Országos Szövetsége, Magyar Czukorkagyárosok Országos Egyesülete, Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége, Magyar Iparművészeti Társulat, Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet, Magyar Papirgyárosok Országos Egyesülete. Magyar Ujságkiadók Országos Szövetsége, Magyar Vas- és Fémiparosok Országos Szövetsége, Magyar Vaskereskedők Országos Egyesülete, Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete, Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesülete, Művezetők Országos Szövetsége, Országos Balneologiai Egyesület, Országos Iparegyesület, Országos Ipartártoló Szövetség, Országos Magyar Gazdasági Egyesület, Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés, Országos Magyar Kertészeti Egyesület, Tulipán Szövetség Magyar Védő-Egyesület.

2. *Speczialis szakegyesületek.* A Budapesti Grafikai és Rokoniparosok Főnökegyesülete, A Magyar Hites Szabadalmi Ügyvivők Testülete, Magánmérnökök Országos Szövetsége, Magyar Fényképészek Országos Szövetsége, Magyar Fővárosi Malomegyesület, Magyar Szakirók Egyesülete, Vidéki Malomiparosok Országos Egyesülete.

3. *Muzeumok, közintézetek.* M. kir. Iparművészeti Muzeum, M. kir. Kereskedelmi Muzeum, M. kir. Mezőgazdasági Muzeum, M. kir. Technologiai Muzeum, Tanszermuzeum, Társadalmi Muzeum, M. kir. Szabadalmi Hivatal.

4. *Kamarák.* Debreczen, Győr, Marosvásárhely, Miskolcz, Nagyvárad, Pécs, Pozsony, Szeged.

5. *Budapesti ipartestületek.* Asztalos, bádogos, czukrász, épitőmesterek, férfiszabó, hentes, kárpitos, kéményseprő, lakatos, mészáros, nőiruhakészitő, IV—X. vegyes.

E csatlakozások alapján a kezdeményező Országos Iparegyesület 1908. évi január 26-ára alakulásra hivta össze a fönt felsorolt egyesületek és intézetek kiküldötteit.

Az alakulás eredménye — kiegészitve, illetőleg kijavitva az időközi változásokkal — a következő volt:

A Központ vezetősége az év folyamán beállott változások után a következő:

Nagybizottság: Elnök: dr. Matlekovits Sándor v. b. t. t. Alelnökök: dr. Hegedüs Lóránt, Szilassy Zoltán, Fürst Bertalan. Főjegyzők: Bosányi Endre, Györgyi Kálmán. Jegyző: dr. Tonelli Sándor.

Munkabizottság: Elnök: Az első évben Thék Endre, a két utóbbi

években Zsolnay Miklós. Alelnökök: Asbóth Emil, Jeszenszky Pál, dr. Kovács Gyula, Vajkay Károly. Ügyvezető főtitkár: Gelléri Mór. Jegyző: az első években Szabolcs Ernő, az utolsó év végén Resofszky Béla.

Minisztériumok képviselői: A pénzügyminisztériumot a központban Vajkay Károly miniszteri tanácsos, a kereskedelemügyit Micseh Endre osztálytanácsos, a földmívelésügyit pedig 1908-ban báró Podmaniczky Géza, 1909 eleje óta pedig Szomjas Lajos miniszteri tanácsos urak képviselik.

A Kiállitási Központ négy évi munkája.

Hogy bevált-e ez a kezdeményezés, annak megitéléséül szolgálhat az a tömör jelentés, a melyet a Központ első négy évi működéséről a következőkben adhatunk:

Az Országos Iparegyesületnek számos kezdeményezése közül, a melyek szintén beletartoznak az Egyesület munkásságának ismertetésébe, a legnevezetesebbek közé tartozik a Magyar Kiállitási Központ alapitása. Ennek az intézménynek létesitésére *Gelléri* Mór igazgató a »Magyar Ipar« 1906. évi 38. számában tett javaslatot, tüzetesen ismertetve a kiállitási ügy állását nálunk és a külföldön, a hasonló külföldi szervezetek megalakulását és a magyar központra váró feladatokat. A javaslat mindenfelől széleskörű érdeklődéssel találkozott, minek következtében lehetségessé vált 1907 január 12-re az alakuló gyülés összehivása. Az alakuló gyülésen közgazdasági életünknek csaknem minden számottevő érdekképviselete megjelent és igy az új alakulás egyesületközi alapon jött létre. A résztvevők a Központ ügyeinek vezetését három évre az inditványt tevő Országos Iparegyesületre ruházták. Ez a megbizás azóta újabb három évre megujittatott.

Első feladata lévén a Központnak, hogy a kormányt és érdekeltséget a keletkezőben levő, vagy rendezett kiállitások felől szakvéleményeivel, informáczióval támogassa, mindenekelőtt összeköttetést keresett a hasonló külföldi szervezetekkel és az igy létesitett csereviszony révén biztositotta, hogy mindig gyors és megbizható értesülései legyenek a világ bármely részében rendezett kiállitásokról. Fennállásának négy éve alatt a Központ a következő hasonczélú szervezetekkel lépett állandó jellegű összeköttetésbe:

Ständige Ausstellungskommission für die deutsche Industrie, Berlin.

Comité Français des Expositions à l'Étranger, Paris.

Comitato Nazionale per le Esposizioni Italiane all'Estero, Roma.

Comitato Esecutiva del Comitato Nazionale per le Esposizioni all'Estero, Milano.

Schweizerische Zentrallstelle für das Ausstellungswesen, Zürich.

Comité Belge des Expositions à l'Étranger, Bruxelles.

Vereenigung voor Tentoonstellingsbelangen, Groningen.

Industrie-Foreningen, Kjöbenhaven.

Exhibition Branch of the Board of trade, London.

Ständige Oesterreichische Ausstellungs-Commission (per Adresse der Handels- und Gewerbekammer für Niederösterreich), Wien.

Ezeken a szervezeteken kivül összeköttetést tart fenn a Központ mindazon ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági szervezetekkel is, a melyek a kiállitások ügyével rendszeresen, vagy egyes esetekből kifolyólag foglalkoznak, különösen pedig a Kiállitási Központok Nemzetközi Szövetségének Brüsszelben székelő állandó irodájával. Ennek a nemzetközi szövetségnek létesitésében a Központ is tevékeny részt vett, a mennyiben a föderáczió szervezésénél nagyrészt Gelléri Mór ügyvezető főtitkárnak a kereskedelmi kamarák 1908. évi prágai nemzetközi értekezletén előterjesztett javaslatait vették alapul.

A nemzetközi szövetséggel a Kiállitási Központ állandóan élénk kapcsolatot tartott fenn, minden egyes esetben képviseltette magát annak ülésein és tevékeny részt vett a nemzetközi kiállitási kérdések rendezésére irányuló munkálatokban. Igy, mikor a német kiállitási központ 1908-ban javaslatot terjesztett elő, hogy egy nemzetközi diplomácziai értekezlet hivassék össze, a mely a *világkiállitások kérdését egységesen rendezi*, a magyar Kiállitási Központ terjedelmes javaslatokat tett a szállitási és vámügyek szabályozására, az ipari tulajdon védelmére és a jury szervezésére és munkálatainak szabályozására vonatkozólag; mikor pedig 1911-ben a német központ részletes javaslatait elkészitette és a külügyminiszterium utján az összes államok szakminiszteriumaihoz eljuttatta, ismételten beható véleményes jelentést készitett a magyar kereskedelemügyi miniszterium számára, kérve, hogy ezeknek a nemzetközi tárgyalások alkalmával érvényt szerezzen. *Gelléri* Mór, mint a központ ügyvezető főtitkára, 1909-ben a brüsszeli kiállitáson pusztitott tüzvész után nagszabású javaslatot dolgozott ki a *világkiállitások tüzveszélyes elháritására*, *dr. Dóczi* Sámuel ügyész pedig ugyanazon évben beható tanulmányt irt a *zugkiállitásokról és az ezek ellen teendő intézkedésekről.* Ezek a tanulmányok és javaslatok franczia nyelvre leforditva a föderáczió irodájának és a többi központoknak is megküldettek tárgyalás és állásfoglalás czéljából.

Egy adott esetből kifolyólag 1908-ban a Központ tárgyalás alá vette azt a kérdést, hogy *jogi személy-e a kiállitás, vagy sem?* A Központ ez alkalomból közkérdést intézett *dr. Back* Frigyes, *dr. Bihari* Mór, *dr. Lévy* Béla, *dr. Polónyi* Dezső, *dr. Schreyer* Jenő, *dr. Rózsavölgyi* Manó, *dr. Vázsonyi* Vilmos és *dr. Wolf* Vilmos ügyvédekhez. A beérkezett vélemények egy háromtagú bizottságnak adattak át konkrét javaslat előterjesztése czéljából, melynek tagjai voltak *dr. Fekete* Ignácz, *dr. Balogh* N. Imre és *dr. Dóczi* Sámuel.

A megállapodások dr. Dóczi Sámuelnek a zugkiállitásokról szóló tanulmányának bevezető részében közöltettek.

Vidéki kiállitások rendezésénél egységes elvek keresztülvitele szempontjából a Központ *általános kiállítási és minta-juryszabályzatot* készitett és ezt, miután az összes érdekeltség hozzájárult, jóváhagyás czéljából a kereskedelemügyi miniszter felterjesztette. Hasonlóan tevékeny résztvett a Központ a *vidéki mezőgazdasági és gépkiállitások* szabályozásában és nagyrészt a Központ működésének volt köszönhető, hogy a nagy differencziák, a melyek a mezőgazdasági érdekeltség és a gépgyárak között e kérdésben felmerültek, békés uton elsimittattak. Hasonlóan gondoskodott a Központ az Omge által készitett *mezőgazdasági gépversenyek szabályzatának* publikálásáról és meginditotta az előmunkálatokat abban a tekintetben, hogy a *szakkiállitások szervezése* tekintetében egységes normák állapittassanak meg, a melyek bizonyos mértékig már eleve biztositékai a kiállitás sikerének.

A Központ alapszabályszerű kötelezettségének eleget óhajtván tenni, kiküldött tagjai által tanulmányoztatta az 1908., 1909., 1910. és 1911. években rendezett nagyobb külföldi kiállitásokat. Az ezekről irt jelentések (lásd fentebb) részben a »Magyar Ipar«-ban, részben külön lenyomatokban is közreadattak és a Központ tagjainak, valamint az összes érdekelteknek megküldettek.

Bizonyos mértékig még fontosabb volt a külföldi kiállitások tanulmányozásánál a Központnak véleményező működése, melylyel javaslatokat tett a kormánynak és az érdekeltségnek, magánosoknak az egyes kiállitások támogatását illetőleg. Ilyenformán foglalkozott a Központ a következő kiállitások ügyeivel: Londoni magyar kiállitás 1908, drezdai nemzetközi fényképészeti kiállitás 1909, censtochovai ipari és mezőgazdasági kiállitás 1909, rotterdami kiállitás 1909, düsseldorfi egyházművészeti kiállitás 1909, londoni lakásberendezési kiállitás 1910, brüszszeli nemzetközi kiállitás 1910, bécsi nemzetközi vadászati kiállitás 1910, londoni japán-angol kiállitás 1910, roubaixi nemzetközi kiállitás 1911, berlini idegenforgalmi kiállitás 1911, drezdai nemzetközi egészségügyi kiállitás 1911, turini és római nemzetközi kiállitások 1911 stb. A hazai kiállitások ilyen véleményezés formájában kivétel nélkül mind megfordultak a Központ előtt és igy azoknak egyenkint való felsorolásától eltekinthetünk.

Meg kell emlitenünk azonban még, hogy a Központ kezdeményezte a *Keleten létesitendő magyar árúmintatárakat* is. Egy ilyen vándorárúmintatár 1910-ben a magyar iparosok és kereskedők törökországi látogatása alkalmával létre is jött és Konstantinápolyban és Szalonikiban volt felállitva. Ujabban, az 1912. évre szintén tervbe van véve hasonló vándorkiállitások rendezése. 1908-ban tanulmány tárgyává tette a Központ egy *Belgrádban, illetőleg Szarajevóban* rendezendő magyar kiállitásnak az ügyét és noha a kiállitások a közbejött politikai zavarok

folytán nem valósulhattak meg, a nagyközönség részéről igy is nagy érdeklődéssel találkoztak. A Központ volt legtevékenyebb mozgatója a Budapesten létesitendő *állandó kiállitási csarnok* és az *állandó kiállitási* terület ügyének, a mely most érkezett el abba a stádiumba, a mely a megvalósuláshoz fog vezetni. Mindkét tervről *Gelléri* Mór ügyvezető főtitkár és *Palóczi* Antal épitész-tanár, az Iparegyesület végrehajtó-bizottságának tagja készitettek terjedelmes tanulmányokat, melyek a kormányhoz és fővároshoz egyaránt fölterjesztettek.

A Központ, mely az idén januárban töltötte be alapitásától számitott negyedik évét, továbbra is lankadatlanul áll azon feladatok szolgálatában, melyeket létesitése alkalmával elvállalt. Véleményeket nyujt a kormánynak és érdekeltségnek, beszerzett megbizható informácziói alapján, a szervezés alatt levő hazai és külföldi kiállitásokról; tanulmányoztatja a rendezett nagyobbszabású kiállitásokat; végzi az olyan kiállitások előkészitő munkálatait, melyeken Magyarország részvétele kivánatosnak mutatkozik; foglalkozik minden általános és speciális jellegű kiállitási kérdéssel; harczot folytat a zugkiállitások és kiállitási szédelgések ellen; vezeti a kiállitások törzskönyvét és kiállitási könyvtárat tart fönn, a melyben gyüjti a kiállitásokra vonatkozó összes szakmunkákat, katalógusokat és fontosabb nyomtatványokat.

Állandó kiállitási csarnok a város belsejében.

A Tavaszi Vásár rendező-bizottságának fölkérésére *Gelléri* Mór, Egyesületünk igazgatója leirta, milyennek képzeli ő a Tavaszi Vásárok jövőjét egy *állandó kiállitási* csarnokban, mely a Dunaparton levő szabad telkek egyikére emeltetnék s melynek létesitésére a fővárosi nagyobb pénzintézetek két millió koronát engednének át amortizácziós kölcsön gyanánt. Ezt a leirást — a mely ugyan a jövő zenéje, de a mely akkor is értékes útmutatás, ha semmi sem valósulna meg belőle — a következőkben ismertetjük:

Az állandó nagy csarnok főérdekessége és tulajdonképpeni üzleti bázisa az, hogy *bazárszerüen irodahelyiségekkel van körülvéve.* Budapesten régen szükséget képez egy nagyobbszabású *irodaház* létesitése, a milyenek nagy számmal vannak Berlinben és más világvárosokban. Az üzleti élet természetesen nálunk is a Cityben van konczentrálva és itt ilyen kétszobás irodahelyiségek egyáltalában nem kaphatók. Ez az oka annak, hogy még készen sem volt épületünk, már minden ilyen helyiség le volt foglalva. A szó szoros értelmében elkapkodták ezeket az üzletemberek, úgy hogy maholnap azzal az eszmével kell foglalkoznunk, hogy az emeleten is létesitünk ilyen irodahelyiségeket, a melyek két szobából és egy előszobából állanak. A helyiségek csekély része egymásba nyiló kettős helyiséget foglal el. A körülbelül 120 ilyen irodabérlet közül 10 helyiség nyilt utczai üzletnek van berendezve, illetőleg bérbeadva, jobbadán olyan

üzletek számára, mint trafikok, irodaczikkeket, élelmiszereket elárusító boltok, tejcsarnokok stb., a melyek az irodák mindennapi szükséglete szempontjából is fontosak. Az irodák egy része olyan üzletágakat képvisel, a melyeknek *raktárra* is van szükségük. Ezért a nagy épület souterrainje jó részben raktáraknak van berendezve, a melyek szintén igen kelendők, mert az ilyen betonirozott viz- és tűzmentes mintaraktárak egész Budapesten nem kaphatók ilyen előnyös feltételek mellett.

Minthogy pedig vannak kisebb exisztencziák is a kereskedelmi világban, főleg az ügynökök között, a kik nem birják még meg az ilyen olcsó iroda költségeit sem, ezért az emeleten egy nagy közös irodát rendeztünk be, a melyben az ügynökök évenként kibérelnek egy iróasztalt és az ezzel kapcsolatos irományszekrényt, körülbelül 100—150 korona évi bérért. Az irodákkal kapcsolatban safe depositunk is van, továbbá külön telefonközpont, úgy, hogy minden irodába egy-egy mellékállomás nyilik és a közös irodahelyiségnek is több mellékállomás áll rendelkezésére közös használatra. Van az épületnek külön táviró- és postahivatala, a mely a forgalmat nagyon megkönnyiti. Az irodai soron természetesen külön bank- és váltóüzlet áll rendelkezésére az idesereglő nagyszámú idegeneknek.

Lássuk most magát a *kiállitási csarnokot.* A csarnok körülbelül 20.000 négyszögméter alapterülettel bir, tehát kétszer akkora, mint a mostani városligeti iparcsarnok. Négy részre van elosztva. Az elosztó szerkezetek, az u. n. közfalak, síneken tolhatók ide-oda, úgy, hogy ahhoz képest, a mint a kiállitási helyiségre szükség van, a csarnokot vagy szükíteni, vagy tágítani lehet, esetleg fel lehet tolni mind a négy közfalat, hogy esetleg az egész 20.000 négyszögméter egyszerre is rendelkezésre álljon a rendezőbizottságnak.

Ennek a nagy kiállitási csarnoknak *háromféle hivatása* van. Először is mióta e helyiségeket átvettük, évenként *négyféle speczialis árúmintavásárt* rendeztünk és pedig az első csoportban norinbergi, a második csoportban agyag- és üvegipari, a harmadik csoportban vas-, fém- és gépipari, a negyedik csoportban pedig ruházati- és textilipari vásárokat, természetesen az év más-más szakában. De tervbe van véve a többi branche-oknak is ilyen időleges kiállitásban koronként való felvonultatása, esetleg felváltva az egyik évben ez a három vagy négy branche, a másik évben a többi branche-ból rendezünk vásárt. Ez a négy csoportbeli vásár eddig *kizárólag hazai* czikkekből volt összeállitva, mert a kezdeményezésnek az a főczélja, hogy a hazai ipart megerősitse és a kereskedelem szolgálatába állitsa, úgy, hogy az a kereskedelemnek mindenféle igényét ki tudja elégiteni. Külföldről csak olyan czikkek voltak bemutathatók, a melyeket Magyarországon még nem termeltek. A mi nézetünk szerint ugyanis a vállalkozás azon alapul, hogy az ipart a kereskedelem szolgálatába állitsa, mert leginkább a kereskedelemnek hivatása az, hogy az ipart

olyan czikkek előállitására nevelje Magyarországon, a melyekre neki szüksége van. Ez a praktikus iparpártolásnak egyetlen és legfőbb módja. Ebből a szempontból a kereskedők évről-évre, sőt idényenként megkerestetnek, hogy közöljék a központi bizottsággal azokat a kívánságokat, hogy a magyar ipar újabban milyen czikkek felkarolásával foglalkozzék, hogy ezeket milyen formában készitse. Ehhez képest jár el a központi bizottság, sőt esetleg mintákat szolgáltat a külföldön és itthon legkelendőbb árúkról, a mely irányban a Bettelheim-féle czég olyan úttörő munkát végzett, a mi, szerintünk, meg fogja teremni gyümölcseit, a mennyiben valóságos és követendő mintául szolgál a többi nagykereskedőknek.

Ezeken a szakmaszerinti vásárokon felül minden év tavaszán egy nagy *általános árúmintavásárt* rendezünk, a mely egészen *nemzetközi*, majdnem, mondhatnám, a lipcsei vásár mintájára. Ezzel az a czélunk, hogy egyrészt a külföld készitményeit is nagyobb arányokban bemutassuk a magyar iparnak és hogy a külföldi termelésből a magyar ipar tanuljon és okuljon, hogy lássa például, hogy ezeket a czikkeket nem kell tulságos masszivan, túljó minőségben előállitani, miben kell kerülni a luxust, miként kell a vevők váltakozó igényeihez alkalmazkodni, szóval, hogy a versenyképesség minden egyes föltételét kitanulja és a maga hasznára forditsa a hazai termelő. De van egy másik czélja is a teljesen nemzetközi jellegű vásárnak és ez az, hogy a külföldi kereskedőket és megrendelőket *a magyar iparral* is megismertessük és mindannak a versenyképes czikknek a megrendelésére buzditsuk, a mely czikkekből a magyar ipar immár komoly exportra is képes. Mert az export épp oly fontos Kelet, mint Nyugat felé és ma már nálunk ez utóbbiról is komolyan lehet beszélni. Erről különben nem irok bővebben a t. Kamarának, mert kiküldöttei révén bizonyára személyesen fog meggyőződni szervezetünk e fontos részleteiről.

A második csoportja a csarnok felhasználásának az *állandó mintatár*, a mely szintén kétféle. Export- és köznapi eladási czikkekből van a nagyobbik fele összeállitva, a mely állandó mintatárul szolgál azon kereskedők számára, a kik akár vidékről, akár a külföldről bármikor idejönnek és a kik esetleg idejüket nem tudják úgy beosztani, hogy éppen abban az időben utazzanak Budapestre, a mikor vagy ez, vagy az a branche tartja országos vásárját. Nézetünk szerint a lehetőséget nem szabad elzárni sem a külföldiek, sem a hazaiak elől, hogy az illetők, a mint a fővárosba jönnek, bármilyen napon megtekinthessék azoknak a czikkeknek a mintáit, melyekre szükségük van. Természetesen ezt a mintaáruraktárt, vagy mintatárt úgy szerveztük, hogy a ki valamely czikknek az en-gros árát a helyszinen megtudja, az egyuttal tájékozást nyerjen a szállitási tarifák, esetleg a vámtételek felől stb., úgy, hogy azonnal ki tudja magának számitani: mennyibe kerül neki a keresett czikk loco.

Az állandó mintatárnak második része az *eladásra és megrendelésre szánt czikkeknek az állandó kiállitása*, a milyen volt eddig a városligeti iparcsarnokban az asztalosok és kárpitosok kiállitása. Ezeket, miután állandó volt a panasz, hogy nem olyan helyre kell a mintatárt elhelyezni, a hol a közönség csak nagy nehezen tudja megtalálni, hanem a város kellő központjában, a hol azok is beléje botlanak, a kik nem is számitottak arra, hogy vásárolni fognak, de a kinálkozó szemle után kedvet kaptak bizonyos czikkek megszerzésére. Ezeket praktikus alapon lehetne rendszeresiteni és már is tervbe van véve és részben már meg van valósitva egy *villamos*-ipari osztály, továbbá egy külön osztály *háztartási czikkek* számára, a *légszesz alkalmazásának föltüntetése* a háztartás különböző czikkeiben, módozataiban, a mely téren tudvalevőleg minden nap uj és uj javitások és ujitások történnek. Reméljük, hogy idővel rákerül a sor a többi czikkekre is, esetleg váltakozva, a nélkül azonban, hogy olyan czikkekből csináljunk nagyobb mintaraktárakat, a melyekkel a már létező nagykereskedéseknek oktalan konkurrencziát okoznánk. Tervbe van véve továbbá ezzel kapcsolatban, hogy kisiparosoknak készitményeit *előlegezéssel* raktározzuk be a mintaraktárakba, úgy, hogy az iparos, a ki nem győz a megrendelőre várni, dolgozhatik a saját kedve és előrelátása szerint és miután nincs elég tőkéje, ezért a mintaáruraktár az elkészitett és beraktározott czikkek értékének háromnegyed része erejéig előleget ad. — Mihelyt azután az illető czikk el van adva, a negyedik negyedét is megkapja a kisiparos áruja értékének. Egy külön, — és ez harmadik csoportja a csarnok fruktifikálását czélzó intézkedéseknek — a *szakkiállitások* létesitése. Budapesten egy egész csomó iparművészeti kiállitást szoktak rendezni, de ezek számára eddig nem volt még megközelitőleg alkalmas helyiség sem. Hogy ezek rendszeres bemutatása számára uj és alkalmas helyet tudtunk teremteni, ez annyit jelent, mint az illető iparművészeti ágakat regenerálni. Ezenkivül tervbe van véve egy csomó más szakkiállitás, igy a közel jövőben a villamosipari, bőripari, élelmiszeri szakkiállitások stb. stb. Ezen szakkiállitások számára kellő beosztással rendelkezésre áll az állandó kiállitási csarnok. A szakkiállitások mellett nagy sulyt akarunk helyezni az *időleges kiállitásokra* és pedig úgy a *virágkiállitásokra*, mint a *gyümölcs- és zöldségkiállitásokra* és pedig az idények szerint, nemcsak abból a szempontból, hogy a közönség lássa ezeknek a termelési ágaknak a fejlődését, hanem, hogy csak egy példát emlitsek, miután a virágos Budapest meglehetősen divatba jött és olyan sok kert és villa van a fővárosban és a főváros környékén, hogy szinte szükségessé vált a közönség állandó tájékoztatása arra nézve, miféle virágfajok azok, a melyeknek a budapesti klima szerint való elültetése és fölnevelése lehetséges. Erre ezek a kiállitások megadják szemléltető módon a feleletet. Szükséges továbbá, hogy a gyümölcs- és zöldségtermelés válfajait, haladását minél jobban megismertessük a közönséggel.

Végre ugyancsak itt kell megemlitenem azt a tervet, a mely az *aukcziók rendezésében* kulminál és a melylyel azt akarjuk elérni, hogy a déli gyümölcs, időszaki honi gyümölcs, bőr, gyapju és egyéb más aukcziók tervszerű rendezésének itt tág teret nyissunk és ez alapon az illető üzletágak fejlődését előmozditsuk.

Nincs kizárva az sem, hogy a közel jövőben egyes iparosok készitményeinek *aukcziószerű eladását*, valamint egyes kereskedők áruinak *partiszerű eladását* szorgalmazzuk, a szokásos óvatossággal és körültekintéssel. Rendezzük ezt egyrészt az ellenőrzés szempontjából, másrészt pedig azért, hogy alkalmat adjunk mindazon kereskedőknek és iparosoknak, a kik maradék-áruik értékesitését akarják, hogy ne kelljen ezeket problematikus módon elzálogositani vagy elkótyavetyélni és másrészt, hogy megszüntessük azon nagyszabású visszaéléseket, a melyek az ilyen végeladások alkalmával a fővárosban még ma is napirenden vannak. Mindezek azonban, tisztelt Kamara, most még csak a kezdeményezés stádiumában vannak.

Szólni akarok még a praktikus üzleti rész továbbfejlesztéséről· Minthogy e tekintetben a legjobban bevált *a Kereskedelmi múzeum* intézménye, létesitenünk kellett szorosabb kapcsolatot a Kereskedelmi múzeummal is, úgy, hogy mindazok a komittensek, a kik a vásárok és kiállitások területén bennünket megismernek, egyúttal közelebbi kontaktusba léphessenek a Kereskedelmi múzeummal, megismerjék annak könyvtárát, felvilágositó irodáját és olvasószobáit és érvényesithessék azon előnyöket, a melyeket ezen praktikus intézmény biztosit. Ez a Kereskedelmi múzeumnak is előnyére fog válni, mert az eleven kereskedelmi és ipari élettel nyer e réven állandó szoros kapcsolatot.

Még néhány fontos részletről kivánok megemlékezni. Csarnokunk első emeletén irodák lesznek berendezve azon egyesületek számára, a melyek itt kivánják állandó helyiségeiket tartani, u. m. a mintaárúcsarnok-egyesület számára, a fővárosi kereskedők egyesülete számára, a detail-kereskedők stb. számára.

Nagyon természetes, hogy az időleges és szakkiállitások rendezősége czéljaira is megfelelő helyiségek vannak rezerválva. Ezenkivül az irodahelyiségekkel kapcsolatban nagy ülésterem és két-három kisebb ülésterem áll rendelkezésre, a melyben a bizottságok és a juryk végzik munkájukat. Itt felolvasó- és ismeretterjesztő előadásokat is rendezünk, teljesen praktikus czélzattal. Ugyanitt van szervezve *állandó sajtóirodánk* is, a mely az egyes létesitményeknek és az egyes intézményeknek állandó és időleges propagálására van mintaszerűen berendezve. Ugyancsak nélkülözhetetlen kelléke az állandó kiállitási csarnoknak a *buffet és a vendéglői helyiség*, a melyeket idővel úgy fogunk kiterjeszteni, hogy azok vagy a Dunára nyilnak, vagy pedig magába a Dunába legyenek beépitve. Itt a tavaszi, a nyári és az őszi hónapokban a közönségnek

pompás üdülőhelye lesz. A karzaton megfelelő hely van *állandó zenekarunk* számára, úgy, hogy nagyobb kiállitások alkalmával sétahangversenyeket is rendezhetünk naponta, esetleg többször is.

Gyönyörűek *a villamos reflektoraink*, melyek arra szolgálnak, hogy egyes kiállitásaink éjjel is nyitva lehessenek. Az állandó kiállitási csarnok épületével kapcsolatban van a legélénkebb villamos közlekedés a főváros minden oldaláról, még a budai oldal felől is. Van két bérkocsi-állomásunk, vannak taxamétereink, autotaxik, sőt a csarnok tetején, mely gyönyörű virágos kertté lesz varázsolva s melyről a legszebb kilátás nyilik a főváros minden részébe, aeroplánállomás is készül. Egyik érdekességét képezi a csarnoknak az állandó hajóállomás, a mely úgy a propellerek, mint nagyobb személyszállitó hajók számára van fentartva. A vásárolt árúk szétküldésére egyelőre három autóteherkocsink áll a kiállitók, illetőleg a központi iroda rendelkezésére.

Még néhány szót a dolog *pénzügyi részéről*. A csarnok épitése és berendezése netto 1,970.000 koronába került. Amortizácziós költségünk évenként 90.000 koronára rúg, rezsi és fentartási költségünk körülbelül 75.000 korona. Bevételünk a bérletekből legalább 120.000 koronát tesz. A kormány és a főváros évi támogatása 25.000 korona. Helypénzből, beléptidíjakból, katalógusokból és időleges kiállitások helypénzeinek és belépti díjainak perczentjeiből minimum 80.000 koronára van kilátásunk, szóval több, mint a mennyit az alapszükséglet kitesz, úgy hogy a mi számitásunk szerint évenként 50—60.000 korona marad tartaléktőkének az intézmény fejlesztésére, továbbá az export emelésére szolgáló intézkedések megtételére, a melyek segitségével a termelőket arra neveljük, hogy olyan czikkeket készitsenek, a melyeket külföldön is keresnek, hogy sem rosszabb, sem jobb minőségű czikket ne készitsenek, mint a milyent a kereskedő akar, hogy igy versenyképesek lehessünk minden téren. Hasonlóképpen megfelelő ügynöki kar nevelésére kivánunk modern intézményt létesiteni. Kivánjuk az érdemes kisiparosokat és kereskedőket az intézmény szellemében felsegiteni bizonyos iparczikkek meghonositása czéljából és terjesztésére. E szempontból állandó összeköttetést tartunk fenn a Technológiai iparmúzeummal és a Kereskedelmi múzeummal is.

Határozott kivánságukra még arról kell megemlékeznem, hogy az intézmény ily módon való kifejlesztése körül a legtöbb érdeme van *Lánczy* Leó elnökünknek, a ki rendkivül praktikus érzékkel fogott hozzá a csarnok tervezéséhez és kiépitéséhez, a ki kivételes nagy energiájával és messze kiterjedő befolyásával meg tudta mozgatni mindazokat az embereket, intézményeket és intézeteket, a kik és a melyek támogatásával hasznos alkotásunk megvalósult. Utána *Szénásy* Béla igen tisztelt másodelnökünk bámulatos kitartása, szervező talentuma, az összes érdekeltek bevonására irányuló czéltudatos

munkássága és rendkivüli ügyszeretete, melylyel az ügyet felkarolta, érdemel emlitést. Fel kell azt is emlitenem, hogy egyedül ő hozta össze azt a 100.000 koronás alaptőkével működő korlátolt felelősségű társaságot, a melynek kezébe az egész intézmény le van téve és a mely intézménynek emlitett igen tisztelt másodelnökünk kezdettől fogva áll az élén. Hálával tartozunk még a kormánynak, a fővárosnak, a sajtónak, a mely egyaránt igen nagy szeretettel karolta fel tervünket. Elsősorban köszönettel tartozunk azonban Magyarország iparos- és kereskedő világának, a mely intelligencziájával felismerte ennek az intézménynek messzeható fontosságát és praktikus érzékkel megértette azokat az előnyöket, a melyekkel ez reá nézve bir és igy azt a maga számára kiaknázva, fokról-fokra érvényesitette.

Állandó kiállitási terület Budapesten.

Az érdekeltség és ennek képviseletében első sorban az Országos Iparegyesület, majd a Kiállitási Központ az utolsó időkben több izben behatóan foglalkozott az állandó kiállitási terület kérdésével, különösen a mióta ujabb, nagysikerű szakkiállitásainak megérlelték azt az eszmét, hogy a mostani városligeti Iparcsarnok nagyszabású, főleg nemzetközi kiállitások befogadására többé már nem alkalmas.

A Kiállitási Központ a mult évben megokolt előterjesztésben arra kérte a főváros hatóságát, hogy egy kiállitási állandó terület előkészitése és egy kiállitási csarnok számára a város központjában megfelelő terület átengedése érdekében tegye meg a szükséges előkészületeket.

E kérésünk eleinte nem talált a városnál figyelemre. Később azonban *Bárczy* István polgármester a maga jószántából mégis napirendre hozta a kérdést. Azt tervezi, hogy ezt a területet a Műegyetemen túl, majdnem egészen a vasuti hidig elterülő helyen létesiti. E czélra már az előmunkálatok is nemsokára megindulnak, a mi a terület mielőbbi szabályozását fogja maga után vonni.

A dolognak ebben a stádiumában *Gelléri* Mór, Egyesületünk igazgatója, érdekes tervvázlatot dolgozott ki az *állandó kiállitási terület szervezésére* nézve.

Meg kell azonban mindenekelőtt emlitenünk, hogy *Palóczi* Antal, igazgatóságunk buzgó tagja, a ki a városrendezési ügyekben igazi úttörő, érdemes munkát végez három évtized óta s értékes eszméit első sorban Egyesületünkből inditotta utnak, már évekkel ezelőtt, Egyesületünkben tartott igen érdekes előadásában, a Lágymányost jelölte meg az állandó kiállitási terület jövő színtere gyanánt.

A kérdés ujabb napirendre kerülése alkalmából Gelléri Mór részletes, előzetes tervezete a következőkre terjeszkedik ki:

A polgármester által megjelölt terület egy részén pocsolyaszerű állóviz van; ezt részben tóvá kell átalakitani, részben betömni. A tó

t. i. minden nagyobb kiállitási területnek díszitésére igen alkalmas és olyan elengedhetlen dekoráczió gyanánt kinálkozik, a mit kicsinyek és nagyok mindenféle szórakozási czélokra kellemesen kihasználhatnak. A terület többi részét szabályozni, planirozni és befásitani kell. És itt a tervező figyelemmel kiván lenni arra, hogy nemcsak apró facsemetéket plántáljanak az utak szélére, hanem nagy, lombos fákat is ültessenek át a müncheni szisztéma szerint gyökerestől, a hozzáfagyott földkörülettel együtt, ugy, hogy necsak tiz-husz év mulva, hanem már lehetőleg egy-két év után kaphassunk kellemes és üditő árnyékot e nagy területen.

A legfontosabb teendőket a tervező a következőkben foglalja össze:

Legelsősorban elkerülhetlenül szükséges, hogy a terület egészen a Dunáig terjedjen, mert ez egyrészt közlekedési, másrészt czélszerüségi, de szépészeti szempontból is fölötte előnyös. A Duna hatalmas vizét mindenféle kiállitási czélokra ki lehet aknázni. Hajózási kiállitások, regatta- és flottagyakorlatok, plage, halászati experimentumok, nagyszabású tüzijátékok stb. stb. csak ilyen széles folyó partja mellett létesithetők, illetőleg érvényesithetők hatásosan.

Másodsorban magát a területet beosztás és térhatás szempontjából a legmodernebb igényeknek megfelelőleg kell szabályozni és elrendezni s erre nézve az érdekelt szakkörök, valamint a Mérnök- és épitészegyletek véleményét meghallgatni. Ezek segitségével és a külföldi tanulságok (München, Drezda, Frankfurt) fölhasználásával olyan mintaszerű területet rendezhetünk be, mely fölülmulja az eddig ismert hasonló mintaberendezéseket.

Magának a területnek első főkelléke különben az, hogy elég nagy legyen az esetleg nagyszabású nemzetközi kiállitások befogadására is. Erre való figyelemmel a szomszédos területet is állandóan szabadon kell hagyni, hogy abban az esetben, ha Budapesten esetleg egy nagyobbszabású országos vagy világkiállitás terveztetnék, legyen kellő kölcsönvehető mellékterület, esetleg a legnagyobb szabású kiállitási kisérletek számára is.

Itt emliti meg azt az eszmét, nem lehetne-e a terülelet a Gellérthegygyel külön villamos vasuttal összekötni (mely egypár kiállitás alatt kitünően kifizethetné magát), mert igy a Gellért tetején egypár a kiállitással kapcsolatos olyan attrakcziót lehetne létesiteni, mely a világon ritkitaná párját. Persze itt kellene akkor egypár kiállitási pavillont is elhelyezni (például a képzőművészetit stb.), melyet siklóval állandóan hozzáférhetővé kellene tenni a publikumnak. De lehetne a Gellérthegyet, illetőleg ennek egy részét sok más czélra is igénybe venni s igy például egy jeles vendéglő s mulatóhely ott fönn a magasban élénk keresletnek örvendene. És elő lehetne venni az arra vonatkozó régi anteaktákat, a Panteont, a kilátótornyot stb. (A területnek ily két részre osztásával és külön vasuttal való összekötésével néhány év előtt Milánóban találkoztunk.)

Harmadsorban közel kell hozni a kiállitási területet a főváros belső és külső részeivel, mindenféle közlekedési eszköz alkalmazásával, ugymint: villamos vasut, helyi hajó, propeller, alkalmi hajók (gondolák) és esetleg a régen sürgetett Boráros-téri hid mielőbbi létesitése által, mert hiszen úgy vagyok értesülve, hogy a Boráros-téri hid budai feje a tervezett kiállitási területnek éppen a közepére esnék.

Egy ilyen nagyszabású területet abban az időben is ki kellene használni, a mikor nincs benne kiállitás. Ámbár kétségtelennek tartom, hogy ha ily jelesen berendezett terület áll rendelkezésünkre, még nem egészen normális időben is évenkint több szakkiállitást, sőt egyidőben kétféle kiállitást is rendezhetünk (például etnografiai, háziipari kiállitást a csarnokok egyes részeiben, virágkiállitást egy másik csarnokban). De akkor is, a mikor semmiféle kiállitás sem lesz, kell valamit csinálni a területen, például sétahangversenyeket, tornaversenyeket, virágkorzót, amfiteátrumszerű népies előadásokat, stb. stb. (E tekintetben persze csak egyes ideákra akar a tervező rámutatni, de az eszméket távolról sem véli teljesen kimerithetni egy-két sebtében odavetett gondolattal.)

E külsőségek után a terület egy kisebb részét és pedig körülbelül egy ötödét mindjárt a tervezés alkalmával *Vergnügungspark*-nak kell berendezni, hogy azt a közönség minden időben nagy tömegekben keresse föl. Ugyis olyan kevés és Budapest nagy igényeihez képest — mondhatni — szegényes szórakozási helyeink vannak, hogy ezeknek egy nagyvárosi modern czentrális attrakczióval való szaporitása általános szempontból is szinte elkerülhetetlennek mutatkozik.

Hogy mit kell ez uj szórakozóhely központjává tenni, arra nézve ezer példa áll előttünk.

A bécsi Prater, a koppenhágai Tivoli, a stockholmi Freiluft- és etnografiai muzeum, a drezdai Vogelwiese, a Coney-Islandi álomország, a berlini Zoo és a többi nagyvárosok nagyszabású és változatosságban bővelkedő szórakozóhelyeinek egyes részletei egyik-másik tekintetben mind mintául szolgálnak s törhetjük a fejünket, hogy minek lehetne a javát a mi számunkra is lemásolni, vagy lényegében átvenni, illetőleg a mi izlésünkhöz átformálni.

Irányjelzés gyanánt hevenyészve csak néhány gondolatot emlit meg a tervező és pedig:

A frankfurti pálmaház, a hamburgi akvárium, a berlini jégpalota, a bécsi Gänsehäufel, egyes nagyvárosok nagy, népies hangversenytermei (egyik kiállitási csarnokot már erre való figyelemmel lehetne megkonstruálni), népies sporttelepek, a drezdai kiállitás hullámfürdője, az ujabb londoni kiállitások attrakczióinak java stb. stb. olyan keresett látványosságok volnának, a melyek seregével vonzanák a budapesti publikumot. Ezekkel kapcsolatban persze az olcsó és jó étkező helyiségek mindenféle változatait kellene megtele-

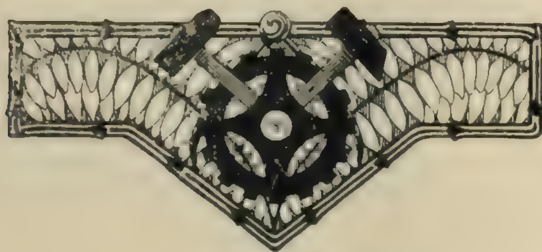
piteni a közönség minden rétege legkülönfélébb igényeinek kielégitésére.

Hangsulyozom azonban, hogy nem a tingl-tangl alacsony szinvonala áll előttem, a melynek számára elég terület van a Városligetben és a Népligetben, hanem olyan attrakcziók létesitésére gondolok, a melyek az óriási publikum érdeklődésére és támogatására mindenkor számithatnának.

Mihelyt ez megvan, ezek révén az uj kiállitási terület egyike lesz a legkeresettebb fővárosi kirándulási és szórakozó helyeknek és igy minden ott rendezendő kiállitásnak szinte kész lesz a publikuma, ennek révén pedig a sikere és meg lehet valósitani azokat az ideákat is, a melyeket egy állandó kiállitási terület segitségével az idegenforgalom, a nép ismereteinek hasznos gyarapitása és sok más közérdekű szempontokból számtalanszor tervbe vettünk.

Különös nyomatékkal kivánom hangsulyozni, hogy az állandó kiállitási területnek ezt a népszerű részét, a melyet külföldön is röviden Vergnügungsparknak neveznek, nem tartom fődolognak, hanem egy nélkülözhetlen segédeszköznek a terület népszerüsitésére, hogy közönségünk ennek segitségével is már jó eleve hozzászokjék az uj vidékhez és a kiállitási czentrálé uj területéhez. Nagy kiállitások alkalmával ezt a parkot természetesen uj és uj attrakcziókkal lehet majd fölfrissiteni, illetve kiegésziteni.

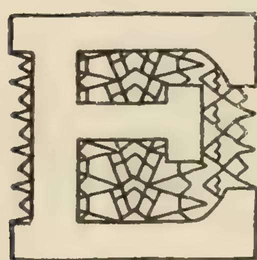
E tervezetet a Kiállitási Központ általános helyesléssel tette magáévá s fölhivta az érdekelt kerületi köröket és a tanácsot a tervezet mielőbbi megvalósitására.

TŐRVÉNYELŐKÉSZITÉS

Az ipartörvény.

gyesületünk első ötvenéves történetének lapjai számot adnak arról a szerepről, mely nekünk a ma is érvényben levő 1884. évi XVII. t.-cz létrejövetele körül jutott. Az összefüggés okáért csak röviden rekapituláljuk, hogy a mostani törvénybe a *képesitésre és némi részben a kötelező ipartestületekre vonatkozó részek.* Egyesületünk erélyes állásfoglalása és szívós kitartással folytatott sürgős akcziója alapján vétettek fel.

A történeti hűség kedveért e helyütt is megemlitjük, hogy az iparegyesületi javaslat az 1884. évi XVII. t.-cz. következő szakaszaiban érvényesült: *a) egészben* a 4, 12, 33, 51, 53, 58, 77, 99, 104, 108, 109, 113, 121, 128, 131, 133, 134, 157, 175; *b) részben* a 47, 50, 61, 122, 123, 125, 141, 145, 163. §-oknál és pedig a közgazdasági bizottság hozzájárulásával az országgyülés mindkét háza által.

Ennek a kompromisszumnak történetéről a következő feljegyzéseket találjuk:* »Matlekovits, a törvényjavaslat szerzője azt a nézetét akarta érvényre juttatni, hogy a kényszertestület intézményét a kormány csak akkor legyen kész megengedni, ha a törvényhozásban az iparosok követeléseit nagyon erősen akarják érvényesiteni. Tisza miniszterelnök azonban abban a véleményben volt, ha a kormány a testületi intézményt megadni akarja, adja azt mindjárt a javaslatban, de ne engedjen a képviselők erőltetésének. Matlekovits figyelmeztette a minisztertanácsot, hogy ily módon nehéz lesz a megállás, mert a mint ő ismeri a hangulatot, okvetlenül fognak a képviselők – tekin-

* *Gelléri* Mór: Matlekovits élete és működése. 1908. (18—19. lap.)

tettel a választásnak az időben való közelségére — az ipar érdekében valami »vívmányt« kierőszakolni és nem lesz lehetséges a képesités elől kitérni. De Tisza akarata döntött és Matlekovits belevette a tervezetbe a kényszertestület intézményét is. Igy történt aztán, hogy a képviselők kidrukkolták a képesitést is s igy jutott az 1884. évi ipartörvénybe a kényszertestület és a képesités is. Az ipartörvény maga, nagyterjedelmű megokolása és az összes végrehajtási utasitások Matlekovits tollából eredtek.«

Mindezen előzmények után tehát szinte természetes, hogy az ipartörvény módositásának kérdése Egyesületünkben állandóan napirenden volt.

A kézműipar helyzete a közgazdasági élet és viszonyok átalakitásával, a gyáripar hatalmas térfoglalásával, valamint a kézműipar körébe tartozó egyes czikkeknek a kereskedelem utján való nagymérvű forgalmazása következtében egyre rosszabbodott és a két oldalról is ráözönlő verseny súlya alatt a kisiparosok túlnyomórészt az ipartörvényt tartották bajaik főokozójának és igy, főleg a vidéken, állandó agitácziót folytattak az ipartörvény gyökeres módositása érdekében. E mozgalmak hullámai felcsapkodtak hozzánk s a lefolyt idő alatt mozgásba hozták igen sokszor Egyesületünket is. Ebben a krónikában nem tehetjük e mozgalmakat szigorú birálat tárgyává. Nem kritikát kell irnunk, hanem csak az eseményeket regisztráljuk, főleg azokat, a melyek Egyesületünk életével és munkájával szoros kapcsolatban állottak és állanak ma is. E mozgalmakban való közreműködésünknek értékét és jelentőségét egy későbbi, elfogulatlan korszak pártatlan birálója lesz hivatva igaz érdeme szerint méltatni. Megtartván tehát a kronológiai sorrendet, e mozgalmak ismertetését — az 1892-ik esztendőtől kezdve — a következőkben foglaljuk össze:

I. Altalánosságban.

Ipartestületi szakosztályunk, az 1891-ik évi aradi ipartestületi gyülés alkalmából az ipartörvény módositására vonatkozó összes óhajokat összegezve, terjesztette a kereskedelmi miniszter elé. A kereskedelmi miniszter erre terjedelmes leirattal felelt, melyben még erősen revizióellenes álláspontot foglal el. Alapos megokolás mellett ugyanis kimutatja, hogy az ipartörvény reviziójának kérdésébe bocsátkozni nem tartja sem czélszerűnek, sem időszerűnek. És pedig azért, mert a törvény intézkedései mindeddig nem váltak még be annyira az életben, hogy azok fölött véglegesen határozni lehessen, de különben sem alkalmas most az idő ily kérdések elintézésére. A kisiparosok pedig tévedésben vannak, ha azt hiszik, hogy óhajaik és panaszaik egyszerű törvénymódositással vagy §-okkal orvosolhatók; a kisipar bajait a nagy közgazdasági átalakulások s a nagyipar hatalmas versenye okozták. Ezek ellen pedig csak praktikus irányú

intézkedésekkel lehet a harczot fölvenni. Ily intézkedéseket tett ő (a miniszter) a maga részéről a raktárszövetkezetek létesitésével és a közhatósági szállitásoknál a kisiparosok igénybevételére nézve alkotott szabályrendelettel. Ez intézkedések sorát a gyakorlati igényekhez képest évről-évre ki fogja terjeszteni s most éppen az iparoktatás kérdésének megfelelő és gyakorlati irányú rendezésével foglalkozik. Felemliti végül a miniszter a törvény helytelen alkalmazását és kijelenti, hogy gondoskodni akar arról, mikép *a törvény intencziói a végrehajtás körül megfelelően érvényesüljenek* s hogy a hatóságok az ipartestületi intézményt jobban respektálják s ezt föladatai megoldásában hathatósan támogassák; reméli, hogy ez uton számos eddigi panasz szuperálva lesz. Áttér ezután a miniszter az ipartestületi gyülés petitumának tizenhárom pontjára, melyeknek egy részét rendeletek utján kedvezően intézte el, más részét azonban teljesithetlennek találja s minden ilyen pontnál felsorolja tüzetes okait, melyeket annak idején ismertettünk.

A három évvel később Miskolczon tartott ipartestületi gyülés jórészt megismételte az aradi határozatokat. Ezek támogatására fölterjesztést intéztünk a kereskedelmi miniszter urhoz, melyben kiemeltük, hogy a miskolczi határozatok, illetőleg kérelmek és javaslatok között találtatnak ugyan olyanok is, melyek beható tárgyalást és előkészitést igényelnek (például az ipartörvény reviziójának ügye, a választási czenzus leszállitása, a szövetkezeti ügy stb.), de épen azért, mert e mélyreható reformok előkészitése hosszabb időre terjedő előkészitést igényel, ez előkészitő intézkedések mielőbbi felkarolása kétszeresen szükséges. Vannak azonban oly kérelmek és javaslatok is, melyeknek megvalósitása nagy előkészületeket nem igen igényel, melyeket tehát rövid idő alatt el lehet intézni. Az iparosság és különösen a vidéki kézműiparosok legsürgősebbnek tekintik főleg a *vásárügy* és a *fegyenczipar* rendezését, melyeknek elintézésére oly javaslatok tétettek, melyeknek megvalósitása nagy nehézségekbe nem ütközik. A műhelybeli oktatás reformjára és a munkásviszonyok rendezésére (vagyis a tan- és munkaviszony rendezésére) nézve a szükséges előkészületeket a központi bizottság nagyjában már megtette és erre nézve az ipartörvény 140. §-a alapján létesitendő szabályrendelet tervezetét mult évben a miniszter elé is terjesztette. Ennek megvalósitása is sürgősnek tekintendő, miután főleg a tanonczoknak rendszeres kiképzésében minden elmulasztott percz veszteség az országra nézve.

A kereskedelmi miniszter ur e kérelmet kellő méltánylásban részesitette és a felterjesztés után rövid idő mulva közölte velünk, hogy minden egyes kérdés elintézésére nézve meginditotta az előmunkálatokat.

1896-ban, a millenniumi kiállitás idején tartott ujabb ipartestületi kongresszus sem tehetett egyebet, mint megismételte az előbbi

gyülések határozatait s ezeknek végrehajtására, illetőleg támogatására Egyesületünket kérte föl, a minek készséggel meg is feleltünk.

Tovább folytak az iparosgyülések 3—3 évi időközökben Kolozsvárott, Nagyváradon, Szabadkán és Pécsett; a hozzánk jutott határozatok az ipartörvény módositása érdekében kevés változtatással, illetőleg némi bővitéssel és preczizebb meghatározással az ismert mederben forogtak. 1899 szeptember 19-én kelt leiratával az akkori kereskedelmi miniszter már föladta revizióellenes álláspontját és arról nyugtatott meg bennünket, hogy az ipartörvény *egyes* részeinek módositását immár elodázhatlannak tartja. »Az ügy alapos tanulmányozásáról — ugymond — s az összes adatok összegyüjtéséről gondoskodom. Ezek eredménye alapján fogom elhatározni azt, hogy mily részletekben és mily mérvben szükséges és lehetséges az ipartörvény határozatainak reviziójára kiterjeszkedni.«

A történeti hűség szempontjából bizonyára érdekes az akkori (Hegedüs Sándor) kereskedelmi miniszter megokolása az ipartörvény módositásának sürgős fölismeréséről. Az e tárgyban hozzánk érkezett miniszteri leiratból idézzük tehát a következőket:

Kisiparunk helyzetének javitását és fejlesztését elsőrendű kormányzati feladatomnak ismerem. Tudom, hogy kézmű- és általában kisiparunk helyzetének javitásánál nemcsak kedvező termelési és értékesitési viszonyokra kell törekedni, hanem kiváló súly fektetendő arra is, hogy az ipari közigazgatásra, az iparűzési jog megszerzésére és gyakorlására, a munkaadó és alkalmazottak közötti jog szabályozására az üzleti versenyre, valamint az egyesülésben és szervezkedésben rejlő erők felhasználására alkalmas intézményekre vonatkozó törvényes rendelkezések az iparfejlesztés és az iparosok helyzetének javitása érdekében fölmerült kivánalmaknak szintén megfeleljenek.

A huzamosabb idő óta felhangzó panaszok meggyőztek arról, hogy az 1884. évi XVII. t.-cz.-be foglalt ipartörvénynek *egyes intézkedései hiányosak s nem mindenben* felelnek meg azoknak a szükségleteknek, melyek az idő változása s az ipar fejlődése folyamán előállottak. Elismerem, hogy *az ipartörvény egyes jelentékeny részei az eddig szerzett gyakorlati tapasztalatokhoz s az élet igényeihez képest reviziót igényelnek, de alapjában az ipartörvényt fentartandónak vélem.*

Ilyen volt az első átmeneti elhatározás megokolása.

De azért magának a reviziónak munkája nem volt tulságosan sürgős és még ma is — majdnem másfél évtizeddel az idézett miniszteri kijelentés után — az ugynevezett »előkészités« stádiumában van.

Az ipartörvény módositásáról, 1905-ben, egy Budapesten tartott országos értekezlet sürgetése nyomán, az akkori kereskedelmi miniszter ur egy leiratában ujabb kijelentést tett, melynek veleje a következő:

Az ipartörvény módositását nem részleges alakban, novelláris uton tervezem, mert olyan törvénymódositás, mely csak bizonyos kérdésekre terjeszkednék ki, a mai szükségleteknek már nem felelne meg. Ezért az

ipartörvény módositásának tervezetében ki akarok terjeszkedni mindama szükségletekre, melyeknek kielégitése épen az ipartörvény reviziójához füződik s miután a módositás előkészitésenél a gyakorlati élet követelményeire és a tényleges szükségletekre kivánok támaszkodni, az érdekeltség véleményének és óhajainak nyilvánitására módot fogok nyujtani.

1905-ben az akkori kereskedelmi miniszter *Szterényi* Józsefnek adott megbizást az ipartörvény módositására vonatkozó törvényjavaslat elkészitésére. És innentől kezdve indult meg a komoly munka a törvény munkájának előkészitésére, úgy, hogy az idevonatkozó anyag az 1906. és 1907. években tiz vaskos kötetben meg is jelent.

Az anyagot egy *Szterényi* József államtitkár vezetése alatt működő szerkesztő bizottság állitotta össze. Ez az anyaghalmaz a bel- és külföldi judikatura ismertetésén kivül összefoglalta mindazon javaslatokat, a melyeket az ipartörvény reformjára nézve gyülések, testületek, egyesületek, hatóságok és egyesek a miniszterhez intézett fölterjesztéseikben kifejeztek. E nagyszabású gyüjtemény szinte páratlan a törvényelőkészitési munkálatok történetében.

A következő év végén, a készülő törvényből Egyesületünk lapja karácsonyi számában már közölte az *inasügyre* vonatkozó fejezetet, majd nemsokára megjelent a tervezet első része s egy félév mulva, 1908 derekán, a tervezet második része. Nyomban az első rész megjelenése után ezt a *Magyar Ipar* melléklete gyanánt díjmentesen eljuttattuk az érdekeltség legszélesebb rétegei közé. Ugyanezt tettük a második részszel is. Közben Egyesületünk elnöke, *Matlekovits* Sándor, a fontosabb fejezetek szerint lapunkban bonczkés alá vette a tervezetet és feltünést keltő czikksorozatát azután külön füzetbe foglalva terjesztettük az ipari szakegyesületek, ipartestületek és Egyesületünk tagjai között. Eképen kellő áldozatkészséggel és tárgyilagos kritikával részünkről alaposan elő lévén készitve az anyag, megkezdettük az érdekeltség bevonása mellett a részletes tárgyalást. Matlekovits Sándor e tárgyalások kezdetén kiemelte, hogy nekünk nem lehet sem a kisipar, sem a nagyipar érdekeit ridegen képviselnünk, mert nekünk az a hivatásunk, még a netáni nagy érdekellentéteknél is, hogy mind a kettőnek nézetét, illetőleg *minden érdeknek a maga felfogását a maga indokolásával együtt megbiráljuk.* Ha a két érdek nem találkozik, nem tud megbékülni és mi nem vagyunk képesek azokat összeegyeztetni, akkor különböző érdekeket kell, hogy képviseljen az Országos Iparegyesület. Mi nem mondhatjuk, hogy mert a mesterembernek ez jó, a gyáros pusztuljon, vagy viszont. Minekünk azt kell mondanunk, hogy a kézművesek szempontjából a kivánság ez és ez; igaz, hogy a gyárosok ezzel szemben ezt és ezt állitják. De nekünk mind a kettő véleményét fel kell terjeszteni, illetőleg tisztába kell hozni.

Ez az elv és felfogás volt ránk nézve irányadó a részletes tár-

gyalásoknál, melyeket elnökünk elejétől végig pártatlanul vezetett. És ez a felfogás érvényesült abban az *emlékiratban*, melyet deczember 10-iki kelettel terjesztettünk a kereskedelemügyi miniszter ur elé. Ezt természetesen megküldöttük a rokontestületeknek és szabad talán e helyen — szerénytelenség nélkül — konstatálnunk, hogy az elnökünk vezetésével és közreműködésével szerkesztett terjedelmes emlékiratunk, mely első volt a fórumon (lásd »Magyar Ipar« 1908. évi 50-ik számát), a szakkörökben általános elismeréssel és méltánylással találkozott és nagyszámban érkeztek hozzánk elismerő iratok és felterjesztések, melyek hozzánk való csatlakozásukat jelentették.

Ennek az emlékiratunknak ismertetését e helyen, vagyis Egyesületünk közérdekű tevékenységének repertóriumában, lehetetlen mellőzni. Hisz e kérdés állandóan napirenden van s jó, ha az arra vonatkozó anyag állandóan kéznél van.

Emlékiratunk bevezető részében a következőket fejtettük ki:

Iparosaink évek óta, közel egy negyedszázad óta, sürgetik az ipartörvény módositását és e mozgalmak központja éppen az Országos Iparegyesület volt, mely tudvalevőleg a most érvényben levő 1884-iki törvény tervezetével szemben annak idején a képesitésre és az u. n. kényszertársulásra vonatkozó részeket szívós kitartással képviselte és idevonatkozó kivánalmait a parlamenti tárgyalások folyamán érvényesiteni is tudta.

Éppen ezért, de hivatásunknál fogva is az 1884. évi ipartörvénynek a gyakorlati életben való érvényesülését eleitől fogva élénk figyelemmel kisértük és — tudomásul véve a fölhangzó panaszok nagy tömegét — teljes tárgyilagossággal itéljük meg annak hatását és ugyancsak hivatásunk által parancsolt objektivitással itéljük meg az azzal szemben támasztott követeléseket, szembeállitva ezeket a törvény módositására vonatkozó mostani tervezettel.

E szempontból mindenekelőtt teljes elfogulatlansággal kell konstatálnunk, hogy az az átalakulási proczesszus, a melyen a kapitalisztikus fejlődés hatása alatt Magyarország nemzetgazdasága is keresztül megy, legnagyobb erővel a kézműiparra nehezedik; bizonyos kézműiparágakat megront és megsemmisit; más iparágakat a vasuti közlekedés révén lüktető életű vidékekről kiszorit a csekélyebb forgalmú helyekre; az eddig önálló kézművest gyártmányok javitására és kész árúk összeállitására szoritja; és kényszeriti a kisiparost, hogy társulás utján, vagy más módon igyekezzék a kapitalisztikus termeléshez hozzáilleszkedni. A kapitalizmusnak ezen nyomása alatt nemcsak nálunk, hanem Ausztriában és Németországban is a kézműipar állandó panasza a törvényhozás által proklamált iparszabadság ellen irányul. A szabadságot okolják a kézműipar sanyarú állapotáért és mert a régi czéhek idejében, vagyis a kapitalisztikus irányzat fellépése előtt virágzott a kézműipar és maguk a kézművesek jólétben voltak, sokan azt hiszik, hogy ma is olyan intézmények megalkotására kell törekedni, a melyek az iparszabadságot a mult idők szellemében, a kézműipar érdekében, vagy az ujabb jelszó szerint a »kisember« érdekében korlátozzák.

Hogy a kisipari politikának ez az iránya csalódásokra is vezethet és a kapitalizmust előrehaladásában nem állithatja meg, azt éppen Német-

ország és Ausztria példája mutatja, a hol a szigoritott új ipartörvények daczára a kézműipar állapota, ha nem tudja kiaknázni a gyári termelés előnyeit, éppen olyan, mint nálunk, vagy Francziaországban, Belgiumban, Olaszországban, a mely országokban a legteljesebb iparszabadság uralkodik.

Ha ilyenformán azokat a panaszokat, a melyek az ipartörvény ellen fölhangzanak, gondosan meg kell rostálnunk és belőlük csak az érlelésre alkalmasnak kinálkozó tiszta magot megtartanunk, viszont rá kell mutatnunk a most érvényben levő ipartörvénynek a munkásügyet szabályozó részeire, a melyek véleményünk szerint nem felelnek meg többé a mostani viszonyoknak. Ama negyedszázad óta, a mely az ipartörvény életbelépésétől fogva eltelt, iparunk és munkásviszonyaink lényegesen átalakultak. Munkásaink e rövid idő alatt szervezkedésük tekintetében a német birodalom hatalmas szakszervezeteinek magaslatára emelkedtek és ezt annál könnyebben megtehették, mert a magyar sajtószabadság hatalmas fegyvere olyan agitácziós eszközt adott a kezükbe, a mely sem Németországban, sem Ausztriában nincs meg. A magyar munkásosztály ma olyan hatalom, a mely a mai ipartörvény keretében az ipar másik részével, a munkaadókkal szemben könnyen boldogulhat; de a reformnak éppen ezt a részét nem kell szoros összefüggésbe hozni az ipartörvénynyel, valamint, hogy sok más olyan fejezetet is felölel az új törvénytervezet, a mely nem tartozik egészen szorosan egy ipartörvény keretébe, mint például a házi- és vándoripar, megrendelés-gyüjtés, iparfelügyelet, munkaközvetités, sztrájk, biráskodás stb. Mert ha az az elv volt irányadó, hogy egy teljes ipari kódex teremtessék, akkor viszont nagyon sok hiányzik a törvényből, mint például a vasárnapi munkaszünet, tisztességtelen verseny, sőt szigoruan véve, az uralkodó intenczió szerint, tulajdonképpen a munkásbiztositás ügyét is e tervezetbe kellett volna beleilleszteni.

*

Mielőtt a részletekre térnénk, egész általánosságban meg kell még jegyeznünk, hogy Egyesületünk, a melyben az ipar minden ágazata képviselve van, a kisipar épp úgy, mint a nagyipar, a háziipar, az engedélyhez kötött ipar és a műipar, tanácskozásai folyamán igyekezett a különböző foglalkozású elemek között fölmerült és fölmerülhető ellentéteket kiegyenliteni. Ezekről is beszámolunk előterjesztésünkben, mely azonban tájékozást nyujt arra nézve is, hol és miben nem járt elég sikerrel ez a törekvésünk és milyen irányban marad fönn e tekintetben az intézkedés főfontosságú hivatása a miniszter számára.

Általános észrevételeink között kell kiemelnünk azt is, hogy az előttünk fekvő javaslat nagy előszeretettel foglalkozik a *rendszabályozással.* Mindent mintegy kazuisztikusan szabályoz a legkisebb részletig. Például pontosan meg vannak a tervezetben szabva a tanonczok vizsgabizonyitványai egészen a vizsgáló bizottság aláirásáig és annak iktató könyvéig; részletesen fel van sorolva a mestervizsgáló bizottságok alakitása és eljárása; a sztrájk folytán működő békéltető biróság egész perrendtartásszerű szabályozásával találkozunk; szabályozva találjuk a kivételekkel együtt a boltok záróóráit, a melyeket — ha e javaslat igy törvényerőre emelkednék — ezentul 8 órakor az egész országban be kell csukni. Megirva talál-

ják itt nagy bankintézeteink és iparvállalataink azokat a szabályokat, a melyek szerint ezentul igazgatóikkal, czégvezetőikkel, könyvelőikkel, tisztviselőikkel és egyéb alkalmazottaikkal bánniok kell stb. stb. Ennél a rendszernél egészen természtes, hogy az ipartörvény több mint 800 §-t számlál és hogy a kész törvény tekintélyes kódexnek, egy polgári törvénykönyvnek a hatalmas terjedelmére nő. Pedig a jó kodifikáczió egyik főfeltétele *elvi határozmányok felállitása;* az élet olyan változatos, hogy a legrészletezőbb kazuisztika sem képes az összes eseteket provideálni; és egy kazuisztikus szabályozás megneheziti az élet olyan fontos kérdéseinek megoldását, a melyek elvi határozmányok mellett különben könnyen és megfelelően volnának elintézhetők.

Nem szivesen látjuk azt sem, hogy e tervezet elejétől végig *az állam mindenhatóságára van alapitva.* Minden szabályozva van benne, a mi igen nagy baj volna éppen nálunk, a hol a közigazgatás alig képes a legszükségesebb intézkedéseket teljesiteni. A közigazgatás egyszerűsitését, a mely után már évek óta annyit sóvárgunk, ez a tervezet bizonyára nem fogja elősegiteni. Ezért éppen nem helyeselhető, hogy az új törvény az állami beavatkozás veszedelmes elvén épüljön föl.

Röviden már jeleztük, de ez általános részben nyomatékosan is hangsulyoznunk kell, hogy a törvénytervezet oly bő tartalmú és oly bőbeszédű, hogy áttanulmányozása és memoriában való megtartása óriási szellemi munkát igényel, a melyre az egész érdekeltség nem lehet egyformán berendezve. Mindenesetre előnyösebb lett volna, ha az ipartörvény abban a keretben marad, a mint eddig nálunk megszoktuk és a milyen keretben az más művelt országokban is mozog.

Az anyagnak ilyen túlságos összehalmozása az egyes részeknek tüzetes fejtegetését nem segiti elő és a beható birálatot gátolja.

A bőbeszédüség pedig egy az életre és hosszabb időre szóló törvény határozott hibája. *A törvény feladata elveket felállitani,* melyeket a gyakorlati élet számos eseteire alkalmazni lehet és kell. Minden részletet törvényben szabályozni annyit tesz, mint elfojtani az élet gyakran változó követelményeinek a kielégitését. Nincs az a törvényhozó, ki az élet minden eshetőségét előre láthatná s épp azért rossz az a javaslat, mely elhagyva az elvi rendezés álláspontját, tulságosan foglalkozik a felesleges részletekkel. Ez a bőbeszédüség teszi nehézzé a törvénytervezet áttekintését és tanulmányozását és oly kérdések felvetésére kényszerit, melyek a különböző szakaszokban más és más értelmezésre adnak alkalmat és összebonyolitják a sokoldaluságánál fogva különben sem egyszerű anyagot.

Miután ez az emlékirat a mi kivánalmaink és javaslataink repertóriuma, érdemesnek tartjuk annak kardinális pontjait tömör összefoglalásban a következők szerint e helyen közreadni:

Az iparűzési jog általános feltételeinél hiba, hogy a tervezet az ipar fogalmát pozitiv formában határozza meg és hogy az ipari foglalkozások fogalomkörét az élet követelményeivel ellentétben, szerfölött kiterjeszti. Kiemeltük, hogy a honosságra vonatkozó kikötés semmiféle szempontból sem igazolható. Hibáztattuk, hogy az egyesületi jogszabályok alapján létesült egyesületek, társulatok és testületek még üzletvezető utján se folytathassanak iparüzletet. Kivántuk, hogy az özvegyeknek az a joguk, a melyet a mai

ipartörvény nekik juttat, megmaradjon, hogy az árvák javára való iparüzésnél ne legyen különbség törvényes és törvénytelen gyermek között. Ajánlottuk, hogy az *üzletvezető* szó más kifejezéssel pótoltassék.

A képesités kérdésénél kiemeltük, hogy nem czélszerű a képesitéshez kötött iparoknak magában a törvényben való felsorolása és helyesebb volna ezt rendeleti utra hagyni. Az egyes iparágak felsorolásánál javasoltuk a felsorolásnak olyan módositását, a mely a rokoniparágak csoportositását teljesebben és a tényleges viszonyoknak megfelelőbben valósitja meg. A gyár fogalmának meghatározását feleslegesnek mondottuk. Helytelenitettük, hogy a képesitett iparosokat kétféle rangfokozat: az egyszerű *iparos* és a *mester* rangfokozata szerint osztályozzák. A mestervizsgák részletes szabályozása az emlékirat szerint rendeleti uton helyesebben valósitható meg.

Az engedélyhez kötött iparokra nézve felhoztuk, hogy a tervezetnek ez a része több esetben olyan intézkedéseket statuál, a melyek az iparszabadság elvével ellentétben vannak, viszont egyáltalán nem ipari jellegű foglalkozásokat mesterségesen belevon az ipartörvény keretébe és rendkivül tág jogkört biztosit a mindenkori kormánynak.

Hibáztattuk, hogy a tervezet telepengedélyhez köti mindazokat az iparokat, a melyek öt lóerőnél nagyobb munkaképességű mótorral működnek vagy gőzkazánt használnak.

A *háziiparnál* a mostani törvény álláspontjának változatlan fentartását óhajtottnk. A munkaegyesités kérdésében a mostani ipartörvény rendelkezésének fentartását kivántuk. Helytelenitettük, hogy a tervezet a kereskedőt az árusitandó czikkek csoportjainak bejelentésére kötelezi.

Az engedélyhez kötött iparok gyakorlásáról szóló fejezetben felsorolt intézkedéseknek (épitőipar gyakorlása, felelősség megállapitása stb.) ujabb, alapos megfontolását és gyökeres revizióját ajánlottuk.

Hibáztattuk, hogy a tervezet szerint bizonyos anyagok feldolgozását és bizonyos iparczikkek forgalomba hozatalát a kormány a közegészségügyre, közbátorságra, köz- és tűzrendészeti érdekekre, vagy a közerkölcsre való hivatkozással eltilthatja, hogy a tervezet mellőzi a vásárügy gyökeres szabályozását, a mely az ország iparosságának több évtized óta állandóan ismételt kivánsága.

Az *árverések* és *végeladások*, emlékiratunk szerint, sokszor nélkülözhetetlenül szükségesek és ennélfogva minden szigoritás méltatlanul sujtja azt az iparost és kereskedőt, a kit az árverésre vagy végeladásra viszonyai rákényszeritenek.

Kiemeltük, hogy az *iparoktatásról* szóló fejezet sok olyan részletes, különösen szervezeti intézkedést tartalmaz, a mely nem való a törvénybe, hanem a viszonyokhoz könnyebben simuló szabályzatokban volna rendezendő.

A *munkásügyeket* illetőleg utaltunk arra, hogy az ipar fejlődésével lépést kell tartania a szocziális fejlődésnek s ehhez a fejlődéshez, valamint az osztrák verseny által teremtett helyzethez kell idomulnia az ipart érdeklő törvényhozásnak is.

A *tanonczkérdésnél* hangsulyoztuk, hogy a tervezetnek nem szabad a tanoncznevelést megnehezitenie. Hibáztattuk többek közt azt a rendelkezést, a mely a tanonczok számát a segédekéhez képest korlátozza és kiemeltük, hogy ez a mi viszonyaink között minden iparágban nem lesz végrehajtható.

Az iparossegédek és gyári munkások munkaviszonyáról szóló fejezetre nézve kijelentettük, hogy a kötelmi jog kodifikálásának hiján a tervezetnek a munkaviszony részletes szabályozására vonatkozó álláspontját helyeseljük, ellenben hibáztattuk a tervezetnek azt a törekvését, hogy mindent apróra szabályozzon.

A fontosabb teendőkkel megbizott ipari alkalmazottak, magántisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak munkaviszonyánál, emlékiratunk szerint, még szembeötlőbb az a visszásság, hogy a gyári, kisipari és kereskedelmi alkalmazottak viszonyai együttesen vannak szabályozva. Ezeknek a csoportoknak különválasztását ajánlottuk.

A *kollektiv szerződések szabályozását* illetőleg felvetettük a kérdést, hogy ennek a szabályozásnak elérkezett-e az ideje, hogy megvannak-e már mindazok az előfeltételek, a melyek e rendkivül fontos és egyre növekvő fontosságú jogviszonynak minden, azzal egybefüggő érdeket kielégitő rendezését kellőképpen biztositják?

A *munkaidőről* szóló résznél hibáztattuk, hogy a tervezet mellőzi a magyar ipar versenyképességének szempontját, különösen a szomszéd Ausztriával és az erősebb nyugoti iparállamokkal szemben. Kiemeltük, hogy Magyarország ipara mai fejlődési stádiumában még nem birja el azokat a rendszabályokat, a melyek Ausztriában és Németországban minden veszedelem nélkül megvalósithatók.

A munkások egészségének és testi épségének védelméről szóló fejezetben, emlékiratunk szerint, hibáztatta, hogy a helyett, hogy a részletes szabályozást rendeletekre és a végrehajtásra bizná, a legkülönbözőbb dolgokat szabályozza és sok esetben egészen fölösleges rendelkezéseket követel, a melyeknek nagy része sok gyárban keresztülvihetetlen. Ezért javasoltuk, hogy a fejezet csupán elvi intézkedéseket tartalmazzon s a részletes intézkedés rendeleti utra tartassék fenn.

Az iparfelügyeletről szóló fejezetnél is kiemeltük, hogy nem szükséges és nem is czélszerű mindent a törvényben apróra szabályozni, hanem a részleteket jobb fennhagyni a rendeleti intézkedés számára, a mely jobban simulhat a változó igényekhez. Hibáztattuk, hogy a tervezet egészen szem elől téveszti az iparfelügyelet lényegét és természetét és az iparfelügyelőt a munkásvédelem jóakaratú és gondoskodó előmozditója helyett a törvény szigorú végrehajtójának teszi meg. Az iparfelügyeletnek az ipari közigazgatás ellenőrző, tanácsadó és bizonyos mértékig kiengesztelő eleméből közönséges végrehajtó és büntető hatósági közeggé való átalakitását hibának tartottuk. Helytelenítettük, hogy az iparfelügyelet kiterjessze működését minden műhelyre és bankirodára stb.

A munkaközvetités monopóliumos megoldását elvileg nem elleneztük, de utaltunk arra, hogy ez nem a *ma*, hanem csak a *távolabbi jövő* számára való. Ma még nagyon sok ok és érv szól ellene e kisérletnek és a ma még lehetetlen monopólium azonnal való életbeléptetésének.

A sztrájkok szabályozását emlékiratunk nem mondotta czélravezetőnek, mert nálunk nincsenek a törvény komoly végrehajtására alkalmas közigazgatási hatóságok.

Az *ipari szervezkedésről* szóló fejezetben hibáztattuk, hogy daczára annak a széles feladatkörnek, a melylyel a tervezet a kényszertestületeket fel-

ruházza, mégis kizárta a testületeknek olyan lényeges funkczióit (munkaközvetités, békéltetés, biráskodás stb.), a melyeket eddig nálunk ezek láttak el, s hogy sok terhes nyilvántartást kell vezetniök. Kifejtettük, hogy mely határig vegye igénybe az állam a testületet, hol kell megállanunk a hatósági funkczióknak a testület hatáskörébe való átutalásában? Hibáztattuk, hogy a tervezet valamennyi vállalatot, akár nagy, akár kicsiny, akár ipari, gyári, vagy kereskedelmi vagy bármilyen természetű, ugyanegy testületbe kényszerit és ezekre a testületekre azután olyan feladatokat ró, a melyek a legtöbb esetben a különböző érdekek szerint való speczializálást követelik.

Az ipari nyilvántartásokról szóló fejezet kihagyását javasoltuk, mert az autonóm alapon dolgozó és központi vagy más nagyobb egységek szerint való vezetés, irányitás hiján levő testületek teljesen alkalmatlanok lennének ilyen bürokratikus teendők pontos ellátására.

Az ipari egyesületek politikai közigazgatási rendjét és azoknak a magánjogra tartozó jogi helyzetüket megállapitó fejezetet illetőleg kiemeltük, hogy aggodalomra ad okot egyfelől az az egyoldaluság, hogy éppen csak az ipari egyesületek és főleg a gazdasági czélok szolgálatában állók kerültek preczeptiv, különös szabályozás alá, másfelől nyugtalanitó a tervezetnek részletessége, a melylyel az ipari egyesületek alakulását és működését kivánta rendezni.

Hibáztattuk, hogy a tervezet mindenben abból a szempontból indul ki, hogy lehetetlenné tegye a munkásvezéreknek a szakszervezetekben való részvétét és a szakszervezetek gyökeres megrendszabályozására törekszik.

A munkaügyi választmányok kérdésénél megjegyeztük, hogy ezektől pozitiv munkát remélni nem lehet.

A munkáskamarák szervezése ellen nem tettünk elvi kifogást, de felvetettük a kérdést, vajjon a mai kereskedelmi és iparkamaráknak, mint szintén kötelező törvényes testületeknek, lenne-e még további hivatásuk, hogyha minden rendű és rangú iparos és kereskedő már úgy is be lenne sorolva a kötelező ipari és kereskedelmi testületekbe? és hogy mi dolguk lenne ilyen körülmények között a munkáskamaráknak? Helyes dolog-e a kereskedelmi és iparkamarák mintájára szervezni egy új autonóm munkástestületet, ugyanakkor, a mikor magának a mintaképnek az életképessége is kritikus helyzetben van?

Az ipari szövetkezetekről szóló fejezetre megjegyeztük, hogy nem tartjuk az ipartörvény keretébe valónak.

Az ipari és kereskedelmi biróságok fejezeténél kiemeltük, hogy kenyérkereső emberek, akár iparosok vagy kereskedők, akár munkások, csak kivételesen tölthetik idejüket munkájuktól elszakitva a közérdek szolgálatában, még akkor is, ha az időveszteségért pénzbeli kárpótlást kapnának, bár ez meglehetősen szaporitaná a közterheket. De különben sem olyan fontosak az itt szóba kerülő teendők, hogy mindjárt elsőfokon öt tagú tanácsban jussanak elintézésre.

Kivántuk, hogy ipari szakbiróság csak a törvényben egyenkint felsorolt városok területén legyen. A minisztériumnak legyen joga utóbb rendeletileg is felállitani ilyen biróságot. A szervezet és ügyvitel nagyjából maradhatna a tervezetbeli, azonban egyszerűsitendő.

A büntető határozatoknál hibáztattuk, hogy az illetékesség kérdése nem világos és kivántuk, hogy sem az ipartestület, sem az iparfelügyelet

hatáskörébe a birságolás ne utaltassék. Leghelyesebb e tekintetben a jelenlegi rendszer fentartása.

Végül a hatóságokról és hatósági eljárásról szóló fejezetnél kivántuk, hogy valahányszor az iparhatóság ipari kihágási ügyet tárgyal, a testület megidéztessék, hogy ott szakszerű véleményadásról gondoskodva legyen és hogy az iparigazolványok az illető ipartestület megkérdezésével és hozzájárulásával adassanak ki.

Az 1909. évi márczius 22-én megnyilt országos ankéton Egyesületünk lovag Falk Zsigmond alelnök báró Kornfeld Móricz, Röck István, Vikár Béla, az igazgató és a titkár által volt képviselve. Az első ülésen Egyesületünk igazgatója, ismertetve a kérdés történelmi fejlődését, első sorban Egyesületünk fontos aktiv szerepét a történelmi fejlődésben, egyszersmind jelezte álláspontunkat a főbb kardinális kérdésekre nézve, melyekről fentebb idézett emlékiratunk számot ad.

Az ankét azonban politikai okokból megszakadt, megkezdődött a koaliczíós kormány válsága, mely tudvalevőleg a kormány visszalépésével végződött. Ennek következtében a Szterényi-féle törvényjavaslat is tárgytalanná vált.

Az uj kereskedelemügyi miniszter (Hieronymi Károly) az 1910. év derekán egy *uj* ipartörvény tervezetének előkészitésére bizottságot alakitott, a melynek elnökévé *Matlekovits* Sándort, az Országos Iparegyesület elnökét nevezte ki. A bizottság tagjai: Téglássy István, dr. Szüry János, Papp Árpád miniszteri tanácsosok, Thék Endre udv. tanácsos, az Országos Iparegyesület alelnöke, dr. Hegedüs Lóránt országgyülési képviselő, a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetségének ügyvezető igazgatója, Micseh Endre, Edvi-Illés Aladár, dr. Diószeghy József miniszteri osztálytanácsosok, dr. Pap Dezső miniszteri titkár, előadó, dr. Jezsovics János miniszteri titkár, jegyző, Magyarits Ágost műszaki főtanácsos, ipari főfelügyelő és Gerster Miklós ipari főfelügyelő.

A bizottság mindenekelőtt jelezte a főbb elvekre vonatkozó álláspontját. A vezető elv az, hogy az elkészitendő tervezet maradjon meg az ipartörvény keretein belül, vagyis ne öleljen fel olyan kérdéseket, a melyek (mint az iparfelügyelet, munkaközvetités, alkalmazottak jogviszonyai, a vásárügy, házalás stb.) szorosan véve nem tartoznak az ipartörvénybe és noha az iparral összefüggésben vannak, külön törvényekben jobban szabályozhatók. Ilyenformán a revizió lényege körülbelül a mai ipartörvény kereteiben fog mozogni, a megoldandó kérdések azonban 6–8 külön törvényjavaslatot fognak igényelni. E javaslatok egy része — tudomásunk szerint — már teljesen készen várja sorsát.

II. Részletkérdések.

Egy országos egyesület működése folyamán naponta fordulnak elő kérdések, javaslatok, sérelmek, a melyek elintézése és orvoslása érdekében közben kell járni, vagy legalább is szakvéleményt adni. Ezeket az eljárásokat nyomon követni s azokról tüzetesen beszámolni nagyon messze vezetne s igy csak a legfontosabb ügyekről adunk számot, a melyeknek intézésében Egyesületünknek kiváló rész jutott.

Ezek körülbelül a következők:

Képesitési ügyek.

Részben az érdekeltség fölkérése, részben a kereskedelmi miniszter ur »véleményezésre« felhivása alapján több izben foglalkoztunk *a)* a képesités kiterjesztése, *b)* egyes iparágaknak a képesités elől való elzárása, *c)* a képesités határainak megállapitása tárgyában.

A képesités alá vonandónak véleményeztük esetről-esetre a következő iparágakat: vésnök, üveges, képfaragó- és szobrászipart, a molnáripart, a fényképészipart, a műkertészetet, a villamos szerelő ipart.

Nem tartottuk a képesités alá vonhatónak a fehérnemű- és vegytisztitóipart, a vendéglős- és kávésipart, a fogművesipart.

Tüzetesen megokoltuk minden egyes esetben a rokon- vagy összetartozó iparágakban előforduló »határsértések« orvoslásának módját; például árulhat-e a kovács ekét, a fodrász szappant, illatszert stb., a bádogos kályhát, a szatócs lábbelit, a szobafestő és a kárpitos végezhet-e tapétázást stb. stb. Véleményt adtunk a »fogműves« elnevezés, a szatócsok üzletkörének megszoritása tárgyában, tiltakoztunk a zsibárusok illetéktelen üzletkiterjesztése, illetőleg a kézműipar körébe eső kész és vadonatuj czikkekkel való kereskedése ellen.

Minden véleményünkben igyekeztünk az illető iparágak érdekét megóvni, az ipar szabad forgalmának liberális szemmeltartása mellett.

Az épitőmesteri jogositvány

tárgyában a kereskedelemügyi miniszter ur felhivása alapján Egyesületünk kebelében érdemleges tárgyalás folyt. A divergáló nézetek meghallgatása után, a végrehajtó-bizottság beható megfontolás után kimondotta, hogy az épitőmesteri jogositványt az összes épületeknek úgy tervezésére, mint elkészitésére kiterjesztendőnek tartja; a kvalifikáczió szigoritását nem kivánja, hanem egyrészt a műegyetemet végzettekre csupán a kötelező gyakorlatot véli kimondandónak, másrészt pedig helyesnek tartja, hogy a kellő ismereteket igazoló vizsgálat utján az épitőmesteri jogositványt mindenki megszerezhesse, a ki az ehhez szükséges képzettséget akár elméleti tanulmányok, akár csak gyakorlat utján elsajátitotta.

Tanonczszerződések felbontásának bejelentése.

A fővárosi tanács elrendelte, hogy midőn valamely tanoncz szerződése még felszabadulása előtt bontatik föl, erről az ipartestületek necsak a központi nyilvántartó irodát értesitsék, hanem egyuttal annak az iskolának az igazgatóját is, a melybe a tanoncz legutóbb járt. Ipartestületi szakosztályunk véleménye alapján arra kértük a székesfővárosi tanácsot, hogy idevonatkozó rendeletét olyképen módositsa, hogy a tanonczszerződéseknek a tanidő lejárta előtt történő megszünéséről az ipartestületek továbbra is csak a központi nyilvántartó irodát értesitsék s ez legyen köteles az értesitést az illető iskola igazgatójával közölni.

Az 50. §.

Ezt a §-t, melynél fogva minden iparosnak joga van ugy saját, mint mások készitményeire nemcsak lakhelyén, hanem azon kivül bárhol és bármikor, minták előmutatásával is, megrendeléseket gyüjteni vagy gyüjtetni, a miniszter úr ugy kivánta módositani, hogy iparosok, kereskedők vagy ezek megbizottai az iparos vagy kereskedő telephelyén kivül — minta nélkül — megrendelések gyüjtése végett, egyenes, arra irányuló előzetes felhivás hiányában csak oly iparost vagy kereskedőt kereshetnek fel, kik üzletkörükben az illető árú eladásával vagy felhasználásával foglalkoznak.

E módositást Egyesületünk általánosságban helyeselvén, az érdekelt iparágakból szakvéleményt kért be a javaslat 2. §-ában jelzett kivételek megállapitása tárgyában. A végrehajtó bizottság, a beérkezett szakvéleményekben foglalt kivánságokat méltányolván, a maga részéről, e véleményeken túlmenőleg kimondta, hogy a ruházati és textiliparok kivételével minden iparág igényli, hogy készitményei a megrendelésgyüjtési tilalom alól kivétessenek.

A megrendelésgyüjtés tilalma alól való kivételre ajánlottuk továbbá a próbabábukat, azzal a megokolással, hogy a próbabábu nem tömegczikk, nem is tárgya általános és periodikus fogyasztásnak. A megrendelések gyüjtése a helyi ipart nem érinti, mert azt a czikket csak a fővárosban készitik, a mennyiben pedig a helyi közvetitőkereskedelmet érintené, ez csak az osztrák versenytárs rovására, de a honi ipar megmérhetlen előnyére történhetnék.

A végeladások

a termelő iparosok oly sok oldalról való megkárositásával járnak, hogy indittatva éreztük magunkat e tárgyban ujabb megkeresést intézni a kereskedelmi miniszterhez, ki e felterjesztésünk alapján 1890-ben uj rendeletet adott ki. De ez sem szüntette meg a bajokat, ugy hogy e tárgyban csakhamar ujabb felterjesztést intéztünk a kereskedelmi miniszterhez, melyben utalva az ez ügyben már 1884-ben az Egyesület felterjesztésében felhozottakra, ugyszintén a miniszteriumnak a kérelem értelmében

történt kedvező elintézésére, nemkülönben az Egyesületnek 1890. évi április hóban ugyanezen tárgyban történt ujabb felszólalására, sürgetőleg kértük ugy a törvény, mint a végrehajtási rendeletek szigorú érvényesitését, mert sajnosan győződtünk meg arról, hogy a miniszter úr jóakaratú intézkedései daczára a visszaélések nem szüntek meg, sőt a szolid iparosoknak és közönségnek nagy kárára mindinkább fokozódnak. Persze volt azután számos konkrét eset, a melyben gyors közbelépéssel az iparosok érdekeit meg kellett védelmeznünk. Igy például többször találkoztunk azzal a panaszszal, hogy évenkint 2—3 kereskedő összevásárolja főleg Bécsben, de a fővárosban és a vidéken is a csődökből fenmaradt és a nagykereskedőknél kimustrált selejtes árúkat, helyiséget bérelnek a főévadban 1—2 hónapra valamely forgalmasabb helyen, kiteszik a »*Partikereskedők Budapestről*« szövegű táblát, jó áron a publikum nyakába varrják értéktelen dolgaikat és a mezőt letarolván, sátorfájukat viszik a szomszéd városba, hogy ott ujból kezdjék a manipulácziót. A következő évad elején ujból feltünnek a láthatáron és ujból a régi programm szerint járnak el.

Kétségtelen, hogy már maga ez az eljárás és annak itt bővebben ki nem fejtett kisérő jelenségei azok közé az iparüzési formák közé tartoznak, a melyeket az ipartörvény 51. szakasza szigorúan tilt. Saját, vagy mások készitményeit végeladás, árverés, vagy más a tömeges és gyors vásárlásra ingerlő módon eladni csak az iparhatóság engedélyével szabad. A panaszos levél szerint mégis hiába fordulnak az exisztencziájukban veszélyeztetett helybeli iparosok és kereskedők a hatóságokhoz, hiába figyelmeztetik a megtorlásra hivatott közeget arra, hogy az időről-időre felbukkanó vándorkereskedők egy és ugyanazon érdekszövetség megbizottai, panaszukat nem veszik tudomásul, állitólag azért, mert az ottani felfogás szerint az ipartörvény alapján ezt nem lehet üldözni.

Minden egyes tudomásunkra jutott esetben figyelmeztettük az illetőket a meginditandó eljárásra. De arra is figyelmeztettük az érdekeltséget, hogy van egy régibb pénzügyminiszteri rendelet, mely meghagyja a pénzügyi hatóságoknak, hogy az ilyen tüneményszerűen fellépő kereskedőket nyomban megadóztassák és a kirótt adóösszeget velük nyomban letétbe is helyeztessék. Ha az illetők a nehéz adóterheket ép ugy viselni fogják, mint a letelepedett és az adóteher alatt majdnem összeroskadó helyi iparos- és kereskedővilág, akkor a verseny máris visszatér rendes medrébe.

E felvilágositásunknak meg volt egyes helyeken az üdvös foganatja.

Az ipartestületek portómentességének kiterjesztése.

Több izben emeltük fel szavunkat ebben a kérdésben ; némi eredményt értünk el az 1903-ban megjelent rendelet által, mely több irányban (levelezés hatóságokkal, hivatalokkal, községekkel, érintkezés képesitési hatóságokkal, kamarákkal) kiterjeszti a portómentességet.

Az ipartestületi jegyzők védelme a zugirászat vádja ellen.

Mikor az ipartestületi jegyzőket egyes oldalról megvádolták azért, mert az ipartestületi tagok számára beadványokat fogalmaztak, a kereskedelemügyi miniszter urhoz külön felterjesztést intéztünk az iránt, hogy az ipartestületi tagok és segédszemélyzetük részére, az ipartestület ügykörébe vágó beadványoknak a testület jegyzője által való elkészitése ne minősittessék zugirászatnak. Erre a felterjesztésünkre válaszolva, a miniszter ur a következőket közölte az Egyesülettel:

Az Egyesület által felvetett azon kérdésben, vajjon az ipartestületi jegyzőnek hivatásával járó teendőivel összefér-e az, hogy a testület ügykörébe vágó fogalmazványokat a testületi tagok és segédszemélyzetük részére esetről-esetre elkészithessen: mindaddig nem foglalhatok állást, mig ezt a kérdést az 1874 : XXXIV. t.-cz. 39. §-a értelmében a biróság el nem dönti. Megjegyzem egyébként, hogy az igazságügyminiszter úr a perrendtartás életbeléptetendő törvényének tervezetébe a zugirászat fogalmának meghatározására szabatosabb új rendelkezést szándékozik fölvenni. Az igazságügyminiszter úr kellő tájékoztathatása céljából, felkérem az Országos Iparegyesületet, hogy a kérdést állandó figyelemmel kisérve, a felterjesztésében emlitett ügy eredményéről és a tudomására jutott hasonló esetek elintézéséről nekem jelentést tenni sziveskedjék.

Ennek alapján utóbb több izben foglalkoztunk a kérdéssel. Napirenden tartotta ezt az Ipartestületek Országos Szövetsége is.

A kérdést az 1910. évi uj perrendhez készült életbeléptetési törvény rendezi.

Eddig csak ügyvédnek volt szabad pénzért jogvédelmi működést kifejteni. Az uj törvény szerint ez egyaránt meg lesz engedve ügyvédnek és azoknak, »*a kik erre egyébiránt jogositva vannak.*«

Ebből az következik, hogy a kormány egy elvi rendeletben ki fogja mondani, hogy ipari ügyekben az ipartestületi jegyzőknek is szabad megbizásokat vállalniok.

Több kerületi elöljáróság alárendelt fontosságú ügyekben a *testületi elnököket megidézte* s miután ez nem helyes s a testületi intézmény méltóságával össze nem egyeztethető, a főváros tanácsát az iránt kerestük meg, hogy a kerületi elöljáróságokat utasitsa, hogy az elnököket meghivja és soron kivül hallgassa ki; abban az esetben pedig, ha hozzájuk az ipartestületek hatáskörébe tartozó ügy adatik be vagy vidékről érkezik, azt minden további intézkedés nélkül, irásbeli átirat mellett, hivatalszolga által kézbesitve tegyék át szabályszerű eljárás végett az illetékes ipartestülethez; az ipartestületek ellen emelendő panaszokat pedig küldjék át az erre egyedül illetékes IV. kerületi elöljárósághoz. A fővárosi tanács e felterjesztésünket egész terjedelmében magáévá tette s ily értelemben utasitotta a kerületi elöljáróságokat.

Ipartestületi jegyzők szövetsége.

Egyesületünkhöz intézett előterjesztésben *Kurucz* József, a győri kamara jegyzője azt a javaslatot terjesztette elő, hogy bizonyos adminisztrativ testületi érdekek, a testületek szellemi vezetésének egyöntetü irányitása s a testületi jegyzők helyzetének javitása érdekében a jegyzőket országos szövetségben tömöritsük. A javaslat megvalósitását melegen ajánlottuk az érdekeltség figyelmébe, mely az eszmét végre fölkarolta és 1909-ben a Szövetséget meg is alakitotta. Annak tiszteleti elnökéül Egyesületünk igazgatóját választották meg. A szövetség elnökéül az ipartestületi jegyzők nesztorát, *Gunszt* Józsefet, ügyvezető alelnökéül dr. *Dóczi* Sámuelt, Egyesületünk ügyészét választották meg.

Az *iparhatósági megbizottak* választása dolgában az Országos Iparegyesület szakosztályainak kiküldöttei némi élénkséget és érdeklődést idéztek föl, a mennyiben minden kerületre nézve kijelölték a bizottságot, melynek e választások iránt az érdeklődést felkölteni feladatává tették. Elvi határozat gyanánt kimondották, hogy minden kerületben figyelemmel kell lenni a gyári, kézmüipar s a kereskedelem arányos képviseletére, hogy az érdeklődést ez intézmény iránt fönn kell tartani s minden kerületben lehetőleg oly férfiakat kell kijelölni, kik a kellő ügyszeretettel képesek és készek törvényszabta föladataiknak megfelelni. Ujabb időben lapunk utján és külön fölhivások útján is figyelmeztettük a fővárosi ipartestületeket arra, hogy tagjaikat az iparhatósági megbizottak kiválasztásában és megválasztásában való részvételre buzditsák.

Megállapithatjuk, hogy egyes kerületekben a megbizottak elég élénk munkásságot fejtenek ki. Más kerületekben nem dolgoznak semmit. Persze minden az emberek kvalitásától és buzgóságától függ.

De mert sok a panasz a megbizottak tétlensége miatt, ipartestületi szakosztályunk a következőkben állapitotta meg az iparhatósági megbizottak reformjára vonatkozó kivánalmait:

1. Budapesten helyes volna, ha minden ipartestület elöljárósága a képesitéshez kötött iparok képviseletében minden kerületbe 1–2 képviselőt küldene a megbizottak közé; a nem képesitéshez kötött iparágak, továbbá a gyáripar és kereskedelem 3 évről 3 évre ugyanannyi tagot választana, a mennyit a testületi kiküldöttek száma tesz. Ezzel a legtöbb esetben némely kerületi kör által űzött kellemetlen korteskedéseknek eleje vétetnék, a kisipar pedig a legtörvényesebb képviselet utján volna itt is képviselve, sőt legális törzstestülete minden üresedést gyorsan pótolhatna. Végre nem kellene a kisiparosokat választásra összetoborzani (meglévén az ő törvényes képviseletük) s nem lesz alkalom őket azzal vádolni, hogy csak kevesen jelennek meg vitális érdekeik képviseletében az urna előtt. A gyárosok stb. csoportja pedig a választást úgy oszthatná be, hogy min-

den évben a szolgálati évet kitöltöttek kiléphetnek s helyük póttagok által lenne pótolható.

A két csoportból álló iparhatósági megbizottak elnökét a kerületi elöljáróság nevezné ki (leghelyesebb volna e czélra lehetőleg az elöljárót vagy helyettesét megnyerni), a jegyzőt pedig ugyancsak az elöljáróság rendelné ki a hivatalos fogalmazói személyzet sorából. Az illetékes iparfelügyelők a megbizottak üléseire mindenkor meghivatnának. Hogy pedig bizonyos ügyek mindenütt egyöntetűen intéztessenek el, a kerületi megbizottak elnökei, helyettes elnökei és jegyzői állandó grémiumot alkotnának, mely legalább félévenkint tartandó közös ülésein az elvi fontosságú ügyekben megállapodik és esetleg a többi kérdések elintézésére nézve is irányt jelöl ki.

2. A vidéken, a hol ipartestületek vannak, ott a testület elöljárósága képezi a megbizottak felét, másik felét a képesitéshez nem kötött iparosok, gyárosok, kereskedők választanák. Elnökük az iparhatósági biztos, jegyzőjük a testületi jegyző. Az illetékes iparfelügyelő hivatalból tagja a megbizottak testületének.

3. A vidéken, a hol ipartestület nincs, ott a képesitéshez kötött iparosok is választják képviselőiket, a többi iparosok és kereskedők is, természetesen mindkét csoportban egyenlő számban. Elnököt és jegyzőt a városi hatóság rendel ki, az illetékes iparfelügyelő hivatalból meghivandó az ülésekre.

E rendszer előnyei főleg abban állanak, hogy minden érdekcsoport kellőképpen képviselve volna a megbizottak testületében, sőt az ipartestületi kiküldöttek arra is ügyet vethetnének, hogy az ipartestületek autonomiáján a megbizottak csorbát ne ejtsenek. Egyebekben pedig az igy összealkotott megbizottak testülete minden kerületben, illetve minden városban valóságos komplet ipartanácsot képezhetne mindazon általános érdekű fontos iparügyekre nézve, a melyeket Egyesületünk tagjai az ujonnan szervezendő megbizottak testületének hatásköréhez utalni jónak látott.

Kisebb ügyek.

Az ipartörvényre vonatkozó *elvi fontosságú határozatok* tudomásulvétele nagyon fontos minden ipartestületre nézve. Előterjesztésünkre a tanács elhatározta, hogy ezek megjelenésük után az összes fővárosi ipartestületeknek és az iparhatósági biztosoknak haladéktatanul megküldessenek.

Az iparigazolványok kiadásának azonnali közlése tárgyában a fővárosi Tanács előterjesztésünk alapján a következőket határozta:

Minthogy az 1884 : XVII. t.-cz. 177. §-a értelmében az I. fokú iparhatóságok által kiadott iparigazolványokról és iparengedélyekről az illető ipartestületek is értesitendők, ezen bejelentés szerint azonban

egyes ker. elöljáróságok a törvény ezen rendelkezésének vagy egyáltalán nem, vagy csak nagy késedelemmel felelnek meg, ennélfogva szigorúan utasitja a tanács a ker. elöljáróságokat, mint I. fokú iparhatóságokat, miszerint az általuk kiadandó igazolványokról és engedélyekről *az illető ipartestületeket is azonnal értesiteni el ne mulasszák.*

Az ipartestületi statisztika.

Egyesületünk ipartestületi szakosztálya beható megbeszélés tárgyává tette a kereskedelemügyi miniszter úr 1898-ik évről szóló jelentésének az ipartestületi statisztika létesitésére vonatkozó adatait. A szakosztály hálás elismeréssel vette tudomásul a kereskedelemügyi miniszter urnak e kezdeményezését, de egyuttal a statisztikai adatok teljességének, az ipartesületi élet tökéletesebb feltüntetésének szempontjából több óhajtást juttatott kifejezésre. Nevezetesen kivánatosnak jelezte a szakosztály a tag- és felvételi díjakról és hátralékokról, továbbá a békéltető bizottságok működéséről szóló adatoknak, végül az ipartársulatokra vonatkozó adatoknak fölvételét is. Mindezeknek az adatoknak feltüntetését az ipartestületi statisztika teljességének érdekében az Egyesület is czélszerűnek és kivihetőnek tartván, arra kértük a kereskedelemügyi miniszter urat, hogy ipartestületi szakosztályunk óhajtásait a statisztikai adatok gyüjtésénél nagybecsű figyelmére méltassa.

A kereskedelemügyi miniszter úr rövidesen arról értesitett bennünket, hogy fölterjesztésünk alapján az iránt intézkedett, hogy a tag- és felvételi díjakról és hátralékokról, továbbá a testületi békéltető bizottságok működéséről szóló adatok az 1900. évben már gyüjtessenek és a megfelelően módositott kérdő-ív a nevezett hivatal 1900. évi munkatervébe felvétessék. Az ipartársulatoknak az ipartestület által szintén óhajtott felvételét azonban czélszerűbbnek tartotta a miniszter úr a népszámlálással kapcsolatos ipari felvétel idejére halasztani, a mikor a többi ipari szervezetek (szak- és ifjusági egyletek, olvasó-körök, szövetkezetek stb. statisztikájának elkészitése is tervbe van véve.

Testületek jogtalan leletezése.

Megokolt felterjesztéssel éltünk az ipartestületek bélyegmentes beadványainak jogtalan megleletezése tárgyában. E kérelmünket a fővárosi ipartestületek által beszolgáltatott számos adattal támogattuk. E beadványunk elintézéseül a kereskedelemügyi miniszter úr rendeletileg intézkedett. E rendelet lényege a következő:

A pénzügyminiszter úr az Egyesületnek fenti kérelméből folyólag utasitotta a kir. központi díj- és illetékkiszabási hivatalt, hogy a hozzá beérkező *leleteket a legalaposabban figyelje meg,* nehogy a leletező tájékozatlansága folytán felvett téves lelet alapján egyuttal téves illetékelőirás is eszközöltessék. A sérelmes leletezések miatti panaszok

főképen a székesfőváros hatóságai és hivatalai ellen irányulnak. Ez utóbbi körülménynél fogva a pénzügyminiszter úr czélszerűnek tartaná, ha az Egyesület a székesfővároshoz fordulna azon kérelemmel, hogy alárendelt közegeit utasitsa, miszerint az e tárgyban a pénzügyminiszter hivatali elődje által, a volt földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter urral egyetértőleg még 1885. évi szeptember hó 27-én 59.809. szám alatt kelt körrendelet határozmányaihoz szigoruan alkalmazkodjanak s az ipartestületek bélyegmentességét ezen rendelet értelmében vegyék figyelembe.

A fővároshoz ily értelemben megtettük a szükséges előterjesztést. E tárgygyal kapcsolatban kivánatosnak jeleztük, hogy a *leletezés előtt a feleket hivja fel a hivatal, a beadványról hiányzó bélyeg pótlására.*

Ipartestületi illetékek.

Az ipartestületi illetékek tudvalevőleg közadók módjára hajtandók be; de ez a behajtás a fővárosban gyakran oly késedelmes, hogy általános panaszra ad okot. Ennélfogva kéréssel fordultunk a főváros tanácsához e baj gyökeres orvoslásáért. Beadványunk alapján a tanács intézkedett az iránt, hogy az adószámviteli hivatalok a kérdéses díjak behajtása körül a jövőben, a mennyiben ez, az igen sok kistételű követelésekre nézve csak lehetséges, erélyesebben járjanak el; de egyszersmind felhivta a helybeli összes ipartestületeket is, hogy miután a tanács a maga részéről már intézkedett, az ipartestületek is törekedjenek megtenni mindent a nehézségek elháritására, a velük közölt tanácsi határozat utmutatásai szerint. E tanácsi határozat kapcsán egyidejüleg még egy utasitás adatott ki az összes adóhivataloknak, a melyben azok az ipartestületi megkeresések indokolatlan visszaküldözgetésétől eltiltattak és utasittattak, hogy a feleknek a tartozás kifizetésére, vagy az általuk a testülettől nyert részletfizetésekre vonatkozó állitásaikat csak akkor vegyék figyelembe, ha állitásaikat az ipartestület nyugtáival vagy engedélyeivel igazolni tudják. Az adóhivatali közegek részletfizetéseket nem szoktak engedélyezni; de ha valaki követelt tartozása részlettörlesztésére bizonyos részletet beszolgáltat, ezt az adóhivatal nem utasithatja vissza. Végül utasittattak az összes adóhivatalok még arra is, hogy a náluk levő ipartestületi díjhátralékokat sürgősen vegyék revizió alá és intézzék el, az ipartestületek sürgetésére pedig esetről-esetre, az ügyállás közlése mellett, válaszoljanak.

A békéltető bizottságok itéleteinek végrehajtása.

A főváros tanácsa egy sérelmes rendeletet adott ki, mely a testületek *békéltető bizottságai által hozott itéletek végrehajtását* csak az esetben tartja foganatosithatónak, ha ezt a felek maguk sürgetik s ha a felek a rendeletben megjelölt végrehajtási költségeket előlegesen lefizetik. Miután a testület mindenkor a felek képviseletében és ezek

nevében szorgalmazta az itéletek végrehajtását, miután a végrehajtási törvény a testület békéltető bizottsága itéleteinek végrehajtására nem alkalmazható és különben is a tanács most emlitett rendelete lényegében az országos törvényekbe ütközik, Egyesületünk az ellen a kereskedelemügyi miniszterhez felterjesztéssel élt s a nevezett rendelet megváltoztatását kérve, azt az utasitást szorgalmazta, hogy az ipartestületi békéltető bizottságok határozatai az elöljáróságok által hivatalból, a megkeresvény beérkezése után három nap alatt foganatositandók, ha a hivatalból való foganatositás kéretett.

Budapesti ipartestületek a kerületi érdekek szempontjából.

A testületek alakulásánál a kerületi érdekek is megkövetelték a maguk figyelembevételét s igy jött létre a budai I—III. kerületi vegyes ipartestület. Az iparosság felhivására azonban csakhamar foglalkoznunk kellett a fővárosi I—III. és IV—X. ker. vegyes ipartestületek egyesitésének kérdésével. Ipartestületi szakosztályunk közös tanácskozásra hivta meg a két ipartestület képviselőit, az egyesülés lehetőségének és esetleg feltételeinek megbeszélése végett. A szakosztály elnöke előterjesztette, hogy a két ipartestület különállása egyrészt a törvénynek nem felel meg, másrészt az erők elforgácsolását okozza és a kérdés előzményeinek ismertetése után, felszólitotta a testületek kiküldötteit, hogy az egyesülés megkisérlésének módozatait beszéljék meg. Az I—III. kerületi ipartestület jegyzője kijelentette, hogy küldőitől olyan utasitást kapott, hogy az egyesülést ellenezze. A IV—X. ker. ipartestület kiküldöttei kijelentették, hogy készségesen hozzájárulnak az egyesüléshez, de a maguk részéről ennek érdekében ujabb lépést tenni nem hajlandók. A kiküldöttek egymás nyilatkozatait ad referendum véve, testületeik elöljárósága elé terjesztették, de eddig ez ügyben a kivánt eredményt elérni nem lehetett.

Iparhatósági biztosok tiszteletdíja.

Ez a kérdés is a tisztázandók közé került; az iparhatósági biztosok t. i. a testületeknél, ugy is, mint a békéltető bizottságok elnökei, annyira el vannak foglalva, hogy nem lehet tőlük kivánni, hogy a nagy idő- és fáradságbeli áldozatokat ingyen teljesitsék. A budapesti testületek nem is kivánták ezt. Csak az egész kicsiny testületek huzódtak a tiszteletdíjtól; a kérdés napirendre kerülvén, Egyesületünk a mellett foglalt állást, hogy az iparhatósági biztosoknak munka-, illetve tiszteletdíj jár és ily értelemben tett megokolt előterjesztést a tanácshoz. A tanács azonban a következőkben preczizirozta álláspontját: Minthogy az egyes ipartestületekhez kijelölt iparhatósági biztosok a főváros közigazgatási személyzetének státusában nem foglaltatnak, de állásuk és működésük minőségénél fogva oda nem is sorolhatók; minthogy továbbá az iparhatósági biztosok részére törvény

szerint díjazás különben sincs megállapitva, ennélfogva az Országos Iparegyesületnek erre irányuló kérelme nem teljesithető.

A gyakorlati élet azonban mégis a mi álláspontunkat érvényesitette.

Megjegyezzük, hogy a mikor a budapesti kádár-, stb. ipartestület panaszszal fordult hozzánk, hogy miután a biztosnak tiszteletdíjat nem adhat s igy az állást senki sem akarja nála elfogadni, tehát segitsünk rajta mi: Egyesületünk igazgatója önként vállalkozott ez állás dijtalan betöltésére s ily minőségben három éven át hiven teljesitette kötelességeit.

Az ipartestületek portómentessége.

Az Ipartestületek Országos Szövetségével együtt több ipartestület panasza folytán felterjesztésben kértük az ipartestületi portómentesség kiterjesztését és a régi szabályok hibás értelmezése folytán meginditott megtorló eljárások beszüntetését. A felterjesztésre a keresk. miniszter ur jun. 30-án 37.910/909. V. sz. a. kelt leiratában ezt közölte velünk:

Folyó évi április hó 26-án 294. szám alatt kelt felterjesztésére értesitem az Egyesületet, miszerint méltányolva az ipartestületek közhasznú tevékenységét, az ipartestületi közgyülési és elöljárósági ülési meghivókat, szakosztályi értesitőket és évi jelentéseket, egyidejűleg kibocsátott és ·/. alatt másolatban csatolt rendeletemmel az ebben közölt feltételek alatt portómentesnek nyilvánitom.

Egyszersmind egyidejűleg intézkedem, hogy az illető posta- (és távirda) igazgatóságok a budapesti asztalosipartestület, a sátoraljaujhelyi általános ipartestület és a szegedi ipartestület által feladott közgyülési és elöljárósági ülési meghivók, szakosztályi értesitők és évi jelentések postadíjának utólagos megtéritésétől eltekintsenek.

Az emlitett rendelet igy szól:

Az ipartestületek a közgyülési és az elöljárósági ülési meghivókat, a szakosztályi értesitőket és az évi jelentéseket az ipartestületi tagoknak nem ajánlottan és nyilt alakban, tudniilik nyilt levelező-lapokon, nyitott boritékban és keresztkötés alatt »Iparhatósági ügyben, portómentes« záradékkal portómentesen küldhetik el:

Ez a portomentesség a helyi forgalomban is igénybe vehető.

A szóban lévő küldeményeken az ipartestületek, mint elsőfokú iparhatóságok tartoznak magukat feladókul megnevezni és a czímzésben kitenni tartoznak, hogy a czímzett az ipartestület tagja.

Ipartársulati kényszer.

A budapesti kávésipartársulat fölterjesztéssel élt a kereskedelmi miniszterhez, melyben kérte, hogy a kávésipartársulatba való belépést a kávésipart gyakorlókra nézve kötelezőnek mondja ki. E fölterjesztést az ipartársulat az Egyesületnek is megküldötte azon kérelemmel, hogy kivánságát illetékes helyen támogassa. Egyesületünk a kérelmet, a preczedensekre való tekintettel is, megokoltnak találván, azt fel-

terjesztéssel támogatta. A székesfővárosi kávémérők ipartársulata a kávésipari szabályrendeletnek a kötelező társulati tagságról rendelkező szakasza fenntartása érdekében szintén kikérte Egyesületünk támogatását. Egyesületünk a kávés ipartársulat hasonló tárgyu kérelme alkalmából elfoglalt álláspontjának fenntartásával, a kávémérő ipartársulat kérelmét is támogatja.

Iparosoknak fogházzal való büntetése ellen.

Egyesületünk az iparkihágási ügyekben kiszabott pénzbüntetéseknek behajthatatlanság esetén fogházbüntetésre leendő átváltoztatása ellen felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszter urhoz, melyben kiemeltük, hogy némely iparkihágási ügyekben a pénzbüntetések elzárásra való átváltoztatása aránytalanul sulyos és igy igazságtalan zaklatása az iparosoknak. Különösen áll ez a tanoncziskolai mulasztások miatt kiszabott pénzbüntetésekre, a melyek a legtöbb esetben egészen igazságtalanul sujtják a mestert. A mulasztás többnyire kizárólag a tanoncz hibája és igy nem igazságos, hogy ezért a mester elzárás folytán esetleg polgári becsületében is kárt szenvedjen.

A miniszter ur válaszában jelezte, hogy a pénzbüntetésnek elzárásra való átváltoztatása az 1879. évi XL. t.-cz. 22. §-a értelmében történik ; de, hogy az iparosságot a birságolás érzékenyen ne sujtsa, intézkedett, hogy a minimum egy koronán alul is megállapitható legyen.

Vám- és kereskedelmi szerződések.

Önálló vámterület.

Egyesületünk első ötvenéves történetében tüzetesen beszámoltunk arról a tevékenységről, melyet az önálló vámterület ei dekében *Mudrony* Soma akkori igazgatónk lelkes vezérlete mellett a hetvenes években rendszeresen meginditottunk és azóta is állandóan napirenden tartottunk. És a kik Egyesületünk működését csak futólagos figyelemmel kisérik, tudják, hogy *az önálló vámterület kérdésének az ujabb időben is az Iparegyesület volt a melegágya* s hogy ez eszme terjesztésének palántáit tőlünk vitték el a leghivatottabbak, hogy elültessék az egész országban.

És ebben a munkában előljártak Egyesületünk vezető férfiai, akiknek propagatórius működése egy pillanatra sem szünt meg, a mit a tőlünk távolabb álló nagyközönség széles rétegei is bizonyára jól tudnak.

Egy inczidens alkalmából, a kevésbé beavatottak vagy esetleg félrevezetettek tájékoztatása czéljából, kénytelenek voltunk a kö.etkező tényeket összefoglalni és a nyilvánosságra hozni :

1. Az Országos Iparegyesület boldog emlékü igazgatója, *Mudrony* Soma volt annak idején az Országos Iparegyesület által az önálló vámterület érdekében meginditott czéltudatos mozgalom lelke ; ő vetette meg az *önálló vámterület irodalmának alapjait,* két, az

Egyesület kiadásában megjelent és ma is keresett alapos és uttörő munkájával.

Az autonom vámtarifa kérdésével Egyesületünk már évekkel ezelőtt foglalkozott, a mikor is *Matlekovits* Sándor vezetése mellett minden iparágra nézve tüzetes kutatásokat rendelt el és Egyesületünk szakértő tagjainak véleményét terjedelmes emlékiratba foglalva, terjesztette elő egyrészt általános óhajait és kivánalmait, másrészt minden fontosabb iparágunkra vonatkozó konkrét javaslatait. A *Matlekovits* Sándor által szerkesztett ez emlékiratunk (lásd alább) megjelent annak idején külön kiadásunkban, de megjelent, mint az 1898. évi vám-ánkét naplószerű jegyzőkönyvének függeléke is. Azóta is sokan, főleg közgazdák, irók, képviselők keresik nálunk ez uttörő munkálatot.

Az 1898-iki *vám-ánkéten* pedig Egyesületünk kiküldöttei, *Thék* Endre alelnök és *Gelléri* Mór igazgató voltak az elsők, a kik az önálló vámterület mellett általános figyelem és osztatlan tetszés közben szálltak sorompóba.

2. Abban az időben, mikor a függetlenségi párt az ország fontosabb góczpontjain népgyüléseket rendezett, ez a párt súlyt helyezett rá, hogy necsak ellenzéki, hanem *pártatlannak* ismert *szakemberek* is argumentáljanak az önálló vámterület mellett, nehogy a mozgalomnak tisztán egyoldalú pártszinezete legyen. Ekkor az Országos Iparegyesület képviseletében *Zichy* Jenő gróf és *Gelléri* Mór küldettek ki, a kik Debreczenben és Szegeden argumentumokban gazdag beszédeket mondottak az önálló vámterület érdekében.

3. Az 1902 október havában Nagyváradon tartott iparosgyülésen az önálló vámterület kérdésének előadója *Gelléri* Mór volt, a kinek megokoló beszédét nagy tetszéssel fogadta a kongresszus. Szórólszóra megjelent ez a beszéd az ülés naplójában. Ugyancsak Egyesületünk igazgatója szerkesztette azt az emlékiratot, melyet a nagyváradi gyülés a képviselőházhoz intézett s melyet annak idején a napilapok és szaklapok is annyira méltattak, hogy szó szerint leközölték. Olvasható tehát még ma is számos akkori napilapban és szaklapban.

4. A fővároshoz az ipar hanyatlásának okairól és emelésének eszközeiről 1903. elején irott terjedelmes memorandumunkban az önálló vámterületről a következőket emeltük ki:

Mindenekelőtt azt kell azonban kiemelnünk, hogy a viszonyokat rendkivüli módon javitaná nemcsak a fővárosban, hanem az egész országban az önálló vámterület létesitése, mely elgyöngült társadalmi szervezetünk vérveszteségét aránylag legrövidebb idő alatt jórészt helyrehozhatná.

Egyesületünk volt az első, mely a hetvenes évek elején országos mozgalmat inditott az önálló vámterület érdekében és azóta minden adott alkalommal számtalanszor hangoztatta a vámsorompók felállitásának elengedhetlen szükségét és messzeható fontosságát.

Két év előtt maga a köztörvényhatósági bizottság is egyértelmüleg sorompóba állott az önálló vámterület érdekében. A mikor tehát a székesfőváros ipara hanyatlásának okait kutatjuk és fejlesztésének föltételeit keressük, újból és nyomatékosan kell hangsulyoznunk, hogy iparunk fellendülésének legelső orvosszere az önálló vámterület létesitése.

Addig is azonban, a mig arra a pontra érünk, a melyen az önálló vámterület létesitése valósággá válik, mindent el kell követnünk, hogy annak előfeltételeit biztositsuk a hazai iparfejlesztés minél szélesebb körben való meginditása által; e czélból pedig egy tervszerű, az egész országra kiterjedő iparfejlesztési politika inaugurálása szükséges. Ennek alapjai képezhetnék az átmenetet a mai állapotból az önálló gazdasági berendezkedéshez, mely igy minden rázkódtatás nélkül fogja áldásait az országnak megteremteni.

5. A Budapesten 1904. évi május hó 8-án, a Fővárosi iparoskörben a nagykanizsai ipartestület kezdeményezésére *Thék* Endre elnöklete alatt megtartott országos ipartestületi értekezleten ugyancsak az Iparegyesület igazgatója dolgozta ki a gyülés határozatából a képviselőházhoz intézett memorandumot, mely első sorban és legnyomatékosabban az önálló vámterület létesitését követeli.

Egyesületünkben, fönnállása óta, egyetlen magánvélemény sem mert a közös vámterület érdekében megnyilatkozni, miután mindenki tudja, hogy ilyen felszólalásnak az Országos Iparegyesület kebelében semmiféle talaja sem lehet.

Maga elnökünk, *Matlekovits* Sándor úr is, több izben ünnepélyesen kijelentette Egyesületünk körében, hogy bár köztudomású, hogy ő a közös vámterület híve, de *ebben* a körben, t. i. az Országos Iparegyesületben, az önálló vámterületet nemcsak nem ellenezte, hanem *mindenkor rendelkezésére állott az Egyesületnek abban, hogy ezt a programmpontját helyes irányban segitse érvényesiteni.* Mert az a meggyőződése, hogy valamint a politikában szükség van a közjogi radikálizmusra, épp úgy jogosult *hivatása egy közgazdasági egyesületnek és első sorban az Országos Iparegyesületnek, a közgazdasági függetlenség felé való törekvés.* Éppen ezért itt, ebben az Egyesületben, soha sem foglalt állást a közös vámterület mellett. Utal arra is, hogy az Egyesület egyik alelnöke (*Thék* Endre) és az igazgató minden időben minden alkalmat megragadtak arra, hogy *az önálló vámterület álláspontját a legerélyesebben hangoztassák és annak érdekében minden lehetőt megtegyenek.* Tiltakozik az ellen, hogy az Iparegyesület vámpolitikáját illetőleg, az ő privát álláspontja félremagyarázásával, bizonyos téves nézetek és következtetések érvényesüljenek és esetleg pártpolitikai czélokból kihasználtassanak, annál kevésbbé, mert az Egyesület soha senkinek politikai pártállásába bele nem avatkozott és a pártpolitikától mindig távol állott.

* * *

Az emlitett inczidens alkalmából egy fővárosi napilap azt igyekezett olvasóközönségével elhitetni, hogy azért lehetett föltenni, hogy az Iparegyesület eltért eredeti álláspontjától, mert az igazgatóság egyszer a kormánynak osztentative bizalmat szavazott. Ez azonban nem felel meg a valóságnak. Az Iparegyesület a másféléves obstrukczió elfajulása és az ipari, valamint a gazdasági érdekekre való káros hatása ellen emelte föl tüntetően a szavát, de ez alkalommal is hangsúlyozta a következőket:

Figyelemmel kell lenni elhatározásunknál arra, hogy az anyagi erejétől megfosztott, elszegényedett nemzet ellentállási képességét szükségképen elvesztené és minden önkénynek és hatalmaskodásnak védtelenül ki volna szolgáltatva, *mig a gazdasági viszonyok egészséges fejlődése, a nemzet angagi erejének gyarapodása, a társadalom széles rétegeinek vagyonosodása, a nemzet ellenálló képességét a jövőben bekövetkezhető küzdelmek idejére is fentartaná és fokozná*; és végül arra, hogy a *magyar nemzet fennállásának egyik alapfeltétele a teljes anyagi és gazdasági önállóság,* mert ennek birtokában idővel nemzeti eszményeink tökéletes megvalósitását is elérhetjük, mig anyagi önállóság hiányában állandóan még annyit sem volnánk képesek megtartani, a mennyit az eddigi küzdelem árán kivivtunk.

Ezt a lépésünket pedig az összes hazai kiváló ipari szakegyesületek föltétlenül helyeselték és támogatták

*
* *

Utolsó emlékiratunkat különben *az Ausztriával kötendő vám- és kereskedelmi szerződés* tárgyában a millenáris évben intéztük a kormányhoz. E terjedelmes emlékiratunk lényeges részei a következők:

A fősúlyt arra kell fektetni, a mit az 1867-iki kiegyezési törvény is kimond, hogy a monarchia két államának tulajdona jogtalanul meg ne károsittassék. És miután Magyarország főleg az indirekt adóknál, valamint a közös vám által megdrágitott osztrák iparczikkeknél van megdöbbentő módon megkárositva, mindenek felett ezt a két ügyet kell igazságos alkudozás tárgyává tenni.

A mi az indirekt adókat illeti, itt három elengedhetlen követelmény merült fel.

Az első követelmény: hogy a monarchia két államának tulajdona egymással szemben lelkiismeretesen megóvassék. Miután az itt szóban forgó közvetett adók fogyasztási adók, ez adók az utolsó krajczárig a fogyasztási terület részére biztosittassanak.

A második követelmény — a mi az igazság alapján szintén magától értetődik — az, hogy a kivitt czikkeknél való adóvisszatérités vagy adóleirás mindig azon állam terhére történjék, a mely államból az illető czikk kivitetett, illetőleg a mely államban az illető czikk termeltetett és a mely állam az illető adót beszedte.

A harmadik követelmény — a mely a Magyarország mezőgazdaságát sujtó válságnál fogva ugyszólván életkérdést képez, — abban áll, hogy eme legnagyobb hivatású mezőgazdasági iparágak fejlesztése semmi áron ne bénittassék meg oly adóügyi intézkedések által, melyek hazai viszonya-

inkra nem illenek, vagyis más szóval, hogy a szesz-, czukor- és söradóra vonatkozó adótörvények az önálló intézkedési jog életbeléptetésével viszonyainkhoz alkalmazkodhassanak és ez iparágaknak nem hanyatlását, hanem erőteljes fejlődését idézzék elő.

A mi a közös vámok által megdrágitott árúk után a fogyasztó ré. széről a termelő javára fizetett rejtett adót, vagyis prémiumot illeti, itt két — az előbbieknél még sokkal fontosabb — követelménynyel állunk szemben. Az egyik, hogy a monarchia két államának tulajdona egymással szemben pontosan megóvassék; azaz hogy a védvámok által előidézett ártöbblet, vagyis termelési prémium azon állam javára essék, a mely állam területén az illető czikk megvétetett, illetőleg elfogyasztatott, vagyis más szóval, a hol eme prémiumot megfizették.

A másik követelmény, hogy Magyarország — a hazai ipar fejlesztése szempontjából — a közgazdasági politika leghatályosabb eszközét: a vámügyi intézkedések és különösen a vámvédelem jogát érvényesithesse.

Mindezen követelménynek megvalósitására csak egy raczionális mód képzelhető, t. i. a monarchia két állama területének fogyasztási, illetőleg vámvonal általi elkülönitése.

De magától értetik, hogy az elkülönités a monarchia két állama közötti szövetséges viszony megbontását nem vonhatja maga után, sőt ellenkezőleg, — a mennyiben ez intézkedés a két állam tulajdonának és jogainak igazságos megóvását idézné elő, — az eddig mindkét részről hangoztatott elégületlenség teljesen megszünne és a két állam közötti összetartozandóság mindinkább megszilárdulna.

Magától értetődik az is, hogy az eddigi szövetségnek mindazon intézkedései, melyek eddig is hasznosaknak bizonyultak, nevezetesen a külfölddel kötendő szerződések együttes és egyetértő megkötése, a két állam területén lakó polgárok kereskedelmi és iparüzemi jogainak azonositása, a forgalmi eszközök azonos jogu igénybevétele és az ugynevezett »legnagyobb kedvezmények« joga stb. teljes érvényben maradjanak.

Sőt a mi a »legnagyobb kedvezményeket« illeti: miután a monarchia két állama között politikai és egyéb közérdekű kapcsok vannak és mindkét államnak érdekében áll, hogy testvérállama minél inkább fejlődjék, gyarapodjék és ez által a monarchia összhatalmát fokozza, a két állam egymásnak még sokkal messzebb menő előnyöket nyujthatna, mint bármely idegen államnak. Ki lehetne ugyanis a vámszövetségben mondani, hogy az idegen államokkal szemben felállitott közös vámok a monarchia két állama között tetemesen, esetleg felényire leszállitandók volnának.

Ilyen alakban a monarchia két állama közötti vámszövetség biztos és megingathatlan alapot nyerne és az idegen államokkal szemben a monarchia — a vámvonal felállitása daczára — egységes jelleggel birna.

* * *

Az évek során, az általános küzdelmen kivül, felöleltük a részletkérdéseket is. Igy hasznos munkát végeztünk

az önálló magyar autonom vámtarifa

megteremtése érdekében megindult mozgalomban.

Egyesületünk igazgatósága ugyanis még 1898 márczius havában *Matlekovits* Sándornak, a végrehajtó-bizottság elnökének inditványára, a következő határozatot hozta:

Az Országos Iparegyesület elnöksége az önálló magyar autonom vámtarifa megfelelő előkészitése érdekében szakférfiak meghallgatásával minden egyes iparág számára külön kérdőpontokat állapit meg, melyeknek lényege körülbelül a következőkre terjed: iparának mi a nyersanyaga, honnan szerzi meg, *vámmal leendő megterhelése mily hatással lenne iparára;* ugyanez a kérdés irányult az esetleg külföldről szerzett félkészitményre, segédanyagokra, szerszámokra és gépekre nézve; mily czikkeket állit elő, névszerint megnevezve, az anyag minőségének megjelölésével és lehetőleg a most érvényes vámtarifa kifejezéseiben; melyik az a legkisebb vámtétel, mely szükséges arra, hogy az osztrák, esetleg más külföldi verseny ellen kellően meg legyen védve; mivel okolja meg a kivánt vámtétel szükséges voltát.

Ezek a kérdőpontok, melyek egyes iparágak speciális viszonyaihoz képest egyben-másban módosultak, megküldettek a különböző iparosokhoz, gyárakhoz és termelőkhöz, a lehetőség szerint közöltettek az illető kérdésekben foglalt árúczikkek mostani vámjai is és a megkérdezettek felkérettek, hogy rövid idő alatt megfelelő válaszukat irásban adják meg.

Egyesületünkhöz intézett leiratában a miniszter ur a következőkre hivott fel bennünket:

Tudomásom lévén arról, hogy az Országos Iparegyesület a magyar autonom vámtarifa tervezetének előkészitése czéljából saját részéről akcziót inditott meg és ez alkalommal oly adatok birtokába jutott, melyek a vámtarifa-tervezet kidolgozásához értékes anyagot szolgáltatnának, felkérem az Egyesületet, hogy ezen adatokat, a folyamatban levő munkálatok érdekében, rendelkezésemre bocsátani sziveskedjék.

Hogy egyrészt eddigi munkásságunk eredményét bemutassuk, másrészt, hogy a kereskedelemügyi miniszter ur kivánságának még kellő időben megfelelhessünk, a hozzánk érkezett nagyszámú válaszokból hat ívre terjedő nagyquart-alakú füzetben közreadtuk az anyag javát, illetve közérdekű részét.

Az érdekeltek meghallgatása után *Matlekovits* Sándor, végrehajtóbizottságunk elnöke által kidolgozott, tüzetes memorandum bevezető részében általánosságban a következőket ajánlottuk a miniszter ur figyelmébe:

A keresk. miniszter úr hozzánk intézett leiratában hangsulyozza: »Annak a véleménynek megalkotása előtt, hogy az új vámtarifában gazdasági viszonyaink előbbre vitele érdekében mely szempontok érvényesüljenek, mindenekelőtt gondos mérlegelést igényel az, hogy a jelenleg érvényben lévő vámtarifa mily hatást gyakorolt a hazai termelésre, iparra, kereskedelemre és forgalomra, melyek ama hiányai, melyek gazdasági életünk fejlődését esetleg akadályozták és viszont, melyek azon előnyei, melyeknek megtartása kivánatosnak látszik. Épugy vizsgálat tárgyává

teendő azon befolyás, melyet a bel- és külföldön tett vám- és kereskedelmi politikai intézkedések a hazai gazdasági viszonyok fejlődésére gyakoroltak«.

Ezen utasitását akként fogtuk föl, hogy a lefolyt évtizedben folytatott vámpolitikai irányról mondjunk véleményt és főkép az iránt nyilatkozzunk, vajjon a szerződéses vámpolitika előnyös volt-e a magyar ipar szempontjából s igy a jövőre nézve ez a politika folytatandó-e, avagy térjünk át a teljes autonom vámpolitikára. Annál megokoltabbnak tartjuk a miniszter úr ebbeli kérdését, mert a vámtarifa tervezésénél már tisztában kell lenni az iránt: *szerződéses vámpolitika vagy autonom intézkedés legyen-e a jövendőben követendő.*

Ismeretes Egyesületünk abbeli álláspontja, hogy ipari érdekeinknek megfelelően csak önálló és Ausztriától különvált vámterületen lehetne intézkedni. Tudjuk, hogy ezuttal ezt a kérdést nem tárgyalhatjuk s azon kényszerhelyzetből kell nyilatkoznunk, mely az Ausztriával való közös gazdasági területet tartva fenn, a közös vámterületen belül kivánja a magyar ipar érdekeit is szolgálni. Ebből a szempontból az autonom vámpolitika követését a magyar ipar érdekében határozottan rossznak kell jeleznünk. Számos iparágunk utalva van arra, hogy készitményeivel a vámkülföldre menjen, Ausztria nem nyujt fölösleges iparczikkeinknek állandó piaczot, mert hisz majdnem minden iparágban erősebb nálunk s inkább Ausztria hozza hozzánk iparának fölöslegét. Ha tehát autonom vámpolitikával elzárjuk a külföldi piaczokat, ha szerződések utján nem biztositjuk a kivitel lehetőségét, akkor számos iparágunk válságos helyzetbe juthat.

Egy statisztika összeállitásában főbb iparczikkeink közül néhányat felsoroltunk, melyekre nézve az összegek nagyságából kivehető jelentőségük.

Kétségkivül vannak ezen összegekben nagy mennyiségek, melyek az osztrák ipar részéről kerülnek kivitelre, ámde a magyar ipar még abban is előnyt nyer, ha a vele versenyző osztrák ipar a külföldre is mehet fölös termékeivel és nem nehezedik még nagyobb erővel a magyar fogyasztás térfoglalására. Ezen kiviteli czikkekre nézve a szerződések, ha mást nem, legalább a vámok stabilitását nyujtják, a mi már magában véve is legalább az üzletszámitásra nyujt biztonságot és iparunkat abba a helyzetbe hozza, hogy az illető külállamokkal versenyre kelni mer.

Iparunk majdnem minden ága súlyt fektet a kereskedelmi szerződésekre; malomiparunk, a malátagyártás, a keményitő-gyárak, a czukor- és szeszgyárak, a sörgyárak, a vas- és fémárúiparok, a kefekötők, a kosárkötők, a nyergesek, szűcsök, bőrgyárosok, még ha csekély összegekkel is, a külföldi piaczokra igyekszenek; sőt sok iparágunk, a mely Magyarországon bőséges elhelyezkedést találna, a közös vámterületben kénytelen megalkudni az osztrák iparral, kartellek alapján a vámbelföld fogyasztásának egy részét kapja biztos piaczul, termékeinek többi részére nézve mindazáltal a vámkülföldre lesz utalva s ott kell — néha potom árakon — tuladni gyártásának nagy részén. Ott van például a zománczos vasedényipar; bőséges tér nyilik számára Magyarországon, a fennálló kartell értelmében mindazonáltal csak korlátolt az a mennyiség, melyet a belföldön

elhelyezhet, a többivel Romániában, Szerbiában, Bulgáriában és más országokban keres piaczokat.

Ugyancsak iparfejlesztési szempontból kivánatos a szerződéses vámpolitika azon hatalmas iparágaknál, melyek az osztrák tartományokban jutottak virágzásra, de a melyekre nálunk is, ha gazdaságilag tovább fejlődni akarunk, szintén szükségünk van. Az összes textil-ipar, a vas-, fém- és gépipar nálunk sokkal jobban és könnyebben fejlődik, ha az e tekintetben hatalmas és legalább velünk szemben tulságos erővel biró osztrák gyáripar alkalmas szerződések által czikkeinek egy részére a külföldet számithatja rendes vevői közé, mintha a vámterületre szoritkozva, az iparilag gyöngébb Magyarországra bocsátja gyártmányainak fölöslegét és elözönölve a magyar fogyasztási piaczot, a magyar ipart mindjárt csirájában megfojtja.

Az elzárkózási és autonom vámpolitika talán használhat az osztrák iparnak — habár az a körülmény, hogy a legutóbbi években több osztrák iparág csak úgy tudta fenntartani üzemét, hogy az iparosok maguk kivitelük számára kiviteli jutalmakat osztogattak, eléggé igazolja a külföldi piacz föltétlen szükségességét; — talán az osztrák iparosok azáltal nagyobb erővel láthatnak a magyar piacz teljes meghóditásához: de a magyar ipar ily vámpolitikából előnyt nem élvez, sőt az osztrák verseny erőszakos felköltése által a legnagyobb mérvben veszélyeztetik. Még a nagyon is lábrakapott kartellek, melyek után a gyöngébb magyar ipar az erősebb osztrák iparral türhető fegyverszünetre lépett és az árrontó verseny némileg mérsékeltetett, majdnem kivétel nélkül megkövetelik, hogy a fegyverszünetes iparosok a kartell területén kivül, a külföldön helyezzék el a kontingensükön felül termelt árúikat és ha a külföld piacza nem áll rendelkezésükre, a kartell föltételeit meg nem tarthatják, illetőleg kénytelenek üzemüket megszoritani és esetleg termelésük egész programmját és gyáruk működését megváltoztatni.

Ime, ezek azok az okok, melyek miatt a közös vámterületen a magyar ipar érdekében mulhatlanul a szerződéses vámpolitikát tartjuk szükségesnek és határozottan rosszaljuk azt a törekvést, a mely az önálló rendezkedést és az autonom vámpolitikát követeli. Természetes, hogy ezen körülmények közt, a midőn iparunk érdekében a külföldi piaczok megszerzését és biztositását óhajtjuk, annál jobban lesz iparunk megsegitve, minél több állammal és minél hosszabb idejű szerződések köttetnek meg. A stabilitás üzleti kérdésekben mindig nagy előny és a félelem a folytonos változásoktól az iparnak legnagyob veszélye. Ez okból szerződéses vámpolitikánknak arra kell törekednie, hogy minél több állammal s kivált a magyar ipar számára oly nagy jelentőséggel biró keleti országokkal hosszú időre szóló szerződések köttessenek.

Ezek a szerződések, a mennyire lehetséges, tarifaszerződések legyenek, azaz kössék meg számukra az illető országok vámtarifáit, még pedig lehetőleg mérsékeljék a tarifatételeket. A tarifatételek leszállitásán és megkötésén kivül biztositsák számunkra a legnagyobb kedvezést, mert semmi sem nehezitené meg jobban iparunknak a külföldön való versenyét, mintha más nemzetek közül bármelyik is nagyobb előnyben részesülne; ez legtöbb kiviteli czikkünkre nézve versenyünk teljes megsemmisülésével egyenlő lenne. A legtöbb kedvezés záradéka mindaddig, mig Középeurópa nemzetei

elkülönitett vámterületeket képeznek s mindaddig, mig az oly sokszor kivánatosnak jelzett középeurópai vámegyesülés létre nem jön, az európai vámpolitika alapja. Az amerikai Egyesült-Államok által kezdeményezett recziproczitási elv, vagyis az a törekvés, hogy vámszerződések által az egyik nemzet a másiknak oly tarifaelőnyöket biztosit, melyeket harmadik nemzet nem kap: lehetséges oly óriási vámterületen, mint Amerika és itt is csak egyes kiváló terményekre, azaz olyanokra, melyek az illető ország speczialitása és még itt is csak a kisérletezés stádiumában sínylődik ez a rendszer, de rendszeresen és kisebb vámterületekre alkalmazva, ellentmond a gazdasági békének és haladásnak.

Ezek után a készitendő autonom vámtarifa jellege is önként következtető. Ha szerződéseket akarunk, nem szabad az autonom vámtarifa tételeit nagyon felemelni, de mégis akkép kell őket megállapitani, hogy a szerződések megkötése czéljából folytatandó alkudozásoknál a szükséges engedmények megtehetők legyenek. Nagyban és egészben a most érvényes általános vámtarifának az ipari czikkekre vonatkozó tételei megfelelők, sőt magyar szempontból van sok, a mely már most is tulmagas és igy leszállitást türhetne. A később részletesen előadandóknál lesz alkalmunk egyes tételekre utalni, a melyek egyes iparágak szempontjából emelést igényelnek, valamint fogunk több izben találkozni vámtételekkel, melyek éppen az ipar érdekében leszállitandók. Itt csak utalni akarunk arra, hogy jellegére nézve a jövendőbeli általános vámtarifa a jelenleg érvényes vámtarifa értelmében készüljön.

Ugyancsak az emlitettek következménye, hogy az általános vámtarifa ne legyen, a franczia példát utánozva, kettős, hanem maradjon meg a mostani rendszerében, a mely csak egy vámtételt ismer minden árúra. A kettős vámtétel rendszere, a melynél a maximális tétel nem szerződéses államok irányában alkalmaztatik, a minimális tétel pedig azt a határt képezi, a meddig a kormány a szerződések tárgyalásánál a vámokat leszállithatja és megkötheti: a jövőben követendő vámpolitikára nézve nem alkalmas. Miután a szerződéses vámpolitika hívei vagyunk, nem javasolhatunk oly rendszert, a mely a szerződések megkötésénél nehézségeket okoz. Szerződési tárgyalásoknál minden fél csak úgy tesz engedményeket, ha előnyöket nyer és ezeket az előnyöket az alkudozás közben a másik féltől kicsikarja. Ily alkudozásoknál mindenesetre az a gyöngébb fél, a melyről már előre tudják, mit engedhet és mit kell is engednie és a melyről az ellenfél már előre tudja, hogy a szerződés által mást, mint a minimális tarifatételeket el nem érheti, de ezt mindenesetre el kell érnie. A kormány ily tarifarendszer mellett a tárgyalásoknál roppant ferde helyzetbe jut; ily előre megkötött és köztudomású minimális tarifánál a kormány a tárgyalásoknál a legfontosabb közgazdasági előnyöket veszélyezteti, mert nem szabad a minimális tételeken alul leszállania, még ha nagy vívmányokat tudna is elérni csekély áldozatok árán. A tapasztalás meg is mutatta, hogy a kettős tarifájú államok, igy Spanyolország és Francziaország, a szerződéses vámpolitikát mellőzik, Oroszország pedig kénytelen volt kettős tarifáját akkor, mikor Németországgal és később velünk szerződéseket kötött, egy harmadik tarifával, a szerződésessel szaporitani, vagyis elhagyta a kettős tarifa rendszerét és a minimális tarifa által minimumoknak jelzett vámtételeken alul is megkötötte vámjait, azaz a minimális tételeket nem tekintette olyanokul.

Kivált nálunk nagyon is veszélyes volna a kettős tarifa rendszere. Egy közös vámterületen, a hol két, vámügyileg egyenjogú s ennélfogva egyenlően határozó s döntő állam állapitja meg a vámtételeket, már egységes tételek is nagy nehézséggel szabhatók meg; eltekintve attól, hogy hat szakminiszter (két-két kereskedelmi, két-két földmívelési és két-két pénzügyminiszter) a közös pénzügyminiszterrel és a közös külügyminiszterrel, a vámkonferenczia meghallgatásával vesz részt az előmunkálatokon, még a két törvényhozás tárgyalásai szükségesek a vámtarifa létrejöveteléhez. Ha már most még a leendő vámtarifa minimális tételeit is igy kellene tárgyalni, egy oly hosszadalmas és sok esetben nehézkes eljárással állunk szemben, mely az amugy is mindig az érdekellentétek erőszakos felkorbácsolásával járó vámtárgyalásokat még keserüebbekké tenné.

Ezen, a követendő vámpolitika alapja tekintetében kifejtettek után, szükséges még eljárásunkra nézve és a később közlendők jellemzésére a következőket felemlitenünk: A miniszter úr előbb emlitett leiratában kifejté, hogy »javaslatunknak megtételénél az egyes érdekeltek részéről nyilvánitott kivánságok gondosan tekintetbe veendők. Miután azonban az egyes termelési ágak kivánságai közt érdekellentétek is merülhetnek fel, fölhivja az Egyesületet, hogy már javaslatainak előterjesztésénél legyen arra figyelemmel, hogy ezek az ellentétek javaslataiban lehetőleg oly kiegyenlitést nyerjenek, mely az összes érdekek egyenlő figyelembevételén alapulva, az ország gazdasági helyzetének legjobban megfelel«.

Ezen utmutatásnak megfelelően jártunk el; az érdekelt szakértők meghallgatásánál természetesen minden egyes a saját érdekében megkövetelte, hogy az iparához szükséges nyersanyag, félkészitmény, segédanyag, valamint a felszerelések és gépek lehetőleg vámmentesen, vagy csekély vámmal terheltessenek, holott ellenkezőleg a készgyártmány lehetőleg magas védővámokban részeltessék. A mi azonban az egyik iparnál kész gyártmány, az egy más iparnál nyersanyag s igy természetesen oly érdekellentétek merültek föl, melyeket maguk az érdekelt felek maguk között kisímítani nem voltak hajlandók. Hiába okolták meg a bőrgyárosok, hogy a német versenynyel szemben csak a mostaninál többszörös vám eseteiben hajlandók és képesek is lakkos bőr gyártására: a czipészek határozott óvást tesznek minden bőrvámemelés ellen; kölcsönös kapaczitálás ezen és ehhez hasonló számtalan téren lehetetlen. Ez okból kénytelenek voltunk a forgalmi adatok segitségével minden egyes esetben megvizsgálni, vajjon a követelt magasabb vámok az osztrák-magyar vámterületen belül mily hatásuak lehetnek. Mert jelen esetben, midőn az osztrák-magyar vámterület általános vámtarifájáról kell véleményt adni, a magyar forgalom adatai nem lehetnek irányadók. Ha Magyarország bizonyos czikkben, például czipőkben, még annyira elárasztatik, az nem lehet mérvadó a vámvédelem fokozására, mert ha, miként ebben az esetben, az osztrák-magyar monarchia a behozatalnál huszszorosan nagyobb kivitelt tüntet föl, a védővám hatása teljesen alárendelt lesz és Magyarország továbbra is el lesz árasztva czipőkkel, mert azok az osztrák tartományokból özönlenek be Magyarországba; — sőt sok esetben a védővám oly árúknál, a melyekben az osztrák ipar erősebb a magyarnál, még a magyar iparra nézve talán hátrányos is lehet, a mennyiben első sorban az osztrák ipart még erősebbé teszi és igy versenyét a magyar iparral még fokozza. Ezen szempontok vezettek bennünket azon nagy árúcsopor-

toknál, a hol magyar iparosaink egyszerüen magukévá tették osztrák iparostársaik megállapodását, mintegy úgy tüntetvén fel a dolgot, mintha a két állam gazdasági érdeke e tekintetben teljesen azonos volna és mintha a védővám, melyet az osztrák ipar óhajt, egyenlő hatású volna a magyar iparra is.

Előterjesztésünkben a most fennálló vámtarifát vettük alapul.

*

Ezután emlékiratunk tételenkint foglalkozik a főbb iparágaknak a vámtételekre vonatkozó kivánalmaival.

Megemlitjük, hogy a napisajtó nagy elismeréssel méltatta Egyesületünknek e komoly, számottevő előterjesztését, mely illetékes helyen is figyelmet gerjesztett.

Álláspontunk a vámankéten.

Az 1898-iki vámtarifa-tanácskozmányon Egyesületünket lovag *Falk* Zsigmond, *Thék* Endre alelnökök és *Gelléri* Mór igazgató képviselték.

Az iparegyesület álláspontját a vámtarifa-javaslattal szemben igazgatónk a következőkben precizirozta:

Az Országos Iparegyesület, mely fennállása óta az önálló vámterület létesitése érdekében küzd s mely ez érdekben az első országos mozgalmat meginditotta s azóta e kérdésben számos részletes memorandumban szállott sorompóba: a vámtarifa-tervezetben örömmel látja az első tényleges lépést egyik legfőbb kivánságának teljesitésére nézve s ez alkalomból tradiczióihoz híven ujból is kijelenti, hogy a hazai iparnak részben megerősödését, részben ujjáteremtését és felvirágoztatását, első sorban csakis az önálló vámterülettől várja s ezért általában ennek létesitését, illetve a vámtarifa-tervezet érvényesitését, mint a magyar ipar legfontosabb létfeltételét kivánja.

Az Egyesület képviselőinek figyelmébe ajánlja azonban az elnökség még, az általános vitánál leendő érvényesités végett, a következőket:

Az önálló magyar vámtarifa-tervezet által kontemplált és az eddiginél magasabb pénzügyi vámokat nem helyeselheti, mert indirekt adókkal már eddig is tulon-tul vagyunk terhelve; az önálló vámterület által okozott uj gazdasági helyzet nehéz átmeneti korszakát a már megszokottnál magasabb pénzügyi vámokkal komplikálni nem czélszerű és ipari szempontból sem helyes, mert a sok indirekt adó az életet amugy is jelentékenyen megdrágitja és igy legalább azokat a czikkeket, melyeket legnagyobbrészt a nép- és munkásosztály fogyaszt (p. o. kávé) az eddiginél nagyobb pénzügyi vámok alól fel kell szabaditani. Fényűzési czikkekre a pénzügyi vámok azonban jövőre is kiterjeszthetők, sőt részben fokozhatók is.

A mi az *ipari vámokat* illeti, konstatálni kell, hogy azoknak a *nyersanyagoknak és félkészitményeknek a vámját*, melyek hazánkban

még nem fordulnak elő, vagy csak igen elégtelen mennyiségben és minőségben találhatók, emelni nem lehet. A javaslatban vámokkal sujtott ily nyersanyagok gyanánt kell például megjelölni az Európán kivüli épületfát (melyet például mű- és kézművesiparunk éppen nem nélkülözhet), a nyers gyapjut, a lent és kendert, a nyersbőröket, a cserzőanyagokat, valloneát és quebrachot, melyekre nézve a tervezet megokolatlanul vámokat hoz javaslatba.

A *kész iparczikkekre* kontemplált vámokra meg kell jegyezni, hogy egyes, nálunk még fejlődésben levő és védelemre szoruló iparczikkeknek protekcziós vámtételekkel való támogatása általában helyes és az Iparegyesület álláspontjának megfelel; a tervezetbe felvett jelentékeny vámemelés azonban általában nem kivánatos, mert a mostani általános vámtarifában a vámok elég magasak és az önálló vámterületen a most érvényben levő, eddig azonban csak főleg Ausztria iparát védett vámok a magyar ipar fejlődését és érvényesülését eléggé biztosithatják.

A *részletekre* nézve tüzetes tájékozást nyujt az Iparegyesület által rendezett irásos ánkét akkor közzétett eredménye. Mint fontosabb momentumokat, azonban itt külön ki kell emelni a következőket:

A textiliparnál, illetve a pamutiparnál a pamutfonál és pamutárúk eddig érvényben álló osztályozása jövőre nem szükséges; különösen a pamutfonálnál a 30-nál magasabb számoknál mindaddig, mig fonódáink nem lesznek, nem kivánatos magasabb vámoknak alkalmazása, mert ennek a czikknek háziszövéssel foglalkozó népünk lévén a legnagyobb fogyasztója, ennek keresetét megakasztani nem volna helyes.

Ugyanez áll a *gyapjufonalra* is. A *nyersvas* vámja is túlmagasra van tervezve. A hazai nagyiparosok, főleg a gépgyárak a hazai vasból még nem fedezhetik teljesen szükségleteiket. Onálló vámterület esetén továbbá az eddigi osztrák-magyar vas-kartel is meg fog szünni, a mi más viszonyokat teremt nálunk ezen a téren, de semmiesetre sem lesz képes a külföldi vasat fölöslegessé tenni.

A *gépekre* tervezett vám is magas; iparunk fejlődése egyrészt nagyon megkivánja a jó gépeket, másrészt pedig ezek előállitása tekintetében még nem tudjuk az igényeket minden vonalon kielégiteni. Kivánatos volna tehát azokat a gépeket, melyek az országban nem állittatnak elő, első sorban az ipari segéd- és munkagépeket, átmenetileg mérsékelt vámok mellett bebocsájtani.

A *vegyészeti* ipar is egyik legfontosabb segédeszköze majdnem valamennyi iparunknak; a belföldi gyárak még nem karolhatták föl e czikkek minden válfajának termelését, de a belföldön termelt vegyészeti árúk mennyisége sem elegendő még a szükséglet fedezésére; ezeket a vegyészeti czikkeket tehát, az iparfejlesztés érdekei szempontjából is, alacsony vámokkal kell terhelni. Általában minden irányban oda kellene hatni, hogy egyrészt *a hazai termelés védelmét*

következetesen szem előtt tartva, ne drágitsuk a termelés eszközeit és föltételeit, ne fokozzuk a fogyasztók költségeit s végre, hogy az iparfejlesztés összes fontos követelményeit az egész tervezetben a leghatározottabban érvényesitsük.

Megemlitjük még e helyen e tárgygyal kapcsolatban, hogy a beérkezett szakvélemények alapján megállapitható, hogy az önálló vámterület az egyes iparágak speciális igényei szerint a következő hatással lesz iparunk fejlődésére:

a) föltétlenül *előnyös* a következő iparágakra: szappan, gyufa, enyv, konzervek, pótkávé és az összes vegyészeti iparokra, továbbá tésztagyártás, eczetgyártás, likőr, sörgyártás, agyag- és üvegipar, arany- és ezüstműves-ipar, lakatos-, butor- és általában a faipar, kosárkötőipar, hangszerkészitési, kaucsukipar, bőripar, kalap-, szűcs-, keztyűipar, papirosipar és ruházati ipar;

b) közömbös az önálló vámterület a következő iparágakra: mészáros, hentes, robbanóanyagok, aszfalt, kocsigyártás, hajóépités, waggongyártás, valamint a kőolaj, szeszipar- és czukoriparra, a mely iparágaknál első sorban az adókérdés a döntő;

c) némi *hátránynyal* fog járni az önálló vámterület a keményitőiparra, az olajgyártásra, a hajlitott butorra, a kefekötőiparra, a kötélgyártásra, a cognacra, pezsgőre és a malomiparra.

*

Az Iparegyesület álláspontját e szaktanácskozmányban *Thék* Endre alelnök is kifejtette és ugy ez a beszéd, valamint *Gelléri* Mór igazgató beszéde szó szerint megjelentek úgy lapunkban, mint a tárgyalásról közreadott naplóban. E beszédek méltatásával e helyen nem foglalkozhatunk, a történeti hüség kedvéért azonban megemlitjük, hogy a sajtó igen rokonszenves figyelemben részesitette azokat s hogy a vidéki ipartestületek tömegesen fejezték ki üdvözleteiket e felszólalások alkalmából.

Még egy szakvélemény.

Az 1903-ik évben a kereskedelemügyi miniszter úr megküldötte Egyesületünknek a magyar korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött *vám- és kereskedelmi szövetségről, továbbá az osztrák-magyar vámterület autonom vámtarifájáról* szóló és alkotmányos tárgyalás végett az országgyülés elé terjesztett törvényjavaslatokat, indokolásaikkal és az ezekhez tartozó mellékleteikkel együtt.

Minthogy ezen törvényjavaslatnak törvényerőre emelkedése után, kereskedelmi összeköttetéseinknek szerződések kötése útján leendő uj szabályozása céljából a tárgyalásokat az érdekelt külállamokkal kellő időben akarták meginditani, a miniszter úr szükségesnek látta,

hogy a rendelkezésre álló idő rövidségére való tekintettel a hazai érdekeltségnek a külföldi államokkal kötendő új kereskedelmi szerződésekre vonatkozó óhajai felől jó eleve tájékozást szerezzen. Ehhez képest fölkérte Egyesületünket, hogy az érdekeltek óhajainak meghallgatásával, az e téren szerzett tapasztalatokon és a rendelkezésére álló adatokon alapuló szakvéleményét és javaslatait megfelelően indokolva, — az ügy kiváló sürgősségére való tekintettel — mielőbb terjessze fel.

Fölkérte továbbá a miniszter úr Egyesületünket, hogy e szempontnak tekintetbevétele és az idézett törvényjavaslatok szerint létrejött megállapodások mérlegelése mellett, különösen a következő kérdések tekintetében fejtse ki szakvéleményét.

1. Minő elveket vél szem előtt tartandóknak a követendő szerződéses politikánk általános irányára nézve?

2. Megfontolás tárgyává teendő, hogy a külföldi államokkal fennálló kereskedelmi szerződéseink, különösen azok, melyek tarifalekötéseket is tartalmaznak, mily hatást gyakoroltak külkereskedelmi viszonyaink alakulására, melyek a szerződéseknek és az azok kiegészitő részét képező zárjegyzőkönyveknek stb. ama rendelkezései, a melyek tekintetében érdekeink szempontjából módositások látszanának kivánatosaknak?

3. A szerződéses uton létesitendő kölcsönös tarifamérséklések és tarifakötések tekintetében:

a) a hazai kivitel föntartása és fejlesztése érdekében a külföldi államoktól ezen államok új tarifáinak vagy tarifatervezeteinek figyelembevétele mellett mely tarifamérséklések vagy kötések kieszközlésére kellene törekednünk? és

b) ilyenek kieszközlése esetén, ezek ellenében viszont részünkről mily engedményeket tehetnénk az új vámtarifa tételeiből a hazai termelés és jogosult védelmi igényeinek megóvása mellett?

Az Egyesületünk kebelében fölmerült inditvány alapján végrehajtó bizottságunk úgy határozott, hogy ez ügyben az *összes fővárosi országos szakegyesületek és a kereskedelmi és iparkamarák együttes* tanácskozásokat inditsanak. Ezekben Egyesületünket lovag *Falk* Zsigmond alelnök és *Gelléri* Mór igazgató képviselték.

Az előmunkálatokat a Budapesti kereskedelmi és iparkamara vezette. Az együttes tanácskozások eredményét ugyancsak a Budapesti kamara bureauja foglalta össze egy közös emlékiratba, melyet a kereskedelmi miniszter ur elé terjesztettünk, kiküldötteink hozzájárulásával és aláirásával is szankczionálva. Ennek a munkálatnak bevezető részében az érdekelt szakegyesületekkel együtt a következőket ajánlottuk a miniszter ur figyelmébe:

Tekintettel a monarchia két állama között fennálló gazdasági viszonyra, valamint az iparnak a két államban való elhelyezésére, melynek aránytalansága eléggé ismeretes, szükségesnek látjuk, hogy a *magyar kormány*

kiküldöttjei a kereskedelmi szerződések tárgyalása és megkötése közben bizonyos általános alapelvekhez ragaszkodjanak, melyek a tárgyalások minden stádiumában gondosan és következetesen tartandók szem előtt. Ezen alapelvek nézetünk szerint a következő három pontban volnának röviden összefoglalhatók:

1. Vétessenek külön sorozatba azok az iparágak, melyekben a magyar ipar elég erős, hogy az osztrákkal versenyezve, eddig is a hazai fogyasztásnak legalább 40%-át fedezte. Ezen iparoknak védelme a közös vámterületen belül magyar szempontból is jogosult lévén, a magyar kormány képviselői járuljanak hozzá az autonom vámtarifa-tervezet megfelelő tételeinek fentartásához és ne javasoljanak maguk részéről ezen pontoknál túlságos engedményeket.

2. Oly iparágaknál viszont, melyek a magyar iparnak nélkülözhetetlen segédanyagai (pl. műindigó és egyéb, a textiliparban szükségelt vegyészeti czikkek), melyek Magyarországon egyáltalában elő nem állittatnak, a magyar kormány képviselői foglaljanak állást a mellett, hogy a legmesszebbmenő konczessziók adassanak meg a vámkülföldnek, még akkor is, ha ezáltal némely osztrák gyáraknak érdeke érintetnék és tartsák fenn feltétlenül ezen álláspontot főképen akkor, mikor valamely ily segédanyagot előállitó osztrák vállalat monopólisztikus helyzetének megtörése érdekében is szükséges, hogy a vámkülföldi behozatalnak lehetősége fentartassék.

3. Minden oly esetben, melyben a magyar ipar mint termelő érdekelve egyáltalában nincs, ellenben nagyobb mértékben érdekelve van a magyar fogyasztás, a magyar kiküldöttek foglalják el azt az álláspontot hogy ezen kizárólag osztrák ipari érdekeknél a vámkülföldnek engedmények adhatók.

A közös emlékirat továbbá már akkor utalt arra, hogy menynyire szükség volna egy magyar *vámpolitikai központ* létesitése, hogy a részletes anyag gyüjtése és földolgozása tekintetében Ausztriával és Németországgal, melyek ily központi hivatallal már régen rendelkeznek, legalább is egyformán jól vértezetten jelenhessünk meg a küzdőtéren.

A részletes tárgyalás folyamán kiemeli az emlékirat, hogy a szerződéseinknek főként azon elvet kell szolgálni, hogy egyrészt a magyar mezőgazdaság akadálytalanul helyezhesse el terményeit az osztrák piaczokon. Ezután jönnek tekintetbe a vámkülföld államai. Kétségtelen, hogy a kereskedelmi- és vámszerződések tekintetében nehezebb a helyzet, mint bármely más államban, mert nálunk a túlnyomóan iparos Ausztria és a mezőgazdasági Magyarország érdekeit kell összeegyeztetni. Ezért magyar szempontból ajánlatosnak mutatkozik először a kereskedelmi szerződések megkötése azon államokkal, a hova Magyarországnak jelentősebb mezőgazdasági kivitele van és ezután lehet elkezdeni az alkudozást Romániával, Szerbiával és a többi behozatali államokkal.

Magyarország szempontjából első sorban a német kereskedelmi szerződés bir kiváló fontossággal, noha ennek útjába Németország magas mezőgazdasági és állatvámjaival igen nagy akadályokat görditett. Épen ezért gondoskodni kell a magas német vámok hatásának paralizálásáról és erre az emlékirat az őrlési forgalom visszaállitását jelöli meg alkalmas eszköz

gyanánt. Beigazolja ugyanis az emlékirat, hogy a vám egymaga, bármilyen összegre emeltessék az, nem védi meg a vámterületet és hogy csakis az őrlési forgalom segitségével lehetséges a gabonaárakat olyan szinvonalon föntartani, a mely a mezőgazdasági üzem részére a szükséges jövedelmezőséget biztositja, másfelől, hogy az őrlési forgalom a hazai mezőgazdaságnak és malomiparnak helyesen felfogott érdekei szempontjából okvetlenül restituálandó és föntartandó. Felsorolja ezek után az emlékirat mindazon eszközöket, melyeket a német szerződési tárgyalások alkalmával ki lehet használni arra, hogy velük magyar részre előnyök biztosittassanak és foglalkozik az állategészségügyi egyezmény egyes tételeivel, valamint a német hússzemletörvény egyes intézkedéseivel, melyeknek megfelelő formában való enyhitését szükségesnek jelzi.

Az Olaszországgal megkötendő kereskedelmi szerződésnél kivánatosnak jelzi az emlékirat a borvámklauzula eltörlését, valamint más kedvezmények életbeléptetését. Tekintettel azon nagy érdekekre, a melyek a monarchia és Olaszország részéről egyaránt fenforognak, a szerződés megujitása tekintetében nagyobb akadályokra nem mutat rá az emlékirat. Hasonlóan nem kell tartani akadályoktól az angol, franczia és svájczi kereskedelmi szerződések megujitása tekintetében sem, mely államokkal különben is a legtöbb kedvezményi záradék szabályozza a monarchia forgalmát.

Hangsulyozza az emlékirat, hogy a legnagyobb nehézségek a Balkán államokkal megkötendő kereskedelmi szerződések tekintetében állanak fenn, melyeknél a szigorú *do ut des* elve alapján kell a tárgyalásokat folytatni. Ezek ugyanis egyrészt nagy agrárius behozatalukkal a magyar mezőgazdaság érdekeit veszélyeztetik, másrészt azonban nyilvánvaló, hogy ha az ő mezőgazdasági terményeik előtt a magyar határok elzáratnak, ők hasonló visszatorlást fognak alkalmazni ipari termékeinkkel szemben. Igy az emlékirat valósággal előre megjósolta azokat az állapotokat, a melyek 1906—1908 folyamán tényleg bekövetkeztek, megjelölte azonban egyuttal azt az utat és módot, melyen a megegyezéshez el lehet jutni. Az emlékirat azonban, noha a kölcsönös méltányosság politikáját ajánlotta a Balkán államokkal szemben, nem mulasztotta el egyuttal rámutatni azon körülményre, hogy némely keleti államok, első sorban Szerbia, a kereskedelmi szerződéseknek nemcsak a vámtételekre vonatkozó megállapodásait egészen önkényesen és a magyar bevitelnek súlyos megkárositásával kezelik, hanem hogy a szerződéseknek a kereskedelmi forgalomra vonatkozó részeit, nevezetesen a mi az üzletnyitást és megtelepedést illeti, egyenesen kijátsszák. Szükségesnek mutatkozik tehát a szerződések megkötése alkalmával megfelelő garancziák szerzése, hogy a jövőben ilyen esetek elő ne fordulhassanak.

Általánosságban kimondja még az emlékirat, hogy a velünk élénkebb forgalmi összeköttetésben élő államokkal lehetőleg kölcsönös tarifa-lekötéseket is tartalmazó kereskedelmi szerződések volnának kötendők, különös figyelemmel arra, hogy egyrészt kedvező föltételekkel biztosittassék mezőgazdasági, kertészeti terményeink, állataink és állati termékeink, valamint összes exportképes iparczikkeink kivitele; másrészt pedig autonom tarifánk tételeinek a szükséghez képest való mérsékléséhez, bizonyos külföldi termények, segédanyagok, félgyártmányok és ipari készitmények, főleg egyes szakgépek behozatalára oly megfelelő engedmények tétessenek, a melyek

iparfejlesztésünket és ipari termelésünk emelését, valamint kereskedelmünk tevékenységét előmozditani alkalmasak.

Utal az emlékirat a vasuti tarifák nagy fontosságára is, melyek alkalmasak arra, hogy a vámok hatását egy vagy más irányban ellensúlyozzák és kivánatosnak jelzi egy olyan állatforgalomra vonatkozó nemzetközi egyezmény megkötését, a mely kizárja, hogy állatkereskedelmünk elé a szerződések szellemével ellentétes akadályok gördittessenek.

Az emlékirat közel százötven oldalra terjedő második részében a vámtarifa egyes tételeit veszi tárgyalás alá és czikkről-czikkre haladva, jelöli meg a felmerülő kivánalmakat. Noha a munkálatnak ez a része volt a fáradságosabb és fontosabb, e helyen való ismertetésétől, tekintettel annak bizalmas természetére és azon körülményre, hogy a vám- és kereskedelmi szerződések megkötése óta már időszerűtlenné is vált, e helyen el lehet tekintenünk.

*

Az osztrák-magyar vámterület uj autonóm vámtarifájára vonatkozó *végrehajtási utasitások* előadói tervezetére nézve részletes jelentést terjesztettünk a kereskedelemügyi miniszter ur elé.

Hogy a lehető legnagyobb alapossággal és leggyakorlatiasabb módon teljesitsük a miniszter ur ez irányú felhivását, a tervezetre nézve, annak egyes csoportjai szerint, megfelelő szakértőket hallgattunk meg, a kiknek véleményeiből az érdemleges részeket tüzetes memorandumban domboritottuk ki. Ez a memorandum külön lenyomatban is megjelent és az érdekeltség körében elismeréssel találkozott

Egységes árusorozat a vámtarifáknál.

A vámtarifa-tárgyalásokkal kapcsolatban *Kulinyi* Zsigmond, Egyesületünk levelező-tagja, a következő javaslatot terjesztette Egyesületünk elé:

A különböző államok vámtarifái és az azok alapján kötött kereskedelmi szerződések helyes és tájékoztató összehasonlitása vagy egyáltalában lehetetlen, vagy legalább szinte leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik.

A hány állam, majd annyiféle rendszert találunk a vámtarifákban és a netán analog rendszerekben más-más fölosztásokat a csoportositásoknál és a tételeknél.

Ez az oka annak, hogy a legavatottabb szakemberek is természetszerüleg csak fáradságos munka után és egyes vonatkozásokban csak hozzávetőleg tudják összehasonlitani a különböző államok vámtételeit, a kiviteli és behozatali forgalomban érdekeltek nagy része pedig éppenséggel nem talál áttekinthető tájékozást még a segédkönyvekben sem, mert hiszen ezek sem tartalmazhatnak egyebet annál a kaotikus egymásutánnál, melyben az egyes államok elveikre, beosztásukra, tételeikre nézve tarkán változó vámtarifái közöltetnek.

Nem is szólva arról, hogy a hány nyelven szerkesztetnek a vám-

tarifák, az alfabetikus avagy más rend szerint, annyiféle az árucsoportok és tételek sorrendje, e mellett még a végletekig változó különbségeket mutatnak az eltérő részletezések is.

Jellemző képet adnak erről az összevisszaságról az európai államok jelenleg érvényes vámtarifái, melyeknek árútétel- és altételszámai 70 és 1769 között váltakoznak. (Inditványozó itt az eltéréseket számos példával illusztrálja.)

* * *

Azután igy folytatja:

Amint most érvényben vannak kereskedelmi szerződéseink, sajnos és általános tapasztalás az, hogy távolról sem nyujták az ipar- és kereskedelemnek a kivánatos biztonságot. A példák egész sora jegyezhető fel arról, hogy egyes államok a szerződéseiket épp a hézagos, tökéletlen vámtarifák segitségével kerülik meg és ezen az úton lehetetlenné teszik országaikba oly árúk bevitelét, melyek versenyképesek volnának, ha az illető államnak tiszteletben kellene tartani saját kereskedelmi szerződését.

Épp a vámtarifák hézagossága ad azonban alkalmat arra, hogy a mint kényelmetlenné válik bizonyos árúnak a szerződéses vám mellett való bevitele, egyszerűen besorozza azt a kellő részletezés hiján igen-igen elasztikus tarifájának oly, neki tetsző csoportjába, a melynek vámtételét ez az árú el nem birhatja.

Föl nem tehető, hogy az európai államok, ha már a kölcsönös forgalom érdekében szerződéseket kötnek, megengedhetőnek tartsák a nemzetközi szerződések ilyen kijátszását és illetőleg utat engedjenek a kijátszás lehetőségére. És ha ez a föltevés meg nem engedhető, ha ellenkezőleg jogosult az a fölfogás, hogy az államok a becsületes és korrekt teljesités szándékával létesitik szerződéseiket, igazán nem képzelhető helytálló érv, mely ellene szólna annak, hogy a szerződő államok *egyugyanazon alapra helyezzék a vámtarifáik árúcsoportositását.*

Érinthetetlen joga marad e mellett minden államnak, hogy saját mezőgazdaságának és iparának védelmére akármily alapon és arányban alkalmazza a vámokat és akár érték szerint, akár pedig fix összegben a darabokra, egységekre vagy súlyegységekre. Érinthetetlen joga marad minden államnak az is, hogy az egyik vagy másik országgal szemben mely árúkra nézve kiván szerződéses vámokat adni, avagy hol akarja alkalmazni a legnagyobb kedvezményezést. Mindezt, az államok szuverén elhatározását nem érintené a legtávolabbról sem az a kétségkivül üdvös reform, ha az európai államok megegyeznek egy teljesen egységes árú-séma megállapitásában és azt fogadják el alapul úgy a saját vámtételeik kiszabásánál, mint a kereskedelmi szerződések kötésénél.

Végtelen egyszerűvé tenné ez maguknak a kereskedelmi szer-

ződéseknek tárgyalását és megkötését és megkönnyitené a kölcsönös engedmények értékeinek kicserélését.

Azonkép egyszerű és áttekinthető, mindenkit tájékoztató volna ezen az egységes alapon az összes államok vámszabásainak ösmertetése, mert nem volna többé szükség azokra a könyvrengetegekre, melyek sorjában közreadják az országok tarifáit, hanem e helyett megfelelne az egységes árú-séma mellett egy táblázat, a mely tartalmazná minden államnak az illető tételre vonatkozó autonom vámját és az egy-egy külállammal kötött szerződéses vámtételét.

Végül pedig, mindig szem előtt tartván a clara pacta becsületes elvét, a legtisztább és megbizhatóbb tájékozás volna merithető az államok kölcsönös forgalmára vonatkozólag a statisztikákból, ha azok szintén az egységes árúcsoportositás és tételezés alapján készülnének.

Amennyiben tehát nem téves a kiindulási pont, hogy az államok egymással való legitim forgalmuk biztositása céljából és a teljesités tisztességes célzatával kötik a kereskedelmi szerződéseket, aligha tehető kifogás az egységes árú-séma ellen, a melynek előnyeit talán fölösleges e helyütt részletesebben fejtegetni. Különösen most, mikor már is sürgős szüksége jelentkezik az európai államok összetartásának a vámpolitika terén és mikor mindinkább emlegetjük az európai vámunió gondolatát.

A mi az egységes árú-séma keresztülvihetőségét illeti, az természetesen világrészünk leginkább számottevő államainak hozzájárulásától függ, melynek valószinűtlensége fölött találgatásokba bocsátkozni bizonyára céltalan volna. Egy azonban, csekély véleményem szerint, minden kétségen felül áll. Az, hogy épp Magyarországhoz illenék az egységes vám-séma megalkotásának kisérlete, mert ránk abból értékükben ki sem számitható előnyök származnának úgy a vámkülfölddel, mint a szövetséges Ausztriával való vonatkozásainkban.

Az egységes árúsorozat megalkotásának vámtechnikai akadályok nem állanak utjában. A világforgalomban szereplő összes árúk egész biztonsággal megjelölhetők oly egységes módon, hogy azoknak fogalmához kétség nem férhet; a mennyiben újabb árúk forgalomba jutása új meghatározásokat tesz szükségessé, azoknak megjelölése és a teljes sémába való besorozása nemzetközi bizottságra volna bizható. Hiszen erre úgy is szükség lenne már az alapreform megvalósitásánál és azon, talán legnehezebb kérdés elintézésénél, hogy a nemzetközileg egységes árú-séma mely rendszerben oldassék meg és mily időpontban.

Nyilvánvaló, hogy most, kereskedelmi szerződéseink megujitásának utolsó óráiban, e terv megvalósitását képzelni sem lehet. Inditványomnak ehhez képest csak az lehet a célja, hogy mikor kiküldötteink úgy is érintkezésbe lépnek a külföldi államok képviselőivel,

már most vetnék föl az egységes árúsorozat megalkotásának tervét és eszközöljék ki annak előkészitését és tárgyalását oly időre, hogy az európai államok jövő szerződéskötéseinél már az legyen alapul vehető.

Mindezeknél fogva kivánatos volna, hogy az Országos Iparegyesület kérje föl a kereskedelmi miniszter urat, hogy *kezdeményezze a szerződő államoknál a jövőre egységes árúcsoportok és árúsorozat megállapitását, illetőleg ennek oly időre való előkészitését, hogy az európai államok jövő szerződéseinél már az legyen alapul vehető.*

A fölvetett igen fontos eszmét annak idején a legilletékesebb tényező figyelmébe ajánlottuk.

Közbenső vámvonal.

A miskolczi kereskedelmi és iparkamara titkára, Egyesületünk levelező-tagja, dr. *Sugár* Ignácz, Egyesületünkben felkérésünkre »Az önálló vámterület életbeléptetése« czímű magas szinvonalon álló előadásában tüzetesen foglalkozott az önállóságra való készülődéssel, a kérdés jogi részével, Ausztria és Magyarország kölcsönös forgalmával, az átmenet megkönnyitésével, a jegybank kérdésével, a kereskedők, a gazdák, az iparosok és az iparfejlesztés érdekeivel és végül a külön vámterület formájára nézve a következő konkluzióra jutott:

Az önálló, vagy közös vámterület ügye kereskedelmi-politikai kérdés.

Kiindulási alapelve nem az, hogy minő legyen e politika, hanem a magyar gazdasági politika szabadsága, a gazdasági önállóság Ez az, a mit meg kell teremteni. Ha a gazdasági önállóság megvan, döntünk a követendő kereskedelmi politika alap- és irányelveiről. Döntünk ugy és olyképen, ahogy és a minőkép ez a magyar nemzet. gazdasági érdekeinek megfelel. A kereskedelmi politika gyakorlati iránya azonban nemcsak tőlünk függ. Tagjai vagyunk az európai kulturállamok közösségének. Ezek által követett kereskedelmi politikához alkalmazkodik minden ország, mi is.

Egyszersmindenkorra szóló alapelveket és irányt kitüzni nem lehet. A tudomány tarthat helyesnek, jónak vagy helytelennek és rossznak sokat, de a gyakorlati kereskedelmi politika a mindenhai viszonyokon épül fel.

Ma a magyar kereskedelmi politika az önállóságért küzd, ez az irányelve. Gondoljuk ez önállóságot első sorban az Ausztriától való vámterületi elkülönitésben, hogy egyfelől Ausztriával, másfelől a többi államokkal szemben szabadabb kezünk legyen.

Az Ausztriától való gazdasági függetlenség megokolt azért, mert nem szabad és lehet egy önálló államnak oly erős gazdasági kapcsolatban lenni egy másik országgal, mint a sziámi ikreknek. Nem pedig

azért, nehogy egy másik állam jó és balsorsát megosztani legyen kénytelen az ország. Hogy amannak egész más okokból keletkező lüktetéseinek alá legyünk vetve, hogy gazdaságilag vele egész ugyanazon vérkeringés által összefűzötten, ugyanegy test és egy lélek legyünk, a midőn érdekeink annyi megszámlálhatlan részen lényegesen eltérők, a mi azáltal is be van igazolva, hogy odaát mindenütt gyarapodás és lendület mutatkozik, nálunk pedig tespedés és hanyatlás.

Az önálló vámterület elnevezés helyébe tehát jobban illik a gazdasági önállóság, melynek tartalma az, hogy ne legyen a magyar állam még a legkisebb gazdaságpolitikai kérdés eldöntésében egy másik ország nézetéhez, hozzájárulásához kötve, a miből folyik még a belkereskedelmi politikai intézkedések egyöntetűsége, sőt azonossága.

A gazdasági önállóságból elvileg, ugy érvelnek, nem folyik a vámterületi elkülönülés, mert az is gazdasági önállóság, ha ennek alapján a vámszövetség mondatik ki. Elméletileg most nem kivánunk ezzel foglalkozni. Ha 1867-ben az volt a magyar kereskedelmi politika, emlitők, hogy maradjon meg a vámközös terület, mint történeti tényt elfogadjuk. De nem lehet elfeledni, hogy akkor az oly tényleges állapot volt, a minek fentartása az egész kiegyezés ára volt; nem feledhetjük el azt, hogy egy már adott tényleges helyzet elfogadása más, mint uj helyzet teremtése.

Az uj életre kelt nemzeti élet mindenekelőtt közjogi önállóságára törekedett s bár elvileg, idéztük, kijelentette a törvényhozás, hogy van joga az önállósághoz, de elfogadja jobbadán, belenyugszik a helyzetbe. Volt azonban bátorsága csak tiz esztendőre, sőt az első kiegyezést lényegében öt esztendei felmondásra megkötni.

Azóta azonban állandó a harcz a gazdasági önállóságért, a mi vámszövetségben elképzelhetlen. Ezt a svéd-norvég unió, a német Zollverein, majd a mai német birodalom, nemkülönben az amerikai és angol imperialista törekvések más-más oldalról világitják meg.

Az első és döntő dolog tehát az Ausztriától való gazdaságpolitikai elkülönülés, a magyar önálló gazdasági politika.

Hogy aztán a korszakok és körülmények szerint ez önállóság mily alakjait és mérvét öltjük gyakorlati formába, hogy ezt szerződéseinkkel meddig s mily részben lehet s vagyunk képesek megteremteni, az merőben — sokszor hangsúlyozzuk — a napi politika oly gyakorlati ügye, a melyet eleve megállapitani nem lehetséges.

A napi gyakorlati politika nézőpontjából vizsgálva a közeljövő helyzetét, kell megoldani a közös vámterület félszázados problémáját.

Az »átmenet« döntő kérdése: milyen formában alkotjuk meg a vámterületet. E forma lehet vagy: *a)* teljes önállóság, vagy *b)* belső vámvonal.

A teljes önállóság alatt azt értjük, hogy az államiságot lényegénél fogva megillető kereskedelmi-politikai önállóságot a maga teljességében teremtjük meg, azaz megalkotván a minden államra nézve

érvényes magyar autonom vámtarifát, közvetlenül szerződünk minden más állammal. Adjuk azon kedvezéseket s könnyebbségeket, a melyek érdekünkben fekvők, feltéve, hogy megfelelő ellenértéket kapunk.

Ezt a kérdést, minden érzelmi szempontot mellőzve, kell tárgyalnunk.

Az önálló vámterület ezen teljességét, nézetünk szerint, jelenleg és épen az átmenet időpontjában, a hazai termelés érdeke nem követeli.

A helyzetet szerfelett komplikálttá tenné. A német szerződés, emlitők, megvan. Ezen változtatni, kifejtettük, alig lehetséges, de nincs is ok.

A német szerződés tartamáig (1906. évi márczius 15-től—1918. évi deczember 31-ig) kifelé tehát megvan a két állam egysége. Nem volna czélszerű most a kifelé való egység megbontása, a kereskedelmi szerződések legtöbb kedvezést biztositó kikötése miatt sem.

Az ugynevezett legtöbb-kedvezési kikötés tudvalevőleg az európai kereskedelmi-politika egyik legélénkebben tárgyalt, mert nehezebb részlete. Mellőzve az e mellett és ellen felhozható érveket, a kérdés eldöntve nincs, mert a főkérdés az, hogy a porosz-franczia háborút befejező frankfurti békeszerződés 10. czikkelye, — a mely a két állam között a legtöbb kedvezési elbánást biztositja, — örök időre szól-e, vagy felbontható. Ha majd e kérdés tisztázva lesz és igy az európai kereskedelmi-politikában mellőztetni fog-e, nem-e, a mi a jövő zenéje, akkor majd konkréte felmerül a dolog.

A tényleges helyzet tehát az, hogy ez a kikötés honos, elfogadott s ez alapon ma is több kereskedelmi szerződése van a közös vámterületnek és lenne szükségképen a magyar vámterületnek is.

Ennek kapcsán mindjárt az az első nagy kérdés, hogy a hazánk és Ausztria között létrejövő vám- és kereskedelmi szerződés alapján egymásnak biztositott kölcsönös engedmények s könnyebbitések igényelhetők-e más államok által? Hogy p. o. Románia vagy Szerbia, vagy akár a német-birodalom jogszerűen igényelhetik-e mindezeket?

Ha szerződéseinkben kikötnénk azt, hogy nem ismerjük el a legnagyobb kedvezési kikötést, akkor a kérdés gyakorlati megoldása elől ki lehetne térni. De ennek az elvnek keresztülvitele, az imént emlitett európai kereskedelmi-politikai felfogás mellett, egykönnyen nem volna ldhetséges.

De nem is kivánatos magyar szempontból, hogy annak az országnak, a melylyel a fejedelem azonossága és a közös, kölcsönös védelmi kötelezettség lánczai századok óta fűznek egybe, általunk megadott és viszont részéről nekünk biztositott kedvezéseket más állam is igénybe vehesse.

Elvégre is a gazdasági kérdések nem a szenvedelmeké, nem birálhatók el politikai harag, gyűlölködésből. Az államok nem azért kötnek gazdasági szerződéseket, hogy egymást rontsák, bénitsák, hanem épen ellenkező okokból. Nekünk a jövőben szerződni kell

Ausztriával. A czél nem az, hogy, ugy mondjuk, egymás gazdasági életét kölcsönösen tönkre tegyük, hanem az, hogy anyagi érdekeinket és ezzel jövőnket az adott konkrét viszonyhoz képest lehetőleg biztositsuk. Ebből folyólag azt a tetemes nagy forgalmat, a mely a két állam között lebonyolittatik, lehetőleg fentartani érdekünk.

Mindkét ország érdeke követeli, hogy ők is, mi is gazdaságilag fejlődjünk, erősbödjünk, már csak azért is, mert a védelmi kötelezettséget teljesiteni kell, akár közös, akár önálló magyar hadseregben. És azért is, mert az uralkodó azonossága kizárja, hogy idegen állam csak ugyanoly, nem is emlitve, hogy nagyobb kedvezésben részesüljön, mint a fejedelem személye és alaptörvények által összekapcsolt két ország.

Épen az átmeneti időszak kivánja, hogy ennek tartama alatt a két állam között egyelőre csak u. n. belső vámvonal legyen, vagyis az önálló vámterületnek egyelőre ezen, nyiltan bevallhatjuk, kisebb foka vétessék igénybe. A belső vámvonal eszméje nem uj. Hisz ez csupán oly gyakorlati expediens, a mely önként kinálkozik. Kinálja a két állam között levő kapcsolat, kinálja az, hogy félszázadot meghaladó rendszer felváltása forog szóban.

Kifejtettük, hogy ennek a rendszernek felváltásától épen nincs ok tartani. Hogy az átmenet rettenetessége, a mitől félnek, tartanak s a melyet oly túlzóan kiszíneznek — nem fog, mert nem következhetik be.

Az átmenet igenis követel fokozatosságot. Ezt megadja a belső vámvonal, mely addig is, mig kifelé megvan a kereskedelmi és vámszerződések kötötte egység, szabályozza a két állam kölcsönös forgalmát.

A belső vámvonal a jelen helyzetből való kibontakozási eszközként szerepelhet. A gazdasági életben pedig kell keresnünk a gyakorlati kivezető utakat, hogy a gazdasági bizonytalanság nyüge mind kevesebb ideig terhelje az országot. Ez előkésziti és ezt követi majd a teljes önállóság és elkülönzés a vámkérdésben és ennek minden tartozékában, követelményeiben.

Ezen megoldási mód mellett a kereskedelmi külképviselet, a konzuli intézmény önállóságát veszély nem fenyegeti. Mindenütt, a hol a magyar érdek követeli, m. kir. konzulátus állitható és állitandó fel, a kik majd nemcsak a jelennek, de a jövőnek is dolgoznak.

Annak a jövőnek, a melyért e nemzet ezredévet meghaladó idő óta küzd, fárad és szenved s a melyet gazdasági téren csak kellő óvatossággal párosult erélylyel és bátor, kitartó munkával lehet biztositani.

E fejtegetések, melyekhez hasonló konkluziót néhai Neuschlosz Odön boldogult tagtársunk 1900. évi deczember 14-én nálunk tartott előadásában már megpenditett és kifejtett volt, élénk eszmecserére adtak alkalmat, Egyesületünk eredeti álláspontján azonban, mely a *teljes gazdasági függetlenségben kulminál*, nem változtathatnak.

A vámeljárás szabályozása.

Egyesületünk elnöksége a vámeljárásról szóló törvényjavaslat reviziójának kérdését szemelte ki oly tárgyul, melynek elintézésében *Ullmann* Adolf alelnökünk inditványának (lásd alább) szellemében közös, egyetértő eljárásra kérte föl a társegyesületeket. Ez ügyben 1910. év november 22-ikén tartottuk meg az első értekezletet, melyen résztvettek a Budapesti Kereskedelmi Testület, a Fővárosi Kereskedők Egyesülete, a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége, a Magyar Kereskedelmi Csarnok, a Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete, a Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesülete, az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés, Pesti Lloyd-Társulat és az Országos Iparegyesület kiküldöttei. Az Omge érdeklődését jelentvén be, kérte a munkálati anyagnak annak idején való megküldését.

Első ülésünkön elnökünk kifejtette azokat a szempontokat, melyek az Iparegyesületet arra inditották, hogy bizonyos közérdekű kérdésekben a többi egyesületekkel együttes ülések megtartását proponálja. A tárgyalás rendjét illetőleg azt javasolta, hogy kérjék föl dr. *Csapó* Bélát közös előadónak, a ki a vele közölt észrevételek figyelembevételével el fogja késziteni az előadói tervezetet. Ez megtörténvén, az előadói tervezetet kinyomattuk és egy dr. *Domony* Mór elnöklete alatt működő bizottságnak kiadtuk. Ez a bizottság a tervezetet behatóan megvitatta és ennek eredményéhez képest az előadó közösen megállapitott tervezetét megküldöttük nemcsak a fönnebb felsorolt társegyesületeknek, hanem az összes velünk összeköttetésben álló kereskedelmi és ipari egyesületeknek, valamint a hazai kereskedelmi és iparkamaráknak is.

A terjedelmes előadói tervezet négy fejezetre oszlik. Az elsőben utal vámjogaink forrásaira, a tervezet egyöntetüségének és áttekinthetőségének hiányára, kimutatja a vámjogi alapelvek elavult voltát s az uj szabályozás szükségességét. Foglalkozik a miniszteriális hatalom tultengésével, a jogvédelem elégtelenségével, taglalja az alsófokú vámhatóságok hatáskörét s a vámhatóságok viszonyait a többi hatóságokhoz. A II-ik fejezet ismerteti a tarifatörvényből átveendő főbb rendelkezéseket, meghatározza a vámeljárást a kikészitendő árukra és retur árukra nézve; foglalkozik a szervezettel, a vámügynökökkel és a hivatalos informácziókkal. A III. fejezet fejtegeti a vámjogi alapelveket, foglalkozik a vámjövedéki büntetőjoggal s a különös részben minden egyes fontosabb pontra nézve magában foglalja megokolt észrevételeinket és konkrét javaslatainkat. A IV-ik fejezet egyszerüen azt az óhajt fejezi ki, hogy a fönebbieken kivül figyelembe veendők a nürnbergi konferencziának a vámeljárás szabályozására vonatkozólag hozott fontosabb elvi határozatai.

Az ez ügyben közösen tanácskozó egyesületeknek végül azt ajánlottuk, hogy az uj és a föntebbiek szerint bizonyára modern törvény előkészitése előtt kérjék a kereskedelemügyi minisztertől a szakreferensekkel kiegészitett vámügyi tanács összehivását, hogy az érdekeltségnek alkalma legyen véleményét minden ujabb intézkedésre nézve kifejteni.

A balkáni kereskedelmi szerződések.

Az 1909. év márczius 7-én nagyszabásu manifesztáczió szinhelye volt a Pesti Lloyd-társulat nagyterme. A társulat meghivására értekezletre gyültek egybe az ország ipari és kereskedelmi egyesületeinek és testületeinek képviselői, hogy állást foglaljanak a balkáni államokkal való kereskedelmi szerződés dolgában, az ipar és kereskedelem érdekeinek szempontjából. Aktuálissá tette pedig az állásfoglalást egyrészről a tárgyalás alatt álló romániai kereskedelmi szerződés, másrészről az ideiglenesen életbeléptetett és akkor lejáratban volt szerb kereskedelmi szerződés kérdése. A nagygyülés az ipar és kereskedelem érdekei szempontjából természetesen a kereskedelmi szerződések megkötése mellett foglalt állást s a többi balkáni államokkal is sürgette külső kereskedelmi viszonyunknak tarifaszerződés alapján való rendezését. Kiemelkedő volt az ülésen az ott Egyesületünk képviseletében megjelent *Matlekovits* Sándor elnökünknek fölszólalása, a ki a szőnyegen forgó kérdést alapos szaktudással és hozzáértéssel világitotta meg. Erre nem kivánunk bővebben kitérni, mert hiszen ez az ülés csak jogos demonstráczió akart lenni a magyar ipar eminens érdekeinek sürgős érvényesitése mellett.

A bolgár vámtarifa és kereskedelmi politikánk a Balkánon.

A m. kir. Kereskedelmi Muzeum 1911-ben arról értesitette Egyesületünket, hogy a Bulgáriával meginditandó kereskedelmi szerződési tárgyalások alkalmából a kereskedelemügyi miniszter úr megismerni óhajtaná az érdekelt köröknek a bolgár vámtarifa szerződéses módositására vonatkozó kivánalmait és a Bulgáriával való kereskedelempolitikai viszonylatokban szerzett eddigi tapasztalatait.

Ennek folytán részletesen megokolt felterjesztést intéztünk a kereskedelemügyi miniszter urhoz. A felterjesztésben kiemeljük, hogy az Országos Iparegyesület számos alkalommal hangoztatta már, hogy a Balkán-államokkal való kereskedelempolitikai viszonyunk javitásához iparunknak elsőrendü érdekei fűződnek. Különös sulyt fektetett az Egyesület, — igy folytatja a felterjesztés, — mindenkor a bolgár piaczra, melynek fölvevő képessége igen jelentékeny arányokban fejlődik, annyira, hogy ezen ország behozatala, mely 1879-ben, a török uralom alól való felszabadulás után csak 32 millió frankra rugott, 1909 ben már 160½ millió frank értéket képviselt, sőt 1910-ben 177·35 millió frankra emelkedett.

De a magyar iparosság a Balkán államokkal szemben követett kereskedelmi politika terén igen szomorú tapasztalatokat tett. E tekintetben kifejezett óhajai hosszú éveken át a pusztában hangzottak el. Minden fáradozása, minden érvelése, minden törekvése tehetetlennek és meddőnek bizonyult azzal az irányzattal szemben, mely kereskedelmi politikánkban a 90-es években érvényre jutott és Ausztriával megkötött és az 1906-ban életbe lépett vámszerződésekben szinte prohibitiv agrár jelleget öltött.

Ilyen körülmények közt Egyesületünk egy ideig habozott, hogy tagjait felszólitsa-e óhajaik előterjesztésére, ezzel fölkeltse-e bennük azt a reményt, hogy óhajaik ezuttal meg is fognak legalább részben valósulni. Azon kellett aggódnia, hogy felhivása sok kellemetlen csalódást és kiábrándulást fog eredményezni.

Az Egyesület végrehajtó bizottsága 1911. évi május hó 9-én tartott ülésében a kereskedelmi kormány iránt tartozó köteles tiszteletből mégis felhivta tagjait, hogy a felszólitás értelmében közöljék velünk a bolgár behozatali vámtarifára vonatkozó megjegyzéseiket és panaszaikat; de tette ezt lelkiismerete megnyugtatása czéljából, mert Bulgáriával szemben való kereskedelmi helyzetünk folytán számbavehető eredményeket nem vél remélhetni mindaddig, a mig a mi kereskedelempolitikánk a Balkán államokkal szemben gyökeresen meg nem változik. És megállapithatjuk, hogy ezt a nézetet vallják Egyesületünk tagjai is, mert felszólitásunkra csak igen kevesen tartották czélszerűnek óhajaik előterjesztését.

A magyar ipar és kereskedelem többi érdekképviseletei hasonló felfogást vallanak, úgy a Balkán szerződések szükségessége, mint az ezek érdekében folytatott küzdelmük eredményességébe vetett gyönge bizalom tekintetében.

1909. év elején, mikor a Balkán államokkal szemben követett politika végzetes eredményei nyilvánvalókká váltak — ezek az érdekképviseletek elszánt kisérletet tettek ezen politika megváltoztatására. Együttes akcziót kezdtek, Magyarország legnagyobb ipari és kereskedelmi érdekképviseleteinek megbizott szószólói az érvek és adatok egész tömegével bizonyitották be, hogy kereskedelmi politikánk mily káros hatással volt Magyarország iparára, kereskedelmére és közélelmezésére nézve.

Ezen nagyszabású manifesztáczió meddő maradt. 1909. évi márczius hó 10-én, a magyar kormány visszavonta azt a törvenyjavaslatot is, melylyel a Szerbiával 1908. évi márczius hó 1—14-én kötött kereskedelmi szerződés beczikkelyezendő lett volna. És 1909. évi április hó elsején hatályát veszitette ez a szerződés, mely 1908. évi szeptember hó elseje óta felhatalmazás alapján alkalmaztatott és igy hét havi fegyverszünet után a Szerbiával való vámháború ismét kitört, még pedig ujult, fokozott erővel, azaz a szerb autonom vámok ujabb jelentékeny emelésével, úgy, hogy Magyarország és Ausztria

részesedése Szerbia behozatalában, mely a vámháború előtt néha a 60 százalékot közelitette meg, 24 százalékra hanyatlott.

Tudjuk, hogy a vámháború újabb kitörését sulyos politikai események okozták. Nézetünk szerint ezen események előidézésében jelentékeny része volt a gazdasági politikának is, melyet követtünk és a mely Szerbiának, kivált kezdetben, sulyos károkat okozott, mert a szerb élőállatok, melyek azelőtt nálunk találták majdnem egyetlen piaczukat, más piaczokra való szállitás közben részben elpusztultak és csak tetemes árveszteség mellett voltak eladhatók.

Azóta némi réseket ütöttünk a kinai falon, a melylyel a Balkán ellen elzárkóztunk, de ezt inkább csak külpolitikai indokoknak köszönhetjük.

Szerbiával 1909. évi április hó elején újból vámháborúba keveredtünk és 1909. évi április hó 10—23-án Romániával kötöttünk szerződést. De az ezen szerződésről szóló törvényjavaslat indokolása szerint ezt inkább csak azért tettük, mert akkoriban »a Keleten való helyzetünk egyáltalán nem volt megnyugtatónak mondható« és »ha már Szerbiával és Montenegróval nem tudtunk külpolitikai okokból rendes kereskedelmi viszonyokat teremteni, legalább Romániával törekedtünk gazdasági téren békés megegyezésre jutni és ezáltal ezen országgal való politikai barátságunkat és a Keleten való helyzetünket is erősiteni«.

Kétségtelen, hogy azt a szerződést, melyet 1910. évi julius hó 14—27-én kötöttünk Szerbiával, szintén inkább politikai okok sugallták.

Gazdasági politikánk a Balkánnal szemben lényegesen nem változott. És ha Szerbiával mégis tudtunk megegyezésre jutni, ezt annak köszönhetjük, hogy Szerbia a földrajzi fekvésnél fogva mégis csak ránk van utalva, a mit legerősebben bizonyit az, hogy a szerződésnélküli időben az exorbitáns szerb harczi vámok sem tudták iparunkat Szerbiából teljesen kiszoritani.

De erős aggályaink vannak arra nézve, hogy a Bulgáriával meginditandó szerződési tárgyalások fognak-e eredményre vezetni.

Mig Szerbiával szemben arra hivatkozhattunk, hogy vele való kereskedelmünk mindenkor Szerbiára nézve bizonyult előnyösebbnek, — ezt most nem tehetjük.

Bulgária kereskedelmi mérlege velünk szemben erősen passziv. (Következnek a statisztikai adatok.)

1910-ben a mérleg Bulgáriára nézve kedvezőtlenebbé vált, mert *odavaló kivitelünk majdnem 9 millióval nagyobb* és onnét való *behozatalunk mintegy 4 millióval kevesebb* volt, mint 1909-ben.

Bulgária statisztikája ugyanis 1910-re Ausztria-Magyarországból való behozatalát 47,571.436 millió frankkal, Ausztria-Magyarországba való kivitelét pedig csak 7,827.796 millióval mutatja ki.

Ezek az adatok nagyon ismeretesek, de idéztük azokat annak igazolására, hogy a meginditandó tárgyalásokhoz csak igen halvány reményeket

fűzhetünk. Egyben pedig rámutatni óhajtunk azokra az okokra, a melyeknél fogva a Bulgáriával folytatandó tárgyalásoktól *csak úgy remélhetünk számbavehető eredményt, ha a kinai falon, a melyet a Balkán felé emeltünk, az eddiginél sokkal nagyobb rést ütünk, ha eddigi kereskedelmi politikánkon gyökeresen változtatunk, ha a bolgároknak a megindítandó tárgyalások során lényeges kedvezményeket ajánlunk fel.*

Igazolni kivántuk azt az aggodalmunkat, hogy a magyar ipari érdekképviseletek által kifejezett óhajok a tárgyalások során csak igen csekély részben lesznek érvényesithetők, mert a bolgároknak alig van mit ajánlanunk, mert Bulgária sokkal kevésbé van ránk utalva, mint Szerbia, vagy akár Románia is. És igazolni kivántuk azt a véleményünket, hogy a bolgárok nagyobb engedményeket fognak követelni, mint a milyenekkel Románia és Szerbia megelégedtek.

Nem tartjuk elkésettnek, sőt éppen most nagyon aktuálisnak tartjuk azt az óhajunkat, hogy iparczikkeink kivitele érdekében a magyar kormány a tárgyalások során komoly engedékenységet tanusitson a bolgár kormány követeléseivel szemben, térjen el az elvektől, a melyeket az előző két szerződésben érvényre tudott juttatni, de a melyek most aligha lesznek fentarthatók.

Tudjuk, hogy ez az óhajunk hatalmas érdekcsoportok és döntő súlyú parlamenti pártok elszánt akaratával ellenkezik.

Magyarországon is tapasztalhatjuk, hogy az élelmiszerek tűrhetetlen drágasága, melyet főleg a középeurópai vámpolitika okozott, a nemzet széles rétegeiben, mély elégedetlenséget szült. Megállapithatjuk, hogy a rések, melyeket a román és a szerb szerződések a mostani vámpolitikán ütöttek, a legcsekélyebb kárt sem okozták a magyar mezőgazdaságnak, mert Romániában a mi husz éves állatforgalmi rendszerünk következtében máig sincs exportálni való állatanyag és Szerbia a legutóbbi évek vámháborúja következtében más piaczokat talált amugy is megcsökkent állatállománya számára.

Hozzátehetjük, hogy mezőgazdaságunkat az sem kárositaná, ha Bulgáriának nagyobb engedményt tennénk, mert a bolgároknak, miután élő állatokat csak a csekély igényű török piaczokon adhattak el, igen gyönge állatállományuk van. Egész Bulgáriában 1907-ben 911.723 szarvasmarhát és 209.771 bivalyt számláltak. Az engedmény, a melyet tennénk, egyelőre csak platonikus volna, csak évek multával tehetné magát érezhetővé a hazai húsárakban.

Ilyen körülmények közt a hazai ipari és kereskedelmi érdekképviseletek állásfoglalása nem maradna tán egészen hatás nélkül, a kereskedelmi kormány figyelembe vehetné azt a nélkül, hogy a gazdakörök részéről legyőzhetetlen ellentállással találkoznék.

Azért is remélünk sikert ettől az állásfoglalástól, mert Ausztriában máris tömörültek az ipari és kereskedelmi érdekképviseletek és Németországban, mely a mostani középeurópai vámpolitikát inagurálta és ránk oktrojálta, a Hansabund eredményesnek igérkező akcziót kezdett. Ez évi május elején a már rég létező Handelsvertragsverein kezdeményezése folytán mintegy 100 német érdekképviselet kiküldöttei elhatározták, hogy őszkor egyesült erővel egy vámpolitikai központot szerveznek, mely az összes ipari és kereskedelmi érdekképviseletek szószólója lesz a közel jövőben

meginditandó vámpolitikai hadjáratban. Hatalmas nagyipari érdekképviseletek vezetői mind hangosabban követelik ott az agrárius védvámok csökkentését és bebizonyitják, hogy a mostani német vámpolitika nagyon megnehezitette a német ipar térfoglalását a világpiaczon.

A német ipari érdekképviseletek ezuttal több eredményt remélnek, mert a világszerte uralkodó védvámos irányzaton erős rést készül ütni az északamerikai Unio, mely eddig legelől járt a védővámok tekintetében, most pedig a Kanadával létesült egyezményben vámmentességet ajánlott fel Kanadának gabonára, főzelékekre, állatokra, tejgazdasági termékekre és számos gyártmányra. Igaz, hogy ez a kedvezmény, talán inkább politikai czélzatból, csak Kanadának adatik meg, de viszont tudjuk, hogy az Egyesült-Államokban a tulzó védvámosok a legutóbbi választásoknál súlyos vereséget szenvedtek és az uralomra jutott demokrata-párt a vámtarifa mérséklését irta be a programmjába.

Felhoztuk ezeket a közismert tényeket annak igazolásául, hogy a messzemenő óhaj, melyet a Bulgáriával folytatandó tárgyalásokra nézve kifejezni bátorkodunk, nem oly merész, a milyennek látszik. Mellette szólnak a világgazdaságnak legujabb fontos jelenségei, a melyek igen hathatós érveket fognak szolgáltatni a tömörült magyar ipari és kereskedelmi képviseleteknek, mert azt bizonyitják, hogy a tulzó védvámos irányzat a legszélesebb körök mély elégedetlenségét idézte elő. Másrészről tény, hogy a világgazdaság leghatalmasabb tényezői egyre-másra zárják el a világpiacznak most még nyitva álló területeit.

Nekünk alig marad majd más nyitott piacz, mint a Balkánfélsziget, ugy, hogy ennek megtartásához sokkal nagyobb érdekünk fűződik, mint a milyent ma látunk.

De szükséges lesz az engedékenység Bulgáriával szemben a fenforgó különleges körülményeknél fogva is.

Ha úgy a gabonavámok, mint állatforgalom tekintetében teljesen kizártnak kell tekintenünk minden néven nevezendő engedményt, akkor mit is ajánlhatunk Bulgáriának?

A huskontingenst Romániának és Szerbiának csak ugy adtuk meg, hogy állatorvosaink átmennek a határon és a határszéli román, illetve szerb husvágókban megvizsgálják a leölt állatokat. Bulgáriával nem vagyunk határosak. A bolgár vágóhidak ellenőrzését nem eszközölhetjük úgy, mint Belgrádban vagy Turn-Severinben, mert legközelebb esik hozzánk Viddin, a melynek vidékén inkább csak baromfi van. Olyan szigorú ellenőrzést, mint szerb és román területen gyakorlunk, a bolgároknál nem fogunk gyakorolhatni, úgy, hogy mostani husforgalmi rendszerünkön ujabb rést kell majd ütnünk, ha a bolgároknak meg akarjuk adni azt a minimális engedményt, a huskontingenst, a mely nélkül szerződés nem képzelhető.

A bolgárok több mint husz év óta minden alkalommal sürgették, hogy az állatforgalom rendezésével adjunk nekik módot állatállományuk fejlesztésére. Stambulov bukása után Stoilov bolgár miniszterelnök hosszú heteken át tárgyalt ez iránt Bécsben és majdnem mindegyik utódja tett ez irányban kisérletet. De mind hasztalan volt.

Mi kényszeritettük ezzel Bulgáriát arra, hogy termékeinek feldolgozását maga eszközölje és ipart teremtsen. Csak magunknak kell majd tulajdonitanunk, ha a meginditandó tárgyalások során a magyar iparosok leg-

több óhajára a bolgárok azt fogják felelni, hogy az óhaj teljesitése ellenkezik a bolgár iparfejlesztési akczió czélzataival, sőt a már fennálló bolgár ipartelepek mostani érdekével.

Bulgáriában jelentékeny piacza van még a magyar czukornak, de a bolgár szobranje három ujabb czukorgyárra adott konczessziót. Csak az egy 1909-ik évben Bulgáriában két uj bőrgyár létesült, Gebedsében rekonstruálták az üveggyárat, Plevnában egy, Várnában két czementgyárat épitettek; a bolgár textilgyárak uj, modern gépeket szereztek be, ugy hogy férfidivatkelméket is szőnek; a szőnyeggyártást meghonositották Trnben, Caribródban és Samakovban; Ruscsukban paszománygyárat rendeztek be; Rahmali, Sopot, Klisszura és Kopristicza vidékén ujra élesztették a szőnyegcsomózást, Várnában jutazsákgyárat és fonalfestődét kezdtek épiteni, Philippopolban vas- és fémlemezeket kezdtek hengerelni, Stara Zagorában és Ruscsukban vasöntödét rendeztek be, Várnában műtrágyagyárat alapitottak.

Ezek után méltán kérdezhetjük, hogy iparosainknak milyen óhajára is remélhetjük a megvalósitást, ha a szerződési tárgyalások a régi csapáson fognak megindulni és végighaladni — a meghiusulásig?

Mindezek daczára rámutatunk azokra a magyar kiviteli czikkekre, a melyeket Bulgáriában már eddig is bevezettünk és a melyekben a bolgár piacz fogyasztásának jelentőségénél fogva kivitelünk fokozható volna.

Az általános felfogás az, hogy az ilyen szerződési tárgyalásoknál a magyar kormány képviseli az agrárius irányzatot, ez ellenzi legszívósabban és ez hiusitja meg a keleti kormányok által követett engedményeket. A felfogás nem fedi a tényeket, mert ma az osztrák kormány még erősebben áll az agrárius pártok nyomása alatt, mint a magyar kormány. De a tény az, hogy Ausztria és Magyarország részéről az osztrák kormány megbizottjai terjesztik elő a legtöbb követelést a gyártmányaink érdekében. Ez természetes is. Igaz, hogy a bolgár behozatalban Magyarország 1909-ben 13 és egynegyed millióval részesedett, de ennek az összegnek jelentékeny részét (3 és egynegyed millió fr.) egy kivételes töltényszállitás tette, továbbá a vasárúk tétele, mely 1909-ben 2·7 millióra szökött, holott az előző években 472.000 és 835.000 frank közt változott. De az előző években Ausztria-Magyarország bolgár kiviteléből, mely az 1905—1908. években 33 és 38 millió közt változott, a magyar részesedés 9 és fél és 10 és háromnegyed millió frank közt ingadozott. A magyar kormány képviselőinek tehát könnyebb a helyzetük, mert a magyar iparosok óhajainak javarészét az osztrák kormány terjeszti elő a közös vámértekezleten, a magyar kereskedelmi kormány képviselőjének csak hozzá kell járulnia azokhoz a követelésekhez.

De ezen követelések elfogadása a bolgárok részéről mindig azon fog mulni, hogy minden ilyen engedményért milyen ellenértéket ajánlunk. És ezt az ellenértéket rendszerint leszoritják vagy kereken meg is tagadják a magyar és az osztrák földmivelési minisztérium kiküldöttei, ugy, hogy a követeléseket legtöbbnyire el kell ejteni.

A magyar földmüvelésügyi miniszter egyébiránt a maga felfogását már eleve érvényesiti, a mikor a magyar kormány megállapitja az utasitásokat a tárgyalásokra, mert arra utal, hogy árúforgalmi statisztikánk tanusága szerint a magyar ipar érdekei igen csekélyek az illető piaczon.

Ezzel szemben ki kell emelnünk, hogy közvetlen tapasztalataink szerint a magyar gyártmányok kelendősége a bolgár piaczon jóval nagyobb, mint a milyennek a magyar statisztika kimutatja.

Figyelembe veendő nevezetesen az, hogy a mostani tárgyalások nem az 1909-iki év, hanem az 1911–1917. évek forgalma érdekében folytatódnak. Nem az a kérdés, hogy 1909-iki kivitelünk tárgyai után milyen legyen ezentul a bolgár vámtétel, hanem az, hogy a következő években elérhető forgalom tárgyai milyen vámtételeket fognak Bulgáriában fizetni. Szem előtt kell tartanunk azt, hogy az alkudozás tárgyát képező czikkekben mekkora az *összes* bolgár behozatal, milyen vám fog nehezedni azokra az árúkra, a melyekben az összes bolgár fogyasztás mérveinél fogva a mostaninál sokkal nagyobb részesedés juthatna a magyar ipar versenyképes ágainak.

Felsoroljuk azokat az árúkat, melyekben a bolgár behozatal a legjelentékenyebb, feltüntetjük, hogy azokból mennyit importált 1909-ben Bulgária összesen.

A Magyarországból való behozatal a mi statisztikánk szerint igen csekély ugyan, de miután azt reméljük, hogy a magyar ipar versenyképességének fokozása folytán már a közel jövőben jóval nagyobb részesedést fogunk elérni, érdekkel bir reánk nézve, hogy mekkora tulajdonképpen a fogyasztás, a melynek fedezésében ezentul, a Bulgáriából kapott üzleti jelentések szerint nagyobb részt remélünk.

(Következnek az egyes iparágakra nézve kifejezett általános és speciális kivánalmak, melyek a fölterjesztés közzététele óta eléggé ismeretesek.)

Epizódok.

Egyes közgazdasági és ipari egyesületek állandóan napirenden kivánván tartani az ügyet, több izben fordultak hozzánk az ez ügyben való agitáczió folytatására. Igy 1902-ben a kolozsvári ipartestület átiratban keresett meg bennünket az iránt, hivnók föl az összes érdekelt törvényhatóságokat és testületeket, hogy hasonlóan Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottsága határozatához, mondják ki, hogy a hazai iparpártolás csak ***védvámok és önálló vámterület mellett lehet csak eredményes*** s a kormányhoz és törvényhozáshoz a védvámok és önálló vámterület felállitása iránt kérelmezzenek.

Erre adott válaszunkban kiemeltük a következőket:

Miután az önálló vámterület érdekében megindult gazdasági mozgalmat Egyesületünk kezdeményezte, azt állandóan felszinen tartotta s ez érdekben több feltünést keltett könyvben és röpiratban propagált; miután ezek révén is ez a mozgalom máris országos jellegűvé lett, a nélkül, hogy erre újabb felhivás szüksége mutatkoznék; miután a t. testület által javasolt akczió politikai agitáczió jellegét ölthetné föl, Egyesületünk pedig politikai tüntetésekben nem vehet részt: ennélfogva a javasolt felhivást a dolgok mai állása szerint nem tartjuk szükségesnek. De mint az önálló vámterület rendületlen hivei, ez eszme diadala érdekében mindenkor résen leszünk és min-

den adott alkalommal megtesszük kötelességünket, miként ezt a legutóbbi vámánkéten is megtettük, a mikor Egyesületünk képviselői a legnyomatékosabbban szálltak síkra az önálló vámterület érdekében és miként ez a székesfőváros többször emlegetett manifesztácziója alkalmával is kiderült, a mikor az önálló vámterületnek lelkes szószólója éppen Egyesületünk igazgatója volt.

*
* *

Boros Soma, Egyesületünk igazgatósági tagja is inditványt terjesztett elénk azzal a czélzattal, hogy a *vám- és kereskedelmi szerződés lejárta* előtt készitsük elő az *önálló gazdasági berendezés* ügyét.

Igazgatóságunk e tárgyban a következőket határozta:

Minthogy az inditványban megjelölt kérdésekkel Egyesületünk már behatóan foglalkozott s nevezetesen a megújitandó kereskedelmi szerződések előkészitésének kérdéséhez nemcsak az összes szakosztályoknak, hanem az Egyesület minden tagjának módja és alkalma volt hozzászólni; minthogy a széles alapon meginditott tárgyalások eredményeképen a kereskedelmi szerződések alapjául készitendő osztrák-magyar autonom vámtarifa ügyében még terjedelmesen megokolt emlékiratot terjesztettünk a kereskedelemügyi miniszter urhoz; minthogy végül a kereskedelemügyi szerződések lejárata az Ausztriával való vámközösségi állapotra vonatkozó határozmányok megszünésének időpontjával már az 1899. évi XXX. törvényczikk 5. §-ának rendelkezésénél fogva egybeesik — az idézett törvényszakasz szerint ugyanis, a mennyiben 1903-ig az 1867 : XII. t.-cz. 61. §-a értelmében vám- és kereskedelmi szövetség nem jön létre, a nemzetközi kereskedelmi szerződések 1907-en túl terjedő időtartamra nem köthetők: — mindezeknek alapján az igazgatóság ez idő szerint nem látja szükségesnek, hogy az inditvány értelmében újabb intézkedések történjenek. Kiemelendőnek tartja azonban a bizottság, hogy Egyesületünk igazgatósága a Boross Soma igazgatósági tag úr inditványában érintett nagyfontosságú kérdéseket az inditványnak csak helyeselhető intencziójához képest állandóan figyelemmel kiséri és híven az Egyesület régi tradicziójához, *gazdasági önállóságunk elvi alapján állva, gondosan ügyel arra, hogy közgazdasági s első sorban ipari érdekeink a közös vámterület tényleges állapotában is lehetőleg megoltalmaztassanak.*

Vámpolitikai központ.

Az utolsó stáczió ez ügyben a vámpolitikai központ szervezése. A vámpolitikai központ feladata ugyanis a maga állásfoglalását és adandó véleményeit megfelelő adatokkal előkésziteni. E czélból szükség van a legszélesebb körű adatgyüjtésre az Ausztriával és a küllamokkal kötendő szerződések távlatából az autonom vámtarifa,

illetve a külföldi vámtarifák nyomán. Az ide tartozó munkák nem egymásutáni sorrendben, hanem egymás mellett, párhuzamosan inditandók meg. Az alapvető munkálatok között elsőrangú a külállamok autonóm vámtarifái jelenlegi állapotának helyreállitása, a mint azok a megalkotásuk után kötött szerződések és az illető államban hozott újabbkeletű vámügyi elvi rendelkezések alapján kialakultak. Az idevágó mozzanatok állandó figyelemmel kisérése és nyilvántartása természetszerű kellék. Ezek a teendők végzendők lesznek a mi vámtarifánkra nézve is akként, hogy a vámtarifánk betűsoros árúlajstromában a kereskedelmi szerződések és a vámkonferencziákon hozott határozatok s idevágó rendelkezések alapján bekövetkezett változások megfelelően feltüntettessenek és állandóan nyilvántartassanak. Az idevágó munkákban foglalt adatok állandóan kiegészitendők lesznek a közzétételük után felgyülemlő anyaggal. Másfelől az 1906. évben publikált magyar vámtarifa eredeti formájában megbizhatatlan lévén, az megfelelően és állandóan kiegészitendő lesz az újabb rendeletekkel és a vámkonferencziák határozataival. Mindeme munkák képesiteni fogják a vámközpontot külföldi váminformácziók adására. A tervezet szerint a vámtarifa minden tételébe és altételébe sorolt árúk, vagy árúcsoportok külön tanulmány tárgyává tétetnek a belföldi gyártás és fogyasztás, továbbá az export és import szempontjából. Ezen az alapon megállapitandók lesznek minden egyes tarifatétel árúira nézve az érdekelt jelentős és megbizható gyáros és kereskedő czégek, az Ausztriához való és a vámkülföldre való kivitel és az onnan való behozatal értéke. E munkákra nézve támaszt nyujthatnak a kereskedelemügyi minisztérium által gyüjtött termelési statisztika, valamint az árúforgalmi statisztika adatai. Feladata lesz a vámközpontnak az egyes árúfajtákra nézve a termelési költséget megállapitani, még pedig: Magyarországra, Ausztriára és a vámkülföldre nézve. A termelési költségek helyes megállapitása és egybevetése egyik legfontosabb alap lévén a magyar gyáripar vámvédelmi fokának a megokolására, az ide szükséges adatok egyfelől a gyáriparosoktól, másfelől a kereskedő czégektől alkalmas módon beszerzendők lesznek, a mi által a kivánatos ellenőrzés is biztositható lesz. Specziális kutatások lesznek teendők az egyes árúfajták technológiai jelentősége tekintetében. Köztudomás szerint egy és ugyanaz a czikk az egyik gyártási ágban végkészitmény, a másik iparágban pedig nyersanyag, félkészitmény vagy segédanyag. Ez okból igen sok esetben ugyanazt az árúfajtát különböző szempontból is fel kell dolgozni. Mérlegelés tárgyává kell tenni, hogy melyik részen van az erősebb érdek, vajjon a belföldi gyártás képes-e a belföldi szükségletet fedezni, vajjon az illető árúfajtákat gyártó iparágak, avagy az azokat továbbkikészitő vagy feldolgozó iparágak részére kivánatos-e a vámvédelem, mely okból és mily mértékben. Hogy a most érvényben levő kereskedelmi és vámszerződések milyen hatással vannak a magyar árúforgalomra,

úgy a kiviteli, mint a behozatali viszonylatokban, tüzetes tanulmány tárgyává teendő. Kutatni kell, hogy milyen árúfajtáknál milyen eltolódások történtek külárúforgalmunkban a mostani szerződésnek érvénye alatt, összehasonlitva a kereskedelmi szerződések életbeléptetését megelőző évekkel, mi az oka az eltolódásnak, milyen módon és eszközökkel volnának a vesztett poziczíók újra visszaszerezhetők. Megállapitja a központ a kötendő kereskedelmi szerződés távlatából szemügyre vett külállam árúforgalmi statisztikájából, hogy az odavaló bevitelben mely államok és mely arányban részesednek. Ezek a statisztikai adatok az illető csoportbeli szakembereknek is rendelkezésükre bocsátandók lesznek, teljes statisztikai tájékoztatás czéljából.

A Központ létesitésében Egyesületünk is közreműködött. Annak elnökségében és titkári bizottságában mi is képviselve vagyunk.

Az alakulás előtt, a mikor csatlakozásunkat bejelentettük, *Ullmann* Adolf alelnökünk sajnálatosnak jelezte, hogy a vámpolitikai központ alakulása alkalmából egyik rokon-egyesület képviselője kijelentette, hogy csak abban az esetben fogja a központot támogatni, ha az határozott agráriusellenes irányban fog működni. Szükségesnek látja ezzel szemben nyomatékosan kijelenteni, hogy az Országos Iparegyesület akár önállóan, akár más egyesületekkel közösen inditott akczióban mindenkor szilárdan képviseli az ipar érdekeit, de a mindenáron és ab ovo való támadás politikáját, ha erre nincs szükség, nem helyesli.

A Központ e beszámolásunk lezárta idején még nem alakult meg s igy tevékenységének megindulása tulesik azon határon, melyről jelentést tennünk mostani kötelességünk. Sajnálattal értesülünk arról is, ép jelentésünk zártakor, hogy a megalakulást bizonyos személyi nehézségek, hosszabb időre elodázták.

Kiemeljük azonban a teljesség okáért, hogy a szervezés alkalmával kikötöttük, hogy a Központ határozatai *semmiben sem korlátozzák a benne képviselt szabad egyesületek és kamarák akcziójának szabadságát.*

Bank- és hitelügy.

Az »Ötven év« története számot ad arról, hogy Egyesületünk egyike volt az elsőknek, mely az *önálló nemzeti bank* mellett foglalt állást. Az ujabb husz esztendő alatt ez a kérdés mint közgazdasági kérdés nem igen lépett előtérbe, de egy időben politikai jelszóvá vált. Ezek a politikai hullámok nem jutottak el tanácskozó termeinkhez s még abban a nagy ánkétben sem voltunk hivatalosan képviselve, mely e tárgyban a koaliciós kormány idejében lezajlott. Egyesületünk vezető tagjai közül ugyan többen is résztvettek a szaktanácskozmányban, de ott csak magánnézetüket képviselték, miután ez a kérdés az utolsó husz esztendőben semmiféle formában sem került fórumunk elé s igy Egyesületünknek nem volt alkalma azzal ujból foglalkozni.

A bankjavaslat.

A képviselőházban 1910 deczember elsején nyujtotta be Lukács László pénzügyminiszter az Osztrák-magyar bank szabadalmáról s a pénz- és érmeszerződésről, valamint az ezzel egybefüggő kérdések szabályozásáról szóló törvényjavaslatot.

Ezek a kérdések a maguk sokféle közgazdasági vonatkozásában az ipart is közelről érdeklik, ezért megokoltnak látszott, azoknak jelentőségét Egyesületünkben is szóvá tenni. Felkérésünkre *Ullmann* Adolf alelnök fejtette ki gyáripari szakosztályunkban nézeteit a javaslatról. Fejtegetéseiben abból indult ki, hogy a törvényjavaslatban azok a rendelkezések a legfontosabbak, a melyek a bankjegykontingens fölemelésére és a készfizetések felvételére vonatkoznak.

A bankjegykontingens fölemelését az előadó jogosultnak mondja annál a körülménynél fogva, hogy az 1862. évtől fogva, a mikor az érczfedezettel nem biró bankjegykontingens a mostani 400,000.000 koronában megállapittatott, a monarchia közgazdasági élete rendkivül nagyot fejlődött, a mihez Boszniának és Herczegovinának állandóan emelkedő szükséglete is járult.

A bankjegykontingens fölemelésénél is fontosabbak azonban a készfizetések felvételére vonatkozó intézkedések. Azt a megoldást, a melyben erre a kérdésre nézve a két pénzügyminiszter megegyezett, a czikk minden irányban czélszerünek és a viszonyok figyelembevételével teljesen kielégitőnek mondja. Kétségen kivül áll ugyanis, hogy Ausztria, hacsak közgazdasági fejlődésében valamely zavaró fordulat be nem áll, mostani álláspontját, a mely főképpen politikai okokra vezetendő vissza, el fogja ejteni és a készfizetések felvételéhez hozzá fog járulni. De még ha ez haladékot szenvedne is — ugymond — ennek annál kevésbé lehetne hátráltató hatása, mert az Osztrák-magyar bank köteles a paritás fenntartásáról gondoskodni, a mi lényegében a készfizetésnek felel meg, egyébiránt pedig a bank — hála kitünő és czéltudatos deviza-politikájának — olyan helyzetben van, a mely tökéletesen megfelel egy készfizető bank állapotának.

Megjegyzi továbbá az előadó, hogy a készfizetések mellőzésének hátrányait nagyon is tulbecsülik, mert a készfizetések fölvételével támadható nehézségeket egészen figyelmen kivül hagyják. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a készfizetések felvételénél az itteni kamatláb, a mely ugyszólván évek hosszu sora óta, csekély megszakitásokat leszámitva, változatlanul a négyszázalékos alapon nyugodott, a nyugoti piaczokhoz való alkalmazkodás következtében gyakoribb változásoknak volna kitéve.

A mi czímleteinknek a külföldön való emisszióképességét illeti, kétségtelen, hogy ezek, ha a valuta teljesen szabályozva van, símábban helyezhetők el. Pénzértékünk tényleg évek óta legalább is ren-

dezett, az Osztrák-magyar bank ujabb kötelezettsége ezt még inkább megszilárditja s igy a készfizetések felvételében, legalább ez idő szerint, nem láthatjuk azokat a nagy előnyöket, a melyeket tőle a közvélemény vár. A nyugati piaczokon a mi czímleteink és pedig nemcsak az állami emissziók, hanem nagy intézeteink fundált kibocsátásai is, a legközelebbi időben, még készfizetések felvétele esetén is, csak akkor nyernének bebocsáttatást, ha az illető ország pénzértékére is szólnának. Hasonló tapasztalatokat tettek a multban más államok is, mihelyt külföldi pénzpiaczokra apelláltak.

Előadó végül odakonkludál, hogy a bankkérdésnek a törvényjavaslatban lefektetett megoldása, a mely, ha az azonnal való készfizetést nem is hozza meg, de annak felvételét mindenesetre közelebb hozza és a pénzérték állandóságát biztositja, minden irányban kifogástalan és kielégitő és a fennforgó nehéz viszonyokat figyelembe véve, a pénzügyminiszternek nagy sikerét jelenti.

Hitelügyi szervezetünk hiányai.

A hitelügyi szervezet legujabb hiányait is *Ullmann* Adolf alelnökünk világitotta meg gyáripari szakosztályunkban s e fontos kérdésre nézve a következőkben foglalta össze észleleteit:

Az utóbbi időben gyakran vonnak párhuzamot a jelenleg uralkodó és az 1907. évben fennállott pénzszűke között. Nézetem szerint ez mindenképpen indokolatlan.

Az 1907. év második felében beállott rendkivüli pénzszűke főleg Északamerikából indult ki, a hol az akkor hatalmasan lüktető gazdasági élet, a vasutaknak túlhajtott befektetései stb. igen nagy összegeket kötöttek le, úgy, hogy Északamerika, a mennyire csak lehetséges volt, függő és egyéb kölcsönöket vett fel, oly mértékben, hogy a nagy európai bankok a pénznek ezen oda irányuló, néha erőszakos kiözönlését kénytelenek voltak rendkivüli rendszabályok által megneheziteni, sőt egyes esetekben lehetetlenné tenni. Ezzel kapcsolatban Európában is pénzszűke állott be, mely tekintettel a vállalkozások túlkapásaiból eredő egészségtelen hitelmegfeszitésekre, a bizalom megingását vonta maga után és igy a közhitel válságos helyzetét idézte elő.

A most Európaszerte uralkodó pénzszüke azonban a mindenütt észlelhető gazdasági fellendülésben veszi eredetét. Ehhez hozzájárul még az összes árúczikkek megdrágulása, az ipari vállalkozások és az épitkezések terén mutatkozó nagy tevékenység, mely nagy tőkéket köt le, a nemzetközi forgalom eddig nem tapasztalt arányokban történő fejlődése, továbbá számos európai állam háztartásának kedvezőtlen alakulása, mely tényezők mind a pénzeszközöknek a forgalomból való kivonását okozzák.

Tehát mig az 1907. évi állapotok nagyrészt Európán kivül fekvő okokból eredtek, addig a jelenleg uralkodó pénzszükség előidézésében az óvilágrész általános gazdagsági fellendülése, vagyis egészséges folyamata játszik mérvadó szerepet.

Az 1907. év második felében fellépett kedvezőtlen pénzviszonyok számos kis intézmény, különös kis pénzintézetek létét gyökerében megtámadták és élénk emlékezetünkben van még, hogy abban az időben egyrészt az Osztrák-magyar bank a lehetőség határáig a hiteleket erősen felemelte, másrészt pedig a budapesti nagy pénzintézetek bocsátottak a megszorult kis pénzintézeteknek milliókra menő összegeket rendelkezésre. Ha az immár a történelem lapjaira tartozó eseményeket ma utólag higgadtan biráljuk, akkor — azt hiszem — arra a meggyőződésre jutunk, hogy a budapesti nagy pénzintézetek akkori eljárása nem volt egészen megfelelő és hasonló jelenségek netaláni újbóli beállta esetén nem ismételnék meg az annak idején alkalmazott módszert.

Az 1907. évben Budapesten 42, a szűkebb értelemben vett Magyarországon 279, Horvát-Szlavonországban 82, összesen tehát a magyar korona országaiban 403 pénzintézet alakult részben részvénytársasági, részben szövetkezeti alapon; az utóbbiak száma túlnyomó volt, a mennyiben 247-et tett ki. A budapesti nagy pénzintézetek nyilvánvalóan azon nézeten voltak, hogy az 1907. év vége felé beállott válságos helyzet a gombamódra elszaporodott kis intézetek alapitása tekintetében egészséges viszonyokat fog teremteni és ezért törekedtek a bajba került kis intézeteknek segélyakcziók utján a létfentartást biztositani, ezzel szemben azonban a statisztika, sajnos, azt mutatja, hogy bár az 1908. év első felében új pénzintézetek alakulása visszaesést mutat, aránylag rövid pár hónap letelte után e téren újabb nagy tevékenység kapott lábra, melynek következtében az 1908., 1909. és 1910. években további 837 új intézet alakult, úgy, hogy az 1910. év végén összesen 5.392-re rugott a magyarországi pénzintézetek száma, melyből 2.221 intézet részvénytársasági és 3.171 intézet szövetkezeti alapon működött.

A nagy pénzintézetek fentvázolt eljárása ugyanis oly irányú felfogást érlelt meg bizonyos körökben, hogy pénzintézetek alapitása minden koczkázatot nélkülöző vállalkozás, mert bizonyos hallgatólagos bátoritás rejlett a kis intézetek javára azon, szinte a köztudatba átment feltevésben, hogy ha a kis intézetek bajba jutnak, a nagyok a közveszély elháritása szempontjából azonnal segitségükre fognak sietni. Czélszerű lesz ezt a tévhitet most, a midőn a válságoknak még előjelei sem észlelhetők, teljesen eloszlatni, mert ebben a tekintetben az a nézet helyes, hogy esetleges válságok beálltával nem a beteg intézeteket kell menteni, hanem az általuk ártatlanul bajba sodort gazdasági exisztencziákat kell a pusztulástól megóvni. Az intézeteket magukat és pedig különösen azokat, a melyek meg nem

engedett pénzügyi és káros gazdasági tevékenységet fejtenek ki és a melyek száma — sajnos — nem csekély, nem volna ajánlatos oltalomba venni, mert hisz tudvalevő, hogy ezen törpe intézetek zöme nem egy előállott szükségletből keletkezik, hanem rendszerint egyéni érdekek szüleménye. Ezek a kis intézetek túlnagy regievel dolgoznak (sőt lehetne állitani, hogy a legtöbb esetben a nagy, főleg személyes kiadásokra forditott költségek alapitásuknak tulajdonképpeni okai), betétekért meg nem engedett hajszát folytatnak és az igy megszerzett pénzeket rendes, bankszerű keretekbe nem illő módon és alakban helyezik ki. Anyagi és értelmi erejüket messze túlhaladó nagyobb hitelek nyújtásával oly gazdasági egyedeket inditanak üzleteik túlhajtott kibővitésére, melyek erre különben nem is gondolhatnának s mihelyt a pénzügyi viszonyok rosszabbodásának legelső jelei mutatkoznak, a gazdaságilag indokolatlan hitelösszegeket kénytelenek kérlelhetetlenül behajtani, mi által egész gazdasági csoportokat a tönk szélére juttatnak.

Pénzügyi szervezetünk ezen kóros tünetei a *takarékpénztári reform* kérdését is mindinkább sürgősebbé teszik, mert bár híve vagyok a gazdasági tevékenység terén is a szabad mozgást lehetővé tevő irányzatnak és nem tudnék a konczessziós rendszerrel megbarátkozni, mégis czélszerű volna, hogy véget vessünk azon korlátlanságnak, mely a takarékpénztárak és egyéb pénzintézetek által kezelt takarékbetétek mikénti elhelyezése körül nálunk jelenleg uralkodik és mely bizonyára nagy veszélyeket rejt magában. A nélkül, hogy most ennek a nagy horderejű kérdésnek bővebb taglalásába bocsátkoznám, egyelőre csak arra kivánok utalni, hogy ilyen takarékpénztári reformnak első sorban arra kellene irányulnia, hogy *megállapitson bizonyos arányt a takarékbetétek és a saját tőkék magassága között és tüzetesen megszabja azokat a módozatokat, melyek a takarékbetétek mikénti való kihelyezésére nézve mérvadók kell hogy legyenek.*

Matlekovits Sándor, Egyesületünk elnöke is hozzászólt e kérdéshez, főleg a *hosszúlejáratú ipari hitel kérdésének* szempontjából. Fejtegetéseinek során különösen azokkal az inditványokkal foglalkozott, a melyek a Középeurópai Gazdasági Egyesületben és más közgazdasági szervezetekben az ipari záloglevelekre vonatkozólag felmerültek. Végül azt a kérdést vizsgálta, hogy szükséges-e nálunk a hosszúlejáratú hitel okából külön törvényhozási intézkedés? Szemlét tartván ennek a kérdésnek Ausztriában és Németországban való fejlődésén, megállapitja, hogy nálunk eddig az iparvállalatok törlesztéses kölcsönöket, ha találkozott bank, a mely a kötvények kibocsátására vállalkozott, minden akadály nélkül felvehettek. Erre nézve közgyülési határozattal, vagy alapszabályaikban egészen szabadon rendelkeztek. A közönséggel szemben külön fedezeti alapot nem szolgáltattak s a kötvények hitelképessége egyedül üzleti hirükben s annak

a banknak a vonzóerejében fekszik, a mely a kötvényeket piaczra hozta. Gyárak és iparvállalatok törvényeink szerint épen ugy nem szolgálhatnak a jelzáloglevelek kibocsátási alapjául, mint Ausztriában vagy Németországban, vagy Ausztriában. Hogy azonban valamely bank ipari zálogleveleket bocsásson ki, vagyis hogy iparvállalatoknak nyujtott kölcsön alapján kölcsönkötvényeket, akár ipari záloglevelek révén is, az illető iparvállalat megnevezése nélkül, forgalomba hozzon, ezt mai törvényeink — nevezetesen részvénytársasági törvényünk rendelkezései — sem tiltják és ezt az üzletet minden bank alapszabályaiban tetszése szerint szabályozhatja. Ha bankjaink az eféle névtelen és csak saját czégükkel fedett ipari záloglevelek kiadásától tartózkodtak és a hosszúlejáratú hitelt legtöbb esetben csak akkor adják az iparvállalatoknak, ha az eféle vállalatoknál, mint főrészvényesek különben is érdekelve vannak: akkor ennek benső és természetes oka mélyebben fekszik, mint törvényes intézkedések hiányában. Ha egy törvény — mint a magyar kereskedelmi törvény — a banküzletet teljesen az élet szabad fejlődése szerint engedi működni és a bankjegy, valamint a jelzáloglevelek kibocsátásán kivül minden más üzletre nézve a bank teljes és független akaratát engedi érvényesülni: — akkor ne kivánkozzunk megszoritó törvényes intézkedések után, ha más országok más alapon álló törvényes intézkedései esetleg az ipari záloglevelek okából külön rendszabályokat hoztak. Ne akarjuk hiteléletünket korlátozó intézkedésekkel megszoritani, azért, mert másutt az eféle megszoritás az ottani törvény kitágitását jelenti. Egy külön szabadalmazott pénzintézet felállitása ellenkezik a magyar törvényhozás szellemével és sértené az eddig fennálló bankok érdekeit. A szabályozásnak tehát csak az a módja volna lehetséges, hogy az ipari záloglevelek ügye éppen ugy szabályoztassék, mint a hogy a jelzáloglevelek ügye szabályoztatott és esetleg külön kormánybiztosok felügyelete alá helyeztessék; szóval az, a mit a bankok most szabadon tetszés szerint tehetnek, a jövőben csak a kormány folytonos ellenőrzése mellett legyen lehetséges. De nem hihető, hogy az az üzlet, a mely eddig szabadon volt gyakorolható és mégsem volt szokásban, azonnal fellendül, mihelyt a kormány a felügyelettel gátolja szabad mozgásában. Hitelügyünk fejlődésére a szabad mozgás eddig jótékony hatású volt; mesterséges és idegen talajból kikelt, de eddig még a gyakorlatban be nem vált intézkedések csak zavarnák további fejlődését.

A felvetett eszmék és a kifejtett irányelvek helyesléssel találkoztak Egyesületünk tagjainak körében és élénk érdeklődés mutatkozik a kérdés, illetve ennek a fentjelzett irányelvek szerint való megfelelő megoldása iránt.

Hitelügyi jogszolgáltatás.

Ha a kiegyezést követő három évtizedet a termékeny törvényhozási munka idejének lehet nevezni, akkor az utána következő harmadfél évtized a reformokat sürgető improduktiv korszak. Abba az időbe ugyanis, a melyet Egyesületünk itt megirott két évtizedes története ölel át, a kereskedelmi és ipari törvényhozás által közvetlenül érdekelt népességnek állandó reformsürgetése, a javitások és pótlások kitartó hangoztatása esik.

Legfontosabb hitelügyi törvényeink, igy többek között az ipartörvény, kereskedelmi törvény, a peres eljárást szabályozó törvények még ma is abban a formában és azzal a tartalommal vannak érvényben, a melyet a 90-es éveket megelőző időkben kaptak. Külföldön mindenütt bátor kézzel nyultak hozzá ehhez a fontos joganyaghoz. Nálunk a politikai élet viszonyai nem olyan kedvezők a gazdasági érdekű törvényhozási munkára, mint másutt. Ilyen körülmények közt természetes, hogy Egyesületünk csak a kivánságok és követelések regisztrálására, csak a reformok előkészitésének munkájára szoritkozhatott.

Főleg két kérdéscsoport érdemel figyelmet ezen a téren.

Állandóan foglalkoztunk a követelések behajtásának megkönynyitésére alkalmas joganyagnak tisztázásával és az ügyletkötéske megnehezitésére törekvő, úgynevezett uzsorarendszabályok túlzásainak megszüntetésével.

Perrendtartási törvényeinknek egyik legnagyobb hibája volt, hogy a kisebb követelések behajtása nehéz, vagy helyesebben lehetetlen. Az e téren panaszolt bajok 1898-ban olyan hangosan kértek szót, hogy kénytelenek voltunk a kormánynak és a törvényhozásnak figyelmét erre a kérdésre egy behatóan megokolt felterjesztésben felhivni.

Ebben utalunk arra, hogy a hazai, de főleg a fővárosi iparos-, kereskedő- és jogászkörökben már több izben adtak okot felszólalásra *hiteltörvényeinknek egyes visszásságai*, a melyek káros hatásukat régóta éreztetik az üzleti forgalomban, lehetetlenné téve a vidéki kisebb követelések behajtását.

A visszásságok egyik legfőbb forrása a bagatell eljárás, a melyre nézve úgy az üzleti, mint a jogászkörökben az a meggyőződés vert gyökeret, hogy teljesen elkülönitendő volna a községi biráskodástól.

A fizetési meghagyásokról szóló törvény értelmében ugyan a hitelezőnek módjában van 40 koronánál kisebb összegű követelését a községi biráskodás illetékességi köréből kivonni és a járásbiróság itélkezése alá bocsátani, de ez utóbbinál a képviseltetési költségek neki meg nem térittetnek s igy a bajon segitve nincs. Ezen kivül az adós a fizetési meghagyásra minden ok nélkül ellenmondással

élhet, minek folytán az eljárást annál a járásbiróságnál kell meginditani, a melynek kerületében a különben illetékes községi biróság székel.

E tárgyban az osztályok idevonatkozó határozata alapján fölterjesztést intéztünk az igazságügyminiszter úrhoz. Ebben a következőket fejtettük ki:

A fönt vázolt viszonyoknak számottevő hátrányai vannak, mert ilyen módon az üzletembernek az ország minden részében kell perelnie, holott igen fontos a kereskedőkre és iparosokra nézve az, hogy az üzletéből folyólag származó követeléseket annál a biróságnál peresithesse be, a melynek kerületében üzleti könyvei vezettetnek. Az üzleti könyvek ugyanis mint perbeli bizonyitékok, az esetek jelentékeny részében az eljáró biróságnál bemutatandók, a panaszolt deczentralizálás tehát vagy a bizonyitás közvetlenségét csorbitja, vagy pedig azt késedelmessé és szerfölött drágává teszi.

Igaz ugyan, hogy az üzlet megkötése alkalmával irásban kikötheti a birói illetékességet, csakhogy ennek a lehetőségnek a gyakorlatban semmi értéke sincs, mert az ügylet megkötése alkalmával az üzletember magára az ügyletre, nem pedig az abból származható perre gondol. Olyanoknak, a kiknél már eleve a követelésnek per utján való behajtásáról kell gondoskodni, hitelt senki sem nyújt, viszont bármily fizetőképes vevő méltatlankodva utasitaná vissza azt a követelést, hogy az ellene netán inditandó per czéljából aláirását adja.

A birói gyakorlat is egyenesen az üzleti hitelezők ellen fordul, s a m. kir. kuriának egy teljes ülési határozata egyenesen lehetetlenné teszi a 40 koronánál kisebb összegű könyvkivonati követeléseknek peres uton való érvényesitését.

Ezen kivül újabb időben még más bajok is sujtják az igazságszolgáltatás terén a magyar kereskedőket és iparosokat. Az osztrák gyárosok és kereskedők, kiktől a magyar iparosok árút vásárolnak, számláikra nyomatják, hogy követeléseik Ausztria valamely városában vagy községében »*Zahlbar és Klagbar*« s ez alapon az osztrák perrendtartás 88. §-a értelmében magyar állampolgárok, magyar kereskedők és iparosok osztrák biróságok elé idéztetnek és rendszerint jogvédelem nélkül elmarasztaltatnak.

Habár elismerjük, hogy magyarországi honos és lakos, az esetben, ha szabályszerüen kiállitott és a mi törvényeinknek megfelelő okiratban aláveti magát valamely külföldi és igy osztrák biróság illetékességének, külföldön is perelhető és elitélhető, de azt el nem ismerhetjük, hogy a hitelező egyoldalú és kifejezetten el nem fogadott egyszerű számlabeli jelzésére magyar honosok és magyar lakosok osztrák biróság elé idéztessenek és elitélhetők legyenek, mert az ily eljárás ellenkezik hazai törvényeinkkel, ellenkezik a viszonosság és a nemzetközi magánjog elveivel, a mennyiben a leirt esetekben a külföldiek kedvezményt, privilégiumot nyernek a belföldiekkel szemben. Ilyen kivételes eljárás eddig csak a Levantéban áll fenn, de ez nemzetközi szerződésekkel van szabályozva.

Minthogy pedig a magyar honos és magyar lakos a fennálló törvények szerint minden esetben az osztrák honost és lakost Ausztriában saját birósága előtt köteles perelni, kétségtelen, hogy a viszonosság elvénél

fogva ez a jog a magyar honost és lakost megilleti az osztrákokkal szemben s ennek a gyakorlati életben való érvenyesitése a magyar kereskedelem és ipar egyik főkövetelménye.

Mindezek arra birnak bennünket, hogy tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat:

méltóztatnék a felsorolt visszásságokat megfontolása tárgyává tenni s a kereskedelmi forgalmat érzékenyen sujtó bajok orvoslására nézetünk szerint mulhatatlanul szükséges törvényrevizió előkészitését foganatba vétetni és az osztrák gyárosok és a kereskedők leirt túlkapásaival szemebn a magyar kereskedőket és iparosokat megvédeni.

A polgári perrendtartás előadói tervezetének 34. §-a ellen a Magyar Kereskedelmi Csarnok mozgalmat inditván, ennek fölhivására a Csarnok felterjesztésében kifejezésre jutott álláspontot mi is magunkévá tettük. A polgári perrendtartás tervezetének azt az álláspontját, a mely mellőzi az 1868. évi LIV. törvényczikk 35. §-ának azt a rendelkezését, hogy a könyvkivonati és számlakövetelések a könyvvezetés helyének birósága előtt perelhetők, mi is sérelmesnek tartjuk a kereskedelem és az ipar érdekeire nézve. Egyesületünk tehát kötelességét teljesitette, midőn a Kereskedelmi Csarnok felterjesztésében előadottakhoz csatlakozott és a maga részéről is fölkérte az igazságügyminiszter urat, hogy előadói tervezet 34. §-át akként módositsa, hogy abba az 1868. évi LIV. t.-cz. 35. §-a második bekezdésének megfelelő rendelkezés beillesztessék.

Azoknak a mozgalmaknak, amelyeket a jogász- és az ipari érdekeltség a törvénykezés terén tapasztalható sokféle sérelem orvoslása érdekében inditott és melyekben Egyesületünk is résztvett, 1910-ben már mutatkozott némi hatása. Az igazságügyi kormány rendeleti úton megszüntetett egynéhány olyan anomáliát, a mely főleg a biróságok irodai kezelése körül gátolta az eljárás egyszerüsitését és gyorsitását. A parlament munkaképességének beálltával a törvényhozás a polgári perrendtartás reformjának elintézéséhez fogott hozzá.

A reformjavaslat, a melylyel Egyesületünk több ízben foglalkozott behatóan, több szakosztályunkban volt megvitatás tárgya. Igy többek között is a czukorka- és csokoládégyártási szakosztály a 40 koronát meg nem haladó követelések illetékességének kérdésével foglalkozott behatóbban. A szakosztály a kérdést a czukorka- és csokoládégyártás szempontjából, de általános ipari szempontból is megfontolás tárgyává tette és utóbb Egyesületünk a szakosztály javaslatára a következő fölterjesztést intézte az igazságügyminiszterhez:

Behatóan foglalkoztunk a javaslatnak mindazzal az intézkedésével, a mely a kereskedelem és az ipar érdekeit közelebbről érinti. Megállapitotta a szakosztály, hogy a javaslat a 40 koronánál kisebb számlakövetelések tekintetében úgy a birói hatáskör, mint a birói illetékesség mai szabályait tartja továbbra is érvényben. E szerint iparosnak, vagy kereskedőnek

iparossal, vagy kereskedővel szemben fennálló, 40 koronán aluli számlakövetelését az adós lakhelyére illetékes községi biróságnál kell perelnie.

E rendelkezés rendkivüli érzékenyen sujtaná különösen azokat az iparágakat, a melyeknél a számlák rendezése utólagos elszámolás nélkül teljesen lehetetlen. Ilyen például a czukorkagyártás is, a hol az árú befogadására szolgáló tartályoknak értéke a vevő terhére iratik és a tartályok kifogástalan visszaküldése fizetésképpen tudatik be.

A dolog természetéből következik, hogy ezek az utólagos elszámolások igen gyakran differencziákra adnak okot és hogy e differencziák a legtöbb esetben a tartályok értékére, vagyis 40 koronán aluli követelésekre vonatkoznak.

Ezenkivül ugyszólván mindennapos dolog, hogy a vevők a számla összegét nem fizetik ki teljes értékében, egyes tételeket kifogásolnak, más tételeknél pedig különböző levonások czímén tartanak vissza kisebb összegeket, a melyek rendszerint a ma is fennálló és itt panaszolt anomáliákra való tekintettel 40 koronánál kisebbek szoktak lenni. Beállana tehát az a viszásság, hogy mig a kereskedő az egész számla értékét könyvvitelének helyén perelhetné, addig a fizetés megtörténte utján annak 40 koronánál kisebb maradványát már a vevő lakóhelyére illetékes községi biróságnál volna kénytelen perelni, a min csak úgy teheti túl magát, ha a részfizetést visszautasitja és az egész számlát teszi peressé.

Meggyőződésünk, hogy az igazságszolgáltatás érdekével teljesen ellenkezik minden olyan megoldás, a mely a birói illetékesség terén mutatkozó hiányokat a birói hatásköri szabályok határvonalainak önkényes eltolásával kivánja megszüntetni és azzal a perlést drágitja és a magasabb fokú biróságok munkáját oktalanul szaporitja.

Ha a perrendtartási javaslatnak mai álláspontja lenne a jövőben irányadó, akkor a magyar czukorka- és csokoládégyárosok a vevő lakóhelyére illetékes községi biróságnál volnának kénytelenek ezeket a követeléseiket perelni, a mi a peres értékkel arányban nem álló költségbe és fáradságba kerülne. Ezért mindenképpen méltányosnak és igazságosnak látszik az érdekelt iparos- és kereskedő-köröknek az az óhajtása, hogy a könyvkivonati illetékesség, a melyet a javaslat csupán kereskedőkkel való számlaviszonyokra korlátoz, megadassék azokra a perekre nézve is, a melyeknek értéke 40 koronánál kisebb.

Felesleges munkának látszik azoknak az érveknek kifejtése, a melyek e kérésnek támogatására alkalmasak. Csak arra kivánunk utalni, hogy a mi indokolttá teszi a könyvkivonati illetékesség kedvezményének megadását 40 koronánál nagyobb követelésekre, az semmivel sem kisebb mértékben támogatja a mi felfogásunkat, a mikor azt óhajtjuk elérni, hogy a 40 koronás értékhatár a birói illetékesség tekintetében ne okozzon eltérést.

.Elég arra is utalnunk, hogy a szomszéd Ausztriában ez a megkülönböztetés teljesen ismeretlen és hogy az osztrák iparos és kereskedő a vevőjével szemben fennálló 40 koronánál kisebb követelését épp úgy perelheti könyvvitelének helyén, mint a 40 koronánál nagyobb követelését.

Fel kell hivnunk továbbá Nagyméltóságod figyelmét arra is, hogy e megkülönböztetés elejtésének semmi sem áll utjában, mert az elejtést kereskedőknek kereskedők elleni pereire nézve kivánjuk, ennélfogva a vidéki fogyasztó-közönségnek zaklatása kizártnak látszik és a megkülönböztetés

elejtése csak a birói illetékesség tekintetében okozna eltérést, ellenben nem érintené a birói hatáskör kérdését és igy tehát nem is drágitaná a pert.

Mindezeknél fogva azt a kérést terjesztettük a miniszter úr elé, ejtse módját annak, hogy a perrendtartási javaslatnak a képviselőházban benyujtott szövegébe megfelelő helyen olyan rendelkezés vétessék fel, a melynek értelmében kereskedőknek és iparosoknak, kereskedők és iparosok ellen fönnálló számlaköveteléseire megadatik a kivételes könyvkivonati illetékesség akkor is, ha a követelés összege nem nagyobb 40 koronánál.

* * *

Alig okozott még egy hitelügyi jogkérdés akkora vitát, mint az uzsoraelnyomás kérdése. És a kérdés két igen fontos szempontból érinti igen közelről az iparosságot. Az iparosság itt szóba kerülhet mint megvédendő gyengébb fél, azután abból a szempontból, hogy más gazdasági alanyok az iparossal szemben védessenek meg.

Felesleges kiemelnünk, hogy állásfoglalásunkban, a melyekre többször volt alkalmunk, mindkét szempontot igen beható figyelemre méltattuk.

Első ízben, az 1900. évek elején a kereskedelemügyi miniszterium hivott fel bennünket arra, hogy az uzsoráról és káros hitelügyletekről szóló 1883. évi törvény hatásáról adjunk véleményt. Erre nézve a következőket emeltük ki:

Nincsen véleménykülönbség az iránt, hogy az 1883. évi XXV. t.-cz. megalkotása óta az uzsora körüli viszonyok hazánkban megjavultak. E tény valódiságát mindenki el fogja ismerni, a ki az életet, a gazdasági forgalmat s annak tüneményeit kisebb vagy nagyobb alapossággal megfigyelése tárgyává tette. Hiszen már maga az a körülmény, hogy panaszok az uzsora pusztitásai fölött most már igen ritkán hangzanak fel, mig azelőtt igen gyakoriak voltak, erre nézve erős bizonyiték.

Bajos volna azonban megállapitani, hogy ezen örvendetes eredményt mily mértékben köszönhetjük az 1883-iki uzsoratörvénynek. Kétségtelen ugyanis, hogy hitelügyünk s hitelszervezetünk épen a 80-as évek közepe óta igen kedvező módon fejlődött. Azon sebek, melyeket a 70-es évek válsága ejtett a közgazdasági élet testén, lassan hegedni kezdtek. A jólét emelkedik; tőkében való gazdagságunk nagyobbodik, a vállalkozási kedv élénkül; a hitel gyarapszik. A hitelintézetek száma úgy a fővárosban, mint a vidéken szaporodik s a hitelt kereső közönség rendelkezésére nagyobb tőkeösszeg kinálkozik. Az a nagy nemzetközi jelenség, a kamatláb folytonos és majdnem megszakitás nélküli hanyatlása még valutánk rendezetlensége daczára a mi némileg elszigetelt pénzpiaczunkon is érezteti hatását. Értékpapirjaink kamatozási átlaga, takarékbetéteink kamatlába csökken; konverzió követi a konverziót s mindennek elmaradhatatlan következménye, hogy az átlagos kamatláb a kölcsönmíveletek nagy tömegénél szintén sülyed. Azt hisszük, felesleges dolog, hogy hitelügyünk ezt a ked-

vező fejlődését még jobban kiszínezzük, hiszen a tény oly szembetünő, hogy bővebb magyarázatra vagy fejtegetésre alig szorul. De ha már most azt a kérdést vetjük fel, hogy az uzsora megszűnését vagy apasztását hitelügyünk fejlődésének vagy az uzsoratörvénynek köszönhetjük-e, úgy a válasz alig lehet más, minthogy gazdasági fejlődésünk, hitelszervezetünk javulása nagyobb mértékben járult az azelőtt létező bajok orvoslásához, mint az uzsoratörvény.

Ennek daczára távol van tőlünk az a szándék, hogy az uzsoratörvény hatását kicsinyeljük.

Ez 1883-iki uzsoratörvény leglényegesebb ujitása és eszméje az volt, hogy az uzsorához nemcsak magánjogi következményeket füzött, pl. az uzsorakamatok perelhetőségének kizárását, az ügylet érvénytelenségét stb., hanem az uzsorát bűnvádilag üldözhető vétségnek minősitette, melynek büntetése nemcsak szabadságvesztés, hanem hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése. Azon aggály, hogy a törvény nem lévén képes az uzsora fogalmát pontosan meghatározni, a hitelezőket alaptalan üldöztetés és zaklattatás veszélyébe döntheti, nem volt jogosult; mert csak ritka az az eset, hogy a fizetni nem akaró adós a törvényt a hitelező megfélemlitésére használja ki, ellenben megvolt a törvénynek az a jó hatása, hogy a büntetéstől meg a társadalmi megvetéstől való félelem alkalmas ellenszerül szolgált a magas kamatszedés ingere ellenében és hogy most már az uzsorát azóta a legtisztességtelenebb elemek űzik, kik semmiféle megtorlástól nem riadnak vissza. Az uzsora ennélfogva nem széles elterjedésű szervezeti baj, hanem a gazdasági életnek kisebb jelentőségű pathologikus esete, épen úgy, mint a csalás, mint a lopás s egyéb a vagyon ellen intézett bűncselekmény. Ezen eseteket a törvény, az állam, a társadalom teljesen kiirtani sohasem lesz képes, de azért lehető szűk korlátok között tarthatja, úgy hogy a gazdasági szervezet teljessége és egésze épségében sértetlen marad.

A mi most már különösen az iparos-osztályt illeti, melynek érdekeit Egyesületünk első sorban tartja szeme előtt, azokat az uzsoratörvény nem igen érintette. Egyes elszigetelt s az iparos-osztály összeségére nézve jelentőség nélküli eseteket kivéve, az iparosok alig szorultak az uzsoratörvény által nyujtott védelemre. Az iparosok zöme különben is nagyobb helységekben lakva, hol a hitelviszonyok amugy is kedvezőbbek voltak, hiteligénye az adott hazai viszonyokhoz képest általában meglehetős módon lett kielégitve. Ismételjük azonban, pusztán csak hazai viszonyainkhoz képest, mert tény az, hogy az iparos-osztály hitelét saját versenyképességének ártalmára jóval magasabb kamatlábon kénytelen megszerezni, mint a nyugateurópai iparos s drágábban, mint a szomszéd Ausztria iparosa. Ezen bajon azonban nem segithet semmiféle uzsoratörvény, legyen bár az még szigorúbb, mint a mostani, mely az uzsorát csak 8%-on felül engedi megállapitani. Ezt a bajt csakis *hitelszervezetünk még nagyobb javitása* és tőkegazdagságunk még nagyobb emelkedése javithatja, mit e helyütt, a hol csak az uzsoratörvény eredménye forog szóban, bővebben kifejteni felesleges volna.

1908-ban ujra napirendre került a kérdés. Ekkor egy összes szakosztályi ülésben foglalkoztunk vele. Az előadója dr. *Dóczi* Sámuel,

Egyesületünk ügyésze volt, a ki az uzsoratörvény módositása ügyében tartott előadásával kapcsolatban a következő konkrét javaslatokat terjesztette elő:

Mivel az országgyülés elé terjesztett javaslat minden reformáló intézkedése a kereskedelmi forgalom megbénitásával és az ipar sulyos megkárositásával járna, arra kell törekedni, hogy a kormány a javaslatot vonja vissza.

Ha erre nem volna kilátás, akkor a következő módositások volnának kivánatosak:

1. Az uzsora fogalma szorosabban és pontosabban határozandó meg.

2. Az uzsorás-ügylet ne legyen semmis, hanem csak megtámadható.

3. Az uzsora ne hivatalból, hanem csak feljelentésre üldöztessék.

4. Az üzleti nyereség mérvére nézve, valamint az iparjogositvány megvonásának dolgában a kereskedelmi és iparkamara meghallgatása.

A csődtörvény módositása.

Egy vidéki kereskedelmi egyesület felkért bennünket, hogy a csődtörvény módositása érdekében kidolgozott s a kereskedelemügyi miniszter urhoz intézett fölterjesztését pártoljuk. Ez ötletből közelebbről foglalkoztunk e kérdéssel és fölkért szakelőadónk előterjesztése alapján a következőkben foglaltuk össze álláspontunkat:

A felterjesztés adatai nem azt mutatják, hogy csődtörvényünk rossz, hanem azt, hogy rosszul alkalmazzák a törvény jó intézkedéseit. A felterjesztés ugyanis nem hoz fel egyetlenegy konkrét intézkedést sem, mely a törvényben módositásra szorulna. Azt mondja a felterjesztés, hogy a csődtörvény módositásra szorul már *két* évtized mulva. Csakhogy a csődtörvény reformjának szükségét már tiz évvel ezelőtt, tehát *egy* évtized mulva láttuk. Csakhogy akkor ott kerestük a baj kutforrásait, a hol tényleg voltak: a csődtörvény egyes intézkedéseinek hiányában. Elismerték az akkor a reformra sarkallók, hogy a törvény helyes és sikerült alkotás és csak egyes intézkedései szorultak reformra. Az akkori igazságügyminiszter ki is dolgozta a módositó törvénytervezetet és azt birálat tárgyaként közrebocsátotta. A tervezetből azonban törvény sohasem lett. De az abban foglalt módositások java részét judikaturánk, a mennyire a törvény fennállása alatt lehetséges volt — elfogadta és igyekezett a meglevő törvény hiányát és hibáit pótolni és javitani. Reformra szorul azonban még mindig a csődtörvénynek a jogcselekmények megtámadására vonatkozó része. De itt sincs szükség módositásra, mert a törvény rendelkezései gyakorlatiak és helyesek, hanem csakis kiegészitésre. Szükséges kiváltképen a csődöt megelőzőleg gyakran tapasztalt nagyobb tömegű árueladási ügyletek megtámadhatóságának kimondása oly esetekben is, midőn a vevő félnek az eset körülményeiből fel kellett volna ismernie, hogy az eladás czélja a hitelezők kárositása. Reformra szorul a csőd alatt a hitelezők értesitésének módja, mert

a kifüggesztés utján való értesités nem bizonyult czélravezetőnek és e részben az egyszerű postai levél igen sok előnynyel járna. Reformra szorul a csődnyitási kérelmek tárgyalása, a fizetésképtelenség megállapitásának módja, a felszámolási határnap után bejelentett követelések felszámolásának költséges volta, a választmány hatáskörének bővitése a tömeggondnokkal szemben, a tömeg értékesitésének esetleges elhalasztása a közadós egyezségi kisérleteinek sikerrel való kecsegtetése esetében, a kényszeregyezség kötésének módja stb. stb.

Mindezek a régi tervezetben benfoglaltattak, de fontosabb igazságügyi törvényalkotások máig is megakadályozták a csődtörvény ez irányú reformját. Fontosabb azonban ennél a szintén már tiz év előtt tervezett reform, melynek czélja az volt, hogy az adós végrehajtás alá vonható vagyonát érintő jogcselekvények a hitelező kielégitése czéljából, mint vele szemben hatálytalanok, a csődön kivül is megtámadhatók legyenek.

Csődtörvényünk reformjánál sokkal, de sokkal fontosabb ennek az intézménynek jogi életünkbe való beleillesztése. Hitelünk érdekében állana ily törvénynek alkotása. Törekvések erre már harmincz éve vannak. Még a hetvenes évek elején dolgozott ki a Budapesti kereskedelmi és iparkamara törvénytervezetet a hitelezőket károsító jogcselekmények megtámadhatásáról és ennek alapján készült hat évre rá Králik Lajos törvénytervezete a fizetésképtelen adós hitelezőinek kielégitéséről. Később azután az volt a közvélekedés, hogy a megtámadáshoz való jogot teljesen kimeriti a csődtörvényben ez iránt biztositott jog, mig a gyakorlati élet meg nem mutatta — és pedig meglehetős gyorsan, — hogy a csődön kivül való megtámadás szintén törvényes szabályozást követel.

A fizetésképtelen adós kiegyeztetése csődön kivül a csőd enyhébb formája. A felterjesztés ezt kivánja rendezni és szabályozni. De kötve hiszem, hogy az az alak, melyben a felterjesztés kontemplálja a kérdés megoldását, más eredményre vezetne, mint a miket panaszképen a jelenlegi állapotokra a felterjesztés maga ráfog. A kényszeregyezség a csődön kivül és azt megelőzőleg veszedelmes dolog, de szabályozható törvény utján. Hanem akkor részletesen kellene ismertetnünk az elveket, melyeket a felterjesztő egyesület alkalmazni óhajtana.

Mindezek alapján az a véleményünk, hogy bármennyire szükséges is a hitelezőket károsító jogcselekvényeknek csődön kivül való megtámadását lehetővé tevő törvény alkotása, bármily fontos volna is a csődöt megelőző egyeztetés törvényhozási rendezése, az idő jelenleg épen nem alkalomszerű ez intézmények előkészitésére vagy az előkészités sürgetésére.

A tőke hivatása az iparfejlesztésben.

Ez a fontos és mindig aktuális téma nálunk rendszerint evidencziában volt. Egyesületünk titkára, dr. *Soltész* Adolf kapott megbizást annak tanulmányozására.

Kapcsolatban az előző két közleményben kifejtettekkel, *Soltész*, mint felkért előadó a következő eszmemenetet képviselte:

A magyar ipar fejlődése első sorban jórészt attól függ, mekkora a tőke ereje, akczióképessége és akcziókedve az ipari alapitások

dolgában. Lényegében az iparfejlesztésnek majdnem minden eszköze ebből indul ki és ide tér vissza. Hogy a legnagyobbnál kezdjük, még az önálló vámterület is csak azzal a feltétellel kivánatos, hogy legyen tőke, a mely a vámvédelem terén kinálkozó kedvező alkalmat iparalapitásra felhasználja.

Az állami támogatás is csak akkor értékes igazán, ha van tőke, van tőkeerős ipar, a mely ezeket a kedvezményeket igénybe vegye. Az iparoktatás emelése, a szakképzettség fejlesztése hiábavaló, ha a drága pénzen nevelt szakerőknek nincs terük itthon az érvényesülésre, mert nincs tőke, a mely az érvényesüléshez való alkalmakat megteremtse. És mindenekfölött hiábavaló volna – ha volna — a társadalom iparpártoló lelkesedése, ha nincs tőke, a mely ennek a lelkesedésnek méltó tárgyait, a versenyképes magyar czikkeket a kellő mennyiségben és sokféleségben termelő iparnak létet adjon.

Ha iparunk helyzetét, az utóbbi évtizedek iparalapitó mozgalmait s a magyar tőkének ezekkel szemben való viselkedését közelebbről megnézzük, lehetetlen meg nem állapitanunk, hogy nemcsak a tőke elégtelenségéről szóló panaszok alaposak, hanem a mulasztásai ellen felhangzó vádak sem egészen ok nélkül valók.

Közelebbről csak a mulasztásokkal érdemes foglalkoznunk, mert hogy pénzünk nincs, azt mindaddig fájdalmas lemondással fogjuk konstatálni, a meddig a meglevő pénztőke mulasztásairól kell beszélnünk.

Kellő premisszák után előadó bebizonyitottnak mondja a következőket:

1. a magyar nagy bankok az iparvállalatok alapitásában és egyébként való érdekeltségében csak nagyon szerény helyet foglalnak el, lévén az általuk e czélra mozgósitott tőke alig több az összes részvénytőkék egy negyedrészénél;

2. ebből következik, hogy általában ipari alapitásokban kevéssé vesznek részt, mert hiszen ipari alapitásaik csaknem kivétel nélkül részvénytársasági alakban történnek;

3. megállapitható ezzel szemben, hogy az osztrák nagy bankok, a melyek az ipari vállalkozásnak különböző formáit egyaránt támogatják, részvénytársasági formában is aránytalanul élénkebben vesznek részt az ipari alapitásban; hiszen fejtegetéseiben csak hatot vett számba a legnagyobbak közül, holott egész csomó nagy tőkéjű országos és tartományi bank van, a mely valósággal hivatásának tekinti, hogy az ország, vagy a tartomány iparát fejlessze, ellenben a magyar iparalapitásokban számbavehető bankok száma az emlitett hattal körül belül ki van meritve. Egyébként pedig a részvénytársaság nem egyedüli alakja ott az ipari alapitásban való tevékenységnek és a bankok minden alakban állandó, rendszeres élesztői az ipari vállalkozásnak.

Nyilt számlatételek leszámitolása.

Aktuális és messzeható fontosságú volt az a mozgalom, mely a számlák leszámitolása érdekében Egyesületünk kebeléből kiindult. Az Országos Iparegyesületben ez a kérdés másfél évtized előtt került először szóba.

De jó ideig parlagon hevert az eszme. 1900-ban az Iparegyesület, a Kereskedelmi és iparcsarnok és a Magyar kereskedelmi csarnok együttes erővel inditottak akcziót a nyilt számlatételek értékesitése érdekében. A fölhivás, melyet e tárgyban kiadtunk, kereskedői rövidséggel a következőképen vázolja a mozgalomnak nagy horderejét:

A künnlevőségek legnagyobb része váltókkal nem fedezett nyilt tételt képez; milliók és milliókra megy a nyilt tételek összege. Milliók és milliókra rugó nyilt künnlevőségek összege hever lekötve parlagon, daczára annak, hogy ezen nyilt künnlevőségek rendszerint jobbak, mint azok, melyek váltók által vannak fedezve, hiszen sok üzletágnál csaknem sértésszámba megy a jobb vevőktől váltófedezetet kérni.

A nyilt tételek mozgókká tétele által a magyar kereskedő és iparos egy új, eddig ismeretlen hitelforrást fog igénybe vehetni, újabb tőkék állnak majd rendelkezésére. Lehetővé lesz majd ez által téve, hogy a magyar kereskedő és iparos készpénz mellett vásárolhat, minek előnye nemcsak a pénztári engedményben (cassasconto), hanem az előnyösebb bevásárlás lehetőségében is rejlik és e mellett a magyar kereskedelmet és ipart függetlenné teszi.

Kétségtelen, hogy a hasonló intézetek nálunk egészséges reformot jelentenek; készséggel ragadtuk meg tehát az alkalmat, hogy e tárgyban az emlitett testvéregyesületekkel egyetemben a kereskedelmi miniszter urhoz fölterjesztést intézzünk, kérve az újból aktuálissá vált eszme erkölcsi és anyagi támogatását.

A kezdeményezésünkre létesült »Magyar leszámitoló társaság, mint szövetkezet« 1900 julius 7-én tartotta *Kunz* Ferencz elnöklete alatt alakuló közgyülését az Országos Iparegyesület nagytermében.

A szövetkezet czélját pontosan a következőkben definiálják az alapszabályok:

A szövetkezet czélja:

a) tagjainak nyilt könyvkivonaton vagy számlán és váltón alapuló künnlevőségeire hitelt nyujtani;

b) a tagok künnlevőségeinek beszedését ellátni.

A főváros legelőkelőbb kereskedői és iparosai közül számosan jelentek meg ez alkalommal s a létesitendő intézet iránt nagy érdeklődés mutatkozott.

Az alapszabályok megállapitása után, elnökül dr. *Matlekovits* Sándor valóságos belső titkos tanácsos, Egyesületünk végrehajtó bizottsági elnöke, elnökhelyettesül *Kunz* Ferencz, a Kunz József és

társa czég főnöke, a Magyar Kereskedelmi Csarnok alelnöke, alelnökök gyanánt pedig *Breitner* L. Zsigmond és *Thék* Endre választattak meg.

Az igazgatóság megkezdette működését és első sorban egy nagyobb pénzintézettel tárgyalt. Meglehetős bonyodalmas tárgyalás után arra az eredményre jutottunk, hogy ez intézményt szűkebb keretben kell meginditani. Ez meg is történt. A kis szövetkezet nyolcz évig becsülettel működött, de azután a Magyar Kereskedelmi Hitelbankba olvadt be, mely azóta föladatkörét nagyobb hatáskörben és jelentékenyen nagyobb tőkével látja el.

A cheque-törvényjavaslat.

E fontos kérdéssel Egyesületünkben dr. *Neumann* Ármin, a kérdés egyik legalaposabb ismerője, foglalkozott. Mindenekelőtt rámutatott a cheque nagy gazdasági fontosságára. Az egyesek megkiméltetnek a pénz megőrzésével és kezelésével járó veszélyektől és lehetővé teszi, hogy pénze a használat időpontjáig kamatozzon. A közgazdaságot már a takarékossági szellem fejlesztése által, de különösen azzal mozditja elő, hogy a kereskedelmi tranzakcziók nagy mennyiségét készpénz igénybevétele nélkül lehetővé teszi. Különösen azon intézmények megteremtése által, melyek, mint a clearing és giro, a chequenek kisérői. Mindezen előnyöknek köszönhető, hogy a cheque az egész czivilizált világon polgárjogot szerzett magának, különösen pedig sajátképeni hazájában, Angliában és Amerikában. A londoni clearinghouse maga több mint 400 millió korona fizetéseket bonyolit le készpénz nélkül. Ha ezen lebonyolitásnak készpénz mellett kellene történnie, az egész kereskedelmi forgalom megbénittatnék. Főkép oly államokban, melyekben az aranyvaluta van érvényben, föltétlen szükséges a cheque-intézmény, hogy az aranynak a kivándorlása megakadályoztassék és mivel éppen Magyarország is immár közeledik az aranyvaluta érájához, mely összeköttetésbe fog hozni bennünket a világpiaczczal, nagyfontosságú kérdés lett ránk nézve is ezen intézményt ápolni és kiszélesiteni, hogy legalább a kezdet nehézségei közepette útját állhassuk az annyira szükséges aranykivándorlásnak.

Felismerve a cheque gazdasági fontosságát, az a kérdés merül fel, vajjon megkivánja-e a törvényhozási szabályozást és megkivánja-e éppen most, mikor más kulturállamokhoz viszonyitva, nálunk ezen intézmény még csak a kezdetlegesség stádiumában van? Ha ezen kérdést tisztán a magyar viszonyok szempontjából mérlegeljük, kétségtelenül fontos indokok szólnak a cheque-törvény szükségessége mellett; mert, habár igaz, hogy ezen intézmény már nálunk is meglehetős fejlődésnek indult és a cheque-forgalom 1901-ben több mint 5 milliárd korona forgalmat képviselt, mégis elvitázhatatlan, hogy

ezen fejlődést hathatósan előmozditani és szilárd alapokra fektetni leginkább az a jogbiztonság lesz képes, melynek, különösen nálunk, egy jól megalkotott törvény elengedhetetlen előfeltétele. Élő példa erre az 1875-ben alkotott kereskedelmi törvény, mely a magyar kereskedelem fejlesztését hathatósan előmozditotta akkor, mikor számbavehető kereskedelmünk még alig volt. Valamint megesik az, hogy egy vasut létesitése forgalmat teremt ott, a hol ilyen addig nem volt, úgy teremt némelykor a törvény a szabályozás által egy oly intézményt, mely eddig nem volt, vagy alig volt. Vannak, kik a hazai cheque-törvény megalkotásától eltekinteni akarnának és annak helyébe egy nemzetközi cheque-törvény létrehozását óhajtanák; mert úgy mondják, a cheque, mint látra szóló papir gyakran rövid lejáratú külföldi váltó jellegével bir és a legkülönbözőbb államterületeken van hivatva keresztülmenni, tehát a cheque-jog egységessége oly nélkülözhetetlen, mint a váltóé.

Ezzel szemben előadó rámutatott arra, hogy az 1888-ban Bruxellesben megtartott kongresszus azon kiindulási pontja, hogy t. i. minden látra (vista) szóló papir, melyben a váltó-záradék hiányzik, chequenek legyen tekintendő, a cheque fogalmát annyira kibővitette, hogy ezen intézmény törvényhozási szabályozása igenis szükséges. Ezeknek előrebocsátása után áttérve az előadói tervezet birálatára, az idő rövidsége miatt arra szoritkozik a felolvasó, hogy a komoly és átgondolt munkára valló cheque-tervezetnek csak egyes, az egész intézmény lényegére kiható intézkedéseivel foglalkozzék. Mindenekelőtt helyesli, hogy a javaslat a cheque még mindig kontroverz fogalmának megállapitását mellőzi és inkább a papir érvényi kellékeinek helyes megállapitására törekszik. Itt ismét kontroverz kérdést képez, hogy a passiv cheque-képesség megszorittassék-e, hogy vajjon csak a kereskedők és ezek között is csupán a bankárok vagy éppenséggel csak a bankok birjanak passiv cheque-képességgel? Az 1882. évi angol váltó-törvény szerint a cheque oly látra szóló váltó, mely egy bankárra van intézve: »drawn on a banker«; ugyanigy intézkedik e tárgyban Hollandia, Portugália, Itália és több más állam törvényhozása. Az 1880. évi Funk-féle osztrák javaslat első paragrafusa szerint a cheque: »bankra intézett, látra szóló utalvány« és ugyanez állásponton állanak az osztrák és magyar bélyegtörvények is.

A szóban levő előadói javaslat a passiv cheque-képességet semminemű megszoritáshoz nem köti, azért, mert szerinte a chequet főleg a kibocsátó és nem az utalványozott személyébe helyezett bizalom folytán fogadja el a cheque birtokosa, annál is inkább, mert hisz az utóbbi ellen ugy sincsen közvetlen kereseti joga.

Ezen érvet nyomósnak nem tartja, mert a cheque birtokosára mégsem egészen közömbös, hogy kire kapja a chequet, jóllehet igaz, hogy fontosabb rá nézve az, hogy kitől kapja, eltekintve attól, hogy még a kereseti jog tekintetében is eltérő nézetben van. Természete-

sen nem kétséges, hogy a kibocsátó az utalványozottal szemben cheque-szerződés alapján be nem váltás esetében kereseti joggal bir; de vajjon bir ezen joggal az utalványozottal szemben az ezzel szerződéses viszonyban nem álló cheque-birtokos is? Nézzük a dolgot közelről. A cheque birtokosa azért veszi át a chequet, hogy fizetést kapjon, erre számit. Már most mi baj származhatik abból, ha a cheque-birtokos nem honorálás esetén kereseti joggal él az utalványozott ellen? Akárhogy vesszük, ebből hátrány nem háramolhat sem a kibocsátóra, sem az utalványozottra. Ennek felismerésétől indittatva, több törvényhozás tényleg meg is adta a cheque-birtokosnak a kereseti jogot az utalványozott ellen, igy a franczia, belga, hollandi, skót jog, továbbá az 1898. évi német javaslat. Ellenben az 1884. évi osztrák javaslat ezen kereseti jogot nem adja meg. Nem állhat meg azon teória, hogy a cheque cessió, mellyel a kibocsátó az ő jogait átruházza a cheque-birtokosra, sem pedig az az elmélet, hogy a cheque-szerződés pactum in favorem tertii. Az előadói tervezet 12. §-a nem adja meg a cheque-birtokosnak a kereseti jogot az utalványozott ellen, de kimondja egyuttal azt is, hogy az utalványozott köteles a chequet kifizetni még akkor is, ha a kibocsátó neki ellenutasitást adott. Itt a következetesség hiányzik, mert ha a javaslat az utalványozottat igy kötelezi, akkor a kereseti jogot is meg kellett volna adni a cheque-birtokosnak az utalványozottal szemben. Egy további fontos kérdés: mikor kell a chequet a fizetés végett bemutatni? Az angol törvénynek az ő cheque-jártas közönségéhez mért intézkedésével a »reasonable time«-val nem elégedhetünk meg mi, nekünk fix határidőre van szükségünk.

Helyesnek tartaná a javaslat 7. §-ának olyan módositását, hogy 8 napi határidő állapittassék meg ugy a helyi, mint a distance-chequere és pedig azon időtől számitva, melyben a cheque a kifizetés helyére érkezhetik, tekintet nélkül, hogy a cheque belföldi vagy külföldi-e? Egy fontos kérdésről nem intézkedik az előadói terzezet: a hamis vagy hamisitott cheque beváltásából eredő kárt ki tartozzék viselni, az utalványozott-e, avagy a kibocsátó, ha egyiket sem terheli a rosszhiszemüség avagy feltünő hanyagság? A tervezet 21. §-a egyszerüen ráutal a váltótörvénynek analóg 81. és 82. §-aira, ami sem nem helyes, sem nem elégséges. Ha az egyik, vagy másik fél vétkessége vagy mulasztása megállapitható, a kérdés természetesen meg van oldva; de a kérdés az, ki viselje a kárt, ha egyik felet sem terheli mulasztás? A felolvasó az összes pro és kontra felhozott okok alapos mérlegelése után ezen kérdésben osztja a német Cohnnak azt az álláspontját, hogy a törvényhozás a hamis vagy hamisitott cheque beváltásából eredő kárt az utalványozottra háritsa, hacsak a kibocsátót mulasztás vagy hiba nem terheli.

Ezt a kérdést mindenesetre törvényhozásilag kell eldönteni, mert egy oly cheque-törvény, mely ezt a kérdést nyitva hagyja, nem állhat feladata magaslatán és mindenesetre hiányos volna.

Egyesületünk azonban tovább ment az elméleti értékű vitatkozásnál. Fölkérésünkre ugyanis dr. *Ujlaki* József előadást tartott nálunk a cheque gazdasági jelentőségéről, különös figyelemmel az uj magyar chequetörvényre és felvetette azt az eszmét, hogy *Egyesületünk inditson akcziót a chequeforgalomnak az iparosok körében való népszerüsitése érdekében.* Előadó következőkben foglalta össze az akczióra vonatkozó részletes javaslatait:

1. Az Egyesület keresse meg a magyar királyi postatakarékpénztárt az iránt, hogy a kiadásában megjelent és dijmentesen osztogatott füzetet, a melynek czíme: »A magyar királyi postatakarékpénztár cheque- és clearingforgalmáról, ennek használatáról és előnyeiről«, annyi példányban bocsássa az Egyesület rendelkezésére, hogy a »Magyar Ipar« valamelyik számához mellékletképen csatolható legyen. A lap illető számában az olvasók figyelme a mellékletre, az Egyesület intenczióinak rövid jelzése mellett, felhivandó volna.

2. Az Egyesület adjon ki egy 16—24 oldal terjedelmü füzetet, a melyben népszerű modorban, kérdésekben és feleletekben előadassanak a cheque előnyei, a cheque lényege, a chequeforgalom technikája és a chequetörvény azon rendelkezései, a melyek a cheque kiállitására, továbbadására, átvételére, beváltására stb. vonatkoznak. Ez a füzet olcsón volna árusitandó és az iparosok körében lehetőleg terjesztendő volna.

3. Az Egyesület a legközelebb megtartandó ipari kongresszuson a tanácskozás egyik tárgyául tűzze ki a chequeforgalom terjesztésének és fejlesztésének kérdését.

4. A »Magyar Ipar«-ban időről-időre a chequet illető közlemények teendők közzé, nevezetesen reformok, a melyeket a magyar királyi postatakarékpénztár, vagy valamely pénzintézet a chequerendszer terén behoz, a chequeforgalom technikájára vonatkozó kérdések, apróságok, a melyek a napilapokban a cheque-el összefüggésben megjelennek stb., mindez megfelelő feldolgozásban.

5. Az Egyesület rendezzen tagjai részére egy vagy két előadást, a melyekben a cheque technikája szemléltető módon bemutattassék. Ezen előadásokra a tagok figyelme jó előre, a kérdés fontosságának kiemelése mellett, felhivandó volna.

6. Az Egyesület közölje a chequeforgalom terjesztésére vonatkozó határozatait hasonló eljárás czéljából a rokon ipari és kereskedelmi testületekkel, az utóbbiak közül elsősorban a közép- és kiskereskedők egyesületeivel.

Ezeket a javaslatokat a végrehajtó bizottság elvben helyesléssel fogadván, a részletes megvalósitásra nézve *Ullmann* Adolf alelnök véleményét kérte ki, a kinek véleménye és hozzájárulása alapján az akczió csakhamar folyamatba tétetett, nevezetesen pedig a chequet népszerű modorban ismertető füzetet, a melynek megirására dr.

Ujlaki József volt szives vállalkozni, közreadtuk és több ezer példányban terjesztettük az iparosság legszélesebb rétegeiben.

A szövetkezeti törvény reviziója.

A Nagy Ferencz nyug. államtitkár által kidolgozott szövetkezeti törvényjavaslattal, mely nekünk véleményezés végett megküldetett, tüzetesebben foglalkoztunk.

Mindenekelőtt egy ismert szakember, dr. *Lévy* Béla levelező tagunk tartott nálunk erről a kérdésről előadást. Szerinte szövetkezeti törvényhozásunk reformjának kérdése egyike a legégetőbb és közgazdasági szempontból legnagyobb horderejű kérdéseknek.

A szövetkezeti ügy gazdasági életünkben mind nagyobb és nagyobb jelentőségre tesz szert s ezen irányzat további haladása a legnagyobb mértékben óhajtandó.

A szövetkezeti ügy egészséges fejlődésének pedig nem utolsó feltétele a megfelelő jogi szabályozás.

Szövetkezeti jogunk mai állása pedig a lehető legszomorubb.

Kereskedelmi törvényünk szövetkezeti része (223—257. §§) sem a formája, sem tartalma szempontjából nem felel meg még a legprimitivebb igényeknek sem, a mit részben keletkezési története, részben az magyaráz meg, hogy az időtájt a szövetkezeti jog külföldön is fejlődőben volt, hazánkban pedig a szövetkezeti ügy terén tapasztalatok és tájékozottság alig voltak találhatók.

A szövetkezeti jog reformja ez okból már régóta foglalkoztatja a közvéleményt.

1893 ban a kormány törvényjavaslatot tett közzé a központilag egyesült szövetkezetek egységes szervezéséről és ezen szövetkezetekkel szemben alkalmazandó csődeljárásról.

1894-ben dr. *Nagy* Ferencz, Szilágyi Dezső igazságügyminiszter megbizásából, 106 §-ból álló törvényjavaslatot dolgozott ki a szövetkezetekről s tett közzé. E javaslat azonban a politikai viszonyok folytán lekerült a napirendről.

Azóta ujabb kisérlet a szövetkezeti ügy teljes szabályozására nem is történt s az 1898. évi XXIII. t.-cz. a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről lényegileg az országos központi hitelszövetkezet felállitására s az abba való belépés feltételeire szoritkozik.

A reform tehát a legnagyobb mértékben indokolt.

Keresztülvitele a legczélszerűbben a kereskedelmi törvény reviziójával kapcsolatban volna eszközölhető, miután számos kérdés, igy pl. a szervezeti kérdések (közgyülés, igazgatóság, felügyelő-bizottság, kisebbségi jogok védelme stb.) mind a két társasági formánál egyaránt felmerül és azonos elvek szerint oldandó meg.

Ez azonban nem jelenti a reform elodázását, hiszen a kereskedelmi jog reviziója általában igen sürgős feladata, sőt az igazságügyminiszter a törvény első részének revizióját elő is késziti.

A reform iránya tekintetében meg kell követelnünk, hogy az uj törvény a szövetkezet tagjainak, nemkülönben hitelezőinek érdekeit minden irányban megóvja, e mellett ne nehezitse meg a szövetkezetek megalakulását, főleg legyen igazságos, ne kedvezzen a szövetkezetek egyik vagy másik fajának.

E szempontból figyelembevétele kizárja azt, hogy a szövetkezetek megalakitásánál biróság vagy más hatóság közreműködése kötelezőleg előirassék és hogy az alapitóktól vagyonbiztositékok megköveteltessenek. Hasonlókép csupán gazdasági hitelszövetkezetekre nézve indokolt a szövetkezet működési körének területi korlátozása. A szövetkezeti üzletnek a tagokra való korlátozása indokolt, a nem tagokkal való ügyletkötés tilalma azonban a fogyasztási szövetkezetekre is kiterjesztendő.

A tagok jogviszonyai szabályozásánál kerülendő a részvénytársasággal való analógia. Ez okból a szövetkezeti tagok felelősségének minimuma az üzletrész teljes összegében állapitandó meg, a teljesitett befizetések figyelmen kivül hagyásával; az osztaléknak az 5 százalékot meghaladó része legalább felében tartalékba helyezendő.

A közgyülésen minden tagnak csak egy szavazat adandó, a szavazati jog személyes jelenléthez füzendő.

A felügyelő-bizottságnak az igazgatóság fölött fölény biztositandó. Ugy az igazgatóság, mint a felügyelő-bizottság tagjainak szövetkezeti tagoknak kell lenniök.

A szövetkezeti cégjegyzéknek a járábiróságokhoz való utalása ez idő szerint nem vihető keresztül. A cégbiróság hatáskörének kiterjesztése kivánatos, de túlhajtástól annál inkább óvakodni kell, mert a törvényszékek ma sem képesek hatáskörüket kihasználni.

A szövetkezeti ügykezelés időszaki reviziója óhajtandó. A reviziót a törvényszék által kirendelt szakértők eszközöljék, a mely tagjai ügykezelését felülvizsgálja. Az ily kötelékek szervezésének előfeltételei és az általuk gyakorlandó revizió módozatai a törvény által pontosan körülirandók.

Az országos központi hitelszövetkezet keretei kitágitandók akként, hogy abba nemcsak a gazdasági és ipari hitelszövetkezetek, hanem más szövetkezetek is felveendők legyenek, ha a felvétel előfeltételeinek eleget tesznek.

Végül nem hangsúlyozható eléggé, hogy a szövetkezeti reform megfelelő megvalósitásának első előfeltétele a törvényhozás első tárgyilagossága, a mely pedig csak ugy érhető el, ha nemcsak a gazdaszövetség, hanem ipari és kereskedelmi érdekképviseletünk is, első sorban pedig az Országos Iparegyesület is megteszi kötelességét a törvényhozás előkészitése s a közvélemény felvilágositása körül.

Ily értelemben ajánlotta előadó a szövetkezeti kérdést az Országos Iparegyesület figyelmébe.

Az e tárgyban tartott beható tanácskozás után véleményünket,

dr. Horváth János előadói javaslata alapján, a következőkben foglaltuk össze:

1. Szabályként kellene kimondani, hogy a szövetkezetek üzletüket nemtagokra ki ne terjeszthessék s ez alól csak az iparüzletek természetének megfelelőleg engedtessék kivétel, például az ipartörvény 48. §-a értelmében.

2. A felügyelő-bizottságnak a németországi törvények értelmében több befolyása legyen az igazgatóság ügy- és üzletvitelébe.

3. Az igazgatósági tagok a tiszta nyereségből ne 10 százalék, hanem 20 százalék javadalmazást kapjanak.

4. Minden szövetkezet megalakulása csak kötelékben vagy központban engedtessék meg.

5. A büntető határozatok enyhittessenek.

6. A szakcsoport-rendszer szabályoztassék a törvényben.

7. Az ipartestületek hozassanak kapcsolatba az ipari szövetkezetekkel.

8. Mig külön munkásszövetkezeti központ, munkáshivatal vagy intézmény fel nem állittatik, a munkások szövetkezeteit az illetékes kereskedelmi és iparkamarák szervezzék s a reviziót is ezek teljesitsék.

9. A kamaráknak joguk legyen ugy az igazgatóságba, mint a felügyelő-bizottságba egy-egy tagot és ezek helyetteseit kinevezni, a kik jelenléte nélkül az üléseken határozat hozható ne legyen s a kik vétójoggal birjanak.

10. A munkások részére első sorban fogyasztási, házépitő- és hitelszövetkezetek is alakittassanak.

11. A munkások szövetkezetei adó-, bélyeg-, illeték- és portómentességben és állami pénz- és gépsegélyben részesittessenek.

Később az igazságügyminiszter ur Egyesületünket is meghivta arra az ánkétra, mely hivatva lett volna a szövetkezeti törvény reformját czélzó tervezetről véleményt mondani. Egyesületünk képviseletére *Vikár* Béla igazgatósági tagtársunkat, a szövetkezeti ügy régi, önzetlen előharczosát kértük föl, a ki tüzetesen foglalkozott e kérdéssel és javaslatairól egy érdekes előadás keretében számolt be. Álláspontját e fontos kérdésben a következőkben összegezte:

Mindenekelőtt teljesen gyakorlati szempontból kell első sorban tisztába hozni, hogy mi tulajdonképpen a szövetkezet s mi ennek az alakulatnak a többi gazdasági alakulatétól eltérő, sajátszerű gazdasági czélja? És ezt megállapitván, ki kell jelölni a maga érvényesülési körét.

A szövetkezet a kisembereknek önsegély és kölcsönösség alapján alakult oly altruisztikus társulása, mely kizárólag tagjai jólétének előmozditására és gazdasági erejének fokozására alakult.

Ha e definiczió helyes, ha a szövetkezet fogalma szabatos és éles meghatározását helyesen állitom föl, úgy azt látjuk, hogy a szövetkezet:

Először a gyengék és kis ekszisztencziák társulása,

Másodszor az önsegélyen és kölcsönösségen alapszik.

Harmadszor altruisztikus intézmény.

Negyedszer kizárólag tagjai jólétének előmozditására alakult.

Ebből folyólag 1-ször: Tagadhatatlan tény az, hogy a szövetkezetek az alsóbb osztályok érdekében alakultak. Németországban Schultze-Delitzsch vezetése alatt a kisemberek ekszisztencziájának kérdését a jelenlegi gazdasági szervezet megtartásával, a társadalmi önsegély alapján kivánták megoldani.

2-szor: Az önsegélyen és kölcsönösségen alapulnak az egész világon a szövetkezetek, csupán minálunk támaszkodnak majdnem kizárólag az államsegélyre.

A szövetkezeti tagnak önmagában kell az erőt megtalálnia és önerejét kell kifejlesztenie, hogy a szövetkezeti czélt önmaga és társai részére megállapithassa.

A szövetkezeti önsegély czélja az, hogy a kisember a maga számára megszerezhesse és biztosithassa munkájának őt jogosan megillető hasznát és nyereségét.

3-szor: A szövetkezetek nagy apostolait igazi altruizmus vezérelte akkor, midőn a szövetkezésben rejlő magasztos eszmét hirdették és a legszélesebb rétegekbe beplántálták. Előadó a szövetkezeteket, ha tulajdonképpeni czéljaiknak meg akarnak felelni, altruisztikus intézményeknek tartja, a mely ugyan a haszonra és nyereségre való törekvést nem zárja ki, csupán a spekuláczíót tiltja meg.

Végül előadó nézete szerint kétféle szövetkezet az, a melynek létjogosultsága van és pedig:

Először olyan, a hol a szövetkezet bárkitől vehet, de csak tagoknak adhat el; ilyenek többek között a bőripari anyagbeszerző-szövetkezet, mely bőröket és hozzávalókat nagyban vásárol és kicsinyben, csupán csak tagoknak ad el és másodszor olyan, a mely bárkinek adhat el, de csakis a tagok készitményeit, ilyenek a raktár- és termelőszövetkezetek.

Szükségesnek véli tehát már a törvénytervezet 1. §-ában kimondani, hogy a szövetkezet kizárólag tagokból álló társulat.

Szerinte a hazai szövetkezetek legnagyobb része sem szervezete, sem berendezése, főleg pedig egészségtelen alapon való berendezkedése folytán nem felel meg a szövetkezetek alapelveiben rejlő magasztos hivatásnak. Ha azt akarjuk, hogy szövetkezeteink igazi czéljuknak megfeleljenek, úgy első sorban is annak a szüksége forog fenn, hogy a jelenlegi törvényjavaslat úgy reformáltassék, a mint azt a gyakorlati élet megkivánja.

Az adóreform és más adóügyek.

Az Egyesület utóbbi két évtizedének történetében a kiemelkedő momentumok közé tartozik az a munkálkodás, a melyet az adóreform dolgában folytatott.

Kérkedés vádja nélkül állapithatjuk meg, hogy az Egyesület ismételt állásfoglalásainak, agitácziójának döntő része volt az iparosközvélemény olyan irányú sorakoztatásában, a mely arra birta a kormányt és törvényhozást, hogy az egyenesadók uj rendszerének megalkotásánál az ipari munkából élő adófizetők érdekeinek kon-

czessziókat tegyen. Megállapithatjuk, hogy azok a módositások, a melyek az uj egyenesadó-törvényekben az ipar és kereskedelem javára történtek, majdnem kizárólag az Iparegyesület javaslatainak nyomán keletkeztek.

Az Egyesület idevágó akcziójának két főmozzanata van. Az egyik az 1894-ben *Wekerle* Sándor pénzügyminiszter által közzétett *Emlékiratra* vonatkozó állásfoglalás, a második az 1907. év végén, Wekerle második pénzügyminisztersége alatt közzétett törvényjavaslatok körül meginditott és csakhamar országos méreteket öltött akczió.

Az 1894-iki Emlékirat.

Az 1894. évben Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter által, az *Emlékirat* alakjában kidolgozott reformjavaslatok az Egyesület kebelében élénk megvitatás tárgyát képezték. A kérdés történelmi fejleményeit igen vonzó és kimeritő felolvasásban ismertette néhai *Mudrony* Soma egyesületi igazgató s ugyanő dolgozta ki azokat a konkrét előterjesztéseket, a melyek az Egyesület szakosztályai tárgyalásainak alapjául szolgáltak. E konkrét javaslatok alapján az Egyesület igazgatósága tüzetes emlékiratot intézett a kormányelnökhöz, mint pénzügyminiszterhez. Ez az emlékirat az egyenes adóknál érvényesitendő elveknek kifejtése és az egyes adónemeknek részletes birálata után, az Egyesület által javasolt adórendszert következőleg foglalta össze:

Az összes egyenes adók két csoportra oszlanának:

I. Hozadéki adók, melyek a különféle vagyoni és személyi munkaerőtőkéből eredő hozadékszerű jövedelmekre vettetnek ki, nevezetesen:

1. Földadó.
2. Házadó.
3. Bányaadó.
4. Üzemadó (beleértve a szellemi foglalkozásokon alapuló üzemeket is).
5. Alkalmazottak adója.
6. Vagyonadó, mely alá az 1—5 alatti adók által nem érintett összes egyéb vagyonból eredő hozadékok esnek.

II. Jövedelemadó, mely az egyes személyekre, illetőleg ezek összjövedelmére vettetik ki (a közzétett emlékirat tervezete értelmében).

E szerint kettős megadóztatás állana fenn és pedig először is a jövedelmet szolgáltató adótárgyak külön-külön lennének megadóztatva, másodszor pedig az adóalanyok személyi összjövedelme együttvéve.

Az ezen túl menő többszörös megadóztatást okvetlenül ki kell zárni.

Az emlékirat kifejtette, hogy az Egyesület és a miniszterelnök tervezete közt jövedelmezőség szempontjából a különbség nem lehet nagyon jelentékeny. — Ugyanis a földadónál, házadónál és bányaadónál semmi oly lényeges változás nincs, mely a jelenlegi (illetőleg a miniszterelnök úr által proponált) jövedelmet csökkentené. — Az üzemadó után, mely a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adóját is magába foglalja s mely a III. oszt. keresetadóval azonos — bár ennek adókulcsát az Emlékirat

leszállitandónak mondja — nagyjában ugyanazon jövedelem várható és ezt esetleg a javasolt kontingentálással biztositani is lehet. — Az alkalmazottak adója (IV. oszt. kereseti adó) szintén változatlanul marad, — tehát ennek jövedelme sem csökken. Az eltörlendő tőkekamat- és járadékadót, valamint a pénzintézeteknél elhelyezett tőkék adóját a javasolt vagyonadó teljesen helyettesiti. Az I. osztályú kereseti adó részint az üzemadóhoz, részint az alkalmazottak adójához lévén csatolva, — csak annyiban fog csorbát szervedni, a mennyiben a nem állandó iparosmunkások adója elesik. Ez azonban aránylag nagyon csekély összeget tesz (a családtagok nélkül 428.327 frtot). A II. osztályú kereseti adó elejtésével jelentékeny hiány látszik keletkezni; de a lehető pótlások bekövetkeztetésével itt sem lehet lényeges csökkenés.

A mi a jövedelemadót illeti, itt az alsóbb fokú tételeknél az adókulcs leszállitását javasolja a memorandum. Ez látszólag szintén némi jövedelemcsökkenéssel kellene, hogy járjon. Miután azonban a proponált leszállitás a magasabb tételeknél legalább részben kiegyenlithető s azonkivül a valóságnak megfelelő bevallás ez uton jobban érvényesülne, itt sem számithatunk lényeges jövedelemcsökkenésre.

Az előadottak szerint a tervezett adóreform mérlege alig szenvedne lényeges csökkenést. De ezt a csökkenést bőven ellensulyozza a közgazdasági érdekek fejlesztése, mely az általunk javasolt rendszer fő elvét képezi és az eddiginél sokkal nagyobb mértékben érvényesül.

A mi első sorban a hazai ipart illeti, ez főleg négy irányban nyerne lényeges könnyitést:

a) az üzemi adó (III. oszt. kereseti adó) kulcsának leszállitása által, mely az egész iparososztályt sok felesleges zaklatástól mentené fel;

b) a munkások I. osztályú kereseti adójának elejtése által, mely szintén sok kellemetlenséget szüntetne meg és a munkások megélhetését némileg könnyitené. De ennél sokkal lényegesebb

c) a munkáslakok és családi házak részére javaslatba hozott kedvezmény, mely főleg a székesfővárosban és a nagyobb vidéki városokban a munkásosztály és a kisiparosok egyik legsulyosabb terhét — a tulságosan magas házbért — lényegesen csökkentené s ezáltal a megélhetést jóval megkönnyitvén, iparunk versenyképességét jelentékenyen fokozná. Legfontosabb azonban

d) a tőkekamat és járadékadónak, valamint a pénzintézeteknél elhelyezett tőkék adójának megszüntetése (és vagyonadóval való helyettesitése), mely a hitelt olcsóbbá tevén, az ipar fejlődésére alig kiszámitható hatást gyakorolna.

Ezek a könnyitések azonban nemcsak a hazai iparnak, hanem a kereskedésnek és részben (főleg a hitel olcsóbbá tétele utján) a mezőgazdaságnak is nagy előnyére válnának és közgazdasági viszonyaink természetes fejlődését hatalmasan előmozditanák.

E gyorsabb fejlődés természetesen a jövedelem szaporodását és a tőkegyüjtést is előmozditaná, a mi az adóbevételek gyorsabb és kiadóbb növekedését vonná maga után.

A memorandum tehát, a mint látszik, nagyjában pártolta a miniszteri emlékiratot, de mind általános szempontból, mind az ipar külön szempontjából több módositást kivánt. Ezek közül legneveze-

tesebb volt a II. oszt. kereseti adó elejtése, a mely kivánság a később benyujtott adótörvényjavaslatokban teljesült is. De élénk visszhangja támadt az Egyesület kivánságainak és fejtegetéseinek már azon a szaktanácskozmányon is, a melyet 1896-ban *Lukács* László pénzügyminiszter hivott egybe, az elődje által fölvetett adóreform kérdésének megvitatására. Ebbe a szaktanácskozmányba az annak idején beadott emlékirat szerzője, *Mudrony* Soma igazgató volt kiküldve. Az emlékiratot a szaktanácskozmány tagjai között kiosztottuk és ez emlékirat jelentékeny hatást idézett elő, a mennyiben a legszakszerübb és legtekintélyesebb tagok felszólalásai nagyon megközelitették az Egyesület emlékiratában kifejezett óhajokat.

Az uj adótörvények előkészitése.

Sokkal közvetlenebb és mélyebbreható következményekkel járt az Egyesületnek az az akcziója, a melyet a *Wekerle* Sándor pénzügyminiszter által 1907. év őszén közzétett adótörvényjavaslatok módositása érdekében inditott. Ez az akczió valósággal felrázta az ipari és kereskedelmi s általában a polgári közvéleményt és folytatása lett az összes közgazdasági érdekképviseleteknek együttes fellépése, — a melyben az Iparegyesületnek szintén irányitó szerepe volt — ennek következményeképpen pedig az egyenes adókra vonatkozó törvényjavaslatoknak olyan módositása, a mely azokat lényegesen közelebb hozta az iparosok és kereskedők érdekeihez s ha minden jogos kivánságot nem is elégitenek ki, mégis elég jelentékeny sikerét jelzik az iparos- és kereskedő-közvélemény szervezett állásfoglalásának.

Éppen ezért — és mert ennek a sikernek az Országos Iparegyesület kezdeményezése és rendszeres munkálkodása volt a legnevezetesebb tényezője — részletesebben számolunk be ennek az akcziónak egyes fázisairól.

A keresetadóról, a jövedelemadóról, a tőkekamat- és járadékadóról, a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti adójáról, valamint *a házadóról* szóló törvényjavaslatok — a bennünket közelebbről nem érdeklő földadójavaslattal együtt — október végén kerültek a képviselőház asztalára és az első bevezető előadás már novemberi első felolvasó-ülésünkön megtartatott. Dr. *Soltész* Adolf, az Egyesület titkára ismertette kritikailag a keresetadóról és a jövedelemadóról szóló törvényjavaslatokat. Ezt követte lovag *Falk* Zsigmond alelnök előadása a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti adójáról. Ez ismertető előadásokkal egyidejüleg és párhuzamosan irásos ánkétet is rendeztünk és pedig mindenekelőtt az ipartestületeket hallgattuk meg, az egyes kézműiparágak szempontjából, a keresetadó-javaslat *minimális tételeire* és az adókivetés alapjául szolgáló úgynevezett *külső ismérveire* vonatkozólag. A szétküldött kérdő-

ívekre adott válaszok beérkezése után szóbeli tanácskozást is tartottunk a budapesti ipartestületek kiküldötteivel, a javaslatoknak a kisiparra sérelmes intézkedéseire vonatkozólag.

Időközben akczióba léptek a közgazdasági élet többi vezető testületei is és Egyesületünk a kapott felszólitásra szivesen vett részt abban az együttes akczióban is, a melyet a Budapesti kereskedelmi és iparkamara, a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége és az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés a végből inditottak, hogy az ipari és kereskedelmi egész érdekeltség kivánságai lehetőleg összeegyeztetve, egyöntetűen jussanak el az illetékes helyre, abban a föltevésben, hogy az együttes fellépésnek esetleg nagyobb eredménye lehet. Résztvettek ehhez képest Egyesületünk kiküldöttjei a társegyesületek együttes értekezletein, a melyeken megállapittattak azok a kivánságok, a melyekre nézve az összes érdekképviseletek egyetértenek, az ezeknél továbbmenő követelésekre nézve azonban mindegyik résztvevő félnek szabad keze maradt.

Az együttes akczió első eredménye volt a székesfőváros közgyülésének állásfoglalása, ezt követte a városok országos kongresszusa, a melyen meghivásra Egyesületünk is képviseltette magát.

Az együttes akcziótól függetlenül folytattuk saját külön munkálkodásunkat az adóreformjavaslatok sérelmes részeinek lehető módositása érdekében. Körlevélben fordultunk az ország összes ipartestületeihez, megküldve nekik a javaslatok kritikai ismertetését, felszólitva őket állásfoglalásra s arra, hogy kerületük országgyűlési képviselőjét is megfelelő állásfoglalásra hivják fel. Ennek megtörténtéről számos értesitést kaptunk.

Az ismertető előadások alapján végrehajtó-bizottságunk gondoskodott arról, hogy konkrét javaslatok dolgoztassanak ki, a melyek az összes törvényjavaslatoknak az ipart érdeklő részeivel szakaszonként foglalkozzanak. Ezeket a javaslatokat gyáripari szakosztályunk külön megvitatta a nagyipar szempontjából és több ülésen keresztül tárgyalta a javaslatokat a végrehajtó bizottság. Az igy letárgyalt javaslatok alapján készitette dr. *Soltész* Adolf azt az emlékiratot, a melyet több ezer példányban kinyomattunk és ugy a kormányhoz, mint a törvényhozás tagjaihoz és az összes érdekelt körökhöz eljuttattunk. Az emlékirat főbb tartalmát, tömören összefoglalva, a következőkben ismertetjük:

Az emlékirat mindenekelőtt a javaslat ellen felmerült általános észrevételeket tárgyalja. Ebben a részben előre bocsátja, hogy a tervezett reform helyes alapelveken nyugszik. Helyes a személyes jövedelemadó behozatala a természeti személyekre vonatkozólag és a sokféle igazságtalan és elavult adónem kiküszöbölése; helyes továbbá a fokozatos megadóztatás elvének alkalmazása, valamint az adómentes létminimum meghonositása. Helyesli az emlékirat az adókivető eljárás szigoritását is. Kiemeli azonban, hogy a reform helyes alapelveit az egyes törvényjavaslatoknak számos helytelen intézkedése illuzóriussá teszi és ha ezek a javaslatok a kellő mó-

dositások nélkül törvénynyé válnának, akkor az új adórendszer a magyar társadalom zömére, a dolgozó középosztályra nézve nem teherkönnyebbülést hozna, hanem az eddiginél is nagyobb aránytalanságot, az adóköteles jövedelem kinyomozására tervezett intézkedések pedig az adófizető polgárságot türhetetlen zaklatásoknak tennék ki. Rámutat az emlékirat arra, hogy sajátságos közgazdasági helyzetünknél fogva, a mely hazánkat Ausztriával egybekapcsolja, hazai iparunk és kereskedelmünk versenyképessége szempontjából ügyelnünk kell arra, hogy amugy is hatalmasabb versenytársával szemben iparunk és kereskedelmünk ne jusson még az aránytalanul magasabb adóteher révén is hátrányosabb állapotba. Első kivánsága tehát az Iparegyesületnek az, hogy az adóteher ne legyen nagyobb, mint az az adó, a melyet az osztrák örökös tartományok adófizetői megfelelő czímeken fizetnek. Kivánja, hogy a kereseti adó kulcsa egységesen 3%-ban állapittassék meg; a jövedelemadóskála pedig úgy alakittassék át, hogy a kis- és középjövedelmeket kimélje és az osztrák jövedelemadó fokozatainál seholse legyen magasabb.

Kivánja az emlékirat, hogy a munkásosztály az új adórendszerben jóval kedvezőbb elbánásban részesüljön, mint a hogyan a javaslatok kontemplálják; ehhez képest első sorban az adómentes létminimum lényegesen felemelendő volna és pedig a fővárosban 1.200 koronára, a vidéki nagyobb városokban 900 koronára. Tiltakozik az emlékirat az egy háztartásban levők jövedelmének együttes megadóztatása ellen, a mi éppen a legszegényebb munkáscsaládokat sujtaná igazságtalan hátránynyal.

Az adókivető eljárásban mellőzendőnek mondja az emlékirat a fölösleges zaklatást, az egyes adózók magánviszonyaiba való mértéktelen beavatkozást. Mellőzendő nevezetesen a kereseti és jövedelemadóról szóló törvényjavaslatoknak az az intézkedése, a mely az állami adókivető közegeket a könyvvizsgálatra feljogositja, továbbá a tanuzás kényszere és az önkéntes tanuzás díjazása.

Kivánja az emlékirat a kereseti adónak és a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti adójának a három évi átlag alapján való kivetését. Az adókivető eljárással kapcsolatban kivánja továbbá, hogy a büntető intézkedéseket maga a törvény szabályozza, a helyett, hogy az eddigi elavult jövedéki büntető eljárásra utal.

Sulyos elvi kifogása van az emlékiratnak a törvényben biztositott adókedvezmények csorbitása ellen. Első sorban az iparfejlesztés szempontjából kifogásolja az új iparvállalatok részére a törvényben biztositott teljes adómentesség megszüntetését és követeli, hogy az ilyen vállalatok a jövedelemadó alól is felmentve legyenek. Tiltakozik továbbá a törvényben adómentesitett értékpapirok kamatjövedelmeinek megadóztatása, valamint a záloglevelek adómentességének megszüntetése ellen is. Általában kivánja úgy általános közgazdasági érdekből, mint a magyar állam tekintélyének érdekéből, hogy mindazok az adókedvezmények érintetlenül maradjanak, a melyeket eddigi törvényeink a külföldi tőkének biztositanak.

Az iparfejlesztés szempontjából nyomatékosan reámutat az emlékirat arra a feltünően mostoha elbánásra, melyben a törvényjavaslatok a részvénytársaságokat részesitik s kiemeli, hogy különösen a gyáripar fejlesztését a mi viszonyaink között első sorban a részvénytársaságok alakjában való tőkekonczentrácziók teszik lehetségessé. Ebből a szempontból helyteleniti,

hogy a reform a részvénytársaságokat először a maguk külön 10%-os kereseti adójával, azután a jövedelemadóval sujtja és végül ugyanezzel a jövedelemadóval terheli a részvénytársaságok jövedelmének élvezőit, a részvényeseket is. Kivánja az emlékirat, hogy a jövedelemadó, úgy, mint Ausztriában, nálunk is mellőztessék a részvénytársaságoknál.

Egyik további nagy hibája a reformnak a kereseti adó, de különösen a jövedelemadó kontingentálása, valamint az ezzel kapcsolatosan tervezett pótkivetés, a mi azt jelentené, hogy az adókivetés végösszegének megállapitásáig soha senki sem tudhatja, mennyi lesz arra az esztendőre az adója és jelentené egyuttal azt is, hogy az ország összes adózói védtelenül volnának kiszolgáltatva a pénzügyi kormányzat önkényének.

Végül rámutat az emlékirat a reformnak arra a fogyatékosságára, hogy a pótadókat érintetlenül hagyja, eddigi kaotikus rendezetlenségükben. Kéri a reformnak az összes adópótlékokra való kiterjesztését.

Az emlékirat ezután sorra veszi a kereseti adóról, a jövedelemadóról a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adójáról, a tőkekamatadóról és a házadóról szóló törvényjavaslatokat és szakaszról-szakaszra teszi meg módositó inditványait, valamennyit tömör megokolással.

Az általános részben emlitett elvi követelményeken kívül kiemelendők még a következő módositások:

A kereseti adónál a minimális adótételek szabatosabb meghatározását és mérséklését, valamint a külső ismertetőjeleknek, nevezetesen az üzlethelyiségbérnek és lakásbérnek beszámitásánál ezeknek helyesebb tagozását és a beszámitás lényeges mérséklését kivánja, valamint annak a rendelkezésnek törlését, hogy ha a lakás és irodahelyiség együtt van, az egész bér lakásbérnek számit.

A jövedelemadónál lényeges módositásokat javasol az emlékirat az adóköteles jövedelem meghatározásánál levonandó tételekre nézve. A progressziv jövedelemadó skálája helyett új fokozatos skálát ajánl, a melynél a progresszió sokkal enyhébb, mint a kormányjavaslatban. Igy például a javaslat szerint az adókulcs már a 10.000 koronás jövedelemnél eléri a 3 százalékot, az emlékirat szerint pedig ugyanez csak 30.000 korona körül következik be; a törvényjavaslat szerint az adókulcs már 20.000 koronánál 4 százalék, az emlékirat szerint ezt a magasságot csak 60.000 koronánál éri el. A legnagyobb jövedelmekre vonatkozólag azonban az emlékirat adóskálája meredekebb, mint a kormányjavaslaté. Ezenfelül az emlékirat több könnyitést javasol a kisebb adófizetőkre nézve (a létminimum fölemelésén kivül), igy többek közt, hogy ha a háztartás feje jövedelméből kettőnél több olyan családtagot tart el, a kinek önálló jövedelme nincs, akkor minden további családtag után a háztartás fejének jövedelméből egyhuszad rész levonandó és ezenkivül az adótétel legalább egy fokozattal mérséklendő. Javasolja továbbá, hogy az adófizetőképességet lényegesen befolyásoló különös körülmények (betegség, szerencsétlenség stb.) következtében a 10.000 koronánál nem nagyobb adóköteles jövedelemnél az adótétel legfeljebb három fokozattal mérséklendő, a 3.000 koronánál nem nagyobb adóköteles jövedelmű egyének eddig ezen az alapon az adó alól teljesen fölmenthetők legyenek.

Ugyanitt azt is javasolja az emlékirat, hogy abban az esetben, ha a jövedelemadót a részvénytársaságokra nézve is fenntartanák, ezekre nézve

az adókulcs maximuma 3 százalék, a 8 százaléknál nagyobb osztalék után esetleg 4 százalék legyen s ebben a részben ne legyen különbség ipari és más részvénytársaságok között.

A nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adójánál leginkább az adóköteles jövedelem meghatározására és az adókivető eljárásra vonatkozólag vannak az emlékiratnak fontos módositásai.

A tőkekamat- és járadékadónál javasolja egyebek közt a takarékbetétek adókulcsának 1 és fél százalékra való leszállitását (5 százalék helyett).

A házadóra vonatkozólag javasolja az emlékirat annak kimondását, hogy olyan városi körzetben, a mely eddig házosztályadó alá esett, ha az új törvény alapján házbér alá vonatik, a házbéradó kulcsa legfeljebb 8 százalék legyen. Javasolja továbbá a családház-telepeknek házosztályadó alá sorolását és a kis lakásokat épitő közhasznú vállalatok adómentességét.

Ez az emlékirat volt egyik legfontosabb része ama bizalmas konferenczia tárgyalási anyagának, a melyet a pénzügyminiszter ur a vezető közgazdasági egyesületek, köztük Egyesületünk kiküldötteivel tartott, az adóreform-javaslatok módositása ügyében. Elégtétellel jegyezhetjük fel, hogy az *Egyesület javaslatai közül ezeken a konferencziákon a miniszterelnök ur sok lényeges módositást elfogadott* és az időközben a képviselőházban formai okokból visszavont törvényjavaslatokon, ujabb beterjesztésük után, nevezetesen a képviselőház pénzügyi bizottságának tárgyalásai rendjén, az iparos- és kereskedőosztályt érdeklő üdvös módositások történtek. Ezek közül a jelentősebbeket a következőkben ismertetjük:

Az általános kereseti adóról szóló törvényjavaslat 4. szakaszában, a mely az állandó adómentességeket sorolja fel, az 1. pont úgy módosult, hogy a törvényhatósági és községi (városi) vállalatok közül csak azok adómentesek, a melyek a kereseti adó alá eső más vállalatoknak nem versenyvállalatai.

A 15. szakaszban, a mely az adóköteles tiszta jövedelem kiszámitásánál a nyers bevételből levonandó tételeket sorolja fel, olyan módositás történt, hogy levonhatók az előző évből eredő üzleti veszteségek, továbbá a tényleg fizetett kamarai illetékek is.

A 29. szakasz úgy módosult, hogy a ki vallomását az előirt határidőben be nem adja, vagy vallomásából adóköteles foglalkozást kihagy, az adónak nem 5 százalékát, hanem csak 1 százalékát fizeti pótlék fejében és az eredeti javaslatban minden esetben fizetendő 5 százalék csak akkor fizetendő, ha az adóköteles a pénzügyigazgatóság által a vallomás beadására hozzáintézett felszólitásnak 8 nap alatt meg nem felelt. Az igazoláshoz elegendő, hogy ha a fél vallomását vétlen mulasztásból (nem pedig, mint az eredeti javaslatban volt, elháríthatatlan akadály miatt) nem adhatta be.

A minimális kereseti nyereségről, illetőleg minimális adóalapról rendelkező 41. szakaszba a bizottság azt a pótlást vette fel, hogy az olyan vállalatoknál és foglalkozásoknál, a melyeknél a tárgyalás során kiderül, hogy minimális adóalapjuk a valódi tiszta jövedelmet meghaladja, a mini-

mális adóalap a felére is leszállitható. A külső ismertető jelekről szóló 42. szakaszban a lakbérfokozatok változatlanok maradtak, csupán az a lényegesebb módositás, hogy a lakbér 10%-a minden 16 évnél (és nem, mint az eredeti javaslat szerint volt, 14 évnél) fiatalabb gyermek után vonandó le.

Kimaradt a 61. szakasz, a mely a kereseti adónak 28 millió koronában való kontingentálásáról és a pénzügyminiszter által elrendelhető pótelőirásról rendelkezik.

A jövedelemadóról szóló törvényjavaslat 4. szakasza az adómentes létminimumot 800 koronára emeli fel.

Az adóköteles tiszta jövedelem kiszámitásánál megengedett levonásokról intézkedő 12. szakaszba belevették az előző évből eredő veszteségeket, a tényleg fizetett kamarai illetékeket, illetékegyenértéket, továbbá a 8. pontban meghatározott életbiztositási díjaknak levonása, a mennyiben egy adózónál 200 koronát, együtt adózóknál 400 koronát meg nem haladnak, nem csupán a magánszolgálatban levőket, hanem a közszolgálatban levők kivételével, más egyéneket is megillet.

A 19. szakaszban a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok jövedelme részletesebben van körülirva. A jövedelemből kiveszi az új javaslat a vállalat által alkalmazottai számára létesitett nyug- és kegyellátási intézeteknek alapszabályszerüen külön kezelt jövedelmét; az adóköteles tiszta nyereségből levonandók: *a)* az előző évről áthozott nyereségmaradványok; *b)* a befizetett és még fönnálló alaptőkének 3 és fél százaléka; *c)* a külföldről eredő és a viszonosság alapján adómentes jövedelem, valamint a 12. szakasz alapján levonandó olyan kiadások, melyek a tiszta nyereségből közgyülési határozat alapján fedeztetnek; *d)* más hazai vállalatok részvényei után élvezett osztalékok, az igazgatóság tagjainak javadalma és a nyugdíjalapba helyezett összegek; *e)* az alaptőke és a vállalatba fektetett kölcsöntőkék (törzsrészvény, elsőbbségi részvény és kötvény) törlesztésére forditott összegek; oly vállalatoknál, melyek az engedélyokmányban megállapitott határidő leteltével ingyen mennek át az állam, törvényhatóság, község (város), illetőleg az engedélyokmányban megnevezett személy tulajdonába, azok a veszteségek és kiadások, melyek különben az általános üzleti számlát terhelték volna, de megadóztatott tartalékalapból, vagy annak jövedelméből fedeztetnek.

Olyan esetben, midőn az árfolyammal biró értékpapirok alacsonyabb árfolyammal adatnak el, mint a mellyel évről-évre a mérlegben felvétettek, ez a beigazolt veszteség három évre visszamenőleg levonandó.

A jövedelemadónak a 24. §-ban foglalt skálája az alsó és középső fokozatokban meglehetősen mérsékeltetett, úgy hogy közel áll az Országos Iparegyesület emlékiratában javasolt skálához, a mely az osztrák jövedelemadó tételeiből indult ki; a 3 százalékos adókulcs, a mely az eredeti javaslatban már a 10.000 koronás jövedelmeknél éretett el, az új javaslatban csak 15.000 koronás jövedelmek körül jelentkezik. Ellenben az állandó 5 százalékos kulcs, a mely az eredeti javaslatban csak 200.000 koronán felül kezdődött, az új javaslatban már 120.000 koronán felül következik be és pedig úgy, hogy a fokozatok nem 10.000 koronánként, hanem 5.000 koronánként emelkednek és minden megkezdett fokozat teljes 5.000 koronának veendő.

Az adó kulcsa fokozatonként 3% nem csupán a kizárólag ipart űző

részvénytársaságoknál és szövetkezeteknél, hanem a szállitási, valamint hitelüzlettel foglalkozó részvénytársaságoknál és szövetkezeteknél, nemkülönben a többi részvénytársaságoknál és szövetkezeteknél is, a biztositó társaságok kivételével; ez az állandó adókulcs természetesen nem 10.000, hanem 15.000 koronán felül kezdődik.

Uj szakasz a 25-ik, a mely szerint — Egyesületünk idevágó javaslatának szellemében — a közös háztartáshoz számitott minden olyan családtag után, a ki életének 16-ik évét még meg nem haladta, vagy teljesen munkaképtelen, a családfő jövedelméből fejenként 100 korona levonandó, ha ez a jövedelem az 5.200 koronát meg nem haladja és ha a közös háztartáshoz legalább 3 ilyen családtag tartozik. Ha e levonások után 800 koronánál nagyobb jövedelem nem marad, akkor adókivetésnek nincs helye. Ha elemi vagy egyéb csapások, az adózónak, vagy hozzátartozóinak tartós betegsége, vagy munkaképtelensége, valamint katonai szolgálatra történt behivás a jövedelmet lényegesen csökkentik, ez az adókivetésnél figyelembe vehető.

Az adókivetés előkészitésénél és az adókivetési eljárásban szintén több módositás van az adókötelesek javára.

Ez a javaslat is mellőzi a kontingentálást és ehhez képest az eredeti javaslat 75. §-a kimaradt; kimaradt továbbá az eredeti javaslat 76. §-a is, a mely szerint, ha az államnak a reformjavaslatokban szabályozott adónemekből eredő bevétele évi kétszázmillió koronát meghalad, a többlet az adómentesitett létminimum felemelésére forditandó.

A nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adójánál az állandóan adómentes vállalatok közé (4. §.) felvétettek az ipari és gazdasági nyersanyagbeszerző, termelő és raktárszövetkezetek.

Az adóalapból (13. §.) leszámittatnak az alkalmazottak nyugdíjalapjainak jövedelmei.

Az első évi mérleg elkészültéig szünetel az adókivetés akkor is, ha vállalatok egyesitéséből új vállalat keletkezik.

A 17. §. kimondja, hogy a mérlegszerű nyereségből (ideértve az abban nem szereplő tartalékalap-nyereségeket is) levonandók lesznek nemcsak a nyugdíjalapba helyezett összegek, hanem ezeknek jövedelme is, továbbá a kamarai illetékek; ugyszintén a visszaháramló vállalatoknál nemcsak az alaptőke, hanem más kölcsöntőkék törlesztésére forditott összegek is (18. §.), ezenkivül az alkalmazottak helyett fizetett adók, illetékek és más törvény-, szerződés- vagy alapszabályszerü járulékok, azután a külföldről folyó adómentes kamatjövedelmek, végül azok a veszteségek és kiadások, a melyek különben az általános üzleti számlát terhelték volna, de megadóztatott tartalékklapból vagy annak jövedelméből fedeztetnek. (17. §.)

Az előző évről áthozott üzleti veszteség (18. §.) a szállitási, biztositási és hitelintézeteknél nem vonható le, a többi vállalatoknál azonban az előző egy évi veszteség levonandó.

A 19. §. szerint az üzletrészek 5 százalékának erejéig adómentesek azok az önsegélyző szövetkezetek, a melyek üzletrészeiket, havonként 8, hetenként 2 koronát meg nem haladó befizetésekből gyüjtik és a féltől az azon évi legmagasabb bankkamatlábat 3 százalékkal meghaladó kamatnál magasabb időszaki kamatot nem szednek.

Kimondja a javaslat a 21. §-ban, hogy a vállalatoknál a 15 százalékos adókulcs csak akkor lesz alkalmazandó, ha kezelési vagy egyéb költségek

hozzászámitásával a jegybank azon évi legmagasabb leszámitolási kamatlábát 3 százalékkal meghaladó kamatnál nagyobb időszaki kamatot szednek.

Ennek a magasabb adókulcsnak alkalmazását a pénzügyminiszter meghatározott időre rendeletileg felfüggesztheti.

Az itt felsorolt, kétségtelenül fontos javitások mellett azonban sok olyan kivánság maradt teljesitetlenül, a melyhez az iparosok érdekében ragaszkodni kellett, másrészt pedig a pénzügyi bizottság tárgyalásai rendjén a javaslatokba olyan módositások is kerültek, a melyek azoknak egyes rendelkezéseit az adózókra nézve hátrányosabbakká tették. Ilyen volt főképen a tőkekamatadó-javaslaton történt az a módositás, a mely az adónak az eredeti javaslatban kontemplált 5%-os kulcsát 10%-ra emelte föl, továbbá a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adójáról szóló javaslat uj 21. §-a, a mely a mindenkori bankkamatlábnál 3%-kal magasabb kamatot szedő pénzintézetekre nézve állapitja meg a 15%-os adókulcsot.

Ezek a körülmények arra inditották az Iparegyesületet, hogy közvetlenül a törvényjavaslatoknak a képviselőházban való plenáris tárgyalása előtt ujabb felterjesztéssel forduljon a képviselőházhoz, valamint a pénzügyminiszterhez és a kereskedelemügyi miniszterhez.

E felterjesztés, a melyet az Egyesület megküldött a városok képviselőinek, továbbá a közgazdasági kérdésekkel foglalkozó képviselőknek, a következő főbb kivánságokat adta elő:

A kereseti adó kulcsa abban az esetben, ha a törvényhozás a 3%-os adókulcsot nem fogadja el — az ipari és kereskedelmi foglalkozásokra nézve is, az értelmi foglalkozásokéval egyenlően — 4%-ban állapittassék meg; a külső ismérvek beszámitása és a minimális adótételek mérsékeltessenek; töröltessék az a rendelkezés, a mely szerint, ha a lakás és az irodahelyiség együtt van, az egész bér lakásbérnek számit; az adóköteles által lakott helyiség lakbérének veendő összeg leszállitandó. *A jövedelemadóról* szóló törvényjavaslatban mondassék ki az 1899. XLIX., vagy 1907. III. törvényczikk alapján állami kedvezményben részesülő iparvállalatok adómentessége; az adóköteles jövedelemből az alkalmazottak helyett fizetett adók levonassanak; az adókivető eljárásban az üzleti titok védelmére további intézkedések vétessenek fel. *A nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adójáról* szóló javaslatból a magasabb kamat szedését 15%-os adóval büntető 21. §. töröltessék, esetleg a viszonyoknak megfelelően módosittassék; a részvénytársaságoknak egymás között való folyószámláin felszámitott kamatok, a postatakarékpénztári kamatok, valamint a más vállalatok nyereségében nem osztalék alakjában való részesedések az adóköteles jövedelemből levonassanak. *A tőkekamat- és járadékadónál* az eredeti javaslat 5%-os adókulcsa visszaállittassék, a külföldiek folyószámlán elhelyezett tőkéi adómentesek legyenek. Végül azt az óhajtást fejeztük ki, hogy a végrehajtási utasitások gondos figyelemben részesitsék a pénzügyi bizottságnak a javaslatra vonatkozó általános jelentésében foglalt kivánságokat, továbbá, hogy a végrehajtási utasitások kibocsátása előtt alkalmuk legyen az érdekelt közgazgasági szakköröknek ezek tanulmányozása és véleményük kifejezésére.

Az itt felsorolt kivánságok *túlnyomó része*, valamint egyik-másik, az Egyesület korábbi emlékiratában kifejezett kivánság is megvalósult a törvényjavaslatok képviselőházi vitájának folyamán. Ennek igazolásául megemlitjük itt a javaslatokon történt következő főbb módositásokat:

A jövedelemadóról szóló törvényjavaslatba új rendelkezés került, a mely szerint »a feleségnek, vagy a közös háztartáshoz tartozó többi tagoknak az a keresete, a mely napszámból, vagy hetibérből származik, ha ez fejenként 500 koronánál nem nagyobb, nem számitható az adóköteles családfő jövedelméhez, ha utóbbinak jövedelme az 1.000 koronát meg nem haladja.«

Legfontosabb módositás az adóköteles jövedelem meghatározásánál az egyes jövedelemforrások nyers bevételéből levonandó tételekről intézkedő 12. §-on történt. Ebbe a szakaszba két új pontot vettek be, a melyek szerint levonhatók

»9. A hazai ipar fejlesztése czéljából az 1899. évi XLIX. t.-cz., valamint az 1907. III. t.-cz. által adómenteseknek nyilvánitott vállalati jövedelmek.

10. Az 1889. évi XXX. t.-cz. 9. és 10. §-aiban körülirt zálogleveleket, az 1896. évi V. t.-cz.-ben, az 1897. évi XXXII. t.-cz.-ben és az 1898. évi XXXIII. t.-cz.-ben körülirt kötvényeket kibocsátó pénzintézeteknek azon kamatjövedelme, mely az általuk kibocsátott és tárczájukban levő saját ily kötvényeik után és az ezen kötvények külön biztositására törvényes kötelezettségénel fogva létesitett biztositó-alapokban fekvő ily értékpapirok után mutatkozik.«

Az általános kereseti adó összege az első évre 29 millió koronában állapittatott meg, azontul évről-évre 2%-al emelkedik.

Ha valamely évben az elsőfokú kivetésnek eredménye az azon évre megállapitott adóösszeget legalább fél %-kal meghaladja, az adó százalékának leszállitása iránt a legközelebbi költségvetési törvényben intézkedés teendő.

A 42. §-nál, a mely a minimális kereseti nyereségnek az üzlethelyiségbér és lakbér alapján való megállapitásáról szól, olyan módositás fogadtatott el, hogy a lakbérnek 10%-a minden (nemcsak a 16 évesnél fiatalabb) kiskorú gyermek után levonandó.

A 44. §-ból kimaradt az az intézkedés, hogy ha a lakás és üzlethelyiség együtt van, az egész bér lakbérnek számit.

A 45. §. *a*) pontja úgy módosult, hogy a házosztályadó alá eső lakás vagy helyiség évi bérének veendő »a házosztályadó első fokozatába eső helyeken a házosztályadó hatvanszoros (nem hetvenszeres) összege.«

A nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adójának kulcsa a kizárólag ipari termeléssel foglalkozó vállalatokra nézve 7%-ban, az 5%-nál nagyobb osztalékot nem fizető önsegélyző, termelő, beszerző és értékesitő szövetkezetekre nézve 5%-ban állapittatott meg; mint levonható tétel felvétettek a más vállalatoknál folyószámlán elhelyezett tőkék kamatai és *kimaradt* a 21. §., a mely a magasabb kamat szedését magasabb adóval akarta büntetni. *A tőkekamat- és járadékadónál* az eredeti javaslat 5%-os kulcsa *visszaállittatott.*

A törvényjavaslatok szentesitése után ismételten kérelmezte az

Egyesület a végrehajtási rendeleteknek kibocsátásuk előtt való megküldését, hogy kellő időben állást foglalhasson. Elhatározta továbbá, hogy annak idején *népszerű füzetben* fogja ismertetni az uj adótörvényeknek és a végrehajtási utasitásoknak az iparosokat érdeklő részeit.

Hogy a most munkálat alatt levő végrehajtási rendeletek megjelenése után — a mi erre a nyárra várható — a tervbevett népszerű füzet nyomban megjelenhessen, arra nézve az intézkedés megtörtént.

Az új jövedelemadótörvény módositása.

Az új jövedelemadóról szóló törvényjavaslat 19. §-ának második bekezdését a képviselőház úgy módositotta, hogy a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti adójáról szóló törvény 17. §-ának 7. pontja szerint az ott emlitett tartalékalapokba helyezett összegek a következő évben adómentesek. Ez a módositás azonban ellenkezik mindenekelőtt a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti adójáról szóló 1909. évi VIII. törvényczikk hivatkozott rendelkezésével, a mely szerint az ott felsorolt tartalékalapok mindaddig adómentesek, a mig ezen rendeltetésükből el nem vonatnak. De ellenkezik az idézett módositás a törvény intencziójával is, a mely szerint a jövedelemadó fizetésére kötelezetteknek bármely forrásból eredő összes jövedelme, minthogy az értékcsökkenési tartalékalap nem jövedelem, hanem éppen ellenkezőleg, a bevételnek olyan része, a mely a jövedelemtől a maga különleges rendeltetésének czéljára elvonatik, a biztositó társulatok díjtartaléka pedig nem a társaságok jövedelmének gyarapitására, hanem a biztositott felekkel szemben fennálló kötelezettségének garantálására szolgál. Ellenkezik továbbá a módositás a közgazdasági érdekek szempontjával is, a mely az adóköteles jövedelem megállapitásánál figyelembe veendő s a mely szerint iparunk, közlekedésügyünk és bányászatunk fejlődése érdekében a tartalékalapok gyüjtését elősegiteni szükséges, a biztositó-társaságoknál pedig a díjtartalékok gyarapitását a biztositó közönség érdekei követelik meg.

Ez a körülmény, a javaslat főrendiházi tárgyalásánál szóvá tétetvén, az akkori miniszterelnök és pénzügyminiszter úr, bár elismerte, hogy a javaslat módositott szövege zavarokra adhat okot, mégis az egész reformalkotás befejezésének gyorsitása érdekében kérte, hogy a főrendek fogadják el a módositott szöveget, kilátásba helyezvén, hogy a törvény végrehajtási utasitásában fog módot keresni a felmerülhető káros következmények orvoslására; nem zárkózott el azonban az esetleg szükséges novelláris módositás elől sem. Igy történt, hogy az idézett rendelkezés a képviselőház módositásával került az 1909. évi X. törvényczikk szövegébe.

Egyesületünk azonban arra az álláspontra helyezkedett, hogy

a történt tévedés rendeleti uton nem orvosolható, minthogy a rendelet nem állhat ellenkezésben a törvény szövegével. Minden kétség eloszlatása s az új érdekelt gazdasági tényezők teljes megnyugtatása végett tehát a sérelmes törvényszakasz novelláris módositását kértük a pénzügyminiszter urtól. Erre vonatkozólag az Egyesület titkára törvényjavaslatot dolgozott ki, a melynek rendelkező része a következő:

1. §. Az 1909. évi törvényczikk 19. §-a 1. *d)* pontjának a tartalékalapokra vonatkozó rendelkezése, a melynek értelmében a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok kereseti adójáról szóló törvény 17. §-ának 7. pontja szerint az ott emlitett tartalékalapokba helyezett összegek a következő évben adómentesek, következőképpen módosittatik:

»A tartalékalapokra vonatkozólag megjegyeztetik azonban, hogy

a) biztositó társaságoknál a díjtartalékba,

b) gazdasági, ipari, gyári, közlekedési és bányavállalatoknál pedig a leltári vagyon elhasználása és anyagveszteség által okozott értékcsökkenés pótlására szolgáló tartalékalapba helyezett összegek mindaddig, a mig ezen rendeltetésüktől el nem vonatnak, adómentesek.

2. §. Ez a törvény 1911. évi január 1-én lép életbe. Végrehajtásával megbizatik a pénzügyminiszter és belügyminiszter, a ki e részben Horvát-Szlavon-Dalmátország bánjával egyetértően jár el.

Ezt a tervezetet az Egyesület azzal a kérelemmel juttatta el a miniszterhez, hogy egy annak megfelelő törvényjavaslatot az egybehivandó új képviselőháznak haladéktalanul terjesszen be.

Itt megemlithetjük, hogy a novella benyujtását, valamint az ipari körök több teljesittetlen kivánságának a végrehajtási rendeletekben való teljesitését *Lukács* László pénzügyminiszter, az Iparegyesület elnökének a főrendiházban történt felszólalására adott válaszában kilátásba helyezte.

Az ipari alkalmazottak és ügynökök adója.

Az iparoskörök széles rétegeit foglalkoztatta a pénzügyminiszteriumnak egy 1898-ban kibocsátott rendelete, a mely az iparossegédek és munkások adójára vonatkozott. A rendelet — tekintettel az 1883. X. t.-cz.-ben a napszámosok részére biztositott adómentességre — azt akarta megállapitani, hogy a munkások közül ki tartozik jövedelemadó alá.

A főváros ipartestületei, az Országos Iparegyesület ipartestületi szakosztályában folytatott tanácskozás után, egyértelmüen foglaltak állást a rendelet ellen, amely nagy sérelmet foglalt magában a munkaadókra nézve. Az ipartestületi szakosztály határozata alapján az Egyesület tüzetesen megokolt fölterjesztést intézett a pénzügyminiszterhez a rendelet ellen.

A fölterjesztés lényege a következő volt:

A törvény szelleme szerint a *napszámos* fogalma helyesen mindazokra alkalmazandó, kik szakismerettel nem birnak s csakis fizikai munkájukat érvényesithetik. Nem lehet irányadó, vajjon fizetésüket óra, nap-, hét- vagy évszámra kapják. A miniszteri rendelet a munka természetére nincs figyelemmel, adó alá vonja a szolgai minőségben, cselédképen alkalmazott, szakértelem nélküli egyéneket – tekintet nélkül jövedelmük nagyságára — s a napszámos fogalmának félreismerésével felmenti minden adó alól azokat a szakértő munkásokat, »kik heti vagy tisztán napibér mellett alkalmaztatnak.« Itt kizárólag azon felfogás érvényesül, hogy a havi fizetésű egyén állandóbban maradván egy helyen, az adóbehajtásra akár közvetve, akár közvetlenül alkalmasabb objektum.

Pedig az 1875. XXIX. t.-cz. 7. §. c) alosztályában foglalt ezen kitétel, »ha 40 frtnál nagyobb havidíjat nem huznak,« csak azt jelentheti, hogy ezen osztályba tartoznak mindazok a szakértő munkások, kiknek havi keresete a 40 frtot meg nem haladja. A munkásoknak oly két kategória szerint való meg-, vagy meg nem adóztatása, hogy a ki havidíjat huz, fizet, a ki heti- vagy napidíj után dolgozik, nem fizet, a legnagyobb viszszáságokat és igazságtalanságokat eredményezné, pénzügyi szempontból pedig eredménnyel nem járna, mit a következő példákkal lehet illusztrálni:

Adót fizetnének

a portás, átlagos keresete	havi 40 frt
az éjjeli őr	havi 30 frt
a takaritónő	havi 18 frt
a kocsis	havi 22 frt
a háziszolga	havi 28 frt

Adómentesek

a kőmívespallér	heti 25—40 frt
a kőműves	óránként 20—30 kr.,
az ácslegény	óránként 20—30 kr.,
a vizvezetéki szerelő díja	óránként 40—50 kr.,
az elektromos szerelő díja	óránként 50—60 kr.

Egyáltalában nem ismerünk mesterséget, melynél a munkást havi fizetésre fogadnák s ha volna is ilyen, a miniszteri rendelet legközvetlenebb hatása az lenne, hogy az illető mesterségeknél a bérfizetés olykép alakulna át, hogy a ki eddig havi fizetést huzott, az ezentul heti vagy napi fizetést fog kapni, csakis azért, hogy a miniszteri rendeletnek megfelelően az adómentesség eléressék.

A rendelet második része az 1875. XXIX. t.-cz. 11. §-ának alkalmazásáról szól; ezen §-nak a szövege a következő:

»A cselédek, továbbá a gyári, kereskedői és iparossegédek és segédmunkások keresetadóját a munkaadók fizetik, de jogukban áll a lefizetett adót az illetők béréből levonni.«

A törvénynek ez az intézkedése eddig keresztül nem vitetett, mert a czélzott intézkedés valamennyi félnek sulyos jogsérelme nélkül keresztül nem vihető.

A miniszteri rendelet a törvény keresztülvitelére mindenekelőtt jegyzéket kiván az iparosnál alkalmazott összes munkásokról azok bérének

kimutatásával. A nagy telepek nem ijednek meg az ujabb tehertől, mert a betegpénztári elszámolás, az ipartestületnél való ki- és bejelentés, minden több emberrel dolgozó telepen amugy is egy külön irnoknak alkalmazását teszik szükségessé, egy jegyzékkel több vagy kevesebb tehát nem numerál; a kisiparosra nézve azonban, a ki egész idejét üzletének kell hogy szentelje, ez a munka is elég nagy teher. Az 1875. XXIX. t.-cz. hivatkozott pontja szorosan véve nem is ad a miniszternek arra jogot, hogy e kimutatást követelhesse; mert fizetni tartozik ugyan a munkaadó munkása adóját, de hogy azt feljelenteni, hogy a kivetéshez az alapot szolgáltatni szintén kötelessége volna, azt a törvényből nem lehet kiolvasni. Egyáltalában pedig a jelenlegi körülmények között végtelen hiba, hogy az adóbeszedéssel a munkaadót kivánják terhelni.

Eltekintve azon szocziális bajoktól, melyek a munkás és munkaadó közt a szóban levő intézkedés következtében beállanak, a rendelet gyakorlati keresztülvitele majdnem lehetetlen, a miként ez a következőkből kitünik:

Az iparos kellő időben beadja alkalmazottainak jegyzékét, most már két eset lehetséges; április 1-én még szolgálatban áll az illető egyén, vagy már a bevallás óta lefolyt időközben kilépett; ha nála van és marad, fizethet érte s le is foghatja a fizetett adót, de ha januárban, februárban kilépett az illető, mely időre terjed ki a munkaadó szavatossága? Ha esetleg részletekben már előre levonta béréből a fizetendő adó egy részét, hogy fogja a munkás későbbi alkalmazási helyén kimutatni, hogy adója egy részét már előbbi gazdája kezeihez törlesztette? S ki fogja a munkást kárpótolni, ha a mester a beszedett adót az adóhivatalnál be nem szolgáltatta s a munkáson később közvetlenül megveszi a követelést az adóvégrehajtó? Mi történik, ha a munkaadó csődbe kerül, vagy megszökik? Mi történik akkor, ha a munkás közvetlenül a bejelentés után kilép, tőle tehát a mester adót nem szedhet s a kilépést csak félévenként jelenthetvén be, az adóhivatal az első félévre esedékes adót a mesterre kivetette s rajta megveszi? Mi történik azokkal a munkásokkal, kik p. o. deczember havában változtatnak helyet, az egyik jegyzék szerint tehát már, a másik szerint még nem fizetnek s ezen véletlen folytán megadóztatás nélkül maradnak? Nem fog maga ez a körülmény okul szolgálni arra, hogy minden munkás az összeirás és adókivetés közötti időben állást változtasson?

De mindezen lehetőségnél valószinübben az az eset fog bekövetkezni, hogy a munkás a reá eső adó előzetes levonását meg nem engedi, mert erre őt a törvény nem kötelezi, világosan úgy rendelkezvén, hogy a munkaadónak jogában áll, az általa *lefizetett* adót az illetők béréből levonni. A munkás tehát csak akkor tartozik a levonást megengedni, ha a munkaadó az adót tényleg lefizette; most már vagy egyszerre vonja le annak a hétnek a szombati napján, melyen az adót befizette s akkor a munkást, ki ily reá nézve nagy összeget nem nélkülözhet heti budgetjében, hozza a legsanyarubb helyzetbe, vagy pedig utólagos részletekben igyekszik pénzéhez jutni, ekkor pedig tiz esetből kilenczben bizton számithat arra, hogy a munkás, kit legtöbb esetben felmondás sem köt, őt elhagyja s oly helyen keres munkát, a hol nincs levonás. A munkaadó követelése az eltávozott munkással szemben a gyakorlati életben behajthatatlan; de ebben az esetben jogi szempontból is az, mert a törvény csak a *levonás* jogát biztositja a munkaadónak, de a *kereset* jogát nem mondja ki.

Nem lehet tehát igazságos a mostani sanyarú viszonyok között egy régen elavult és feledésbe ment, az ipar jelenlegi körülményeinek meg nem felelő törvény életrekeltésével ujabb terhet róni különösen kisebb iparosaink nyakába. Nem is volt szükség erre a rendeletre, mely a kincstárnak sokkal több költséget okozhat, mint jövedelmet, a munkásnak és munkaadónak pedig zaklatást, keserűséget, sőt az utóbbiaknak sulyos jogsérelemmel járó megkárosodását eredményezheti.

A fölterjesztés kiemeli, hogy Ausztriában az összes iparossegédek föl vannak mentve a kereseti adó alól s igy legalább, a mig a vámterület közössége tart, nem volna helyes a mi iparosainkra és munkásainkra ez ujabb adó kirovása által oly ujabb terhet róni, mely a versenyzési viszonyokat aránytalanul megneheziti a Lajtán inneni részekben.

Végül megemliti, hogy a rendelet azért is időszerütlen, mert a nagy adóreformok keretében a szőnyegen forgó kérdés ok- és czélszerű megoldása amugy is tervbe van véve.

A reformkérdésekből éppen ezt az egyet kiszakitani és a mostani áldatlan politikai és közgazdasági viszonyok között éppen az iparosok terheit és munkáját növelni, semmiesetre sem kivánatos.

Ha azonban a miniszter mindazonáltal szükségét érezné e kérdés soron kivül leendő elintézésének, akkor kéri a felterjesztés, hogy erre nézve mindenekelőtt a tapasztalt iparosság szakvéleményét kérje s a kérdés megoldása körül a magyar iparosok jogos kivánalmait és óhajait vegye figyelembe.

Addig is azonban, mig ez megtörténhetnék, a szóban forgó miniszteri rendeletet sürgősen helyezze hatályon kivül, végrehajtását azonnal függeszsze fel s az iparosokat az ívek be nem adása következtében kilátásba helyezett birságolás alól is mentse föl.

A pénzügyminiszter e tárgyban a fővárosi adófelügyelő elnöklete alatt tanácskozást rendelt el, melyben a fővárosi ipartestületek, társulatok és ipari szakegyesületek kiküldöttei vettek részt. Ez alkalommal is az Iparegyesület képviselői (*Thék* Endre, *Neuschlosz* Marczell) érveltek a rendelet ellen. Az értekezlet végül tudomásul vette a nyert fölvilágositásokat s ismételten és nyomatékosan hangsulyozza, hogy *a rendeletnek a darabszámra dolgozó munkásokra vonatkozó részét a miniszter a mai inditvány érvényesitéséig is függessze föl.*

Nemsokára ezután megjött a pénzügyminiszter urnak idevonatkozó rendelete, mely *az Ipareggesület akciójának teljes sikerét jelenti* s melyet a főváros iparoskörei általános helyesléssel és megnyugvással fogadtak. E rövid rendelet szövege a következő:

»A gyárakban és iparosműhelyekben alkalmazott egyének adójának kivetése és beszedése tárgyában mult évi október 27-én 76.785. szám alatt kiadott és a Pénzügyi Közlöny 1898. évi 28. számában közzétett körrendeletemet következőleg egészitem ki, illetve módositom:

A darabszámra dolgozó segédek és segédmunkások I. osztályú kereseti adójának szavatossága alól a munkaadókat felmentem és elrendelem, hogy ezek a munkások, a mennyiben az alábbiak értelmében adókötelesek

volnának, önállóan adóztassanak meg, a kivetett adó pedig közvetlenül tőlük szedessék be.

A napszámosok adómentességéről szóló 1883. X. törvényczikk a darabszámra dolgozó munkásokra nézve is alkalmazandó lévén, elrendelem, hogy a gyárak és iparosműhelyek tulajdonosai által alkalmazottjaikról beszolgáltatandó névjegyzék alapján csak azok a darabszámra dolgozó segédek és segédmunkások adóztassanak meg, a kiknek átlagos napi keresete a lakhelyükön szokásos közönséges napszámot felülhaladja. Ennek a körülménynek elbirálására — az 1883. X. törvényczikk 4. §-a értelmében — községekben a községi elüljáró, városokban pedig a névjegyzéknek az adókivetés czéljából kiadása alkalmával az I. osztályú kereseti adó kivetésére illetékes közegek a királyi pénzügyigazgatóság által különösen is figyelmeztetendők.

Meghagyom az igazgatóságnak, hogy a mennyiben a gyárakban és iparosműhelyekben alkalmazott egyének adójának kivetése ez évre már megtörtént, a darabszámra dolgozó segédek és segédmunkások megadóztatása tekintetében az adókivetési munkálatoknak e rendeletem értelmében leendő helyesbitése iránt haladéktalanul intézkedjék.

*

A pénzügyminiszterium 1909-ben elrendelte, hogy minden nyilvános számadásra kötelezett vállalat az általa kifizetett ügynöki díjak és jutalékok kimutatását terjessze be, még pedig *5 évre visszamenőleg.* Felhivattak egyben a vállalatok, hogy a saját kizárólagos ügynökük jutalékai után az adót közvetlenül szolgáltassák be az adóhivataloknak.

Ezzel a rendelettel szemben az Iparegyesület gyáripari szakosztálya, nyomban annak kibocsátása után, állást foglalt és a szakosztály javaslatára az Egyesület a pénzügyminiszterhez fölterjesztéssel fordult, a melyben nyomatékosan utalt arra, hogy a rendelet téves, sulyosan sérelmes és éppen ezért hatályon kivül helyezendő.

Kiemelte a fölterjesztés, hogy a rendeletnek semmiféle törvényes alapja nincsen, mert az ügynöki jutalékok bevallására vonatkozó rendelkezést eddig 35 éven át csak a biztositó-társaságokra alkalmazták és mert olyan ügynököknél, a kik több vállalat számára dolgoznak, a jutalékoknak tervbevett bevallása igazságtalanul sujtaná az ügynököket, a kiket igy egész nyersjövedelmük után rónának meg adóval.

Már pedig, ha a rendelet életbe lépne, az nemcsak az ügynököket sujtaná, hanem főleg és elsősorban a most fejlődésnek induló és nagy állami áldozatok árán fejlesztett magyar ipart. Ha a nyilvános számadásra kötelezett vállalat ügynöke brutto jövedelme után adóztatnék meg, az otthagyná gyárát és vagy magánczégek szolgálatába lépne, vagy, a mi még rosszabb, a külföldi, főleg az osztrák czégek képviseletét vállalná el.

Utalt még a fölterjesztés arra, hogy a rendelet keresztülvitele nemcsak a jogegyenlőség elvébe ütköznék, hanem egyenesen a külföldi és főleg az osztrák ipar és verseny pártolását jelentené. A külföldi vállalatok ugyanis adóbevallásra nem kényszerithetők és igy különösen akkor, ha belföldi ügynökök vagy utazók által kötik meg az üzleteket, sem az ügynöki díjak beszedésére, sem azok kimutatására nem kötelezhetők.

Ennek következménye az lesz, hogy a belföldi közvetitő kereskedelem inkább a külföldi gyárhoz fog fordulni, a mi kétségtelenül a magyar ipari vállalatok versenyképességének rovására megy.

Ezt a felterjesztést a pénzügyminiszter ur több irányban figyelembe vette.

Az 1911. év április elején ugyanis kiegészitő körrendelet jelent meg, a mely a sérelmeket részben orvosolja. Ennek a körrendeletnek 1. pontja szerint az üzleti költségek közt szereplő ügynöki díjak kimutatásának kötelezettsége csak azokra az ügynökökre vonatkozik, a kik ügyletek közvetitésével *üzletszerüen* foglalkoznak. (Az az ügynöki díj például, a melyet a közvetités nélkül önmagát biztositó javára irnak, nem mutatandó ki és adóalapul nem vehető.) A 3. pont kimondja, hogy nem a teljes (bruttó) ügynöki jutalék, hanem annak csak az a része vehető adóalapul, a mely az ügynöksködéssel járó kiadások levonása után tiszta kereseti nyeremény gyanánt megmarad. Ilyen kiadásokul sorolja föl: az üzletbért, fűtési, világitási költséget, alügynökök díját, segédszemélyzet fizetését, irodai, utazási, távirati, telefon stb. költségeket. A 4. pont szerint az ügynökök csak egyszer — még pedig a vállalatok bevallásai, illetve kimutatásai alapján — adóztathatók meg és az 5. pont kimondja, hogy a már egyszer megadóztatott ügynöki jövedelem — bármily alapon és bármily adatok alapján történt is a megadóztatás — újabb adóztatás alá nem vonható és ha ez mégis megtörténnék, a másodszor kivetett adó törlése hivatalból vagy az érdekeltek határidőhöz nem kötött kérdésére haladéktalanul foganatositandó. A 6. pont kimondja, hogy a nyilvános számadásra nem kötelezett vállalatok, valamint a külföldi vállalatok ügynökei is ugyanazon egységes elvek és mérték szerint adóztatandók meg, mint a nyilvános számadásra kötelezett hazai vállalatok ügynökei és különös gond forditandó arra, hogy a külföldi vállalatok ügynökei a törvény czélzatával ellenkező kedvezésben ne részesüljenek. Az ügynöki díjakról szóló kimutatás a vállalatoktól évenként csak egyszer kivánható be, ha azokra az adóztató közegeknek mindjárt több szempontból van is szükségük.

Az állami italmérési illetékek.

Az állami italmérési illetékről szóló 1888. évi XXXV. t.-cz. módositása képezte a nemzetgazdasági szakosztálynak egyik első tanácskozását.

E szakosztály föladata ugyanis a következőkben volt előirányozva:

a) mindazon nemzetgazdasági kérdéseket behatóan tárgyalni, melyek közvetlenül, vagy közvetve az ipart és kereskedést érintik és e tárgyalások alapján megokolt véleményeket nyilvánitani; *b)* az emlitett közgazdasági érdekek iránt való érdeklődést mind a közönségben, mind az intézkedésre hivatott körökben felkölteni és fejleszteni s a közvélyeménynek helyes irányú fejlődésére hatni; *c)* a közgazdasági ügyek iránt érdeklődőknek a szakosztályi ülésekben találkozási alkalmat nyujtani s közöttük a szellemi érintkezést élénkiteni.

Az állami italmérési illetékekről szóló törvény revíziójának kérdésében dr. *Gaal* Jenő, akkor még országgyülési képviselő, volt az előadó, a ki mindenekelőtt kifejtette, hogy a szóban forgó jelenlegi törvény 56. §-a megadta a kormánynak a jogot, hogy az italmérési jogot akként hasznosithassa, miként ez, az italmérés megváltása előtt, a magánosok által hasznosittatott. Ezen hasznositási mód 1892. évi deczember hó 31-éig volt igénybe vehető. Ezen felhatalmazás a megváltás átmeneti időszakára adatván meg, az eredmény tényleg olyan volt, hogy az italmérési jog czimén 1891-ben az állam 18 millió forintot vételezett be és igy a váltsági összeg kamata bőven volt fedezhető. Miután azonban ezen hasznositási mód, mely abban áll, hogy az italmérés az egyes községekben kizárólagos joggal bérbe adatván, a bérlők kényök-kedvök szerint aknázhatják ki a fogyasztókat, az italmérésnek az állam által történt megváltása folytán erkölcsjogi szempontból helyt nem állhat; s miután a megváltás alkalmából a törvényhozásnak nem volt intencziója az italmérési jogot ily módon hasznosittatni, ennélfogva a pénzügyminiszter úr az italmérési jog hasznositásának 1893-tól kezdődő hasznositási módozatainak megbeszélése végett értekezletet tartott, melyen a tárgyra vonatkozó kérdések megbeszéltettek.

A kérdések a körül forogtak: *a)* az italmérési illeték és fogyasztási adó kezelése összesithető-e a bor, sör és szesznél egyaránt? *b)* a magánfogyasztás jövedék alá vonassék-e? *c)* a gazdáknak a törvényben adott kedvezmény fentartassék-e továbbra is? *d)* a kizárólagos joggal való bérbeadás módozata fentartassék-e? *e)* megszorittassék-e az italnak egyik községből a másikba magánfogyasztás czéljából való átvétele? *f)* limitáltassék-e az ital ára? *g)* mikép védhetők meg a kincstár és a bérlő érdekei? *h)* egészségügyi szempontból nem volna-e a finomitási kötelezettség elrendelendő? *i)* s vajjon erkölcsi szempontokból nem volna-e a korcsmák száma szabályozandó?

Az előadó konstatálta, hogy az értekezlet végleges megállapodásra nem jutott, mindazonáltal a pénzügyminiszter hajlandó az értekezleten nyilvánult nézetek alapján valószinüleg az *a)* pontban előadott kezelési egyszerüséget a bornál és sörnél érvényesiteni; a *b)* pont tekintetében az értekezlet azt találta, hogy a szesz és sör oly kis mennyiségben tartatik, miszerint alig fizeti ki magát ezeknek jövedék alá vonása; a borra nézve odahajlott az értekezlet, hogy legfeljebb a magánfogyasztás alá kerülő bor kevesebb adó alá vonassék, mint a korcsmai fogyasztás; a *c)* pont alattira a pénzügyminiszter úr nem látszott nagy súlyt fektetni; azon kérdés tekintetében, vajjon limitálás szüksége fenforog-e: konstatáltatott, hogy ennek szüksége csak ott forogna fenn, hol egy vagy két korcsmánál több nincs; fontos és alapos vitát idézett elő a kizárólagosság kérdése. A pénzügyminiszter úr kijelentése szerint a bor és sörre nézve ennek meg-

szüntetése várható, azonban a szeszre nézve bizonyos feltételek mellett fentarthatónak vélné és pedig ott, hol 1—2 korcsma van, hol a község kivánja és ahol a belföldi szesz kelendősége veszélyeztetve jelentkezik.

Az értekezleten alapos kifogások hozattak fel a kizárólagosság fentartása ellen.

A nemzetgazdasági szakosztály csak a fontosabb és ügykörét közelebbről érintő kérdéseket vette megbeszélés alá s általában ama véleményének adott kifejezést, hogy a kezelés egyszerüsége a szeszre is érvényesittessék, vagyis az illeték a fogyasztási adóval összesittessék; azonban e czél keresztülvitelének czélszerű módozatai volnának megtalálandók. A szakosztály tehát e módozatok megbeszélésére egy avatott szakférfiakból álló albizottságot küldött ki.

A szeszes italokra nézve tervezett fogyasztási adó emelésére vonatkozó hatósági javaslatot a szeszesitali szakosztály, a többi érdekelt szakosztályi küldöttek bevonásával alaposan megvitatta és felterjesztést intézett a kormányhoz. A részletekre nézve azt a kivánságát fejezte ki, hogy a szeszre és likőrökre maradjanak meg az eddigi tételek; a pezsgő tételénél hangsulyozta, hogy ez emelkedő magyar iparágat nem lenne méltányos nagyobb adóval sujtani; kérelmezte tehát a régi tételek meghagyását, vagy a legrosszabb esetben azt, hogy decziliterenként ne 5 kr. vettessék ki, hanem a nagy palaczknál 10 kr., a kis palaczknál pedig 5 kr. A konyakra ugyanilyen nagy emelés volt tervezve. A szakosztály csatlakozott a kereskedelmi- és iparkamara ama nézetéhez, hogy a maximális emelés a következő legyen: a nagy palaczkra 8 kr., kis palaczkra 5 kr. s hektoliterenként 8 frt. A sörre, a mely 9 frt 50 krral, tehát a kontinensen legnagyobb mértékben van megadóztatva, a régi tételek föntartását kivánta a szakosztály. A közönséges eczet tétele maradna az eddigi; az eczetsav (frankfurti eczet) megadóztatható 100 kilónként 10 frttal. Az élesztőre tervezett adóemelést a szakosztály nem tartja kivihetőnek. A mennyiben az ásványvizkereskedés a fővárosból eltereltetnék, a szakosztály az ásványvizekre tervezett adóemelés mellőzését kivánta.

A választójog.

A belügyminiszter úr 1911 derekán felhivta az Országos Iparegyesületet, hogy a választójog reformjának kérdését az ipari érdekek szempontjából tegye tanulmány tárgyává és arra vonatkozó álláspontját juttassa tudomására. A felhivás következtében Egyesületünk elnöksége széles alapon inditotta meg a vitát. Mindenekelőtt társelőadókat bizott meg azzal, hogy a fölvetett kérdést az ipar különböző

tagozatainak szempontjából megvilágitsák. Nevezetesen a gyáripar szempontjából *Zsolnay* Miklós, a kézműipar szempontjából *Thék* Endre, a munkáskérdés szempontjából dr. *Soltész* Adolf volt előadónak kiszemelve. A végrehajtó bizottság utóbb, fölmerült inditvány folytán, intézkedett, hogy a kérdés a szorosabb értelemben vett kisipar szempontjából is tárgyaltassék és erre *Somló* Jenő asztalosmestert kérte föl.

Az előadók előterjesztései alapján Egyesületünk összes szakosztályai 1911 deczember 4-én és 11-én tartott üléseikben foglalkoztak a kérdés megvitatásával. Az előadók okfejtését és javaslatait, valamint az üléseken történt egyéb felszólalásokat lapunk bőven közölte. Az összes szakosztályok csaknem egyhangú határozattal magukévá tették az előadók többségének azt az álláspontját, hogy az általános és egyenlő választójog s a titkosan és községenkint való szavazás elvi alapján álló választási törvény felel meg legjobban az ipar érdekeinek.

Az ipar és elsősorban a gyáripar szempontjából kivánja a határozat az összeférhetetlenségi törvény gyökeres revizióját is.

Az összes szakosztályoknak ezt a határozatát a gyáripari szakosztály deczember 18-án, a végrehajtó bizottság pedig 19-én tartott ülésében tudomásul vette, utasitván a titkárt a határozatnak megfelelő emlékirat tervezetének elkészitésére.

Az emlékirat tervezetét — a mely előzően sokszorositva a bizottság minden tagjának megküldetett — a végrehajtó bizottság 1912 január 23-án tartott ülésében vitatta meg s azt némi módositásokkal elfogadta. A bizottság által jóváhagyott tervezetet az igazgatóság plénuma február 8-iki ülésében tárgyalta és beható vita után mind általánosságban, mind részleteiben, csekély módositással elfogadta.

Az ez alapon a belügyminiszter úrhoz intézett tüzetes fölterjesztésünk bevezető részében mindenekelőtt hangsúlyoztuk, hogy Egyesületünket a választójog reformjának kérdése az ipar szempontjából érdekli, tehát csakis ebből a szempontból — nevezetesen egyrészt az önálló iparüzők, másrészt az ipari munkásság szempontjából — foglalkoztunk ezzel a kérdéssel. Kétségtelen azonban, hogy a választójogi reform kérdésének az ipar érdekeivel való kapcsolata olyan sokoldalú, a milyen sokoldalú az ipari érdekeknek az ország egyetemes érdekeivel való összefüggése. Ez az összefüggés, az egész nemzeti élet és az ipari érdekek közt való kölcsönhatás annyira szoros és olyan sokféle, hogy az ipari életet közelebbről érintő szempontokat az egész kérdés-komplexumból szinte csak erőszakosan lehetne kiragadni.

A mostani idők törvényhozásának föladatai között a gazdasági kérdések annyira előtérben vannak, hogy ennek az emlegetése már szinte közhelylyé vált; ehhez képest a gazdasági érdekképviselet szervei épp olyan kevéssé haladhatnak el szó nélkül a parlamenti

reform kérdése mellett, mint például az adóreform, a munkásügyi törvényhozás, a kereskedelmi szerződések kérdései mellett, a melyek mind csak részletkérdések a törvényhozó szervezet újjáalkotásának alapvető kérdése mellett. Ennek a megoldása dönti el azt, hogy ama fontos részletkérdések mindegyikében külön-külön milyen súlylyal, milyen hatással érvényesülhet a gazdasági közvélemény befolyása, közelebbről az ipari népesség akarata.

Ennek a kétségtelen valóságnak a megérzéséből fakadt a magyar iparososztálynak és főkép a kézművesosztálynak az a két évtized óta rendszeresen megújuló, mindeddig azonban meddő törekvése, hogy az ország törvényhozó testületében hatásosabb képviselethez jusson.

A kézműves-osztály nyomasztó helyzetében — inkább ösztönszerűen, mint pozitiv meglátással — a törvényhozástól vár segitséget, attól a törvényhozástól, a melynek ölében az ipar bajainak több nevezetes forrása kibuggyant s a mely az egyetlen látható műhely, a hol az életviszonyokat emberkezek formálják. Ezért sürget az iparosközvélemény már évtizedek óta új és jobb törvényeket, új és jobb törvényhozást.

Az új és jobb törvényhozás követelésében találkozik az iparososztály jóformán az egész magyar közvéleménynyel. Az ország társadalmának nincs olyan tagozata, a mely be ne látná azt, hogy törvényhozásunk mai szerkezete elavult, reformra szorult. Csak a reform elvi alapjára és mértékére nézve vannak eltérések.

Konkluziónkat a következőkben foglaltuk össze:

Végső konkluziónk az, hogy hazánk viszonyainak általában és a magyar iparososztály érdekeinek különösen *az általános választójog elvi alapján felépült parlamenti reform felel meg leginkább.* Ezen az elvi alapon állva, honorálni kivánjuk azokat a követelményeket is, a melyek a magyar nemzeti állam érdekeinek szempontjából fölmerülnek, mert az ipar érdekeit az erős magyar állam érdekeivel teljesen azonosaknak valljuk. Ezeknek figyelembevételével a következőkben adjuk elő véleményünket a szavazati jog terjedelmére és gyakorlásának módjára nézve:

A nélkül, hogy az általános választójognak úgy hivei, mint ellenzői részéről hangoztatott jelszavaknak különösebb fontosságot tulajdonitanánk, megállapitani kivánjuk, hogy az általános választójog mai értelmében nem jelenti a korlátlan választójogot, csupán a lakosság politikai jogokban való részeseltetésének azt a mértékét, a melyet mesterséges korlátok, egyes osztályok külön érdekeit védő rendszabályok nem csorbitanak. Nem lehet tehát az elv sérelmének tekintenünk olyan korlátok felállitását, a melyek a legfontosabb polgári joggal való felruházásnál természeteseknek tünnek fel: a milyen az állampolgárság mellett bizonyos életkornak és a jogi cselekvőképességnek a kikötése. Az életkor tekintetében a mostani magyar törvény

a legliberálisabb, midőn a betöltött huszadik életévet teszi a választóképesség korhatárává, holott a külföldi legdemokratikusabb választó rendszerekben is többnyire 24, de legalább is 21 év az alsó korhatár. A választójognak általánossá tétele mellett elfogadhatnók a 24 évet, nemcsak azért, mert a magánjogi cselekvőképességnek is ez a kezdete és abban kétségtelen ellentmondás van, hogy egy csekély értékű adásvételi szerződéshez magasabb életkor kivántatik meg, mint a törvényhozásra való befolyáshoz — hanem azért is, mert a mai törvény is kizárja az apai vagy gyámi hatalom alatt lévőket s igy a 24 évesnél fiatalabb választók száma elenyészően csekély. A korhatár fölemelése tehát jogfosztást nem igen jelent a nagymértékű jogkiterjesztéssel szemben. Megadandó volna tehát a választójog minden teljeskorú magyar honos férfinak, azzal a természetes korlátozással, a mely a gondnokság, csőd, szabadságvesztés-büntetés, politikai jogok gyakorlatának felfüggesztésére, katonai szolgálatra stb mindenütt fennáll.

Az ipar szempontjából ezenkivül még előnyösnek látszik a választójog egyéb, az általánossággal megférő feltételei mellett a minimális értelmi foknak, az irni-olvasni tudásnak a kikötése is. Az 1904. évi összeirás szerint ugyanis Magyarországnak 24 éven felül levő férfinépességéből a bányászat, ipar, kereskedelem és közlekedés körébe tartozott 814.708, az összes férfinépességnek 20·9 százaléka, irni-olvasni tud ebből 721.580, az irni és olvasni tudó férfinépességnek 27·5 százaléka. Az ipari és rokonfoglalkozások aránya tehát az irás-olvasás kikötése mellett a választók létszámában kedvezőbb volna. Még kedvezőbbnek tünik föl ez a megoldás, ha az ipari népesség megoszlását nézzük a városok és a megyék között. Az irni és olvasni tudó ipari népesség aránya ugyanis a vármegyékben 22 százalék, a törvényhatósági városokban pedig 63·6 százalék. Vagyis az ipari czentrumokban az ipari népesség kellő sullyal érvényesithetné befolyását a választáson. Egyes városi választókerületeket tekintve, az arány még kedvezőbb.

Mindjárt ezen a ponton számszerüen kimutatható, hogy az iparososztály érdeke teljesen kongruens a magyarság érdekével. Az 1904. évi adatok szerint ugyanis a 24 évnél idősebb férfinépesség száma 3,895.357, a mely számból irni és olvasni tud 2,621.737. Ebből magyar 61·4 százalék, német 14·8 százalék, tót 11·5 százalék, román 7·2 százalék, rutén 0·4 százalék, horvát 1·2 százalék, szerb 2·3 százalék, egyéb 1·2 százalék. A választójognak az irás-olvasáshoz kötése tehát fokozná a magyar választók számának emelkedését — szemben a mai czenzussal, a mely hátrányos a magyarságra nézve — holott a legkisebb értelmi czenzustól sem korlátozott választójog mellett a magyar választók mostani százalékaránya 51 százalékra csökkenne.

Egyebekben az irni-olvasni tudáshoz kötött szavazatjogba a legteljesebb általánosság hívei is belenyugodhatnak, mert ez a meg-

szoritás csak időleges, az iskolák szaporitásával automaticze bővül és idővel teljesen el is veszti jelentőségét.

Ez a megoldás tehát — a mellett, hogy az államérdek minden jogos szempontját kielégiti — a politikai czélszerüség nézőpontjából is a leghelyesebb, mert nyomában általános megnyugvás remélhető.

Az általános választójog egyéb ugynevezett korrektivuma sem a magyarság szempontjából, sem az iparosság érdekében nem kivánatos. Ezek közül elsősorban elvetendőnek tartjuk a sokat emlegetett plurális szavazati jogot. A mi különben a pluralitást illeti, ez sem jelenti mindenütt ugyanazt, éppen ugy, mint a hogy a választójognak is sokfelé, sokféle a jelentősége.

Az egyugyanazon választónak egyugyanazon választási aktusnál való több szavazata az a pluralitás, a melyet, mint az értelmiség vezetőszerepének, — nálunk még a magyarság szupremácziájának is — biztositékaként szokás emlegetni. Holott pedig úgy áll a dolog, hogy Magyarországon ma tényleg van pluralitás, mert a választókerületek mai beosztása szerint egy abrudbányai analfabéta oláh választó szavazata ötvenszer annyit ér, mint egy budapesti, VII. kerületben lakó gyárosé s a bereczki falusi biró harminczkétszer annyit nyom az alkotmányos mérlegen, mint Nagyvárad város polgármestere.

Ezt a pluralitást kell megszüntetni, ha már a pluralitás gondolata befészkelte magát a választójogi reform körül folyó eszmeáramlásba. Meg kell szüntetni ezt a pluralitást, a mely egyaránt sértő a városi polgárság és a magyarság érdekeire nézve. Meg kell pedig szüntetni nem valamely mesterséges kerületi beosztással, hanem – akár a mostani beosztás alapul vétele mellett is — a négy évtizedes fejlődés eredményeinek figyelembe vételével, az ismertetett s főképpen az ipari czentrumokra annyira sérelmes aránytalanságok kiegyenlitésével. Ha a fejlődés eredményei szerint végzik el a kerületek új beosztását — részint parczellázás, részint kommasszálás útján — akkor jól jár a városi népesség s ezzel önként emelkedik az ipari és kereskedelmi osztályok politikai befolyása, valamint a magyarság politikai hatalma is, mert manapság a magyar kulturának, a magyarság gazdasági erejének a városok a fókusai; az egykor nagyobbára német városi polgárság ma a magyarosodásnak valósággal hóditó hadserege. De az egyszerű, sakktáblaszerű beosztással is okvetlenül érvényre jut az indusztriális elemek, a magyarság és az intelligenczia természetes fajsúlya, mint a mostani mesterséges beosztás mellett. Ehhez, a mint látjuk, plurális szavazati jog nem szükséges.

A választójog tehát legyen egyenlő minden pluralitás kizárásával, vagyis minden választónak csak egy szavazata legyen. A magyarságnak, az intelligencziának és ezzel együtt az iparűző népességnek megérdemelt és kivánatos mértékben való politikai érvényesülését a kerületeknek helyes, igazságos, a gazdasági, társadalmi, népe-

sedési fejlődés eredményeihez mért beosztásával, az apró kerületek megszüntetésével, a túlságosan nagy kerületek szétosztásával véljük biztosithatónak és biztositandónak.

A szavazás módjára nézve általánosságban áll az, hogy a mi a választók politikai akaratnyilvánitásának függetlenségét, a választások tisztaságát, a demokratikus érdekeknek az eljárásban is érvényesülését szolgálja, mindaz kivánatos az ipar szempontjából is.

A legelső és legfontosabb feltétel e részben a *szavazás titkossága*, a mely a választóknak illetéktelen befolyásolását a lehetőséghez képest korlátozván, a szavazás szabadságát emberi számitás szerint biztositja. Különösen fontos ez az iparos szempontjából. Az iparos függ a vevőjétől, függ a hatóságtól, a mely, különösen vidéken, a választások előtt műhelyvizsgálat, inasok iskolázásának ellenőrzése, egészségügyi ellenőrzés s az ipari rendészet százféle paragrafusarzenálja révén könnyen befolyásolja az iparost.

Fontos a titkosság a munkaadónak és a munkásnak egymáshoz való viszonya szempontjából is, mert csak igy kerülhetők el a munkaadó és alkalmazottak közt azok a súrlódások, a melyek a különböző politikai véleményekből, pártállásból, esetleges kapaczitálásból támadhatnak. Hogy a műhelyt politikai viták szinhelyévé tenni nem kivánatos, az egész nyilvánvaló. A nyilt szavazás mellett pedig az ilyen viták felmerülése nagyon is valószinű.

Fontos a *községenkint* való választás a fuvarpénzek és ellátási pénzek neve alatt űzött vesztegetések megakadályozására és különösen arra, hogy a választás ne zavarja meg az iparos rendes foglalkozását, ne legyen olyan proczessziós mulatság, mint ma, hanem komoly embereknek komoly munkája. Fontos továbbá a törvényes választási költségek megszüntetése azért is, hogy a vagyontalan, de arra méltó polgárok is vállalhassanak jelöltséget exisztencziájuk koczkáztatása nélkül. Egyébként a czentralizált választás a szavazók számának megnövekedésével erős technikai nehézségekbe is ütközné s az eddiginél is fokozottabb mértékben adna alkalmat véres rendzavarásokra.

Az általános, egyenlő, titkosan és községenként gyakorlandó választójog alapján kivánjuk tehát az új magyar választási törvény megalkotását. És kivánjuk ezzel együtt a választókerületek olyan beosztását, a mely az eddig fennálló ismertetett aránytalanságokat megszüntetvén, a túlnyomóan erős magyar érzésű városi polgárság mai igazságtalan, elnyomott helyzetét megszünteti.

A választási eljárás előkészitésére és annak részleteire nézve csak röviden kivánunk nyilatkozni, két oly körülményt emelvén ki, a mely a reform elvi alapjának a gyakorlati megvalósitása tekintetében döntő fontosságú. *Az első a választók névjegyzékének egybeállitása*, a második *a szavazás módja*. A névjegyzékek összeállitásánál arra kell ügyelni, hogy minden jogosult élhessen jogával és ille-

téktelenül senki se szavazhasson. Ennek a czélnak elérésére fenntartandónak véljük az állandó névjegyzékek rendszerét, nemcsak azért, mert a mi közigazgatási és kulturális viszonyaink között ez felel meg a czélnak legjobban, hanem azért is, mert az állandó és évenként kiigazitandó listák kevesebb módot nyújtanak a szavazók névjegyzékének pártérdekek szerint való alakitására, mint az olyan listák, a melyeket esetről-esetre, a választások elrendelése után állitanak egybe.

A lajstromba fölveendő volna minden magyar állampolgár, a ki a törvényes feltételeknek megfelel, *ha legalább hat hónap óta lakik abban a községben, a hol az összeirás történik.* Módot kell adni azonban arra, hogy elköltözés esetén mindenki fölvétethesse magát új lakóhelyének választói közé, ha az elköltözést és az előbbi jogosultságot igazolja.

A helybenlakás kikötését az országgyülési választójog szempontjából egyébként nem tartjuk fontosnak, mert az országgyülés tagjai nem egy kerületnek, hanem az országnak közjogi funkczionárusai, ezek megválasztásánál tehát a helyi viszonyok ismerete és a helyi érdekeltség nem fontos; sőt még a jelölt személyének ismerete sem lényeges kellék, mert tapasztalás szerint a választásnál rendesen nem a jelölt személye, hanem a pártérdek dönt. A hathónapi helybenlakás kikötése csupán technikai szempontból czélszerű tehát, a jogosultságnak az új lakóhelyen való elismerése viszont föltétlenül méltányos.

Az összeirásnál a jogok érvényesitésének lehetőségét megkönnyiteni kivánjuk az által, hogy a reklamácziók határideje meghosszabbittassék, továbbá az által, hogy az érvényes lajstromok egy-egy hiteles példányának megszerzése, — úgy, mint Ausztriában — minden polgárnak lehetővé tétessék.

A *szavazás módjára nézve* szükségesnek tartjuk, hogy a titkosság a lehető legteljesebb mértékben megvalósittassék. Szigorú biztositékok lennének tehát az eljárási szabályokban megállapitandók arra nézve, hogy a választót szavazatának leadásakor se a választás valamely funkczionáriusa, se valamely más választó ne ellenőrizhesse, illetéktelenül meg ne figyelhesse. E végből az olyan eljárás látszik legczélszerűbbnek, a mely mellett a szavazó külön helyiségben, magára hagyva helyezhesse szavazatát egy vastag boritékba és kijövén, maga helyezhesse az urnába.

Végül messzemenő biztositékokkal kivánnók ellátni a választópolgárok gyülekezésének szabadságát, a választási mozgalmak idején.

* * *

Ezekben előadván nézeteinket magának a választójog reformjának kérdésére vonatkozólag, végül legyen szabad ezzel kapcsolatban reámutatnunk az iparososztálynak egy súlyos sérelmére, a mely szorosan összefügg a választójog kérdésével, mert erősen alterálja

az iparnak a törvényhozásban való képviseletét. Ez az *összeférhetetlenség* kérdésének mai állapota. Az 1901. évi XXIV. t.-cz. kizárja a képviselőházból azokat, a kik az államnak szállitói, vagy azzal szerződéses viszonyban vannak, kivéve azokat, a kik egyszeri szállitásra szerződtek és a kiknél a vállalat értéke 10.000 koronát nem halad meg.

A törvénynek ezek a rendelkezései súlyos inkonveniencziákkal járnak és pedig egyenesen az ipar hátrányára. Alig van ugyanis közszállitás, a mely — ha iparczikkről van szó — a 10.000 korona értékhatárt túl ne lépné, ellenben mezőgazdasági terményeknél ez igen gyakori. Ki van továbbá véve az összeférhetetlenség alól a dohányengedélyesek és mezőgazdasági szeszfőzők jó része is, holott ezek sokkal nagyobb függésben vannak a kormánytól, mint bármely szállitó. Az új választási törvénynyel kapcsolatban föltétlenül rendezendőnek véljük ezt a kérdést is, annyival inkább, mert egyrészt a törvény meghozatala óta a viszonyok lényegesen változtak, — a közszállitási szabályzat ugyanis pontos irányelveket állapit meg a hatósági beszerzésekre és munkálatokra nézve — másrészt a választók számának lényeges megnövekedése következtében az összeférhetetlenség mai jelentőségét elveszíti, a mennyiben az általános választójog alapján összeülő parlament sokkal inkább függ majd a választóközönségtől és sokkal kevésbé a kormánytól, mint a mostani. Mindenesetre igazságtalan azonban az összeférhetetlenségi törvény mai alakjában s igy tovább fenn nem tartható, minden egyéb szemponttól eltekintve, már csak azért sem, mert egészen különös és semmivel sem igazolható helyzet volna az, hogy a munkaadónak és a munkásnak egyenlően volna aktiv választójoga, ellenben passziv választójoga csak a munkásnak lenne, munkaadója pedig a választhatóságból ki volna zárva. Az ipar szempontjából tehát kivánnunk kell a parlamenti reformnak az összeférhetetlenségi törvény gyökeres revizióјára való kiterjesztését is.

Az állami kedvezmények.

A hazai iparnak adandó állami kedvezményekről szóló törvény megujitása előtt Egyesületünk mindenekelőtt összeállitotta azoknak a hazai telepeknek a jegyzékét, melyek 1881 óta állami kedvezményben részesültek. Ezután e telepekhez kérdőíveket bocsátottunk ki oly czélból, hogy megtudjuk, vajjon a kedvezmények beváltak-e és milyen mértékben volnának föntartandók. A beérkezett válaszokat összefoglaltuk s a »Magyar Ipar« 1899. évi 23. száma mellékletén közreadtuk.

E válaszok áttekintése és tárgyalása után pedig e tárgyban a kereskedelemügyi miniszter urhoz fölterjesztést intéztünk. Ennek tartalma ez volt:

Egyesületünknek nem kerülte el a figyelmét, hogy az állami kedvezményekről szóló 1870. évi XIII. t.-cz. az 1899. év végén lejár

s idejekorán foglalkozott a törvény megujitásának előkészitésével s igy mindenekelőtt összeállitotta az állami kedvezményeket eddig és pedig 1882-től 1898-ig bezárólag élvezett gyárak jegyzékét, melyet a »Magyar Ipar« 1899. évi 12-ik számának mellékletén közölt. E jegyzék, mely csak annyiban lehet hézagos, a mennyiben az engedélyezett kedvezmények talán kivételesen nem voltak eléggé publikálva, azt tünteti föl, hogy 1882 óta

az agyag és kőiparban	44
az arany- és apróárúiparban	9
a bányaiparban	12
a bőrárúiparban	2
az élelmezési iparban	23
a faiparban	10
a fonó- és szövőiparban	88
a gépiparban	47
a hangszeriparban	6
a papir- és papir-anyagiparban	18
a ruházati iparban	7
a szesz (cognac) iparban	14
a tud. és taneszköz-iparban	8
az üvegiparban	24
a vas- és fémiparban	76
a vegyészeti iparban	100
a villamossági iparban	8

összesen tehát 505 gyári telep s ezenkivül 481 mezőgazdasági szeszgyár nyerte el 1898 végéig az állami kedvezményeket. Hogy ezek közül valamennyi gyár tényleg létesült-e, erre nézve nincsenek megbizható adataink; de bizonyosan tudjuk, hogy az emlitett jegyzékben felsorolt gyáraknak legalább egyhatod része rövid fönnállás után vagy még embrióban elsenyvedt, elpusztult; s a mi még ennél is érdekesebb, a mi adataink szerint a kedvezményeket nyert gyárak nagyobb része nem uj telepek, hanem régi fönnálló gyárak voltak, melyek a törvényben foglalt kedvezményeket siettek a maguk javára is biztositani.

Csupán a törvény által biztositott kedvezmények kedveért tehát a lefolyt tizenkét év alatt átlag kevés uj iparág keletkezett s ez alapon a jövőben sincs kilátás arra, hogy a nálunk hiányzó uj iparágak hálózata rendszeresen kiépüljön. Az eddigi törvényekben biztositott állami kedvezmények e csekély eszközét képezik az ipar fejlesztésére ható állami tevékenységnek s mint ilyenek, egyedül a jövőben sem lehetnek hivatva iparunknak még ma is fönnálló hézagait pótolni.

Mindazonáltal szükségesnek tartottuk az érdekelt gyárakat magukat megkérdezni az 1899-ben lejáró törvény meghonositásánál követendő irányelvekre nézve s az ez alkalommal fölállitott kérdések a következők voltak:

1. Az állami kedvezményeket élvező gyártelep teljes czíme.
2. Mikor keletkezett a gyár?
3. Mely évtől kezdve meddig kapott állami kedvezményeket?
4. Az egész telep, vagy ennek mely ága élvezi a kedvezményt?
5. Alkalmazott munkások száma, átlag évenkint.
6. Szükségesnek találja-e ipara szempontjából az adókedvezmények föntartását?
7. Ha igen:
a) mely okból?
b) milyen mértékben?
8. Vannak-e e kérdésre nézve egyéb óhajai és kivánalmai s melyek ezek?

A beérkezett válaszok közül azokat, melyek nem csupán adatokra szoritkoznak, hanem egy-egy eszmét vagy javaslatot is fölvetnek, csoportositottuk s a »Magyar Ipar« melléklete gyanánt kiadtuk.

Ugy e javaslatok figyelembe vételével, valamint a kérdésnek beható tárgyalása során hozott megállapodások révén van szerencsénk javaslatainkat következőkben tisztelettel előterjeszteni:

I. Az 1890. évi XIII. törvényczikkben megszabott adókedvezmények föntartandók.

II. A kedvezményekre jogosult vállalatok taxativ felsorolásának mellőzésével kimondandó, hogy a kedvezményekben részesül

a) az olyan vállalat, a mely eddig hazánkban nem termelt iparczikkek meghonositását czélozza, a mennyiben ennek az iparczikknek meghonositása nálunk közgazdasági szempontból fontossággal bir és kivánatos;

b) azoknak a gyáraknak, a melyek külföldi versenynyel szemben nehéz helyzetben lévén, a kedvezmény előnyeire még rá vannak utalva.

III. Mivel lehetnek oly esetek, a melyekben a kedvezmény megadása az ugyanazon szakmabeli, már meglevő, hazai gyárakat kárositaná: gondoskodni kell a kedvezmény megadása körül alkalmazandó olyan eljárásról, a mely az emlitett eshetőség ellen lehetőleg biztositékot nyujtson; e végből tehát egy megfelelően szervezett szakközeg létesitendő.

IV. Habár a törvényben körülirt adókedvezmény fentartása is fontos, mégis sokkal fontosabb ennél a harmadosztályú adónak méltányosabb alapon való reformálása, a mely véget vetne annak az anomáliának, hogy egy-egy telep jövedelmének 10—35%-a az állam javára biztosittassék; egy egészséges adóreform nemcsak a meglevő ipar helyzetét könnyitené, hanem a külföldi tőkének belföldi iparvállalatokban való elhelyezkedését is elősegitené.

V. Az állami támogatáson kivül szükséges odahatni, hogy a municzipumok is segitsék elő területükön iparvállalatok keletkezését, hogy ezen a réven az iparnak a vidéken való egészséges deczentralizácziója is biztosittassék.

VI. Az adókedvezményeken kivül fentartandók az 1890 : XIII. törvényczikkben és más törvényekben felsorolt egyéb kedvezmények is.

VII. Az ipari használatra szánt szesz, só, petroleum stb., az ipar számára kedvezményben részesitett fogyasztási czikkek körül követett eljárás által könnyittessék meg, hogy a nehézkes eljárás a kedvezményeket értéküktől meg ne foszsza.

VIII. A közszállitások ügye a kormánynak ez alkalommal is különös figyelmébe ajánltatik. Kivánatos nevezetesen, hogy :

a) a hatósági szükségletek szállitásával kizárólag hazai iparosok vagy vállalkozók bizassanak meg ;

b) a mennyire lehet, köteles legyen a vállalkozó hazai készitményt szállitani ;

c) lehetőleg hazai anyagból ;

d) e föltételek nemcsak fölveendők a vállalkozóval kötendő szerződésbe, hanem pontos teljesitésük az átvételnél szigorúan ellenőrizendő.

Hogy e felterjesztésünben kifejezett kivánalmak az azóta, mint 1899. évi XLIX. t.-cz. életbe lépett uj törvényben mennyire érvényesültek, azt mindenki megitélheti.

Meg kell emlitenünk, hogy az emlitett uj törvényre vonatkozó végrehajtási rendeletet — az érdekeltek megfelelő tájékozása végett — lapunkban egész terjedelmében közöltük.

* * *

Az 1907-iki uj törvény előkészitésének munkájában minden rendelkezésünkre álló módon igyekeztünk résztvenni. A javaslatot lapunkban idejekorán közöltük, részletes megokolásával együtt. Az érdekeltség köréből származó jogos kivánságokat megfelelő formában eljuttattuk illetékes helyre, a nyilvánosság elé tartozó birálatoknak pedig a »Magyar Ipar« hasábjain adtunk helyet.

Thék Endre alelnök egy tanulságos összefoglalásban méltatta a törvény várható hatásait, igazgatóságunk egyik tagja, Dr. *Heteés* Antal pedig igen figyelemreméltó javaslatokat vetett fel az uj törvény végrehajtási utasitásának kérdésében. Nevezetesen kivánatosnak mondotta, hogy a nagykereskedőket is részesitsék segélyben, iparpártolás czimén. Abban az ánkétben, a melyet a kereskedelemügyi miniszterium az uj törvény végrehajtási utasitásainak tárgyában rendezett, Egyesületünknek több képviselője is résztvett. Igazgatónk többek közt azt az inditványt terjesztette elő, hogy a közszállitási beszerzések dolgában az állami segitségben részesülő nem közvetlenül ipari intézményeket és vállalatokat (szinházak, kamarák stb.) is vessék alá annak a szoros ellenőrzésnek, amelyet az új törvény rendszeresít.

A törvény alkalmazását és annak hatásait állandóan figyelemmel kisértük, az aktuálisabb tanulságokat Egyesületünk hivatalos lapjában

adtuk közre, másrészt pedig rendszeresen gyüjtöttük megfigyeléseinket, hogy alkalomadtán értékesithessük.

A törvényhez készült végrehajtási utasitásokat megjelenésük után nyomban szószerint közöltük lapunkban és melléklet formájában küldtük meg Egyesületünk minden tagjának.

A kartellkérdés.

A kartell-kérdés az 1897-ik évben nagyon aktuális volt. A kereskedelmi miniszter ur tudvalevőleg véleményt kért a szaktestületektől és igy tőlünk is arra nézve:

1. Tapasztalitag mily hatással jártak nálunk már ez idő szerint is a szóban forgó kartellek?

2. Szükségesnek mutatkozik-e az ügynek törvényhozási szabályozása?

3. Kimondassék-e egy esetleg alkotandó törvényben, hogy minden ily czélú egyesülés összes részletes intézkedéseivel az e czélra kijelölendő hatóságnak bejelentendő?

4. Jogában álljon-e a hatóságnak a megállapodás részleteit vizsgálat tárgyává tenni s ennek eredményéhez képest a kartellegyezmény végrehajtását megtiltani?

5. Czélszerű volna-e, ha a hatóságot eljárásában egy szaktanács támogatná s mely közgazdasági faktorok képviselőiből alakuljon ez a szaktanács?

Egyesületünk e felhivás alapján tüzetesen foglalkozott a kartellek kérdésével és e czélra felkért elismert nevű szakelőadók, u. m. *Bosányi* Endre, *Brüll* Ármin, *Fekete* Ignácz dr. urak által megvilágitotta a hazánkban nevezetesebb és ismertebb kartellek viszonyait és eredményeit, nevezetesen a malom-, szesz, czukor-, petroleum-, vaskartellek ügyét és általában a kartellek közgazdasági fontosságát. Mindez iparágak viszonyait a kartellhez tüzetesen megállapitottuk e tárgyban a miniszter urhoz intézett terjedelmes felterjesztésünkben. A dolog érdemére nézve az emlékirat a következőket foglalja magában:

Az egyes iparágakra vonatkozólag felhozott részletes adatokból kitünik, hogy a magyarországi ipar fejlesztése és fennállása sok iparágban csak azáltal lehetséges, ha az erősebb osztrák ipar versenye alkalmas kartell-egyezmények által mérsékeltetik vagy teljesen veszélytelenné tehető. A magyar iparágak azon fajai, melyeknek e részben az egyezkedés nem sikerült, állandó pangásban sínylődnek és üvegiparunk szomorú sorsa nagyrészt onnan származik, hogy az osztrák üvegiparral alkalmas kartellviszonyt nem tudott létrehozni.

Mindezekből azt kell következtetnünk, hogy a kartellek eddig nálunk jó hatással voltak. Sőt hogy a magyar ipar az osztrák ipar hatalmas versenyével szemben legtöbb esetben csak úgy tudja magának a haladást biztositani, ha a versenyző osztrák iparvállalatokkal alkalmas kartellviszonyba lép.

Az első kérdésre adott ezen válaszunk tulajdonkép feleslegessé teszi a többi kérdések tárgyalását.

Tekintettel mindazonáltal arra, hogy a kartellkérdést nálunk az osztrák kormány részéről előterjesztett ismert törvényjavaslat tette aktuálissá: ezzel a javaslattal is kivánunk foglalkozni. Fölmerül első sorban az a kérdés, hogy vajjon azért, mert Ausztriában a kormány, bármi okokból, a kartelleket törvényhozási uton szabályozni óhajtja, képezheti-e és képezze-e ez hazánkban is kiindulási pontját hasonló intézkedéseknek?

E kérdés fontosságát nem lehet kétségbe vonnunk, ha tisztában vagyunk az osztrák kezdeményezés jelentőségével, annál kevésbé, mert ez a hazai érdekek szemmeltartásával szükséges állásfoglalásnak érdemére is kihatással kell hogy legyen, a mennyiben ez utóbbi, esetleg gátló akadály lehet az Ausztriában tervezett intézkedések megvalósitására is.

Az osztrák javaslat indokolásában a kartellek ártalmasságát fejtegetve, az állami beavatkozás szükségességét kivánja igazolni, de meglepő módon csak azoknak az iparoknak rendszabályozása és fékentartása czéljából, melyek termelvényei fogyasztási adókkal terhelvék és e czímen az állam bevételeit mintegy közvetitik. A kartellek kárhozatos voltára vonatkozólag kifejtett érvelések után azt kellene feltennünk, hogy az osztrák kormány a közérdekek, a népesség közjava által késztetve kivánja a kartellek törvényhozási szabályozását s e helyett azt látjuk, hogy leplezetlen önzéssel, a fiskális érdekek teljes meztelenségével csupán azokra az iparokra korlátozza beavatkozását, melyeknél az állam fogyasztási adóbevételei érdekelvék, illetőleg a melyeknél azok minél nagyobbmérvű kihasználása esetleg veszélyeztetve lehetne.

A javaslat ez iparágak termelésére az állam folytonos beavatkozását, illetőleg a kartellek állandó ellenőrzését akarja rendszeresiteni. Ez a beavatkozás mindazáltal igazságtalan és méltányosság nélküli főképpen azért, mert hisz azok amugy is a legteljesebb függő viszonyban állanak az állammal szemben, mely adóteher az által a fogyasztást visszaszoritván, az iparágak termelésének kifejlődését korlátok közé szoritja és a termelésnek a tiszta fogyasztási képességgel arányos növekedését az állampénzügyek áldozatává tette. Igy a szesz, czukor, sör és petroleum fogyasztása kétségtelenül sokkal nagyobb lehetne, ha az állam nem szorult volna az e czikkek után kivetett adó fokozatos emelésével elért óriási bevételekre, melyek tisztán elvi szempontból amugy is jórészt önállótlanokká tették az iparágakat más, adóktól megkimélt iparokhoz viszonyitva. A midőn az állam a szesztermelésre hl.-kint 35 frtnyi, a czukorra mm.-kint 11 frtnyi, a sörre 2 frt, az ásványolajra 6·5 frt adót vet ki, e czikkek árát a fogyasztás czéljaira azok előállitási árához viszonyitva kétszeresen, sőt háromszorosan megdrágitja, méltányosnak és hálásnak kellene tehát lennie ez iparok iránt, melyek az állam bevételének még néhány évvel ezelőtt soha nem képzelt fokozását tették lehetővé a termelési érdekek feláldozásával és viszontszolgáltatásul a megélhetést kellene biztositania legalább ama termelés határáig, melyet a nagy adóteher mellett a fogyasztásban elhelyezhet. Nem méltányos eljárás az állam részéről, ha irigyelve az ipartól azt a hasznot, melyet a termelésnek a fogyasztással arányba hozatala mellett elérhet, azt kivánja, hogy az ipar még tönkrejutása határáig is termeljen minél többet, hogy a verseny által minél olcsóbbá tett árak által fokozott fogyasztás igényeinek ellátására serkentsék és ez által az adóbevételeket növeljék. A tisztán fiskális érdek soha önzőbben nem nyilvánult meg állam

részéről, mint az osztrák kartell-törvényjavaslatban s eddig még az adóemelések históriája sem mutat fel önzést oly kicsinyes mezbe öltöztetve, mint az osztrák kormány e javaslata, melylyel a legfontosabb iparok életereit hatalmába venni szándékozik.

Ha a termelés az iparosok egymásközti féktelen versenye következtében növekedik, úgy az árak lenyomatván, a fogyasztás olcsóbban láthatja el magát és bizonyos többletet vehet fel, mely után az adóbevétel is emelkedik, ha ellenben a kartellek czélzatai szerint a termelés a fogyasztás tényleges szükségletei közt marad, a fogyasztás nem fogja magát olcsóbban elláthatni, a fogyasztási növekedés s az annak megfelelő adóbevétel tehát elmarad, vagyis a kiosztás nem jut többé az ipari életerők elfecsérléséből előálló illetéktelen haszonhoz, azért tehát a kartellek törvényhozási szabályozásához nyul a féltett, esetleg néhány millió frtra rugó bevételek megmentése czéljából. E magvat lehet kihámozni az osztrák törvényjavaslatból.

A törvényjavaslat által tervezett állami felügyelet keresztülvitele is felettéb fontos kérdés.

A javaslat a kartelleket nem tilalmazza, hanem az állam jóváhagyásának feltételétől teszi függővé; vagyis az esetre, ha az iparoknak a kartellek által czélba vett önsegélye indokoltnak tartatnék, lesznek államilag jóváhagyott kartellek, az eddigi türt kartellek helyett. Már most kérdés, lesz-e az állam mindenkor abban a helyzetben, hogy a kartellek czélzatait helyesen megitélhesse és ha igen — a mihez sok kétség fér — a fogyasztással szemben az állam vállalja el a felelősséget azért a terhekért, mik esetleg valamely kartell következtében a fogyasztásra háramolhatnának? Nem ütköznék-e ez össze az állam méltóságával és czélszerű-e az állam fenségét oly kérdésekbe belevinni és koczkáztatni, melyek a megélhetés, az életfentartás viszonyaival kapcsolatosak?

És feltéve a legjobb esetet, hogy a kormány valóban a viszonyok teljes áttekintésével, az indusztriális helyzet tökéletes uralma alapján helyesen intézhetné a kartellekre vonatkozó jóváhagyási jogát, az ipar folytonos konjunkturáknak kitett helyzetén javithatna-e ezáltal úgy és oly mértékben, a mint azt az érdekek igényelhetnék? Eltekintve attól, hogy a kormány talán nem mindenkor lenne képes a viszonyokat egészen elfogulatlanul megitélni és utóvégre hol egyik, hol másik irányban talán politikai okokból kedvezéseket is alkalmazhatna, már magában az ipartelepek egymástól nagyon lényegesen különböző viszonyaiban is fontos akadály merülne fel ezen jóváhagyási jog helyes gyakorlata tekintetében. Csak például emlitjük föl, hogy czukorgyáraink termelési viszonyai az osztrákokétól nagyon különbözők és midőn még az osztrák gyárak talán veszteség nélkül állitják elő a czukrot, a magyar ipar csupán a répa minőségének ismeretes hátrányai következtében érzékeny károsodást szenvedhet az előállitási költségek körül. Ha már most esetleg a czukorgyárosoknak csak oly kartelljét hagyná jóvá az osztrák kormány, mely az osztrák, sokkal kedvezőbb helyzetben levő gyárak előállitási költségeit venné alapul az értékesitési ár meghatározása czéljából, kétségtelenül a magyar czukoripar termelési érdekeire oly befolyás gyakoroltathatnék, melynek horderejе előre ki sem számitható és ugyanily konzekvencziák keletkezhetnének más iparágak jövő sorsára nézve is, melyekre a kartellek törvényhozási szabályozása esetleg később kiterjesztetnék.

Azt sem lehet elhallgatnunk, hogy a kormánynak oly mérvű betekintése és beavatkozása az ipari élet funkczióiba, minőt a kartellek jóváhagyási joga biztosit, föltéve, hogy e betekintés valóban tökéletes lehetne és az illető könyvek az ipar és kereskedelmi forgalom legapróbb részleteit behatóan megismertetnék, sok más szempontból, többek köztadóztatási szempontból sem lehetne kivánatos és czélszerű. Ez uton tápot nyerhetnének továbbá az oly szándékok is, minők Ausztriában még csak néhány évvel ezelőtt, pl. a szeszipar monopólium alá helyezésére vonatkozólag fennállottak s mint kedvencz, de egyelőre meg nem valósitható tervek félretétettek. Az ilyen állami beavatkozások az ipari életbe előre nem képzelhető alakulások előjátékát is képzelhetnék oly nagy pénzügyi igények mellett, minők Ausztriában még kielégitésre várnak és épen nem lenne képtelenség, ha oly alakulások előkészitését épen az a nagy befolyás mozditaná elő, melyet a kormány az ipar jövedelmezőségének ellenőrzése és intézése körül szerezhetne.

Végezetül a kartellek kérdését *egész általánosságban* kivánjuk megvilágositani. A kartellek az ipari termelés egész tág mezején meghonosodtak. De a kartellek törvényhozási szabályozására nézve — az Egyesült-Államokat kivéve — kisérletek még nem történtek, mert majd mindenütt belátják azoknak, mint az ipari önsegély egyik leghathatósabb módjának, közgazdasági indokoltságát és irányukban csak azok ellenszenve nyilvánul, kik a közgazdasági állapotok egyoldalú érdekek javára való reformját sürgetik.

Visszaélések a kartellügy terén eddig csak az Egyesült-Államokban jelentkeztek sürűbben, de a palliativ intézkedések ott sem vezettek czélra. A büntetőjogi, magánjogi vagy közigazgatásjogi törvényhozás, a kartelltörvény létesitése ez elfajulások ellen nem képezhetett remédiumot. Közigazgatási, policziális uton, az eddig ismert és megszokott közigazgatási és rendőri szervezetet tartva szem előtt, nem lehet biztositani a normális áralakulást a kartellekkel szemben, nem lehet érvényre juttathatni a iustum pretium-ot a nagy fogyasztás bizonyos czikkeire nézve, a kartellek tulkapásainak netaláni kizsákmányoló árképződése ellenében.

De különben is megtorló, vagy csak ellenőrző, szabályozó intézkedésekre eddig, mint érintve volt, a többi nagy iparosállamokban nem gondoltak. Csak itt-ott kezdtek bizonyos visszaélésekre utalni. De nem áll az, hogy a kartellek létjogosultsága megszünik, mihelyt visszaélnek velük; hiszen sokféle jótékony intézménynyel élnek vissza, a nélkül, hogy létjogosultságukat e miatt megtámadnák. A kartell egy enyhe formája a védekezésnek a verseny tulhajtása ellen, a mely végül a monopóliumra vezetne. Mint mindennek, a kartellnek is megvan a maga természetes korlátja a helyzetben. A kartell káros hatását ellensulyozhatja a fogyasztók és a nyerstermelők életrevalósága, a többek közt például szövetkezés utján. Nálunk, az e tárgyban tartott értekezleteinken tüzetesen kifejtett konkrét adatok szerint, a kartellek eddig veszedelmet nem okoztak és téves az a fölfogás, mintha akár a nyerstermelő, akár a fogyasztó érdekei a kartellszerű egyesülések révén csorbát szenvednének.

A kartellek nálunk iparunk fejletlensége és az osztrák ipar tulnagy versenye mellett egyelőre nélkülözhetetlenek, mindaddig, mig más, iparilag sokkal haladottabb államok a kartellek törvényes rendezésében eredményt nem mutatnak föl; nálunk kisérleteket tenni ezen a téren annyit

jelentene, mint fejlődő, zsenge iparunkat megfojtani. Nálunk a kartellkérdés még nem érett meg annyira, hogy a kartellek szabályozására vagy rendezésére nézve kellő támpontokat szolgáltathatna. Ez ügyben tehát egyelőre csak várakozó állást lehet elfoglalnunk, annál is inkább, mert az intézkedéseknek szüksége semmi irányban sem sürgős és semmiféle közérdeket nem szolgálna.

Megemlitjük e helyen, hogy a külföldi legelsőrendű szaklapok Egyesületünk e memorandumát teljes méltánylással és elismeréssel ismertették.

* * *

Két évvel ezelőtt a kérdést újból napirendre hozta nálunk *Kaszab* Aladár, a ki egy nagyobb tanulmányban ismertetvén a kartellügy fejlődését az egész világon, konkluzióképpen konstatálta, hogy a magyar kereskedelmi miniszter által 1897-ben kiadott felhivás alapján a kartellek törvényhozási szabályozása mellett nyilatkozott 13 hazai kereskedelmi és iparkamara, a Kereskedelmi Csarnok és az Országos Gazdasági Egyesület, ellene hat kamara és az Országos Iparegyesület. Azóta az utóbbi kamarák közül is a szabályozás mellett foglaltak némelyek állást.

Miután előadó kifejtette azokat az okokat, a melyeknél fogva a kartellek alakulását úgy az ipar, mint a munkásság szempontjából kivánatosnak tartja, azokra a veszélyekre is utal, a melyek a kartellek teljesen szabad működése mellett visszaélések révén esetleg előállhatnak. Mindezeknél fogva azt a meggyőződését fejezi ki, hogy a kartellek alakulása törvényileg megengedendő, azonban működésük ellenőrzés alá vonandó. És pedig:

1. A kartellkérdés Magyarországra nézve külön törvénynyel szabályoztassék.

2. E törvény engedje meg a kartellek alakulását azzal a föltétellel, hogy megállapodásaikat — bármely formában jöttek azok létre — a kormánynak bemutassák.

3. Úgy az áremelés megengedhető voltát, mint azt, hogy a kartellbeli megállapodások nem sértenek-e közérdeket, a fölállitandó kartellhivatal mérlegelje. E hivatal úgy állandóan alkalmazott állami tisztviselőkből, kik a birói és a kereskedelmi minisztérium létszámából nevezendők ki, továbbá egy szaktanácsból álljon, melynek tagjai az ipari és a kereskedelmi érdekeltségek köréből, a kereskedelmi és iparkamarák által választandók.

Ugyancsak *Kaszab* Aladár hozta szóba gyáripari szakosztályunkban az osztrák törvényhozási mozgalmakat e téren és inditványára elhatároztuk, hogy az e kérdésre vonatkozó külföldi anyagot beszerezzük s ezzel a kérdést nálunk is állandóan napirenden tartjuk.

A szabadalmi törvény módositása.

Ez a kérdés is időről-időre, miniszterről-miniszterre, örökségképpen maradt. Tárgyalták ide, tárgyalták oda, a mint az egyik miniszter ilyen, a másik olyan álláspontot foglalt el, a mint a jogászi vagy műszaki érdekek képviseletének fontossága nyomult előtérbe. A 90-es évek elején *Jámbor* Gyula műegyetemi tanársegéd volt e kérdés előadója Egyesületünkben s az ő javaslatai nyomán inditottuk meg az előmunkálatokat, melyekről a kereskedelmi miniszter urnak jelentést tettünk s e felterjesztésünk több elvi fontosságú javaslata érvényesült a ma is érvényben levő szabadalmi törvényben.

Azonban a magyar királyi szabadalmi hivatal fennállásának már ötödik esztendejében kitünt, hogy a szabadalmi törvényt azon sarkalatos elvi és szövegezési hibái miatt, melyek a törvényben foglaltatnak, okvetlenül meg kell változtatni.

A törvény reviziója iránti kivánság 1901. év őszén talált hivatalos visszhangra, a mennyiben az akkori kereskedelemügyi miniszter hivatalosan is bejelentette revizionális szándékát, a nélkül azonban, hogy egyelőre kezdeményező lépéseket tett volna; csak 1904-ben szólitotta fel a kereskedelemügyi miniszter az érdekelt köröket, hogy a szabadalmi törvény reviziója tárgyában indokolt javaslataikat terjesszék fel.

Ekkor e kérdés előadójául *Kelemen* Manó István szabadalmi ügyvivőt, ipari jogvédelmi osztályunk ügyvezető elnökét kértük föl. Kelemen ur, ki e szakmában elsőrendű szakértő, azzal felelt meg megbizatásának, hogy a kérdés egész komplexumát felölelte és egészen uj törvényjavaslatot dolgozott ki, kimeritő megokolással együtt, mely nálunk eddig talán a legterjedelmesebb és legértékesebb szakmunka ennek a fontos kérdésnek a megvilágitására. A munkát saját költségünkön adtuk ki, hogy annak közreadásával hozzájáruljunk a kérdés tisztázásához.

A munka eszmemenetét Kelemen ur három előadásban ismertette szakosztályaink előtt. E szerint a találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. t.-cz. reviziójáról irt munkának az a része, mely az érvényben álló szabadalmi törvény reviziójának szükséges voltát tárgyalja, főbb részeiben a következőket tartalmazza: Szerző mindenekelőtt nagy vonásokban kimutatja a szabadalmi törvénynek elvi elhibázottságát, úgy a *szabadalmi hatóságok* szervezete és ügykezelése, valamint az eljárás tekintetében. Kifejtette, hogy a szabadalmi hatóságok szervezete nem egységes, hogy úgy a szabadalmi hivatal, mint a szabadalmi tanács mai összeállitásukban nem felelhetnek meg feladatuknak és hogy az eljárás körül is a legnagyobb elvtelenség tapasztalható, mert még ugyanazon ügyek elbirálásánál is különböző törvények jutnak alkalmazásba; az eljárási szabályok

és alapelvek, mint a rendelkezésnek, a szóbeliségnek, a tárgyalásnak, a mulasztás orvoslásának stb. elve is hol alkalmaztatik, hol nem.

Szerző ezután kifejti azokat az általános szempontokat, melyeket a törvénytervezet a szabadalmi hatóságok szervezete és az ezek által követendő eljárás tekintetében elfoglalt; nevezetesen kimutatta, hogy a szabadalmi hatóságoknak más, mint birósági szervezetük nem lehet, hogy az ügyeket a döntő tanácsokhoz az ügyek természete szerint kell kiosztani ugyancsak az ügyek természete szerint összeállitott tanácsokhoz; hogy a kültagi intézmény, úgy a szabadalmi hivatalban, mint a szabadalmi tanácsban törlendő és hogy az összes szabadalmi hatóságok egymással szerves összefüggésbe hozandók; az eljárás tekintetében kimutatta az előadó, hogy mai viszonyaink között az ujdonságvizsgálat statuálása nem volna czélszerű, hogy az összes szabadalmi ügyeknek központositása a szabadalmi hatóságoknál igen könnyen keresztülvihető, hogy a bitorlás kérdését két, egymástól teljesen elkülönitett cselekménycsoportra lehet és kell osztani, melyek közül az objektiv momentumok elbirálása — a szabadalomsértés — a szabadalmi hatóságok, a szubjektiv momentumok elbirálása — a szabadalombitorlás — a királyi járásbiróságok kompetencziájába tartozik; kifejtette végre előadó, hogy a szabadalmi hatóságok előtt minden eljárásban, a mennyiben a szabadalmi törvény speciális rendelkezéseket nem tartalmaz, a polgári perrendtartásnak rendelkezései alkalmazandók, miáltal a szabadalmi törvény tömörré, egységessé és biztosan kezelhetővé lesz.

Szerző végül a *szabadalmazhatóság, a gyakorlatbavételi kényszer és a szabadalombitorlás* kérdésének megoldását ismerteti, mely az általa készitett tervezet szerint lényegesen eltér az érvényben álló szabadalmi törvény rendelkezéseiben statuált megoldásoktól; különös fontossággal bir az ipari körökre a szabadalombitorlás kérdésének az előadó által javasolt megoldása, mivel az utóbbi által az e téren mutatkozó jogbizonytalanság, illetőleg a szabadalmi jogok érvényesitése, a szabadalmazásnak ezen legfőbb czélja körül felmerült ingadozások és tapogatódzások meg lesznek szüntetve; előadó ezt a szabadalmi jogok csorbitásának két csoportra: a szabadalomsértésre és a szabadalombitorlásra való osztása által éri el, melyek közül a szabadalomsértés kérdésének elintézése a szabadalmi hatóságok, a szabadalombitorlás kérdésének elintézése pedig a büntető biróság hatáskörébe tartozik.

A tizenkét nagy nyomtatott ivre terjedő munkálatot Egyesületünk első sorban a kereskedelemügyi miniszter urnak küldötte fölterjesztés kapcsán. Ezenkivül megküldöttük az összes érdekelt hazai szaktestületeknek és a napi sajtónak, valamint az érdekelt szaklapoknak is. A lapok azt bőven ismertették és méltatták. A beszterczebányai, győri, pécsi és temesvári kamarák megköszönték a küldeményt és ismertették e tárgyban való állásfoglalásukat; a Magyar Szabadalmi

Ügyvivők testülete pedig jelezte, hogy a munkálatot tanulmány tárgyává fogja tenni és ennek eredményéről nekünk annak idején jelentést teend. Itt emlitjük meg, hogy a József-műegyetem is foglalkozott a reform kérdésével. Bizottságot küldött ki annak előkészitésére, a bizottság munkálatát Egyesületünknek megküldötte és értekezleteinken *Rejtő* Sándor professzor személyében vett részt.

Az előadói munka, mely Egyesületünk kiadásában jelent meg, nemcsak a szorosan vett törvénytervezetet és ennek indokolását tartalmazza, hanem úgy általánosságban, mint részletesen — szakaszrólszakaszra — indokolja magát a most érvényben álló szabadalmi törvény reviziójának szükségét is; magában foglalja ezenkivül az érvényben álló törvény szövegét, hogy az összehasonlitást megkönnyitse és az új polgári perrendtartási javaslatnak mindazon szakaszait, melyekre a tervezetben alkalmazás czéljából hivatkozás történik.

A munka ezáltal teljes egészet képez, a mi az ügy áttekinthető tanulmányozását rendkivül megkönnyiti.

Kitünt ez azokon az ánkétszerű tárgyalásokon, a melyek az Egyesület előadói tervezetének megvitatása végett az Egyesületben megtartattak. Igen gyakorlati gondolatnak bizonyult ez a szerkesztési mód, mert nemcsak törvényelőkészitési munkálattal, hanem alapos anyaggyüjtemény és forrásmunka képében gyarapitotta az amugy is szegény magyar szakirodalmat.

Kiválóan jellemzi a munkát az az önállóság, a mely az előadói törvény-tervezeten végigvonul. Sok tekintetben teljesen radikális álláspontot foglal el a tervezet, a melyet a tizenhat ülésben tanácskozó szakértekezlet csekély eltérésekkel magáévá is tett. A tanácskozások mindig magas szinvonalon mozogtak és vitáik tartalmasak voltak. Ehhez nagy mértékben járultak hozzá azok, kik e tárgyalásokon részt vettek. A vezetés feladata *Pompéry* Elemér m. kir. szabadalmi birónak jutott, az előadó szerepét pedig *Kelemen* István, a tervezet kitünő szerzője vállalta magára. Az ülések különösen az általános jelentőségü elvi kérdések feldolgozásával teltek el. Ezek közül ki kell emelni a következőket:

1. Elfogadtassék-e az engedélyezés rendszere a felszólalás megengedésével, elővizsgálat nélkül?

2. Helyes-e a tervezetnek az a metódusa, hogy a szabadalmi ügyek körüli eljárásnál alkalmazandó egyéb törvényeknek minden szakasza teljes szövegében idéztessék, az eddigi puszta hivatkozás helyett?

3. Helyes-e a hatáskör szoros elválasztása a peres szabadalmi ügyekben, büntető és polgári birói hatóságokra nézve?

4. Elfogadtassék-e a tervezetnek az az álláspontja, mely teljesen kiépitett szabadalmi birósági szervezetet követel, tisztán hivatásos közegekkel?

Reá kell még mutatnunk a tervezet ama ujitásaira, a melyek az ipart és különösen a magyar ipart egészen közvetlenül érdeklik. Itt első helyen áll a kényszerengedélyezés szabálya. Melléje sorakozik az átmeneti szállitásnak bevonása a szabadalmi jogositvány tartalomkörébe.

Az első intézkedést már régen hangosan sürgeti a közvélemény, Ennek dolgában a helyzet tudvalevőleg a következő:

A szabadalomtulajdonostól nem lehet elvárni azt, hogy ő szükségletet teremtsen szabadalma tárgyának használata iránt, azonban jogosan megkövetelheti a szabadalomtulajdonostól az államhatalom, mely őt, illetve szabadalmának tárgyát hathatós védelemben részesiti, hogy ellenérték fejében a honi ipar és közgazdaság javát előmozditsa és nem szabad ennek hátrányára a külföldi ipar tributáriusává tenni a belföldi fogyasztást.

A gyakorlati tapasztalat azt mutatta, hogy a nagy találmányok kifejlesztésére és azok tárgya használatának szélesebb néprétegek által való felkarolására rendesen még az egész védelmi idő sem elégséges, a miért nem is lehet megkövetelni a szabadalomtulajdonostól, hogy rövid idő alatt szabadalmának tárgyát minden körülmények között gyakorlatba vegye; de igenis azt jogosan követelheti az államhatalom, hogy a szabadalom engedélyezésétől számitott bizonyos idő elteltével (rendesen három évre a szabadalom engedélyezésétől vagy ennek kihirdetésétől számitva) a szabadalomtulajdonos a belföldön tényleg mutatkozó szükségleteket belföldi készitéssel elégitse ki. A czél tekintetében természetesen különbséget nem tesz, vajjon a szabadalomtulajdonos ezen kötelezettségnek akként felel-e meg, hogy a belföldi szükségletet maga elégitse ki belföldi készitéssel vagy mással elégitette ki, a mikor is a fődolog az, hogy ezen készités nemcsak általában belföldi, hanem hogy az kizárólagosan belföldi legyen.

A tervezetnek ezek után már most az ezen álláspontnak megfelelő rendelkezés szankczióját kellett megállapitani.

Mint legtermészetesebb kényszereszköz kinálkozott: a kényszerengedély intézménye.

A tervezet ezért kimondja a megvonást arra az esetre, ha a szabadalomtulajdonos a gyakorlatbavételi engedélyt meg nem adja.

Minthogy a tervezet nem követeli meg feltétlenül, hogy maga a szabadalomtulajdonos elégitse ki a belföldi szükségletet kizárólag belföldi készitéssel, hanem megengedi azt, hogy a szabadalomtulajdonos ezt mással is megtétethesse, a szabadalomtulajdonos nem élhet azzal a kifogással, hogy az általa megbizott engedélyes, a kinek tehát ő gyakorlatbavételi engedélyt adott, ebbeli kötelezettségének nem tett eleget; a szabadalomtulajdonos kötelessége az engedélyest e tekintetben ellenőrizni. Mivel azonban az engedélyes, ha egyszer nem fedi a belföldi szükségletet kizárólag belföldi készitéssel, megbizhatatlannak bizonyult és igy a gyakorlatbavételi engedélynek megadása a szabadalomtulajdonos részéről nem járt a törvény által megkövetelt következményekkel, ki kellett a tervezetben expressis verbis mondani, hogy a szabadalomtulajdonos által adott engedélyek jogi hatályukat vesztik akkor, ha a szabadalmi hatóságok itélete alapján adatik meg a gyakorlatbavételi engedély; ezt annyival is inkább meg kellett tenni, mert hiszen abban a pillanatban, a melyben a szabadalmi hatóságok a

kényszerengedély megadatását elhatározzák, vagyis a melyben elismerik, hogy a szabadalomtulajdonos részéről a törvény rendelkezéseinek elhanyagolása forog fenn, a törvénynek segédkezet kell nyujtani a belföldi vállalkozónak arra, hogy a törvény rendelkezéseinek eleget tegyen, a mikor is ebbeli ténykedéseit más, különösen már megbizhatatlannak bizonyult engedélyes által zavartatni nem szabad; éppen ezért kellett a tervezetnek kimondani azt is, hogy a kényszerengedély megadása után más gyakorlatbavételi engedély a szabadalomtulajdonos részéről már ki nem adható.

Gondoskodik azonban a tervezet arról is, hogy a szabadalom tulajdonosa, a kényszerengedély tulajdonosával összejátszva, meg ne hiusithassa a törvény intenczióit; mert ha a tervezet a kényszerengedély megadásának intézményénél megállapodott volna, könnyen megeshetett volna, hogy megvonási kereset alapján maga a szabadalomtulajdonos biztosithatta volna magának a belföldi szükségletnek külföldi készitéssel való kielégitését, a mennyiben a megvonási keresetet meginditó belföldivel eziránt megegyezhetett volna; ily kijátszás megakadályozására vette fel már most a tervezet azon rendelkezést, hogy a szabadalom feltétlenül megvonatik, ha a kényszerengedély tulajdonosa a belföldi szükségletet nem kizárólag belföldi készitéssel elégiti ki.

A gyakorlatbavételi kérdésnek ily rendezése nemcsak formailag megfelelő, a mennyiben a tervezet az 1895 : XXXVII. t.-czikktől eltérően teljes szabatossággal, minden kétséget kizáró módon pozitive és nem bizonytalanul magyarázható módon rendelkezik, hanem gyakorlatilag is teljesen kielégitő.

A gyakorlati tapasztalat ugyanis azt mutatta, hogy oly államokban, a melyekben a német szabadalmi törvény mintájára, tehát a legelasztikusabb módon gyakorlatbavételi kényszer van statuálva, a czél egyáltalában nem éretik el, a mennyiben a belföldi szükséglet nem elégittetik ki kizárólag belföldi készitéssel, minek folytán közgazdaságilag az illető szabadalomosztó állam nem nyer semmit, mert azt közgazdasági nyereségnek mondani nem lehet, ha egyes gyárak vagy ujságok a látszólagos gyakorlatbavétel, vagyis a szabadalom egész tárgyának vagy ennek egy részének egyszeri elkészitése, illetőleg gyakorlatbavételi ajánlatok hirdetések fejében némi díjazásban részesülnek.

Igen gyakran ajánlkozik is belföldi vállalkozó a külföldi szabadalomtulajdonosnak arra, hogy a szabadalom tárgyát gyakorlatba veszi, csakhogy a külföldi szabadalomtulajdonos tudva azt, hogy a belföldi vállalkozónak egyáltalán nincs módjában, hogy őt könnyű szerrel a gyakorlatbavételi engedély adására kényszeritse, a mennyiben a megvonási per ma még hosszadalmas, költséges és a mi a fő, a törvény szövegezése következtében teljesen bizonytalan eredményű, oly nagy árt szab meg a gyakorlati engedély ellenértéke fejében, hogy az ily tárgyalások a legkevesebb esetben vezetnek eredményre és a külföldi szabadalomtulajdonos zavartalanul fedezheti a belföldi szükségletet külföldi készitéssel.

Egészen másként alakulnak azonban a viszonyok a tervezet által kontemplált rendelkezések mellett; mert a külföldi szabadalomtulajdonos, tudva azt, hogy ha ő nem ad belföldi vállalkozónak gyakorlatbavételi engedélyt, feltéve, hogy ő maga nem fedezi vagy fedezteti a belföldi szükségletet kizárólag belföldi készitéssel, a belföldi vállalkozó a szabadalmi hatóságok által állapitja meg az ellenértéket és hogy szabadalma, ha

ezen engedélyt záros határidőn belül ki nem adja, feltétlenül megvonatik, egyrészt törekedni fog a tervezetben megállapitott határidőn belül (három év, a szabadalom engedélyezésének kihirdetése napjától számitva) a belföldi fogyasztást belföldi készitéssel kielégiteni vagy kielégittetni, vagy pedig komolyan törekedni fog az ajánlkozó belföldi vállalkozóval barátságos uton megegyezni.

A másodsorban emlitett ujitás lényegét tekintve, a tervezet szerint a szabadalom hatálya a szabadalomtulajdonosnak kizárólagos jogot ad arra, hogy szabadalmának tárgyát készitse, használja, forgalomba hozza és átmenetileg átszállitsa azon területen, melyre a magyar szabadalom hatálya természetszerűen kiterjed.

Az árúk átmeneti átszállitásának a szabadalom hatálya alól való kivonása a honi ipart, kereskedelmet és mezőgazdaságot mérhetetlen károkkal sujtja, ugy, hogy ezen átmeneti átszállitást nem volt szabad a szabadalom hatálya alól kivonni; ezt tette az érvényben álló osztrák szabadalmi törvény is, mely szerint tehát szabadalmi védelem alatt álló árúk átmeneti átszállitása nincsen megengedve; ezen rendelkezés azonban egyáltalán nem kielégitő, mert csak félrendszabály, a mennyiben az alapját képező gondolatmenet nem vonul végig rajta, hanem fele uton megakad.

A gyakorlatban ugyanis oda alakulnak a viszonyok, hogy ily átmeneti átszállitás esetében a szabadalomtulajdonos jogsegély nélkül szükölködik, a mennyiben igaz ugyan, hogy az ő szabadalmazott árújának, vagyis az ő szabadalma tárgyának átszállitása megengedve nincsen, de tiltva sincsen; mivel pedig csakis oly cselekmény törvényellenes, mely tiltva van, a szabadalomtulajdonos teljesen védtelenül fog állani az ily meg nem engedett, de nem is tiltott cselekmények elkövetőjével szemben; ezért a tervezet egyrészt határozottan megállapitotta azon eseteket, melyekben az átmeneti átszállitás a szabadalom hatálya alól ki van véve, másrészt pedig expressis verbis pozitiv rendelkezés gyanánt felvette az átmeneti átszállitást a szabadalomtulajdonosnak kizárólagos jogai közé, miáltal ezen tekintetben minden kétséget megszüntetett és a szabadalomtulajdonosnak módot nyujtott arra, hogy jogainak megsértőjével szemben a törvény erejével felléphessen.

Ezekből is látható, hogy az Egyesület tervezete a magyar ipar legvitálisabb érdekeinek erős védelmére helyezte a sulyt. Ez a jellege mindvégig kidomborodik olyan intézkedéseiben is, a melyek nem állanak olyan szoros összefüggésben a mindennapi ipari élettel, mint a fentebb körülirt két ujitás.

*

Ily előzmények után jelent meg 1908. év elején a kereskedelemügyi miniszternek egy rendelete, melylyel az új szabadalmi törvény tervezetének elkészitésével a magyar királyi szabadalmi hivatalnak egy jogász birája és egy ügyvéd bizatott meg, kiknek munkáját a kereskedelemügyi miniszter azon felszólitással küldte meg Egyesületünknek, hogy a tervezetre vonatkozólag véleményt mondjon.

E felhivás nyomán egyik összes szakosztályi ülésünk napirendjére tűztük ki a tervezet megvitatását, a melynek eredményét

felterjesztésben juttattuk a miniszter úr elé. A felterjesztésben kiemeltük, hogy Egyesületünk annak idején már közölte elvi álláspontját, a mikor 1904-ben az összes érdekelt testületek felhivattak indokolt javaslataik bemutatására.

Akkor elfoglalt álláspontunkat minden tekintetben fentartottuk most is, mert meggyőződésünk, hogy a találmányok ügyét csak úgy lehet a magyar ipar fejlesztésének szolgálatába állitani, ha az 1904-ben felterjesztett tervezetünkben foglalt álláspontunk szerint dolgozzák át mostani szabadalmi törvényünket.

Éppen ezért mostani állásfoglalásunk csak három kérdést ölelt fel.

Az első az, vajjon az a fórum, mely a szabadalmakat adja, szervezetében olyan-e, hogy annak szakavatottságában teljesen meg lehet bizni?

A második az, vajjon az a hatáskör, mely szerint ez a hatóság működik, olyan-e, hogy annak egyszerűsége, tehát gyorsasága és olcsósága biztositva van?

És a harmadik az, vajjon a szabadalom, melyet neki ez a hatóság ekként kézhez ad, tényleges, hathatós jogot ad-e, vagy vajjon az csak papiron van meg?

A felterjesztés konkluziói ezek voltak: A tervezet nem tartalmaz oly rendelkezéseket, melyek a feleket megnyugtathatnák az iránt, hogy a szabadalmi hatóságokban, a legelső fórumtól a legutolsóig, a szakértelemnek a kellő befolyás biztositva van, hogy a szabadalmi perekben való eljárás kizárólag szakavatott kezekre van bizva, valamint hogy ez az eljárás gyors és olcsó; vagyis, hogy az előadói tervezet tisztán gyakorlati szempontból sem felel meg azoknak az igényeknek, melyeknek az Országos Iparegyesület a maga tervezetében eleget tett.

A védjegytörvény reviziója.

A kereskedelemügyi miniszter ur 1903. augusztus hónapban küldött leiratában közölte velünk, hogy a védjegytörvény egyes részeit módositani szándékozik. A tervezett módositások főkép a kereskedelmi és iparkamarák, valamint a kereskedelmi miniszter ur által eddig védjegyügyekben gyakorolt hatáskörének, a m. kir. szabadalmi hivatal bejelentési és birói osztályára, illetve felebbezési fórumként a szabadalmi tanácsra való átruházásában állottak. Ezen a jelenlegi védjegytörvény strukturáját változtató módositásokon kivül még az u. n. regionális védjegyeknek a létesitése is képezte a törvényjavaslat egyik rendelkezésének tárgyát.

A miniszter ur felhiván Egyesületünket, hogy a módositásokra vonatkozólag adjon szakvéleményt, e kérdés előadójául dr. *Deutsch* Izidor ügyvéd urat kértük fel. A felkért előadó ur készséggel elvállalta e feladatot és ez ügyre vonatkozó jelentésében ismertette azon reformszükségleteket, melyeknek égető megoldása az ipar és keres-

kedelem érdekében okvetlenül szükséges és jelentésében kiemelte, hogy a kereskedelmi és iparkamarák mellőzése ez idő szerint indokolatlan és kétséges sikerü kisérletnek volna tekintendő és hogy továbbá a törvény alaki intézkedéseinek módositása abszolute nem elegendő, hanem hogy okvetlenül szükséges egyuttal a törvény érdemleges részeinek szerves átalakitása. Ez utóbbi nélkül nem tanácsos uj hatóságokra a védjegyügy kezelését bizni. Az előadó számos konkrét javaslatot is tett, melyek a kereskedelmi miniszter ur figyelmébe lennének ajánlandók. Különösen állást foglalt az előadó jelentésében az u. n. regionális védjegyek ellen, mint a melyek a védjegyintézmény alapelveivel sarkalatos ellentétben állanak.

Ezen referátum tüzetes megvitatása alapján, a kereskedelm miniszter urhoz intézett emlékiratunk lényege a következő:

Mindenekelőtt általánosságban kiemeltük, hogy úgy védjegyügyünk fejlődése, valamint az ország jól felfogott érdeke sürgősen kivánja, hogy a védjegyek tekintetében Ausztriától teljesen függetlenül rendezkedjünk be, úgy, a hogy ez a szabadalmak tekintetében már évekkel ezelőtt megtörtént.

A miniszteri tervezet indokolása tagozatának megfelelően, két csoportra összefoglalt észrevételeink a következők:

I. (1—6. §§.) A védjegyügyeknek a kereskedelmi és iparkamaráktól a szabadalmi hatóságok, azaz a m. kir. szabadalmi hivatal és a szabadalmi tanács hatáskörébe való átutalásának czélszerüsége mellett, az indokolásban felhozottakon kivül, még a következőket van szerencsénk előadni.

Az utolsó évtizedekben az ipari jogvédelem úgy intenzive, mint extenzive igen nagy mértékben fejlődött, mely fejlődés magával hozta az illetékes hatóságok fejlődését is és különösen annak szükségességét, hogy oly hatóság létesittessék, mely ezen ipari jogokat illető valamennyi kérdésben egyaránt jártassággal birjon.

A szabadalmi védelem, a mintavédelem, a védjegyvédelem, a tisztességtelen verseny és az ipari jogvédelemnek valamennyi többi ága szoros összefüggésben állanak egymással és helyes itélőképességgel ezen ágak bármelyikében csakis akkor birhatunk, ha azok valamennnyiében egyformán jártasak vagyunk.

Ezen követelménnyel szemben azonban legelső sorban is azt kell konstatálnunk, hogy a kereskedelmi és iparkamarák az ipari jogok közül kizárólagosan csak a védjegyügygyel és a mintaoltalmi ügygyel foglalkoztak és ezekkel is csaknem kizárólag adminisztrativ irányban.

Az indokolásban közzétett statisztikából pedig már a legelső pillanatra is kitünik az a körülmény, hogy valamennyi kereskedelmi és iparkamara közül tulajdonképen csak a budapesti kamara az, a mely az e téren szerzett gyakorlat szempontjából egyáltalán tekintetbe jöhet, mivel a többi kamarák évenkinti belajstromozásának

száma 1-től, mint tényleges minimumtól (Zengg) 16-ig terjed, mint tényleges maximumig (Kassa); hogy ily gyakorlat mellett tapasztalatokat szerezni egyáltalán nem lehet, az természetes.

A tervbevett ujitást, a védjegyügynek a szabadalmi hatóságok hatáskörébe való utalását illetőleg tehát ezért is melegen üdvözöljük.

Az eddigi rendszernek hívei a mostani állapotoknak további fentartása mellett főleg három érvet hoznak fel.

Az első érv az, hogy a védjegyek lajstromozását eddig is éveken át a kereskedelmi és iparkamarák végezték.

A második érv az, hogy a kereskedelmi és iparkamarák a védjegyügyben igen bő tapasztalatokkal birnak, a melyeknek gyümölcse elvonatnék az ügytől, ha ez a szabadalmi hatóságok hatáskörébe utaltatnék.

A harmadik érv pedig az, hogy a mostani deczentralizált lajstromozás mellett a vidéki érdekeltek könnyebben tekinthetnek be a lajstromokba, mintha ezek központositva lennének.

A mint az alábbiakban ki fogjuk mutatni, mind a három érv tulajdonképen nem szól a tervbe vett ujitás ellen és igen könnyen megdönthető.

Az első érv semmiféle meggyőző erővel nem bir. Hiszen minden változás, történjék az bármely téren, természetszerüleg a régi állapotnak módositásával jár és ha ilyen módositás egyszer tervbe van véve, nem lehet logice ez ellen azzal érvelni, hogy azért nem jó a módositás, mert eddig a régi állapot állott fenn.

Hogy ez a változás lehet jó is vagy rossz, az egészen más kérdés, melyet egészen más módon kell eldönteni.

A második érv ugyancsak nem állja meg a helyét, mert a kamaráknak mindig lehet alkalmat adni arra, hogy védjegyügyi kérdésekben nyilatkozzanak és véleményt nyilvánitsanak.

Végre a harmadik érv nem az eddigi rendszer mellett, hanem egyenesen az ellen szól.

Láttuk föntebb, a tervezethez csatolt statisztikából, hogy tulajdonképen csak a budapesti kamara az, mely nagyobb számú védjegyet lajstromoz; a többi kamara területén lakó érdekeltek tehát, ha valamely nem az ő kamarájukhoz tartozó védjegyről akarnak informácziót szerezni, amugy is kénytelenek a központi lajstromozó hivatalhoz fordulni, mivel az idegen kamaraterületen bejelentett védjegy az ő kamarájuknál egyáltalán nem tekinthető be.

Ehhez járul még az a körülmény is, hogy a külföldiek védjegyei különben is a budapesti kamaránál lajstromozandók és igy ezek szintén nem hozzáférhetők a vidéki lajstromozó hivatalokban.

A tervezet egyes szakaszaira megjegyzéseink a következők voltak:

A 3. §. ugyszólván az ügyrendet állapitja meg, a mennyiben megállapitja, hogy mely ügyek tartoznak a m. kir. szabadalmi hivatal bejelentési osztálya, melyek a birói osztály és melyek a szabadalmi

tanács elé, de a nélkül hogy ezen §-ban intézkedés történnék az ezen ügyekben hozott határozat ellen beadható felfolyamodásokra nézve is.

Igaz ugyan, hogy az 5. §. megállapitja, hogy az 1895 : XLI. t.-cz. 12. §-ában jelzett kérdésekben a birói osztály által hozott határozatok felebbezhetők a szabadalmi tanácshoz, de vajjon mi történik a bejelentési osztály határozataival és a birói osztály azon határozataival, melyek az 5. §-ban emlitve nincsenek?

Ezek ellen jogorvoslat a tervezet szerint nem volna, ha csak a 6. §-t nem tekintjük olyannak, mely erről is intézkedik.

A 6. §. szerint ugyanis az 1895 : XXXVII. t.-cz. V. fejezetében megállapitott eljárási szabályok a rendeletileg meghatározandó eltérésekkel a védjegyügyekben is alkalmazandók.

Itt azon elvi álláspontunknak adunk kifejezést, hogy nem tartjuk szerencsésnek, ha valamely törvény megalkotásánál más törvénynek egész szakaszai egyszerűen átvétetnek, ha ezen szakaszok aztán rendeleti uton akkomodáltatnak is az uj törvényhez. Az ilyen accomodatió egyrészt ugyanis mindig igen nehézkes, másrészt pedig nem helyeselhetjük azt, hogy ott, hol a törvénynek kell világosan intézkedni, a gyengébb rendelet teszi azt, hogy ilyen körülmények között a gyakorlatban az igazságszolgáltatás körül mindig zavarok állanak be, azt a tapasztalat mutatta.

Különben is, ha az 1895 : XXXVII. t.-cz. hivatkozott V. fejezetének tagozatát nézzük, azt fogjuk találni, hogy ezen fejezet a szabadalmak bejelentéséről, a bejelentések elsőbbségéről, a bejelentések tartalmáról, a bejelentések csatolmányairól, a leirás kellékeiről, a bejelentéseknek 60 napi közzétételéről, a felszólalásról, a szabadalmi okiratról, a megsemmisitési és megvonási keresetekről, tanukról, szakértőkről és konokul perlekedő felekről szól, vagyis oly tényezőkről, melyekről vagy már a jelen tervezetben hivatkozott 1890 : II. és 1895 : XLI. törvényczikkekben történik rendelkezés, vagy a melyek egyáltalán nem vonatkoznak a védjegyekre, hanem csak a találmányokra.

Véleményünk szerint már most a 3. §-t akként kellene kiegésziteni, hogy az annak bekezdésében emlitett ügyekre nézve a bejelentési osztály határozatai ellen a felfolyamodás joga a birói osztályhoz, a második bekezdésben emlitett ügyekre nézve a birói osztály határozatai ellen pedig a szabadalmi tanácshoz megállapittatnék.

Minthogy pedig a tervezet szerint a védjegyek kizárólagos használata, elsőbbsége és az áruk azonossága iránt felmerülő vitás ügyekben a birói osztály dönt, mely döntés ellen szerintünk felfolyamodásnak volna helye a szabadalmi tanácshoz, ezen ügyek pedig, habár csak részben is, az 1895 : XLI. t.-cz. 12., illetve 8. és 9. §-aiban emlitett ügykörbe tartoznak, czélszerűnek tartjuk az itélkezés egyöntetűvé tétele czéljából, hogy a tervezet 3. §-ának 3 bekezdésében foglalt intézkedés oda módosittatnék, hogy az 1895 : XLI. t.-cz. 12. §-ában jelzett előzetes kérdésekben a szabadalmi tanács határozzon.

Ezekhez már most az 5. §. törlendő és a 6. §. speciális eljárási intézkedésekkel helyettesitendő volna.

II. (7—10. §§.) A tervezet indokolása ezen fejezetben legelőször is az ugynevezett kollektiv védjegyekről intézkedik, a melyekre nézve a budapesti kereskedelmi és iparkamarának véleményét annak teljességében magunkévá tesszük és ilyen kollektiv védjegyek institucziójának felállitását a budapesti kereskedelmi és iparkamara által előterjesztett indokoknál fogva nem tartjuk czélszerűnek, a miért is a 8. §. törlését javasoljuk.

Ugyanezen fejezetben a védjegytanácsnak felállitása is röviden azzal van indokolva, hogy szükségesnek mutatkozott, hogy a védjegyügyekre nézve állandó szakvéleményezés biztosittassék, a mit a tervezet legczélszerűbben egy védjegytanács felállitása által vél elérhetni.

Mi ily védjegytanácsnak felállitását nemcsak nem szükségesnek, de egyenesen károsnak is tartjuk.

A védjegytanács ugyanis mindig csak igen korlátolt számú tagokból állhat, a kik valószinüleg budapesti lakosok volnának, mert különben a védjegytanács működése rendkivül nehézkes volna; ha már most feltételezzük is, hogy a védjegytanács tagjai egyenkint a szaktudásnak maximumát képviselik, azok kiválóan a budapesti kamara területén uralkodó viszonyokról fognak a kellő tájékozottsággal birni; a Budapesti kereskedelmi és iparkamarán kivül azonban még tizenkilencz kamarája van az országnak, melyek joggal várhatják el azt, hogy a kereskedelmet és az ipart általában érdeklő kérdésekben az ő véleményük is meghallgattassék és a melyek nem lesznek mindig hajlandók a védjegytanács véleményét az összes érdekeltség véleménye gyanánt elfogadni, mint a hogy az nem is fogja minden esetben a közérdekeltség véleményét kifejezni.

Mi ennélfogva azt javasoljuk, hogy a védjegytanácsra vonatkozó intézkedés töröltessék és olyannal helyettesittessék, mely szerint mindazon kérdésekre nézve, melyek iránt a védjegytanács megkérdezése volt tervbe véve, valamennyi kereskedelmi és iparkamara szólittassék fel véleményadásra.

Kétséget nem szenved, hogy az ily módon a szabadalmi hatóságok rendelkezésére bocsátott anyagnak sokkal nagyobbnak és minden körülmények között alaposabbnak kell lennie, mintha az egyesektől, bár a legkitünőbbektől származik.

Ehhez képest a tervezet 7. §-ának törlését és a következő szakaszszal való helyettesitését ajánlottuk:

»A mennyiben a szabadalmi hatóságok a védjegyügyi törvényekből kifolyó egyéb kérdésekben szakértői vélemény meghallgatását tartják szükségesnek, ily szakértői vélemény beterjesztésére az összes kereskedelmi és iparkamarákat szólitják fel.«

A védjegyoltalom reformja.

A kereskedelmi minisztérium a védjegyek oltalmáról szóló miniszteri előadói tervezetet mindjárt megjelenése után véleményadás czéljából megküldötte Egyesületünknek. A tervezet alapintézkedéseit röviden ismertettük Egyesületünk hivatalos közlönyében és kiadtuk a tervezetet gyáripari szakosztályunknak, mely azt napirendre tűzte és dr. *Szente* Lajost, Egyesületünk jogtanácsosát kérte fel annak referálására. A szakosztály a tervezettel 1910 január 27-én tartott ülésében foglalkozott. A felkért előadó behatóan ismertette a tervezetet és főleg azokra az intézkedésekre tért ki részletesebben, a melyek a gyáripar speciális érdekeit érintik. Érdekes előadása lapunkban is megjelent.

Ezen az előadáson kivül a felkért előadó külön kimeritő véleményt is beterjesztett az Egyesülethez. Ennek a véleménynek lényegét a következőkben foglaljuk össze:

Hangsúlyozza az előadó, hogy a tervezet egyrészt eddig sajnosan nélkülözött állami önállóságunkat a védjegyjog terén érvényre juttatja, másrészt pedig a felmerült védjegyjogi eszméket igyekszik érvényre juttatni s a mellett a védjegyjog nemzetközi természetének teljes honorálása mellett sajátos magyar érdekeinket hatályosan védelmezi.

Azután igy folytatja:

A tervezet, úgy, mint a mai törvény, a lajstromozási elv alapján áll. A lajstromozás nemcsak hatályosabbá teszi a használt árújegyet, hanem a tervezet szerint a védjegyjogi teljes oltalom megszerzéséhez a lajstromozás szükséges lépés, tehát a lajstromozásnak konstitutiv hatálya van. Bár a védjegy belső természete a lajstromozástól független oltalmat kiván az első használó részére, jogpolitikai indokok mégis a lajstromozási elv javára döntik el a kérdést.

Az előadó szintén ezen állásponton van. A mai védjegytörvény úgy a lajstromozást, mint a védjegyperekben (törlési, megállapitási per, előző használat) való biráskodást a közigazgatás kezébe teszi le.

A tervezet ezzel teljesen szakit, mert nemcsak a biráskodást veszi ki a közigazgatás keretéből, hanem a lajstromozást is egy szakbiróságra bizza. S ez teljesen helyes. Igaz ugyan, hogy maga a lajstromozás tulajdonképpen nem igazságügyi funkczió. De épp a jó lajstromozási rendszertől függ a védjegy ereje. Jól belajstromozott védjegy könnyebben kiállja az ellene intézett törvényes és törvénytelen támadásokat (bitorlás!), mint egy felületesen belajstromozott védjegy. Épp e szempontból különösen helyesli az előadó.

De nemcsak e szempont kivánja a védjegylajstromozásnak a szakbiróság kezébe való átutalását. Már a lajstromozás s az ezzel összefüggő felszólalási eljárásban oly jogi, különösen magán- és kereskedelmi jogi kérdések merülhetnek fel, melyek eldöntése kizárólag független biróság elé tartozik.

A védjegyügyi szervezetről szólva, előrebocsátja a szakvélemény, hogy a közigazgatási biróságot, mint legfőbb fórumot nem ismeri el.

Ezen fontos szervezeti kérdéseken kivül a tervezet több modern ujitást kiván behozni. Elsősorban kell emliteni az együttes védjegyek behozatalát. Ha a tervezet törvénynyé válik, elsők leszünk, kik a kollektiv védjegyek intézményét a maguk egészében kodifikáljuk. Örömmel üdvözli az előadó ezt az ujitást, mert a magyar iparra nézve is igen fontosnak tartja ennek behozatalát, különösen a regionális védjegyekét.

Ezen egymagában merész kezdeményezésen kivül van a tervezetben még sok, kisjelentőségűnek látszó, tényleg azonban a mai törvénynyel szemben forradalminak látszó újitás, igy a védjegygyakorlási kényszer, illetve a megvonás intézménye (53. §.), a szóval elkövetett védjegybitorlás (67. §.), védjegymegállapitási per stb. stb. Egyébként az előadó a tervezetet a maga egészében nem teszi magáévá.

Nem helyesli a túlságos részletezést, nem helyesli különösen a szervezetnél s eljárásnál a szabadalmi törvényjavaslatra való túlságos támaszkodást.

A kormányváltozás ezt a kérdést is levette a napirendről és igy Egyesületünknek nem volt alkalma vele foglalkozni.

Az ipari minták védelme.

Az ipari minták védelméről szóló 1904-iki törvénytervezetre vonatkozólag tüzetes fölterjesztést intéztünk a kereskedelmi miniszter urhoz, melynek lényegét e helyen a következőkben közöljük:

Előrebocsátjuk, hogy, legnagyobb sajnálatunkra, ezen tervezetnek sem alapeszméjével, sem annak több részletes intézkedésével egyetérteni nem tudunk.

Hogy ezen álláspontunkat későbbi fejtegetéseink kapcsán könynyebben megokolhassuk, legelőször is a szóban forgó tervezethez csatolt megokolást akarjuk tüzetesen tárgyalni.

Az indokolás általános részében legelőször is a mai mintavédelem hisztórikumát ismerteti és az 1867. évi XVI. t.-cz. 17. czikkének első bekezdése alapján konstatálja, hogy a monarchia mindkét államában a most érvényben lévő szabályoknak legalább elvi rendelkezései csakis közös megegyezéssel módosithatók; itt aztán felveti az indokolás azt a kérdést, vajjon nem kellene-e bevárni azt az időpontot, amikor a vám- és kereskedelmi szövetség által teremtett állapotoknak az 1899. évi XXX. t.-cz. által 1907. évi deczember hó 31-ig fentartott időtartama tényleg lejár, amidőn aztán az Ausztria között és közöttünk fennálló gazdasági viszony tekintetében esetleg más helyzet állhat elő.

Teljesen osztjuk az indokolás azon álláspontját, hogy ezt az időpontot nem kell bevárni, amivel azonban sem azt nem akarjuk mondani, hogy az indokolásban ezen pontra nézve kifejtetteket magunkévá tesszük, sem pedig azt, hogy a mintavédelmi törvény revizióját azonnal meg kell csinálni.

Álláspontunk az, hogy a mint sikerült a szabadalmi törvényhozást illetőleg már 1894. évi január 1-től teljes függetlenségünket kivívnunk, épp úgy arra kellene minden áron és teljes erőnkből törekednünk, hogy mintavédelem tekintetében is szabadon rendelkezhessünk.

Teljesen elismerjük az indokolás azon kijelentésének helyességét, hogy a mintavédelem mostani szabályai nem megfelelők, a miből azonban nem következik az, hogy olyan törvényt teremtsünk, melyről igen rövid idő alatt ki kell tünnie, hogy az nem a mi viszonyainknak megfelelően és nem a már meglévő, önállóan alkotott iparvédelmi törvényeinkkel összhangzásban lett alkotva.

Szabadalmi törvényhozásunkat illető függetlenségünk, azaz 1894. évi január 1. óta, a kereskedelemügyi miniszterium minden hivatalos jelentése örömmel konstatálja, hogy az ipari jogvédelem legfontosabb ágában, a szabadalmi ügyben, önállóságunk mily fényes módon vált be, a mennyiben az tényleg nemcsak nagy anyagi haszonnal jár az államháztartásra nézve, hanem hathatós védelemben részesiti a feltalálókat, a műszaki ismereteket terjeszti, uj műszaki pályákat nyitott meg, egyszóval teljesen igazolta az osztrák részről nyomtatványokban, sőt a hivatalos fórumok elé is terjesztett azon aggodalomnak alaptalanságát, hogy önálló rendelkezésünk a szabadalmi jog terén mérhetlen nagy károkat fog nekünk okozni.

Ha már a szabadalmi jog, illetőleg törvényhozás terén tudtunk oly eredményeket elérni, vajjon miért kellene tartanunk attól, hogy a mintavédelem tekintetében nem fogunk tudni önállóan és a mi a fő, a magunk viszonyainak megfelelően rendelkezni most, a mikor a szabadalmi hatóságoknak és a gyakorlati szakférfiaknak hét évi tapasztalataival rendelkezünk?

Véleményünk szerint tehát teljes erőnkből oda kell hatni, hogy a mintavédelem terén is önállóan alkothassunk törvényt, mely vér legyen a mi vérünkből és hús a mi húsunkból és ne szolgáljon idegen érdekeket.

Az indokolás a mintavédelmi törvény szabályozásának szükségét, a jelenlegi törvény meg nem felelő voltán kivül, még két okkal támogatja.

Az első az ipari és kereskedelmi körök üzleti érintkezésének reálisabb, szolidabb alapokra való fektetése, a másik nemzetközi viszonyaink.

A mi ezen két ok elsejét illeti, arra nézve hangsulyoznunk kell, hogy az ipari jogvédelem minden ága szoros, szerves összefüggésben

van egymással és hogy ezen törvényágak mindegyikét akként kell megalkotnunk, hogy a később megalkotott a korábbival összhangzásban legyen.

Amint később lesz szerencsénk kimutatni, a tervezet ezen szempontot nem méltatta kellő figyelemre, a mennyiben a tervezet a találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. t.-cz. alapelveit keresztezi és igy nagy mértékben idéz elő fogalomzavart és az elvi álláspontok körül ingadozásokat, a mi aztán éppen ellenkezőjét idézi elő annak, a mit a tervezet el akar érni, t. i. az inszoliditást.

A fentemlitett két ok másodikául az indokolás a nemzetközi viszonyokat, illetőleg az 1893-ban Párisban létesitett Nemzetközi Uniót hozza fel, de egyetlenegy szóval sem emliti azt, hogy miért kellett az Unióra, illetőleg az ahhoz való csatlakozásra való tekintetből a tervezetet akként elkésziteni, mint a hogy az elkészült és nem másképpen.

Az indokolás ezek után kijelenti, hogy a törvényjavaslat minden uj alaku mintát igyekszik védeni, melynek alkalmazása az ipari készitmények értékét akár izlés, akár használat szempontjából fokozza, tehát körébe fogadja nemcsak az izlésmintákat, hanem a használati mintákat, jobban mondva a használhatósági mintákat is.

Már itt kénytelenek vagyunk az indokolásnak egy végzetes tévedésére rámutatni, mely magába a törvénytervezetbe is bejutott.

Az indokolás és a tervezet szerint ugyanis oly alaku minták védelme van kontemplálva, melyek az ipari készitmények értékét fokozzák, vagyis a tervezet a védelemben részesitendő minta kritériuma gyanánt egyebeken kivül az értékfokozást is statuálja.

Már most nincs az a szabadalmi törvény a világon, mely valamely találmány szabadalmazhatóságának feltételéül az értékfokozást statuálná, holott ezt a találmányoknál, azaz műszaki feladatoknak gyakorlati, vagyis tényleg foganatositható megoldásánál mindenesetre biztosabban lehetne kimutatni, mint bárhol másutt.

A törvényhozók ugyanis belátták, hogy az emberi ész nem mindig követi a lánczolatosan egybefüzött, fokozatos eszmemenetek utjait, hanem megesik, még pedig nem ritkán, hogy akadnak egyes elmék, melyek egy-egy kapocs kihagyásával műszaki feladatoknak oly megoldásait találják fel, melyeknek gyakorlati megvalósitása a tudásnak az idő szerinti állapotánál nem jelent fokozást, a mennyiben csak később tünik ki, hogy a tudás némi tekintetben hiányos volt és épen az előretörő találmány volt az, mely ezen hiány fedezésére és annak pótlására serkentett. És ezért legyen a feltaláló feltalálói tevékenységének gyümölcsétől megfosztva?

Ha ez áll a találmányokra nézve, mennyivel inkább áll ez a mintákra nézve, melyek nem műszaki, hanem alaki feladatoknak megoldását czélozzák, melyeknél tehát nem mint műszaki feladatok megoldásánál, természeti törvények, hanem a folyton változó, egyéni impresszió a mérvadó.

A védelem feltételéül a mintáknál tehát az értékfokozást még kevésbé lehet és szabad felállitani, mint a találmányoknál.

Az indokolás továbbá kétféle mintát különböztet meg: díszítési mintát és használhatósági mintát, a mikor is megjegyeztetik, hogy ez utóbbinak felvétele a javaslatba bizonyos tekintetben megokolást igényel.

Legyen szabad itt azon körülményre tüzetesen rámutatni, hogy a találmányok, legyenek azok bármily nagyok, vagy bármily horderejüek, »a találmányi szabadalmakról« szóló törvény körébe tartoznak és hogy a »minta« fogalma magába zárja egyaránt a díszítési és használhatósági mintát is.

A minta ugyanis, a mint már emlitettük, mindig valamely alaki feladatnak megoldását képezi; hogy az ily megoldás aztán az alakmódositással mit czéloz, a »szebb«-nek vagy a »használhatóbb«-nak elérését-e, az teljesen mellékes, hiszen ezen czél maga épp oly kevéssé képezheti védelem tárgyát, mint a találmány czélja.

A használhatósági minta tehát egyáltalán nem tér el lényegében a díszítési mintától, hanem azzal teljesen azonos; sajnos azonban, hogy azon fogalomzavart, — melybe Németországnak az ő szabadalmi törvényének egy időben teljesen elhibázott gyakorlati alkalmazása következtében bele kellett mennie és mely átragadt Ausztriára is, — hozzánk is át akarják plántálni, holott nekünk arra, úgy a találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. t.-cz. alapelvének a mai viszonyok között való helyes volta, mint annak a szabadalmi hatóságok részéről történő megfelelő alkalmazása következtében semmi szükségünk sincsen.

A használhatósági minta (Gebrauchsmuster), mint külön védelmi tárgy, speczifikus német találmány. Németország ugyanis egyidőben szabadalmi törvényének interpretálásában teljesen elhagyta a gyakorlati alapot és nem elégedett meg az elővizsgálatnak azon módjával, melyet Amerika az ő rengeteg és virágzó iparával elegendőnek tart, hanem kiterjesztette a vizsgálatot a találmányi gondolatra is. Ezen aberrácziónak sulyos következménye az volt, hogy sok találmány, mely a nagy iparú kulturállamok által annak ismertetett el Németországban a »találmányi gondolat« hiánya miatt a szabadalmi védelemből kizáratott, a mennyiben erre csak az ugynevezett »nagy találmányok«-at méltatták; a »kisebb« találmányok védelemben nem részesültek. Hogy ezen disztinkczió teljesen tarthatatlan, az magától értetődik és hogy azon anomáliára vezetett, hogy hivatalosan meg lettek jelölve, ugyszólván bélyegezve azon találmányi osztályok is, melyek ezen »kisebb« találmányokat magukban foglalják, az igazolást nyer a használhatósági minták védelméről szóló német törvényjavaslatnak a Reichstag elé terjesztett indokolásából.

Ezen indokolásból kitünik aztán az is, hogy a használhatósági minta védelméről szóló törvény alkotásának egy másik igen fontos

okozója, a szabadalmi hivatalnak a helytelenül felesigázott elővizsgálat következtében beállott tulterheltetése volt.

Ausztria új szabadalmi törvényével nagyjában elfogadta a német elővizsgálati rendszert, annak minden körülményességével együtt, a minek következményeképen itt is a szabadalmi hivatal jelentékeny túlterheltetése és ennek következtében az ügyeknek rendkivül lassú elintézése csakhamar beállott. Ép oly gyorsan érezhetővé vált azonban ezen rendszernek költséges volta is, a mi a bejelentési díjnak tiz koronával való emeléséhez vezetett.

Ha már most Ausztria rá is szorul a használhatósági minta fogalmának német értelmezésére, hogy egyrészt a szabadalmi hivatalára nehezedő munkán könnyitsen és hogy másrészt a »kisebb« találmányok számára olcsóbb menhelyet létesitsen, nekünk arra egyáltalán nincs szükségünk: sem elővizsgálatunk a szabadalmak körül nincsen, sem a szabadalmi hatóságok tulterheltetéséről nem panaszkodhatunk.

A használhatósági mintáknak, mint külön védelmi tárgynak felvételét a törvénytervezetbe a miniszteri indokolás hosszasabban okolja meg; kifejti azonban előbb, hogy mért nem szabályozhatjuk a mintavédelmet épp úgy függetlenül Ausztriától, mint a mily önállóan jártunk el a szabadalmi védelmet illetőleg, azaz hogy miért kell nekünk is a »használhatósági mintá«-t akczeptálnunk.

Kétséget nem szenved egyrészről, hogy az 1893. évi XLI. t.-cz. egy tekintet alá fogja a szabadalmakat és a használhatósági mintákat, másrészről meg kétségtelen, hogy a hivatkozott t.-cz. az 1878. évi XX. t.-cz.-nek csak a szabadalmakról szóló XVI. szakaszát módositotta, mig a mintákról szóló XVII. szakasz érintetlenül maradt.

A kérdés most már tisztán azon fordul meg, vajjon a »használhatósági mintá«-t, mint külön védelmi tárgyat, elismerjük-e vagy sem; mert ha elismerjük, akkor az 1893. évi XLI. t.-cz. értelmében e tekintetben is szabad rendelkezési jogunk van, ha pedig nem ismerjük el, akkor nem rendelkezhetünk vele szabadon, de akkor a »használhatósági minta« beleolvadt akár a »találmány«, akár a »mustra« és a »minta« közös fogalmába, a mint ez kitünik a kereskedelemügyi miniszternek 1903. évi október hó 12-én kelt irományának 408. számú mellékletéből, mely a használati minták tekintetében többek között szószerint ezt mondja: ». . . önként értetvén, hogy fentartatik az illető törvényhozás azon joga, hogy ezen oltalmat használati mustra vagy esetleg találmányi szabadalom alakjában adja meg«.

A tervezet, midőn elfogadja a használati minta fogalmát, egyszersmind arra az álláspontra helyezkedik, hogy a minták ügyének törvényhozási szabályozása — és pedig úgy a használati, mint az izlésmintákra nézve — csakis Ausztriával közös egyetértéssel lehetséges. Ez az álláspont merőben téves. Az 1867. évi XVI. törvénycikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség XVI. és XVII. cikkei

egyfelől a törvényhozás további intézkedéséig fentartották a szabadalmak, továbbá az árújegyek (védjegyek), valamint a mustrák és minták tekintetében az addig fennállott szabályok érvényességét; másfelől kimondották, hogy ezek a kérdések csak közös egyetértéssel szabályozhatók. Az 1878. évi XX. és 1887. évi XXIV. törvényczikkek ezeket az intézkedéseket változatlanul meghagyták. A védjegyügy szabályozása ezen az alapon sikerült is. A szabadalmi jog reformja azonban már nem volt ezen az uton megvalósitható. Az osztrák kormány ugyanis a közvélemény nyomása alatt a kötelező elővizsgálat mellett foglalt állást, mig nálunk ezt a rendszert nagyon is költségesnek találták. Ez vezetett a vám- és kereskedelmi szövetség XVI. czikkének módositásáról szóló 1893. évi XLI. törvényczikkre, a mely mindegyik félnek megadja az önálló rendelkezés jogát, kimondván, hogy a találmányok és használati mustrák mindkét állam területén törvényes oltalomban részesitendők és mind a két állam polgárai a másik állam területén ugyanazon jogokat élvezik, mint ennek az államnak saját polgárai. Ebből még azok is, a kik elfogadják a használati és izlésminta közt való megkülönböztetést, azt következtetik, hogy a használati minták ügye Ausztria hozzájárulása nélkül önállóan szabályozható és a közös egyetértés csak az izlésminták tekintetében szükséges. De mihelyt elejtjük a használati és izlésminta közt erőszakosan felállitott megkülönböztetést, akkor ez a megszoritás is önmagától elesik és kétségtelenné válik — a mint hogy a legis ratio más nem is lehetett — hogy úgy a találmányi szabadalmakra, mint a mustraoltalom egész területére nézve teljesen szabadon, Ausztriától függetlenül intézkedhetünk, mihelyt a külön intézkedésre nézve a közös egyetértés létrejön és ebben nem feszélyezhet bennünket a használati és izlésminták mondvacsinált különválasztása, a melynek gyakorlati jelentősége nincs.

Ha Ausztriának a »használhatósági mintá«-ra az ő saját speciális viszonyaiból folyólag szüksége van, ám állapitsa meg a maga számára a német származású Gebrauchsmuster fogalmát, de ne akarja, hogy azt mi is akczeptáljuk, különösen akkor, a midőn ezen Gebrauchsmusternek behozatala a tervezet által kontemplált módon szabadalmi ügyünket egyenesen tönkre tenné, a mint azt ki fogjuk mutatni.

Ezen meggyőződésben ismételjük azon szavakat, melyeket Exner képviselő mondott a szabadalmi törvény egyik tárgyalása alkalmával a Reichsrathban:

»Wenn eine Übereinstimmung zwischen den beiden Reichshälften auf diesem Gebiete nicht herbeizuführen ist, bitten wir lieber diese Gemeinschaft ganz fallen zu lassen und lieber allein vorzugehen, lieber diesen Punkt unter den gemeinsamen Angelegenheiten ganz zu streichen, als den gegenwärtigen Zustand fortbestehen zu lassen, weil es der schlechteste von Allen ist.«

Az indokolás a mintavédelemnek Ausztriával való közösségét is védelmébe veszi, holott a szabadalmi ügynek önállósitása óta éppen a m. kir. kereskedelemügyi minisztériumnak volt bő alkalma meggyőződnie arról, hogy azok az ijesztgetések, melyek az »Illustrirtes Öst.-Ung. Patentblatt« 1885-iki kötetének 21. számában jelentek meg, egyáltalában nem valósultak meg.

A közösség mellett felhozza az indokolás az Uniót is, ugy érvelvén, hogy ennek czélja a mustraügynek közössé tétele.

Legyen szabad ezzel szemben utalni arra a tényre, hogy az Unióhoz mai napig tartozó államok egyike sem ismeri a »Gebrauchsmuster« intézményét.

Németország az Unióba való belépése előtt Ausztriától elvárhatja ezen intézmény behozatalát, mert Ausztria nemcsak szabadalmi törvényével, de ennek gyakorlati kezelésével egyes konkrét esetekben is nagyban támaszkodik a német szabadalmi hivatalra, de ez nem lehet döntő mireánk nézve, a kik ezen intézmény meghonositásával mindenképen károsodnánk.

Az indokolás a közösség mellett érvelve, felemliti a használati mintának jellemzésére, hogy az nem egyéb, mint »kisebb jelentőségű találmány«, tehát teljesen az általunk már hivatkozott német indokolásra támaszkodik.

A technikai tudás mai rohamos haladásánál teljesen ki van zárva annak még csak lehetősége is, hogy a találmányról à priori meg lehessen mondani, hogy az »kisebb«, vagy »nagyobb« jelentőségű találmány-e, vagy sem; a mely intézkedés pedig már eleve és elvileg enged meg oly tévedéseket, melyek nemcsak egyesekre, de egész iparágakra is káros befolyással lehetnek, azt meghonositani nem szabad.

Különben maga az indokolás is elismeri, hogy: »gyakran még az a különbség sem domboritható ki, hogy az illető minta használat vagy izlés szempontjából igényelheti-e az oltalmat« és mégis törvényben akarja ezt a különbséget statuálni.

Teljesen osztjuk az indokolás azon nézetét, hogy szabadalmi ügyünk tekintélyét nem emeli, ha érdemesebb találmányi feladat hiján levő ujitások is részesittetnek szabadalmi oltalomban; de ennek megakadályozására nincs szükségünk, mint ezt az indokolás mondja, a szóban forgó törvényjavaslatra, mivel az 1895 : XXXVII. t.-cz. 1. §-a alapján az erre egyedül hivatott szabadalmi hatóságok mindig megtagadhatják a szabadalom engedélyezését; ily megtagadás esetében pedig a bejelentőnek ma is teljesen jogában van az illető tárgyat mint »mintát« helyezni védelem alá.

Az indokolás ezek után a mai mintaoltalmi törvénynek leglényegesebb hibáit sorolja föl öt pontban, melyekre nézve külön-külön részletesen nyilatkozik.

A mintalajstromok szétszórtsága. Az ezen fejezetben kifejezettek-

hez az osztályozás kivételével teljesen hozzájárulunk; a mi az osztályozást illeti, arra nézve észrevételeinket a részleteknél lesz szerencsénk előadni.

A mintaoltalom tartama. Az indokolásnak azon álláspontját, hogy a mintavédelemnek mai három évi tartama nem elegendő, teljesen osztjuk, de elvileg ellenezzük annak 15 évre való meghosszabbitását. A mintavédelem, mely jelentősége tekintetében már természetéből folyólag is a szabadalmi védelem alatt áll, nem terjeszthető ki ez utóbbival azonos időtartamra, mert ezáltal, a mint ezt még később ki fogjuk fejteni, a szabadalmi ügyet veszélyeztetjük.

A mintavédelem aránylag rövidebb időtartamát illető álláspontunk helyessége mellett szól az indokolásnak a »gyakorlatbavétel« szakasz alatt tett azon kijelentése is, hogy »nem téveszthető szem elől, hogy a mintaoltalom a tulajdonos szempontjából gyakran csak rövid ideig bir jelentőséggel«.

Ezen körülmény megismerése vezette a nagy ipari fejlettséggel biró északamerikai Egyesült-Államokat és Angliát is arra, hogy, mig a szabadalmi védelem az előbbiben tizenhét, az utóbbiban tizennégy évig tart, addig a mintavédelem az előbbiben csak tizennégy, az utóbbiban pedig csak öt évre terjed.

A gyakorlatbavétel. Az indokolásnak azon álláspontját, hogy a gyakorlatbavétel tekintetében különbség tehető a belföldi és a külföldi tulajdonos között, nem osztjuk, már azért sem, mert azonos felfogásnak nemzetközi viszonyainkban való érvényesülése esetében a mi iparunk igen érzékenyen károsulhatna.

Különben a gyakorlatbavételt illetőleg álláspontunk teljesen azonos azzal, melyet a szabadalmak gyakorlatbavételére nézve volt szerencsénk a védjegyügyi stb. nemzetközi szerződések megujitására vonatkozó véleményes jelentésünkben kifejteni és mely oda konkludál, hogy a gyakorlatbavétel kötelezettsége elhagyandó és helyébe az engedélyadás kényszere statuálandó.

A biráskodás. Erre nézve az indokolás csakis annyit mond, hogy az eljárás szabályozva nincsen és hogy az ügyek három, néha négy fórumot is megjárnak.

Természetesen örömmel üdvözöljük a tervezet azon törekvését, hogy ezeken a hiányokon segiteni igyekszik.

Az oltalmi díjak olcsóbbá tételéhez szivesen csatlakozunk.

A mi már most az indokolás által tárgyalt részleteket illeti, ezekre nézve a következőket jegyezzük meg:

Az indokolás legelső sorban előrebocsátja, hogy a kidolgozott törvényjavaslat a rendszer és beosztás tekintetében a találmányi szabadalmakról szóló 1895: XXXVII. t.-czikket követi; ezt azután az indokolás megokolni igyekszik, mely megokolással azonban ellentétbe jut az általa eddig mondottakkal.

Mig az előzőkben az indokolás szerint is különbség van a minta

és a találmány között, addig itt a találmány és minta alapjellege tulajdonképen egynek mondatik.

Ez a felfogás merőben téves.

A minta és a találmány lényege teljesen eltérnek egymástól, azokat egymással még csak összehasonlitani sem lehet.

Minden ily czélu kisérlet természetellenes és erőszakos és oly intézményekhez kell hogy vezessen, melyek önnönmagukban hordván már az elvi ellentétek magvát, a legnagyobb zavart okozzák a gyakorlatban és a törvény czélját, a jogbiztonságot teljesen meghiusitják.

A szabadalom a találmányt védi, a mintavédelem a mintának védelmét czélozza; abban a pillanatban, a melyben a mintavédelem elhagyja ezen természetes határt és többet akar védeni, mint a mennyit a letett minta természetszerűen véd, átcsap a szabadalom hatáskörébe; egyszóval a találmány és a minta közötti természetes és logikai különbség mesterségesen lerontatik, a minek következménye elmaradhatatlanul az, hogy a találmányok lefokoztatnak mintákká, a minták pedig találmányokká emeltetnek; hogy a szabadalmi ügy ilyenformán nagy mértékben károsodik, az bizonyitásra nem szorul.

Teljesen helyeseljük a tervezet azon intézkedését, hogy a mintaügyet a szabadalmi hatóságok hatáskörébe utalja; de nem oszthatjuk az indokolásban kifejtett okokat.

Az ipari jogvédelem mai állapota szükségképen megköveteli, hogy az a fórum, mely ezen jogkör akár egyikében, akár másikában van hivatva itéletet mondani, egyaránt jártassággal birjon az egész téren.

A mi már most a szóbanforgó törvénytervezetnek az 1895. évi XXXVII. t.-cz. mintájára való berendezését illeti, ugy azt tekintettel azon körülményre, hogy ezen t.-cz. reviziójának szükséges volta magában az előttünk fekvő törvénytervezetben is elismertetett, nem tartjuk szerencsésnek.

A mintavédelmi törvény csakis akkor lehet megfelelő, ha az minden, hozzá nem tartozó, nem a természetében rejlő, ugy belföldi, mint külföldi viszonyokra való vonatkozás és különösen más czikkekre való hivatkozás nélkül teljesen önállóan, ugyszólván magamagából van megalkotva.

A minta körét és fogalmát illetőleg, melyek a tervezet 1. §-ában vannak megállapitva, az indokolás első sorban is megjegyzi, hogy kellő határvonalat kell megállapitani az ipari minták és az ugynevezett szabad művészet köréhez tartozó alkotások között.

Nézetünk szerint ily határvonal megállapitása teljesen lehetetlen, mert ugy a minta, mint a képzőművészet köréhez tartozó alkotás — mert csakis ilyenről lehet e helyütt szó — lényegben teljesen azonosak, mivel mindkettő nem más, mint bizonyos, az alakra vonatkozó feladatoknak megoldása.

Valamely képzőművészeti alkotás, mely tehát a »szép«-et szol-

gálja és mely már ezen természetéből folyólag is a »díszítés« czéljait mozditja elő, lehet egyidejűleg »hasznos« is; teljesen a szerző szabad akaratától függ már most, vajjon ezen alkotását csak a szerzői, vagy csak a mintavédelmi, vagy mindkét jog oltalmában akarja-e részesiteni.

A mi a minta titokban tartását illeti, azt nem helyeselhetjük, mivel az magával az iparvédelmi törvények természetével ellenkezik.

A szellemi tulajdonjogok kizárólagos védelmének a köz javát czélzó ellensúlyozása éppen az, hogy eltekintve attól, hogy az államhatalom az általa nyujtott védelem ellenértéke fejében az illető szellemi tevékenység gyümölcsét a védelmi idő letelte után a közjó javára biztositja, kellő nyilvánosság révén a szellemi tevékenységet fokozza.

Különben is akkor, midőn a törvény jogoknak megsértését bünteti, már eleve sem szabad kétséget hagynia ezen jogok mibenléte felől.

Az indokolás ezek után felveti azt a kérdést, vajjon a mintaoltalom minden ipari termékre terjesztendő-e ki, vagy csak ezeknek bizonyos csoportjára adassék-e meg?

Már előbb volt szerencsénk utalni azon hátrányokra, melyek a minta fogalmának kiterjesztéséből következnek; ezen fejtegetéseinkben csak, hogy úgy mondjuk, az abszolut esetet vettük figyelembe, a midőn t. i. a minta eddigi fogalma kiterjesztetett a Gebrauchsmusterre is.

Az indokolásnak most fejtegetendő része ujabbi hátrányokat tár fel előttünk, midőn a »minta« fogalmának egy és ugyanazon törvényben való kétféle magyarázatának következményeivel foglalkozik.

Mig az indokolás, eddig fejtegetett részében és később is, a használhatósági mintát »kisebb jelentőségű találmány«-nak mondja és azt állitja, hogy az a találmány jellegével bir, addig most, midőn a mintajog terjedelmének kérdéséről van szó, azt állitja az indokolás, hogy a díszítési minták szélesebb terjedelmű alkalmazást engednek, mint a használhatósági minták és hogy »a használati mintánál maga az alak sajátossága az, a mi az oltalmat igényli«.

Ebből az egyáltalán helyesnek el nem ismerhető különbségből vonja le aztán az indokolás azt a következtetést, hogy a használhatósági minta csakis arra az árúcsoportra adható meg, a melyre kéretett, mig a díszítési mintára nézve a bejelentő akár valamennyi árúcsoportra való kiterjesztést kérelmezhet, a mikor is megjegyzi az indokolás, hogy fel nem tételezhető, hogy az oltalom ok nélkül az összes árúcsoportokra fog kéretni.

Azon pillanatban, a melyben a díszítési minta védelmének hatálya a letett mintán túlterjesztetik, azon pillanatban a »minta« fogalma máris ki van vetkőztetve eredeti és természetes jellegéből, a mennyiben védelme függetlenné tétetik a letett konkrét alakitástól; a mikor is az már mint valamely semminemű foganatositási alakhoz nem kötött mintafeladatnak megoldása önálló kereskedelmi czikket is képez;

ekkor azonban már nem áll az indokolásnak azon felfogása, hogy ok nem forogna fenn a mintavédelemnek valamennyi árúcsoportra való kiterjesztése iránti kérelemre; sőt ellenkezőleg, ilyen ok épen az indokolásban kifejtettek alapján abban rejlik, hogy mindazon árúcsoportokra nézve, melyeknél a bejelentő a maga mintáját alkalmazni nem óhajtja, a bejelentő az alkalmazási, illetve használati jog engedélyét adás-vevés tárgyává teheti.

Már az indokolásból is világos tehát, hogy a »minta« eredeti fogalma teljesen ki van vetkőztetve a tervezetben eredeti jelentőségéből és annak védelme a mintafeladat, vagy, a mint per analogiam mondhatjuk, a »mintagondolat« védelmévé alakul át, a mivel azonban egy harmadik, a szerzői jog körébe törünk be.

A mintajog érvénytelenitése tekintetében mondottakhoz teljes mértékben hozzájárulunk és örömmel üdvözöljük az elperlés intézményének behozatalát.

A minta ujdonságát illetőleg az indokolás legelső sorban is kifejti, hogy miért nem tartja kivánatosnak az ujdonságnak hivatalból való vizsgálatát és miért mellőzte a tervezetből a felszólalási rendszert is.

Teljesen csatlakozunk az indokolásnak ezen fejtegetéseihez, de egyuttal konstatálnunk kell, hogy az indokolás az ujdonságot illető részének utolsó bekezdésében ellenmondásba jut előbb közölt álláspontjával.

Ezen utolsó bekezdés ugyanis igy szól:

A fenforgó érdekek megóvására, annak megakadályozására, hogy nyilvánvalóan nem új minták ne részesüljenek oltalomban, teljesen elég a törvénytervezet 18. §-ának az a rendelkezése, hogy a mintabejelentés hivatalból visszautasitható, ha a hivatal tapasztalatai és a már oltalomban részesitett minták ismerése alapján már az engedélyezés során megállapitható, hogy a minta nem új, vagy hogy hasonló minta ugyanazon czikkre már korábbi bejelentő javára részesül oltalomban.

Tehát mégis van ujdonságvizsgálat!

Nem hagyhatjuk e helyütt szó nélkül az indokolásnak mintaügyünk fejletlen voltára való utalását.

Felemliti az indokolás, hogy mig 1899-ben nálunk csak 1087 minta részesült oltalomban, addig Ausztriában mintegy 11.000 minta volt belajstromozva.

Meg vagyunk győződve arról, hogy épp úgy, mint a szabadalmi ügyre nézve, kézzelfoghatóan bebizonyitható úgy az anyagi, mint az értelmi haladás az Ausztriától való különválás óta, épp úgy mintavédelmi ügyünk is nagy lendületet kapna, ha sikerülne azt Ausztriának mintavédelmi ügyétől elválasztani.

Azt az ismeretlentől való félelmet, mely a szabadalmi ügy különválásának eszméjével való megbarátkozástól sokakat, igy a Budapesti kereskedelmi és iparkamarát is visszatartotta, ma már, a sza-

badalmi ügy terén elért sikerek után, semmivel sem lehet indokolni. Ezután az előterjesztés tüzetesen foglalkozik a törvényjavaslattal általánosságban és minden egyes paragrafussal és végül a következőkben konkludál:

Tekintettel azon körülményre, hogy a szóban forgó javaslat szerint a mintavédelmi törvény gyakorlati alkalmazása a szabadalmi hatóságok ügykörébe utaltatik és hogy ezen szabadalmi hatóságok gyakorlata, valamint szabadalmi törvényünk is, melynek számos rendelkezését a javaslat egyszerűen átveszi, úgy alapelveiben, mint egyes rendelkezéseiben teljesen elüt az osztrák szabadalmi törvénytől;

tekintettel azon körülményre, hogy a javaslat maga is elismeri a szabadalmi törvény reviziójának szükséges voltát;

tekintettel azon körülményre, hogy a minta fogalmából folyólag az izlési és használati minta megkülönböztetése erőszakos, a használati mintának a német Gebrauchsmuster értelmében vett fogalmának meghonositására pedig szabadalmi törvényünk természetéből folyólag nemcsak hogy szükségünk nincs, hanem hogy az egyenesen káros szabadalmi ügyünkre nézve;

tekintettel azon körülményre, hogy egy már meglévő törvény szakaszainak valamely alkotandó törvénybe való, egyszerű utalással eszközölt felvétele, a gyakorlatban utólagos magyarázgatásokra ad alkalmat és igy a jogbiztonságot csökkenti és

tekintettel végre azon körülményre, hogy az iparjogvédelmi törvények, nevezetesen a szabadalmi, a mintavédelmi és a védjegyvédelmi törvény szoros szerves összefüggésben vannak egymással és hogy ez utóbbi gyakorlati alkalmazását egy korábbi javaslat szintén a szabadalmi hatóságok ügykörébe akarja utalni, konkluziónk az volt,

hogy a jelen törvényjavaslat Ausztriától függetlenül újból és más törvény szakaszaira való utalástól menten a találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. t.-cz.-nek és az 1890. évi II. és 1895. évi XLI. védjegytörvénynek reviziójával egyidejüleg és kapcsolatban dolgoztassék át.

A szabadalmi és védjegyügyi szerződések.

A kereskedelmi miniszter úr véleményt kért Egyesületünktől a szabadalmi, védjegy- és mustraoltalomra vonatkozó nemzetközi szerződések megújitása ügyében. Érdemleges állásfoglalás előtt, ipari jogvédelmi szakosztályunk elé terjesztettük a kérdést megvitatás végett. A szakosztály többségének javaslatát végrehajtó bizottságunk is magáévá tevén, ennek alapján, figyelemmel a Központi Értesitő nem hivatalos részében megjelent tájékoztató közleményekre, véleményünket a következőkben terjesztettük a kereskedelmi miniszter úr elé:

I. Védjegyek.

A Központi Értesitő hivatkozott számaiban a védjegyekre vonatkozólag Nagyméltóságod a következő nyolcz kérdést bocsátja megbészélés alá:

1. Elnyerhető-e a védjegyjog valamely szerződéses államban, ha az illető védjegye hazájában bejegyezve nincsen?

2. Követeltessék-e a védjegy bejegyzése alkalmával a származási országban már eszközölt bejegyzés igazolása?

3. Mely időponttól számitódjék a védjegyjognak a szerződéses államban kezdődő hatálya, érvénye, vagyis a származási országban történt bejegyzés időpontja legyen-e a szerződéses állam területére nézve is irányadó, feltéve, hogy bizonyos határidőn belül történik a bejelentés a szerződéses államban vagy a védjegy e részben a hazájában történt bejelentés időpontjától függetlenittessék?

4. Vajjon az olyan védjegy, mely hazájában a védelmi idő letelte előtt, akár a védjegytulajdonos kérelmére, akár hivatalból vagy más egyéb okból töröltetett, a szerződéses államban továbbra is fenmaradhat-e avagy szintén törlendő, mihelyt a hatóság a származási államban történt törlésről tudomást szerez?

5. Helyesebb-e, hogy a külföldiek csakis a hazai törvényben körülirt feltételek mellett nyerhessenek el védjegyjogot, vagy bizonyos tekintetben, esetleg pedig kizárólag a külföldi törvények rendelkezései alkalmaztassanak az illető külföldi védjegyre vonatkozólag a szerződéses államban is?

6. Megállapittassék-e a lajstromozási kötelezettség olykép, hogy külföldiek kivétel nélkül úgy Bécsben, mint Budapesten legyenek kötelesek védjegyeiket külön-külön bejelenteni vagy történjék a bejegyzés a hazai védjegyek mintájára?

7. Hazai védjegyeknek külföldön való jogviszonyait a származási vagy a szerződéses állam törvénye szabályozzák-e?

8. A 7. alatt emlitett ügyekben mely hatóságok járjanak el?

Mielőtt ezen kérdések fejtegetésébe bocsátkoznánk, egész általánosságban azon elveket akarjuk ismertetni, melyek alapján a szóbanforgó kérdéseket megvitattuk.

Legelső sorban is nem tévesztendő szem elől, hogy a védjegyjog egyenes folyománya az individuális jognak és hogy mint ilyennek territoriális kiterjesztése, természetesen a törvényes korlátokon belül, birtokosának szabad rendelkezésétől függ.

Tökéletesen a védjegy tulajdonosára kell tehát bizni azt az elhatározást is, hogy a védjegyből eredő jogokat hol akarja érvényesiteni.

Nem fogadhatjuk el Kohler-nek a Központi Értesitőben hivatkozott azt az elvét, hogy a védjegyjog csak járulékos jog.

A védjegy tulajdonosának védjegyéhez való kizárólagos és elvitázhatatlan jogából folyhatnak ugyan bizonyos járulékos jogok, maga a védjegyjog azonban annak tulajdonosára nézve alapjogi természetét csakis a tulajdonosnak saját elhatározásából veszitheti el.

Mindazon kedvezményes jogok ugyanis, a melyeket az államok kölcsönös megegyezés alapján kötött szerződésekben a védjegyekre vonatkozólag megállapitanak, ily járulékos jogokat képeznek azon védjegyre nézve, melynek tulajdonosa az egyik szerződő állam honosa; de ezt is csak abban

az esetben, ha az illető tulajdonos ezt a kedvezményes jogot igénybe akarja venni.

Ha például a két szerződő állam egymás honosainak védjegyeik elsőbbségét biztositja, akkor az ezen elsőbbséghez való jog járulékos joga a másik szerződő fél területén érvényesen belajstromozott védjegynek, illetőleg védjegyjognak; ha tehát a védjegy tulajdonosa az államszerződésből folyólag érvényesiteni akarja ezen járulékos jogot, akkor természetszerüen tartozik az alapjognak, vagyis a saját hazájában szerzett védjegyjognak létezését kimutatni; abban az esetben azonban, ha a védjegytulajdonos semmiféle kedvezményes jogokat igénybe venni nem akar, az ő védjegyjoga teljesen független és ezen jog érvényesitése csakis azon korlátoknak lehet alávetve, melyek e tekintetben a törvényekben általánosságban a honosok számára is fel vannak állitva.

Természetes továbbá, hogy az ily járulékos jogok igénybevételénél, valamely szerződő állam területén az alapjognak egy és ugyanannak kell lennie.

Ha tehát valamely külföldi védjegytulajdonos hazájának velünk kötött szerződéséből folyólag nálunk elsőbbségi jogot akar érvényesiteni, akkor ezt csakis úgy teheti, ha nálunk ugyanazt a védjegyet jelenti be, a mely neki saját hazájában belajstromoztatott.

Nem szabad továbbá szem elől tévesztenünk azt sem, hogy államszerződésekben honosainknak biztositandó kedvezmények fejében adunk ugyancsak kedvezményeket a másik szerződő fél honosainak; ily szerződések czélja tehát mindig kedvezményeknek biztositása honosaink számára a külföldön és nem a belföldön, a miből természetszerüen következik, hogy az ily szerződésekből folyólag a két szerződő fél honosai mindig csak a másik fél területén érvényesithetnek jogokat.

Hogy ezen jogok ne legyenek soha más természetüek, mint a saját honosoknak a hazai törvényekben gyökerező jogai, magától értetődik és ezen szempontból helytelenitenünk kell az olyan szerződés szövegét, a mely más állam honosainak nálunk azon jogokat biztositja, a melyekkel azok saját hazájukban birnak; helytelenitjük ezt daczára annak, hogy ily esetekben is a kölcsönösség meg van állapitva.

Az ilyen szerződésből folyólag aztán beáll azon, nézetünk szerint teljesen helytelen állapot, hogy a szerződő felek hatóságai idegen törvények alapján tartoznak eljárni és itélkezni. Ez véleményünk szerint okvetlenül elkerülendő.

A mondottakból önként következik, hogy nem helyeselhetjük a fennálló szerződések azon intézkedését, mely szerint valamely külföldinek védjegye Ausztriában és Magyarországon csak akkor bir érvénynyel, ha az mindkét állam területén belajstromoztatott.

Igen gyakran fordulhat elő azon eset, hogy valamely külföldi védjegytulajdonos csakis Ausztriában, vagy csakis Magyarországban akarja védjegyét megoltalmaztatni. Az ilyen esetben jogainak érvényesitése oly teherhez van kötve, mely semmiképpen sem folyik a védjegyjog természetéből.

De nem indokolható az Ausztriával kötött szerződésünk azon intézkedése sem, hogy valamely védjegytulajdonosnak az államban bejelentett védjegye hivatalból tétetik át a másik állam lajstromozási hivatalába.

Az ilyen intézkedés ellenkezik azon sarkalatos elvvel, hogy jogokat ultra petitum adni senkinek sem lehet, de egyuttal mélyen belevág az ezen a gazdasági téren a szabadalmi ügyekre nézve már kivivott önállóságunkba is.

Ezek azon alapelvek, a melyekből folyólag a Nagyméltóságod által felvetett kérdésekre teljes szabatossággal lehet megfelelni.

És most még csak egy körülményre bátorkodunk Nagyméltóságod becses figyelmét felhivni.

Nagyon helyesen emeli ki a Központi Értesitő, hogy minél egyformábbak a szerződések rendelkezései, annál kevesebb zaklatásnak vannak a védjegyjogot elnyerni óhajtók kitéve s annál kevesebb formalitásnak vannak alávetve, a mi a kereskedelmi forgalom érdekében lehetőleg szem előtt tartandó.

Sajnos, hogy ezen alapigazság megismerésével nem állanak összhangban érvényben levő szerződésünk rendelkezései.

Ismételten hangsulyozzuk, hogy azon elv, mely szerint a védjegy tujdonosa teljesen saját akarata szerint lajstromozhatja be védjegyét ebben vagy abban az országban, továbbá azon elv, hogy minden állam csak a saját törvényei szerint itélkezzék, a kötendő szerződések kérdését a lehető legegyszerübbé teszi.

És éppen az előbb emlitett oknál fogva nem oszthatjuk azon felfogást, hogy az Ausztriával érvényben álló egyezmény rendelkezései állapitják meg a legteljesebb és legczélszerűbb módon a viszonosságot az elsőbbség kérdésében.

De nem helyeselhetjük ezen felfogást már azért sem, mert ezen egyezményben tulajdonképen nem is a védjegy elsőbbségének megállapitásáról van szó, hanem arról, hogy törvényeinknek megfelelően önállóan és függetlenül védjegyjogot nem engedélyezhetünk.

Ezt pedig csak károsnak kell jeleznünk.

Teljesen átérezzük a nemzetközi relácziók egyszerüsitésének és az egész ipari jogvédelem egyöntetüvé tételének jelentőségét, csakhogy meggyőződésünk szerint ezt nem lehet elérni azzal, hogy az egyes szerződésekben majd ezen, majd azon szerződő félnek teszünk majd ilyen, majd olyan engedményt és kapunk helyébe nagyon problematikus kedvezményeket; mert nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy iparunk és kereskedelmünk mai állásánál, a nyugati országokkal való teljes kölcsönösség daczára is, az, a mit kapunk, sohasem ér fel azzal, a mit adunk.

Szükségesnek tartjuk, hogy az egyes szerződések a fent kifejtett elvek szerint állapittassanak meg, mivel ezek alapján lehet csak világos és egyöntetű intézkedéseket és állapotokat megteremteni; meg vagyunk győződve továbbá arról, hogy a nemzetközi viszonylatok rendezésére nem az egyes szerződésekben, hanem a nemzetközi Unio keretén belül lehet csak sikeresen törekedni, a miért is ugyancsak óhajtandónak tartjuk, hogy Magyarország mielőbb ezen Unio tagjainak sorába lépjen.

Ezeknek előrebocsátása után a felvetett kérdésekre, azoknak sorrendje szerint, a következőkben van szerencsénk megfelelni:

Ad 1. A felelet ezen kérdésre az előzmények után igen egyszerű.

Valamely védjegy, feltéve természetesen, hogy az a hazai törvényeknek megfelel, belajstromozható, tekintet nélkül arra, hogy a származási

országban be van-e jegyezve, vagy sem, azon esetben, ha a védjegytulajdonos államszerződésekből folyó kedvezményeket igénybe venni nem akar.

Ily esetben a védjegyjog teljesen függetlenül és önállóan itélendő meg és jegyzendő fel.

Ad 2. Az 1. alatti kérdésre adott feleletből is már önként következik, hogy azon esetben, ha valamely védjegy tulajdonosa államszerződésekből folyó kedvezményeket akar igénybe venni, nemcsak a védjegynek a származási országban való bejelentését, hanem annak jogérvényes belajstromozását is tartozik, habár a bejelentés után is, igazolni.

Az ilyen esetben az államszerződésekből folyó kedvezmény járulékos joga azon védjegyjognak, a melylyel az illető saját hazájában bir; elengedhetetlen tehát, hogy ezen járulékos jognak alapjoga a maga teljességében ismert legyen és épp oly elengedhetetlen az is, hogy az ily védjegy, melyre nézve a származási ország elsőbbsége vétetik igénybe, minden tekintetben megegyezzék a származási országban érvényesitett védjegygyel.

Ad 3. Valamely védjegynek a származási országban való bejegyzési időpontja természetesen csakis azon esetben jöhet figyelembe, a melyben a a védjegy tulajdonosa a saját hazájában történt bejelentés elsőbbségét akarja igénybe venni.

Ott tehát, a hol a kölcsönösség megvan, az elsőbbséget a védjegynek a származási országban való bejelentése napjától lehet engedélyezni.

Ad 4. Ezen kérdésre határozott nem-mel kell felelnünk és pedig az előzőkben kifejtett elvek alapján és azért is, mert lehetséges az is, hogy valamely külföldi védjegy érvénytelenitési esetei a származási ország törvényei szerint fenforognak, mig a mi törvényeink szerint a védjegy továbbra is minden törvényes kellékkel fog birni.

Még a jogbiztonság szempontjából is tagadó választ kell adnunk ezen kérdésre, a mikor még megjegyezzük, hogy bármely bejegyzett védjegyet csakis a lajstromozási ország törvényei alapján és az azokban megállapitott törlési eljárással lehessen érvényétől megfosztani.

Ad 5. Nézetünk szerint az államfennhatóság fogalmából következik, hogy a magyar korona országainak területén általában csakis a magyar törvények lehessenek mérvadók.

Önként következik ebből, hogy valamely védjegy megbirálásánál kizárólag a hazai törvények legyenek mérvadók és igy valamely védjegynek belajstromozása csakis akkor foganatositható, ha a hazai törvényekbe nem ütközik és hogy minden jogi kérdés, a mely egy, bár külföldi eredetű hazai végjegyből folyik, csakis és tisztán a hazai törvények alapján döntessék el.

Ad 6. A védjegyjognak, mint az individuális jog folyományának természetéből következik, hogy egy külföldit se lehessen kötelezni arra, hogy védjegyét minden körülmények között kénytelen legyen egyaránt belajstromoztatni Ausztriában és Magyarországon is.

Igen gyakran fordulhatnak elő olyan esetek, a melyekben a külföldi védjegytulajnonos az ilyen belajstromozást csakis az egyik vagy a másik államban akarja foganatositani; de nagyban hozzájárul ezen kérdés eldöntéséhez az állami önállóságunkra való tekintet is, ugy, hogy véleményünk szerint a védjegytulajdonosoknak teljesen szabadságában álljon védjegyét akár Ausztriában, akár Magyarországon külön-külön bejegyeztetni, feltéve

természetesen, hogy a két állam egyikében ezek honosai által bejelentett védjegyek nem tétetnek át hivatalból a lajstromozási hatóságokhoz.

Ad 7. és ad. 8. Ezen kérdésre, mely a 8. kérdéssel kapcsolatban és a védjegy átirására és megujitására való utalással lett felvetve, előzőleg kifejtett elvi álláspontunkból folyólag csakis az lehet a válaszunk, hogy valamely védjegy jogviszonyai mindig a lajstromozó ország törvényei szerint birálandók el és hogy az ilyen ügyekben a lajstromozó ország hatóságai járjanak el.

A mi pedig az átirást és a megujitást illeti, ugy ezeknél tisztán a lajstromozó ország törvényei jöhessenek figyelembe, mert az illető védjegy lajstromozása után, külföldi származása daczára is, a belföldi védjegy természetével bir és minden tekintetben mint ilyen birálandó el.

II. Szabadalmak.

A szabadalmakra vonatkozó szerződési feltételek tekintetében a Központi Értesitő hivatkozott számaiban Nagyméltóságod a következő tiz kérdést bocsátja megbeszélés alá:

1. Köteleztessék-e a feltaláló, hogy találmányát először a származási helyen szabadalmaztassa?

2. Mely körülmények között illeti meg a feltalálót az első szabadalmazás elsőbbsége a többi országokban, illetve vajjon a magyar honos által Németországban bejelentett találmányi szabadalom elnyerheti-e a németországi bejelentés elsőbbségét?

3. Ha a származási országban valamely találmány szabadalmat nyert, mennyi idő alatt kell a feltalálónak azt a szerződéses államban szabadalmaztatnia?

4. A szabadalomnak érvénye a származási országban történt szabadalmazásától kezdve számitandó-e?

5. A származási országban megszünt szabadalom fennmaradhat-e továbbra is a szerződéses államban?

6. Köteles-e a feltaláló szabadalmát mindazokban az államokban gyakorlatba venni, a melyekben találmánya szabadalmat élvez?

7. Mennyi idő alatt kell a gyakorlatbavételt eszközölnie?

8. A szabadalom fenmaradásának előfeltétele-e a gyakorlatbavétel igazolása?

9. Gyakorlatbavétel hiányában elegendő-e az engedélyadás?

10. Kényszerithető-e a szabadalomtulajdonos engedély adására?

Legyen szabad itt is legelőször azon általános elvi megállapodásokat Nagyméltóságod elé terjeszteni, a melyekből a felvetett kérdésekre adandó válaszok önként következnek.

Igaz ugyan, hogy a találmányok szabadalmaztatása, illetőleg az ennél követett eljárás körül az egyes államokban még meglehetős nagy különbségek mutatkoznak, de azért már régebben megvan a törekvés arra, hogy az idevágó szabályok lehetőleg egyöntetűekké tétessenek.

Annyi azonban bizonyos, hogy a feltalálónak saját szellemi munkájához, találmányához való feltétlen és kizárólagos joga egész teljességében el van ismerve.

Kétséget nem szenved, hogy teljesen szabadságában áll a feltalálónak

az ő találmányát a speciális viszonyoknak megfelelően bárhol szabadalmaztatnia és nem czélszerű ezekre való tekintetből a feltalálót a szabadalmaztatás szabad választásának jogában korlátozni.

Ezen szempont jogosultsága azonban megszünik abban a pillanatban, a melyben a feltaláló államszerződésekből folyó kedvezményeket akar igénybe venni; ezen esetben mérvadó az a szempont, a mely az államszerződések lényegének megitélésénél jut érvényre.

Az államszerződések ugyanis mindig oly czélból köttetnek, hogy a belföldi honosok számára a külföldön bizonyos kedvezmények biztosittassanak és sohasem azért, hogy a belföldi honosoknak a belföldön adassanak bizonyos jogok; az államszerződések a nemzetközi érintkezést és nem a belföldi jogéletet vannak hivatva szabályozni.

A mint már a védjegyekre nézve volt szerencsénk kifejteni, minden ily államszerződés alapján igénybe vett kedvezmény járulékos jognak tekintendő azon alapjogból kifolyólag, a melylyel az illető saját hazájában bir, a miből önként következik, hogy ily kedvezményeknek igénybevételénél legelőször is az alapjognak kell meglennie, vagyis a jelen esetre vonatkozólag a szabadalom legelőször is a származási országban szerzendő meg.

Az államoknak azon törekvése, hogy az általuk engedélyezett szabadalmi védelem fejében bizonyos ellenértékek nyujtassanak, vezetett a szabadalmak gyakorlási kötelezettségének kimondására.

Nézetünk szerint helytelenül.

Az ellenérték, melyet az állam a szabadalomtulajdonostól elvárhat, kétféle módon nyilvánulhat: közvetlenül vagy közvetve. (Megjegyezzük, hogy az évi díjak nem tekintendők ellenértéknek, mivel azok a kezelési költségek fedezésére szolgálnak.)

A közvetlen ellenérték az ipari tevékenység fokozása, a közvetett pedig az ipari haladás előmozditása. Az ipari tevékenységet a szabadalomnak gyakorlatbavétele volna hivatva fokozni, mig az ipari haladást a találmány maga, mint olyan, mozditaná elő. A mi már most az ipari tevékenység fokozását illeti, csakis akkor fog tényleg beállani, ha a szabadalom tárgya tényleg ipari mértékben állittatik elő; ehhez azonban nem elég a szabadalomtulajdonos jóakarata és anyagi tehetsége, hanem szükséges az is, hogy az ily gyakorlatbavétel foganatositásának alapfeltétele: a szükséglet is meglegyen.

A hol az ily szükséglet nem létezik, ott nem is lehet követelni, hogy a szabadalomtulajdonos szabadalmának tárgyát iparilag, illetve gyárilag előállitsa, vagy alkalmazza.

Azon felfogás pedig, hogy a szabadalomtulajdonosnak a szükségletet meg kell teremtenie, oly követelmény, melyet merőben kivihetetlennek kell mondanunk.

Minden szabadalomtulajdonosnak rendszerint legforróbb vágya, hogy szabadalmának tárgyát gyakorlatilag érvényesitse és rendszerint meg is teszi ezt, ha a szükséglet megvan.

Igaz ugyan, hogy megeshetik az is, hogy a szabadalomtulajdonos nem akarja szabadalmának tárgyát a belföldön gyakorlatba venni, még ha mutatkozik is erre szükséglet. Az ilyen esetben a szabadalomtulajdonost kényszeriteni kell arra, hogy belföldi részére ennek kérelmére engedélyt adjon a gyakorlásra, mert hiszen a dolog lényegére nézve teljesen mindegy, vajjon

maga a szabadalomtulajdonos fokozza ily módon az ipari tevékenységet, vagy pedig annak szabadalmából folyólag az engedményes.

Mindazon törvények, a melyek a gyakorlatbavételt előirják, igen zavaros rendelkezésekben teszik ezt, a mi a jogbiztonság rovására van; következménye pedig ezen rendelkezéseknek az, hogy ott, a hol szükséglet nincs, látszólagos gyakorlatbavételekkel törekszik a szabadalomtulajdonos a törvénynek eleget tenni, a mi pedig sem neki, sem a czélnak egyáltalán nem használ.

A mi már most az ipari haladást illeti, az a szabadalmi leirásnak világos és őszinte szövegezésében és ezen leirás terjesztésének olcsóvátételében és könnyű hozzáférhetésében találja biztositékát.

Ezek a szabadalmakra nézve azon alapelvek, a melyeknek alapján a Nagyméltóságod által fölvetett kérdésekre egyenkint megadhatjuk a válaszokat és pedig a következőkben:

Ad 1. Az előzményekből folyólag ezen kérdésre határozott »nem«-mel kell felelnünk.

Valamely találmányhoz való jog az illető feltalálónak oly korlátlan individuális joga, hogy annak korlátozását bármily irányban is csak károsnak kell mondanunk.

Vannak esetek, melyekben az illető feltalálóra nézve előnyösebb, ha találmányának bejelentését nem a származási országban kezdi meg.

Igy utalunk a spanyol szabadalmi törvényre, melynek értelmében valamely már másutt bejelentett találmány csak behozatali szabadalommal védhető meg, melynek tartama csak tiz év, mig a találmányi szabadalmak husz évi tartammal birnak.

Addig, mig föltaláló az államszerződésekből folyó kedvezményeket igénybe venni nem akar, nem látjuk fennforogni annak szükségét, hogy a feltaláló szabad rendelkezési joga korlátoztassék.

Ad 2. A mint már volt szerencsénk kifejteni, államszerződésekből folyólag csakis külföldi honosok részére lehet kedvezményeket engedélyezni, mig a belföldi honosokra nézve csakis a hazai törvények lehetnek mérvadók.

A konkrét kérdésre nézve tehát a dolog akként áll, hogy a magyar honosnak a Németországban történt szabadalmi bejelentés után eszközölt magyar bejelentésére német elsőbbség nem engedélyezhető.

Az ellenkező felfogást nemcsak elvileg nem tartjuk helyesnek, hanem gyakorlatilag szerfelett károsnak is és e részben véleményük eltér a m. kir. szabadalmi hivatal eddigi gyakorlatában érvényesülő felfogástól.

Az ily irányú gyakorlat következménye közvetlenül az, hogy a belföldi honosok bejelentéseiket a külföldön fogják megkezdeni, minek egyenes folyománya a magyar szabadalmak értékének csökkentése.

Igaz ugyan, hogy a német szabadalmi hivatal s utána indulva az osztrák is, ugy magyarázzák az Ausztria-Magyarország és Németország között fennálló szerződést, mint ezt a m. kir. szabadalmi hivatal, ismét a maga részéről, ezek után indulva teszi, csakhogy nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy német vagy osztrák honosok csak nagy ritkán fogják szabadalmaikat először nálunk bejelenteni; a »kölcsönösség« tehát itt is csak a mi kárunkra az.

Ad 3. Tisztán gyakorlati kérdés az, hogy mennyi idő alatt kell a feltalálónak szabadalmát, ha a származási országban már van szabadalma, a szerződéses államban bejelentenie.

Természetesen ezen kérdés csakis akkor merülhet fel egyáltalán, ha államszerződésekből folyó kedvezmények igénybevételéről van szó.

Az Ausztriával és Németországgal kötött szerződésben megállapitott 90 napi, illetve 3 hónapi idő a gyakorlat követelményeinek teljesen megfelel és helyes is azon intézkedés, mely ezen időtartamot a végleges engedélyezésről szóló végzés kézbesitési napjától számitja, csakhogy kivánatos volna, hogy ezen határidő egyöntetűen 3 hónapban (és nem 90 napban is) állapittassék meg.

Ad. 4. Ausztriával és Németországgal kötött szerződés értelmében az elsőbbség ezen államokban történt bejelentés napjával történik.

Ajánlatos, hogy ezen intézkedés továbbra is fennmaradjon és a szabadalom érvénye ne a szabadalmaztatás napjától számittassék, mivel ekképen a feltaláló bizonyos, a körülményektől függő hosszabb-rövidebb ideig védtelenül van kiszolgáltatva a véletlen esélyeinek, a mennyiben a bejelentéstől a szabadalom engedélyezéséig, különösen a szabadalmakat elővizsgálattal engedélyező országokban, hosszabb idő szokott eltelni.

Természetes, hogy ezen kérdés is csak akkor jöhet figyelembe, ha államszerződésekből folyó kedvezmények igénybevételéről van szó.

Ad 5. A valamely szerződéses államban bejelentett szabadalom az ezen kérdésben felvetett irányban teljesen független legyen a származási országban engedélyezett szabadalomtól; a szabadalmakra még inkább áll azon a védjegyekre nézve kifejtett álláspontunk, hogy a származási országban felmerülő megsemmisitési okok nem szükségképen állanak fenn a szerződéses országban is, ugy, hogy megeshetnék, hogy egy a mi törvényeink szerint teljesen jogérvényes szabadalmat a külföldi törvények rendelkezései alapján kellene megsemmisiteni.

Ad 6. A gyakorlatbavétel kényszere oly teher a szabadalomtulajdonosra nézve, melyet csakis akkor volna szabad ráróni, ha a törvényes intézkedések teljesen világosak lehetnének és ha abból az államra bizonyos előnyök származnának.

Ez azonban ki van zárva, mert mig egyrészt a törvényhozók kényszeriteni akarják a szabadalomtulajdonosokat szabadalmuk gyakorlására, addig másrészt elismerik ezen kényszerintézkedés kényes voltát, a mi legpregnánsabban a gyakorlatba vételre vonatkozó törvényes intézkedéseknek homályos és feltételes szövegezésében nyilvánul.

Igen káros következménye az ilyen határozatlan törvényszövegnek azután az, hogy az illető törvényszakaszokat kétféleképen lehet magyarázni, enyhébben és szigorúbban.

Ennek folyománya pedig az, hogy a belföldivel szemben az enyhe, a külföldivel szemben pedig a szigorú felfogás fog érvényesülni.

De gyakorlati szempontból még egy igen fontos érvünk is van a gyakorlási kényszer eltörülésére; és ez a szabadalomtulajdonosok zaklatásának lehetetlenné tétele.

Mivel ugyanis a törvényes intézkedések ezen a téren világosak nem lehetnek, igen nagy tér nyilik a szabadalmak egész fennállási ideje alatt a szabadalomtulajdonost azzal ijeszteni, hogy szabadalma érvényességét a gyakorlatbavételnek vagy teljes hiánya, vagy hiányos volta miatt megtámadják.

Azt hisszük, hogy a törvény nem intenczionálhatja azt, hogy az ilyen

zaklatások, a melyeknek egyaránt ki van téve ugy a belföldi, mint a külföldi honos, elősegittessenek.

A nemzetközi Unio szerint a szerződő államok egyikében foganatositott gyakorlatbavétel a többi szerződő államban is jogérvényes, a mi már igen nagy megkönnyitésnek mondható.

Gyakorlati szempontból és különösen a mi saját szempontunkból tekintve azonban a dolgot, ezen könnyitéshez hozzá nem járulhatunk, mert nem szabad ismét megfeledkeznünk arról, hogy az ily kölcsönösséggel megint csak mi volnánk megkárositva.

A mi álláspontunk tehát ezen 6. kérdésre az, hogy mindaddig, mig szabadalmi törvényünk a gyakorlatba vételi kényszert kimondja, nem lehet elegendő az, ha a szabadalomtulajdonos szabadalmát csak a másik szerződő fél területén veszi gyakorlatba.

Inditványozzuk azonban, kegyeskednék Nagyméltóságod diplomácziai akcziót kezdeményezni az iránt, hogy a velünk szerződésben lévő államok a gyakorlási kényszert töröljék és helyébe az engedélykényszert statuálják.

Ad 7. Ezen kérdés tisztán gyakorlati értékkel bir és természetesen a gyakorlási kényszer eltörlésével elesnék.

Ezen véleményes jelentés teljessége kedvéért azonban megjegyezzük, hogy ha a gyakorlási kényszer föntartatnék, az 1895. évi XXXVII. t.-czikkben megállapitott 3 esztendei időtartamot elegendőnek tartjuk.

Ad 8. Ezen kérdésre határozottan nemmel kell felelnünk.

A gyakorlatbavételt, ha egyáltalán fentartatik annak kényszere, csakis megvonási per esetén kelljen igazolni.

Ad 9. A gyakorlatbavétel hiányában az engedélyadás a fönnebb (6. pont) kifejtett körülmények között teljesen elegendő.

Ad 10. A szabadalomtulajdonos azon esetben, ha szabadalmát ő maga nem gyakorolja és ha a belföldi szükséglet fedezésére jelentkező belföldi honosnak engedélyt szabadalmának gyakorlására adni vonakodik, igenis kényszerithető legyen az ilyen engedély adására.

Ez az egyedül észszerű megoldása a gyakorlás kérdésének és ezenkivül azon előnynyel is bir, hogy az ebbeli törvények világosak és szabatosak lehetnek és teljesen foganatosithatók is; megszünteti ezen megoldás a gyakorlás terén eddig elkövetett visszaéléseket, illetőleg az ugynevezett látszólagos gyakorlásokat, melyek nem tekinthetők másnak, mint a szabadalomtulajdonos megadóztatásának, melyből azonban sem magának az államnak, sem az iparnak semmi haszna sincsen és melynek következtében már számos szabadalomtulajdonos ejtette el szabadalmát, miáltal az állam igen sok szabadalmi díjtól esett el.

Az ipari titok védelme.

A tisztességtelen versenyről szóló miniszteri törvénytervezet tárgyalásának során ismét napirendre került az ipari titok kérdése. Az egész tervezet anyagából az ipari titok kérdése volt az érdeklődés előterében, mert ezen ponton nemcsak az önálló iparüzők egymásközti viszonyát, hanem a segédszemélyzet és a főnök közötti szolgálati viszonyt is közelről érinti a törvényhozás.

Ezért érdemel az ipari titok kérdése különösebb figyelmet és ezért tűztük ki egyik összes szakosztályi ülésünk napirendjére. A kérdés előadója dr. *Dóczi* Sámuel ügyészünk volt. A behatóbb tárgyalás — előadó szerint — a következő tanulságokkal fog járni:

1. Az ipari titok kérdése nem új joganyag a magyar törvénytárban.

2. A tisztességtelen versenyről szóló törvény tervezete az ipari titok ügyét sok részében hibásan kivánja rendezni:

a) hiba, hogy az ipari titok fogalmát meg akarja határozni, mert ez a tudomány és gyakorlat mai állása szerint sok akadályba ütközik;

b) a tervezet nem bünteti a titoksértőt, pedig e nélkül a védelem, különösen az alkalmazottakkal szemben, tartalom és hatás hiján való lesz.

3. A tervezet jóval innen marad azon a határon, a meddig az osztrák tervezet elmegy.

Az osztrák javaslat bünteti a titoksértőt, a magyar valószinüleg azért nem, mert ennek az utját Horvátország büntetőjogi autonomiája állja el.

Hogy igy a tisztességtelen verseny által károsított magyar iparos hátrányosabb helyzetben lesz, mint az osztrák, az kétségtelen.

Tehát már ezért is kivánatos, hogy az ipari titok kérdése szervesen rendeztessék mielőbb. Akár a tárgyalás alatt álló új ipartörvényben, akár a büntetőtörvényvkönyv novellájában kellene módot találni az ipari titok egységes és következetes kodifikálására.

A rendezés főbb szempontjai ezek legyenek:

a) Teljes kártéritést kell nyujtani a jogos szellemi tulajdonában megkárositott iparosnak, akár menthető volt a titoksértés, akár pedig rosszhiszemű; úgy az alkalmazottal szemben, mint más e csoportba nem tartozó tettesekkel szemben.

b) Büntetés érje ezenkivül a tettest mindig, valahányszor rosszhiszemű volt a cselekedete vagy mulasztása.

c) Alkalmazottal szemben enyhébben birálandó el a jóhiszemű titoksértés, ha a károsító szándék nem ismerhető fel és ha ismét szolgálati szerződést köt, ellenben viselje cselekedetének minden következését, ha kiválása után már mint önálló iparos kerül a biró elé vádlottként.

d) Módot kell találni arra, hogy az alkalmazott és a munkás is igénybe vehesse az ipari titok védelmét, ha a védendő ipari titok az ő jogos szellemi jószága. Az lehetetlen állapot, hogy csak az önálló iparos tarthasson számot jogvédelemre szellemi tulajdonára, a munkás nem. Erre a kiterjesztésre, a munkás ipari titkának megvédésére egy jogrendszer sem gondolt eddigelé és a mi legujabb idetartozó törvénytervezetünk sem vetett ezzel számot.

e) A panasz legyen inditványos, vagyis a biróság csak akkor

járjon el, ha feljelentést tesz a károsult, a ki a panaszt tetszése szerint vissza is vonhassa.

f) Be kell hozni a tilalmi parancs intézményét az ipari titok dolgában is, úgy, hogy az iparos, a ki tudomást szerez a készülő titoksértésről, megelőzhesse az az őt fenyegető sérelmét óvással, birság és kártérités előzetes birói kimondásával. Ez olyan megelőző intézkedés volna, a melytől feltétlenül üdvös hatásokat lehetne várni.

E pontozatokat, mint előadói javaslatot, az illetékes minisztérium elé terjesztettük.

Tisztességtelen verseny.

A kereskedelemügyi miniszter úr fölhivott bennünket, hogy a tisztességtelen verseny kérdésének törvényhozási szabályozásának kérdésével foglalkozzunk. E tárgyban tehát mindenekelőtt lapunkban inditottuk meg az eszmecserét, majd tárgyalásokat inditottunk, hogy a kérdéssel foglalkozó szakférfiak véleményét meghallgassuk és az érdekelt iparoskörök óhajairól tudomást szerezzünk. Abban a fölterjesztésben azután, melyet e tárgyban a kereskedelmi miniszter úrhoz intéztünk, a következőket emeltük ki:

Konstatáljuk, hogy a vélemények és kivánságok erre a kérdésre nézve szerteágazók. Konstatáljuk, hogy magának a tisztességtelen verseny fogalmának meghatározásában sem találkozunk egységes, megállapodott felfogással, a mely egy esetleges törvényhozási akciónak elég széles és elég szilárd alapjául szolgálhatna. A divergáló nézetek csak egyben találkoznak mindannyian: annak a tényleges állapotnak a konstatálásában, hogy a tisztességtelen verseny nálunk többféle alakban megvan és leküzdésére erélyes intézkedések szükségesek.

A véleményeknek ez az ingadozása már magában véve is meggondolásra int, midőn azzal a kérdéssel foglalkozunk, hogy szükséges-e, időszerű-e a tisztességtelen verseny ellen való védekezés végett egy külön erre a czélra alkotandó törvényhez folyamodnunk?

Az európai államok közül egyedül Németország az, a mely külön törvényt alkotott a tisztességtelen verseny ellen. Ez a törvény 1896 május 27-én lépett életbe és rendelkezései szerint a tisztességtelen verseny elkövethető:

a) tisztességtelen reklám által (1—4. §.);

b) a csomagolt árú mennyiségének eltitkolása, illetve hamis mennyiségi adat feltüntetése által (5. §.);

c) a tényeknek meg nem felelő hiresztelések által (6. és 7. §.);

d) az üzleti név, czég, vagy egyéb különleges elnevezésnek megtévesztésre alkalmas módon való felhasználása által (8. §.); végre

e) gyári vagy üzemi titkok elárulása által (9. és 10. §.).

A büntetések kisebb esetekben birói kényszerből állanak, a melylyel a vétkes a további hiresztelésektől eltiltatik, nagyobb kihágások

esetében, különösen mikor a szándékosság is nyilvánvaló, pénzbüntetésnek vagy elzárásnak is helye van. Kártéritési igény mindenkor támasztható.

A németországi legszigorúbb felfogással, mint legenyhébb, szemben áll a franczia biróságok által nyujtott törvényes védelem, a mely a Code civile 1382. szakaszán alapszik, a mely igy szól:

»Minden ténye az embernek, bármily természetű legyen is az, ha evvel egy másiknak kár okoztatik, kötelezi azt, ki ezen kárt okozta, hogy ezt jóvá tegye.«

A többi nyugati államok is megelégszenek azzal, hogy meglevő törvényeiknek megfelelő rendelkezéseit alkalmazzák az előforduló konkrét esetekre és nem nyultak eddig speciális törvényhozási intézkedéshez.

Mielőtt megfelelnénk arra a kérdésre, hogy Magyarországon elérkezett-e az ideje annak, hogy az iparilag sokkal fejlettebb államokat — a melyekben a fejlettebb üzleti élettel együtt a verseny kinövései is természetszerűleg jobban felburjánoztak — megelőzzük a tisztességtelen verseny ellen való speciális törvényalkotással; vizsgálnunk kell azt a kérdést, hogy mostanáig meglevő törvényeink mekkora védelemben részesitik a tisztességes üzletembert a tisztességtelen versenytárssal szemben? E részben nyomon követve a legszigorúbb német törvény rendelkezéseit, megállapithatjuk, hogy:

a) A tisztességtelen reklám ellen az 1884. évi XVII. t.-cz., az ipartörvény, az 58. §-ban ad védelmet, mely azt mondja, hogy:

»Egy iparos, vagy kereskedő sem használhat czégén, nyomtatványain, vagy hirdetéseiben oly jelzőket, jelvényeket vagy adatokat, melyek a tényleges üzleti viszonynak, vagy a valóságnak meg nem felelnek. Az ipartörvény e rendelkezését kiegésziti a kihágási büntető törvénykönyv (1879: XL. t.-cz.) 45. §-a, mely száz forintig mehető birsággal sujtja azt, ki »őt jogosan meg nem illető olyan czímet vagy rangfokozatot használ, a mely által a közönség tévutra vezettetik«. Ezt bizonyára lehet érvényesiteni kereskedő vagy iparos ellen is.

b) A csomagolt árú mennyiségének eltitkolása, illetve hamis mennyiségi adat feltüntetésére vonatkozólag intézkedést találunk az 1893. évi XXXIV. t.-cz.-ben, mely a csomagokban árult czikkek mennyiségtartalmának helyes megjelöléséről szól. Ezen törvényczikk ugyanis azt mondja, hogy a forgalomra szánt oly árúkra nézve, melyek a részletkereskedésben kész csomagolásokban (dobozokban, kötegekben, vagy más tartályokban) fordulnak elő és melyek a vevő előtt sem le nem számoltatnak, sem nem méretnek, vagy mérlegeltetnek, hanem a közforgalomban zárt burkolatokban vagy bizonyos darabszám vagy méret szerint képezik az adás-vevés tárgyát, a menynyiben a mennyiség a csomagon, vagy magán az áron (súly vagy hosszmértékben) megjelöltetik, ezen megjelölésnek a valósághoz híven és a törvényes mértékben kifejezve kell lennie.

Ez a törvényes rendelkezés, épp úgy, mint az ipartörvénynek hivatkozott szakasza, pénzbüntetésben leli szankczióját.

A palaczkokban vagy hordókban árult folyadékok mennyiségének megjelöléséről az 1874. évi VIII. t.-cz. intézkedik.

További ellenszere még az árú mennyiségével üzött visszaélésnek a kereskedelmi törvény 350. §-a, a mely szerint csalás esetében a meg nem felelő árú rendelkezésre bocsátásának elmulasztása czímén nem lehet kifogást tenni.

c) A tényeknek meg nem felelő hiresztelésekre vonatkozólag, ha ezen hiresztelések rágalmazást vagy becsületsértést tartalmaznak, a büntető törvénykönyv határozmányai alkalmazhatók. Ezen esetek azonban a legritkábbak, miután mindenki tartózkodni fog e határig elmenni. De e határon belül hamis hireszteléssel tisztességtelen verseny nagyban űzhető és ez ellen nálunk törvényes védelem nincs.

d) Az üzleti név, czég, vagy egyéb különleges elnevezésnek megtévesztésre alkalmas módon való használatára vonatkozólag bizonyos tekintetben csak az 1875. évi XXXVII. t.-cz., a kereskedelmi törvény intézkedik, a mennyiben ez a 21. és 24. §-okban a czégbitorlást szigorúan tiltja.

e) A gyári, vagy üzemi titoknak az alkalmazottak által való elárulására vonatkozólag törvényeink nem intézkednek, miután törvényeink szerint csak a hivatali titok elárulása büntettetik.

A felsorolt törvényes intézkedéseken kivül van még számos egyéb törvényünk is, a mely a tisztességtelen verseny különböző nemeit büntetéssel sujtja. Ilyenek az élelmiszerek hamisitásáról szóló törvény, a mezőgazdasági termékek hamisitása ellen irányuló törvényünk, a borok mesterséges készitésének és azok forgalomba hozatalának tartalmazásáról szóló törvény és mindenek fölött a legdurvább visszaélés, a megkárositásra irányuló bűnös megtévesztés ellen a büntető törvénynek a csalásról szóló szakaszai.

Véleményünk szerint világos ezekből, hogy a mostani jogrendszerünkben található törvényes védelem nagyjában és a tisztességtelen verseny leggyakoribb eseteire nézve alig marad el a szigorú német törvénytől; sőt részben még túlmegy rajta, a mennyiben a hivatalból való eljárást több esetben lehetővé teszi. Nem mondjuk, hogy ezzel a tisztességtelen versenynek minden elképzelhető esete ki van meritve; de ezt a német törvényről sem lehet mondani, pedig erről a judikatura máris kideritette, hogy némely intézkedésével túllő a czélon és a tisztességtelen verseny üldözésének czíme alatt sok jogtalan zaklatásra ad alkalmat.

Szerintünk nem is képzelhető olyan törvény, a mely minden gondolható esetre provideáló védelmet nyujthat, már csak azért sem, mert a tisztességtelen verseny fogalmát pontosan körülirni, határait szigorúan megjelölni nem lehet.

Azokra az esetekre, a melyekre nézve a fennálló törvényeink-

ben meglevő intézkedések nem elegendők, nem vélnők helyesnek egy külön törvény alkotását már csak azért sem, mert az ipartörvénynek és a büntetőtörvénynek küszöbön álló reviziója amúgy is alkalmat ád arra, hogy egyrészt a hamis reklám ellen, másrészt a btk.-nek a rágalmazásról szóló szakaszánál a versenytárs üzleti hirnevének megtámadása ellen, a csalásról szóló intézkedéseknél pedig a roszhiszemű megtévesztések ellen hathatósabb törvényes védelem kerestessék.

És ha daczára annak, hogy eddigi törvényeinkben a tisztességtelen verseny legtöbb faja ellen van intézkedés és a valótlan tények kérdése, mint a tisztességtelen verseny leginkább előforduló faja éppen ipartörvényünkben talál megtorlást, nálunk az iparosok és iparoskörök s igy együttes szakosztályunkban a felszólalók legnagyobb része mégis a tisztességtelen verseny ellen ujabbi törvényhozói intézkedést sürgetnek; ez világosan mutatja, hogy fennálló törvényeink kellő végrehajtásban nem részesülnek.

A legszükségesebb és a legsürgősebb, a mit tenni lehet s a mire ezuttal is felhivni bátorkodunk Nagyméltóságod figyelmét, az, hogy a meglevő törvényes rendelkezések a tisztességtelen verseny korlátozására és a tisztességes üzletvilág védelmére az eddiginél erélyesebben hajtassanak végre. Nem tartunk erre nézve fölöslegesnek külön figyelmeztetést sem, a mely a kormányhatóságok részéről az alájuk rendelt végrehajtó közegekhez intézendő volna.

Az üzleti világban annyira meggyökerezett a vélemény, hogy a mostani törvények elégtelenek a tisztességtelen verseny gátlására, hogy vagy *a)* az ipartörvény és a büntetőtörvény reviziója alkalmával — ha e revizió legközelebb várható — az előbbinek 58. §-a szigorittassék és az eddiginél hathatósabb alkalmazásáról esetleg a birói kompetenczia révén is gondoskodás történjék; a büntetőtörvénynek a rágalmazásról és becsületsértésről szóló 258 – 261. §-ai aképpen módosittassanak, hogy azokban a hitelrontás ellen is megfelelő megtorlás legyen található s egyáltalán a büntetőtörvény rendelkezései az üzleti csalárdság ellen szigorittassanak, vagy *b)* ha ezen revizió legközelebb nem várható, külön törvényhozási intézkedés adjon védelmet a tisztességtelen verseny ellen.

Mindkét esetben mindazáltal arra vagyunk bátrak utalni, hogy a mi gazdasági életünk viszonyai lényegesen eltérnek a haladottabb Németországétól és olyan külön törvény alkotása, a mely egyszerűen a német törvényt majmolná és hazai viszonyainkat figyelembe nem veszi, aligha válnék előnyére fejlődésben levő gazdasági életünknek.

* * *

A kereskedelmi minisztérium a hozzá beérkezett szakvélemények alapján azután összeállitotta a tisztességtelen verseny tárgyában készitendő törvény alapelveit, terjedelmes megokolással, melyet

lapunkban egész terjedelme szerint közöltünk s azután együttes szakosztályaink ülésén tárgyaltunk.

E tárgyalások eredményeképen újabb felterjesztést intéztünk a miniszter úrhoz.

E fölterjesztés lényege a következő:

Miután Egyesületünk a tisztességtelen versenynek külön törvény által leendő rendezését már egy izben kivánatosnak mondotta és a velünk közlött tervezet-emlékiratban egy ily törvény főelveit vázolja: szakosztályaink ezen elveket olyanoknak találták, melyek alkalmas módon formulázva, a szándékba vett törvény tartalmát képezhetnék.

A közlött alapelveken kivül még oly határozatnak a fölvételét mondták czélszerűnek, mely szerint a vámhivataloknál lefoglalandó az országba behozott az az árú, a mely valamely ország, vagy annak területéhez tartozó község nevével van hamisan ellátva. A versenytársra vonatkozó hátrányos állitások ellen való védelmet a szakosztályok helyesnek és szükségesnek mondották ki, de nem járultak hozzá az üzleti informácziókra nézve statuált kivételhez, hanem annak a kimondását kivánták, hogy az informácziókért az, a ki adja, felelős legyen.

A megtorló intézkedéseket illetőleg az a vélemény nyilvánul, hogy a tervezetben körülirt deliktumok fölött az iparhatóság itélkezzék, de szakértőkkel kibővitve.

Az üzleti titok védelméről a szakosztályok véleménye szerint kell ugyan gondoskodni, de óvakodni kell oly szövegezéstől, mely teret nyitna a zaklatásoknak és az egyéni szabadság korlátozásának.

Szükséges és helyes, hogy büntetendő legyen az, a ki valakit üzleti titok elárulására felbujt és az az alkalmazott, a ki üzleti titkot alkalmazásának ideje alatt elárul. De tovább menő intézkedés felesleges, sőt káros volna. Az üzleti titok védelme az ügynökökkel szemben is biztositandó.

A tervezetben fölemlitett elveken kivül oly intézkedés is szükségesnek találtatott, a mely megtorolja azt, ha valaki magát valamely czég ügynökének, vagy alkalmazottjának szinlelve, annak részére megrendelést szerez és ezt a megrendelést más czégnek adja át.

Továbbá a zugkiállitások és egyéb szédelgés utján osztogatott kitüntetésekről is kellene intézkedéseket fölvenni. Ezeknek az értéktelen kitüntetéseknek a használata a tisztességtelen versenynek egy modern, specziális módja, a melylyel szembe kell szállni.

Az e tárgyban tartott ánkéten Egyesületünket *Neuschlosz* Marcel igazgatósági tag és *Gelléri* Mór igazgató képviselték, a kik Egyesületünk álláspontjának minden irányban érvényt szerezni igyekeztek.

Egyesületünk igazgatója különben az ánkéten a következőket emelte ki:

A most előttünk fekvő törvénytervezetnek is meg vannak a maga történelmi fejleményei és bizonyára nem vétünk a szabadkereskedelem eszményi elvei ellen, ha a becsületes kereskedőt meg akarjuk védeni azzal a kereskedővel szemben, a ki a becsületességet nem tekinti a szigorú erkölcs követelményei szerint. A tisztességtelen verseny ellen való törvény első tervezetét, mintegy 20—22 évvel ezelőtt egy másik törvényben csak ugy

mellékesen találtuk beékelve és akkor az iparosság majdnem egyhangúlag felzudult ellene, mert az iparosok vekszálását látta a tervezet intézkedéseiben. Az ipar azonban nálunk is folyton-folyvást fejlődött és vele fejlődtek azok az üzleti fogások, raffinériák, melyek ellen végre mégis elkerülhetetlen lett védelmet keresni. A 9 és 7 évvel ezelőtt előterjesztett javaslatok tehát már több rokonszenvvel találkoztak és lassan-lassan odafejlődött a dolog, hogy egy ilyen javaslatnak a létesitését már unisono kivánja úgy a magyar ipar, mint a magyar kereskedelem.

Azt a kérdést, hogy külön törvényben szabályozzuk-e a tisztességtelen versenyt, vagy az ipartörvény keretében, nem tartom főfontosságú dolognak, mert ha fájó sebeket van hivatva ez a törvénytervezet meggyógyitani, ugy az orvosra kell bizni az orvosság alkalmazásának módját és adagolását. Ha a kereskedelemügyi miniszter ur, mint a magyar ipar sebeinek orvoslója, külön tervezetet lát jónak az orvosság adagolására, ám legyen az ő akarata szerint, reméljük, hogy a magyar iparnak és kereskedelemnek igy is jól fog esni az ő rendelése és inkább csak arra kell vigyázni, hogy az orvosság az ő összetételében minden tekintetben kifogástalan legyen és a gyógyhatást kellőképen biztositsa.

A tárgyalás eddigi folyamán némi különbséget láttam a jogászi és a praktikus felfogás között. A jogászvilág egyik igen illusztris képviselője hangsúlyozta, hogy ennek a törvénynek *a durva* sértések ellen kell védelmet nyujtani. Az én praktikus felfogásom más irányt jelölne ki a törvény alkotója számára. A durva sértések ellen elég remédiumot nyujt ma is az ipartörvény 58. §-a. De nézetem szerint az a baj, hogy azok a sértések, melyek legjobban fájnak, nem durvák, hanem túlságosan *finomak,* vagyis más szóval, hogy a *tisztességtelen verseny idestova valóságos művészetté fejlődött ki.*

Tisztességtelen versenyt követnek el *a nyomtatványok, minták, csomagolási módok* és más amballázsok utánzásával. Csak egy pár példára utalok; tessék a keserűvizesek harczát megnézni és tessék egy pár hazai kalapgyárba betekinteni, a hol a kalapok bélésébe még mindig külföldi vignettákat követel a megrendelők jelentékeny része.

Tisztességtelen versenyt követnek el a *pótszerek* terjesztésében. A hamisitott csokoládé, bőr, papiros, textilárú stb. mindennap nagyobb és nagyobb tért hódit.

Tisztességtelen versenyt követnek el a *nevek hasonlóságával.*

Tisztességtelen versenyt űznek a *hamis mértékkel,* úgy a folyadékban, mint a hosszmértékben és érdemes volna egyszer megállapitani, hogy hány méterrel kevesebb egy-egy vég vászon, vagy posztó, mint a mennyinek lenni kellene és hány decziliterrel kevesebb a bor, cognac vagy más folyadék, mint a mennyinek azt az eladó jelzi.

Végre tisztességtelen versenyt követnek el az *idegen árúknak honi czégér alatt való elárusitásával,* a mely fejezet állandóan foglalkoztatja úgy a napilapokat, mint különösen néhány szaklapunkat.

De mikor e bajokat orvosolni akarjuk, vigyáznunk kell a magyar ipar bizonyos exisztencziális érdekeire, nehogy lehetetlenné tegyük például egyes pezsgőgyárosainknak, hogy külföldi vignetta alatt nagyobb üzleteket csinálhassanak keletre, vagy más külföldi tartományokra.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban szükségesnek tartanám az *élelmiszer-*

hamisitási törvény létesitését, mely nálunk a mostani tervezet daczára nagy szükséget pótolna. Szükségesnek tartanám külön intézkedést tenni a fogyasztási szövetkezetek némelyikének tisztességtelen versenye ellen, mert a szószék és az iskola nem hivatott fórum arra, hogy az egyik kereskedésnek előnyt csikarjon ki a többi kereskedő rovására. Szükségesnek tartom a *hirlapokban űzött bizonyos brutális reklámok* ellen való védekezést, főleg egyes *kiállitások* alkalmából. Mert példa volt rá, hogy egyes kiállitók Ő Felségével folytatott hosszú párbeszédeket közöltek a lapokban, persze önmagukat kellőképpen feldicsértetve és kitünt, hogy az illetők nem is voltak jelen a kiállitáson a király látogatása idején. Csak legutóbb a sütőipari kiállitás alkalmával megtörtént, hogy egy likőrgyáros nagy reklámokat adott le a lapokban József főherczeggel és Auguszta főherczegnővel való kitüntető beszélgetéséről és kitünt, hogy sem az illető gyáros, de még annak egyetlenegy kiállitási tárgya sem volt akkor a kiállitáson, a mikor a főherczegék körsétájukat megtették. A sajtó az ilyen reklámokért nem felelős, tehát nem is büntethető; de érzékenyen büntetendő az, a ki ilyen czudar reklámokkal visszaél, a ki a legfelsőbb személyeket büntetlenül szegődteti a maga dicséretére, még pedig a legtöbb esetben a maga éppenséggel ki nem érdemelt dicséretére. Különös figyelmet érdemel az ilyen reklámoknál az, hogy ezek a legtöbb esetben a szerény viselkedésű, tisztességes iparosok rovására történnek.

Végre van a tisztességtelen versenynek még egy utolsó válfaja, a melyet a jelen törvényben szintén szeretnék stigmatizálva látni. Nevezetesen *a közszállitásoknál és versenytárgyalásoknál pályázó olyan iparosok ajánlatai, a melyek az egységáraknak is mélyen alatta maradnak.* Habár a közszállitási törvény ezeket már némileg érinti, jó volna az ipar megrontására és a tisztességes verseny gúnyjára törekvő ilyen pályázókat a mostani törvény valamely rendelkezése által is érdem szerint megbélyegezni és tőlük a tisztességes ipart megszabaditani.

Ezzel kimeritettem volna felszólalásomat, de kénytelen vagyok még egy kérdésre kitérni és ez az, a melyet Lánczy Leó kamarai elnök úr vitt bele a vitába, hogy tudniillik milyen fórum legyen az, a mely egyes esetekben szakvéleményt adni lesz hivatva. Teljes elfogulatlansággal állithatom, évek hosszú során tett megfigyelés alapján, hogy erre a legilletékesebb közegek a *kereskedelmi és iparkamarák volnának,* mint olyanok, a kik nemcsak a legképzettebb és legelőkelőbb iparosokat és kereskedőket egyesitik magukban, hanem azért is, mertaz ő szellemi vezetőik, a kamarai titkárok évek hosszú során át annyi becses tapasztalatot és gyakorlati érzéket szereztek és sajátitottak el, hogy az ő idevágó értékes munkájukat semmiféle más biróság helyettesiteni vagy pótolni, legjobb meggyőződésem szerint, nem volna képes.

A csődönkivüli kényszeregyezség.

Dr. *Back* Frigyes egyesületi jogtanácsos az Omke-ben, a csődönkivüli kényszeregyezségről tartott szaktanácskozmányról, a melyen Egyesületünket képviselte, a következőkben tette meg nekünk jelentését:

Mindenekelőtt megállapitandó, hogy ez az ánkét nagyon szerencsésen volt összeállitva. Ugyanis az ipari és kereskedelmi egyesületeken kivül a jogi fakultás is meg volt hiva, azonkivül a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék, a táblának és kuriának több birája, valamint a fővárosi ügyvédi karból is azok, a kik e kérdéssel már foglalkoztak.

A tanácskozást az elnöki megnyitó után dr. *Schreyer* Jakab vezette be, a ki még 1892-ben *Szilágyi* Dezső akkori igazságügyminisztertől megbizást kapott ily törvénytervezet kidolgozására.

Tervezete azonban, melyhez a megkérdezett kereskedelmi és ipari, valamint ügyvédi kamarák majdnem kivétel nélkül hozzájárultak, a törvényhozás elé nem került, ugyszintén az ujabb átdolgozott tervezete sem, a mely *Polónyi* miniszter megbizása folytán készült.

A megindult vitában az összes felszólalók egyhangulag azon nézetnek adtak kifejezést, hogy a kényszeregyezségnek csődönkivüli létesitése és szabályozása feltétlenül szükséges és miként *Nagy* Ferencz ny. államtitkár kijelentette, ha a kereskedők azt akarják és kivánják, úgy a jogászoknak nem is szabad már kérdezni, hogy ez jó-e, vagy szükséges.

A részletes vitában nagyobb nézeteltérés csak két pont körül volt, hogy vajjon az intézmény nem kereskedők javára is szóljon-e és hogy magában a törvényben egyszázalékos egyezségi minimum ne állapittassék meg.

A legtöbben azon helyes álásponton voltak, hogy csak kereskedő fizetésképtelensége esetére szóljon a törvény és hogy egyezségi minimum ne állapittassék meg.

Az elnök a második napon az ánkétet azzal fejezte be, hogy a felhangzottak közlése mellett a kereskedelemügyi és igazságügyminiszterek fel fognak kéretni, hogy a kész tervezetet mielőbb nyujtsák be a képviselőházhoz.

Vasárnapi munkaszünet.

A vasárnapi munkaszünet rendezése tárgyában kifejtett munkánkat Egyesületünk félszázados története tüzetesen ismerteti. Most csak arra szoritkozunk, hogy az időközi intézkedéseket röviden érintsük.

A Kereskedelmi alkalmazottak országos egyesülete fölterjesztést intézett a keresk. miniszter urhoz a vasárnapi munkaszünetnek szigoru érvényesitése tárgyában. A miniszter ur ez ügyet véleményadás végett hozzánk küldvén, a tárgyra nézve még 1908-ban a következőkben tettük meg előterjesztésünket:

A kérelem első feléről, a vasárnapi munkaszünetnek egész napra való kiterjesztéséről, általánosságban nem nyilatkozhatunk, mivel ez a kérdés, a különböző helyi viszonyok, a különböző évadok és árúczikkek természete de a fogyasztó közönség igénye szerint is, más-más elbirálás alá esik.

Még nehezebb volna általánosságban véleményt mondanunk a kérelem második felére, az üzleti óra egységes szabályozására nézve, mert erre nézve nemcsak minden városban, de minden utczában, sőt minden üzletben más-más szempontok az irányadók s igy az üzleti záróra kérdését általános rendelkezéssel szabályozni majdnem lehetetlenség lévén, az e tárgyban fölterjesztett kérelem figyelembevételre nem számithat.

Lehetséges azonban egyes konkrét esetben — lehetőleg az érdekelt üzlettulajdonosok branchejainak önkéntes és egyértelmű hozzájárulásával — az üzleti zárórát szabályozni s készséggel kijelentjük, hogy esetről-esetre fölmerülő konkrét kérdések elbirálásánál mindenkor készségesen állunk véleményünkkel rendelkezésre.

A kereskedelemügyi miniszter ur továbbá véleményadás végett megküldte a magántisztviselők 1896. évi országos kongresszusa által a *kereskedelmi és ipari irodákra* nézve a kötelező teljes vasárnapi munkaszünet érdekében hozzáintézett fölterjesztés másolatát, melyre nézve ugyancsak a fönnebbiek értelmében adtunk véleményt.

A vasárnapi munkaszünet a *sütők* kivánalmainak főleg azért nem felel meg, mert a mai rendszer mellett alig képesek a nagyközönség igényeit kielégiteni. E czélból a sütőmesterek még 1901 ben Egyesületünk helyiségeiben ülést tartottak a főbenjáró kérdések tisztázása végett. Az akkori megállapodások a következőkben foglalhatók össze: 1. A mennyiben vasárnap éjjel a teljes munka korábban kezdődhetik, mint a mostani rendelkezések szerint, a sütőmesterek hajlandók beleegyezni a vasárnapi munkaszünetnek az eddigi déli 12 óra helyett délelőtt 10 órakor való megkezdésébe, úgy azonban, hogy a magánfelektől érkező sütnivalók kisütését egy önként ajánlkozó és külön dijazandó inspekcziós által szabad legyen déli 12 óráig elvégeztetni. 2. Az értekezlet felkérte az Országos Iparegyesületet, irjon fel a kereskedelemügyi miniszterhez az iránt, hogy az alágyujtás vétessék ki az ipari munka fogalma alól és nyilvánittassék cselédmunkának, a mely házi cseléd által bármikor végezhető. 3. A harmadik kérdést illetőleg, a mely az előmunka és a teljes munka megkezdésének idejére vonatkozik, az értekezlet határozatképen kimondta, hogy az elkülönités fentartandó, azonban mivel a dagasztási és kovászolási munka nem tarthat tovább két óránál, szükséges, hogy ha az előmunka 10 órakor megkezdődik, a teljes munka 1 óra helyett már 12 órakor megkezdhető legyen. Ennek fejében hajlandók a mesterek a munkaszünetnek déli 12 óra helyett délelőtt 10 órakor való megkezdésébe beleegyezni.

Ilyen értelemben ment el fölterjesztésünk a kereskedelmi miniszter urhoz, a ki e tárgyban közvetitésünkkel a segédeket is meghallgatta s a döntést olyképpen intézte, hogy a sütők kivánalmainak nagy része teljesült.

A székesfőváros tanácsa véleményünket kérte ki arra nézve, hogy a vasárnapi munkaszünet tárgyában 14.837/1892. szám alatt kibocsátott kereskedelemügyi miniszteri rendeletet nem kellene-e olyan

rendelkezéssel kiegésziteni, a mely szerint *Budapesten, a hol az országos vásárok két hétig tartanak, a vasárnapi kötelező munkaszünet a vásár következtében csak a vásár első napjára függesztetik föl.*

A kérdés beható megfontolása után véleményünket a következőkben terjesztettük elő:

Mindenekelőtt konstatálni kivánjuk, hogy az illető vásár hangulatából sohsem lehet előre megitélni, melyik vasárnap lesz a helyi kereskedőre és iparosra nézve fontosabb s igy exisztencziális érdekek sérelme nélkül sem az egyiket, sem a másikat a szabad vásár köréből kiemelni nem volna helyes. Az idézett miniszteri rendeletnek továbbá nyilván az is az intencziója, hogy a helyben lakó iparosok és kereskedők ne szenvedjenek károsodást azáltal, hogy a vidékről vásárra jövő kereskedők és iparosok a vásár egész tartama alatt, tehát vasárnap is, jogositva vannak áruikat eladni. A rendeletnek ezt a helyes intenczióját hiusitaná meg az olyan módositás, a mely a helybeli kereskedőknek és iparosoknak elárusitási jogát a vásár tartama alatt korlátozná. Minthogy pedig nem tartanók helyesnek, hogy a vidékről jövő vásározókkal szemben a helybeli iparos és kereskedő megrövidittessék, ennélfogva az idézett miniszteri rendeletnek a jelzett értelemben való módositását nem helyeselhetnők.

Tudomásunk szerint az iparügyi bizottság és a tanács is magáévá tette ez álláspontot és illetékes helyen ily irányú felvilágositást adott.

Az ipari munkának vasárnapi és ünnepnapi szüneteléséről szóló törvényjavaslat tárgyában 1908. október hó 7-én és 8-án a kereskedelemügyi minisztériumban *szaktanácskozmány* tartatott. Az értekezleten a kereskedelemügyi minisztériumon kivül képviselve volt a belügyminisztérium, a földmívelésügyi minisztérium, az igazságügyminisztérium, továbbá a gazdasági érdekképviseletek csaknem kivétel nélkül. Egyesületünket *Thék* Endre és *Ullmann* Adolf alelnökök, *Vikár* Béla igazgatósági tag és az igazgató képviselték.

Ez értekezlet elé terjesztettük azt az emlékiratunkat, melyet az e tárgyban tartott házi ánkétünk tárgyalásai során kidolgoztunk és megállapitottunk s melybe a *fürdőhelyen* lévő üzletek nyitvatartása tárgyában elfoglalt álláspontunkat is fölujitottuk. A miniszteri szaktanácskozmány bizottságot küldött ki, a mely a törvényjavaslatot az értekezlet megállapodásai értelmében átdolgozta. Ennek az elaborátumnak alapján és a szaktestületek javaslatainak figyelembevételével az országos ipartanács állandó bizottsága átdolgozta a törvénytervezetet. A kereskedelemügyi miniszter egybefoglalva kiadta egy vaskos füzetben az eredeti törvényjavaslat-tervezetet, a szaktestületektől beérkezett véleményeket, az ánkéten és az ipartanácsban lefolytatott tárgyalásokat, a kiküldött bizottság módositását és az ipartanács állandó bizottsága által korrigált új tervezetet és azt ujra leküldte az összes szakköröknek és az ipartanács tagjainak ujabb véleményadásra.

Az ipartanács plénuma márczius hó 8-án tartott ülésén vég-

legesen elintézte a témát úgy, hogy most már csak a törvényhozási tárgyalás van hátra. De ez azután még nagyon is hátra van.

A margaringyártás vasárnapi munkaszünete tárgyában a kereskedelemügyi miniszter úr az Egyesülethez intézett leiratára adandó véleményes jelentés a gyáripari szakosztályban élénk vita tárgyát képezte. Mig egyesek ugyanis nem szivesen látják a vasárnapi munkaszünet folytonos lazitását, addig mások utalva a kiváló közgazdasági momentumokra, a melyek a hazai termékek lehető legjobb értékesitéséhez füződnek, megadandónak vélik a kivételes engedélyt. A szakosztály elnöke, br. *Lipthay* Béla közvetitő inditványa értelmében oly megállapodásra jutott, hogy a faggyú feldolgozásának vasárnap déli 12 óráig való megengedését javasolta az igazgatóság útján a kereskedelemügyi miniszternek.

A csomagokban árult czikkek mennyiségtartalmának meghatározása.

A csomagokban árult czikkek mennyiség- és sulytartalmának meghatározása tárgyában a kereskedelemügyi miniszter úr tüzetes véleményt kért tőlünk. Az érdekelteknek irásbeli ánkét útján történt meghallgatása után a miniszter urhoz a következő fölterjesztést intéztük:

1. A csomagolt árú mennyisége gomboknál, szegecseknél, tűknél, aczéltollaknál, czipőpeczkeknél, áraknál, fűzőszemeknél darabszám, kapcsoknál súly vagy darabszám, szegeknél, peczkeknél, gyertyáknál és zsákokban forgalomba kerülő szénnél súly szerint volna megjelölendő.

2. Kötelezővé tett megjelölés a darabszám szerint megjelölt árúknál a darabok számának a csomagra, dobozra, ládára szembetünő helyen való reányomásával, a súly szerint való megjelölésnél ugyanugy, a nettotartalom feltüntetésével történhetnék legczélszerübben. A zsákokban forgalomba kerülő fa- és kőszén csomagolása tekintetében különösen a következők ajánlatosak:

a) csakis varrásnélküli, vagy belül varrott, teljesen jó zsákok használhatók; foltozott zsák varrásának belül kell lenni, hogy a kihordók fel ne vághassák és be ne varrhassák;

b) minden zsákon (ép úgy, mint a lisztes zsákon) a kötőzsineg áthuzandó és a szállitó czégével ellátott ólomzárral olyképen biztositandó, hogy

c) egy, a szén fajtáját, minőségét, sulyát és a szállitó nevét tartalmazó kellő erős anyagból készült bárcza a kötőzsinegre füzve, az ólomzár eltávolitása nélkül le ne vétethessék.

A gomboknál és aczéltollaknál a következő felirat ajánltatik:

1 nagyod — 144 drb; szegeknél és tűknél: 1 csomag — 1.000 drb. A megjelölés nyomtatott czimkékkel vagy számozógéppel történhetik.

3. Az érdekeltek egy része aggályait fejezte ki a darabszám szerint való megjelöléssel szemben, a mely eddig nem szokásos és általánossá tétele nehézségekkel jár.

Az e tárgyban a kereskedelemügyi miniszter urhoz intézett fölterjesztésünk lényege a következő:

A csomagokban árult czikkek mennyiségtartalmának helyes megjelöléséről szóló 1893. évi XXXIV. törvényczikk alapján kibocsátandó rendelet tervezetét, a melyet Nagyméltóságod 83811/VIII. B. számu nagybecsü leiratával véleményadás végett Egyesületünknek megküldeni méltóztatott, összes szakosztályaink együttes ülésén megvitatás alá bocsátottuk. Az ülésen felmerült észrevételek mérlegelése után véleményünket a következőkben van szerencsénk egybefoglalni:

A tervezetet általánosságban helyesnek és az annak alapján kibocsátandó rendelet életbeléptetését kivánatosnak tartjuk. Szükségesnek véljük azonban, hogy a rendelet végrehajtására ezzel külön megbizandó közegek ügyeljenek föl, a kiknek feladatuk lenne a rendelet intézkedései szerint való elárusitás folytonos ellenőrzése, mert különben a rendeletnek a gyakorlatban aligha lehet foganatja. A rendelet részleteire nézve csupán az az óhajtásunk, hogy a *b)* pontban a tiszta suly megjelölésével forgalomba hozandó czikkek között a calciumcarbid is felsoroltassék.

Az árurészletügy szabályozása.

Az ingó dolgok részletfizetésre való eladása tárgyában a kereskedelemügyi miniszter urhoz intézett felterjesztésünkben az iparosságnak a szakosztályainkban és e tárgyban tartott szaktanácskozmányainkban kifejezett óhajait már régebben a következőkben foglaltuk össze:

Lényeges különbség áll fenn a részletfizetésre eladatni szokott tárgyak különböző neme között. Mig ugyanis az ily tárgyaknak nagy részére nézve a részletfizetésre való eladás korlátozása mindenesetre kivánatos, miután a tapasztalatlan vevők megkárositásával jár; addig másrészt oly tárgyak is vannak, melyeknek részletfizetésre való beszerzése utján az illető vevő termelését tökéletesitheti, a mi kétségtelenül közgazdasági fejlődést jelent. Az utóbbiak sorába különösen a mezőgazdasági és ipari gépek és egyéb üzemű berendezések tartoznak.

Ennélfogva kivánatosnak véljük, hogy eme kétféle természetű ingó dolgok között bizonyos elkülönitő határvonal vonatnék és mig általánosságban az ingó dolgok részletfizetésre való eladása esetleg bizonyos korlátozásnak volna alávetve, addig a közgazdasági fejlődést előmozditani hivatott gépi és üzemi berendezésekre nézve oly intézkedések léptetnének életbe, melyek a részletfizetésre való beszerzést ne korlátoznák, hanem mind a vevőre, mind az eladóra nézve inkább megkönnyitenék és az ez irányban előfordulni szokott zavarokat eloszlatnák, a jogi helyzetet nem tisztáznák és biztos alapra helyeznék.

A határvonal megvonása nézetünk szerint nehézségekbe ütközik, a mennyiben az oly tárgyak, melyek *a vevő termelési, vagy üzemi berendezésének, vagy tökéletesitésének* előmozditására vannak szánva (a minők például az üzemhez szükséges gépek, eszközök, szerszámok, berendezések), igen könnyen megkülönböztethetők az oly tárgyaktól, melyek a termelés, illetőleg üzemhez egyáltalában nem tartoznak.

A mi már most a termelés előmozditására czélzó tárgyak *kedvezményét* illeti, erre nézve azt vélnők javasolhatni, hogy az ilyen tárgyakra nézve az eladónak jogában álljon az eladáskor kötött szerződésben magának azt a jogot fentartani, hogy mindaddig, mig az illető tárgy kikötött ára teljesen lefizetve nincs, ez a tárgy *az eladó tulajdonának* legyen tekinthető; magától értetvén, hogy a vételár teljes lefizetése után az illető tárgy a vevő tulajdonába megy át.

Ezen intézkedés által igen sok bajnak és viszálynak elejét lehet venni és a helyzet nemcsak az eladóra, hanem a vevőre nézve is sokkal előnyösebb lenne, a mennyiben egyfelől a vevő netaláni más tartozása révén az illető géptől vagy berendezéstől megfosztható nem lenne és ebből folyólag az eladó oly nagy rizikónak kitéve nem lévén, e rizikóköltség elesésével olcsóbban adhatná el az illető gépet vagy berendezést; a mi az ilynemű forgalom növekedésével viszont az eladónak is előnyére válna.

Ez az eszme különben félig-meddig bent van a törvényjavaslat-tervezetben is, a mennyiben az 1. §-ban ki van mondva, hogy az eladó fentarthatja azt a jogát, »hogy a szerződés nem teljesitése esetében a szerződéstől visszaléphessen«. Csakhogy ebben az alakban a jogi konzekvencziák nagyon bizonytalanok és különösen idegen követelésekkel szemben az eladó elsőbbsége biztositva nincs.

Ez a bizonytalanság volt eddig is a részletfizetési üzlet egyik legkárosabb hatású mozzanata. Mert a ki e téren tapasztalattal bir, tudja, hogy a részletfizetésre eladott tárgyak (a gépektől eltekintve) a valódi értéknél többnyire két-háromszoros áron szoktak eladatni, a mi többnyire onnan eredt, hogy az eladó a vevő hitelképtelensége miatt igen nagy rizikónak volt kitéve és ezt az eladási ár magassága által kellett ellensúlyoznia.

Ha azonban tulajdonfentartási joga a teljes lefizetésig az eladónak megengedtetnék, ez a túlságos rizikó elesnék és akkor a szolidabb üzletek sem vonakodnának a részletfizetésre való eladásoktól, a mi önként maga után vonná a túlzott árak leszállitását és ezáltal a tapasztalatlanabb vevők megkárositásával járó bajok megszüntetését.

Ép ez okból ezt a fentartási jogot esetleg ki lehetne terjeszteni az üzemi rendelkezéseken kivül mindazon tárgyakra is, melyek tőkebefektetést jelentenek.

Néhány évvel később, az 1900-ik esztendőben, a kereskedelemügyi miniszter ur ujból felhivta Egyesületünket, hogy az árurészletügyről szóló törvénytervezetre nézve véleményét nyilvánitsa. A miniszter ur e felhivásának eleget teendő, a megküldött törvénytervezetet előbb összes szakosztályaink együttes ülésén bocsátottuk megvitatás alá, azután végrehajtó-bizottságunk foglalkozott vele részletesen és mindezeknek alapján véleményünket a következőkben terjesztettük a miniszter ur elé:

Mindenekelőtt általánosságban kénytelenek vagyunk kimondani, hogy a törvénytervezet, úgy, a mint előttünk fekszik, káros az iparra és a kereskedelmi forgalomra. A mi viszonyaink között szokásos adásvételeknek tulnyomó része részletfizetés mellett történik, annyira, hogy az összes ügyleteknek 10%-a sincs, a mely nem részletügylet. Tudvalevő ugyanis, hogy az iparos, csakhogy tuladhasson készitmé-

nyén, szivesen hitelezi a vételár egy részét és örül, ha követelését részletekben megkaphatja. Az ügyleteknek e tulnyomó részére nézve a tervezetben foglalt szigoru korlátozások életbeléptetése nemcsak nem indokolt, hanem annyit jelentene, hogy az ilyen ügyletek a jövőben teljesen lehetetlenek volnának.

Minthogy pedig meg vagyunk győződve arról, hogy a tervezetnek ilyen intencziója nem lehetett, arra kértük a miniszter urat, hogy a tervezetnek olyan módositását eszközölje ki az igazságügyminiszter urnál, a mely mellett az emlitett ügyletek továbbra is lehetségesek volnának. Erre nézve első sorban a részletügyleteknek teljesen szabatos, minden kételyt, félreértést és homályt kizáró olyan definicziója szükséges, a mely a tervezett törvény intézkedéseit az ügyleteknek éppen csakis arra a körére szoritaná, a melyre nézve a tervezet a szabályozást czélba vette, de a hitelezésre, vagy a hitelezéssel létrejött ügyletek nagy számára, mert velök rendszerint a tartozás törlesztése részletekben történik, a részletügylet definicziójából kizárja s rájuk nézve a rendes törvényeket, kivált a kereskedelmi, esetleg a váltótörvény intézkedéseit tartja fenn.

Feltéve, hogy a részletügyletnek ily definicziója biztositja a nálunk rendszerességre jutott hitelben szolgáltatott ügyletek rendes lebonyolitását, azon áruügyletekre nézve, a melyeket a javaslat szem előtt tartott s a melyek tekintetében leginkább a vevők érdekében a javaslat szabályozást czéloz, a velünk közlött tervezetet megbiráltuk. A következőkben terjesztettük elő észrevételeinket:

Az 1. §. a részletügylet fogalmának a már kifejtettek szerint szükséges, szabatos definicziója mellett, mindenesetre akként szövegezendő, hogy abból világosan kitünjék, hogy az iparos által üzletkörében eszközölt eladás reá nézve kereskedelmi ügylet.

Egyáltalán nem szerencsés a javaslat 3. §-ának némely rendelkezése. Azt mondja ugyanis e szakasz, hogy a vevő az árú hiányait keresettel, vagy kifogással az utolsó részlet lefizetéséig s ha az utolsó részlet hat hónapon belül fizettetett, hat hónapig érvényesitheti.

E rendelkezés, mely az értékpapirok részletügyletéről szóló javaslatból van átvéve, az árúrészletügyletre nem alkalmazható és az egész részletügyletet teljesen bizonytalanná teszi, mert ekként a vevő perrel mindig, hosszú idő letelte után is, megtámadhatja. Erre semmi gyakorlati szükség sincs sem a vevő, sem az eladó szempontjából. Az ügyletek rendszerint az eladó jótállása mellett köttetnek ma is, fognak még inkább köttetni a jövőben. Az eladó e kötelezettsége biztositja a vevőt a tapasztalható hiányok tekintetében. Legfeljebb az válnék szükségessé, hogy a jótállás ügye, melyről az egész javaslatban szó nem esik, szabályoztassék. De azt, hogy egy megkötött, részben, sőt nagy részben teljesitett ügylet bármikor megtámadható legyen, veszélyezteti általában az egész árúrészletüzletet.

A rendelkezés igy, a mint az emlitett §-ban ki van fejezve, legtöbb árúnál, pl. ruházatnál, butoroknál s egyéb azonnal használatba vett tárgyaknál az eladót a vevővel szemben a lehető legnagyobb zavarokba hozná.

A részletügylet utján szerzett árúk egy tetemes része olyan természetű, hogy a hiányok az átvétel után nyomban konstatálhatók. Egy részüknél pedig bizonyos időtartamhasználat után megállapithatók.

A szabályozásnak tehát akként kell történnie, hogy a kifogás és hiány keresete az átvétel után bizonyos záros határidő alatt legyen meginditható. E záros határidő terjedelmére nézve mi általában egy hónapot elegendőnek tartunk.

A 3. §. tehát véleményünk szerint akként módositandó, hogy a vevő az árú hiányait keresettel vagy kifogással, a mennyiben erre nézve hosszabb idő ki nem köttetett, egy hónapon belül érvényesitheti.

Elhibázott szerintünk a 4. §. rendelkezése, mely szerint megtámadható az ügylet, ha a készfizetési és a részletügyleti vételár között s annak a részletügylet tartama szerint számitandó évi 30%-át meghaladja. Elvileg e rendelkezés már egyenesen a hatósági árszabályozás jellegével bir, mely a modern törvényhozásokból ki van küszöbölve. Igaz, hogy az értékpapiroknak részletfizetés mellett való eladásánál (1883: XXXI. t.-cz. 8. §-a) ily rendelkezés érvényben van, de a nyilvános árjegyzéssel biró értékpapirt és a közönséges materiális árút, melynek egy ugyanazon városban 30%-nál változatosabban hullámzó ára van, egy kalap alá vonni nem lehet.

Kétségtelen, hogy a részletügyletek ellen felhangzó panaszok zöme a vételár magassága és a vételárnak az árú minőségéhez képest való aránytalansága körül konczentrálódik, mert ez ügylet az árpalástolásra kétségtelenül csábitó alkalom. Az eladó koczkázatáért ebben keres kárpótlást, a vevő pedig hajlandó elnézni azt, ha könnyitett fizetési feltételeket nyer.

Mind a mellett nem helyeselhető a javaslat álláspontja, mert nincs czinozura az ár meghatározásához. Hogy mi a piaczi ár, számtalan esetben nehezen állapitható meg. Az eladók között nagy aránytalanságot szül, mert p. o. másként alakul az, ha az eladó az árút maga állitja elő, másként, ha ő ismételadó, p. o. szabó és készruhakereskedő, asztalos és butorkereskedő, kerékpárgyáros és kereskedő stb.

A »készfizetés mellett elérhető forgalmi ár« megállapitása számos nehézségekbe ütközik s igy e körül a perek végtelen áradata keletkezhetik. Erre a törvénynek alkalmat nyujtani nem szabad s igy az árhatározás mellőzendő. Hogy a vevő ez oldalról ki ne zsákmányoltassék, a verseny gondoskodni fog. Ez a legczélszerűbb árszabályozó, mely elejét veszi az exorbitáns áraknak.

A vevő érdekei e ponton kevésbé vannak veszélyeztetve, a mivel szemben aztán figyelembe veendő, hogy mily koczkázattal, mily költségekkel van egybekapcsolva az eladóra nézve ez az üzletág. Hitelbiztositéka nincs. Perrel czélt a legritkábban ér s a részletügylet leggyakrabban valóban a legkifejezettebb személyes hitel.

A 4. §. tehát, tekintettel arra, hogy fix összeget, a melyen túl valamely árút eladni nem lehet, bajos meghatározni s e részben minden árúczikknek más a természete: kihagyandó; de legföljebb a felén túli sérelem miatt való megtámadhatóság kimondásával helyettesitendő. Igaz, hogy jogrendszerünk a felén túli sérelmet nem ismeri, de jobb idegen elvet alkalmazni, mint az 5. §. szerint életviszonyainknak meg nem felelő intézkedésekkel az ügyletet lehetetlenné tenni.

Az 5. §. utolsó bekezdése kimondja, hogy a biró a szóbeli megállapodásokat akkor is figyelembe veheti, ha azok az okirattal ellenkeznek.

Ezt az elvet itt ilyképen, mintegy tüntetőleg kifejezni, czélszerűtlen, mert szinte nyilt felhivás a felekhez és első sorban a vevőkhöz és bizonyos mértékben megingatja azt a helyes közfelfogást, hogy a mi a felek között irásban van kikötve, az helyes és megáll. E köztudatot gyengiteni nem helyes dolog. S mivel a modern perjog (1893 : XVIII. t.-cz. 64. §.) a szabad bizonyitást ugy is megengedi, felesleges az itt való ráutalás, ha ezt tartalmazza is az osztrák hasonló törvény.

Az 5. §. tehát nézetünk szerint kihagyandó.

A 6. §. *a)* pontja következőleg módositandó:

»Csak okiratban köthető ki, hogy a részletfizetésből folyó vételárfizetési határidők be nem tartása miatt, az egész hátralékos vételár egyszerre esedékes.«

A szakasz utolsó bekezdése ellen, mely az okirat elolvasását sajátkezű aláirásával kivánja bizonyitani, esetleg névíró, de mindenképen még más két tanu aláirását követeli, elvileg nem tehető kifogás. Azonban az ügyletkötés természetével és nehézségeivel ez intézkedés számot nem vet. Számtalanszor a vevő kivánja a diszkrécziót, számtalanszor pedig a tanuszerzés nehézkes, sokszor — bizalmatlanság okán — szinte lehetetlen. Az ily korlát a vevőre hátrányos, nem pedig az eladóra. Ennek mellőzése érdekében talán czélszerűbb volna, ha bizonyos vételárösszegen túl követeltetnék az irásbeli alak s nem tétetnék ezáltal költségesebbé és nehézkesebbé az apró-cseprő kis részletügylet, melynél épen a legszegényebb réteg van érdekelve.

A 7. §., mely azon feltételeket irja körül, hogy mikor követelheti az eladó a vételárhátralék teljes kifizetését, a vevő érdekeinek nem felel meg s szabatosabb meghatározásra szorul. A javaslat szerint — a külföldi törvényhozás nyomán — két egymásután következő részlettel való késedelem esetén, ha a hátralék a vételár tizedrészét teszi, követelhető az egész hátralékos összeg. A vevő védelme szempontjából sokkal ajánlatosabb volna, az, hogy tekintet nélkül a hátralék összegére, az egész hátralék csak akkor legyen követelhető, ha heti részletek esetén 4, havi részletek kikötése esetén legalább 2 havi részlettel marad adós a vevő.

Nem előnyös a vevőre a 8. §. sem, mely szerint csak »a még le nem járt részletek időközi törvényes kamatát« vonhatja le, ha egyszerre akarja a hátralékos vételárat fizetni, viszont az eladó is köteles az engedményt megtenni.

A részletvételár meghatározási momentumaihoz képest ez engedmény kevés, miért is ez a felek szabad egyezkedésének volna fentartandó.

Ehhez képest a 8. §. második bekezdése a következő pótlással egészitendő ki:

»...és a vevő ez esetre a maga részére kedvezőbb feltételeket nem kötött ki.«

A 9. §. nem világos, tehát átdolgozandó; utolsó bekezdése mindenesetre módositandó.

A 10—13. §-ok ellen, melyek a tulajdonjog fentartásával történt eladásokról szólnak, általánosságban nincs észrevételünk; csupán a 13. §. némely rendelkezései aggályosak. Igy az, hogy a jelzett módozat szerint, ha az eladott dolog az átadás után véletlen eset folytán elvész, megsemmisül vagy megromlik, vevő le nem járt követelése szintén megszünik, illetve aránylagosan leszállitandó. A »véletlen eset« meghatározás tág, perlekedésre

alkalmat nyujtó, miért is helyettesitendő az »elemi esemény« (vis major) által, bár elismerjük, hogy ez sem egészen kimeritő. (A lázadas, zavargás stb. eseteit például nem öleli fel.)

Hasonlókép szerfelett tág értelmű az »elveszés« szó is (2-ik bekezdés).

A 14. §. sokban hézagos, homályos. Az értékesökkenés számos tárgynál aránytalanul nagy, melyre a birónak gondolni kell. Igy pl. az uj kerékpár csak egyszeri használat után eladóra nézve szerfelett megcsappant értékkel bir, ugy számos gép, használati eszköz, butor, vagy példaképen egy óra, ékszer, melyre vevő monogrammját kivésette, már ezen tény folytán — ha teljesen uj is az árú — igen nagy értékcsökkenést szenved, melyek figyelembevétele előtt elzárkózni nem lehet.

A 16. §. akként módositandó, hogy 100 koronánál kisebb részletöszszegről szóló váltót nem szabad venni.

Nagyobb összegekről szóló ügyleteknél az eladó hiteleszközt veszt, ha a vevő tartozását váltóval nem lehetne biztositani. Iparosaink amugy sem rendelkeznek sok eszköz fölött, melylyel hitelüket érvényesithetnék, nem szükséges tehát még oly eszközöktől is törvényhozásilag megfosztani, melyek az ügylet által megokoltak.

Súlyos kifogás alá esik a birói illetőséget szabályozó 17. §. E szakasz ugyanis dekretálja azt, hogy peres esetekben a vevő lakhelyének birósága illetékes és ez a biró által valamennyi fórumon hivatalból veendő figyelembe. Ezen egy rendelkezés is alkalmas arra, hogy a részletügyletek tetemes része létre ne jöjjön, mert eladó nem teheti ki magát annak, hogy egy esetleges törvény egyébkénti szigora mellett még attól is meg legyen fosztva, hogy saját személyes birósága előtt peresithesse az amugy is nagyon koczkázatos követelését.

Ezernyi gyakorlati ok szól ellene; közigazgatásunk mai rendje, a részletügylet által érdekelt szerfelett mozgó lakosság természete, a követelések behajtásának ily módon való aránytalan kiadásai stb. mind oly okok, melyeket a törvényhozás nem mellőzhet, bár, miként elismerjük is, hogy lehet eladó részéről zaklatásra ok és alkalom. De éppen a részletügyletekre vonatkozó tervezetnél szigorú intézkedések állhatják utját az elharapódzott visszaéléseknek s igy nem forog fenn ok, hogy az ügyletek létrejötte a birói illetőség által lehetetlenittessék.

A 17. §. tehát véleményünk szerint kihagyandó.

A végrehajtási utasitást tartalmazó 20. §. nem mondja meg, hogy a törvény az életbeléptekor érvényben álló részletügyletekre is kiterjedne, a mi pótlandó.

Végül egy uj szakaszban kimondandónak véljük, hogy a részletügyletekről szóló törvény rendelkezései nem alkalmazhatók az olyan adásvételi ügyletekre, a melyeknek tárgyai irói művek, zeneművek vagy képzőművészeti alkotásoknak eredeti, vagy sokszorositott példányai.

* * *

A kereskedelemügyi és az igazságügyminiszter meghivta az Egyesületet az árurészletügyről szóló törvényjavaslat ügyében tartandó szakértekezletre. Az Egyesületnek az értekezleten leendő képviseletére *Elek* Pált, a Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság vezérigazgatóját kértük fel.

Elek Pál jelentést is tett igazgatóságunknak az ánkéten való állásfoglalásáról, mely nagyban és egészben megfelelt ama fölterjesztésünk lényegének, melyet ebben a tárgyban intéztünk a keresk. miniszter urhoz s melyet annak idején évi jelentésünkben is reprodukáltunk.

Itt emlitjük meg, hogy *a részletre való gépvásárlás* ügyében Egyesületünk a következő átiratot küldte az Omge elnökségének:

Egyesületünk tudomást szerezvén a gép-részletvásárlás szabályozása tárgyában meginditott mozgalomról, illetőleg a tek. Egyesület ipari szakosztálya által e czélból kidolgozott mintaszerződés tervezetéről, meghallgatta erre nézve a fővárosi gépgyárosokat. Ezek szakvéleményeinek kellő mérlegelése után Egyesületünk végrehajtó bizottsága azt a határozatot hozta, hogy miután a részletáruügy amugy is törvényhozási szabályozás előtt áll, nem tartja szükségesnek külön mintaszerződés kidolgozását, mert ez az ügynökök visszaéléseit távolról sem szüntetné meg. Az ügynökök ugyanis minden mintát mellőzhetnek és nem az irni, olvasni tudó közönségre utaznak, hanem az analfabétákra, a kiknek tehát a legjobb minta is ugyan keveset használna. Ezért szivesebben látnók, ha a gazdák a szerződésekre vonatkozó főbb elveket tételesen megállapitanák és a szerződéseknél való figyelembevétel végett megküldenék a hazai mezőgazdasági gépgyárosoknak.

A mi gyárosaink ezekből bizonyára szivesen fogadják el azokat a pontokat, melyek a közérdek és a tisztességes verseny szempontjából helyt állanak s maguk a gyárosok is bizonyára készséggel fognak odahatni, hogy az ügynökök visszaéléseinek gátat vessenek.

Méltóztassék tehát a magyar gyárosok tisztességében megbizni és javaslatunkhoz képest intézkedni.

* * *

Miután azonban az Omge ipari szakosztálya később a gyárosok igényeinek is megfelelő modalitások mellett szövegezte a mintaszerződést, ez ügyben további eljárásnak helyét nem láttuk.

Megrendelések gyüjtése.

A műszaki kereskedők az 1901-ik évben Egyesületünkhöz külön szakosztályban csatlakoztak. Több, a szakmát közelebbről érdeklő ügyön kivül leginkább a megrendelések gyüjtésének kérdésével foglalkoztak s az ezen törvény végrehajtására vonatkozó rendelettervezet némely intézkedése ellen foglaltak állást. *Surányi* József szakosztályi társelnök ur idevonatkozó emlékiratának ezek a főbb pontjai:

Az 1900. XXV. t.-cz. első bekezdésére vonatkozólag van szerencsém azon nézetemet kifejteni, hogy a gazdálkodó mindazon czikkekre nézve,

melyeket nem személyes használatára és nem lakásának vagy házának berendezésére vásárol, nem fogyasztónak, hanem termelőnek tekintendő, mert ekéket és gazdasági gépeket, valamint zsákot, kocsikenőt és egyéb anyagokat a gazda üzemének folytatására, tehát ipari czélokra, produktiv befektetésre és nem fogyasztására forditja. Ugyanilyen szempontok alá esik a nagy-bérlő, továbbá oly gépészember avagy gazdálkodók csoportja, a kik részre csépelnek és ennélfogva ezek az általuk, gazdaságuk vagy üzemük czéljaira beszerzendő anyagok tekintetében nem fogyasztók, bár az illető árú eladásával nem, de felhasználásával igenis foglalkoznak. — A mennyiben ezen érvelésem elfogadtatik, egyéb megjegyzéseim ugyszólván feleslegessé válnának, kérem mindazonáltal azoknak szives tekintetbevételét.

A mennyiben a kisgazdák között analfabéták még akadnak, ezekre nézve kiköthető volna, hogy a velük idegen utazó által kötött üzlet csak azon esetben érvényes, ha a kötlevelet két helybeli tanú ellenjegyzése mellett irta alá kézjegyével.

Megrendelések gyüjtésére csakis kereskedelmi meghatalmazottak, illetve bejegyzett czégeknek állandó és fix fizetésben lévő tisztviselői, tehát nem pusztán jutalékra utazó »ügynökök« volnának alkalmazhatók és ezen kereskedelmi meghatalmazottak kötelesek volnának 1. erkölcsi bizonyitvánnyal rendelkezni, hogy büntetlen előéletüek, 2. czégük részéről meghatalmazást felmutatni, mely meghatalmazás azonfelül az illetékes kereskedelmi testület vagy szakegyesület által volna felülbélyegzendő.

A magyar gazdának szüksége van arra, hogy felkerestessék és szükségletének idejében való beszerzésére ösztökéltessék, mert különben sok mindent fog a szántás, aratás, cséplés alkalmával nélkülözni, a mit az utolsó perczben beszerezni nem tud, azonkivül a kereskedőnél is a munka nagyon összetorlódnék, ha kellő előzetes időben nem gyüjtethette össze a megrendeléseket. A magyar gazda a kereskedelmi utazók által azonfelül megszerzi a fővárosban az áruhitelt, mert a személyes érintkezés folytán a kereskedő megkapja alkalmazottjai által a szükséges informácziót is. A tisztességes utazó a gazdát megismerteti a felmerült ujitásokkal is és ugyszólván zászlóhordozója a kulturának és a modern haladásnak.

Az idézett törvény 3. §-ára vonatkozólag kérem annak elrendelését, ha a gazdasági gépeket, valamint a gazdasági szükségleti műszaki czikkeket, beleértve tehát ponyvákat, zsákokat, gépalkatrészeket, kenőanyagokat és gépszíjakat, tömitéseket, kovács- és lakatosszerszámokat, mint kivételt képező czikkeket méltóztassék felvétetni és az ezekre való megrendelések gyüjtését engedélyezni méltóztassék.

A 4. §-hoz, mely az ezen törvény meg nem tartásáért járó büntetéseket szabályozza, a lehető legmelegebben csatlakozunk, kérjük azonban, hogy ezen büntetések ne teljesen közgazdasági uton szabályoztassanak, miután jöhetnek oly reakczionárius áramlatok, midőn osztály-érdek, nemzetiségi, felekezeti szempontok folytán ez végzetessé válhatnék a hazai kereskedelemre.

A mezőgazdasági termékek hamisitásáról szóló törvény reviziója.

A földmivelésügyi miniszter ur 1910. augusztus 12-én kelt leiratával felhivta a kereskedelmi és iparkamarákat, hogy a mezőgazdasági termények, termékek és czikkek hamisitásának tilalmazásáról szóló 1895: XLVI. t.-cz.-nek, valamint az e törvény végrehajtása ügyében 1896. junius 9-én 38.286. szám alatt kiadott rendeletnek tervezett reviziójára vonatkozólag észrevételeiket és javaslataikat terjesszék elő.

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara véleményadásra Egyesületünk több speciális szakosztályát is felkérte és e kivánságnak azzal feleltünk meg, hogy a leiratot több szakosztályunkban, elsősorban a gyáripari szakosztályban ismételt, beható megvitatás tárgyává tettük. A gyáripari szakosztály *Bosányi* Endre, dr. *Fekete* Ignácz és dr. *Szilágyi* Gyula urakat kérte fel előadókul, a kiknek elaborátumai alapján a földmivelésügyi miniszter urhoz előterjesztést intéztünk, a melyet a megkereső kamarához is eljuttattunk. Az előterjesztés lényeges részeit a következőkben ismertetjük:

Sem a leiratban emlitett egyetlenegy hiányosság, — hogy t. i. a mezőgazdasági termelés és a mezőgazdasági ipar által előállitott több czikk nem tartozik a törvény hatálya alá — sem a törvény eddigi hatálya alatt felmerült sok anomália nem kivánja a törvény revizióját. Nem a törvény módositását vagy revizióját kellene tervbe venni, hanem inkább az elavult, helytelen és úgy a mezőgazdaságra, mint az iparra és kereskedelemre nézve hátrányokkal járó végrehajtási rendeletet kellene átalakitani.

Az ipar és kereskedelem maga is érzi azt, hogy törvénytárunknak van még a sok között egy pótlandó hézaga és ez a megfelelő élelmiszer-, vagy tápszertörvény; de azt véljük, hogy a földmivelésügyi kormányzat hatáskörébe ez nem tartozik, mert ez főleg és elsősorban egészségügyi kérdés és mint ilyen, a belügyi kormányzat hatáskörébe tartozik.

Az élelmiczikkekkel és azok hamisitásával három törvényünk foglalkozik: a közegészségügy rendezéséről szóló 1876. évi XIV. t.-cz., a mesterséges borok készitésének és ezek forgalombahozatalának tilalmazásáról szóló 1908. évi XLVII. t.-cz. és a harmadik, a most szóbanforgó törvény. Ennek a három törvénynek alig megérthető különbözőségei vannak és ezen a téren a legnagyobb anomáliák uralkodnak. Mig az élemiszer- és tápszer-törvényhozás és a törvények végrehajtása voltaképpen a belügyi — egészségügyi — igazgatás hatáskörébe kellene hogy tartozzék, addig nálunk ezt a törvényhozási és végrehajtási feladatot javarészt a földmivelésügyi kormány végzi. Szükséges ezért az összevisszaságok megszüntetése érdekében egy szerves élelmiszertörvény megalkotása, a mely törvénynek legfontosabb része az élelmiszereket előállitó iparok technikai fejlődésének megfelelő formában megalkotandó Codex Alimentarius lenne.

Az előterjesztés hangsulyozza, hogy a tisztes iparnak és a tisztes kereskedelemnek épp oly, sőt nagyobb érdeke minden hamisitás és megtévesztés szigorú üldözése és megbüntetése, mint a fogyasztó közönségnek. A tisztes ipar nevében kérjük, kivánjuk, követeljük a hamisitás és megtévesztés szigorú üldözését. De éppen a tisztes ipar nevében épp oly nyomatékosan kell követelnünk, hogy az ártatlan kellő jogvédelemben részesüljön, hogy az ipar és a kereskedelem hiábavaló, káros és a bizalmat megrenditő zaklatásoktól megkiméltessék és hogy biztos, meg nem dönthető alapokon nyugvó intézményes garancziák nyujtassanak arra nézve, hogy minden hamisitás elnyervén megérdemelt büntetését, a tisztességes gyáros, iparos és kereskedő ne legyen kitéve alaptalan meghurczolásoknak. Állapittassék meg világosan az a határ, a melynél a hamisitás kezdődik, hogy az iparos és kereskedő tájékozódjék.

Ezeknek az alapelveknek megállapitása után az előterjesztés egyenként felel meg a miniszteri leiratban fölvetett kérdésekre.

Az első kérdés az, hogy megfelelők-e a szóban forgó törvény intézkedései?

Erre a kérdésre válaszunk az, hogy a törvény intézkedéseit módositandóknak ez idő szerint és mindaddig nem tartjuk, a mig az általunk sürgetett általános élelmiszertörvény és az annak alapján és magyarázataként megszerkesztendő Codex Alimentarius Hungaricus meg nem alkottatik.

De igenis módositandónak és pedig sürgősen módositandónak véljük a törvény végrehajtása ügyében kibocsátott, már idézett rendeletet.

Már maga a törvény is teljes mértékben az agrárius érdekek szolgálatában áll és általában sokkal inkább törekszik arra, hogy a gazdának vélt érdekeit, mint a nagy fogyasztó közönségnek igaz érdekeit védje. Még inkább teszi ezt a végrehajtási rendelet, mely teljesen kiveszi a gazdát a törvény intézkedései alól és a gazda esetleges hamisitásait, vagy megtévesztéseit a legtöbb esetben nem mondja ki büntetendőnek. A végrehajtási rendelet intézkedései az iparnak állandó zaklatására és olyan károsodására vezettek, melyekkel szemben még orvoslásnak sincs helye.

A törvény végrehajtási rendelete, a törvény által nem szándékolt oly kivételeket statuál, melyek a jogegyenlőség elvébe ütköznek, a mennyiben ezek alapján ott, a hol a gazda mint közvetlen termelő és forgalombahozó fél van érdekelve, a törvény intézkedései életbe nem lépnek, mihelyt azonban valamely czikk ipari földolgozásnak tárgya, a törvény hatálya alá esik. Ez a bántó és indokolatlan megkülönböztetés teszi ki az ipart mindenféle meg nem érdemelt és igaztalan zaklatásoknak.

Ennélfogva a törvény változatlan fentartása mellett a végrehajtási rendeletnek módositását és átalakitását kérjük. Ez nem kiván törvényhozási, csak kormányhatósági intézkedést és igy sürgősen

elvégezhető az összes érdekelt tényezők általános megelégedésére. De okvetlenül szükséges mindezeknek a tényezőknek az előzetes megkérdezése és alapos, gyakorlati informácziók szerzése, nem úgy, mint ez a jelenleg érvényes rendeleteknél történt, a mikor a gyakorlati élet figyelembe vétele s az érdekeltek megkérdezése nélkül, elméleti alapokon alkották meg az élettel az első pillanatban összeütközésbe kerülő rendeleteket.

A második kérdés az, vajjon szükséges-e a mezőgazdasági termelésből származó egyéb élelmiszerek (italok) és czikkeknek a törvény hatálya alá való helyezése?

Ha e kérdésre igennel felelünk, azzal még nem kivánjuk a törvény módositását. Kifejtett nézetünk szerint a mai törvény az általános élelmiszertörvény megalkotásáig nem módositandó. Uj czikkeknek a törvény 1. §-ának 2. pontja szerint a tilalmazás hatálya alá vonása rendeletileg is eszközölhető. Csak annak az általános elvnek, mely szerint a hamisitás minden téren üldözendő, felelünk meg, ha azt a véleményünket fejezzük ki, hogy igenis volnának még a törvény hatálya alá helyezendő czikkek.

Mindig figyelemmel lévén arra, hogy ezuttal csakis a mezőgazdasági termeléssel és mezőgazdasági iparral összefüggő termékekről lehet szó, csupán a következőket kivánjuk felemliteni: gyümölcs, hüvelyes vetemények, főzelékek, ehető gombák és ezek konzervei és extraktumai, továbbá szesz, pálinka és likőrfélék, eczet és eczet-esszencziák.

A tárgyalt törvény eredeti kormányjavaslatában a pálinka és a szesztermékek is a tilalmazás alá eső czikkek közt szerepeltek, de ezeket a képviselőház közgazdasági bizottsága a törvényjavaslatból kihagyni javasolta és a képviselőház és a főrendiház e kihagyással fogadta el a javaslatot. Ezt a hiányt most rendeletileg pótolni kellene.

A harmadik kérdés a következő: Szükséges-e a vegyvizsgáló állomások szaporitása? ha igen, mi módon; *a)* állami, vagy *b)* törvényhatósági állomások állitandók-e fel s mely alapból tartandók fenn, *c)* megengedhető-e a magánlaboratóriumoknak a vegyvizsgálatokban való részvétele, ha igen: mily mértékben és mily biztositékok mellett?

A vegykisérleti állomások sürgős szaporitását feltétlenül szükségesnek tartjuk. Ma nyolcz állami, két városi törvényhatósági és egy egyesületi vegykisérleti állomás van feljogositva a vegyvizsgálatok végzésére. Ez a tizenegy állomás nem elegendő.

Az, hogy az állami, törvényhatósági, vagy más állomások állitandók-e fel, az iparra és kereskedelemre nézve közömbös. A czél az, hogy megbizhatóan, gyorsan dolgozó és közelfekvő állomások létesittessenek. Minden nagyobb kereskedelmi és ipari központon volnának akár állami, akár törvényhatósági, akár magánállomások létesitendők. Hogy mely alapból tartandók fenn, az a kereskedelemre és iparra, egyáltalán az állampolgárokra nézve mindegy.

A mi a magánlaboratóriumoknak a vizsgálatokban való részvételét illeti, azt megengedhetőnek, sőt szükségesnek véljük. Ezzel csak szaporitjuk az állomások számát és ez a szaporitás feltétlenül szükséges.

A magánlaboratóriumok részvételét két irányunak véljük. Az egyik az, hogy alapvető vizsgálatokat végezhessenek, a másik az, hogy ellenőrző szakértőkként szerepeljenek és mint ilyenek elismertessenek.

A negyedik feltett kérdés az, hogy mi módon szervezendő a termények, termékek és élelmiczikkek közforgalmának ellenőrzése; megbizhatók-e ezzel a községek?

Az ellenőrzés végzésével a községeket megbizhatóknak nem véljük. Egyfelől azért nem, mert a törvény az ellenőrzésre illetékes hatóságokat egyenesen megjelöli és elsőfokú hatóságnak Budapesten a kerületi elöljárót, városokban a rendőrkapitányt vagy egyik tanácsi tisztviselőt, nagy- és kisközségekre nézve pedig a főszolgabirót határozza meg, — tehát a községeknek az ellenőrzéssel való megbizása törvénymódositást igényelne, — másfelől azért nem, mert a már ugyis tulterhelt községi közigazgatás ez ujabb terhet el nem birná és a községek megfelelő közegekkel nem is rendelkeznek.

Az ellenőrzés a legszélesebb körben szervezendő. A törvényen tulterjedő olyan rendeleti intézkedések, mint a 84.232/1900. számú rendelet, a mely a tejgazdasági felügyelőket bizta meg a tejhamisitások ellenőrzésével, megszüntetendők, mert ellenkeznek a törvénynyel, mely expressis verbis megállapitja, hogy ki végezze az ellenőrzést.

Nézetünk szerint az ellenőrzés akként volna szervezendő, hogy már az ellenőrző közegek is szakemberek legyenek. Ezzel az ipar és a kereskedelem sok zaklatástól és meghurczolástól kiméltetnék meg.

Az ötödik kérdés általánosságban az, hogy mi módon szerzendők be és kezelendők a mintavételekhez szükséges eszközök?

Ha szakemberek végzik az ellenőrzést, ezek fogják a szükséges eszközöket szakszerüen is kezelni, de különben is ez oly részletes intézkedés, melynek eldöntése és meghatározása inkább a vizsgálatot végző kisérleti állomásokra volna bizandó.

Ezek után az előterjesztés a részletekre nézve tesz észrevételeket, még pedig, miután csak a végrehajtási rendelet módositását véljük szükségesnek, a rendelet szakaszainak sorrendjében.

A kereskedelmi alkalmazottak törvénye.

A kereskedelmi miniszter úr törvénytervezetét a kereskedelmi alkalmazottakról összes szakosztályaink egyetemes ülésén tárgyaltuk. Az ügyet, mely minden iparost érdekel, a ki könyvelőt, levelezőt vagy irodai alkalmazottat tart, *Neuschlosz* Marczel végrehajtó bizottságunk tagja referálta s az ő előadói javaslata, valamint a szak-

osztály határozatai alapján tüzetes felterjesztést intéztünk a kereskedelmi miniszter úrhoz. Ez emlékiratszerű felterjesztésünk lényege a következő:

Örömmel üdvözlünk minden javaslatot, mely a megoldásra váró szocziális kérdések bármely részével foglalkozik. Minden jólelkű munkaadónak feltétlen helyeslésével kell hogy találkozzanak a helyes alapon álló szocziális javaslatok, mert erős meggyőződésünk, hogy a személyes munkájuk után élő bármily osztályú vagy rangfokozatú alkalmazottak sorsának biztositása egy alapvető feltétele a munkás és munkaadó egyetértő közös munkálkodásának s igy hazai iparunk és kereskedelmünk fejlődésének is. De éppen azért csak oly törvényt tekinthetünk teljesen megfelelőnek és czélirányosnak, mely egyrészt a munkás sorsát feltétlenül biztositja úgy a munkaadó önkénye, mint — a mennyiben ez emberi eszközökkel elérhető — a sors csapásainak legsúlyosabb anyagi következményei ellen; másrészt pedig nem hárit a munkaadóra oly terhet, melyet ez existencziális feltételeinek veszélyeztetése nélkül el nem viselhet. Hogy a szóban forgó törvényjavaslat jelenlegi alakjában ezen petitumok egyikének sem felel meg teljesen, azt az alábbiakban részletesen igyekezendünk kimutatni, de már általánosságban is ki kell emelnünk két igen fontos momentumot, melynek mérlegelése elől a tervszerű törvényhozás, nézetünk szerint, el nem zárkózhatik. Az egyik elvi aggályunk nagyfontosságú, az ipari és kereskedelmi fejlődésre nézve életbevágó, a szocziális reform irányára és mérvére nézve alapvető kérdéseknek akczidentális és részleges megoldására vonatkozik.

Ipari munkásaink évek óta sürgetik a munkaidő maximumának törvényes megállapitását a nélkül, hogy a törvényhozás ezen kérdésben, melynél ipari versenyképességünk szempontjából fontosabbat nem ismerünk, végleges döntésre lett volna képes magát elhatározni; ez a kérdés az előttünk fekvő törvényjavaslatban elvi elintézést nyer, a mennyiben az államhatalom a munkás és munkaadó közötti szabad szerződésből ezen pontot — igaz, hogy nem az iparos-munkásokra nézve — kiveszi s olyannak deklarálja, melyre nézve a szabad egyezkedés helyébe kötelező törvényes intézkedés lép. Nem lehet ez alkalommal feladatunk, hogy a kérdés mikénti eldöntésének lényegére nézve nyilatkozzunk, de annyit legyen szabad teljes tisztelettel megjegyeznünk, hogy az ilyen általános érdekű kérdés véglegesen el nem dönthető a nélkül, hogy a törvény hatáskörén kivül eső munkások százezrein jogtalanságot ne kövessünk el, ha csak az elvi határozat minden konzekvencziáját az egész vonalon és pedig haladéktalanul levonni nem kivánjuk.

Már pedig alig hisszük, hogy hazai viszonyaink közt a törvényjavaslatban a kereskedelmi alkalmazottakra nézve kilátásba vett törvényes munkaidő maximumát, — nem is emlitve azt, lehetséges lesz-e ennek következetes keresztülvitele csak magában a kereskedelemben —

Nagyméltóságod az ipari munkára mérvadóvá kivánná rendelni ; ez utóbbi kérdés mindenesetre nagy előtanulmányt követel meg.

De nem hallgathatjuk el azon aggályainkat sem, melyeket a törvényjavaslat időszerűségére táplálunk. Minden oly intézkedés, mely az alkalmazottak helyzetének javitását az állam anyagi hozzájárulása nélkül czélozza, szükségképen a munkaadónak, alkalmazónak megterhelését vonja maga után s bár nem vitatjuk, hogy ezen megterhelés rendes körülmények között in ultima analysi a konzumensre hárítható át, mégis megfontolandónak látszik, vajjon versenyképességünk szempontjából okszerű-e az ily intézkedéssel a velünk egy gyékényen áruló szomszédot megelőznünk és helyes-e a kereskedelmet éppen a jelenlegi súlyos pangás idejében az elkerülhetlen átmeneti megrázkódtatásnak kitenni, már csak arra való tekintettel is, hogy ugyanaz a reform, melyet a kereskedők és iparosok nagy többsége kedvező viszonyok között örömmel vagy legalább is jókedvű megadással fogadott volna, manapság annál is élénkebb reszensust szül az érdekeltek ezen részénél, a mennyivel a fix fizetéssel alkalmazott segédnek helyzete ma aránylag kedvezőbb az önfentartás nehéz tusáját vívó munkaadóénál.

Végre pedig kiemelendőnek tartjuk, hogy bár a tulajdonképeni ipari munkások helyzetének javitását czélzó hasonirányú törvényes intézkedéseket egyáltalában jóval sürgősebbeknek tartjuk a nagyrészt amazokénál csekélyebb képzettségű, könnyebben szerezhető kvalifikácziójú s mégis biztosabb helyzetnek örvendő kereskedősegédeknél ; éppenséggel nem látunk nehézséget fenforogni abban az irányban, hogy a jelen tervezet — bármily alakban váljék is törvénynyé — az összes nem iparos munkás és nem cseléd ipari alkalmazottakra, gépészekre, rajzolókra, munkavezetőkre stb. ki ne terjesztessék, mint a kinek szolgálati viszonyai legalább is olyan sürgősen követelik a rendezést, mint a kereskedősegédekéi.

Ezen általános megjegyzések után legyen szabad észrevételeinket a javaslat egyes pontjaira a következőkben megtennünk :

Az első paragrafusban hiányzik azoknak az egyéneknek pontos megjelölése, a kikre a törvény alkalmazandó. Mig a törvény czímében kereskedelmi alkalmazottakról van szó, addig a szövegben már kereskedő-segédekről és zárjel között magánhivatalnokról történik emlités. Mi sem a kereskedelmi alkalmazott, sem a kereskedő-segéd kifejezést nem tartjuk ebben az esetben kimeritőnek, mert az első alapfeltételül látszik kikötni, hogy a munkaadó kereskedő legyen, a mit a törvénynek az előbb mondottak alapján kivánatos kiterjesztése szempontjából helytelenitünk, mig a második — kereskedő-segéd — az alkalmazottra nézve állapit meg szűken körvonalozott minőséget s az általánosan bevett szokás szerint a törvényben kontemplálandó foglalkozások nagy részét kizárni látszik. Talán legalkalmasabb volna a magánhivatalnok vagy magánalkalmazott szó. A törvénynek egyes

szakmákra való kiterjesztése esetén a művezetők, mérnökök, rajzolók, gépészek stb. specziális viszonyaira való tekintettel, külön-külön rendelkezések lesznek szükségesek.

Egyáltalában ipari szempontból tisztába hozandó az, kire alkalmaztassék a törvény, mert gyáraknál, valamint részvényvállalkozásoknál sok esetben felette nehéz annak megállapitása, vajjon az illető alkalmazott »kereskedelmi« vagy »ipari jelleggel« bir-e.

Az irásbeli szerződésnek kötelezővé tételét nem látjuk indokoltnak. A fizetés nagyságára nézve nem igen fordulhatnak elő oly vitás kérdések, melyek a birónak rendelkezésére álló bizonyitási móddal — tanuk, eskü, üzleti könyvek által — eldönthetők ne volnának; minden egyéb feltételre nézve pedig elegendőnek látszik, ha irott szerződés hiányában a jelen törvény általános határozatai s a helyi szokások tekintetnek döntőknek. De akár kötelező, akár fakultativ lesz a szerződés, annak feltétlen bélyegmentessége vagy legalább is a fokozatos bélyegilleték alól való mentessége volna kimondandó, mert különben a minden legcsekélyebb fizetésfelemelés alkalmából kötendő új szerződés elviselhetetlen terhet róna a felekre és pedig minden valószinűség szerint az alkalmazottra.

A szerződéskötés kötelező volta különben még egy más nagy nehézséget vonna maga után. Eddig a kiskorú segéd, nem ugyan irott törvény alapján, hanem birói gyakorlat szerint, a saját életfentartására szükségesek dolgában szerződő joggal és perlési képességgel volt felruházva. Tekintettel a segédek túlnyomó részének kiskorú voltára, éppen nekik okozna szerfelett nagy nehézségeket, ha minden szolgálati szerződéshez gyámi beleegyezés kivántatnék. A segéd Budapesten keres és kap alkalmazást, a gyámja Gyergyószentmiklóson vagy Máramarosban lakik; mig a szerződés onnan visszaérkezik, az üres helyet már régen elfoglalták szerencsésebb pályázók, a kiknek közelebb volt a gyámjuk. Nincs ilyen határozat semmiféle törvényben, itt is mellőzendő, mert káros, költséges és abszolute fölösleges.

Az utolsó bekezdés a részvénytársaságok és szövetkezetek javára oly privilégiumot biztosit a magánvállalattal szemben, mely nehezen volna indokolható. Az ipartörvény 113. §-a minden gyárra és nagyobb műhelyre megállapitja, hogy abban munkarend függesztendő ki, mely a munkaadó és a munkás között létrejött s a munkábalépés ténye által elfogadott szerződés erejével bir s e tekintetben a magánvállalat és részvénytársaság között bölcsen nem tesz különbséget. Nem látunk tehát okot arra, hogy ezen, az eljárást minden tekintetben egyszerűsitő modus procedendi a nagyobb számú alkalmazottat foglalkoztató kereskedelmi vállalatra ki ne terjesztessék, magától értetődvén — bár a javaslat erről nem tesz emlitést, — hogy a megállapitandó ügyrend, munkarend, vagy szolgálati szabályzat a törvénytől el nem térhet s az illetékes hatóság láttamozására szorul. A második §. ellen nincs más kifogásunk, mint az, hogy, irásbeli szerződés hiányában, a

polgári perekben megengedett más bizonyitási módoknak is helye legyen.

A 3-ik pontban a segédek érdekében az élelmezés mérvének az egyén testalkatához és foglalkozásához képest kielégitő voltát véljük megállapitandónak, mig a főnököket a lakó- és hálóhelyiségek minimális alapterületének és köbtartalmának akár a törvényben, akár szabályrendeletileg való pontosabb körülirása által kivánnók az iparhatóságok zaklatása ellen megvédeni.

Az ülőhelyek szükséges voltát az orvosi tudomány már régen megállapitotta s azokat különösen a nőkre nézve megokolt ujitásnak tartjuk. Meglehet, sőt valószinü, hogy nyilt üzletekben eleinte némi nehézséget fog okozni a közönség magatartása; de azt hisszük, hogy egy kis jóakarattal, a körülmények helyes méltatásával s valamicske demokrata érzülettel megtaláljuk a módját annak, hogy a közönség tekintélye csorbát ne szenvedjen, a kiszolgálás tisztességes és udvarias maradjon s a segédek mégse kényszerittessenek arra, hogy 10—12 órahosszat állva maradjanak, a mi különös fejlődésben levő egyéneknél sulyos következmények nélkül alig lehetséges.

A 4. §-ban feltétlenül különbséget kellene nézetünk szerint megállapitani úgy az üzletek nemeire, mint az egyén foglalkozására nézve, mert a vidéki kereskedőnek nyáron akkor kell boltot nyitnia, mikor a nép munkába megy s üzletét nyitva tartani késő estig, mikor a földmives a mezőről hazakerül; napközben pedig alig fog vevőt látni. Több segédet foglalkoztató üzletben a felváltásnak lehet helye, mely a kis boltosnál ki van zárva. Más-más munkaidőt kellene megállapitani a téli és nyári idényre. Egyáltalában azt hisszük, hogy célszerübb volna a munkában tölthető idő maximumát a munkaközi szünetre való tekintet nélkül megállapitani s az időbeosztást vagy a magánmegállapodásra bizni, vagy pedig vidékenként üzletnem és foglalkozás szerint az érdekelt felek meghallgatása után szabályrendeletileg megállapitani. Maga a meghatározott munkaidő t. i. 12 óra, illetve a szünet levonásával 10½—11 óra, tényleg nemcsak hogy kevesebb a kereskedősegédeknél most divó átlagnál, de az érdekek sulyos sérelme nélkül legalább egyelőre nem is redukálható. Kivételt csak a szellemi munkával, irással foglalkozók számára lehetne statuálni, mert ezeknél a 8—9 órai munka a maximum, a mit testi és lelki épsége veszélyeztetése nélkül állandóan elviselhet az ember, a minthogy gyári irodáinkban, bankokban és nagy üzletekben tényleg nem is dolgoznak hosszabb ideig. A boltossegéd mégis más elbirálás alá kell hogy essék, mert nem egyfolytában végzendő a munkája s nem jár oly szellemi megerőltetéssel, mint a legegyszerübb irodai munka.

Az általános kivételek megállapitásánál ajánlatos volna a segédek továbbképzésére is tekintettel lenni s nekik a munkaidő időközönkénti redukciója által módot nyujtani esti tanfolyamok látogatására.

Ennél a pontnál azonban ismételnünk kell egy fentebb koczkáztatott általános megjegyzést.

A munkaidő törvényes szabályozása munkásköreink régi óhaja, minden alkalommal hangoztatott követelése; a szocziális reform egy oly nagyfontosságu pontja ez, mely körül évek óta a legelkeseredettebb küzdelem folyik, mert ez a versenyképességünket legközvetlenebbül érinti; oly kérdés, melynek megoldása a legnagyobb óvatosságot igényli s melyet mindaddig, mig a mostani gazdasági közösség Ausztriával fennáll, csakis a szomszéd állammal egyetértőleg lehet megoldani, hacsak uj fegyvert nem akarunk az amugy is erősebb vetélytárs kezébe szolgáltatni; oly kérdés, melynek megoldására elsősorban a tulajdonképeni ipari munkásnak van joga, mely azonban egészen uj jogelvet állapit meg, melyet tehát a társadalom egy osztályára nézve külön, akcidentaliter megbolygatni nagyon is veszélyes dolog. Nagyméltóságod bölcseségére bizzuk annak a megitélését, vajjon erre a nagy, életbevágó reformra alkalmas-e a mostani nyomoruságos idő?

Az 5. §. a köteles munkaszünetet az ünnepnapokra is kiterjeszti, a mit kifejezetten lehetetlennek tartunk. Először is a felekezetek törvényes egyenjogusága a szabálynak bármily felekezet segédünnepeire való alkalmazását tenné okszerüen kötelezővé s az egész forgalmat megakasztaná; másodszor legalább is ebben a pontban teljesen vágnia kell a kereskedelmi törvénynek az általános országos rendelkezéssel, a mely csak vasárnapot és Szent István napját ismer; harmadszor pedig és főleg sem kereskedelmünk, sem iparunk nem örvend még ezidőszerint oly kedvező helyzetnek, hogy az életfentartáshoz szükséges szűnnapokat sulyos következmények nélkül szaporithatnók.

Hogy a rendesnél hosszabb munkaidő után az alkalmazott külön díjazást huzzon, helyes és méltányos. Külön nagyobb teherrel ez az intézkedés járni nem fog, mert a hol a tulórák száma rendes körülmények és okszerű beosztás mellett is egyrészt állandó kiadást, másrészt állandó jövedelmet képez, ott a tiszti fizetések, ezen mellékjövedelem betudásával fognak szabályozódni, de igenis meg fog gátolni sok visszaélést, mely ma tagadhatatlanul nem egy helyen észlelhető. Végeredményében pedig a törvény ezen pontja az üzletek munkabeosztásának a mostaninál tömörebb beosztását fogja eredményezni. Angolországban a legtöbb irodában 9-től vagy 10-től 4—5 óráig dolgoznak s elvégzik a munkájukat, mert tényleg folytonosan és komolyan dolgoznak; mig nálunk a tisztelt főnök urak közül sokan a munkának szánt idő jó részét eltrécselik, ebéd után órákat töltenek a kaszinóban vagy a kávéházban, úgy, hogy a tulajdonképeni irodai munkára csak este kerül a sor, aminthogy sok oly kereskedőt ismerünk, a ki, bárha 6 órára elvégezhetné minden munkáját, hitelének és tekintélyének vélne ártani avval, hogy üzletét 8—9 óra előtt bezárja. Ezen az abuzuson, mely üzleti életünk egy

mélyen gyökerező betegsége, segiteni fog a tulórák megtakaritásának kivánsága. Méltányosnak tartjuk, hogy a tulórák az alkalmazott által saját ügyeiben netán igénybe vett szabad órákkal kompenzálódjanak és figyelmeztetni kivánunk arra, hogy ipartörvényünk 89. §-a, mely az istentiszteletről szól, az 5-ik ponttal összhangzásba lesz hozandó.

A 6. §. az étkezési idő iránt rendelkezik, melyre nézve már elmondtuk nézetünket.

A 7. §. törvénybe kivánja igtatni azt a minden tisztességes üzletben eddig is dívott szokást, hogy a segédnek bizonyos szabadságolás engedélyeztessék. Visszaélések végett szükséges lesz azonban megállapitani, hogy szabadságot az alkalmazott csakis egy betöltött egész szolgálati év után követelhessen, hogy a szabadságolás idejét külön kikötés hiányában a főnök állapithassa meg s hogy oly esztendőben, a melyben a segéd hadgyakorlatra vonul be, szabadságolásra való jogát igénybe ne vehesse.

Megengedőnek tartjuk egyébiránt azt is, hogy az alkalmazott külön díjazás fejében esetről-esetre le is mondhasson a szabadságolásról, mert végre is, ha a jogot biztositjuk részére, nincs ok arra, hogy ne bizzuk saját belátására, vajjon kivánja-e azt érvényesiteni vagy nem.

A 8. §. ellen nem tehető kifogás, hacsak az nem, hogy ellentmondást látunk egy későbbi ponttal, mely a fizetés fogalma alá subsummálja a lakpénzt, nyereségjutalékot stb., melyek a dolog természeténél fogva nem havonta, hanem negyedévenként, illetve évzárlat után esedékesek. A fizetés mibenléte e helyütt tehát szabatosabban volna körülirandó. Nem lenne kifogásunk az ellen sem, hogy a lakpénz havonként vagy negyedévenként előre járjon. A lakpénznek a fizetéstől való elkülönitése, az előbbinek adómentességére való tekintettel, az alkalmazottak érdekében kivánatos, bár sokkal lojálisabb volna az adótörvények oly hivatalos interpretácziója, mely a segéd fizetésének bizonyos hányadát, mely a lakbérnek felel meg, még abban az esetben is mentesitené az adótól, ha az egész fizetés egy összegben van megállapitva.

A 9. és 10. §-ok ellen elvi kifogás alig lehet, ellenben igenis kérdés, vajjon az általános jogelveken alapuló, meglevő törvényeinkben általánosságban amugy is megállapitott jogok és kötelességek egy részének részletes enumerálása nem fogja-e inkább megneheziteni a biró feladatát mindazoknak a kérdéseknek eldöntésében, melyek az egynehány felsorolt eseten kivül ezrivel fognak előfordulni.

Hogy hova vezethet a tulságos részletezés, arra példa a 10. §. első bekezdése, mely a segédek esetleges nyereményrészesedését évi mérleg szerint rendeli kifizettetni, mig a kereskedelmi törvény csak minden második évben mondja a mérlegezést kötelezőnek.

A 11. és 12. §-ok azon eseteket sorolják fel, a melyekben s azon

határokat, a melyeken belül az alkalmazott kilépése után a hason szakmában való letelepedéstől előzetes szerződéses megállapodással bizonyos ideig eltiltható. Eltekintve attól, hogy az ilyen, az önállóságra való jogos törekvést gátló kikötésnek törvényes szankczionálását felettébb illiberálisnak s azért mellőzendőnek tartjuk, nem hiszszük, hogy a kitüzött czél elérhető volna, mert hiszen a 11. §. utolsó bekezdése érvénytelennek nyilvánitja a más főnökhöz való szegődés tilalmát — tehát direkte ráutal az elvállalt kötelezettségnek a nálunk, fájdalom, ugyis elterjedt strohmannszisztéma felhasználásával való megkerülésére.

A 13. §. a véletlen betegség vagy baleset miatt ideiglenesen szolgálatképtelen alkalmazott részére a kereskedelmi és ipartörvényen, a német és osztrák törvényen tultéve, az eddigi hat hét helyett három hónapra biztositja illetményeit; a mit a munkaadó tulságos megterhelésének tartunk, ha egyuttal a kellő biztositásról nem történik gondoskodás.

Legsulyosabb aggályaink azonban ott vannak a törvényjavaslat ellen, mikor az az eddigi szokástól eltérve, nem a szocziális reformban messze előttünk haladó külföld példáját követi, nem az ott szerzett tapasztalatok értékesitéséből, de nem is saját különleges viszonyaink mérlegeléséből meriti intézkedéseit, hanem egészen új, járatlan utakon indul. A 14., 15., 16. és 21. §-ok első hallásra alkalmasak arra, hogy a főnököket ijedtséggel, a segédeket tulságos és indokolatlan örömmel töltsék el. Azok a semmiféle törvényhozásban elő nem forduló ujitások, melyek a munkaképtelen segéd ellátását, akár munkaközben vagy hivatásából kifolyólag vált azzá, akár nem, a munkaadóra háritják: oly sulyos terheket rónak a főnökre, a melyek némi balszerencse esetén existencziáját képesek veszélyeztetni, mig a bizonyos idei szolgálat után köteles végkielégités megszabása végeredményében a segédek állását kell hogy megingassa, mert a munkaadónak módot nyujt arra, sőt őt egyenesen arra utalja, hogy alkalmazottait a kritikus határidő lejárta előtt elbocsássa; biztositékot pedig aziránt, hogy a főnök képes lesz végkielégitési kötelezettségének oly időben is megfelelni, mikor rossz üzleti viszonyok, esetleg személyzetének redukcziójára kényszeritik, természetesen nem nyujthat. Törvényes intézkedésnek pedig csak akkor lehet kielégitő hatálya, ha annak előnyeit a megvédeni szándékolt osztály a maga egészében élvezi, nem pedig egyesek, kikre nézve bizonyos szerencsés véletlennek kell összejátszaniok, hogy a kilátásba helyezett beneficziumokban részesülhessenek. De lássuk csak, mi lehet a munkaadó és alkalmazottai közötti viszony lojális szabályozását czélzó intézkedésnek tulajdonképen végczélja? Nézetünk szerint nem más, mint hogy az alkalmazott helyzetét főnökével szemben az eddiginél nagyobb mértékben biztositja s a hosszabb időn át teljesitett szolgálat után saját hibáján kivül való elbocsátását megnehezitse. Feladata továbbá az

hogy az alkalmazottnak sorsát munkaképtelenség esetére, özvegyét és árváját halála után biztositsa; végre pedig hogy munkában töltött bizonyos idő lejárta után az alkalmazottnak munka nélkül való megélhetését tegye lehetővé.

A főnök önkényével szemben helyesen intézkedik a 16. §., mely a fölmondási időt a 2.400 koronáig díjazott alkalmazottra nézve hat hétben, ennél magasabb fizetésnél három hónapban állapitja meg. Már csak azért is helyesebb ez, a német kereskedelmi törvénykönyvből vett disztinkczió az eddiginél, mert elkerülhetővé teszi annak a biróságaink előtt számtalanszor vitatott kérdésnek eldöntését, hogy melyik alkalmazott tekintendő fontosabb teendőkkel megbizottnak? Erre a kérdésre, ha nem is mindig, de az esetek tulnyomó részében a fizetés magassága adja meg a helyes feleletet, mert ez tekinthető a teljesitett munka értékkulcsának. Ha már most a hosszabb ideig szolgált alkalmazottnak állását — tekintet nélkül az esetleges magánmegállapodásra — még nagyobb kautélákkal kivánjuk biztositani és pedig nem ugrásszerüen 10, 20 és 30 éves periódusokban, hanem gradatim a szolgálat idejéhez mérten, nem látunk nehézséget abban, hogy a felmondási időt bizonyos karenczia letelte, p. o. öt évi szolgálat után évről-évre egy bizonyos időtartammal, p. o. évente egy félhónappal meghosszabbitsuk, megint csak egy bizonyos maximális határig, pl. egy évig úgy, hogy a 2.400 koronán felüli fizetést élvező alkalmazott állása öt év után három hónapra, 6 év után $3^1/_2$ hónapra, 10 év után $5^1/_2$ hónapra, 23 évi szolgálaton felül pedig egy évre lesz felmondható. Nem vindikálunk ezen propozicziónak, különösen a részletekben, feltétlen helyességet, de azt hiszem, hogy több kézzelfogható előnye van az előadói javaslattal szemben. Nem ró oly terhet a munkaadóra, melyet az el nem viselhet, de elviselni nem is tartozik, mert a teljesitett munkának a megállapitott fizetésben kifejezésre jutó ellenértéken felül, tőle joggal mit sem lehet követelni; az alkalmazottat a főnök önkénye ellen éppen úgy megvédi, mint a főnököt az alkalmazottnak a végkielégitéssel való elbocsáttatást esetleg mala fide provokálni kivánó fondorlatai ellen; és végre, a mi fő, alig nyujt alkalmat a törvény kijátszására.

A munkaképtelenség idejére való ellátást pedig, akár baleset betegség vagy aggkor okozza azt, valamint az özvegyek és árvák sorsát biztositani kell, teljesen és feltétlenül, tekintet nélkül arra, vajjon egy helyen végezte-e az alkalmazott élete munkáját, volt-e 10, 20, 30 évig egy helyen maradása, talált-e olyan munkaadót, a ki annyi ideig képes volt magát fenntartani — tudjuk, hogy harminczéves czégek és vállalatok nem találtatnak minden utcza sarkán; — biztositani kell mindazon eshetőségek daczára, melyek a törvényjavaslat intenczióinak megvalósitását százféle alakban gátolják. Arról kell gondoskodni, hogy az alkalmazott munkájának minden órájával, bárhol és bárkinél végezte is azt, egy-egy téglát rakjon le annak a

kunyhónak a falába, melyben magát öreg napjaira vagy szerencsétlenség esetén meghuzhassa. Egyszóval kötelezővé kell tenni a biztositást minden alkalmazottra nézve kivétel nélkül betegségre, balesetre, halálra és aggkorra egyaránt. Meg kell honositani az állami biztositás intézményét a munkaadó és alkalmazott egyenlő befizetései alapján az állam jótállása, esetleg póthozzájárulása mellett, elfogadva vagy átdolgozva a német birodalom idevágó törvényeit. Igaz, hogy az ilyen intézménynek létrehozása sok munkát, számitást és fejtörést okoz, de a feladat méltó a legnagyobb államférfiu verejtékére s a ki ennek a kérdésnek a megoldását igaz akarattal, bölcs megfontolással és honfiui lelkesedéssel megkisérti, nemcsak a nemzet minden egyes polgárának feltétlen támogatására és áldozatkészségére számithat, hanem oly emléket biztosit nevének a haza és az emberiség történetében, a mely mellett a győztes hadvezér dicsfénye homályba vész. Hogy ebben a fontos akcióban is legalul kell kezdeni, a legszegényebb sorsu munkásoknál s nem az alkalmazottakra szoritkozni, azt mindenki belátja, a ki tudja, hogy a tisztán keze munkája után élő iparossegéd, a kinek keresete sohasem haladja lényegesen tul azt a minimumot, mely a megélhetésre és családfentartásra szükséges, sohasem képes a maga erejéből biztositani jövőjét, mig a kereskedelmi alkalmazottak jó része mégis sokkal kedvezőbb helyzetnek örvend. A reformnak tehát legalább is általánosnak, a munka minden nemére kiterjedőnek kell lennie.

A 18. §. felsorolja azokat az eseteket, melyekben az alkalmazott szolgálatát felmondás nélkül elhagyhatja. Igen óvatosaknak kell itt lennünk, mert ha a főnök adott okot a rögtöni kilépésre, a felmondási időre fizetéssel s esetleg végkielégitéssel is tartozik. Az első bekezdésből tehát kivennők azt az esetet, melyben a segéd az életét és egészségét veszélyeztető körülményeket belépésénél ismerte, a mi ipari szempontból, tekintettel a sok üzemben majdnem elkerülhetlen állandó veszélyre, igen fontos.

Hibás fogalmazásnak tartjuk, hogy a segéd azonnal kiléphet, ha a kikötöttnél más munkára alkalmazzák. Kényszer az alkalmazottra nézve nincs — elég tehát, ha részére azt a jogot biztositjuk, hogy más munkát, mint a melyre felfogadták, nem tartozik végezni.

A 3-ik bekezdést teljesen elhibázottnak tartjuk, mert oly magánviszonyokat von a szolgálati szerződés körébe, melyekhez ennek semmi köze. Értjük, hogy a segéd azonnal kiléphet s összes igényeit érvényesitheti, ha a főnök őt tettleg bántalmazza; de nem tudjuk felfogni, miért kelljen a szolgálati viszonynak megszünnie, ha a főnök segédje fiát, kit talán sohasem látott, bármi oknál fogva bántalmazza.

A jogegyenlőség elvénél fogva ellenezzük a 19. §. 6. bekezdését is, mely jogot ad arra, hogy a főnök alkalmazottját felmondás nélkül elbocsássa, ha amaz viszont a főnök fiával veszett össze. Szoritkoz-

zunk a főnök és alkalmazott között előfordulható esetekre, a többit pedig bizzuk a társadalmi megtorlásra, vagy a járásbiróra. De fontos anyagi érdekeket ilyen véletlenektől, melyek esetleg nem is véletlenek, hanem szántszándékos és czéltudatos provokácziók: függőkké tenni nem szabad.

A 19. §. bekezdését nem tartjuk eléggé világosnak. A szolgálati idő első három hónapjára úgyis kétheti felmondás jár; ez a három hónap tehát teljesen elégséges arra, hogy a segéd képességéről meggyőződést szerezzünk, bár jobbnak látjuk, ha eziránt, kölcsönös érdekben, a felfogadás előtt jövünk tisztába. Ha pedig a képtelenség bármely okból később következik be, krudélis dolog volna az amugy is szerencsétlen segédet még a felmondási jogától is megfosztani.

Tulságosan liberálisnak tartjuk, hogy az alkalmazott, kire esetleg fontos és az üzlet érdekeit mélyen érintő teendők vannak bizva, három napig igazolatlanul elmaradhat. Bizzuk az igazolás elfogadását a lojális principálisra, esetleg a biró appreciácziójára, de igazolatlan elmaradást ne engedjünk meg, mert ez alapjában megingatja a rendet és fegyelmet, melyet az üzleti élet nem nélkülözhet.

A 8. bekezdés bővebb magyarázatra szorult, bár szórul-szóra le van irva az 1884. évi ipartörvényből, de sem nem jogos, sem össze nem egyeztethető a mostani javaslat 13. §-ával. Annak a segédnek, ki tüdőgyúladásban szenved, három hónapra jár ki a fizetése, a melyik diftériába, kanyaróba, vörhenybe, himlőbe esik, azt azonnal — felmondás nélkül — elcsapjuk. Ez sem nem jogos, sem nem méltányos eljárás és határozottan ellenkezik a humanizmus alapelveivel.

A 22. §. uj jogelvet állapit meg, igaz, hogy közvetve, mert határt szab a főnök által kiróható birságoknak, a birságolás pedig nem tartozik a magánember jogához. Jóváhagyott munkarendben lehet ilyeneket statuálni, de akkor szabatosan meg kell állapitani nemcsak a birságolhatás eseteit, hanem a birság hovaforditását is. A segéd által okozott kár megtéritése egészen más szempont alá esik s annál inkább szorul a körülirásra, mert a causa nocet domino elvénél fogva a főnök még azokért a károkért is felelős, melyeket alkalmazottja a szolgálati viszonyból kifolyólag harmadik személyeknek okoz.

Nem eléggé világos a 27. §. sem, esetleg pedig igen alkalmas az alkalmazottak állásának megingatására. Ha a törvény visszaható érvénnyel lép életbe, bizton számithatunk arra, hogy a 31. §-ban megállapitott három hónap alatt a felmondásoknak se szeri, se száma nem lesz, mert még a leglojálisabb főnök is számolni fog saját anyagi tehetségével és érdekeivel, mikor egy legközelebb kifizetendő oly végkielégitéssel áll szemben, melyről a megengedett biztositás révén ezelőtt 20—30 évvel nem gondoskodhatott.

A 28. §-ban megállapitott 600 korona maximális pénzbüntetést

keveseljük, az elzárást elvileg perhorreskáljuk. Ellenben megint csak a jogegyenlőség elvénél fogva kivánjuk, hogy azok a büntetések is megállapittassanak, a melyek a törvény ellen vétő segédet sujtják és szükségesnek tartjuk az ipartörvény analógiája szerint a régibb szolgálati viszonyát törvényes módon fel nem oldott segéd felfogadására vonatkozó tilalmat is.

A 29. §-tól eltérőleg, a felmerülő vitás kérdések eldöntését nem az iparhatóságnak, hanem egy főnökökből és alkalmazottakból alakitandó békebiróságnak illetékességébe kivánnók utalni. Példa erre a franczia »conseil de prud hommes«, a német Gewerbegericht és a mi ipartestületi békéltetőnk, mely kifogástalanul s az érdekeltek teljes megelégedésére funkczionál.

A 30. §. a törvény hatálya alól kiveszi a kereskedőknél alkalmazott iparossegédeket, de mint már a bevezetésben kifejtettük, megfeledkezik az iparosnál alkalmazott kereskedősegédekről.

Az ipari kisajátitás.

Abból az alkalomból, hogy az osztrák kereskedelmi minisztérium munkába vette olyan törvényjavaslat előkészitését, a mely az iparfejlesztés javára szolgáló kivételes kisajátitási jogot egységesen és szervesen rendezné egész Ausztriára nézve, a »Niederösterreichischer Gewerbeverein« kérdést intézett Egyesületünkhöz, hogy milyen törvényes rendelkezések vannak Magyarországon az ipari kisajátitást illetőleg és a magyar iparosság milyen irányban óhajtja a jelenleg érvényben levő rendelkezések kibővitését?

Egyesületünk végrehajtó bizottsága e kérdésben bekérte dr. *Back* Frigyes és dr. *Szente* Lajos jogtanácsosok irásbeli előterjesztését, s ezeket feldolgozás végett kiadta dr. *Dóczi* Sámuel ügyésznek. Az igy keletkezett válasziratban kiemeltük, hogy Magyarországnak évtizedes törvényhozási törekvése daczára sincs még egységes polgári törvénykönyve és ezért a kisajátitás jogát épp úgy, mint sok más közgazdasági és szocziális kérdést ideiglenesen speciális törvények utján kellett rendezni. Ez a rendezés az 1868. évi LXV. és LXVI. t.-cz.-ben történt meg. Az utóbbi törvény lokális érdekű volt, a mennyiben Pest és Buda városok rendezésére vonatkozik. Ezt a két törvényt 1881-ben hatályon kivül helyezte az 1881 : XLI. t.-cz., mivel már az akkori viszonyoknak sem felelt meg.

Ez a ma érvényben levő kisajátitási törvény egyenként sorolja fel a kisajátitás eseteit.

Mivel a törvény a felsorolt czélok között az iparfejlesztést nem emliti, ez az iparfejlesztési törekvéseknek egész a legújabb időkig sok nehézséget okozott. A helyzeten bizonyos mértékben csak az 1907 : III. t.-cz. javitott.

A segitség, a mit ennek a törvénynek a 8. §-a nyujt, a jogos

igényeket csak részben elégiti ki, mert az országgyülési tárgyalások folyamán a törvényjavaslat eredeti szövegét úgy módositották, hogy kisajátitásnak bizonyos, igen lényeges korlátozással van helye. Nevezetesen gyáralapitási, vagy kibővitési czélokra csak állami, törvényhatósági, városi és községi tulajdonokban levő ingatlanokat lehet kisajátitani, magánosok ingatlanait nem; üzemi czélokra pedig, nevezetesen gyári, mezőgazdasági és erdészeti czélokra szolgáló iparvágányokra, világitási, vagy erőátviteli és csővezetékekre, valamint az üzemhez nélkülözhetetlen, az 1885. évi XXIII. t.-cz. alapján hatóságilag engedélyezett vizművekre, szivattyú-telepekre és emelőberendezésekre csak akkor engedélyezheiő kisajátitás, ha ezek az ingatlanok kizárólag mezőgazdasági vagy erdészeti megművelés alatt állanak, vagy parlagon hevernek. Kisajátitásnak azonban nincs helye, ha ezek az ingatlanok egyházi, vallási, közoktatási, tudományos, vagy kegyeletes czélokra szolgálnak, illetve ilyen rendeltetéssel birnak.

Ezek szerint az a kivételes kisajátitási jog, a melyet az 1907. évi III. t.-cz. biztosit az iparnak, nagyon szük térre szorul. Megjegyeztük, hogy a szóbanlevő kivételes kisajátitasi jog végrehajtási részleteit ugyancsak az 1881 : XLI. t.-cz. szabályozza.

Egyebekben a kisajátitás joga az ipar szempontjából a következőképen áll: Az új ipartörvény tervezetében gyáralapitási vagy kibővitési czélra szolgáló kisajátitási jogról nincs szó. A legújabb vizjogi törvénytervezetben több igen fontos és iparfejlesztési szempontból lényegbevágó kisajátitási intézkedés van, a mely a hajózó és tutajozó, nemkülönben ipari (bányászati) és mezőgazdasági (erdészeti) vállalatok által létesiteni kivánt és üzemüknél nélkülözhetetlen kikötőkhöz, valamint be- és kirakodó helyekhez szükséges területekre, közhasználatú kikötők, vagy rakodóhelyek hiánya, vagy elégtelensége esetén kisajátitási, vagy szolgalom megállapitására irányuló igényt biztosit.

A tervezet 8. szakasza pedig viztárolók és vizerőművek czéljára az 1881. évi XLI. t.-cz.-ben szabályozott kisajátitásnak van helye bizonyos esetekben.

Ezenkivül a ma érvényes ipartörvényben van egy szakasz, mely a fennálló ipartelepekkel szemben érvényesithető kisajátitásról intézkedik.

A bánya- és erdőüzem, valamint a vizhasználat érdekében statuált kivételes kisajátitási jog dolgában a helyzet nagyjából olyan, mint az osztrák jogban. Ezért ennek részleteit ezuttal mellőztük. Annál nagyobb sulyt kellett annak kimutatására helyeznünk, hogy hol mutatkoztak az 1907. évi III. t.-cz. hiányai és hogy hol és menynyiben képes ezeket megszüntetni a legújabb vizjogi novella. Természetes, hogy ennek megállapitása olyan széleskörű adatgyüjtést kiván, a melyre az idő rövidsége miatt ezuttal nem lehetett alkal-

munk. Ezért nagyjából egynéhány hozzánk közelálló gyakorlati szakember véleményének kikérésére kellett támaszkodnunk. E vélemények lényege ez:

Egy bányavállalat úgy nyilatkozott, hogy a bányatörvény és az 1907. évi III. t.-cz. együttesen teljesen megszüntette az eddig fennállott nehézségeket. A mai helyzetet kielégitőnek tartja.

Egy kőolajfinomitógyár nyilatkozata szerint az 1907. évi III. t.-cz. életbelépte óta a súlyosabb természetű bajok megszüntek, mindazonáltal szükségesnek tartaná a mai törvényes intézkedések megfelelő és az iparfejlesztési czéloknak kedvező reformját. Ugyanilyen értelemben nyilatkozott egy kenderfeldolgozó gyár is.

Az iparfejlesztés javára szolgáló kisajátitási jog mai állapotának elégtelenségét szembetünő módon demonstrálta az az eset, a mely a főváros közelében nemrégen előfordult. Egy acetylen-telep engedélyezési okmánya azt a feltételt tartalmazta, hogy a gyár olyan területen épitendő fel és tartandó üzemben, a melynek környékén 100 méternyi sugárban lakás czéljaira szolgáló épület nincsen. A gyárat tényleg ilyen helyen épittették fel, a szomszédos telkek tulajdonosai azonban, a mikor e feltételekről értesültek, telkeiken lakóházakat épittettek. A vállalat hosszas tárgyalások után kénytelen volt az épületeket bérbevenni és üresen tartani.

Az eddig elmondottakból világosan következik az ipar szempontjából fennálló kivételes kisajátitási jog egységes szabályozásának szükségessége. A különböző törvényekben szerteszéjjel szórt idetartozó jogszabályok tömegében nehéz az eligazodás. Másrészt tisztán iparfejlesztési szempontból kivánatosnak látszik a kivételes ipari kisajátitási jog további kiépitése is.

A kérdés ujdonsága miatt nem volt módunkban azokat a közelebbi szempontokat megjelölni, a melyek a reform során figyelembeveendők volnának; kétségtelen azonban, hogy az osztrák kereskedelemügyi minisztériumnak ez az üdvös akcziója nálunk is meg fogja érlelni ezt a fontos kérdést, a mikor is Egyesületünk is behatóan fog e kérdés további részleteivel foglalkozni.

Az automobiljog az ipar szempontjából.

Számot vetve azzal a térfoglalással, a melyet az automobilkocsik alkalmazásának terén már nálunk is napról-napra tapasztalni lehet, egyik összes szakosztályi ülésünk napirendjére tűztük az automobiljog alapelveinek ismertetését. Az előadó dr. *Back* Frigyes, jogtanácsos volt, a ki tanulmányában kiemelte, hogy a külön automobiltörvények alkotásának terén az első Ausztria volt. Ennek automobiltörvénye 1908 augusztus 9-én lépett életbe. A németbirodalmi törvénynek kártéritési része május 3-án lépett életbe, büntetőjogi része 1910 április 1-én. Ezenkivül Svédországban van ilyen törvény.

Tárgyalás alatt van ily törvény Svájczban, Dániában, Németalföldön, Belgiumban és Francziaországban.

Azután áttért az előadó azon alapelvek kifejtésére, melyek alapján az automobilok által okozott károkért kártérités nyujtassék.

A megoldandó főkérdések szerinte a következők:

Az első kérdés, hogy minden automobilra terjedjen-e ki a törvény hatálya, ha nem, melyikre?

Az osztrák és a német törvény nem az összes automobilok által okozott kárt helyezte az automobiltörvény, mint külön törvény szabályai alá, hanem csak azon károkat, melyek oly automobilok által okoztattak, melyek sebességük által a nagyközönségre különösebb veszélyt képeznek. E mellett foglalt állást az előadó is.

A másik kérdés, hogy a bárhol bekövetkezett baleset az automobiltörvény, azaz a különleges jogszabályok szerint birálandók-e el?

Az osztrák törvény 1. §-a szerint a balesetnek nyilvános úton, vagy nyilvános helyen kellett történni.

A német törvény ezt a helyi megszoritást mellőzi.

Az utóbbi rendszert helyeselte az előadó is.

A tárgyi és helyi meghatározás után áttért azon további főkérdésre, hogy ki feleljen és milyen balesetért?

A német törvény szerint minden közelebbi fogalommeghatározás nélkül a »Halter«, az osztrák szerint der »Lenker und der Eigentümer, oder jeder Miteigentümer«.

A köznapi fogalomhatározás szerint a »Halter« szó a magyar birtokosnak, vagyis még laikusabban kifejezve, az automobil birlalójának felelne meg.

Megállapitható, hogy a német és az osztrák törvény közt a kártéritési kötelezettség alanya tekintetében a különbség csak az, hogy mig az utóbbi szerint a kocsivezető soffőr is kártéritésre kötelezett és pedig egyetemleg a kárt okozó kocsi tulajdonosával együtt, addig a német a soffőrt mentesiti.

Az előadó kifejtette, hogy az anyagi felelősség megállapitása tényleg anyagi alappal bir és annak tudatában a soffőr mindenesetre jobban fog vigyázni, a mi kétségtelenül a legjobb védelmi eszköz.

További főkérdés, hogy milyen balesetért feleljen a kötelezett, illetve a kötelezettek?

Az osztrák törvény épp úgy, mint a német, helyesen negative határozza meg. Megmondja, hogy csak akkor mentesül a kötelezett, ha beigazolja, hogy a károsodás ténye egy harmadik személynek, vagy magának a sérültnek hibájára vezethető vissza, vagy hogyha a baleset az előirás és szakszerű óvintézkedések daczára, melyek a gépkocsi vezetésénél és kezelésénél betartattak, nem volt elhárítható és sem a gépkocsi lényegére, vagy pedig annak különleges voltára, sem pedig működési zavarra, vagy hibára nem vezethető vissza.

A német törvény 7. §-a szerint csak akkor mentesiti az automobil-tulajdonost, a »Halter«-t, ha a baleset oka elhárithatatlan esemény (ein unabwendbares Ereignis), a mely sem a jármű szerkezetbeli hibájára nem vezethető vissza, sem pedig arra, hogy működési zavar állott be.

A mi a kártérités mérvét illeti, úgy az osztrák, mint a német törvény csak a tényleges kárt tériti meg, de az elvi alap egyformasága daczára az osztrák törvény bőkezübb, mint a német.

Az általános perjogi szabály szerint a kártéritési per épp úgy, mint minden más per, azon biróság előtt inditandó meg, hol a kötelezett állandó lakhelye van. Úgy az osztrák törvény 9., mint a törvény 20. §-a szerint a kereset ott is indithatό meg, a hol a károsítás történt. A hivatkozott szakaszok azt mondják, ott is, vagyis nem feltétlenül ott, mint ezt pl. a mi 1874. évi XVIII. törvényczikkünk, a vaspályák által okozott halál, vagy testi sérülésről szóló törvényünk vasuti baleseteknél megállapitja. Ez sérelmes gyakran azért, mert ez által úgy a felperes, mint az alperes, sokszor oly biróságot kénytelen felkeresni, mely nem az ő személyes birósága, mely előtt a személyes védekezés nehéz, illetve költséges.

Az ismertetett szabályozás azonban kétségtelenül első sorban a károsultra nagy előny.

Az időbeli határt, a melyen belül a kártérités érvényesitendő, úgy az osztrák, mint a német törvény, kétszeresen huzza meg.

Először is rövidebb elévülési időt állapit meg és ezen belül a másik időbeli határt akként vonja meg, hogy ez időben is a kereset megindithatását attól teszi még függővé, hogy a baleset a külön megállapitott, tehát természetesen sokkal rövidebb és záros határidőn belül be lett légyen jelentve.

Az osztrák törvény szerint a kártéritési igény azon naptól számitott hat hónapon belül évül el, a midőn a károsult a kárról és a kártéritésre kötelezett személyéről értesül.Tekintet nélkül a tudomásrajutás időpontjára, a kár bekövetkezte után három évvel a kártéritési igény azonban feltétlenül elévül.

A német törvény a hat hónap helyett két évet, a három év helyett pedig harmincz évet vesz elévülési határidőül.

Az előadó szerint az osztrák álláspont a helyes.

A bejelentési kötelezettséget a két törvény egyformán állapitja meg. Úgy az osztrák, mint a német törvény szerint az igényjogosultság megszünik, ha az igényjogosult azon naptól számitott négy, illetve nyolcz hét alatt, miután megtudta, hogy ki a kártéritésre kötelezett, a balesetet nem jelenti be, kivéve, ha igazolni tudja, hogy a nevezett a balesetről másképp is értesült.

Végül még áttért az előadó arra kérdésre, hogy az automobil-törvénybe külön büntető szabályokat kell-e bevenni, illetve melyek felvétele indokolt rendészeti szempontból ?

Az előadónak ebben a kérdésben az volt a felfogása, hogy az ilyen büntető rendelkezések a megelőzés szempontjából szükségesek.

Ezek azon főbb szempontok, melyek az automobiljog szabályozásánál figyelembe jöhetnek, illetve, melyek a német és osztrák törvények szerkesztésénél figyelembe vétettek.

Az előadói javaslatot egyelőre, mint hasznos anyagot, evidencziában tartjuk és értékesitését arra az időre halasztottuk, a mikor az ennél sürgősebb iparjogi kérdések elintézése után, ez is megérett a helyhatósági vagy törvényes rendezésre.

Végrehajtási törvényünk és az iparosság.

A magyar törvényhozás a külföldi példák nyomán mindig számolt azokkal a törekvésekkel, a melyek az ipar különös érdekeinek megvédésére irányultak és az egyes jogterületek szabályozásánál kifejezésre jutottak. Igy történt ez a végrehajtási törvénynél is, a melynek 51. szakasza kimondja, hogy az iparosoknak, gyári munkásoknak és napszámosoknak szükséges munkaszerei, valamint az iparosoknak feldolgozás alatt álló anyagkészlete 100 korona értékig le nem foglalhatók.

Az igazságügyminiszter 1907. év nyarán törvényjavaslatot terjesztett az országgyülés elé ennek a törvénynek megváltoztatásáról és ebben a javaslatban kiterjeszti az iparosoknak kedvező kivételek határait. A javaslat megállapitja a mentességet a kisiparosok, kézművesek, ipari és gyári munkások, napszámosok és egyáltalán mindazok javára, kik magukat kézimunkával tartják fönn. A javaslatnak szövege tehát az exisztencziájukban védett személyek körét is szabatosabban határozza meg, másrészt világosan csakis a kisipar javára állitja föl a kedvezményt, mig a mostani törvény csak »ipar«-t emlit általánosságban. Tárgyi tekintetben a javaslat kiterjeszti a mentességet 100 korona anyagkészletről 150 korona értéküre, ami a változott árviszonyok által van indokolva. Nyitva hagyja azonban a javaslat azt a kérdést, hogy ki tekintendő kisiparosnak, ki nem?

Dr. *Dóczi* Sámuel ügyészünk, a ki a javaslatot nálunk ismertette, a következő konkluziókra jutott:

Ha a javaslatnak ezt az intézkedését összehasonlitjuk a most érvényes törvénynek megfelelő pontjával, akkor első sorban is az konstatálható, hogy a javaslat, bár jobban kedvez a kisiparnak, mégis hátrányosabb az eddiginél, egyrészt azért, mert kifejezetten kimondja, hogy csakis a kézi munkából élő kisiparos veheti igénybe a mentességet, másrészt ebben valósággal benne érti azt is, hogy csakis a kéziszerszám érinthetetlen. Még fontosabb változást jelent azonban a javaslatnak harmadik szakasza. Ez kimondja, hogy akkor, a mikor az iparost a hitelbe vásárolt szerszám áráért perlik, akkor azt a szerszámot is le lehet foglalni. A mostani törvény szerint

ehhez nem lehet hozzányulni. Ez egészen uj intézkedés lesz a magyar jogban, a melyet a Code civile-ből, illetőleg a franczia végrehajtási eljárásból vett át a javaslat szerzője.

Ez az intézkedés látszólag a kisiparos ellen irányul, ha azonban közelebbről vesszük szemügyre a kérdést, akkor kitünik, hogy ez a megszorult és hitelbe vásárlásra utalt kisiparosnak érdekében való. A szerszámkereskedő a teljesen vagyontalan kisiparosnak, a kinek különben nem hitelezne, szivesen fog hitelbe gépet vagy szerszámot eladni, ha biztos abban, hogy a legrosszabb esetben is visszaszerezheti a hitelbe eladott dolgot, vagy annak értékét.

Még egy fontos eltérés van a mostani törvény és a javaslat között. A törvény szerint mentesek »az iparosoknak, gyárimunkásoknak és napszámosoknak szükséges munkaszerei, valamint az iparosoknak feldolgozás alatt álló anyagkészlete 100 korona erejéig«. A javaslatnak megfelelő intézkedése ellenben igy szól: »mentesek a kisiparosoknak, kézműveseknek, ipari (gyári) munkásoknak, napszámosoknak és általában azoknak, kik magukat kézi munkával tartják fenn, a keresetük folytatásához szükséges szerszámai, eszközei, műszerei és állatai. Továbbá kisiparosok és kézművesek feldolgozható anyagkészlete 150 korona értékig«.

Eddig is rendkivül sok pörösködésre adott okot az a kérdés, hogy mit kell munkaszer alatt érteni. Hogy kéziszerszámot nem lehet foglalni, ez nem volt vitás, mihelyt azonban valami komplikáltabb szerszám vagy kisebb gép került szóba, mindig hosszú pörösködés és ujabb költségokozás járt a nyomában, mert ezt a végrehajtó már nem volt hajlandó szerszámnak tekinteni. Különösen a gépek körül volt nagy a bizonytalanság. Az bizonyos, hogy olyan gépek, melyeknek hajtásához más erőgépekre volt szükség, lefoglalhatók, ezek nem szerszámok. Mi történjék azonban a varrógéppel, vagy egyéb kézi vagy lábhajtásu kis gépekkel? Ez igen fontos kérdés, a melyet az uj törvénynek világosan el kell döntenie. Ezt a bizonytalanságot nem szünteti meg a javaslat sem, mert ezekben a szavakban: »szerszám, eszköz és műszer«, nincsen benne az a biztos elválasztó vonal, mely a vitákat megszüntethetné.

Ez a kifejezés: »a kereset folytatásához szükséges szerszám« ugyancsak nem ad támpontot a vita eldöntésére, bár eddigelé a biróságok mindig ezt a szükségességet vették a mentesség döntő jelének. Ez nem látszik elég megbizható alapnak. Sokkal helyesebb volna, a valóságos életből keresni ennek alapját. Annak a szokásos mértéknek megállapitásából kellene kiindulni, a mely irányadó egyrészt a munkás munkába lépése lehetőségének megbirálásánál, másrészt az önálló munkavállalás lehetőségének megitélésénél. Mentes legyen az a szerszám, mely iparáganként eltérő terjedelemben, feltétlenül szükséges ahhoz, hogy az adós a szakbeli tanulságának szokásos értékesitésével módot találjon saját magának és családjának életfentar-

tását biztositani. Tudvalevő, hogy bizonyos iparágakban a segéd csak akkor állhat munkába, ha megfelelő szerszámok felett rendelkezik. Ezeket a szerszámokat feltétlenül meg kellene hagyni birtokában. Ha önálló iparosról van szó, akkor azokat a munkaeszközöket kell számára biztositani, melyek egyszerübb személyes megbizások elvállalásához föltétlenül szükségesek. Igy például varrógép nélkül egy szabó nem tudná megkeresni a kenyerét, ellenben egy lakatos vagy kovácsmester furógép nélkül is meg tudná keresni a maga meg a családja mindennapi kenyerét, ha a kéziszerszámokat nem veszik el tőle.

Nagyobb figyelemre tarthat számot a mostani törvényben és a javaslatban az anyagkészletre vonatkozó pontnál, a »feldolgozható« és a »feldolgozás alatt álló« kifejezések közötti különbség. A mostani törvény feldolgozás alatt álló anyagkészletről beszél, a javaslat feldolgozható anyagkészletet emlit. Bár az értelmi különbség a kettő között nem nagy, mégis preczizebbnek és világosabbnak tartjuk a mostani törvény szavait, mert könnyen vitára adhat alkalmat, hogy az anyagkészletnek melyik része dolgozható fel és melyik nem. Ennek az egész jelzőnek elhagyásával lehetne a bajon segiteni, mert elegendő, ha a törvény az anyagkészletnek egy részére adja meg minden közelebbi meghatározás nélkül a mentességet.

A petroleum-, földgáz- és kálisó-monopólium.

A pénzügyminiszter az 1911. év folyamán törvényjavaslatot terjesztett a parlament elé a petróleum, földgázok és kálisók kiaknázására vonatkozólag, melyeket a jövőben kizárólag a kincstárnak kiván föntartani. Tekintve azokat a rendkivül fontos ipari érdekeket, melyek ehhez a javaslathoz fűződnek, az Egyesület gyáripari szakosztálya elhatározta, hogy foglalkozni kiván e kérdéssel és *Szirmai* Oszkár szakosztályi választmányi tagot fölkérte, hogy a kérdést az ipar szempontjából ismertesse. A gyáripari szakosztály Szirmai Oszkár javaslatát magáévá tette és ehhez képest Egyesületünk terjedelmes fölterjesztéssel fordult a pénzügyi, kereskedelemügyi és földmívelésügyi miniszterekhez, a mely az iparosság álláspontját a következőkben körvonalozta:

1. Az Országos Iparegyesület örömmel üdvözli Nagyméltóságodnak azt a tervét, hogy hazánkban a földolaj és éghető földgázok felkeresése és kiaknázása az állam erejével foganatosittassék.

2. Helyeseljük az e tárgyban a törvényhozás elé terjesztett törvényjavaslatnak azt az intézkedését, hogy a folyékony és gáznemű bituméneknek természetes településökben való felkeresése és kiaknázása kizárólag az államnak tartatik fenn és az a meggyőződésünk, hogy az ez irányban a javaslatban foglalt intézkedések közgazdaságunk minden ágának fellenditésére alkalmasak.

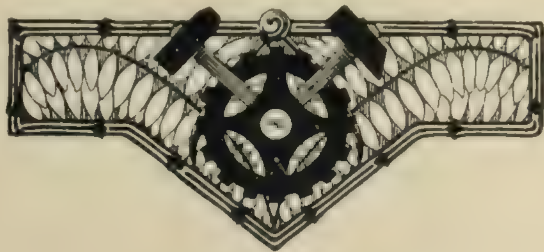
3. Kivánatosnak tartjuk, hogy azok a feltételek, a melyek mellett az állam által felkutatott kőolaj és földgáz kiaknázásának joga magánosokra átruházható, a törvényben magában, legalább a fő vonásokban, kifejezésre jussanak.

4. Helyesnek találjuk, hogy a törvényjavaslat a folyékony és gáznemű bituménok kiaknázását, a bányajogrend keretében meghagyja és ezeket továbbra is a földtulajdontól független, fentartott ásványoknak minősiti.

5. Elengedhetetlennek tartjuk, hogy a törvény a zártkutatmányok és bányatelkek, valamint a gázkutak tulajdonosainak jogait a tervezettnél nagyobb mértékben védje.

Remélhetőleg ezek a szempontok illetékes meghallgatásra találnak és a földgázok megfelelő kihasználása új lendületet fog adni különösen az erdélyi részek ipari fejlődésének.

A nagyfontosságú kérdést ezenkivül is napirenden tartottuk egyesületi közlönyünkben, a mely az ügy minden stádiumát figyelemmel kisérte s értékes ismertető közleményeket hozott *Szirmai* Oszkár, *Copony* Traugott és mások tollából.

IPARPÁRTOLÁS. KÖZSZÁLLITÁSI ÜGYEK.

I. Iparpártolás.

z iparpártolási mozgalmaknak szintén Egyesületünk volt a melegágya. Hiszen fönnállása óta tudatosan foglalkozott az iparpártolás propagálásával, esetről-esetre mozgalmakat is inditott s újabb időben *rendszerbe* is kivánta önteni ezt a munkát, mely iránt fogékonyság mutatkozott az egész országban. Így például az 1899. év munkájának jelentékeny részét foglalta le az az *országos akczió*, melyet Egyesületünk a magyar ipar társadalmi felkarolása végett inditott s a mely abban az időben az ország minden vidékén, a társadalom minden rétegében és minden alakzatában erős hullámokat vert.

Erre az akczióra vonatkozólag *Gelléri* Mór igazgatónak, az igazgatóság 1899. évi deczember hó 3-iki ülésén előterjesztett következő inditványa adta meg az impulzust:

Egyesületünk állandóan szem előtt tartván az iparpártolás terén reá váró föladatokat, minden általános és specziális alkalmat készséggel ragad meg arra nézve, hogy e téren gyakorlati eredményeket érjen el.

Ilyen alkalom gyanánt kinálkozik a kvótaemelés küszöbön álló nagyfontosságú eseménye, mely elől politikai okokból kitérni — fájdalom — nem lehetett.

De mert az ország egész közönsége érzi és tudja, hogy ez a kényszerű áldozat mindenkit kellemetlenül érint, minden hazafias érzésű magyar ember bizonyára szivesen fogja az alkalmat keresni, hogy azért legalább némi elégtételt szerezni segitsen. És igy ha valaha, akkor most sikerrel való kilátással valósithatjuk meg azt a régi óhajunkat, hogy a közönség ne vásároljon se osztrák, se külföldi czikket, hanem *részesitse előnyben szigorú konzekvencziával a*

hazai gyártmányt, hogy e réven a föláldozott milliókat legalább részben visszahóditsuk a magyar iparnak és szorgalomnak.

Inditványozom, hogy ez alapon inditson Egyesületünk országos akcziót és úgy a kereskedelmi és iparkamarák, mint az ipartestületek és más ipari és társadalmi körök, kaszinók és egyletek útján, végre az egész hazai sajtó támogatásának kikérése mellett forduljon ismételten a magyar közönséghez a magyar ipar és termelés demonstrativ és következetes pártolása érdekében, hogy e réven Ausztriának évi 80 millió koronás behozatali többletét lehetőleg csökkentsük s túlfizetett áldozatunkat behozzuk. E határozat végrehajtását bizzuk Egyesületünk végrehajtó-bizottságára.

Ezt az inditványt az igazgatóság egyhangúlag magáévá tette. Az akczió programmját, az igazgató előterjesztése nyomán, a következőkben irányozta elő a végrehajtó-bizottság:

1. Mindenekelőtt össze kell állitani a magyar ipari termelés törzskönyvét. Ebben az itthon termelt iparczikkek jól osztályozott teljes sorozatát kell rendszeresen összefoglalni és minden czikknél természetesen a termelő nevét és lakhelyét is felsorolni. Az ilyen törzskönyvnek alapjául szolgálhat a most folyamatban levő termelési statisztika, vagy ha ez itt-ott hézagos lenne, a kerületi iparfelügyelők utján az adatokat ki kell egésziteni s az összesített munkálatot az Országos Iparegyesület és a Kereskedelmi Muzeum utján országosan terjeszteni.

E törzskönyvön kivül, a hazai beszerzési forrásoknak — azaz az egyes iparczikkek készitőinek és elárúsitóinak — könnyebb hozzáférhetősége végett a Magyar Ipar állandó mellékleteképen adandó a beszerzési források jegyzéke, melyben az egyes iparczikkek készitői és elárúsitói árúikat állandóan hirdethetik s a mely tudakozódásra külön is mindenkinek ingyen megküldetik. Igazgató megbizatik, hogy a beszerzett szükséges tájékozás után — különösen a pénzügyminiszternél a hirdetési bélyegre vonatkozólag — készitse el az állandó melléklet költségszámitását.

2. Az Országos Iparegyesület a kereskedelmi és iparkamarákat felkéri, hogy ezek minden városban és nagyobb községben állandó iparpártolási bizottságot szervezzenek, melyben helyet kell foglalnia az összes érdekelt tényezőknek.

3. E bizottság feladatául tekinti, minden erkölcsi erővel odahatni, hogy a társadalom állandóan teljesitse iparpártolási feladatát; e végből:

a) állandó összeköttetést tart fenn a központtal (Orsz. Iparegyesület) a megfelelő informácziók beszerzése végett, mely czélra az Egyesület hetilapja esetleg rendkivüli kiadásokkal is rendelkezésre kell hogy álljon;

b) odahat, hogy a közönség olyan iparczikkből, a mely hazánkban is készül, ne vásároljon külföldit, hanem egyelőre, még áldozatok árán is, hazai készitményt vegyen s a kereskedésekben következetesen ilyet követeljen;

c) megköveteli a helyi kereskedőktől, hogy minden jó minőségű és versenyképes hazai czikket raktáron tartsanak;

d) odahat, hogy a városi, a többi közhivatalok és közintézetek, a társadalmi és egyéb egyletek általános szükségleteiket kizárólag a hazai ipar utján fedezzék, továbbá

e) hogy a megye, a város, a közhivatalok és közintézetek hivatalnokai,

mint magánemberek is példát adjanak szükségleteiknek a hazai ipar utján való fedezése tekintetében;

f) odahat az egyes családoknál, hogy a lakás berendezése és a háztartás körül, másrészt a család ruházkodása tekintetében is a hazai iparpártolás elve következetesen érvényesüljön;

g) e helyi bizottság állandó közeget tart fenn, mely a hazai ipar terén felmerülő minden uj eseményt az érdekelteknek alkalmas módon tudomására hoz;

h) e bizottság működésének hatályosabbá tételére nézve az Országos Iparegyesület, mint központ, mindenkor készségesen rendelkezésre áll s kivánatra esetleg részletes utasitásokat is foglal össze, melyeket időről-időre kiegészit.

4. Az Országos Iparegyesület odahat, hogy a hazai termékek czíme alatt idegen készitményekkel üzött visszaélések meggátoltassanak, vagy a rendelkezésre álló országos szervezet utján erélyesen megtoroltassanak.

5. Ezenkivül az Egyesület feladatai közé sorolja:

a) az uj iparágak meghonositása, illetőleg a nálunk még hiányzó iparágak pontos megállapitása érdekében megkezdett akcziójának folytatását és rendszeres kiegészitését;

b) egyes, bár létező, de fejlesztést és főleg társadalmi pártolást érdemlő és igénylő iparágak érdekében bizonyos propagandának a kifejtését.

Ehhez a programmhoz az igazgatóság egyhangulag hozzájárult.

Az akczió e programm alapján megindulván, csakhamar élénk visszhangja támadt országszerte. A sajtó úgy a fővárosban, mint a vidéken egyhangú lelkesedéssel karolta fel az iparpártolás ügyét és ennek köszönhetjük, hogy a közvélemény mindenfelé megmozdult és részint felhivásunkra, részint helylyel-közzel spontán módon megkezdődött a szervezkedés az ipar társadalmi felkarolása érdekében. Évi jelentéseink híven regisztrálták a kamaráknak, a törvényhatóságoknak, társadalmi egyesületeknek, az ifjúságnak és sokféle más tényezőknek a mozgalomban való lelkes részvételét.

A kormány akcziója.

Körlevélben fordultunk a törvényhatóságokhoz ez akcziónk fölkarolása érdekében és ugyanilyen szellemben kerestük meg a miniszteriumokat. Az akczió történeti fejlődésének megvilágitására itt megemlitjük, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr e tárgyban tárgyalást inditott a belügyminiszter úrral s ennek eredményeképen a belügyminiszter úr 50.214/1899. sz. a. a következő rendeletet bocsátotta ki:

Az állam fejlődésének és anyagi felvirágzásának egyik főeszközét a hazai ipar fellendülése képezi s az érdekek, melyek a hazai ipar fejlesztéséhez füződnek, oly nagy jelentőségűek, hogy minden közhatóságnak, mint az államhatalom részesének, egyenesen kötelességét képezi mindazt megtenni, a mi ezen nagy érdeket előmozditani képes.

A kir. kormány ezen kötelesség tudatában, közvetlen körében mindent megtesz, a mi az annyira fontos czél elérésére alkalmas és a törvényhatóságok, köztük a törvényhatósági joggal felruházott városok, valamint a ren-

dezett tanácsú városok is, áthatva a reájuk is nehezedő kötelesség érzetétől, általánosságban a czél elérésében való közreműködését dicséretes buzgalommal érvényesitik.

Mégis részben közvetlen tudomásom alapján, részben az érdekelt iparoskörök sokszor jogosult felszólalásaiból, valamint a kereskedelemügyi miniszter ur ismételt közléseiből tapasztalnom kellett, hogy egyes törvényhatóságok, városok és községek a közszükségletek beszerzésénél s a közpénzekből létesitett vállalatok s beszerzéseknél a hazai iparra kellő tekintettel nincsenek, sőt néha azt egyenesen mellőzik, még akkor is, ha az a külföldi iparral nemcsak sikeresen versenyezhet, de termékei, egyenlő minőség mellett, amazoknál jutányosabbak is.

Hinni akarom, hogy ennek okát nem a fentjelzett kötelesség szándékos megszegése, mint inkább a megszokás és azon kétely képezi, hogy hazai iparterményeink minőség tekintetében az idegen iparterményekkel szemben a versenyt kiállani képesek-e?

A szokással szakitani kell, ha ezt kötelesség parancsolja; a kétely eloszlatásának legalkalmasabb eszköze pedig a beszerzések körül követendő óvatosság, körültekintés, esetleg szigor.

Erősen él bennem a remény, hogy a közhatóságok a nagy czél elérése tekintetében hátramaradni nemcsak megengedhetőnek nem tartják, de készek a kormány mellé önként sorakozni s e részben minden kényszer mellőzhető.

A czél elérésére legalkalmasabb eszköz nemcsak az, ha a törvényhatóságok, de a rendezett tanácsú városok és nagyobb községek is elvileg elhatározzák és határozatilag ki is mondják, hogy *minden közszükséglet beszerzésénél, minden vállalat és berendezés létesitésénél a hazai iparnak elsőbbséget adnak* mindazon esetekben, a midőn az a szükségelt czikket teljesen kielégitő minőségben, megfelelő ár mellett szállitani képes; de különösen kivánatos az is, hogy ily irányban *szabályrendeletek* alkottassanak, melyekben a szükségletek beszerzésénél, valamint az ipari munkálatok kiadásánál követendő eljárás lehető tüzetességgel megállapittassék, az esetek, melyekben külföldi czikkek beszerzése válik szükségessé, általános vonásokban meghatároztassanak és kimondassék, hogy minden ilyen esetben az indok, mely a külföldi czikk beszerzését szükségessé teszi, a hatósági határozatban felsoroltassék.

Készséggel hajlandó vagyok gondoskodni arról, hogy ily szabályrendeleti tervezet esetleg kidolgoztassék és azon törvényhatóságoknak és rendezett tanácsú városoknak, melyek azt tőlem kérni fogják, tájékoztató mintául megküldessék. A kir. kormány, illetőleg a kereskedelmi miniszter úr pedig készséggel fog gondoskodni oly közegekről, melyek a hatóságoknak tájékozást nyujtsanak oly esetekben, ha kétely merül fel akár valamely iparczikknek az országban való beszerezhetése, akár a pályázatoknál és szakszerű megbirálásoknál követendő eljárás tekintetében. Nyomatékosan hivom fel a törvényhatóság figyelmét az ily irányú szabályrendeletek fontosságára, czélszerűségére és magára a törvényhatóságnak, illetve városnak szolgáló hasznára.

A szabályrendelet betartását a közvetlen felügyeletem alatt álló hatóságokkal szemben mindenkor meg fogom kivánni; hogy pedig a rendezett tanácsú városok, valamint a nagyobb községek részéről is betartassék, a

felügyeletet gyakorló vármegyei törvényhatóságok kötelességérzetétől bizalommal elvárom.

Hiszem s remélem, hogy jelen rendeletemnek a kivánt sikere teljesen meglesz s e részben további, akár általános, akár különleges intézkedések szükségessége felmerülni nem fog.

Ugyanakkor a kereskedelemügyi miniszter úr körrendeletet küldött a kamaráknak, melyben közölve a belügyminiszter úr rendeletét s ismertetve annak előzményeit, ezeket mondja:

Minthogy előrelátható, hogy az egyes törvényhatóságoknak úgy a belföldön beszerezhető iparczikkekre, mint a pályázatoknál és az ajánlatok szakszerű elbirálásánál követendő eljárásra nézve felvilágositásra leend szükségük, különösen oly esetekben, ha kétely merül fel valamely iparczikknek az országban való beszerezhetése tekintetében, felkért a belügyminiszter úr, jelöljem meg azokat az intézeteket, a melyek ily esetekben a törvényhatóságokat a szükséges utbaigazitással ellátnák. Ez alapon ezen teendők ellátására a magam részéről a kereskedelmi és iparkamarákat jelöltem meg, mint oly testületeket, a melyeknek ezen feladat teljesitése amúgy is törvényszerű hivatásukból folyik.

Nem kétlem, hogy a kamara ezen feladatnak mindenkor teljes odaadással meg fog felelni és a törvényhatóságoknak az általuk kivánt felvilágositásokat gyorsan és pontosan fogja szolgáltatni.

Oly esetekben, a midőn a kért felvilágositás tekintetében esetleg a kamarának is kételyei volnának, sziveskedjék a Magyar kir. Kereskedelmi Muzeumhoz, rendkivüli esetekben pedig, különösen, ha műszaki és egyéb szakkérdések merülnek fel, közvetlenül hozzám fordulni.

Az igazságügyminiszter úr által kiadott rendeletben figyelemreméltó, hogy tekintettel van a helyi ipar érdekeire, a kontárok versenyének kikerülésére, a hazai és különösen helybeli munkások alkalmazására és a hazai anyagok felhasználására. Idevágó rendelkezéseiből közöljük a következőket:

19. §. A munkák csak oly egyénnek adhatók vállalatba, a ki az illető ipar önálló gyakorlására az ipartörvény értelmében jogosultsággal bir. A mennyiben erről vállalatba adónak tudomása nem lenne, a jogositvány igazolása követelendő.

20. §. Bárminemű munkák vállalatba adásánál mindenkor ki kell kötni, hogy vállalkozó a munkánál csak hazai és pedig helybeli munkásokat alkalmazhat és csakis hazai anyagot használhat fel, illetve a vállalat tárgyait csakis hazai forrásból szerezheti be, a mit kétség esetén kivánatra megfelelően igazolni tartozik. Az igazolásnál az 1899. évi 55.859. számú rendelet kapcsán közölt szabályzat 40. §-a megfelelőn alkalmazandó.

21. §. A mennyiben esetleg oly anyagok és tárgyak lennének szállitandók, a melyek hazai forrásokból be nem szerezhetők, a külföldi anyagok és gyártmányok szállitására, illetve beszerzésére az engedélyt kimeritően indokolva mindig az igazságügyminisztertől kell kérni.

26. §. A munkáknak magánalku mellett leendő kiadása céljából a helybeli, esetleg a környékbeli megbizhatóbb szakiparosok ajánlattételre rövid úton mindenkor felszólitandók s a munkák teljesitésével az bizandó meg, a ki a viszonylag legolcsóbb árak mellett legtöbb biztositékot nyujt

arra, hogy azokat kifogástalanul hajtja végre. Ajánlattevők ajánlataikat szintén rövid úton, szóbelileg tehetik meg.

A főváros.

A székesfőváros törvényhatósága mind nagyobb következetességgel és rendszerességgel igyekszik megvalósitani a hazai ipar pártolásának elvét a városi középitkezésekben és közszállitásokban. Ennek tanubizonysága mindenekfölött az a közgyülési határozat, a melyet 1900 október 24-én tartott közgyülésében hozott a törvényhatóság s a mely emlékezetes fejezete marad az országos iparpártolási mozgalom történetének. A nevezetes határozat előzményeit a következőkben foglaljuk össze:

Az ügy, melynek ötletéből ez a határozat keletkezett, régibb keletű. A vásárcsarnokok épitésének öt év előtti ügyével kapcsolatos, a midőn a csarnokok közül kettőnek a vasszerkezetét egy helyben is fiókkal biró osztrák czég készitette. Ez ellen több budapesti gyári czég felszólalt és ebből az alkalomból *Darányi* Ignácz törvényhatósági bizottsági tag, a volt földmívelésügyi miniszter, inditványt tett az iránt, hogy a tanács tegyen előterjesztést arra nézve, hogy a székesfőváros részére teljesitendő munkálatokban még akkor is *védelemben részesüljön a magyar ipar, midőn a pályázatból a külföldi czégek ki nem zárhatók.*

Az ügy évekig járta a hatóság véleményező fórumait és a különböző szakbizottságokat, mig végre 1900. évi május hónapban a közgyülés elé került, a mely azonban szintén nem hozott végleges határozatot, hanem a tanácsot újabb előterjesztés tételére utasitotta.

A tanács ekkor Egyesületünkhöz fordult véleményadás végett és csak természetes, hogy Egyesületünk a legnagyobb készséggel állott rendelkezésére a hatóságnak ebben az elismerésreméltó akcziójában. A megkeresésre részletesen megokolt javaslattal válaszoltunk, a melyben a következőket terjesztettük elő:

Az eddig megjelent miniszteri rendeletek után a székesfőváros határozatának irányát könnyű lesz meghatározni.

A székesfővárosban az iparágak oly nagy száma oly kifejlődött állapotban exisztál, hogy a legtöbb iparczikkre nézve a külföld igénybevétele szükségtelen. Az egyes iparosoknak egymással való versenye tehát az árak tekintetében is elegendő biztositékot nyujt és nem kell tartani attól, hogy a külföldi iparnak a versenyből való kizárása a székesfővárost esetleg drágább czikkek vásárlására fogja kényszerithetni.

A főváros ez okból abban a kedvező helyzetben van, hogy *szabály gyanánt föltétlenül kizárhatja a konkurrencziából a külföldet, minden szükségleti czikkre nézve.*

Mert a város szükségletei között alig van már olyan czikk,

a melyet itthon nem állitanának elő. És ha eddig talán sok oly czikk jött használatba a székesfővárosnál, mely külföldről származott, ez nagyrészt mellőzhető azáltal, ha *a főváros már előre jól megfontolt szándékkal és teljes czéltudatossággal a hazai ipar termeléséhez alkalmazza szükségletét és ehhez képest kiirásait is.*

Abban sem szabad akadályt látni, hogy egyes iparczikkekben még csak egy-egy gyárunk van, mert ennek támogatása és megrendelésekkel való ellátása révén az illető *ipartelepet folyvást erősitjük,* a külfölddel való versenyre mindjobban képessé teszszük, a mi nemcsak általános közgazdasági haszon, hanem a város szempontjából új és új adóalapok megteremtését is jelenti.

Ezenkivül nem lehet figyelmen kivül hagynunk azon általánosan ismert körülményt, hogy nálunk jövedelmező iparvállalat csak igen rövid ideig marad belföldi konkurrenczia nélkül; az a nehány esztendő pedig, mely alatt talán valamivel magasabb árt fizetünk az ily vállalat gyártmányaiért, összeesik azzal az időszakkal, melyben az új gyár a kezdet nehézségeivel küzdve, munkásokat betanitva, kisérleteket téve, amugy sem képes oly olcsón dolgozni, mint később, mikor már begyakorlott személyzettel, a drága pénzen szerzett tanulságok árán, tökéletes munkát állithat elő versenyképes költséggel. Ha csak a külföldivel egyenértékű, egyenlő árú készitményt fogadunk el az új iparág meghonositásával küzködő magyar iparostól, épenséggel nem áldoztunk semmit, pedig áldozat nélkül — oly áldozatot értünk, hogy az árú minőségére vonatkozó igényeinket ideig-óráig mérsékeljük s kivételesen esetleg többet is fizessünk a hazai iparosnak, mint a külföldinek — új iparágakat állandóan nem fogunk meghonositani. A nagyközönségben nálunk ennek a kötelességnek a tudata alig van elterjedve s épen azért a hatóságoknak kell jó példával elüljárni. A vevőközönség sovinizmusa az egyetlen feltétlen hatályú iparpártolás, melyet sem ingyen telkekkel, sem adómentességgel és kamatnélküli kölcsönökkel pótolni nem lehet.

A felsoroltaknál fogva még a magyar czikkek drágább volta mellett is ki kell zárni a külföldi versenyt és nem helyes a magyar iparral szemben minden áron az olcsóbb beszerzés szűkkeblű álláspontjára helyezkedni és ez okból a külföld versenyét előmozdítani; annál kevésbé, mert számos példa mutatja, hogy ott, a hol egy még csírájában levő magyar iparágat összeeresztünk az osztrák versenytársakkal, ez utóbbiak — nem törődvén a momentán veszteségekkel — a gyöngébb magyar ipart czéltudatosan lekonkurrálják s az árakat — a távolabbi jövőben elérhető nyereség reményében és a magyar konkurrens kiszoritása, sőt következetes elnyomása szempontjából — igen gyakran mélyen alászállitják.

Természetes, hogy azért a magyar ipar protegálása révén netalán támadható visszaéléseknek és kijátszásoknak szigorúan elejét kell venni s nem szabad megengedni, hogy egyes magyar gyárak bizo-

nyos czikkek főalkatrészeit külföldről hozassák s itthon csak ezek összeállitásával foglalkozzanak. Ellenőrizni kell az anyag-, az alkatrészek hazai provenientziáját; és a mennyiben esetleg oly anyagok lennének szállitandók, vagy egyes czikkekhez bizonyos segédeszközök alkalmazandók, a melyeket hazai forrásokból még nem lehet beszerezni, a külföldi anyagok és segédeszközök fölhasználhatására az engedélyt kimeritően indokolva mindig ki kelljen kérni a tanácstól.

Azon — nézetünk szerint felette ritka esetekben — a mikor a magyar ipar a kivánt szükségletek fedezésére még nem volna eléggé alkalmas és a székesfőváros anyagi érdeke a külföldi iparnak valamely közszállitásban való részesitését megkövetelné: föltétlenül kivánatos, hogy minden egyes esetet külön alapos vizsgálat tárgyává téve, a székesfővárosi tanács a külön okok tüzetes megjelölésével határozza el a pályázati kiirásnál a külföldi verseny szükséges voltát.

Ilyen elkerülhetlen kivételes esetekben, a mikor a külföldi verseny a székesfőváros jól felfogott érdekében nem mellőzhető, nem volna helyes a külföldi legolcsóbb ajánlattevők föltételeit utólagos elfogadásra a magyar versenyzőknek fölajánlani, mert ez egyrészt arra vezethetne, hogy a külföldiek az árakat minden adott esetben csak azért is lenyomják, hogy a magyar versenytársak exisztencziáját az illető szállitásoknak ezek által leendő átvállalása esetén megrontsák; de másrészt erkölcsi szempontból is kifogásolható és megrontaná hitelünket a külföld előtt.

Mert a hatóság eljárásának abszolut korrektségébe vetett bizalom inditja az ajánlattevőt arra, hogy ajánlatát a limine a lehető legjutányosabban számitsa, mig ha utólagos alkudozásnak van helye, hazai vállalataink annak tudatában, hogy az utolsó szó ugyis az övéké lesz, nem fognak olcsó ajánlatot tenni, a külföldiek pedig, ha csak a fentebb jelzett mala fides nem irányitja elhatározásaikat, a pályázatokban — eredményre nem lévén reményük — nem fognak részt venni. Végre pedig minden a teljes nyilvánosság ellenőrzése nélkül történő alkudozás alkalmat nyujt egészségtelen befolyások érvényesitésére, vagy legalább is a — gyanusitásra. Ha tehát a külföldi verseny igénybevételét az elkerülhetlen esetekre szoritjuk s az elkerülhetlenség megállapitását teljesen kielégitő kautélákkal vesszük körül, nemcsak szükségtelen, de mindenképen ártalmas volna a nyilvános árlejtésen túl is intézkednünk.

Hogy azonban a fönnebb vázolt elveket következetesen és könynyen lehessen érvényesiteni, szükséges mindazon *előfeltételeket* is megteremteni, melyek *a honi ipar versenyképességét lehetővé teszik és előmozditják.*

Értjük ezalatt első sorban *amaz akadályoknak elháritását,*

melyek a magyar iparnak a pályázatokban való részvételét eddig igen gyakran megnehezitették.

Igy figyelemmel kellene lenni arra,

a) hogy az ajánlattétel költségei a lehetőségig redukáltassanak;

b) hogy a pályázat sorsa a legrövidebb idő alatt eldőljön s az el nem fogadott ajánlat óvadékai azonnal visszaadassanak;

c) hogy *a felsőbb jóváhagyás a legrövidebb idő alatt történjék,* nehogy az iparosnak lekötött óvadékai és szóbantartása őt másnemű vállalkozásokra való pályázásra képtelenné tegyék;

d) hogy a keresetkimutatások és számlák folyósitása a legrövidebb idő alatt történjék;

e) hogy a szerződés és mellékletei egyszerű, megérthető nyelven legyenek megirva s hogy azokban a vállalkozó iparos jogai kellőképpen érvényesüljenek; különösen pedig, hogy az ajánlat alapjául szolgáló tervek a kivánt létesitmény méreteire, részletes kivitelére és minőségére nézve minden kételyt kizárjanak;

f) hogy a város közegei a költségvetéseket úgy számitsák ki, hogy azok tételei a *tényleges* áraknak megfeleljenek;

g) hogy a szállitott czikk olcsósága ne a munka minőségének a rovására menjen, végre

h) hogy ne a legolcsóbb ajánlatokat vegyék figyelembe, hanem azokat, melyek az átlagoshoz legközelebb állanak.

Meg vagyunk róla győződve, hogy ha a főváros az általa hozandó elvi határozatait kellőképen érvényesiti és a most felsorolt könnyebbségekre is figyelemmel lesz, külön városi szabályrendelet létesitésére nem is lesz szüksége.

A törvényhatóságok iparpártolási köriratai alkalmából a főváros is megtette a maga előterjesztését az iparpártolás ügyében. Ez az előterjesztés igy szólott:

1. Mondja ki a közgyülés, hogy a hazai ipar támogatása érdekében a székesfőváros költségvetése terhére elrendelendő ipari munkálatok vállalatba adása, valamint a szükséglendő ipari czikkek és fogyasztási anyagok beszerzése alkalmával szigoruan követendő elvként tüzi ki, hogy az ipari munkálatok hazai iparosok által végeztessenek, az ipari czikkek és fogyasztási anyagok pedig hazai iparosoktól szereztessenek be.

2. Mondja ki a közgyülés, hogy a külföldi versenynek csakis a következő esetekben enged helyet:

a) midőn oly anyagok beszerzéséről van szó, melyek csakis külföldön termeltetnek;

b) midőn oly ipari munkálatok vállalatba adásáról, vagy oly ipari czikkek, illetve fogyasztási anyagok beszerzéséről van szó, melyek külföldi szabadalom tárgyát képezik, vagy belföldön a megfelelő minőségben elő nem állittatnak;

c) azon valamely ipari munkálatok vállalatba adása, vagy ipari czikk, illetve fogyasztási anyag szállitásának biztositása iránt megtartott versenytárgyalás eredményéből kétségtelenül kitünik, hogy az ajánlat elfogadása a székesfőváros központi pénztárának érzékeny megkárosodásával járna.

3. Utasitsa a közgyülés a tanácsot, miszerint gondoskodjék arról, hogy mindazon fővárosi alkalmazottak, kik ipari czikkek és fogyasztási anyagok átvételével vannak megbizva, minden alkalommal szerezzenek maguknak meggyőződést arra nézve, hogy a czikkek és anyagok tényleg magyar gyártmányok-e.

4. Határozza el a közgyülés, hogy Zólyom vármegye közönségének a hazai ipar pártolása ügyében megküldött körirata felett napirendre tér, Győr sz. k. város és Maros-Torda vármegye törvényhatóságainak ugyanezen ügyben a fővároshoz intézett köriratait pedig — mint intézkedést nem igénylőket — levéltárba helyezteti.

5. Intézzen a közgyülés hazafias felhivást az összes napilapokhoz oly irányban, hogy a »magyar ipar«-nak önálló rovatot szenteljenek s abban megismertetve iparunk helyzetét, a közönséget a külföldi versenynek sok esetben káros befolyására figyelmeztessék, a megindult mozgalom minden részletéről s a hazai iparczikkek beszerzési forrásairól tájékoztassák.

6. Mondja ki a közgyülés határozatilag, hogy Kolozs vármegye törvényhatóságának a kötelező árúvédjegy törvényhozási uton leendő behozatala ügyében a kereskedelemügyi m. kir. miniszter urhoz intézett feliratához csatlakozik s a felvetett eszme támogatása érdekében emlitett miniszter urhoz hasonló szellemű feliratot intéz.

7. Végül utasitsa a közgyülés a tanácsot, miszerint tegye megfontolás tárgyává azon kérdést, nem indokolt-e az időközben változott viszonyok folytán az 1895. évi január hó 23-án 88. sz. a hozott közgyülési határozatnak oly értelmű megváltoztatása, hogy a főváros tulajdonát képező telkek gyári és ipari czélokra nyilvános szó- és irásbeli árverésen kivül is átengedtessenek s ha igen, mily feltételek alatt?

*

A tanács e javaslatát az 1900. évi október hó 24-én tartott közgyülés tárgyalta. A vita során Egyesületünk igazgatója a következő módositást terjesztette be a tanács javaslatához:

1. Mondja ki a közgyülés, hogy a székesfőváros minden ipari szükségletének beszerzésére nézve szigoruan megköveteli annak az elvnek következetes érvényesitését, hogy a munka- és anyagszükségletek a már létező versenyképes hazai iparhoz alkalmaztassanak és azok fedezésére nézve ***kizárólag csakis a magyar ipar vehető figyelembe.***

2. Ha ez az elv bármilyen okból nem volna keresztülvihető, a tanács minden egyes ilyen esetre nézve kérje ki az időről-időre esetleg speciális szakértőkkel kiegészitendő iparügyi bizottmány véleményét s csak az esetben térhessen el a föntebb meghatározott elvtől, ha ennek keresztülvitele a székesfővárosnak *aránytalanul sulyos megterhelésével járna.*

Élénk vita után a közgyülés túlnyomó többsége elfogadta *Gelléri* Mór inditványát, valamint a tanácsi javaslatnak nem kifogásolt részét.

*

A közgyülési határozat alapján a tanács az összes fővárosi hivatalokat felhivta a közgyülési határozatban kifejezett elvek megvalósitására. Az erről szóló tanácsi határozatból kiemeljük a következő passzusokat.

Annak előrebocsátásával, hogy a tanács a fővárosi szükségletek biztositása körül eddigelé is csak az esetben tért el a kimondott elvtől, ha ennek keresztülvitele a fővárosnak aránytalanul sulyos megterhelésével járt volna, utasittatnak az összes tanácsi ügyosztályok és ker. elöljáróságok, hogy a munkák és beszerzések körül a közgyülési határozat ezen rendelkezését szigoruan szem előtt tartsák.

Ugyancsak a fentebb hivatkozott közgyülési határozat 3. pontjában foglaltak alapján utasitja a tanács mindazon fővárosi hivatalokat, intézeteket és igazgatóságokat, melyek ipari czikkek s fogyasztási anyagok átvételével vannak megbizva, különösen tehát a mérnöki és gazdasági hivatalokat, miszerint minden lehető alkalommal és módon szerezzenek maguknak meggyőződést arra nézve, hogy a szállitott czikkek és anyagok a szállitási feltételeknek megfelelően tényleg magyar gyártmányok.

Ezen ellenőrzés alkalmas módjául kinálkozik az ipartelepek meglátogatása, a szállitott czikkekre vonatkozó fuvarlevelek megvizsgálása stb.

Az esetre pedig, ha bármely hivatal, intézet vagy igazgatóság tudomást nyer arról, hogy bizonyos iparczikk vagy fogyasztási anyag, mint hazai gyártmány, illetve termék szállittatik, holott ez a valóságnak meg nem felel, kötelességében áll ezen körülményről a tanácsnak haladéktalanul jelentést tenni.

*

A székesfőváros törvényhatóságához e határozatáért Egyesületünk üdvözlő átiratot intézett.

A hatóságok és az iparpártolás.

Egyesületünk az iparpártolási szakosztály javaslatára köriratot intézett a megyei és városi törvényhatóságokhoz s a rendezett tanácsu városok polgármestereihez s e köriratba a következőket vette föl:

Egyesületünk iparpártolási szakosztálya ujjáalakulván, sürgős feladatai közé sorozta egyebek közt annak a törekvésnek megvalósitását is, hogy a magyar állam területén levő közhatóságok, szükségleteik beszerzésénél lehetőleg csakis a magyar ipart vegyék igénybe.

Annál a nagy erkölcsi hatásnál fogva, mellyel közhatóságaink a nagyközönségre birnak, már magában véve is fontos az, hogy a magyar iparnak kizárólagos igénybevételében ezek az intézmények adjanak példát. De a példaadáson kivül fontos ez azért is, mert az egész hazai iparra, de különösen a vidéki városok helyi iparára nézve jelentékeny nagyobbodását jelenti a fogyasztási piacznak, ha a hatóságok csakis hozzá fordulnak szükségleteik beszerzésénél.

Hogy ebben az irányban hathatós kezdeményezések történtek, azt tudjuk; és tudjuk azt is, hogy a mennyiben az ilyen kezdeményezésnek nem volt meg mindenütt és minden irányban a teljes eredménye, annak az oka első sorban nem az illetékes körök hazafias készségében, hanem abban keresendő, hogy a hazai ipar szolgáltató képességéről még a legtöbb helyen téves vélemények vannak, vala-

mint abban, hogy a legtöbb esetben a megszokás állja utját annak, hogy a külföldi gyártmányt a hazai kiszoritsa. A hazai termelés pedig azokban az iparágakban, a melyek a hatóságoknak rendszerint való szükségleteit ellátják, a legtöbb esetben úgy minőségre, mint olcsóságra nézve győztesen állja ki a versenyt a külföld iparával s csak elvétve fordul elő olyan czikk, a mely hazánkban épen nem, vagy nem megfelelő minőségben készül.

Egy további oka a magyar ipar mellőzésének az is, hogy a közszállitásoknál a megbizást elnyert vállalkozók, noha a megbizó hatóság teljes jóindulattal arra kötelezi őket, hogy csak hazai iparczikket szállitsanak, e kötelezettségük alól az ellenőrzés nehézségei miatt kibujnak és a hatóságok hazafias intenczióit kijátsszák.

Azt hisszük mindezeknél fogva, hogy a tekintetes hatóság teljes méltánylásával fog találkozni az a kérelmünk, hogy ipari szükségleteinek beszerzésénél csakis a magyar ipart méltóztassék igénybe venni. Hogy pedig ez a czél a valóságban elérhető legyen, arra nézve legyen szabad, mint biztos módszert, azt ajánlanunk, hogy már a pályázat kiirásánál méltóztassék a vállalkozót arra kötelezni, hogy a szállitandó iparczikkek készitőjét ajánlatában nevezze meg.

Kivánatos volna végre, ha a t. hatóság a vezetése alatt álló hivatalnokokat is buzditani méltóztatnék arra, hogy szükségleteik beszerzése körül a magyar iparnak adjanak előnyt s hogy akár a közczélu helyi egyesületek utján, akár más alkalmas módon hasonló szellemben méltóztatnék a helyi közönségre is hatni.

Midőn még megemlitjük, hogy a magyar ipar pártolására irányuló hazafias törekvésében esetleg szükségesnek mutatkozó felvilágositások tekintetében a legnagyobb készséggel állunk a t. hatóság rendelkezésére, vagyunk stb.

Egyes törvényhatóságok biztatón válaszoltak. A törvényhatóságok igen sok helyütt nagy buzgalmat fejtettek ki az iparpártolás érdekében, iparpártoló bizottságokat alakitottak, a tisztviselőket kérték föl a mozgalom vezetésére, a közönséget plakátok utján buzditották kötelessége teljesitésére. Maga az akkori keresk. miniszter sorozatos iparpártolási kiállitásokat rendezett és *Hegedüs* Sándorné, a miniszter fenkölt gondolkozásu neje meginditotta *a nők iparpártolási mozgalmát* és élére állott egy, a főváros előkelő hölgyeiből Egyesületünk kebelében létesitett szakosztálynak. De kiterjedt a mozgalom az *iskolákra* is, az *egyetemi ifjuság* pedig külön szervezkedett e mozgalomnak állandó és rendszeres támogatására (sorompó, stb.) Az egyes fontosabb részleteket alább külön emeljük ki.

Társadalmi akczió.

A hazai kaszinókhoz, körökhöz, olvasó-egyletekhez stb. a fönnebbiek szellemében körlevelet intéztünk. Kiemeljük belőle e helyen a következő részleteket:

Iparosok ismét azzal a panasszal állottak elő, hogy a magyar társadalom nem pártolja eléggé a magyar ipart és nem méltányolja kellőkép a fiatal magyar műiparosoknak gyakran jelentékeny áldozatokkal járó megtelepedését, mert, mint a tapasztalat mutatja, főleg emléktárgyak vagy díszművek és a műipar szempontjából hálás műiparczikkekben való szükségleteit rendszerint külföldről szerzi be. Pedig éppen az ezredéves kiállitás elég fényes bizonyitványt állitott ki a magyar műipar versenyképességének s a társadalom legszélesebb rétegei tudomásul vehették, hogy a műipar majdnem minden ágának van már nálunk hivatott művelője. Ezeket azonban a nagyközönség nem eléggé ismeri s a felmerülő szükség esetén létezésük után nem is kutat, hanem a legtöbb esetben az ismert külföldi forrásokhoz folyamodik.

Mivel pedig műiparunk már elég erős arra, hogy a magyar társadalom támogatására apellálhasson s mivel a magyar társadalom sokkal hazafiasabb, semhogy a megokolt kérő szót figyelemre ne méltassa, az iparos-kongresszus nevében készséggel ragadjuk meg azon alkalmat, hogy az ottani társadalom egyik fontos tényezőjéhez, a mélyen tisztelt Elnökség által képviselt testülethez forduljunk azzal a kéréssel, hogy a tudomása szerint fölmerülő esetekben odahatni méltóztassék, hogy a hatóság, egyesületek vagy magánosok megrendeléseikkel kizárólag hazai műiparosokhoz forduljanak.

Tekintettel továbbá ama méltányos és hazafias törekvésre, mely a magyar stílusnak minél tökéietesebb érvényesitése érdekében megindult s melyet csak műpártoló közönség jóindulatu támogatása képes jelentékeny arányokban előmozditani, melegen ajánljuk, hogy egyes dísz- és műtárgyak megrendelése alkalmával azoknak magyar stílusban való tervezését és kivitelét követelni méltóztassanak.

Magyar stílü rajzok közvetitésére, illetőleg mindennemű utbaigazitás vagy fölvilágositás megadására Egyesületünk mindenkor készségesen rendelkezésére áll a t. műpártoló közönségnek.

Bizalommal kérjük azonban a t. Elnökséget, hogy éppen az általa képviselt rétegekben, a műpártoló művelt közönség köreiben minden adott alkalommal odahatni sziveskedjék, hogy a magyar ipar pártolásának hazafias elve tényleg érvényesüljön és hogy készségesen fölajánlott közreműködésünket az érdekeltek minél többször vegyék igénybe.

Kivánatos, hogy a magyar társadalom e felhivásunk alapján minél több dolgot adjon Egyesületünknek.

Munkaprogramm.

Időközben a mozgalom annyira fejlődött, hogy az országban elszaporodott iparpártoló egyesületek 1906. évi augusztus hó 26-dikára Szegedre *iparpártoló kongresszust* hivtak össze, melyen az ország ne-

vezetesebb ipari egyesületei s ezek között Egyesületünk is részt vett. Itt történt először, hogy kisérletet tettek *az iparpártolási munkaprogramm rendszerbe foglalásával.* E nehéz föladatra Egyesületünk igazgatója vállalkozott, a kinek Egyesületünk nevében idevonatkozólag beterjesztett és a nagygyülés által elfogadott tervezetét a következőkben örökitjük meg e helyen :

Az iparpártolási programm egyelőre csak egy egységes, pragmatikus előirányzat lehet, melynek egyes tételeit az adott viszonyok tágithatják vagy szűkebbre vonhatják, nagyban és egészben azonban cselekvésünket ezen keretek méretei és adatai szerint kell a közeli és távolabbi jövőben irányitanunk.

I. A közgazdasági politikát egyelőre ki kell kapcsolni a munkaprogramm keretéből. De azért legelső sorban meg kell állapitani, hogy az okszerű iparpártolási mozgalom elengedhetlen előföltétele a józan, czéltudatos és rendszeres iparfejlesztési politika, melynek vezetését és realizálását az állam kezében kell összpontositani.

Ennek a politikának az egyetlen reális bázisa az önálló vámterület, melynek elérésére nemcsak törekednünk kell, hanem mindnyájunknak mindent el kell követnünk, hogy nemzeti önállóságunk és az anyagi függetlenség felé való fejlődésünk e legfontosabb, sőt exisztencziális föltétele minél előbb megvalósuljon.

II. Az államnak is vannak speczialis föladatai az iparpártolás terén, melyek közül e helyen egyelőre a következőket soroljuk föl :

1. Törvényben ki kell mondani, hogy az összes állami hatóságok és intézetek szükségleteiket csakis a honi ipar utján fedezzék.

2. A községi, városi és megyei hatóságokat ugyancsak törvény utján kell kötelezni összes ipari szükségleteiknek itthon való fedezésére, mi végből

3. a közszállitási törvény — a hazai ipar igényeinek legmesszebb menő védelmére — a szaktestületek által már megállapitott alapelvek szerint — minél előbb létesitendő.

4. A honvédség és a csendőrség összes szükségletei és az összes hazai egyenruhás közegek (vasutasok, postások, erdészek, bányászok, rendőrség stb. stb.) ruházati és egyéb szükséglete kizárólag és teljesen a honi ipar által fedezendő.

5. A közös hadsereg és tengerészet szükséglete pedig szigoruan a kvóta teljes aránya szerint a hazai iparnak jusson.

6. A házalás és vándoripar rendezését is sürgősen kell keresztülvinni azon az alapon, hogy ott, a hol erre még szükség van, házalás utján első sorban csakis helyi, másodsorban pedig csakis honi iparczikket lehessen forgalomba hozni.

7. Rendezni kell a védjegytörvényt, szabályozni a tisztességtelen versenyt, megtorolni a magyar ipar czégére alatt elkövetett visszaéléseket, meg kell könnyiteni a magyar termelőknek a magyar czímer használatát és fokozatosan létesiteni mindazon törvényeket, a melyek az iparpártolás gyakorlati keresztülvitelével szoros összefüggésben vannak.

8. A lehető legnagyobb állami kedvezmények törvényes biztositása, továbbá más állami garancziák (u.m. direkt s indirekt szubvenczió, refakcziák,

szállitási tarifák, közszállitások biztositása, stb.) által oda kell hatni, hogy a nálunk még hiányzó iparágak meghonosodjanak, főleg pedig, hogy a mezőgazdasági nyersanyagok feldolgozására az ország különböző részeire való figyelemmel, kellő munka- és tárgybeosztás szerint és a netaláni tulprodukczió preventiv elkerülésével, lehetőleg maga a birtokos osztály létesitsen jól fundált ipartelepeket.

III. A társadalmi propaganda első sorban a szervezkedésből áll. A vidéken és a központban vannak már iparpártolási szervezetek. Uj alakulásra a központban tehát szükség nincs. De

1. a létező fővárosi, országos jellegű szervezetek között bizonyos szoros összeköttetést, állandó kapcsolatot kell létesiteni, mely a társadalmi mozgalom egységes irányitása és a munka-felosztás tekintetében is bizonyos konkrét megállapodásokat kell hogy létesitsen.

2. A vidék minden alkalmas központján kell iparpártolási szervezetet létesiteni. Akár a Védőegylet, akár az Orsz. Iparpártoló Szövetség, akár a Tulipánszövetség fiókja, akár önálló alkotás jöjjön létre. Első dolog, hogy ezekbe a helyi szervekbe delegáczió útján belevigyük az összes helyi egyesületeket és pedig az ipari és kereskedelmi egyesületeket ép úgy, mint a társadalmiakat, a köztisztviselők egyleteit, a nőegyleteket stb. Ennek a sorakozásnak az a czélja, hogy egyrészt a társadalom minden rétegének legyen módja és alkalma a maga óhajait, kivánalmait előadni a praktikus iparpártolás terén, másrészt, hogy a szövetség határozatait és értesitéseit a csatlakozott egyesületek és társulatok révén belevihesse a társadalom minden rétegébe.

A kaszinók, egyletek és társulatok ezután az iparpártolás szempontjából valamennyien közegei, tényezői, szervezői lehetnének a helyi iparpártoló-szervezetnek.

IV. A legelső eszköz e szervezetek kezében lehetőleg teljes beszerzési forrásaink összeállitása volna. Erre a föladatra az országos társadalmi egyesületek ellenőrzése mellett a M. kir. kereskedelmi muzeumnak kellene vállalkoznia. ***A beszerzési források törzskönyvét*** azután ki kell adni csoportok, branche-ok szerint nemcsak füzetekben, hanem lapokban is, egyes vidékek szerint deczentralizálva, lehetőleg azon kereskedők felsorolásánál, a kik az illető czikkeket tartják. Ez irányban a lehető legtágabb tért kell biztositani a legmesszebbmenő okszerű propagandának.

V. Ez alapon egyik további természetes föladata az emlitett helyi szervezeteknek a ***kereskedelem érdekbevonása***, a honi iparczikkek terjesztése érdekében.

A kereskedők föladata volna:

1. kirakatoknak magyar czikkekkel való megtöltése,

2. az iparosoknak — bevált példák nyomán — állandó foglalkoztatása oly czikkekben, melyeket versenyképesen tudnak már a kereskedelem számára előállitani. (Bettelheim, Kertész, stb. példája.) Ebből következnék

3. a termelők bizonyos csoportjainak összehozása a fogyasztók megfelelő csoportjával, ezek igényeinek megismertetése, megfelelő minták terjesztése;

4. a központban mintatárakat kellene létesiteni branche-ok szerint, az illető országos szakegyesületek védnöksége és állandó ellenőrzése alatt (fűszerkereskedők, vaskereskedők, textilgyárosok, stb.), a vidéki kereskedők

számára e mintatárakból katalógusok, leirások, kiegészitő ismertetések volnának küldendők.

5. Különös figyelmet kell forditani a kiskereskedők érdekvonására, mert a nagy néprétegek ezrei első vonalon ezekkel vannak egyenes összeköttetésben.

6. Gondoskodni kell ily hazafias kereskedők jutalmazásáról, kitüntetéséről és bizonyos kedvezmények biztositása által (szállitási tarifák, hitelezési előnyök stb.) a kereskedőknek iparpártolási törekvéseit az érdekelt tényezőknek direkt is támogatni kellene.

7. A hol pedig a kereskedők — föltéve, de meg nem engedve — ily hazafias missziótól idegenkednének, ott érdekbe kell vonni a szövetkezeteket, létesiteni kell az iparosok számára közös raktárakat (a beraktározott árúkra előlegeket engedélyezni) és végre a honi ipar szolgálatában álló árúcsarnokokat.

VI. A hazafias kereskedelem e törekvéseinek támogatására igénybe kellene venni a

1. ***helyi sajtót.*** Megegyezést kellene kötni a helyi lapokkal arra nézve, hogy ezek rendszerint, erre a czélra nyitandó állandó rovatban nyilván tartsák és folyvást propagálják, hogy pl. honi kékfestő kelme, magyar czukor stb. kapható X-nél, magyar vasalók, kályhák stb. stb. Y-nál. A czikkeket e hirdetésben lehetőleg detailirozni kell és föltünően beosztani, az illető kereskedőczégeket azonban minden reklám nélkül, de tipografice kellőképpen kiemelve felsorolni. Természetes, hogy ez a reklamirozás mindennap más-más branche-okra terjedhetne ki (lásd a berlini árúházak kitünő hirdetési beosztását), úgy, hogy ugyanazon czikkekre hetenkint lehetőleg csak egyszer-kétszer kerülne a sor. Nem ártana a helyi lapoknak ezt a rovatát plakátszerüen is kezelni és megfelelő utczasarkokra vagy hirdetési oszlopokra időről-időre kifüggeszteni. Ennek a hirlapi propagandának költségeit közösen viselnék a gyárosok, a kereskedők és esetleg a helyi iparpártoló szervezet.

2. Hogy a ***fővárosi sajtóban*** miként kellene a hazai beszerzési források időnkénti, vagy állandó közlését elrendezni és általán a hirdetést és reklámot a nálunk nagyon elhanyagolt és még mindig primitiv állapotából kiemelve, az iparpártolás fontos szolgálatába — természetesen a lehető legolcsóbban — állitani, ez oly nyilt kérdés, melyet a mozgalom központi vezetőségének az Ujságkiadók Szövetségével kellene kielégitő módon megállapitani.

3. Létesiteni kell egy központi orgánumot, mely az összekötő kapocs lenne az összes hazai iparpártolási szervek között. Ez a központi orgánum csak hivatalos részből állana és közvetitené az iparpártolás terén fölmerült összes ujdonságokat, hireket, üzeneteket, főleg pedig a praktikus instrukcziókat.

4. Ki kellene dolgozni egy iparpártolási kis kátét, mely minden ujonnan alakult iparpártolási szervezetnek teendőit pragmatikus sorrendben tartalmazná és az új embereket és közegeket a praktikus tennivalók sorrendje felől kellőképen tájékozná.

VII. A gyárosok és iparosok a maguk telepein és műhelyeikben szintén hasznos tényezői lehetnek az iparpártolásnak. Oda kell hatni,

1. hogy berendezéseik alkalmával honi gépeket, szerszámokat és egyéb eszközöket használjanak;

2. hogy a földolgozandó nyersanyaguk hazai legyen;

3. hogy — a hol ez fontos és kivánatos — keressék az érintkezést a kereskedőkkel és termelvényeik hathatós terjesztése érdekében vegyék igénybe ennek közvetitő hatalmát úgy a belföldön, mint másodsorban a külföldön, a rendszeressé kifejlesztendő export tekintetében is.

4. Az iparosok közül kiválóan becses szolgálatokat tehetnek ez ügynek a vendéglősök, szállodások és kávésok. Keressük meg pl. a leglátogatottabb szállodákat, vendéglőket és kávéházakat, hogy első sorban berendezésük (butor, ágynemű, szalvéta, abrosz, üveg, porczellán, evőeszköz, stb.) legyen magyar, másodsorban fogyasztási czikkeik. Legyenek protektorai a magyar bornak, sörnek, ásványviznek, likőröknek, konyaknak, pezsgőknek, sajtoknak, stb. És buzditsák a közönséget, hogy az egész vonalon mindig és mindenütt első sorban magyar terméket követeljen.

5. Ezen az alapon speczializálni kellene az iparosok iparpártolását és az érdekelteket e végből speciális csoportokká alakitani. Mozgalmat kell inditani az épitőiparosok, a fa-, a fém-, az agyagiparosok külön-külön csoportositására és minden csoport számára megjelölni azt az agenda-kört, melyre a honi iparpártolás érdekében sikerrel lehet vállalkoznia.

6. Ugyancsak alkalmas módon kell érdekbe vonni a *gazdákat* és a magas *klérust.*

VIII. A közhivatalokat, a köz- és magánintézeteket (pénzintézetek, irodák stb.) és ezekkel a nagy kiterjedésű *tisztviselői kart* (lehetőleg ezek országos és helyi testületeinek érdekbevonásával) is rendszeresen meg kell kérni az iparpártolási mozgalom következetes támogatására, úgy a hivatalok és intézetek szükségletének, mint az alkalmazottak egyéni szükségleteinek fedezése tekintetében.

IX. Az iskolák és ezekben az ifjúság óriási támaszai lehetnek az iparpártolásnak. Nyerjük meg az ügynek a hazafias tantestületeket, a melyekben, mint a példák mutatják, meg van erre a készség és hajlandóság. Hassunk oda, hogy a tanár és tanitó urak követeljék meg, hogy a tanulók magyar papirost, magyar czeruzát, magyar tintát, magyar tollat és magyar iskolaszereket használjanak. Tűzzenek ki jutalmakat, elismerő jelvényeket, kokárdákat vagy más eféléket az oly tanulók, osztályok és iskolák kitüntetésére, a kik és a melyek ezen a téren a legnagyobb sikereket érték el. Azt, hogy a tankönyveket kizárólag magyar papirosra nyomják, kezdeményezzék az illetékes testületek (Iparegyesület, kamarák, stb.) a kultuszminiszternél, a hol ez a dolog már kellőképpen elő van készitve. Az ifjuságnál lehetne azután másodsorban azt is keresztülvinni, hogy magyar származású ruhát viseljen; s ez irányban természetesen a szülőket is érdekbe kellene vonni.

X. A legtöbb szolgálatot azonban az ügynek a *hölgyek* tehetik. A lakásberendezés, a konyha és éléskamara fölszerelése, a pohárszék beosztása stb. stb. ezer alkalmat nyujt a honi ipar propagálására, a mindennapi fogyasztás, a ruházkodás pedig kétszer annyit. Hasznos és praktikus útmutatásokkal kell szolgálni, rendezzenek honi bálokat, követeljenek honi háztartási és berendezési czikkeket, honi italokat és ételeket s óriási eredményeket érhetünk el. Propagáljuk a helyi iparos támogatását. Jó czipőt, ruhát itthon is kaphatunk, első sorban támogassuk tehát a mi iparosainkat és bélyegezzük meg azokat, a kik különös ok nélkül külföldre viszik itthon keservesen szerzett, drága pénzüket.

A hölgyek nagyarányú föladatait könnyű lesz speczifikálni és ügyes kis utasitásban a helyi szervezetek útján a legszélesebb néprétegekben is terjeszteni.

XI. Egyike a legnehezebb föladatoknak a *munkások és a nép* százezreit az eszmének megnyerni. Azt hiszem, a szakszervezetek utján, vagy más alkalmas módon lépésről-lépésre itt is czélt érhetünk, ha olcsó és jó portékát adunk nekik és csak kötelességteljesitést, de nem áldozatokat követelünk azoktól, a kik e téren áldozatokat alig hozhatnának. Erre a nagy tevékenységi térre különben részletes programmot kell az érdekeltekkel egyetértőleg megállapitani, különös tekintettel a ruházati, lakberendezési és élelmezési iparok lehető támogatására.

XII. Némileg rokon e törekvésekkel a *háziipari akczió,* melyet czéltudatosan kell fejleszteni, a nép keresetképességét e réven fokozni és a háziipari termékeknek itthon való fölkarolásából kultuszt csinálni. Erre nézve már részletes javaslatok vannak kidolgozva, melyeket — részben vagy egészben — csak fölkarolni és megvalósitani kell. (Lásd javaslataimat: »Az Omke föladatai a honi ipartártolás terén« czímű munkámban.)

XIII. Sokat tehetünk az iparpártolás érdekében *szakszerű kiállitások* rendezésével. E kiállitásokat esetről-esetre, de rendszeres programm utján figyelmébe kell ajánlani a nagy fogyasztó közönségnek és a kereskedőknek.

2. E kiállitásokat úgy is lehet szervezni, hogy azok mint vándorkiállitások a vidék nagyobb központjait végigjárják, úgy hogy e réven bizonyos idő alatt minden hazai termelési ág fejlődöttségéről bizonyos tájékozást szerezhessen a hazai fogyasztó közönség.

3. A hol szükséges, e kiállitások nyomán minta-tárakat (mustra-kollekcziókat) is lehet létesiteni a nagyobb fogyasztási empóriumokon;

4. e kiállitásokat a központban negativ csoportokkal lehet összekapcsolni, hogy tiszta képet nyerjünk arról, a mit a magyar ipar még nem termel. Ez egyuttal biztositásul is kell hogy szolgáljon a hazai vállalkozóknak a nálunk hiányzó iparágak megalapitására;

5. a hol ily kiállitások egyelőre nem rendezhetők, ott az Országos Iparegyesület által meghonositott bemutató-előadások kultiválásával lehetne a nevezetesebb honi termékeknek propagandát csinálni.

XIV. Az iparpártolási akczióból folyó munkánk közben az *aktuális iparfejlesztésre nézve gyűjtött adatokat, anyagot és szerzett tapasztalatokat* az illetékes tényezőknek rendelkezésére kell bocsájtani és a hol szükségesnek mutatkoznék, ezek feldolgozásában és érvényesitésében az iparpártolási szervezeteknek úgy a központban, mint a vidéki góczpontokon közre is kell működni.

Ezirányú munkájuk közben figyelmet kell forditani

1. az egyes iparágak sérelmeinek felismerésére és az illetékes tényezők által való orvoslására, mire nézve az iparpártolási szervezetek csak a készséges közvetitést vállalják;

2. a magyar ipar czégére alatt elkövetett visszaéléseket is szemmel kell tartani és ezek megtorlására nézve az illetékes tényezők beavatkozását igénybe venni, de esetleg bojkott utján a társadalom megtorló hatalmát is provokálni.

Iparpártolási irányelvek.

Gróf *Széchényi* Imre, iparpártolási szakosztályunk elnöke, az iparpártolás főbb irányelveiről székfoglalójában a következőket fejtette ki:

Széchényi korában is úgy gondolkoztak, mint most. A kik védeni akarták a magyar ipart, azok tömörültek. De viszont ellenfeleink is úgy gondolkoztak, mint most. A helyzetből két következtetést vonhatunk le. Az egyik, hogy az akkor követett tendencziákat most is fel kell használni, a másik, hogy azok az okok, a melyek a védegyletet nem tették azzá, a mivé akarták tenni, kikerültessenek. A ki olvasta Széchényi szent-gróthi leveleit, megérti, hogy bár ő is fejleszteni kivánta a magyar ipart, miért nem csatlakozott a védegyleti mozgalomhoz. Azt mondotta, természetesen az akkori viszonyokra, hogy mindaddig, mig a föld olcsó, a népesség ritka, a vámvonal az osztrákokat védi, a nyers-termékeket onnan kitiltja és az osztrák kormány Magyarországon a közgazdasági politikát megakadályozza, addig először czélt nem érhetünk és másodszor a mezőgazdasági munkást ipari munkássá nem nevelhetjük. De politikai szempontból sem helyeselte, hogy akkor, a mikor Magyarország a hatalmasabbtól függött, a mikor Ausztriától valamit kért, egyuttal szekaturáknak is kitegye. A mai viszonyokra két tanulságot vonhatunk le. Ha Széchenyi akkor ellenezte is a mozgalmat, ma nem ellenezné. Ma nekünk Ausztria nem parancsol, nem függünk tőle. A másik tanulság az, hogy a védegylet iparpártolási elvei ugyanazok, a melyeken az iparpártolás ma is alapul. Igen szép a hazafias föllendülés, de ilyen formában czélt nem érünk. Ha akkor nem ért czélt a nagy lelkesedés, a mai kisebb fokú még kevesebbet ér. A dolog alapeszméjében van ellenmondás.

A kereskedő hazafiságára nem appellálhatunk, mert ő az üzletét tisztán hazafiságból tönkre nem teszi, ezt nem is kivánhatjuk. A fogyasztó sem fog hazafiságból áldozatot hozni a hazai iparért, ha külföldről olcsóbb és jobb árút kap. Ebből az következik, hogy tetemesen javitanunk kell, ha szükséges, áldozatokkal, a *hazai termelést*, hogy az iparpártolás elvét ne a hazafiságra alapitsuk, hanem érdekeltté tegyük úgy a kereskedőt, mint a fogyasztót.

Nagy sulyt kivánt végül helyezni arra, hogy az iparosokat viszont a *hazai* nyersanyag földolgozására buzditsuk, hogy igy a mezőgazdaságnak is meg legyen a maga haszna a »honi« mozgalomban.

A gazdák és a magyar ipar.

Az iparpártolási mozgalom támogatása érdekében bizalommal fordultunk az Országos Magyar Gazdasági Egyesülethez is, a mely ipari szakosztályának kronkrét javaslatai alapján átiratot intézett az

összes vidéki gazdasági egyesületekhez, a melyben rámutatva a közeledő cséplési s az ezt követő szántási idényre s az ezzel kapcsolatos nagyobbmérvű gazdasági gépkeresletre, pártolásukba ajánlja a *hazai gépipart*, melynek felvirágoztatása a gazdaközönség feladatát képezi.

Átiratban kereste meg továbbá a hazai serfőzők egyesületét is, figyelmébe ajánlva a magyar komló használatát, a melynek használhatóságát egyébiránt az október első napjaiban rendezendő komlókiállitás lesz hivatva eldönteni.

Ennek a felhivásnak azonban először nem lett meg a kivánt foganatja, a mit az Egyesület abból következtetett, hogy a gazdaközönség nem vette igénybe kellő mértékben az ipari szakosztály felajánlott közbenjárását. Ezért az Egyesület ujabb lelkes felhivással fordult a társegyesületekhez.

A kitartó agitácziónak mutatkozott is a hatása, mindenekelőtt abban, hogy egyes vidéki gazdasági egyesületek a második felhivásnak siettek eleget tenni. Igy egyes gazdasági egyesületek lelkes fölhivást tettek közzé, fölszólitván a megyebeli gazdákat, hogy a magyar ipart támogassák. Többek között fölhivásukban azt is mondták, hogy a gazda saját jól fölfogott érdekében cselekszik, ha szükségletei beszerzésénél első sorban a hazai ipart támogatja. Más gazdasági egyesületek népies előadások sorozatában egyet-egyet a hazai ipar pártolásának szenteltek, vonatkozással a földmívelési érdekekre.

A kereskedők iparpártolási akcziója.

Az 1909. év pünkösdjén megalakult Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés munkaprogrammjába vette az iparpártolás felkarolását is és felkérte Egyesületünk igazgatóját, *Gelléri* Mórt arra, hogy előadói javaslatot készitsen azokról a feladatokról, melyeket az Omke a magyar iparpártolás és iparfejlesztés terén teljesiteni hivatott. A munkát nyomtatásban adta közre az Omke, tájékoztatásul a vezető testületei számára, melyeknek föladata lesz, hogy a javaslatokat megvalósitsák és átvigyék a gyakorlatba.

A könyv, a mely azóta számtalan példányban forog közkézen, először beszámol a kérdés előzményeiről. Főleg az 1898. évi szegedi és az 1900. évi miskolczi országos kereskedelmi kongresszusok határozatairól emlékezik meg. Ezek is a szerző előadói javaslatai alapján hozattak és nagyon czélszerű végzések voltak. De az eredmények, a mikre jutottunk, nem épp tanúlságosak. Hiányzott a szervezet, mely a megállapitott eljárás végrehajtásáról gondoskodott volna. Most, hogy ez a szervezet megvan, meg kell jelölni a czélérést biztositó összes feladatokat.

A háziipar fölkarolásáról szól a II. fejezet. És itt a szerző első sorban rámutat arra az alapbajra, hogy a magyar háziipar és nép-

ipar (vagy más elnevezés szerint: mezőgazdasági háziipar) sok tekintetben összefüggő és kapcsolatos fejlesztése semmikép nem érhet teljes czélt addig, a mig két gazda: a kereskedelemügyi és földmívelési miniszter rendelkezik a dolgairól. A háziipar gyüjtő elnevezése alá bátran összefoglalható mindaz, a mi a nép munkájának erre a területére tartozik és egy kézbe kell helyezni az egész házi- és népipar ügyének intézését. Mert ha valahol, itt volna fontos a nép folytonos munkára nevelésének, ezzel a háziipar nagyarányú kifejlesztésének és a készitmények értékesitésének egységes irányitása és vezetése. A mű meg is jelöli egyuttal a tömeges házi- és népipari czikkek előállitásának és értékesitésének módjait és a kereskedelemnek ebben való fontos szerepét, melynek hazafias beváltásáról az Omke bizonyára gondoskodni is fog.

A könyv harmadik fejezetében a kézműves-ipar foglalkoztatását tárgyalja. Erre vonatkozó javaslatai abból indulnak ki, hogy egyes nagykereskedő-czégeink már is követendő példát adnak rá, miként kell a magyar ipar termékeit bevinni a kereskedelmi forgalomba. Mert csak ez a valódi útja az iparpártolásnak és fejlesztésnek. Egyes vevőknek, magának a fogyasztó közönségnek megnyerése a legmesszebb menő társadalmi propagandával is csak nagy idő mulva sikerülhet és akkor sem teljesen. És épp a kereskedelem az, a mely a magyar fogyasztók tömegét össze tudja kötni a magyar iparosok egész dolgozó seregével.

Gerinczét képezi a könyvnek a negyedik fejezet: »A tulajdonképeni iparpártolás a magyar gyáripar útján«.

Javasolja itt a honi termékek mintatárának létesitését, időrőlidőre való kiegészitését és állandó föntartását a kereskedők számára, összekapcsolva katalógusok szétküldésével. A szerző egészen részletes programmot adván a mintatárról és az arra alapitott tevékenységről, ajánlja a negativ kiállitásokat is. Hogy megtudjuk, mely külföldről beözönlő iparczikkek itthon való meghonositása volna a legsürgősebb és leghálásabb dolog.

Fölemliti még a szerző a magyar iparpártolás eszközei sorában egy nagyszabású árúház létesitését és a hatodik fejezetben áttér az export kérdésére, a melylyel behatóan foglalkozik, megjelölve a magyar iparczikkek kivitelének hathatós előmozditására alkalmas módokat.

A társadalmi propaganda megoldásával foglalkozik a könyv hetedik fejezete. Ebben a szerző kijelöli az iparpártolási mozgalmak tényezőit és azok összműködésének módozatait, melyek mellett az érdekbe vonandó egész társadalom lelkes tevékenységének gyakorlati eredményeire lehet számitani.

Végül az utolsó fejezet az Omke körében külön iparpártolási szakosztály szervezését ajánlja, megnevezvén azokat az országos egyesületeket, melyek a kereskedelmi és iparkamarákkal együtt e

nagy hazafias és közgazdasági tevékenység támogatására bevonandók volnának.

A püspöki kar és a magyar ipar.

A speczialis iparpártolási mozgalmak során a *magyar készitésü imakönyvek* érdekében körlevelet intéztünk a hazai püspöki karhoz, a melyben a hazai főpapságot a hazai ipar pártolására felkértük. E felhivásunkra *Vaszary* Kolos herczegprimás, *Császka* György kalocsai érsek, *Firczák* Gyula munkácsi görög katholikus püspök és *Ivánkovics* János rozsnyói püspök uraktól kaptunk meleg, dicsérő sorokat.

A tiszteletreméltó egyházfejedelmek között, a kik erre a felhivásunkra reagáltak, sorrendben utolsó volt *Bubics* Zsigmond néhai kassai püspök, de nem volt utolsó a mi jószándéku kezdésünknek lelkes felkarolásában. Tanuskodik erről 1901. decz. 20-án kelt körlevele, a melynek lényeges részei a következők:

»Ha valaha, úgy most, Tisztelendő Testvérek, itt az ideje annak, hogy hazánknak anyagi ügyeiben is segitségére siessünk. Oly általános az iparnak, kereskedésnek s egyáltalán a nemzeti munka érvényesülésének pangása, hogy hazafiui kötelesség annak minden téren való felsegitése. A magyar ipart a magyar munkával létrejött imakönyvek pártolása nem fogja ugyan lábra állitani, de ez is egyike azon számos teendőknek, melyeket végre kell hajtanunk, hogy hazánk anyagi jólétét előmozditsuk.

Minden állam és azoknak polgárai vállvetve fáradoznak azon, hogy nemzetük munkája nekik váljék előnyükre; ezt nekünk is nemcsak szabad megtennünk, de kötelességünk is. A kivándorlásnak s igy nemzetünk számbeli megfogyatkozásának, az elszegényedésnek, a nehéz megélhetésnek, sőt részben számtalan bűnnek is okozója az, hogy honfitársaink munkája nem gyümölcsözik s gyakran selejtesebb, de olcsóbb idegen termékkel nem birja ki a versenyt. S minthogy nem pusztán kenyérrel, de nem is pusztán Isten igéjével él az ember s minthogy a jóságos Isten azért ruházott fel bennünket a léleknek és a testnek különféle erőivel, hogy azok segitségével az Ő dicsőségét is munkáljuk, de a magunk és miéink életét is fentartsuk: kötelessége minden igaz hazafinak arra törekedni, hogy polgártársai el lévén látva a szükséges anyagiakkal is, lelkök és szivök kiművelését is munkálhassák.

Felkérlek tehát, Tisztelendő Testvérek, vegyétek fontolóra a fentebb mondottakat s mint a gondjaitokra bizott népnek nem csupán lelkipásztorai, hanem tanácsadói, hassatok oda, hogy az ima- és ájtatossági könyvek tekintetében nyilvánuló szükségleteiket hazai czégeknél szerezzék be.

Nem tartom azonban feleslegesnek, hogy arra is felhivjam figyelmeteket, miszerint mielőtt valamely imakönyv beszerzését hívei-

teknek ajánljátok, előbb kérjetek egy megtekintésre szolgáló példányt az illető czégtől, melynek kiadványát ajánlani akarjátok és csak olyan imakönyveket ajánljatok, mely megfelel azok műveltségi állapotának, kiknek az illető imakönyvet ajánlani fogjátok. A megtekintésre kapott példányt azután, ha vevője nem akad, vissza kell az illető czégnek küldeni.«

A lángoló hazafiságu főpap ezzel nem elégedett meg, hanem a következő évben szóval is védelmére kelt a magyar iparnak. Azt inditványozta ugyanis, hogy a magyar püspökök utasitsák a lelkészkedő papságot arra, hogy imádságos- és egyéb ájtatossági könyveiket ezentul *egészen a hazai kiadványokból födözzék.* Az inditvány általános tetszéssel találkozott és a püspökök igyekeztek annak szellemében eljárni.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban fölhivtuk az egyházfők figyelmét az *egyházi műipar* pártolására s fölsorolván néhány sérelmes esetet, a magyar ipari termékek favorizálása ellen foglaltunk állást. Értesültünk ugyanis arról, hogy egyik legutóbbi katholikus nagygyüléssel kapcsolatban megtartott eucharisztikus kongresszus alkalmából a katholikus püspöki kar egyik dísze egy bécsi paramentum-készitő czég utazóját ajánlotta az egybegyült papság figyelmébe. Végrehajtóbizottságunk abból a föltevésből kiindulva, hogy a főpap eljárása csakis abban a tekintetben való tájékozatlanságból eredhetett, hogy vannak magyar iparosczégek is, a melyek templomi ruhákat és egyéb felszereléseket teljesen jó minőségben készitenek, a püspökhöz felvilágositó levelet intézett, melyben közölte vele az egyházi felszereléseket készitő hazai czégek jegyzékét és felkérte, hogy ezentul a hazai ipart részesitse támogatásában. Erre a levelünkre a püspök ur hosszabb válaszában azt adta elő, hogy az általa ajánlott czég nem misemondó-ruhákat, hanem ezekhez való szöveteket készit, a milyenek szerinte Magyarországon nem készülnek. Beszerzett hiteles informácziónkból azonban meggyőződtünk arról, hogy a szóban levő bécsi czég első sorban kész misemondó- és egyéb egyházi ruhákat készit, az egyházi ruhákhoz és szerelvényekhez való kelmék közül pedig csak a legközönségesebbeket, a melyek Magyarországon levő gyárból is beszerezhetők, még pedig, szakértők állitása szerint, a bécsi gyárosénál jobb minőségben.

E föllépésünknek, értesülésünk szerint, kedvező eredményei voltak, melyek a későbbi évek folyamán érvényesültek.

A Magyar Árúház ügye.

A Magyar Árúház létesitésének ügye, a mely iparpártoló szakosztályunkban az 1905. évben merült fel, úgy indult útjára, hogy Egyesületünk igazgatója a Magyar Kereskedelmi Csarnokban a kérdésről előadást tartott, melynek nyomán szélesebb körű mozgalom indult meg az eszme gyakorlati megvalósitása érdekében.

Egyesületünk igazgatójának konkluziója ez:

Árúházak a szó igaz értelmében Budapesten még nincsenek. (Ez 1905-ben volt.) Azok a vállalatok, a melyek ezt a nevet fölvették, túlnyomórészt az úgynevezett »bécsi rongy« nagyobb mérvű forgalomba hozatalára alakultak s sem tartalmuknál, sem szervezetüknél fogva még nagy megerőltetéssel sem hasonlithatók a párisi Bon Marché-khoz vagy a berlini árúházakhoz, hogy az amerikai árúcsarnokokat ne is emlitsem.

Egy amerikai mintára szervezett nagyszabású árúcsarnoknak, mely felölelhetné a magyar iparczikkek egész komplexumát is, Budapesten nemcsak értelme volna, hanem biztos jövője is. A mi publikumunk nagyon szereti a grandiózust és rajong az ujdonságokért és ki is tart mellettük, ha csak kiváncsiságát és érdeklődését állandóan ébren tudják tartani. Már pedig fölösleges bizonyitanom, hogy az ilyen, a külföldön bevált legjobb minták szerint szervezett árúcsarnok a közönség kényelmének nálunk nem is sejtett pazar módon való kielégitése és szórakoztatása érdekében minden lehetőt elkövethet.

Az ilyen árúcsarnok szervezésére nézve ujjmutatást adni szinte fölösleges. Bármily pillanatban rendelkezésünkre állanak a legjobb külföldi minták és a hivatott szakértők segitségével nagyon könnyű lesz ezeket a főváros helyi viszonyaihoz alkalmazni. Esetleg lehetséges az angol mintát is akklimatizálni, mely szerint a közönséget oly bevásárlási szelvényekkel lássuk el, melyek segitségével a vásárlók az árúházban 10—12 százalék kedvezményben részesülhetnek. Ezt az ideát az Országos Iparegyesületben *Széchenyi* Imre gróf, az iparpártolási szakosztály elnöke propagálta és — úgy tudom — megvalósitása érdekében a további propagandát későbbre tervbe is vette.

Mind e kérdésekre tüzetesebben nem terjeszkedem ki, mert azok megoldásában nehézséget nem látok. De nehézségeket látok az eszme megvalósitására nézve abban, hogy — a mint már bevezető szavaimban érintettem — a kereskedők nem rokonszenveznek a nagy árúcsarnokok létesitésének eszméjével, mert ezekben legnagyobb konkurrenseiket látják.

Ezt a magam részéről nem tartom helytálló akadálynak, mert tény ugyan, hogy az árúcsarnok konkurrense lehet a kereskedőnek, ha az más kezében van, de nemcsak nem konkurrens, hanem segitőtársuk és eszköz a meggazdagodásuk előmozditására, ha a kereskedők maguk veszik a kezükbe az árúcsarnok létesitését, vezetését és föntartását.

Erre két mód kinálkozik. Vagy összeállanak a kereskedők és részvénytársaság alakjában létesitik az egész vállalatot úgy, hogy abban kizárólag kereskedők vegyenek részt, még pedig minél többen, — nehogy az egyes gazdagabbak kezében monopólium legyen — vagy pedig hozzájárulnak ahhoz, hogy a csarnokot egy független

részvénytársaság létesitse, azzal a szerződésszerű biztositással, hogy az elárusitó jog a csarnokban kizárólag a helyi kereskedőké.

A fölvetett eszme érdekében kérdést intéztünk az Országos Központi Hitelszövetkezethez és a Magyar Kereskedelmi Részvénytársasághoz, melyben a következőket adtuk elő:

Egyesületünk iparpártolási szakosztályában inditvány tétetett egy *kizárólag magyar iparczikkek eladásával, terjesztésével foglalkozó Magyar Árúház létesitése iránt.* A szakosztály elvben helyeselvén egy ilyen intézmény létrehozását, szűkebb bizottságot küldött ki az árúház szervezetének megállapitására. A kiküldött bizottság beható tanácskozás után az árúház létesitésének főbb elveire nézve a következőkben állapodott meg:

1. A Magyar Árúház szövetkezeti alapon szervezendő, minthogy ez a forma a legalkalmasabb arra, hogy olyan közvetitő szervezet létesüljön, a mely kellő garancziát nyujt a magyar iparczikkek kizárólagos felkarolására.

2. A szövetkezet először kisebb méretekben szervezendő s azután fokozatosan kiterjesztendő. A szövetkezetbe bevonandók a már meglévő ipari szövetkezetek, továbbá a kisebb gyárosok és kisiparosok. Először csak Budapesten létesittessék áruház, a mely első sorban a kisipar czikkeit árúsitsa s ebből fejlesztessék idővel a vidéki, sőt külföldi elárusitás is.

A részletes tervezetet illetőleg úgy határozott a bizottság, hogy annak kidolgozására az elnökség utján az Országos Központi Hitelszövetkezetet és a Magyar Kereskedelmi Részvénytársaságot együttesen kéri fel.

A megkérdezett Orsz. Közp. Hitelszövetkezet a kérdést korainak tartotta, de megjelölt két módot a szövetkezeti alapon való létesitésre; a Keresk. Részvénytársaság tüzetesen foglalkozván a kérdéssel, leghelyesebbnek szintén a részvénytársasági formát tartaná, de alig hiszi, hogy az iránt kellő érdeklődés mutatkoznék, minélfogva ő is a szövetkezeti alapon való létesités mellett foglalt állást.

E kezdeményezés hivatalos uton nem tudott megvalósulni; az idők folyamán azonban egyes kereskedők mégis fölkarolták a benne rejlő eszmét és ma már Budapesten nem vagyunk hiján áruházaknak. Igaz, hogy azért az az ideál, mely az eszme megpenditője előtt, iparpártolási szempontból, lebegett, még ma sincs megvalósitva s talán jó hosszu idő mulva sem kerül rá a sor.

Részletkérdések.

Karácsonyi iparpártolás. A karácsonyi bevásárlások idején Egyesületünk végrehajtó bizottsága a közeledő karácsonyi ünnepek alkalmából a napilapok utján rendszerint a hazai ipar pártolására figyelmeztető felhivást tett közzé.

A napisajtó valóban hálára méltó melegséggel támogatja mindenkor ezt a felhivásunkat. *Vizaknai* Antal miniszteri osztálytanácsosnak iparpártolási szakosztályunkban elfogadott inditványára továbbá a kereskedőket már idejekorán figyelmeztettük a karácsonyi vásárra szánt áruczikkeiknek a magyar ipar termékeiből leendő beszerzésére.

Magyar hét. Dr. *Radványi* V. László részletesen megokolt javaslatában a »magyar hét« eszméjét vetette föl és többek között a következőket emelte ki:

Nagy szolgálatot tesz az Országos Iparegyesület akkor, a mikor évenként karácsony táján a sajtó utján lendületes szavakkal egy felhivás formájában a magyar ipar termékeit az ajándékot vásárolni akaró nagyközönség kegyeibe ajánlja. Az Országos Iparegyesületnek ezt az évről-évre kiadott szózatát tulharsogja azonban az a reklám, melyet kereskedőink külön-külön és együttvéve karácsony táján szokás szerint kifejtenek. Kereskedőinknek ezen évadreklámja különösen alkalmas ajándéktárgyaiknak olcsóságát dicséri s az olcsó portékának ez a sok oldalról való hangos felkinálása nagyon eltereli a közönség figyelmét az Országos Iparegyesület lelkes szózatától.

Ezért volna szükséges az évnek valamely másik szakában, például az amugy is hazafias márczius 15-től kezdve, kifejezetten egy hetet szentelni országszerte az iparpártolás mozgalmának olyanformán, hogy ezen héten kereskedőink kirakatjaikba csak magyar árut helyezzenek s a reklámnak minden egyéb más fajtája is fölhasználtatnék e héten a magyar ipar pártolása érdekében.

A kamaráknak és a különböző ipari és kereskedelmi egyesületeknek küldötteiből alakítandó bizottság venné kezébe a mozgalmat. Ez a bizottság intézne a sajtóban felhivást a hazafias közönséghez s ez a bizottság jelölné meg jelvényekkel és feliratokkal a mozgalomban résztvevő kereskedők üzleteit, plakátokon és hirdetéseken névszerint is felsorolva azokat a kereskedőket, kikhez magyar iparczikkért bátran fordulhat e héten a vásárolni akaró.

Az iparpártoló szakosztály tüzetesen foglalkozván e javaslattal, azt rokonszenvesen ajánlotta az Iparegyesület figyelmébe, mely inditványozó javaslatára előbb bevárta az eszme mintájául szolgáló »angol hét« eredményeit, a melyek azonban nem voltak tulságosan biztatók s igy annak Budapesten való megvalósitásától egyelőre el kellett tekintenünk. Az eszmét azonban egyes vidéki városok szép sikerrel karolták föl.

Hazai épitő anyagok. A középitkezéseknél hazai márványnak és egyéb épitkezési anyagoknak kötelező használata érdekében a következő felterjesztéssel fordultunk a kereskedelemügyi miniszter urhoz:

A kőfaragóipar köréből érkezett hozzánk panasz a miatt, hogy az állami és egyéb hatósági épitkezéseknél gyakran külföldi márványt

és egyéb épitkezési anyagokat használnak, az épp oly jó minőségű hazai anyagok helyett. Igy legujabban is a Szépművészeti muzeum kőfaragó-munkáinak vállalkozója oroszországi márványt szállit, holott a pályázat alkalmával az egyik ajánlattevő magyar márványt mutatott be, a mely minden tekintetben elfogadhatónak és jutányosabbnak is találtatott.

Megtörténik, hogy középitkezéseknél kifejezetten idegen márvány használata iratik elő, minden szükség nélkül; másrészt azonban — a hozzánk jutott panasz szerint — az is megtörténik, hogy budapesti kőfaragók hazai név alatt külföldi márványt csempésznek be.

Nem szükséges különösebben fejtegetnünk, hogy hazai márványiparunk és általában kőiparunk milyen nehéz helyzetben van állandóan s különösen mostanáig, midőn az épitőipar válsága lesujtó csapást mért a vele kapcsolatos összes termelési ágakra. Ebben a helyzetben sokszorosan sulyos sérelem márvány- és egyéb kőiparunkra nézve a középitkezéseknél való indokolatlan mellőzése.

Teljes bizalommal terjesztjük tehát Nagyméltóságod elé azt a tiszteletteljes kérelmünket, hogy általában a hatósági épitkezéseknél a márvány és egyéb épitkezési anyagok felhasználására nézve dívó eljárást tüzetesen megvizsgáltatni és mindenesetre elrendelni méltóztassék, hogy a tárczája körében előforduló épitkezéseknél a magyarországi márvány és egyéb épitkezési anyagok használata kötelezővé tétessék; méltóztassék továbbá a többi miniszter urakat, nemkülönben a törvényhatóságokat is hasonló intézkedés iránt megkeresni.

Ugyanilyen kérelmet intéztünk a fővároshoz, a hazai *burkolóanyag* használása érdekében.

A *Hazai Beszerzési Forrásokat* is kiadtuk az iparpártolás ügyének előmozditására, a miről »Irodalmi működés« czímű rovatunkban bővebben beszámolunk.

A fősulyt azonban a *konkrét munkálkodásra* helyeztük. Igy számos konkrét esetben fölhivtuk a figyelmet a honi iparpártolásra. Igy például az Országház, az Országos Kaszinó, a Parkklub, a Lipótvárosi Kaszinó, majd az Osztrák-magyar bank berendezései alkalmával, az anyakönyvi jelvények beszerzésénél, a főváros orgonabeszerzéseinél, a magyar zongoraipar, a papiripar, a gyufaipar, az aszfaltipar, a hazai szivattyúgyártás, az acetylenkészülékeknek itthon való beszerzése érdekében dolgoztunk. Sikeres mozgalmat inditottunk az *export-zsirhordóknak* itthon való előállitása tárgyában, a honi *szénsavipar* pártolása érdekében, a magyar *tanszeripar* fölkarolása, a nemzeti ünnepek alkalmával a *hazai díszítmények*, főleg pedig pl. képviselőválasztások alkalmával *magyar zászlók* alkalmazására (*Szabó* Gyula inditványa) külön fejezetet szenteltünk; a magyar *szén* pártolása érdekében fölhivtuk a gyárakat; végre — hogy több részletre ki ne térjünk, — több éven át agitáltunk a versenyképes és kitünő

magyar sör mellett, illetőleg a külföldi sörök mindjobban terjedő inváziója ellen.

Iparpártolási szakosztály és szövetségek.

1900-ban ujonnan szervezett iparpártolási szakosztályunk kezdettől fogva élénk tevékenységet fejtett ki. Az előző lapok tele vannak e munkálkodás fontosabb részleteinek ismertetésével. A szakosztály élén báró *Atzél* Béla, gróf *Széchenyi* Imre, gróf *Batthyány* Lajos az utolsó tiz évben elismerésreméltó szolgálatot tettek a hazai ipar ügyének. Példájuk buzditó hatással volt szélesebb rétegekre.

Az Iparpártoló Szövetségben élénk tevékenységet fejtett ki *Sugár* Ottó főtitkár, a ki főleg a hazai beszerzési források szerkesztése és több praktikus idea fölvetésével és keresztülvitelével tett lényeges szolgálatot az ügynek.

Igy keletkeztek az ország különböző részeiben iparpártoló szövetségek is. A vidék számtalan alakulatait csak futólag érintve, fölemlitjük, hogy a *Magyar Védőegyesülettel* (mely rövid időre a Tulipánszövetséggel egyesült) keletkezése óta barátságos érintkezést tartunk fenn s Egyesületünk több vezető tagja ugyanott vállalt tiszteletbeli állást. Az *Országos Iparpártoló Szövetség* állandóan Egyesületünkkel karöltve dolgozott és vezetésében ugyancsak részt vettek Egyesületünk tagjai. Eleinte mint különálló egyesület munkálkodott ez a szövetség, mely sok egészséges eszmét vetett felszinre s melynek működéséhez sok jóravaló intézkedés fűződött. 1910-ben a szövetség átalakult Egyesületünk iparpártoló szakosztályává s mint ilyen működik most is. Az iparpártolás ügye most már nem a lelkesitésben és a buzditásban merült ki. A nagy láng e téren ismét lelohadt, mint a negyvenes években. A szakosztály tehát főleg a részletmunkára helyezi a súlyt s ha a hazai iparpártolás terén sérelmeket vagy visszaéléseket lát, ezek orvoslása érdekében jár el — esetről-esetre.

Közszállitások.

Az hazai iparpártolás legfontosabb eszközét a közszállitások képezik. Évtizedeken át rendszeres úttörő munkát fejtettünk ki a *magyar iparnak a közszállitásokban való részeltetése* érdekében. A nyolczvanas években részletekre kiterjedő emlékirataink alapján hóditottuk meg ez irányban a tért lépésről-lépésre, gyakran igen nehéz, sokszor sikertelen, de meg-megújuló és szívós kitartással folytatott küzdelemmel. *A hadseregszállitások, a vasuti szükségletek s hatósági iparpártolás* volt az a három széles terrénum, melyen küzdelmeink folytak és melynek első részleteiről és sikereiről ötvenéves működésünkről szóló jelentésünk tüzetesen beszámol. Ki kell emelnünk, hogy a *nagyipar* számára csak az utat kellett megtörni; a továbbiakra nézve elég segédeszköze van. Bár minden fontosabb

alkalommal úgy a kormánynál, mint a közös minisztériumnál és a delegáczióknál is eljártunk a magyar ipar érdekeinek megóvása érdekében. Nehezebb volt a *kisipar* érdekbevonása. Ennek első szervezkedési kisérletei Egyesületünk helyiségeiben, Egyesületünk részletesen kidolgozott terve alapján történtek s azóta folynak többkevesebb sikerrel önállóan, kivált mióta az iparosok szövetkezetekbe tömörültek. De ebben a formában is állandóan képviseltük speciális érdekeiket. Ezekről a nyomokról följegyeztük a következőket:

1. Hadseregszállitások.

A kereskedelemügyi miniszter úr 1907-ben Egyesületünkhöz leiratot intézett, a melyben szóvá tette azt a körülményt, hogy a hadügyi szükségletek szállitására vonatkozó versenytárgyalások alkalmával magyar czégek sok olyan czikkre nézve sem tesznek ajánlatot, a mely czikkeket Magyarországon kétségtelenül gyártanak; és utalt arra, hogy a magyar czégeknek ez a részvétlensége rendkivül megneheziti a hadügyi szállitásoknak a kvóta szerint való felosztását A miniszter úr felkérte Egyesületünket, hasson oda, hogy a jövőben a magyar iparosok a hadsereg versenytárgyalásai iránt nagyobb érdeklődést tanusitsanak és még némi áldozat árán is tegyék lehetővé, hogy a kvóta szerint Magyarországra eső részt a magyar ipar révén fedezzék.

A leirat következtében értekezletre hivtuk egybe az érdekelt czégeket és az értekezlet adatai alapján két felterjesztésben részletesen kifejtettük azokat az okokat, a melyek a magyar czégeket egyes czikkek szállitásától visszatartják s azokat az intézkedéseket, melyek alkalmasak volnának ennek az állapotnak az orvoslására. Egyuttal egy konkrét esetet is hoztunk a miniszter úr tudomására, sürgős intézkedést kérve egy katonai hatóság eljárása ellen. Felterjesztéseink lényege a következőkben foglalható össze:

Vannak egyes czikkek, a melyeknek szállitására az arra hivatott magyar czégek a közölt szükséglet csekélységénél fogva nem vállalkozhatnak. Az osztrák czégek e czikkek szállitására már teljesen be vannak rendezkedve, ellenben a magyar czégek csak abban az esetben rendezkedhetnének be, ha előreláthatóan nagyobb mennyiségek szállitására lehetne reményük. Előfordul ugyanis, az érdekeltek előadása szerint, hogy a megrendelni kivánt czikk értéke a portó összegénél is kisebb — igy egy jelenvolt gyáros egy 35 fillér értékű megrendelést mutatott be — a melyet az illető czég kénytelen visszautasitani, nem tudván, hogy az év folyamán esetleg nagyobb mennyiségü szükséglet lesz ugyanebből a czikkből. Fokozza a nehézséget az is, hogy a czikkek közelebbi leirása, a minták csak nagy utánjárással. volnának megszerezhetők, mivel az ajánlati felhivásban rendesen csak utalás történik arra, hogy a minták valamely Ausztriában levő

katonai szertárban — például Wöllersdorfban — megtekinthetők. A magyar ipar igy gyakran elesik olyan szállitásoktól, a melyekre képes is volna, kész is volna berendezkedni, ha a valóságos szükségletről, legalább megközelitően, tájékozva volna. Ezért az a kivánsága az érdekeltségnek, hogy az ilyen czikkeknél, a melyekből időnként csekély értékü megrendelések vannak, az évi szükséglet megközelitő nagysága, úgy, a mint az államvasutak hasonló szállitásainál történik — közöltessék a vállalkozó czégekkel.

Megállapitotta továbbá az értekezlet, hogy vannak olyan czikkek, a melyeknek az árát az egészségtelen verseny annyira leszoritotta, hogy ezeknek a szállitására nem érdemes vállalkozni, minthogy a szállitás föltétlenül veszteséggel járna. Ezekre nézve a megjelent érdekeltek kinyilatkoztatták, hogy csak abban az esetben vállalkoznának a szállitásra, ha a kormány bizonyos szubvenczióban részesitené őket, a mely a veszteséget ellensulyozná.

Vannak végül czikkek a felsoroltak között, a melyeknek szállitására a megjelentek és egyéb czégek is minden nehézség nélkül vállalkozhatnak és ezentul vállalkoznak is; végül — igen csekély számban — olyanok, a melyekre a magyar ipar nincs berendezve és a szükséglet csekélysége következtében nem is érdemes berendezkednie.

A felterjesztés ezután sorra veszi az egyes czikkeket és mindegyikre nézve közli az értekezleten résztvett szakemberek nyilatkozatait s végül a következőket jegyzi meg:

Végül a kiirások szerint a minták a katonai ruhatárnál tekinthetők meg és készpénzfizetés mellett megvehetők. Több konkrét panasz szerint azonban ennek a feltételnek a budapesti katonai ruhatár már nem felel meg, a mennyiben a szükséges mintákat még készpénzfizetés mellett sem adja ki, azonban értesitette a panaszttevő czéget, hogy a mintákat a *brünni* katonai ruhatárban megveheti. Ehhez képest a brünni katonai ruhatárhoz fordult a czég, de eredménytelenül, mert a brünni katonai ruhatár parancsnoka érthetetlennek tartja, hogy mikép érdeklődhet egy czég egyszerre 43 czikk iránt és arról értesitette, hogy előbb a hadügyminiszteriumnál fog kérdezősködni, hogy a kivánságnak eleget tehet-e. A brünni ruhatár parancsnokának eljárása teljesen indokolatlan, mert abban igazán nem találhat senki semmi különöset, hogy egy hadfelszereléssel foglalkozó czég 350 kiirt czikkből 43 czikk iránt érdeklődik.

Ezek után arra kértük a miniszter urat, utasittassa a hadügyminiszter ur utján a brünni katonai ruhatár parancsnokát sürgősen arra, hogy a versenytárgyaláson kiadásra kerülő czikkek mintáit minden érdeklődő magyar czégnek haladéktalanul adja ki. Végül kértük a miniszter ur hathatós közbenjárását az iránt, hogy hasonló vexatórius eljárás a katonai kincstár közegei részéről a jövőben elő ne fordulhasson.

E fölterjesztéseinkre a miniszter úr — két évvel később — a következő leirattal válaszolt: Értesitem a t. Egyesületet, hogy a felterjesztéseiben foglaltakat a közös hadügyminiszter urral közölvén, nevezett miniszter ur azokra nézve fenforgó észrevételeit alábbiakban közölte velem.

1. Azon körülmény, hogy egyes czikkekben felmerülő szükséglet igen csekély s hogy a magyar ipar ezen czikkek gyártására még nincsen berendezve, nem tekinthető elfogadhatóknak arra nézve, hogy a magyar ipar ezen czikkek szállitásában részt ne vegyen. Az osztrák iparnak is előbb be kellett rendezkednie ezen czikkek szállitására s nagyobbrészt az osztrák ipar részesedése sem nagyobb, mint a magyar czégeké, miután nálunk több ajánlattevő szerepel, kik között azután a szükséglet szállitása felosztatik. A hadiszükséglet ujonnan bevezetett czikkeinél pedig az osztrák iparnak is előbb külön be kell rendezkednie.

Az az eset, hogy némely czikk kisebb értéket képvisel, mint a postaköltség, a mi különben csak igen ritkán és kivételesen fordult elő, — nem szolgálhat okul arra, hogy a magyar ipar a czikkek egész sorozatának szállitásában ne vegyen részt. Ép ugy a nagyobb távolság a magyar czégeknél sem játszhatik más szerepet, mint az osztrákoknál, miután a magyar ipar főszékhelye Budapesten és környékén van s a czikkek legnagyobb része Budapestre szállitandó. Egyébiránt az osztrák czégek szállitásainál is nagyobb távolságokról lehet szó, például az észak-csehországi, voralbergi és galicziai ipartelepekről, Brünn, Wien, Grácz és Blumauba való szállitásoknál.

2. Azon panaszt illetőleg, hogy a czikkek közelebbi leirása csak sok fáradsággal és sűrű tudakozódással szerezhető meg, megjegyzi a hadügyminiszter ur, hogy gondoskodás történt aziránt, hogy a szállitók részére kiadandó minden rajz és vázlat mellé, a mennyiben lehetséges, a méreteken kivül az anyag, súly stb.-re vonatkozó minden más kivánatos adat egy jegyzetben megjelöltessék.

A ruházati czikkek készitéséhez szükséges minták kiszolgáltatását illetőleg pedig a közös hadügyminiszter ur egy konkrét szállitási ügyből kifolyólag 1907. évi november hó 25-én 1.659/Abt. 13. szám alatt kelt átiratában közölte velem, hogy a mintáknak az ajánlattevők részére azok árának megtéritése ellenében való kiszolgáltatása több okból, — különösen pedig, hogy egyenlőtlen minták kiadása megakadályoztassék — már több év óta kizárólag a brünni 1. sz. ruhatárraktár által történik és pedig akkép, hogy az ajánlattevők megkeresései, melye a többi ruharaktárakhoz érkeznek, ezek által a brünni 1. sz. ruharaktárnak megküldetnek, a mely azután a mintákat az ajánlattevők részére közvetlenül megküldi.

A közös hadügyminiszter ur továbbá a következő megjegyzéseket tette:

3. Az egyes czikkek évi szükséglete pontosan nem állapitható meg, annál inkább lehetetlen azt több évre előre közölni.

A kiirás alkalmával azonban a számbavehető szállitási időszak alatt fenforgó szükséglet mindig közöltetik.

4. A hadvezetőségnek az árakat lenyomó tisztességtelen versenyre más befolyása nem lehet, mint annak követelése, hogy a beszállitandó czikkek a mintának pontosan megfeleljenek, a mi a vonatkozó árlejtési kiirásokban is mindig kiköttetik; selejtesebb anyagnak felhasználása ennélfogva kizárt-

nak tekinthető, miután e tekintetben az átvevő közegek minden alkalommal a legnagyobb szigorral járnak el.

A gyáripari szakosztály tüzetesen foglalkozván úgy, a fönebbi leirattal, mint a hadseregszállitások különböző aktuális kérdéseivel, kivánalmait a következőkben foglalta össze:

1. Miután a kimutatások felette hézagosak, kivánatos, hogy első sorban a pályázati kiirások és ebből folyólag a kimutatások is pontosan tartalmazzák a szükségelt czikkek mennyiségét, minőségének tüzetes leirását, figyelemmel a kivánt anyagra, a czikk alakjára, méreteire, rajzára és sulyára, mert enélkül sem a pontos kalkuláczió, sem a szállitásra való berendezkedés nem lehetséges;

2. általában helyes volna a szükségleti czikkek kimutatását és leirását — kivéve természetesen az ugynevezett rezervált czikkeket — szélesebb alapokra fektetni és lehetőleg oly kötetekbe foglalni, a milyeneket a Máv. anyagkezelési intézősége időről-időre, esetleg szakmák szerinti füzetekben az érdekelt ipari és kereskedelmi körök kellő tájékoztatása czéljából kiadni szokott;

3. kivánatos volna, hogy bizonyos czikkekre nézve (például tömitési anyag) ne történjék egyes szabadalmak vagy eljárások szerinti megszoritás, hanem hogy a versenyképes és a megjelölteknél általában jobbnak elismert magyar származásu czikkekkel is lehessen versenyezni;

4. elengedhetetlenül szükséges, hogy a pályázat kiirása és az ajánlatok kiadása között legalább 3 heti időköz legyen, hogy a föltételek részleteibe még kevésbé beavatott iparosok is minden irányban megszerezhessék maguknak a kellő tájékozást;

5. kivánatos, hogy a magyar iparosok a pályázatokban kiirt czikkek mintáit necsak Bécsben vagy Brünnben, hanem Budapesten is megtekinthessék, esetleg kellő ellenérték fejében megvásárolhassák;

6. kivánatos, hogy a szállitandó czikkek átvétele körül a magyar ipar is bizonyos könnyebbségekben részesüljön, nevezetesen hogy a szállitásra kész czikkeket — ha nagyobb tömegekről van szó, — a tüzérségi szertár budapesti fiókjának kirendeltsége az illető gyárban vizsgálja meg, ha pedig kisebb czikkekről van szó, ezek az illető gyáros által elővizsgálat végett a szertárba legyenek szállithatók, a mely elővizsgálati műveletek természetesen a Bécsben való átvétel alkalmával eszközlendő végleges fölülvizsgálatnak nem preokupálhatnak.

Végül Frommer Rudolf inditványára fölkérte az értekezlet az Országos Iparegyesület végrehajtó-bizottságát, hogy a közszállitási ügyekben a magyar ipar érdekeinek állandó képviselete czéljából külön *közszállitási szakosztályt* létesitsen, mely nemcsak a hadsereg, hanem a hatósági és egyéb közszállitásokban is a magyar iparosságot a szükséges részletes informáczióval ellássa.

E határozatokat a kereskedelemügyi miniszter úr utján illetékes

helyre terjesztettük föl és örömmel jelenthetjük, hogy azok egy része már teljesedésbe ment, a mennyiben a közös hadügyminiszter úr közölte velünk a tüzérségi szállitások mintáinak kiszolgáltatása tárgyában a bécsi császári és királyi tüzérszertárhoz intézett rendeletét. Ez a rendelet az alábbi, a jövőben minden árlejtési hirdetményben fölveendő rendelkezéseket tartalmazza.

1. A szállitó czégeknek minták számvetési czélokra általában nem szolgáltathatók ki. Erre a czélra, tekintettel arra, hogy a legtöbb kiirásra kerülő czikknél leirások és rajzok is kiadatnak, a minták csak a szállitást kiiró intézet helyén tekinthetők meg, a hol a czégek az anyag minőségéről meggyőződést szerezhetnek, esetleg méreteket jegyezhetnek fel és vázlatokat készithetnek.

2. Azon czégek, melyek részére egy szállitás már odaitéltetett és az elvállalt szállitás lehetőleg pontos teljesithetése végett mintát kivánnak, ezen mintát a wieni, illetőleg budapesti tüzérszertárnál [értékmegtérités ellenében megszerezhetik.

3. A minták után fizetendő összeg, a mennyiben a mintáknak meghatározott áruk van, ezen ár szerint, különben pedig tüzérszertár előállitási ára szerint, ennek hiányában pedig az utolsó szerződéses, vagy kézi vásárlási, vagy más, a hadvezetőség által elfogadott szállitási ár szerint szabandó meg.

4. A czégek a mintákat megőrizni és azokat ujabb szállitási megbizás esetén az átvételi bizottságnak Wienben, a minták helyességének megállapitása végett (Verifizierung) beküldeni tartoznak.

5. A czégek a tisztán tüzérségi czikkek mintáit és a nagyobb értékű mintákat vissza is szállithatják, a midőn is a visszaszállitott mintákért, teljes használhatóságuk feltétele mellett, az értük fizetett összeg visszatérittetik.

***

Megemlitjük a föntiekkel kapcsolatban, hogy dr. *Kovács* Gyula, a Kereskedelmi muzeum igazgatója a hadügyi kincstár részére történő szállitásokról tartott nálunk tájékoztató előadást, melyben részletesen ismertette a katonai és haditengerészeti szükségleteknek emelkedését 1868—1906-ig, valamint a magyar ipari érdekeltségnek azon törekvését, hogy Magyarország ezen szállitások ipari részéből a kvóta szerinti arányban részesedjék. A legutóbbi delegáczonális megállapodások alapján a közös hadügyminisztérium iparczikkről-iparczikkre köteles kimutatni, hogy a magyar ipar megfelelő arányban részesedett-e és a mennyiben valamely czikkben a magyar ipar az őt megillető részesedést nem kapta meg, más csoportban tartozik rekompenzácziót adni. Ennek ellenőrzését a kereskedelemügyi minisztérium a M. kir. kereskedelmi muzeumra bizta, a melynek feladata, hogy egyrészt a kvóta szerinti részesedést, másrészt pedig a magyar kvótában számitott czikkeknek tényleges magyar eredetét ellenőrizze. A Kereskedelmi muzeum a hadügyi kincstár részére történő számitásokról két főkimutatást vezet. Az *A)* főkimutatásban czikkenként,

ez idő szerint 8283 tételben van minden egyes czikk felsorolva, a melyet a hadügyi kincstár az előző év folyamán beszerzett. Ennek alapján a Kereskedelmi muzeum az érdekelt czégeket mindig képes a hadügyi kincstár szükségleteiről tájékoztatni. A *B)* főkimutatás a hadügyminisztérium alá tartozó 21 beszerzési hatóságnak megfelelően 21 jegyzékbe csoportositja a megrendeléseket, föltüntetve a magyar és osztrák ipar részesedési arányát. Az összevágó két főkimutatás mindig tájékoztatást nyujt úgy a rendelésekről, mint a rendelések megosztásáról. E kimutatások alapján a Kereskedelmi muzeum egyrészt a minisztériumnak mint támogató hatósága működik, másrészt pedig felvilágositást nyujt az érdeklődő gyárosoknak minden, a katonai szállitásokra vonatkozó kérdésben.

E kérdés tárgyalása közben nálunk az az óhaj merült föl, hogy az *ellenőrzés* lehetőleg szigoruan vitessék keresztül abban a tekintetben, hogy Magyarország a véderőre forditott kiadásainak tényleges arányában részesedjék a szállitásban.

A gyáripari szakosztály kijelentette, hogy az utólagos kimutatásoknál sokkal fontosabb volna arról intézkedni, hogy a magyar ipar a hadügyminisztériumnak kéz alatt kiadott rendeléseiben is, melyek különösen a tüzérségnél igen nagy összegekre rugnak, megfelelő arányban részesedjék. A hadügyminisztériumnak igen nagy telepei vannak Ausztriában, mint a bécsi arzenál, a melyek az osztrák közgazdasági életre jelentékeny hasznot jelentenek. Ezek termelését mindenesetre bele kellene számitani az osztrák kvótába, vagy pedig belőlük nekünk is részesedést kellene kapnunk.

A kvóta szerinti fölosztásnak egyik hibája, hogy az Ausztriában levő óriási kincstári ipartelepek termelését nem számitják bele az osztrák kvótába, hanem az ezek levonása után maradt részt osztják föl a magyar és osztrák ipar között. Eseteket hoz föl, hogy osztrák gyárak magyar fiókjai vagy képviselői magyar árú gyanánt osztrákot szállitottak és ezt a magyar kvótába számitották be. Az osztrák czégek előre értesülnek a kiirandó szükségletről, mig a magyarok a rövid határidőre történt kiirásoknál nincsenek abban a helyzetben, hogy pályázzanak. Sürgős szükséglet esetén csak Ausztriában rendelnek. Az orvoslás módjának az évenként előre kiirandó árlejtést tartja.

E kivánalmakat Egyesületünk mind rendszerbe foglalta és illetékes helyre fölterjesztette.

A haditengerészet és a magyar ipar.

Ullmann Adolf, gyáripari szakosztályunk elnöke, e kérdések tárgyalása során azt inditványozta, hogy a haditengerészet szükségleteinek, illetőleg a magyar ipar e szükségletek fedezése körül való részvételének megállapitása tárgyában Egyesületünk delegátusai személyesen járjanak el Pólában. Ily értelemben fölterjesztést is intéz-

tünk a kereskedelmi miniszter urhoz. Egyesületünk fölterjesztésére a kereskedelemügyi miniszter leiratban válaszolt, hogy szivesen látná, ha külön megbizottat küldenénk ki Pólába és közölte, hogy e tárgyban összeköttetésbe lépett a közös hadügyminiszterrel, a ki megigérte, hogy a kiküldött leutazása előtt értesiteni fogja a tengerészeti hatóságot, hogy az illetőnek minden tekintetben kezére járjon.

Ezek után *Kaszab* Aladár gyáros és *Gelléri* Mór igazgatónk Pólába tanulmányutra mentek, a magyar ipar részvételének fokozása érdekében. Kiküldötteink tanulmányutjukról tüzetes jelentésben számoltakbe, mely lapunk melléklete gyanánt jelent meg. E tüzetes jelentés alapján ebben a tárgyban a következő fölterjesztést intéztük a kereskedelmi miniszter urhoz:

Nagyméltóságod szives erkölcsi támogatása mellett Egyesületünk kiküldöttei 1909. évi május elején megjelentek a pólai tengerészeti hatóságnál, hogy a haditengerészet szükségleteinek a magyar ipar által való fedezését tanulmányuk tárgyává tegyék, illetőleg hogy az e körül folytatott eljárás és követett rendszer lényegébe betekintést nyerjenek.

Szives közbenjárása folytán kiküldötteinket igen előzékenyen fogadták és nekik a kivánt fölvilágositásokat meg is adták.

E kiküldetésről megbizottaink egyidejüleg bemutatott jelentést terjesztették elénk, mely gyáripari szakosztályunk által tüzetesen tárgyaltatván, annak határozatai értelmében van szerencsénk a következőket tiszteletteljesen előterjeszteni:

Mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy a jelentés közreadása és legutóbb történt tárgyalása közötti időközben, mint erről bennünket a Kereskedelmi muzeum igazgatója rövid uton felvilágositani szives volt, több oly intézkedés történt, melyek által a jelentésben foglalt óhajok egynémelyike immár megvalósitottnak látszik. Ilyen például a szükségletnek és fedezetnek czikkenként való kimutatása.

Tudomásunk van arról is, hogy a magyar kereskedelmi kormány és a közös hadügyminiszter között 1906 április havában létrejött megállapodások világosan kimondják, hogy a kvótának megfelelő rész mindenkor Magyarországon szerzendő be és pedig minden czikkből külön-külön és a mennyiben ez a felosztás bármi okból nehézségekbe ütköznék, a magyar iparnak ugyanazon beszerzési csoporthoz tartozó más iparczikkekben nyujtandó kárpótlás.

Kiküldötteink mindenekelőtt konstatálták, hogy a tengerészeti hatóság a fentebbi rendelkezéseknek általában igen szigoruan — egyes departementokban a perczentuáczió századrésznyi törtjének a betartásával — megfelel és hónapról-hónapra megcsinálja a beszerzések mérlegét és a mennyiben ezen a réven megállapitható, hogy a magyar kvóta a beszerzéseknél bizonyos czikkekben nem volt betartható, igyekszik ezt a következő hónapban oly czikkekben rekompenzálni, melyekben föltétlenül versenyképesek vagyunk (csepeli gyár,

fegyvergyár, bőrfelszerelő-gyárak stb., stb.). Igy a kvóta szerinti részeltetésünk hátrányt nem szenved ugyan, de a részesedésből sokszor kimaradnak oly közép- és kisebb gyárosok, a kiknek érdeke volna a szállitásban való részvétel. Ennek a sérelemnek orvoslását kiküldötteink felette fontosnak és szükségesnek tartják.

Kiküldötteink jelentésükben hangsulyozzák, hogy távolról sem kivánnak különbséget tenni milliós gyár és kis- vagy közép gyáripari vállalat között, mert hiszen a hazai ipar általános, nagy fogalma nagy megkülönböztetést nem tür és kiegyenlitőleg nivellálja a netaláni ellentéteket is. De mert itt oly rendszerről van szó, melyet a közös hadsereg valószinüleg teljes általánosságban követ és miután a jól bevezetett, versenyképes nagyipari vállalatoknak már ugyis biztositva van a maguk szállitási kvótája és holmi apró-cseprő utánrendelések ezeknél nem tesznek lényegesen számot: módot kell találni ama közép- és kisebb gyárak érdekeinek a megvédésére, melyekre nézve az ilyen szállitásokban való részvétel majdnem exisztencziális kérdést jelent.

Erre a czélra az eddigieknél nagyobb mérvű intézkedések foganatositására volna szükség.

Nevezetesen:

a) Kivánatos volna, hogy minden kiirásról nemcsak a Kereskedelmi muzeum, hanem az Országos Iparegyesület és esetleges más országos ipari egyesületek is értesitést kapjanak, hogy a — sajnos, még nem eléggé elterjedt Közszállitási Értesitőn kivül — ez egyesületek közlönyei, esetleg a többi szaklapok, sőt a napilapok útján is értesülhessen az érdekelt iparosság minden kilátásban lévő munkáról és üzletről. Szükséges volna azonban nyilvános árlejtés tárgyát képező czikkeket nemcsak a csoport- és gyüjtőnevek szerint ismertetni (a mi már megvan), hanem minden alosztályban kitüntetni az illető czikkből való szükséglet mennyiségét, minőségét, a czikk méreteit, sőt az utolsó kiirás alkalmával elért árakat is.

b) Miután az is kétségtelen tény, hogy a tengerészeti hatóság igen sok iparczikket szerez be rövidebb uton, az ugynevezett »közvetlen« megrendelések révén, kivánatos, hogy a Kereskedelmi muzeum egy megbizható közege — egyelőre három évi megbizatással — az év azon részeit (az őszi és tavaszi hónapokat), melyek alatt a megrendelések eszközöltetnek, mint megbizott lent töltse Pólában, hogy állandóan tudomást szerezzen a beszerzési szükségletek mindazon részleteiről, melyek a magyar ipart is érintik és hogy minden szükségletről a muzeum útján akár direkte, akár indirekte az érdekelt és pályázni hivatott magyar iparosságot jó eleve informálja.

Ezen intézkedés szükségességére és megokolására nézve az idézett jelentés V. *b)* és *c)* pontjai (8. és 9. lap) bőséges anyagot tartalmaznak.

c) Tekintve továbbá a pólai arzenálnak Budapesttől és egyáltalán

a fontosabb magyar ipari városoktól való nagy távolságát, akárhány esetben hosszabb pályázati határidő kitüzésére volna szükség, hogy a magyar pályázó a mintát megtekinthesse, a kellő utánjárásokat elvégezhesse és hogy ajánlatát reális alapon tehesse meg. E mintáknak Budapesten való közszemlére kitétele is szükséges, mert, mint a jelentés V. *c)* pontja kiemeli, a nálunk nem eléggé ismeretes elnevezések és nem mindig világos jelzések bizonyos inkonveniencziákra adhatnak okot.

d) Fontos érdekünk volna az u. n. sürgős és csak kivételes esetekben foganatositott kézi bevásárlások, illetve az u. n. »közvetlen megrendelések« (Direkte Bestellungen, Regie-Einkauf) ügyének tisztázása is, mert a haditengerészet — persze csak az emlitett kivételes és sürgős esetekben, a milyen például küldötteink informácziói szerint a tavalyi mozgósitási időszak volt — gyakran 10—20, sőt néha 40—50 ezer koronás beszerzéseket is eszközölt a szabad verseny rovására. A magyar ipar érdekeit ilyen esetekben is teljes mértékben figyelembe kellene venni.

2. Teljes tisztelettel a magyar kereskedelem vállalkozási szabadsága iránt, semmi irányban sem kivánjuk ennek részvételét a hadügyi, speczialiter a pólai szállitásokban korlátozni. De tekinttel arra, hogy a magyar kereskedelem annak a kvótának a szállitásából veszi ki a maga részét, mely a magyar iparnak van fentartva, elengedhetlenül szükségesnek tartjuk, hogy a kereskedők a nekik jutó szállitások alkalmával származási bizonyitványnyal igazolják, hogy a szállitott czikkeket magyarországi ipartelepeken szerezték be, miként ez a vasutakra és más közlekedési eszközökre és a magyar állami művekre nézve régebben alkotott iparügyi bizottság kezdeményezésére a vasutakra és egyéb vállalatokra nézve annak idején a Nagyméltóságod vezetése alatt álló minisztérium által be is vezettetett.

3. A haditengerészet most óriási új hadihajók beszerzése előtt áll. Bár a napilapok közlései szerint a magyar érdekek kielégitésére nézve illetékes helyről biztató igéreteket kaptunk, kivánatos volna, hogy Nagyméltóságod erre nézve a legmesszebb menő garancziákat szerezze meg a magyar ipar számára.

4. A pólai See-Arsenal-ban több ezer munkás van a különböző műhelyekben alkalmazva. Ezeknek évi bére — hozzávetőleges számitás szerint — megközeliti a négy millió koronát. Ez tisztán osztrák munkásoknak jut, mert az arzenál 6.376 munkása közül, a lapokban most megjelent kimutatás szerint, csak 392 volt magyar.

Jogosan merül föl tehát az a kérdés, nem volna-e jogosult ennek a munkabérnek egy harmadrésze ellenében, melyre nekünk van jogos igényünk, a magyar termelés és kereset számára megfelelő rekompenzácziót biztositani?

5. Végül az is kivánatos volna, hogy miután a kvótát felemeltük, részünket a fölemelt kvótaarányban követeljük ki minden szállitásból.

Reméljük, hogy e figyelmeztetésünk, melyet csak a kivánalmak csoportositásának teljessége okából vettünk föl, illetékes helyen, már intézkedés tárgyát képezte.

*

E fölterjesztésünk elintézése folyamatban van. Jelentésünk lezártáig erre nézve bővebb tájékozás hiján vagyunk.

A honvédtüzérség felszerelése.

Igazgató a végrehajtó-bizottságnak jelentést tett arról, hogy a lapok ama hiresztelése nyomán, hogy az a terv merült fel, mely szerint a magyar honvédtüzérség fölszerelése a közös hadsereg készletéből fog készfizetés ellenében átvétetni, az iránt keresték meg az Országos Iparegyesületet, hogy sürgős fölterjesztést intézzen a kereskedelmi és honvédelmi miniszter urakhoz, melyben e képtelen tervnek csirájában való elfojtását kérje; reámutattak arra, hogy az ágyúcsövek kivételével, az összes fölszerelések, nevezetesen a lőszer, municzió, kocsi, ruházat és minden más szükséglet versenyképes szállitására a magyar ipar teljesen be van rendezve és merénylet volna a magyar ipar ellen, mely évek óta úgyis csak csekély részt kap a hadászati fölszerelésekből, ha most, mikor végre alkalom nyilik versenyképességének nagyobb arányú bemutatására, az illetékes körök a kiéhezett magyar ipar mellőzésével a honvédtüzérséget ócska fölszereléssel látnák el a mi pénzünkön. Kimutatták a kérelmezők, hogy ennek a fölszerelésnek teljesen a magyar ipar által leendő fedezése fontos állami érdeket is képez és ilyen irányban kérték a miniszter uraknak jó eleve való közbenjárását.

A végrehajtó-bizottság a bejelentést helyeslőleg tudomásul véve, megbizta az igazgatót, hogy illetékes helyen bővebb információkat szerezzen és a netán szükséges lépések megtételére nézve kellő időben javaslatot tegyen. Ugy tudjuk, hogy idevágó fölterjesztésünk elintézése még mindig az előkészületek stádiumában van.

A szabad versenynek fentartott hadfelszerelés.

A közös hadügyminisztérium évente közzé szokta tenni a kiirást ama hadfelszerelési szükségletek beszerzésére nézve, a melyeknek szállitása a szabad versenynek van fentartva. A fegyverzettől eltekintve, a szükségletek zöme tudvalevőleg három főcsoportra oszlik: a lábbelire és bőrszerelvényekre, a posztófélékre és a gyolcsból való ruházatokra, a melyek hosszabb szerződések mellett konzorcziális úton szereztetnek be és pedig a kvóta arányában külön magyar és külön osztrák iparvállalatok állandó foglalkoztatásával. Az ezen csoportokba nem tartozó vegyes felszerelési czikkekre vonatkozik a mult év őszén megjelent versenykiirás, melyeknek részletei, mint minden évben, úgy most is, megtekinthetők voltak az Országos Iparegyesületnél.

Az idevágó szükségleteknek a szállitási értéke jóval meghaladja az egy millió koronát. Eléggé tekintélyes, évenként ismétlődő szállitásokról van tehát szó és miután arról győződtünk meg, hogy a magyar iparosok csak elvétve vesznek azokban részt, időről-időre összehivtuk az érdekelt szakmák ismert iparüzőit és miután a pályázatot velük megismertettük, nyomatékosan buzditottuk őket a pályazatokban való részvételre s ez értekezletből felkértük a Kereskedelmi muzeumot, hogy jövőre az illető czikkek szállitására az érdekelt iparosokat az illetékes ipartestületek útján is figyelmeztesse.

Panaszok a katonai hússzállitás terén.

Egyesületünk a Budapesti mészárosok melléktermény-értékesitő országos egyesületének megkeresésére felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszter urhoz. Ezekben a következőket adtuk elő:

I. A pozsonyi mészárosiparosok, a Budapesti mészárosok melléktermény-értékesitő országos egyesülése utján a következő panaszt juttatták Egyesületünkhöz:

Pozsonyban évtizedek óta a mészárosiparosok tekintélyes része vett részt a katonai hússzállitásban. Ez az eljárás általános megelégedést szült, mert

1. a katonai kincstári hatóság mindenkor a legszebb és legjobb minőségű húst kapta. A vállalkozók erkölcsi és anyagi felelősségük súlya alatt az ellenőrzést oly szigorú lelkiismerettel és becsületesen végezték, hogy a legénység és tisztikar étkező bizottságai mindenkor a legmesszebbmenő igényekkel szemben is teljesen kifogástalanul ki lettek elégitve;

2. a vállalkozásban nemcsak a nagy tőkével rendelkező iparos, hanem a kisiparos is részt vehetett és mert

3. a vállalkozásban résztvevő iparosok mindannyian a nagyobb bevásárlásnál szarvasmarhaszükségletüket előnyösebben eszközölhették, a nagy fogyasztóközönség igényeit is minden irányban olcsóbban és ezenfelül még jobban voltak képesek kiszolgálni.

Az utóbbi években azonban ezen üdvös és mindenkire előnyös szállitási módozatok megváltoztak és a szállitást immár csak *egy* vállalkozó látja el.

A panaszttevő mészáros-kisiparosoknak ezzel szemben az a kivánságuk, hogy a hatóságok és a magas kormány által is helyesnek és szükségesnek tartott azon elv, mely szerint a nagyobb szállitásoknál minél messzebbmenő intézkedésekkel mód nyujtassék arra, hogy azokban minél több kisiparos is tömörülhessen és abban tényleg részt is vehessen, érvényre juttassék és a jövőben a szerződés ne ezen az alapon, hanem ugy, mint ennekelőtte szokás volt, köttessék meg és nyujtson a katonai hatóság módot és alkalmat arra, hogy a versenyben többen együttesen is részt vehessenek.

Tekintve, hogy ez a kivánság nemcsak méltányos, hanem Egyesületünknek a közszállitások kérdésében évtizedek óta érvényesitett törekvéseivel és a katonai kincstár érdekeivel is egyaránt teljes összhangban van, azzal a tiszteletteljes kérelemmel fordulunk Nagyméltóságodhoz,

hogy az emlitett szállitások mostani rendjének megváltoztatása és a mészáros-kisiparosoknak ujból leendő részeltetése érdekében az illetékes katonai hatóságoknál közbelépni méltóztassék.

II. A soproni mészárosiparosok, a Budapesti mészárosok melléktermény-értékesitő országos egyesülésével — a közvetitő kereskedők mellőzésével — érintkezésbe léptek melléktermékeik jobb értékesitése érdekében, mire a kereskedők ellen-mészárszéket nyitottak. A katonai kincstár pedig, mely a viszonyokkal nem volt ismerős, egy alig számbavehető és csak látszólagos árkedvezmény miatt, ezzel a kontárczéggel szerződött a katonai hússzállitásokra. Az erről szóló panaszt pártolólag közöltük a miniszter urral, a ki ez ügyben a közös hadügyminiszterhez fordult, a ki a soproni ügyben való eljárását tüzetesen megokolta és igazolta.

A pozsonyi ügyben az ottani 5-ik hadtestparancsnokság jelentése a tényállást a következőkben állapitotta meg:

Mindenekelőtt ismerteti a hússzállitások körül követett eljárását, melyet minden elfogulatlan embernek kifogástalannak kell elismernie.

Majd a következőket emeli ki:

A kisiparosok azon követelése iránt, hogy nekik alkalom nyujtassék, miszerint többen egyesülve, az árlejtésen részt vehessenek, a hadtestparancsnokság is szimpátiával viseltetik s a mult évben ez ügyből kifolyólag a nevezett hadtestparancsnokság előtt megjelent küldöttségnek a hadtestparancsnokság maga tanácsolta, hogy az árlejtésen vegyenek részt, kijelentvén azonban, hogy a fennálló szállitási feltételek és módozatoktól eltérni nem lehet.

A pozsonyi kereskedelmi és iparkamara kérdést tevén az érdekelt iparosok közt az iránt, hogy mi az oka annak, hogy az utóbbi években a versenytárgyalásokon egyáltalán nem vesznek részt, a mészárosok okul egyfelől az óvadék magas összegét, másfelől a kinált ár alacsony voltát hozták fel, hangsúlyozván e mellett, hogy a kérdéses szállitásra szövetkezeti alapon vállalkozni nem lehet, mert nem kapni oly szövetkezeti meghatalmazottat, ki a különböző városrészekben lakó mészárosok szállitmányaiért anyagi felelősséget vállaljon. E helyett a mészárosok egyértelműleg azt kérték, hogy a hússzállitás jövőben is, úgy mint régebben, zászlóaljak szerint adassék ki s a jelenleg 10 százalékban megállapitott óvadék tetemesen leszállittassék.

E most emlitett két kérelmet a hadtestparancsnokság melegen ajánlotta a közös hadügyminiszter úr figyelmébe, ki is idevonatkozólag a következőket közölte vele:

Az óvadék leszállitása iránti kérelmet a nevezett miniszter úr megfontolás tárgyává tette és az 5. hadtestparancsnokságot megbizta, hogy e részben a pozsonyi helyőrség területén a húspiacz tekintetében fenforgó viszonyok számbavételével indokolt javaslatot tegyen.

Azt a kérést azonban, hogy a hússzükséglet zászlóaljanként szereztessék be, a hadügyminiszter nem találta figyelembevehetőnek, mert a jelenlegi rendszer mellett, mely a nagyban való vásárlás elvére van fektetve, a csapattesteknek jó, olcsó és kiadós élelmezése inkább biztositható s az állam által rendelkezésre adott költségek a legénység javára legintenzivebben igy használhatók ki.

E részben csakis az a korlátozás áll fenn és ennél tovább menni nem is lehet, hogy a közétkezési bizottságok utasitva vannak, hogy kifogástalan minőség és megfelelő árak mellett, a beszerzéseket helybeli iparosoknál és termelőknél, esetleg az illető állomás területén lakóknál, mindenesetre azonban annak az államnak területén eszközöljék, melyhez a helyőrség tartozik.

Ezekről a közeli és távoli érdekeltséget lapunk utján értesitettük.

A tervezett katonai ruházati telepek ellen.

Informácziót szereztünk az ausztriai katonai hatóságoknak ama tervéről, hogy bőrnemű-ruhakészitési czélokra ipari műhelyeket állitanak föl. Minthogy valószinünek tetszett, hogy ezt a tervet rövidesen nálunk is föl fogják vetni, a végrehajtó-bizottság elhatározta, hogy e terv megvalósitása ellen fölir a kereskedelemügyi miniszterhez.

E fölterjesztésnek lényege a következő volt:

Nem szenved kétséget, hogy a tervezett központi intézet csak abban az esetben láthatná el ép oly jól és ugyanazon áron a fogyasztóit, mint a magánczégek, ha ugyanazon üzleti rezsivel dolgozna, mint amazok. Ez pedig, a tapasztalatok szerint, ki van zárva. Egy óriási központi szervezet, a mely egyszersmind állami felügyelet alatt is van, feltétlenül nagyobb üzleti rezsivel fog dolgozni, mint a magánczégek. Szükséges lesz tehát — s erről már a közlemények is megemlékeznek — hogy az államhatalom szubvenczióval lássa el az intézményt.

Ez pedig nem jelent mást, mint egy állami támogatással kreált és fentartott monopóliumot, a mellyel a magánczégek a versenyt egyrészt ki sem birhatnák, másrészt erre módjuk sem volna, mert hisz éppen azért teremtetnék az intézmény, hogy azt a fogyasztók (tisztek) igénybe vegyék.

Egész iparágaktól vonatnék el tehát a kereseti lehetőség; az

állam saját tényével adófizető polgárainak egy tekintélyes részét semmisitené meg.

Még élesebben megvilágitható az a hatalmi tulsuly, a mely egy ilyen központi intézmény és a magánczégek között volna, ha figyelembe vesszük azt is, hogy a hadügyi kormánynak módjában fog állani igen olcsó munkaerőre is szert tenni azon katonai szolgálatot teljesitő egyének személyében, kiknek polgári foglalkozása az illető iparágak közé tartozik. Egy ilyen egyenlőtlen hatalmi tulsuly megteremtésére nem tartjuk a kormányt képesnek, a melynek végre nem az állampolgárok egy részének, hanem az összességnek érdekeit kell szem előtt tartania.

De vajjon nagy előnyöket jelentene-e a hadsereg és a honvédség tisztikarára nézve a központi intézet? Meg vagyunk győződve, hogy a magánczégek között fennálló szabad verseny előnyei sokkal fontosabbak a tiszt urakra nézve, mint az a kényszer, a mely gyakoroltatnék rájuk akkor, ha kötelezve volnának szükségleteiket egy kijelölt helyről beszerezni. Egy hivatalos és nehézkes apparátus soha sem képes olyan választékos, izléses és olcsó munkát produkálni, mint egy szabad verseny által hajtott és ösztökélt magániparág.

Speciálisan magyar szempontból, bátrak vagyunk végül rámutatni arra, hogy a hadsereg nagyobb kontingense lévén elhelyezve osztrák területen, a magyar érdekelt iparosokra a hadsereg szükségleteinek ellátása terén amugy is kisebb százalék jut; ha tehát e kisebb részesedéstől is elesik, exisztencziája a legnagyobb mértékben van veszélyeztetve.

A közös hadügyminiszter hirdetései.

A »Magyar Ipar« 1901. évi 33. számában »Mit olvasson a magyar iparos?« czímmel a szerkesztő tollából vezérczikk jelent meg. A czikk, a mely beható kritika tárgyává tette azt a módot, a melyet a közös hadügyminiszter úr az iparosokat érdeklő pályázati hirdetményei nyilvánosságrahozatalánál követ, annak idején élénk feltünést keltett és úgy a napisajtó, mint különösen a szaksajtó részéről általános helyeslésben részesült. Hogy a czikkben kifejtett álláspontunk helyességéről az illetékes körök is meggyőződtek, annak legeklatánsabb bizonysága az az átirat, a melyet a budapesti hadtestparancsnokság intézett lapunkhoz. Az átirat a következő:

A hadügyminisztérium 13. ügyosztálya 1901. évi julius hó 20-án 1.451. szám alatt kelt rendeletével elhatározta, hogy a ruházati felszerelések szállitásának biztositására vonatkozó hirdetmények — a kisipar részére fentartott bőrnemű, ruházati- és felszerelési czikkek szállitására vonatkozó hirdetmények kivételével — a folyó évtől kezdve a »Magyar Ipar« czímű lapban is és pedig egyszer egész terjedelmükben, kétszer kivonatosan közzététessenek. Felkérjük, hogy a lap hirdetési díjszabását nekünk mielőbb megküldeni sziveskedjék. Ugyanezen alkalomból mutatványszámot is kérünk.

Ez idő óta tényleg lapunk hirdetési részében is közöljük a közös hadügyminiszter úr hirdetéseit; a kisiparnak föntartott bőrnemű stb. czikkek szállitására vonatkozó hirdetéseket pedig egyenesen a kereskedelmi miniszter úrtól kapjuk, úgy, hogy az érdekelt iparosközönséget most már a hadsereg szállitásai felől alaposan tájékozhatjuk.

Ez az *epizód* talán kissé alárendeltnek látszik; de mi tudatosan emlitjük meg e helyen is, annak élénk illusztrálása gyanánt: mily rendszeres küzdelmet kellett folytatnunk ezen a nagy terrénumon minden talpalatnyi előny kivívásáért.

A hadsereg bőrneműszükséglete és a kisipar.

A kereskedelmi minisztériumban évről-évre (újabban három évről három évre) összeül az a bizottság, mely úgy a közös hadsereg, mint a honvédség bőrneműszükségleteinek azt a huszonöt százalékát, a mely a kisiparnak van föntartva, a kamarakerületenkint pályázó kisiparosok között — a kamarák javaslata alapján — elosztja. Ebben a bizottságban Egyesületünket rendszerint igazgatónk, akadályoztatása esetén egyik-másik tisztviselőnk képviselte.

E bizottság munkája közben felhivta a kamarákat, hogy az érdekelt kisiparosokat hazai gyártmányú bőranyag használására buzditsák.

Örömmel vette tudomásul a bizottság a hadügyminiszternek azt az elvi elhatározását, mely szerint azon szállitó szövetkezeteknek, melyek több éven át kifogástalanul szállitottak, a szállitási érték bizonyos százaléka 3 évre odaigérhető abban az értelemben, hogy e százalékra mindaddig számithatnak, mig kifogástalanul szállitanak.

A bizottság különben állandóan ügyelt arra, hogy a kiváló minősitést nyert csoportok legalább az előző évi mennyiséget megkapják s ott, a hol a létszám reális, a minősités pedig »igen jó« volt, a mult évi részesedést valamivel emelte is.

Az évenkinti részesedés arányáról és felosztásáról lapunkban minden évben részletes ismertetést adtunk.

Az 1910. év folyamán több fővárosi és vidéki lábbelikészitő iparos járt az Egyesületnél és hivatkozva arra, hogy a legutóbbi hivatalos ármegállapitás szerint a közös hadsereg páronként átlag másfél koronával fizet többet a bakkancsokért, mint a honvédség, ezt a magyar kisipar szempontjából felette sérelmesnek tartották és kérték a magyar ipar e sérelmének orvoslását. Igazgatónk ez ügyben eljárt a honvédelmi miniszter úrnál, a ki tüzetes fölvilágositásban ismertette az ügy állapotát s megigérte, hogy bár szerződésileg több évre a régi árakhoz van kötve, igyekezni fog a magyar ipar jogos érdekeit megvédeni, a mi időközben több kedvezmény engedélyezése révén meg is történt.

Fölemlitendő e helyen az is, hogy egyik ily bizottsági értekezleten *Fritz* Péter, a Budapesti kereskedelmi és iparkamara néhai érdemes titkára ismét fölvetette egyik régi eszméjét és azt a meggyőződését fejezte ki, hogy a czélnak legjobban felelne meg, hogy ha a szállitás kamarai kerületenkint osztatnék föl a pályázó kisiparosok *számarányához* képest. A mennyiben egyik-másik kamara területéről reflektáns nem volna, az igy rendelkezésre álló mennyiség ugyancsak arányosan a többi kamarai kerületek reflektánsai között osztatnék föl. Ez a rendszer természetesen nem zárná ki azt, hogy egyes iparfejlesztési szempontokból vagy más aktuális események (inségakczió stb.) idején egyik-másik kamarának a rendesnél több munka ne juthasson.

A kamarai titkárok értekezlete ezt az inditványt túlnyomó többséggel elfogadta.

Az értekezleten legerősebben szállott szembe e tervezet ellen az Egyesületünk képviseletében jelen volt igazgató, a ki terjedelmes és minden részletre kiterjedő *különvéleményét* irásba is foglalta. Ebben kifejtette a czélba vett új rendszer szembeszökő hátrányait, károsnak jelezte, hogy az elosztás a kereskedelmi minisztérium központositott egységes intézkedése alól kivonassék és e helyett husz kis czentrumra ruháztassék.

Kifejtette, hogy a tervezett uj rendszer elfogadása esetén a kitünően begyakorolt és fényesen bevált kisipari csoportnak ezentul mindig kisebb és kevesebb munka jut, ugy hogy évek multán a részesedésük annyira összezsugorodik, hogy talán nem is fogják érdemesnek tartani ezt a speczialitást üzemük körében megtartani. Egyesekre nézve ez végzetes lehet és egy kitünő iparosgeneráczió züllésére is vezethet, a mi mindenesetre nagy baj volna.

De ennél még sokkal nagyobb baj lesz az, hogy helyettük túlnyomóan uj és váltakozó kisérletező csoportok keletkeznek, melyek csak nehezen lesznek képesek azt a követelményt teljesiteni, melyet a miniszter urak a kisipari szállitások perfektségéhez feltétlenül kötnek és seregestül fel fognak ujulni azok a ma már majdnem egészen letünő panaszok, melyek az elvégzett munka átvétele, illetve át nem vétele körül a katonai ruhatárakkal szemben még eléggé ismeretesek a beavatottak előtt.

Vagy uj életre fog ébredni a generálvállalkozók rendszere, a kiknek kezében a kisiparosság csak eszköz, melyet ilyen és hasonló szállitások alkalmával kitünően lesz lehetséges kizsákmányolni. És mi haszna lesz ebből a közügynek, a kisipari szállitásokban rejlő fontos közgazdasági elvnek ?

Végtére pedig igazgatónk utalt arra, hogy előtte az az elv domborodik ki pregnánsul, hogy munkát csak az kapjon, a ki arra pályázik, a ki biztositékot nyujt multjánál és képesitésénél fogva, hogy ezt a munkát kifogástalanul elvégezni tudja.

Veszedelmes kisérletezésnek tartaná, ha bizonyos munkát nem az erre jelentkezett és ismert kisiparosoknak, hanem egyes kamarai kerületeknek adnánk ki, a mely kerületek azután külön-külön keresnék a munkához az alkalmasnak vélt embereket.

De kétszeresen veszedelmesnek tartaná ezt az eljárást éppen a katonaság számára való munkánál, mely különös jártasságot és gyakorlottságot igényel, mert itt fontos harczászati érdekek minden tekintetben való kielégitéséről, tehát magasabb állami érdekekről is van szó.

Legvégül pedig nem utolsó fontosságúnak tartja azt is, hogy a mindenkori kiosztás ezentúl is egy erős és bizalmat érdemlő kézben, a kereskedelemügyi miniszter ur kezében legyen konczentrálva.

Mindezeknél fogva kérte az eddig kitünően bevált rendszernek a fentartását és ha ennek keretében egyes kamarai kerületek nagyobbszabású, de a pályázatban tényleg résztvevő iparosaira szükséges és méltányos lesz külön is figyelemmel lenni, meg van róla győződve, hogy a kereskedelemügyi minisztérium közszállitási osztálya, mely ez ügyet a miniszter ur égise alatt és intencziói szerint évek óta páratlan tapintattal és az igazságosság és méltányosság minden követelményeit kielégitve intézi, erre mindig meg fogja találni a kellő módot és alkalmat.

Természetes, hogy az egyes részletekre nézve az eddig bevált elveket a jövőben is csorbittatlanul szem előtt kell fentartani.

Igazgatónk ez állásfoglalását Egyesületünk magáévá tette és külön fölterjesztésben támogatta és pedig sikerrel, mert a kereskedelemügyi miniszter úr nemsokára leiratot intézett a kereskedelmi és iparkamarákhoz és Egyesületünkhöz. A leirat, a mely az értekezlet javaslatait nem fogadja el és az *Egyesületünk által támogatott különvélemény szellemében rendelkezik, igy szól:*

A közös hadsereg 1906. évi lábbeli-szükségletének elosztása tárgyában az 1905. évi deczember hó 9-én tartott értekezlet többsége azt a javaslatot terjesztette elém, hogy a kisiparosoknak fentartott katonai lábbeliek szétosztása jövőben az egyes kamarai kerületekben levő lábbeli-készitők számához viszonyitott százalékos arányszámok szerint történjék, ugy azonban, hogy az arányszámok szerinti felosztás csak bizonyos átmeneti idő alatt lépjen életbe. Ez átmenet — a javaslat szerint — akként volna eszközlendő, hogy a kiirt lábbelimennyiségből előzetesen bizonyos 10—20 százalék »praecipuum« leüttessék — s az igy nyert mennyiséget — mely a (3—5 évi) átmeneti idő alatt évről-évre csökkenve, végre megszünnék, el kellene osztani kártalanitásképen azon vidékek ajánlattevői közt, melyek közgazdasági viszonyainknál fogva különös támogatást igényelnek és azon kamarai kerületek közt, melyek a multhoz képest, az uj rendszer szerint megrövidülnének.

E javaslattal szemben az Országos Iparegyesületnek képviselője különvéleményt jelentett be és terjesztett fel hozzám, melyhez a marosvásárhelyi és szegedi kereskedelmi és iparkamarák képviselői is csatlakoztak.

Figyelembe véve a felhozott összes érveket és ellenérveket, nemkülön-

ben az uj módszer alkalmazását tárgyilagos világitásban feltüntető számitásokat, az ügyben hozott elhatározásomról a következőkben értesitem a czímet:

A javasolt uj rendszer életbeléptetéséhez a mainál jóval jelentékenyebb lábbeli-mennyiségekre volna szükség — ugy a közös hadseregnél, mint a honvédségnél, mert különben igen lényegesen megröviditettnének az e munkában már begyakorolt csoportok, a mi sem hadfelszerelési, sem iparfejlesztési szempontból nem kivánatos.

Azonban még jelentékenyebb mennyiségek rendelkezésre bocsátása esetén is behatóbb megfontolást igényelne az, vajjon az uj rengszer akként alkalmaztassék-e, hogy a «praecipuum« évről-évre kisebb legyen s végül teljesen a lábbelikészitők számához igazodjék, mert igy ismét csak a már begyakorolt csoportok nem kivánatos jelentékenyebb megrövidülése állhat elő.

Addig, a mig az évi szükséglet a közös hadseregnél átlag 30.000, a honvédségnél 20.000 pár körül mozog, az uj rendszernek még próbaképen, a fent jelzett értelemben való alkalmazásától is el kell tekintenem, mert nemcsak 20, de 30, sőt 50 százalék praecipuum mellett is az egyes kamarák begyakorolt csoportjainak megrövidülése a felosztás végeredményében is oly jelentékeny volna, hogy azt figyelmen kivül hagyni nem lehet annál kevésbé, mert 20 százalék mellett 8, 30 százalék mellett 10, 50 százalék mellett már 14-re emelkedik a multhoz képest rövidséget szenvedő kamarai kerületek száma.

Mindazonáltal, ha a fent jelzett mennyiség valamely évben lényeges mértékben emelkedni fog, intézkedni fogok, hogy a jelenlegi és az uj rendszer alapján alternativ felosztási javaslat készittessék, illetőleg a szokásos értekezlet elé terjesztessék, melyre az összes kamarák képviselői meghivatnak.

Ezen értekezlet javaslatai alapján fogok ezután az illető szükségletnek mely rendszer szerinti felosztása tekintetében állást foglalni.

Addig is azonban teljes szigorral ügyelni kivánok egyfelől arra, hogy a szóban levő munkát csak olyanok kapják, kik azt értik és tényleg végzik is, másfelől, hogy különösen oly kamarák területéről jelentkező uj pályázók, hol a lábbeli-késziték létszáma igen jelentékeny, megfelelő figyelemben részesittessenek.

S itt számitok arra, hogy a kamarák — ugy, a mint egyesek dicséretesen eddig is tették, — már maguk is szigorúan felülbirálják az ajánlatokat s javaslataikat az általuk könnyen kiderithető valódi létszám alapján fogják megtenni, illetőleg a pályázókat a szinleges aláirások szerzésétől nyomatékosan visszatartják.

Minthogy pedig e munkák nagy pontosságot, különös jártasságot igényelnek és szigorú vizsgálat után vétetnek csak át, saját érdekükben is jó eleve figyelmeztetendők az érdekeltek, hogy a kérdéses szállitásokra csak az esetben vállalkozzanak, ha e munkákban maguknak elegendő jártasságot szereztek.

Végül megjegyzem, miszerint a végből, hogy a közös hadsereg lábbeliszükségleteiből a hazai kisiparnak fentartott jelenlegi mennyiség a legközelebb lejáró szerződés alkalmával némileg emeltessék, a közös hadügyminiszter urat egyidejűleg megkerestem.

Följegyzésreméltó egyébként, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr egy előbbi, az Országos Iparegyesülethez intézett rendeletében a

kérdéses szállitással összefüggésben álló *egyes óhajok* elintézésére nézve a következőket tartotta szükségesnek velünk közölni:

a) A közös hadsereg lábbeli-szükségleteinek átvételénél állitólag tapasztalható tulságos szigorúság tekintetében utalok a hivatali elődöm 1901. évi február hó 25-én 76.107/IX. szám alatt kelt körrendeletében foglaltakra, melyek alapján részemről is csak konkrét panaszok birtokában helyezhetem közbenjárásomat kilátásba. Ily konkrét panaszok hiján nem áll módomban közbelépni aziránt sem, hogy az átvételnél már az első fokban *polgári szakértők*, vagy az *én képviselőm* legyen jelen, — továbbá, hogy az átvételre kitüzött határidők *pontosan* betartassanak, — a jelenlegi »*pártatlan bizottságnak*« (mely felebbezési fórum), szervezete megváltoztattassék Egyébként az érdekeltségnek az átvételi bizottságban való képviseletét illetőleg emlékeztetem a t. Czímet hivatali elődömnek 1901. évi április hó 2-án 17.917. szám alatt kelt leiratára, melyben a közös hadügyminiszter urnak e kérdésben elfoglalt elutasitó álláspontja s annak okai ismertettek.

b) Azt az óhajtást, hogy a kérdéses szállitások után a kisiparosok *III. fokú bélyegilletékek fizetésére ne köteleztessenek*, teljes mértékben méltánylom ugyan, ezen óhaj azonban törvényes alap hiányában nem teljesithető, a mint erről egyébként hivatali elődömnek az aradi hamarához intézett 16.824/99. sz. körrendelettel megküldött leiratából értesült is.

c) A mi a közös hadseregbeli *lábbeliek ára* tekintetében emelt óhajokat illeti, e tekintetben egyfelől utalok hivatali elődömnek 1904. évi május hó 27-én 29.423. szám alatti leiratában foglaltakra, melyek szerint az ár megállapitásánál a kiirás éve második felében érvényes bőrárak irányadók s a következő, tehát a szállitási év első felére megállapitott bőrárak alapul vétele a kiosztást késleltetné, másfelől pedig közölhetem, hogy az az óhaj, miszerint a kiirás és kiosztás között ezen szállitásnál oly nagy időközök ne legyenek, — már előzetesen tett lépéseim eredményekép — a legközelebbi uj kiirásnál teljesedésbe fog menni. Igy tehát előreláthatólag módjában lesz a kisiparosoknak a bőrt a közös hadseregi lábbeliekhez még ugyanazon időszakban megvásárolni, a mely időszak bőrárai alapján a lábbeliek ára megállapittatott. Egyébként, ha egyhangú óhaj nyilvánittatnék aziránt, hogy alapul az árszámitásnál a beszállitási évre megállapitott bőrárak vétessenek, szivesen közbenjárok, mert elvi nehézség nincs; de azzal számot kell vetni, hogy ez esetben később történik meg az odaitélés, valamint a megrendelés is, mint eddigelé.

2. *Közlekedési szállitások.*

A hazai közlekedési vállalatok és állami gyárak beszerzései.

A kereskedelmi minisztérium az Országos Iparegyesület kezdeményezésére 1887-ben vetette meg annak a nagyfontosságu ellenőrzésnek alapját, a melynek feladata megállapitani, hogy a hazai közlekedési vállalatok és az állami vasgyárak mit vásárolnak külföldön, mit szereznek be idehaza.

Azóta évről-évre bekivánja a minisztérium az összes 'közlekedési vállalatok és állami gyárak kimutatásait az összes beszerzések-

ről, ezeket kiadta a vasuti és hajózási főfelügyelőségnek a felhozott adatok feldolgozása és általános jelentés tétele végett, ezután pedig leküldi az Országos Iparegyesület kezdeményezésére szervezett vasuti iparügyi bizottsághoz, a melynek ez a feladata: megállapitani, hogy a hazainak mondott beszerzés tényleg hazai-e és hogy a külföldi bevásárlást nem lehetett volna-e kikerülni, egyuttal utbaigazitást adni arra nézve, hogy a szóbanforgó czikket melyik hazai iparosnál lehet beszerezni?

1907 óta a régi rendszer némileg módosult, illetőleg kibővült. A hazai ipar fejlesztéséről szóló 1907. évi III. t.-cz. II. fejezete tárgyában az 1907. évi 55.800. számu rendelettel kiadott végrehajtási utasitás alapján ugyanis az állami- és magánközlekedési vállalatok, ugyszintén az állami vasművek által beküldött anyagbeszerzési kimutatásokat és azokból a vasuti és hajózási főfelügyelőség most már hatféle összeállitást készit. Ezeket az összeállitásokat akként szerkeszti a főfelügyelőség, hogy az első az önállóan kezelt fő- és helyiérdekü vasutak, a II. a géperőre berendezett közuti vasutak, a III. az átkelési szolgálatot teljesitő és a szabályozó, vagy épitési munkálatokkal foglalatoskodó hajózási vállalatok, a IV. a tenger- és belhajózási vállalatok, az V. az állami vasművek által az illető évben eszközölt anyag- és leltárbeszerzéseket, a VI. pedig az összes vállalatok és üzemek beszerzéseire vonatkozó fő- és végösszegeket foglalja magában.

Az összeállitásoknak ezt az uj beosztását azért vélte szükségesnek a főfelügyelőség, mert az előző évekkel szemben már nem 5 állami vasmű és 43 közlekedési vállalat, hanem 5 állami vasmű és 86 közlekedési vállalat anyag- és leltárbeszerzéseinek felülvizsgálását utalták a felügyelőség hatáskörébe, a régi minta szerint szerkesztendő kimutatások tehát terjedelmüknél fogva alig lettek volna áttekinthetők és nem felelhettek volna meg a kitüzött czélnak.

Ennek a bizottságnak első évben *Ambrozovits* Béla min. tan. volt az elnöke, 1888 óta pedig *Bárvits* Albin min. tanácsos. Egyesületünk képviseletében helyet foglaltak a bizottságban g. *Szontágh* Pál, *Rejtő* Sándor, *Havas* Sándor, *Mudrony* Soma (a bizottságnak 1896-ig előadója) és *Gelléri* Mór, a bizottságnak keletkezése óta jegyzője és 1896 óta előadója.

Mióta e bizottság működik, a beszerzések összege jelentékenyen emelkedett. 1887-ben a beszerzések végösszege alig haladta meg a 33 millió koronát, a kimutatás utolsó (1909-ik) évében pedig közel 270 millió koronára emelkedtek, a miben persze része van annak is, hogy néhány év óta az állami művek is fölvétettek a kimutatások sorozatába. A külföldi beszerzések perczentje a bizottság működésének megkezdése idején tulhaladta a 20-at, az utolsó években leszállt 8–12-re s ennek jelentékeny része *a szénre* is. Elvből kimondatott, hogy a külföldről általában csak oly czikkek szerezhetők, a melyek

nélkülözhetlen külföldi szabadalmak alapján készültek, a melyek nálunk egyáltalán nem kaphatók, vagy a melyekre nézve régebbi időből származó szerződéseink vannak érvényben.

Az iparügyi bizottság fönállása óta Egyesületünk helyiségeiben tartotta üléseit. Évi jelentéseit g. *Szontágh* Pál és egyes szakreferensek közreműködésével a bizottság előadó-jegyzője szerkesztette s azokat évről-évre egész terjedelmében kizárólag Egyesületünk lapja közölte. E jelentések évről-évre konkrét javaslatokat tartalmaztak a szállitásoknak a hazai ipar érdekei szempontjából való javitása szempontjából. A kereskedelmi miniszter ur ezeket rendszerint megvizsgálta és tulnyomórészt elfogadván, azok érvényesitése érdekében tette meg intézkedéseit.

Az államvasut beszerzéseinek deczentralizálása.

A kereskedelemügyi miniszter ur idevágó fölterjesztéseink figyelembevételével 1903-ban nagyfontosságu rendeletet bocsájtott ki az államvasutak szükségleteinek beszerzése tárgyában. A miniszter ur kivánságára e rendeletet az érdekelt vidékek iparosainak sürgős tájékoztatása végett megfelelő módon közreadtuk. A rendelet kiindulási pontja az volt, hogy a m. kir. államvasutaknak számbavehető szükséglete leltári tárgyakban 1899-ben 98.000, 1900-ban 61.000 koronát tett ki és e tárgyak közül 50—60-nál az évi beszerzés értéke (üzletvezetőségenként) 100 koronán alul maradt, 45—50 van olyan, hol az évi érték 100—500 korona között mozog és csak 20—24 olyan, melyek értéke 500 koronát meghalad. Ez alapon a m. kir. államvasutak igazgatóságához intézett rendelet igy szól:

Értesitem az igazgatóságot, hogy a leltári tárgyaknak *vidékenkint, illetve üzletvezetőségenként leendő beszerzése* tárgyában illetékes helyről előterjesztett javaslatokat elfogadom s ehhez képest a következőkre utasitom az igazgatóságot:

1. A hozzám felterjesztett kimutatásban felsorolt czikkek közül mindazok a czikkek, melyekben az évi szükséglet 600, azaz hatszáz korona vagy azon alul marad, jövőre a biztositás köréből kihagyandók és az ilyen czikkek megszerzése (az 1897. évi XX. t.-cz. 38. §-a alapján nyilvános verseny mellőzésével) az üzletvezetőségekre bizandó azzal, hogy e czikkeket esetről-esetre lehetőleg a helyszinén, de mindig saját területükön dolgozó iparosoknál készittessék a leltárlajstromi egységárak keretén belül.

Ugyanilyen eljárás követendő a kimutatásba fel nem vett, időközönkint csekélyebb mennyiségben szükséges fényezett polituros irodai butorok beszerzésénél is.

2. Az üzletvezetőségenkint 600, azaz hatszáz korona évi értéket meghaladó czikkek, nevezetesen a kimutatásba felvett és kék szinnel körülkeritett tételszámokkal biró összes mázolatlan és mázolt butorok, ugyszintén az uj vonalak felszerelésére szükséges és a durvább házi faipar körében készülő tárgyak, valamint a várótermek felszerelésére szükséges fényezett

butorzat központilag nyilvános versenytárgyalás utján biztositandó ugyan, de az odaitélésnél az igazgatóság figyelemmel legyen arra, hogy e czikkek készitésével egyenletesen minden üzletvezetőség területén levő érdekelt és arra érdemes iparosok bizassanak meg, illetve a szállitás köztük arányosan megosztassék.

3. A folyó évi szeptember havában eszközlendő uj kiirást már ezen elvek figyelembevételével foganatositsa. Egyben utasitom az igazgatóságot, hogy a szóban levő kimutatás egy-egy példányát, valamint a nyilvános versenytárgyalás alá kerülő czikkek szabványrajzait és leirásait a M. kir. kereskedelmi muzeum igazgatóságának, az összes (husz) kereskedelmi- és iparkamarának és az Országos Iparegyesületnek küldje meg s általában mindent kövessen el, hogy e czikkek szállitásának elnyerése az érdekelt vidékek iparosságának megkönnyittessék.

3. Általános közszállitási érdekek.

Az állami beszerzések és a hazai ipar.

Az Országos Iparegyesület 1906-ban a m. kir. kereskedelemügyi miniszter urhoz a következő fölterjesztést intézte:

Nagyméltóságod volt szives Egyesületünknek azt az összeállitást megküldeni, melyet a M. kir. kereskedelmi muzeum, a minisztériumok, hatóságok és hivatalos intézetek 1904. évi ipari szükségleteinek beszerzéséről — ipari főcsoportok szerint részletezve — készitett.

Ezt az összeállitást Nagyméltóságod nekünk nemcsak tudomásulvétel és az érdekeltekkel való közlés végett volt szives megküldeni, hanem azért is, hogy arra vonatkozó netaláni észrevételeinket tegyük meg.

Miután hasonló eljárást követünk évek óta a negyedszázad előtt éppen a mi kezdeményezésünkre létesitett u. n. vasuti iparügyi bizottságban a hazai közlekedési vállalatok és állami, művek külföldi beszerzéseinek ellenőrzésére nézve, engedje meg Nagymétóságod, hogy ezen, most először nyilvánosságra kerülő adatoknak a hazai ipar szempontjából való megvilágitására megtegyük legfontosabb észrevételeinket.

Mindenekelőtt örömünknek adunk kifejezést a fölött, hogy a magas kormány a hazai termékek és iparczikkek minél nagyobb igénybevétele érdekében tervszerüen folytatott akczióját a mostani kimutatással is fokozza, melynek természetesen a kellő ellenőrzés mellett az a czélja, hogy a külföldi beszerzések fokról-fokra apasztassanak és majdan lehetőleg elimináltassanak.

E szempontoknál fogva tiszteletteljes észrevételeinket a leküldött kimutatásra nézve előterjesztjük. (Következnek az észrevételek [lásd Magyar Ipar 1906. 50-ik szám] minden egyes tárcza legfontosabb beszerzésére nézve.)

Az előrebocsátottak után általános megjegyzéseinket a felsorolt kimutatásokra vonatkozólag a következőkben tesszük meg:

1. A kimutatások alakja és módja, bár igy is eléggé érdekes és tanulságos, de arra való tekintettel, hogy kellően megbirálható legyen, vajjon indokolt volt-e a beszerzés külföldi czikkekben, avagy az egyszerüen csak a hazai ipar érdeke iránti figyelmetlenségből történt-e, nem eléggé részletes. Nehogy mindazonáltal a kimutatások összeállitása és azok alapos megbirálása tulságos nagy munkával járjon, kivánatos volna utasitani legalább azon kezelőségeket, a melyek valamely csoportban például 4—500 koronát kitevő nagyobb beszerzést mutatnak ki, hogy azt részletezzék és indokolják.

2. Miután a kisebb mennyiségekben való beszerzés rendszerint hazai kereskedőknél történik, a hol az árú származása mindig bizonytalan, sőt nagyobbára külföldi szokott lenni, a kezelőségek mindamellett ezen beszerzéseket a belföldi rovatban szokták kimutatni, a mi a hazai beszerzés százalékát helytelenül kedvezőbbnek tünteti fel: utasitandók volnának általában az összes minisztériumok valamennyi kezelőségei, hogy midőn a kereskedőknél valamit rendelnek, követeljék meg, hogy a számlán legyen följegyezve: vajjon az illető iparczikk hazai és mely hazai gyár készitménye? És ha ez feljegyezve, főleg a hazai gyár megnevezve nincs, akkor ezen beszerzést a belföldi rovatba ne igtassák bele.

A kereskedelmi miniszter úr az általunk tett kifogásokra részletesen válaszolt és idevonatkozó felvilágositásait lapunk utján közöltük.

Közszállitási ügyosztály és szakosztály.

A közszállitási ügyek rendezésére vonatkozó emlékiratainkban több izben kértük egy közszállitási ügyosztálynak a kereskedelmi miniszteriumban való létesitését. Ez a kezdeményezésünk is valóra vált, a mennyiben a keresk. miniszter úr ezt az ügyosztályt a Kereskedelmi muzeummal kapcsolatban már 1901-ben létesitette.

A közszállitási osztály preczíz föladata az volt, hogy a tényleges ellenőrzések mellett igyekezett megismerni és tanulmányozni a magyar szent korona országainak összes iparát, a szállitás tárgyát képező czikkel vagy anyaggal lehetőleg kapcsolatba hozni az egyes ipartelepek állandó fogyasztási czikkeit, ezek alapján pedig oly módozatokat keresett, melyek a talált idegen gyártmányok kiküszöbölésére irányulhatnak és hogy ezuton a hazai gyárak által előállitott czikkek és anyagok kölcsönös fogyasztását előmozditsa.

A lefolyt években átlag mintegy 500 szerződés és megrendelés alapján átlag 400 állami szállitót ellenőrzött az osztály. Ez ellenőrzések és más rövid uton vett megbizatások ugyancsak átlag mintegy 401 napi kiszállást igényeltek. Az ellenőrzések során nagyobb visszaélések avagy rendellenességek nem voltak földerithetők, sőt összefoglalva a tapasztaltakat, konstatálni lehet, hogy az ellenőrzött szállitók, egy-kettő kivételével, nemcsak hogy a vonatkozó szerződések-

ben előirt hazai származást illető föltételeket betartották, hanem nagy részük még a mellékszükségletek beszerzésénél is szem előtt tartotta azokat a tanácsokat és utbaigazitásokat, melyek az idegen gyártmányok lehető kiküszöbölése végett, hazai gyáraink termékeinek kölcsönös fogyasztására irányultak.

*

Ez ügyosztály támogatására lesz hivatva az Egyesületünk gyáripari szakosztályában létesitendő *közszállitási szakosztály.*

A közszállitási szakosztály létesitendő először a gyáripari szakosztály delegáltjaiból oly módon, hogy a szakosztály összes tagjai felszóllittatnak, hogy közülük, a kik érdeklődnek az ügy iránt, jelentsék be csatlakozásukat, továbbá a többi iparegyesületi szakosztály is képviselteti magát és végül az Országos Iparegyesület összes tagjai, már a kiknek érdeke a szakosztályban való részvétel, eziránt az elnöknél jelentkezhetnek. Az első esztendőben az Iparegyesület dezignálja a tisztikart, a következő években azonban már a szakosztály maga választja tisztviselőit. A szakosztály érintkezésbe lép mindazon hatóságokkal és intézetekkel, első sorban a Kereskedelmi muzeummal, a melyek révén rendszeres és állandó tájékozást nyerhet. Ugyancsak felkéri a kereskedelemügyi miniszter urat, hogy ebben a tevékenységében a bizottságot támogassa, nevezetesen, hogy e hatóságokat és közintézeteket oly értelemben utasitsa, hogy pályázati kiirásaikat Egyesületünknek rendszeresen megküldjék.

Az osztály vezető tisztviselőjének kötelességévé tétetett, hogy az igy beérkezett és esetleg a Közszállitási Értesitőből, valamint a közszállitásokkal foglalkozó magánlapokból megszerezhető anyagot az érdekeltségnek rendszerint lapunk útján, sürgős esetekben pedig rövid úton direkte is hozza tudomására és hogy az érdekeltséget minden nagyobb közszállitás felől állandóan és rendszeresen tájékoztassa.

Az Egyesület tagjai pedig felkéretnek, hogy a magyar iparnak a közszállitásokban való részvétele érdekében felmerülő óhajaikat és kivánalmaikat érvényesités végett az elnökséggel közöljék; továbbá, hogy a mennyiben sérelmekről és visszaélésekről szereznek tudomást, ezeket jelentsék be az elnökségnek.

Ez a szakosztály eleinte csak ideiglenesen volt szervezve s rendszeres működését csak akkor kezdte meg, amikor ahhoz a rokonegyesületek is készséggel csatlakoztak.

Közszállitási szabályzat.

Fölmerült inditvány folytán, lapunk melléklete gyanánt ismételten közöltük a kereskedelemügyi m. kir. miniszter által »a hatóságok ipari és más terménybeli szükségleteinek beszerzésénél és az ipari

munkálatok kiadásánál követendő szabályok«-at, hogy iparosaink minden rétege teljesen tájékozva legyen a hatósági szállitásokra nézve érvényben levő szabályok iránt s hogy ezeknek ismerete után bajaikat, panaszaikat illetékes helyre juttathassák. De tüzetes tárgyalás alá is vettük e szabályzatot s annak több irányban való módositását kivánjuk illetékes helyen sürgetni, nevezetesen, hogy az eljárás nyilvános legyen, hogy a döntés idejekorán bekövetkezhessék s hogy a tisztes ipar a piszkos konkurrenczia ellen védve legyen.

Az új közszállitási szabályzat, illetőleg közszállitási törvényjavaslat részletes ánkétszerű tárgyalása alkalmából Egyesületünk igazgatója, mint erre az ánkétre kiküldött képviselőnk, azt kérte, hogy a végrehajtási utasitás harmadik szakaszában, a mely taxative sorolja fel azokat az intézeteket és intézményeket, melyekre a rendelet kiterjed, legyenek figyelemmel azokra az esetleges újabb intézményekre, a melyek az ipar és kultura fejlődésével fognak keletkezni. Kérte továbbá, hogy mindazok az intézetek, a melyek az állammal összeköttetésben vannak — például a kereskedelmi és iparkamarák és az állami szinházak — köteleztessenek arra, hogy szükségleteiket a magyar ipar révén fedezzék. Kérte végül, hogy a hadseregszállitásokra vonatkozólag, illetőleg a magyar iparnak a hadseregszállitásokban való megfelelő részesedésére nézve mondassék ki, hogy ebben a tekintetben külön szabályzat fog intézkedni.

A 12. szakasznál a kisipar érdekében azt javasolta, hogy a versenytárgyalások kiirásánál a feltételekbe vétessék bele a részletrajzok kellő időben való elkészitésének és rendelkezésre bocsájtásának szüksége is, mert különben az egyes iparosok nem tudnak megfelelő ajánlatot tenni. Az elnöklő államtitkár ehhez hozzájárult.

Fölmerült az az inditvány, hogy az iparosra nézve nagy teher, ha forgó tőkéjének tekintélyes részét óvadékban kell lekötnie. Ez alól mentesithetnők az iparosokat az által, ha az ipari hitelszövetkezetek, vagy takarékpénztárak készfizető jótállást vállalnának, a mi által az állam érdeke is teljesen biztositva lenne.

Miután azt hozták fel ez ellen, hogy ez a számviteli szabályzatba ütközik, igazgatónk azt ajánlotta, hogy ezt az inditványt arra az időre kell előjegyzésbe venni, a mikor az államszámviteli törvény módositva lesz, a mit a pénzügyminiszter úr az ipartanácsban kilátásba is helyezett.

A 29. szakasznak olyan szövegezését kérte, hogy az avatatlan közegeknek ne adjon alkalmat a munkaadók sikanirozására.

A fegyenczipar tekintetében hosszabb vita fejlődött ki, a melynek folyamán első sorban *Gelléri* Mór annak kimondását kérte, hogy a versenytárgyalásokon necsak a fogházi munka bérlői, hanem maguk az üzemet folytató fegyházak se vehessenek részt. Tiltakozik az ellen, hogy a fegyenczipar, mely nem osztozik az iparossal a teherviselésben, ennek illetéktelen konkurrencziát okozzon a közmunkáknál is.

Ez az álláspontja azonban nem vonatkozik a javitóintézetek munkaműhelyeire.

A mennyiben inditvány tétetett a kereskedelem különös kedvezése érdekében, kiküldött igazgatónk figyelmeztette az értekezletet arra, hogy az ipar és kereskedelem nálunk mindig a legszebb összhangban fért el egymás mellett. Örvendetes mozgalom indult meg a két tényező harmóniájának fejlesztésére. Reméli, hogy ezután is igy lesz. Nem óhajtja ennélfogva, hogy a kereskedelmet rideg ellentétbe helyezzék az iparral. Gondolják meg, hogy ez a rendelet a magyar iparpártolás kódexe és ezt tökéletesiteni a kereskedőknek is hazafias feladata.

A VI. fejezetnél (36—42. §§.) kiküldöttünk kiemelte, hogy miután sokan megjegyezték, hogy ez a javaslat sok tekintetben haladást jelent, szeretné ezt a haladást következetesen keresztülvinni. Utal arra a sok anomáliára, a mik a kötetekre menő szerződésekből az iparosokra háramlanak, arra a lekötöttségre, kiszolgáltatásra, melyben annak része van, aki ily szerződést aláir. Ezért óhajtja — még ha utópiának látszanék is — a szerződések teljes eltörlését és ezek helyett kötlevelek, vagy egyszerű kereskedelmi levelek kicserélését a munkaadó és a munkát szállitók között.

Az árlejtések szabályozása a fővárosnál.

E tárgygyal kapcsolatban emlitjük meg, hogy Egyesületünk igazgatója az Egyesületünkben lefolyt tárgyalásokból kifolyólag a székesfőváros törvényhatósága elé a következő inditványt terjesztette be:

Tekintettel az árlejtések és nyilvános pályázatok körül elég gyakran előforduló és hirlapilag is sokszor szellőztetett visszásságokra, a tekintetes tanács utasitandó, hogy az árlejtések és pályázati kiirások körül követendő eljárás szabályozására nézve, egyes külföldi nagyvárosok mintájára, szabályrendeletet dolgozzon ki s ennél tartsa szem előtt azt az alapelvet, hogy minden ötszáz koronán felüli ipari munka és szállitás csakis a szabad verseny utján és pedig nyilvános árlejtésen adható ki; továbbá, hogy a munkák kiadásánál a közgyülésnek 1900. évi október hó 24-ikén hozott határozatához képest a hazai ipar pártolásának elvét szigorúan keresztül kell vinni.

E szabályrendeletre nézve kikérendő az Országos Iparegyesület, a Kereskedelmi és Iparkamara és az illetékes fővárosi ipartestületek véleménye.

A szabályrendelet tervezete jóváhagyás végett a közgyülésnek legkésőbb szeptember hó végéig bemutatandó.

Ezzel elejét lehetne venni ama számos panasznak, melyet e tárgyban az év folyamán nálunk is emeltek. Ezekben egyébiránt annak idején esetről-esetre eljártunk, vagy lapunkban és illetékes helyen szóvá tettük a sérelmes eseteket.

Az inditványt azonban annak idején csak tanulmányozták, de nem érvényesitették. Közben megjött a közszállitási törvény és igy az inditvány szuperáltnak volt tekintendő.

Hivatalos pályázati közlöny.

Az 1904-ik évben felterjesztést intéztünk a kereskedelemügyi miniszter urhoz, melyben a pályázatok nyilvánossága és minél inkább való hozzáférhetővé tétele ügyében a következőket adtuk elő:

Az osztrák nagyiparosok két egyesülete, a Bund Österreichischer Industrieller és a Centralverband der Industrieller Österreichs, az osztrák kereskedelemügyi minisztérium anyagi támogatásával, folyó hó 15-én egy hetilapot inditott meg ezzel a czímmel: »Österreichischer Central-Anzeiger für das Öffentliche Lieferungswesen«. A lap, melynek mutatványpéldányát idecsatolni van szerencsénk, mint czíme is mutatja, közölni fogja az összes állami és egyéb közhatóságok szükségleteinek beszerzésére vonatkozó pályázati hirdetményeket és pedig az illető hatóságok hivatalos közlése alapján.

Az illető egyesületek eredetileg azt óhajtották, hogy e lapot maga a kormány adja ki, de az ipartanács javaslatára a belügyminiszter ugy döntött, hogy a lapot a kormány jelentékeny szubvencziója mellett a két társadalmi iparegyesület adja ki, mivel ezek inkább hivatottak és képesek a lapot az érdekeltek legszélesebb rétegeibe bevezetni.

Bár Egyesületünk hivatalos lapja »Munka és üzlet« czímű rovata eddig is — ugyan szerényebb mértékben — igyekezett ezt a czélt szolgálni, az osztrák részen történt kezdeményezés figyelmessé tette Egyesületünk végrehajtó-bizottságát arra a nálunk még fokozottabban érezhető szükségességre, hogy legyen egy rendszeres központi orgánum, a mely az ország iparosainak használatára, hiteles közlések alapján közzétegye a magyar és közös kormány, a törvényhatóságok és községek, valamint egyéb közintézmények részére szükségelt összes czikkek beszerzésére vonatkozó pályázati hirdetményeket és figyelemmel kisérje a külföldi nagyobb szállitásokra vonatkozó hirdetéseket.

Ezek a közlemények eddig szétszórtan és rendszertelenül, ugyszólván a véletlenre bizva jelennek meg egyes lapokban, mint a Kereskedelmi Muzeum közleményeiben, Egyesületünk hivatalos lapjának fentemlitett »Munka és üzlet« rovatában és egyes magánkiadók szaklapjaiban. Hiányzik azonban egy központi orgánum, a mely minden pályázati hirdetményt, rendszeresen és hivatalos közlés alapján tenne közzé, ugy, hogy abban minden termelő feltétlenül megtalálja azt a szállitást, a mely őt érdekli. Egy ilyen egyetemes és mintegy félhivatalos jelleggel felruházott pályázati közlöny kiadására szivesen vállalkoznék Egyesületünk és pedig oly módon, hogy az egyesületi

hivatalos lapunk rendes heti mellékletéül jelennék meg s Egyesületünk tagjai és lapunk előfizetői vagy ingyen, vagy mérsékelt díjért kapnák. Ennek feltétele azonban az volna, hogy a kormány részéről egyrészt anyagi támogatással tétetnék lehetővé a melléklet kiadása, esetleg hogy e helyett a hirdető hatóságok megfelelő arányban viselnék a melléklet költségeit; másrészt biztositékot kapnánk arra nézve, hogy az összes közhatóságok összes pályázati hirdetményeiket közölnék velünk.

E végből azzal a tiszteletteljes javaslattal fordulunk Nagyméltóságodhoz, méltóztassék Egyesületünket egy központi pályázati közlöny kiadásával megbizni, annak fentartásához vagy saját tárczájának terhére, vagy esetleg a többi tárczák bevonásával is, a szóbeli tárgyalások során megállapitandó segélylyel hozzájárulni s végül módot nyujtani arra, hogy az összes állami és egyéb hatósági szükségletekre vonatkozó pályázatok velünk rendszeresen közöltessenek.

* * *

A kereskedelemügyi miniszter ur ez előterjesztés alapján a Kereskedelmi Muzeumot bizta meg ily pályázati közlöny kiadásával. A muzeum felügyelő-bizottsága időközben tüzetes tárgyalások során állapitotta meg e közlöny kereteit. Ennek alapján a *Közszállitási Értesitő* megindult és most már hetedik évfolyamában teljesiti hivatását.

Értesités a külföldi szállitásokról.

A kereskedelemügyi minisztérium egy Egyesületünk kebeléből tett konkrét panasz folytán azzal a kérelemmel fordult a cs. és kir. közös külügyminisztériumhoz, hogy hivja fel a konzuli hivatalokat arra, hogy a külföldi szállitásokra vonatkozólag a budapesti M. kir. kereskedelmi muzeumhoz intézett értesitéseikhez a feltétfüzeteket is mellékeljék. Eddig ugyanis az volt a szokás, hogy a konzuli hivatalok a feltétfüzeteket csupán a bécsi cs. kir. kereskedelmi muzeumhoz küldték be, mig a budapesti Kereskedelmi muzeumhoz küldött értesitéseikben utaltak arra, hogy a feltétfüzetek Bécsben megtekinthetők.

A külügyminisztérium e sérelmet orvosolta is, a mennyiben körrendeletet bocsátott ki valamennyi konzuli hivatalhoz, a melyben felhivja a konzulokat, hogy jövőben a *feltétfüzeteket minden alkalommal a budapesti Kereskedelmi muzeumhoz is küldjék be.*

A »Közszállitási Értesitő« megindulása óta a külföldi nagyobb szállitásokról is rendszeres informácziót kapnak iparosaink.

A közszállitásoknak iparcsoportok szerint való kiadása.

Ebben a tárgyban is több izben megokolt előterjesztéssel éltünk a kereskedelmi miniszter úrnál, a ki 11.209. szám alatt Egyesületünkhöz a következő leiratot intézte:

Értesítem az Egyesületet, hogy az a panasza, mely szerint középitkezéseknél az egyes szakmákat érdeklő munkák nem külön-külön adatnak ki az érdekelt szakiparosoknak, hanem együttesen egy fővállalkozónak, nem ismeretlen előttem s a felhozott sajnálatos jelenségek lehető orvoslása eddigelé is gondoskodásom tárgyát képezte.

Az állami épitkezéseket illetőleg meg is van azon elvi alap, melyen a kérdés rendezhető, mert a hatóságok ipari és más terménybeli szükségleteinek beszerzésénél és az ipari munkálatok kiadásánál követendő szabályzat 10. §-a szerint a terjedelmesebb szállitásokra (munkákra) vonatkozó árlejtési hirdetmények és felhivásoknál, az egyes iparcsoportok, éppen a kisiparosok versenyének megkönnyitése czéljából lehetőleg külön választandók.

Méltányolva a szakmabeli kisipar érdekeit, e szakasz hatályosabbá tétele érdekében a tárczámhoz tartozó összes alárendelt hatóságok még 1898. évi január hó 18-án 71.992/97. szám alatt kelt körrendelettel utasittattak arra, miszerint egymástól elütő természetü iparczikkek szállitására, illetve oly ipari munkálatokra, melyeknek végzésére más-más ipari szakma hivatott, kumulativ, vagyis *összajánlatok benyujtását meg se engedjék* és e végből az árlejtési hirdetményben megfelelő határozmány felvételéről gondoskodjanak.

Az államépitészeti hivatalokhoz e rendelet kiegészitéseképen külön rendelet is adatott ki, mely az iparcsoportok miként leendő különválasztására utasitást ad az út-, hid- és magas épitkezések tekintetében. A m. kir. államvasutaknál, hol az iparcsoportonkénti munka kiadása úgy a vasuti al- és felépitmények, mint a vasuti magas épitmények létesitésénél rendszerint gyakorlati nehézségekbe ütközik, a szóban lévő elvnek általános alkalmazásától el kellett ugyan tekintenem, ezen intézetnél előforduló épitkezéseknél azonban esetről-esetre szoktam eldönteni, hogy az egyes munkák iparáganként való kiadása mellett is biztositható lesz-e a gyors, egységes, sikeres és gazdaságos épités, mely szempontok az itt szóban levő épitkezéseknél kiváló súlylyal esnek mérlegbe.

A társminiszter urak hatáskörébe tartozó állami kézépitkezések miként leendő kiadására befolyást gyakorolni természetesen nem áll módomban ; de közölhetem, hogy az elől emlitett szabályzat rendelkezései a társminiszter uraknak alárendelt állami hatóságok és intézetek részére kötelezőleg vannak előirva és hogy a vallás- és közoktatásügyi, földmívelésügyi és pénzügyminiszter urak a közszállitások és középitkezések iparcsoportonkint leendő kiadása érdekében ugyanily értelemben intézkedtek.

Megjegyzem, hogy ezekről az összes kereskedelmi és iparkamarák értesitve lettek az 1901. évi deczember hó 23-án 67.252/902. sz. alatt kelt körrendelettel.

A mi a megyei, városi és községi középitkezéseket illeti, — ezekre az idézett közszállitási szabályzat rendelkezései nem terjednek ki —

és miután e kérdést törvény még nem szabályozza, az Egyesület által javasolt elvnek érvényesülése csakis az egyes törvényhatóságok által a közmunkák és közszállitások kiadására vonatkozólag alkotandó szabályrendeletben volna érvényre juttatható.

Helyes volna tehát, ha az Egyesület e részben kérésével *az illetékes törvényhatóságokhoz* fordulna s az érdekelt vidéki ipartestületekkel együtt a kérdés ilyetén rendezését szorgalmazná.

Közlöm végül, hogy a szakiparosok érdekeinek a középitkezéseknél a lehető legmesszebbmenő védelme állandó gondoskodásom tárgya, minélfogva felhivom az Egyesületet, hogy az olyan konkrét eseteket, midőn valamely állami hatóság, hivatal vagy intézet épitkezésének kiadása alkalmával a fent közölt rendelkezések be nem tartatnak, tudomásomra hozni sziveskedjék, hogy a netán előforduló sérelem orvoslása vagy megtorlása iránt intézkedhessem.

A föntiekről a vidéki ipartestületeket is értesitettük s fölhivtuk őket, hogy a törvényhatóságoknál a miniszter úr által jelzett irányban járjanak el.

Ugyancsak e tárgygyal kapcsolatban emlitjük meg, hogy Egyesületünk igazgatója a következő inditványt terjesztette a főváros köztörvényhatósági bizottsága elé:

A közszállitásokról szóló szabályzat elrendeli, hogy nagyobb vállalkozásoknál a munkálatok lehetőleg iparcsoportonkint adassanak ki, miáltal a kisebb ekszisztencziáknak a vállalkozás szabad versenyében való biztositását kivánta előmozditani. A székesfőváros legutóbbi nagyobb épitkezéseinél a munkának együttesen való kiadása mellett foglalt állást, a mi ellen a szakiparosok küldöttségileg emeltek óvást, a kisipar érdekeinek megóvása szempontjából. Viszont más ipari csoport az együttes vállalkozás előnyeit ugyancsak küldöttségileg ajánlotta a polgármester ur figyelmébe. Miután kétségtelennek látszik, hogy a kisebb ipari telepek ekszisztencziális érdekei szempontjából a megosztott munka előnyösebb, tartósabb és megfelelőbb a fővállalkozók által kumulált munkálatoknál, szükséges volna ezt a kérdést a főváros érdekeinek sérelme nélkül tiszta világitásba helyezni.

Inditványozom tehát, hogy utasitsa a székesfőváros tanácsa az iparügyi bizottságot, hogy ezt a kérdést tanulmányozván, az érdekeltség bevonása mellett tegyen véleményes jelentést a közgyülésnek az ez ügyben netán szükségesnek mutatkozó intézkedések foganatositására nézve.

Az inditványban kifejezett intencziót a városi munkák kiadásánál azóta az illetékes közegek lehetőleg érvényesiteni törekszenek.

Minták kiszolgáltatása.

A kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr az érdekeltekkel való közlés végett az Országos Iparegyesületnek a következő rendeletet küldötte meg:

A t. Egyesület, valamint a Textilgyárosok Országos Egyesülete

az iránt emelt panaszt, hogy a hatóságok közszállitások kiirása alkalmával a pályázatban résztvenni óhajtók részére mintákat még a költségek megtéritése mellett sem bocsátanak rendelkezésre. E tárgyban a következőkről értesitem az Egyesületet:

1. A tárczámhoz tartozó hatóságokat és intézeteket, az állami ipari szakiskolákat már az Egyesületnek ugyanezen tárgyban a mult évi szeptember hó 27-én 353. sz. alatt kelt felterjesztése folytán utasitottam, hogy oly közszállitási kiirások alkalmával, melyeknél a szállitások bizonyos mustraminőségek alapján eszközlendők, tehát főleg a textilipar körébe vágó szállitásoknál, ily mustrákat (minták) a tapasztalás szerinti részvétel arányában tartsanak készletben s a pályázni kivánó czégeknek a költségek megtéritése mellett bocsássák rendelkezésre.

2. A belügy-, pénzügy-, földmívelésügy- és vallás- és közoktatásügyi miniszter urakat ugyancsak már az 1. pont alatt idézett felterjesztés következtében még a mult évi október 17-én 64.470. sz. alatt kelt átiratomban kerestem meg a végből, hogy a tárczájukhoz tartozó hatóságokat és intézeteket minták készletben tartására s költség-megtérités ellenében leendő kiszolgáltatására utasitsák.

A pénzügyminiszter ur mult évi november 25-én 2.498. sz. alatt kelt körrendeletével, — a földmívelésügyi miniszter ur folyó évi márczius hó 29-én 7.591. szám alatt kelt körrendeleteivel megfelelően intézkedett, — a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur pedig mult évi november hó 11-én 4.420. sz. alatt kelt átiratában értesitett arról, hogy az Egyesület fenti kérelmének teljesitése iránt az alárendelt állami és közoktatásügy hatóságokat szintén körrendeletileg hivta fel.

A pénzügy- és földmívelésügyi miniszter urak a fenti körrendeletek másolatait velem is közölvén, azok 1—1 másolati példányát idezártan megküldöm.

A belügyminiszter urat egyidejűleg felkértem, hogy a fentidézett átiratomban foglaltakra nézve esetleg fenforgó észrevételeit velem közölje.

Az igazságügyminiszter urat pedig egyidejüleg azirá nt kerestem meg, hogy minták készletben tartása és a költség-megtérités ellenében leendő kiszolgáltatása iránt az alárendelt hatóságokat és intézeteket szintén utasitani sziveskedjék.

A belügyi- és igazságügyi miniszter urak válaszáról az Egyesületet annak idején értesiteni fogom.

A mennyiben már most mindezek ellenére előfordulnának olyan esetek, melyekben valamely állami hatóság vagy intézet minták készletben tartását elmulasztja vagy azoknak költség-megtérités ellenében leendő kiszolgáltatását megtagadja, ugy leghelyesebb lesz, ha az Egyesület az esetet, kiadott rendeletekre hivatkozva, az illetékes miniszter urnak jelenti be.

Részemről minden ilyen esetben szigorú vizsgálatot fogok inditani s az esetleges mulasztás megtorlása iránt intézkedni.

A kisebb iparosok versenyének előmozditása.

E fontos kérdésben a kereskedelmi miniszter úr felhivására irásbeli és szóbeli szakértői tanácskozásokat tartottunk, melyeknek eredményeképpen fölterjesztést intéztünk a kereskedelmi miniszter úrhoz, melyben a következőket emeltük ki:

A hatóságok ipari és terménybeli szükségleteinek beszerzése, illetőleg a kisiparnak abban való részeltetése tárgyában hozzánk intézett leiratában felhivattunk, hogy az érdekelteket hallgassuk meg a következő három kérdésre nézve és pedig:

1. Miként volnának a magyar kir. államvasutak által az eddigi eljárás mellett felhozott s azokon kivül még esetleg létező egyéb előnyök az állam jelentékenyebb megterhelése nélkül biztosithatók az esetben is, ha a nagyobb állami épitkezéseknél a munkálatok külön adatnának vállalatba az egyes szakmabeli iparosoknak?

2. Mely ipari szakmák azok, a melyek körébe vágó munkálatokra azok természete szerint mindenesetre egységes ajánlat teendő, illetőleg a melyeknél a szakmaszerű elkülönités leküzdhetetlen, tehát a dolgok természetében rejlő nehézségekbe ütközik?

3. Általában úgy az árlejtési hirdetményekbe, valamint a szerződésekbe minő határozmányok lennének felveendők a végből, hogy legalább az állami épitkezéseknél résztvevő egyes szakiparosok érdekei az eddiginél fokozottabb mértékben védessenek meg?

A felhivás következtében mindenekelőtt irásbeli úton kértük ki az érdekelt szakértők véleményét s a kérdésnek irásos előkészitése és a beérkezett igen becses szakvélemények előzetes közzététele után értekezletre hivtuk egybe a miniszter úr felhivásában felsorolt testületek és szakkörök képviselőit.

Az értekezlet beható és részletes tanácskozás alá vette a föltett kérdéseket és egyértelműen a következőkben állapodott meg:

A vasutépités ezentúl is az eddigi rendszer szerint fővállalkozóra bizandó; ellenben

a magas-épitkezéseket lehetőleg mindig iparosoknak és pedig arra képesitett iparosoknak, vagy képesitett vállalkozónak (úgy, hogy ha mérnöki munkáról van szó, a vállalkozó legyen mérnök, ha pedig épitkezésről: képesitett épitőmester) kell kiadni, kivételesen, a hol a létesitendő objektum távoli fekvése, csekély értéke vagy sürgős létesitése ezt elkerülhetlenné teszi, az épületet fővállalkozóra is lehet bizni. E kivételes eseteket mindig az a hatóság határozza meg, melytől az illető épület kiadása függ.

A mennyiben ezen intézkedés folytán több az épitészeti szakmát értő hivatalnok alkalmazása (esetleg egy központi épitő-igazgatóság létesitése) volna szükséges, ez csak látszólagos túlkiadás, mert az ipari munkáknak megbizható és szakszerű kezekre való adása révén, valamint e munkák tartósága és szoliditása révén többszörösen is megtérül e többlet-kiadás.

Az ilyen munkák kiadása *iparáganként*, vagy kisebb *csoportonkint* történjék.

A munkát kiadó hatóság készittesse el az épitkezéseknek necsak általános tervét, hanem összes részletterveit is (mely utóbbiakat eddig a fővállalkozóra bizták) és bocsássa ezeket az érdekelteknek rendel-

kezésére; e hatóság részéről okvetlen szükséges továbbá oly intézkedés, melynek folytán ezek a részletes tervek és a világosan és minden kételyt kizáró szövegű költségvetések a pályázóknak kellő időben rendelkezésükre álljanak s nekik az épittető hatóság által csekély megtérités mellett vagy ingyen meg is küldessenek. Szükséges, hogy a felvilágositásért jelentkező iparos kellő, alapos és jóhiszemű útbaigazitást nyerjen s például nemcsak a központban, hanem az épitkezéshez legközelebb állomásozó vagy e czélból az épitkezés leendő szinhelyére kiküldendő műszaki közeg utján. Szükséges, hogy az ajánlattétel költségei a lehetőségig redukáltassanak, nevezetesen, hogy az ajánlathoz melléklendő nyomtatványok tömkelege az ajánlat elfogadásáig bélyegmentes legyen, vagy pedig a fölösleges nyomtatványok mellékléseне ne követeltessék. Szükséges, hogy a pályázat sorsa a legrövidebb idő alatt eldőljön s az el nem fogadott ajánlat óvadéka azonnal visszaadassék, esetleg az illető pályázó lakhelyén levő valamely hivatal utján, nehogy annak átvétele újabb költséget involváljon.

Ezzel kapcsolatban elkerülhetlenül szükséges, hogy a *felsőbb jóváhagás* a legrövidebb idő alatt történjék, nehogy az iparosnak lekötött óvadékai és szóbantartása őt másnemű vállalkozásokra való pályázásra képtelenné tegyék.

Szükséges, hogy a keresetkimutatások és számlák folyósitása a legrövidebb idő alatt történjék és pedig ugyancsak a vállalkozó lakhelyéhez vagy az épitkezéshez legközelebb fekvő hivatal utján. Szükséges, hogy a szerződés és mellékletei egyszerű, megérthető nyelven legyenek megirva, hogy azokban a vállalkozó iparos jogai is kellőképen érvényesüljenek és nevezetesen, hogy az épittető hatóság saját közegeinek hibáiért a felelősséget elvállalja s kerüljön minden olyan kitételt, mely a kevésbé tapasztalt, jóhiszemű iparost még akkor is károsithatja, ha önhibáján kivül nem képes a szerződés betüjének megfelelni. Kivánatos, hogy oly helyeken, a hol az ipar még kellő fokra nem emelkedett, az épittető hatóság közegei az iparost a kivánt munka részleteire nézve kioktassák, a műhelyekbe ellátogassanak, kifogásaikat már ott, munkaközben érvényesitsék s igy elkerülhetővé tegyék, hogy esetleg a kész munkát kelljen visszautasitani. Felette kivánatos, hogy egyrészt az elvállalt kötelezettség pontos teljesitésének mulhatlan szüksége az iparos vérébe menjen át és másrészt sziklára épittessék a bizalom az intéző hatóságok részrehajlatlansága és igazságos volta iránt.

A szállitandó czikkek pontos mennyisége lehetőleg meghatározandó s ennek a mennyiségnek leszállitása vagy fölemelése meghatározott kisebb perczent erejéig eleve szabályozandó; az olyan ajánlatok, melyek fix árt és összeget nem tartalmaznak s arra utalnának, hogy a legolcsóbb ajánlatnál bizonyos perczenttel olcsóbb általános ajánlatot tegyenek, a limine minden nyilvános pályázatnál érvény-

telennek nyilvánitandók, miként ez vidéken, hatóságok munkálatainál máris megtörtént;

a vidéki érdekekre való tekintettel a pályázati kiirások az illető vidék valamely olvasott lapjában is rendszerint közzéteendők.

*

De más izben is volt alkalmunk a keresk. miniszter urat megkeresni, hogy a kis- és középipar érdekeit védelmezze meg a közszállitásoknál. A keresk. miniszter ur idevonatkozólag hozzánk intézett leiratában e kérdésre nézve a következő fontos kijelentéseket tette:

Az e tárgyban kifejezett kérelmek két csoportba oszthatók a szerint, a mint a közmunkák és közszállitásokra pályázó összes képesitett kézmű-iparosokat, vagy különösen csak a középitkezéseknél érdekelt szakmához tartozó képesitett kézműiparosokat illetik. A kérelmek ezen két csoportjával külön-külön kivánok foglalkozni.

I. *Az összes képesitett kézmű-iparosokat illető kivánalmak.*

1. Mindenekelőtt annak elvi kimondását óhajtják, hogy az összes állami és hatósági közmunkák és közszállitásokra csak olyan hazai iparosok pályázhatnak, kik igazolják, hogy iparuk üzésére törvényes jogosultsággal, illetve szakképzettséggel birnak.

Ez óhajtásból azt látom, hogy az érdekeltséget nem elégiti ki a hatóságok ipari és más terménybeli szükségleteinek beszerzésénél és az ipari munkálatok kiadásánál követendő szabályzat szelleméből és betüjéből folyólag fennálló ama gyakorlat, mely szerint az államhatóságok és intézetek a *szállitás vagy munka odaitélése alkalmával a hazai iparterméket s a hazai iparost a külföldivel s a hazai iparost a hazai nem iparos vállalkozóval szemben elsőségben részesitik.* Továbbmenőleg azt kivánják tehát, hogy a külföldi iparos s a belföldi nem iparos vállalkozó *még a pályázathoz sem bocsáttassék.*

E kérelmet illetőleg mindenekelőtt megjegyzem, hogy az idézett szabályzat már a pályázat kiirásánál megfelelő határozmányokkal gondoskodik a szakmabeli kisipar elsőbbségének lehető védelméről, midőn, eltekintve a határidőkre, minták kiadására, a hirdetmények közzétételére, az ajánlatok kellékeire vonatkozó — a szakipar jogos kivánságaival számottevő — rendelkezésektől, a 10. §-ban kifejezetten rendeli, hogy »terjedelmesebb szállitásokra (munkálatokra) vonatkozó hirdetéseknél, illetve felhivásoknál az egyes iparcsoportok lehetőleg különválasztandók azon czélból, hogy a *kisiparosok versenye megkönnyittessék.*«

Ezen §-nak gyakorlati érvényesitése s a szakipar hatásosabb védelme czéljából hivatalbeli elődöm még az 1898. év elején utasitotta a tárczájához tartozó összes alárendelt hatóságokat és intézeteket, hogy jövőben egymástól elütő természetü iparczikkek szállitására, illetve ipari munkálatokra, a melyek végzésére más-más ipari szakma hivatott, kumulativ — vagyis az összes czikkekre — mun-

kákra kiterjedő egységes ajánlatok benyujtását meg se engedjék s ily módon az egyes szakmák részére az önálló pályázást lehetővé tegyék.

A társminisztériumokat hivatalbeli elődöm ugyanily értelmü rendelkezések kiadása iránt megkereste. Mindezen rendelkezések által kielégitettnek kell tekintenem azon igényeket, melyeket a szakiparosok a közmunkák és közszállitásokkal szemben már a pályázat alkalmával támaszthatnak.

A külföldi iparosnak a pályázatokból való teljes kizárása nehézségekbe ütközik, mert oly törvényes intézkedés, mely arra alapot nyujtana, nincsen; de annak kimondása mellőzhető is, mert ezideig is az odaitélés alkalmával mindenkor törekedtünk arra, hogy egyenlő ár és minőség mellett a hazai ipar termékei a külföldivel szemben előnyben részesittessenek. De nem lehet kizárni a pályázatból a közvetitő belföldi vállalkozókat, mert gyakran a hazai iparos vállalkozása van megkönnyitve az ügyes közvetitő vállalkozó közreműködése által.

2. Azon kivánság, hogy a *helybeli iparosok* ajánlata nem helybeliekkel szemben előnyben részesittessék, már teljesitve van az idézett szabályzat 26. §-a által, mely világosan kimondja, hogy az odaitélés alkalmával megfelelő minőség és ár mellett első sorban a helyi ipar veendő figyelembe.

3. Ugyancsak az idézett szabályzatnak 8. §-a által teljesitve van az a kivánság is, hogy ott, hol a munkát csak rajz szerint lehet kiadni, a munkát kiadó hatóság még a pályázat kihirdetése előtt készittesse el az összes munkákra vonatkozó rajzokat és úgy ezeket, mint a költségvetéseket a pályázóknak rendelkezésére bocsássa.

E szakasz értelmében ugyanis a pályázati hirdetésnek, illetve versenyre való felhivásnak *minden lényeges körülményt* olykép kell tartalmaznia, hogy az ajánlattevő számitását biztos alapra fektethesse. E czélból a czikkek (munkák) minősége határozottan körülirandó – esetleg minták is megfelelőleg rendelkezésre adandók.

E szakasz kiegészitéseképen körrendeletileg utasittattak a tárczámhoz tartozó összes hatóságok és intézetek, hogy minden olyan esetben, midőn valamely czikk vagy munka valamely mintaminőség alapján szállitandó, mintákat kellő mennyiségben tartsanak készletben és azokat beszerzési áron az érdekeltek rendelkezésére bocsássák.

E határozmányok módot nyujtanak az érdekeltségnek arra hogy konkrét esetekben a rajzoknak, mintáknak s költségvetéseknek kiszolgáltatását kellő időben kivánhassa s kivánságának nem teljesülte esetén az illetékes helyen panaszt emelhessen. Az iránt, hogy e rajzok, minták, költségvetések dijtalanul adassanak ki, — általános jellegü rendelkezést kiadni nem lehet, de egyes indokolt konkrét esetekben az erre irányuló kérelem elől sem kivánok mereven elzárkózni.

4. Az a kérelem, hogy a felvilágositást kérő iparos kellő, alapos

és jóhiszemü utbaigazitást nyerjen, szintén nem igényel általános jellegü intézkedést, mert az ily irányu működés az állami tisztviselői karnak hivatásából folyó kötelessége, a melynek elmulasztását minden felettes hatóság részéről kétségtelenül a megtorlás nyomon követni fogja.

5. Azon kivánság, hogy az ajánlathoz melléklendő nyomtatványok bélyegmentesek legyenek, csakis törvényhozási uton volna teljesithető, mert a fennálló törvény értelmében szabály szerint az állami hatósághoz intézett minden beadvány és melléklete szabályszerü bélyeggel lévén ellátandó, e szabály alól az ajánlatok és mellékleteik nem képeznek kivételt.

De eltekintve ettől, ezt a kérést nem is tartom méltányosnak, mert semmivel sem indokolható komolyan, hogy ily üzleti ügyletek miért képezzenek kivételt az államkincstár érdekeinek rovására.

6. Teljesitve van az Egyesületnek azon kivánsága is, hogy az olyan ajánlatok, melyek meghatározott árt nem tartalmaznak, hanem csak olyszerü kijelentést foglalnak magukban, hogy az ajánlattevő a legmegfelelőbbnek találandó áron, vagy azon alul is szállitani kész, egyáltalán ne vétessenek figyelembe, mert a már emlitett közszállitási szabályzat 24. §-ának *d)* pontja szószerint tartalmazza a fenti kivánságnak megfelelő rendelkezést.

7. Ugyanezen szabályzat teljesiti az Egyesület azon óhaját is, hogy az ajánlatok felett a hatóság az ajánlatok beadása után 14 nap alatt döntsön, midőn 31. §-ában kimondja, hogy az odaitélés iránti határozat rendszerint a versenytárgyalástól számitott 2 hét alatt hozandó és az érdekeltekkel közlendő.

Arra nézve már most, hogy ennél hosszabb idő után a vállalkozó a munka teljesitésére, illetve a szállitásra ne legyen kötelezhető, ha arra jószántából nem vállalkozik, nem lehet, de nem is szükséges rendeletileg intézkedni, mert a vállalkozónak, mint szerződő félnek jogában áll ajánlatában erre vonatkozólag kijelentést tenni.

8. Azoknak, kiknek ajánlata el nem fogadtatott, a letett bánatpénz a végleges határozathozataltól számitott 8 nap alatt visszaadandó a szabályzat 32. §-a értelmében. Erre nézve tehát intézkedni szintén nem szükséges. Az pedig, hogy a bánatpénz az illetőnek a lakhelyén levő hivatal utján adatik vissza, ha tudniillik ott fizetésre jogosult állampénztár vagy adóhivatal van, a dolog természetében fekszik és tényleg igy is van a gyakorlatban.

9. Ugyane szabályzat értelmében a felsőhatósági jóváhagyásnak sem szabad tovább késnie négy hétnél a versenytárgyalás után. Külön rendelkezés kiadása tehát az Egyesület ezen óhaja tekintetében sem szükséges.

10. Az iránt, hogy az iparosoktól eredő számlák és kimutatások soron kivül intéztessenek el a tárczámhoz tartozó hatóságoknál és intézeteknél, már a mult év folyamán intézkedtem s ez intézkedésemről az

Országos Iparegyesület utján az érdekelteket értesitettem. A társminiszter urakat ugyanakkor hasonló értelmű intézkedés tételére kértem fel, a kik ugyanily értelemben intézkedtek.

11. A t. Egyesület azon óhajtása, hogy a szerződések egyszerű, megérthető nyelven legyenek szerkesztve, hogy a hatóság azokban saját közegeinek hibájáért vállalja el a felelősséget s kerülje el a jóhiszemű iparost megkárositó kitételeket, csakis konkrét esetekben, vagyis akkor volna tárgyalható, ha a vonatkozó szerződések, melyek szövegére e panaszok vonatkoznak, nekem bemutattatnának.

12. Szintén csak konkrét esetek ismerete alapján tárgyalható az Egyesület azon kérelme is, hogy a szállitandó czikkek mennyisége pontosan meghatároztassék s ennek a mennyiségnek felemelése vagy leszállitása meghatározott kisebb perczent erejéig szabályoztassék. Ez óhajtás jogosultságát ugyanis elvi szempontból tagadni nem lehet s a közszállitási szabályzat már idézett §-ának szelleméből kifolyólag a közszállitások és közmunkák kiosztásánál tulajdonképpen ezen óhaj értelmében kell eljárni.

Ha ez egyes esetekben talán még sem történik, ezt csakis a konkrét eset körülményei alapján lehet elbirálni oly irányban, hogy minden érdek kellő kielégitést találjon.

Mint az előadottakból egyébként is kitünik, nincs hiány szabályokban és rendelkezésekben, melyek alapján az érdekeltség a felsorolt óhajokat gyakorlatilag érvényesitheti. Hiba azonban, hogy az érdekeltség a fennálló szabályokról nem vesz tudomást, illetőleg nem él azokkal.

Pedig e szabályok csak úgy fognak élő joggá válni, ha az érdekeltség azokra konkrét esetekben a közhatóságok figyelmét felhivni, a hatóságokat azokra emlékeztetni meg nem szünik s ha felhivásának nincs foganatja, nem késik sérelmének orvoslását illetékes helyen kérni.

A magam részéről ismételten is kijelenthetem, hogy nálam minden idevágó jogos panasz gyors és igazságos elintézésre tarthat számot.

II. *A középitkezéseknél érdekelt szakiparosokat illetőleg felmerült kivánalmak* nem ismeretlenek előttem.

Hivatalbeli elődöm még az 1898. évben az Országos Iparegyesületet és a Mérnök- és épitész-egyletet, valamint az Ipartestületek központi bizottságát egyetértő javaslattételre hivta fel oly irányban, hogy az árlejtési hirdetményekbe és a szerződésekbe felveendő ama határozmányokat jelöljék meg, a melyek segélyével az állami épitkezésekben résztvevő egyes szakiparosok érdekei az eddiginél fokozottabb mértékben védessenek meg.

Az Országos Iparegyesületnek a megejtett tanácskozmány megállapodásai alapján szerkesztett felterjesztése nagy vonásokban megjelölte ugyan a kivánalmakat, de mindezideig nem formulázta a létre-

jött megállapodásokat épitkezési nemek szerint elkülönitve, árlejtési hirdetmények és szerződésminták alakjában, mire pedig részemről az érdemi tárgyalás lehetősége és a szabályozás egyöntetüsége szempontjából kiváló súlyt helyezek. Miután pedig az Országos Iparegyesület e munkálat elvégzését kilátásba helyezte, arra egyidejüleg ujból felhivtam.

*

A mi egy más oldalról kifejezett azt a kérést illeti, hogy a *hazai épitővállalkozókat* egyenlő anyagi és erkölcsi biztositék mellett, sőt nem lényeges különbözet esetén is, *előnyben részesitsék*, a miniszter úr már elintézettnek tekinti, mert a többször emlitett szabályzat 27. §-a értelmében a külföldi czégnek csakis az illetékes miniszter felhatalmazásával adható ki valamely vállalat, ki e részben a szükséghez képest a miniszter úr véleményét meghallgatja.

Ugyanezen szabályzat 24. §-a szerint a hatóság nincs kötve a legkisebb árajánlatokhoz, a 24. §. pedig *a helyi ipar előnyben részesitése iránt* intézkedik megfelelő ár és minőség esetén.

Olyan általános jellegű intézkedést, hogy egy belföldi ajánlattevő utólag kináltassék meg egy *külföldi ajánlattevőknek előnyösebb áraival*, nem adhat ki a miniszter, mert ezáltal koczkáztatná a verseny komolyságát s esetleg ily intézkedéssel helyi monopóliumot lehetne teremteni; de *egyes esetekben*, mint több izben történt, hajlandó a miniszter a hazai ipar érdekében ily értelemben is eljárni.

A mi azt a kérelmet illeti, hogy a közhatósági épitkezések általános feltételeiben kiköttessék az, hogy a fővállalkozónak sem külföldi alvállalkozót, sem alkalmazottat, sem munkást foglalkoztatni nem szabad, e részben kijelentette a miniszter úr, hogy az út- és hidépitkezésekre vonatkozó általános feltételekben ki van mondva, hogy egyes különös szakképzettséget igénylő munkák kivételével, melyekre hazai munkaerők még nincsenek, ez épitkezéseknél kizárólag, illetve első sorban hazai munkások alkalmazandók.

A helyi ipar védelme és a fővárosi ipar érdekei.

Több miniszteri leiratban és rendeletben van szó a *helyi iparnak* a közszállitásoknál való figyelembe vételéről; de ezt az elvet mindenütt alkalmazzák, csak Budapesten nem. Aktuális volt tehát egy felszólalásunk, melyet még az épitőipari pangás idejében intéztünk a kereskedelmi miniszter urhoz. Ebben a következőket adtuk elő:

A közszállitásokról szóló szabályzat 26. §-a, nagyon helyesen, mint a szállitások odaitélésénél követendő elvet mondja ki, hogy megfelelő minőség és ár mellett első sorban a helyi ipar veendő figyelembe. Ezt az elvet a gyakorlatban úgy értelmezik, hogy a mennyiben a helybeli ajánlatok közül a legolcsóbb csak csekélylyel drágább a legolcsóbb nem helybeli ajánlatnál, abban az esetben a

szállitást a legolcsóbb helybeli ajánlatnak adják ki. A budapesti vállalkozók, a kik vidéki szállitások elnyeréseért pályázni szoktak, minduntalan érzik, hogy ez az elv a gyakorlatban tényleg meg van és soha nem is tettek kisérletet, hogy ez ellen felszólaljanak, mert a mi nézetünk szerint a helyi ipar jogos érdekeinek felkarolása és méltányos előnyben való részesitése ellen kifogást tenni egy magyar embernek sem szabad.

Sőt éppen mi, a kik az ország iparosérdekeinek egyetemleges képviseletére vállalkoztunk, több izben elutasitottuk azon fővárosi vállalkozók kisérletét, melylyel e rendszer ellen sorompóba szállni készültek. Minden ily esetben magunk emeltük ki a vidéki ipar fejlesztésének messzeható fontosságát s éppen a Máv. bizonyos szükségleteinek decentralizálására megkezdett mozgalmunkkal igazoltuk, hogy a vidéki ipar érdekeinek előmozditására és jogos képviseletére mindenkor kiváló súlyt kivánunk helyezni.

Megtörtént azonban az utóbbi időben, még pedig ismételten, hogy Budapesten székelő állami hivatal vagy intézet részére teljesitendő szállitás odaitélésénél, ha a legolcsóbb budapesti ajánlat és a legolcsóbb vidéki ajánlat között csak számba alig vehető csekély különbség volt is, a szállitást a némileg olcsóbb vidéki ajánlattevőnek itélték oda.

Ilyen probléma előtt áll a Máv. igazgatósága például a magyar kir. államvasutak nyugati műhelyénél teljesitendő bádogosmunkák kiadásánál, mikor a legolcsóbb budapesti ajánlat 316.008 koronára, a legolcsóbb vidéki ajánlat pedig 309.305 koronára szólt. Ugyanez az arány áll ugyanezen épület üvegesmunkáinál is.

De hasonló esetek igen gyakran fordulnak elő és normális viszonyok között alig tüntek volna föl. De a nagy munkátlanság és ipari pangás idején, a mely magában a fővárosban legerősebb nyomokat hagy hátra: a főváros iparosai kezdenek arra a tudatra ébredni, hogy nem csekély káruk ered abból, hogy a közszállitási szabályzat fönt idézett szakasza értelmében a fővárosi iparra nem alkalmazzák azt az okos és czéltudatos fogalmat, melyet a minisztertanács annak idején a helyi iparnak előnyben való részesedése érdekében bölcs előrelátással és jól megfontoltsággal törvénybe igtatott.

Miután pedig a munkanélküliség és az ipari pangás sehol sem érezhető jobban, mint székesfővárosunkban, miután egyes műhelyek régi, megállapodott munkás- és munkavezető-törzsüket is kénytelenek munka hiányában szélnek ereszteni és mert a jelenlegi viszonyok között ma már amugy is csak ritkaszámba megy egy-egy közmunka kiadása, a minek következményeit főleg az épitőiparral kapcsolatos művesiparok alig tudják elviselni:

arra kértük a miniszter urat, hogy az alája tartozó hatóságoknál odahasson, hogy az idézett közszállitási szabályzat 26. §-a a székesfőváros iparára is alkalmaztassék s ebből folyólag ott, a hol a

vidéki és a fővárosi — különben egyformán megbizható — ajánlatok között alig számbavehető különbözet mutatkozik, a fővárosi épitkezéseknél az e czélra berendezkedett helyi ipar vétessék preferenter figyelembe.

Egyes czégek hivatalos favorizálása ellen.

Egy régi kezdeményezésünk vált valóra az által, hogy a belügyminiszter úr körrendeletet intézett a törvényhatóságokhoz, melyben megszüntetni törekszik azt az anomáliát, mely ellen többször emelte föl szavát az Országos Iparegyesület, hogy t. i. a kiirt árlejtésben megjelölik azt a czéget, melynek gyártmányait szállitásra követelik.

Tudomására jutott a belügyminiszternek, hogy egyes törvényhatóságok hivatali szükségleteik fedezése czéljából kibocsátott árlejtésekben, a pályázat egyik feltétele gyanánt egyes czikkekre nézve az árlejtésben egyes határozottan megjelölt czég gyártmányának szállitását irják elő. Elismeri ugyan a miniszter, hogy a törvényhatóság önkormányzati jogából kifolyólag szabadon választhatja meg azon hazai czéget, melytől szükségleteit beszerezni kivánja, mégis, tekintettel arra, hogy a fentebb jelzett eljárást iparfejlesztési szempontból és az *egyenlő elbánás* fontos elvét tartva szem előtt, sem méltányosnak, sem a törvényhatóság érdekeivel összeegyeztethetőnek nem tartja, felhivta ennélfogva a törvényhatóságokat, tegyék megfontolás tárgyává: nem volna-e anyagilag előnyösebb, ha ezen eljárást jövőre mellőznék és a hazai gyártmány kikötésével, egyébként pedig a szabad verseny mellett szereznék be hivatali szükségleteiket.

A pályázati kiírás és a szállitás közötti spáczium.

Ebben a tárgyban a kereskedelemügyi miniszter úrhoz felterjesztést intéztünk, melyben a következőket emeltük ki:

Bátorkodunk mindenekelőtt jelezni, hogy a nekünk megküldött pályázati kiírások taralmát lapunk útján az érdekelteknek tudomására hoztuk. Ez alkalomból szükségesnek tartjuk a következőket megjegyezni:

A nevezett árlejtési hirdetmények magyar nyelven való közzététele a »Budapesti Közlöny«-ben deczember hó 11., illetve 12-ére rendeltetett el, holott a szállitás már január hó 1-én kezdendő meg. Mivel ily feltételek a mi termelési és gazdasági viszonyainknak nem felelhetnek meg, mert az idő rövidsége miatt a szükséges tájékoztató adatokat a komoly vállalkozó nem szerezheti meg és a pályázat elnyerése esetén alig marad ideje a berendezkedésre és bizonyos speczialitásokra való begyakorlására, van szerencsénk a miniszter urat arra kérni, miszerint illetékes helyen odahatni méltóztassék, hogy a jövőben az ilyen pályázati kiírások oly időben irassanak ki, hogy a szállitás elnyerése és megkezdése között legalább 2–3 hó spáczium legyen.

Más alkalommal is, egyes konkrét esetekre való utalással, a mikor egyes pályázati kiírás és a szállitási határidő között összesen *három* napi spáczium volt, a mi minden közszállitási hirdetést illuzóriussá tesz, a kereskedelemügyi miniszter urat arra kértük, hogy az illetékes többi miniszter urak megkeresése útján is odahasson, hogy az összes közhivatalok és intézeteik szükségleteik beszerzésére és munkáik kiadására vonatkozó hirdetéseiket *olyan időben tegyék közzé, hogy az érdekelt iparosoknak és más ajánlattevőknek módjukban legyen a szükséges adatokat beszerezni és ajánlatukat egyébként is kellő módon előkésziteni.*

Közszállitási tudakozódások bélyegmentessége.

Ebben a tárgyban 1900-ban fordultunk a kereskedelmi miniszter urhoz, kérve, hogy a hatósági épitkezések és egyéb munkálatok, valamint szállitások részletes feltételeire vonatkozólag a hatóságokhoz intézett tudakozódásoknak a bélyegkötelezettség alól leendő felmentése iránt a pénzügyminiszter urat megkeresni méltóztassék. E fölterjesztésünknek — sajnos — nem volt eredménye. A miniszter urnak 1902. deczember 20-ikán kelt rendeletébe azonban nem tudtunk megnyugodni és ujabb előterjesztésben emeltük ki annak az állapotnak a tarthatatlanságát, hogy a magyar iparos minden tudakozó levelét köteles felülbélyegezni, holott hasonló kötelezettség sem Ausztriában, sem semmiféle más iparosállamban nem áll fönn.

Erre az ujabb előterjesztésünkre a kereskedelemügyi miniszter ur hozzánk intézett rendeletében a következőket közli nekünk:

A közmunkák- és közszállitásokra vonatkozó tudakozódások bélyegmentessége tárgyában mult évi január hó 16-án 237. sz. alatt kelt felterjesztésére értesitem az Egyesületet, hogy idevonatkozó és a Budapesti kereskedelmi és iparkamara által is támogatott kérelmét beható megokolás mellett ismételten is ajánlottam a pénzügyminiszter úr figyelmébe.

A nevezett miniszter úr azonban utalással a fennálló szabályokra, az ily tudakozódásokat tartalmazó beadványok bélyegmentességét megállapithatónak nem találta.

Szükségesnek tartom azonban Czímet figyelmeztetni, hogy időközben több oly intézkedés történt, melyek folytán igen csekély mérvben forog fenn annak szüksége, hogy az érdekelt felek a szóban forgó tudakozódásokat a hatóságokhoz intézett irásos beadványban, tehát bélyegkötelesen tegyék meg.

A folyó évi január hó 1-től kezdve ugyanis tárczám hivatalos lapja, a »Közgazdasági Értesitő«-nek melléklapja, a »Közszállitási Értesitő« hetenként teljes szövegben közli az összes közhatósági munkák és szállitásokra vonatkozó árlejtési hirdetményeket.

Ezenkivül a tárczámhoz tartozó hatóságok, hivatalok és intézetek utasitva vannak, hogy azon versenytárgyalási hirdetményeket, melyekhez sokszorositott tervek csatolvák, a tervekkel együtt a M. kir. kereskedelmi muzeum igazgatóságának, a kereskedelmi és iparkamaráknak és az Orszá-

gos Iparegyesületnek is megküldjék, mint a mely helyeken az érdekeltek irásbeli tudakozódás esetén sem kötelesek bélyeget leróni.

Hasonló intézkedés tételére a társminiszter urakat s a törvényhatóságokat, illetőleg a belügyminiszter urat külön is megkerestem, kik is, a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr kivételével, kitől még értesitést nem kaptam, ez értelemben már intézkedtek is.

Tekintettel arra, hogy a m. kir. államvasutak ügykörében fordulnak elő rendszerint a legjelentékenyebb értékű közmunkák és közszállitások, egyidejüleg intézkedtem az iránt, hogy a nevezett intézetnél érvényben levő szállitási és épitési általános és különleges feltételek teljes gyüjteménye 1—1 példányban a M. kir. kereskedelmi muzeumnak és valamennyi kereskedelmi és iparkamarának rendelkezésére bocsáttassék.

Továbbmenő intézkedés szükségét fenforogni nem láttam, mert oly szállitások és munkák, melyeknek kiirásához a költség és munka miatt nem sokszorosítható tervek és feltétfüzetek tartoznak, úgy is rendszerint oly természetüek, hogy az érdekelt felek azokat illetőleg a hatóság, hivatal vagy intézet szóbeli felvilágositásaira vannak utalva, melyet az illetők minden érdeklődőnek amugy is mindenkor készségesen megadnak.

Bánatpénzek és óvadékok.

Egyesületünk az 1905. év végén felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszter urhoz az állami munkákra kiirt versenytárgyalásoknál letett bánatpénzek és az óvadékul visszatartott kereseti összegek késedelmes visszaadása miatt.

A kereskedelmi miniszter úr egyik régebbi rendelete értelmében a minisztériumokban tartott ajánlati versenytárgyalások alkalmával letett óvadékok legfeljebb *tizennégy nap* alatt az illető ajánlattevőknek visszaadandók. Ennek daczára megtörténik egyes minisztériumokban, hogy az óvadékokat 4—8 hétig, sőt tovább is visszatartják, a mi az illető iparosoknak érzékeny károsodásával jár. Különösen káros ez a késedelmes eljárás a kisebb iparosokra nézve, a kik jelentékenyebb tőkékkel nem rendelkeznek, a kiket tehát az óvadékul letett összeg visszatartása további vállalkozásukban megakaszthat.

Gyakori eset továbbá az is, hogy a középitkezéseknél a kereseti összegekből visszatartott jótállási biztositékokat sokáig, olykor évekig tartják vissza, a nélkül, hogy a visszatartásra ok volna, vagyis olyankor, a mikor az illető munka már végérvényesen átvétetett. Az igy visszatartott és kamat nélkül heverő összegek sok esetben a vállalati haszontól fosztják meg az érdekelt iparosokat.

Mind a két eljárás miatt több oldalról panasz tétetvén Egyesületünknél, azzal a kérelemmel fordultunk a miniszter urhoz: rendelné el saját hatáskörében, hogy az ajánlati versenytárgyalásoknál letett óvadékok *tizennégy* napon belül visszaadassanak, valamint a biztositékul visszatartott kereseti összegeknek akadály nem létében haladéktalanul kifizettessenek;

továbbá keresse meg a társminisztériumokat azonos értelmű rendelet kibocsátása iránt.

Erre a fölterjesztésünkre a m. kir. kereskedelmi miniszter úr terjedelmes leirattal válaszolt, melynek veleje a következő:

E kérelmeket illetőleg a következőkről értesitem az Iparegyesületet:

1. A bánatpénzek (versenytárgyalási óvadékok) »a hatóságok ipari és más terménybeli szükségleteinek beszerzésénél és az ipari munkálatok kiadásánál követendő szabályok (közszállitási szabályzat) 32. §-a értelmében azoknak, kiknek ajánlata el nem fogadtatott, a végleges határozathozataltól, illetve jóváhagyástól számitandó nyolcz (8) nap alatt visszaszolgáltatandók,« megjegyezvén, hogy az odaitélés iránti határozat, ugyanezen szabályzat 31. §-a szerint, rendszerint a versenytárgyalástól számitott két hét alatt és ha az odaitélés felsőbb jóváhagyást igényel, négy hét alatt hozandó és az érdekeltekkel közlendő.

Ezzel kapcsolatban megemlitem, hogy hivatali elődöm 1901. évi márczius hó 27-én 10.149. sz. a. kelt körrendeletével az összes kebelbeli osztályokat, számvevőséget, segédhivatalok főigazgatóját, nemkülönben a kereskedelemügyi tárcza alá rendelt összes állami hatóságokat és intézeteket nyomatékosan utasitotta, miszerint: »a közmunkák és közszállitások kiírására és odaitélésére vonatkozó ügyek mindenkor »soronkivül« tárgyalandók.«

Az államépitési hivatalok ügykörébe tartozó kisebb rendű munkák biztositására tartott versenytárgyalásoknál, midőn a bánatpénz közvetlenül az ajánlathoz csatoltatik, egyébként az a gyakorlat áll fenn, hogy a bánatpénzt a nem nyertes ajánlattevőnek azonnal visszaadják.

Oly versenytárgyalásoknál pedig, melyeket nagyobb munkák biztositása czéljából tartanak a nevezett hivatalok, a bánatpénzeket előzetesen az adóhivatalnál kell ugyan letenni, de az ily bánatpénzeknek gyorsabb visszautalványozása érdekében legujabban 4.723/905. eln. számú körrendeletemmel folyó évi január hó 1-től kezdve azt az ujitást léptettem életbe, hogy az árlejtések alkalmából átvett és az adóhivatalba (állampénztárba) beszállitott összes bánatpénzek kiutalását ezentul azok felszabadulása után ne kérelmezzék tőlem, hanem a kellő gondosság szem előtt tartása mellett haladéktalan gyorsasággal ők maguk utalványozzák ki számvevőségi fel- és ellenjegyzés nélkül az illető feleknek.

A mondottak folytán a bánatpénzek gyorsabb kiutalása érdekében ezuttal külön intézkedés szükségét fenforogni nem látom, megjegyezvén, hogy a közszállitások és közmunkák kiadására vonatkozó és már kész javaslat megalkotása esetén gondom lesz arra, hogy ez a kérdés is az egész vonalon egységesen s minden jogos érdek kellő méltatásával rendeztessék.

Addig is azonban minden jogos konkrét panaszt szivesen fogok orvoslás, illetve közbenjárás tárgyává tenni.

2. A mi a középitkezéseknél letett biztositékok (kauczió) ügyét illeti, e részben a tárczám ügykörében érvényes út-, hid-, vasut- és magasépitési általános feltételekben az az elv van kimondva, hogy a mely munkánál jótállás kikötve nincs, a biztositék a felülvizsgálati jegyzőkönyv jóváhagyása, illetve a talált hiányok pótlása után azonnal kiadandó.

A kisebb, vagyis 1.000 (egyezer) korona értéket meg nem haladó biztositékok kiutalása tekintetében, a melyek jótállási határidővel nem terhelt munkálatokra vagy szállitásokra vonatkoznak, a már emlitett 4.723/905. eln. számú körrendeletemmel szintén akként intézkedtem, hogy az államépitészeti hivatalok ezeket, ha felszabadulnak, maguk utalványozzák ki a feleknek, számvevőségi fel- és ellenjegyzés nélkül.

A mennyiben az illető épitkezésnél jótállás van kikötve, ugy a biztositék, a jótállás lejárta után tartandó utófelülvizsgálat kedvező eredménye esetén azonnal kiadandó.

A jótállás tartamát a részletes feltételek állapitják meg, de ennek lejárta előtt a vállalkozó az utófelülvizsgálat elrendelését az illető hatóságnál kérni tartozik.

Az utófelülvizsgálat iránt hozzám intézett kérelmek késedelem nélkül elintéztetnek.

Tárczámat nem érintheti az a panasz sem, hogy a kereseti összegekből visszatartott biztositékok olykor évekig tartatnak vissza, mert arra, hogy a kereseti összegekből, az alapbiztositék kiegészitése czéljából, bizonyos összeg visszatartassék, igen ritkán van eset; a kereseti részösszegekből visszatartani szokott 5 százalékos »felülvizsgálati részletek« pedig már a felülvizsgálati jegyzőkönyv jóváhagyása után a végjárandósággal együtt kiadatnak.

Megjegyzem egyébként, hogy a biztositékok többnyire nem készpénzben, hanem kamatozó értékpapirokban tétetnek le, vagy a készpénzbiztositékok ilyenekkel kicserélhetők ugy, hogy ezáltal a kamatveszteség kikerülhető.

A társminiszter urak tárczái körében előforduló épitkezések utófelülvizsgálati ügyei, a mennyiben közvetitésem kikéretik, a tárczám körében érvényes elvek szerint bonyolittatnak le.

A mostani eljárás mellett azonban, midőn az illető államépitészeti hivatal az utófelülvizsgálati jegyzőkönyvet még oly esetben is, midőn az utófelülvizsgálónak a biztositék kiadása ellen nincsen észrevétele, felülbirálat végett hozzám terjeszti fel, vagy az illetékes miniszter ur ugyanazt hozzám teszi át. A jótálláshoz kötött épitkezézéseknél tényleg előfordulhat az az eset, hogy a biztositékok hosszabb ideig tartatnak vissza.

Erre való tekintettel addig is, mig ez a kérés a már emlitett törvényjavaslat megalkotása után egységesen s minden érdeket kielégitőleg rendezhető lesz, egyidejüleg ajánlottam az illető társminiszter

uraknak, hogy jövőben a biztositékok kiutalása iránt a hozzájuk felterjesztett utófelülvizsgálati jegyzőkönyvekben foglalt javaslatok alapján véleményem kikérése nélkül intézkedjenek minden oly esetben, midőn az utófelülvizsgáló részéről a biztosíték kiadása ellen észrevétel nem tétetett.

A mennyiben az illető miniszter urak erre hajlandók lesznek, ugy az államépitészeti hivatalokat e tekintetben is megfelelően utasitani fogom.

Minthogy pedig a vallás- és közoktatásügyi, földmívelésügyi és honvédelmi miniszter urak az utófelülvizsgálatokat rendszerint saját szakközegeik által szokták végeztetni, ezen miniszter urakat egyidejűleg az iránt kerestem meg, hogy a biztositékok kiadására nézve oly esetekben, midőn a biztositék kiadása ellen az utófelülvizsgáló részéről észrevétel nincs, a biztositékok kiutalása iránt ugyancsak soron kivül intézkedjenek.

Ilyen értelemben intézett a miniszter ur körrendeletet az államépitészeti hivatalokhoz.

***

E tárgygyal kapcsolatban emlitjük meg, hogy *Bleier* Ármin tagtársunk, a gurahonczi czementgyár igazgatója, abból az alkalomból, hogy a közszállitásokra vonatkozó szabályrendelet kibocsátása elkészült, a következő javaslatot terjesztette be hozzánk:

Versenytárgyalásokhoz szükséges bánatpénzt a versenyző fél rendszerint valamely banktól szerez be. A bank ezért jutalékot számit fel. Miután minden ajánlathoz külön-külön bánatpénz melléklendő, néha egy-egy bank ugyanezen versenytárgyaláshoz az óvadékot kétszer, vagy többször letenni kénytelen s ezzel fölösleges tőkebefektetés és költségtöbblet áll elő.

Javaslatom, hogy egy-egy versenytárgyalásnál *több pályázó tehessen le egy óvadékot, ugy, hogy ezen óvadék aztán azon ajánlattevő biztositékául szolgáljon, ki a vállalatot elnyeri.* Ily módon kevesebb fölösleges költség fogja sujtani azon pályázókat, kik az árlejtéstől elesnek.

A javaslatot illetékes helyen figyelembe ajánlottuk.

Sérelmek a közszállitások körül.

Kétféle sérelmek fordulnak elő a közszállitások körül. Olyanok, a melyeket a törvény orvosol és olyanok, a melyekre a törvények sem nyujthatnak gyógyitó balzsamot. Az előbbieket rendes úton tudjuk orvosolni, a mennyiben igénybe vehetjük a hatóságokat. Az utóbbiakra nézve az a fölfogásunk, hogy ezeket csak a *nyilvánosság* és maga a társadalom képes talán némileg orvosolni.

Az előbbiekkel nem kell a nyilvánosság előtt foglalkozni, csak ha eklatáns esetekről van szó. Az utóbbiak pertraktálására hivatalos

közlönyünkben rovatot nyitottunk, abban a hiszemben, hogy sok elharapódzott abuzust lehet majd ez úton orvosolnunk. Egy ideig csak eseteket soroltunk föl, személyek nélkül, de mellőzhetlennek látszott, hogy a sérelmek teljes földeritésére is rátérjünk.

Első sorban *a hazai iparnak eklatáns esetekben való mellőzése* miatt szólaltunk föl és sok konkrét esetben közöltük az idevonatkozó panaszokat, melyeket megfelelő eljárás végett iparpártolási osztályunkhoz is átutaltunk, mely, a hol lehetséges volt, el is járt e sérelmesnek vélt esetekben.

Társegyesületeinkkel karöltve erélyesen léptünk föl egy *közös vasut ellen*, mely *waggonszükségleteit* külföldön kivánta beszerezni. Eljárásunk, sajnos, nem vezetett eredményre, mert a miniszter úr nem exponálta magát a magyar ipar érdekében, habár arra utaltunk, hogy az az elvi eljárás, mely szerint egymástól teljesen eltérő szerkezeteknek az árakban egyszerű összehasonlitásából már a hazai ipar ellen irányuló döntés hozatott, nemcsak egyenesen sérelmes, hanem a minisztériumban eddig gyakorolt eljárással is teljesen ellenkezik.

Mindössze azt értük el, hogy a miniszter úr a tipusok egyszerűsitésének és egyöntetűségének keresztülvitelét rendelte el.

Számos panasz érkezett hozzánk a miatt, hogy *osztrák gyárak egyes magyar ipartelepeket megszereznek*, vagy *fióktelepeket* rendeznek be azzal a czélzattal, hogy közszállitásoknál *mint magyar gyárak* szerepelhessenek. Itteni telepükön azonban a gyártást csak éppen a látszat kedveért folytatják, Ausztriában készittetik árúikat, melyeket az illető telepre küldenek s innen mint magyar gyártmányt expediálják a magyar konkurrenczia ellen.

Ezek tárgyalása során kifejeztük azt a várakozásunkat, hogy a legközelebb életbeléptetendő iparfejlesztési törvénynek a közszállitásról rendelkező intézkedései módot fognak nyujtani a szigorúbb ellenőrzésre és ennek révén a panaszolt visszaélések megszüntetésére.

A miniszter úr egy konkrét panasz alkalmából értesitett bennünket arról, hogy gondja lesz arra, mikép állandó letelepedések látszatával biró ideiglenes vállalkozások által a hazai iparosok csorbát ne szenvedjenek. E czélból a kereskedelmi miniszter úr a pályázatokat éber figyelemmel fogja kisérni s úgy a maga részéről intézkedett, valamint a társminisztereket is felkérte, hogy oly vállalatok, melyekre nézve alapos gyanu forog fenn az iránt, hogy azok *csakis valamely külföldi vállalatnak* a kedvező viszonyok kihasználása czéljából létesitett ideiglenes fióktelepei — szállitások biztositásával lehetőleg figyelmen kivül hagyassanak. A miniszter úr végül kijelentette, hogy e tekintetben számit az Egyesület oly irányú támogatására, hogy a mikor az Egyesületnek ily kétes jellegű czégekről tudomása lesz, erről neki jelentést tesz. E leiratot lapunkban közölve, felhivtuk tagtársainkat s általában az érdekelteket, a kiknek a miniszter úr leiratában jelzett »kétes jellegű vállalatokról« tudomásuk lesz,

hogy erről a megfelelő intézkedések megbeszélése végett mielőbb tegyenek jelentést az Iparegyesület igazgatóságának. Sőt egyben irodánkat is utasitottuk, hogy e kérdést állandóan tartsa evidencziában és alkalmas időben, illetékes helyen tegyen előterjesztést a jelzett visszaélések lehető orvoslása érdekében.

Ezenkivül többször volt alkalmunk vármegyei és városi hatóságok, de egyes nagyobb iparteleptek vezetőségeit is figyelmeztetni a közszállitási szabályzat ellen és *a hazai ipar pártolása ellen elkövetett vétségeikre,* néha eredménnyel, néha azonban az üzleti lebonyolitások olyan stádiumában, a mikor közbelépésünk már elkésetten érkezett.

Mert bár általánosságban a viszonyok javultak, sokszor még ott vagyunk, a hol az iparpártolás alfáját először hangoztattuk, bátortalan, csüggeteg módon…

A vállalkozók összejátszása ellen.

Abból az alkalomból, hogy a székesfőváros tanácsa intézkedéseket vett tervbe a vállalkozók összejátszása ellen, Egyesületünk a székesfőváros tanácsához a következő beadványt intézte:

A hirlapokból szereztünk tudomást arról a szabályrendeletről, a melyet a tekintetes tanács a vállalkozók összejátszásának meggátlására kiván életbeléptetni.

Távol lévén tőlünk az a szándék, hogy a főváros kezelési ügyeibe avatkozzunk, nem kivánunk megjegyzést tenni a tervezet azon részeire, a melyek — bárha igénytelen nézetünk szerint nem fognak czélirányosaknak bizonyulni — elsősorban a fővárosnak, mint megrendelőnek és mint szerződő félnek, egyéni szempontjából birnak fontossággal. De annál is inkább tartjuk kötelességünknek, hogy teljes őszinteséggel nyilatkozzunk a tervezet egy oly pontjára nézve, mely, ha életbelépne, igenis alkalmas volna arra, hogy közszállitási szisztémánk erkölcsi nivóját igen mélyre leszállitsa és a tisztességes pályázókat a székesfőváros árlejtéseiből a limine kizárja, amugy is sulyos küzdelmekben viaskodó iparunkat tönkre téve. Értjük pedig ez alatt a tervezetnek azon pontját, a mely szerint az *árlejtést követő 15 napon belül pótajánlatot lehetne beadni, a melynek alapján ujabb árlejtés rendeltetnék el.*

Teljesen értjük és méltányoljuk a tervezetnek azt az intenczióját, a mely a pályázók esetleges tulkövetelései ellen kivánja a székesfőváros közönségét védelmezni, de úgy tudjuk, hogy ez az intenczió teljesen érvényesül az árlejtési feltételek azon pontjában, a mely a tekintetes tanácsnak a megtartott árlejtés eredményével szemben a feltétlenül szabad rendelkezésnek, tehát szükség esetén egy ujabb tárgyalás elrendelésének jogát is biztositja. A tekintetes tanácsnak tehát módjában volt már eddig is, hogy a fővárost illetéktelen megkárositás ellen megóvja a nélkül, hogy oly eljáráshoz kellene folya-

modnia, a melyet valamennyi nyugoti állam már régen kiküszöbölt s a mely csak a keletnek erkölcstelen viszonyai között volt képes magát fentartani.

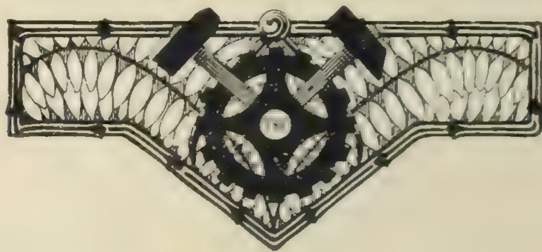
Ha a költségvetés szövege világosan, minden kételyt kizáró módon van megfogalmazva, ha a tervek vagy minták szabatosak és félremagyarázásra nem adnak alkalmat, ha végre az egységárak megállapitása a pályázóra van bizva — minden szakértőnek módjában áll ajánlatát a lehető legpontosabb számitás alapján oly haszon kiszámitásával megtenni, a milyent az illető magának biztositani kiván. Az esetleges pótajánlatra tehát más oka az elbukott pályázónak nem lehet, mint az, hogy a munkát vagy szállitást magának minden áron, haszon nélkül, vagy veszteségre is biztositani kivánja, számitva arra, hogy vagy silányabb szállitással, vagy más módon kárpótolja magát.

A fővárosnak, mint konzumensnek pedig legkiválóbb érdeke, hogy szolid munkához, tisztességes, korrekt szállitáshoz jusson — ezt pedig nem azoktól a pályázóktól fogja megkapni, a kik vaktában mennek bele a vállalatba, talán csak azért, hogy még egy ideig a csőd elől meneküljenek, hanem azoknál, a kik eleve komoly számitással lépnek a versenytérre. Mint elsőrangú erkölcsi testületnek pedig, az volna nézetünk szerint a fővárosnak feladata, hogy a fejetlen és a számitás nélküli vad konkurrencziát, a melyre iparosainkban a kelleténél nagyobb hajlandóság mutatkozik, lehetőleg szük mederbe szoritsa és ne provokáljon saját intézkedései által oly praktikákat, a melyek egyrészt igen alkalmasak arra, hogy a tisztességes, magát megbecsülő iparost a pályázattól távol tartsák, másrészt pedig a legerkölcstelenebb üzelmeknek nyissanak utat.

Egy régibb keletű beadványunkban bátorkodtunk már arra az angolországi eljárásra utalni, a mely a kiadás alá kerülő szállitások értékét előre pontosan megállapitva, szigorú titoktartás mellett megvonja fel- és lefelé azokat a határokat, a melyeken belül a tisztességes konkurrenczia mozoghat s nem itéli oda a szállitást vagy munkát olyan pályázónak, a kinek ajánlata a megállapitott legolcsóbb áron, tehát a tisztességes kivitel lehetősége által vont határon alul marad. Bár be kell ismernünk, hogy ezen intézkedés a mi fejletlen viszonyaink között alig vezethetne czélhoz s inkább visszaélésekre adna alkalmat, mégis nagy fontosságot tulajdonitunk minden olyan hatósági intézkedésnek, a mely az ármegállapitásnak a szállitmány tényleges értékéhez való alkalmazkodását elősegiti s a mig egyrészt a fogyasztó hatóságot a megkárositástól megóvja, másrészt elejét veszi minden, a tisztességes konkurrencziának lehetetlenné tételére irányuló törekvésnek, a mely rossz anyagnak, selejtes munkának az olcsó ajánlat örve alatt való becsempészésében nyilvánul.

Ha tehát a tekintetes tanács egyrészt a pályázatok alapjául szolgáló tervek és költségvetések oly pontos és minden félremagyarázást

kizáró kidolgozásáról gondoskodik, hogy azok alapján a pályázó pontos számitást végezhessen s az utólagos elmagyarázások révén sem pótkövetelésre reményt, sem a kalkuláltnál nehezebb munkától való félelmet ne táplálhasson, ha továbbá az eljárás egyszerűsitése és a fizetések és leszámolások gyorsitása révén a pályázatot minden tisztességes iparosnak lehetővé teszi; ha végre a tekintetes tanács saját közegei által eleve megállapittatja saját használatára a tényleges költségeket s ezek alapján képes lesz a pályázatoknál beérkező ajánlatok értékét induktiv alapon megállapitani: azok egymás közötti összehasonlitásától függetlenül, abszolute nem lesz arra szüksége, hogy a versenytárgyalás eredményének el- vagy el nem fogadását mástól, mint saját belátása alapján hozott határozatától tegye függővé; nevezetesen mellőzhetőnek fogja tekinthetni a tervezet azon intézkedését, a mely szerint a pályázó nem a saját kalkulusa alapján, hanem a tisztességes konkurrens leliczitálása révén juthasson a szállitáshoz.

FORGALOM, KIVITEL.

Vasuti ügyek.

saknem szükségtelennek látszik külön hangsúlyoznunk, hogy Egyesületünk a közgazdasági életnek egy olyan fontos tényezőjét, mint az államvasut, állandóan élénk figyelemmel kisérte. Számtalan esetben közbenjárt egyes felmerült adott esetekben, de különösen behatóan foglalkozott azokkal a kérdésekkel, melyek a közgazdasági életet egyetemesen érdeklik. Az előbbiek ismertetése nem tartozván ide, e helyen csak az általános érdekű javaslatok, kezdeményezések, közreműködések ismertetésére szoritkozunk, melyeket a következőkben foglalunk össze:

Az 1896. évben rendezett ipari kongresszus az ipart érdeklő különböző kérdések között szóvá tette a különböző vasuti kérdéseket, első sorban az

iparvágányok

ügyét is. Minthogy e kérdésben magán a kongresszuson egyöntetű vélemény nem alakult ki, Egyesületünk körlevélben kereste meg az érdekelt iparosokat, hogy az iparvágányokra vonatkozó észrevételeiket adják elő.

Erre a felvihásra a megkérdezett iparvállalatok részéről a következő főbb kivánalmakat közölték velünk:

1. Kivánatos volna, hogy módosittassék az iparvágányszerződéseknek az a feltétele, hogy abban az esetben, ha a vasutnak a főállomás átalakitása miatt, vagy bármely más okból az iparvágány által elfoglalt területre szüksége van, vagy az iparvágány csatlakozását átalakitani, vagy módositani kellene, az iparvágánytulajdonos a csatlakozás módositását minden kártéritési igény nélkül türni és

az abból felmerülő költségeket megtériteni tartozik. A módositandó feltételben határozottan ki kellene mondani azokat az okokat, a melyek folytán az iparvágány csatlakozásának áthelyezése meg van engedve; továbbá, hogy az áthelyezésnek és átalakitásnak olyan módon kell történnie, hogy abból az üzemre akadály ne származzék.

2. Módositandó volna az a határozmány, hogy az iparvágánybeli létesitmények fentartásának, áthelyezésének és eltávolitásának számláit a vasut egyoldalúlag állapitja meg és az ily költségekről felállitott számadások sem a jogczím, sem a mennyiség tekintetében a fél által nem kifogásolhatók.

3. A kocsiknak az iparvágányokon való kisiklására vonatkozó határozmány kiegészitendő volna olyképpen, hogy az iparvágány-tulajdonos a kisiklásnak idejekorán való bejelentése által az időközben bekövetkezett balesetek következményei alól is felmentessék, valamint, hogy a kártéritési igények csak annyiban legyenek érvényesitendők, a mennyiben a tulajdonost beigazolhatólag mulasztás terheli.

4. Szükséges volna, hogy az iparvágány-szerződésekbe ismét felvétessék az a régebben fennállott feltétel, melynek értelmében a kocsiégés által támadt károk viselése alól az iparvágány-tulajdonos felmentessék, ha az égésről az állomásfőnöknek 3 óra alatt jelentést tesz.

5. A vasut felelősségét illetőleg kivánatos volna annak felvétele, hogy a vasut felelőssége érkező árúknál azoknak átadásáig terjedjen.

6. Megszüntetendő volna a ki- és berakodási időre vonatkozó minden megszoritás.

7. Méltányos volna, hogy az iparvágány-tulajdonosnak azon árúk után, melyek ki- és berakása a díjszabási határozmányok alapján a vasut által eszközlendő, a be- és kirakási illeték megtérittessék, továbbá, hogy az árúk fel- és lerakásáért, a mennyiben ez nem a vasut által eszközöltetik, illeték ne számittassék.

8. Módositandó volna az a határozmány, hogy az elszállitandó árúk az illető kocsi megrakásának befejeztével egyidejűleg adandók fel.

9. Mellőzendő volna a raksúly 50%-án alul megterhelt és ürterületileg sem teljesen kihasznált kocsikra vonatkozó intézkedés és kimondandó volna, hogy az iparvágánytulajdonos csak azon hiányokért és károkért felelős, melyek beigazolhatólag helytelen berakás folytán keletkeznek.

10. A malmok részéről az a speciális kivánság nyilvánult, hogy a vasut őrlemények részére csakis erre feltétlenül alkalmas kocsikat bocsásson rendelkezésükre.

Gondoskodni kellene arról, hogy oly kocsik, melyekben erős szagú anyagok szállittattak, őrlemények fuvarozásából kizárassanak és oly waggonok, melyek külsőleg hibásak és javitásra szorulnak, a további használatból rögtön kivonassanak.

11. Minthogy a teljes kocsirakományi árúk föl- és lerakását az iparvágánytulajdonosok saját közegeikkel és saját költségükön végeztetik, a 100 kilónként díjszabás szerint fizetendő 1 kr. fel- és lerakási díj részükre úgy, mint régebben történt, visszatéritendő volna.

12. Gondoskodni kellene a teherkocsiállomány elégtelensége következtében az iparvágánytulajdonosokat gyakran érzékenyen sújtó viszszásságok megszüntetéséről.

13. A kocsiknak az ipartelepekre való kiállitásáért beszedett díj eltörlendő, vagy legalább leszállitandó volna.

14. Hasonlóképpen leszállitandó volna a kocsiknak naponkénti álláspénze, a »német vasutak igazgatósági egyesülete« egyezsége szerint.

15. A darabárúk elszállitása tetszés szerinti mennyiségekben, a mint a napi forgalom magával hozza, engedélyeztessék és hogy az iparvágánytulajdonos czímére érkező darabárúk behozataláért külön díj fel ne számittassék.

E kivánalmakat az Egyesület 1897-ben terjedelmes memorandumban összefoglalva terjesztette a kereskedelemügyi miniszter elé.

* * *

1899-ben az Országos Iparegyesület kérdőívet bocsájtott ki tagjaihoz, melyben az önálló magyar vámtarifa előkészitésére vonatkozó álláspontjukat kivánta megismerni. E kérdőívre beérkezett válaszokban sok érdekes anyag volt a

vasuti szállitási díjakra

vonatkozólag. Ezeket igazgatóságunk egy, a kereskedelmi miniszter urhoz intézett fölterjesztésben a következőkben foglalta össze:

I. *A szappangyártás* köréből az a kivánság merült föl, hogy 1898. január 1-én életbeléptetett az a rendelkezés, a mely szerint a szappant gyüjtőkocsiban az *A)* osztályú olcsó tarifa szerint lehet szállitani, visszavonassék. Az érdekeltek szerint ugyanis az olcsó szállitási díjak lehetővé tették az osztrák gyárak versenyét, a mely annyira lenyomta a szappan árát, hogy az előállitási költségeket sem fedezi.

II. *A gyufagyártás* érdekében mindenekelőtt a legfontosabb nyersanyagokra, igy a nyirfatörzsekre és hasábfára, továbbá a készárúra nézve fennálló szerfölött magas szállitási díjtételek leszállitását mondják kivánatosnak a beérkezett vélemények. Anomáliának mondják, hogy a magyar királyi államvasutak nyirfatörzseket és hasábfát, melyek feldolgozása több mint 50% hulladékkal jár, ugyanazon díjtétel mellett szállitják, mint például deszkákat és egyéb, már iparilag feldolgozott faárúkat, melyeknek további feldolgozása már csak csekély, vagy éppen semmi anyagveszteséggel sincs egybekötve. E tekintetben lényeges megkülönböztetést kellene tenni, a mint ez az osztrák vasutakon régen be van hozva. Éppen olyan hátrányos az I. darabárú-osztály alkalmazása gyufákra, minthogy ez a díjtétel semmiképen sem áll arányban a czikk alacsony értékével. 100 kg. közönséges gyufa piaczi értéke ma körülbelül 17 frt és szállitása például Budapestről Kolozsvárra 2 frt 55½ kr., tehát az érték 15%-a; rövidebb viszonylatokban

ezen arány még emelkedik. Felhozzák továbbá, mint az osztrák ipar térfoglalásának egyik okát, azt is, hogy az osztrák gyárak az osztrák vasutakon tetemes refakcziákat élveznek. Erre nézve jellemző, hogy pl. Gráczból Szarajevóba egy kocsirakomány gyufa, kizárólag vasuton, olcsóbban szállitható, mint Eszékről, holott Eszéktől Bródig, illetve Sickovacig hajón megy az árú.

III. *A keményitőgyártás* föllendülése érdekében az a kivánság merült fel, hogy a Balkán államok irányában alkalmazott magas díjtétel leszállittassék. Ennek a kivánságnak megokolása czéljából utalunk arra a körülményre, hogy a keményitő fuvardíja sokkal magasabb, mint a répaczukoré.

IV. *Az olajgyártásra* vonatkozó szakvélemények a repcze fuvardíjának leszállitását kivánják.

V. *Az enyvgyártás* érdekében az az óhajtás nyilvánult, hogy a csontok fuvardíja a II. kivételes díjtétel szerint számittassék.

VI. *A malomipar* részéről felszólalás történt a refakczia-rendszer és egyes szállitási irányok kedvezményezése ellen, a mely az érdekeltek szerint elvonja az iparág természetes fejlődésének lehetőségét. Károsnak mondják továbbá a nyersanyag szállitásának a gyártmánynyal szemben való kedvezményezését, a mely a viziuttal való versenyzés czímén történik. Ezeknek megszüntetése mellett azt kivánják még, hogy megfelelő díjszabási intézkedésekkel az idegen szén behozatalát lehetővé tegyék, továbbá a belföldi, alacsony értékű szeneket alacsonyabb díjszabási osztályba sorozzák.

VII. *A likőrgyártás* szempontjából az utóbbi időben tetemesen fölemelt szállitási díjak helyett, a hazai gyárosok részére a régi díjak visszaállitását kivánják a szakvélemények s ezt azzal okolják meg, hogy a magas díjtétel az osztrák és külföldi gyártmányoknak nem árt, mivel nagyobbára fényüzési czikkeket importálnak; ellenben a magyar gyárosok leginkább ugynevezett konzumczikkeket készitenek, a melyek a nagyobb szállitási díjat nem birják el.

VIII. *Az agyagipar* érdekében a vasuti fuvar leszállitása mondatik kivánatosnak, kiemeltetvén, hogy a magas díjtétel a kivitelt is akadályozza.

IX. *A butoripar* köréből beérkezett szakvélemények szintén a magas vasuti szállitasi díjat jelölik meg, mint az iparág föllendülésének egyik akadályát. A díjtételek az árú értékének körülbelül 15%-át teszik ki. Azt állitják, hogy éppen Kelet felé magasabbak a viteldíjak s többet tesznek innen Belgrádig és Prágáig, mint Hamburgig. A szétszedett, de különben egész garniturákat képviselő árúrészletek sokkal drágábban szállittatnak, mint a montirozott (összesrófolt) butordarabok, melyek sem a vasuti kocsi térfogatának, sem hordképességének kihasználását nem engedik. Az elv, mely szerint e kettős díjtétel behozatott, alapjában téves, mert éppen a szétszedett butoroknál nagyobb az itthon fizetett munkabér, mint az összesrófoltnál, mivel a szétszedett butor a. becsomagolás előtt ugyis összesrófoltatik és csak azután szedetik szét.

X. A vasuti fuvardíjak előnyös szabályozását óhajtják a *bőripar* köréből érkezett nyilatkozatok is.

XI. *A bőröndösipar* részéről az a vélemény nyert kifejezést, hogy az iparág föllenditését gátolja sok esetben — és ez különösen a kivitelnél érezhető, — hogy vasutaink a bőröndárúkat mint első osztályú czikket tarifálják és ez igen gyakran lehetetlenné teszi különösen a nagy és olcsó fabőröndök eladását, mert a fuvardíj az érték 25%-át teszi.

XII. *A papirosgyárak* egynémelyike a rongy vasuti fuvardíjának leszállitását kivánja, az ipar versenyképességének fokozása szempontjából.

XIII. *A lenárúgyártás* érdekében a Németországból behozott fehéritő gépek fuvardíjának leszállitását kérik.

XIV. *A pokrócz, darócz és hasonló durva árúk* gyártása köréből a fuvardíj leszállitását azzal a megokolással kérik, hogy a messzebbre való elszállitásnál a magas fuvardíj, a mely e durva árúra éppen akkora, mint a selyem és hasonló finom árú fuvardíja — e súlyos gyártmányt rendkivül megdrágitja.

1903-ban több egyesületi tag panaszára felszólaltunk

az államvasuti beadványok bélyegkötelezettsége

ügyében. Tagjaink felpanaszolták ugyanis, hogy a m. kir. államvasutakhoz intézett üzleti levelekre okmánybélyeg felragasztását követelik s a felbélyegzés elmulasztása esetén a bélyeghiányról leletet vesznek fel. A felszólalók ezt sérelmesnek találták, abból indulván ki, hogy a m. kir. államvasutak nem hatóság, hanem az állam üzleti vállalata és igy az intézettel folytatott levelezések hatóságokhoz intézett beadványoknak nem tekinthetők.

A felszólalás következtében felterjesztést intéztünk a kereskedelemügyi miniszter urhoz és egy olyan rendelet kiadását provokáltuk, a mely tételenkint pontosan megjelöli, hogy milyen esetekben van joga az államvasutaknak bélyeg felragasztását követelni és milyen esetekben nem. Ezzel sikerült végét vetnünk egy olyan bizonytalan állapotnak, a mely örökös surlódásokra adott okot az államvasut és a szállitó felek között.

Egyesületünk már régebb idő óta több izben lépéseket és konkrét előterjesztéseket tett

a vasuti bérletjegyek reformja

érdekében. A panaszok lényege, melyekre az Egyesület a közbelépésre indittatva érezte magát, az volt, hogy a Máv.-ra nézve rendszeresitett bérletjegyek csakis a m. kir. államvasutak *összes vonalaira* s csakis *az egész naptári évre* voltak válthatók, a mi az érdekelt körök s különösen a kereskedelmi utazók igényeit ki nem elégitette.

Többszöri felszólalásunk alapján a kereskedelmi miniszter, belátva, hogy a m. kir. államvasutaknak egy évtized óta változatlanul fennálló bérletjegy-rendszere szűk korlátok között mozog és gazdasági életünk fejlődésének immár meg nem felel, ezt a régóta vajudó ügyet 1905-ben megoldásra juttatta, a mennyiben a m. kir. államvasutak bérletjegy-rendszerét tágabb alapokra fektette.

Az ujitás lényege, mely Egyesületünk kezdeményezésére létesült, abban áll, hogy 1906. évi január hó 1-től kezdve az államvasutak összes vonalaira nemcsak egész évre, hanem fél évre és fél hónapra szóló, továbbá ugyanazon czég két alkalmazottja által közösen használható

bérletjegyek is adattak ki. E mellett ugyancsak a mondott időponttól kezdve bizonyos alapdíj fejében oly arczképes igazolványok rendszeresittettek, melyek alapján a menetdíjnak csak fele fizetendő.

Szintén 1905-ben kezdett Egyesületünk

a vasuti árúfuvarozásra vonatkozó nemzetközi egyezmény

ügyével is foglalkozni. A vasuti árúfuvarozásra vonatkozó szerződések tudvalevőleg az 1892. évi XXV. t.-czikkbe iktatott berni nemzetközi egyezményen alapszanak, melynek szabályai lényegesen eltérnek a kereskedelmi jog igen sok tételétől. Mikor ez az egyezmény 1906-ban revizió alá vétetett, Egyesületünk szükségesnek látta, hogy felemelje szavát és több olyan módositásnak keresztülvitelét kérje, a melyek a fuvarozó közönség érdekeit vannak hivatva szolgálni. Az Egyesület kivánságai röviden összefoglalva a következők voltak:

a) A mennyiben a fél utirány-megjelölést a fuvarlevélen nem alkalmaz, a vasut azon utirányt köteles választani, melyen a díjszabások szerint a legolcsóbb fuvardíj érhető el. E választás következményeiért a vasutakat a rendes fuvarozó gondossága terheli.

b) Az utánfizetési és visszatéritési határidő egy évről három évre terjesztessék ki, minthogy a felek a fuvarleveleket gyakran kénytelenek adó- vagy vámügyekben, avagy állami szállitásoknál, számláikkal állami hivataloknak bemutatni, hol ezek rendszerint hoszszabb időn át tartatnak vissza és az egy év nem elegendő arra, hogy a felszólamlásokat idejekorán benyujthassák.

c) Mondassék ki, hogy a szállitási határidő szünetel a vám, adóhivatali vagy rendőri kezelés tartama, valamint a vasut vétkessége nélkül beállott oly forgalmi zavar tartama alatt, mely által a fuvarozás megkezdése vagy folytatása időlegesen akadályozva van. Ily esetben azonban köteles a vasut a feltartóztatás okát, helyét és tartamát a fuvarlevél előlapjára rájegyezni, minek elmulasztása esetén nem hivatkozhatik a szóba jövő feltartóztatási akadályokra. Ennek az intézkedésnek javaslatba hozatala szükségesnek mutatkozott azért, mert egyrészről a vasutat nem lehet felelőssé tenni a nem általa okozott késedelmekért, másrészt azonban jogosan el lehet várni tőle, hogy közölje a szállitó féllel, hogy hol keresse a késedelmek okát.

d) Az eredetileg 7 napban megállapitott, majd a javaslat szerint 14 napra kiterjesztendő felszólamlási határidő, a mely még mindig rövidnek mutatkozik, hat hétre emeltessék föl.

Mindezen javaslatokat Egyesületünk a kereskedelemügyi miniszterhez fölterjesztette azzal a kérelemmel, hogy a nemzetközi konferenczián azok keresztülvitelét kiküldöttei útján szorgalmazza.

Egyesületünk, különösen a magyar vasutak államositása idejétől kezdve, nagy súlyt helyezett arra, hogy azt a védelmet, a melyet iparunk vámsorompó hiján nélkülözni kénytelen, más úton, főleg pedig

a vasuti szállitás terén adható kedvezmények

alakjában kapja meg. Igen gyakran volt alkalmunk egyes iparágak fejlesztése érdekében a kormány elé járulni azzal a kéréssel, hogy bizonyos útirányokban a magyar iparterinékek vasuti szállitását olyan mértékben könnyitse meg, hogy ez által az osztrák termékekkel szemben versenyképessé váljanak. 1906-ban, a koaliczíós kormány megalakulása alkalmával, a kereskedelmi miniszter mindjárt hivatalba lépésekor felvette programmjába az e tárgyban követett rendszer reformját és hogy a gyakorlati élet kivánságaival is számolhasson, tanácskozás elé vitte a kérdést. A három napig tartó tanácskozáson az érdekelt hivatalos körökön kivül résztvett valamennyi ipari érdekképviselet is. Egyesületünk képviseletében *Gelléri* Mór igazgató jelent meg az ánkéten, a ki mindjárt az első napon azt a kijelentést tette, hogy a jelenlegi közgazdasági viszonyok között a nagynehezen kivívott tarifális előnyök enyhitését nem helyesli ugyan, de miután minden érdekelt iparág képviselve van, nincs oka az ezek képviselői által elfogadott javaslatokat ellenezni.

A széles köröket érdeklő tanácskozásról az alábbiakban számolunk be:

Az értekezleten *Szterényi* József államtitkár elnökölt. Részletesen ismertette a miniszter intenczióit és azt az irányt, melyet e kérdésben követendőnek vél. Egyuttal tájékoztatta az értekezlet tagjait az iránt, hogy az előterjesztendő tarifajavaslatok tekintetében a miniszter még nem foglalt semmiféle állást, e javaslatok ma még csak a magyar államvasut javaslatai, tehát szóljanak hozzá az érdekeltek korlátlanul, hogy a magyar államvasut és a közgazdaság érdekei lehetőleg összhangba legyenek hozhatók.

Az első napon tárgyaltatott a czukoripar (nyers és finomitott czukor), a fonó-szövőipar, a vegyészeti és vas-gépipar. Az értekezleten mind a négy csoportot illetőleg teljes megegyezés jött létre a minisztérium és az érdekeltség képviselői között.

A második napon a czukorrépa és répaszelet, az élelmiszerek kivitele és fakiviteli csoportok tárgyaltattak. A répát és szeleteket illetőleg ugy a mezőgazdasági, mint az ipari érdekeltség a leghatározottabban állást foglalt a tarifák változása ellen, minélfogva az értekezlet az erre vonatkozó javaslat elvetését ajánlotta. Az élelmiszereket illetőleg megállapodás jött létre.

A harmadik napon a fadíjszabások kérdését tárgyalták, továbbá azt a kérdést, hogy fentartassanak-e a gabonára fennálló vizi versenytételek továbbra is, vagy pedig csak a nyári hónapokra korlátoztassanak-e? Az értekezleten kialakult nézet szerint ez utóbbi kérdés az államvasutak tarifapolitikájának revideálása alkalmával fog véglegesen eldőlni, mivel meg kell változtatni az eddig követett ama politikát, hogy az államvasutak a viziutakkal versenyezzenek. Tárgyalta továbbá az értekezlet a Fiumén át vámkülföldi vaskivitelre

fennálló kedvezmények tételeit. Mindezen kérdéseket részletesen megvitatták a fakivitel lehető fentartása érdekében, valamint a hazai malomipar közgazdasági érdekeinek megvédése szempontjából. Kétségtelen, hogy e kezdeményezésnek, a mely az érdekeltség közvetlen meghallgatását czélozta, a mit a kereskedelemügyi minisztérium azóta már számos ízben követett, csak jó hatása lehet gazdasági életünk szempontjából.

Kétségtelen, hogy e kezdeményezésnek, amely az érdekeltség közvetlen meghallgatását czélozta, amit a kereskedelemügyi miniszterium azóta már számos ízben követett, csak jó hatása lehet gazdasági életünk szempontjából.

Ugyanigy az érdekeltség bevonásával rendezte a kereskedelemügyi miniszterium 1909-ben

az alsóbbrendű vasutak

ügyében tartott ánkétjét is, melyen az ezekre vonatkozó törvényjavaslat került tárgyalás alá. Ezen ánkéten Egyesületünket *Tolnay* Kornél és *Pallós* Ignácz urak képviselték. Ez utóbbi nevünkben előterjesztett véleményes jelentésében konstatálta, hogy bár a helyi érdekű vasutak engedélyezésére és épitésére eddig érvényben állott törvények és rendeletek hazánk vasuthálózatának nagyarányú fejlődését kiválóan elősegitették, némely beállott körülmény szükségessé tette az új viczinális törvény javaslatba hozását. Természetes fonalként huzódott ugyanis eddig hazánk vállalkozási köreiben ama igyekezet, hogy az erős forgalommal és alacsony tőkével megépithető vasutak kiépitését szorgalmazzák. A kisebb épitési tőke következtében könnyebben egybegyüjthető érdekeltségi hozzájárulások egyrészt s a vasut jövedelmezőségében várható kompenzácziók másrészt eléggé megindokolják a vállalkozás ily irányú törekvéseit. Világos azonban, hogy az ily irányú törekvéseknek reakcziója elkövetkezett. Hazánk vasuti hálózata hiányos. Egyes vidékek, melyek bár joggal várhatták a világforgalomba való bevonásukat, mostohább anyagi viszonyaink és a természetadta nehézségek miatt a jelenleg érvényben lévő törvények és rendeletek mellett hasztalanul szorgalmazták vasuti összeköttetéseiket. Ilyen körülmények között fájó sebeket kellene egy új törvénynek behegesztenie.

A törvénytervezet létrejötte a fenforgó bajok enyhitése érdekében üdvös lehet, de merültek fel bizonyos aggályok is ama, bár jóakaratú intézkedésekkel szemben, melyek létrejöttük esetén a helyi érdekű vasutak épitését megnehezitik. Ezekre nézve nevezett képviselőink az ánkéten megtették nevünkben megokolt előterjesztéseiket.

1909. szeptember havában az *osztrák államvasutak* igazgatósága nyilvánosságra hozta

új tarifatervezetét,

a melynek számos intézkedése egyenesen a magyar kivitel érdekei ellen irányult. A tervezettel szemben való védekezésben Egyesületünk

is csatlakozott ahhoz az országos akczióhoz, a mely a Budapesti kereskedelmi és iparkamara kezdeményezésére megindult. A védekezés dolgában ugyanis a Budapesti kereskedelmi és iparkamara értekezletre hivta egybe az ipar, kereskedelem és mezőgazdaság érdekképviseleteit. Az értekezlet október 8-án volt, a meghivott testületek élénk részvételével. Egyesületünket *Bárkány* Leó gyáripari szakosztályunk választmányi tagja, *Szende* Lajos igazgatósági tag és dr. *Soltész* Adolf titkár képviselték, a kik közül az utóbbi fejtette ki az Egyesület álláspontját. Felszólalásában konkrét javaslatokat tett a védekezés módjára nézve.

Az értekezlet, többek felszólalása után, a védekezés eszközeinek részletes kidolgozására bizottságot küldött ki, a melyben Egyesületünk is képviselve volt. A bizottság elaborátumát, a mely egyebek között az Egyesületünk részéről tett javaslatokat is magában foglalja, az újból egybehivott országos értekezlet magáévá tette és a budapesti kamara elnöksége útján, a kereskedelemügyi miniszter elé terjesztette.

Ugyanez év októberében a kereskedelemügyi miniszter véleményezés végett megküldötte

az államvasutak új üzletszabályzat-tervezetét.

A tervezetet Egyesületünk gyáripari szakosztálya dr. *Tonelli* Sándor előadói tervezete alapján beható megvitatás alá vette és egy szűkebbkörű bizottságot küldött ki, hogy az elhangzott óhajok és a beérkezett vélemények alapján a miniszter úrhoz intézendő felterjesztés végleges szövegezésében megállapodjék. A bizottság, melynek *Bárkány* Leó, *Vida* Jenő és *Herz* Lajos, a gyáripari szakosztály kiküldöttei, valamint dr. *Tonelli* Sándor, mint előadó, voltak a tagjai, az egész összegyüjtött anyag tekintetbe vételével terjedelmes emlékiratot készitett, a melyet az Egyesület a kereskedelemügyi m. kir. miniszter úrhoz fel is terjesztett. A terjedelmes emlékirat részletezése nem tartozik e könyv keretébe és igy csak utalunk azokra a főbb pontokra, a melyeknek figyelembe vételét Egyesületünk a miniszter úrtól kérte.

Az Egyesület javaslata első sorban azt kivánta, hogy az üzletszabályzat preczizirozza, hogy a vasut a szállitó féllel szemben nem játszhatja a hatóság szerepét, hanem csak szerződő fél lehet. Kivánatosnak jelezte, hogy az új üzletszabályzat szakaszaiban a már ismert régi beosztáshoz alkalmazkodjék. A vasutak olyan általános jellegű póthatározmányokat, a melyek az üzletszabályzattal ellenkeznek, vagy a szállitóra új terheket rónak, ne alkothassanak. Kimondani kivánta a javaslat, hogy csak olyan refakcziák legyenek engedélyezhetők, a melyek mindenkire egyformán érvényesek. A díjszabások hat hónappal a kihirdetés után lépjenek hatályba. Együtt feladott, de külön árúosztályba tartozó árúk díjszabásszerűleg elkülönitve számoltassanak el. A vasuti fuvarlevelek másodpéldányai a fél kiván-

ságára a rakjegy jellegével legyenek felruházhatók. A vasutak köteleztessenek a visszatéritési keresetek gyors elintézésére és a vasutak hibájából tévesen elszámolt és visszatéritett összegek után kamatfizetési kötelezettség állapittassék meg. Korlátoztassék a vasutaknak az a joga, hogy úgyszólván bármely pillanatban póthatáridőket léptessenek életbe és azokat tetszés szerint meghosszabbitsák. Pozitiv javaslatokat tett az Egyesület emlékirata a kezelési és szállitási határidők megváltoztatása, a csomagolásra vonatkozó előirások, továbbá a romlandó árúk szállitása tekintetében is, ezenkivül pontról-pontra véleményt adott az üzletszabályzat-tervezet minden egyes tételére nézve.

Megelégedéssel kell konstatálnunk, hogy javaslataink nagy része illetékes helyen meghallgatásra talált és az új üzletszabályzat kibocsátása alkalmával tekintetbe vétetett.

1910-ben ismét egy fontos vasuti kérdéssel foglalkozott Egyesületünk, az

államvasuti állomások emelőszerkezeteinek

ügyével. Hazai iparosságunk, de különösen gépgyárosaink körében régóta képezte panasz tárgyát az a körülmény, hogy a m. kir. államvasutaknak még nagyobb állomásain sincsenek olyan modern emelőszerkezetek, a melyek a nagyobb súlyú szállitmányoknak akadálytalan be- és kirakását lebonyolithatnák. Legkedvezőtlenebbek pedig e tekintetben a viszonyok éppen a különböző budapesti pályaudvarokon, a honnan a legtöbb ilyen természetű küldemény kiindul és Fiumében, a mely, mint a tapasztalatok mutatják, egyáltalán nincsen modern kikötő gyanánt berendezve. A Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesületének értesitése szerint nagyobb gépeket például Fiumében hajóra berakni nem lehet, úgy, hogy a gyárak azokat Trieszten át kénytelenek elszállitani. E körülményekre való tekintettel Egyesületünk felkérte a kereskedelemügyi minisztert, hogy a kérdést sürgős tanulmányozás tárgyává tegye és gondoskodjék róla, hogy a megfelelő emelőszerkezetek felállitására szükséges költségek a költségvetésbe felvétessenek.

A kereskedelemügyi miniszter 1910. évi május hó 27-én kelt leiratában felhivta Egyesületünket, hogy

a személy- és podgyászfuvarozásra vonatkozó nemzetközi egyezmény

dolgában az érdekeltség körében felmerülő kivánságokat hozza tudomására. Ennek a felhivásnak készséggel feleltünk meg és a fontos kérdést mindenekelőtt gyáripari szakosztályunkban tettük megvitatás tárgyává. A szakosztály bizottságot küldött ki az egyezmény tárgyalására s a bizottság, az erre felkért előadónak, dr. *Csapó* Béla úrnak tervezete alapján az egész kérdés minden részletét felölelő javaslatot terjesztett elő, a melyet a végrehajtó-bizottság magáévá téve, a miniszter úr elé juttatott.

Az elaborátumban mindenekelőtt megnyugvással vettük tudo-

másul a miniszter urnak azt az elhatározását, hogy a nemzetközi egyezmény a magyar vasuti üzletszabályzat rendelkezéseit lehetőleg érvényesiteni fogja, mert ezek a rendelkezések az utazók és szállitók érdekeinek megóvására kiválóan alkalmasaknak bizonyultak.

A fölterjesztés első sorban az egyezmény hatályának kérdésével foglalkozott A berni nemzetközi egyezmény alkalmazandó az árúszállitmányokra, a melyek a szerződő államok valamelyikének területéről más szerződő állam területére, közvetlen fuvarlevél alapján, azokon a vasuti vonalakon szállittatnak, a melyek az egyezményhez mellékelt jegyzékben foglaltatnak.

A személyforgalom kérdésére áttérve, a fölterjesztés, a berni egyezménynyel megegyező olyan megoldást javasol, hogy az egyezmény hatálya a kötelékektől független legyen, a berni egyezménynyel ellentétben pedig kiterjesztendő volna bizonyos esetekben a helyi forgalomra is. Ez pedig olyan megfelelő jegyek kiadásával volna elérhető, a melyek egyszersmind nemzetközi uti igazolványul is szolgálhatnának. A megoldás módjára nézve a fölterjesztés a hitellevéljegyfüzetek rendszeresitését, vagyis a füzetjegyeknek a pénzforgalomban szokásos hitellevél-rendszerrel való kombinálását javasolta részletes magyarázat kiséretében.

Az utas elutazása előtt bizonyos kerek összeget, a melynek minimuma előre volna megállapitandó, deponál a vasuti pénztárnál és ennek ellenében egy üres jegyfüzetet kap, a melyre az utas neve, a lefizetett összeg a kiadás helye és napja, a jegyfüzet érvényességi tartama feljegyeztetik és az állomás bélyegzőjével igazoltatik. Ez a hitellevél-jegyfüzet feljogositaná az utast arra, hogy az egyezmény hatálya alá tartozó valamennyi állomás pénztáránál a lefizetett összeg erejéig bármilyen jegyet válthasson.

A menetrendekre vonatkozólag a fölterjesztés javasolja, hogy a nemzetközi közvetlen csatlakozással biró vonatokról egyöntetűen, részletes menetrendek adassanak ki, esetleg több füzetben.

A személyjegyek érvényességi tartamára nézve általában kifogásolja a fölterjesztés a jegyek érvényességének időbeli korlátozását. De minthogy az összes vasutak egyetértenek abban, hogy a menetjegyek érvényességi tartamát korlátozzák s igy nem valószinű, hogy ezzel ellentétes kivánságunk keresztülvihető volna, csak azt kéri a fölterjesztés, hogy az érvényüket vesztett jegyekért fizetett fuvardíjat — esetleges kezelési költség levonása után — az egy évi elévülési idő lejárata előtt fizessék vissza.

Az egyezményben megállapitandó volna, hogy az utas hányszor, mennyi időre és minő feltételek ellenében szakithatja meg az utazást közbeeső állomásokon. A mennyiben az utas megszakitott utazását nem folytatja, ugy a fizetett menetdíjtöbblet — esetleg kezelési költségek levonása mellett — visszatéritendő lenne.

Kimondandó, hogy a mennyiben vonatok késése, elmaradása

vagy egyéb forgalmi zavarok a fuvarozó szándékos eljárása, vagy vétkes gondatlansága folytán keletkezett, a teljes kárt kell megtériteni.

A podgyászszállitásra vonatkozólag mindenekelőtt azon kivánságnak ad kifejezést a fölterjesztés, hogy a podgyász mindazon esetekben, midőn az utas a nemzetközi egyezmény védelme alatt áll, szintén ezen egyezmény határozmányainak értelmében szállittassék.

A helyi díjszabások alapján szállitott podgyász azon utas kivánságára, a ki közvetlen uti igazolványát felmutatja, szintén az egyezmény hatálya alá volna helyezendő, a mi az által történhetnék meg, hogy a podgyászvevényre megfelelő jegyzetet irnak.

Még helyesebb volna, ha a fentemlitett hitellevél-jegyfüzetet az utas podgyászának feladására is felhasználhatná. A fuvarozók együttes szavatossága a podgyászfuvarozásra nézve megállapitandó volna.

Az utipodgyászként szállitható tárgyak jegyzéke lehetőleg kiterjesztessék, még pedig oly módon, hogy csak a szállitásból kizárt tárgyak soroltassanak fel. Minden egyéb tárgy, a mennyiben ezt a vasut berendezései megengedik, felveendő legyen.

A podgyász vámkezelése dolgában kimondandónak tartja a fölterjesztés, hogy a vám-, adó- és rendőri szabályokat mindaddig, mig a podgyász úton van, a díjszabásszerű illetékért a fuvarozó köteles teljesiteni.

Helytelennek mondja a fölterjesztés az üzletszabályzatnak azt a rendelkezését, mely szerint az utipodgyász elveszéseért a vasut csak a vonat megérkezése után 14 napig felelős. Ez a határidő ki volna terjesztendő és pontosan meg volna állapitandó az elveszett tárgyakért a fuvarozó által fizetendő kártérités összege is.

A fuvarozó elleni igények érvényesitése dolgában a fölterjesztés kivánatosnak tartja annak kimondását, hogy az utközben az utas kivánságára felvett jegyzőkönyv másolata az utasnak kiadassék, a mennyiben pedig jegyzőkönyv felvételére nincs idő, az utas valamilyen más igazolványt kapjon, a melynek alapján igényeit később érvényesithesse.

Miután a személy- és podgyászforgalomban emelhető kártéritési igények sokfélesége szinte beláthatatlan és előre meg sem állapitható, szükséges, hogy az utasok, mielőtt a fuvarozót perelnék, igényeiknek reklamáczió útján való érvényesitésére köteleztessenek. A reklamáczió vagy az első, vagy az utolsó, vagy pedig azon fuvarozónál legyen benyujtható, amelynek vonalán a kár keletkezett.

Általában javaslataink, melyeknek több pontja meghallgatásra is talált, oda irányult, hogy a vasuti fuvarozás nemzetközi alapon minél egységesebben szabályoztassék és a nemzetközi jogbiztosság erre a térre teljes mértékben kiterjesztessék.

A felsorolt kérdéseken kivül Egyesületünk nem mulasztotta el azt sem, hogy általánosságban tegye tanulmány tárgyává a magy kir. államvasutak vonalain uralkodó viszonyokat és általánosságban foglalkozzék a

magyar államvasutak forgalmi bajainak kérdésével.

Három-négy esztendő óta ugyanis közgazdasági életünket egy olyan veszedelem fenyegeti, a mely máris tetemes bajokat idézett elő, fokozódása esetén pedig egyenesen válsággá fajulhat. Ez a veszedelem a Máv. forgalmának megakadása, a mely évről-évre ismétlődik, folyton súlyosbodó formában. Tulnyomóan agrárius ország lévén, melyben a mezőgazdasági termelés eredményei rövid néhány hónap alatt kerülnek elszállitásra, kisebb-nagyobb nehézségek őszszel mindig szoktak előfordulni; az utolsó években azonban ezek a nehézségek már annyira megnövekedtek, hogy nem lehetett csupán a forgalom szokásos őszi megnagyobbodásának tulajdonitani, hanem organikus bajokat kellett keresni mögöttük. Az Országos Iparegyesület kötelességszerűen feladatává tette, hogy foglalkozzék a Máv. bajainak a kérdésével és ezt 1910. őszétől kezdve szüntelenül napirenden tartotta.

Egyesületünk hivatalos közlönyében a forgalmi bajok kérdése először 1910. junius 30-án tétetett közzé. Ez alkalommal *Bényei* Zsigmond Máv. felügyelő terjedelmes czikkeket irt az Egyesület hivatalos közlönyében a budapesti pályaudvarokról és ezek aránylag csekély teljesitőképességét jelölte meg a forgalmi zavarok egyik oka gyanánt és javaslatokat tett ezek megfelelő átalakitására vonatkozólag. Ugyanezen évben, az őszi szezon elején, a fenyegető waggonhiányra való tekintettel, Egyesületünk felterjesztéssel fordult a kereskedelemügyi miniszterhez, kérve tőle mindazon adminisztrativ intézkedések megtételét, melyek alkalmasak volnának a nagy őszi forgalom által előidézett kocsihiány paralizálására. Felterjesztésünkre az államvasutak igazgatósága közölte, hogy megtette mindazokat az intézkedéseket, melyek az erősebb őszi forgalom akadálytalan lebonyolitása, illetve az árúküldeményeknek lehető gyors elszállitása érdekében szükségesnek mutatkoztak, egyben fölkérte azonban a közönséget, hogy árúinak egy részénél ne várja meg a nagy torlódást, az érkező árúknál pedig intézkedjék, hogy azok a pályaudvarról gyorsan fuvaroztassanak el.

Az ezen intézkedések daczára egyre szaporodó panaszok arra inditották az Egyesületet, hogy körlevéllel fordult gyáros tagjaihoz, kérve, hogy az összes waggonhiány-eseteket az Egyesületnél jelentsék be. A beérkezett konkrét panaszokat az iroda hetenként összesitve felterjesztette a kereskedelemügyi miniszterhez és az államvasutak igazgatóságához, sürgősebb esetekben pedig közvetlenül is eljárt a panaszok dolgában. A nagy számmal beérkezett köszönő levelek legjobban illusztrálták, hogy erre az akczióra szükség volt és hogy Egyesületünk ebben a kérdésben az összes érdekeltség közmegelégedésével találkozott.

A tapasztalatok alapján, a melyeket az Egyesület ez akczió során szerzett, 1911 január 15-én, elnökünk *Matlekovits* Sándor irt terjedelmes czikket a waggonhiányról, kiemelve, hogy a vasut üzleti vállalat lévén, teljesen üzletszerűleg kell gondoskodnia gördülő anyagának felfrissitéséről és szaporitásáról. Ezen az alapon a waggonbeszerzés mértékét évi 2.500 darabra tette az üzem keretében és további 200—300 darabra beruházás gyanánt.

Noha Egyesületünk és vele együtt a többi szakegyesületek is eleve rámutattak a bajok jelenlétére és azok okaira, az állapotok egyre sulyosbodtak és 1911 második felében a Máv. forgalmi bajai addig nem ismert mérveket öltöttek. A jó termés, az alacsony vizállás és vizi utak használhatatlansága, a szokatlanul nagyarányú hadgyakorlatok mind összejátszottak a forgalmi bajok fokozásánál. A forgalmi zavarok ez évben már sokkal korábban kezdődtek, mint más években és a károsodások is, a melyek a késedelmes szállitások folytán a mezőgazdaságot, ipart és kereskedelmet érték, sokszorosan megnövekedtek. Mindezek a körülmények az Egyesületet arra inditották, hogy ez évben sokkal szélesebb keretek között foglalkozzék a Máv. bajaival, mint azelőtt.

Egyesületünk október 16-iki végrehajtóbizottsági ülésének határozatából kifolyólag körlevelet intézett az iparossághoz, a mely a »Magyar Ipar«-ban is közzététetett és e körlevélben felszólitotta az érdekelteket, hogy panaszaikat a minisztériumnál, illetőleg az államvasutak igazgatóságánál való eljárás czéljából juttassák tudomására. Ezeket a panaszokat, ugy mint az előző években, Egyesületünk részint fölterjesztésben juttatta el az illetékes fórumokhoz, részint tisztviselői utján rövid uton járt el az orvoslás kieszközlése érdekében. Ugyanezen alkalommal azonban a végrehajtóbizottság azt is elhatározta, hogy egyesületközi konferencziát hiv össze a Máv. bajainak tárgyalása és egyöntetű eljárás megállapitása czéljából.

Mintegy előre megállapitotta ennek az akcziónak az irányát a gyáripari szakosztály október 19-iki ülése, a mely az

államvasuti díjszabások 1912 elejére tervezett emelésének kérdésével

foglalkozott. Az ülés *Havas* Mór előadó előterjesztése alapján határozati javaslatot fogadott el, melyben kimondotta, hogy a kormány által tervezett százalékos tarifaemelést nem helyesli ugyan, magától a tarifaemeléstől azonban nem zárkózik el mereven, ha ennek ellenében a Máv. gondoskodik róla, hogy megfelelő beruházások révén a forgalom és a gazdasági élet szükségleteinek megfelelhessen.

Az egyesületközi bizottságban, a mely október 31-én tartotta első ülését, képviseltették magukat Egyesületünkön kivül a Budapesti Kereskedelmi Testület, Fővárosi Malomegyesület, Magyar Hajózási Egyesület, Magyar Kereskedelmi Csarnok, Magyar Szállitmányozók Országos Egyesülete, Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos

Szövetsége, Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Szövetsége, Országos Magyar Gazdasági Egyesület és Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés. Ez az ülés elhatározta, hogy a Máv. forgalmi bajaira vonatkozó panaszok gyüjtését kiterjeszti a többi egyesületek tagjaira is és hogy két fölterjesztésben tárja föl a kereskedelemügyi miniszter előtt a Máv. bajaira vonatkozó általános panaszokat és az orvoslásukra vonatkozó javaslatokat. Az első felterjesztés tárgyául az általános panaszok, a második felterjesztés tárgyául pedig az adminisztráczióra vonatkozó reformok jelöltettek meg. Az utóbbi felterjesztés elkészitését *Veith* Béla, Egyesületünk végrehajtóbizottsági tagja és *Rubinek* Gyula, az Omge igazgatója vállalták magukra.

November 20-án az egyesületközi bizottság ujabb értekezletet tartott, a mely megállapodott a miniszterhez intézendő első felterjesztésben. Ez a felterjesztés, melyet dr. *Tonelli* Sándor, az egyesületközi bizottság előadója készitett, röviden összefoglalva ismerteti mindazon károsodásokat, a melyeket a magyar gazdasági élet a Máv.-nál uralkodó állapotok folytán szenvedett és sorra veszi a bajok előidéző okait. Első helyen áll ezek között a beruházások éveken keresztül történt teljes elhanyagolása, minek következtében az állomások szűkekké váltak és a kezelés mindenütt óriási nehézségekbe ütközik. Noha az államvasutaknak kocsilétszámuk sem elegendő, a bajok legfőbb oka a pályaudvarok, különösen pedig a budapesti pályaudvarok mizériáiban keresendő, a melyek az összes átmenő forgalmat megakasztják. A kettősvágányú vonalak csekély hossza és a mozdonyok csekély száma a vonatmozgósitásban érezteti hátrányosan a hatását és azt eredményezi, hogy kocsik nálunk sokkal tovább vannak úton és sokkal kevésbé használhatók ki, mint bárhol másutt, a külföldön. Ehhez járulnak a többi bajok, az iparvágányok hiánya, a hajózással való kapcsolat elhanyagolása, a vasut nem üzletszerű eljárása a felekkel szemben és az őszi hadgyakorlatok, a melyek mindig tömérdek kocsit elvonnak a forgalomtól. Ezeknek az észrevételeknek megfelelően állapittattak meg az orvoslás alkalmával figyelembe veendő javaslatok: a fővárosi teherpályaudvarok tehermentesitése egyrészt uj tömegárúpályaudvarok létesitésével, másrészt a tranzverzális vonalak felhasználásával; vidéki pályaudvarok kibővitése; uj mozdonyok és vasuti kocsik beszerzése; a kocsik rakodóképességének jobb kihasználása; tarifális intézkedések abban a tekintetben, hogy a tömegárúforgalom egy része a nyári hónapokra tereltessék át; az iparvágányszerződések, megkönnyitése; hajócsatlakozások létesitése; közraktárak épitése stb.

Ez a munkálat, a mely komoly hangjánál, alapos érveinél és czélszerű javaslatainál fogva a legszélesebb körök teljes elismerését vívta ki, bizonyos mértékig lezárta az első fejezetét a vasuti forgalmi bajok ügyében inditott akcziónak. A jelen sorok irása alkalmával előkészület alatt van a begyült anyag alapján szerkesztendő nagy

memorandum és az adminisztráczió reformja ügyében a miniszterhez intézendő felterjesztés. Magától értetődőleg az egyes panaszok ügyében való eljárást Egyesületünk e közös akczión kivül állandóan vállalta és a jövőben is vállalni fogja.

Posta, távirda, telefon.

A postai forgalomnak, valamint a távirda- és telefonszolgálatnak szoros kapcsolata a gazdasági élettel, Egyesületünket arra késztette, hogy az idevágó kérdéseket is állandóan figyelemmel kisérje. A számtalan részletkérdéstől eltekintve, a melyek Egyesületünkben különböző alkalmakkor szóvá tétettek, első sorban azt emlitjük fel, hogy Egyesületünk mindig egyik előharczosa volt a postai tarifák egységesitésének és leszállitásának, mert ettől az intézkedéstől nagy eredményeket vár az egész iparra és kereskedelemre nézve.

1903-ban, mikor a magyar kormány tervbe vette bizonyos

postai tarifatételek emelését,

Egyesületünk a Budapesti kereskedelmi és iparkamarával karöltve járt el a kamara útján, a mely az összes érdekképviseletektől begyült anyagot együttesen terjesztette a kereskedelemügyi miniszter elé és hozta kivánságait a kereskedelemügyi miniszter tudomására. Ez alkalomból a kamarához intézett átiratunkban kifejtettük, hogy a postai értékjegyek, levelezőlapok, utalványok árának, az ajánlási díjnak felemelését s általában a postai forgalom megdrágitását az amúgy is súlyos válsággal küzködő hazai iparra és kereskedelemre sérelmesnek tartjuk. Iparunk és kereskedelmünk mai helyzete inkább a terhek csökkentését követeli és a létfentartás harczában a végsőig megfeszitett gazdasági erőnek újabb és újabb megterhelése, bár ezt egyesek látszólag alig érzik, a maga egészében veszélyes következményekkel járhat. A posta- és táviróforgalmat megdrágitó intézkedések meg-megujuló jogos panaszok tárgyai az érdekeltek részéről, minélfogva azok emelése helyett leszállitásuk volna kivánatos. A kamarának a többi érdekképviseletek nevében is megszerkesztett felterjesztése tényleg ezt az álláspontot juttatta kifejezésre.

Mikor az utolsó évek folyamán világszerte felmerült

az egységes nemzetközi levélportó ügye,

Egyesületünk volt az, a mely hazánkban a legerősebb agitácziót fejtette ki megvalósitása érdekében. A berlini »Handelsvertragsverein« 1909 májusában átiratban fordult a különböző fontosabb külföldi ipari és kereskedelmi érdekképviseletekhez, köztük Egyesületünkhöz is, kérve, hogy az egységes nemzetközi levélportó kérdését vegyék tárgyalás alá és saját hatáskörükben inditsanak propagandát megvalósitása érdekében. Egyesületünk ismerve a kérdésnek nagy fontosságát az iparra és kereskedelemre nézve, behatóan foglalkozott vele és 1909

május 27-én, a kereskedelemügyi miniszterhez intézett fölterjesztésében kérte addig is, mig a nemzetközi pennyportó megvalósitásának az ideje elérkezik, a belföldi levélpostai tarifa alapján külön postai szerződések kötését Olaszországgal, a Balkán-államokkal és Oroszországgal. A kereskedelemügyi miniszter válaszában kijelentette, hogy teljesen méltányolja az Egyesület intenczióit, de az átszállitási illetékek körül felmerülő nehézségek folytán, a kérelem teljesitését egyelőre nem helyezheti kilátásba.

Egyesületünk mindazonáltal a kérdést nem vette le a napirendről, hanem akczióját szélesebb alapokra fektette. Megbizásunkból dr. *Tonelli* Sándor másodtitkár »A nemzetközi levélpostai tarifák reformja« czímmel tanulmányt készitett, a mely a kérdést minden vonatkozásában ismerteti és számitásokat közöl az egységes pennyportó behozatala esetén várható pénzügyi eredményekre vonatkozólag is. Ezt a tanulmányt, melyet a megbizott előadó 1910 május 3-án felolvasó-ülés keretében is ismertetett és külön füzetben is kiadott, megküldöttük az összes ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági érdekképviseleteknek és fölkértük őket, hogy akcziónkhoz csatlakozzanak. Az Egyesület felhivásához közel harmincz különböző érdekképviselet csatlakozott és ezek megbizásából is Egyesületünk részletes memorandumot terjesztett a kereskedelemügyi miniszter elé, a melyben kérte, hogy a legközelebbi, 1913-ban tartandó nemzetközi postai konferenczián a magyar postaigazgatóság tegyen javaslatot a nemzetközi levélpostai tarifák egységesitésére vonatkozólag. Ugyanez alkalommal *Lukács* Jenő egyesületi tag inditványára gondoskodott róla, hogy javaslata az 1910 őszén Londonban tartandó kereskedelmi kamarai kongresszus napirendjére is fölvétessék.

Hasonlóan az 1910 év folyamán *Czettel* Gyula végrehajtó-bizottsági tag javaslatára, Egyesületünk foglalkozott

a postai csomagszállitmányok kézbesitése

körül felmerült panaszokkal és ezek gyorsabb kézbesitése ügyében felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez.

Ugyanezen évben boszniai akciónkkal kapcsolatban foglalkoztunk a

boszniai postai tarifaügyekkel

is és fölterjesztésben kértük a boszniai két filléres levélkézbesitési díj eltörlését. E két filléres kézbesitési díjnak ugyanis Boszniában az volt a hatása, hogy senki az árjegyzékeket és prospektusokat, a melyek az ipari reklámnak egyik hatásos eszközét képezik, el nem fogadta. Kérelmük, melyet nálunk és Ausztriában számos más Egyesület is magáévá tett, a hatása meg is lett, a mennyiben ez a díj azóta már eltöröltetett.

Szintén 1910. folyamán az osztrák kereskedelemügyi minisztérium a tengeri úton, Trieszt-Metkovics érintésével *Boszniába szállitott*

postai csomagok díjtételét leszállította, minek következtében díjkedvezmény-különbözet képződött a mi rovásunkra. Erre nyomban felhívtuk a kereskedelemügyi miniszter figyelmét, a ki gondoskodott az orvoslásról.

Junius elején felterjesztéssel fordultunk a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyben kértük, hogy a miniszter a

postai megbizás útján befolyt összegeknek

egyenesen a postatakarékpénztárba való átutalását, a kezelés egyszerűsitése és költségkimélés szempontjából engedje meg. Sajnálatunkra, a miniszter kérelmünknek nem adot helyet, azzal az indokolással, hogy ez a postai megbizási szolgálatot szabályozó nemzetközi egyezmény kereteibe be nem illeszthető.

Tekintettel arra a fontosságra, mellyel a telefonkezelés jósága és használhatósága az általános ipari és kereskedelmi érdekekre nézve bir, az Országos Iparegyesület villamosipari szakosztálya feladatává tette, hogy foglalkozik

a budapesti telefonhálózattal

szemben a közönség köréből felmerült különböző panaszokkal és kivánalmakkal és azokat, esetleges javaslatainak kiséretében, a kereskedelmi miniszter elé terjeszti.

A villamosipari szakosztály 1909 november 9-iki ülésének határozatából kifolyólag, az Egyesület vezetősége a panaszok anyagának összegyűjtése céljából körlevelet intézett a szakosztály tagjaihoz és a szakmabeli czégekhez, kérve, hogy a budapesti telefonkezelésre vonatkozó észrevételeiket adják elő. Körülbelül hatvan válasz anyagának tekintetbe vételével, kibővitve ezeket a villamosipari szakosztályban elhangzott észrevételekkel, az Egyesület felterjesztést intézett a miniszterhez. A felterjesztés részletes indokolás alapján különösen a következő javaslatokat tette: A budapesti telefonhálózat mai pausálédíjrendszere helyett tarifális díjrendszer létesittessék; a mellékállomások díja szállittassék le; a környék kisebb központok alkotásával kapcsoltassék a helyi hálózatba; a budapest—bécsi vonalon új kábelek vezettessenek be; a külfölddel való összeköttetés szaporittassék; a vidékkel való összeköttetés javittassék; a telefonközpont lépjen be a postatakarékpénztár csekk- és clearinforgalmi kötelékébe; a központban felszólamlási osztály állittassék fel; a közönségnek a telefonnal szemben való jogviszonya szabályoztassék és végül a telefonelőfizetők névsora ne csupán alfabetikus, hanem szakmák szerinti és numerikus sorrendben is kiadassék.

E felterjesztés alapján hosszabb tárgyalás indult meg Egyesületünk és a minisztérium között, melynek eredménye gyanánt 1910 elején a miniszter közölte, hogy a mi a telefondíjszabás megváltoztatását illeti, az irányban komoly tanulmányok történtek és bő anyag szerez-

tetett be, a melynek alapján a vonatkozó tarifatervezet már elkészült és tárgyalás alatt áll. Minthogy azonban ez az ügy részben a törvényhozás elé is tartozik, nem volt rögtön megállapitható, hogy az új tarifát mely időponttól kezdve lehet életbe léptetni Közölte a miniszter továbbá, hogy budapest—wieni viszonylatban a forgalom könnyebb lebonyolitása érdekében kilátásba helyezett vezetékcsoportositások már készek és üzemben is állanak. Budapest és Teschen közt időközben közvetlen telefonösszeköttetés létesült, mely módot nyujt arra, hogy Breslaut az erre kevésbé alkalmas budapest—berlini áramkör igénybevétele nélkül most már Teschen-en át vonjuk be a Budapesttel való helyközi távbeszélőforgalomba. Ez irányban a tárgyalások folyamatban vannak. A távbeszélőelőfizetőket foglalkozásuk szerint csoportositva feltüntető szaknévsor ügye tárgyalás alatt áll. Az első szaknévsor kiadása 1910. junius havára van tervbe véve. Arra nézve, hogy az előfizetői névsor a kezelésre vonatkozó utasitásokon kivül, a közönségnek a telefonnal szemben fennálló jogviszonyát szabályozó rendelkezéseket is tartalmazza, intézkedés történt. A panaszfelvételi és felszólamlási osztály javaslatunkra felállittatott és az ezzel kapcsolatosan létesitett külön hibaosztály a miniszter közlése szerint a panaszfelvétel és a hibák elháritása terén igen szép eredményt ért el.

Noha e válaszleirat az Egyesület kivánalmainak megvalósitását nagy részben kilátásba helyezte, Egyesületünk újólag megkereste a minisztert, hogy a törvényhozási intézkedés alá nem tartozó reformokat rövidesen, lehetőleg záros határidő alatt léptesse életbe. Elhatározta egyben Egyesületünk, hogy a kérdést továbbra is állandóan napirenden fogja tartani.

A telefonreformmal egyidejűleg foglalkozott az Egyesület

a telefonon leadott táviratok

kérdésével is és felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, hogy ezek a táviratok a jövőben necsak magyar nyelvűek lehessenek, hanem, a külföldi kereskedelmi összeköttetésekre való tekintettel, az idegen nyelvek használata is megengedtessék. E felterjesztésünkre a budapesti posta- és távirdaigazgatóság értesitette az Egyesületet, hogy javaslatára a kereskedelemügyi miniszter a távbeszélőn feladandó táviratok nyelvét szabályozó 13.365/909. számú rendeletét akként módositotta, hogy a távbeszélő útján feladandó, külföldre szóló táviratok nem magyar szövegűek is lehetnek, de legfeljebb 50 szóból állhatnak. Az 50 szónál hosszabb idegen nyelvű táviratokat — minthogy azoknak távbeszélő útján való bemondása nehézségekkel és időveszteséggel jár — leirva a posta- és távirdahivataloknál kell feladni. A belföldre szóló táviratok azonban csak magyar szövegűek lehetnek; kivételt képez e tekintetben Horvátország területe s Fiume, hol az ilyen táviratok magyar vagy horvát, illetve magyar vagy olasz szövegűek is lehetnek.

1909. évben megtett javaslatunkhoz képest, melynek végrehajtását több izben megsürgettük, a kereskedelemügyi miniszter intézkedett

a szakma szerinti telefonkönyv

kiadása iránt. A kiadás jogát azonban a miniszter egy magánvállalkozóra ruházta, a ki azt olyan formában adta ki 1911. év juniusában, hogy a jogos igényeknek legkevésbbé sem felelhetett meg, a mennyiben benne csak olyan czégek soroltattak fel, a melyek a besorozásért külön díjat fizettek. Minthogy ez a telefonkönyv egyáltalán nem felelt meg intencziónknak, sürgős visszavonását és az összes előfizetőket magába foglaló szaknévsor kiadását kértük. A telefonkönyv különben általános felháborodással találkozott és értesülésünk szerint már gondoskodás történt, hogy a legközelebb megjelenő szaknévsor az összes előfizetőket magába foglalja. A minisztérium ugyanis a telefonszaknévsor hiányainak megszüntetésére ujabb rendeletet adott ki, mely szerint a szaknévsor további kiadásaiban minden egyes telefonelőfizető czíme egyszer díjtalanul veendő fel, kivéve azokat, kiknek neve mellett a budapesti és interurban névsorokban a foglalkozás megjelölve nincsen.

A kivitel szervezése.

A Budapesti kereskedelmi és iparkamara elnöke, *Lánczy* Leó 1902-ben emlékiratot dolgozott ki, mely oly kiviteli szervezet létesitését czélozza, a melytől az eddigi eredmények fokozását várhatjuk. A kiviteli szervezetet az elnök ugy kontemplálja, hogy az maga ne üzzön kiviteli kereskedelmet, hanem a maga részéről minden törekvést előmozditson, a mely a kiviteli nehézségeket legyőzni akarja. Ennek a szervezetnek továbbá az volna a czélja, hogy a kivitel fejlesztésére szükségesnek mutatkozó intézkedéseket kezdeményezze s illetékes helyen megtegye az ez irányban czélravezető előterjesztéseket és konkrét javaslatokat. Ezenkivül hivatása volna, hogy az egyeseknek és hatóságoknak minden a kivitelt közelről érintő kérdésben fölvilágositást, utbaigazitást adjon. Az erre vonatkozó eszközök közül megemliti azt, hogy a jelzett czélt meg lehet közeliteni szakszerű előadások, tanulmányok, üzleti összeköttetések létesitése, kiviteli csoportok és szövetkezetek megalakitása, mintagyüjtemények fölállitása s az iparosok és más termelők instruktiv kitanitása által. Nem utolsó eszköz volna a kereskedelmi szakmára készülő fiatalság külföldi tanulmányainak erkölcsi és anyagi támogatása s oly képzett fiatal kereskedői generáczió nevelése, melynek azután nálunk idehaza nagy missziója volna a hazai kereskedelem emelése és rendszeres fejlesztése körül.

Ennek az emlékiratnak a tárgyalására az érdekelt szakegyesületeket konferencziára hivta össze a kamara elnöke. E konferenczián Egyesületünket *Neuschlosz* Marczel és *Gelléri* Mór igazgató képviselte.

Egyesületünk álláspontját a bizottságban *Neuschlosz* Marczel képviselte, a ki e tárgyban a következőkben vázolta Egyesületünk véleményét:

Állandó kivitelnek alapfeltétele a szállitó teljes megbizhatósága, a melynek ugy a szállitott czikk változatlan minőségében, mint a szállitási határidők pontos betartásában és az áraknak bizonyos határokon belül való állandóságában kell nyilvánulnia. Ezeknek a feltételeknek a magyar kis- és középipar eddig csak kivételes esetekben felelt meg teljesen. Ha az első szállitás vágott is a bemutatott mintával s az üzlet lebonyolitása ennek folytán simán ment, már a második küldemény selejtesebb minőséget mutatott fel és reklamácziókra, perekre adott alkalmat. Mihelyt az illető czikk csak némi kelendőségre tett szert, az árakat aránytalanul felvertük, készletünk rövidesen elfogyott, a mi megint a nehezen megnyert piacz elidegenedésére vezetett; a mi pedig a szállitási határidők pontos betartását illeti, a mire különösen a viszonteladásra dolgozó vevőnek a legnagyobb sulyt kell fektetnie, arról jobb lesz egyáltalában hallgatnunk.

Mindezeknél nagyobb akadályokat görditett azonban kivitelünk elé a mi nagy tőkeszegénységünk, a mely nem engedte meg, hogy az idény szerint jelentkező megrendelések gyors kivitelére kellő készletet tartsunk s hogy gyártmányaink árára akár csak addig is várhassunk, mig azok rendeltetésük helyére érkeztek; hitelezni pedig épenséggel nem voltunk képesek. Akárhogy erőlködtek tehát a muzeumnak igazán lankadatlan munkát kifejtő kirendeltségei, a kisipari kivitelre vonatkozó kisérleteik legtöbb esetben bizony csak kisérletek maradtak s igy a kivitel azoknak a nagy gyáraknak privilégiuma maradt, a melyek berendezésük, nagyobb tőkéjük és feladatuk magaslatán álló vezetésük mellett eleget tehettek a fentemlitett alapfeltételeknek, de épen ezen magasabb szervezetük folytán kevésbé szorultak a muzeum gyámolitására és útmutatására, mert egyrészt maguk is megtalálták az utat az új piaczok felé, másrészt a muzeum által kijelölt és egyengetett utakon a saját lábukon igyekeztek előrehaladni.

Hogy az *alakulófélben levő kiviteli egylet* szélesebb alapon mozogva, nagyobb anyagi és erkölcsi potencziával ujabb és ujabb utakat egyengetve, talán még helyesebben s alaposabban informálva, ezeknek a nagy gyáraknak jobb szolgálatokat fog-e tenni, mint a Kereskedelmi muzeum, annak kutatásába bocsátkozni ma még meddő munka volna, a minthogy azt sem kivánom jelen igénytelen eszmefuttatásom keretében megvitatni, vajjon nem volna-e sokkal előnyösebb még a nagyiparnak érdekében is, a Kereskedelmi muzeum ügykörének kiterjesztésével, a netalán észlelhető hiányok pótlásával, a meglevő szervezet kibővitésével, a tényleg elért eredmények hasznositásával, az *erők együttműködésére törekedni*, mint egy új, hason intézmény alapitása által nemcsak amugy sem tulságos tehetségünket szétforgácsolni s a már elért eredményt koczkáztatni? Ennek a kérdésnek megvitatására talán még lesz alkalmunk, mielőtt az új egylet végleg megalakul; mert a kereskedelmi kormány bizonyára nagyon is meg fogja rostálni azokat az érveket, a melyek egy meglevő, talán nem ideális, de mindenesetre használható és még inkább fejleszthető intézménynek feláldozását kivánják egy uj szervezet kedveért, a mely csak olyan jó és csak olyan rossz lehet, mint a muzeum, a szerint, hogy kik és hogy fogják ve-

zetni; azonban annyit már a kiviteli egylet szervezeti programmja alapján kétségtelennek tartok, hogy a *kis- és középipar* kiviteli érdekeit az egyesület sem fogja jobban szolgálhatni, mint a Kereskedelmi muzeum, mert csak ugy, mint emez, nem lesz képes a kivitel ezen részének nélkülözhetlen feltételét, *magát a kivitelre képes kis- és középipart megteremteni.* Kétségtelen, hogy iparosaink legnagyobb részében megvan a képesség a legkiválóbb, kifogástalan iparczikkeknek létesitésére s a ki elfogulatlanul szemlélte a Kereskedelmi muzeum — sajna, már több éve szünetelő — speczialis szakkiállitásait, annak fájdalmasan kellett átéreznie, hogy mennyi hasznavehető, aranyat érő képesség és erő kallódik el nálunk, mert nem talál alkalmas talajt érvényesülésére.

Ezeknek az erőknek legnagyobb részét pedig a kiviteli egyesület csak ugy nem lesz képes a kivitel szolgálatába állitani, mint a hogy ezt a Kereskedelmi muzeum nem tudta elérni.

Nem pedig azért, mert az a kitanitás, a melyet az iparosnak juttathat, épen olyan teoretikus lesz, mint az a segitség, a melynek nyujtására vállalkozik. Nagy gyárosainkra nézve bizonyára számottevő előny, ha megbizható értesülést nyerhetnek arról, hogy a világ mely pontján, mely czikket milyen minőségben, milyen áron lehet eladni, bár azt hiszem, hogy még a legnagyobb és leggazdagabb gyárra is előnyösebb volna, ha csak a gyártás feladatát vállalná magára, csak a gyártásból folyó haszonra tartana igényt, a kivitellel járó esélyeket pedig az abból származható haszonnal együtt a kereskedelemnek engedné át, mert számitásai csak igy fektethetők biztos alapra, a melynek ingadozóvá kell válnia, mihelyt egy kellő alapossággal nem ismert s a legtöbb esetben nem is ismerhető messze vidék különleges kereskedelmi és hitelviszonyaival kell számolnia; ezen kivül pedig, nem volna szabad elfelednünk, hogy még nagy gyáraink tulnyomó része sem rendelkezik annyi felesleges tőkével, hogy a kiviteli üzlet ebbeli rendkivüli igényeinek, különösen, a mennyire tengerentuli országokról van szó, saját mobilitásának veszélyeztetése nélkül egykönnyen meg tudna felelni.

De a mi a nagyiparnál csak nehézség, az a kis- és középiparnál abszolut lehetetlenség.

Ha a hazai termelésnek ezeket a jelenlegi üzlettelenség által legkeményebben sujtott tényezőit a kivitel révén kivánjuk az osztrák konkurenczia által elsajátitott hazai fogyasztás elvesztéseért kártalanitani, arról kell gondoskodnunk, hogy az iparosnak kellő gyakorlati kioktatás és kellő tőke álljon rendelkezésére.

Be kell járnunk az egész ország minden műhelyét, kikeresnünk minden czikk gyártására az alkalmas vidéket és az alkalmas embert.

Kezébe kell adnunk annak a czikknek a mintáját, a melyet vele készittetni akarunk, kezére kell járnunk a nyersanyag helyes és jutányos beszerzésénél s ha munkájára nem is adunk előleget, azt és csak azt, a mit utasitásunknak megfelelőleg elkészitett, ott a helyszinén nyomban ki kell fizetnünk. Igy szoktatjuk az egyént pontos, figyelmes munkára, igy biztositjuk megélhetését, gyarapodását. Igy teremtették meg a westfáliai, rajnamelletti, angolhoni, franczia kisipar alapfeltételeit s igy fejlődtek a legkisebb műhelyek idővel nagy, hatalmas gyárakká s igy volna szerény nézetem szerint a mi kisiparosainkban rejlő nagy erő és elismert képesség

a kivitel szolgálatában értékesithető. Ennek a czélnak megvalósitására azonban nem egyesület kell elméleti feladatokkal, hanem erős, nagy tőkéjű, vállalkozó szellemű, nagytapasztalású és széles ismeretekkel rendelkező »exporteur«, akár egyéni, akár társulati vállalkozás.

Minden üzleti vállalkozás állandó prosperitásának alapfeltétele az egyén anyagi érdekeinek kielégitése. Nagy, hazafias eszmék hangzatos terjesztése kenyérkereseti vállalatok létesitésére ritkán, azok fentartására sohasem bizonyult alkalmasnak; de ha sikerül oly egyéneket vagy czégeket találnunk, a kik a jelzett feladatnak teljesitésére alkalmasak és saját anyagi érdekeik szolgálatában hajlandók is, akkor az államnak lehet feladata, hogy a honfiui felbuzdulást anyagi erőre váltsa fel s a kezdet nehézségeinek leküzdésére segitséget nyujtson.

Ha a Budapesti kereskedelmi kamarának érdemekben gazdag elnöke, a kinek a kiviteli egylet létrejöttét fogja köszönhetni, a rendelkezésére álló nagy hatalmat és azt a még nagyobb tekintélyt, a mely az előértekezletek során még az övével legellenkezőbb nézeteket is elhallgattatta, egy ilyen kiviteli *vállalat* létesitésére volna hajlandó felhasználni: fényes, elévülhetetlen érdemeket szerezhetne magának a magyar ipar fejlesztése körül. A kiviteli *egyesülethez*, legalább a kis- és középipar szempontjából nem lehet vérmes reményeket fűzni.

Egyesületünk végrehajtó-bizottsága, mellyel Neuschlosz eszmemenetét előzetesen közölte, minden tekintetben hozzájárult itt kifejtett fölfogásához s igy az Egyesületünknek ez ügyben elfoglalt álláspontját is kifejezi.

*

A kivitel részletkérdéseivel még sokszor volt módunk és alkalmunk foglalkozni. Igy például megemlitjük, hogy résztvettünk azokban a tanácskozásokban (1903), melyek egy ujabb *kiviteli czímtár* érdekében a kereskedelmi muzeum felügyelő-bizottságában folytak. Egyesületünk igazgatója ez alkalommal a következő óhajait fejezte ki:

A kiviteli czégek közé vonjuk be a nagyobb kézműipari telepeket és az összes nevezetes műiparosokat; külön fejezetet szenteljünk az összes hazai fürdők ismertetésének. Helyesli a nagyobb termelők czímeinek fölvételét s e szempontból a földmivelési miniszter ur is fölkérendő a sok költséget igénylő vállalat anyagi és erkölcsi támogatására. A kereskedők közül felsorolandók azok, a kik a czímtárban emlitett honi czikkeket forgalomba hozzák. Kivánja az iparcsoportonkint való fölsorolás mellett, az iparczikkek szerint rendezett indexet s az egész anyagnak törzskönyv szerint való rendezését. Egyelőre csak egyetemes czímtár kiadása kivánatos; a czímtár hirdetési résszel is ellátandó, a külföldi hirdetések azonban elvileg kizárandók. Végül az általános Ipari czímtár is kiadandó a most Ausztriában készülő és már legközelebb közreadandó 10 kötetes Gewerbe-Kataster mintájára. A felügyelő-bizottság az igazgató előterjesztéseihez hozzájárult s azokat az illetékes fórum figyelmébe ajánlotta.

*

Nagy fordulatot jelentett ebben a kérdésben az a nagyszabásu emlékirat, a melyet a *kivitel rendszeres fejlesztése* érdekében *Szterényi* József akkori miniszteri tanácsos dolgozott ki s mely Egyesületünknek is megküldetett véleményezés végett. Ez a nagyszabásu emlékirat előbb elénk tárja a kérdés egész komplexumát. Ismerteti a kivitel szolgálatában álló összes hazai intézményeket, ezek eredményeit és eredménytelenségét egyaránt. Majd kijelöli a kivitel irányát, a hol és a merre az magának eddig medret ásott. Ezután rátér a külföld idevágó intézményeinek és intézkedéseinek ismertetésére és végre az e tárgyban fölmerült eszméket sorolja föl és ezek során lassan-lassan kihámozza a konkrét javaslatokat; legértékesebb fejezete a munkának az utolsó, mely konkluzióképpen a kérdésnek nálunk leendő *gyakorlati megoldására* nézve teszi meg a konkrét előterjesztéseket, külön az ipar és külön a mezőgazdaság szempontjából.

Egyesületünk behatóan foglalkozott ezzel az emlékirattal is s arra vonatkozó megállapodásainkat igazgatónk képviselte az erre a czélra összehivott ipartanácsban.

Az emlékirat ma is »schätzbares Material« maradt. A politika váltakozó válságai nem engedték, hogy a kivitelre vonatkozó praktikus javaslatok »kivitelre« kerüljenek.

*

A *kiviteli részletkérdések* állandóan foglalkoztatták Egyesületünket. A fölmerült fontosabb kérdések közül megemlitjük a következőket:

Közös kiviteli szövetkezetek létesitése iparosok által. A kivitel érdekeinek különböző szempontoknál fogva történt megbeszélése során *Deutschländer (Dér)* Ármin kiviteli szövetkezeteknek iparosok által való létesitését hozta szóba és erre vonatkozó javaslatában a következőket adta elő:

Mint más országban — még a legfejlettebb ipari államban sem —, ugy nálunk sem képes minden termelő a kiviteli kereskedelmet ismerő, kellő nyelvismerettel biró közeget tartani; nincsenek összeköttetései, nem ismeri a kiviteli üzlet, a piaczok szokásait stb., de a termelés is leköti idejét és figyelmét.

Azt az eszmét is megpenditették, hogy jó volna mintául Budapestre oly külföldi, kiviteli kereskedelemmel foglalkozó kereskedőházat telepiteni, a mely már meglévő szervezetével a világpiaczon a magyar ipar érdekeit szolgálná. A meglévő szervezet felhasználásának eszméje jó, de kétséges, vajjon képes volna-e már régebben, idegen származású árúkkal foglalkozó magánvállalkozó, — a követelt szubvenczió daczára — tisztán a magyar érdekeket szolgálni.

A saját tőkével biró önálló kereskedők mindenféle vállalatokba fektetik pénzüket, de nem foglalkoznak a kiviteli kereskedelemmel; más, tőkével biró egyének legfőbb vágya földbirtok vagy bérház szerzése, értékpapir gyüjtése. A magyar ipar szolgálatába nem szegődik senki.

A tőke nem áll a magyar termelő szolgálatába, nem osztja meg senki a vállára nehezedő gondot, uj piacz és vevőközönség keresésében, hogy őt és munkásait intenzivebben foglalkoztathassa.

Külföldön azért találunk ipart, azért fejlődik ez és keletkezhetnek ujabb és ujabb iparágak, mert megvan alapfeltétele, a munkamegosztás; az iparos termel, az exporteur és exportügynök pedig arról gondoskodik, hogy az országban el nem helyezhető portéka a világpiaczon találjon elhelyezést s igy a munkát eredményesebbé teszi.

Hogy csak néhány példát emlitsek: Thüringia játékszeriparát, a Rajnavidék fémiparát (kisebb használati czikkek), a Voigtland csipkeiparát, Braunschweig konzervgyárait stb. a német exportkereskedők teremtették és tartják fenn.

Módomban volt ezt tanulmányozni és azóta foglalkozom eszmémmel, hogy hazánkban is oly »közvetitő vállalat« létesitését propagáljam, mely a termelők helyett gondoskodjék a termelés mindig helyes mederbe való tereléséről és a termékek elhelyezéséről a külföld piaczain.

Minthogy tőkével biró kereskedőink nem veszik kezükbe a kisebb önálló termelő czikkeinek kivitelét és ezek maguk azt, a már fentebb vázolt okokból, nem végezhetik, a fennálló intézmények pedig szervezetüknél fogva nem foglalkoznak és nem is foglalkozhatnak ezen feladattal a szükséges intenziv módon, önmaguknak kell hozzálátniok, hogy közös erővel, vállvetve létesitsék a kitüzött czél elérésére szolgáló intézményt, mely ily módon közvetlen összeköttetésben áll velünk és csak az ő czéljaikat szolgálja.

Ilyen intézmény impulzust adna ujabb és ujabb hasonló intézmény létesitésére, melyből, mint azt a külföldön tapasztaltam, önálló, kivitellel foglalkozó kereskedői házak alakulnak, a melyek a hazai ipar szolgálatába állanak.

A szemem előtt lebegő intézmény formája a szövetkezeti forma.

Ennek az »első magyar (ipari) kiviteli szövetkezet«-nek szervezete és működési köre változatosan a következő:

Minden termelési ágat csak egy-egy czég képviselne és csak az alakitandó választmány (bizottság, igazgatóság) jóváhagyásával vehető fel a már meglévő termelési ágból még egy czég. Ezen feltétel arra szolgál, hogy a többi, kivitellel foglalkozni akaró termelőt is szövetkezésre serkentsék. A szövetkezet megalkotása egyrészt nem is igényel oly nagy tőkét, mint a részvénytársaság (mely nyerészkedés szempontjából sokszor a kiviteli üzlettől távol álló egyének részvételével alakul és melynél tehát a tőke értékesitése és nem az ipar támogatása a vezérelv; a kivitel csak eszköz saját czéljainak elérésére), másrészt pedig annál jobban szolgálni az előbb tagul jelentkezett czéget.

A központi vezetőség arról gondoskodna, hogy a tagok részére üzleteket kössön, összeköttetéseket létesitsen.

A rendeléseket a szövetkezet veszi át és továbbítja a tagokhoz

teljesités végett. A teljesitést a tagok maguk végzik, a szövetkezeti vezetőség utasitásai szerint, már csak azért is, hogy esetleges tömeges összeállitott küldemények révén az egyes reakcziókban fuvardíjmegtakaritás váljék lehetővé a tagok javára.

A számlákat ugyan a szövetkezet állitja ki a vevő részére, tekintettel a szükségképen használandó idegen nyelvre, idegen valutára és egyéb a kiviteli üzletben szokásos módozatokra, de a gyáros czége feltünően megjelölendő a számlaürlapon.

A szövetkezet arról is gondoskodna, hogy az egyes országokban keresletnek örvendő iparczikkek előállitására nézve, ugy forma, mint anyag tekintetében, kimeritő és tanulságos felvilágositást nyujtson, lehetőleg minták beszerzésével, a melyek a tag kizárólagos rendelkezésére bocsátandók utánzás czéljából.

(A muzeumoknál csak a helyszinen tekinthetik meg a köz rendelkezésére álló mintákat.)

Ennek a dolognak a fontosságát külön nem kell kiemelnem; még a legkisebb tárgyra nézve is végtelenül fontos, hogy az illető ország szokásaihoz és izléséhez alkalmazkodjék a termelő még a csomagolás anyaga és módja tekintetében is. Hogy csak egy példát emlitsek, utalok arra a körülményre, hogy kengyelvasat minálunk is készitenek, de kivitelre nem kerülhet belőle pl. Mexikóba, mert iparosaink nem készitenek oly széles talpvassal ellátott, díszes kengyelvasat, mint azt Mexikóban kivánják; a német fémművesek készitenek olyat és igy kivitelre is dolgozhatnak, ha otthon nem akad elég rendelés.

Az üzletszerzés czéljából a központi vezetőség kötelessége lesz a tagok részére az idegen nyelvű árjegyzéket összeállitani, megszerkeszteni, még pedig azért, mert az árjegyzék az illető piacz nyelvén szerkesztve és kellően kiállitva, igen hatásos eszköze a megrendelések szerzésének.

A szövetkezet tagjainak árúja részére közös védjegy szerzendő, mely a czikkek magyar származását szembetünő módon fejezi ki. Ez feltétlenül szükséges, mert nem egy czikkünk kerül a külföldre osztrák vagy német kézen keresztül és ott mint osztrák vagy német gyártmány szerepel.

A bevezető munka egyik fontos tényezőjét a bizományi raktárak képezik, de ezektől eltekintve, mintaraktár is létesitendő, pl. Hamburgban és a kereskedelmünk részéről elhanyagolt Rotterdamban is, de csakis kereskedő ember kezelésében, a ki egyuttal a szövetkezet ügynöke.

A keletkező számlák a szövetkezetnél, illetve a kijelölendő banknál fizetendők a szövetkezet javára, a mely viszont a tagokkal számol el.

A devizák értékesitése a szövetkezet feladata lesz.

Ugy a rendben lebonyolitott üzletek után, mint ilyen bankműve-

letek után, a szövetkezet kezelési költségeinek fedezésére meghatározandó czikk szerint, változó jutalék jár; a felesleg a tagok javára marad.

A szövetkezet tagjainak befizetéseiről, a befizetés módozatairól, költségekről csak a részletes tárgyalás alkalmával lehet szó.

*

Az eszmét nagyban és egészben figyelemre méltónak találtuk és igy azt az érdekeltség figyelmébe ajánlottuk. Az eszme megvizsgálása az érdekeltség feladata, mert kizárólag anyagi érdekeket érint, tehát — üzlet.

Bevásárló szövetkezetek.

Schöffer Róbert Berlinben élő honfitársunk hozzánk intézett memorandumában fölvetette a bevásárló szövetkezetek létesitését. Ez az intézmény — szerinte — ugyanis utánzata volna ama szövetkezeteknek, a melyek Németországban az utóbbi időben »Einkaufs-Genossenschaften« és »Einkaufs-Vereinigungen« czím alatt alapittattak, azzal a különbséggel, hogy mig Németországban minden fontosabb czikkre külön szövetkezet létezik, melynek tagjai kizárólag detail-czégek, kik czentralizálják vásárlásaikat, hogy olcsó árak elérése által ellensúlyozzák a nagy árúházak konkurrencziáját, nálunk egy szövetkezet egyelőre elég volna, mely tagjai közé felvehetné a vidéki kereskedőket és iparosokat egyaránt.

Németországban számtalan ily szövetkezet létezik. (Berlin, Köln, Weimar, Erfurt stb.) Egy ily szövetkezetnek 100—300 tagja van, a kik bevásárlásaikat kizárólag a szövetkezet irodája által eszközlik. A szövetkezet vezetősége a tagok által kinevezett igazgatóból és 2—3 bevásárlóból áll. Az iroda szükség szerint évente 4—6-szor körlevélben felszólitja az iparosokat (gyárosokat), hogy mintáikat egy bizonyos időben (rendszerint 14 napra) küldjék be. A minták a szövetkezet kiállitási termeiben a vevők rendelkezésére állanak, kik a kitűzött időben (Messe-Zeit) odautaznak s szükségletük és izlésük szerint megrendelik a nekik megfelelő árúkat.

Az által, hogy a kiállitó iparosnak 100—300 vevő kollektiv megrendelésére van kilátása, kivételes olcsó árakat fog elérhetni; annál is inkább, mert ugyanazon czikkből 2—3 oldalról szereznének be mintákat, igy saját érdeke a versenyképes ár. A vidéki kereskedő igy jóval olcsóbban vásárol, mintha aránylag kis szükségletét maga fedezné. A szövetkezet a közbenjárásért 5—6 százalék jutalékot számit, ebből fedezik a költségeket; az esetleges fedezet a tagok tulajdonát képezi.

Mily könnyen lehetne nálunk ily szövetkezetet létesiteni, mely Budapesten székelne s mily áldásos volna magyar iparunkra, ha évente többször ily »vásári hét« rendeztetnék, midőn a vevők egy

konczentrált helyen együtt találnák a magyar ipar termékeit, s alkalmuk volna azokat megrendelni. A szövetkezeti kiállitások előmozditanák az idegenforgalmat s alkalmat adnának a kisiparosnak is termékei értékesitésere, a mi reá nézve különben csak anyagi áldozatok árán lehetséges. A mi a legfőbb eredmény volna: a vidéki kereskedőknek alkalmuk volna megismerni a magyar beszerzési forrásokat s igy fogyasztót nevelnénk nagy költségek, drága inveszticziók nélkül.

A szövetkezeti irodák természetesen egész éven át rendelkezésére állanak a tagoknak, elhelyezik az utánrendeléseket s minden esetleg kivánt czikk beszerzéséről gondoskodnak.

*

A fölvetett javaslatot iparosaink figyelmébe ajánlottuk.

A külkereskedelmi szolgálat gyorsitása.

Egyesületünk előterjesztést tett a kereskedelemügyi miniszter úrnak, hogy a külkereskedelmi szolgálatra vonatkozó panaszokat rövid úton intézze el, miután a kereskedők érdekei sürgős intézkedéseket igényelnek. A kereskedelemügyi miniszter úr válaszában kiemelte, hogy hajlandó minden lehető intézkedéssel elősegiteni ezen sürgős természetű ügyek gyors elintézését és minthogy az Egyesületnek felterjesztése szerint konkrét példák állanak rendelkezésére, ezeket készséggel megvizsgálja; viszont azonban megjegyzi, hogy általánosságban tartott panaszok a tárgyalásra nem alkalmasak.

E rendelet alapján felkértük azokat, kik ez ügyben hozzánk fordultak és azokat is, a kiknek az ügyben mondanivalójuk van, hogy a miniszter úr kivánságának tegyenek eleget.

A konzuli hirszolgálat reformja.

Gyáripari szakosztályunk behatóan foglalkozott a konzuli hirszolgálat reformjával, a melyet dr. *Kovács* Gyula udvari tanácsos, a Kereskedelmi Muzeum igazgatója ismertetett. Reámutatott arra, hogy eddigelé a konzuli jelentéseket kétféle szempontból osztályozták. Az idő szempontjából havi, negyedéves és évi jelentések, tartalmuk szerint pedig általános és speciális jelentéseket adtak ki. A havi jelentések száma meglehetős nagy terjedelmű. Havonként 118 jelentés érkezett be s ez egy esztendőben körülbelül 1.500-ra emelkedett. A negyedévi jelentések száma 51 volt, a mi egy évben körülbelül, összevetve a másikkal, 1.500 jelentés. Miután még megvilágitotta a havi és negyedévi jelentések közötti különbséget, utalt arra, hogy különösen fontossággal birnak a konzulok évi jelentései, a melyekben felöleli a konzul konzuli kerületének összes gazdasági viszonyait. A jelentések a külügyminisztérium útján érkeznek a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyik azután megküldi a jelentéseket a Köz-

gazdasági Értesitőhöz. Ez gondoskodik arról, hogy a jelentések magyar szövege a legrövidebb idő alatt nyomtatásban az érdekeltségnek rendelkezésére álljon. A megjelenési idő tekintetében nemcsak lépést tartunk az osztrákokkal, hanem őket sokszor meg is előzzük. A jelentésekről azt halljuk, hogy a konzulátusok jelentéseikben, valamint a külügyminiszter rendszerint expozéjában arról panaszkodik, hogy távolról sem méltatják az érdekeltek a jelentéseket annyira, a mint azt a jelentések megérdemelnék. Nem vonják le belőlük a tapasztalatokat és nem tanulmányozzák azokat kellőleg. Ennek okát abban találja, hogy a mikor a jelentéseket közzéteszi, azok gyakran elvesztették aktuálitásukat. Mennyiben is érdekli például azt a magyar gabona-nagykereskedőt, hogy 3 hónappal azelőtt Zagazigban mi volt ennek meg annak a czikknek az ára? Igy bizonyos ellentét fejlődik ki a jelentéseket készitők között és azok között, a kik a jelentéseket felhasználni hivatva volnának. Ugy látja, hogy mindkét félnek bizonyos tekintetben igaza van. Az ellentétek kiegyenlitési czélja a konzuli hirszolgálat reformjának. Erre vonatkozólag a következő határozati javaslatot terjeszti elő:

1. A havi és évnegyedes jelentések, miután azok késői megjelenésüknél fogva nem birhatnak a közvetlenség jellegével, de inkább retrospektiv természetűek, mert a bennük foglalt felvilágositások közzétételük idején rendszerint már elvesztették aktualitásukat: elejtendők volnának.

2. Ennek ellenében utasitandók volnának a konzuli hivatalok, hogy gyorsan, minél sűrűbben küldjenek konjunkturális rövid hireket, ha kell távirati uton is és a speciális, különösen az olyan közlésekre fektessék a fősulyt, a melyek a monarchia mezőgazdasági és iparczikkeinek keresletére, elhelyezéseinek kilátásaira, módozataira, a külföld térfoglalására stb. vonatkoznak.

3. Történjék gondoskodás arról, hogy a konzulok évi jelentéseinek alapján az egyes szakmák körébe eső czikkek kelendőségéről és csoportviszonyairól, 1–2 évenként különálló monografiák készüljenek. E monografiák érdekében az évi jelentésekben suly volna fektetendő az egyes szakmák czikkeinek kimeritő tárgyalására.

4. Történjék gondoskodás arról, hogy a konjunkturális hirek ne a külügyminisztérium útján, de közvetlenül jussanak el az egyes kereskedelmi miniszteriumhoz, illetve azoknak a közztétellel megbizott orgánumához.

Ullmann Adolf elnök azt a pótlást nyujtotta be *Kovács* Gyula határozati javaslatához, hogy kérjék fel a napilapokat bizonyos fontosabb körülményeknek, gazdasági hireknek, főleg konjunkturális hireknek közlésére, melyek a konzuli jelentésekből hozzánk érkeznek.

A szakosztály *Kovács* Gyula inditványát, *Ullmann* Adolf elnök pótló inditványával együtt, egyhangulag elfogadta s végrehajtotta.

Az új osztrák hajózási törvények és a magyar ipari fejlődés jövője.

Lévy Jenő tagtársunk erről a közérdekű témáról tartott nálunk előadást. Előadó azon tétel fejtegetése után, hogy csak erős kiviteli kereskedelem mellett lehet erős ipari termelés, utal a már erősen fejlődő nemzeti ipar eljövendő fejlődési fokozataira, melyeknek kellő hajózási intézkedésekkel már ma kell provideálni. Minden állami czéloknak alárendelt hajózási vállalat kezdetben nagy nehézségekkel küzd és igy a már meg kell vetni az alapokat, hogy a szükség pillanatában készen álljunk.

Az osztrák Lloyddal eddig fentartott viszony ismertetése után, mely pénzügyileg igen előnyös volt, mely előadó nézete szerint nemzeti szempontból semmiesetre sem felel meg a követelményeknek, főkép a Levante-forgalom fontosságát emeli ki. Kimutatja, hogy Ausztria ezen forgalom érdekében mily nagy áldozatokat hoz, mig a magyar kormány aránylag mostohán bánik épp ezzel a relációval és a Magyar keleti tengerhajózási részvénytársasággal, a mely utóbbi talán első sorban volna hivatva nemzeti missziót teljesiteni a Keleten. Az által, hogy mezőgazdasági érdekeinket tartottuk szem előtt, főleg a nyugoti relácziókra voltunk tekintettel, ahová éppen mezőgazdasági nyersterményeink (árpa stb.) mennek, ellenben Keleten gravitáló ipari termékeink érdekében aránylag igen keveset tettünk.

A galaczi és fiumei két legfontosabb kitorkolás szembeállitása és összehasonlitása után Fiumét illeti mindenképen az elsőség, ahová tarifális intézkedések által is megkönnyithető kivitelünk elsősorban gravitál.

A magyar és osztrák szabad hajózási törvények összehasonlitása után Ausztriára, Dalmácziára vonatkozó intézkedéseit és az azzal összefüggő érdekeket ismertetve, főleg Bosznia-Herczegovinára való tekintettel kimutatja az osztrák törvények egész komplexumában megnyilatkozó tendencziát, mely már az esetleg 1917-ben bekövetkezendő gazdasági különválás eshetőségére előkészületeket tesz, mig nálunk a közvélemény ezen kérdések horderejéről teljesen tájékozatlan. Sürgeti előadó végül ezen kérdések megtárgyalására és az előkészületek megtételére egy *tengerészeti szaktanács* létesitését, mely a hivatalos köröknek első sorban hivatott tanácsadója volna az osztrák Industrie-Rat külön bizottságának mintájára, mely szaktanács létesitésének módozatait, összeállitását és szervezetét részletesen ismerteti. Ez ügyet kedvező elintézés végett áttettük a Kereskedelmi múzeumhoz, mely ez ügyben bizalmas értekezletet tartott. Ezen Egyesületünket dr. *Fekete* Ignácz és *Lévy* Jenő urak képviselték. Az értekezlet egészen bizalmas jellegű volt; eredménye az, hogy a Kereskedelmi Múzeum az értekezletből kifolyólag a következő felterjesztéseket küldte a keresk. minisztériumba: a Lloyd elleni panaszok, az Ungaro Croata elleni panaszok, az Adria elleni panaszok, az Adria Conossamentek sérelmes volta ügyében. Képviselve volt a jelzett konferenczián a

gabona, malmok, czukor, vegyiipar, fakereskedelem, pipere-szappan, ásványviz, sör, bőrszállitók érdekköre, továbbá az Adria és a Levante hajósvállalatok is.

A kereskedelempolitika jövője.

Matlekovits Sándor elnökünk ezt a kérdést a következőkben világitotta meg Egyesületünk kebelében:

Az a kereskedelempolitikai rendszer, a melyet Németország nyomása alatt 1906-ban az 1917. év végéig, esetleg csak 1915-ig, inauguráltunk és a mely Középeurópában, vagy jobban mondva az egész európai kontinensen uralkodik, az utóbbi hónapokban a folytonosan növekvő drágaság miatt erős támadások czélpontja. Az a hatalmas szövetség, a melyet védvámosok az agráriusokkal a »hazai termelés védelmére« kötöttek és a mely az idegen verseny kizárásával, az ipar és a mezőgazdaság javára a mai vámpolitikában érvényesült, kellemetlenül érezhetővé válik a fogyasztók nagy tömegére nézve és Monsieur tout le monde fölismeri azt a tényt, hogy a vámpolitika megállapitásánál a fogyasztók érdekeire tulajdonképpen nem szoktak tekintettel lenni.

A drágaság, a mely Francziaországban, Németországban, Ausztriában és magában Magyarországban is aránylag nagyobb, mint a szabadkereskedő Angliában, arra a következtetésre kellett hogy vezessen, hogy az árúknak ez az aránylag nagyobb ára a vámoknak tulajdonitandó és ezekben az országokban föl kellett támadnia a vámok reformja után való kivánságnak és pedig a mérséklés irányában. És valóban az érdekelt körök már most készülődnek a jövendő vámpolitika előmunkálataira; a vámpolitikai központi intézetek megkezdik munkájukat, ott pedig, a hol eddig ilyen intézetek nincsenek — ugy mint nálunk — ilyeneknek szervezésén fáradoznak. A vámpolitika tehát napirenden van.

A világ kereskedelempolitikája erjedésben van. Ingadoznak a különböző rendszerek, a melyek egyes országokban a szerződéses politika és a legtöbb kedvezmény politikája helyett alkalmazásba jöttek. Ezeket a rendszereket közelebbről kezdjük megvizsgálni és nem találjuk többé őket olyan fényeseknek, mint a milyeneknek megalkotóik állitották. Az 1860. évtől fogva, a Cobden-Napoleon-féle angol-franczia kereskedelmi szerződés megkötése után a *legtöbb kedvezményes klauzulával biró vám- és kereskedelmi szerződések rendszere* lett a kereskedelmi politikában irányadó. A legtöbb állam kötelezte magát a másik szerződő állammal szemben tarifájának vámtételeit többé-kevésbbé mérsékelni és biztositotta neki azt a jogot, hogy *minden további kedvezmény, a melyet egy harmadik államnak engedélyezni fog, a másik szerződő államból származó árúkra is alkalmazandó.* A szerződéses államok ilyenformán minden egyes új keres-

kedelmi szerződés megkötésénél nemcsak a maguk, hanem az összes szerződő államok érdekében is dolgoztak.

Azok a nagy előnyök, a melyeket a legtöbb kedvezmény egy európai államra nézve jelent, arra inditották a Németbirodalmat és Francziaországot, hogy az 1870. évi háború után *a frankfurti béke 11. czikkében egymásnak örök időkre biztositsák a legtöbb kedvezményt.* És éppen ez az előrelátás, éppen ez az örökös legtöbb kedvezmény adott alkalmat a küzdelemre e hatalmas rendszer ellen.

A frankfurti béke örökös legtöbb kedvezménye vitte rá a franczia kereskedelempolitikát a vámszerződések elkerülésére és azután a kettős tarifarendszerre. Minden mérséklés, a melyet Francziaország egy vámszerződés esetleges megkötésénél, nehéz tárgyalások és jól megfontolt áldozatok után az elérendő előnyökért szerződésileg nyujt, a frankfurti béke következményeképen szükségképen megilleti Németországot, minden ellenszolgáltatás nélkül. Ez minden franczia szivet fellázit. Inkább semmi szerződés, mint a szerződésnek ez a következménye. Francziaország hosszú időn át kötött kereskedelmi szerződéseket, a nélkül azonban, hogy vámtételeit ezekben megkötötte volna; a mi kereskedelmi szerződésünk, a melyet Francziaországgal 1883-ban kötöttünk és a mely ma is érvényben van, nem tartalmazza a franczia vámtételek megkötését. A franczia védvámos politikusoknak abban az időben a *recziproczitás* volt a vámpolitikai ideálja. Minden országnak azokért a konczessziókért a melyeket vámtarifájában tesz, Francziaországtól megfelelő kölcsönös vámmérséklésekre van igénye; azonban a kölcsönösen adott vámmérséklések harmadik államoknak csak akkor jutnak, hogyha ezek is megfelelő konczessziókat adhatnak, vagy akarnak adni vámtarifájukban. Ennél a rendszernél a szerződéstkötő állam pontosan ki tudja számitani azt az áldozatot, a melyet a vámmérséklésekkel termelőire ró és tisztában van azokkal az előnyökkel, a melyeket neki a másik szerződő állam nyujt. Ha Francziaország Svájcz számára mérsékli a pamutvámokat, akkor kiszámithatja a svájczi konkurrenczia nagyságát; ámde a Svájcznak engedélyezett vámtétel kiszámithatatlan, hogyha ez a legtöbb kedvezmény következtében Németország és Anglia mérhetetlen pamutipara részére is érvényes. A recziproczitás, néhány franczia vámművésznek ez az ideálja azonban csak ideál maradt.

Francziaország gazdasági érdekei nem tűrhették, hogy ha más államok vámszerződéseikben kölcsönösen engedményeket tettek egymásnak, Francziaország ezekből a kedvezményes vámokból ne húzzon hasonló hasznot. Ha más államok vámszerződéseket kötnek, Francziaországnak is részesednie kell ezeknek a szerződéseknek az előnyeiben; kereskedelmi szerződéseket kell tehát kötnie és ezekért a szerződésekért vámkedvezményeket kell nyujtania. Itt nem használ semmiféle vonakodás. Igy támadt végre a kettős tarifarendszer gondolata. Kétféle tarifát szerkesztettek. Egyet magasabb vámtételekkel (maximál-

tarifa) és egyet alacsonyabb tételekkel (minimál-tarifa). Ez a második vámtarifa egészben, vagy részben azoknak az országoknak szól, a melyek Francziaországgal a legtöbb kedvezmény alapján állanak, illetőleg Francziaországgal szerződést kötnek. Ennek a rendszernek az alapeszméjét a parlamenti kormányforma természetében keresték. A kormány a vámszerződések megkötésénél legyen tisztában azzal, hogy milyen mértékben hajlandó a parlament a vámtarifát mérsékelni. A minimális tarifa jelzi ezt a határt és biztosit a kormánynak egy alapot, a melyet maga a parlament állapitott meg. Ennél nem kerülhet a törvényhozás abba a kellemetlen helyzetbe, hogy megkötött szerződésekkel lepjék meg, a melyeket kénytelen elfogadni, minthogy kormányát nemzetközi kérdésekben nem szabad, vagy nem akarja dezavuálni. A kettős tarifa Francziaország példájára gyorsan elterjedt, még Oroszország is elfogadta. Azonban az a főczélja, hogy a tárgyalások során minimális tételeiben változatlan maradjon, még Francziaországban sem valósult meg. Ismételten mérsékelni kellett a minimális vámtételeket és szerződések csak olyan föltétellel jöttek létre, hogy a nyujtott vámmérséklésekkel szemben Francziaország minimális vámjai is mérsékeltetni fognak. A kettős vámtarifarendszer ilyenformán elveszitette azt a jelentőségét, hogy a minimális tarifát a szerződéses tárgyalások megváltozhatatlan alapjává teszi.

Más rendszert követnek az *amerikai Egyesült-Államok.* Ezek is alkalmazták a Dingley-bill óta tarifatörvényeikben a reciproczitás rendszerét, csakhogy az ő reciproczitásuk az elnök diktátumában áll. Tarifatörvényeikben az elnök felhatalmaztatik, hogy azokkal az államokkal szemben, a melyek vámügyekben Amerikát a legtöbb kedvezményben részesitik, az amerikai vámtarifa néhány vámtételét mérsékelje. Ezenkivül azonban az a joga is megvan az elnöknek, hogy azokkal az államokkal szemben, a melyek a legtöbb kedvezményt Amerikának nem engedélyezik és ezáltal az amerikai gazdasági érdekeket sértik, retorziókat alkalmazzon. Ennek az utóbbi rendelkezésnek sokkal nagyobb a jelentősége a kilátásba helyezett kölcsönösségi szerződéseknél és például a Németbirodalmat és Ausztria-Magyarországot arra birta, hogy szerződés nélkül is a legtöbb kedvezmény alapján kezeljék az amerikai származású árúkat. Ennek daczára mégis érezhető, hogy Amerikának befolyása az európai vámpolitikára nem eléggé erős. Az amerikai ipar hatalmas fejlődése következtében mind nagyobb lesz az európai piaczok meghóditásának jelentősége; ugy, hogy esetleg kénytelen lesz Amerika a szerződéses rendszert elfogadni.

Nagybritanniában is megkisérlették egy uj kereskedelempolitikai rendszer megalapitását és be akarták hozni a védővámot, hogy azután majd az imperialisztikus birodalomnak »preference«-t, előnyöket biztositsanak a nem imperialisztikus országokkal szemben. Chamberlain agitácziója erős hangulatot keltett és Kanada tényleg előnyben részesiti Nagybritanniát. Ennek a rendszernek a meghono-

sitása azonban, úgy látszik, már elveszitette fenyegető karakterét. Angliában az óriási agitáczió daczára nem talált az eszme visszhangra; ott a szabadkereskedelem jótékony következményei sokkal ismeretesebbek, semhogy a közvélemény föl tudna melegedni a hazai termelés védelméért, vagy a gyarmatoknak szorosabb és bensőbb kapcsolatáért. Maguk a gyarmatok nagyon kevéssé lelkesedtek a kedvezményezésért. Kanada pedig az amerikai Egyesült-Államokkal való szerződésének megkötésével — ámbár ez nem került végrehajtásra — bebizonyitotta, hogy ha érdeke úgy kivánja, Nagybritanniának előnyben való részesitését kész félredobni, mert Amerika még nagyobb kedvezményeket kapott, mint a kedvezményezett Anglia.

A különböző kereskedelempolitikai rendszerek tehát ilyenformán, a legtöbb kedvezmény alapján való szerződés politikájának kivételével, valamennyien túlélték mugukat. Általános lett az a meggyőződés, hogy sem a Francziaországban keletkezett reciprocitás, sem az amerikai retorziós rendszer, sem pedig az angol kedvezményes politika nem eredményeznek rendezett viszonyokat és hogy vissza kell térni a Cobden-Napoleon-féle legtöbb kedvezményes szerződési politikára.

Ha már most ilyenformán a tényekből annyi megállapitható, hogy a jövendő kereskedelempolitika alapjának a legtöbb kedvezményre támaszkodó szerződéses politikának kell lennie, annál nehezebb meghatározni, hogy ez a politika továbbra is a »hazai munka védelmé«-nek zászlaja és a »minden ország pártolja a saját termelését« jelszó alatt fog küzdeni, vagy pedig a nemzetközi forgalom fejlődésének érdekében a szabad kereskedelmet fogja-e szolgálni. Az abnormis drágaság, a mely az egész világon uralkodik, a mely azonban éppen a védvámos országokban ölt rendkivüli arányokat, az a teher, a melyet mindenütt, de elsősorban a védvámos országokban rónak a fogyasztókra a kartellek és trösztök, nyilvánvalóvá teszik, hogy a mai vámpolitikának ezekben a jelenségekben nagy része van. A közvélemény a védvámos politikát kezdi ezekért vádolni, hatásaiban nagyobb megterhelését látván a fogyasztóknak, mint a mekkora a termelők előnye. A vámok emelése a jövőben alig képzelhető többé; ilyen áramlatot a drágaság által kitanitott közvélemény aligha fog megtűrni.

Más kérdés azonban, hogy van-e kilátás a vámok mérséklésére. És itt bizonyos kételkedés jogosult. A mai rendszerrel első sorban agrárius érdekek kapcsolatosak. Az agráriusok hatalma ma még nálunk, a Németbirodalomban és Francziaországban növekedőben van. Az agráriusoknak a magas védővámok elérése érdekében a gyáriparosokkal való szövetkezése amazoknak a vámpolitikára való befolyását nagyon is megnövesztette. Ezekkel a tényezőkkel szemben a fogyasztók eddig szervezetlen tömegének nincs irányadó befolyása. Ehhez járul még az államok pénzhiánya. A mai vámpolitika, az ő magas vámjaival, az állami bevételeknek gazdag forrása. Ausztria-Magyarország vámbevételei a szabadkereskedelem utolsó esztendejé-

ben (1877.) csak 39·7 millió koronára rugtak, mig ma, a védővám virágkorában, a 209·5 millió koronát érik el. Hogyne lenne már most a pénzügyminiszter védvámos és az agráriusok, a vámemelők szövetségese! És a védelem teóriájának annál nagyobb a jövője, mivel az exportiparok részben kartellek által teszik lehetővé a belföldnek a kivitel javára való kizsákmányolását, részben pedig a kikészitési eljárás erősebb igénybevételével a vámterhet kiviteli árúikról elháritják. Ezért láthatjuk mind a Németbirodalomban, mind Francziaországban a kikészitési eljárásnak különböző formákban való kifejlődését és megfigyelhetjük nálunk is az ezen eljárás nagyobb kihasználására való törekvést.

Ha tehát most a jövőbe tekintünk, akkor a kereskedelempolitika helyzete és iránya körülbelül a következő képet tárja elénk:

A mostani védővámok emelése nem valószinű; nagyobb mérséklésük, tehát a szabadkereskedelem felé való közeledés nem remélhető; a nemzetközi viszonyoknak a legtöbb kedvezmény alapján álló szerződésekkel való szabályozása várható és ha Amerika is belép a szerződéses államok konczertjébe, a mi nagyon valószinű, ha továbbá Francziaország abban az esetben, ha a frankfurti béke 11. czikke valamely módon érvényét veszti és Francziaország Németországgal szemben jogait konczessziók útján érvényesitheti s igy hasonlóképpen nem fog a szerződésektől idegenkedni, akkor meglehet, hogy a vámok kölcsönös szerződéses leszállitása révén egy kevésbé védővámos állapot fog bekövetkezni.

Bosnyák akcziónk.

Az 1908. év végén bekövetkezett annexió, a mely Boszniát és Herczegovinát a réginél rosszabb kötelékkel kapcsolta a monarchia két államához, a közfigyelmet ezen tartományok viszonyaira terelte. Az Országos Iparegyesület, a mely már régebben is kiváló figyelmet forditott a bosnyák viszonyokra, elhatározta, hogy az annektált tartományok közgazdasági, főként importviszonyait széles körben ismerteti és törekedni fog, hogy közvetlen összeköttetést létesitsen az itteni és a bosnyák gazdasági körök között. Az Egyesület állandóan figyelemmel kisérte a boszniai eseményeket és hivatalos közlönye révén az ipari érdekeltséget állandóan informálta a bosnyák gazdasági élet különböző mozzanatairól.

A bosnyák propaganda érdekében az Egyesület az 1909-iki nyár folyamán másodtitkárát hosszabb tanulmányutra küldte le Boszniába, azzal a megbizással, hogy utjainak eredményéről jelentés formájában számoljon be. *Tonelli* Sándor másodtitkárnak ez a jelentése a Magyar Ipar mellékletén jelent meg, majd *Vázlatok Bosznia és Herczegovina közgazdasági életéből* czímmel könyvalakban is kiadatott és Egyesületünk gondoskodott ennek az informativ közgazdasági munkának minél szélesebb körökben való terjesztéséről. E tanulmányut

adataira támaszkodva, az Egyesület több fölterjesztéssel fordult a különböző szakminisztériumokhoz és javaslatokat tett olyan intézkedések megtételére vonatkozólag, melyek alkalmasak volnának a magyar-bosnyák gazdasági viszony szorosabbra füzésére. Igy javasolta például, hogy a Technológiai Muzeum mestertanfolyamain bosnyák iparosok is résztvehessenek és e javaslatokhoz a miniszter hozzá is járult; lépéseket tett, hogy bosnyák inasok budapesti mestereknél elhelyezést nyerjenek stb. Egyidejüleg intézkedett az Egyesület, hogy egy régebbi inditványnak a Boszniában rendezendő *magyar kiállitás* és ebből kifolyólag a Szarajevóban létesitendő *magyar mintaárútár* ügye ujból napirendre kerüljenek és a megvalósitás felé tereltessenek, végre, hogy a magyar ipar érdekében nélkülözhetetlen forgalmi és közlekedési, valamint tarifális könnyebbségek iparáganként és általában esetről-esetre közelebbről megjelöltessenek.

Nagyrészt Egyesületünk ezen akcziója terelte Boszniára a közfigyelmet és igy jött létre a különböző ipari és kereskedelmi szakegyesületek közreműködésével, *Thék* Endre alelnökünk vezetésével, az 1909-ik év október 10—15. között *a magyar iparosok és kereskedők boszniai tanulmányutja.* E kirándulás, a melynek rendezésében a Budapesti kereskedelmi és iparkamara, az Omke, a Magyar Keresdelmi Csarnok és Egyesületünk vettek részt, nemcsak igen szép üzleti eredménynyel járt, hanem igen becses összeköttetést is szerzett, a melyek később fogják gyümölcsüket meghozni. A kirándulás alkalmával lekötött körülbelül hatszázezer korona értékű üzletet bosnyák akcziónk pozitiv eredményének lehet tekinteni.

Még egy 1909. évi határozatának megfelelően az Egyesület megkezdte *ismertető felolvasások* rendezését Boszniáról. Október 4-én *Tonelli* Sándor tartott Egysületünkben előadást »Gazdasági érdekeink Boszniában« czímmel, deczember 9-én pedig dr. *Fischer* Józsefszarajevói ügyvéd ismertette nagyszámú közönség előtt az annektált tartományok jogi viszonyait. Irásbeli jelentéseket intéztek hozzánk ez ügyben *Gerő* Mór, a Magyar Bank szarajevói fiókjának főnöke és több más szakember. E jelentések lényegét lapunkban az iparosság tudomására hoztuk.

Az Egyesület ezenkivül állandó gondot fordit a bosnyák ügyek kapcsán felmerülő részletkérdésekre is és politikáját állandóan az irányitja, hogy Magyarország minél nagyobb mértékben vegye ki részét az annektált tartományok gazdasági életéből. Javaslatba hozta például az Egyesület a postai díjtételek között fennálló különbségek eltörlését, sürgette a közvetlen telefonösszeköttetés létesitését Budapest és Szarajevó között, a vasuti tarifák olyan módositását, hogy azok révén Bosznia közvetitő kereskedelme Budapestre tereltessék és mindezeken kivül állandóan figyelemmel kisérte és ellenőrizte az osztrák gazdasági térfoglalásra irányuló kisérleteket.

Tekintettel arra a nagy erőfeszitésre, melyet Ausztria ipari és

kereskedelmi körei Bosznia közgazdasági kihasználása érdekében rendszeresen kifejtenek, Egyesületünk elhatározta, hogy első sorban *Bosznia közgazdasági és főleg importviszonyainak* ismertetésére kiváló gondot fog forditani és ez érdemben rendszeres akcziót indit és felolvasási cziklust rendez. Másrészt a gyáripari szakosztály elnökének kezdésére azt ajánlja iparosaink figyelmébe, hogy igyekezzék mindenki a maga szempontjából *a maga üzleti érdekeinek biztositására Boszniát és Herczegovinát a saját emberei által fölkerestetni.* Ez az első föladat. Ha ez sikerül, nem lesz szükséges mesterséges eszközökkel az érdeklődést biztositani.

Egyesületünk igazgatóságának egy régebbi javaslata alapján az Egyesület 1910-ben megkezdette *bosnyák ifjaknak kiképzés czéljából magyar iparosoknál való elhelyezését.* Az elhelyezett bosnyák ifjak kétféle kategóriába tartoznak: vagy segédek, a kik a technológiai iparmuzeum szaktanfolyamait látogatják, vagy inasok, a kik itteni mestereknél nyerik első kiképzésüket. Remélhető, hogy ez az intézmény szélesebb alapokra fektetve, igen jó hatással lesz Bosznia és Herczegovina ipari fejlődésére és nekünk új barátokat fog szerezni odalent.

Időről-időre a Magyar Ipar-ban ismertető közlemények tétettek közzé a bosnyák kereskedelmi viszonyokról, az annektált tartományokban kelendő árúczikkekről és egyéb gazdasági érdekű kérdésekről. Az Egyesület fölkérésére *Bálint* Imre a gyáripari szakosztály egyik ülésén előadást tartott *Bosznia és Herczegovina vizierőiről,* hogy gyáriparosaink figyelme a bennük rejlő nagy gazdasági értékekre irányoztassék.

Mikor a közös hadügyminisztérium a bosnyák-osztrák reláczióban a gravosai útirányon a csomagpostai díjtételeket 80 fillérről 60 fillérre leszállitotta, Egyesületünk megkereste a kereskedelemügyi minisztert, hogy ugyanezt a kedvezményezést a magyar relációban is léptesse életbe, nehogy az osztrák iparnak a mienknél kedvezőbb díjtételei legyenek.

Figyelemmel voltunk a bosnyák váltó- és csődtörvény visszásságaira és kérelmeztük az igazságügyminiszteriumban egy olyan rendelkezés kibocsátását, hogy a peres eljárás gyorsitása érdekében a magyar biróságok megkeresései a bosnyák biróságokhoz közvetlenül legyenek intézhetők. Javaslatokat tettünk tarifális ügyekben is és figyelemmel kisértük a bosnyák vasuti politika kérdéseit, hogy tapasztalatainkat adandó alkalommal fel tudjuk használni.

Megemlitjük még, hogy Egyesületünk több kiküldöttel képviseltette magát a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetségének azon az ánkétjén, melyen báró *Klimburg* Ottó, a közös pénzügyminiszter képviselője, ismertette az annektált tartományok gazdasági viszonyait. Ezen az ülésen dr. *Kovács* Gyula az Egyesület nevében a bosnyák hirszolgálat kérdésének rendezését kivánta, dr. *Tonelli*

Sándor másodtitkárunk pedig a vasuti politika, a postaügy és a gazdasági oktatás kérdéseit tette szóvá és fölvetette azt az eszmét, hogy a bosnyák ügyek a kereskedelemügyi minisztériumban egy osztályban egyesittesenek. Rámutatott egyúttal arra, hogy az annektált tartományokban divatos konczessziórendszer mellett azok kapnak legkönnyebben konczessziót, a kik az országos kormányhoz legközelebb állanak, vagy a kiktől az országos kormány fél. Ez természetesen érzékenyen kárositja a magyar és osztrák vállalkozást.

Némi részben tehát az Egyesület kezdeményezésének az eredménye az is, hogy a kereskedelemügyi minisztériumban külön bosnyák osztály állittatott fel, melynek az a czélja, hogy a magyar gazdasági életnek legyen egy állandó fóruma, melyhez a Boszniát érdeklő ügyekben fordulhat.

* * *

A közös pénzügyminiszter urhoz a megszállott tartományok kormánya és hatóságai által ipari szükségletek beszerzésére vonatkozólag kibocsátott pályázati hirdetményeknek részünkre leendő megküldése érdekében megkeresést intéztünk.

Erre adott válaszában a közös pénzügyminiszter úr tudomásukra hozta, hogy az utóbbi 5 évben (1902-ig) Magyarországból Bosznia és Herczegovina közszükségletének fedezésére 11,541.092 kor. értékű iparczikket hoztak be, mely összeg az egész monarchiából behozott hasonnemű czikkek 34·24%-os kvótájának felel meg.

Szabály szerint Boszniában és Herczegovinában a közszükségletek fedezésénél nem szokásos nyilvános pályázatot kiirni, mert az ez irányban szerzett tapasztalatok az ily eljárást nem tartják kívánatosnak.

Mégis minden esetben, kivéve ha egyes czégeknek speczialis termékeiről van szó, szükebbkörű pályázatot hirdetnek, melyről úgy a magyar, mint az osztrák versenyképes czégek egyformán értesittetnek.

Ezenkivül a Magyar kereskedelmi múzeum szarajevói fiókja minden ilynemű pályázatról értesitve lesz, úgy, hogy ennek a testületnek alkalma van e hirdetményekre a tekintetbe nem vett czégek figyelmét is fölhivni.

A Magyar kereskedelmi múzeum szarajevói fiókja volna e szerint hivatott arra, hogy úgy a közigazgatási közegeket a bizalmat érdemlő magyar czégekre figyelmeztesse, mint pedig, hogy a pályázatok kiirásáról az illető czégeket esetről-esetre értesitse.

Ez ügyben a fönnebbi felvilágositások után a M. kereskedelmi részvénytársasághoz fordultunk, mely a szarajevói fiókot a jelzett értesitések kiadására felhivta.

Egyesületünk 1903-ban egy konkrét eset alkalmából felterjesztést intézett a kereskedelmi miniszter úrhoz, a boszniai országos kormánynak a magyar iparosok érdekeit sértő amaz eljárása ellen, hogy

legyőzhetetlen nehézségeket görditett oly acetylen-készülékek forgalomba hozatala elé, a melyek a magyar acetylen-szabályrendeletben meghatározott minden kelléknek teljesen megfeleltek. Kifejtette ez alkalommal Egyesületünk azon sérelmet, mely abban jelentkezik, hogy Boszniában a magyar ipart bizonyos iparágakban osztrák szabályrendeletekhez való alkalmazkodásra kényszeritik, a mi természetszerűleg a versenyképesség csökkenésével is jár, mert nem lévén e szabályokhoz képest berendezve, hátrányba jut az osztrák iparral szemben. Az adott esetre vonatkozólag pedig felkérte az Egyesület a minisztert, hogy a bosnyák kormánynyal egyetértőleg az idézett sérelmes rendelet hatályon kivül helyezéséről gondoskodjék.

Magyar-bosnyák gazdasági központ.

Részt vettünk a bosnyák iparosok és kereskedők budapesti kirándulásának fogadtatásában, erkölcsi és anyagi támogatásunkkal. És mikor az 1911. év nyarán arról értesültünk, hogy az osztrákok Bosznia és Herczegovina gazdasági kiaknázására külön szervezettel kivánnak bennünket megelőzni, 1911. julius hó 4-én tartott végrehajtóbizottsági ülésünkön Egyesületünk igazgatója tüzetes jelentést tett az akkor Bécsben alakult »Verband bosnisch-herzegovinischer und österreichischer Interessenten« nevű egyesület szervezéséről s odakonkludált, hogy az osztrák ipar e szervezkedésével szemben a magyar ipar szervezésére és gondot kellene forditani. Erre elnökünk, *Matlekovits* Sándor is utalt az ilyen formában való szervezkedés szükségességére és kifejezte azt az óhajt, hogy erre a czélra nem szükséges új egyesületet alakitani; annál megfelelőbbnek találná, ha az Omkének már eddig is szép sikerrel működő bosnyák szakosztályát egyesületközi központtá alakitanók át. Ebben a szellemben a formális inditványt az elnökség utasitása alapján *Gelléri* Mór igazgató rövid úton juttatta az Omke bosnyák szakosztályához. Ez az osztály 1911. november 10-én tartott ülésében nagy tetszéssel fogadta az inditványt és megtette a lépéseket önmagának ilyen irányban való kiegészitésére, illetőleg átalakitására.

A Magyar-Bosnyák Gazdasági Központ alakulása 1912. február 11-ikén szokatlanul nagy érdeklődés mellett ment végbe, a kereskedelmi és iparosvilág összes számottevő képviselőinek jelenlétében. Az elnökké megválasztott *Lánczy* Leó igen nagy perspektiváját nyitotta meg a jövő teendőinek. *Lers* Vilmos miniszteri tanácsos pedig a kereskedelmi miniszter hathatós erkölcsi és anyagi támogatását helyezte kilátásba. Az ez alkalommal megnyilvánult nagy érdeklődés, úgy látszik, garancziája lesz annak, hogy az új központ be fogja váltani a hozzá fűzött reményeket és nem fognak benne csalódni azok, a kik tőle nagy feladatok teljesitését várják.

Kiviteli érdekeink Szerbiában.

Egyesületünk még a szerb vámháború tartama alatt — részint a drágaság, részint azonban általános külkereskedelmi szempontok által indittatva — többször azon kivánalmának adott kifejezést, hogy a kereskedelmi szerződést, a lehetőség szerint, rövidesen életbe kell léptetni, hogy a normális kereskedelmi forgalom megindulhasson és Szerbiában a négyéves vámháború tartama alatt elveszett pozicziónkat, legalább részben, visszaszerezhessük. Mikor a szerződés a jelen év januárjában életbelépett, az Egyesület vezetősége a megváltozott kereskedelmi viszonyok és a szerb húsbehozatal tanulmányozására kiküldte *dr. Tonelli* Sándort Szerbiába, a ki tapasztalatai eredményéről »Szerbia a vámháború után« czímmel terjedelmes jelentésben számolt be, melynek javaslatait az Egyesület a kereskedelemügyi és földmivelésügyi miniszterek elé terjesztette.

A szerb kereskedelmi viszonyok tanulmányozásával kapcsolatban fölmerült Egyesületünkben az a terv is, hogy az ipari és kereskedelmi összeköttetések felujitása és rendszeres ápolása czéljából egy ideiglenes jellegű *magyar árúmintatár* szerveztessék. A végrehajtó-bizottság a kérdéssel való beható foglalkozás után ilyen értelemben átiratot intézett a kereskedelmi minisztériumhoz és pedig a gyáripari szakosztály azon kibővitésével, hogy nemcsak Belgrádban, hanem Szófiában és a többi keleti empóriumokban is szervezzen ily mintatárakat. A minisztérium fölkarolta inditványunkat és értesülésünk szerint az 1912. év tavaszán és nyarán a mintatárak — egyelőre Belgrádban, Szófiában és Cetinjében — meg is fognak valósittatni.

Exportérdekek fejlesztése külön megbizottak által.

Gyáripari szakosztályunk mindjárt első érdemleges ülésében a magyar ipar kiviteli érdekeinek a külföldön való közvetlen előmozditása kérdésével foglalkozott. *Ullmann* Adolf elnök kijelentette, hogy a hazai iparvállalatok exporttörekvéseinek érvényesülését főleg azon körülmény neheziti meg, hogy hiányoznak kiváló és a mi viszonyainkat gyakorlatilag is alaposan ismerő szakemberek, a kiket gyárosaink a külföldi üzletek szerzésével megbizhatnának és ezenkivül ama szempont is figyelembe veendő, hogy ilyen külföldi képviselőknek egyes vállalatok által való különleges kiküldetése igen tetemes költségekkel van egybekötve. Tekintettel e körülményekre, *Ullmann* Adolf — áthatva azon meggyőződésétől, hogy az Országos Iparegyesület a vállalatok részéről csak az esetben számithat hathatósabb támogatásra és hivatását igazán csak úgy teljesitheti, ha tagjainak érdekeit a praktikus élet terén is előmozditja — indittatva látja magát, hogy mint az Országos Iparegyesület gyáripari szakosztályának elnöke, a következő inditványt terjessze a szakosztály elé :

»A szakosztály elhatározza, hogy kizárólagosan akviziczionális czélokra a hazai ipari viszonyokat alaposan ismerő, lehetőleg elsőrendű szakembereket küld ki fix fizetés mellett azon megbizatással, hogy külföldön magyarországi gyárosok számára új üzleti összeköttetéseket szerezzenek és ezen kiküldötteknek közvetitését a szakosztály bármely tagja teljesen díjtalanul veheti igénybe, mindaddig, mig azoknak működése konkrét megrendelések feladása alakjában pozitiv eredménynyel nem jár. A tényleg megszerzendő megrendelések után azonban a gyárosok bizonyos jutalékot kötelesek az Iparegyesületnek megtériteni és az ekként befolyó összegek egy oly alap létesitésére fognak felhasználtatni, melynek czélját ujabb és ujabb megbizottaknak külföldre leendő kiküldetésével járó költségek fedezése fogja képezni. Miután megfelelő kvalifikáczióval biró szakemberek alkalmazása csak nagyobb díjazás mellett lehetséges, a szakosztály ezirányú tevékenységet egyelőre egy Oroszországba való kiküldetéssel kezdi meg és felhatalmaz egy bizottságot, hogy a megfelelő intézkedéseket haladéktalanul vegye foganatba.«

Ullmann elnök úr még felemlitette, hogy felhatalmazást nyert ama kijelentésre, miszerint a kereskedelmi kormány ezen inditványban foglalt eszmét a legnagyobb rokonszenvvel fogadja és annak gyakorlati érvényesitésére a legmesszebbmenő erkölcsi támogatást hajlandó nyujtani, sőt anyagi támogatást is helyezett kilátásba.

A szakosztály az inditványt egyhangú helyesléssel magáévá tette és megtette az intézkedéseket a megfelelő szakerő kiszemelésére nézve.

Ugyancsak időközben megérkezett a kereskedelmi miniszter úr értesitése, melylyel a kért jelentékeny segélyt engedélyezi.

Kiküldetés Orosz-Lengyelországba.

A fönnebbiek értelmében erre a kiküldetésre nézve *Mauthner* Emil urral jutottunk megállapodásra, a ki a megbizatás elvállalásában 1908. évi junius közepén Varsóba utazott.

Miután e megbizottunk munkássága széles köröket érdekelt és miután jelentéseiben sok oly anyag van felhalmozva és több praktikus figyelmeztetés is foglaltatott, mely Egyesületünk tagjaira nézve hasznosnak igérkezett, ez okból azokat lapunk útján az egész hazai érdekeltség tudomására hoztuk.

Ez akcziónkat a kereskedelemügyi miniszter úr erkölcsileg és anyagilag is támogatta.

Megbizottunk egy évre terjedő működése több irányban eredménynyel járt, a mit a hozzánk érkezett nagyszámú köszönő- és elismerő-levelekből is konstatálhattunk.

Azt hisszük, hogy megfeleltünk a magunk elé tűzött czélnak azzal, hogy exportképes ipartelepeinknek — a verseny igen nehéz viszonyai között — az utat Orosz-Lengyelországba egyengettük, az összeköttetés szálait egymásba fűztük és a viszonyok felől alaposan informáltuk. Ezzel elértük azt, hogy az exportra képes czégek ujj-

mutatásaink nyomán önállóan tovább haladhattak. Megbizottunk évközben itthon is volt, hogy egyes komittensek érdekeit személyes érintkezés révén is előmozditsa, mandátuma lejárta után hozzánk ismét visszatért.

Kiviteli érdekeink Oroszországba.

Thék Endre alelnökünk egyik felolvasó ülésen kifejti azokat az okokat, a melyek mindeddig majdnem lehetetlenné tették, hogy kereskedelmünk és iparunk Boszniában, a Balkán államokban és Oroszországban megfelelő módon piaczot találjanak. Hibáztatja ezért a pénzintézeteket, a melyeknek az iparosok iránt nincs meg a kellő bizalmuk és ennek folytán nem bocsátják az iparos rendelkezésére az üzletforgalomhoz megkivántató tőkét. Hibáztatja továbbá, hogy a szaktudósitók nem világositják fel az iparosokat a külpiacz helyzetéről. A tarifális nehézségeket, nézete szerint, bajos leküzdeni. Ott, hol tömegesebb a szállitás, természetes, hogy olcsóbb a díjtétel is. Példákkal is illusztrálja ezt az állitását.

Behatóan foglalkozván az Oroszországba való kivitel nehézségeivel, alapos indokolás mellett a következő határozati javaslatot nyujtotta be:

Kérje fel az értekezlet az Országos Iparegyesület végrehajtóbizottságát, hogy sürgősen tegyen felterjesztést a m. kir. kereskedelemügyi miniszter úrhoz:

1. A bosnyák vasutakkal összefüggő kedvezményes tarifák megállapitása iránt, szemben azon versenynyel, a mely mások által előnyösebb helyzetek folytán ott kifejtetik.

2. Tekintettel az újabb időben Oroszországban kedvezőbbé vált beviteli viszonyunkra, létesitsen a magas kormány, ha csak átmenetileg is, oly kereskedelmi tudósitói állásokat, a melyek, künn lévén Oroszország különböző pontjain, felvilágositásokkal szolgáljanak hazai iparosainknak és évenként legalább kétszer itt élőszóval és irásban ismertessék az Oroszbirodalomban, különösen Sz.-Pétervárott netán nagyobb kelendőségnek örvendhető árúkat.

3. A jelenleg künnlevő odesszai kereskedelmi tudósitó netáni tapasztalatának közlését pedig már most kérje ki a kormánytól.

4. Kérje fel a kormányt sürgős intézkedés végett arra, hogy Anglia és Amerika állandó kiállitásait tanulmányoztassa oly férfiak által, a kik tapasztalataik folytán lehetővé tegyék már most az irányelvek megszerezhetését.

5. Végül a fentiek elintézése után hasson oda az elnökség, hogy a legszélesebb alapon szerezzenek tudomást iparosaink e tényekről.

Térfoglalásunk Dalmácziában.

Dr. *Havass* Rezső, a dalmát ügy lelkes bajnoka, Egyesületünk kebelében több értékes előadásban ismertette a dalmácziai viszonyo-

kat és a bosnyák-magyar relácziók állandó ápolására, gazdasági összeköttetéseink fejlesztésére buzditotta tagjainkat.

Egy zágrábi jelentékeny pénzintézet a Dalmácziába irányuló kivitel fejlesztésére vonatkozó tervezetének támogatását kérte. A beszerzett kedvező informácziók alapján a kérelmet teljesitettük. Ugyanez az intézet a Dalmácziába irányuló kivitel szervezésén kivül a Magy. kir. kereskedelmi múzeum zágrábi képviseletének átvétele tárgyában is ajánlatot tett, a melynek a kereskedelemügyi miniszter úrnál leendő támogatását kérte. Az elnökség, tekintettel a korábbi kedvező informáczióra, az ajánlatot pártoló felterjesztéssel támogatta.

Törökországi kivitelünk rendszeres fejlesztése.

A Matlekovits-féle ösztöndíj 1910-ik évben Egyesületünk igazgatójának jutott, azzal a czélzattal, hogy képviseletünkben résztvegyen abban az expediczióban, melyet a magyar ipari és kereskedelmi egyesületek rendeztek a tavalyelőtti török látogatás viszonzására. Igazgatónk, mint ennek az expedicziónak egyik vezetője, több czikkben számolt be tanulmányútjáról. Ezeket rendszeres jelentésbe foglalta és külön füzetben adta ki. Az ezekben alaposan megokolt és az exportunkra, valamint importunkra vonatkozó számadatok föltüntetése után összefoglalt javaslatai a következők voltak:

I. Először érinteni akarom a hivatalos kategóriába, vagyis a kormány hatáskörébe tartozó agendákat.

Ide tartoznak a következők:

1. Direkt vasuti, távirati, posta- és telefonösszeköttetés létesitése. Különös tekintettel az átmeneti forgalomra.

Ezzel kapcsolatban szükséges

2. olcsóbb tarifák és esetleg refakcziák engedélyezése. Mert a mig Marseille-ből és más kikötővárosokból bizonyos árúk egy nyolczad annyi költséggel kerülhetnek Konstantinápolyba, mint ugyanazon árú Budapestről, addig a mi versenyképességünk a többi külfölddel szemben mindig hátrányban marad.

Ebből kifolyólag és ezzel kapcsolatban elkerülhetetlen

3. a Balkán-államokkal való kereskedelmi szerződések rendezése, a mit a nagy szakegyesületek együttes üléseiken oly sokszor sürgettek és melyekre nézve az egyesületeknél és főleg a kereskedelmi és iparkamaráknál fölötte érdekes anyag van együtt, melynek nagy része már a minisztérium előtt van s csak a kedvező politikai viszonyok elérkeztét várja, hogy tárgyalásra érett legyen.

4. A kereskedelmi szaktudósitót és levelezői intézményt, a mostani hangulatra való tekintettel, ki kellene fejleszteni és praktikus irányban szervezni, mert, hogy csak egy példát emlitsünk, ottani tartózkodásunk alatt a török kormány előkelő tagjai panaszképpen emlitették, hogy milliós pályázati kiirásaikra Magyarországból nem reagál senki. Rend-

szeres tudósitást kellene tehát jó eleve kapnunk minden török állami és hatósági vállalatról, pályázatról, általában minden fontosabb közszállitásról, sőt magánosok által tervbe vett oly üzletekről is, melyekre reflektálhatunk. (Legutóbb például milliós nikkelpénz-üzlet, hadfelszerelési szállitások, vasuti vállalkozások és egyebek vannak folyamatban, melyekre elég versenyképes reflektánsaink volnának.) Természetes azonban, hogy az exponenseinket jól kell dotálni, mert évekre elszakadni a hazától, milliókra menő hasznot hajszolni a hazának és fiainak, minden rekompenzáczió nélkül, nem elégitheti ki jeles szakembereink ambiczióját.

II. Félhivatalosan a következők iránt kellene intézkedni :

5. A mostani árúmintatárt, mely alig két heti körültekintő és szakavatott munka fényes eredménye és mely a Kereskedelmi Muzeumnak igazán becsületére válik (a melyet azóta igen helyesen Szalonikibe transzferáltak), lehetőleg állandósitani kellene és pedig egyformán, hogy például négy hónapig Konstantinápolyban legyen, három hónapig Szalonikiben és egy-egy hónapig Törökország többi fontosabb vidéki góczpontjain (Üszküb, Drinápoly, Dedeagacs stb.). Ezekkel a vándor-mintaárútárakkal kapcsolatban tetszetős reklámnyomtatványok útján kellene a törökök figyelmét exportképes czikkeinkre felhivni és az üzleti összeköttetések bekapcsolását entrirozni. Időnként (és pedig lehetőleg három évenként)

6. Konstantinápolyban és Szalonikiben nagyobb arányú, praktikusan szervezett kiállitásokat is lehetne rendezni magyar ipari, műipari és mezőgazdasági exportczikkekből és ezeket nagyszabású propagandával összekötni.

7. Ezekkel kapcsolatban szervezni kellene egy törökül tudó, avatott ügynöki gárdát, melynek tagjai fölkereshetnék a kisebb kereskedőket, a vidék empóriumait, sőt Ázsia góczpontjait is, hogy a magyar árút bevigyék minden fölkutatható rétegbe és hogy uj és uj elheyezést biztositsanak legfontosabb versenyképes czikkeinknek. Ez az agendák egyik legfontosabb pontja, mert a török kereskedő és fogyasztó sokkal inkább közelithető meg honfitársai, mint idegen közvetitők által.

8. Mind e föladatok előmozditására a budapesti Kereskedelmi Muzeumban egy külön török-osztályt kellene szervezni, melynek föladata körébe tartoznék a jelzetteken kivül a muzeumnak az export fejlesztésére vonatkozó rendes hivatásának hatványozott előmozditása és az informativ szolgálatnak a jelzett praktikus irányban való fejlesztése és evégből esetleg

9. rendes hirszolgálat létesitése a honi napilapok, szaklapok és direkte a legközvetlenebbül érdekelt iparosok és kereskedők számára, ide tartoznának az üzletekre, kilátásokra vonatkozó utalások, figyelmeztetések. Ezzel kapcsolatban

10. viszont állandó propagandát kellene szervezni ez osztálynak a törökországi lapok hasábjain, hogy a török kereskedőket, iparoso-

kat, hatóságokat, vállalkozókat és általán a fogyasztókat a mi dolgaink és szolgáltató képességünk felől rendszeresen tájékoztassák.

11. Mindez akcziókkal kapcsolatban figyelemmel kellene lenni arra is, hogy necsak exportáljunk, hanem hogy résztvegyünk török gyárak alapitásában is. Törökország erre nézve igen hálás talaj.

Ezt a czélt leghathatósabban mozditaná elő

12. egy hatalmas magyar bank létesitése Konstantinápolyban (a hol a Bank-utczában minden nagyobb nemzetnek megvan a maga rentábilis bankja) bizonyára legalább oly fontos missziót teljesitene, mint a Kelet többi empóriumaiban levő bankok vagy ezek fiókjai. Erről a fejezetről sem kell sokat beszélni, hanem inkább okosan és gyorsan cselekedni.

III. Társadalmi úton

a) Konstantinápolyban és Szalonikiben:

13. a propaganda rendszeres teljesitésére létesiteni kellene egy-egy magyar kereskedelmi és iparkamarát megfelelő tudakozó-osztálylyal, mely a hitelképesség és megbizhatóság tekintetében kereskedőinket minden adott esetben alaposan informálja. E kamara segitségével

14. török ifjakat kellene Budapestre küldeni bizonyos mesterségek elsajátitására, hogy ezen a réven Törökországban állandó, hálás barátok gárdáját biztositsuk.

b) Budapesten

15. föl kell karolni a török-magyar barátság ápolására itt alakitott török-magyar kereskedelmi és társadalmi egyesületet, mely minden egyes konkrét esetben érvényesiteni lesz hivatva érdekeinket a török tartományokban.

16. Felolvasási cziklusokban rendszeresen tájékoztatni kell iparos- és kereskedelmi köreinket a török gazdasági viszonyok, a jogi kérdések, vám- és tarifa-viszonyok, a kiviteli lehetőségek, uj tervek és más, bennünket érdeklő kezdeményezések legfontosabb részleteiről és aktualitásairól; ez előadásokat azután ki kell nyomatni és rendszeresen terjeszteni az érdekeltség legszélesebb rétegeiben.

17. Nem volna felesleges a török nyelv tanitására nagyobb figyelmet forditani és ezt legalább a felső kereskedelmi iskolákban kötelezővé tenni; és

18. mihelyt látjuk, hogy a törökök tényleg hozzánk jönnek mesterséget és kereskedelmet tanulni, jó lenne a Budapest fő- és székváros polgármestere által Boszniában jártában tett igéretet beváltani és egy kis mecsetet létesiteni, hogy a muzulmánok elengedhetetlen vallási gyakorlataikat nyugodtan teljesithessék; a lelkiekről gondoskodhatna a 4-ik hadtest imámja, a ki erre készséggel vállalkozik. Ez bármily másodrendű kérdésnek látszik is a laikusok szemében, a 14. pontban jelzett czél elérésére egyik legnagyobb vonzóerő volna.

Fejtegetéseit igazgatónk a következőkben zárta le:

Hogy mennyire érdemes e dologgal foglalkozni, annak bizonyságául csak azt hozom föl, hogy Törökországban való futólagos időzésünk alatt tizenegy nagyobb gyárunk létesitett Konstantinápolyban állandó képviseletet, a kirándulás egyes tagjai pedig ezenfelül megvetették alapját egy magyar chemigrafiai intézetnek, egy téglagyárnak és egy faipari vállalatnak. Remélhető, hogy e sorozatnak dús folytatása még következik.

Végül még csak azt kivánom megjegyezni, hogy a Törökországba irányuló gazdasági akczió jelentékeny anyagi áldozatokat is igényel. Azaz hogy csak látszólagos áldozatot, mert minden befektetés százszorosan térülhet meg az elérhető eredmények révén. Ebben a tekintetben követendő mintának fogadhatjuk el a németországi propagandát, mely Németországnak már is milliókat eredményezett.

Nem volna nagyon nehéz a németek élelmességét és ügyességét, valamint térfoglalásuk czéltudatos előkészitését és végrehajtását utánozni. Ehhez szív kell és okosság. Ezért pedig talán még sem kell a szomszédba mennünk.

Kereskedelmi összeköttetéseink fejlesztése Francziaországgal.

A franczia köztársaságnak egyik Budapestre küldött megbizottja,, rövid ittléte alatt messze kiható tevékenységet fejtett ki, hogy a franczia és magyar gazdasági érdekeket egybefűzze és hogy honfitársainak figyelmét a mi viszonyainkra terelje. Volt is a franczia köztársaságnak nem egy kiküldötte nálunk bizonyos speciális gazdasági tanulmányok végett. Ezek mindig igénybevették Egyesületünk közreműködését és támogatását.

Az egyik lapunk útján is kifejtette, hogy első sorban tanulmány tárgyává teszi, hogy a kereskedelem mely czikkei volnának nálunk, az Ausztriával való vámközösség daczára sikerrel elhelyezhetők. Másodsorban az ipari termelésre fogja figyelmét forditani, hogy megállapitsa, mennyiben és mely iparágakban van tere nálunk a franczia vállalkozásnak s a franczia tőke jól gyümölcsöző elhelyezésének. Behatóan tanulmányozta a mi iparfejlesztési törvényünket, annak alkalmazását és hatását s megfigyelte, mily mértékben támogatja az állam az uj iparvállalatokat; a franczia kormány kiküldötte elkérte *Gelléri* Mór egyesületi igazgatónk tanulmányát az iparpártolásról, melyet az Omke megbizásából irt s melynek tartalmáról kormányának jelentést tett.

Kapcsolatos kérdések.

A Magyar királyi kereskedelmi muzeumban *a magyar-belga árúforgalom fejlesztése* tárgyában értekezlet volt, melyen Egyesületünk is nagyszámú kiküldöttel volt képviselve. Az értekezletet Apponyi Antal gróf, a kereskedelmi miniszter brüsszeli szaktudósitója nyitotta

meg hosszabb előadással, a melyben ismertette Belgium gazdasági életének egyes főbb mozzanatait, a melyek a magyar gazdasági köröket közelebbről érdekelhetik. A vitában Egyesületünk igazgatója a szaktudósitó előadásának egyes részeire reflektálva, kiemelte a közvetlen kivitel szükségességét, hogy ne az osztrák közvetitők, hanem a magyar termelők lássák hasznát. E részben — a prágai sonka példájára utalva — a kormánytámogatást is megokoltnak jelezte. Arra kérte végül a szaktudósitót, tanulmányozza alaposan a hires belga csipkeipart, mert ha ennek szervezetét Magyarországon meghonositják, rendkivül ügyes és tanulékony népünknek nagy kereseti forrást biztosithatunk.

A londoni Hungarian Society, mely Angliában a magyar háziipari czikkeket terjeszteni igyekszik, szélesebb keretben szervezkedett és azóta igen serény tevékenységet fejt ki. *Lónyay* Elemér gróf és *Daniel* Ernő báró t. elnökök igen élénken foglalkoznak az egylet ügyeivel; a hölgy-bizottság az előkelő angol társaságban lelkes propagandát fejt ki és a brit művészek társaságában több mint 600 főnyi előkelő közönség előtt Magyarországról rendezett felolvasásaival fényes sikert aratott. Az egylet nem szoritkozik a londoni propagandára, hanem Kairóban és Délafrikában is talált megbizottaiban lelkes férfiakat, akik előszeretettel vállalkoznak a magyar ipar érdekeinek képviseletére. Ezen egyesület magyarországi központját, tanácsadói és szakvéleményezési szempontból az Országos Iparegyesület vállalta, mely az angol összeköttetések fejlesztése szempontjából állandó összeköttetésbe lépett a *londoni osztrák-magyar kereskedelmi és iparkamarával is.*

Külön fölterjesztésben képviseltük *a baromfi- és tojáskivitel* védelmét; támogattuk két kereskedőnek kezdeményezését egy Hamburgban létesitendő *kiviteli mintatár* ügyében. Szerveztünk több, főleg kereskedelmi és *kiviteli összeköttetést czélzó kirándulást* Ausztriába, Németországba, Szerbiába, Romániába, Bulgáriába, Törökországba, Egyptomba, Olaszországba, Bosznia- és Herczegovinába, Dalmácziába, illetőleg részt vettünk a más testületek által kezdeményezett vagy velünk együtt rendezett ily kirándulásokban; támogattuk egy hazánkfia kezdeményezését egy Spanyolországban létesitendő magyar kereskedelmi kirendeltség tárgyában. *Havas* Dezső, a Mezőgazdasági ipar r.-t tisztviselője, a ki hosszabb időt töltött Kubában, egy előadás keretében ismertette Kuba és az Antillák gazdasági viszonyait és az ottani kiviteli eshetőségekre hivta fel az érdekeltség figyelmét. Több izben szóvá tette az egyesület *a tengerhajózás kérdését* is, mint kivitelünk egyik legfontosabb eszközét. Egyes speciális esetekben felvilágositást nyujtott az Egyesület vám- és egyéb kiviteli ügyekben és ilyen czélból állandó összeköttetést tartott fenn a külföldi konzulátusokkal, kereskedelmi és iparkamarákkal és különböző gazdasági érdekképviseletekkel.

HÁROM, MINDIG AKTUÁLIS KÉRDÉS.

A kivándorlás.

A munkaerők kivándorlása több izben foglalkoztatta Egyesületünket. Az 1907-iki évben kérdést intéztünk azon tagjainkhoz, a kiknek ipartelepe oly vidékeken van, a melyeken a kivándorlás mizériáit legjobban lehet érezni. Tagtársainknak igen érdekes válaszait lapunk külön mellékletén közöltük. Ezeknek extraktumát Egyesületünk igazgatója előterjesztette a Gyáriparosok szövetsége által e tárgyban összehivott ánkéten.

Matlekovits Sándor elnökünk tüzetesen foglalkozván e kérdéssel, Egyesületünkben a következőkben foglalta össze erre vonatkozó nézeteit:

Az Amerikába való kivándorlás az utóbbi tiz esztendőben ijesztő mérveket ölt. Az 1886—1890. években átlag 25.725, az 1891—1905. években 25.006, 1896—1900-ig 32.056, 1900—1905-ig 110.187 ember vándorolt ki átlag Magyarországból Amerikába. Az utolsó évek a következő számokat mutatják: Az Amerikába kivándoroltak száma: 1908-ban 22.065, 1899-ben 43.394, 1900-ban 54.697, 1901-ben 71.474, 1902-ben 91.162, 1903-ban 119.944, 1904-ben 97.340, 1905-ben 170.430, 1906-ban 186.000 1907-ben juniusig 124.000.

Ha a kivándorlás kérdését meg akarjuk oldani, mindenekelőtt a kivándorlásnak és folytonos emelkedésének okait kell megtalálnunk. Minthogy a kivándorlás még jó esztendőkben is nemcsak hogy nem csökken, hanem tiz esztendő óta állandóan emelkedik, kétségtelen, hogy a kivándorlás okai mélyen a mi szocziális és közgazdasági viszonyainkban rejlenek. Ámbár a kivándorlási ügynökök agitácziója is lényegesen hozzájárul a baj fentartásához és fokozásához, sőt egyes vidékeken talán egyetlen oka a tömeges kivándorlásnak, azért még sem lehet abban kételkedni, hogy más okok is vannak, a melyek súlyos következményekkel járnak. Ott, a hol a szülőföld elhagyására való diszpoziczió nincs beoltva a lelkekbe, ott az az inger, a melyet

a kivándorlási ügynök a távoli országban kecsegtető szerencse leirásával elérni bir, nem elég erős arra, hogy akkora népmozgalmat okozzon, a milyet a kivándorlási statisztika feltüntet. Miért hogy éppen nálunk tudnak a kivándorlási ügynökök olyan eredményesen dolgozni? Miért nincs tevékenységüknek éppen olyan kedvező talaja Németországban, Svájczban vagy Francziaországban, ezekben a sokkal sürübb népességű országokban? Ha tehát el is ismerjük, hogy a kivándorlók nagy része nem hagyná el az országot az agitáczió hatása nélkül, a kivándorlást még sem lehet főképen a kivándorlási ügynökök terhére róni. Csalódnak tehát azok, a kik azt hiszik, hogy az ügynöki intézmény szabályozása, vagy akár ennek a foglalkozásnak teljes eltiltása is, elapasztaná a kivándorlás folyamát. A törvényhozás is, mikor az 1903. évi IV. t.-cz.-et meghozta és a kivándorlást részben a Fiumén át való irányitással szabályozni akarta, abból a szándékból indult ki, hogy az állami közegek felügyelete révén a kivándorlási ügynökök agitáczióját megfékezze és ezeknek az embereknek meg nem engedett üzelmeit üldözze; azonban éppen ennek a törvénynek érvénybelépte óta emelkedik a kivándorlók száma. Mi sem természetesebb annál, hogy most már a kivándorlás emelkedését mindenki ennek a törvénynek és nevezetesen a Cunard-Line szerződésének tulajdonitja, a törvényt rossznak tartja, különösen pedig annak végrehajtását tekinti elhibázottnak. Mi vagyunk a legutolsók, a kik ezt a törvényt védelmezni akarnók; mi már a törvénynek az alapgondolatát is — hogy az állam adjon direktivát a kivándorlásnak — elhibázottnak tartjuk; azonban a leghatározottabban kétségbe vonjuk, hogy ez a törvény a kivándorlás emelkedéséhez hozzájárult, vagy hogy a Cunard-Line berendezése a kivándorlást előmozditotta volna. Egy pillantás a statisztikára meg fogja mutatni, hogy Fiumén keresztül ma is kisebb része megy a kivándorlóknak és hogy ma is főképen az északnémet kikötők azok, a melyeken keresztül a magyar kivándorlók útjokat veszik.

A kivándorlók száma volt: 1904-ben 97.340, ebből Fiumén keresztül ment 22.013; 1905-ben 170.430, ebből Fiumén keresztül ment 34.753; 1906-ban 186.000, ebből Fiumén keresztül ment 42.665; 1907-ben juniusig 124.000, ebből Fiumén keresztül ment 19.782.

Mig tehát 1905-ben 30 százalék ment Fiumén át, ez a hányad 1906-ban 22 százalékra, 1907-ben 16 százalékra sülyedt. A fiumei iránynak tehát kevés köze van a kivándorlás emelkedéséhez.

A kivándorlás okait nem szabad ezekben a mellékkörülményekben keresni, mert azok az ország közgazdasági és szocziális állapotaiban rejlenek. Magyarország az utóbbi 30—40 évben minden tekintetben gyorsan fejlődött és a technikai haladásokat, a melyek a világgazdaság átalakulását okozták, gyorsan elsajátitotta. Figyeljük csak meg a mezőgazdaság teljes átalakulását a gépeknek, nevezetesen a cséplőgépeknek behozatala révén; ezek végzik most el azt a munkát

egy hét alatt, a mi valamikor a falusi népet egész télen át foglalkoztatta. Figyeljük csak meg az életviszonyok módosulását, a melyet a vasutak óriási szaporodása hozott magával; a közlekedés új árúkat vitt el a legtávolabbi faluba; nézzük csak meg a petróleumvilágitás meghonositását és hasonlitsuk össze a lakásvilágitás mai állapotait a legutolsó faluban a 20 év előtt volt viszonyokkal. Új szükségletek támadnak az élénkebb közlekedés révén, a melyet az olcsó zónatarifa is elősegit; az általános védőkötelezettség is megismerteti a népesség nagy részét a városi élettel és a kiszolgált katona új szükségletekkel szaturálva tér vissza szülőfalujába. A népesség ma ismeri a magasabb igényeket, érzi az ezek kielégitésére szükséges eszközök hiányát, arra törekszik, hogy életét kényelmesebbé tegye és ennélfogva több bevételre, jobb keresetre törekszik. Az igények emelkedésével egyidejűleg óriási módon emelkednek az államháztartás, a municzipiális közigazgatás, a község és az egyházak kiadásai. Ezeket az igényeket annak a népességnek nagyobb megterheltetése révén (direkt és indirekt adókkal) kell fedezni, a mely már igényei növekedése következtében is érzi a kellő jövedelem hiányát. Mindezekhez még olyan viszonyok járulnak, melyek az életet megdrágitják. A szőlőknek a fillokszera által való elpusztitása ezreket és ezreket foszt meg keresetüktől. Az antikapitalisztikus áramlatok, nevezetesen a viczinális vasutak ellen való hajsza, több évi szünetet okoz a vasutak épitésében és ezzel a föld- és épitőmunkáknál való rendszeres kereset elvesztése jár. A szocziáldemokraták agitácziója és a szakegyesületek erős szervezete a sztrájkokat és munkáskizárásokat szabálylyá teszi közgazdasági életünkben. A legfontosabb élelmiszerek és a lakások drágulása állandó. És itt van a gyökere a kivándorlási kedvnek. Lakosságunk nagy részének közgazdasági mérlege (és pedig nemcsak azé a néposztályé, a mely rendszeresen kivándorol, hanem az úgynevezett középosztályé is, a mely a dzsentriből rekrutálódik) passziv: nagyobbak az igények, mint előbb voltak, nagyobbak a közterhek, aránylag kisebbek a jövedelmek, mint korábban voltak és még hozzá az általános drágasággal kell küzdeni.

Ilyen körülmények között nem csoda, ha az amerikai viszonyok csábitóan intenek a magyar paraszt felé. Sok rábeszélésre nincs szükségük és ha azután még a kivándoroltak hozzátartozóiknak Amerikából készpénzt küldenek és ezen a módon praktikusan konstatáltatik, hogy Amerikában nemcsak annyit lehet keresni, a menynyiből tisztességesen meg lehet élni, hanem még annyi fölösleget is lehet szerezni, a mivel az otthonmaradottakat megsegithetik, ha a kivándoroltak néhány esztendő mulva szülőföldjükre visszatérve, egy darab földet vásárolnak, rossz viskójukat tisztességes lakóházzá épitik át; hogy maguktartásában alázatos és eltiport szolgákból szabadon gondolkozó és büszke »gentleman«-ekké lesznek; ha tapasztaljuk, hogy például azok a készpénzküldemények, a melyeket az Amerikába

kivándoroltak a legutóbbi évben hazaküldtek, 250 millió koronánál többre rugtak: akkor a mi népünk kivándorlási kedvét érteni fogjuk, ha nem is akarjuk helyeselni.

Az a nagy különbség, a mely a szocziális és közgazdasági tekintetben a hazai és az amerikai munkások között fennáll, a mi országunk hátrányára, az alapoka az Amerikába való menekülésnek. Minden rendszabály, a mely ezt a különbséget csökkenti, mérsékelni fogja a kivándorlást. Erőszakos rendszabályok, tilalmak, megnehezitések az útlevél megszerzése terén és mindennemű sikanériák csak elmérgesitik a betegséget. Olyan rendszeres intézkedések, a vállalkozók, a társadalom, a kormány és a törvényhozás részéről, a melyek a nép anyagi helyzetét lassan, de biztosan javitják, a melyek az amerikai nagyobb kereset ingerét gyöngitik, a melyek az országban való maradást kivánatossá teszik: ezek a kivándorlási láz orvosszerei. Panaceák itt nincsenek; máról holnapra semmit sem lehet elérni. Több körültekintéssel és meggondolással kell a közgazdaság minden ágát fejleszteni, a munkaadók és munkások között való békét helyreállitani és az országban való életet kellemessé tenni. Akkor és csakis akkor meg fog szünni a kivándorlás.

*

A Gyáriparosok Szövetségének ánkétjén Egyesületünk kiküldöttje, *Gelléri* Mór igazgató fejtette ki nézeteit és ismertette a hozzánk beérkezett szakvéleményeket. Előterjesztésének a lényege a következő:

Az Országos Iparegyesület által a munkások kivándorlása tárgyában saját hatáskörében rendezett irásos ánkét eredményét a Gyáriparosok Országos Szövetsége által fölállitott kérdőpontokhoz alkalmazott beosztással a következőkben csoportosithatjuk:

I. A kivándorlási törvény (1903. IV.) s az utlevéltörvény (1903. VI.) megváltoztatásával csökkenthető lenne-e a kivándorlás s mily rendszabályokkal?

II. A kivándorlási törvény végrehajtásában mely hibák vannak, helyes-e a Cunard-szerződés?

Az érdekelt iparosság egybehangzóan azt jelenti, hogy a kivándorlási törvény és az útlevéltörvény óta a kivándorlás általában emelkedőben van.

De az is kétségtelen, hogy az ügynökök lappangó munkája és rendszeres csábitásai más útirányok felé is tömegesen akvirálják a munkaképes férfiakat és nőket.

A kivándorlási törvény legnagyobb hibája az, hogy az állam bizonyos intézmények létesitésével, a milyenek például a kivándorlási törvényben emlitett szállitó-vállalkozók és meghatalmazottak, előmozditja és elősegiti a kivándorlást. A javulás első feltétele tehát az volna, hogy az állam az ilyen segitő eszközöktől vonjon meg minden

törvényes alapot és kövessen el mindent a munkaerőknek itthon való megtartása érdekében.

Az iparosság körében különben az a kivánság lép előtérbe, hogy a kivándorlási törvény lehetőleg teljesen és mielőbb hatályon kivül helyeztessék.

Hogy a Cunard-szerződés is lényegesen befolyásolta a kivándorlás előmozditását, ez oly közismert tény, melynek tüzetes vitatásába fölösleges belebocsátkozni és csak a konkluzióra van szükségünk, mely szerint ez a szerződés felbontandó és hogy ezzel egyidejüleg minden hasonló jellegű szerződésnek a jövőben elejét kell venni.

III. Az állami és közterhek emelkedése összefüggésben van-e a kivándorlással; ha igen, mi volna teendő az állami kiadások csökkentése s az adók reformálása terén?

Az állami és közterhek emelkedése is súlyosan nehezedik a lakosságra, a mennyiben az elég magas direkt adókon felül az indirekt fogyasztási adók, a rohamosan emelkedő drágaság, sok helyütt pedig a példátlanul felcsigázott községi pótadók túlon-túl nagy teherrel nehezednek a kereső polgárságra és a munkásokra is. Vannak például községek (Kralován), melyben a pótadó 572 százalék.

Ennek remédiuma volna a progressziv adó, bizonyos kereset-minimum adómentesitése és a homestead alkalmazása az iparban, első sorban pedig a munkásokra alkalmazva.

IV. A kivándorlás ellensulyozására az iparfejlesztésnek mely közgazdasági vagy közigazgatási akadályai volnának elhárithatók?

Mily fokozatban létesittessenek szocziálpolitikai reformok s a munkáslakások ügye miként mozdittassék elő?

Ez a kérdés teljesen megegyezik az Országos Iparegyesület által kiadott következő kérdőponttal:

Milyen intézkedéseket tart alkalmasnak a kivándorlás csökkentésére, okainak megszüntetésére, vagy következményeinek enyhitésére?

Erre nézve mindenekelőtt osztályozzuk a hozzánk Egyesületünk tagjai részéről beérkezett anyagot, melyet a következőkben igyekszük áttekinthetően csoportositani:

Általános óhajok. Az általános jólét emelése, az önálló vámterület létesitése által a magyar ipar védelme, ipartámogatás hosszabb lejáratú állami szerződések biztositása által, nagyobbszabású iparfejlesztési programm inaugurálása, nevezetesen egészséges iparok fejlesztése, az iparfejlesztést a meglevő gyárakon kell kezdeni, azután a nálunk hiányzó iparágakat kell megalapitani, szakmunkásokat kell nevelni és az iparoktatási intézményeket a létező közszükséghez képest fokozatosan kiépiteni.

Speciális kivánalmak: Fejleszteni kell továbbá az egészséges indusztriális közszellemet;

lehetővé tenni az egyszerű barna szeneknek és a vizerőknek ipari, gazdasági, különösen pedig vasuti forgalmi értékesitését. E téren speciálisan kell fejlődnünk, mert viszonyaink speciálisak.

E feladat ránk nézve rendkivüli nemzetgazdasági nyereséget és ipari foglalkoztatást jelent. E feladatot pedig elektromos erőközpontok létesitése által érhetjük el, közlekedésünk vonalai és végpontjai szerint két eszmének állami keresztülvitele által, nevezetesen: folyóink völgyszintkülönbségének tanulmányozása alapján, továbbá az »energia-bányászat«, vizválasztókat átharántoló tunnelek (vizitárók) bányászati kivezetése segélyével rendkivüli mennyiségű állandó vizerőhöz juttatnak.

A gőzgépek és generátorok tökéletesitése speciális viszonyaink szerint elengedhetetlen állami feladat, mert csak ettől várható hazánk gazdag barnaszén-telepeinek versenyképes értékesitése, a közlekedés keretébe beosztandó elektromos erőközpontok létesitése által, mely idővel összes vasutainkat államgazdaságilag rendkivül előnyös, elektromos vasutakká kell, hogy átalakitsa; miáltal e téren a külföldet megelőzhetjük és magunknak rengeteg közgazdasági hasznot biztosithatnánk.

Népművelés, népnevelés. Az iskoláztatást államositani kell és ingyenessé tenni. Az oktatást gyakorlati irányban fejleszteni és főleg a munka megbecsülését, az ipari és kereskedelmi osztályok fontos hivatását kell az ifjuság lelkébe vésni. Fejleszteni kell a népben hazája, vármegyéje, községe és a családjához való ragaszkodást és ezt az érzést szitani és állandóan ébrentartani is kell, mert a népnek hazájához, szülőföldjéhez és családjához, vagyis a hazai röghöz való ragaszkodása, éppen a kivándorlások gyakorisága miatt szerfelett meglazult. Kivánatos, hogy ez a ragaszkodás egyrészt társadalmi uton, másrészt a lelkészek és tanitók által a népben fejlesztessék.

Közigazgatási intézkedések. Szükséges, hogy a nép ügyes-bajos dolgait ellátó közigazgatási tisztviselők, főleg a községi és körjegyzők, a néppel humánusan bánjanak, ügyeiket gyorsan elintézzék és a díjak fölszámitásánál is méltányosak legyenek és hogy erre nézve a kellő ellenőrzés is biztosittassék.

Szigorú intézkedéseket kell tenni a titkon, de rendszeresen működő kivándorlási ügynökök ellen; a postahivatalok által a kivándorlásra biztató nyomtatványokat el kell koboztatni.

Az utlevélkiadások szigoritása mellett az utlevél nélkül kifelé törekvőket a határról vissza kell terelni.

A kivándorlás csökkentése lehetségessé válik a csábitások és ügynökök működésének beszüntetésével, a munkáskivándorlás megnehezitésével az által is, hogy a közigazgatásnak mintegy támogató közbenjárása beszüntettetnék, minthogy a kivándorlási törvény idevágó határozatai a kivándorlást csak kényelmesebbé teszik; szükséges továbbá a nép felvilágositása vándortanitók és iskolák utján, főleg olyan értelemben, hogy a kivándorlóknak mily sok viszontagságon kell keresztülmenniök, mennyit kell szenvedniök és nélkülözniök, mig keresethez jutnak és végül, hogy ha itthon ugy akarnának dolgozni, mint Amerikában, idehaza is fényes exisztencziát biztosithatnának maguknak.

A kormánynak intézkednie kellene az utlevelek szorgosabb felülvizsgálata iránt a határállomásokon. Mert tudvalevő, hogy a jelenlegi laza ellenőrzési rendszer mellett egy utlevéllel ketten-härman, sőt néha harminczan is és ezek között sok katonaszökevény is, kivitorlázhat.

Egyik jelentékeny gyár azt az eszmét is fölveti, hogy jó volna a ki-

vándorlási ügynökségeket direkt államositani, vagy az illető szolgabirói hivatalnak direkt és minden tekintetben alárendelni. Privát kivándorló-ügynököket, vagy ügynökségeket nem volna szabad türni.

Törvényhozási teendőnek tartja egyik nagyiparosunk a kivándorlási kedv csökkentésére:

a végrehajtási törvény szigorának enyhitését, ennek keretében a végrehajtási költségek minimumra való leszállitását és a létfentartáshoz szükséges eszközök elárverezhetőségének megszüntetését, a mi már fönnebb érintve is volt.

Élelmezési bajok. Intézkedni kell a folyton emelkedő drágaság ellen,

a sör-, bor- és húsfogyasztási adót lényegesen le kell szállitani (esetlég csakis a munkásokra biró hatálylyal),

az égetett szeszes italok adóját viszont lényegesen föl kell emelni,

az italmérést szigoruan ellenőrizni,

intézkedéseket kell tenni az iszákosság terjedése ellen.

Hitelviszonyok. Kivánatos a népnek a vidéki hitelintézetek kezéből való kiszabaditása, az állami hitel szervezése által;

a vidéki takarékpénztáraknak nem csupán nembánomsága, de főleg azon intencziója, hogy a kivándorlót üzletnek nézik, nagy elősegitője a kivándorlásnak;

kivánatos az élelmiszerhitel tultengése és az árúhitelezéssel üzött uzsora czéltudatos megakadályozása.

A nép eladósodásának és demoralizácziójának egyik nagy oka a korlátlan szenvedő váltóképesség. Habár bajos a szenvedő váltóképesség bármiféle korlátozása tekintetében állást foglalni, mert a váltónak, mint kereskedelmi hitelpapirnak fontosságát nem lehet kétségbe vonni, nem szabad figyelmen kivül hagyni, hogy bár az 1883. évi XXV. t.-cz. 2. és 24. §-ai tiltják az uzsora ügyletet és a korcsmai hitelt váltó alakjába burkolni, bizonyos, hogy ily ügyletek éppen a tapasztalatlan, miveletlen pórnép között igen sokszor fordulnak elő, de a legritkább esetben szokott az idézett törvényekbe ütköző visszaélés kiderittetni.

Kereseti érdekek. A sarkalatos kivánalmak között a legelsők a következők:

legyen ez országban elegendő munka, ehhez képest a munkabérek emelésével megfelelő, emberies munkabér és e mellett bizonyos minimális kereset ne legyen lefoglalható.

Munkásvédelem. Létesiteni kell a munkásvédelmi törvényt, szükséges továbbá az elaggott és rokkant munkások biztositásáról gondoskodni, a munkaidőt szabályozni, a sztrájkok elfajulása ellen való védekezést biztositani, a munkaközvetitést országosan szervezni, a munkásszervezeteket törvényesen rendezni, munkáskamarákat létesiteni, munkásjóléti intézményeket megalapitani, támogatni és fejleszteni a munkások egészségi, táplálkozási, ruházati, lakási, általán fogyasztási igényeinek emberies kielégitése szempontjából; a hű és kitartó munkásokat bizonyos időszakokban pénzbeli jutalmak által kitartásra és hűségre buzditani; szükséges végre a gyermeknevelési intézetek, gyermeknevelő otthonok, szakiskolák és telepek létesitése, végre a munkások politikai jogainak biztositása.

Mennyiben mozditaná elő a munkáshiány megszüntetését a munkások letelepitése vagy földhöz juttatása?

Kivánatos a helyes birtokpolitika.

Lehetővé kell tenni a népnek a föld megszerzését a hitbizományok csökkentése és illetve erdővidékekre való kitelepitése és ezzel kapcsolatosan a nagybirtokok megvétele és parczellázása által; továbbá törvényben kell megállapitani a birtokminimumot és ezt megterhelés, illetve uzsora ellen ugyancsak törvényhozásilag biztositani.

A gyári munkásokat épitési és földmivelési telkeknek a legkedvezőbb feltételekkel való vétele által állandósitani kell.

Ebből a czélból azok az iparvállalalatok, melyek munkáskolóniák épitésére vállalkoznak, az államtól, avagy az illető községektől a megfelelő épitési telkeket ingyen, vagy legalább olcsó áron megkaphassák.

Az ilyen telkeken épitett munkáskolóniák, a mig más czélra, mint munkáslakásoknak nem használtatnak, legalább 30 éven át állami és községi adók alól felmentessenek.

A munkások családjainak a háziipar, illetve házigazdaság (baromfinevelés, főzelék-, tojás-, tej-, vajkereskedés, gyümölcstenyésztés stb.) által állandó és jutalmazó mellékfoglalkozást kell biztositani és főleg a munkáskolóniákkal vagy az ezektől külön is álló munkáscsaládházakkal kapcsolatban e czélnak megfelelő intézményeket (tanfolyamok, értékesitő szövetkezetek stb.) kell létesiteni és istápolni.

A fönnebbiekben összefoglaltuk azokat az óhajokat és panaszokat, a melyek az érdekeltség köréből a kérdés remélhető szanálására sporadikusan fölszinre hozattak. Ezekből lehet egyes kérdéseket mint nem sürgőseket és a dologgal nem szorosan összefüggőket eliminálni és egyes kérdéseket, melyeket az érdekeltek még nem érintettek, a sorozatba utólag is beilleszteni.

De, mint a kérdésre nézve fölkért előadó, kénytelen vagyok konstatálni, hogy a kivándorlási ügyet nem lehet apró kérdések sorravételével és esetleg többé-kevésbbé kedvezően való megoldásával elintézni. A kivándorlást egyedül és kizárólag a helyes közgazdasági politika fogja megoldani, mely sarkalatos tételeiben lényegesen kell, hogy eltérjen a mai állapotok inaugurált közgazdasági politikájától.

Preventiv intézkedésekkel kell megszüntetni a kivándorlást, vagyis olyan állapotokat kell itthon teremteni, hogy a folyvást emelkedő igények daczára a munkás itthon is tisztességesen megélhessen.

Első sorban a progressziv adórendszer inaugurálásával le kell venni a direkt és indirekt nagy adóterhet az ipari, kereskedelmi és munkáskörök vállairól és arányosan el kell osztani az összes termelő és fogyasztó-osztályok között.

Az iparfejlesztést a létező életképes vállalatok kifejlesztésére kell alapitani és a nálunk még hiányzó iparágak meghonositására programmot megállapitani, első sorban a hazai tőke érdekbevonásával.

Erre a czélra egyrészt szembe kell szállani az antikapitalisztikus irányzattal és másodsorban okos szocziálpolitikai intézkedésekkel és intézményekkel meg kell teremteni a tartós szocziális békét.

A szocziális kérdéssel szoros kapcsolatban áll az u. n. birtokpolitikának egészséges rendezése és lehetetlen el nem fogadni a Gyáriparosok Országos Szövetsége érdemes igazgatójának erre vonatkozó irányitását, melyet a lehető legtömörebben, de igen találóan a következőkben foglal össze: »Magyarország iparfejlesztésének országútja a kötött birtok fölbontásán át vezet.«

Végre a magyar ipar védelmére, megerősitésére és függetlenitésére meg kell teremteni az önálló nemzeti bankot és az önálló vámterületet mindazon állami előnyökkel (helyes közlekedési tarifa- és vámpolitika, állami kedvezmények, kiviteli érdekek fölkarolása, ipari szaknevelés, helyes közszállitás, modern ipari törvények, stb.) melyek a magyar ipar fokozatos fölvirágzását nálunk is biztositani hivatva vannak.

Matlekovits Sándor elnökünk is fölszólalt ez ánkéten és e kérdésben még a következőket emelte ki:

Fájdalom, nálunk nagyon sokat bizakodunk az államban és nagyon keveset teszünk saját magunk, főkép társadalmi úton. Nincs ország a világon, melyben annyi volna az egyesület, mint nálunk, tehát igazságtalannak látszik a vád, a melyet a magyar társadalom ellen felhoztunk; csakhogy nincs azután ország a világon, a hol az egyesületek (egyesek kivételével) oly keveset törődnének czéljaik megvalósitásával, mint nálunk s ez éppen a bajunk. Egyesület egyesület után keletkezik, de az egyesületek élete rendszerint nagyon meddő munkában folyik. Pedig, ha a kivándorlás ügyében a fősúlyt nem fektetjük a társadalmi tevékenységre és itt is mindent az államtól várunk, a baj nem fog mulni.

Tagadhatatlan, az állam közreműködése is szükséges s itt első sorban a pénzügyi téren sok a teendő. A kivándorás egyik föoka: a megélhetés nehézsége és e részben adórendszerünk sok tekintetben sújtja a kis embert. A munkások és a kisemberek egyenes adóit meg kell szüntetni; s ezért csak örömmel vehetjük a pénzügyminiszternek közvetlenül az ánkét megtartása után beterjesztett azon adójavaslatát, mellyel a II. osztályú kereseti adót a 10 korona adóalappal biróknál megszüntetni s a többiekre is leszállitani fogja; de sajnáljuk, hogy egyúttal nem terjesztette ki figyelmét az I. osztályú kereseti adóra is; mert a kis exisztencziákat s főkép a munkásokat és az iparosságot ez az adó is nyomja. Pénzügyi téren különben sok a teendő és főkép a fogyasztási adóknál ép a kivándorlás megakadályozása czéljából kell reformokat csinálni. A húsfogyasztási adó, a sör- és a czukoradó mind átalakitásra várnak. Maga a községi adózás legjobban súlyosodik a kisemberre; de ha az egyenes adók nagy reformjával kapcsolják össze mindezeket a kérdéseket, alig értünk czélt. Novelláris intézkedések szükségesek a munkáskérdés körül is. Igaz, e részben legtöbb végzendő társadalmi úton; a munkás és a munkaadó közt létre kell jönnie az ipari békének; a harcz, mely

hosszú időn át dúl, nem használ sem a munkásoknak, sem a munkaadónak, a közgazdaságnak pedig árt. Az a pótolhatatlan kár, mely azáltal érte a magyar közgazdaságot, hogy épp akkor, mikor lendületes fejlődésre kinálkozik alkalom és a régi gyárak kibővülhettek és számos új keletkezhetett volna: akkor szakadt reá egyik legnagyobb baj, mely a folytonos sztrájkok eredménye. A munkáskérdés rendezetlensége gyors orvoslást igényel. S itt a Gyáriparosok Országos Szövetségének az Országos Iparegyesülettel karöltve jutott a föladat minél előbb és minél erélyesebben föllépni, főkép a fővárosban és a szocziálisták vezéreinél az örökös harczra való törekvés ellen találni gyógyszert. A munkások föltétlen megadása nem lehet kiindulási pont a tárgyalásoknál; kölcsönös engedékenység mindkét részről vezethet csak czélhoz; és ha őszinte szándékkal fogunk hozzá a felek kibékitéséhez: lehetetlen, hogy a zilált viszonyok továbbra is ridegek maradjanak.

A kormány teendői közé tartozik az általában óhajtott *erélyesebb iparfejlesztés;* csakhogy ezt gátolja éppen a kivándorlás folytán folyvást nagyobbodó munkáshiány. Munkások nélkül nemcsak nem lehet új vállalatokat teremteni, hanem pangásra utaltatnak még a meglevők is. Ha tehát iparfejlesztésről kivánnak szólni, első sorban a munkáshiányon kell segiteni, a kivándorlás ellen kell küzdeni.

A földbirtok megkötöttsége ellen felhangzó kivánságok szólót meglehetősen hidegen hagyták. Nem azért, mintha a kötött birtok szabaddá tételét és a jó birtokpolitikát nem tartaná szükségesnek; hanem főkép azért, mert a mai zilált politikai és közgazdasági viszonyok közt legparányibb reménye sincsen, hogy ezzel a kérdéssel ma komolyan foglalkozni merne a kormány; oly ellentétek állanak fönn e téren a kormány kebelében, épp úgy mint a közgazdaság és a politika számos tényezői közt, melyek czélravezető eredményre nem vezethetnek. Mióta a parlamentáris élet 1867-ben megujult, állandó napikérdést képezett egy nagyon fontos földbirtokkérdés, a telepités ügye: és milyen eredményt mutat fel az elmult negyven év?!

A kormány és a törvényhozás működése kellene a folyton növekedő drágaság mérséklésére is; a vámpolitika hatása sok tekintetben erősen kiérzik a drágaság fokozásából; a Balkán-államokkal szemben elfoglalt állatvédekezési rendszabályok a hús megdrágulását nagyban elősegitik. De itt se várjunk gyors fordulatot. A drágaság elleni küzdelem is társadalmi úton veendő fel. Rendszert kell teremteni arra, hogy a gyári munkások mint fogyasztók a nagyban vásárlás előnyeiben részesüljenek. A gyárosok, vállalatok és munkaadók kötelessége a munkásokat e tekintetben a drágaság veszélyei ellen megóvni; olcsó és jó élelmiszerek, fütőanyag, ruházat és főképp lakás biztositandó kellő szervezetek utján. A gyárosok és iparosok országos egyesületei számára itt tág tér nyilik a tevékenységre és ha e részben a Hangyával érintkezésbe lépnek, talán gyorsabban

érnek czélt, mint ha a kormány és a törvényhozástól követelik a különben megokolt intézkedéseket.

Ugyanezt kell mondani a munkásjóléti intézmények fogalma alá eső ügyekről. Arról, hogy a törvényhozás a munkásbiztositásnak még hiányzó két ágazatát: az aggkor és munkanélküliség ellen való segitséget mielőbb rendezze, egyelőre szó sem lehet. A betegsegély és balesetbiztositásról szóló, most életbe lépő törvény hatását és működési sikerét kell bevárni, mig e téren csak egy lépéssel is tovább haladnának. Ugyis attól kell tartani, hogy e törvény az életben nem fog oly símán beválni, a miként az ki volt gondolva és a túlságos központositás, meg a munkások és munkaadók képzelt paritásos együttműködése szép illuzió, mely a valóságban előnyöket alig fog teremni. Egyéb jóléti intézményekre — jó lakások, közös éttermek, fürdők, kórházak, kaszinók, mulatók, könyvtárak stb. — első sorban ismét a társadalmi tevékenységet fogják igénybe venni s itt ismét a vezető egyesületek lesznek hivatva kész tervekkel föllépni és a gyárakat és nagyobb vállalatokat ösztönözni arra, hogy közreműködjenek munkásaik jólétének és megelégedettségének fokozására.

És mindezeknek előfeltétele az, hogy a kivándorlási áradat visszaszorittassék, hogy legyen az országban munkás a mezőgazdaságban épp úgy, mint az iparban, hogy megtartassék az országban az az elem, mely most az új világban keres boldogulást. És e czélra ismét első sorban a társadalom van hivatva erőteljes akczióra, mert az állam eddig erre gyöngének, erőtlennek, tehetetlennek bizonyult. Szép és helyes eszme az, a melyet az ánkéten megbeszéltek, hogy a kivándorlási ügy helyes mederbe szoritására, illetőleg a kivándorlás meggátlására és a visszavándorlás előmozditására az érdekelt egyesületekből *egy központi testület* alakittassék, mely állandó tevékenységét a kivándorlásra forditaná. De ne legyen ez a központ talán megint egy új egyesület, ne szaporitsuk az egyesületek számát és ne fecséreljük el a kinálkozó anyagi és szellemi erőt új szervezetekkel. A Gyáriparosok Országos Szövetsége, mint a megtartott ánkét vezetője, álljon élére az ügynek, hivja fel a rokonegyesületeket (gazdaságiakat ép úgy, mint az ipariakat és közművelődésieket), alakitson egy központot, melynek irodáját a Gyáriparosok Országos Szövetsége fogja irodájában vezetni; és a központ fogná a benne képviselt egyesületek segitségével a vidéki hálózatot megteremteni, fog a baj helyére megbizottakat küldeni, fogja Amerikában a visszavándorlási akcziót kezdeményezni, fog a kormány és a törvényhatóságok számára dolgozni s őket a szükséges közreműködésre felszólitani. Szóval, ez lesz a szerv, mely sikerrel szembeszáll a most meglevő és folyton fokozódó bajokkal. Ha a Gyáriparosok Országos Szövetségének sikerül ezt a központot megalakitani és vezetni, akkor az általa rendezett ánkét a legszebb gyümölcsét termi.

*

Ezt az eszmét a Gyáriparosok Országos Szövetsége is helyeselte és egy e végből tartott ujabb értekezleten ki is mondotta ily központ megalakitásának szükségességét. Ez értekezleten Egyesületünket *Matlekovits* Sándor elnök, *Thék* Endre alelnök és *Gelléri* Mór igazgató képviselték. A szövetség fölhivására azután a létesitendő központba elnökünket és igazgatónkat küldöttük ki.

*

Az időközben Amerikában beállott nagy gazdasági deroute részben megállitotta e mozgalmat, részben pedig más irányba terelte azt. A kérdés fordulópontján sem maradtunk tétlenek. Egyesületünk igazgatója ugyanis az 1907. év november 18-án a főváros közgyülésén a következő inditványt terjesztette elő:

Hivja föl a főváros közönsége a kormány figyelmét az Amerikában most nagy számban munka nélkül szűkölködő magyar munkások sorsára és javasolja, hogy Amerika nagyobb városaiban a kormány támogatásával létesitendő kirendeltségek, vagy szervezett ügynökségek által a magyar honosok visszavándorlása minden rendelkezésre álló eszközzel erkölcsileg és lehetőleg anyagilag is előmozdittassék.

Létesitsen továbbá a kormány az összes társadalmi tényezők támogatásával Budapesten oly központot, mely a visszavándorolt munkaerők elhelyezését a fővárosban és vidéken rendszeresen közvetiteni képes legyen.

A közgyülés e javaslatok indokolásait nagy figyelemmel hallgatta és azokat minden vita nélkül egyhangú határozattal fogadta el.

Azóta azonban a kérdés kedvező megoldása érdekében számottevő és a kérdés mélyére ható intézkedések az állam, vagy a társadalom részéről alig történtek, úgy, hogy azt kell hinnünk, hogy az akczió meginditása óta a kivándorlás által előidézett bajok némileg enyhültek.

Zerkowitz Emil levelező-tagunk még New-Yorkban való időzése alkalmával fölvetette nálunk azt az eszmét, hogy az Amerikában élő magyar munkások tömegeit rendszeresen és tüzetesen tájékoztassuk arról, hogy konzulátusaink a kint munka nélkül tengődő magyaroknak a legmesszebbmenő támogatást ajánlják fel a hazautazásra és egyben tájékoztassák őket a hazai munkapiacz konjunkturáiról.

Egyébiránt az illető iparvállalatok maguk megtehetnék, hogy a náluk meglevő munkakinálatról az amerikai magyar munkásokat értesitik.

A közel jövőben sok intézkedés fog történni a hazai munkások érdekében; munkásjóléti intézményeink, melyek már ma is különbek az amerikaiaknál, egyre gyarapodnak és tökéletesbednek; az új ipartörvény jóformán kész; az iparfejlesztési akczió nagy arányokat kezd ölteni; a tervezett adóreform a legszegényebb néprétegeknek adómentességet biztosit; talán teszünk majd egyéb mást arra is, hogy az élelmezés és a lakások drágulása ne öltsön legalább még nagyobb mérveket.

Mindezekről és a hazai munkásviszonyok javitását czélzó netáni egyéb intézkedésekről az amerikai magyarokat rendszeresen kell tájékoztatni. Ezzel némi lökést adhatunk majd arra, hogy *a kivándorlás kérdése átalakuljon visszavándorlási* mozgalommá.

A drágaság.

A drágaság kérdése Egyesületünkben is állandóan napirenden volt és van ma is. Egyes fölterjesztéseinkben ugyan mellesleg foglalkoztunk vele s utaltunk az iparfejlesztésre való káros hatására. De azután a kérdés elementáris erővel lépett előtérbe és foglalkoztatta a kormányt, a hatóságokat, a szakegyesületeket és az egész társadalmat. A pénzügyminiszter 1907-ben ánkétet hivott egybe ez ügyben. Egyesületünk képviseletében *Matlekovits* Sándor elnökünk nézeteit ez alkalommal a következőkben fejtette ki:

A *lakáskérdésben* igen sok hiba követtetett el. Sok hiba történt először is az épitkezési ügy teljes elhanyagolásával. Tudjuk, hogy 1896. óta az épitő-hitelválság következtében az épitkezés szünetelt; kevesebb ház épült, a lakosság száma folyton emelkedett, természetes tehát, hogy a lakásbér emelkedést mutat. Itt a főváros is, az állam is igen nagy hibákat követtek el. Az épitkezési ügyre a munkáskérdésnek nagy befolyása van és mit tett a főváros és az állam az elhanyagolt munkáskérdésnek erőszakos kinövései ellen? Három vagy négy év óta azt látjuk, hogy abban az áldatlan harczban, a mely az épitőmunkások és az épitők között folyik, mindegyik azt mondja: én leszek az erősebb. Mindkettő folyton küzd egymással és igy nem épitettek, vagy ha épitettek, olyan drágán, hogy a lakások okvetlenül megdrágultak. A munkáskérdés szorosan összefügg az épitkezésekkel s igy a lakáskérdéssel is. A munkáskérdéssel foglalkozni kell és azzal szembe kell nézni. A kormánynak ezt a kérdést természetes útjára kell terelni, hogy a munkaadók és munkások közötti viszony rendeztessék. Nem szabad egyszer az egyik részt, másszor a másik részt legyezgetni és ezáltal növelni a küzdelmet. De még egy másik téren is vannak hibák a lakásügyben. Az egész világon a nagyobb városokban arra törekszenek, hogy a munkások a közelfekvő vidékeken olcsó lakást kapjanak és ezért a közelfekvő vidékeket könynyen hozzáférhetővé teszik. A közuti vasut nálunk azonban olyan hatalom, a mely ellen nem mer seki se beszélni. Bécsben a munkások néhány fillérért bemehetnek a vidékről a városba, mig az Erzsébetfalváról, Kispestről jövők 20—30 fillért fizetnek és ha azt naponként kétszer, vagy esetleg ebédelni járóknak négyszer is meg kell fizetnie, ezt a munkás nálunk el nem birja. És hogy ez igy van, ez a főváros hibája. A fővárosnak megvan a hatalma, hogy a közuti vasutat kényszeritse munkásvonatok életbeléptetésére.

A *tüzelőanyag* drágaságának kérdését két részre kell osztani;

először a tüzifát, azután a szenet fogom figyelemre méltatni. A tüzelőfának a drágasága első sorban onnan keletkezett, hogy mindig meszszebb és messzebb erdőkből kellett hozni a fát. Ez természetes és éppen ezért ezzel szemben küzdeni nagyon nehéz, legfeljebb kedvezményes vasuti tarifák által lehetne részben segiteni. De másrészt a tüzifa drágasága keletkezett azáltal is, hogy a szén drágább lett. Ez is természetes dolog. Mikor a konkurráló czikk drágább lesz, drágább lesz a fa is. A szénkérdésre vonatkozólag már kimutattam egyszer azt, hogy a hazai fogyasztás gyorsabban fejlődött, mint a hazai szén termelése fejlődni tudott. Ha összehasonlitjuk az 1902. évet az 1907-tel, akkor azt látjuk, hogy a külföldről körülbelül 20—22 millió métermázsa jött be, holott a termelés csak 11 millió métermázsával emelkedett. A termelésnél nagyobb fogyasztás drágább árt okoz. Ez természetes jelenség. Itt azután igen sok tere nyilik a tárgyalásoknak, hogy miképen lehet a hazai kőszénbányák termelését emelni. Itt van helyén megvizsgálni, vajjon a kőszénbányák kartellje ellen lehet-e és mikép lehet védekezni. Ha nagy vállalatok egész kőszénterületet lefoglalnak és 50 évre beosztják úgy, hogy egy-egy évben csak előre megjelölt területen fognak dolgozni: ez a kőszénbányászat korlátozása és a kőszén megdrágitásával jár. A kőszéndrágaság tekintetében egyelőre más eszközt nem tudok, mint azt, hogy a kőszénvállalatok tömörülésével szemben a fogyasztóvállalatok is tömörüljenek. Félő, hogy a két tömörülés nem könnyű és főkép a magyar embernél, kinek természete a szalmaláng és nem a kitartás. Az 1906. és 1907. évi szénhiánynak a waggonhiány is nagy oka volt. Ezt a magyar államnak, a melynek oly hatalmas államvasuti rendszere van, szanálni kell.

Áttérve az élelmiszerek drágaságára és itt tételről-tételre véve a fontosabb élelmezési czikkeket, konstatálja az egyes czikkekben való áremelkedés okait és kiemeli a következőket:

A vámpolitika első sorban hibás a kenyér megdrágulásában, mert emeli a buza árát, de a vámpolitikával kapcsolatos őrlési forgalomnak a megszüntetése hat a kenyér drágulására és a tekintetben mindaddig nem lesz olcsóbb a kenyér, a mig nem lesz változás. A termelők érdekében kellett vám útján megdrágitani a fogyasztónak az élelmiszerét. A magas buzaár és az őrlési forgalom megszüntetése magával hozta a malmok üzemredukczióját és igy a kenyér mindig drágább és drágább lesz.

A húsdrágaság másként, mint az állatbehozatal megengedése által, meg nem szüntethető.

Az előadói tervezet egy helyen a kenyér megdrágulását a pékek működésére is háritja; és a pékekre vonatkozólag mindent elmond, hogy a pékek szempontjából az ipartörvény milyen rossz; vannak, a kik felállitanak műhelyt, a nélkül, hogy képesitést nyertek volna stb. Legfontosabb momentum a drágaságnál az, hogy a tőke az élelmezési

iparhoz nem igen vonzódik. Ha egyáltalában a tőke vonzódnék — és itt nem tisztán a kapitalisztikus egyéneknek, hanem a fogyasztási szövetkezeteknek a tőkéje is értetik — a péküzlet is máskép fejlődnék. A péküzlet a drágaság ellen csak akkor hathat, ha tömeges gyártásra térne át, mert a mi péküzletünk nem tömeges gyártás.

Majd a következő nézetének ad kifejezést:

Nem a közvetités oka a drágulásnak. Minél több a kereskedő, annál olcsóbb az árú. De nálunk az a hiba, hogy a tőke az élelmiszerkereskedéstől irtózik. Ennek is megvan az oka. Első sorban a tőkének annyi tere van ebben az országban, hogy sokkal kényelmesebben tudja hasznositani. Másodszor a tőkés, ha megszedi magát, elmegy agráriusnak; más országban az ellenkező fejlődést tapasztalhatni, hogy t. i. a ki nem par excellence tőkés, hanem nagybirtokos, a kereskedelembe is fekteti tőkéjét. Mindazok az intézkedések, a melyek a tőkét arra buzdithatják, hogy belemenjen az élelmiszer-kereskedésbe, eredményre fognak vezetni. A közvetitőt kiirtani nem lehet. Akármilyen nyomást gyakorolunk a higanyra, az el nem pusztul, az széjjelfröcscsen és egy tömeg helyett ezer és ezer kis csöpp lesz belőle, de minden csöppje érvényesül s lassan-lassan megint egyesül.

Ugyanilyen a kereskedő. Megpróbálták a kereskedőt üldözni, de sohasem sikerült, mert a kereskedő olyan élelmes, hogy nem tűri a nyomást és ennek következtében azok a rendszabályok, a melyek akár a mészárosoknak megrendszabályozását, akár a mészárosoknak a marhakereskedőktől való szétválasztását akarták eredményezni, nem értek el semmit. Arra kell törekedni, hogy a tőke belemenjen az élelmezési vállalatokba, akkor meg lesz oldva, hogy a közvetitésnek állitólagos káros befolyása megszűnjék. A fővárosban a kereskedés megrendszabályozása nem vezet sikerre. Azokat a rendszabályokat kijátsszák. A főczél az, hogy a tőkét az élelmezés számára megnyerjük és ha máskép nem lehet, fogyasztási szövetkezetek utján. A szövetkezetek, ha kezükbe veszik az ügyet, nézetem szerint igen sok eredményt fognak elérni a viszonyok javulása tekintetében.

Végül hangsúlyozza, hogy minden egyes kérdést részleteiben kell tárgyalni, minden egyes kérdésre nézve külön-külön megbizható ánkétet kell tartani, még pedig kontradiktórius eljárással. Nem ugy, hogy mindenki nagy beszédet mond azért, hogy másnap olvassa a nevét az ujságokban, hogy lássák, micsoda bölcseséget tálalt fel. Hanem tessék vitatkozni egymással, kapaczitálni, meggyőzni egymást. Mert az a kormánynak legfőbb érdeke, hogy tisztán lásson, még pedig a részletekben is.

*

A kérdés tárgyalása során a következőket ajánlottuk a kereskedelmi miniszter úr figyelmébe:

Ha a vasuti szállitás a nálunk ismeretes formákban is már nem volna oly kalamitásokkal összekötve, a milyeneket eddig tapasztaltunk, akkor a

következő reformok vezethetnének czélhoz: A vasut találjon módot az élelem közvetlen detail-szállitására. Vállalja el a küldemények házhoz szállitását rovatolás utján.

A formája az legyen, a mi manapság a csomagszállitási részvénytársaságnál szabály. A gyüjtőkocsi a vidéken felszedi formalitások nélkül az élelmiszerküldeményeket és itt Budapesten azokat leadják a városban mindenfelé létesitendő vasuti spedicziós irodák, a melyeket a vasut maga kezel vagy kezeltet, ugy, a mint Párisban a magánvasutak teszik, illetve megtette — és teljes sikerrel — a budapesti posta, az u. n. postaügynökségek formájában. A vasutnak legyen élelemgyüjtő gyorsvonati szolgálata olyan keretekben, mint van a podgyászszállitásra ma is. A felek között állandó összeköttetés kontempláltatnék és a fuvardíjak meg fogyasztási adók leszámolás utján rovatnának le az előre letett óvadékból.

A vasut maga bocsásson a felek rendelkezésére szabványos csomagolóeszközöket (ládák gyümölcshöz, ketreczek baromfihoz) vagy állapitson meg kötelező szabványokat a kedvezményes szállitás czéljaira ugy, hogy azok clearingforgalmi eszközök legyenek olyanformán, mint a szódáspalaczkok a fővárosban.

Az élelmiszerek tarifája reformáltassék ennek megfelelően. Favorizálni kell a nagy lakosságú városokba irányuló élelmiszerforgalmat, esetleg olyan intenczióval, hogy a nagykőrösi uborka- és dinnyevásár, meg a kecskeméti baraczk- és szőlővásár mintájára egyes vidéki városok speczializált élelmi központokká fejlődjenek. Ha például a nagy tejtermelő vidékek központjába (tegyük fel Szombathelyre) irányitott vaj- és tejkülkemények kedvezményes fuvart kapnak, idővel jelentőségre tehetnek szert az állandó vajszállitás tekintetében.

Lehetővé kell tenni a gyüjteményes feladást ugy, hogy a vasut fogadjon el többféle egy czímre menő csomagolatlan árút.

Ezt a reformot ki kell egésziteni a vasut élelmiszertudósitó és clearigszolgálatával. Az állomások jegyzik az élelmiczikkek napi árait és közlik a pesti ügynökségekkel a kinálatok hullámzását. Ez a szolgálat legalább is olyan fontosnak tekinthető, mint az időjelzési, a melyre pedig befogtak minden posta- és vasutállomást. Mérsékelt díjakat és illetékeket, sőt jutalmakat is kellene engedélyezni ennek előmozditására.

Igen fontos részlete volna az élelmezés kérdésének a termelés irányitása és ellenőrzése. Ezt az élelmiszertörvénynyel kapcsolatban leghelyesebben megyei statutumok utján lehetne elérni. A speczializálódó vidékek és községek árúczikkeit szakértő-bizottságok ellenőriznék a minőségre és egyéb fonsos részletekre (csomagolás, jelzés stb.) vonatkozólag. Szerbiában például a lekvárfőzést csak hatóságilag megállapitott időben szabad megkezdeni (mint nálunk a szüretelést), a vasuti feladásnál a szakértő bizottság az árút megnézi, ha silány, vagy hibában szenved, vagy nem szabványos csomagolású, megtiltja a vasuti szállitását vagy el is kobozza. Ezt kellene nálunk életbeléptetni a tömegfogyasztási czikkekre.

*

Még az 1909. év folyamán az Egyesület báró *Kornfeld* Móricz adományából kétezer korona pályadíjat tüzött ki *a drágaság kérdésével foglalkozó munkákra.* A biráló bizottság javaslata alapján a pálya-

díj három munka között osztatott meg. A pályadíjnyertes munkák a következők voltak:

Komáromi Sándor: A drágaság.

Dr. *Bihari* Károly: Az élelmiszerek drágasága.

Zachár Gyula és dr. *Bálint* Béla: A drágaság okai Budapesten és elháritásuknak módjai.

Mindhárom munka 1910 szeptember folyamán jelent meg az Egyesület kiadásában és kétségtelenül igen nagy hatással volt ennek a fontos kérdésnek a tisztázására. Elméleti megállapitásaik igen erősen hozzájárultak a drágaság okainak földeritésére, gyakorlati javaslataik pedig igen széles körben tétettek megfontolás tárgyává.

Ezért e helyen is ismertetjük a három pályamunka konkrét javaslatait.

Az első helyen kitüntetett munka irója, *Komáromi* Sándor, a következő tizennyolcz pontba foglalta össze javaslatait:

1. A gabona-, főzelék, élelmiszer-termelés intenzivebbé tételére szükséges intézkedések a törvényhozás utján megszabandók ugy, mint ez az állattenyésztést illetőleg történt.

2. A még meg nem kötött, illetőleg életbe nem léptetett balkáni külkereskedelmi szerződések megkötendők és életbeléptetendők ugy, hogy az *élőállat*-behozatal lehetővé válljon.*

3. Az élelmiszerek kedvezményes kiviteli fuvardíjai átvizsgálandók és olykép módositandók, hogy a kivitel mesterséges előmozditói ne lehessenek. A belföldi forgalomban az élelmiszerek tarifái ugy állapitandók meg, hogy a főváros piaczaira való szállitást megkönnyitsék. E végből meghonositandók *a)* a collis agricoles-tarifák, *b)* a távolabbi forgalom zónái olcsóbbitandók.

4. A személyszállitó vonatokkal általában élelmiszergyüjtő-kocsik járatandók, még pedig olyanok, melyekben csoportositva lehet az árúkat elhelyezni. Külön fülkékben pl. zöldség, vad és hal, tejtermék, húsféleségek stb. szerint.

5. Állatszállitásoknál a fertőtlenitési és homokolási illetékek, ha nem töröltetnek, erősen redukálandók. Állatszállitásokhoz kisebb tételek befogadásának lehetővé tételére gyüjtőkocsik hozandók forgalomba.

6. Az állat- és hússzállitás szakértő állatorvosi, valamint a hússzemle díjai a kincstár, illetőleg hatóság által vállalandók. Az állat- és hússzállitóra ki nem vethetők.

7. Az oly vásári monopóliumok, minőket Budapesen a kötelező incasso és a hajtószolgálat ellátása czímén az állatvásárpénztár élvez, eltörlendők.

8. Törvényben állapitandó meg, hogy a közélelmezési intézmények és vásári jogok maximálisan mily mértékben hasznosithatók.

* Miután e munka megjelenése előtt e szerződések már megköttettek, az élőállatbehozatal lehetővé tétele czéljából való módositásuk vagy más országok élő állatai behozatalának konczedálása szükséges.

9. Eltörlendő a budapesti húsbehozatali szabályoknak mindazon intézkedése, a mely csak vásárcsarnoki bérlő nevén, avagy csak egy kijelölt pályaudvaron engedi meg a hús behozatalát. Nemkülönben módositandók az 54.300/1908. FM. hússzemle-körrendelet mindazon intézkedései, melyek a húskivitelt más fogyasztási területre csak előirt feldarabolásban engedik meg (114. §.). Ugyszintén azok az intézkedések, melyek egyes közfogyasztásra még alkalmas húsminőségeket megsemmisittetnek (orbánczos sertés) vagy csak kötött forgalomba bocsátanak (borsókás húsok).

10. A vásári és vásárcsarnoki díjak, illetőleg helybérek és szolgáltatások díjai leszállitandók, helyesebben eltörlendők, hogy a forgalom fokozásának akadályai ne lehessenek.

11. A marhaközvágóhidon mesterséges hűtő létesitendő, a húsvásár a a marhaközvágóhidra telepitendő ki. A marhaközvágóhidon kötelező munkaszövetkezet létesitendő, a vágóhidi munkák végzésére és a vágóhidi (hulladék) melléktermékek értékesitésére. A központi vásárcsarnokban szabályozható hűtő létesitendő.

12. A bizományi üzlet ugy az állatvásártéren, mint a vásárcsarnokokban erkölcsi és anyagi kvalifikáczióhoz kötendő. A kereskedők forgalmuk nyilvántartására, könyvek vezetésére kötelezendők. A termelő, a ki nemcsak a maga, hanem más árúját is értékesiti, kereskedőnek tekintendő, e szerint birálandó el.

13. A húsfogyasztási adó, mint az a Németbirodalomban 1910. év április elsejével történt, eltörlendő. A mennyiben ez most megvalósitható nem volna, a húsfogyasztási adó a vágás után, tiszta hússúly alapján, a csekélyebb értékű zsigerek és melléktermények súlyának leszámitásával, mérsékeltebb egységtételek szerint a jövedelmi és egyéb adókkal együtt szedendő be.

14. A katonai és közszállitások hús- és egyéb élelmiszer-szükséglete kis tételekben biztositandó, hogy a szállitásában minél többen vehessenek részt. Esetleg az egyes élelmiszercsoportok testületei bizandók meg a szállitással olyformán, hogy tagjaik közt osszák fel.

15. Az állatokért való szavatosságról, vagy az állatbiztositásról törvény készitendő. Az elkobzott és technikai czélokra feldolgozott élelmiszerek kihozott netto értéke a volt tulajdonosnak visszaadandó.

16. Az állatforgalmi korlátozások a belföldi forgalmat illetőleg a legszükségesebb méretekre szállittassanak le.

17. A növendékállatok pusztitása, vemhes vágóállatok vásárravitele és levágása megakadályozandó.

18. Tenyésztő és mezőgazdasági termelő-szövetkezetek, közös növendéklegelők létesitendők.

A másik jutalmazott pályamű szerzője, *Bihari* Károly, javaslatait az élelmiszertermelés, az élelmiszerforgalom, a kormányzás és közigazgatás és végül a fogyasztás terén teendő intézkedésekre csoportositja.

A *termelésre* vonatkozólag javasolja a Budapesttel csereviszonyban levő vidék élelmiszertermelésének fokozását, a mesterséges hal-

tenyésztés előmozditását, az állattenyésztés fejlesztését, a mire nézve a következő módokat jelöli meg:

Minden község marhaállományának megfelelő közlegelőről gondoskodjék.

A község a közlegelők jókarban tartására törvénynyel kötelezendő.

A hegyes vidékek legelőinek kihasználására állattenyésztő szövetkezetek alakitandók.

A falusi tejszövetkezetek közül az állattenyésztéssel foglalkozók előnyben részesitendők.

A borjak leölése 150 kg-on alul megtiltandó.

A fővároshoz közel baromfitenyésztő részvénytársaság alakitandó. Vagy ha a tőke nem vállalkozik rá, a főváros állitson nagy baromfitenyészdét.

A vidéken minta-baromfitenyészdék szervezendők.

A mezőgazdaság terén a szakértelem fokozását, a parczellázást, öntöző csatornák létesitését, a holtkéz, a hitbizományok fokozatos megszüntetését; a kertgazdaságban a városokhoz közel fekvő kötött birtokok állami megvásárlás útján kertészeti czélokra való parczellázását, a zöldségtermelés fokozására öntözhető szántóföldeknek a fővárosi csatorna-szennyvizek felhasználásával való létesitését, a nyári, befőzni való gyümölcs termelésének fejlesztését kivánja. A tejgazdaságra nézve javasolja, hogy a főváros a termelési körzetébe eső tejszövetkezeteket alkalmas módon szervezze, vezetésükben kellő súlylyal részt vegyen és terméseredményük fokozása czéljából a megalakitandó községi takarékpénztár utján olcsó kölcsönök nyujtásával támogassa.

Az ipar érdekében a következő kivánságai vannak a szerzőnek:

A magyar ipar az eddiginél fokozottabb mértékben fejlesztendő. A magyar ipar fejlesztése érdekében az Ausztriával közös vámterület helyébe az önálló vámterület léptetendő; Budapest keleti határában ipartelepek könnyebb létesitése czéljából iparcsatorna épitendő.

Az ipartörvény ugy módositandó, hogy az élelmezési iparral csak hivatásos, szakképzett egyének foglalkozhassanak. Hogy több iparágnak egy kézben való egyesitése ki legyen zárva.

Sonkagyár létesitendő.

Az új ipartörvény mondja ki, hogy a kenyérbe kevert burgonya százaléka a kenyéren feltüntetendő.

A péksütemények súlya hatóságilag megállapitandó.

A községi kenyérgyár gyártmányainak úgy minősége, mint mennyisége tekintetében fejlesztendő.

Élelmiszer-nagyüzemek létesitése városi kedvezményekkel, a főváros részesedésével stb. előmozditandó.

Az élelmezési iparosok árszabályozó kartellje elzárással és ismétlődés esetén iparjog-megvonással büntetendő.

1. *A forgalomra* vonatkozó főbb javaslatai ezek:

Az élelmiszerkereskedők osztályának nivója kereskedelmi szakképzéssel emelendő.

Az alkuszok (szenzál) működése, a tisztességtelen czégváltoztatások és a mások (Strohmannok) neve alatt űzött visszaélések az élelmiszerforgalomból kiküszöbölendők.

A székesfőváros élelmiszertermelő vidékéhez tartozó nagyobb községekben, lehetőleg a magánkereskedelem köréből, egy-egy odavaló közélelmezési képviselő választandó (az államok konzuli intézményei, kereskedelmi levelezői mintájára), a ki, mint a székesfőváros hivatalos megbizottja, a helyi termelőket, a budapesti élelmiszerkereskedőket és a hatóságokat tájékoztassa: az élelmiszerek összegyüjtésében, szállitásában és Budapest piacza felé való irányitásában működjék közre.

Az élelmiszerhamisitás a termelőre és kereskedőre törvényben kimondandó fokozatos és súlyos büntetőjogi szankczióval üldözendő.

Az elővásárlás és a zugvásárok eltiltandók.

A kereskedők árszabályozó szövetkezése, kartellje elzárással, súlyosabb esetben az árusitási jog megvonásával büntetendő.

Tőkeerős nagy élelmiszerkereskedelmi vállalatok létesitése a főváros részesedésével előmozditandó, a tömegforgalom előnyeinek kihasználása végett.

Az állatbehozatal előmozditandó. E végből a szerb és román határzár feloldandó ugy, hogy a hazai állatállomány megvédése végett a balkánállamokból behozott állatok elkülönitve szállittassanak Budapestre és itt azonnal levágassanak.

Az élelmiszer-kivitel tárgya csak a mi feleslegünk legyen. Azért a kivitel kedvezményezése megszüntetendő.

A községeket összekötő úthálózat, különösen a vasuti- és hajóállomásokhoz vezető utak jó karba hozandók ugy, hogy hosszabb esőzés idején is használhatók legyenek.

A főváros környékén új viczinális villamos vasuti vonalak létesitése a főváros közreműködésével előmozditandó. E viczinálisok élelmiszer-szállitó vonatai a Közuti és Városi villamos sínein éjjel a vásárcsarnokokig vagy nyilt piaczokig jöjjenek be.

Közlekedő csatornák létesitendők. A Dunát a központi vásárcsarnokkal összekötő csatorna ugy, mint tervezve volt, mielőbb megépitendő.

A soroksári Dunaág is hajózhatóvá teendő.

A dunaparti termelő községekhez legalább hetenkint egy-két hajójárat rendszeresitendő.

A MÁV az árú-zónatarifát is vezesse be.

A Collis Agricoles-ok Anglia példájára bevezetendők.

Kedvezményes vasuti díjtétel mellett ne csupán a központi vásárcsarnokba legyenek szállithatók az élelmiczikkek.

A Budapest—Fiumei vonal második sínpárja mielőbb megépitendő.

Czélszerű és olcsó csomagoló és szállitási czikkek gyártása előmozditandó.

A kereskedelmi forgalomba a pénznek, mint csereeszköznek igénybevétele helyett egyelőre legalább a csekkel való fizetési eljárás vezetendő be.

Az állatforgalmi korlátozások lehetőleg megszüntetendők.

A vidéki hús (leölt állat) behozatala megkönnyitendő.

A mészáros ne lehessen állatkereskedő is.

A közvágóhidon a daraetetés megtiltandó. Illetőleg az élősúly helyett a hússúly szerint való adás-vételi eljárás vezetendő be.

A vágóállat a tenyésztőtől lehetőleg közvetlenül kerüljön a mészároshoz (a közélelmezési képviselők közreműködésével).

Az élő baromfiak számára külön vásárcsarnok létesitendő.

A fedezetlen határidőüzlettel űzött spekuláczió büntetendő.

A vidéki nagyobb élelmiszertermelő-központokon tőzsde szervezendő.

Az őrlési forgalom visszaállitandó.

Tejforgalmi szabályzat alkotandó.

A hatóságilag megállapitandó százaléknál kisebb zsirtartalmú tej és tejföl forgalombahozatala és általában az élelmiszerhamisitás fokozatos felelősséggel vétségnek minősitendő és elzárással büntetendő.

A margarin, kókuszzsir és egyéb néptáplálék megfelelő jelzéssel való forgalombahozatala megkönnyitendő.

A főváros a tojáskereskedelem központjává teendő.

A tojáspiacz rendezendő. Részére fedett csarnok épitendő a fejlődés megkivánta helylyel.

Az élelmiszerbehozatal a vásárcsarnokokba deczentralizálandó.

A még meglevő nyilt piaczok helyett is vásárcsarnokok épitendők egyszerübben, olcsóbban, a vasuti állomások mellé.

Az élelmiszereket saját kocsijukon áruló falusi gazdáknak megengedendő, hogy necsak valamennyi vásárcsarnok közelében, hanem a hatóság által a város legnépesebb helyein (a bérkocsiállomásokhoz hasonlóan) kijelölt állomásokon reggel öt órától hét óráig árusithassanak.

Az élelmiszerekkel való házalás szabályozandó: bizonyos területre szoritandó, egyes czikkek árusitása eltiltandó, az árusitás módozatai megállapitandók.

Hűtőházak, raktárak állitandók a székesfőváros által.

A kormányzás, közigazgatás terén a következőket kivánja a szerző:

A közélelmezésnek, mint legfontosabb tárgyú közigazgatási ágnak, külön ügyosztály szervezendő a tanács kebelében. Élelmiszertörvény alkotandó. A vásári alsófokú biráskodás külön szervezendő.

A piaczi ügyekben hozott itéleteket a vásárbiróság hivatalból közölje a közélelmezési ügyosztálylyal.

A piaczi statisztika és árjegyzés az egész országra nézve kötelezővé teendő és egyöntetűen végzendő.

Az élelmiszereket terhelő állami és községi szolgáltatások ugy állapitandók meg, hogy azoknak magas, aránytalan vagy egyenlőtlen megszabása vagy kezelése a behozatalt ne akadályozza érezhető módon.

A fogyasztási adók, vámok mérséklendők, később egészen elörlendők.

Az élőmarha súly szerint fokozatos fogyasztási adóval rovandó meg.

Az állatvásár a terménytőzsde mintájára szervezendő, korlátolt számú és felelős bizományosokkal és a kereskedelmi működést illetőleg is állami ellenőrzéssel.

A fogyasztásra vonatkozó lényegesebb javaslatok ezek:

A háztartás, a főzés a fővárosban szervezendő leány-ismétlőiskolák, tanoncziskolák és polgári leányiskolákban mint tantárgy bevezetendő. Itt tanulja meg minden leány, hogy mikép kell kevés konyhapénzből változatos és tápláló ételt feltálalni.

A fogyasztók a piaczi viszonyokról az eddiginél alkalmasabb módon és behatóbban tájékoztassanak.

Az árképződésre a közhatóság olyan befolyást gyakoroljon, hogy egyenlő áldozatért mentől többféle élelmiczikk ugyanazon tápláló értéke legyen vásárolható.

A fogyasztók előitélete a juhhús, a lóhús, a tengeri hal, a leölt (tisztitott) baromfival szemben eloszlatandó.

* * *

Zachár Gyula és dr. *Bálint* Béla, a harmadik kitüntetett munka szerzői, *a lakás és az élelem* drágaságára nézve külön tesznek javaslatot.

A lakás tekintetében új épitkezéseket ajánlanak, de nemcsak munkásházak, munkásszállók és munkáslakások, hanem kishivatalnokok, az u. n. kabátos-osztály részére is, mely a lakásinséget legalább is ugy érzi, mint a munkás, mely még jobban függ kenyéradójától s mely mint adóalany a legideálisabb, mert semmiféle jövedelmét el nem titkolhatja, mindenki belát a veséjébe is.

Czélszerűnek vélnék azt, ha a város és állam ezentúl csakis oly feltétellel adna új gyárépitési engedélyt, ha az a gyáros munkásainak megfelelő lakást is épit, ha azokat a gyár közelében el is tudja helyezni. A lakás árának néhány évi szolgálat után való fokozatos elengedése pedig buzditásul, jutalmazásul is szolgálhatna s megszerettetné a munkással az otthont. A kiszolgált munkásnak pedig a lakást ingyen kellene adni, mint kvázi nyugdíjat.

A lakással összefügg a jó és olcsó *közlekedés* és itt is a fővárost illeti a kezdés, a fennálló szállitási, közlekedési vállalatok kényszeritése által, uj vonalak létesitése és a tarifák szabályozása által.

A munkások számára reggeli nyolcz óráig és esti nyolcz órától minden távolságba, akárhány átszállásra jogositó 10 filléres jegyet kellene engedélyezni, mint ezt London, Páris és Bécs bevezette s teljes sikerrel alkalmazza s természetesen a közlekedési hálózatba azonnal bekapcsolni az uj telepeket, uj házcsoportokat, melyek a város körzetén keletkeznek.

Ezen lokális személyközlekedésen kivül igen fontos a vasutak szállitási díjtételeinek és a szállitási módozatoknak olyatén megállapitása, mely az ország minden részéből lehetővé teszi a főváros élelmiszerszükségletének ellátását. Jelenleg, tekintettel az árú gyors romlására, az élelmiszerek szállitásának kedveltebb módja a gyorsárúszállitás, melynél a szállitási határidő 300 kilométerenkint egy napban van megállapitva, ehhez azonban egy napi kezelési idő is hozzájövén, Erdély és a délvidéken a Bánát nyáron alig szállithat valamit a fővárosba, azonkivül a vonatok megválasztása és az irány kijelölése teljesen a vasuttól függ, a feladó sem az érkezést ki nem számithatja, sem a vevő megfelelően nem intézkedhetik. A belföldi élelemszállitás ezen okvetlenül megszüntetendő mizériái is hozzájárulnak a drágasághoz, mert szűkebb kört tesznek csak képessé arra, hogy szállithasson s igy a konkurrenczia s ennek folytán az áresés lehetőségét is kizárják.

Élelem tekintetében a szerzőknek a következők a propoziczióik: Miután épen a két főtápszerünk, a tej és hús, gyorsan romlanak, először is aziránt kell gondoskodásnak történnie, hogy ezek konzerválása lehető legyen. Ezért kell itt a fővárosban több hűtőházat felállitani, annak felhasználását olcsó árak mellett lehetővé tenni és hűthető waggonokról gondoskodni, melyek már az ideszállitást is megkönnyitsék.

A tej tekintetében, miután annak a fővárosba, vagy nagyobb váro-

sokba való szállithatása igen sok korlátnak van alávetve, különösen a közlekedés, vonatösszeköttetés terén: nagyon sok termelő ki van zárva a tej értékesitésének lehetőségéből, itt pedig lesve lessük hamisitatlan, jó tejnek behozatalát. Ily gazdák eddig vajat készitettek s azt értékesitették, bizony nem nagy eredménynyel. Most Svájczban már bepároltatás utján ugynevezett száraz tejet készitenek, ezt pléhdobozokban szállitóképessé teszik s azoknak, a kik a forgalomtól távol esnek, megadják a lehetőséget a tej értékesitésére. Ezen uj bepároltatási mód a tejnek minden idegen anyaggal — az eddigi kondenzálás czukorral történt — való keverése, vegyitése nélkül lévén, egészségi és gazdaságossági szempontokból is ajánlatos. Ily száraz tej, ha teljes tejből készül (melynek átlagára 12 fillér) 18—20 filléren, ha pedig a vajkészités után megmaradó sovány tejből készül (melynek átlagára 1½—2 fillér s hizlalási czélokra szolgál), akkor is 6—8 filléren értékesithető.

Miután a berendezkedés 100.000 korona körüli költsége 20.000 liter napi tejmennyiségnél már nagy produkczióra képesit, czélszerű volna, ha egyes vidékek földbirtokosai összeállva, a tejértékesités ezen módját is megkisérelnék.

A drágaság egyik okozója a tejhamisitás, egyáltalán az élelmiszerhamisitás megbüntetésének lanyhasága, nevetséges csekély volta.

Ez ellen csakis a főváros maga adhat segitséget azáltal, ha a *tejkereskedelmet egészen városivá teszi*, saját kezelésébe veszi át s megszünteti azt az állapotot, hogy néhány tejkereskedő — azon a jogczímen, hogy kis tejkimérőknek bolti berendezéséhez pénzt ad s őket igy függő viszonyban tartja, — monopolizál, piszkosan kezelt, elrontott kotyvalékot juttat a publikumnak nagy áron, de a termelőnek csak a legminimálisabb árat fizeti.

A főváros vezetőségének kellene egy *marhahúsvágót* is létesiteni ugy, a mint a lóhússzékek kreálásával a nép ezreit lekötelezte s mint a kenyérgyárral is egészséges, olcsó élelemhez juttatni törekszik.

Nyisson a főváros — ha csak próbára is — néhány mészárszéket, vegye a vágómarhát direkt a termelőktől s akkor pontos adatai lesznek arra nézve: mi drágitja meg ezt a főtápszert annyira, hogy ára már oly magas, hogy csak a privilegizált helyzetben levők tekinthetik mindennapi tápszerüknek s ha az ok ismert, annak megszüntetése is könnyebb.

A többi élelmiszer olcsóbbá tétele szempontjából nagyon fontos lenne a főváros környezetében, bizonyos távolságon belül lakó földbirtokosokat a *kerti termelés* berendezkedésére buzditani, esetleg a szállitás olcsóbbá tétele által például némely díj, vám elengedésével avagy árúhelyek és hűtőkamrák olcsó áron vagy ingyen való átengedésével.

A drágaság ellensúlyozására szolgálna, ha a nép a gyümölcstermelést méhészetet, baromfitenyésztést, szóval az intenzivebb munkálkodást felkarolná, fejlesztené s kiszoritaná ezáltal a behozatal szükségességét, sőt a kivitelre is jutna elegendő.

A kartellek és trösztök törvényileg eltiltása, mint a melyek az árakat a közönség rovására limitálják, ép ugy hozzájárulna a drágaság megszüntetéséhez, mint a hitelnek szabályozása a pénzintézetek hatósági ellenőrzése s igy a bizalom emelése által.

Végül a drágaság ellen való társadalmi szervezkedés czéljára *közgazdasági védőegyesület* alapitását proponálják. Ennek feladatait a következőkben jelölik meg:

a) a statisztikai adatgyüjtésekkel állandó tanulmány tárgyává teszi a népfentartás eszközeit;

b) értekezések és nyilvános előadások tartásával népszerűsiti a statisztikát, hogy ezen az alapon tagjai észlelni, számolni és következtetni tudjanak;

c) a drágaság megszüntetését czélozva, ébren tartja a hazai sajtót s ezt, mint a védekezés legnyomósabb eszközét, erre megnyerni törekszik;

d) az államkormányzat és hatóságoknál, egyesületek és vállalatoknál, a közérdekű ügyek képviseletében eljár; végül

e) a termelés és fogyasztásban, a kinálatot és keresletet egyensúlyozandó, kereseti vállalatokat hív életre s mozditja elő ezek vállalkozását erkölcsi támogatásával.

A föntebb ismertetett pályamunkák nyomán megindult hirlapi polémia a legszélesebb körök figyelmét terelte erre a kérdésre és tulajdonképen az Egyesület pályázatától datálódik az a nagy élénkség, a mely a drágasági kérdés körül a mult években tapasztalható volt. Egyebek között gróf *Tisza* István a »Magyar Figyelő« két számában igen részletesen foglalkozott a pályadíjnyertes munkákkal és kritika tárgyává tette különösen *Komáromi* Sándornak adatait. A birálatra *Komáromi* Sándor a »Magyar Ipar« hasábjain válaszolt, igazolva munkájában közölt adatainak és következtetéseinek helyességét.

Az Egyesületnek a drágaság körül való tevékenysége természetesen ezzel nem merült ki. Hivatalos közlönye állandóan tárgyalta a drágaság kérdését, 1910. év október folyamán pedig az Egyesület *Komáromi* Sándor javaslata alapján több rendbeli pozitiv inditványt terjesztett az illetékes körök elé. Kérte nevezetesen a kormányt, hogy az az állatmennyiség, a mely a balkáni szerződések tartamára kontemplált első három évben mint hús nem volt behozható, mint élőállat legyen behozható. Intézkedéseket tettünk továbbá az iránt, hogy a fogyasztó közönség a rendelkezésére álló húsok megismerése és felhasználására kitanittassék, a húsipari szakosztályt pedig felszólitottuk véleményes jelentéstételre, hogy azok az iparok, melyek a hús feldolgozásával foglalkoznak, akár az ipartörvény rendelkezéseinek segitségül vételével is, miként volnának raczionálisabb üzemre átvezethetők. Felkértük végül a vendéglős- és kávésipartársulatot, hogy a menü-rendszer behozatalát, a mely alkalmas volna a vendéglői árak mérséklésére, tegye megfontolás tárgyává.

Képviseltette magát az Egyesület a különböző drágasági szaktanácskozásokon, különösen a fővárosnak és a Magyar Közgazdasági Társaságnak a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetségével karöltve rendezett ánkétjén. Utóbbi helyen *Matlekovits* Sándor elnök kimutatta, hogy a drágaság igazi oka nem az aranytermelés megszaporodásában és a munkabérek emelkedésében, hanem a helytelen vámpolitikában és a világszerte uralkodó túlzottan védvámos politikai irányzatban keresendő. Dr. *Tonelli* Sándor másodtitkár pedig azt a javaslatot terjesztette elő, hogy a szerb húsbehozatali kontingens

töröltessék el és a hús behozatala, az érvényben levő vámtételek megfizetése mellett tétessék szabaddá. Elvileg elhatározta az Egyesület, hogy részt vesz a Niederösterreichischer Gewerbeverein által Bécsbe tervezett (de közben elhalasztott) nemzetközi drágasági értekezleten és foglalkozott a bécsi kereskedelmi- és iparkamarának az argentinai húsbehozatalról szóló jelentésével is.

Szintén az Egyesület álláspontját képviselte elnökünk a szerb kereskedelmi szerződés tárgyalása alkalmával a főrendiházban mondott beszédében, melyben gróf *Zselénszky* Róberttel szemben kimutatta, hogy drágaság Magyarországon igenis van és ennek oka főként a helytelen vámpolitikában, nem pedig más külső körülményekben keresendő. Sajnálatosnak jelezte a harczot, a mely ezen kérdés körül az agráriusok és merkantilisták között kitört, ellenben elháritotta az ipari és kereskedelmi körökről a felelősséget, mintha a küzdelmet ők szántszándékkal, arravaló ok nélkül idézték volna föl.

Kapcsolatban volt a drágaság kérdésével másodtitkárunknak szerbiai kiküldetése is. Másodtitkárunk nagy részben ez úton tett tanulmányai alapján a drágaság és a szerbiai húsbehozatal kérdéséről a Magyar Közgazdasági Társaságban márczius hó 18-án előadást is tartott.

Ez idő óta a mozgalom megpihent. A főváros kezdeményezésére történtek némely intézkedések, például a vadhús és a szárnyas vámjának megszüntetése, bizonyos közkeletű élelmiszerek nagyban való bevásárlása és önköltségen való árusitása, kolbászgyár létesitése, stb. A kérdés azonban a maga nagy komplexumában nincsen még megoldva és ezért állandóan programmunkban van a drágaság kérdésének folytonos szemmel tartása, jelenségeinek vizsgálata és esetről-esetre az egyes speciális bajok elháritására és orvoslására meg fogjuk tenni jól átgondolt javaslatainkat.

A szénkérdés.

A szénkérdést az 1907/1908-iki szénmizériák hozták fölszinre s Egyesületünk elnöke a nagyon is aktuálissá vált kérdést Egyesületünkben napirendre tűzvén, bevezető előadásában a következőket emelte ki:

A szénkérdés egyikévé lett a legfontosabb gazdasági kérdéseknek, a melynek kedvező megoldásától a magyar nemzetgazdaság legközelebbi fejlődése függ. Mindenekelőtt meg kellene vizsgálni és meg kellene állapitani a szénszükség okait. És itt hagyjuk ki egészen a játékból az abnormis időjárást, a mely lehet egy hétig, két hétig enyhitő körülmény, de olyan szénhiánynál, mely az ősz elejétől mostanáig uralkodik és a melynek megszüntét még ma sem helyezheti senki kilátásba, az időjárásnak nincsen döntő szerepe. A szénszükség okai a szénnek elégtelen bányászásában és a vasutak részéről való meg-

bizhatatlan szállitásában keresendők. Súlyos panasz ez, a mely egyrészt szénbányáink, másrészt különösen államvasutaink ellen irányul, melyet azonban becsületesen és nyiltan ki kell mondani, ha a baj orvoslását lehetővé akarjuk tenni.

Szénbányáink az utóbbi esztendőben nem tudtak annyi szenet kellő időre termelni, a mennyit a fogyasztás követel. Ennek a megállapitása nem akar vád lenni; noha olyan vállalatok, a melyek egy ország gazdasági életét olyan erősen befolyásolják, talán több előrelátással járhatnának el és különösen kartellirozott vállalatoknál az árú hiánya könnyen tulajdonitható szűkkeblűségnek. Egyébként tudvalevő dolog, hogy egyes szénbányákban a viz betörése miatt sokáig nem termelhettek szenet; mindenki tudja, hogy hónapokig tartó sztrájkok a legnagyobb termelőképességű bányákat, a legkedvezőbb munkaidőben tétlenségre kényszeritették; tudvalevő továbbá, hogy a kivándorlóknak éppen a szénmunkások erős kontingensét szolgáltatják. A munkáshiány az a nagy kérdés, a mely a szénbányászatnál is sürgős megoldásra szorul, mert ha ezt a megoldást hamarosan és pedig czélirányos formában meg nem találjuk, nevezetesen, ha nem lesz elegendő számú munkás a szénbányászatnak rendelkezésére, vagy ha a széntermelés a munkáshiányt a megfelelő gépek hamaros beállitásával és jobb bányászási módok meghonositásával nem pótolja: akkor a hazai széntermelés a nagyipar szükségletének fedezésére nem lesz elegendő s külföldi szénnel kell majd szenünk hiányát, illetőleg bizonytalan megszerzését ellensúlyozni. De akárhogy lesz is, a legközelebbi jövőben a magyar szén termelése mindenesetre magasabb költségeket fog okozni és iparunknak magasabb szénárakkal kell majd megküzdenie. De a drágább szén is jobb, mint a semilyen szén és éppen arra kell a fősúlyt vetni, hogy a széntermelés egyáltalán ismét bizonyos állandóságot és szabályszerűséget nyerjen. Szénbányászatunknak föltétlenül szüksége van rendezett viszonyokra, a melyek a bányákra nézve lehetővé teszik, hogy szállitási kötelezettségeiknek kellő időben eleget tehessenek.

Nagy igazságtalanság volna, ha az idei szénszükséget kizárólag, vagy nagyrészt szénbányáink rovására irnók. Ezek tőlük telhetően igyekeztek a sztrájkok legyőzése és a bányákban okozott károk nyomainak eltüntetése után a legmesszebbmenő erőfeszitéssel annyi szenet termelni, a mennyit csak lehetséges; akkor azonban az államvasutak tehetetlensége lépett előtérbe. A szénbányák készletei nem voltak a fogyasztási helyekre elég gyorsan szállithatók; hiány volt waggonokban, nincsenek külön szénvágányok, a szénvonatoknak a rendes síneken kell járniok, a kitérők egy élénkebb forgalom számára rövidek. Ennek következtében olyan vonalak, a melyeket néhány óra alatt meg lehet járni, napokat vesznek igénybe. Nagy mennyiségek számára nincsenek raktáraink sem. A szénraktárakhoz vezető utak szintén igen rövidek, egyszóval az államvasutak az apró ter-

melési zavarokat, hiányos berendezéseikkel roppant mód fokozzák. Ez az oka annak, hogy a szénbányák nem egészen jogtalanul rójják az idei szénhiányt az államvasutak terhére. Hiszen a szén itt is, ott is készen hever, de nincsen elég waggon az elszállitására. Az államvasutak a lefolyt évben kétségtelenül jobban igénybe voltak véve, mint egyébként. A szabálytalanság, a mely egyáltalán vele jár a mezőgazdasági termények szállitásával, bő terméseknél még erősebben lép föl. Aratás után egyszerre kell a gabona legnagyobb részét elszállitani; ez a feladat már önmagában is nehezen győzhető le, de ha még egyéb erős fuvarozások is járulnak hozzá, a waggonhiány érzékeny kalamitása következik be. Ha még hozzá, ugy mint most, a szénbányászat rendkivüli igényekkel lép fel és rendkivüli figyelembevételt kiván éppen abban az időben, a mikor a jó termés következtében amugy is waggonhiány mutatkozik; és ha aztán az államvasuti igazgatás elveszti önuralmát és a helyzetet még inkább összebonyolitja, akkor ez ugyan érthető, sőt talán menthető is, azonban a jövőre nézve nem tűrhető. Radikálisan kell a dolgon segiteni, mert az ország közgazdaságát nem lehet állandóan kitenni olyan kalamitásoknak, mint a milyen a mostani szénhiány.

A lefolyt év elegendőkép megmutatta, hogy a magyar államvasutak berendezése nem felel meg a követelményeknek. A rapszódikus beruházások, a melyek időről-időre a fontosabb iparágak alimentácziója érdekében is történnek és a melyek közül a mostani szénhiány alkalmából is kilátásba helyeznek egy részletet, nem elegendők. Gyökeresen kell eljárni: az államvasutakat tisztán kapitalisztikus vállalatnak, nem pedig állami intézetnek kell tekinteni. Az államvasut a legfontosabb közgazdasági tényezők egyikét képviseli, hazánkban az első és legfontosabb közlekedési eszköz, a mely közgazdasági életünk minden részletével benső összefüggésben van és a melynek szabályos funkczionálásától a magángazdaságok millióinak sorsa függ. Ha a vasutak nálunk nem államilag volnának igazgatva, hanem kapitalisztikus magánvállalatok tulajdonában volnának, akkor olyan jelenségek, a milyen a szénhiány, már régen szigorú vizsgálat tárgyát képeznék az államkormányzat részéről és a vasutüzemek már régóta rendre szorittattak volna.

Egész közgazdaságunk és nevezetesen már meglevő és még fejlesztendő iparunk érdekében legfőbb ideje, *hogy a szénkérdés komolyan megoldassék.* Első sorban államvasuti üzemünket — ha még olyan nagy költséggel is — országunk közlekedési viszonyainak megfelelően (tehát a jó aratásoknál mindig visszatérő kivételes viszonyok szoros figyelembevételével) biztos mederbe kell hozni; az ipar czentrumai számára, nevezetesen Budapest számára, külön szénvágányokat kell épiteni a bányáktól a fogyasztó területekig, hogy a hazai szén elszállitása biztositva legyen; a nagy fogyasztóhelyeken megfelelő tágas raktárhelyiségeknek kell rendelkezésre állaniok, a me-

lyekből a továbbszállitás további nehézségek nélkül megtörténhetik; de ekkor azután a széntermelésnek talán még nehezebb kérdése lesz megoldandó. Magyarország széngazdasága elegendő-e arra, hogy a növekvő fogyasztást fedezze, vagy pedig szükséges-e külföldi szén behozatalát fuvarkedvezményekkel fokozni? Szénbányáink abban a helyzetben vannak-e, hogy a hazai ipart és a hazai fogyasztást ellássák és a munkaerő hiányánál fogva, a mely a lefolyt esztendőben a szénszükséget részben előidézte, állandó bajjal kell-e számot vetni, vagy pedig remélhető-e változás az összes faktoroknak, ezek közt magának a törvényhozásnak közreműködésével? A jobb évszak pillanatra meg fogja szüntetni a szénhiányt, biztos megoldás azonban radikális beavatkozást követel a szénbányák dolgaiba, mert különben a legközelebbi őszszel ismét ott leszünk, a hol most vagyunk és ujra ki leszünk téve az idei tél kalamitásainak. *Nemcsak új gyárak létesitése lesz lehetetlen, hanem meglevő gyáraink tűzhelyei is kialszanak.*

Azért kell e kérdéssel mindaddig foglalkozni, mig az az ipar szempontjából kedvezően megoldva nincsen.

*

Elnökünk inditványára a végrehajtóbizottság elhatározta, hogy e kérdésre nézve az anyagot egybe fogja gyüjteni és bizalommal fordult a kebelbeli szakférfiakhoz és az illetékes testületekhez. Ez egyesületektől azt a választ kaptuk, hogy beható kutatásokat rendelnek el a kérdésre nézve és ezek eredményét annak idején tudomásunkra fogják adni, a mit türelemmel várunk.

A tagjaink körében gyüjtött anyag javát a »Magyar Ipar« 1907. évi 35. számának mellékletében tettük közzé, valamint ennek földolgozására fölkért előadóink szakvéleményét is.

A többé-kevésbé értékes, de java részében mindenesetre aktuális anyagot azzal a czélzattal adtuk közre, hogy az erre leghivatottabb közegek és fórumok ennek a kérdésnek megoldására irányzott törekvésükben és praktikus munkájukban lehető legjobb hasznát vegyék. A szakvélemények között helyet foglalt 15 nagy szénfogyasztó-ipartelep véleménye, ismertettük a külföldi szállitási feltételeket, öt levelező tagnak szakvéleményét, egy szakvéleményt kiaknázatlan szénbányáinkról; ismertettük az osztrák iparosok mozgalmait és végre összefoglaltuk az idevonatkozó statisztikai adatokat.

Mindez anyagot földolgozták szakelőadóink (dr. *Pfeiffer* Ignácz műegyetemi tanár és dr. *Fekete* Ignácz malomegyesületi titkár, végrehajtó bizottsági tagunk). Megokolt előterjesztésüknek konklúziója a következő:

I. Intézzen az Országos Iparegyesület a kereskedelemügyi miniszterhez fölterjesztést, a melyben kérje:

1. a szénszállitási díjszabásoknak Fiuméből nyugatról és északról

az 1907. szeptember havától kezdve 1908. év márczius haváig való ujabb és megfelelőbb ideiglenes leszállitását, esetleg az önköltségi árakon alul;

2. a m. kir. államvasutaknak lekötött szénmennyiségnek a magyar ipar részére való átengedését;

3. a waggonhiánynak sürgős megszüntetését, esetleg külföldi vasuti kocsik sürgős bérbevétele útján;

4. m. kir. államvasutakon tervbe vett átalakitások, különösen állomásberendezési kiegészitések sürgős foganatba vételét és befejezését.

II. Inditson az Országos Iparegyesület mozgalmat arra nézve,

1. hogy a kis- és középiparosok, esetleg a nagyobb gyárak is raktározásra a külföldről szenet szerezzenek be és az egyes ipari központokra alkalmi egyesületbe lépve, szükség esetén az egyes iparvállalatok rendelkezésére bocsássák;

2. hogy iparosköreink a hazai szénbányák túlzott követeléseivel és súlyosabb szerződési feltételeivel szemben egyesüljenek és e tömörülés révén igyekezzenek jobb árakat és jobb feltételeket kivívni;

3. hogy az érdekeltség útján módot találjunk arra, hogy a kisemberek érdekei a szénfogyasztás, illetve a szénkereskedelem révén minden irányban megfelelő módon legyenek kielégitve, illetve jó eleve biztositva;

4. komolyan kell foglalkozni egyrészt a már meglevő és ezentul megnyilandó új szénbányák jobb kiaknázására, másrészt a szénpótló szereknek (fa, tőzeg, nafta, vizerő stb.) egyes ipari üzemek számára való alkalmazása és könnyebb hozzáférhetővé tételére vonatkozó javaslatok realizálásával; végül

5. az Országos Iparegyesület által egybegyűjtött anyagban foglalt többi javaslatok, ú. m.: a Vágnak Zsolnától kezdve leendő jobb hajózhatóvá tétele, általában a vizierők jobb kihasználása, a kassa-oderbergi vasut forgalmának tetemes javitása, segédútirányok megnyitása, új csatlakozások (Annaberg) biztositása, a munkásviszonyok javitása, a kartellek káros hatásának orvoslása stb., stb., komolyan tárgyalás alá vétessenek és a lehetőséghez képest fokról-fokra megvalósittassanak.

*

Ezt az emlékiratot felterjesztettük a kereskedelmi és pénzügyi miniszter urakhoz.

Külön előterjesztésben kértük a miniszter urakat és a fővárost a széntermelés heti kimutatásának elrendelésére. A pénzügyminiszter úr első leiratában azt jelentette ki, hogy a bányatörvény megalkotásával kapcsolatban a bányászati statisztika reformját is előkészitésbe vette és hogy e reform keretében gondoskodni fog arról

is, hogy a széntermelés mennyisége lehető rövid időközökben, megfelelő módon közzététessék.

Végrehajtóbizottságunk e jelentést tudomásul véve, elhatározta, hogy ujabb felterjesztésben felkéri a miniszter urat, hogy a hazai szénbányászat érdekében is, már a bányatörvény reviziója előtt intézkedjék a széntermelésre vonatkozó kimutatásoknak hetenként való közzétételéről. Ez csakhamar meg is történt.

Ezzel kapcsolatban azt is jelentjük, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr által ez ügyben összehivott *ánkéten* szintén képviselve voltunk. Kiküldötteink, *Matlekovits* Sándor és *Gelléri* Mór igazgató nyilatkozatait a következőkben foglaljuk össze:

Matlekovits Sándor, az Országos Iparegyesület elnöke, kifejtette, hogy a szénhiány, a mely vagy képzeletbeli, vagy valóságos, elsősorban a szén drágaságában nyilatkozik meg. A szén körülbelül 100—300 százalékkal drágább, mint volt. Természetesen nem az a szén drágult meg, a mely már le van kötve évekre, hanem az, a mely most kerül eladás alá. Nézete szerint rekriminácziónak nincs helye, mert a szénhiány nem egy okra, hanem az okok egész tömkelegére vezethető vissza. Okai annak az államvasutak épp úgy, mint a szénbányák, a fogyasztók, a kereskedők egyaránt. A bányák nagyon jól tudják, hogy a talán munkahiány, talán a berendezések, talán a kartell intézkedései okozták részben a széninséget. Annyi kétségtelen, hogy Magyarország szénszükségletét Magyarország bányái képesek volnának fedezni. Ha mégis évenként körülbelül 10 millió métermázsát hoznak be külföldről, úgy ennek oka egyrészt az a körülmény, hogy vannak bizonyos czélok, a melyekre a magyarországi szén nem alkalmas; másrészt maga az a szokás, hogy a külföldről szenet hozzunk be. Összesen 60—70 millió métermázsát termelünk, körülbelül 10—12 millió métermázsát hozunk be úgy, hogy az évi fogyasztás 70—80 milliót tesz ki. Ez volt a helyzet, a mikor kezdődtek a bányák mizériái és nem tudták megtermelni a belföldi szükségletet. Ma a helyzet az, hogy mig tavaly julius végéig külföldről behoztunk 8,616.000 métermázsa szenet, addig ebben az évben behoztunk julius végéig 13,804.000 métermázsát.

Hangsulyozza, hogy szénhiány nincsen, csupán a szerződés megkötésénél vannak oly nehézségek, melyek előbb nem léteztek. Szükségesnek tartja, hogy az állam a legnagyobb nyilvánossággal kezelje a szénkérdést és hetenként kimutatásokat adjon arról, mennyi szén jön be az országba. Feltétlenül szükséges, hogy kellő mennyiségű waggonok álljanak rendelkezésre, de e tekintetben idejekorán kell megtenni a panaszokat.

Az idén — nézete szerint — a magyarországi fogyasztás igenis rászorul a külföldi szénre. Külföldi szenet Németországból és Ausztriából nem igen lehet szerezni, mert ott is nagy mértékben le van kötve a belföldi termelés. Biztosan csakis angol szenet lehet kapni,

ennél azonban az a nehézség, hogy a fiumei vonal nem elég szállitóképes, hegyi pálya lévén. Utal a galaczi összeköttetésre, a melyen át — ha az államvasutak érintkezésbe lépnek a keleti vasutakkal és kedvező tarifát eszközölnek ki — szintén nagymennyiségű behozatalt lehet biztositani.

A főváros fogyasztásának ellátása tekintetében különösen a szénkihordásnak biztositása fontos.

Gelléri Mór egyesületi igazgató a vita folyamán jelezte, hogy a szénkérdés radikális megoldásával is foglalkozzunk, mert ha az iparfejlesztési akczió révén nagyszámú uj gyárakat akarunk létesiteni, ezeknek az exisztencziáját nem lehet a mai mizériák elhuzása, vagy sürübb ismétlése által koczkára tenni. Különös studium tárgyává kellene tenni a *vizierők jobb kihasználását*, továbbá a *fával*, *tőzeggel és nyers petróleummal való tüzelést.* Ez utóbbival nagysikerű kisérleteket tettek már a külföldön. E kisérletek tervszerű folytatásával a minisztérium, vagy az ez által delegálandó közintézet valamely műszaki osztályát kellene megbizni, mely e kérdést állandóan evidencziában kellene, hogy tartsa. Sokat segitene a kérdésnek a távolabbi jövőben való megoldásán, ha először *a vasuti hajtóerőnek villamra való berendezését* lassan-lassan előkészitenék; másodszor, ha a *szénnek az illető bányák közelében való direkt feldolgozása folytán a villamos erőt készen hoznák a városi és községi központokba;* harmadsorban pedig érdemes volna a föl-fölhangzó panaszok következtében a szénnek részben, vagy egészben való államositását tanulmány tárgyává tenni.

A következő évben (1909.) a kérdés egy lépéssel előbbre halad.

Matlekovits Sándor elnökünk ugyanis, ismertetve a kérdés előzményeit, arra irányozta az érdekeltség figyelmét, nem kellene-e a magyar gyáripar szempontjából olyan intézkedéseket tenni, a melyek a gyárak zavartalan működését a jövőre lehetőleg biztosithatnák? Más szóval az a kérdés nyomult előtérbe, hogy a *szénbányák szervezetével szemben nem kellene-e a gyárak szervezkedését is kezdeményezni és előkésziteni?* Szerinte a budapesti szénfogyasztás körülbelül 12—15 millióra tehető. Ennek a fele a gyáripar szükségletét képezi. Ezért mindenesetre érdemes volna a gyárakat *egy kőszénbiztositási szövetkezetté összpontositani.* A feladatok szerinte a következők volnának:

A szénbányák kartelljével szemben szénfogyasztók szövetsége alakittatik;

a szénfogyasztók szövetségének tagja lehet minden gyár, mely három évre kötelezi magát a szövetségben maradni;

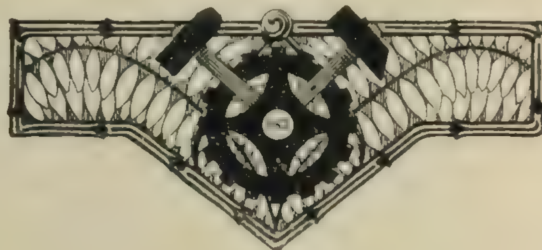
a szövetség tagjai szénszükségletüket a szövetség utján biztositják, illetőleg a szövetség utján, vagy legalább jóváhagyásával kötik meg szénszerződéseiket;

a szén árának és a szén szállitási feltételeinek meghatározása

végett rendelkezési alapot teremt, melyhez minden tag mult évi szénfogyasztásának minden tonnája után x koronát fizet. Ez a pénz csak biztositási alap, mely csak annyiban pótlandó, ha az évi leszámoláskor veszteségek mutatkoznának.

A rendelkezési alap a szövetség kezelési költségein kivül különösen arra való, hogy külföldi szén kellő időben és mennyiségben álljon rendelkezésre.

A jelenlevők alaposan megvitatták a kérdést s az elnöki előterjesztés alapján szerkesztett kérdőpontokat megküldöttük a főváros nagyobb szénfogyasztóinak. A beérkezett nagyszámú válasz nagyjában helyesli a fölvetett eszmét és első sorban a *szén-üzánszok megállapitására* kivánja a fősúlyt helyezni, mire nézve Egyesületünk igazgatósága a Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesületével karöltve meg is alakitotta az előkészitő bizottságot, melynek idevágó munkája folyamatban van.

KÖZSÉGI IPARFEJLESZTÉS.

községi föladatok sem kerülték el Egyesületünk figyelmét. Igen behatóan foglalkoztunk (és szinte elsők voltunk ezen a téren) a főváros szabályozásának kérdésével. De tüzetesen foglalkoztunk a főváros ipar- és kereskedelemfejlesztési föladataival és azzal a misszióval, mely az iparfejlesztés terén a vidéki városokra is vár. Ezekről a dolgokról számolunk be az alábbi fejezetben, a beszámoló következetesen betartott rendszerében, minden színezés és szépítés nélkül, tisztán a tények és események egymás mellé állitása révén.

A székesfőváros szabályozásának érdekei.

A főváros szabályozásának számos fontos kérdésével foglalkozott Egyesületünk. Mondhatjuk, hogy a mi kezdésünk és rendszeres munkálkodásunk révén foglalkoztak e kérdésekkel a többi hivatott szaktestületek is, hogy segitségére legyenek a székesfővárosnak egy *egységes, modern főváros kiépitése tekintetében.* Hálásan kell kiemelnünk e helyen, hogy a mozgalmak úttörő kezdeményezője és fejlesztője *Palóczi* Antal igazgatósági tagtársunk volt, a ki három évtizeden át rendkivüli ügyszeretettel, hozzáértéssel és önzetlen lelkesedéssel munkálkodott ez irányban, a kinek e réven messze kiható sikerei is voltak s a kinek bevált szaktudását később a fővároson kivül több vidéki nagyváros is igénybe vette. Készséggel támogatták őt e munkában *Mudrony* Soma, Egyesületünk volt igazgatója s újabb időben mostani igazgatónk.

A sokoldalú, értékes munkáról számolunk be az alábbiakban:

Az eskütéri hid.

Legelőször kell megemlékeznünk az *eskütéri* (a mai *Erzsébet-*) hid létesitését inicziáló és sürgető agitáczióról, melyet az Országos Iparegyesületben *Palóczi* Antal mind sűrűbben tartott nyilvános felolvasásai nyomán kifejtett és pedig, mint tudva van, teljes sikerrel. A tervezett új hidak és Budapest jövője érdekében Egyesületünk 1891. évi márczius hó 20-án felterjesztést intézett a m. kir. belügyminisztériumhoz, a mely felterjesztésből idézzük a következőket:

A Budapesten létesitendő új dunai hidak kérdését a főváros lakosságának minden rétegei, de különösen az épitőipar körül érdekelt iparoscsoportok régóta a legmelegebb érdeklődéssel kisérik; de különös élénkséget és lendületet nyert ez érdeklődés ujabb időben annak folytán, hogy az állam is felkarolta ez ügyet, sőt annak megvalósitására az előkészitő lépéseket már meginditotta.

Ez érdeklődésnek természetes kifolyása volt, hogy Egyesületünk épitő- és műipari szakosztálya is foglalkozott ez ügygyel, nevezetesen *Palóczi* Antal szakosztályi elnöknek e tárgyban tartott felolvasása nyomán beható eszmecsere tárgyává tette általában a dunai áthidalások kérdését, de különösen az eskütéren tervezett hid ügyét.

Ez eszmecsere folyamán az eskütéri áthidalás s annak a főforgalmi vonalakkal való szerves összefüggésbe hozatala mellett oly nagyfontosságú ipari forgalmi és közgazdasági érdekek hozattak fel s e czentrális kapcsoknak létrehozatala a főváros egészséges fejlődésének s az ezzel összefüggő ipari érdekeknek oly parancsoló követelményeiül lettek feltüntetve, miszerint e kérdésnek mielőbbi helyes megoldását az alulirt igazgatóság is kénytelen volt egyik legeminensebb ipari feladatnak elismerni.

Ez okból az alulirt igazgatóság lelkes örömmel teljesiti a szakosztály ez ügybeni tanácskozásainak eredményekép kifejezett abbeli kivánságát, hogy ez ügyet Nagyméltóságod kegyes támogató figyelmébe ajánljuk.

Midőn ezt tesszük, mindenekelőtt azt kell hangsulyoznunk, hogy miután az eskütér tája a főváros geográfiai központját és egyszersmind forgalmi súlypontját képezi, e helyen csupán gyalogjárók számára való hid épitése egyáltalában nem felelhet meg a forgalmi követelményeknek és a főváros fejlődése igényeinek; ennélfogva e helyen nem gyalogjáróknak való hid, hanem a legsűrűbb személyforgalom minden igényének megfelelő hid épitendő.

De ez magában véve még nem elég, szükséges hogy e hid, mint a Budából és Pestből egy egészszé alakitandó egységes főváros úthálózatának legczentrálisabb lánczszeme, megfelelő forgalmi vonalak nyitása által szerves összeköttetésbe hozassék a Duna mindkét oldalán elterülő városrészek fő forgalmi vonalaival.

A főváros egészséges forgalmi szervezetének ez oly elengedhetetlen követelménye, hogy ha ezt ma, midőn még aránylag igen csekély áldozattal megvalósitható, nem létesitenők, az előreláthatólag már közel jövőben tizszeres áldozatok kényszerüségét fogná maga után vonni. Miután az esküték tája és a vele szemben fekvő budai völgytorkolat a főváros két részének geográfiai és forgalmi központját képezi, e helyen nem keskeny zig-

zug utczákba torkoló gyalogjáró hidra, hanem a legfokozottabb személyforgalom igényeinek megfelelő és a természetes főforgalmi erekkel, vagyis a főváros radiális utjaival összeköttetésbe hozandó kocsi-forgalmi hidra van szükség. E hid a főváros úthálózatának legczentrálisabb láncszemét képezi s ennélfogva oly mérvekben létesitendő, hogy ezen hivatásának megfelelhessen és pedig nemcsak jelenleg, hanem a jövőben is. E hid és a hozzá vezető czentrális utkapcsolat képezendi az egységes egészszé fejlesztendő kettős főváros egészséges fejlődésének legbiztosabb alapját; ez teendi lehetővé, hogy a különféle foglalkozási és kereseti ágak a viszonyainknak leginkább megfelelő városrészekbe tömörüljenek, itt oly czentrumokat képezvén, melyek körül az illető kereseti vagy foglalkozási ág űzői csoportosuljanak s hogy ily módon a főváros területileg is oly szervezetet nyerjen, mely az organikus fejlődésnek elengedhetlen feltétele.

De most itt az idő, hogy a főváros hivatása iránti felfogásban ismét egy lépéssel előbbre menjünk. Fővárosunk ma nemcsak kereskedelmi központ, nemcsak ipari empórium hivatásával bir; fővárosunk hivatása ma már ennél is sokkal nagyobb: Budapest hivatása, hogy világvárossá emelkedjék; Budapest hivatása, hogy a Kelet Párisa legyen.

Mindezek oly körülmények, melyek perspektiváján át a jövőbe tekinteni képes szem már ma félreismerhetlenül kiveheti Budapest világvárosi jövőjének körvonalait. De ezekhez járul még egy körülmény, mely kiváló gyakorlati fontossággal bir s melyre ezért nagy súlyt kell fektetnünk s ez Budapest területének geográfiai és fizikai alkata.

Ha az európai kontinens világvárosi jelentőséggel biró városait tekintjük, nem találunk egyet sem, melynek fekvése annyi előnyt egyesitene, mint Budapesté. Maga a Duna folyam a Margit- és Csepelszigettel oly kiváló előnye fővárosunknak, melylyel Nyugateurópa egyik fővárosa sem versenyezhet. De ennél még sokkal nagyobb horderővel bir azon, a maga nemében páratlan orográfiai alakulat, mely Budapest területén a végtelen rónaságot a legkiesebb hegyvidékkel kapcsolja össze. Mig a Duna balpartján elterülő tág síkság a szabad mozgásnak és terjeszkedésnek korlátlan tért nyit, a Duna jobb partján, közvetlenül a város közepén, a királyi palota által koronázott várhegygyel szemben, merész hegység emelkedik, a Gellérthegy, mely bájos fekvésű magánlakok, terrasszos kertek és ligetek számára látszik teremtve lenni, ennek aljában, e közt és a várhegy közt, egy elragadó fekvésű völgy terül el, mely egész a Lipótmezőig és a Zugligetig a legkiesebb és legegészségesebb fekvésű kertes lakhelyek számára alkalmas, mig az ezt környező emelkedések, dombok és hegyek oly nyaraló-telepekül kinálkoznak, minőket ily közvetlen közelségben egyetlen egy európai főváros sem mutathat fel. Köztudomású, hogy a forgalom és üzleti élet igényei mellett a nagy városokra nézve ma már napról-napra jobban előtérbe lép a lakigények kielégitésénél az egészséges fekvés, a komfort, a természeti szépségek követelménye. Ezen igények kielégitésére a budai oldal oly tág, oly változatos és oly kies tért nyit, minőt az európai fővárosok egyikénél is alig találunk. Bő tere van itt a kertészeti pompával övezett legnagyobb szabású nagyúri palotáktól a gyümölcsös fák közé rejtőző legszerényebb cottage-ig minden rendű és rangú családi lakásoknak és lakcsoportoknak. És ha elképzeljük, hogy az a fejlődési energia és az a vállalkozási szellem, mely alig egy-két évtized alatt az Andrássy-

utat, a nagykörutat és ezek kapcsán egész új városrészeket hozott létre, az eskütéri hidon és az ahhoz csatlakozó czentrális útvonalon át a budai oldalra átvezettetik s itt a hidfőtől kezdve a Krisztinaváros felé, egy az Andrássy-úthoz hasonló palotavárost teremt: kézzelfogható, mivé alakulhat át a közelebbi évtizedekben az épülő új királyi palota környéke. Mily festői szépségű városrészek emelkedhetnek a jelenleg holtan tespedő Tabán és Krisztinaváros helyén, a Gellérthegy, Naphegy és Várhegy lejtőin, melyekhez a villaterületeknek egy oly öve csatlakozhatik, mely egész a svábhegyi és zugligeti villavárosokig elhatolhat. Ki tagadhatná, hogy ha ez bekövetkezik, — pedig a szükséges előfeltételek teljesitése esetén ennek bekövetkezése kérdést sem szenvedhet — Budapestnek oly »Westend«-je lesz, minővel Európának egy fővárosa sem dicsekedhetik. Valamint bizonyosnak tekintjük azt is, hogy mihelyt ez bekövetkezik, Budapest már határozottan azon az úton lesz, mely világvárosi hivatását gyors léptekkel viszi majd a teljesülés felé.

Budapest székesfővárosnak a fentebbiekben vázolt irányú fejlődése három ponton függ össze a legmateriálisabb ipari érdekekkel:

1. Mert mindazon alkotások, melyekre czéloztunk, a főváros iparának, különösen az épitőiparnak és az ezzel összefüggő iparcsoportoknak alkotási objektumát s ennélfogva kenyérkereseti forrását képezi.

2. Mert minden lépés, melyet Budapest világvárosi hivatásának megvalósitása felé tesz, tágitja azon kört, melyre Budapest mint lakóhely és mint az idegenlátogatás czélpontja vonzerőt gyakorol s ez által növeli az ipart tápláló pénznek és vagyonnak ideözönlését.

3. Mert az ez úton elérhető ipari fejlődés és ipari szupremáczia a leghatalmasabb eszköz arra, hogy hazai iparunk az ország határain túl is, különösen Kelet felé tért foglalhasson.

Ezért új tért kell nyitni az épitőipar és művészet lendületes tevékenységének.

Erre legalkalmasabb az eskütéri hid létesitése és az ezzel kapcsolatos czentrális útvonalak megnyitása. Az alkotás — mint fentebb láttuk — nagyobb áldozatokat alig igényel, azonban hatása az épitőiparra kiszámithatatlan volna: meggyőződésünk szerint nagyobb, mint volt akár az Andrássy-úté, vagy a nagykörúté. Mert a mi a pesti oldalt illeti, itt nem csupán ama alig egyharmadrész kilométernyi útvonalról illetőleg, azon 20—30 házról van szó, melyek az itt lerombolandó gyarló ócska épületek helyébe lépnének (noha bizonyos, hogy a város legczentrálisabb pontján, a legértékesebb telkeken bizonyára értékesebb épületekre számithatunk, mint bárhol másutt), hanem szó van arról, hogy ez útvonal megnyitásával a belváros egész déli fele megnyiljék; s valamint az Andrássy-út megnyitásával annak mellékutczái is palotasorokká alakultak, ugyanez történnék előreláthatólag itt is és pedig bizonyára fokozottabb mértékben. De a pesti oldalnál még nagyobb fontossággal bir a budai oldal, mely most egészen holtan hever s mely a jelzett alkotás által a főváros központjával közvetlen kapcsolatba hozatik, sőt annak alkatrészévé válik.

Az Országos Iparegyesület a létesitendő hidak ügyében kifejtett akciójának volt része abban az eredményben, hogy dr. Wekerle Sándor, még mint pénzügyminiszter elhatározta, hogy úgy a *Fővámtéren*, mint az *Eskütéren* is a kivánt hidakat létesiti s 1892-ben, mint

miniszterelnök, erre vonatkozó hidtörvényjavaslatát be is nyujtotta a törvényhozásnak, mely azt törvényerőre is emelte.

Örömmel emlithetjük meg, hogy az *eskütéri* hid tárgyában a miniszterelnök elnöklete alatt tartott szaktanácskozmány nagyjában azt a tervet fogadta el, melyet *Palóczi* Antal igazgatósági tagunk az Egyesület épitő- és műipari szakosztályában bemutatott, melyet az Egyesület az igazgatóság határozata alapján propagált.

A Tabán szabályozása.

Az igazgatóság az Egyesületnek az eskütéri hid létesitésében elért sikerét örömmel vette tudomásul s ettől buzdittatva, *Palóczi* Antal a hid mindkét partját érintő városrészek szabályozását tette tanulmányozása tárgyává.

Kidolgozott részletes s nagyszabású tervet a Tabán-városrész újjáalakitására, mely tervét az épitő- és műipari szakosztályban bemutatta. A szakosztály nagy lelkesedéssel fogadta a tervet és elhatározta annak gipszmodellben való előállitását, hogy ezzel az akcziójával is előbbre segitse a terv kivánatos foganatositását.

A gipszminta sikerült kivitelben elkészült s az Egyesület helyiségeiben közszemlére kitétetett s a fő- és székváros fejlődése iránt érdeklődő közönség azt nálunk megtekintette.

Ezzel kapcsolatban az igazgatóság megbizásából *Mudrony* Soma igazgató 1893-ban nagyérdekű tanulmányt irt »*Budapest jövője*« czím alatt, a melyben *Palóczi* Antal a Tabán szabályozását feltüntető terve részletes leirás kapcsán közöltetett.

A mű a nagyvárosok kulturális jelentőségéből kiindulva, mindenekelőtt *Budapest hivatását* fejtegeti és székesfővárosunk eddigi fejlődésének konkrét tényezőit, a geográfiai fekvést, a tájalakulatot és politikai jelentőségét mérlegelvén, arra az eredményre jut, hogy Budapestnek világvárosi hivatása van.

E hivatás megvalósitására minden lehetőt el kell követnünk s ennélfogva a városfejlődési tényezőket teszi vizsgálata tárgyává. E tényezők kétfélék és pedig külsők (az ország közgazdasági és kulturális haladása, valamint az állam politikai jelentősége) és egyéniek (a város hivatásának megfelelő rendezés és beosztás, a közegészségi követelmények kielégitése és a lakásreform). A külső tényezők eddig is erélyesen működtek, de az egyéni tényezők kevésbé érvényesültek s ennélfogva az utóbbiak különösen figyelembe veendők.

A mi a *rendezést és beosztást* illeti, rövid, de velős visszatekintés után a *teendőket* fejtegeti és erre nézve a városrendezés fő alapelveit kutatja és arra az eredményre jut, hogy e tekintetben négy főelvet kell irányadóul venni : 1. a *természeti előnyök* érvényesitését, 2. a város területének forgalmi szempontból való *organikus egységbe* foglalását, 3. a terepviszonyok, valamint a különféle igények szerinti *helyes beosztást,* végre 4. a *szépészeti követelmények* kielégitését. Ez elvek kapcsán a jelenlevő és a jövő viszonyok megkapó jellemzésével kiemeli Budapest természeti előnyeit,

a Duna vonalát, a budai hegyvidéket stb. és kijelöli azokat a teendőket, melyek által Budapest világvárosi hivatása megvalósitható és pedig mind a természeti előnyök kihasználása, mind a szerves egység megteremtése, mind a helyes beosztás és a szépészeti igények tekintetében.

Mindezek az elvek arra vezetnek, hogy a budai oldal a pestivel egy színvonalra emeltessék.

De ugyanerre utalnak a többi városrendezési követelmények is, u. m. az egészségügyi követelmények és a lakásreform.

A budai oldal rendezésére nézve a főbb követelményeket részletesen fejtegeti: az eskütéri hidtól, mint az egységes város központjából, kiinduló súgárutakat kijelöli és mint kisérleti tervet közli *Palóczi* Antal erre vonatkozó tervvázlatát, melyhez egy részletes leirás van csatolva.

Végre fejtegetés tárgyává teszi a javasolt intézkedések kivihetőségét és pénzügyi, valamint közgazdasági, társadalmi és politikai előnyeit. E nagyon lendületesen irt részben különösen ki vannak emelve az ipari érdekek, valamint a nemzeti haladás ama mozzanatai, melyek e városrendezéshez kötvék.

Befejezésül a mű a következő javaslatokban kulminál:

I. Az 1871-ben készült, de a mai, a jövő viszonyoknak már meg nem felelő városrendezési terv helyett, pályázat utján, új terv létesittessék és pedig oly módon, hogy a pályázatokban bemutatandó eszmék alapján ezután a szabályozás vezetésére hivatott és a kellő szakképzettséggel ellátott orgánumok lesznek hivatva a tervezetet véglegesen megállapitani.

De magától értetik, hogy mind a pályázat kiirásánál, mind a terv végleges megállapitásánál szigorúan szem előtt lesznek tartandók mindazok a fontos elvek, melyek a városrendezés sarkalatos követelményeit képezik s melyeket fentebb bővebben kifejtettünk, nevezetesen:

a) hogy a lokális természeti előnyök kellően érvényre emeltessenek;

b) hogy a Duna mindkét oldalán fekvő városi területek egységbe foglaltassanak és forgalmi tekintetben egységes organizácziót nyerjenek;

c) hogy a helyzet és a viszonyok által követelt helyes beosztás jöjjön létre;

d) hogy a szépészeti igények minél magasabb fokú kielégitést nyerjenek.

E városrendezési elveken kivül figyelembe veendők: az egészségügyi követelmények és a szükséges lakásreform keresztülvihetősége.

Továbbá magától értetik az is, hogy a város általános rendezési tervére vonatkozó pályázat alkalmával is, nemcsak a város egészére, hanem egyes fontosabb részletekre vonatkozó eszmék, illetőleg tervezetek is elfogadandók és esetleg figyelembe is veendők.

II. De ezt a nyilt pályázati rendszert nem csupán a hosszabb időre szóló általános városrendezési tervre nézve kellene alkalmazni, hanem ezt a viszonyok által időnkint követelt minden fontosabb részlettervre nézve is szabályul kellene elfogadni (a mint az Bécs, München és más városoknál is szokásos).

III. Ez intézkedések eredményének fokozása végett a közmunkatanács szervezése szélesebb alapra fektetendő s e nagyfontosságú közeg oly dotáczióval látandó el, hogy munkaerejét necsak elsőrendű műszaki, hanem művészi szakférfiakkal is szaporithatná; továbbá hogy a tanácsba a hivatalos hatósági közegeken kivül a társadalmi országos szaktestületek is bevonassanak.

Az e műben idézett kisérleti tervről — melyet *Palóczi* Antal a Tabán szabályozásáról szerkesztett, — alábbiakban kell még megemlékeznünk, annál is inkább, minthogy máig csakugyan bekövetkezett és igazoltatott mindaz, a mit próféeziai ihlettel úgy *Mudrony* Soma, mint *Palóczi* Antal akkoriban hirdettek.

A Tabán szabályozásának eszméje abban foglalható össze, hogy Budapestnek világvárossá fejlődése attól függ, hogy a koronázási jubileum alkalmával nyert fényes czíme ne maradjon irott malaszt, hanem hogy tényleg megvalósuljon. A Duna két partján fekvő városrészeknek egységes, egyenlő nivón álló nagyvárossá emelése a legislegelső elengedhetetlen feladat . . .

De ez nem elég. A koronázási jubileum óta nemcsak fő-, hanem székváros is vagyunk: a magyar király székvárosa; s a korona részéről már előbb megtörtént a kezdeményezés, hogy ez megvalósuljon. Néhány év óta már épülőben van az új királyi várpalota, mely az elfogadott tervek szerint a magyar korona fényének teljesen meg fog felelni . . . A magyar nemzet lovagias jogérzete, a szent korona viselője iránti hagyományos lojalitása azt követeli, hogy ha a király itt oly palotát épít, mely fővárosunk gyöngye, büszkesége lesz, akkor mi meg gondoskodjunk arról, hogy ez oly környezetet nyerjen, mely hozzá méltó; hogy ez a palota ne legyen odaállitva a város legislegrongyosabb zúgába, hogy azt ne környezze viskókból, sikátorok és zig-zúg utczákból álló »faluvég«, hanem hogy e környezet legyen összhangban a királyi palota fényével és méltóságával . . . Gondoskodjunk arról, hogy midőn a magyar király palotájába bevonul, az odavezető út legyen a »király útja« s hogy ez út mindkét oldalán oly városrészek terüljenek el, hogy midőn a király az esküteri hidon át ez útra ér, érezhesse magát, mint Magyarország királya: »otthon«.

Ezt az eszmét *Palóczi* tervében a következő pozitiv létesitményekkel kivánta megtestesiteni:

Az esküteri hid által a budai Tabán a legközvetlenebbül vonatik be a város belső magjába, a mi czélból e városrész szabályozásánál a belvárossal való közvetlen kapcsolatot nemcsak keresztül kell vinni, de egész átalakulását és újbóli kiépitését a belváros szintjével egy magasságra kell felhozni.

Szükséges tehát egy főútvonal, mely a hidfőtől közvetlenül és pedig kellő *akczentuálással* elindul.

Ezt teszi az az útvonal, melyet innen a Ráczfürdő és Rácztemplom között vezetek és mely további folytatásában csaknem a mai Árok-utcza irányát tartja be.

Általam tervezett súgár-út, vagy budai körút e hid terétől 30 m. átlagos szélességgel indittatott meg, szimmetrikus keresztmetszettel és egyenlően végződő házcsoportok között, 6—7 méter széles járdákon, fasorral — úgy, hogy a kocsiút 18, esetleg 16 méter szélességgel birna, a melyen a városi vasút két sínpárja akadály nélkül elhelyezhető. Ez útnak ily keresztszelvény mellett előkelő jelleg jut.

Ezen főutat a királyi várpalota előtt egy nemcsak nagy és díszes, de architektónikusan kiképzendő palotasortól határolt és szökőkutakkal ékitett téren vezettem keresztül, mely tér — a magyar királyi székhelynek kitüntetése és a nagy magasságba nyúló palotának zavar nélküli élvezhetése czéljából — itt nemcsak esztétikai, de jellegzés szempontjából is indokolt. Díszes és emlékszerű forma kiván lenni, nemcsak azért, hogy az ide lépőt a magyar székhely méltóságára figyelmessé tegye, hanem hogy fővárosunk külső *alaki* formájából is dokumentáltassék, hogy *székvárosi* czímmel és joggal lett felruházva.

E térnek gazdag kiképzésével művészi egyensúlyba kivántam helyezni a »magyar királyi palota« magasra felnyúló új épületszárnyát a közvetlen elterülő városrésszel.

A hidfőtől a Szent János-térig terjedő főútszakaszt kellően tagoztam s a mint a tagozatok önmagát az utat művészi lendülettel karakterizálják, úgy kidomboritják a vidék természeti szépségeit — és fokozzák azt művészetükkel — méltó folytatását képezvén a belvárosból ide irányuló főútvonalnak.

És hogy e vidéken ily nagyszabású út nélkölözhetetlen, nemcsak az okvetlen beállandó nagyobb forgalom felvehetése szempontjából, hanem a fő- és székváros tüneményes szépségű momentumainak kiaknázása czéljából is, azt a főváros óriás növekedése s eddig elért rangja kétségtelenné teszi.

A most részletesen leírt nagyszabású díszút mind forgalmi, mind művészi tekintetben a Tabán városrészt oly magas városi nivóra vinné fel, mely nemcsak hogy lépést tartana a balparti városrészekben létesitett főutak által eddig előállott viszonyokkal, hanem azt természetszerűleg fokozva, Magyarország fővárosát, mint a korona székhelyét külsőleg, alakilag is megfelelő méltó kifejezésre juttatná.

Az esküteri hidfőtől egy másik súgárút vezet a Gellérthegy lejtőjén nyugat felé, a Gellérthegy és Naphegy közötti nyereg felé; 18 méter szélességben követi a lejtszin által adott irányt, miért is többszörös irányváltoztatás itt el nem kerülhető.

Mint hegyi út, emelkedése 4—5% közt változik s minthogy tekintélyes magasságra halad fel, nem hiányzanak egyes oly pontok, honnan a szép városi panoráma élvezhető.

A vidék kiépitését illetőleg nem czélom itt meghonositani azon bérkaszárnya-rendszert, melynek hátrányait a balparton »élvezzük« és itt okvetlen az épitési telkek *kisebb* felosztását kontemplálom, hogy nagyobb terjedelmű bérkaszárnyák ne is létesülhessenek, hanem inkább az úgynevezett »ètage«-házak rendszere honosuljon meg, melynél az egyes házakban emeletenként éppen csak *egy-egy* lakás fordul elő. A kettős számú lakásokkal biró házak már csak kivételt képezzenek s az itt érvényre juttatandó épitőrendszabályokban szigorúan körülirassanak.

Az ilyen ètage-házak, melyeknek előnyei lakás, lakhatás tekintetében a nagy bérkaszárnyák felett nyilvánvalók, különösen a külföld újabbi várostelepitéseinél szokásban állanak. S azok meghonositása különösen itt e városrészben azért indokolt, miután kényelmet és egészséges lakásviszonyokat eredményeznek.

E vidék lejtősebb részeit már nem lehetne *zárt* sorokban beépiteni,

hanem itt csak önálló ètage-házak vagy családi házak épitendők. Kettős házak, u. n. ikerházak közvetitenék az átmenetet az egészen szabadon álló villákhoz, melyek számára a Gellérthegy és Naphegy felsőbb részei volnának fentartandók.

A belváros rendezése.

Már 1891-ben és 1892-ben beható eszmecsere és tanácskozások tárgyát képezte Egyesületünkben Budapest főváros alaki rendezésének, főleg a *belváros rendezésének kérdése* s az új Dunahidak kérdése, mint olyan dolgok, melyek nemcsak általánosságban, de speczialiter az ipar érdekei szempontjából is kiváló fontossággal birnak. E kérdéseket *Palóczi* Antal tagtársunk vetette felszinre, a ki erős logikával s tömör érveléssel állandóan napirenden tartotta a főváros szabályozásának kérdéseit. Az ő buzgó munkásságának lényeges része van abban, hogy a negyedik hid kérdése konkrét formában s az általunk képviselt intencziók szerint került napirendre. A városrendezésre vonatkozó előadásait, melyeket Egyesületünkben tartott s az ezekben foglalt javaslatokat pedig azzal méltányolta az igazgatóság, hogy azokat egy külön füzetbe foglalva* kiadta s az illetékes fővárosi körökben terjesztette, a mivel általában elismerést és méltánylást arattunk.

E munkálat eszmemenete a következő:

Előrebocsátva azokat az elveket, melyeknek elismert szakférfiak nézete szerint egy város tervében érvényesülniök kellene, áttér a közelmult alkotásoknak tüzetes jellemzésére és ezekből levonja a következtetéseket a közel jövőben teljesitendő munkálatokra nézve. Mert azt tartja, hogy a városrendezés, osztályozás nem egyszersmindenkorra kiterjedő alkotás, hanem csakis ama követelményeknek felel meg, melyekre alapittatott és a mint ezek az igények fokozódnak, ujabbi változásnak, rendezésnek szüksége merül fel.

Az eddig teljesitett városrendezésünk összes munkálatai, melyeket értekező részletesen ismertet, csak a *város külső terjeszkedését* segitették elő. Azonban a városrendezésnek kettős feladata van, egyik a nagyobbitásra, terjeszkedésre irányul, de egyuttal figyelembe kell venni a meglévőt, mert a város *régi részeit javitani*, az ujakkal összhangzásba kell hozni és ez a másik feladat.

Stübben kölni épitőtanácsos munkájából idézve, mondja: »oktalan volna régi város számára, a melyben épitkezés alig fordul elő, új útvonalakat létesiteni, avagy forgalmi javitásokat, úttöréseket tervezni, azonban sokkal nagyobb hiba oly régi városban, melynek épületei élénken ujittatnak, az ujjáalkotást terv nélkül keresztülvinni vagy csak az új épületek frontjainak alkalmi hátrább helyezésétől a

* »Budapest főváros alaki rendezéséről.« Különös tekintettel a belváros szabályozására. *Palóczi* Antal épitésztől. Különlenyomat a »Magyar Ipar«-ból. Ára 40 kr.

javitást várni. Ily esetben ép úgy a város belsejére, mint a külsőre nézve az útirányoknak szisztematikus meghatározása veendő fel.«

E szerint elérkezett az idő, hogy a belváros rendezése érdekében a kellő lépéseket megtegyük és ha a szabályozáshoz most fogunk, ép a belváros jelenlegi helyzeténél fogva az aránylag sokkal kevesebb áldozat mellett lesz keresztülvihető, mintha az ujabb épitkezéseket bevárva, nehány év mulva fokozódott áldozatok árán kell majd a szükségessé vált szabályozást keresztülvinni.

A mai belváros ép szűk utczái miatt úgyszólván mesterségesen ki van zárva a város összforgalmából. A belváros számára pedig *főforgalmi utat* nyitnának az eskütéri hiddal és annak a hatvani-utczával való összeköttetésével és ez képezné a belváros rendezésénél az első lépést.

Az eskütéri kocsihid és az útnak a hatvani-utczáig való egyenes folytatása nemcsak a belvárosra, hanem az egész főváros emelkedésére, alakváltozására nézve nagyfontosságú kihatással birna, a mint birt az Andrássy-út, a nagy-körút.

A mai belváros a növekedő Budapestnek, a félmillió lakossal biró városnak már alig képezi méltó középpontját és még kevésbé képzelhető, hogy a 25 év mulva, mai meglevő alakjával és rendezetlen utczáival a teljes millió lakosságúvá szaporodott Budapestnek méltó czentrumát képezhesse.

Ha jelentőségét, geográfiai helyzetében rejlő nyomatékosságát teljesen aláásni és domináló helyzetéről leszoritani nem akarjuk, kell a belváros szabályozásának keresztülvitelére áttérni.

Ezt kivánja fővárosunk eddigi alakváltozása és fejlődése, ezt kivánja a főváros tekintélye, mely meg nem engedheti, hogy czentruma a külvárosoknak legyen alárendelve, ezt kivánja Budapest két dunaparti részének egyesitése és egyetemleges felvirágoztatása.

Ez előadással kapcsolatban szerző bemutatta az általa szerkesztett, a belvárosra vonatkozó *szabályozási tervet,* melyet örömmel és nagy érdeklődéssel fogadott az épitő- és műipari szakosztály, miután tényleg az előterjesztett számadatok szerint, szakértők hozzászólása után, arról kellett meggyőződnie, hogy annak keresztülvitele anyagi áldozatokba nem kerül.

E terv átöleli az egész belváros terjedelmét, fővonala a hatvani-utcza egyenes folytatása, a plébániatemplom déli oldala mentén, az eskütéri kocsihid irányában. E széles út mellé a Dunapartra helyezi az új városházát (15.500 m^2), mellette a vásárcsarnokot (2.800 m^2).

Mindkét épület széles utakkal és térrel volna körülvéve. Itt a Dunaparton helyezi el az új börzeépületet, rendeltetésének megfelelően, szabad téren. Új közlekedéseket nyit innen a Kálvin-tér, illetőleg az egyetem-tér felé. Ép úgy a Váczi-körúttal is kapcsolatba hozná ez új czentrumot, a Károly-kaszárnya helyét a múzeumi képtár és kiállitásokra szolgáló nyilvános épületek elhelyezésére és laktömbökre tosztja fel.

Később e tervezetek még némi módosulást szenvedtek, maga a szerző javitotta és tökéletesitette azokat s mi megelégedéssel hivatkozhatunk az Egyesületünk kebelében meginditott ez irányú munkálkodásra, mely az eskütéri hid fölépitésével aktuálissá váló szabályozási kérdésnél legalább is igen hasznos és becses anyag gyanánt fog szolgálatot tenni, ha nem is valósult meg minden, a mikre nézve e tervek útmutatást tartalmaznak. A tervek egy részét az idő túlhaladta, de a távoli jövő szempontjából ma is érdekesek és értékesek.

A további föladatok e téren a következők volnának:

Miután itt *országos akczióról* is van szó és a törvényhatóságok határozatai úgyis a belügyminisztérium jóváhagyását igénylik: a vidéki orgánumokon kivül egy központi szakorgánumról is kellene gondoskodni. A belügyminisztériumban (a kereskedelmi minisztérium közreműködésével) létesitendő volna egy minden igényeknek megfelelni képes épitési *műszaki tanács*, mely a leghivatottabb szakférfiakból volna összeállitandó és kellő műszaki közegekkel rendelkeznék.

E tanácsnak feladata lenne nemcsak a városok és törvényhatósági alkotások felülbirálata, hanem a kezdeményezés is (pl. a városrendezési tervek elveinek megállapitása, az épitési rendszabályok minta-terveinek kidolgozása a nagyobb-kisebb városok és falvak számára stb.).

A jelzett szervezet mellett azonban gondoskodni kell oly *hatósági és állami intézkedésekről* is, melyek az épitkezési lendületet országszerte előmozditsák. Ez intézkedések sorából a következőket emeljük ki:

1. A nagyobb városoknak és különösen a megyei székhelyeknek (a mennyiben a fentebb előadott szervezetet létrehozzák) ugyanazok az állami kedvezmények lennének megadandók, melyeket ma székesfővárosunk élvez (új épitkezésekre 15 évi adómentesség és egyes speciális nagy horderejű átalakitásoknál esetleg még több évre terjedő adómentesség).

Az adókedvezményt maguk az illető városok is fokozhatnák a községi adó bizonyos mérvű elengedésével.

2. Gondoskodni kellene az épitési anyagok lehető olcsó szállitásáról a vasúti és hajózási tarifák lehető leszállitásával. Az oly városokra nézve pedig, melyek az épitési anyagokat távolról kénytelenek szállitani, olyanforma eljárás volna életbeléptetendő, minőt a czukorgyárak a répaszállitás tárgyában élveznek.

3. A lakásreform szempontjából a családi házak nem házbéradó, hanem mérsékelt osztályadó alá volnának vonandók.

4. Gondoskodni kellene oly törvényhozási intézkedésekről, melyek a városrendezés czéljából szükséges telkek megszerzését, illetőleg tagositását lehetővé tegyék. A tagositás alatt azt kell érteni, hogy a városok kibővitésére szükséges oly területek, melyek beépitve nincsenek és a melyek beépitésre vannak hivatva, kommasszálhatók és helyes tervezet alapján a szükséges utak, terek stb. kihasithatók legyenek; a megmaradó beépitendő területek pedig arányosan és helyesen felosztva az előbbi tulajdonosoknak visszaadassanak.

Megjegyezzük, hogy e javaslatok lényegét a Mérnök- és épitészegylet is magáévá tette és eziránt a kormányhoz felterjesztést is intézett.

Ugyene tárgyban *Palóczi* Antal, az épitő- és műipari szakosztály buzgó elnöke is folyton ébren tartotta az érdeklődést; érdekes felolvasást tartott a lokálpatriotizmus emeléséről a fővárosban. Majd egy másik fololvasásában összehasonlitást tett Bécs és Budapest városrendezése között; e felolvasás külön kiadásban megjelenvén, belőle a következőkre emlékeztetünk:

Bécs ujabb szabályozása és rendezéséről szólni tehát csakis az inditott, hogy megismertessem azt: hová törekszik ma már az a város, mily módokat és eszközöket ragad meg, hogy fejlődésének nagyobb lendületet biztositson s hogy azokat ismerve, nézzünk körül itt hazánk fő- és székvárosában, hogy ily példa után miként kelljen nekünk is indulni, mily eszközökhöz kelljen nekünk is folyamodni, hogy a fokozottabb mérvű városhaladásnak útjait egyengessük. Mert ha rivalizálni kivánunk Bécscsel, — a mit tenni kül- és belviszonyaink ránk is diktálnak, — úgy annak az útja nem a tétlen öndicsőités, az önámitás, hanem a szerény, szakadatlan, de mindenesetre czéltudatos s nagy láthatárról intézkedő, a jövőt szem elől nem tévesztő állhatatos, kitartó munka.

Bécs városa 1891 végével alakittatott át Nagy-Bécscsé (Gross-Wien) a midőn a tulajdonképeni városon kivül önállólag fejlődött külközségeket (Vororte) annak területéhez csatolták.

Nagy-Bécs területe ez egyesités folytán 17.812 hektár, lakossága pedig 1,365.170 lett. Ehhez képest Budapest területe 20.085 hektárt, tehát 2.273 hektárral többet tesz. Lakossága a félmilliót haladja tul.

Területnagyságban tehát — nincs kétség — valóban Nagy-Bécset tulszárnyaltuk. De erről később.

Tudjuk, hogy Bécs nemcsak külvárosai körül volt várfalakkal és árkokkal ellátva, hanem 1858-ig Bécs belvárosa is bástyákkal, sánczokkal s szabad előtérrel, a Glacis-val volt körülvéve. Akkor ezeket a falakat ledöntötték s igy a belváros a külvárosokkal szervesebb kapcsolatba lőn hozva. Azért, hogy ez helyesen történjék, rendeztek akkor általános tervpályázatot. E pályázatban 85 terv vett részt.

A természetes fejlődésnek proczesszusát nagyobb érdeklődéssel szokás követni, mint a mekkora benyomást kelt a már befejezett tény. Az e tervekben nyilatkozó előrelátás, a mintegy jóslatszerűleg kontemplált alkotások, bár merész és elérhetlennek tetsző vágyakként terveztettek — mind a beállott tényleges viszonyok által nemcsak fényesen igazoltattak, de minden akkori képzeletet nagy mértékben felülmulták.

Megczáfolhatlanul áll ma előttünk, hogy ezen tervpályázatban részt vett tervezőknek legvérmesebb, legmesszebbmenő reményeit és czéljait a kész valóság messze, igen messze tulszárnyalta.

A lefolyt három évtized nemcsak hogy kedvezett akkor igen vérmesnek látszó alkotásoknak, de ép a modern életben beállott rendkivüli haladás az ipari és technikai vívmányok következtében, olyannyira megujitották és kiszélesitették a város alapjait, annak forgalmi igényeit, közegészségi és közgazdasági viszonyait oly rendkivüli módon fokozták és megváltoztatták, hogy e két kort egymással párhuzamba sem lehet állitani.

S a mi Bécscsel e 30 év alatt történt, azt konstatálhatni a legutóbbi lendületes fejlődése 20 évi történetével Budapestről is.

Ha gondoltak is akkor a városi lakosság szaporodására, de azt, hogy akkor s azóta annak a lakosságnak forgalmi igényei mennyire fognak emelkedni, hogy ujabb és ujabb forgalmi eszközök óriási számban fognak előállani s hogy azok hajtására nemcsak élőállattal, de gőz, villanyos erővel fogunk rendelkezni: ezekről álmodni sem lehetett. Hogy a »tramvay«-hálózat Bécsben nagyon ki van fejlődve és az omnibusszolgálat is, azt tudjuk; — de a nagyváros igényeit azok kielégiteni már nem képesek. S e miatt, mert a nagyváros ujabb közlekedő — a gőz- és villanyerővel hajtott eszközeinek a város szolgálatába illesztése már elodázhatatlanná vált, azért a városnak azok felvételére alkalmas, teljesen uj közlekedő-főuthálózatra sürgősen szüksége lett. E szükségből állott elő az a hatalmas gondolat, mely szerint a már létesitett és a közel jövőben még létesiteni óhajtott forgalmi intézkedéseket nemcsak külön-külön alkalmi szempontból kell tekinteni, hanem igenis egységes oly terv alapján, mely a város egyéb tényezőire is a kellő figyelemmel vagyon, azaz általános rendezést, szabályozást kell foganatositani.

Igy rendeztetett tehát nemzetközi tervpályázat egy teljes évi határidővel. E határidő 1893. évi november 1-ével járt le. A feladat nagysága, nemkülönben annak magára a város jövő fejlődésére befolyó rendkivüli hordereje folytán tetemes számú és nagyságú pályadíjak lőnek kitüzve.

Igy volt két I-ső díj	. . . .	10.000 frt-jával
három II-dik díj	. . . .	5.000 » »
három III-dik	»	3.000 » »

Ezeken kivül kilátásba volt helyezve egyes tervek megvétele is és számos terv lett a befejezett birálat után 2.500, 2.000, 1.500 frttal megvéve. A pályázat fényes lefolyású vala; mert a nagy munkára 15 pályaterv érkezett be, melyeknek szerzői többnyire épitészek (mérnökökkel egyesülve) voltak.

Már a pályázat alapjául szolgáló programm nagy s alapos részletességgel tárgyalta a megejtendő feladatot, különösen pedig a forgalom kielégitésére szolgáló intézmények megállapitását. Igy a városi vasut hálózata meg vala állapitva, melyet az egyes szerzők csak részletekben változtattak meg, vagy annak kiegészitésére tettek újabb javaslatokat; a kikötőkre, a Wien folyó beboltozására, a városi vizvezetékre és csatornázására, nemkülönben a város beépitésére vonatkozólag a programm is már nagy mérvben tartalmazott előintézkedéseket és direktivákat.

Az bizonyos, hogy czéltudatos akarattal előzetesen is jól megfontolt tervekkel lépnek Bécsben a város tovafejlődésénak nagy jövője elé. Czélul tüzték ki, hogy oly rengeteg területen necsak nagy és díszes műemlékekben gazdag és emlékszerű város létesüljön, hogy ott ne az legyen a fődolog, a nagyvárost az oda zsúfolt nagy néptömeg által alkotni meg, hanem az a telepedés föltételeivel ugy legyen ellátva, hogy a népréteg egész legalsóbb osztályáig ott mindenki emberséges módon necsak lakhassék, hanem hogy ott szivesörömest éljen, munkálkodhassék és egészségét megőrizve, kellő mértékben üdülhessen, szórakozhassék.

*

Térjünk már most át saját viszonyainkra. Nálunk is a fellendülés első korszakában, 1871-ben az akkor létesitett közmunkatanács által nemzetközi tervpályázat rendeztetett a város szabályozása és rendezése czéljából.

Buda és Pest akkor még külön-külön várost képezett, azok egyesitése még csak tervezet vala. Már előbb emlitettem, hogy Budapest területe tulszárnyalja nagy Bécsét. S e rengeteg területen várost kellett akkor beosztani 7 hónap alatt egy programm alapján, mely homályos sejtelmeknél, hangzatos frázisoknál egyebet a tervezők elé nem tudott adni. Még a két város pontos trigonometriai felvételeit, azok magassági adatait sem tudták a tervezők rendelkezésére bocsátani, miután a munka alatt levő felvételek még csak évek multán lelhették befejezésüket. Nem találunk a programmban semmiféle pozitiv adatokat sem a helyi és távforgalom mérvére nézve, sem annak kielégitésére szolgáló eszközök megállapitására nézve; sőt azokat meg sem lehetett volna határozni, miután azoknak utóbb bekövetkezendő haladásáról halvány fogalom sem volt alkotható. Ép ily tájékozatlan volt az a középületek szituálására vonatkozólag. S mennyire uralkodott a tájékozatlanság, a másutt hangoztatott jelszók után való indulás a programmban; kitetszik különösen abból, hogy ama szabályozási tervezetben már Ujpest, Palota, Kispest, Rákos, Erzsébetfalva, Budafok stb. a város határán kivülfekvő községekre is, hogy azok a főváros esetleges bővitésénél akadályul ne szolgáljanak, a tervező figyelmének ki kellett terjednie.

Ha a jelenlegi Bécs szabályozására vonatkozó, a legnagyobb részletességgel szerkesztett programmot összehasonlitjuk ama programmal, mely Budapest nagyobb területének szabályozása és rendezésénél volt szemmel tartandó s mely a minden közelebbi meghatározást nélkülöző, tehát teljesen konkrét adatok nélkül volt szerkesztve: ugy kétségtelenül csak azt lehet konstatálni, hogy Budapest szabályozása és rendezésére nézve ily körülmények között más, mint egész fölületes, azaz gyakorlatilag használhatatlan vázlat sem vala nyerhető. Ez a tények szigorú logikájának folyománya. És e ködfátyolos s bizonytalan alapon álló szabályozási és rendezési tervezés nyomán halad még ma is székesfővárosunk kiépitése, sőt Bécscsel való versengése. Valóságos irónia.

Nem csuda, ha ily ingatag és bizonytalan alapokon állva, a közmunkatanács működése évek óta a bizonytalan kapkodásnak, a czéltudatos vezérelveket nélkülöző toldozás-foldozásnak a jellegét viseli magán.

De oly tervet nyerni, oly tervhez jutni, még igyekezetét sem látom a közmunkatanács ténykedéseiben, a városi mérnöki hivatal vezetésében.

Mert ime, Bécs ujabb szabályozási és rendezési akcziója csaknem két év óta folyik szakadatlanul és a műszaki egyének legéberebb és legfeszültebb figyelme között.

És erről a momentuózus aktusról sem a közmunkatanács, sem pedig a városi mérnöki hivatal vezetősége még csak tudomást sem vettek.

Teljesen elmulasztották azt a ritka alkalmat, midőn eme rendkivüli nagyszabású szabályozási tervek a bécsi városházán ki voltak állitva, hogy oda tanulmányozás czéljából műszaki közegeiket felküldjék. Ha ily momentuózus aktus elől, ha a városépités terén a műszaki tudomány oly epochális nyilatkozása elől is elzárkóznak — vajjon csudálkozhatunk-e, ha alko-

tásaik iránt a legnagyobb mérvben bizalmatlanokká leszünk. De máris bizalmatlanok vagyunk, mert azt látjuk, hogy Budapest oly óriási területének rendezése és szabályozásával szemben teljes tájékozatlansággal és tehetetlenséggel állanak.

Az a terület, mely, mint a bécsi példa mutatja, legalább is 3 millió lakosnak képezhetné városát s igy telepedési helyét, ma még a félmilliónyi lakosság előtt is — az év nyári szakában — türhetetlenné, a tartózkodásra alkalmatlanná van téve.

Százezreket kényszeritenek nyaranta évről-évre s mindig fokozottabb arányszámban menedéket keresni távol a fő- és székváros határán túl, a közel és távoleső falvakban. S az abból a városra háramló közgazdasági nem csekélyfokú károsodástól való megóvás czéljából semmi sem történik.

Valóban merő irónia az idegenforgalmat székesfővárosunk felé vonni, midőn eszközeink teljesen elégtelenek arra, hogy a városnak csak saját lakóit is annak határában visszatartsuk.

A bőkezű természettől nyert oly gyönyörű előnyökkel, melyekkel a város a nagy Duna s azt körülövedző hegyes vidék által megáldatott s melyeket tőlünk méltán irigyelnek; — mintha csak terhünkre volnának — nem törődünk. A fő- és székváros rengeteg nagy síkterülete a balparton ismét csak zavarba ejt bennünket — nem tudunk vele mit csinálni; de azért Ujpesttel, Rákossal, Erzsébetfalvával kivánjuk bőviteni székesfővárosunkat. Összezsúfoljuk a lakókat szűk utczákba emelt 3—4 emeletes házakba, a város belsejében a föld fölött sincsen már helyünk és vasutat létesiteni a föld alá kell bujnunk, a midőn körülöttünk parlagon hever a város óriási területe.

Azonban azt hiszem, hogy ha Bécs és Budapest térképeit egymással összehasonlitjuk, ugy kétségtelen, hogy Budapest jövője tekintetében az a czéltudatos haladás, mely Bécsben nyilatkozik s melylyel Bécset valóban tovafejlesztik, Budapesten eddig fel nem lelhető; és kétségtelen, hogy ama fejlődés azon alapokon, melyeket mintegy 25 évvel előbb lerakni gondoltak, be sem állhat.

Különösen a teljesen megváltozott és óriásilag fokozódott forgalom igényei, a közegészségi és lakhatási feltételek sürgősen követelik, hogy a székesfőváros haladását most már más s pedig magasabb szempontból irányitsák, mint eddig.

Az Országos Iparegyesület igazgatóságának megbizásából *Mudrony* Soma igazgató által szerkesztett tanulmány, »Budapest jövője«, nagyon sok megszivelendő dolgot mond Budapest átalakulását illetőleg. Az ott letett elvekkel a legteljesebb mértékben értek egyet.

A főváros fejlődésének hathatós előmozditása érdekében egy további előadásában azt inditványozta, hogy az Országos Iparegyesület hasson oda a Magyar mérnök- és épitész-egylettel egyetemben, mely ez irányban már lépéseket is inicziált, hogy *Budapest ujabbi általános szabályozására nyilvános tervpályázat* rendeztessék. Ezt a már többször idézett felolvasását az Iparegyesület külön füzetben

»*Budapest jövője*« czímmel is közreadta, a melyből a következőket idézzük:

Az Országos Iparegyesület épitőipari szakosztályában a székesfőváros szabályozásának, épitési fejlődésének fontos és életbevágó kérdései 25 év óta képezik az általános eszmecsere, az időnkénti tárgyalások anyagát. Mert hiszen az az átalakulási proczesszus, a melyen a város tervének következetes foganatositásával a főváros eddig áthaladt s a mely átalakulás folyvást tart; mindama alkotások, a melyek a főváros szabályozása nyomán létesülnek: különösen az épitőiparnak és az ezzel összefüggő iparcsoportoknak képezik a terét és alkotási objektumát s eredményezik kenyérkereseti forrását is.

Minden lépés, a melylyel Budapestet városi missziójában előbbre visszük, tágitja azon kört, melyre Budapest, mint lakóhely és mint az idegenlátogatás czélpontja vonzóerőt gyakorol, növeli az ipart tápláló pénznek és vagyonnak ideözönlését.

És az ez úton elérhető ipari fejlődés és ipari szupremáczia a leghatalmasabb eszköz arra, hogy hazai iparunk az ország határain túl is, különösen Kelet felé tért foglalhasson.

Ezeket az eszméket fejtegette — alapos kibővitésben — az Országos Iparegyesület 1891. évi márczius hó 20-án kelt és a magyar kormányhoz intézett felterjesztésében, a midőn a létesitendő új dunai hidak és különösen az eskütéri hid megvalósitásának sürgetése kapcsán, a székesfőváros szabályozásának ügyét a nagyméltóságú minisztériumnak figyelmébe ajánlotta.

Buzgólkodott ebben az ügyben — szerény magammal — különösen az Országos Iparegyesület boldogult igazgatója, Mudrony Soma, a ki 1893-ban Budapest jövője czímű városrendezési tanulmányában alapos körültekintéssel fejtegette Budapest átalakitásának föltételeit és fejtegetéseinek eredményekép rámutatott a város szabályozási terve újabb megállapitásának szükségére.

Tehát ezelőtt 12 évvel már nyomós érvekkel bizonyitottuk, hogy elérkezett — a Budapesten végbement átalakulás folytán — annak az ideje, hogy a székesfővárosnak *1871-ben megszerkesztett szabályozási terve gyökeres revizió alá vétessék, újból fölállittassék.*

Ennek érdekében emeltem föl szavamat azóta állhatatosan, nemcsak itt az Országos Iparegyesületben, hanem egyéb szakkörökben is. A Magyar mérnök- és épitész-egyletben, az Országos közegészségi egyesületben mind részletesebben fejtegettem, hogy a székesfőváros szabályozási tervének megújitása, elengedhetetlen feltétele a czéltudatos fejlődésnek és ismételten hangoztattam — mint azt Mudrony Soma is már tette, — hogy tekintettel a jövő követelményeire, tekintettel arra, hogy Budapest immár egy egészen új korszak küszöbén áll, az 1871-iki tervpályázat alapján elkészült szabályozási terv alapján továbbműködni valóságos veszedelem.

A Budapest újabb szabályozási tervének megalkotását czélzó követelés *tehát legelőször itt, az Országos Iparegyesületben hangzott föl* s csakhamar visszhangra talált az illetékes szakkörökben s általában Budapest polgáraiban.

S nemcsak részemről, de más oldalról is tétettek és érkeztek inditvá-

nyok országos testületekhez; de különösen hazánk első és legtekintélyesebb műszaki egyesületében, a Magyar mérnök- és épitész-egyletben sokan indokoltan sürgettük Budapest épitésében az újabbi tervszerű megállapitásokat.

A Magyar mérnök- és épitész-egylet — inditványom folytán — összes szakosztályai kebeléből bizottságot alakitott, a mely bizottság beható alapossággal foglalkozván ez ügygyel, Budapest új szabályozása tárgyában részletes programmot állitott föl és a rendezendő tervpályázat föltételeit foglalta egybe. Ezzel kapcsolatban saját kiadványában közzétette tanulmányomat e czímmel: »A városok rendezése, Budapest viszonyainak egybevetésével«.

Mindezek az alapvető előtanulmányok és munkálatok előkészitették, egyengették az útját azon igazság felismerésének, hogy újabb szabályozási terv nélkül Budapest fejlődését czélszerűen, okosan és biztosan előrelátni, irányitani és vezetni: lehetetlen.

A székesfőváros hatóságának kezdeményezésére Széll Kálmán miniszterelnök 1901. évi május havában városfejlesztő ánkétet hivott egybe. Tanácskozásában a nagy többség elismerte, hogy az újabb szabályozási terv mulhatatlanul szükséges.

S úgy tudom, hogy az ánkéten a miniszterelnök határozatilag kimondotta azt, hogy Budapest számára új városszabályozási terv készittessék és a szükséges adatok gyüjtésével és a programm egybeállitásával szükebb bizottságot fog megbizni.

Egyszersmind, mivel a fővárosi közmunkatanács erősen vitatta, hogy új tervre szükség nincsen, mert ő olyannak már birtokában van, az ánkét felhivta a közmunkatanácsot, hogy a szabályozásnak eddig megállapitott — de a nyilvánosság előtt még egészében ismeretlen — tervét adná ki és át a nyilvánosságnak.

Igy tehát a városfejlesztő ánkétnek eme kivánsága folytán történt, hogy 1901 julius havában megjelenhetett Budapest székesfőváros általános szabályozási terve, a fővárosi közmunkák tanácsa műszaki hivatala által szerkesztve.

Ezen hivatalos tervnek egy példányát van szerencsém ez alkalommal bemutatni.

Ezzel módomban áll, hogy Budapest jövőjéről — a mint az az illetékes hatóság részéről kontemplálva van — nemcsak magamnak alkossam meg a képet, hanem az olvasó lelki szemei elé idézhessem a tervezett jövőt.

Valamely városterv megszerkesztése föladatánál ugyanis az első föltétel, a tervezés első és fő iránytadó szempontja: a város forgalmi igényeinek kielégitése.

A fővárosi közmunkatanács pedig tervezi a mai Párist, Bécset, Berlint nagyságban és népességben egyaránt fölülmuló óriás várost a nélkül, hogy tervében a város népessége révén mulhatatlanul bekövetkezendő forgalmi igények kielégitését előre látná, a nélkül, hogy a legcsekélyebb mértékben is gondoskodnék a felől, hogy legalább elegendő széles áthaladó utak tegyék annak idején lehetővé, hogy a városban szerves, világosan áttekinthető forgalmi hálózat létesülhessen.

Bizza azt akkorára, ha a terve szerint már felépitett városban majd lépten-nyomon csak rombolással lehet utakat nyitni, közlekedő ereket vágni!

Hiszen tudjuk, hogy a forgalmi követeléseknek jelen berendezéseink

sem tesznek eleget a mai városban; csak rá kell utalnom, hogy 10 év óta napirenden van a pályaudvarok rendezésének problemája, buzgólkodik a polgárság a nyugati pályaudvar kihelyezéseért, mig a szakemberek a székesfővároson áthaladó fővasút létesitéséért szállnak sikra. A véleményeknek e folyó küzdelmétől távol tartja magát a fővárosi közmunkatanács s mintha mindezen kérdések a város létét, jövőjét egy cseppet sem érintenék, csak fölényes ignorálással vonalozza a város térképét közömbösen és csudálandó nemtörődömséggel.

A forgalmi berendezésekhez tartoznak Budapesten, mint azt az 1870. évi X. t.-cz. is mondja: tágas kikötők, rakodópartok, közraktárak, dokkok, entrepôtok.

Ezek tekintetében a megnagyobbitott város kénytelen szintén csak azokkal az intézményekkel beérni, a melyekkel ma bir. A térképen csupán a tervezett téli kikötő helyét leljük kijelölve, minden vasúti kapcsolat kitüntetése nélkül; az évek óta vajudó kereskedelmi nagy kikötőnek pedig se hire, se hamva.

Pedig a majdani Nagyváros, Világváros, mint ipari és kereskedelmi empórium el nem képzelhető eme életet és lendületet adó s mulhatatlanul szükséges kereskedelmi berendezések nélkül.

Jól tudjuk, hogy mindez intézmények megtervezésében más, a közmunkatanács körén kivül álló tényezők és hatóságok közreműködése szükséges.

Nemrég jelent meg egy rendelet a m. kir. minisztériumtól a városi hatóságokhoz, a mely figyelmezteti őket arra, hogy városterv, szabályozási terv megállapitásánál a vasúti hálózatnak a tervbe illesztés czéljából a vasúti hatóságokkal egyetemlegesen történjenek a tárgyalások, a megállapitások.

Ezzel el van ismerve, a mint máskép nem is lehet, hogy a városszabályozási tervnek ez intézmények és berendezésekre is ki kell terjeszkednie·

De menjünk tovább.

A főváros két alkotó városának egyesitését mondotta ki az 1872. évi XXXVI. t.-cz. Az egyesités gyakorlati eszközei: a Dunahidak.

1887 óta számtalan előadásomban kardoskodtam az Országos Iparegyesületben az eskütéri hid létesitése és egyéb hidak épitéseért, igy a Boráros-téren emelendő hidért. Egy évvel ezelőtt mozgalom indult meg a főváros polgárságában a Hungária-körút—ó-budai hid megvalósitása ügyében.

Mind a Boráros-téren, mind a Hungária-körút—Óbuda-felé irányuló torkolatában hidvonal van ugyan berajzolva a tervbe, de oly módon, miként azt tavaly a Magyar mérnök- és épitész-egyletben részletesen kifejtettem, a mely világosan láttatja, miszerint e hidak egy már kész tervbe utólagosan lettek beiktatva, a nélkül, hogy az abból eredő következtetéseknek eleget tenni megkisérlették volna.

A helyett, hogy a Dunahidak képezték volna a két városrész egybekapcsolásánál a szabályozás kiinduló és alapvonalát, a mely esetben a parti részek szerves összekapcsolását lehetett volna eszközölni, különösen a Hungária-körút vonalában vezetett hidnál tűnik ki, hogy odahelyezési terve megoldva még ma sincsen.

Hogy még egyéb hidakra is szükség lesz a Nagyvárosban, arról a Budapest jövőjét feltáró terv mit sem emlit, mit sem lát előre.

Ezzel egyelőre beérem a várostervnek a forgalmi igények szempontjából való jellemzését.

Második főtényező a város tervezésében a beépités. Erre nézve az épitési övezeteknek feltüntetésekor már leirtam, hogy a különböző házépitő módok közül — a Nagyváros ezen terve és az érvényben álló épitésügyi szabályzat nem ismer más kategóriákat, mint bérházakat és nyaralókat.

Előbbiekkel: beépitteti a rengeteg nagy IV. övezetet, mint az épitési szabályzat előirja: tarthatatlan útszélesség- és házmagassági arányokkal, a telkeknek teljes kihasználásával.

S e tekintetben nincs semmi különbség, semmi osztályozás, semmi változatosság.

Az úthálózat alakitásánál a tervezés nem abból a szempontból indul ki, hogy a telepités rendszeres és természetes fejlődésében egyes góczpontokból szokott kezdődni és tömörülni, városrészekké csoportosulni, a melyeket aztán szerves nagy úthálózat kapcsol egymáshoz és a város belső részeihez, hanem amerikai módon véges-végig be van léniázva a város területe azon sakktábla-mustrával, melyet a mai városépitési tudomány föltétlenül elitél.

S különösen Budapest balparti részén tapasztaljuk a sívár egyhangúságnak se végét, se hosszát.

Kezdődik a sablonos vonalzás éjszakon a Dunaparton és végig húzódik a város határa mentén délkelet felé 15 kilométer hosszúságban a legcsekélyebb változatosság nélkül. Folytatódik e sakktábla-rendszer sans gêne s minden skrupulozitás nélkül Kőbánya dombos vidékén át szinte kétségbeejtő ismétlésével egy s ugyanazon elrendezés sémájának.

Közömbös, sablonos itt minden: utcza, út, tér, telekcsoport, vagy parkozott tér.

Annál is inkább van szükség erre, mert azok hiányával nem teljesithetjük a városépités ama fő tényezőjének követeléseit, a melyre újabban fősúlyt vetnek: a művészi igényeket.

A városépitő művészt valóságos borzalom fogja el, midőn Budapest óriás területén a térképen nem lát mást, mint szellemtelen mechanikus vonalozást a midőn mindazoknak a feltételeknek és intézményeknek, a melyekkel a nagyvárosnak birnia kell, még halvány nyomát sem birja benne felfedezni. Midőn véges-végig a rengeteg területen azt a telekosztó sémát kénytelen szemlélni, mely sívár gondolathiányban nem más, mint csupán házhelyek kihasitása: a művészi elrendezés teljes hiányával, a városépitő tudomány eddigi haladásának föltétlen ignorálásával.

A művészetnek nyoma sincs e tervben, az belőle teljesen hiányzik.

Van-e jogczímem a hivatalos úton készitett tervet kritikai bonczkés alá venni?

Drezdában tavaly városrendezési kiállitást rendeztek. Programmjában, tanulságainak következtetéseiben hangosan ráutaltak arra, miszerint vele demonstrálni kivánták főleg azt, hogy minden város polgára ismerje erkölcsi kötelességének a városfejlesztő munkában tőle telhetőleg részt venni, az iránt érdeklődni, városának kialkotásával, berendezésével törődni.

Ez irányban buzgólkodom évtizedek óta, támogatva benne a fáradtsággal megszerzett szakismeretekkel.

S bátor önérzettel utalhatok arra, hogy nem a kritika a kenyerem,

hanem az alkotás. Minden ügyben, minden kérdésben e téren, ha kritikát gyakoroltam, akkor ott is álltam a tervemmel, mikép gondolom azt jobban megcsinálhatónak.

A belvárosnak az esküt éri hid előtti szabályozásánál milliókat szerettem volna megmenteni azzal a tervemmel, a melyet 1892-ben, mindenkit, hatóságot is, megelőzően terveztem.

A központi városháza körüli pályanyertes tervemmel is meddő kiadások tekintélyes összegétől kivántam megóvni a fővárost. Mindkét esetben sokkal költségesebb tervet fogadtak el, de sokkal alantabb nivón állottak e tervek az enyéimnél. S ezt elismerték szaktársaim is.

Természetesen én csak a papiron tervezhettem — eszméimet a valóságba át nem ültethettem — hiányzott a pártfogás. Csupán a névtelenül beadott Szabadság-téri tervemnek akadt pártfogója: a Magyar mérnök- és épitész-egylet.

Hogy a mondott egyesület helyesen és jól tette, hogy pártfogolt — ime ráutalhatok — hogy minden a tervemen történt rontás daczára — e tér: a Szabadság-tér, ma Budapest legszebb tere!

Annak mondja és elismeri a külföld, a mint a »Neue Freie Presse« bécsi lapnak folyó évi szeptember hó 23-iki számában olvasható: Die Regulirung des Freiheitsplatzes ist der bestgelungene Theil der nicht sehr glücklichen Stadtregulirung.

E bizonyságok alkalmasak igazolni, hogy igenis van jogom itélkezni a város szabályozása terén, nem mint dilettáns, hanem mint arra készült és ez ügyekben magamat a magam erejéből kiképzett épitőszakember. A kinek nem egy jóslása, nem egy emlékeztetése, bár elhangoztatása után csak 10—15 év multán, de valónak és a tényeknek megfelelőnek találtatott és elismertetett.

Igaz, mindig csak utólagosan.

Meg vagyok győződve, hogy az általános szabályozási terv fölötti birálatom helyessége el fog ismertetni, csak ne legyen akkor már késő.

Bár nem hiszem, de mégis örömömre szolgálna föltételezhetni, hogy szülővárosom iránti rajongó szeretetem rémeket láttat e tervben; avagy elfogultságból talán igaztalanul biráltam, itéletemben tévedtem volna!?

Készen állok annak a kijelentésére, hogy a legnagyobb örömmel hajolnék meg az előtt, ha biráló szavaim megczáfoltatnának, ha hivatott szakférfiak állitásaim ellenkezőjéről meggyőzhetnek.

Ezért, t. uraim, a következő inditványt van szerencsém előterjeszteni:

Mondja ki az összes ülés, hogy felhivja az Országos Iparegyesület igazgatóságát, illetőleg végrehajtó bizottságát, miszerint átiratilag forduljon a Magyar mérnök- és épitész-egylethez, a Magyar épitőművészek szövetségéhez, az Országos közegészségi egyesülethez, szóval minden hazai művészi és műszaki szakegyesülethez, azzal a kéréssel, hogy vegyék sürgősen és a saját szempontjukból szakszerű birálat alá Budapestnek az általános szabályozási tervét és a birálatuk eredményéről legyenek szivesek az Országos Iparegyesületet értesiteni, mert ha birálatom beigazolást és megerősitést nyer — a mi kétségtelen — országos akczióra kell egyesülnünk e terv elejtésére.

Mert e terv nyomán haladva, Budapestre végzetes csapást mérnénk, fennállását, létét támadnók meg. A székesfőváros számára az új szabályo-

zási tervnek a szerkesztése elengedhetetlen és fölötte sürgős; valójában életkérdés.

E miatt föl kell tennem és bizom is abban, hogy sem a székesfőváros közönsége, sem bármely más fia hazánknak nem fogja megengedhetőnek tartani, sem bele nem nyugodhatik abba, hogy Budapest jövője olyan terv alapján készittessék elő, Budapest olyan tervnek foganatositásával fejlesztessék naggyá és népessé, a mely tervben sem a forgalmi, sem a beépitési viszonyok, sem a közegészségi, sem a művészi szempontok tekintetében táplált jogos követelések meg nem ütik a kivánatos mértéket, sőt a tervezett beépités végeredményében oly állapotokat fogna teremteni, oly viszonyokat fölidézni, a melyek által Budapest léte gyökerestől fenyegettetnék, ipari és kereskedelmi érdekei, sőt lakhatósága egyenesen veszélyeztetnék.

Aggódva, csüggedve látom a veszedelmet. Ne engedjék, hogy Kasszandra rémlátásom elkésve történt védekezés és ellentállás miatt valóvá válhasson!

Budapest szabályozási terve.

Abból az alkalomból, hogy Budapest általános szabályozási tervének elkészitése, mint az ujonnan megválasztott polgármester programmjának egyik pontja, napirendre került, *Palóczi* Antal igazgatósági tag az általa már ismételten pertraktált kérdést ujabban, minden oldalról alaposan megvilágitó előadást tartott Egyesületünkben. Az előadás kiterjeszkedett a modern városépités minden fontosabb problémájára, a mely a jövő nagy magyar fővárosnak, mint ipari, kereskedelmi és kulturális középpontnak kialakulásával kapcsolatos. Eszmemenete főbb vonásaiban a következő volt:

Budapestet *világvárossá* kell tenni, tehát a készülő tervezetnek nagyszabásunak kell lennie. A *főváros közvetlen környezetében levő falvaknak* Budapesthez való csatolása nem kivánatos, mert akkor oly roppant városi kolosszus keletkeznék, a melynek egyáltalán nem volna párja és másrészt teljesen aránytalanságban állna az ország kiterjedésével, lakossága számával. Nem szabad feledni, hogy Budapest területe ma 20.090 *ha* (hektár = száz ár), ezzel szemben pl. Páris területe csak 7.800 *ha*, Berlin 7.200 *ha*-nyi területet foglal el. Emitt 2·1 millió, amott közel 3 millió a lakosság száma!

A városi élet feltételez bizonyos fokú átlag lakósűrűséget. Berlinben 1 *ha*-ra jut átlag 300 lélek, Párisban pedig 400, Londonban az 1 *ha*-ra eső átlagos lélekszám, túlnyomólag családi házak mellett — 200-at tesz. Ezekkel szemben Budapest átlag lakósűrűsége alig éri el a 45-öt; s e mellett vannak Budapestnek oly vidékei, a hol 1.000-ig és azon felül áll a lakósűrűség; területe tehát ma éppenséggel nincsen raczionálisan kihasználva s óriásiak a végletek, minőket rendezett városban sehol sem ismernek. Pedig ha Budapestet csak azon lakósűrűséggel számitjuk is, mint Londont (200 pro *ha*), ugy máris 4 millió lakost lehetne elhelyezni mai területén. Hová jutnánk tehát, ha még ezt a területet a környékbeli községekkel 3—5-szörösére növesztenők. Ekkora népességű városra Magyarországon számitani képtelenség. Lehetetlen, hogy egyetlen város abszorbeálja az ország népességének egy negyed részét. Tehát, hogy Budapest nagy várossá legyen, semmiféle területnagyobbitására nincs szükség.

Palóczi szerint az, a mire egyedül törekedni lehet, az, hogy a környékbeli községek forgalmi, beépitési és közegészségügyi viszonyait szabályozzák egységesen és karöltve a székesfővároséval; ez megtörténhetik más uton, mint a bekebelezéssel, valami olyféle egyesülés nyomán, a melynek Németországban »Zweckverband« nevet adtak.

De azért a környékbeli községek az általános szabályozási terv munkálatából ki nem rekeszthetők és fel kell állitani oly nagyszabású szabályozó és felosztási tervezetet, a melyben megfigyelve a vidékiek sajátságait, a forgalmi hálózat egyetemlegesen állapittatik meg, a beépitésre szánható területek kijelölendők, a szabadon hagyandó, mező, erdő, park czéljaira szolgálandó területek — a fővárosra való tekintettel — megállapitandók lennének.

Tehát csupán a városépitő dolgok azok, a melyeket a fővárosra való tekintettel kellene egységesen intézni, mindenesetre pedig meg kell szüntetni azt a mai állapotot, a mely szerint a külső telepitések terveinek egyedüli czélja és indoka: a sablonos háztelkek kiszabása s minden józan előrelátás helyett csak az üzérkedést szolgálni.

A területkiterjedés kérdésével szorosan áll kapcsolatban a város területének rendszeres fel- és beosztása.

Két szempont merül fel a város beosztásánál:

1. az adminisztráczióé és
2. a beépitési övezeteké.

Az újabb kerületi felosztásnál elvül ajánlja, hogy a főváros egységének jobban ki kell domborodnia, mint ma és hogy a főváros székházának a legközpontibb kerületben kell helyet foglalnia. A legczélszerűbbnek az első kerületet tartja és a felosztást a következő terv szerint óhajtja:

1. I. kerület. A Duna mindkét partján terülne el, három dunahiddal lenne kapcsolva, benne foglalna helyet a városháza, a királyi palota; övezi és határolja ezt a belső körút.

2. A Nagykörúton és a budai körúton belül, azoktól határolva a belsőbb városrészek sorakoznak és pedig kettő a bal-, kettő a jobbparton, azaz a II—V. kerületig.

3. Ujabb második gyűrűt a Hungária-körut zár le, itt következnek sorra a balparton a VI., VII., VIII. és IX. kerületek is, melyek azonban egészen a határig terjednek. (Utóbbi három egyezik a mai felosztással is.) Ezen gyűrű aztán átlép a jobbpartra és képezi szintén a határig a X., XI., XII., XIII. és XIV. kerületeket, a mely fölött

4. a legkülsőbb, a harmadik gyűrű kezdődik s pedig a jobbparton a XV. kerülettel s folytatva a balparton a XVI., XVII., XVIII. kerülettel záródnék és jő hozzá még

5. a XIX. kerület, a város területének kelet felé való nagyobb nyulványa miatt. Ezt tekinthetni a negyedik körgyűrű kezdetének, a mikor is ugyanazon sorrendet tartva, valamikor a környékbeli községek bevonására rátérve, e gyűrű tovább folytatható lészen.

Művészies és sablontól mentes utczahálózatot kiván a mai czélszerűtlen és kisvárosias utczavezetés helyére. *A Dunán a hidvám szedését meg kell szüntetni,* hogy a két part szervesebben kapcsolódjék egybe. Több teret, sétányt, gyermekjátszóteret kiván, hogy frissebb legyen a levegőnk és hogy a közegészség, a kényelem igényei hatványozott kielégülést nyerjenek.

Budapest balpartján erdő- és mező-övet kell létesiteni, hogy a Rákosmező porát lefogja. A jobbparton ugynevezett panorámás utaknak van helyük, a melyek csak a hegyoldal felé beépithetők s a völgy felé szabadon maradnak.

A *vasutak* dolgában szükségesnek tartja a szerves összeköttetést az országos vasutak, a helyi érdekű, a városi és közuti vasuti vonalak között, hogy a forgalom minden fennakadás nélkül a leggyorsabban és legsímábban bonyolódjék le. Fejállomások helyett áthaladó állomásokat kell létesiteni. Az útszintben való vezetést pedig a vaspályának mindenütt a főváros területén meg kell szüntetni s azokat a városon keresztül, vagy mint magas vasutakat átvezetni, vagy földalattivá átalakitani. Utóbbiak a Dunán talán könnyebben is lennének alaguton átvezethetők, semmint áthidalás által, mert átkeléshelyük igy szabadabban volna választható. Igen jó például szolgálhatna nekünk erre nézve Berlin a Stadtbahn- és Ringbahnjával, továbbá a velük kapcsolatos Hoch- und Untergrundbahn.

A hálózat kiépitését Palóczi a következőképen tervezi: Nagy rendezőpályaudvar északon s ugyanolyan délen az országos vasutak érkezésére és indulására, e pályaudvarokat összeköti a város belseje körül futó körvasut, elegendő számú megállóval és egy külső körvonal, a melynek részéről a mai körvasut lenne felhasználható. Ezen külső körvonal is épen ugy, mint a belső, a bal- és a jobbparti városokon futna át és a város jobbparti hegyvidékét is bevonná a hálózatba, miként arra igen megbecsülendő előmunkálatot készitett Kugler M. ugynevezett Széchenyi-vasut tervével. Átlósirányú kapcsolatról nyugat-keleti irányban, továbbá északról délre is kellene gondoskodni, utóbbi helyéül a Duna két partja természetszerűleg van predesztinálva.

A Dunán szakadatlan hajóközlekedést kiván és a jobbparti hajózható csatorna kiegészitését, valamint a csepelszigeti kereskedelmi kikötő megvalósitását is. Mielőbb gondoskodni kell szennyviztisztitó telepről, vagy öntözéssel kapcsolt tisztitó eljárásról, mely czélból megfelelő területek lesznek szerzendők és berendezendők. És eziránt külön kell ugy a balparti város, valamint a jobbparti város számára az előkészületeket megtenni.

A fővárost természetadta szép fekvésének megfelelően kell fejleszteni ugy, hogy a város jellege egészen kidomborodjék. Bő hővizét pedig fürdőváros alkotásával kell kihasználni. Budapestet, ha igazán akarjuk, ideális világfürdővé lehetne tenni. E tekintetben nem elég egy-egy fürdőintézetet nagy költséggel fölépiteni és a modern kényelemmel és komforttal mindenképen ellátni, hanem az egész jobbparti város városépitését s igy első sorban szabályozási tervét kell e szempontból irányitva megszerkeszteni.

Az egész város felosztása, beosztása, úthálózata a fürdőváros czéljainak szerves alkatrészéül rendezendő be.

Igen szerencsétlen terv a botanikus kertnek a Margitszigetre való helyezése, mert ez mind a két intézmény sorsát komolyan veszélyezteti.

Az új várostervnek egyik főgondját kell hogy képezze a különböző középületek kellő gyakorlati és művészi módon való elhelyezése, a közterek kiképzésével együtt. Mert nyilvános épületeket nem illő s nem czélszerű tetszőleges, közömbös szituáczióba beékelni, szűk utczákba, mellékes vidékbe, hanem köztér és középület egyetemlegesen, illetőleg utóbbi egész környezetének a mérlegelésével állitható csak fel jól és czélszerűen hatásosan.

A városépités e fejezetének valóban sokkal nagyobb gondot kell szentelni, mint a hogyan eddig történt.

Az új épületek közül a *városháza* felépitését sürgeti, a melynél kicsinyeskedni, fukarnak lenni, pénzügyi és üzleti szempontokat föléje helyezni nem szabad annak, hogy a városhoz valóban méltó városházát és azzal kapcsolatos környezetet nyerjünk. Késedelmeskedni sem lehet már annak előállitásával, a mikor vidéki városaink javarésze e tekintetben már is túlszárnyalta Budapestet, mi valóban csak szégyenkezve mutathatjuk idegen látogatóknak az avult kaszárnyából átvedlett s zsibvásárral kapcsolt központi városházunkat.

Az új várostervben súlyt kell fektetni arra, hogy Budapestnek egy egységes városnak kell lennie, a Duna jobb- és balparti városrészek között azt a különbséget, azt az elkülönitettséget tovább fentartani, mint a hogy máig történt, nem szabad.

A hatalmas Dunafolyam környezetével nemcsak éltető eleme Budapestnek, de annak a messze jövőben is középtengelyül kell szolgálnia az egész városnak, oda kell konczentrálni; ennek a képnek, dunai panorámánknak kiemelésére kell, hogy a legnagyobb gondot forditsák.

A sok üdvös reformeszmét tartalmazó, nagyszabású előadást, mint Egyesületünk közlönyének külön lenyomatát kiadtuk és megküldöttük kellő figyelembevétel végett a székesfőváros polgármesterének, a fővárosi közmunkák tanácsának, valamint a törvényhatósági bizottság és a közmunkatanács valamennyi tagjának.

Budapest városházáról.

Ezen ügy is többszörösen képezte *Palóczi* Antal felolvasásainak tárgyát. Mint a fővárosért hőn lelkesülő polgár, nem tudott belenyugodni abba, hogy a székesfővárosnak mindeddig nincsen megfelelő székháza.

Ez ügyben 1900-ban tartott egyik felolvasásából, melyet az Egyesület külön kiadásban is közzétett, a következőket emeljük ki:

Tapasztaljuk ugy a társadalmi, mint a politikai életben, de meg minden egyéb életkörülmények között is, hogy a meg nem oldott függő kérdések a csak hézagosan, felületességgel, félig végzett dolgok, ismételten feltolulnak és a fölszinre kerülnek ujból és ujból mindaddig, mig csak végre befejezésüket nem sürgetik, megoldásukat általános megelégedettséget keltő módon meg nem találják.

Budapest városházának évtizedek óta vajudó ügye e tapasztalati szabály alól nem teszen kivételt.

A mióta Budapest hatalmas föllenditése folyamatban van, impozáns épitő tevékenysége mindnagyobb arányokat öltött, azóta folyton hangosan cseng fülünkbe, hogy a nagygyá váló metropólis számára méltó városház kell. Már az 1871-iki nemzetközi várostervpályázati programmban kijelentették urbi et orbi, hogy — a város fejlődésével arányos — méltó új városházáról kivánnak gondoskodni.

Azóta három évtized zajlott le; Budapestre nézve a megujulás, a nagyratörés érája, mely Budapestet csaknem minden téren hatalmas lökés-

sel vitte előbbre; csupán csak a városháza dolgában nem haladtunk s noha ez ügyről sok, igen sok szó is hallatszott: az ige testté válni eddig nem birt, sőt mintha minden jel arra mutatna, hogy a közel jövőben sincs remény arra, hogy Budapest hozzá méltó városháza birtokába jusson.

Ha látjuk, hogyan ujultak meg Budapest polgárainak házai, miként vetélkednek pompában és nagyságban, mennyire bővelkedik ma a főváros kulturális intézményekben, hogyan nyerte meg benne — daczára mostoha financziális viszonyainknak — az új országháznak dúsgazdag palotájával magyar államiságunk és önállóságunk az ő szimbólumát, hogy ékeskedik ott a magasban a magyar király székespalotája — tündéri fekvésében, párját ritkitó fényességében: szivünk elszorul annak láttára, hogy csupán és egyedül maga a város nem juthatott legfontosabb épületéhez: egy hozzá méltó városházához.

Egy zsibvásár, egy káosz a mi városházunk, a hogy azt a Károly-kaszárnyában elébünk állitották. Időleges állapot ugyan s hogy az megváltozzék, folynak a tanácskozások szüntelenül és eredménytelenül.

Vergődünk, tengődünk napról-napra.

Pedig, ugy tartja a példabeszéd, de meg az élet tapasztalatai is a mellett szólnak, hogy a ki czélt akar érni, annak állhatosan kell törekednie, mert a kitartás a siker titka. Ime, harmincz esztendeje már, hogy egy városháza megteremtésén fáradozunk; három évtizeden keresztül való tanulmányozásnak, törekvésnek ne legyen semmi eredménye; annyira permanensnek kellett-e lenni a sikertelenségnek, hogy még ma is ott álljunk a kezdetnek a kezdetén!?

Nem lehet, hogy e csökönyös eredménytelenség a város polgárait ne érintse, lelkületét hidegen és érzéketlenül hagyja.

Ha látjuk, mint vetélkednek Európa egyes városai a mai korban, ugymint a multban is, hogy városházaikkal tegyék dicsőbbé, szebbé, emlékezetesebbé városukat; ha látjuk, hogy saját vidéki városainkban a modern városházak épitésén van a sor s minden kis község községházával mutatni, büszkélkedni akar, hogyan lehet az, hogy a székesfőváros minden gyarapodása, minden haladása mellett, legelső, legfontosabb palotájának épitése tekintetében mindeddig eredmény nélkül maradhatott, sőt belátható időben a siker reményéről is lemondani készül?

Mint a főváros jólétéért hőn rajongó polgár, ez elcsüggedő lemondásban megnyugodni nem birok; legfőbb óhajtásom: megtalálni utját annak, hogy nem lehetséges-e mégis kibontakozást találni a kétségbeesett helyzetből, vajjon csakugyan fel kell-e hagyni minden reménynyel az iránt, hogy a székesfőváros városházának ügyét méltó módon meg ne oldhassa?

Legrégibb városházépületünk a várbeli, melyet 1773-ban épitettek föl az 1723-ban teljesen leégett városháza helyére. A most lebontásra itélt régi városházunk még csak félszázados épület, a 40-es évek közepén Kaszelik János épitette kétemeletesre, a 60-as években tették rá a III-ik emeletet. Az 1871-ben kiirt nemzetközi várostervpályázatban Budapest számára még két külön városházáról volt szó. A balpart részére a programm a piaristák helyét tüzte volt ki, a jobbparti rész a régi városháza helyét.

E nemzetközi tervpályázatra összesen 10 terv érkezett be. Ezekből egy új városháza számára: 7 terv a piaristák telkét tartotta meg, a dunai

frontnak külön kiemelésével, 2 tervben az új városháza helye a tervezett eskütéri hiddal szemben volt választva, 1 tervben pedig a Nákó-ház épületcsoportja szerepelt új városházul.

Az összes javaslatok tehát unizono abban találkoztak, hogy Budapest számára egy új nagy városházának a Dunapartra kell néznie.

E helyett azonban megépült az új városház a Lipót-utczában 1870—75. Ex abrupto — pillanatnyi eszme sugallata után — s távolról sem tervszerű elhatározással. A szaporodó hivatalos helyiségek befogadására az új városházát bővitni nem lehetvén, egyre bérlakásokba kellett őket költöztetni, a bérelt házak annyira felgyülemlettek, hogy végre már igen nagy helyismeret és tájékozódó tapasztalatra vala szükség, hogy ha a városi adminisztráczió hivatalos helyiségeinek tömkelegében valaki el birt igazodni.

Szinte tarthatatlanná vált a helyzet.

Ekkor 1885-ben Gerlóczy Károly volt első alpolgármester és dr. Nagy Lajos fővárosi tanácsos egy »Emlékirat«-ban ezeket mondották:

»A kibontakozásnak csak egy helyes utja van s ez egy új városházának épitése. Nem egy harmadik szurrogát városházának, a mely a jelenlegi viszonyokat az orvoslás helyett még néhány évtizedre meggyökereztetné, hanem egy oly épületnek épitése vagy megszerzése, a mely fekvésénél és kiterjedésénél fogva a főváros összes központi hivatalait befogadni, azoknak czélszerű, kényelmes helyiséget nyujtani s a közönség jogos igényeit kielégiteni képes lehessen.«

Mindvégig szép, igaz és megszivlelendő szavak, föltétlenül helyes eszmék. Magas látókört bevilágitó fénynyel, meggyőzően mutatnak rá a követendő helyes utra. Csak az kellett volna, hogy meginduljon ez eszmék fölött a szakavatott, alapos és körültekintő tárgyalás, a megvalósitásra irányitott munka.

A főváros hatósága előtt a városháza hová helyezésének kérdése ezután további vita vagy tanulmányozás tárgyát már nem képezte.

1891-ben az Országos Iparegyesületben, a Magyar mérnök- és épitészegyletben tartott felolvasásaimban hangoztattam és érveltem a mellett, hogy a székesfőváros városházát a tervezendő eskütéri hid balparti torkolata elé, vagy a mellé kellene állitani.

Egy névtelenül ugyancsak 1891-ben kiadott brosurában »Hová épitsük az új városházát?« egyik szaktársam ismét csak a Duna mellé, a Ferencz József-rakpart mentén tervezi és javasolja felépiteni az új városházát.

Az épitő szakférfiak szavai, tervei és nyomós érvei semmibe sem vétettek.

A székesfőváros hatósága megvette a kincstártól a Károly-kaszárnyát nemcsak a czélból — mit mindenki helyeselt, — hogy a belvárost a kaszárnyától megszabaditsa és azt kitelepitse a város külső részeibe, de elhatározta egyszersmind azt is, hogy az új városházát ott a Károly-kaszárnya telkén kivánja létesiteni. E határozata a székesfőváros hatóságának tehát minden előzetes s beható tanulmányozás nélkül jött létre. A városháza hová helyezése kérdésének sarkalatos érvei, a különböző elhelyezés, czélszerűség s egyéb okai tekintetében pro és kontra sohasem mérlegeltettek, soha meggyőzően nem diffikuláltattak, nem tisztáztattak.

Ezért lépett fel 1898. év elején a Magyar mérnök- és épitész-egylet pályázattal, mely első eset nálunk, hogy egy középület helyének meg-

választásánál a műszaki, a városépitő érveknek kivánták meg a kellő sulyt és befolyást.

E pályázati felhivásra beérkezett 14 pályamű megitélésében eljárt bizottság tanulmányozásában arra az eredményre jött, hogy e pályázat a főváros épitendő székházának határozottan a Dunaparton és pedig az eskütéri hidfő környékén való elhelyezése mellett adott bizonyitékokat, annyira, hogy az ide való elhelyezést a Károly-kaszárnya telkén való elhelyezéssel szemben, még akkor is föltétlenül kivánatosnak kell tekinteni, ha ez pénzáldozatot követelne is...

Ma oda csucsosodott ki a kérdés, hogy a Károly-kaszárnya telke az új városháza számára van elrendelve. Nézzük tehát, hogy folytak és folynak a tények a városházának az idevaló elhelyezését illetőleg.

Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottsága 1898. évi május 4. és 5-én tartott ülésén elhatározta, hogy a IV. kerületben fekvő Károly-laktanya telke és környéke szabályozási tervének beszerzése céljából tervpályázatot hirdet.

A székesfővárosi tanács e pályázati hirdetést május 26-iki kelettel bocsátotta ki, a pályaművek megszerkesztésére a pályázóknak julius hó 15-éig adván időt, tehát 6, mondd hat hetet.

A biráló bizottság munkálata csaknem ugyanannyi hónapig tartott.

Közel 60 tervvel pályáztak, még pedig eredménynyel járóan, konstatálta a jury. Az I. díjjal kitüntetett terv csakhamar pénzügyi szempontból is végre nem hajthatónak bizonyult; ellenben a II. díjjal kitüntetett »Való és ábránd« jeligéjű Palóczi-féle terv abszolut becsű alkotásnak állittatott oda a jury részéről.

A székesfőváros törvényhatósági bizottságának határozatából kifolyólag hirdetett pályázati feltételek egyik pontja igy hangzott:

Kivántatik Budapest székesfőváros IV. közigazgatási kerületében fekvő Károly-laktanya épületének eltávolitása után keletkező terület és környékének szabályozási terve, különös figyelemmel az új városháza épületének a Károly-laktanya telkén leendő elhelyezésére s továbbá:

a városháza elhelyezése oly módon tervezendő, hogy a Károly-laktanya granátos-utczai épületrésze az új városháza épitkezésének ideje alatt hivatalos helyiségek céljaira fentartható legyen.

A mint kétséget nem tűr e világos és határozott nyilatkozat, annyira helyes, előrelátónak és föltétlenül a czélt szemmeltartónak kell azt elismerni.

Általa ki van fejezve és kijelölve egész szabatosan a követendő út s ismét nem kellett volna más, mint hogy a hatóság ez uton következetesen haladjon, a czélt szem elől ne téveszsze.

Fájdalom, azonban ismét csak a bekezdésnél maradtak, mindjárt a pályázatot követő első lépésnél megakadt a szekér; füstbe ment a jó szándék, ellankadt az akarat.

E helyett a Károly-kaszárnya granátos-utczai traktusának a hivatalok céljaira való átalakitásába fogtak. A költség jóval meg is haladta az előre preliminált összeget, a mint ez előre is volt látható.

Pedig a Károly-körutat nem is nagy áldozatokkal, impozáns szépségű útszakaszszá lehet alkotni, kivánatos változást lehet előidézni a belső körutnak egyhanguságában.

Most meg a mérnöki hivatal előterjesztése szerint a Károly-kaszárnya három traktusának átalakitása 1,300.000 koronába kerülne. Hogy több lesz belőle, az bizonyos, de ezuttal nem reflektálok rá.

S mit nyert vele a város? 9 m. mély szobákat gyarló világitással, de óriási nagy összegre rugó fütési költséggel. Azért nem is számitom a területet, csak a helyiségek hossz-terjedelmét, mert új állapottal csak ugy lehet összehasonlitani.

Az átalakitás adna 3 emeleten át mintegy 320 m. hosszura terjedő hivatalos helyiséget, összesen tehát 960 m. folyómétert.

Tervem szerint terveztem I. pavillon kerülne 10 forint, m^3-nyi egységárral — 709.000 frtba, azaz 1,418.000 korona — tehát többe 118.000 koronával, a mi nem épp bizonyos, hogy több is, de azon nyernek 3 emeletben 230 m. hosszterjedelmet, azaz 690 f. m. világos, kényelmes és minden tekintetben használható helyiséget, különbség az átalakitás által nyert helyiség terjedelméhez képest csak 250 f. m.

A kiadott 1,400.000 koronával állandó, modern épület állana elő, beleillő a végleges megoldásba. S ha a boltokért járó bért külön számitásba veszem, ugy kétségtelen, hogy az új épület bolthelyiségei, mert az új épületben több is van, kényelmesebb is — azt a hivatalos helyiség-kevesbletet boltbér-jövedelmük által kétszerezetten is kompenzálják — ugy, hogy még akkor is előnyösebb a financziális kulcs, ha az új épitkezés egy évvel is tovább tartana, semmint az átalakitás, mely egészében keresztülvive, nézetem szerint 1½ évet mégis felemésztene, a mely idő alatt a boltbérekről le kell mondani, holott az új épitkezésnél az csaknem teljességében megmaradna.

Felépithető lenne tehát az első pavillon 2—2½ év alatt, a második további 2—2½ év alatt, a városház 3-ik része további 3 év, a 4-ik része is 3 év alatt, végre az 5-ik része, a díszépület 5—6 év alatt ugy, hogy 15—20 év multával az új városház befejeztetnék. Évenkint tehát csak 530.000 koronát kellene előirányozni a városháza épitésére.

Ez a tervem tehát egészen teljesiti a főváros hatósága részéről annak idejében hangoztatott kivánságokat. Elfogadásával és megállapitásával a hatóság a szituálás kérdését, a szabályozás megoldását tervszerűleg biztositaná s noha észrevételeztetett, hogy a városház ez idoma a tervező kezét megköti, e kifogást alaposnak el nem ismerhetem, mert a városház tulajdonképi tervének megtervezésére a tervező épitészeknek teljes mértékben van szabad keze; az vele egy cseppet sincs jobban megkötve, mint bármely más határozott alaprajzi alakkal, sőt sokkal kevésbé, mint teszem: oly irreguláris alakkal (hatszöggel), mint azt a szóban volt terv telekalakjával elénk tárja.

Az általam tervezett városháza alaprajzi elrendezésére vonatkozólag még csak annyit legyen szabad fölhoznom, hogy ama elhelyező elveket kivántam benne érvényesiteni, a mely elvek szerint különösen Párisban épitenek. A középületek legtöbbjénél találjuk a »Cour d'honneurt«. A jelen világkiállitás egész elrendezése e csoportositás elvén alapul.

Ennek következtében arra vagyok bátor utalni, hogy a Magyar mérnök- és épitész-egylet egyik választmányi ülésében azt a határozatot hozta, hogy az egyesület megkeresi a székesfőváros hatóságát sürgősen az iránt, hogy állapitsák meg mindenekelőtt a városháza mikénti elhelyezését és a

környék szabályozási tervét, tüzze ki pontosan a városház terjedelmét s helyiség igényeit s ekkor az ideiglenes költekezés helyett csak ama munkálatokba menjen bele, a melyek a végleges városház ügyét biztositják.

Bátorkodom a t. egyetemes szakosztályi ülésnek azt proponálni, hogy a Magyar mérnök- és épitész-egylet e határozatát tegye magáévá, azaz határozza el, hogy az Országos Iparegyesület sürgős beadványban a városi hatósághoz, a Magyar mérnök- és épitész-egylet fenti propozicziójához hozzájárul.

Mert a végleges állapotra való tekintettel és czélzattal lehet csak haladni okszerűen és józan takarékossággal.

Csakis az volna szerintem az egyedüli helyes ut, a melyet a főváros hatósága követhet, ha azt akarja, hogy Budapest városházának kérdése véglegesen és okszerűen megoldassék; ha azt akarja, hogy maradandó alkotásra, czéltudatos műveletbe fektesse be pénzvagyonát: ha az eddigi rapszódikus s pillanatnyi elhatározás gyakorlása helyett magasabb álláspontra kiván helyezkedni, nagyobbszabású, előrelátó politikát: a napról-napra való tengődés helyébe tenni.

A budai körutak rendezése.

Az Országos Iparegyesület együttes ülésén *Palóczi* Antal épitésztanár nagyérdekű előadást tartott arról a kérdésről, *hogyan kellett volna és hogyan kell még megépiteni az Attila-körútat?*

Az illusztris előadó, a kinek a városépités terén szerzett érdemei eléggé ismeretesek, bevezetésképen elmondta, hogy egy épitési esetből kifolyólag a fővárosi mérnöki hivatal az Attila-körút 10^0-nyi elégtelen szélességű útvonalat $12-13^0$-nyira inditványozza kiszélesiteni. Azt az inditványt a középitési bizottság 10 szóval 9 ellen mellőzte. E határozat általános reszensust keltvén a polgárok közt, a fővárosi közmunkák tanácsa azzal kivánt eleget tenni a közóhajnak, hogy az Árok-utczát 6 ölről 8 ölre szélesiti. Félrendszabály a mérnöki hivatal inditványa, de még ennél is felemásabb a közmunkatanácsé.

Egy nagy, széles avenue-t soha sem képes helyettesiteni még annyi egymás mellé helyezett szűk utcza.

Pedig itt e helyen nagyvárosi jelleget, a királyi palotának — a magyar fejedelem rezidencziájának — méltó környezetet kell feltétlenül megteremtenünk.

Palóczi már 15 évvel ezelőtt kidolgozott s az Iparegyesületnek bemutatott egy az egész környéket felölelő szabályozó tervet, melynek pompás 30 m. széles útvonala a kerepesi-út, Kossuth Lajos-utcza jobbparti folytatásaként a Gellérthegy, Naphegy és a Várhegy által képezett völgyben haladt volna. Egy ily nagyszerű útvonal szükségességét a tervező már akkor látta, be is mutatta akkor készitett tervét, mely, ha megvalósult volna idejében, ma semmiféle nehézséggel nem állanánk szemben. Palóczi már akkor rámutatott arra, hogy a budai sugár-útnak, illetve úthálózatnak csak az eskütéri-hid képezheti kiinduló pontját. Tervezetének középpontjául tehát ezen — akkor még

csak sejtett — hidat véve, már akkor megalkotta a környéknek még ma is legpraktikusabb s legművészibb szabályozását.

A város épitő hatóságai azonban szuverén ignorálással tértek el e nagyszerű terv fölött s fatális nyugalommal megkezdték kishitű tervük végrehajtását.

Pedig akkor még kis költséggel nemcsak ezt a hatalmas útvonalat, hanem annak zeg-zugos környékét is rendezni lehetett volna.

Hisz a ki látni tud, annak már akkor látnia kellett, hogy a főváros legsürübb városrészeiből csak ezen útvonal létesithet direkt összeköttetést a város természeti szépségekkel bőven megáldott üdülőhelyeire, a budai hegyekbe, ép úgy, mint az Andrássy-út a városliget felé.

Természetes, hogy ezen útvonalat meg kell csinálni, ha nem ma, hát holnap, de meg kell lennie. Persze, ma már tetemesebb költségekkel, melyek azonban, mint tervező igen helyesen kifejti, ügyes beosztással nemcsak hogy megtérülnének, hanem talán még hoználnak is valamit.

Épen a költségekre való tekintettel redukálta tehát — a 15 év előtt inditványozott 30 méter szélességet -- 26 méterre. A kihasitandó útvonal, enyhe hajlással, körülbelül az Árok-utcza irányát követi s a hidfő előtt emelt új bérházon kivül nagyobb épületet nem talál csaknem kilométernyi hosszában

Ma még tehát aránylag csekély költséggel lehetne e tervet végrehajtani, mindenesetre kevesebbe kerülne a felolvasó tervei szerinti rendezés, mint az Attila-körút és az Árok-utcza czéltalan kiszélesitése. A tervező számitása szerint az áttörésnél az úttól jobbra és balra még annyi terület volna megváltandó, hogy az útnak újabb, modern beépitése lehetségessé váljék.

Ennek összes költsége körülbelül 4 és fél millió koronát tenne, mely összeg azonban — az út melletti telkek eladása által — megtérülne, sőt még szép nyereséggel is járhatna e müvelet. Fináncziális szempontból is helyesebb tehát a felolvasó terve.

Végül még felhozza azt, hogy balparti szép útainkat (Váczi-körút, Rákóczi-út, Üllői-út) elődeinknek köszönjük s nékik ezért hálával tartozunk. Nekünk viszont kötelességünk a jövő nemzedékről gondoskodni s a Dunajobbparti városrészt, melyet most kell a nagyváros attributumaival megalkotnunk, oly állapotban kell reájuk hagynunk, hogy a mulasztásért szemrehányás bennünket ne érjen.

A rendkivül érdekes és aktuális, tanulságokban gazdag előadást a hallgatóság nagy figyelemmel és élénk tetszésnyilvánitásokkal kisérte, végrehajtó-bizottságunk pedig az előadásban lefektetett konkrét javaslatokat az illetékes hatóságok figyelmébe ajánlotta.

S nem eredménytelenül.

Úgy, miként *Palóczi* Antal a Tabán szabályozását 1892-ben tervkisérettel felvetette, úgy kerül ez most csakugyan foganatosi-

tásra. Ezen felolvasás alkalmával bemutatott tervét ugyanis *Palóczi* Antal bemutatta dr. *Bárczy* István polgármesternek, a ki azonnal átlátta nagy horderejét és lelkesen vette pártfogásába is; sőt kitartó fáradozásával odáig vitte az ügyet, hogy a Tabán rendezése ma napirenden van. Az átalakitás költségei 24 millióval vannak preliminálva, a telkek ujbóli értékesitését ebből levonva, közel 7 millió koronát tenne a fond perdu.

A nagyszabású művelet valószinüleg még ez év folyamán indul meg s dicsőségére fog válni úgy az eszme felvetőjének, mint különösen dr. *Bárczy* István polgármester működésének.

Egyesületünkben szülemlett meg az eszme, a mi propagálásunk vitte diadalra *Palóczi* tagtársunk ideáit.

Budapest ujabb kerületi beosztása.

Palóczi Antal tagtársunk a főváros ujabb kerületi beosztásával is foglalkozott Egyesületünkben s erre nézve kellő megokolás után a következő konkrét javaslatokat terjesztette elő:

A legtermészetesebb és legegyszerűbb módja egy ujabb felosztásnak az, hogy a főutakkal adott helyi szituácziót vesszük irányadóul a kerületek felosztásánál.

De ez nem elég. Jogos kifogás alá eshetik az, hogy a székesfőváros legjelentősb városrésze, a tulajdonképeni gócz- és jegeczedő pontot képező belváros, ma a kerületi sorrendben csak IV-ik helyre van téve. Viszont fontos az is, hogy uralkodói székhelylyel biró fővárosnak legélén kell állania az uralkodó palotájának, illetőleg azon városrésznek, a melyben a székpalota van elhelyezve.

A belváros területe csak 72 *ha.* Általában elismerik, hogy nem elég nagy a megnövekedett székesfővároshoz arányitva. Keresték kibővitését azzal, hogy a Lipótváros belső részét vele egyesitsék. E művelettel egyrészt helyes sorrendet még sem lehetne alkotni a kerületi felosztásban, de másrészt nem származna belőle semmi előny arra nézve, hogy Budapestnek egységes városjellege érvényre jusson.

Más modot találok követendőnek:

Kibővitem ugyanis a belvárost a jobbparton álló királyi palotával és közvetlen környezetével és ekkor a Duna jobb- és balpartján egyaránt elterülő egységes székesfővárosnak I. kerületéül iktathatom be és állithatom oda.

Nem tekinthetem a Dunafolyamot oly akadálynak, mely ennek az arrondálásnak útját állná. Mert itt a Duna három helyen van áthidalva, tehát a kerület két részét három állandó úttest kötné össze, a melyeken társaskocsi és villamos vasút közvetitené a forgalmat. Idővel pedig, mint bizton hiszem — s azt e felosztással is elősegithetni — a hidvám eltörlése is be fog következni, nem lehet tehát semmi aggodalom a tagoltság miatt.

Ellenben más nagy momentum nyerne ezzel kifejezést. Kidomboritanák vele a székesfőváros egységét, azt, hogy Budapest egy város és székvárosi jellege állandósitva és változhatatlanná volna téve azzal, hogy az egységes Budapestnek legelső és központos kerületében egyrészt ott volna környe-

zetének kellő kiképzésével a királyi palota — mint az ország első épülete — és a város székháza, mint a székesfőváros első palotája.

Ujabb felosztási inditványom sarkpontja az I. kerület ilyetén kiképzésén nyugszik. Itt indultam ki s innen veszem azután a kerületi felosztásokat azon értelemben, a hogy azt elébb jeleztem, t. i. a mai főutakkal adott helyi szituácziónak szemmeltartásával.

Az I. kerület határvonalait képeznék egyrészt a belső körút, a Fürdő-utcza s a Lánczhiddal kijelölt irány a Várhegyen át, visszazárva a budai belső körúttal. Nem volna azonban semmi nehézség, vagy elvi akadály esetleg a Gellérthegy keleti részét az ormán elhelyezendő nemzeti emlékművel is e felosztás keretébe belevonni. Ez inkább attól a kérdéstől függ, hogy hány kerületre kivánjuk a várost felosztani, illetve a leendő nagyváros számára biztositani.

Irányadóul a számra nézve a szituáczió egyrészt, másrészt az a kivánság fog szolgálni, hogy az egyes kerületek lehetőleg zárt, kerekded alakot nyerjenek. Azok terjedelme tekintetében pedig föl lehetne állitani azt az aránykulcsot, hogy a belső, tehát a sűrűbben beépitett és igy népesebb városrészek kisebb területűek legyenek, semmint a külsőbb gyűrűkhöz tartozók, a melyek részére a sűrű beépités sem nem kivánatos, sem nem helyénvaló, kivált oly rengeteg kiterjedéssel biró városnál, mint a minő Budapest. Többszörös kisérletezés és összehasonlitás után összesen 19 kerületben állapodtam meg a magam részéről s noha a külsőbb kerületek közül egyelőre két-két kerületet egy adminisztrácziós hatóság alá lehetne rendelni, azok műszaki városépitő ügyeit már azon czélzattal kellene intézni, hogy a szétválasztást idővel bármikor egyszerűen foganatositani lehessen.

Tekintve azt, hogy a terjedelemre nézve sokkal kisebb (mintegy 7.000 *ha*-nyi) Páris 20 arrondissementra van osztva, a szintén kisebb területű (18.000 *ha*-nyi) Nagy-Bécs 19 kerületet tartalmaz, inkább kevésnek, semmint soknak kell tekinteni az általam felvett 19-es számot.

Megjelölöm tehát az általam kontemplált kerületeket. Az I-ső kerület a bal- és jobbparti belső körúttól, a Fürdő-utcza, a Lánczhid és ennek vonalával haladó határral volna alkotva. A következő kerületi övezetnek a Nagy-körút a balparton, a budai külső körút a jobbparton képezné a határát.

A II. kerület volna tehát a Lipótváros és Terézváros ama részei, a melyek a Nagy-körúttól belül esnek. Esetleg az Erzsébet-súgárút jelölhetné itt a határt.

A III. kerület az Erzsébet-, József- és Ferenczvárosoknak a Nagy-körút és a belső körút között fekvő részei.

A IV. kerület a jobbparti városban: a Lágymányos, a Gellért- és Naphegy vidékei a budai belső körúttól képezett határban.

Az V. kerület folytatná és zárná az első gyűrűt az I. és IV. kerületektől északra egész a Margithidig terjedőleg, a Városmajorral és Rézmáldűlővel magába foglalva a Várnak felsőrészét és a Vizivárost. A jobbparti városnak ez a városrésze lévén a legsűrűbben beépitve és lakva, közlekedésének és forgalmának czéljából már ma is rászorult arra, hogy állandó hiddal köttessék össze az átelleni kerülettel, még pedig közvetetlen az új országház mellett.

A következő VI., VII. és VIII. kerületeket a Nagykörút és a Hungária-

körút képezte gyűrűben a Podmaniczky-uteza, a Kerepesi-, illetve Üllei-utak határolják. Ritkább népesedési és beépitési viszonyai folytán ezek már jóval nagyobb területűek lehetnek az első gyűrűben fekvőkhöz képest.

A IX. kerület az Üllei-út és a Duna között már egész a város határáig terjedhetne.

Ez övezetben ugy a Boráros-téri hidra, valamint a Margitsziget felső csúcsán elhelyezendő újabb hidra leend szükség.

A X. kerület a Csepel-sziget felső csúcsán létesiteni czélzott kikötőterületnek a fővároshoz való csatolásával a budai Kelenföldet a Déli vaspályáig, illetve a Budaörsi-útig foglalná magában.

Ujabb hidnak a szükségessége idővel itt is be fog állani.

A XI., XII. és XIII. kerületek a főváros hegyvidéke és e miatt csaknem kizárólag nyaralóterületekül szerepelnének.

A XIV. kerület folytatja a sorrendet részben sík, részben hegyes-völgyes terrénummal, épugy a XV., mely ettől északra fekszik és a székesfővárosnak legfelsőbben fekvő kerületét képezné. Kár volt, hogy az itt létesitett vasuti hid nem épittetett meg egyuttal közuti hidnak.

A Hungária-körúton túl a határig terjedő gyűrűben követik egymást sorrendben a XVI., XVII., XVIII. és végre a XIX. kerületek.

Mindenik kerekded, kompakt alak és idom, a melynek súlypontja önként kinálkozik, a honnan kiindulólag a városrész telepedését intézni és azt előnyösen és czélszerűen berendezni lehet. Ezzel minden egyes városrész számára sokkal homogénebb viszonyok honosulnak és honosittatnának meg, beépitési viszonyai is megegyezőbbek lesznek és emiatt azok adminisztrálása is jóval egyszerűsittetnék, nem tekintve, hogy nagyfokú időkimélés, költség- és fáradtságmegtakaritás a lakosság részére az, ha a helyi hatóságtól csak csekély távolságok választják el.

Javaslatom értelmében Budapest jobbparti városrésze tehát 3 kerület helyett 8-ra lenne osztva, a balparti város 7 kerület helyett 11-re, összesen 19-re.

Tekintve, hogy a jobbparti város a ritkábban beépitett része Budapestnek s terrén alkatának megfelelően jobbára nyaraló czélnak fog szolgálni ezután is, a kerületek terjedelme arányba van állitva azok számával.

Átmenetileg pedig, mint emlitettem, ugy lehetne gondoskodni, hogy a 3-ik gyűrűben fekvő külső kerületek közül kettő-kettő egyelőre egy elöljáróság alá helyeztetnék. Egyesitve lenne tehát közigazgatásilag és ideiglenes jelleggel a X. és XI., a XII. és XIII., a XIV. és XV., a XVI. és XVII. és végre a XVIII. és XIX. kerület, de ugy, hogy azok műszaki, városépitő ügyei és berendezései arra való czélzattal intéztessenek és vezettessenek, hogy a majdani szétválasztásnak misem állja útját.

Ez átmeneti stádiumban tehát 14 kerület nyerne külön közigazgatási hatóságot. Miután azonban az egyes kerületek jóval kisebbek a maiaknál, beépitési, népesedési és társadalmi viszonyai is inkább megegyezőbbek lennének, mindenesetre kevesebb dolgot adnának a közigazgatási hatóságnak. S ennélfogva a személyi és dologi kiadások valószinüleg bizonyos megtakaritással járnának ugy, hogy a 14 kerület adminisztrálásának összköltségei semmiesetre sem szaporodnának a kerületszámnak megfelelő arányban.

De ha nem lenne is ugy, a vélemény, hogy Budapest kerületi felosztása módositásra szorul, mind erősebben és hangosabban nyilatkozik. Hogy a

kivánt módositás a kerületek szaporodásával is fog járni, az több mint bizonyos. Már az okból is kivánják a kerületek szaporitását, hogy Budapest több országgyülési képviselőt küldhessen a parlamentbe. Hogy e követelés jogos, ez iránt alig van véleménykülönbség; s a székesfőváros joggal tarthat arra számot népességénél, magasabb intelligencziájánál fogva is.

E javaslatokat lehető érvényesités végett a székesfőváros vezető közegeinek figyelmébe ajánlottuk.

Állandó kiállitási csarnok.

E kérdésben is *Palóczi* Antalt illeti a kezdeményezés érdeme. Már 1882-ben tette az inditványt, hogy *állandó kiállitási területet* alkossunk meg Budapesten; oly elegendő nagyságú területet biztositsunk mindenkori kiállitások czéljaira, a mely közel is feküdjék a főváros szivéhez (közelebb, mint a városliget) s a hol azután szó lehessen arról, hogy állandó kiállitási palotát is emelhessünk. Erre a czélra a Keleti pályaudvar és a Kerepesi temető közötti területet ajánlotta és ennek rendezésére nézve érdekes tervet dolgozott ki. Ez a terv tudvalevőleg nem valósult meg; a kiszemelt területeket beépitették. Az eszme azonban nem pihent meg egészen.

1910-ben ujabb előadást tartott erről, a melyben tüzetesen szemügyre véve Budapest térképét, a kiállitások tarthatására esetleg kinálkozó területeket s a hol végkonkluzióképp oda jutott vissza, arra az inditványra, mely szerint 1891-ben *állandó kiállitási területül* berendezni a *Lágymányost*, illetve annak az összekötő vasuttól éjszakra fekvő és a Budafoki-úttal határolt területet ajánlotta. Ide inditványozta tenni az *állandó kiállitási csarnok* épületét, a mely eszméhez immár minden tényező és érdekképviselet hozzá is járult. (Az erre vonatkozó előterjesztést, illetve javaslatot »Kiállitási ügyek« czímű fejezetünkben ismertettük.)

A fővárosi nyaralóközönség igényeinek kielégitése.

Évek óta sajnálattal látjuk, hogy a főváros közönsége a nyári hónapokat rendszerint a fővároson kivül tölti, mert itt hiába keresne igényeinek megfelelő, olcsó nyaraló-telepeket. Ez a nyári hónapokra kiterjedő, de évenkint rendszeresen ismétlődő, sőt évről-évre nagyobb mérveket öltő kivándorlás *a főváros iparának és kereskedelmének rendkivül érzékeny megkárosodásával* jár, a mi annál nagyobb abszurdum, mert tudvalevő, hogy egyrészt a főváros körül nyaraló közönség bizony meglehetősen szűkölködik a nyaralás igazi kellemeiben, másrészt pedig jórészt kiaknázatlanul hevernek a budai hegyek, melyek mintegy önként kinálkoznak a lehető legpompásabb nyaralótelepek létesitésére.

Ez birta rá *Gelléri* Mórt, Egyesületünk igazgatóját, hogy e visszás állapotok megszüntetése, főleg pedig a főváros ipara és keres-

kedelmi forgalmának hathatós emelése érdekében a következő inditványt terjeszsze a főváros közgyülése elé:

Alig van nagy város Közép-Európában, melynek nyári tartózkodásra olyan kiválóan alkalmas környéke volna, mint Budapestnek, melynek budai részei, a Gellérthegy, Sashegy, Istenhegy, Orbánhegy, Mártonhegy, a Zugliget, budakeszi-út, Hüvösvölgy, Hidegkút, Lipótmező, Rózsahegy, Szemlőhegy, Városmajor s ezek nagy környéke, továbbá a városliget és népliget környéke mintegy predesztinálva vannak arra, hogy nemcsak a főváros, hanem egyes vidéki nagyvárosok lakosságát is állandó nyári tartózkodásra magukhoz lánczolják.

És mégis azt tapasztaljuk, hogy a főváros lakosságából — nem számitva azokat, a kik külföldi, vagy hazai gyógyfürdőket és üdülőhelyeket keresnek föl — évenkint legalább 25.000-re tehető ama családok száma, melyek a főváros közelében majdnem erőszakosan létesitett úgynevezett nyaralótelepeken kénytelenek a nyarat eltölteni, nélkülözvén a kellő kényelmet s az igazi nyugodt nyaralás élvezetét. Hiszen a fővárosiak által legjobban látogatott telepekre az urak késő este másfél óráig is utaznak, hogy kiválasztott nyaralóhelyükön töltsék az éjszakát és kora reggel onnan ugyanannyit utaznak vissza, hogy ismét üzletükben vagy hivatalukban lehessenek.

Ha fölteszszük, hogy ez a 25.000 család átlag három taggal bir és hozzávetőleg minden családtag szükséglete — nem is számitva az ide-oda utazás nem jelentéktelen költségeit — a lakással együtt hozzávetőleg napi 4 koronát tesz, akkor azzal a ténynyel állunk szemben, hogy a főváros nyaralóközönsége kénytelen évenkint harmincz millió koronát elvonni a főváros iparától és a kereskedelmétől.

Ezt a horribilis összeget pedig bizony érdemes volna a főváros ipara, kereskedelme és forgalma számára évről-évre, szukczesszive visszahóditani, mert ezáltal az iparosoknak és kereskedőknek nemcsak jövedelmeit, hanem adózó képességét is fokozzuk s a főváros fölvirágzását lépésről-lépésre jelentékenyen előmozdithatnók.

A budai oldal természeti szépségekben páratlan része, továbbá a városliget és a népliget környéke nyaraló telepekül önként kinálkoznak.

Első sorban jó és olcsó lakásokra van szükség a közönség oly rétegei számára, melyek ilyenekre évenkint legfeljebb 250—500 koronát költhetnek; e lakások azután ne legyenek egy helyen összezsufolva, hanem kellőképpen elosztva és lehetőleg oly arányok szerint létesitve, hogy azok egy részét az alkalmazottak és munkások is igénybe vehessék, miként erre sok nagy városban már utánzásra méltó példákkal találkozunk. A második sarkalatos föltétel, hogy a lakásokhoz vezető közlekedési és forgalmi vonalak jók, elegendők és olcsók legyenek, mindenfelé elágazzanak és a telepeket is összekössék egymással. Harmadszor pedig szükséges volna intézkedés az iránt,

hogy a jó és olcsó élelmiszereket minden pontról előnyösen meg lehessen közeliteni. Végül negyedsorban a nyaralótelepek közönségének megfelelő szórakoztatására is lehetne különféle intézkedéseket létesiteni és megfelelő fürdőkről is gondoskodni.

A kérdés fontosságának tüzetes megvilágitására és megoldásának számos részletére itt kiterjeszkedni ezuttal még fölösleges volna; miért is egyelőre csak általánosságban terjesztem elő következő inditványomat:

Utasitsa a t. közgyülés a tanácsot, hogy az érdekelt körök és tényezők meghallgatása után tanulmányozza a budai és esetleg pesti részekben a középmódú és szerényebb viszonyok között élő lakosság számára létesitendő nyaralótelepek ügyét és tegyen a közgyülésnek legkésőbb hat hónapon belül jelentést arról, miként lehetne esetleg állami és hatósági támogatással, valamint a közlekedési vállalatok, esetleg a nagy vasutak támogatásával a kérdést a főváros közönségére nézve legkedvezőbben megoldani.

A midőn még figyelmébe ajánlom a tekintetes közgyülésnek, hogy e kérdés megoldásának helyes mederbe terelése magára a fővárosra közvetlen és közvetve rendkivüli erkölcsi és anyagi haszonnal jár, különösen hangsulyozom azt, hogy helyesebb, praktikusabb volna *az idegenforgalom* távoli délibábjának mesterséges eszközökkel való üzése helyett odatörekedni, *hogy a fővárosiakat ne üzzék idegenbe s igy a fővárosiakkal ne emeljük idegen vidékek forgalmát, hanem tartsuk meg őket lehetőleg egészen a fővárosnak.*

Az eszme általános rokonszenvvel találkozott; a főváros intézői azonban nem nagyon sietnek annak fölkarolásával s igy az inditvány hivatalos elintézése nagyon lassan halad előre.

Budapest lakásviszonyai.

Palóczi Antal e fontos kérdéssel is foglalkozott Egyesületünk kebelében. A fővárosi statisztikai hivatal kiadványai alapján ugyanis összeállitotta a következő adatokat:

Budapesten volt 1901. évben 144.100 lakás, összesen 250.000 szobával; az ezekben elhelyezett lakosság 700.000 lelket számitott. Az összes lakásokból az 1 szobás lakás 58·8 százalékot, azaz 85.000 lakást tesz; 2 szobás lakás 23·9 százalékot, azaz 34·500 lakást tesz; 3 szobás lakás 10·0 százalékot, azaz 14.400 lakást tesz; 4—5 szobás lakás 6·0 százalékot, azaz 8.600 lakást tesz; 6 és több szobás 1·3 százalékot, azaz 1.600 lakást tesz.

Látnivaló, hogy Budapesten az egyszobás lakás túlnyomó számban van meg; s e legkisebb lakások száma jóval több az összes lakások felénél. Továbbá, hogy a három és ezen fölüli szobaszámmal biró lakások csak 17·3 százalékát teszik az összes lakásoknak. Egybe hasonlitva ezeket az adatokat az ausztriai nagy városok viszonyaival, a következő szomorú párhuzam áll előttünk:

Budapest. Egyszobás lakás 58·8, kétszobás lakás 23·9, három—ötszobás lakás 16·0, hat és több szobás lakás 1·3.

Bécs. Egyszobás lakás 3·1, kétszobás lakás 22·9, három—ötszobás lakás 54·0, hat és több szobás lakás 19·1.

Grácz. Egyszobás lakás 10·9, kétszobás lakás 24·9, három—ötszobás lakás 40·4, hat és több szobás lakás 23·8.

Trieszt. Egyszobás lakás 6·9, kétszobás lakás 26·7, három—ötszobás lakás 41·8, hat és több szobás lakás 24·6.

Prága. Egyszobás lakás 11·6, kétszobás lakás 31·5, három—ötszobás lakás 37·4, hat és több szobás lakás 19·5.

Brünn. Egyszobás lakás 3·1, kétszobás lakás 35·9, három—ötszobás lakás 41·8, hat és több szobás lakás 19·2.

Lemberg. Egyszobás lakás 29·9, kétszobás lakás 22·8, három—ötszobás lakás 33·1, hat és több szobás lakás 14·2.

Krakkó. Egyszobás lakás 25·3, kétszobás lakás 23·9, három—ötszobás lakás 29·3, hat és több szobás lakás 21·5.

Ha nézzük, hogy ezen lakásokban miképp oszlik el Budapest népessége:

az egyszobás lakásokban találunk 365.000 lakót. A kétszobás lakásokban találunk 180.000 lakót. Összesen tehát 545.000 lakója Budapestnek egy- és kétszobás lakásban kénytelen meghuzódni.

A háromszobás lakásban találunk 77.000 lakót, a négy—ötszobás lakásban találunk 56.000 lakót, a hat és több szobás lakásban találunk 15.000 lakót s összesen csak 148.000 lakó van Budapesten, ki három és több szobás lakásban lakik. Az egyszobás lakásokban átlag 4·3 egyén esik egy szobára. A kétszobás lakásokban is még 2·6 egyén jut egy-egy szobára s a lakosság e sürüségi foka csak a három és több szobás lakásoknál száll alá 1·8—1·2-re.

Előadó ez adatok nyomán a következő konkluzióra jutott:

Budapest lakosságának 34·1 százaléka, azaz egyharmada van kedvező lakásviszonyok közt, mig 65·9 százaléka a lakosságnak kedvezőtlen viszonyok között, sőt ennek nagyobb része egyenesen közegészségellenes módon kénytelen lakni.

És ez állapotok nem mai keletüek, hanem húsz év óta szinte állandóak, változatlanul kedvezőtlenek.

Hát lehet-e helyes irányunak mondani városépitő gondviselésünket, ha daczára a lázas épitőtevékenységnek, azok a lakásviszonyok javitására még a legcsekélyebb befolyással sem birtak. Ha több mint egymilliárdnyi költséggel – ennyit épitett be a magánépitkező tevékenység lakóházakba a főváros egyesitése óta — csak azt tudtuk elérni, hogy a lakásviszonyok változatlanul rosszak. Szégyenletesek és európai nagyvároshoz nem illőek . . .

És mégsem akarják elhinni, hogy a városépitésünk végzetes tévedésű utakon jár, épitésügyi szabályzatunk elavult, rossz s e kettő

együtthatásának nagy része van abban, hogy lakásmizériánkon eddig nem volt segitség.

A német lakástörvény intézkedik róla, hogy a városépités és szabályozás a lakásügyet fejlesztően foganatosittassék.

Épitő hatóságunk meg beépitette a kültelkeket oly házakkal, a melyek oda nem valók s idézett elő velük oly lakásviszonyokat, a melyeket a statisztikai hivatal is kénytelen a legrosszabbaknak minősiteni.

Ez a kezdeményezés is közrehatott arra, hogy a főváros lakásépitési politikája kialakuljon és kedvezőbb irányok felé törekedjék, a miről tudvalevőleg a legutóbbi évek eseményei örvendetes eredmény gyanánt jelentkeznek.

Az Andrássy-út meghosszabbitása.

Egyesületünk igazgatója a főváros közgyülése elé a következő ipari szempontból is közérdekű inditványt terjesztette:

A főváros egyik legszebb útja az Andrássy-út és ennek különösen második része, mely villákkal van benépesitve. Sajnálattal tapasztaljuk azonban, hogy az utolsó időben az Andrássy-útnak ebben a részében bizonyos túlzsúfoltság jelentkezik. Minden kis területet beépitenek és a mely telken azelőtt egy épület állott, most már három nehezedik egymásra, a minek az a következménye, hogy sok az épület, kevés a szabad, a zöld terület, sőt lassanként a villaszerű jelleg is elmarad és az újabb épületek már veszedelmesen hasonlitanak a bérházakhoz.

Ugyanez a jelenség mutatkozik az Andrássy-utat körülvevő mellék-utczákban, melyek eredetileg szintén kizárólag villaszerű épületek létesitésére voltak szánva.

Ennek a jelenségnek kétségtelenül az az oka, hogy a főváros közönségének mindinkább tekintélyes része szeretne e gyönyörű úton, vagy annak környékén lakni és a túlzsúfolt bérkaszárnyákból a szabad levegőre menekülni.

Ezt a helyes és méltánylást érdemlő törekvést két kézzel kellene a fővárosnak kiaknáznia. Először azért, mert az úgynevezett bérkaszárnyáknak ezzel nem ártunk, mivel még mindig lakásszükségben szenvedünk, a mit az állandóan napirenden levő lakásuzsora és az ennek orvoslására tett legujabb kezdeményezések legjobban igazolnak. Másodszor pedig örülnünk kellene, ha minél több alkalom nyilnék a fővárosi villák czéltudatos szaporitása révén a nyaraló közönségnek az itthon való tartózkodásra kellő és kedvező alkalmat nyujtani. Harmadsorban pedig alkalmat kellene nyujtanunk azoknak is, a kik nincsenek abban a módban, hogy villát épittessenek, arra, hogy ilyen villaszerű épületeket részben vagy egészben kibérelhessenek.

Az Andrássy-út meghosszabbitásával ennek a törekvésnek érvényesülésére kellő mód és alkalom nyilnék, a mennyiben az Andrássy-

utat a városligeti tó fölött emelkedő hid axisának irányában a Hermina-úton túl, a városliget külső területén végig folytatni kellene ugyanazon arányban, mint a mily arányban az Andrássy-út a köröndtől kezdődőleg épitve van.

Ez természetesen a földalatti vasut meghosszabbitását is maga után vonná, a mi a külső területnek gyors kiépitését és egész környékének villaszerű városrészszé való gyors átalakulását rövid idő alatt biztosithatná.

Ennek a tervnek pénzügyi előnyei is szembeötlők, de kétségtelen az is, hogy megvalósitása révén nemcsak városrendezési és közegészségi szempontból biztosithatnánk igen jelentékeny előnyöket, hanem hogy *a fővárosi épitő- és lakberendezőipar évek hosszú során át hálás és örvendetes foglalkozáshoz is juthatna.*

Ez életrevaló tervnek részletes és számszerű adatokkal való támogatása helyett egyszerűen azt inditványozom, utasitsa a közgyülés a tanács útján a fővárosi mérnöki hivatalt arra, hogy az Andrássy-út meghosszabbitásának kérdését tanulmány tárgyává tegye s hogy ennek keresztülvitelére vonatkozó javaslatait záros határidő alatt a közgyülés elé terjeszsze.

Az inditványt a sajtó elég rokonszenvesen fogadta; a közgyülés a szokásos módon kiadta a tanácsnak és a szakközegeknek. Nem lehetetlen, hogy évek multán rákerül a sor annak érdemleges tárgyalására.

A Margitsziget jövője.

Gelléri Mór, Egyesületünk igazgatója, tüzetesen foglalkozván ezzel a kérdéssel, arra vonatkozó memoárjait a következőkben foglalta össze:

Hogy a Margitsziget milyen kincse a fővárosnak, ezt nem kell ujból konstatálni. Egy nagy darab nyers gyémánt, melyet azonban csiszolni érdemes és hozzáméltó foglalatáról gondoskodni. Töméntelen czikk, tárcza és könyv, külföldi és belföldi dicshimnuszok átvitték ezt a köztudatba. És ezzel kapcsolatban mindenki, a ki látta és élvezte a a sziget természetadta szépségeit, rögtön tisztában volt magával az iránt, hogy ezt a szigetet mai elhagyatottságából kimenteni és a modern haladás szellemében fruktifikálni igazán érdemes föladat. Csak a »hogyan« kérdése maradt nyitva. Legalább félig nyitva. Mert kisebb-nagyobb javaslatok voltak és vannak bőviben. Hogy a lóvasutat villamossá kell átalakitani és a fővonallal összekötni, hogy a füvészkertet nem szabad beengedni a szigetre, ez kézen fekvő dolog, hogy a szállodát, fürdőt modernizálni kell, hogy a szunyogokat ki kell lakoltatni, ez is mindennapi és általános kivánság. De nekem az a meggyőződésem, hogy apró-cseprő toldozással-foldozással a sziget nagy jövőjét nem biztositjuk. Ha valahol, ugy itt áll az a tétel, hogy vagy-vagy. Vagy pepecselünk, akkor ugy járunk

vele, mint a kitatarozott régi házakkal, t. i. a czélt csak ideig-óráig érjük el, mert néhány év mulva elérkezik az ujabb tatarozás elkerülhetetlen szükségessége. És a sok apró javitás rengeteg pénzt emészt. Ha azonban ezt a sok pénzt egyszerre merjük és tudjuk áldozni — és ez a másik »vagy« — akkor a Margitszigetet világhirű, keresett és idegenek által is szivesen látogatott helylyé varázsolhatjuk át.

A sok ismert eszméhez, miután közügyről van szó, szivesen hozzájárulok néhány uj javaslattal, vagyis inkább néhány komprimált gondolattal és bocsánatot kérek, ha esetleg — akaratom ellenére és tudtomon kivül — ismert dolgokat is belekevernék eszméim közé, mert az a czél áll előttem, hogy lehetőleg teljes és rendszeres képét adjam annak az ideális perspektivának, mely szemeim előtt lebeg, melyet sokan ma még talán utópiának fognak bélyegezni. De ez se rettent vissza czélomtól, mert tudvalevő, hogy sok utópiából lett már valóság. És a merészebb alkotások, melyekről hasonló esetekben eddig csak Amerikában beszéltek, ma már nálunk sem legendák; ha nem is akczeptáljuk őket azonnal, legalább meghallgatjuk és toleráljuk. Ez nem kerül semmibe. Teljes türelemmel várhatjuk tehát, mig eljön az eszmék föltámadásának és megvalósitásának az ideje.

Azon kezdem, hogy a margitszigeti paradicsom csak akkor felelhet meg igazán a hivatásának, ha állandó publikumot nevelünk köréje. Nyári és téli tartózkodásra alkalmas palotaszerű villákat azonban magára a szigetre — ennek mai szűk terjedelménél fogva — nem alkalmazhatunk. Leghelyesebb volna tehát a körülötte levő két sziget közül az egyiket hozzákapcsolni. A Margitsziget felső részével szemben terül el az óbudai Nagysziget és felső csúcsával szemben áll a régi u. n. Pék- vagy Szunyogsziget, melynek mai hivatalos neve: »Ujpesti kikötő-sziget«. Ez utóbbi jó távol esik a Margitszigettől, de ez nem baj, mert a szigetek két egymással szembenéző csúcsát meg lehetne toldani ugy, a mint kiegészitették és feltöltötték e szigetnek azt a részét, melyhez a Margithidat kapcsolták. Hiszen itt — igaz, hogy nagy költséggel — egész uj területeket nyertünk, nagyterjedelmű és fokozatos fejlesztésre érdemes sporttelepet létesitettünk, strandot képeztünk stb. Ha azonban a kikötő-sziget távolsága akadályt képezne, akkor egészben, vagy jó részében akvirálni kellene az elég közeli Nagyszigetet, mely jóval nagyobb is az előbbinél. (Az előbbinek megvan az az előnye, hogy a vasut is elmegy mellette és igy esetleg vasuti állomást is lehetne rajta a Margitsziget számára létesiteni.) A két szigetet könnyed, lenge hiddal kellene összekötni, melyen a szigeti uj villamos vasut is átvezetne. Az akvirált uj szigetre 100—150 palotaszerű villát kellene épiteni és ezek környékét ellátni mindazzal a kellékkel, a mi a városi házak nélkülözhetetlen kiegészitő része, u. m.: csatornázás, villamos világitás, vásárcsarnok, néhány kereskedés, park stb. Egy ily uj villatelepre annál nagyobb

szükségünk van, mert a városban villákat épiteni már alig lehet, a Margitszigettel való kapcsolat pedig közelségénél fogva is nagy vonzóereje volna e telepnek, melyet a város bármely részéről könnyen lehet majd megközeliteni akár villamoson, akár egy-két uj hajóállomással, akár pedig gyors szükség esetén bérkocsival, vagy autóval. Ha azonban egyik szigetet sem lehetne egyelőre a Margitszigettel állandó kapcsolatba hozni, akkor magát a szigetet kell jelentékenyen megnagyobbitani. Mióta a kotrás tökéletesitése párosult a betonalapozás fejlett technikájával, ez a dolog se lesz nagyon nehéz. És nem lehetetlen, hogy e réven a szigetet kétszeresére lehet megnagyobbitani és igy a villaépületek magán az uj szigeten találhatnak elhelyezést. (Tengerparti városokban nagyon sokszor hóditanak területet a viztől, a Duna sem fog ilyen művelettel hátrányt szenvedni. Sőt!)

A második föladat volna a Margitszigetnek az Ujlakkal szemben eső szegélyének partjait feltölteni, éppen ugy, mint a szigeti hid körüli részen, melyen a sporttelep emelkedik. Ez nemcsak az árvizek ellen védené meg a szigetet, hanem azért is jó volna, mert ujabb, nagy használható területet nyernénk. (Nem kellene-e a sziget-szegély többi részeit is feltölteni, ezt állapitsák meg a műszaki szakértők.) Hogy mire lehetne, sőt kellene az igy ujonnan hóditott területeket fölhasználni, erre alább majd rátérek.

Magán a régi szigeten, a mi a természeti szépségeket illeti, keveset kellene változtatni; legfeljebb több komfortot teremteni a gyaloglóknak, a virágokat kissé modernizálni, felfrissiteni. És miután a füvészkertnek a szigetre helyezése tudtommal már el van ejtve, meg kellene valósitani a pálmaház eszméjét frankfurti mintára, a miben talán a sziget meleg forrásai nagy előnyére válhatnának e vállalkozásnak.

Kiváló gondot kellene forditani néhány egészen uj szálloda épitésére, a modern komfort legmagasabb igényeinek kielégitésével, az abbaziai vagy az osztendei palotaszállók mintájára. A mai régi szállodákat delendam esse censeo. Az uj szállodákkal kapcsolatban modern éttermeket kell berendezni, de nem szabad monopóliumot teremteni egy bérlőnek, hanem tért engedni a szabad versenynek és figyelemmel lenni arra is, hogy a középosztály igényei is megfelelő kielégitést nyerjenek.

A fürdőépületek modern átalakitása, kiegészitése, vagy részleges, esetleg egészen ujjáépitése is szóba kerülhetne. Ezekkel kapcsolatban lehetne egy nagyobbszabású központot létesiteni a szigeten, nemcsak a sziget forrásvizeinek kiaknázására, hanem az összes ismert és átplántálható fürdőmódszerek alkalmazására; át lehetne vezetni az ártézi forrást, be lehetne rendezkedni marienbadi és más hasonló kuráknak (mórfürdők) orvosi felügyelet és ellenőrzés mellett való megtartására, hidegviz-, nap- és légfürdőkre, savókurára, a melyek részben már most is megvannak és minden másra, a mi az igények-

nek megfelel. Sőt a sziget egyik csúcsán, a hol a galamblövészet helyezkedett el (a mely inkább helyén volna Alagon) főleg, ha a csúcsot kiépitik, feltöltik, plage-t is lehetne alkalmazni, ha a part és a mesterségesen létesitendő föveny erre eléggé alkalmasnak bizonyul. Hogy egy tengeri szabadfürdő mennyire emelné a sziget látogatottságát, elevenségét, ezt fölösleges külön hangsulyozni. A veszélyek és egyebek elháritása végett pedig esetleg a fürdésnek szánt Dunarészt el lehetne keriteni a hajók és egyéb vizijáróművek számára fentartott részektől.

A szigeten sok a beteg; a ki néhány évig lakója volt a szigetnek, konstatálni fogja, hogy a beteg utjában van az egészségeseknek és viszont. A világért sem akarok inhumánus lenni, mert én a betegeket szivesen részesitem minden képzelhető előnyben és kedvezésben. És éppen ez vezet arra a gondolatra: nem kellene-e a betegek számára lehetőleg a fürdőteleppel kapcsolatban egy vagy több modern szanatóriumot létesiteni és erre a czélra a sziget egy részét elkeriteni ugy, hogy ez csak a betegeknek volna föntartandó; a mi nem zárná ki azt, hogy azért a lábbadozók a sziget bármely részén sétálhassanak, vagy tolókocsin üdülhessenek. Csak az ő területükre ne engedjük be a lármás idegeneket.

A sziget valamely alkalmas központján létesiteni kellene egy nagyobbszabású Kursaal-t. Nem nevezem magyar nevén, mert a gyógyterem egészen mást jelent. Előttem az ostendei Kursaal mintája lebeg, mely egyike a legszebb hangverseny- és táncztermeknek, a melyet valaha láttam. Itt akár minden este, akár hetenként többször kitünő szinielőadásokat kellene rendezni, a többi estéken hangversenyeket, művészi előadásokat a könnyebb faj kultiválásával (varieté). Sétahangversenyeket különben a szinielőadás után is lehet tartani. A nagytermet persze ugy kell konstruálni, hogy nyári időben a szárnyai kinyithatók legyenek: esetleg a szinház amfiteátrális berendezéséről is lehet beszélni. A nagytermet modern kávéházzal kellene kapcsolatba hozni, a hol az emberek előadás előtt, alatt és után megpihenhetnek, frissitőket kaphassanak és esetleg egy-két pártira is visszavonulhassanak. (Hiszen ez nálunk nagyon fontos.) A nagyteremmel kapcsolatba hozandók a nyugalmas olvasótermek, irószobák és néhány kisebb terem ülések, szűkebb körű hangversenyek számára, stb. Az épület külső részének egyik frontján bazárokat lehetne engedélyezni.

Azon a részen, a melyen a feltöltés következtében uj területeket nyerünk, vagyis az uj part mentén, létesiteni kellene egy nagyobbszabású jégpalotát, melynek rendeltetését talán nem szükséges magyarázni. Egy korcsolyacsarnok a kánikulában elég vonzóerejű lesz a mi közönségünkre. De össze lehetne kapcsolni ezt az alkotást egy állandó kiállitási csarnokkal, melyet évenként egy időleges és egy-egy művészeti vagy más szakkiállitás czéljaira ügyesen lehetne fölhasználni.

És mert a part mentén vagyunk, azt is fel kell émliteni, hogy nálunk a Duna szórakozási szempontból egyáltalán nincs kiaknázva. Egy-egy vendéglőt vagy kávéházat (Café restaurant) érdemes volna a Duna mentén épiteni ugy, hogy annak óriás terraszai a viz fölött emelkedhessenek. Igy a viz hűvösebb légáramlatát, a viz és a budai hegyek élénk panorámáját állandó attrakcziók tárgyaképpen kellő módon ki lehetne aknázni. És a Velenczéből lassan-lassan kiszoruló gondolákat is átvehetné az élénkülő dunai élet, mert a Margitszigetnek ez az uj miliője a gondolák életét és jövőjét biztosithatja maga körül épp ugy, mint a szomszédos és a távoli forgalomban.

És ha már megvannak az uj modern szállodák, a fürdőközpont, a szanatórium, a hangversenyterem, a jégpalota és egyéb hasonlók, talán lehetséges volna a Margitszigetet téli tartózkodásra is berendezni. Nem látom be, miért ne szállhatnának az idegenek télen is épp ugy a margitszigeti szállodákba, mint például egy budai hotelbe; kivált ha vannak, a minthogy sokan vannak olyanok, a kik az elegáns és nyugalmas helyet többre becsülik a zajos czentrumoknál. És télen a különböző gyógykurákat épp ugy lehet folytatni, mint nyáron. Nem lehetne-e például Lahmann-rendszerű kurára is berendezkedni? Vagy más hasonló divatos rendszereket alkalmazni, a melyekért évente milliókkal áldozunk kevésbé elsőrangú külföldi intézeteknek. Általában pedig nem szabad elfelejteni, hogy a Margitszigetet jövőre ugy kell kezelni, mint a mely egy állandó villateleppel, tehát állandó közönséggel kapcsolatban, a melyben tehát az életet az egész éven át fönn kell tartani, kielégitő közuti, továbbá kocsi-, auto- és — ha a Duna nincs befagyva, – propeller-forgalommal. És a mi szűk hangverseny- és bálterem-viszonyaink között nem-e lehetne a ragyogó Cursaal-ban télen hangversenyeket, szinielőadásokat és bálokat rendezni? A hónap bizonyos napjain a Nemzeti-, Vig-, Királyszinház és az Opera, télen is rendezhetnének egy-egy előadást a szigeti törzspublikum számára. A jégpalota termeiben pedig téli kiállitásokat, a sporttelepeken téli játékokat kellene bevezetni. És mindezt olyformán, hogy a sziget ne beléptidíjaiból, hanem attrakczióinak jövedelméből éljen és viruljon. (Zárjel között azonban megjegyzem, hogy a sziget jövedelmezőségére éppenséggel nem helyeznék nagy sulyt. Ez a többi fontos czél mellett az én szemeimben alárendelt dolog).

Mindehhez modernizálni kellene a sziget világitását. Nagy kérdés a füst elháritása. A szigettől jobbra és balra a nagy gyári kémények, a Dunán a hajók kürtőinek füstje első állomásul a szigetet, a másodikul a parlamentet keresi föl. Ma-holnap minden tele lesz korommal és fekete patinával. Nemzetközi nagy pályadíjat kellene kitűzni egy tökéletes füstemésztő készülékre és a diadalmas találmány kötelező használatát elrendelni. A szunyogkérdés talán magától szűnik meg, mihelyt a szigetet kőpart veszi körül. (Ha Brionit nagy áldozatok árán mentesiteni tudták a maláriától, a szigetet csak meg tudják szaba-

ditani a szunyogoktól?) Végre a lárma, mely a szigetet ma még körülzajongja, szintén természetes eszközökkel lesz lecsillapitható ugy, hogy a sziget nyugalmát legfeljebb a belső élet elemi pezsgése fogja kissé fölzavarni, a mi azonban nem lesz baj, hanem előny.

Mérlegeljék a hivatottak: mit lehet az itt fölhozottakból megvalósitani. Az áldozatok nagyságának kérdése ne képezzen akadályt. A sziget is, a közönség is megérdemli ez áldozatokat és talán az ezek révén remélhető élénkebb idegenforgalom is meghozza majd a maga gyümölcseit, nem is szólva arról, hogy a keletkező háztelkek, bérletek és más bevételek révén is megtérülhet a befektetések polgári kamatja, habár — ismétlem — a sziget jövedelmezőségét mellékes dolognak kell tekinteni.

Egy vezérelvet azonban minden intézkedésnél szem előtt kell tartani s ez a sziget értékének és hatalmas vonzóerejének folytonos emelése, a szigetre tóduló közönség kényelmének is igényeinek fokozatos kielégitése és biztositása.

Valaki azt jegyezte meg, hogy ily grandiózus módon átalakitott sziget számára Budapesten még nincs elég nagy és előkelő közönség.

Éppen ez a tévedés.

A mi közönségünk nagyigényű, szereti a szépet és a jót; csak divatba kell hozni valamit, a mi érdemes arra, hogy divatba hozzák. Ezért bizom én igaz hittel és rajongással a Margitsziget nagy jövőjében. Ezért hiszem, hogy érdemes messzemenő áldozatokat hozni ennek a jövőnek a biztositásáért.

*

E javaslatok külön füzetben láttak napvilágot. E füzet megküldetett az összes tényezőknek, melyek e kérdéssel foglalkozni hivatva vannak és a sajtónak is, mely rokonszenvesen foglalkozott vele. Egyes tekintélyes napilapok az egész tervezetet lenyomatták.

Budapest mint kertváros.

Az Országos Magyar Iparművészeti Társulat választmánya *Gelléri* Mór inditványára elhatározta, hogy Budapest házainak és utczáinak virággal való díszítése érdekében a többi érdekelt szakegyesületekkel karöltve mozgalmat indit. A társulat az akczió vezetésére bizottságot alakitott, melynek első ülésén az elnök ismertette az inditványt és konstatálta, hogy a kertészeti egyesület már évek óta munkálkodik ebben az irányban a rendelkezésére álló eszközökkel. A mostani mozgalomnak az a czélja, hogy az illetékes faktorok közös akcziójával az ügynek elhatározó lökést adjanak és a propagandát szélesebb mederben folytassák. Ezért kérték fel az érdekelt szakegyesületeket is a közreműködésre. Az elnök javaslatára a bizottság elhatározta, hogy a mozgalomnak a fővárost és a földmivelésügyi minisztériumot is megnyerni kivánja. Ezért fölkérték *Bárczy* polgár-

mestert és *Ilsemann* kertészeti igazgatót, hogy a bizottság munkájában részt vegyenek. A földmivelésügyi miniszterhez pedig fölterjesztést intézett, hogy magát a bizottságban képviseltesse és az akcziót támogassa. Nagyon fontosnak tartja a bizottság az ügynek a sajtó útján való propagálását s ezért a fővárosi ujságiró-egyesületeket is csatlakozásra kérte fel. Beható tárgyalások után a bizottság abban állapodott meg, hogy állandósitja magát és előadót választott, a ki a határozatok végrehajtásáról gondoskodik. Az akczió irányára és eszközeire nézve a bizottság egyelőre kimondta, hogy mindenekelőtt az állam és a főváros tulajdonát képező középületek, továbbá az előkelő közintézetek házainak virággal való díszítését óhajtja elérni, hogy ezzel a közönségnek jó példát mutasson és vele az ügyet megkedveltesse. A bizottság az illetékes körökkel való közvetlen érintkezés útján óhajtja ezt a szándékát megvalósitani. A propaganda egyik leghatásosabb eszköze gyanánt pedig népszerű modorban megirt ismertető füzetet ad ki, a melyet a lehető legszélesebb körben kiván terjeszteni. Ez a füzet tájékoztatná a közönséget a díszítésre használható növények természetéről, helyes kezeléséről és a művészi díszítés módjairól. Ezenkivül a bizottság megkereste a főváros hatóságait, hogy pályázatok útján — a mint az a külföld nagyobb városaiban szokásos — buzditsa a közönséget a virágdíszítésre, megjutalmazva a szép és olcsó díszítéseket. A főváros ez eszméhez hozzá is járult. Az Iparművészeti Társulat pedig a saját hatáskörében pályázatot irt ki művészi virágtartórácsok és ládák terveire, mig a kertészeti egyesület szintén a maga körében a kertészek és virágtermelők közt versenyeket rendez.

A bizottság határozatainak folytatólagos elintézésére több ülést tartott és az akczió azóta szép fejlődésnek indult.

Budapest iparfejlesztési érdekei.

A fővárosi ipar hanyatlásának okai és emelésének eszközei.

Az 1902. év folyamán legtöbbet foglalkoztatott bennünket a székesfőváros tanácsának az a hozzánk intézett kérdése, hogy ***mik az okai a fővárosi ipar és kereskedelem hanyatlásának és mily intézkedésekkel lehetne a helyzeten javitani?***

Hosszabb tanácskozás után mérlegeltük az ez ügyben fölmerült javaslatokat és eszméket és teljes világitásba óhajtván helyezni ezt a sokszor előtérbe lépő kérdést, attól sem riadtunk vissza, hogy tükröt tartunk az iparosság elé, melyben hibáit és gyöngeségeit is tisztán láthassa.

Emlékiratunk, melyet e tárgyban kidolgoztunk és a székesfőváros közönsége elé terjesztettünk, mindenekelőtt abban az általános pangásban keresi és találja a fővárosi ipar kedvezőtlen helyzetének okait, a mely a velünk szoros kapcsolatban levő országokban is huzamosabb

idő óta tart, de nagyrészt saját gazdasági életünkben is. A mezőgazdasági válság, mely országunk gazdáit a tengerentuli termények erős versenye folytán évtized óta veszélyezteti, a fillokszera pusztitása, az agrár irányzat, az őrlési forgalom megszüntetése, az összeférhetetlenségi törvény tulzásai, a tőzsde ellen irányuló támadások, mind olyan körülmények, a melyek a pangást nagy mértékben előmozditották.

Magában az iparos-osztályban is vannak hibák, olyanok, a melyekre igy nyiltan, hivatalosan még eddig nem igen mutattak rá. Iparosaink egy részére is átragadt a nagyzási hajlam, a kaszinózás és az, a mi ezzel együtt jár, a fényüzés, különösen a polgári osztályhoz tartozó nőknek is rajongása a költséges divatért, a lóversenyekre járás, a totalizatőrnél való játszás és hasonló szenvedélyek.

Az ipar hanyatlására szolgáltak azok a túlzási hajlamok is, melyek a versenyzés terén az utóbbi időkben rendszeresekké váltak. Ezt a versenyzést kiválóan előmozditja a közszállitásoknak nálunk meghonosodott rendszere, a hol a legolcsóbb ajánlat jut érvényre, tekintet nélkül arra, vajjon az olcsó ajánlat az előállitási költségek mellett lehetséges-e, vagy sem. Iparunk egyik további nagy hátránya az a rendkivüli törekvés állami támogatás, kedvezmények és előnyök után.

A székesfővárosban még külön, többnyire a főváros közönsége vagy hatósága által előidézett vagy legalább az ő részéről kellő erélylyel nem ellensúlyozott körülmények állanak fenn, melyek kivált a főváros iparát sújtják és fejlődésében gátolják. A visszás folyamhajózási politika ép úgy lankasztotta Budapest dunai forgalmát, mint a Duna két partjának hajókikötési szempontból folytonos elzárása; a kereskedés a Duna partjain nélkülözi a szükséges rakodóhelyeket; a Duna-hidakon fennálló magas hidvámdíjak gátolják a budai partoknak a pesti forgalom számára lehető felhasználását, a partdíjak s a beszedésükkel járó zaklatások és bizonytalanságok eltéritik Budapestről a hajózást. A vasuti összeköttetések sem gondozzák a Budapesttel való könnyebb érintkezést. Az élelmezési viszonyok az életet fölötte drágává teszik. Az épitkezési szabályrendelet szigorú föltételei következtében az ipari épitkezés igen költséges és a bérházakban igénybe vett műhelyek bére is ugyanabból az okból felette magas. A fővárosi közutak gyakran éppen azokon a vidékeken, melyeken az ipari és gyári telepek vonulnak el, elhanyagoltak. A városi vám fölösleges teher, mely legjobban sújtja az ipart és a munkásokat.

Munkásviszonyainkkal komolyan senki sem törődik. A jelenleg uralkodó pangás észlehető ugyan az ipar terén általában, de mégis a különböző iparok más és más terjedelemben szenvednek alatta. Legjobban sínyli a viszonyok súlyát az *épitési ipar* s a vele kapcsolatos nagyszámú *fém- és faipari* mesterség. Azok az iparágak

pedig, a melyek külföldön való térfoglalásra is utalvák, szomorúan tapasztalják, hogy külföldi képviseleteink nem magyarok és semmit sem tesznek az ipar és kereskedelem érdekében. Mindezekhez járul még, hogy a vasutépitkezés terén is bizonyos lanyhaság és tartózkodás állt be.

Áttérve a *helyzet javitására alkalmas intézkedésekre,* kiemeli az emlékirat, hogy a viszonyokat rendkivüli módon javitaná nemcsak a fővárosban, hanem az egész országban az *önálló vámterület létesitése,* mely elgyöngült társadalmi szervezetünk vérveszteségét aránylag rövidebb idő alatt jórészt helyrehozhatná. Magának a fővárosnak legelső feladata volna *egészséges épitési és közmunkaprogrammot* inaugurálni. A munkálatok kiadása körül *a kisipar részvételének megkönnyitését* kéri az emlékirat. A dunai forgalom emelése és a főváros kereskedelmi érdekei szempontjából való előnyösebb kiaknázása is egyenesen a főváros föladata volna.

A székesfőváros *városrendezése és kiépitése* tekintetében az eddigi helytelen, czéltudatosság nélkül való gazdálkodást az általános érdeket áthatóbban átölelő tervszerűséggel kell felváltani. Mulhatatlan szükség a czéltudatos haladás érdekében, hogy a város *új szabályozási terv megállapitására* törekedjék. Mulhatatlan szükség, hogy a főváros hatósága erélyesen sürgesse a kormányt, hogy az évtizedek óta a tervezgetés stádiumából ki nem jutó *kereskedelmi és téli kikötő* megvalósitása érdekében minden lehetőt elkövessen. A téli kikötők kérdésével kapcsolatos a pályaudvarok rendezésének kérdése is. Az emlékirat kivánja itt az *ipari és kereskedelmi érdekek czéltudatos támogatását,* a melyre a város képviselőtestületében nem volt meg mindig a helyes érzék. Szól azután a *vasuti tarifakérdésekről,* a melyeket ugyan nem a főváros irányit, de kötelessége figyelemmel kisérni.

Fölemlíti, hogy a *zónatarifák elhatározott emelése* a főváros érdekeit mélyen érinti. Még ennél is fontosabb azonban *az árútarifák lehetetlen állapota.* Kivánja a memorandum a főváros fejlesztésében a *közúti forgalomnak helyes irányitását,* a vonalaknak a szükséglethez képest való kiterjesztését és szaporitását, valamint a főváros egész területének hálózatos összefoglalását. Egyik legnagyobb akadálya a kereskedelem fejlődésének a fővárosban a nagy *adóteher* s ezért a progressziv adórendszer behozatalának szükségességét emliti itt az emlékirat. Szóba hozza azután a *vagyonátruházási illeték* ma fennálló rendszerének reformját, mely az ingatlanok forgalmát megkönnyitvén, emelné az épitkezési kedvet. Utal ezuttal arra, hogy az iparra és kereskedésre vonatkozó *szabályrendeletek* részben hézagosak, részben rosszak. Felveti az emlékirat a kérdést: nem volna-e helyes, ha a székesfőváros erkölcsi támogatásával oly nagyobbszabású *ipari hitelintézetet* létesitene, mely kizárólag a kisebb hiteligények kielégitését tüzné ki czéljául? Kivánja az emlékirat *az iparpártolás következetes keresztülvitelét.* Fölemliti a memorandum, hogy *a kerületi*

elöljáróságok mint elsőfokú iparhatóságok, nem mindig állnak a helyzet magaslatán. Kivánatosnak mondja, hogy a *városi üzemek ne okozzanak versenyt a magániparnak.* Városi üzemek csak ott vannak helyén, a hol az üzem a városi lakosok összességét vagy legalább nagyrészét közvetlenül érdekli: nem kellene-e városi kezelésbe venni azokat az üzemeket, a melyek az egész városi lakosságnak, magának a fővárosnak és kivált az ipar és kereskedelem szolgálatára vannak hivatva, a milyenek a légszeszgyártás, a villamossági erőátvitel, a helyi közlekedés. Mindezeket olcsóbbá kell tenni, hogy az ipar érdekeit szolgálhassák. Habár a városi üzemkezelés eddig nem nyujt biztatást arra, hogy a nagy üzemek a czélnak megfelelően kezeltetnek; igy a főváros üzemében levő vizvezeték sok tekintetben igen sok kivánni valót hagy fönn. Bénitólag hat az ipar fejlődésére *az állami üzemek kéretlen és kelletlen konkurrencziája.* Az állami telefon is sok kivánni valót hagy fönn. A gyáripar fejlődésének, illetőleg új és nálunk még nem honos ipartelepek létesitésének előmozdítására kivánatos volna a *telkeknek kedvezményes áron való átengedése.* Ne ajándékozzunk telkeket, hanem lehetőleg könnyebb amortizáczióra adjuk át azokat. Felveti a memorandum azt a kérdést is, hogy ha a gyárak csak gyéren fognak nálunk meghonosodni, nem lehetne-e *a kisipari termelő-szövetkezetek* nagyarányú propagálását Budapesten keresztülvinni? Kivánatos volna az *idegenforgalom* rendszeres emelése érdekében nekünk is mindazt megtenni, a mit nálunknál sokkal kisebb külföldi városok megtesznek.

Nagy hátránya a főváros fejlődésének az is, hogy az *udvartartást és mindazt, a mi ezzel összefügg, állandóan távol tartják a székesfővárostól.*

Az emlékirat épen azért érinti e helyen ezt a kérdést, mert azt teljesen elfogulatlanul s csakis mint olyant tekinti, mely *ipari és társadalmi szempontból is* rendkivül fontos a fővárosra nézve. Ha a dualizmus elvét a paritás szempontjából igazságosan akarjuk alkalmazni, föltétlenül követelnünk kell *a magyar udvartartás következetes kiépitését* és még következetesebb keresztülvitelét. Ennek önként az volna a folyománya, hogy a *főherczegek* egy része állandóan Budapesten telepedjen le és az is csak igazságos és méltányos kérelem volna, hogy *a diplomácziai testület egy része állandóan* Budapesten tartózkodjék; végre, hogy a *közös miniszterek* közül legalább egynek, legtermészetesebben a közös pénzügyminiszternek és hivatalának Budapesten legyen az állandó székhelye.

Mindez, eltekintve a politikai és társadalmi élet élénkitésétől, hatással volna az iparra, kereskedelemre és a forgalomra is. Természetes következménye lenne ily intézkedésnek az is, hogy *azok a mágnásaink, a kiknek csak Bécsben van palotájuk és háztartásuk, követnék az udvar és kiséretének jó példáját és lassan-lassan egészen áttelepülnének Budapestre.*

Bár utolsó helyen, de kellő nyomatékkal hangsúlyozza az emlékirat azt is, hogy a székesfőváros eddig teljesen *idegen volt a szocziális politikától*, a mit a legjobban bizonyit az a tény, hogy a hat év előtt alapitott millenáris alapitvány kamatai, a melyek kulturszocziális czélokra voltak szánva, még ma is érintetlenek és teljes hat év után is csak a tervezgetések legelején állunk. Azok a nagyszabású szocziális alkotások, melyek a külföld nagy városait előnyösen jellemzik, nálunk még jórészt ismeretlenek, pedig gyárosainkban meg van a hajlandóság arra, hogy munkásaik érdekében áldozatot hozzanak.

Mindent meg kellene tehát tenni arra nézve, hogy *a munkások kedvezőbb megélhetési feltételeit biztositsuk* (munkáslakások, fogyasztási adó eltörlése, városi vám megszüntetése, stb.) s erkölcsi és anyagi érdekeiket tőlünk telhetőleg minden téren előmozditsuk.

Emlékiratunkat a napi és szaksajtó nagy tetszéssel fogadta; testvéregyesületeink pedig szintén foglalkozván e kérdéssel, hozzájárultak az általunk fölvetett javaslatokhoz és meleg elismeréssel szóltak a kérdést alaposan felölelő munkálatunkról, melynek jövendő sorsa immár a főváros intézőinek kezébe van letéve.

*

A város szivesen fogadta a memorandumot, megvalósitása érdekében azonban rendszeres munkára nem volt birható, bárha több oldalról meg is sürgették e miatt.

De a memorandum ügye nem került le a napirendről. Annak szellemében tovább folyt nálunk az eszmecsere.

Igy dr. *Eulenberg* Salamon fővárosi bizottsági tag 1904. január 21-én összes szakosztályaink ülésén »*Budapest kereskedelme és ipara*« czímen olvasta fel idevágó magvas elaborátumát; dr. *Szalai* Mihály fővárosi bizottsági tag pedig »*Önállóság a közösségben*« czím alatt foglalta össze dr. Eulenberg fejtegetéseire vonatkozó reflekszióit.

A két előadásban foglalt kiemelkedőbb részleteket, különösen a gyakorlati czélokat követő konkrét javaslatokat, a következőkben összegezzük:

Dr. *Eulenberg* Salamon, ki a főváros gazdasági erősödésének érdekében eddig is sokat fáradozott szóval, tollal és tettel is, Egyesületünkben tartott előadásában abból indul ki, hogy minden más országban az ország lakosai a dolog természeténél fogva szükségelt ipari czikkeik túlnyomó részét a saját fővárosukban szerzik be, kulturális szükségleteiket nagyrészben a saját fővárosukban elégitik ki.

Nálunk Magyarországon azonban a vámközösségnél fogva az ország legműveltebb, legvagyonosabb része nem a fővárosban elégiti ki e szükségleteit, nem Budapestre jár, hanem Bécsbe.

Egész Nyugat- és Északnyugat-Magyarország, Nyitra, Pozsony, Trencsén, Moson, Sopron, Vas, Győr, Zala stb. Bécsbe jár. A nemzetiségek műveltebb elemei Bécsbe járnak.

Innen van azután, hogy Bécsben több magyar — még pedig a tehe-

tősebbje — fordul meg évente, mint Budapesten. Sőt sok ezer olyan magyar kereskedő van Nyugat-Magyarországon, a ki még sohase látta országa fővárosát. Nem idegenforgalmat kellene Budapestnek teremteni, hanem elsősorban a magyarok forgalmát kellene létesiteni.

Látható mindebből, hogy Budapest oly kivételes helyet foglal el a világ más fővárosai között, a milyenre példa egyáltalában nincsen.

Mert, mig egyfelől tőle is megkövetelik, még pedig hatványozott mértékben, mindazt, a mit más fővárostól követelnek, addig az Ausztriával való közjogi és gazdasági közösségnél fogva nem képezi az ország sem gazdasági, sem kormányzati központját, legális, minden fővárost megillető, jövedelmeinek nagy része más ország fővárosát illeti.

És e visszás állapotot sulyosbitja még az, hogy sem az államkormányzat, sem a parlament, sem a sajtó nem részesiti abban a jóindulatban és támogatásban, melyre az emlitett mostoha közjogi és közgazdasági viszonyok folytán joggal számithatna.

Az államkormányzat nemcsak hogy át nem engedett semmi jövedelmi forrást a fővárosnak, mint a hogy azt pl. Németország és Francziaország az amugy is dusgazdag és viruló iparral és kereskedelemmel biró fővárosainál tette, sőt rátette a kezét minden olyan jövedelmi forrásra, melyre a főváros még számithatna.

Áttér azután arra a kérdésre, hogy milyen volt Budapest helyzete 30—40 évvel ezelőtt. Szerinte Budapest kereseti viszonyai a 60-as és 70-es években aránylag még sokkal jobbak voltak, mint a mostaniak, a gazdag iparállammal való 35 évi vámközösség elgázolt, agyonkonkurrált mindent.

A magasabb pénzügyi politika is sujtja a fővárost. Budapest közel egy hatodrészét fizeti Magyarország összes egyenes állami adójának, pedig aránylag egy huszonötöd részét kellene csak fizetni, nemcsak lakosságának számaránya, de ennek vagyoni viszonyai arányához képest is; az ipar fejlesztésére pedig főkép az hat kártékonyan, hogy az adó igen jelentékeny része — több mint 28%-a — fogyasztási adó, mely a kisiparost és ipari munkást sujtja legérzékenyebben.

Hogy az ipar, mint kereseti tényező, mint jövedelmi forrás, mily alárendelt szerepet visz Budapesten, azt igy illusztrálta előadásában. A fővárosi statisztikai hivatal évkönyve szerint a főváros összlakosságából 1890-ben — tehát akkor, mikor az épitőipar és az ezen iparral összefüggő iparok legszebben virágoztak:

iparral foglalkozott	17·42%
kereskedelemmel foglalkozott	4·52%
forgalommal foglalkozott	2·63%
összesen . . .	24·57%

vagyis az összlakosságnak csak valamivel kevesebb, mint egy negyedrésze foglalkozott iparral, forgalommal vagy kereskedelemmel, holott Bécsben iparral és kereskedelemmel az összlakosság mintegy 57 százaléka, Berlinben 54 százaléka foglalkozik. Budapesten az önálló iparosok és kereskedők száma 28·152 volt és pedig iparos 17·567, forgalom és kereskedéssel foglalkozik 9415, ezek közül pedig jelentékeny része osztrák bizományos, Bécsben ellenben 110.000, holott Bécs csak kétakkora, mint Budapest.

Ezután keresi a kivezető utakat. Alapos gyógyulást csak nagyarányú

országos közgazdasági politikától vár az előadó. De addig is, mig az országos gazdasági politika gyökeresen változtat a fővárosi ipar és kereskedelem sorsán, az országos kormány kötelessége, tőle telhetőleg segiteni. Segiteni közművek létesitésével, igazságos és méltányos adórendszer által, kedvező vasuti menettervek, olcsó viteldíjak, kedvező tarifák által.

Ha Ausztria száz meg száz milliós közművek emelésével segiti Bécset, pedig ez amúgy is hatalmas és gazdag nagyiparral és gazdag kereskedelemmel bir, az udvar és diplomáczia (a hadsereg-adminisztráczió és a nagy tőke) székhelye, úgy a magyar kormánynak is, még pedig hatványozott mértékben, kötelessége, hogy a főváros iparát és kereskedelmét támogassa, még pedig annál is inkább, mivel e főváros az országos gazdasági politikának az áldozata és mivel e szerény keresetű város, a mostoha viszonyok daczára, az ország terheihez oly mértékben járult, mintha csakugyan nagy és hatalmas volna ipara és kereskedelme.

Az ideált, a gazdasági önállóságot teljesen ugyan semmivel se pótolhatjuk, azt azonban mindenesetre követelhetjük kormányainktól, hogy abból a 100 millió koronán felüli összegből, melyet adó és illetékek czímén Budapesten bevesz, egy jelentékeny részt a város iparának és kereskedelmének támogatására forditson, vagy akként, hogy itt közműveket emel, vagy oly módon, hogy az iparos és kereskedő és ezek munkásainak adóterhén könnyit.

Kereskedelmi kikötők, pályaudvarok és egyéb közművek épitése egy időre kis életet öntene pangó iparunkba és kereskedelmünkbe. Egy igen fontos tényező az ipar és kereskedelem támogatására a vasúti tarifáknak a főváros javára szolgáló reviziója oly módon, hogy a Budapesten tört forgalom is olcsóbb legyen, mint a direkt Bécsbe vezető. Nagy súlyt helyezek arra, hogy a vasúti menetrendek is akként változtatandók, hogy különösen Magyarország nyugati részeiből a fővárosba való utazás és visszautazás gyorsvonaton kényelmesen történhessék egy nap alatt és a mi a fődolog, olyan olcsón, — esetleg a vasút önköltségén, hogy ez némikép ellensúlyozná Bécs hatalmas vonzó erejét. Nem villamos vonat Pozsony és Bécs között kell nekünk, hanem gyors és olcsó összeköttetés Magyarország nyugati részeiből Budapestre. Az adórendszerünk teljes reformját követeljük oly módon, hogy a fősúlyt az egyenes adóra, még pedig progresszív alapra fektessék, a legkisebb exisztencziák adómentessége, illetve a létminimum adómentessége biztosittassék. Engedje át a kormány jövedelmi forrásai egy részét a fővárosnak, az állam feladatát képező rendészetet, illetve ennek a terheit viselje igazság szerint maga, hogy a főváros viszont abba a helyzetbe jusson, hogy az ipart és kereskedelmet súlyosan terhelő fővárosi vámot megszüntesse.

De bármit is tegyen a kormány a fővárosért, nagy, hatalmas, gazdag és igazán az ország lüktető szive csak akkor lesz Budapest, ipara, kereskedelme csak akkor lesz számottevő, ha Magyarország nem lesz más ország kolóniája, hanem egy gazdaságilag független ország fővárosa és központja.

Dr. Szalai Mihály előadásának alapjául azt a témát vette, hogy megfelel-e a mi várakozásainknak az önálló vámterület esetleges megteremtése és hogy el volnánk-e készülve ily eshetőségre? Ennek megfelelőleg három kérdést vetett fel és pedig:

1. Eleget tettünk-e mi a közös vámterületen belül a saját és utódaink érdekeinek megóvására?

2. Készen találna-e bennünket a közös vámterület megszünte, illetőleg az önálló vámterület életbe lépte, ha úgy véletlenül megvalósulna?

3. Érdekeinknek megfelelőleg rendezkedtünk-e be, ha feltesszük, hogy a közös vámterület még hosszabb időn át is lenyügözheti valódi erőnket?

Nem ismerhető el szerinte, hogy igazunk volt a multban, vagy igazunk lesz a jövőben, ha minden bajunkat, mulasztásunkat, hibánkat, tévedésünket és hanyagságunkat egyszerűen avval igazoljuk, hogy nincs önálló vámterületünk. Bajainknak kútforrása ugyanannyira, mint az önálló vámterület hiánya, az önállóság hiánya is a közös vámterületen belül.

Az elmaradottság okai kézen fekszenek; könnyen reájuk talál mindenki. Az első főbaj, hogy az iparos is — tisztelet a kevés kivételnek — az általános magyar betegségben, az úrhatnámságban szenved. Nézete szerint ebben az országban mindenki erején felül költekezik; mindenki vágyik kifelé a keretből, melybe a jóságos sors beleillesztette és mindenki lehetőleg kevés munkával, legjobb ha semmi munkával, lehetőleg sokat akar keresni.

A második nagy hátrányunk az, hogy az ipar kimerithetetlen sokféleségét nálunk szintén nem ismerik. Számtalan iparágat, mely fizetne, nem kultiválnak és ha valamelyik ágban egyik vagy másik szorgalmas ember sikert ér el, akkor utána veti magát a tisztességtelen verseny; megnyilnak jobbra-balra a konkurrens üzletek és jó szerencse, ha most már egy helyett nem hárman mennek tönkre.

Baj harmadsorban az is, hogy a kereskedelem és ipar között nincsen elég kapocs és hogy a magyar kereskedelem nem méltatja eléggé a magyar ipart; valamint az, hogy sok kereskedő épenséggel azt kivánja, hogy a fiatal magyar ipar necsak minőségben ugyanolyat produkáljon, mint Ausztria, hanem még olcsóbb is legyen; a helyett, hogy valamivel drágábban fizetné a magyar terméket, még ha valamivel silányabb is volna.

Abban is nagy hibát lát, hogy a közönség is tunya, hazafiatlan, ellenzéki padokról, banketteknél és nyilvános előadásokon kiabálják ugyan: »pártoljuk a magyar ipart!«, de azért az ellenzéki képviselő, a tósztozó mágnás és a doktrinér kaszinóelnök talán nem is tudják, hogy Zsolnán jó posztót gyártanak és a szabónak, a ki a magyar posztót ajánlja, azt mondják: »Adjon csak nekem jó angol posztót!«

A legfőbb baj azonban szerinte az iparhitel fogyatékossága. A kis- és nagyiparos egyaránt félszeg és képtelen hitelviszonyokkal küzd.

A kisipar hiteligényeit az u. n. szövetkezeteknek kellene kielégiteniök. Ezek a szövetkezetek azonban — kevés kivétellel — nem éppen szolid pénzintézetek.

Nagy bankjaink pedig a kis ember számára szintén csak hitelegyletek keretében dolgoznak és a hitelegylet keretein kivül is egész gazdasági politikájuk a diszkontóban merül ki.

Iparpártolástól nagy pénzintézeteink valósággal irtóznak és ha valami alapitásról van szó, többnyire csak a közvetitői provizióra pályáznak és közvetlen részvételük elmaradását avval mentegetik, hogy itt is, ott is vesztettek és most már részvényeseik pénzét nem tehetik koczkára.

Mindezeket és még sok más hibát kell előbb jóvá tennünk, ha azt

akarjuk mondani, hogy a közösségben annyi önállóságot fejtettünk ki, mint a mennyi kötelességünk lett volna és hogy azt mondhassuk, jőjjön hát az önálló vámterület, kiálljuk rázkódtatás nélkül.

Mert helytelen az a tétel is, hogy a valódi iparfejlesztéssel várnunk kell, mig az önálló vámterület beköszönt; sőt ellenkezőleg, éppen a közös vámterület idejében kell országszerte a legnagyobb erőt kifejtenünk az ipar megteremtésére és fejlesztésére, mert csakis ezen az úton — és itt nem beszélve partikuláris fővárosi, hanem osztatlan és a fővárosra is visszaható országos érdekből — érhetjük el azt, hogy kereskedelem, ipar és mezőgazdaság egyaránt beleilleszkedjenek az új keretbe. Áttérve ezek után a teendők fejtegetésére: szerinte az első és főfeladat a népnevelés, az általános és ingyenes elemi oktatás. Ennek a fontosságát és egyenes kihatását az ipar jövőjére is, ebben az Egyesületben, úgymond, nem kell bővebben magyaráznia.

De szükségesnek tartja a népnevelés közvetlen ki- és átterjedését az ipar és kereskedelem terére. Ennek érdekében kimondaná a tankötelezettséget a 14. életév betöltéséig. A gyermeknek legyen 8 köteles tanéve és ebből négyet töltsön az elemiben és négyet — az egyesitett alsófokú ipar- és kereskedelmi iskolákban. El kell törölni az elemi iskola 5. és 6. osztályát és el kell teljesen törölni az u. n. polgári iskolát és ezek helyébe kell tenni az emlitett elsőfokú ipar- és kereskedelmi iskolát. Csak ennek elvégezte után mehet a gyermek tanoncznak. Természetes, hogy ennyi előkészültség után elég volna két évi inaskodás és elesnék az esti tanonczkínzás, a melyet most a tanonczok iparoktatásának nevezünk.

Ugyancsak nagy számban, legalább is abban az arányban, mint a felső kereskedelmi iskolákat, de lehetőleg nagyobb számban is — létesiteni kell felsőbb ipariskolákat, melyekre csak a kétéves gyakorlatot már végzett tanonczok volnának bocsáthatók, ha magasabb kiképzésre vágynának és nem akarnák beérni a rendes és szerényebb kisiparos-mesterséggel.

Ujra életre kell kelteni a védegylet eszméjét, melyet annak idején Kossuth Lajos propagált. Igaz, hogy Kossuth Lajos nagy szelleme sem tudta a tervet diadalmasan megvalósitani, de most mások a viszonyok. Idehaza — és a mig hadseregről és közjogról nem beszélünk, — magyar a magyar és ma nincsen kanczellária és helytartótanács, melyek útját állanák annak, hogy a magyarok védegylet útján, mondhatnók társadalmi úton, teremtsék meg az önálló vámterületet. Olyan védegylet, melybe a kormány tagjai, a parlamenti pártok vezérei és a hangadó kaszinók vezetői őszinte szándékkal belépnének, manap olyan sikereket érhetne el, minőkről Kossuth Lajos álmodni sem mert.

Reformálni kell a hitelviszonyokat; ha többet nem, legalább annyit kell tenni a kisipar hitele érdekében, mint a mennyit a Károlyi-féle szövetkezetek a földmívelők hitele érdekében tesznek. Különben ez is kevés. Olyan szövetkezeteket kell létesiteni egy központi kereten belül vagy egy százfiókos olyan bankot felállitani, mely a kisiparosnak idegen kezesség nélkül nyujt mintegy 500 koronáig terjedő hitelt, a mely csak a tényleges adósság után szedi a kamatot és a kölcsönösséget annyira megszoritja, a mennyire a magyar viszonyok egyáltalában engedik.

Meg kell csinálni az igazi kereskedelmi- és iparbankot; olyat, mely a magyar ipar önállóságának egén az igazi hajnalt ébreszti. Hatalmas

bankot, mely ha nem is az állam bankja, mégis lehet nemzeti bank, mely versenyre kelhet az osztrák-magyar bankkal, nagy hiteleket nyujthat olcsó feltételek mellett és főleg az iparpártolásra forditja tartalékait és lekötheti tőkéjét.

Végül azt fejtette ki, hogy mindezeket a terveket az Országos Iparegyesületnek propagálnia kell, sőt népszerű felolvasásokkal, a sajtó, röpiratok és könyvek terjesztése útján igyekeznie kell a felnőtteket is kioktatni, kik az új nevelési rendszernek már részesei nem lehetnek; terjeszteni kell intenzivebben, mint eddig és minden kigondolható módon az iparfejlesztés dogmáit, irodalmi és társadalmi úton kell a mostani nemzedéket leszoktatni a tisztességtelen versenyről, a kultura minden fegyverével kell harczra kelni az úrhatnámság ellen és első sorban magukat az iparosokat, de azután az egész társadalmat ki kell tanitani, hogy a munka, szorgalom és becsület képezik az egyesek és államok létének fejlődését.

*

De visszatérve magára az emlékiratunkra, meg kell emlékeznünk, hogy annak egyes pontjai, — kivált *Bárczy* István polgármester czéltudatos városrendezési és szocziálpolitikai munkálkodása révén, — időközben túlhaladottak (a légszeszgyár megváltása, kislakások építése, szocziálpolitikai intézmények, mint népházak, népszálló, népkönyvtár, stb.), de még igen sok sarkalatos pontja vár megvalósitásra a jövőben.

És ha a város mai rezsimje irányjelzéseinket szem előtt tartja, e sok oldalról elismerésben részesitett memorandummal nem végeztünk fölösleges munkát.

*

A fölvetett kérdések közül egyesek, mint önálló kérdések is előtérbe léptek. Ezekről a következőket jegyezzük föl.

A budapesti kereskedelmi kikötő.

Abból az alkalomból, hogy a kereskedelemügyi miniszter úr a budapesti kereskedelmi kikötőre vonatkozó »Adatok«-at két vaskos kötetben közreadta, *Palóczi* Antal ezt a kérdést is megfigyelési körébe vonta s erről tartott előadásában a következőket emelte ki:

Régóta aktuális a budapesti kereskedelmi kikötő kérdése. Sürgették és sürgetik közgazdasági és ipari köreink, áthatottan azon meggyőződéstől, hogy Budapest fekvésénél fogva a Duna folyamon közvetitett nemzetközi forgalom egyik központjává válnék az által, ha megfelelő és modern kereskedelmi kikötővel ellátva, ezzel lehetővé tennők az átrakodó forgalomban a Budapestre akár vasuton, akár hajón érkező árúknak gyors és olcsó le-, fel- és átrakását, raktározását, kezelését és továbbitását.

E czélt tekintve, emlitett munka csakugyan hasznos szolgálatra van hivatva. Egyrészt azzal, hogy a létesitett ily kikötők példáival

ez intézmény ismeretét az érdekelt körökbe viszi, másrészt azzal, hogy e példák nyomán összehasonlitásokat tudnak tenni és mérlegelni a szándékolt alkotások kereteit és a fennálló igényekhez mért arányosságát.

Ezt a felvilágositást az első kötet tartalma bő mértékben szolgálja; tiszta képet adva mindazon szükségleteknek és kellékeknek, a melyek ily kikötőknél szerepelnek.

A leirt és rajzban elénk tárt külföldi folyami kikötők száma 18, melyekből kettő-kettő a Duna, az Odera és Elba folyónál, egy a Majna folyónál és 11 a Rajna mentén fekszik. A Duna mentén fekvő kereskedelmi kikötők: a Regensburgi és a Wien-Freudenaui. Ezek egyenkénti leirásába itt nem foghatunk, csak névleg felsoroljuk, ugy mint, az alább következőket is.

Az Odera mentén fekvő kikötők: a koseli és Breslau városának kikötője.

Az Elba folyó mentén a drezdai, mely állami költségen létesült; a másik a Magdeburg város kikötője, a város költségén létesitve, a város az üzemet is intézi. Már eddig mérhetetlen az a haszon, mely az élelmiczikkek árának csökkenéséből, az iparvállalatok nyersanyagának olcsóbb beszerzéséből s általában a közjólét emelkedéséből előállott.

A Majna melletti Frankfurt kikötője is városi költségen létesült.

A Rajna mintegy 420 kilométernyi folyásán 11 kikötő van és pedig:

a legfelső Strassburgban a város költségén, a kormány támogatásával előállitva; ettől 70 kilométernyire van a karlsruhei, szintén város költségén előállitva.

A legnagyobb méretű rajnai kikötők egyike: a mannheimi, az előzőtől körülbelül 50 kilométernyire; a Rajna és Neckar folyó összefolyása közti terület csúcsán. 30 év alatt, 30 millió márka költséggel fokozatosan létesült, 220 *ha* területtel és 47 *ha* medencze felszinnel. Rengeteg tárházak, emelőgépek, továbbá egy középpontos teher- és rendező pályaudvar áll a forgalom szolgálatában. A kikötőt az állam építtette és az államvasutak kezelik; a város azt ipari kikötővel (8 millió márka) kiegészitette, a melynek további nagyobbitásáról kellő terület lefoglalásával gondoskodott.

E kikötőtől alig 20 kilométernyire találjuk a wormsi, ettől 45 kilométernyire a mainzi kikötőt. (Szomszédságában fekszik a M/m. Frankfurt fentemlitett kikötője).

Mainz alatt a kölni kikötő 160 kilométernyire van, de közvetlen utána következnek azután összesen mintegy 90 kilométernyi terjedelmű szakaszon a Düsseldorf, Krefeld, Duisburg, Ruhort és Wolsum kikötők.

Tehát a Rajna folyónak 420 km. terjedelmén összesen 11 jelentős s ujabb korban létesült kereskedelmi kikötő fekszik.

Ehhez képest a sokkalta hatalmasabb európai folyam, a Duna, melynek folyami hossza 2770 km., a miből egyharmadrész Magyarországra esik, alig bir 1—2 kikötővel, különösen pedig hazánkban körülbelül 900 km.-nyi folyamhosszán egyetlen jelentős kereskedelmi kikötőt sem vagyunk képesek felmutatni.

Ez a körülmény is erélyes cselekvésre kell, hogy intsen bennünket.

Ezen külföldi kikötők tanulmányozásából a következő tanulságokat vonjuk le:

1. Valamennyi leirt kikötő a legujabb kor alkotása s részben városi, de tulnyomóan állami költségen létesittettek;

2. mindegyiknél teljesültek annak létesitéséhez fűzött remények gazdasági és jövedelmezőségi szempontokat illetőleg s jelentőségük s jövedelmezőségük állandóan fokozódik;

3. ugy lettek tervezve és foganatositva, hogy a jövőben beállandó bővités czéljára elegendő terület biztositásáról már eleve gondoskodtak s végre általában

4. ez eljárás kezdettől fogva következetes és czéltudatos volt.

A mű II. kötete tisztán a magunk ügyeivel foglalkozik, illetőleg a székesfővárosi Duna-szabályozás vajudása történetével. Ismerteti továbbá a közraktári intézményt, az óbudai hajógyártelepet és kikötőt — s utolsó három fejezetében, a budapesti kereskedelmi kikötő tervezésének előzményeivel, annak létesitésére vonatkozó korábbi és ujabban kidolgozott tervezetét.

Ezeket tanulmányozva, bizonyos lehangoló érzettől nem tudunk szabadulni, tapasztalva azt, hogy vajmi gyakran ismétlődik, hogy a magasröptű kezdeményezés, végnélküli tárgyalás, ánkettezés és tervezgetés nyomán igen ritkán jut eredményhez s ha igen, ugy az hasonlithatlanul törpe alkotássá zsugorodik össze.

Nagyon-nagyon is gyakran találkozunk azzal a mondással, hogy »a hosszúra nyult tárgyalások eredmény nélkül maradtak«.

És ettől félünk a jelenlegi kérdés alkalmával is.

A II. kötet 26. sz. mellékletén a budapesti kereskedelmi kikötő korábbi tervrajzát ismerjük meg.

Egy impozáns, nagyszabású kereskedelmi és ipari kikötő, a melynek fokozatos, következetes létesitésével még talán teljesen jóvá lehetne tenni az idáig elmulasztottakat.

De itt vannak már azzal, hogy a költségek óriásiak — és e miatt nyertük a kötet egyik mellékletén, »az ujabban tervezett budapesti kereskedelmi kikötő maximális bővitését feltüntető helyzetrajz«-ban a korábbi tervnek egész törpévé váló összezsugorodását.

Embrióját a nagy tervnek, a fenkölt ideának! A nagy konczepczióból kiragadott egy kis részletet, de nem ugy véve ki belőle, hogy idővel következetességgel meg lehessen épiteni az egészet, hanem mint önálló, csak kis mértékben szaporitható részletet.

És ez az, a mivel nem tudunk megbarátkozni. Fukar kishitűség nyilatkozik meg ebben és a főváros nagyratörő hivatása iránti bizalmatlanság.

Nem helyes ez a kiindulási pont, mely e kijelentésekben összpontosul: »a fentebb felsorolt forgalmi bajok orvoslására mégis valaminek történnie kell« — »csekély befektetéssel, egyelőre szerény keretben«; azaz tehát: bátortalan kishitűséggel.

E kérdéssel összes érdekelt köreinknek foglalkozni kell, mert kizárandónak tartunk e téren minden kishitűséget — és ez alapon meginduló fél- és csonka munkát.

A közlekedési bajok.

Kelemen Móricz tagtársunk egy e tárgyban tartott előadása keretében, Egyesületünk útján a következőket ajánlotta a főváros intéző köreink figyelmébe:

A modern világvárosok létesitését kizárólag a közlekedési eszközök fejlődése tette lehetővé. Az ipari és kereskedelmi élet, a lakosság megélhetési gondja ezekben a városokban óriási forgalmat idéz elő. Londonban ma reggelenként másfél millió ember özönlik be a város belsejébe és ott a közlekedési eszközöket naponként több, mint 6 millió utas veszi igénybe. Kimutatja, hogy a városok ipari és kereskedelmi életére a városi belső forgalom milyen nagy fontossággal bir és hogy a jó közlekedés az ipari haladásnak létfeltétele. Statisztikai adatokkal igazolja, hogy a főváros lakosságának több mint 55 százaléka ipari foglalkozásból él és igy a mai közlekedési bajok az ipari életet ez úton is érzékenyen sujtják. Főleg károsak a kis- és középiparra, a melynek üzemeiben alkalmazottak száma az elmult évtizedben megkétszereződött. Mig az elmult évtizedben a lakosság száma 20 százalékkal növekedett, addig a személyforgalom 150 százalékkel lett nagyobb. 1910-ben a budapesti közlekedési eszközök 200 millió utast szállitottak, közel kétszer annyit, mint az összes magyar vasutak. A forgalom növekedtével a közlekedési eszközök fejlődése nem tartott lépést, új közlekedési eszközök létesitéséről pedig nem eléggé történt gondoskodás.

A mai állapotokért első sorban a fővárosi hatóságot teszi felelőssé és az egyes vasuttársaságokkal kötött szerződésekből kimutatja azt, hogy a fővárosnak lett volna joga a közlekedési eszközök rendbehozatalát és szaporitását követelni. A fővárosban egységes és nagyszabású közlekedési politika nincs. Rámutat a mai közlekedés hibáira és megjelöli az orvoslás módját, javasolja a sebesség növelését, megállóhelyek számának csökkentését, a csomópontokon megfelelő vágányzatelrendezést, a vonatok teljesitőképességének növelését, főképpen a forgalom igényeit leginkább kielégitő kocsitipus épitését, széles, nagy perronokkal, melyeken a fel- és leszállás elkülönitve történik.

Az előadó szerint a közuti újonnan üzembe helyezett kocsijai a fővárosi forgalomban nem fognak beválni, éppen a perronok rendkivül szűk volta miatt. A nagyobb üzembiztonság elérése végett szükségesnek tartja a felsővezeték alkalmazását, azt mondja, hogy a közlekedési intézmények nem luxusépitkezések, igy az arkitektónikus szempontoknak a forgalom követelményeivel szemben háttérbe kell szorulniok. Első sorban arról kell gondoskodni, hogy a fővárosi lakosság tisztességesen megélni tudjon és csak azután jöhet szóba az, hogy drága és megbizhatatlan alsóvezetékes vágányokat épitsünk az utczák képének művészibbé tétele végett.

Bebizonyitja azt, hogy a jól adminisztrált vasut érdekei a közönség érdekeivel megegyeznek és hogy a közuti mily óriási összegeket takarithatott volna meg, ha üzemét fokozatosan fejlesztve, modern műszaki szellemben vezeti.

Előadó egy csomó új vonalat jelöl meg, melynek megépitése feltétlenül szükséges. Tiltakozik azonban a város belsejében levő utczáknak vágányokkal való beépitése ellen, helytelennek tartja a közutinak ujabban tervezett néhány kitérő vágányát, mert ezek nemcsak a vasuti forgalmat fogják lassubbá tenni, hanem nagy mértékben akadályozni fogják a közuti járművek közlekedését is. A fuvarozás megnehezitése pedig feltétlenül a fuvarozás drágitására fog vezetni, pedig ez már most is aránylag rendkivül költséges.

Megemliti végül a gyorsvasutak kérdését, jelzi, hogy ezt a kérdést csak a legnagyobb óvatossággal lehet megoldani, mert a főváros népességének eloszlása, valamint a meglévő vonalak jövőbeli konkurrencziája a vasut rentabilitását kérdésessé teszi, e miatt a legolcsóbb épitési módot kell majd választani. A gyorsvasut épitését csak nagyszabású városrendezéssel kapcsolatban lehet eszközölni; helyes várospolitika kell ahhoz, hogy a főváros lakosságát a város határain belül megtartsák és a szomszédos községbe való kitelepitést megakadályozzák.

Épitésügyi szabályzat.

A fő- és székváros épitésügyi szabályzatát részletesen vitatta meg az épitő- és műipari szakosztály. A szabályzat 1894. január 1-től lépett érvénybe; intézkedése nem egységes, hanem az övezetekre felosztott főváros minden övezetére az épitkezéseknél különkülön szabályzat szolgál irányadóul. Sok jó intézkedése mellett vannak — a szakosztály megállapitása szerint — fogyatékosságai is, melyek közül különösen két közérdekű dolgot kell kiemelni és pedig, hogy a szabályzat csak bérházakról szól, de családi és munkáslakásokról nem, továbbá, hogy az épitő telkek nagysága a város belsejében fekvő ugynevezett villaterületen tulságosan nagyra vannak szabva. Az emlitett szakosztály azt is kifogásolja, hogy a szabályzatban nincs intézkedés arra nézve, miként kell védekezni a nedves-

ség ellen, miként akadályozzuk meg a csatornagázoknak lakásunkba való behatolását. A szakosztály ez észrevételeit, illetve kifogásait illetékes helyen igyekezett érvényesiteni.

Az épitési szabályzat ujabb reviziója alkalmából, szakértőink meghallgatása révén szintén megtettük észrevételeinket, melyeket a főváros vezetőinek figyelmébe ajánlottunk.

A székesfőváros vámkérdései.

A székesfőváros által tervezett vámemelés több izben foglalkoztatott bennünket. Mindjárt a tervezetnek a napilapokban való megjelenése után felemeltük tiltakozó szavunkat a vámemelés szándéka ellen; majd részt vettünk abban az ánkétban, melyet a főváros ebben a tárgyban rendezett. Szakemberek felolvasásokat tartottak e tárgyban Egyesületünkben, végre *Neuschlosz* Marczel, *Thaly* Zsigmond és *Gelléri* Mór mint Egyesületünk képviselői a fővárosi ánkétban, tüzetes előterjesztést intéztek e tárgyban a székesfőváros közönségéhez. Ez emlékirat — mely az összes főbb iparcsoportokat felöleli — lényegében a következőket tartalmazza:

A fővárosi vámtarifa reviziója érdekében tartott ánkét kifolyásaként méltóztatott Egyesületünk kiküldötteit fölkérni, hogy a díjjegyzékre vonatkozó konkrét észrevételeiket terjeszszék elő.

Egyesületünk kiküldöttei e tárgyban együttesen kivánván eljárni, mindenekelőtt kénytelenek arra utalni, hogy az Országos Iparegyesület előzőleg a tekintetes tanácshoz intézett fölterjesztésében számos, részletesen felsorolt fontos oknál fogva teljes bizalommal arra kérte a tekintetes Tanácsot, hogy a tervezetként kinyomatott szabályrendeletet ab ovo visszavonatni és a napirendről levétetni sziveskedjék, nehogy annak teljesen felesleges és czéltalan részletes tárgyalása méltó aggodalmat keltsen a székesfővárosi termelő- és fogyasztóközönség széles rétegeiben.

Mindamellett, hogy e kérelmünk nem teljesült, szivesen vettünk részt a tervezet részletes tárgyalására egybehivott szakértekezleten s kiküldötteink már ott kénytelenek voltak ismételni, hogy ipari szempontból a leghatározottabban tiltakoznunk kell a vámdíjak fölemelése ellen, mert az a fővárosi ipar súlyos károsítása nélkül nem képzelhető. Ha már erre az uj adónemre feltétlenül szükség van, nem elleneznők, ha azokat a czikkeket vámolnák meg, melyeket Budapesten is gyártanak s örömmel fogadnók, ha azoknak a gyártmányoknak a vámját emelik föl, a melyeket külföldről hoznak, bár azáltal csak a budapesti kereskedők exisztencziáját veszélyeztetik s a vidéki vevőközönséget egyenesen az osztrák kereskedő és gyáros karjaiba kényszeritik. A legnagyobb veszedelem azonban, hogy a *nyerstermékek és az élelmiszerek* vámját is emelni akarják.

Súlyos kifogásokat tettünk a legszükségesebb élelmiszerek vámjá-

nak szerfölött való emelése ellen azért is, mert ezzel a munkás megélhetését s munkabérét drágitjuk, a nélkül, hogy a munkásnép mostani szomorú helyzetén segitenénk.

Egyik kiküldöttünk azt is kiemelte, hogy a budapesti viszonyokat nem lehet összehasonlitani a külföldiekkel, mert nálunk az állam is aránytalan mértékben veszi ki a részét a fogyasztási adókból. Szeretnek Párisra utalni, a hol tudvalevőleg igen nagy a fogyasztási czikkek vámja. De elfelejtik, hogy a franczia állam nem sujtja ugyanazokat a czikkeket magas adóval, miként az nálunk történik. Ha tehát a bor, sör, szesz, hús Párisban vám alá esik, aránylag még mindig olcsóbb, mint nálunk, a hol e czikkeket már az állam alaposan megvámolja.

A mi viszonyainkat nem lehet összehasonlitani a távoli külföldnek velünk nem kongruens viszonyaival. A mi iparunk Ausztriával és Bécscsel kell, hogy a versenyt fölvegye. Már pedig a versenyzési viszonyok igy is súlyosak s nem a mi előnyünkre ütnek ki. Ha már most a mi termelésünket és forgalmunkat olyan uj adóval sujtják, melyet Bécsben nem ismernek, a mi helyzetünk Ausztriával szemben még sokkal súlyosabb lesz.

A mostani válság közepette pedig a főváros iparán mesterséges eszközökkel kellene segiteni s nem ujabb másfélmillió koronás terhet amugy is roskadozó vállaira görditeni.

Ha tehát ilyen vámra okvetlenül szükség van, be kellene legalább az idők kedvezőbbre fordulását várni, mert a mai válságos viszonyok között minden ujabb megterhelése az iparnak végzetes lehet.

Közben Egyesületünk kebelében szakosztályaink ujabban foglalkoztak ezzel a kérdéssel és ez alkalommal is kiemelte az előadó, hogy ott, a hol a főváros érdekéről van szó, a fővárosról, melynek fentartója az ipar és kereskedelem, a melyet ezer meg ezer érdekszál szervesen köt össze a kereskedelemmel s a mely érdekszálak parányi megsérülését is az egész szervezet érzékenyen sínylené meg, minden egyes esetben respektálni kell ennek az iparnak és kereskedelemnek vitális érdekeit. És annál csodálatosabb, hogy az ezzel ellenkező tendenczia éppen most nyilatkozik meg, mikor kétségtelenül látjuk, hogy a kormány minden lehetőt elkövet és mint igyekszik még a lehetetlent is megvalósitani, hogy iparunk és kereskedelmünk virágzásnak induljon. A főváros önmaga alatt vágja a fát és saját legfontosabb érdekei ellen cselekszik, midőn az amugy is pangó és nehézségekkel küzdő iparra és kereskedelemre könnyités helyett még nagyobb terheket ró.

A főváros baján tehát más módon kell segiteni. Takarékoskodással legelső sorban kell és lehet modus vivendit találni arra, hogy a mai tarthatatlan állapotok megszünjenek. De ha a rendelkezésünkre álló azon eszközök, a melyek a polgárság ujabb megterheltetése nélkül az állapotok szanálására alkalmasak, még se volnának elég-

ségesek — a mi tekintettel a növekedő igényekre, előrelátható is — és utolsó eszközül mégis az adóhoz kellene folyamodnunk: akkor is igazságtalannak és méltánytalannak tartanók, hogy éppen az az osztály terheltessék meg, a mely a mai sanyaru viszonyok között a legrosszabb megélhetési viszonyokkal küzd és a melynek pusztulása ma is oly aggasztóan magas százalékot tesz ki, hogy minden háziur indokolt aggodalommal tekint a jövőbe és hogy a helyiségek és házak értékének ez állapotok folytán beállott devalvácziója máris igen érzékeny veszteséget okozott a közvagyonnak.

(Ezután az egyes tételekre vonatkozó észrevételeink és javaslataink következnek.)

*

Fölszólaltunk nemrég a *koksz* városi vámjának emelése ellen. Kiemeltük, hogy feltünő jelenség az, hogy ugyanakkor, mikor a város a légszeszüzemet saját kezelésbe vette át, a koksznak a kövezetvámját 6 fillérről 24 fillérre emelte. A koksz ma már számos háztartásban fontos szükségleti czikk lévén, kövezetvámjának fölemelése előmozditása az egész vonalon tapasztalható drágaságnak. Még sulyosabb következményekkel jár azonban ez az intézkedés az ipari fogyasztó szempontjából. A magánháztartások ugyanis a légszeszkokszot is minden nehézség nélkül használhatják, az ipari üzemek nagy része azonban a légszeszkokszot egyáltalán nem, vagy csak igen nagy nehézségek leküzdése árán alkalmazhatja. Az ilyen üzemek tehát első sorban termelési költségeiket tetemesen kénytelenek emelni, másodsorban pedig hátrányos helyzetbe kerülnek azokkal az üzemekkel szemben, a melyek légszeszkokszot is vehetnek igénybe. A tanács bizonyára erre való tekintettel azon expediens alkalmazását látta czélczerűnek, hogy 18 fillér vámvisszatéritést engedélyezett a kimutathatólag ipari rendeltetésű koksznál métermázsánként. Ezen kedvezmény azonban, mint a gyakorlat mutatta, teljesen értéktelen, mert teljes waggonrakományok rendeléséhez van kötve és mert csak visszkereseti eljárás utján érvényesithető. Annál is inkább károsnak kell tartanunk a koksz kövezetvámjának emelését, mert éppen most a vasut kétszer drágitotta meg a koksz szállitását: először az 1910. január 1-én életbeléptetett új üzletszabályzat révén 7 fillérrel métermázsánként, most pedig a már bejelentett 5%-os tarifaemeléssel, a mely a koksznál métermázsánként szintén körülbelül 7 fillért jelent. Hozzászámitva ehhez a tanács által eszközölt 18 filléres kövezetvámemelést, 32 fillérre rug az előző kokszárakkal szemben mutatkozó különbözet. Ez a teher már oly jelentékeny, hogy azt az egész iparnak meg kell érezni, különösen pedig meg kell érezniök a legkisebb iparüzőknek, a kikre nézve a gazdasági megterhelés szocziális szempontból sem igazságos.

Egyesületünk azon intézkedés ellen is fölszólalt, hogy a főváros a *városi vámot beszedte azon árúk után is, a melyek Ujpest rendeltetéssel a Máv. angyalföldi állomásán rakatnak ki és onnan a Búr-*

vasut kocsijaiban szállittatnak rendeltetési helyükre. A város ennél az eljárásnál arra hivatkozott, hogy a Búrvasut fővárosi közterületet is szel át, tehát a vele szállitott árú városi vám alá esik, az érdekelt iparvállalatok pedig, melyek ilyenformán tetemes költségeknek, zaklatásoknak voltak kitéve, tiltakoztak a tranzitó-árúk megadóztatása ellen és számos esetben fölszólaltak ellene a VI. kerületi elöljáróságnál, a mely a rideg jogi álláspont alapján mindig ellenük döntött. Ez a körülmény inditotta az Országos Iparegyesületet és a többi ipari érdekképviseletet arra, hogy az általános ipari érdekek szempontjából szólaljanak föl a fővárosnál. A fölszólalásnak eredménye lett, a mennyiben a tanács VI. ügyosztálya javaslatunkat teljes egészében elfogadva, a tanácsnak megfelelő előterjesztést tett. A tanács javaslatára a közgyülés is hozzájárult kérelmünknek teljesitéséhez, kimondván a következőket:

A közgyülés a tanács indokolt javaslatát elfogadva, elrendeli, hogy a m. kir. államvasutak budapest–angyalföldi állomásán leadott és innen a budapest–ujpest–rákospalotai közuti vasut mótorjával és sínein átrakás nélkül a vasuti kocsikban Ujpestre továbbitott árúk az 1911. évi január 1-től kezdődő hatálylyal a II. javadalmi díjjegyzék idevonatkozó határozmányai értelmében átkelő (tranzitó) árúk gyanánt kezeltessenek és utasitja a tanácsot, hogy ebben az irányban megfelelően intézkedjék. Kijelenti a közgyülés, hogy ez a vámkezelési mód az emlitett állomáson kirakás után leadott és ily módon továbbitott árúkra nem terjed ki, hanem ezekre nézve az eddig követett vámkezelés marad érvényben. A tanács bejelentése alapján tudomásul veszi a közgyülés, hogy az érdekelt újpesti gyárosczégek kötelezettséget vállaltak arra, hogy a terhükre az 1904. évi január hó 1-től 1907. évi május hó 31-ig terjedő időre utólagosan kivetett vámot teljes összegében megfizetik, az 1907. évi junius hó 1. óta szedett vámot pedig vissza nem követelik és a főváros ellen inditott ügyekben beadott összes kereseteiket, fölebbezéseiket és panaszaikat visszavonják; végül elismerték azt, hogy a főváros által önként engedélyezett kedvezményes vámkezelés részükre sem a jelenben, sem a jövőben kereshetőségi jogot nem biztosit, csak a jelenlegi javadalmi díjjegyzék érvényességének a tartamára szól és a főváros által egyoldaluan is megszüntethető akkor, ha a városi vámra vonatkozólag új szabályrendelet lép életbe. Egyidejüleg a közgyülés helyet ad az érdekelt felek kérelmének és ehhez képest fölhatalmazza a tanácsot, hogy az érdekelt felek terhére utólag kivetett és föntebb körülirt hátraléknak legfeljebb öt éven át negyedévi vagy havi egyenlő részletekben kamatmentesen való törleszthetését az ez irányban különkülön előterjesztendő kérelmekre megengedhesse. Erről a közgyülés a tanácsot, a bemutatott iratok visszaadása mellett, további megfelelő eljárás végett értesíti.

A kövezetvámok jegyzékének együttes kiadása tárgyában meg-

keresést intéztünk a kereskedelmi miniszter urhoz. Erre a következő elintézést kaptuk a miniszter urtól:

Minthogy a kövezetvámszedési jogok, illetve az azok érvényesitésénél alkalmazandó vámdíjszabályzatok időről-időre engedélyeztetnek, ezenfelül pedig a vámtulajdonos városok és községek az engedélyezett vámdíjszabályzatokban megállapitott vámdíjak fizetésének kötelezettsége alól mentességeket engedélyeznek, ennélfogva a nagy munkával és kötelességgel járó, az összes kövezetvámokat felölelő gyűjtemény már megjelenése pillanatában sem volna hiteles és sok esetben a kereskedőket tévútra vezetné.

A kifejtettekre való tekintettel a fennebbi kérelmet figyelembe vehetőnek nem találtam.

A mennyiben azonban az Országos Iparegyesület a kérdésben forgó gyűjteményes munka kiadását mindazonáltal kivánatosnak tartaná, az elérni óhajtott czél legkönnyebben abban az esetben volna megvalósitandó, ha az Országos Iparegyesület azzal a megkereséssel fordulna a kereskedelmi és iparkamarához, hogy a működésük területén érvényben levő kövezetvámokra vonatkozó anyagot gyüjtsék össze és bocsássák az Országos Iparegyesület rendelkezésére.

Ha azután a kamarák a jelzett megkereséshez képest az idevágó egész anyagot az Országos Iparegyesület birtokába juttatták, módjában lesz az Országos Iparegyesületnek azt gyüjteményes munkába foglalva kiadnia és ezen műnek megfelelő módon való terjesztéséről gondoskodnia.

A kérdéses mű megjelenése után előálló változások, esetleg új engedélyek pedig az állam hivatalos lapjában közzétett hirdetmények alapján volnának az Országos Iparegyesület által a bizonyos időközökben (1—2 évenként) ujonnan szerkesztendő kiadmányba felveendők.

Egyesületünk tudomásul vette a miniszter úr elhatározását és tekintettel arra, hogy az ajánlott mód nagyon körülményes és hoszszadalmas és tartani lehet attól, hogy mire a kamarák ismételt sürgetésre az anyagot tényleg megkapják és nekünk átküldik, annak egy része már hatályon kivül lesz: sajnálattal bár, de lemondottunk a gyüjteményes kiadásról.

Utalványfizetés a fővárosnál.

Több jelentékeny budapesti czég indokolt fölszólalással fordult Egyesületünkhöz a fő- és székvárosi ügyészségnek egy újabban életbeléptetett intézkedése következtében, a mely a számvevőségi szolgálati utasitásnak és a pénztári szolgálati utasitásnak egy czélszerűtlen, fölösleges és a felekre nézve rendkivül káros zaklatással járó rendelkezését szigoruan végrehajtani rendeli.

Az ügyészség ugyanis a »számvevőségi szolgálati utasitás« 57.

§-a és a pénztári szolgálati utasitás 10. pontja szigorú betartását rendelte el. A számvevőségi szolgálati utasitás 57. pontja pedig utasitja a számvevő hivatalnokot, hogy az utalványt benyujtó, közjegyzőileg hitelesitett aláirásról szóló okmány felmutatása mellett, személyazonosságát két bizalmat érdemlő egyén aláirásával, előtte igazolja. Teljesen ugyanez eljárásra, az előbbitől függetlenül, utasitja a pénztári szolgálati utasitás 10. pontja a pénztárnokot is. Ezen utasitás betartására — különbeni fegyelmi eljárás terhe mellett — köteleztettek fentnevezett tisztviselők, a nélkül, hogy keresztülvihetőségének gyakorlati szempontját mérlegelték volna.

Ez eljárás ellen, a beérkezett panasz folytán, felterjesztést intéztünk a székesfőváros tanácsához. A felterjesztés lényeges részei a következők:

Az utalvány birtokosa vagy annak meghatalmazottja a jogosan kivánt közjegyzői hitelesitéssel felruházva, az eddigi elég gyors elintézés reményében felsiet a központi városház III. emeletére utalványa számfejtése végett; de bár az utalvány bemutatóját rendesen jól ismerik, — hisz évek óta jár el ily ügyekben, a tisztviselő — kénytelen lévén a szabályrendelethez ragaszkodni — felszólitja a félt, hogy személyazonosságát két városi tisztviselővel, mint olyanokkal, kik előtte leginkább bizalmat érdemlők, igazoltassa. De hát lehetséges-e az? És kötelezhető-e mindenki, a ki pénzéhez igyekszik, hogy legyen városi tisztviselő ismerőse? De tegyük fel, hogy van! A fél tehát siet vissza, mondjuk az I. emeletre, egy épen ellenkező oldalon fekvő traktusba, a hol — ha szerencséje van — ott találja ismerősét, a ki szivesen igazolja aláirásával és kartársának aláirásával a fél személyazonosságát. A fél örvendve siet vissza a számvevőségbe és újból előmutatja az igazolással ellátott nyugtát. De korai öröm! Sem a fél, sem a tisztviselő ismerőse nem ismerik szószerint a szabályzatot; de a számvevőség szigorúan alkalmazkodik hozzá és felszólitja a félt, hogy a két tanut hozza magával, mert ezek előtt kell a személyazonosságot igazolnia. A fél kétségbeesetten, újból háborgatni kénytelen ismerősét, előadja baját és a két tisztviselő kelletlen-kénytelen munkáját abbahagyni, felmenni a számfejtésbe és ismerősét újból igazolni. Végre megtörténik a számfejtés! A fél azonban kalváriájának csak fele útján van! A mint a pénztárhoz leér, a pénztárnok kijelenti, hogy szószerint ragaszkodik a pénztári szabályzati utasitás 10. pontjához és utasitja a félt az eddigi utak ismétlésére. Ha akarja a pénztárnok, elfogadja az előbbi igazolókat és akkor a két tisztviselőnek a pénztárhoz is kell eljönniök, újból a személyazonosságot igazolandó; de megeshetik, hogy más bizalmat érdemlő egyéneket követel a pénztárnok és a fél ekkor újból lóthat-futhat, mig ismerősre akad.

Tehát nemcsak hogy a fél legjobb esetben 3—4 órát, de esetleg két délelőttöt tölt a városházán, a szerint, a mint ismeretsége van a tisztviselők körében, de kénytelen hosszabb időre két, esetleg négy tisztviselőt munkájától elvonni azért, hogy egy túlzott rendeletnek, mely a szabályrendeletek megalkotása óta természetszerűleg még nem volt érvényben, eleget tegyen. És ha meggondoljuk, hogy mindegyik fél (a hó elsején 500) tisztviselőket kénytelen e czélra mozgósitani, el tudjuk képzelni, mily kára van ebből a városnak, de kára van a félnek is!

Ebből az erősen szubjektiv, de korántsem túlzott előadásból lehetetlen meg nem győződnünk arról, hogy az utalványok beváltásánál követett eljárás nemcsak a székesfővárosi számvevőségi és pénztári hivatalokkal érintkező feleknek, nevezetesen a jogos követeléseik kifizetéseért jelentkező iparosoknak és kereskedőknek, hanem magának a városi közszolgálatnak érdekeit is sérti. És minthogy kétségtelen az, hogy az ügyészségnek joga volt a szabályrendeletek intézkedéseinek pontos megtartását követelni, a számviteli és pénztári hivataloknak pedig mindaddig, a mig a pénztári és számvevőségi utasitás idézett rendelkezései érvényben vannak, kötelességük ennek a meghagyásnak eleget tenni: ebből következik, hogy a joggal felpanaszolt, sérelmes állapoton csakis az emlitett utasitás hatályon kivül helyezésével és a pénztári kezelésnek, nevezetesen az utalványok kifizetésének gyökeres reformjával lehet segiteni. Erre nézve két módot vélnénk czélszerűnek és pedig:

1. ha a székesfőváros a kifizetések teljesitését valamely általa választandó pénzintézetre bizná,

2. ha a külföldi nagy városok példájára belépne a postatakarékpénztár clearing-forgalmának kötelékébe.

Bármelyik módot méltóztatnak választani, a székesfőváros pénzkezelésének olyan modern átalakitását jelentené, a melynek előnyeit nem szükséges bővebben fejtegetnünk. A pénzkezelés biztossága semmit sem veszitene, egyszerűségre, kényelemre és olcsóságra nézve pedig könnyen kiszámithatóan nyerne általa. Az ilyen reformnak alig is állhat útjában más, mint a megszokás, a minek azonban egy fejlődő nagyváros életében nem lehet szerepe.

Azzal a tiszteletteljes kérelemmel fordulunk tehát a tekintetes Székesfővárosi Tanácshoz,

hogy a pénztári kezelésnek a fentiekben jelzett módon való átalakitását bölcs megfontolása tárgyává tenni, annak a székesfővárossal érintkezésben levő iparosok és kereskedők érdekében levő sürgős megvalósitására a kezdeményező lépéseket mielőbb elrendelni méltóztassék. Addig is azonban, mig az itt javasolt végleges megoldás befejezéshez ér, helyénvalónak tartanók, ha az érvényben levő szabályzatok zaklató rendelkezéseinek felfüggesztése, vagy legalább enyhitése érdekében valamely ideiglenes intézkedést tenni méltóztatnék.

A városok iparfejlesztési propagandája.

Egy fölmerült konkrét eset alkalmából Egyesületünk igazgatója azt a javaslatot terjesztette a végrehajtó-bizottság elé, hogy tekintettel egyrészt a városi hatóságoknak az iparvállalatokkal szemben tapasztalható nehézkes eljárására, másrészt az új iparvállalatok elhelyezése dolgában felmerülő kérdezősködésekre, intézzen az Egyesület körlevelet az összes jelentékenyebb városok hatóságaihoz arra nézve, hogy milyen kedvezményeket volnának hajlandók megadni a náluk létesitendő ipartelepeknek; a kérdésekre beérkező válaszok anyaga egybefoglalandó, közzéteendő és ugy a belföldön, mint a külföldön megfelelő módon terjesztendő.

A végrehajtó-bizottság az igazgató javaslatát elfogadta.

E határozat publikálása után *Sugár* Ottó úr, a *Honi Ipar* szerkesztője, a ki lapjában állandóan buzgón képviseli a magyar iparfejlesztés közérdekeit, megjelent számos közleménynyel igazolta, hogy a hazai városok közül mintegy huszan már részletesen ismertették azokat a kedvezményeket, melyeket a területükön létesülő új ipartelepek számára engedélyezni hajlandók; kijelentette, hogy e közleményeket még jelentékenyen ki fogja bőviteni és az összes fontosabb hazai községek adataival gyarapitani, hogy igy egy teljes füzetben kiadhassa és ugy itthon, mint a külföldön az érdekeltek körében terjeszthesse. Szivesen venné, ha az Iparegyesület közölné vele egyes részletekre vonatkozó óhajait és kivánalmait, miáltal egy újabb, parallel tevékenység részünkről fölöslegessé válnék. A végrehajtó-bizottság igazgató előterjesztésére ezek után hozzájárult ahhoz, hogy *Sugár* úr fentjelzett kiadmánya »az Országos Iparegyesület pártfogásával« jelzéssel jelenjen meg s az igazgatót megbizta az Iparegyesület intenczióinak a mű előszavában való kifejtésével.

A jelzett munka magyar és német nyelven megjelent s ugy a hazai, mint a külföldi érdekeltség rétegeiben elterjesztetett.

Ugyan e tárgygyal kapcsolatban emlitjük meg, hogy *Martos* Viktor mérnök érdekes tanulmány alapján ismertette nálunk azt a propagandát, melyet a külföldi nagy városok új ipartelepek akvirálása érdekében rendszeresen folytatnak. Ez alapon, valamint az előadás után keletkezett érdekes eszmecsere nyomán, átiratot intéztünk a városok kongresszusához. Előterjesztésünk lényege a következő:

A mióta a nagyarányú iparfejlesztő mozgalom megindult, az Országos Iparegyesület mindig azon volt, hogy a vidéki városok is kivegyék részüket az iparfejlesztés mozgalmából. És pedig nemcsak mint a nagy fogyasztó közönség központi hatóságai, hanem ugy is, mint az iparfejlesztés hivatott tényezői.

A városok föladatai ezen a téren több izben voltak jelezve, egyik utóbbi ülésünkön azonban a teendők konkrét jelölésére nézve is történt egy, a czélt és irányt jobban megközelitő lépés.

Azok, a kik a kérdéssel tüzetesebben foglalkoztak, ez alkalommal is elismerték, hogy helyes az állami vezető körök törekvése ebben a kérdésben, tudniillik, ha az országnak nemcsak fővárosát, hanem annak egész területét hozzáférhetővé akarja tenni az ipar számára. Jól ismerjük a városoknak is azt a törekvését, hogy a létesülni akaró ipari vállalatokat tőlük telhetőleg támogatásban részesitsék, de ez a támogatás jórészt csak erkölcsi s azonkivül a városok ezt a hajlandóságukat a nagy nyilvánosság előtt nem ismertetik elég részletességgel.

Az államhatalom gondossága legutóbb is megnyilvánult ebben az irányban akkor, midőn a földi gázok nagyarányú hasznositásának tervével Erdély iparát akarja fellenditeni. A Duna-Tisza-csatorna

terve ugyanilyen czélt szolgál. A vizierők kihasználását czélzó mozgalom, melyről éppen a földi gázokkal kapcsolatosan tétetett emlités, a vidék iparának fellenditését szolgálja.

A kedvező konjunkturáknak ilyen jelentkezése kellene, hogy készülődésre s a konjunktura megfelelő kihasználására késztesse városainkat. Tipikus példa erre a németországi városok rendszeres propagandája ebben az irányban. Egész kifejlődött rendszere van Németországban annak, hogy az egyes városok mi módon tegyék hiressé magukat arról, hogy telepük az ipar és kereskedelem számára mennyire alkalmas. Hogy a folyó és vasut mellett való fekvés, olcsóbb életmód, iskolák, szellemi élet fejlesztése, a speciális szükségletek, a hitelintézetek, a meglevő kereskedelem és ipar, a czélszerűen berendezett vasuti forgalom, a város által olcsón megszerzett telkek, ármentesités, vizvezeték és csatornázás, gáz, elektromos erő és világitás, jó munkásviszonyok és munkáslakásra alkalmas területek, az ipar mennyiségi és minőségi befogadó képességének közlése, egyes fogyasztó vidékek közelsége, esetleg a vámhatáron kivül, az olcsó hajtóerő, beszerzési és rakodási lehetőségek, a fogyasztási területek stb. mind-mind mennyire alkalmassá teszik az illető várost arra, hogy ott megfelelő ipar és kereskedelem fejlődhessék.

Ezenfelül tüzetesen föl kellene sorolni azokat a speciális kedvezményeket, melyeket az illető városok a letelepedő vállalatoknak megadni hajlandók.

Ilyenekül eddig — a hozzánk beérkezett értesitések alapján — a következőket ismerjük: községi- és pótadókedvezmények, telekadományozás (kedvező árban, vagy ingyen), olcsó, vagy ingyenes épitési anyag (fa, fürészanyag, tégla, terméskő, homok, kavics, vizhasználat stb.), kövezetvám- és helypénz alóli mentesség, kedvezményes mótorikus erő, vagy más direkt pénzbeli támogatás.

Mindez egyenként és együttvéve oly hatalmas propaganda-eszköz, melynek jelentőségét nem szabad lekicsinyelnünk. Hatalmas és nemes versengésre kellene kelniök ebben az irányban városainknak, a mi azután természetes lökést adna az ország ipara erős fejlődésének.

Jól tudjuk, hogy a dolognak sok nehézsége és akadálya van. Igy, hogy ne emlitsünk mást, mint a közigazgatás nehézkességét és felelőtlenségét; nálunk nagy a különbség a között, a mit a városok a letelepült ipartelepeknek igérnek és a mit teljesitenek. Éppen ezért a közigazgatási elem közgazdasági iskolázottságára volna szükség, a mire jóható tényezőnek tartjuk a műszaki elemnek térhóditását magában a közigazgatási hatóságban. De legerősebb fejlesztője és fellenditője lenne éppen ez a nemes verseny a városok között, mely a közgazdasági gondolkodásba és találékonyságba szinte belekényszeritené az illetékes tényezőket.

Mindezek előrebocsátása után azzal a kéréssel járulunk a városok kongresszusának állandó bizottságához, hogy alakitson a maga kebe-

lében iparfejlesztő bizottságot, a mely agitáljon abban az irányban, hogy minden magyarországi város szervezzen egy-egy érdekeinek megfelelő speciális iparfejlesztő bizottságot s ezeknek a városi bizottságoknak középponti irányitó szerve legyen a városok kongresszusának egy állandó középponti bizottsága. Ez lesz hivatva azután önállóan szervezni a harczi propagandát, a külföldi tapasztalatok és a honi speciális igények alapján bizonyos okos munkabeosztás szem előtt tartásával, mely egyrészt kerülni lesz hivatva egyes iparágakban a túltermelést, másrészt pedig figyelemmel lesz a helyi speciális előnyöknek ipari szempontból való kiaknázására. Az erre vonatkozó részletes programm megállapitására hivjon össze azután a városok bizottsága az összes érdekelt tényezők, nevezetesen az országos jellegű ipari egyesületeknek és kamaráknak bevonásával értekezletet, hogy igy a dolognak minden irányú megvitatásával a városok iparfejlesztő bizottsága egyrészt közvetlen kontaktusba lépjen az ipari élettel, másrészt anyagát innen meritve, hatalmas tényezőjévé válhasson a magyar iparfejlesztés rendszeres és tökéletes propagandájának.

*

Ugy értesülünk, hogy a városok kongresszusának állandó bizottsága már foglalkozott ez előterjesztésünkkel és azt igen kedvezően fogadta. Illetékes helyről kérdést intéztek Egyesületünk igazgatójához az iránt, hogy *miként képzeli ő a propaganda részletes munkaprogrammját*, mire igazgatónk a következőket fejtette ki:

A városok kongresszusának állandó intéző bizottsága felhivást intézne az összes városokhoz, a melyben egy iparfejlesztési bizottság létesitésére buzditaná a városokat és egyuttal közölné azokat a fontosabb momentumokat, a melyeket a külföldi hasonló bizottságok szem előtt szoktak tartani. Ehhez a fölhiváshoz szükséges volna egy kis tájékoztatót mellékelni arról, hogy mely iparágak megvalósitására van szükségünk, milyen új ipartelepek létesitése számithatna prosperitásra, tekintettel a hazai ipar eddigi termelési viszonyaira és a közszükséglet arányaira, tekintettel a tényleges behozatalra és az esetleg kinálkozó kiviteli kilátásokra. Az eddigi iparfejlesztési emlékiratok adatai nyomán ez a memoár könnyen elkészülhet, de mindenesetre nélkülözhetetlen, mert e nélkül a hatóságok tanácstalanul állanának a kérdés praktikus jelentőségével szemben.

Ennek az előzetes anyagnak a tárgyalása czéljából azután minden város megalakitaná a maga speciális iparügyi bizottságát. Az »iparfejlesztési« szó nem egészen helyes, mert hiszen nemcsak fejlesztésről, hanem egyes iparágak alapitásáról, ipartelepek akvirilásáról, létezőknek fejlesztéséről lehetne szó, tehát inkább »ipari akczió-bizottságok« ezek, mint iparfejlesztők; mert fejleszteni csak azt lehet, a mi van; itt pedig alkotásról, teremtésről és akvirálásról is kell hogy szó legyen. Az elnevezés különben mellékes. A fődolog az, hogy az

egyes városok, mondjuk — hogy egy példát az üstökénél fogva ragadjak meg — Szeged város polgármestere értekezletre hivja össze az ottani kereskedelmi és iparkamara elnökségét, az ipartestület, a kereskedelmi, vagy Lloyd-testület elnökségét, a gazdasági egyesület vezetőségét, a munkásbiztositó pénztár intézőit, szóval mindazokat a tényezőket, a melyek ipari, kereskedelmi, gazdasági téren tapasztalatokkal birnak. (A kerületi munkásbiztositó-pénztárakra azért helyeznék súlyt, hogy az új ipari alapitásoknál a szocziális érdekek is lehetőleg kielégitést nyerjenek.) Ezekkel megállapitja az akczióbizottságnak egész programmját, mely természetesen több évre is kiterjedhet. Ebben a bizottság kiszemelheti a létesitendő iparágakat, ipartelepeket, mezőgazdasági mellékiparokat és javaslatot készithet arra nézve is, hogy miféle kedvezmények azok, a melyeket a város a letelepülő új iparágaknak nyujthatna, milyenek a vasuti, vizi közlekedési tarifaelőnyök, munkabér- és egyéb szocziális viszonyok, vizierők, stb.

Egyik fontos kérdés annak a megbeszélése is, nem léphetne-e fel maga a város egyik vagy másik irányban, mint egy-egy hézagpótló iparvállalat létesitője, továbbá nem lehetne-e a helybeli nagyobb pénzintézeteket ilyen gyáralapitásokban érdekelni, illetőleg részvételüket vagy legalább is kezdeményezésüket biztositani?

Tájékozásul megjegyzem, hogy különböző magyar városok eddig körülbelül a következő kedvezményeket helyezték kilátásba a náluk letelepedő ipartelepek számára:

Községi adó- és pótadó-kedvezmények, telekadományozás (kedvező áron vagy ingyen), olcsó vagy ingyenes épitési anyag (fa, fűrészanyag, tégla, terméskő, homoki kavics, vizhasználat, stb.). kövezetvám- és helypénz alóli mentesség, kedvezményes mótorikus erő, részvények átvétele, vagy más, direkt pénzbeli támogatás.

Ha a városok ezzel a programmal elkészültek, akkor ez nem jóváhagyás, mert hiszen erre nem szorultak, de abból a czélból volna a központi bizottságnak beküldendő, hogy ez átrevidiálván a különböző programmokat, megtehesse észrevételeit egyes iparágak netaláni elhanyagolása tekintetében. Mert ez utóbbi éppen olyan nagy baj volna, mint a milyen felesleges befektetéseket okozna az egyes iparczikkekből való túlprodukczió. Ha ezen az úton az egyes városok iparfejlesztési, vagy helyesebben iparfelkarolási programmja elkészül és egységessé lesz téve, módot és alkalmat kell keresni, hogy ezt sokszorositsuk és megfelelő módon terjesszük.

Mert nem elég a külföldet arról tájékoztatni, hogy például Szeged város milyen előnyöket nyujtana egy zárgyárnak vagy egy óragyárnak, hanem némi tájékoztatás szükséges arra nézve is, hogy mennyi az országnak fogyasztása ebben a czikkben, mennyi az import és esetleg milyen exportra lehetne számitani a Balkánra és a távolabbi külföldre?

A propaganda-füzetek terjesztése körül igénybe lehetne venni a Kereskedelmi Muzeum képviselőit és kirendeltségeit, a szaktudósitókat, a konzulokat, első sorban pedig a világ legelterjedtebb és legolvasottabb ipari szaklapjait. Természetes, hogy ezt a propagandát nemcsak egyszer és nemcsak szórványosan, hanem rendszeresen kell megismételni mindaddig, a mig a kellő eredmény biztositva nincsen.

Pozsony iparfejlesztési akcziója.

Pozsony város nagyérdekű iparfejlesztési emlékiratot dolgozott ki, főleg új ipari vállalatoknak a városban való elhelyezése érdekében. E mintaszerű akczió-tervéről — a tervezet részleteinek megismertetésével — Egyesületünket is értesitette s kérte támogatásunkat. E kezdeményezés érdekében Egyesületünk a következő felterjesztést intézte a kereskedelemügyi miniszter úrhoz:

Pozsony szabad királyi város közönsége azzal a megkereséssel fordult Egyesületünkhöz, hogy a város iparának fejlesztése érdekében tervezett intézkedéseit, nevezetesen pedig az ez ügyben Nagyméltóságodhoz intézett emlékiratát támogatásban részesitsük.

Az emlékiratot másolatban megkaptuk és elolvasása arról győzött meg bennünket, hogy Pozsony városa, a mely hazánk nyugoti határszélén máris hatalmas előörsévé fejlődött a magyar közgazdaságnak és hovatovább a magyar kulturának is, komoly eltökéltséggel lát hozzá, hogy erre a nevezetes hivatására magát mennél teljesebben fölszerelje. A város iparának fejlesztéséről szóló emlékiratban valóban komoly, czéltudatos városi iparpolitikának körvonalai jelentkeznek. Az a törekvés, a mely egy ilyen városi politika megalapozására irányul s a mely az új iparfejlesztési törvény szelleméhez símulva, annak intenczióit igyekszik a városi önkormányzat keretében megvalósitani: megérdemli az összes arra hivatott tényezőknek s első sorban a kormánynak a támogatását.

Azok az áldozatok, a melyeket Pozsony szab. kir. város közönsége a területén települni kivánó iparvállalatok érdekében hozni kiván, igen figyelemreméltók és a közgazdasági haszon, a mely a tervezett intézkedésektől várható, elég tekintélyesek, úgy, hogy az állami támogatás, a melyet ezeknek fejében a város közönsége Nagyméltóságodtól kér, teljesen megokolt és a város részéről felajánlott szolgáltatásokhoz képest nem aránytalanul nagy.

Mindezeknél fogva örömmel teljesitjük Pozsony szab. kir. város közönségének megkeresését és a legmelegebben ajánljuk a város felterjesztését Nagyméltóságod bölcs figyelmébe, a magunk részéről is tiszteletteljesen kérve,

hogy a felterjesztésben kifejezésre jutó hasznos törekvést a legmesszebbmenő támogatásban részesiteni méltóztassék.

Mesterséges ellentétek főváros és vidék között.

Az aradi szabókongresszus alkalmából igen élesen lépett előtérbe *a fővárosi és vidéki érdekek közötti antagonizmus.* Egyesületünk igazgatója, a ki bennünket a gyülésen képviselt, megirván ez alkalomból a kongresszusra vonatkozó reflexiót, kiemelte, hogy az iparosságnak *nem egymás ellen*, hanem *a karöltve való haladásra* kell szervezkednie. Miután ez az intelem nem efémer értékű, sőt más alkalomra is készletben tartandónak igérkezik, megörökitjük fejtegetéseiből e helyen a következőket:

Minden ország büszke a maga fővárosára, mely központja az intelligencziának, a szellemnek, a művészetnek, iparnak, gazdaságnak, egyszóval a nemzeti kulturának. A főváros fejlődéseért, nagyságáért áldozatokat hoz minden ország, hisz ez bástyája, kirakata, tükre az egész országnak. Persze e mellett áll az is, a mit a vidéki ipari és kulturai empóriumokról föntebb mondottunk. Nem ismerünk eddig mozgalmat, mely a főváros ellen irányulna, de ismerünk a közel- és régmult történetében sok olyan országos mozgalmat, mely a fővárosok megerősitése, kifejlesztésére az áldozatok egész tömegét ajánlja meg. Hiszen a főváros — a vidéké, az egész országé.

Valójában tehát ebben a kérdésben is úgy áll a dolog, hogy, mint minden művelt államban, a főváros dominál az ipar legtöbb ágában. Egyes kézműiparágak, mint például az asztalos-, lakatos-, szabó-, czipészipar, itt fejlődnek legjobban. Nemcsak azért, mert itt van a legtöbb tanulási alkalom, hanem azért is, mert egyrészt a legtanultabb, külföldet járt szakemberek itt telepednek le, másrészt, mert a legrégibb megállapitott mintaműhelyek itt fejlődnek fokról-fokra, napról-napra. Azután még az is bizonyos, hogy az ipari intelligenczia itt tömörül, lépést tart a haladó korral, melynek minden napja foglal magában egy-egy oly új tanulságot, a melyet a jelenségeket figyelemmel kisérő iparosok javukra forditani tudnak. Végre pedig egy 800.000 lakossal biró főváros nagy fogyasztó képessége mégis csak a legtermészetesebb alkalom egy-egy iparág termelőképességének fejlesztésére és viszont, a hol az ország legmagasabb igényű intelligencziája csoportosul, ott mégis csak minden iparnak be kell rendezkedni a legfokozottabb igények kielégitésére.

És még egyet. Budapesten még mindig vannak sokan, a kik szükségletüket ősi tradicziónál fogva idegenben szerzik be. Éppen a szabóiparnak czéltudatos törekvése ezeket a magyar iparnak meghóditani. Tehát — hogy a szőnyegen forgó szabóiparnál maradjunk — a fővárosi szabóiparnak tökéletesedni kell, a kor szinvonalára emelkedni, hogy a legkényesebb igényű megrendelőket is ki tudja elégiteni.

Ha tehát a fővárosi szabóipar az idők folyamán a fejlődés oly magas fokára emelkedett, a melyen ma tényleg áll, nem lehet csodálni, ha a vidéken is vannak oly, öltözködésükre kényes igényű urak, a kik a budapesti szabóműhelyekben igyekeznek szükségletüket kielégiteni. »A ruha teszi az embert.« Ez a mondás sohasem volt annyira érvényben, mint a mai korban, a mikor az úrhatnámság utáni vágy a társaság minden régióiban hódit. Ha tehát fővárosi szabók vidékre is dolgoznak, ezt nem lehet csodálni és rossz néven venni, mert a vidéki (aradi, temesvári) szabó is dolgozik az őhozzá tartozó vidékekre, sőt egyes vidéki városok még mesz-

szebbre, de még Budapestre is. És ha valaki a megrendelésgyüjtési törvény ellen vét, ez ellen tessék retorzióval élni, sőt tessék a törvény szigoritását követelni. Ezt se lehet rossz néven venni. Igaz, hogy nem érnek vele czélt, mert a vidéki urak azért nem fognak lemondani a pesti ruháról s ha a pesti szabó nem megy le hivásra hozzájuk, feljönnek ők hivás nélkül — rendelni és próbálni. De legalább meg lesz a vidéki szövetségnek az a megnyugvása, hogy most már budapesti szabók nem mennek a vidékre, hanem csak — a derék bécsiek, — a kikre a vidéki szabókollégák távolról sem agyarkodnak olyan nagyon, mint a pestiekre. Pedig — mint a föntebbiekben kimutattam — a fővárosiak fejlesztették a vidéki magyar fogyasztóközönség izlését és ők emelték ez ipart a modern kor magas szinvonalára.

Az a lobogó ellenszenv, melyet Aradon láttunk — nem vezethet jóra. Igazán bámulatos dolog, hogy a mikor ezer a közös gondunk és bajunk, a mikor gazdasági harczok és válságok sujtják a magyar ipart, a fővárosit és vidékit egyaránt, akkor kitör rajtunk a régi magyar átok és nem egymással karölte, egymást támogatva, erőnket összetéve, összetartva, küzdünk a közös ellenség ellen, hanem nekiiramodunk egymásnak, kisebbitjük, csufoljuk, marjuk egymást s vigan olvassuk, hogy Ausztriában bojkottálnak mindent, a mi magyar.

Ez a része az aradi mozgalomnak novum a magyar iparfejlesztés történetében. Nem példa, melyet követni, hanem példa, melytől el kell riasztani a magyar iparosságot. Mert ha ilyen esetek megismétlődnek és terjednek, ha egymás ellen dolgozunk és törtetünk, akkor — jó éjszakát magyar ipar . . .

A másik dolog, a mire ez alkalomból ki akarok térni : a vidék komoly szervezkedése. Erről sem kell sok szót vesztegetni. Megmutatta ebben a kérdésben a helyes irányt az Épitőiparosok országos szövetsége, a mely minden fontosabb vidéki városban alakitott fiókot, de az összes fiókok egy összetartó egységes egészet képeznek és integráns részei a központi szervezetnek. Hiszen éppen az összetartozásban van az erő, ez a fundamentuma a munkaadók országos szervezkedésének, e nélkül az egész nem ér egy pipa dohányt. Ezt a példát követhették volna a vidéki szabóiparosok is. Ezt minden józan ember, az ipar minden barátja helyeselte volna.

Ha ezt a tanulságot vonjuk le az aradi kongresszusból, akkor ennek meg volt a maga haszna. Ha a többi iparágak üzői és vezérférfiai a föntebbiekből megértik és látják, hogy mit szabad és mit nem kell cselekedni iparáguk érdekeinek fejlesztése szempontjából, akkor lesznek az aradi kongresszusnak üdvös következményei is. Ha nem — nem.

És elvégre itt nem aradi, nem vidéki, hanem országos érdekről van szó, mely megköveteli, hogy oktalan módon ne emeljünk válaszfalakat vidéki és nem vidéki iparosok közé. Sőt ellenkezőleg. Minden rendelkezésünkre álló erővel küzdenünk kell a magyar iparosság egységesitése mellett s azokat, kik ez iránynak ártanak, igyekezzünk álláspontjuk téves, sőt káros voltáról szeretettel meggyőzni. Ha pedig ez nem lehetséges, találunk majd arra is módot, hogy ezt a veszedelmes irányt izoláljuk és a béke, a megértés, az összetartás eszközeivel a szétválasztott iparosságot újból egyesitsük és együtt is tartsuk.

SZOCZIÁLIS KÉRDÉSEK.

Munkásügyi szakosztályunk.

gyesületünk kebelében már 1891-ben szóba került egy munkásügyi szakosztály létesitése, melynek eszméjét Egyesületünk akkori titkára (mostani igazgatója) hozta napirendre. Ennek az lett volna a czélja, hogy egyrészt a munkaadók jobb tájékozása szempontjából, másrészt pedig félreértések és súrlódások elkerülése végett is rendszeres munkát fejtsen ki, illetőleg az iparban alkalmazott munkások és segédek véleményét több fontos kérdésben meghallgassa.

E kezdeményezésről az 1892-ik évről szóló jelentésünk a következőket jegyzi föl:

Gyáripari és más szakosztályainkban titkárunk javaslatára szó volt arról, hogy az iparossegédek és munkások egyletei vagy képviselői az Országos Iparegyesülettel szorosabb kapcsolatba hozassanak abból a czélból, hogy ezeknek véleménye a munkáskérdés minden fontosabb fázisára nézve kikéressék. Ez annál inkább látszott szükségesnek, mert a szakosztály főleg az oly kérdésekkel kiván foglalkozni, melyeknek előbbre vitele a munkások érdekeinek megfelelőleg a gyárosok és a társadalom lelkes és áldozatkész közreműködésétől várható. Ilyenek a munkáslakóházak, a munkások számára berendezett bérházak, vasárnapi iskolák, az élelmezés javitása és olcsóvá tétele, az egészségügyi viszonyok fokozatos javitása, szórakozó helyek létesitése, társas összejövetelek, felolvasások, mulatságok, nevelési és utazási ösztöndíjak, jutalmak és állandó segélyek a hű, kitartó és példaadó munkások jutalmazására.

Azonban éppen a kilenczvenes évek elején a betegsegélyezési törvény előkészületei és szervezési munkálatai közben oly éles ellen-

tétek merültek föl munkások és munkaadók között, hogy a fölvetett eszmének megvalósitása sok sikerrel nem kecsegtetett, minélfogva a kérdés egyelőre lekerült a napirendről.

De csak időlegesen. Tiz év mulva az eszme föltámadt.

Az új inditványt *Neuschlosz* Marczel, végrehajtó-bizottságunk tagja terjesztette elő a következőkben:

Ipari forgalmunk nagyobbodásával lépést tartva, szaporodnak azok a kérdések, melyek a munkaadó és munkás közötti viszonyból keletkezve, úgy szocziálpolitikai, mint ipari szempontból igényelnek sürgős megoldást. Hatóság és társadalom, ipartestületek és egyletek foglalkoznak ugyan inczidentaliter egyik-másik kérdéssel és nem is szenved kétséget, hogy nem egy helyes intézkedés történt már úgy a mester és segéd közötti jogviszony szabályozására, mint a munkásosztály helyzetének javitására; de ezek az intézkedések, a mint egyrészt elégtelenek és sem a munkaadót, sem a munkást ki nem elégitik, másrészt éppen ötletszerűségüknél fogva nem terjeszkednek ki a legfontosabb és legsürgősebb kérdésekre és hiján vannak a komoly, messzelátó, előre megállapitott általános programmnak; legtöbb esetben pedig vagy az egyik, vagy a másik irányban túlmennek azon a vonalon, melyen az ellentétes érdekek összeegyeztetése lehetséges s azért az érdekeltségnek vagy egyik vagy másik részére nézve sérelmesek. Szükséges volna tehát egy oly központnak kreálása, mely a munkáskérdés minden részével állandóan, előre megállapitott s az egész munkaanyagot felkaroló terv szerint foglalkoznék, mely a modern szocziális tudomány tanait a gyakorlati élet igényeivel igyekeznék összhangzásba hozni, mely tehát nemcsak a munkásügygyel foglalkozó teoretikusokból, hanem a közvetlenül érdekelt iparok gyakorlati alapon álló képviselőiből is állana, mely megvitatná a posztulátumokat és a lehetőségeket, tanulmányozná a külföldi viszonyokat és idevágó intézkedéseseket, azokat hazai viszonyainkkal és törvényeinkkel összehasonlitva, a közvetlen diskusszió útján igyekeznék úgy a törvényhozás, mint a társadalmi akczió részére az anyagot előkésziteni s ott, a hol ennek szüksége fenforog, az iniciálásra vállalkoznék.

Mindezeket egy az Országos Iparegyesület keretében alkotandó munkásügyi szakosztályban vélném elérhetőnek, melyben egyrészt úgy a nagy-, mint a kisipar minden ágának képviselői — természetesen a munkások is — mint az elmélettel foglalkozó szakférfiak működnének közre ezen legfontosabb kérdések megoldásában.

A szakosztály első sorban talán a következő tárgyakkal foglalkozhatnék, esetről-esetre alkalmas előadók elaborátumai alapján:

1. A munkanélküliség okai s azok elháritásának módja.
2. Munkanélküliek foglalkoztatása.
3. A munkások testi épségének megvédésére irányuló intézkedések.
4. Baleset elleni biztositás.
5. Munkásházak és a munkásbérházak.
6. Népkönyvtárak és munkáskaszinók.
7. Fogyasztási és egyéb, a munkásoknak anyagi jólétét elősegitő szövetkezetek.
8. A munkások élelmezése (népkonyhák, gyári étkezdék és melegitők).

9. A munkarend, a munkás és munkaadó közötti jogviszonyok szabályozása.

10. A munkás keresményének biztositása; a peres eljárás rövidítése és gyorsitása.

11. A munkaközvetités szabályozása.

12. Élet és járadék (nyugdíj-) biztositás és a rokkantak ellátása.

13. A munkásügyi törvényhozás állandó szemmeltartása.

14. A munkás részesedése a vállalati haszonban.

15. A munkásügyi irodalom figyelemmel kisérése stb.

Az igazgatóság magáévá tette az eszmét és a szakosztály 1897. november 8-án megalakult.

Matlekovits Sándor, a végrehajtó-bizottság elnöke, az alakuló ülésen tartott megnyitójában rámutatott a munkáskérdés rendkivüli fontosságára és annak a szükségességére, hogy a munkásügyi törvényhozás társadalmi uton előkészittessék. Az Országos Iparegyesület hivatott erre a feladatra. Sajnos, éppen a munkásügyi törvényhozás terén, — de más téren is — a törvényhozás gyakran van meglepetéseknek kitéve, a minek a következménye, hogy az alkotott törvények nem elégitik ki a gyakorlati élet követelményeit. Ennek egyik sajnos példája többek közt a betegsegélyezésről szóló törvény. A betegsegélyző pénztárak tudvalevőleg se élnek, se halnak, csak azt várják, hogy történjék valami, a mi ebből az állapotból kiszabaditja őket. Minthogy különösen a munkáskérdésben minden elhibázott lépés nagy társadalmi károkkal jár, ezért szükség van olyan orgánumra, a mely a törvényhozás elé kerülő kérdéseket előbb kellőképen megérlelje. Ilyennek szánta az Egyesület végrehajtó-bizottsága ezt a szakosztályt, a melynek megalakitása czéljából hivta egybe a mai értekezletet. Mint a szakosztály főbb feladatait, megjelöli a munkásmozgalmak figyelemmel kisérését ugy a belföldön, mint a külföldön és a sajtónak, a munkásügyi irodalomnak, a külföld munkásügyi törvényhozásának figyelemmel kisérését, a munkások élelmezésének és lakásügyének a megvitatását és még egy egész sereg nagyfontosságú kérdést. Felkéri a jelenlevőket, nyilatkozzanak, hogy a szakosztály megalakitását szükségesnek tartják-e?

Ezután az igazgató felolvasta a végrehajtó-bizottság által megállapitott vázlatos programmot, melyet az értekezlet egyhangú helyesléssel fogad és egyhangulag kimondja a munkásügyi szakosztály megalakulását és a szakosztály elnökének közfelkiáltással *Mattekovits* Sándort, alelnökeinek *Neuschlosz* Marczellt, *Röck* Istvánt és *Glück* Frigyest, jegyzőinek dr. *Leszner* Rikárdot és dr. *Pikler* Gyulát választotta meg.

Annak igazolásául, hogy mily rokonszenvesen fogadta a fővárosi és vidéki sajtó is ez osztály szervezését, megörökitjük e helyen egyik legtekintélyesebb napilapunknak az eseményt méltató vezérczikkéből a következő részletet:

A munkáskérdésről beszélnek nálunk mostanában sokat, sokfelé és sokféleképen. Beszélnek róla a politikusok a parlamentben, publiczisták a sajtóban, tudósok a tudományos egyesületekben, a gyakorlati közgazdaság emberei a közgazdasági társulatokban, továbbá munkások a szakegyesületekben és népgyűléseken. Ezeken felül pedig hivatalos urak is, legkivált rendőri szempontból érdeklődnek a munkáskérdés iránt. Csak épen az nem szokott megtörténni, hogy a munkások és a munkaadók, vagy szabatosabban a szocziálisták és a polgári társadalom emberei találkoznának békességben és veszekedés, gyűlölködés helyett egymást kapaczitálni, egymást nem legyőzni, hanem meggyőzni, az ellentéteket nem kiélesiteni, hanem tompitani igyekeznének. Kivált a munkások szoczialista részén jelentkezik a harcz engesztelhetetlennek, kiegyenlithetetlennek; olyannak, a melyben méltányos békekötésre nem gondolnak, hanem csakis győzelemre s az ellenség teljes elpusztitására. A polgári társadalom már sokkal engesztelékenyebb. Arról a részről nemcsak hajlandóság, hanem cselekedet is jelentkezik, a mely a harcz leszerelésére irányul. Munkásvédelmi törvényeink eléggé örvendetes módon szaporodnak és nagyjában jó nyomon haladnak, noha a Nyugat legtöbb államától messzire vagyunk még. Társadalmi téren is vannak már és keletkeznek is egyre olyan intézményeink, a melyek a munkásnyomorúság enyhitését szolgálják. Ámde mindezek a törekvések, egyéb hiányosságaik mellett — legnagyobb az, hogy nem hatnak ki az egész társadalom minden rétegére — főképen nagyon egyoldaluak. A munkáskérdést tisztára a humanizmus szempontjából fogják fel és szinte tökéletesen figyelmen kivül hagyják a proletárság törekvéseinek másik oldalát, azt, a mely nemcsak kenyeret, hanem jogokat is követel. A politikai agitáczió inczidentaliter fölveti ugyan az általános, titkos választás kérdését, de ez semmi egyéb a pártpolitika agitatórius eszközénél, a melynek a modern szocziálpolitikához semmi köze. Mindenekfölött pedig teljességgel hiányzott eddig olyan társadalmi szervezet, a mely a munkáskérdésnek mind a két részével rendszeresen foglalkozik, még pedig nem egyoldalúan, hanem valósággal kontradiktórius módszerrel, szabad érvényesülést engedve minden irányzatnak, egyesitve magában az eddig egymástól távol, egymással szemben álló elemeket.

Ilyen szervezetet hozott létre a minap az Országos Iparegyesület, a mely munkásügyi szakosztályt alakitott a lehető legliberálisabb alapon.

Nevezetes, tanulságos és örvendetes szimptóma ez nagyon. Nevezetes azért, mert az ország legelső közgazdasági testületének ilyen komoly akczióját komolyan kell venni. Tanulságos azért, mert megmutatta, hogy a legélesebb ellentétek mellett sem lehetetlen az egymás kölcsönös megértése, ha megvan hozzá a kellő akarat, bátorság és nyiltszivűség. Örvendetes, mert megmutatta a lehetőségét annak, hogy társadalmi úton együtt munkálkodhassanak a harczoló faktorok a társadalmi béke előkészitésén.

A társadalom békéje nálunk még nincs annyira feldúlva, mint a fejlődöttebb iparú országokban. De a veszedelem csak terjedelmében kisebb, intenzitásában nem. Terjedelme növekedni fog, a mint nagyiparunk emelkedik, a mire pedig mint kivánatos czélra törekszünk. Hogy akkorra, mikor ezt a czélt megvalósitva látjuk, ne szakadjon a nyakunkba a felszaporodott munkástömegekkel a szocziális forradalom veszedelme is: arra szerves, rendszeres munkával kell törekednünk.

A nyomoruság és jognélkülvalóság a gyujtóanyaga ennek a forradalomnak. Ha ez a kettő megszünik, akkor lehet nagyiparunk, szocziális veszedelem nélkül. Ma úgy áll a helyzet, hogy nagyiparunk nincs, de a szocziális veszedelem megvan. Az Országos Iparegyesület arra törekszik, hogy megforditva legyen. Ez a törekvés a nemzet megerősödése felé, a megelégedés felé s a békesség felé vezet, méltó tehát mindenek rokonérzésére és támogatására.

*

A szakosztály munkálkodásának részleteiről alább találunk feljegyzéseket, ama kezdeményezések ismertetésével, a melyek innen indultak ki. Néhány éven át igen élénk és értékes tevékenységet fejtett ki a szakosztály, de azután a külső viszonyok úgy alakultak, hogy a munkások és munkaadók között élesebbé váltak az ellentétek s végre kidőlt sorainkból *Neuschlosz* Marczel, vagyis az a férfiú, a ki e szakosztály éltető lelke és szelleme volt s igy annak szépen megindult munkája is elpihent.

A fontosabb kérdésekből, a melyek a szakosztályt foglalkoztatták, kiemeljük a következőket:

A szocziális múzeum.

A Millerand-féle franczia sztrájkjavaslat.

A munkások élelmezésének javitása.

A millenáris alapitvány kamatainak fölhasználása munkásvédelmi czélokra.

Alkohol és munkaképesség.

Munkanélküliség és jogvédelem.

A munkaközvetitő házának berendezése.

Munkáskamarák.

Munkanélküliség.

Munkásjóléti központ.

A munkások kivándorlása.

A bérfizetés napjának megváltoztatása.

A munkáslakásügy fejlődése.

Olcsó munkásjegyek a villamoson és a vasuton.

Munkásház-csoportok a főváros környékén.

E kérdések tárgyalásának eredményéről alább tüzetesen beszámolunk.

*

És itt meg kell emlitenünk, hogy Egyesületünk nem szűnt meg minden lehető alkalommal fölemelni szavát az osztályharcz enyhitése érdekében s közbelépett minden alkalommal, midőn a béke megteremtésére, vagy a harcz káros következményeinek csökkentése érdekében szükségesnek mutatkozott. Ilyen békéltető, kiegyenlitő módon igyekeztünk közbenjárni, a mikor a lefolyt évtized derekán az épitkezési évad közeledtével a hosszú időn át fennállott munkáskizárás sok millióra menő kárral fenyegette nemcsak az épitőipart, hanem a

vele kapcsolatos összes iparágakat. Bizalmas megbeszéléseket tartottunk akkor, Egyesületünk elnökének vezetésével, előbb a munkások, majd a munkaadók képviselőivel, de őszinte sajnálatunkra és nemzetgazdaságunk mérhetetlen kárára, nem sikerült akkor a békés kibontakozást létrehoznunk.

Hogy úgy ezen, mint egyéb hasonló irányú eljárásunkban milyen szempontok vezették Egyesületünket, azt az emlitett bizalmas jellegű tárgyalásokat megelőzőleg hosszabb czikkben fejtette ki hivatalos lapunk élén *Matlekovits* Sándor elnökünk. Fejtegetéseinek gerincze a következő volt:

A negyedik rend hatalom és a termelési viszonyok szabályozásánál ép olyan irányadó lett, mint a milyen volt eddig a társadalom többi három osztálya és ha a társadalmi békét az országban tartósan helyre akarjuk állitani, akkor a viszonyok rendezését a negyedik renddel együttesen kell megkisérelni. Talán lehetséges drákói rendszabályokkal még rövidebb időre rendet teremteni; talán okos kormányzati intézkedésekkel el lehetne érni az egyik vagy másik gazdasági ágban, a munkásoknak a munkaadókkal való együttműködését; talán lehetséges, hogy egyes vidékeken egy-egy földesúr vagy gyártulajdonos patriárkális magatartása a munkások jó érzületét még egy időre fentartja: nagyban és egészben azonban az úgynevezett társadalmi kérdés fel van kavarva, a társadalmi béke megzavartatott és az eddigi gazdasági viszonyok organikus változásának kell bekövetkeznie. A czél nem lehet más, mint a szocziális béke, a munkásoknak a munkaadókkal való kiengesztelődése, az ország közgazdasági erői zavartalan fejlődésének lehetősége. Hogyan lehet azonban elérni ezt a czélt egy olyan országban, a melyben a társadalmi faktorok az állam segitségére olyan nagyon rászoktak, saját inicziativájukból csaknem semmire sem képesek és még a közgazdasági egyesületek is inkább panaszra, mint tanácsra vagy épen tettre készek? Maga a közvélemény is rettenetesen szét van nálunk forgácsolva; első sorban az örökösen napirenden levő magas politikával foglalkozik, különösen azokkal a differencziákkal, a melyek a nemzeti követelések és a korona magatartása között csaknem állandóan felszinen vannak és még mesterségesen is felidéztetnek és ezért a nemzet anyagi jólétének legfontosabb kérdései iránt csak felületesen érdeklődik. És ilyenformán a társadalmi béke problémája tekintetében csaknem teljesen ki vagyunk szolgáltatva a véletlennek és jövendőnket a sors szeszélyeire kell biznunk.

De vajjon igy kell-e ennek lennie? Nem lehetne-e végül módot találni arra, hogy elérjük az összes érdekeltek kielégitésének organikus szabályozását. Nem volna-e lehetséges, a mint ez Angliában rendszeresen történik és a mint azt ujabb időben a Németbirodalom hasonlóképen tenni szokta, a problémát egy állandó, az összes érdekelt körök és kormányzati ágak részvételével alakitott bizottság elé utalni, azzal az utasitással, hogy minden elfogultság nélkül állapitsa meg a szocziális békétlenség okait a különböző termelési ágakban és ennek a megállapitásnak alapján tegye meg javaslatait az alkalmazandó rendszabályokra nézve? Természetesen egy ilyen bizottságot lehetőleg szabad mozgással és bizonyos rendelkezési jogokkal kellene felruházni, a végből, hogy a felmerülő kérdéseket behatóan tár-

gyalhassa és azután a beteges állapotok szanálására nézve javaslatait kidolgozhassa.

Egy más alkalommal ugyancsak az Egyesületünk elnöke a következő javaslatot teszi:

Meg kell barátkoznunk azzal a gondolattal, hogy a szocziális kérdés szabályozásánál a munkásosztályt egyenjogú faktornak kell tekintenünk; hogy akarata ellen minden rendszabály haszontalan, sőt veszedelmes, mert nagyobb agitáczióra és a különben sem kellemes állapotok megrontására ösztönöz. Még tovább megyünk: a munkásosztály az ő csaknem katonai szervezete révén olyan hatalom lett, hogy munkáskérdésekben szinte diktátori módon lép fel. A legnagyobb elővigyázatra és a gazdasági viszonyok legalaposabb megértésére van szükség a szocziális probléma megoldásnál. Politikai fejlődésünk alapos megfontolásával és más államok szocziális törvényhozásának tüzetes tanulmányozása után kellene következnie a munkáskérdés megoldásának a maga egészében. Minthogy azonban ez máról holnapra nem lehetséges, ennélfogva az egyes akut eseteket, nevezetesen a tömeges munkabeszüntetéseket és munkáskizárásokat békességes úton és méltányos előzékenységgel kell elintézni. Mert semmi sem hátráltatja a szocziális kérdés nyugodt és méltó megoldását, mint az állandó harcz, a mely a munkások és a vállalkozók között nap-nap után kitör és a gazdasági rend ellen való agitácziót a népesség minden körébe beviszi.

A fegyverszünet egy nemét kellene elérni, a munkások túlságosan felizgatott kedélyének a lehető legteljesebb megnyugtatásával, hogy aztán a szocziális kérdésnek végleges szabályozásához lehessen teljes erővel hozzálátni. Mennél tovább tartanak a mindennapos munkabeszüntetés torzsalkodásai, annál nagyobb lesz az ország gazdasági károsodása, annál nehezebb lesz a nemzetgazdaságnak annyira szükséges fejlődése s annál nagyobb erőfeszitésre lesz szükség, munkásviszonyainknak olyan nagyon kivánatos szabályozásához.

Munkásbiztositás.

Az Országos Iparegyesület egyike volt a legelső testületeknek, melyek belátták, hogy az iparos-ifjúsági egyletek betegsegélyezési tevékenysége az anyagi eszközök korlátolt volta és a belépési kényszer hiánya miatt nem elégiti ki a közszükségletet.

Ez okból az Országos Iparegyesület az ipari munkások betegsegélyezésének kötelezővé tétele és törvényes rendezése érdekében befolyásának egész súlyával közrehatott és kivívta azt, hogy megalkottatott az 1891. évi XIV. törvényczikk, a mely az Országos Iparegyesület intenczióinak megfelelőleg *a kényszerbiztositás* alapelvén épült fel és szabályozta az ipari munkások betegség esetében való segélyezésének kérdését.

Ugyanabban az évben (1891) tartották az iparos-ifjúsági egyletek Nagyváradon IX. országos vándorgyülésüket, melyen az Országos Iparegyesület is képviselve volt. A vándorgyülés főképen az akkor már megalkotott betegsegélyezési törvény életbeléptetésének kérdéseivel foglalkozott és megbizásából *Ráth* Károly, *Ivánkovits* János,

Gelléri Mór, *Somló* (Szontagh) Jenő és *Edvi Illés* László több izben tárgyaltak a törvény életbeléptetésének egyes kérdéseiben dr. *Schnierer* Gyula akkori miniszteri tanácsossal a miniszteriumban, a hol az életbeléptetési rendelet, a különböző mintaalapszabályok és a kerületi betegsegélyző pénztárak területbeosztása épen akkor voltak előkészület alatt.

Ipartestületi pénztárak.

A betegsegélyezési törvény életbeléptetése körül különben is több ízben emelte fel az Országos Iparegyesület szavát a munkaadók és az akkoriban már nagy befolyás alatt állott munkások érdekeinek megvédése czéljából. Ipartestületi szakosztálya, melyben az összes fővárosi ipartestületek voltak képviselve, több ülésben behatóan tárgyalta és megvitatta a törvény életbeléptetésének és a betegsegélyezés szervezésének a kérdéseit és megállapodott abban, hogy főképen az ipartestületi pénztárak létesitésére nézve az összes fővárosi ipartestületek egyöntetüen fognak eljárni.

A már létező betegsegélyző pénztáraknak és egyleteknek az új törvény értelmében való átalakitására nézve az ipartestületi szakosztály az ülésein jelen volt iparhatósági biztosokat a legegyszerűbb eljárás foganatositásának ajánlása mellett felkérte, az új ipartestületi pénztárak alakitására nézve pedig a szakosztály azt ajánlotta, hogy a testületek békéltető bizottságainak az összes tagok bevonásával tartandó ülései állapitsák meg az alapszabályokat és terjesszék ezeket a segédek összessége elé, szabályszerű letárgyalás végett. Csakis az ekként letárgyalt alapszabályok terjesztessenek jóváhagyás végett a miniszteriumhoz.

Kimondta az ipartestületi szakosztály azt is, hogy a betegsegélyezési járulék alapjául szolgáló átlagos heti béreket a testületi tagok ipari viszonyaihoz mérten maguk az érdekelt ipartestületek állapitsák meg, hogy az alapszabályokban az átlagos heti bérek gyanánt lehetőleg fix összegek vétessenek fel és hogy a betegsegélyezési járulék fizetése hetenként történjék.

Mint átlagos hetibért a szakosztály a 6 forintot fogadta el, mely után 12 krajczár járulék fizetendő a pénztárba; ebből 8 krajczárt a segéd, 4 krajczért a munkaadó fizet; a segédekre nézve két kategória megállapitása javasoltatott; az első a felnőtt segédek, a második a fiatal (18 éven aluli) munkások, mely kategóriába a nők és az inasok is tartoznak. Ez utóbbi kategória az előbb emlitett díjaknak csak felét fizeti.

A szakosztály e méltányos óhajai illetékes helyen tolmácsoltatván, azok a később megjelent végrehajtási rendeletben kellő figyelemre találtak.

Ipartestületi szakosztályunk megállapodásai alapján felhivtuk az összes fővárosi ipartestületeket, hogy az időközben kibocsátott

miniszteri végrehajtási rendelet értelmében alakitsák meg az ipartestületi betegsegélyző pénztárakat. E végből minden ipartestületnek megküldtük a miniszter végrehajtási rendeletét és a *Ráth* Károly által átdolgozott segélypénztári alapszabályok több példányát, figyelmeztetvén az ipartestületeket amaz előnyökre, melyeket a végrehajtási rendelet 38. §-ának második pontja reájuk nézve tartalmaz; de figyelmeztettük az ipartestületeket arra is, hogy tervbe vettük a fővárosi ipartestületi betegsegélyző pénztárak *szövetségének* létesitését, a mely szövetség pl. a gyógyszerek közös beszerzése és közös orvosok alkalmazása révén a pénztáraknak rendkivüli anyagi előnyöket biztosithat.

A törvény életbeléptetése közben az ipartestületek képviselői bejelentették azokat a nehézségeket, melyek főleg a segédek részéről a segélypénztárak megalakitása ellen támasztatnak. Rendszeres mozgalommal állottunk szemben, melyet egy ismert régi pénztár szította s mely a legtöbb helyen ellentétbe helyezte az ipari munkásokat a munkaadókkal. A legtöbb testület beleúnt abba a meddő küzdelembe, hogy a makacs segédeket arra nézve felvilágositsa, miképpen félre vannak vezetve s hogy a munkaadók önzetlenül kizárólag a munkások javán fáradoznak a segélypénztárak létesitése körül. De számos ipartestület szilárdan ragaszkodott a testületi pénztárak szervezéséhez és egyik szakosztályi ülésünkből több testület képviseletében küldöttséget szerveztek oly czélból, hogy ez a kereskedelmi miniszternél az eddigi bajok és akadályok elháritása s az alapszabályok mielőbbi jóváhagyása érdekében eljárjon. E küldöttség eljárásának kedvező eredménye volt s kiemelhetjük, hogy ily irányú rendszeres tevékenységünknek nyomai meglátszottak a fővárosi segélypénztárak szervezésében és későbbi munkálkodásában.

Az ipartestületi betegsegélyző pénztárak alakitására irányuló utbaigazitó és támogató tevékenységünknek különösen a vidéken csak lassan tudtuk a kivánt sikert biztositani.

A vidéken többnyire csak akkor kezdtek az ipartestületi pénztárak gyorsabb egymásutánban és nagyobb számban megalakulni, mikor a már működésben levő *kerületi* betegsegélyző pénztárak elleni panaszok iparosaink körében mind sűrűbben hangzottak el és a mikor a kerületi pénztárak panaszolt eljárásai elől igyekeztek az iparosok az alakitandó ipartestületi pénztárak kötelékébe menekülni.

Hogy az 1892. április 1-én életbeléptetett 1891. évi XIV. t.-cz. adta jogokkal mily kevés ipartestület élt, bizonyitja az, hogy az 1898. év végéig Budapesten 12, a vidéken pedig 89, az egész országban tehát majdnem 7 év alatt összesen 101 ipartestültti betegsegélyző pénztár alakult meg. 1899. végéig, a mikor 441 pénztár működött az országban 591.117 taggal, az ipartestületi pénztárak száma 108-ra szaporodott, ugyanekkor ezen pénztáraknál 79.270 egyén volt biztositva.

Nehézségek.

Megalakulásuk és törvényes működésük megkezdése után az összes — és különösen a legnagyobb érdekeltségi kört magukba foglaló *kerületi* — betegsegélyző pénztárak csakhamar oly nehézségekbe ütköztek, melyek nemcsak a pénztárak prosperálását tették kétessé, sőt némely helyütt lehetetlenné, hanem a törvényes kötelezettségek akadálytalan teljesitésének is leküzdhetetlen akadályául szolgáltak. Ennek a helyzetnek a felismerése késztette a minden egyesitő és központi szervezetet nélkülöző kerületi betegsegélyző pénztárakat arra, hogy 1894-ben országos értekezletet tartsanak az országos bajok megállapitása és szanálásuk módjainak a meghatározása végett.

Bárha ez az országos értekezlet, melyen az Országos Iparegyesület is képviselve volt, az összes függő kérdéseket és sérelmi pontokat a legbehatóbban letárgyalta és a bajok szanálására alkalmas módokat és eszközöket megállapitotta, illetve megjelölte: hatása, eredménye ennek az értekezletnek nem volt, a bajok továbbra is fennforogtak, sőt szaporodtak és nagyobbodtak, a pénztárak pedig magukra voltak hagyatva, mindegyik a többitől elszigetelten működött, küzdött a bajokkal és közeledett az anyagi csőd felé.

Központi szervezés.

Az Országos Iparegyesület felismerte ezeket a bajokat; látta a pénztárak tarthatatlan helyzetét és úgy vélte, hogy az erőknek központi szervezetbe való összegyüjtése és egyesitése által részben szanálhatja a pénztárak helyzetét, főképen pedig hatékonyabban tudja előkésziteni a gyökeres orvoslásra a jövő talaját.

Ez okból az Országos Iparegyesület a pénztárakat közös érdekeik képviselete és megóvása czéljából az akkori törvény által megengedett *közös szervezetbe* egyesiteni törekedett.

Már akkor felismerve azt a külömbséget, mely a fővárosi és a vidéki péztárak viszonyai és érdekei között fennforgott, az Országos Iparegyesület egyesitő és központositó akczióját oly irányban inditotta meg, hogy külön szervezetet kontemplált a fővárosi pénztáraknak (jellegükre való tekintet nélkül) és külön szervezetet a biztositottak zömét magába foglaló vidéki kerületi betegsegélyző pénztáraknak.

*

Egy e tárgyban tartott értekezleten a jelenvoltak egyértelműen felismerték annak szükségességét, hogy a budapesti betegsegélyző pénztárak között az őket közösen érdeklő ügyek megbeszélésére és közös érdekeik előmozditására egy állandó összekötő kapocs létesittessék. Igazgatóságunk attól a szándékától vezéreltetve, hogy a betegsegélyezési pénztárak fontos ügyeit a maga részéről is tőle telhetőleg támogassa, elhatározta, hogy egy *betegsegélyző pénztári szakosztályt* szervez, melyben lehetőleg az összes budapesti pénztárak

képviselve legyenek s aktuális érdekeiket időről-időre megbeszélhessék, illetve idevonatkozó határozataikat Egyesületünk készségesen fölajánlott támogatásával nyomban érvényesithessék. E szakosztály 1896. április 22-ikén megalakult, mely alkalommal *Matlekovits* Sándor az Országos Iparegyesület igazgatóságának képviseletében üdvözölte a megjelenteket, ajánlva, hogy az ország összes pénztárai felszólittassanak, hogy minden előforduló sérelmes vagy vitás ügyükben forduljanak az Országos Iparegyesülethez, a mely a betegsegélyző pénztári szakosztályban tárgyaltatja ez ügyeket s a netán szükséges lépéseket a kormánynál, a hatóságoknál, a többi egyesületeknél vagy akár a törvényhozásnál is megteszi és pedig vagy az Országos Iparegyesület, vagy közvetlenül a szakosztály által. Az értekezlet az előterjesztést egyhangú helyesléssel fogadta és a szakosztály megalakitását nyomban keresztül is vitte.

Egyesületünknek ezen segélypénztári szakosztályában 30 budapesti betegsegélyző pénztár összesen 143 kiküldöttel volt képviselve. A szakosztály az 1897. évben a statisztikai hivatalról szóló törvényjavaslatnak némely intézkedéseit vitatta meg s ezek ellen kérvényezett a képviselőházban; foglalkozott továbbá a szakosztály a *kórházak* és a betegsegélyző pénztárak között felmerült surlódások ügyével s küldöttség útján kérte a székesfőváros főpolgármesterét és polgármesterét a kórházi ápolási díjak illetéktelen beszedésének beszüntetésére. Ugyanebben az ügyben kérvényt intézett a kereskedelmi és a belügyminiszterhez. A betegsegélyző pénztárak és a *gyógyszertárak* viszonyainak rendezése érdekében a szakosztály tárgyalásokat kezdett a budapesti gyógyszerész-egyesülettel. Megvitatta a szakosztály a pénztárak és az *orvosok* között való viszony szabályozásának a kérdését is. Ismételten foglalkozott a szakosztály a *betegszállitási* ügy kielégitő rendezésének a kérdésével s ebben tárgyalásokat folytatott a budapesti *mentőegyesület* igazgatójával.

A szakosztályban szakszerű előadások is tartattak a betegsegélyezéssel összefüggésben álló kérdésekről, pl. *a munkáslakóházak* ügyéről, a munkásvédelem egyes aktuális kérdéseiről, a mely utóbbi előadással kapcsolatban a szakosztály elhatározta, hogy foglalkozni fog *a betegsegélyezésnek a háziipari és a mezei munkásokra való kiterjesztésének kérdésével.*

Segélypénztári szakosztályunk ezen egy évi működésének fentebb ismertetett anyaga és eredménye eléggé igazolja azt, hogy a szakosztály tevékenysége és ennek a tevékenységnek gyakorlati iránya érezhető hiányt pótolt és a betegsegélyezési ügy érdeke szempontjából üdvös és hasznos volt.

Az Országos Iparegyesület jogos önelégültséggel mutat ezen közhasznú alkotására, mint a közös erők és érdekek egyesitésének első próbájára, a mely bevált és biztatás volt a kisérletezésnek további folytatására.

Vidéki betegsegélyző pénztárak szervezkedése és kongresszusa.

A vidéki kerületi betegsegélyző pénztárak az 1894. évi országos értekezlet sikertelenségéből meritették azt a meggyőződést, hogy viszonyaik és érdekeik nem azonosak a budapesti kerületi pénztár viszonyaival és érdekeivel, következésképen érdekeikről a budapesti kerületi pénztártól függetlenül kell gondoskodniok.

Somló (Szontagh) Jenőnek, a szolnoki kerületi betegsegélyző pénztár akkori ügyvezetőjének és Egyesületünk lapja, a »Magyar Ipar« 1885. óta állandó munkatársának az Országos Iparegyesületből meginditott kezdeményezésére a vidéki kerületi betegsegélyző pénztárak 1897. október 13. és 14. napjain kongresszust tartottak egyesületi helyiségünkben. A kongresszust *Matlekovits* Sándor végrehajtóbizottságunk elnöke mint elnök, dr. *Horváth* János igazgatósági tag mint másodelnök és *Somló* (Szontagh) *Jenő*, lapunk munkatársa mint ügyvezető főjegyző vezették.

A kongresszus napirendjén a következő tárgyak kerültek megvitatásra:

I. A pénztárak hatósági támogatásának kérdése, melyben a kongresszus részletesen megokolt fölterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszter úrhoz, a következőket kérve:

1. hivja fel újólag a törvényhatóságok és ezek útján az alsóbbfokú iparhatóságok és végrehajtó közegeik figyelmét az 1891. évi XIV. törvényczikkre s az ezt szabályozó és kiegészitő rendeletekre s ajánlja az ezen törvény alapján létesült és működő kerületi betegsegélyző pénztárakat jóakaratú támogatásukba;

2. utasitsa a törvényhatóságokat arra, hogy az elsőfokú iparhatóságok útján a munkaadókat a be- és kijelentés kötelező voltára s az ennek elmulasztása esetén felmerülő káros következményekre esetről-esetre ismételten figyelmeztessék;

3. a kihágási eljárást rendeletileg egyöntetüen szabályozza;

4. a hátralékok behajtását körrendeletben szorgalmazza s az indokolatlanul késedelmeskedő közegek ellen a fegyelmi eljárásnak hivatalból való meginditását rendelje el;

5. utasitsa a törvényhatóságok útján a községi elöljáróságokat, hogy szegénységi bizonyitványt és nemleges zálogolási jegyzőkönyvet csak indokolt szegénység esetén adjanak ki, illetve vegyenek föl s ebben az esetben is igyekezzenek kipuhatolni, hogy az esedékes járulékok 2/3-át nem vonta-e le a fizetni nem képes munkaadó alkalmazottjától;

6. a kormány a közigazgatás rendezéséről szóló törvényjavaslatok keretébe vonja be a betegsegélyző pénztárak részére biztositandó hatósági támogatás módozatainak megállapitását és végül intézkedjék, hogy a betegsegélyző pénztárak működésének alapját képező segéd- és tanoncz-nyilvántartásokra vonatkozó ipartörvény az egész országban erélyesen végrehajtassék.

II. A bejelentés és ellenőrzés szabályozásának kérdésében az értekezlet a következő kérelemmel fordult a kereskedelemügyi miniszter úrhoz:

1. A belügyminiszter úrral egyetértőleg a munkakönyvek negyedik, ötödik, valamint következő oldalain, hasonlóképen az »Ideiglenes igazolvány« második és harmadik oldalain lévő »a munkaadó bejegyzése« czímű (7) rovat és »az iparhatóság igazolása« czímű (8) rovat közé rendeletileg egy új rovatnak felvételét rendelje el azon czélból, hogy abban az illetékes betegsegélyző pénztárak a be- és kijelentés megtörténtét igazolhassák;

2. utasitsa az I. fokú iparhatóságokat és ipartestületeket, hogy csak olyan munkakönyveket láttamozzanak, a melyek az illetékes betegsegélyző pénztár által már megelőzőleg láttamozva vannak; ennek elmulasztása esetén pedig a kihágási eljárás meginditása iránt az 1891. évi XIV. t.-cz. 26. és 83. §-ai értelmében intézkedjenek; ez az ellenőrzés alkalmas módon kiterjesztendő volna a tanonczokra is, a kiknek próbaideje leszállitandó lenne;

3. a kereskedelmi alkalmazottak is a betegsegélyző pénztárak érdekeinek jobb megóvása szempontjából alkalmas módon nyilvántartassanak;

4. az I. fokú iparhatóságok a kiszolgáltatandó iparigazolványokról az ipartörvény 177. §-ában elősorolt hatóságokon kivül az illetékes betegsegélyző pénztárakat is értesitsék;

5. a betegsegélyző pénztárak közegeinek adassék meg azon jog, hogy a munkaadókat alkalmazottjaik pontos bejelentésére vonatkozólag ellenőrizhessék olyképen, hogy a pénztári közegek bármely munkanapon és órában váratlanul a munkaadók műhelyeiben, illetve üzleteiben megjelenhessenek és ott esetleg a bérjegyzékek bekivánása mellett a munkások, illetve üzleti alkalmazottak létszámáról meggyőződést szerezhessenek;

6. a közigazgatási hatóságok a munkaadók ellenőrzésében erélyesebben járjanak el;

7. a bejelentési kötelezettség teljesitése körül mutatkozó számtalan törvénykijátszásnak megakadályozása érdekében, a bejelentési kötelezettség határnapja 8 napról 3 napra szállittassék le; és végül

8. az otthoni (sitz-) munkások és az erdei termelésnél alkalmazottak a biztositásra kötelezettek közé soroztassanak.

III. A napirend harmadik pontja a járulékügy rendezésének kérdése volt. Ebben az ügyben a kongresszusnak a következő határozati javaslat terjesztetett elő:

Bizza meg a vidéki kerületi betegsegélyző pénztárak országos gyülése a megválasztandó központi közeget, hogy a pénztárak nevében indokolt feliratban kérje fel a Nagyméltóságú kereskedelemügyi miniszter urat:

1. arra, hogy körrendeletben utasitsa a vidéki kerületi betegsegélyző pénztárakat, miszerint jövőben a rendkivül nagy munkát és költséget okozó egyénenkénti befizetéseket szüntessék meg; nyissanak e helyett a munkaadóknak számlalapokat, melyeken minden hóban eszközöljék az indigópapir segélyével két példányban készitett egyénenkint részletezett számla alapján az előirásokat.

Az egyik számlát a központban pénzbeszedővel, a vidéken bizalmi férfi vagy elöljáróság útján kifizetés végett mutassák be. Ha fizetés történt, a bevételi napló tételszámára hivatkozással irják azt a munkaadó számlalapján javára, a számla másodpéldányát pedig az előirás helyességének igazolására őrizzék meg.

A folytatólagos előirást és behajtást igy minden hóban eszközölvén, a fizetni vonakodók számlái összkimutatás kiséretében behajtás végett három hó eltelte után adassanak ki a végrehajtásra hivatott közigazgatási hatóságoknak.

2. Arra, hogy körrendeletben utasitsa, illetve a Nagyméltóságú belügyminiszter úr útján utasittassa a közigazgatási hatóságokat, miszerint figyelemmel a »Nagyváradi kerületi betegsegélyző pénztár« előterjesztése alapján hozott 40 526/1897. számú határozatára, a pénztárak által közvetlenül a községi elöljáróságokhoz, vagy száz forinton felüli összegnél főszolgabirói hivatalokhoz megküldendő számlák alapján a végrehajtásokat az 1891. évi XIV. t.-cz. 24. §-a alapján, az 1883. évi XLIV. t.-czikkben emlitett legkisebb határidő, de legkésőbb két hónap alatt soron kivül foganatositsák és az elszámolásokat ejtsék meg. A nemleges zálogolási jegyzőkönyvek beterjesztése előtt a vagyontalanság konstatálásakor azonnal hivatalból hallgassák ki az alkalmazottakat, hogy munkaadójuk levonta-e tőlük a járulékokat, mert csak igy lehet a Nagyméltóságú kereskedelemügyi miniszter úr 23.265/1897. számú abbeli kijelentésének érvényt szerezni, hogy a munkaadót az adott esetben a rendes biróságnál a pénztárak felelősségre vonhatják.

3. Utasittassanak továbbá az elsőfokú iparhatóságok, hogy az üzlet, vállalat vagy iparmegszüntetésekről; az elöljáróságok, hogy a különböző kereskedelmi, ipari, gyári stb. üzemek tényleges megszünéséről, a tulajdonosok elhalálozásáról vagy lakváltoztatásokról, csődbe jutásáról azonnal értesitést adjanak, alkalmat nyujtván ezzel a pénztár esetleges követelésének gyors biztositására.

4. A mennyiben a törvény módositása esetleg csak a messze jövőben lenne várható és enélkül a járulékok közteher jellegét megállapitani nem lehet, nehogy jövőben is tekintélyes összegeket kelljen leirni a pénztáraknak csőd esetén, kéressék fel a Nagyméltóságú miniszter úr, hasson oda, hogy az igazságügyi minisztérium körrendelet útján intézkedjék a betegsegélyző pénztárak által bejelentett követelések legalább kétharmadának első helyen történő sorolása iránt, mert az 1881. évi XVII. t.-cz. 60. §-ának 1. pontja értelmében a kereskedelmi, ipari, gyári állandó alkalmazottak fizetése szintén első helyen lévén sorozandó, abból a járulékok kétharmadrésze az 1891. évi XIV. t.-cz. 22. §-a alapján biztositható.

Ez a javaslat azokkal a pótlásokkal fogadtatott el, hogy a javaslat első pontjának részleteit a központi bizottság szabályozza; a negyedik pontnál pedig hivatkozás történjék arra, hogy az ott kért intézkedés teljesen megfelel a régi bányatársládáknál már dívott és mindenütt elfogadott szokásnak és gyakorlatnak.

A fölterjesztés ilyen értelemben megtétetett.

IV. Az orvos- és gyógyszerkérdésben a következő javaslatok fölött tanácskozott az országos értekezlet:

A) *Orvosi ügy.*

1. Szerveztessék az orvosi szolgálat nyilvános testületekkel (úgymint község, kör és járás) együtt, vagyis a községi-, kör-, vagy járásorvos ily minőségében azon kerület, kör vagy járás területén levő betegsegélyző pénztár orvosa is legyen, a hol megválasztatott.

2. Helyeztessék a 9.425/97. számú kereskedelemügyi m. kir. miniszteri szabályrendelet hatályon kivül.

3. Rendeztessék az orvosi díjszabályzat, különös tekintettel a betegsegélyző pénztárakra nézve.

B) *Gyógyszerész-ügy.*

1. Engedtessék meg a betegsegélyző pénztáraknak, hogy orvosaikat kézi gyógytárakkal láthassák el.

2. Készittessék egy külön, olcsóbb gyógyszerészeti árszabvány a betegsegélyző pénztárak részére.

Hosszas, beható vita után a kongresszus a következő határozatot hozta:

A szabad orvosválasztás elvének elvetésével elfogadtatik az orvosi ügyre vonatkozó előadói javaslat 1. pontja változatlanul, 2-ik pontja *Sarkadi* Ignácz azon pótinditványával, hogy a községi és körorvosok köteleztessenek a pénztári tagoknál teljesitett gyógykezelésre vonatkozó statisztikai adatok díjtalan beszolgáltatására, 3-ik pontja pedig *Diósy* Béla azon pótinditványával, hogy az orvosi díjazás a befolyt járuléknak mintegy 18—20 százalékában állapittassék meg.

A gyógyszerész-ügyre vonatkozó előadói javaslat első pontja elvettetik s e helyett kimondatik, hogy a mindennapi rendelésben előforduló azon egyes gyógyszereket, melyek † és ††-el jelölve nincsenek, a betegsegélyző pénztári orvosok készletben tarthassák és kiadhassák, második pontja pedig oly kiegészitésekkel fogadtatik el, hogy:

a) az olcsóbb árszabvány a betegsegélyző pénztáraknak 25 százaléknyi árkedvezményt nyujtson, hogy

b) az expedicziók a legegyszerűbbek legyenek és e czélból dr. *Friedrich* Vilmos vénygyüjteménye, rendelések és árszámitások szempontjából mintául való használás czéljából minden pénztár orvosának és gyógyszerészének ajánltatik.

c) A betegsegélyző pénztárak központi retaxáló intézetének a felállitása szükségesnek mondatik ki.

d) A központi bizottság felhatalmaztatik arra, tegyen lépéseket annak érdekében, hogy a betegsegélyző pénztárak a kötszereket együttesen és lehető jutányos árakon beszerezhessék.

Ilyen értelemben intézett tölterjesztést a megalakitott központi bizottság a kereskedelemügyi miniszter urhoz.

V. A napirend V. tárgya a kórházi ügy volt, a melyben az értekezlet megbizta a központi bizottságot, hogy a nyilvános betegápolásról nyilvánosságra hozandó törvényjavaslatot megjelenésekor azonnal vitassa meg és a betegsegélyző pénztárak érdekeit iparkodjék, esetleg a képviselőház útján érvényre juttatni és pedig a következő szempontok figyelembevételével:

1. a betegsegélyző pénztárak csak oly tagjaik után, kiket utalványnyal maguk küldenek közkórházakba vagy a kiknek tagsága, felvételük után 5 nap alatt a betegsegélyző pénztárral egyetértőleg megállapittatik, — legyenek kötelesek, az osztrák betegsegélyző törvény példájára, négy hétig

a kórházi ápolási költségeket megfizetni, hacsak valamely pénztár alapszabályaiban önként hosszabb időre terjedő ápolási kötelezettséget magára nem vállalt.

2. A betegsegélyző pénztárak alapszabályainak megfelelőleg állittassék föl közkórházakban a segélypénztári tagokra nézve egy külön osztály és ennek megfelelőleg a betegsegélyző pénztárak tagjaik után a rendes gyógydíjak 30—33%-át legyenek kötelesek megfizetni.

3. Elmebeteg, bujakóros, trachomás és járványos betegségben szenvedő pénztári tagok kórházi ápolási költségeit minden esetben az állam viselje.

4. A kórházban ápolt betegsegélyző pénztári tagok gyógyulásának ellenőrizhetése czéljából hatalmaztassék fel a betegsegélyző pénztár, mikép betegét saját orvosa által a kórházban időről-időre megvizsgáltathassa.

Mivel a törvényjavaslat még nem került nyilvánosságra, ebben az ügyben további lépés nem történt.

VI. A betegsegélyző pénztárak számának korlátozása ügyében a kongresszus a következő határozati javaslatot fogadta el:

Intézzen az országos értekezlet a kereskedelemügyi m. kir. minisztériumhoz fölterjesztést az iránt, hogy a már fennálló és meglevő ipartestületi, magánegyesületi, gyári- és vállalati pénztárak úgy adminisztráczió, mint pénz- és vagyonkezelés tekintetében szigorúan megvizsgáltassanak, a a törvényes kötelezettségeiknek meg nem felelő, prosperálásra képtelenek, valamint a gyári pénztárak közül még mindazok, melyek az illető kerületi betegsegélyző pénztár fennállását megnehezitik, sőt talán veszélyeztetik, azonnal beszüntettessenek, illetve a kerületiekbe beolvasztassanak; a feloszlott és beszüntetett pénztárak vagyona pedig az illetékes kerületi pénztáraknak átutaltassék.

Ezen felterjesztéssel kapcsolatban kérelmeztessék, hogy a betegsegélyző pénztárak sokféle nemei megszüntetésének kérdése tétessék tanulmány tárgyává és az ilykép módositandó törvényjavaslat terjesztessék mielőbb a törvényhozás elé. Addig is az 1891 : XIV. t.-cz. 28. §-a korlátoztassék azáltal, hogy a kerületi betegsegélyző pénztárak területén más nyilvános jellegű betegsegélyző pénztár, a 48. §-ban körülirt eset kivételével, csak az esetben engedélyeztessék, ha a kerületi betegsegélyző pénztár érdeke kárt nem szenved.

A határozatnak megfelelő fölterjesztés megtétetett.

VII. A napirend hetedik tárgya a törvénymódositás és a kötelező balesetbiztositás kérdése volt. A kongresszus úgy az 1891. évi XIV. t.-cz. módositását, mint a kötelező balesetbiztositást sürgősen szükségesnek mondta ki s a kormányhoz ilyen irányú felterjesztés intézését határozta el, a mi meg is történt.

VIII. A napirend nyolczadik tárgya volt: A kerületi betegsegélyző pénztárak szövetsége kölcsönössége és központi szervezete. A kongresszus *Somló* (Szontagh) Jenő előadónak tüzetesen megokolt javaslatára kimondotta a kölcsönösség, szövetség és a központi szervezet szükségességét, megalkotta az alapszabályokat és megalakitotta az állandó központi bizottságot, melynek az volt a hivatása, hogy a

pénztárak közötti állandó kapcsolatot létesitse és fentartsa, hogy a közvélemény figyelmét a munkásbiztositás fontosságára irányitsa, hogy a betegsegélyezési napikérdéseket megvitassa, a pénztárak érdekeit képviselje, a kormányt és a törvényhozást tájékoztassa és hogy előkészitse a modern munkásbiztositás kérdéseinek törvényhozási rendezését.

Kimondta a kongresszus, hogy központi bizottsága összes ügyeit az Országos Iparegyesület útján intézi és hogy ennélfogva kivánatos a kerületi pénztáraknak az Országos Iparegyesület rendes tagjai sorába való belépése.

Az elfogadott szabályzat 10-ik §-a szerint a kölcsönösségi viszonyban levő pénztárak közül a központi bizottságba annyi lévén választandó, a hány tagból áll az országos értekezlet tisztikara, minthogy a szabályzat szerinti kölcsönösségi viszony csak ezután lesz a pénztárak igazgatóságainak nyilatkozatai alapján létesithető, kimondta az országos értekezlet, hogy addig is, mig a kölcsönösségi viszony létrejön, a központi bizottságot a következőképen alakitja meg. Elnök: dr. *Matlekovits* Sándor, ügyvivő elnök: dr. *Horváth* János (Budapest); ügyvezető főjegyző: *Somló* (Szontagh) Jenő (Szolnok), tagok: dr. *Walter* Gyula (Esztergom), *Tussai* Gábor (Kolozsvár), *Günther* Mihály (Győr), *Grünwald* József (Debreczen), *Somlyai* Lajos (Pozsony), *Sarkadi* Ignácz (Nagyvárad) és *Türk* József (Beszterczebánya). Ezen központi bizottság a majdan kölcsönösségi viszonyba lépő pénztárak köréből választandó 10 taggal lesz kiegészitendő.

Az elfogadott előadói javaslat utolsó pontja alapján kimondta az országos értekezlet azt is, hogy a »Magyar Ipar« czímű lapot választja hivatalos közlönyéül, megbizván a központi bizottságot, hogy az ezen szaklappal való viszonyt szabályozza.

A szervezet végleges megalakitása érdekében körlevél intéztetett a vidéki kerületi betegsegélyzőpénztárakhoz, a melyek máris nagy számban jelentkeztek a szövetséghez való csatlakozásra.

IX. A napirend kilenczedik pontja a bizalmiférfiak tisztségének szabályozása volt. Erre nézve az értekezlet a következő határozatot hozta:

A községekről szóló 1886. évi XXII. t.-cz. 62. §-a alapján a kerületi betegsegélyző pénztárak adminisztrativ ügyeinek a pénztár székhelyén kivüli helyeken való intézésére — a mennyiben a pénztár más alkalmas megbizottat nem talál — belügyminiszteri rendelettel a községi elöljáróságnak egyik tagja, első sorban lehetőleg a községi (kör) jegyzők köteleztessenek.

A központi bizottság ilyen tartalmú fölterjesztést intézett a belügyminiszter urhoz.

X. A kongresszus kimondta, hogy a ker. betegsegélyző pénztárak részére a föltétlen portómentesség, tisztviselőik részére pedig hivatalos kiküldetésük tartamára, a kerületükben levő vasuti vonalakra szabadjegy kérelmezendő.

Ilyen értelemben fölterjesztés intéztetett a kereskedelemügyi miniszter urhoz.

A központi bizottság 1898. évi április 27-iki ülésében foglalkozott az 1891. évi XIV. törvényczikk módositásával. Beható eszmecsere után az 1897. októberben tartott betegsegitő pénztári országos értekezleten hozott határozatnak megfelelőleg elhatározta a központi bizottság, hogy felterjesztést intéz a szakminiszterhez a betegsegélyezési törvény módositása iránt és megjelöli azokat az általános irányelveket, melyek szerint a törvény módositandó volna. Ez irányelvek a következők:

a) A belépési kötelezettség kibővittessék és kiterjesztessék azokra az ipari alkalmazottakra is, a kik az ipartörvény alól kivett iparoknál is iparszerűleg foglalkoznak; itt felsorolandók taxative ezek az ipari foglalkozások.

b) A törvény 25. §-a akként módosittassék, hogy a munkahiányban szenvedők betegsegitő pénztári tagsági joga a kilépés, illetve az utolsó befizetéstől számitott 14 napig álljon fenn.

c) A 28. §. revideáltassék akként, hogy magánegyesületi pénztár egyáltalán nem, vállalati, ipartestületi stb. pénztár csak az esetben legyen alakitható, ha a pénztár kötelékébe tartozó alkalmazottak száma legalább 1000, mert kevesebb taggal rendelkező pénztár fennállhatása semmiképen sincs biztositva.

d) A kerületi pénztárnak jog adassék arra, hogy kiküldöttje a bejelentésre kötelezett munkások létszámának ellenőrizhetése czéljából bármely ipartelepen megjelenhessék.

e) Mondassék ki a törvényben, hogy az a munkaadó, ki az alkalmazottjától levont $^2/_3$ rész járulékot a betegsegitő pénztárba be nem szolgáltatja, oly kihágást követ el, melyért fogházbüntetésre átváltoztatható pénzbirságra itélhető.

A felterjesztésben hangsúlyozta, hogy az itt felsoroltak csak általános alapelvek, melyek szerint a törvény módositása kivánatos. Kérte azonban a központi bizottság a minisztert, hogy akkor, a mikor a törvény módositásával foglalkozni fog, a módositás részleteire nézve hallgassa meg a pénztárakat, illetve a központi bizottságot.

Ugyanez ülés foglalkozott a betegsegitő pénztárak számának korlátozásával. A bizottság elfogadta az e tárgyban kidolgozott tervezetet.

A központi bizottság az összes kongresszusi határozatokat elintézvén, ezen az ülésén elhatározta, hogy jövőben minden hozzáérkező pénztári ügygyel és a szükséghez képest a következő kongresszus előkészitésével fog foglalkozni, a pénztárak tehát felkérettek, hogy panaszaikat, sérelmeiket és kivánalmaikat a központi bizottsághoz terjeszszék.

Ugyanebben az évben (május 26-án) *a központi bizottság* behatóan és részletesen letárgyalta *a nyilvános betegápolás költségeiről* szóló belügyminiszteri törvényjavaslatot, melynek különösen a betegsegélyző pénztárakra vonatkozó részeire nézve tett olyan módositó

javaslatokat, a mely javaslatokat a törvényhozás *Matlekovits* Sándor pártoló felszólalása alapján majdnem kivétel nélkül elfogadta. Az 1898. évi XXI. t.-cz.-nek az a része, a mely meghatározza, hogy a betegsegélyző pénztárak csak 30 napig tartoznak tagjaikért kórházi ápolási költséget fizetni, továbbá az a rendelkezése, a mely szerint a bujakóros, trachomás és elmebajos pénztári tagok kórházi ápolásának költsége nem a pénztárakat, hanem az államkincstárt terheli, *a központi bizottságnak Matlekovits* Sándor által tolmácsolt javaslatára vétetett fel a törvényhozási tárgyalás során a törvénybe.

A pénztárak kölcsönösségi viszonya.

A vidéki kerületi pénztárak központi bizottságának az 1898. évben kifejtett üdvös tevékenysége abban is nyilvánult, hogy megalkotta és életbeléptette a vidéki kerületi betegsegélyző-pénztárak kölcsönösségi viszonyáról szóló, *Somló* (Szontagh) Jenő által készitett szabályzatát és ezzel nemcsak a betegsegélyezés ügyét vitte előbbre, hanem egy új intézménynek, a vidéki kerületi betegsegélyző pénztárak szövetségének és a munkásbiztositás jövőbeli szervezetének alapjait is lerakta, a mennyiben a szabályzatban annak körvonalai is föltalálhatók. Maga a szabályzat a következőket foglalta magában:

1. §. Azon vidéki kerületi betegsegélyző pénztárak, melyek mint az Országos Iparegyesület tagjai, ezen Iparegyesületben külön szakosztályt képeznek, kölcsönösségi viszonyban állanak. Mihelyt valamely vidéki kerületi betegsegélyzé pénztár az Országos Iparegyesület tagjává lesz, a kölcsönösségi viszonyba is belépettnek tekintendő.

2. §. A kölcsönösség czélja, hogy egyrészt a kölcsönösségi viszonyban álló egyik vidéki kerületi pénztár a másik pénztárnak, az ő területén tartózkodó tagját a törvényes segélyben részesitse, másrészt pedig, hogy az egyik kerületi pénztár kötelékéből kilépő és egy másik kerületi pénztár kötelékébe belépő biztositásra kötelezett tag tagsági viszonyának folytonossága szempontjából, a lehetőség szerint egyforma ügy- és könyvvezetést létesitsenek.

3. §. A kölcsönösségben levő pénztárak tagjai a viszonosság elve alapján megbetegedés esetén azon kölcsönösségben levő pénztár által láttatnak el, melynek területén megbetegednek. A törvényes segélyezés mértékére nézve a tag illetékes pénztárának alapszabályai irányadók. A beteg ellátásáról gondoskodó pénztár azonban az ebből származó és a gyógykezeléssel járó segélyezési kiadások megtéritésére vonatkozó igényeit azon pénztárral szemben érvényesiti, melynek kötelékébe a megbetegedett tag tartozik. A megbetegedett pénztári tagnak ápolás alá vételéről a tag jelentkezésétől számitott legfeljebb 3 nap alatt postára adandó ajánlott levélben az érdekelt pénztár értesitendő. A tag felgyógyulásakor, vagy elhalálozásakor a felmerült költségek megtéritése czéljából jegyzékekkel, nyugtákkal stb. felszerelve elszámolandók és az érdekelt pénztár részéről a számla vételétől számitott 15 nap alatt kiegyenlitendők.

4. §. A felmerülő szükséghez képest a kölcsönösségi viszonyban lévő

pénztárak egyöntetű eljárást honositanak meg a pénztárakat érdeklő valamennyi belkezelési ügyre nézve.

5. §. A kölcsönösség kötelékébe tartozó pénztárak időről-időre egyöntetű és együttes eljárási módozatokat állapitanak meg a pénztári ügykezelés reformjára, a pénztári orvosok alkalmazására és díjazására, a bizalmi férfiak felfogadására és jutalmazására, gyógyszertárak árszabványainak ellenőrzésére, közkórházakkal szemben való magatartásra és minden általánosabb érdekű pénztári ügyre nézve.

6. §. A jelen szabályzatokban megállapitott szervezetükben gondoskodnak a kölcsönösségben lévő pénztárak arról, hogy a pénztárak minden sérelme a lehetőség szerint orvosoltassék, ezen orvoslás kivivására minden rendelkezésükre álló eszköz felhasználásával törekednek és e törekvés sikerének biztositása czéljából országos mozgalmakat is inditanak.

7. §. Kiváló gondoskodása tárgyát képezi a kölcsönösségben lévő pénztáraknak azon eszközök megszerzése és helyes alkalmazása, melyeknek segélyével a kerületi pénztárak boldogulása, a betegsegélyezés humánus rendeltetésének elérése, a kerületi pénztáraknak úgy a munkaadók és alkalmazottak, valamint a hatóságok és a nagyközönség előtt való népszerűsitése és részükre a szükséges támogatás elnyerése biztositható.

8. §. A kölcsönösségi viszonyban lévő pénztárak ügyeit e pénztárak állandó közege: a központi bizottság intézi és a szükséghez képest ennek megkeresésére maga az Országos Iparegyesület is intézheti, propagálja, befolyásának érvényesitésével illetékes helyen szorgalmazza és kedvező hatósági elintézése érdekében közrehat.

9. §. A kölcsönösségi viszonyban lévő pénztáraknak az Országos Iparegyesület lapja képezi hivatalos közlönyét, melylyel ezen pénztárak között ébren tartatik az összetartozandóság érzete, mely tájékoztatást nyujt a betegsegélyezés terén felmerülő eseményekről, ismerteti a napi kérdéseket és az elvi határozatokat s alkalmat szolgáltat a betegsegélyezésre vonatkozó eszmék felvetésére és ezek hirlapi megvitatására.

10. §. A kölcsönösségi viszonyban lévő pénztáraknak az Országos Iparegyesülethez való viszonya olyképen szabályoztatik, hogy a pénztárak mindegyike, mint az Országos Iparegyesület tagja szerepel és csak az Iparegyesület alapszabályaiban megállapitott tagdíj fizetésére köteles. Az Országos Iparegyesület biztositja a tagokul belépett pénztáraknak a független szakosztályi működést, díjtalanul küldi és szakbeli ügyek közlésére rendelkezésére bocsátja e pénztáraknak közlönyét, fedezi a pénztárak központi bizottságának nyomdai szükségleteit, ülések tartására átengedi helyiségeit és mindannyiszor, valahányszor e pénztárak központi bizottsága eziránt megkeresi, országos tekintélyét latba veti egy-egy pénztári ügy érdekében.

11. §. A kölcsönösségben lévő pénztárak ügyeik és a betegsegélyezésre vonatkozó kérdések megbeszélése, valamint a netalán szükséges országos mozgalmak meginditása módozatainak megállapitása végett rendszerint minden 3 évben az előző országos értekezleten kijelölt városban országos értekezletet tartanak. Rendkivüli országos értekezletek akkor tartandók, ha ilyenek összehivását a központi bizottság szükségesnek találja, vagy ha a kölcsönösség kötelékébe tartozó pénztárak közül tizen a központi bizottsághoz intézett indokolt beadványukban rendkivüli országos értekezlet megtartását kivánják.

12. §. Az országos értekezleteken minden pénztár, mely ezen szabályzat 1. §-a szerint a kölcsönösség kötelékébe tartozik, egy szavazóképes kiküldöttel vagy megbizottal vehet részt. Egy-egy értekezleti tag több pénztárt is képviselhet, de háromnál több szavazatot egy tag sem gyakorolhat.

13. §. A rendes országos értekezlet három évi időtartamra választja elnökeit, jegyzőit és egyéb tisztviselőit, kiknek megbizatása a legközelebbi rendes országos értekezletig tart. Megbizatása lejártakor bármely tisztviselő ujból megválasztható.

14. §. Az országos értekezleteken hozott határozatok végrehajtása, a betegsegélyezés ügyében felmerülő kérdésekben való állásfoglalás, a kölcsönösségi viszonyban lévő pénztáraknak és ezek érdekeinek minden irányban való állandó képviselése, általában az ezen szabályzat 2—10. §-aiban körülirt feladatok teljesitése és a legközelebbi országos értekezlet kellő előkészitése czéljából minden rendes országos értekezleten állandó központi bizottság szerveztetik.

15. §. A központi bizottság áll az országos értekezlet tisztikarából, melynek tagjai egyszersmind a központi bizottság tisztviselői is, valamint a rendes országos értekezleten 3 évi időtartamra a kölcsönösségi viszonyba tartozó pénztárak köréből választandó annyi pénztár képviselőiből, a hány tagból áll a tisztikar.

16. §. A központi bizottság, melynek székhelye Budapest, hivatalos helyisége pedig az Országos Iparegyesület helyisége, minden évben legalább kétszer és pedig május és november hónapokban rendes és mindannyiszor, valahányszor szükségesnek mutatkozik, rendkivüli üléseket tart Budapesten.

A központi bizottság ülése határozatképes, ha azon öt tag jelen van. Ezen ülésekre az országos értekezlet előadói is meghivhatók; de oly ülésekre, melyekben egyes pénztárak által felvetett kérdések jutnak tárgyalásra, föltétlenül meghivandók azon pénztárak, melyeknek köréből a tárgyalandó kérdések felvettettek.

17. §. A központi bizottságok határozatai az ülésen megjelent bizottsági tagok szótöbbségével hozatnak és érvényességük kihat a kölcsönösségben lévő valamennyi pénztárra.

18. §. A kölcsönösségi viszonyból felmerülő vitás kérdésekben alávetik magukat a pénztárak az ezen szabályzat szerint alakitandó választott biróság illetékességének és határozatának. A választott biróság 5 központi bizottsági tagból áll, kik közül minden fél 2—2 tagot választ, a 4 választott tag pedig megválasztja elnökét ugyancsak a központi bizottság tagjai sorából. A vitás ügyekben való eljárás teljesen díjtalan. Ezen szabályzat az 1899. évi január 1-től kezdve érvényes.

Ez alapon már 1898-ban mintegy 40 kerületi pénztár lépett be a kölcsönösségi viszonyba.

De a kölcsönösségi viszony szabályozásának még egy más eredménye is volt. A betegsegélyző pénztárak kölcsönössége megköveteli, hogy a kölcsönösségi viszonyba lépett pénztárak egyöntetű eljárást honositsanak meg összes belkezelési ügyeikben is. Ennek elérése czéljából a központi bizottság nemcsak a miniszterileg kiadott minta-alapszabályokat dolgozta át, hanem egészen új ügyviteli, fegyelmi és

kártéritési szabályzatokat dolgoztatott ki s ezeknek a munkálatoknak döntő befolyásuk volt a jövő fejlődésére.

Gyakorlati kérdések.

A vidéki kerületi betegsegélyző pénztárak központi bizottságának 1898. évi fölterjesztései közül ugyanabban az évben csak kettő nyert elintézést. Mig ugyanis a kereskedelemügyi miniszter a kerületi pénztárak tisztviselőinek, hivatalos kiküldetésük tartamára és a kerületükben levő vasuti vonalakra a vasuti szabadjegyet nem engedélyezte, addig a kerületi pénztárak portómentessége tárgyában beadott kérelem kedvezőbb elbánásban részesült. A vidéki kerületi pénztárak azt a teljes portómentességet kérelmezték ugyan, melyet a kereskedelmi és iparkamarák élveznek és habár a portómentességet a pénz- és csomagküldeményekre, úgyszintén az összes, főleg az orvosokkal váltandó zárt levelekre nem kapták is meg, mégis konstatálhatjuk, hogy a 83.842/898. számú kereskedelemügyi miniszteri rendelet haladást jelentett e téren, mert a portómentesség ki lett terjesztve és különösen sok kezelési könnyitést okozott a kerületi pénztárak részére a portómentesség alkalmazásánál.

Két sérelmes ügye is volt a vidéki kerületi betegsegélyző pénztáraknak az 1898. évben. Az egyik a pénztárak választott biróságának jogkörére vonatkozott, mely sérelmet szenvedett annyiban, a mennyiben a kereskedelemügyi minisztérium 72.322/897. számú elvi jelentőségű határozatában kimondotta, hogy az iparhatóságoknak jogukban áll a pénztárak választott biróságainak megfelebbezhetlen határozatait megváltoztatni, megsemmisiteni és ezek ellenére rendelkezni. A központi bizottság ezen ügyet 1898 augusztus 24-én tartott ülésében alaposan megvitatta és ez alapon felterjesztést intézett a kereskedelemügyi minisztériumhoz, a melyben azt kérte, hogy a fenti elvi kijelentést hatályon kivül helyezze és az 1891. évi XIV. t.-cz. 76-ik szakaszának megfelelőleg kimondja, hogy a választott biróságok határozatai ellen felfolyamodásnak helye nincs, a pénztárak által nyujtandó segélyek ügyeiben keletkezett vitás kérdésekre a hatóságoknak felülvizsgálati joga csak annyiban terjed ki, hogy a választott biróságok határozatainak alakisága s végrehajtása fölött őrködnek.

Másik sérelme pedig az volt a pénztáraknak, hogy az újra szervezett Országos Ipartanácsba a központi bizottság tagjai közül senkit sem nevezett ki és vont be a kereskedelemügyi miniszter. E tárgyban is fölterjesztést intézett a központi bizottság a kereskedelemügyi miniszterhez s abban különösen kiemelte, hogy a vidéki kerületi betegsegélyző pénztáraknak ez a központi bizottsága a hazai kerületi betegsegélyző pénztárak által országos kongresszuson választott, gyakorlatilag működő, a pénztári ügy minden fázisát teljesen ismerő, a pénztárakkal állandó összeköttetésben álló szakférfiakból

van szervezve, tehát leghivatottabb és leginkább van képesitve arra, hogy az Országos Ipartanácsban felmerülő betegsegélyző pénztári és munkásvédelmi kérdésekben szakvéleményt nyilvánithasson.

A közvélemény tájékoztatása.

A fentiek szerint felkarolván az Országos Iparegyesület a betegsegélyezésnek ügyét és biztositván annak az Országos Iparegyesület keretében való központi és szakszerű vitelét, kiterjesztette gondoskodását arra is, hogy a közvéleményt a betegsegélyezés ügyéről állandóan tájékoztassa, hogy a pénztárak között szellemi kapcsolatot létesitsen, hogy a betegsegélyezés terén felmerülő napikérdéseket szakszerűen tárgyaltassa és hogy a felmerülő szakkérdésekben megbizható tájékoztatást nyujtson.

Ebből a czélból az Országos Iparegyesület hivatalos lapjában, a »*Magyar Ipar*«-ban állandó rovatot nyitott »*Segélypénztári vélemények*« czím alatt; ebben a rovatban okulás és az eszmék tisztázása czéljából közölte a hozzá nagy számban érkező kérdéseket és az azokra vonatkozó feleleteket; hirszogálatot létesitett, melynek segélyével a betegsegélyezés terén felmerült eseményeket ismertette és önálló szakczikkeket is közölt, melyekkel megalapitotta a munkásbiztositási *szakirodalmat* Magyarországon.

A »*Magyar Ipar*« ezen szakirodalmi hivatását régi munkatársa: *Somló* (Szontagh) Jenő látta el avatott tollal, az ügy iránt lobogó lelkesedéssel és alapos szaktudással s ezzel a szakirodalmi tevékenységével, valamint a vidéki kerületi betegsegélyző pénztárak országos központi bizottsága összes ügyeinek ügyvezető főjegyzői minőségben az Országos Iparegyesület keretében való intézésével olyan lendületet adott a hazai betegsegélyezés ügyének, hogy e sokoldalú tevékenységnek, e rendszeres és programmszerű előkészitő munkálkodásnak a hatása csakhamar érezhetővé vált és pozitiv eredményekben nyilvánult meg.

Alapszabálytervezet felterjesztésének eredménye.

1899. évi tevékenységét a vidéki kerületi betegsegélyző pénztárak országos központi bizottsága azzal kezdte meg, hogy a kerületi pénztárak viszonyainak megfelelőleg gyökeresen átdolgozta a kereskedelmi miniszter által 1892-ban kiadott alapszabálymintát és olyan alapszabálytervezetet készitett, a melynél figyelembe vette a pénztárak működése közben szerzett gyakorlati tapasztalatokat és a mely alkalmas volt az elágazó belkezelési rendszert is egységesen és czélszerűen szabályozni.

Ezt az alapszabálytervezetet a központi bizottság az Országos Iparegyesület útján felterjesztette a kereskedelmi miniszterhez azzal a kéréssel, hogy erre vonatkozó elvi álláspontját közölje, mert mintául

való felhasználás és érvényesités végett csak akkor kivánta a központi bizottság a tervezetet az egyes kerületi pénztáraknak megküldeni, a mikor már biztatást nyert a minisztertől arra nézve, hogy az egyes pénztárak részéről felterjesztendő s e mintának megfelelő alapszabályok jóváhagyása elvi akadályokba nem fog ütközni.

Ez a felterjesztés meglepő eredménynyel járt, a mennyiben provokálta a miniszter abbeli elhatározását, hogy a betegsegélyezés terén mélyebbre ható reformot létesitsen s e czélból magát az 1891. évi XIV. t. czikket is gyökeresen módositsa.

Felterjesztésére válaszolva, a kereskedelmi miniszter 51.986/99. sz. a. a következőkről értesitette a központi bizottságot:

Folyó évi május hó 24. és 25-én tartott üléséből a központi bizottság megbirálás czéljából egy új alapszabály-mintatervezetet terjesztett elém, melyet a központi bizottság az 1892. évben kibocsátott alapszabályminta hiányainak pótlása végett, a törvény életbelépte óta szerzett tapasztalatok alapján, a kerületi betegsegélyző pénztárak számára szives volt kidolgozni.

Az a czél, mit a központi bizottság e részletesebb s a viszonyoknak jobban megfelelő alapszabályminta kibocsátásával elérni kiván, megegyezik az intenczióimmal, a mennyiben hivatalba lépésem alkalmával én is feladatommá tűztem ki azt, hogy az ipari és gyári alkalmazottaknak betegség esetén való segélyezésével foglalkozó betegsegélgző pénztárak helyzetén, miután ez intézmények ki nem elégitő állapotáról már korábban is értesüléseket szereztem, a lehetőségig javitsak.

Az elém terjesztett alapszabálytervezetet áttanulmányozván, ugy találtam, hogy annak részletesebben megszövegezett szakaszai a viszonyok rendezéséhez hozzájárulhatnak ugyan, de éppen azért, mivel a betegsegélyző pénztárak helyzetének javitását én is feladatomnak ismerem, a bemutatott alapszabály-minta kibocsátását időszerünek nem tartom.

Az alapszabály-minta keretében ugyanis csupán a betegsegélyző pénztárak belső szervezetére, valamint a tagok jogai és kötelességeire vonatkozó szabályok alkothatók, de itt is csak szűk körben, miután az alapszabályok rendelkezéseinek megállapitásánál a törvényes korlátokhoz ragaszkodni kell; az alapszabály-minta újból való kidolgozásával tehát csak lényegtelenebb módon s nevezetesen csak abban az irányban lehet a betegsegélyző pénztárakon segiteni, hogy abban a betegsegélyző pénztárak belszervezetének s a tagok jogai és kötelességeinek részletesebben, világosabban és könnyebben áttekinthető módon való szabályozására lehet útmutatást adni.

Ezzel szemben én, esetleg mélyebben ható reformokra is kész leszek, oly intézkedéseket fogok szükségesnek találni, melyek a betegsegélyző pénztári alapszabályok lényeges átdolgozásának szükségét fogják maguk után vonni; czélszerűbbnek látnám tehát az új alapszabály-minta megállapitását és kibocsátását arra az időre hagyni, midőn a betegsegélyezési ügy terén szükséges reformra vonatkozó elhatározásom a központi bizottság előtt is ismeretes lesz.

Igaz ugyan, hogy azok az intézkedések, miket a betegsegélyezési ügy terén, — esetleg törvénymódositás útján — a szükséghez képest tenni fogok, a nélkülözhetetlen előkészitő munkálatok miatt talán hosszabb időt

vehetnek igénybe, tekintettel azonban arra a hosszadalmasságra, melylyel az alapszabályok megállapitása jár, valamint tekintettel arra, hogy a bemutatott minta-alapszabálytervezet a betegsegélyezési ügy állapotán úgyis lényegtelenül segithet, annak kibocsátását ez idő szerint még azzal a czélzattal sem tartom szükségesnek, hogy az alapszabály-mintával az abban szabályozott viszonyok tekintetében a kerületi betegsegélyző pénztárak helyzete legalább ideiglenesen rendeztessék.

Különben azok az intézkedések, melyek a korábban kibocsátott alapszabály-minta kibővitésekép az új alapszabály-mintába felvétettek, egy részben csupán a törvény és a miniszteri rendeletek vonatkozó intézkedéseinek az ismétlései, úgy, hogy ezeknek nem okvetlenül szükséges az alapszabályokban benn lenniök; ilyen rendelkezés a 2. §. *f)* pontjának a következő kijelentése: »s tényleg őket tovább nem is alkalmazta«, ilyen rendelkezés van a 2. §. *f)* pontja után következő bekezdésben, a 9. §-ban, a 11. §-ban, a 18. §. második bekezdésében, a 30. §-ban, 49. §-ban stb.

Az alapszabály-mintatervezetbe fölvett új intézkedések másrészt törvényellenesek, vagy legalább nem állanak a törvénynyel kellő összhangzásban. Igy törvényellenes rendelkezés van a 9. §. második bekezdésében, a 11. §. harmadik bekezdésében, a 25. §. *f)* pontjában, a 31. §. első bekezdésében, a 47. §. ötödik bekezdésében, az 56. §. utolsó bekezdésében, stb.

Végül a bemutatott új alapszabály-minta tervezetnek lényeges hiányai vannak, a mennyiben abban nem szabályoztatnak az esetleg alakitandó pénztári szövetségbe való belépésnek, a be- és kijelentések, valamint a befizetések igazolásának módozatai; a 12. §-ban nincs meghatározva, hogy a tagsági könyv mikor szolgáltatandó ki, nem tartalmaz az új alapszabály-minta intézkedést amaz igények érvényesitésének módja iránt, melyek a pénztárt annak kezeléséből az igazgatóság és a felügyelő bizottsággal szemben illetik, nincs rendelkezés abban arra az esetre, ha a pénztár közgyűlése az igazgatóságnak, vagy a felügyelő bizottságnak a fölmentvényt megtagadja stb.

Ezenfelül a 8. §-nak az az intézkedése, hogy a bejelentési lapon az alkalmazott törvényes családtagjainak neve is feltüntetendő, fölösleges és a munkaadóra nézve zaklató, a 21. §. második bekezdésének nincs törvényes alapja, a 34. §. amaz intézkedése pedig, mely szerint a pénztár területén kivül lakó tagok megbetegedésüket tartoznak azonnal a pénztár igazgatóságának és a helyi hatóságnak bejelenteni, az alkalmazottakra nézve szintén zaklatást foglal magában, a nélkül, hogy a pénztárt az esetleges károsodással szemben kellőleg biztositaná. Általában a pénztár területén kivül megbetegedő tagok és a pénztár érdekében egy új alapszabály-minta kibocsátása esetén okvetlenül szükséges, hogy abban a pénztárak kölcsönösségi viszonya is a legrészletesebb módon szabályoztassék.

A mint a fentebbiekből látszik, a bemutatott alapszabály-mintatervezetnek hiányai is vannak, úgy, hogy annak kibocsátása a betegsegélyezési ügy reformjára vonatkozó elhatározásomig a központi bizottság részéről aggály nélkül mellőzhető.

A vidéki kerületi pénztárak központi bizottsága tudomásul vevén e rendeletet, elhatározta, hogy felterjesztést intéz a miniszterhez, kérvén egyrészről, hogy a reformtervek elkészitésénél vegye figyelembe

az 1897. évi kongresszusnak és a központi bizottságnak eddigi felterjesztéseit, melyekben az orvoslandó bajok részletesen fel vannak sorolva; másrészről kérje a minisztert, hogy addig, mig a reformtervet keresztül nem vitte, új pénztárakat ne engedélyezzen, mert az új pénztárak engedélyezésével a kerületi pénztárak az eddiginél még válságosabb helyzetbe jutnának.

Reformtörekvések.

A kereskedelemügyi miniszter a fenti leiratában foglalt igéretét csakhamar beváltotta, mert már az 1900. év közepén kibocsátott egy tervezetet, a mely szerint az 1891. évi XIV. t.-czikket módositani óhajtotta.

Ennek a törvénytervezetnek a beható megvitatása végett a központi bizottság a vidéki kerületi betegsegélyző pénztárakat 1900. évi julius hó 11. és 12. napjaira az Országos Iparegyesület helyiségébe országos értekezletre hívta egybe, melyen a kereskedelemügyi minisztériumot *Abonyi* Emil miniszteri tanácsos, az Országos Iparegyesületet pedig *dr. Matlekovits* Sándor végrehajtó-bizottsági elnök és *Gelléri* Mór igazgató képviselték.

Ez az országos értekezlet *Somló* (Szontagh) Jenő referálása mellett fejezetként tárgyalta le a miniszter tervezetét és megállapodásait véleményes javaslat gyanánt terjedelmes memorandumba foglalva, terjesztette fel az Országos Iparegyesület útján a miniszterhez. A memorandum — melyet az országos értekezlet megbizásából *Somló* (Szontagh) Jenő szerkesztett — mindenekelőtt kiterjeszkedett annak a szükségnek a hangsúlyozására, hogy a betegsegélyezés törvényes rendezésénél — a viszonyok külömbözőségénél fogva — megkülönböztetés tétessék a fővárosi és a vidéki pénztárak között és hogy ennélfogva különálló intézkedések vétessenek fel a törvénybe a fővárosi és ismét különállók a vidéki pénztárakra vonatkozólag.

A vidéki pénztárakat illetőleg nyomatékosan állást foglalt a memorandum a pénztárak *czentralizácziója* és a pénztári *országos szövetség kötelező létesitése mellett*, behatóan foglalkozott az orvos- és a tisztviselőkérdéssel, a biztositási kötelezettség, a bejelentési rendszer, a segélyezés különféle nemeinek, a járulékfizetési kötelezettségnek, a pénztárak belső szervezetének, a hatósági ellenőrzésnek, a felállitandó állami biztositó hivatal hatáskörének, a vitás és a kihágási ügyek elbirálásának, valamint a gyógyszertárak kérdéseivel. Azonban a betegsegélyezési törvény módositására vonatkozó miniszteri tervezettel nemcsak a kerületi pénztárak országos értekezlete, hanem az Országos Iparegyesület maga is és a kebelében működő egyéb érdekeltségi körök is foglalkoztak.

Az Országos Iparegyesületnek erre vonatkozó 1900. évi beszámolója a következőket tartalmazza:

A betegsegélyezési ügy terén a lefolyt időszakban fontos mozzanat

állott be. A kereskedelemügyi miniszter úr rendelkezése folytán elkészült ugyanis a minisztériumban az 1891. évi XIV. t.-cz. módositásának előadói tervezete, a mely a betegsegélyezési ügy minden ágát felölelve, a 10 éven át szerzett gyakorlati tapasztalatok fölhasználásával szabályozza a betegsegélyző pénztárak szervezetét, működési körét, a betegsegélyezés módjait és eszközeit. Az előadói tervezetet a miniszter úr Egyesületünknek is megküldötte és azzal több szakosztályunk foglalkozott behatóan. Először a hazai ipartestületek központi bizottsága 1900. évi junius hó 28-án tartott ülésében tárgyalta a javaslatot. Azután Egyesületünk segélypénztári szakosztálya ülésezett ez ügyben három napon át (julius 2., 3., 4.), végül pedig a vidéki kerületi pénztárak központi bizottsága és országos értekezlete vette a tervezetet (julius 11. és 12. napján tartott üléseiben) megvitatás alá. Mindezek a szakosztályok véleményüket, megállapodásaikat terjedelmes memorandumokba foglalták és Egyesületünk e memorandumokat, valamint saját terjedelmes megokolt véleményét fölterjesztette a kereskedelemügyi miniszter úrhoz.

Kötelességünk e helyen az emlékiratok lényegét a következőkben ismételni:

Egyesületünk fölterjesztésében fölemliti azt a homlokegyenest ellentétes álláspontot, a melyet az Egyesület közvetitésével fölterjesztett emlékiratok elfoglalnak. Épp ezért mellőzi a részleteket és tüzetesen foglalkozik a javaslat alapvető kérdéseivel. A különböző jellegű segélypénztárak szervezetére vonatkozólag megjegyzi, hogy a pénztárak bizonyos tekintetben visszás fejlődést tüntetnek fel. Az, hogy egyes pénztáraknál súlyos helyzet állt be; hogy némely pénztáraknál drága kezelés, a munkaadók és munkások közötti ellenséges állapot és más mindenféle visszásságok tapasztaltattak, nem az egyes pénztárfajok minőségének vagy szervezetének tulajdonitható, hanem az illető konkrét pénztáraknak konkrét viszonyaiból fejlődött hibák.

A jelenleg működő pénztárak mindegyike bir bizonyos társadalmi, iparpolitikai és kormányzati előnnyel, melyet mellőzni vagy megsemmisiteni nem tanácsos.

A magánegyesületi betegsegélyezési egyletek, mint a szabad elhatározás és a társulási erő alkotásai, egy országban, a hol a társadalmi tevékenység amúgy sem nagy, kivánatosak. A munkásegyesületek éppen a munkáselem társadalmi tevékenységének közvetlenül a saját jólétére, illetve a törvény által előirt segélyezésre való irányzása következtében nem eléggé méltányolandó pénztárak.

Az ipartestületi pénztárak jelentősége szorosan kapcsolatos az ipartestületi intézménnyel. Sehol nem képzelhető a segélypénztár jobban, olcsóbban és könnyebben, mint az ipartestületben. És ha egyes esetekben panasz is van a testületi pénztárak ellen, úgy ez csak egyes konkrét viszonyok kifolyása. Magában az ipartestületi pénztárak intézményében a bajnak csiráját nem találhatni.

A kerületi pénztárak a törvény értelmében kötelesek mindazokat a munkásokat fölvenni segélyző tevékenységük körébe, a kik más segélypénztárakban nincsenek. Működési területük nagysága, valamint tagjaik elszórtsága következtében, de különösen az orvosok gyér száma miatt ezek teljesitenek legnehezebb feladatot és közülök sok küzd a fennállás nehézségeivel.

Nem a tagok száma, hanem a pénztár működése képezi a fennmaradás vagy fennállás alapját s ha egy 200 taggal működő pénztár teljesiti a törvény által reá rótt kötelességeket, az jobb, mint ha egy 2.000 tagú pénztár visszás kezelése folytán tagjai betegápolásban nem részesülnek.

A betegsegélyezési ügyben főhibája a törvénynek a kerületi betegsegélyző pénztárakról szóló intézkedése. A kerületi pénztárak hivatásából következik, hogy a legnehezebb feladatra és a legdrágább kezelésre hivatvák. A népes vidékeken megvan az anyag gyári, vállalati, ipartestületi, sőt magánegyesületi pénztárak müködésére s igy a kerületi pénztárak még e területeken is, nemcsak a gyéren lakott vidékeken, arra szorittatnak, hogy a távolabbi vidékekre terjeszszék ki működésüket. A biztositás jó rizikói a velük versenyző pénztárak javára esnék s ők a rossz rizikókat kénytelenek viselni.

Ezen a főbajon csak úgy lehet segiteni, ha kimondatnék, hogy oly községekben, hol egy bizonyos minimális számmal kevesebb iparos van, a betegsegélyezés hatósági teendőt képez; vagy hatósági támogatásban kellene részeltetni a kerületi pénztárakat.

Nem tartja czélszerűnek, sem szükségesnek a pénztárak központi szövetségét. A különböző jellegű pénztáraknak egy szövetségbe való összehajtása már a pénztárak más jellegénél fogva sem kivánatos. Előnye a szövetkezésnek csupán a kölcsönös kisegitésben és a reczeptek felülvizsgálatában lehetne.

Szükségtelennek tartja egy állami biztositó hivatal fölállitását is. Egy külön hivatal létesitése az eddig tapasztalt bürokratikus rendszabályozást valószinüleg csak fokozná. Szükséges a pénztárak helyi viszonyainak és működésének a hatóság részéről leendő gondosabb ápolása; a pénztárak ellenőrzése számvevőségi és pénzkezelési szempontból.

A kezelés egyszerűsitése, a rendszabályok és szabályzatok tömkelegének megrostálása és főkép a beavatkozásnak minél kisebb mértéke kivánatos. Czélszerű lenne továbbá szaktestületet alakitani, mely minden miniszteri rendeletnél, sőt fontosabb harmadfokú döntéseknél is meghallgattatnék és ekkép eleje vétetnék több oly intézkedésnek, mely sok esetben felesleges, vagy egyenesen az intézmény ártalmára lehet.

A kerületi betegsegélyző pénztárak országos értekezletének felterjesztése örömmel üdvözli a reformot. Általánosságban kiemeli a székesfőváros és a vidék közötti különbséget. A reformtervezetet

csupán elvi szempontból birálja. Nem tartja czélszerűnek a deczentralizáczió további fentartását. Kéri az 1.000-nél több taggal biró ipartestületi pénztárak eltörlését is. A gyári és vállalati pénztáraknak sincs létjoguk. Helyteleniti az egyesülési jog alapján létrejött magánegyesületi pénztárak engedélyezését a betegsegélyezés szempontjából. A betegsegélyezés fontos érdeke megkivánja, hogy a vidéken kellő területbeosztással csupán kerületi pénztárak engedélyeztessenek.

A betegsegélyző pénztárak belső szervezetére vonatkozólag ajánlja, hogy a közgyülési kiküldöttek maximális számát 200-ban állapitsák meg. Kivánja a tervezet 8. és 9. pontjának teljes törlését, a felügyelő bizottsági tagok számának 6-ban, a mandátum idejének pedig 3 évben leendő megállapitását. A pénztáraknál való képviseltetés tekintetében a teljes paritás elve nyerjen alkalmazást munkaadó és munkás között. Fölöslegesnek tartja apellátafórumot kreálni a választott birósági határozatok ellen és igy késleltetni a végleges lebonyolitást. Föltétlenül szükségesnek tartja a betegsegélyezési ügy központositását és a pénztárak központi vezetését. Megállapitja ennek feltételeit és kivánja, hogy az összes pénztárakat vonják be a szövetségbe, a hova minden egyes pénztár pénzfölöslegét beszállitani tartozzék. A reformtervezet ötödik részére sincs észrevétele a felterjesztésnek. A pénztári tagoknak nyujtandó segélyezés kiterjesztéséről felsorolja az országos értekezleten tett inditványokat. Behatóan tárgyalja a tervezet minden egyes pontját és részletezi a felmerült kivánságokat. Az esedékes járulékok kiszámitását az elöljáróság helyett a pénztárra kivánja átruháztatni. A bejelentést a munkába lépést követő 48 óra alatt kivánja eszközölni. Szigorú ellenőrzést kér és pedig olykép, hogy a tanonszerződésekről és a munkakönyvek alapján eszközölt bejelentésekről az illető hatóságok hivatalos értesitéseket küldjenek az illetékes pénztáraknak. Szigorú megállapitását kéri annak, hogy egy és ugyanazon városban netalán működő több, illetve valamennyi pénztár részére a kerületi pénztár által szedett járulékok nagysága legyen csak engedélyezhető. A tervezet hiányaként emliti fel, hogy az orvosról szó sincs benne. Szükségesnek tartja, hogy a központi szövetség gondoskodjék a pénztárak orvosi vényeinek rendszeres retaxálásáról. Kéri továbbá átmeneti intézkedések életbeléptetését.

A hazai ipartestületek központi bizottságának álláspontját *Ráth* Károly, a központi bizottság elnöke és *Achim* János a segélypénztári ánkéton a következőkben foglalták össze:

Az ipartestületi betegsegélyző pénztárak alakitása vagy továbbműködése ne legyen minimális taglétszámhoz kötve, hanem a betegsegélyezés ügye szervesen illesztessék be a különben is tágabb önkormányzati hatáskörrel felruházandó s igy területileg is kibővitendő ipartestületi intézmény keretébe.

A belépés legyen kötelező minden oly testületbeli alkalmazottra

nézve, a ki már a pénztár alakitása előtt nem volt valamely más betegsegélyző pénztárnál biztositva.

Az ipartestületi pénztárak közt kölcsönösségi (elszámolási) viszony álljon fenn, azok csak egymással léphessenek szövetségre és a kerületi pénztárak szövetségébe bevonhatók ne legyenek.

A kerületi pénztárak központi szövetsége által tervbe vett ellenőrzés ruháztassék kizárólagosan az állami munkásbiztositási hivatalra.

Az alapszabályok el vagy el nem fogadása fölött ne a testületbeli összes biztositásra kötelezett segédek többsége, hanem a törvényesen egybehivott közgyülésen megjelenő segédeknek a többsége döntsön.

Az igazgatóságban, felügyelőbizottságban és választott biróságban — már csak a szintén képviselendő tanonczokra való tekintetből is — a munkaadók és a segédmunkások paritásosan legyenek képviselve.

Az »ügyvezető-igazgató« helyett a pénztárak tetszés szerint bizhassanak meg a vezetéssel valamely ipartestületi tisztviselőt, a ki külön óvadék letételére ne köteleztessék és a közgyülés, igazgatóság vagy választott biróság határozataival szemben semmiféle felebbezési jogot ne gyakorolhasson.

Az ipartestületi pénztárak, a törvény által előirt maximális tagjárulék felhasználásával és megfelelő elkülönitett számadási rendszer alkalmazása mellett esetleg a rokkant-, özvegyi vagy árva-ellátást is vonhassák be működési körükbe.

A pénztári igazgatóságnak, mint ilyennek, ne legyen birságolási joga; legfeljebb a csekélyebb (5 koronát meg nem haladható) rendbirság kirovásának jogát gyakorolhassa.

Végül a bejelentésnek két napra tervezett határideje helyett maradjanak az eddigi rendelkezések hatályban.

Egyesületünk utján terjesztette föl kivánalmait még a segélypénztári szakosztály és a papiripari szakosztály.

Munkásbiztositási szaktanácskozás.

A kereskedelemügyi miniszter az ország minden részéből és az érdekeltségi köröktől beérkezett szakvélemények alapján törvényjavaslat alakjába foglaltatta az első előadói tervezetet és annak megvitatására saját elnöklete alatt szaktanácskozást hivott egybe. Az ánkét 1901. február 15-től kezdve nyolcz napon át tartott és abban Egyesületünk részéről *Thék* Endre alelnök és *Neuschlosz* Marczel végrehajtó bizottsági tag vettek részt. Egyesületünk álláspontját juttatta kifejezésre *Matlekovits* Sándor orsz. képviselő, végrehajtó bizottságunk elnöke, valamint *Ráth* Károly végrehajtó bizottsági tag is.

A segélypénztári szakosztályt *Sümegi* Gyula szakosztályi jegyző

képviselte, ki is a saját szakosztálya által elfoglalt álláspontnak iparkodott az ánkéton érvényt szerezni.

A kerületi pénztárak országos értekezletének óhajait dr. *Walter* Gyula és *Somló* (Szontagh) Jenő ügyvezető főjegyző többszöri felszólalásban tolmácsolta.

A rendkivül fontos ánkét főbb mozzanatait a következőkben ismertetjük:

Az általános vitát a kereskedelemügyi miniszter úr vezette be, majd több fölszólalás után *Matlekovics* Sándor fejtette ki álláspontját a következőkben:

Mindenekelőtt fölveti a kérdést, vajjon jövőre is csak az iparos alkalmazottak fognak a kötelező betegsegélyezésben résztvenni, avagy szándékában van-e a mezőgazdasági és erdészeti munkásokat is belevonni a biztositásba; mert az utóbbi esetben a kerületi pénztárak sorsa egészen másképen oldható meg, mintha továbbra is megmarad a jelenlegi rendszer. Utal továbbá arra, hogy a testületi pénztárak sorsa lényegileg attól a körülménytől függ, mit akar a törvényhozás iparpolitikai szempontból az ipartestületekkel tenni; ha az ipartestületeket — mint ő hiszi — nemcsak továbbra is az iparpolitika érvényesitésénél nélkülözhetlen közegnek tekintik, hanem még jobban fejlesztik és erőteljes intézménynyé alakitják át, akkor lehetetlen az ipartestületeket egyik fő hivatásuktól, tagjaik betegsegélyezésétől megfosztani. Igaz, eddig a testületi pénztárak mutattak leggyarlóbb eredményt, de ez oly körülményekre vezethető vissza, a melyek nem a testületi intézményből következnek.

Áttérve a javaslat elveire, rosszalja azt, hogy az 1000-nél kevesebb tagú pénztárak jövőben nem működhetnek. Nem tartja czélszerűnek a pénztárak munkásságát, eredményét a tagok száma után megitélni; nálunk átlag egy pénztár 1362, Ausztriában 788, Németországban 399 taggal bir, tehát nem a tagok számában van e hiány; 101 kerületi pénztárunk tagszáma átlag 2673 és Budapest nélkül a vidékieké 926, holott Ausztriában 1608. Tudvalevő, hogy a vidéki kerületi pénztárak működése ad legtöbb aggályra okot. A hiba okát leginkább a vidéki kisiparosok csekély műveltségében látja, mert azok akárhányszor irni-olvasni sem tudván, nem tudnak eligazodni az adminisztráczió labirintjeiben sem. A kerületi pénztárak intézményét egyszerüen átvettük Ausztriától, a nélkül, hogy ugyanazok a föltételek megvolnának nálunk, a melyek Ausztriában a pénztárak eredményét biztositják, t. i. a sűrű iparos-lakosság. Nálunk egész megyékre terjed egy-egy kerületi pénztár hatásköre, óriásilag elszórt községekre, a hol 2—3 iparos dolgozik s a kiktől a pénzt be kell szedni, működésüket ellenőrizni stb., a mi közel áll a lehetetlenséghez.

A kerületi pénztárakat teljesen elhibázottaknak tartja és épen azért lehetlennek véli, hogy az intézmény súlyát azokra helyezzék. A kerületi pénztárak működését csak azokra a községekre kellene szoritani, a melyekben egy bizonyos létszámon például 50 iparos van, beszüntetni és az igy kimaradó községek tagjainak tetszésére kellene bizni, hogy hová akarnak csatlakozni. A magánpénztárakat és vállalati pénztárakat szerinte meg kell hagyni, ha csak esetleges visszaélések vagy egyéb gravámenek nem teszik indokolttá azok föloszlatását.

Fölemliti azt, hogy számos pénztárnál a szoczialista törekvések azt a kellemetlen helyzetet teremtették, melyben a pénztárak igazgatóságából a munkaadók a munkások terrorizálása folytán kivonultak. Ez ellen legjobb volna az eddigi arányt, mely szerint kétharmad munkás és egyharmad munkaadó képezi az igazgatóságot, megváltoztatni. A munkaadók és munkások teljes paritását kivánja — a munkások mai kétharmad többségével szemben. Budapest részére egészen különös, a vidékiek intézményétől eltérő szervezetet kiván — még pedig lehetőleg a szabad egyesülés alapján. A központi szövetség eszméjét tulajdonképen csak burkolt államositásnak tartja és igy megszünik az egyes kerületi pénztárak közvetlen érdeklődése, bár az állami összpontositásnak sokban híve. Az állami biztositási hivatal fölállitását megokoltnak nem tartja.

Neuschlosz Marczel egyesületünk nevében a következőket terjesztette elő:

A négy napi vita után, melyen az érvek mezeje alaposan letaroltatott, csak azért szólal fel, mert az Országos Iparegyesület nevében ki kell jelentenie, hogy a tervezetet úgy, a hogy van, el nem fogadhatja; oly valamennyi irányadó szempontot felkaroló inditvány pedig, melyhez egyszerűen csatlakozhatnék, egy oldalról sem tétetett. De felszólal azért is, mert sajnálatát kivánja kifejezésre juttatni az iránt, hogy a miniszter a munkáskérdések tárgyalása körül eddig bölcsen követett azon elvétől, hogy a munkásokat magukat hallgassa meg saját ügyükben, ez esetben eltért s igy maguk a biztositott munkások itt képviselve nincsenek, mert a betegsegélyző pénztárak elnökeit, igazgatóit, titkárait, bármennyire méltányolja is nagy közérdekű tevékenységüket, a munkások közvetlen képviseletére hivatottaknak nem tartja. Tapasztalatból tudja, hogy a magyar munkás kifogástalan modorral, okos érveléssel és erős logikával tudja előadni bajait s azt hiszi, hogy a munkások jelenléte más irányt adott volna az egész tárgyalásnak; meglehet, sőt valószinű, hogy az itt kiosztott babérkoszorúk egy-egy levelét erősen megtépázták volna s talán az orvosi kar egyes tagjainak működését sem mondták volna olyan ideálisnak, mint a milyennek azt feltüntették, de bizonyos, hogy a tárgyalás nem szoritkozott volna a pénztárak között felmerült versenyzés méltatására, nem az intézmény külső formáinak birálására, hanem igenis kiterjeszkedett volna azon fontos, életbevágó, haladékot nem engedő intézkedésekre, melyek nem a pénztáraknak, hanem a munkásoknak helyzetét volnának hivatva javitani.

Tárgyalni kell a családtagok feltétlen jogát gyógyszerre és orvosi kezelésre, a betegágyi segély kiterjesztését a szülést közvetlenül megelőző időre, a bujakórosok és alkoholistákra vonatkozó megszoritások mellőzését, a húsz héten túl való segélyezés nagyfontosságú kérdését; megfontolás tárgyává tenni, vajjon nem-e kellene és lehetne is a nagyobb családdal megáldott tagokat magasabb táppénzekkel ellátni; ki kellene terjeszkedni még arra a kérdésre is, vajjon azon munkásokat, kik a családjukban előforduló ragályos megbetegedés folytán a munkából kizárandók, nem-e kellene — esetleg az országos betegalap terhére — kártalanitani? Ezekkel a kérdésekkel kell első sorban foglalkozni — mert ezekre nagyrészt a törvényjavaslat sem terjeszkedik ki — s csak másodsorban a pénztárak kérdésével.

Nézete szerint csak az állami biztositás által várható a helyzet teljes

szanálása s csakis ezen az alapon érhető el az egész intézmény tervszerű továbbfejlesztése.

Nézete szerint minden betegpénztár — akár kerületi, akár testületi vagy magánpénztár — jó, ha takarékosan, körültekintéssel és becsületesen kezelik; de azért kisebb körökben tényleg csak úgy érhető el kedvező eredmény, ha az erők el nem forgácsolódnak s azért a kormány helyesen cselekszik, ha csak egyfajta pénztárt támogat és pedig a kerületi vagy helyi általános pénztárakat, mert ezek minden munkást egyaránt és különbség nélkül vesznek fel. De azért a meglevő egyéb pénztárakat meg kell hagyni mindaddig, mig feladatukat teljesitik; az ellenőrzést azonban nem szabad a szokásos rovancsolásokra szoritani, hanem meg kell vizsgálni az általános kezelést, jóváhagyás alá terjeszteni az évi budgetet, a tiszti fizetéseket és adminisztraczionális költségeket; de az ellenőrzést ki kell terjeszteni azon inkább adómentes biztositó intézetek jellegével biró magánegyesületekre is, melyek első sorban rontják meg orvosaink helyzetét, kedvezményre nem szoruló tagjaik javára, mig a legjobban szituált munkást sem érheti az az itt elhangzott vád, hogy a pénztári orvosi intézményt jogtalanul venné igénybe. Fel kell emelni a tagjárulékokat, mert már az eddigi tapasztalatok is arra tanitanak, hogy a kétkrajczáros kulcs mellett e pénztárakat fenntartani s továbbfejleszteni nem lehet. Ha a kormány a kerületi pénztárak deficzitjét ott, a hol a viszonyok kedvezőtlen volta okozza azt s nem a rossz kezelés, magára vállalja, a gyönge magán- és testületi pénztárak idővel úgyis meg fognak szűnni vagy a kerületiekbe beleolvadni. Hogy az állami segélyezés helyén van, azt a magyar törvényhozás is elismerte, mikor a mezőgazdasági betegsegélyezésre 100.000 korona évi segélyt szavazott meg, a mire az ipari munkásoknak csak annyi joguk van, mint amazoknak.

A meglevő gyári pénztárakat fentartani kivánja, a jövőben azonban csak oly gyáraknál engedélyezné, melyek a helyipénztártól távol esnek; épitési pénztárakat pedig csak ott tart szükségesnek, a hol a munka hosszabb vonalon, több pénztár területén folyik. Főbenjáró fontosságúnak tartja a pénztárak vezetésében a munkaadók és munkások közötti paritást, mert csak ezáltal véli elkerülhetőnek a tényleg előfordult visszaéléseket; de ezzel szemben hajlandó a hozzájárulásban is elfogadni a paritást, a munkást és munkaadó egyenlő járulékát, mert az elkerülhetlen felemelés a munkaadót nem olyan érzékenyen sujtja, mint a munkást s amannak módjában van, hogy rendes viszonyok között a többkiadást a fogyasztóra háritsa, a mi a munkásnál ki van zárva. A pénztárak helyzetének javitása szempontjából nem hagyhatja szó nélkül a gyógyszertárak kérdését, melyeket vagy államositani, vagy szabad iparrá kell átalakitani; igazságtalanságnak tartja, hogy épen ebben az egy irányban nem engedi meg a kormány a szövetkezésben nyilvánuló önsegélyt s a pénztáraknak meg nem engedi, hogy gyógyszereiket maguk készitsék, miáltal százezrek volnának megtakaríthatók az ország legszegényebb sorsú osztálya javára.

A szövetkezetet nem fogadja el. A felügyelet az állam dolga, azt magánegyesületekre át nem ruházhatja; költségeit az állam tartozik viselni; a minthogy a mezőgazdasági betegsegélyző törvény 27. pontja explicite kimondja, hogy az »állami felügyelet és ellenőrzés czímén a pénztár semmiféle költséggel meg nem terhelhető«, kétféle igazságnak pedig nincs helye.

A fölösleg beszolgáltatásának elrendelése czéltalan és jogtalan. Czéltalan, mert mihelyt a kötelezettség statuáltatik, a fölöslegek el fognak tűnni és jogtalan, mert minden munkáscsoportnak teljes igénye van a saját befizetései által elérhető egész javadalmazásra. Ezt az experimentumot is csak a munkásokra nézve proponálják, holott a társadalom többi rétegére nézve még szóba se jöhetne. Mit szólna pl. Debreczen polgársága, ha fölöslegeit valamely árvai község deficzitjének törlesztésere kellene kiszolgáltatnia? Addig is, mig a közigazgatás államositva nem lesz, van az államnak elég oly közege, melyet a közvetlen felügyelettel és ellenőrzéssel megbizhat; első sorban a pénzügyigazgatóságokat tartja erre alkalmasoknak. Az állami biztositó intézetet örömmel fogadja már csak a jogegység és a munkássegélyezés további fejlesztése szempontjából is; hogy külön hivatal lesz-e, vagy a minisztérium osztálya, ebben vagy a szomszéd épületben, az egészen mindegy; fődolog, hogy ne az állások kreáltassanak a kinevezendők kedvéért, hanem hogy az ügy vezetése feltétlenül megbizható, a feladat magaslatán álló férfiakra bizassék; ebben az irányban teljes bizalommal viseltetik a miniszter bölcsesége és ügyszeretete iránt. Meg van arról győződve, hogy az illetékes körök egy perczig sem fognak arról az axiomáról megfeledkezni, hogy munkásaink jóléte ipari és gazdasági fejlődésünk sarkalatos alapköve s azért a munkásvédelem kiterjesztése a rokkant és aggkori biztositásra, a munkanélküliség elleni védelemre állandó gondoskodásunk tárgyát kell hogy képezze.

Az ánkét lefolyásáról egyébként a *Magyar Ipar*ban tejedelmes ismertetést közöltünk és állandóan tért adtunk lapunkban a különböző oldalról jövő észrevételeknek, véleményeknek.

A reform ügye az ánkét befejezése után egyelőre lekerült a napirendről. A kereskedelemügyi miniszter úr ugyanis ugy megnyitó, valamint záróbeszédében hangsúlyozta, hogy a tervezetet nem tekinti véglegesnek, keze semmiféle irányban megkötve nincsen és a tanácskozásokon fölvett eszmék és javaslatok figyelembe vételével fog majd egy új tervezetet kidolgoztatni, melyet még egyszer megvitatás alá bocsát.

A vállalati pénztárak kezelési költségei.

A pénztárak kezelési költségeinek elszámolása tárgyában a kereskedelemügyi miniszter 1900. évi október hó 16-án 70.948. sz. a. valamennyi másodfokú iparhatósághoz a következő körrendeletet intézte:

A betegsegélyző pénztárak zárszamadásaiból értesülök, hogy a gyárosok, illetve vállalkozók az ipartelepeiken létező gyár, illetve vállalati betegsegélyző pénztárak dologi kiadásait a pénztár vagyonából fedeztetik, abban a felfogásban lévén, hogy az 1891. évi XIV. t.-czikk értelmében őket csak a gyári betegsegélyző pénztárak személyi kiadásai terhelik.

Az 1891. évi XIV. t.-czikk 53. §-a szerint a gyár, illetve vállalati pénztárak kezeléséről a gyár, illetve a vállalat tulajdonosa saját költségén tartozik gondoskodni. A kezelés alatt nemcsak a személyi kiadások, t. i. a tisztviselők illetményei, hanem a dologi kiadások is értendők.

Kitünik ez a törvény 19. §-ából is, mely a kiadások két csoportját,

t. i. a segélyezési és ezzel szemben a kezelési kiadásokat különbözteti meg, vagyis a kezelési költségek, illetve kiadások alatt a személyi és dologi kiadásokat együttvéve érti. Ezek szerint a gyárosok és vállalkozók, ha a törvény 46. §-a alapján munkásaik részére külön gyári, illetve vállalati pénztárt szerveztek, a törvény 53. §-a értelmében a pénztárak összes kezelési, tehát nemcsak személyi, hanem a dologi kiadásokat, vagyis a nyomtatványok (beleértve az alapszabályok költségeit is), irodaszerek, esetleg a helyiség, a berendezések, fűtés és világitás stb. költségeit is a sajátjukból tartoznak fedezni s a betegsegélyző pénztár bevételeit csupán a segélyezésre — beleértve az orvosok és szülésznők díjazását is — fordithatják.

Felhivom tehát Czímet, utasitsa a területén lévő gyárosokat és vállalkozókat, kik munkásaik számára külön pénztárt szerveztek, hogy a pénztárnak kezelési költségeit ezentúl kizárólag a sajátjukból fedezzék s a multban a kezelés czímén a pénztár vagyonából zárszámadásszerűleg kiadott összegeket a betegsegélyző pénztárnak záros határidő alatt téritsék meg s a téritmények összegét a f. évi zárszámadásban külön mutassák ki. Utasitom egyuttal a Czímet, hogy a mennyiben a gyárosok és vállalkozók e rendeletemnek, illetve a törvény 53. §-ában megállapitott törvényes kötelezettségeknek a kitüzendő záros határidő alatt nem tennének eleget, betegsegélyző pénztárukat a törvény 55. §-a *c)* pontja alapján oszlassa fel.

Ez ellen a rendelet ellen több oldalról fölszólalások történtek és a kereskedelemügyi miniszter 1901. év márczius havában a rendelet egyes intézkedéseit a következőleg módositotta:

A gyári és vállalati betegsegélyző pénztárak kezeléséből felmerülő költségeknek a gyárosok, illetve vállalkozók által való viselése tárgyában mult évi október hó 16-án 70.998. szám alatt kibocsátott körrendeletem következtében több oldalról hozzám érkezett előterjesztések s az azokban felhozott körülmények méltányos figyelembevételével, idézett körrendeletemet részben módositandónak találtam.

Nevezetesen arra való tekintettel, hogy a pénztárak működéséhez szükséges nyomtatványok (alapszabályok, táppénz- és gyógyszer-utalványok stb.) inkább a segélyezéssel függnek össze, mint a pénztár kezelésével, kijelentem, hogy az összes nyomtatványok beszerzésének költségei nem a gyárosokat és vállalkozókat, hanem az általuk fentartott betegsegélyző pénztárakat terhelik.

Miután továbbá a gyári és vállalati betegsegélyző pénztárak kezelési költségeinek a multban a pénztár terhére történt elszámolása kifogás tárgyává nem tétetett, idézett körrendeletem vonatkozó részének hatályon kivül helyezése mellett, az annak kibocsátását megelőző időtől felmerült kezelési költségek czímén a pénztár vagyonából zárszámadásszerűleg kiadott összegeknek, a gyárosok és vállalkozók által a pénztár részére leendő megtéritésétől eltekintek s a gyárosokat és vállalkozókat csupán az idézett körrendeletem kibocsátása után felmerült kezelési költségek viselésére kötelezem.

E rendelkezéseim által nem érintett részeiben idézett körrendeletemet továbbra is fentartom s felhivom az iparhatóságot, hogy a fentiekről az illetékes elsőfokú iparhatóságok utján, a területén levő s munkásaik részére külön pénztárt fentartó gyárosokat és vállalkozókat megfelelő módon azonnal értesitse.

A pénztári reform sürgetése.

A betegsegélyezési ügy az 1901. évben a reform jegyében mozgott. Az ánkétek, kongresszusok, leiratok és felterjesztések tömkelegében, valamint az ingadozó birói gyakorlat közepette a betegsegélyző pénztárak működésében a reform keresztülvitelének halogatása következtében semmiféle határozott elv, új irány vagy módositás nem érvényesülhetett, mert a pénztárak legtöbbje még a reform irányát és szellemét is csak a lapok hézagos közlései nyomán ismerte, mert a minisztériumban tartott tanácskozás lefolyása nyomtatásban nem bocsáttatott nyilvánosságra. Ez a bizonytalanság mozgósitotta a betegsegélyezési ügynek Egyesületünk kebelében működő összes faktorait, a melyek fokozott erővel és tevékenységgel igyekeztek a reform ügyét előbbre vinni.

A február havában tartott szaktanácskozás után a betegsegélyző pénztárak várakozó álláspontra helyezkedtek. Egy országos kongresszus tapasztalataival gazdagabban, megerősödött reménységgel ugyan, de még mindig várva-várták az igért reformot. Felülről pedig semmi látható jel nem mutatkozott, a mely ennek a reménynek a közel jövőben való teljesülésére kedvező kilátásokat nyujtott volna.

A hazai ipartestületek központi bizottsága 1901. márczius 3-án tartott ülésében foglalkozott a segélypénztárak reformjának kérdésével. Ezen a gyülésen elhatározták, hogy az érdekelt szaktestületeket, első sorban pedig az ipartestületi betegsegélyző pénztárakat országos értekezletre hivják össze. Ez az értekezlet május hó 5-én folyt le az ipartestületi betegsegélyző pénztárak, az ipartestületek és a kereskedelmi és iparkamarák kiküldöttjeinek részvételével. A gyülésen *Deil* Jenő határozati javaslatot terjesztett be, a melyben a betegsegélyezési ügy reformjának alapföltételéül az ipar- és kereskedelmi testületeknek kötelező alapon való országos szervezését jelölte meg. A javaslat a pénztárak nemeit ipartestületi, kereskedő testületi és gyári betegsegélyző pénztárakban kivánta megállapitani és szabályozta ezek hatáskörét, általános jogaikat és kötelességeit. Kimondta az országos betegápolási alap alkotásának szükségességét és a pénztárak kszelésének állami ellenőrzését. Ezt a javaslatot a gyülés némi módositással elfogadta és kifejezte azt a kivánságot, hogy a balesetről és rokkantságról szóló törvény a betegsegélyezés reformjával összhangzásba hozassék.

A gyülés testületileg tisztelgett *Hegedüs* Sándor kereskedelmi miniszternél, a ki rokonszenvvel fogadta a *Ráth* elnök által előterjesztett kérelmeket és azoknak a viszonyokhoz mérten való figyelembevételét készséggel megigérte.

Az országos értekezlet határozatából a hazai ipartestületek központi bizottsága terjedelmes memorandumot intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyben részletesen fölsorolta az ipartestületi betegsegélyző-pénztárak sérelmeit és előterjesztette az értekezletnek

a reformmal szemben elfoglalt álláspontját. A központi bizottság végül arra kérte a minisztert, találjon módot arra, hogy az ipartestületi betegsegélyző pénztárak taglétszámának apasztására vezető és ezen pénztárak létalapját ingataggá tevő minden ujabb határozat és utasitás felfüggesztésével a tiz év óta fennálló statusquo érintetlenül meghagyassék mindaddig, míg az előkészités alatt levő új törvény az illető viszonyokat és jogköröket végérvényesen nem szabályozza.

A kerületi betegsegélyző pénztárak tevékenysége a reform körül az 1902. évi január havában tartott országos kongresszusban csúcsosodott ki. A kongresszus eszméjével a soproni kerületi betegsegélyző pénztár inditványa folytán első sorban a vidéki kerületi betegsegélyző pénztárak országos központi bizottsága foglalkozott, a mely 1901. augusztus hó 17-én tartott ülésében kimondotta, hogy elvben helyesli és magáévá teszi a soproni pénztár inditványát és a kongresszus egybehivására szükséges intézkedéseket megteszi. A kongresszusnak eleinte még az 1901. év folyamán való megtartását tervezte a központi bizottság, szeptember 25-én tartott ülésében azonban úgy határozott, hogy arra való tekintetből, miszerint beszerzett informácziók szerint a betegsegélyzőpénztári törvény módositása előkészület alatt áll s abban a módositott törvényben a kerületi pénztárak érdekei kellő megóvásban fognak részesülni, az országos kongresszus megtartását arra az időre halasztja, mikor a törvénytervezet nyilvánosságra kerül és ugyanakkor fogja a kongresszus tárgyalásai alá bocsátani azokat a javaslatokat, melyek az egyes pénztáraktól beérkeztek.

Következő, november hó 27-én tartott ülésén a központi bizottság az országos kongresszus idejéül 1902. évi január hó 26-ik és következő napjait tűzte ki és megállapitotta a kongresszus napirendjét.

A központi bizottságnak 1902. január 15-én tartott ülésével a kongresszus előkészitő munkálatai befejezést nyertek.

Az országos kongresszust február 26-án nyitotta meg *Matlekovits* Sándor elnök. 45 pénztár képviseletében 81 kiküldött jelent meg, a kereskedelemügyi minisztert *Diószeghy* József segédtitkár, Egyesületünket *Gelléri* Mór igazgató és dr. *Soltész* Adolf titkár képviselték. A határozathoz való hozzájárulást bejelentette öt pénztár.

A kongresszus február 26. és 27. napjain tanácskozott a napirendre tűzött kérdésekről. Tárgyalásairól a »Magyar Ipar« 1902. évi 5-ik számában közölt tudósitás és a 7-ik számához csatolt kongreszszusi jegyzőkönyv tájékoztatta a közönséget.

A kongresszus jegyzőkönyvét a központi bizottság márczius hó 5-én tartott ülésén hitelesitette és elhatározta, hogy a közbejött miniszterváltozásra való tekintettel a kongresszusi határozatok alapján készült előadói felterjesztések megfelelőképen módositandók. A határozatok indokolásait a kongresszusi jegyzőkönyv kapcsán a központi

bizottság testületileg fogja a miniszternek átnyujtani. Az ez alkalommal átadandó fölterjesztésben a központi bizottság kiemeli a kongresszus országos jelentőségét és kéri a minisztert, hogy a jegyzőkönyvben és az előadói javaslatokban foglaltak figyelembevétele mellett nyujtsa be a törvényhozás azt a törvényjavaslatot, a mely a hazai betegsegélyző pénztárak minden oldalról szükségesnek és elodázhatatlannak elismert reorganizácziója czéljából már évek óta előkészület alatt áll.

Behatóan foglalkozott a reform kérdésével Egyesületünk segélypénztári szakosztálya is. A reformjavaslattal szemben várakozó álláspontra helyezkedett és mielőtt kivánalmait, a melyeket a szakosztály kiküldöttje a minisztériumban tartott ánkéten már ismertetett, újból az illetékes fórum elé terjesztené, a kerületi betegsegélyző pénztárak álláspontjának nyilvánosságra jutását kivánja bevárni, a mely után a maga részéről is megteszi a szükséges lépéseket, hogy a minisztert az általa képviselt pénztárak nevében kellő módon informálja.

Kórházi ügy.

A reform kérdésén kivül a *kórházi ügy* volt az, a mely a betegsegélyző pénztárak érdekeit az 1901. évben a legérzékenyebben érintette.

Ebben az ügyben a kerületi betegsegélyző pénztárak központi bizottsága felterjesztést intézett a belügyminiszterhez, a mely a következőképpen hangzik:

Az 1898. évi XXI. t.-cz. végrehajtása tárgyában kibocsátott 133.000/98. számú belügyminiszteri rendelet 48-ik szakaszának első pontja értelmében a kórházak nem vehetnek fel ápolás végett oly betegsegélyző pénztári tagot rendes betegként, ki az illető pénztár igazgatóságának vagy orvosának kórházba való beutalását felmutatni nem képes, hanem tartoznak ily beteget a pénztári utalvány beszerzésére utasitani.

Ezen tilalmat a legtöbb kórház és különösen a fővárosi kórházak nem respektálják, hanem minden akadály nélkül felvesznek ápolás végett mindenkit, a ki utalvány nélkül jelentkezik és a kinek felvételéről azután az illető pénztárt a 133.000/98. számú belügyminiszteri rendelet 48-ik szakaszának a sürgős és kivételes esetekre vonatkozó második pontjára való hivatkozással utólag értesitik.

Tekintettel arra, hogy ezen eljárással a kórházak egyenesen megkerülik a hivatkozott miniszteri rendelet világos rendelkezéseit; tekintettel arra, hogy a pénztári tagoknak beutalás nélküli kórházi felvétele a legtöbb esetben kijátszása a törvénynek, indokolatlan megkárositása a különben is anyagi gondokkal küzdő pénztárnak, mert az ilyen betegek között van a legtöbb színlelő és munkanélküliségének időtartamára rendes ellátásra pályázó ember; tekintettel

arra, hogy a betegsegélyző pénztárak nem hivatottak, de nem is képesek arra, hogy a betegséget színlelő munkanélküli emberek kórházi ellátásának költségeit fedezzék; tekintettel arra, hogy a tényleg kórházi ápolásra szorult tagok kórházba való helyezéséről a pénztárak rendszeres beutalással mindenkor készséggel gondoskodnak és tekintettel végül arra, hogy a fővárosi kórházak túlzsúfoltsága s ezzel szemben a legtöbb vidéki kórház kisebb mérvű frekventálása a kórházi betegforgalom aránylagos megosztását, a fővárosi kórházak napi ápolási költségeinek magas volta által, a pénztáraknak indokolatlanul okozott költségtöbblet megtakaritása szempontjából pedig a főváros felé gravitáló pénztári tagoknak a modernebb berendezésű és olcsóbb vidéki kórházak igénybevételére való szoritását teszi indokolttá: mindezeknél fogva a kerületi betegsegélyző pénztárak országos központi bizottsága nevében tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, kegyeskedjék a beutalás nélkül jelentkező betegsegélyző pénztári tagoknak a kórházakba rendes betegként való felvételét a 133.000/98. sz. belügyminiszteri rendelet 48-ik szakaszának első pontja értelmében körrendeletileg eltiltani és elrendelni, hogy pénztári tag beutalás nélkül rendes beteg gyanánt egyáltalában ne vétessék fel a kórházakba, a rendkivüli és sürgős esetekre vonatkozólag fenhagyván a hivatkozott miniszteri rendelet 48-ik szakaszának második pontjában foglalt kielégitő rendelkezést.

A belügyminiszter erre a fölterjesztésre a következő leirattal válaszolt:

Az 1898 évi XXI. t.-czikk végrehajtása tárgyában kibocsátott 133.000/98. sz. itteni szabályrendelet 48. §-a első pontjának pontos végrehajtása tárgyában 547/901. sz. a. tett felterjesztésére értesitem a bizottságot, hogy legközelebb megfelelő módon intézkedni fogok az iránt, hogy a kórházak a betegsegélyző pénztárak tagjainak kórházi felvételénél az elől hivatkozott szabályrendelet intézkedéseit pontosan betartsák.

Ennek az igéretének a belügyminiszter eleget tett az 1902. évi április hó 4-iki kelettel 35.000/902. szám alatt kibocsátott új kórházi szabályzattal, mely főképpen az eljárás egyszerűsitének elvén alapszik, az összes eddigi rendelkezéseket magában foglalja és igy fölöslegessé teszi és hatályon kivül helyezi a kórházakra vonatkozólag eddig megjelent összes rendeleteket.

Konstatálnunk kell, hogy az új kórházi szabályzat némi javitására törekszik annak a viszonynak, mely eddig a betegsegélyző pénztárak és a kórházak között fennállott és különösen az utóbbi időben a betegsegélyző pénztáraknak sok okot szolgáltatott a jogos panaszkodásra.

A belügyminiszter körrendelete, a melyet az új szabályzattal kapcsolatban kiadott, többek közt a következőket tartalmazza:

A szabályrendelet szétküldése alkalmából meg akarok emlékezni

arról a panaszról is, melyet a kerületi betegsegélyző pénztárak országos központi bizottsága emelt nálam a miatt, hogy egyes kórházak az emlitett pénztárak tagjait az eddig érvényben álló 1898. évi 133.000. B. M. számú szabályrendelet 48 ik §-a (új szabályrendelet 49. §-a) 1. pontjának világos rendelkezése ellenére akkor is utalvány nélkül veszik fel, ha az idézett §. 2. pontjában emlitett sürgős eset nem forog fenn s a felvételről a pénztárt csak utólag értesitik. Ennek folytán utasitsa a Czím a hatósága alá tartozó kórházakat, hogy ettől a szabályellenes eljárástól tartózkodjanak s az egyidejűleg kibocsátott új szabályrendelet 49. §-ában foglaltakat tartsák szigorúan szem előtt.

A központi bizottság felterjesztése tehát a kivánt eredménynyel járt, a mennyiben a miniszter a panasz orvoslása érdekében megtette a szükséges intézkedéseket.

Nagy mozgalmat keltett a betegsegélyző pénztárak körében a belügyminiszternek a trachomások ápolási költségeire vonatkozó leirata, a mely kimondta, hogy a hatósági megbizás folytán házilag kezelt trachomások ápolási költségeit a m. kir. kincstár a betegsegélyző pénztáraknak megtériteni nem tartozik.

Segélypénztári szakosztályunk 1901. évi augusztus 30-án tartott ülésében foglalkozott a sérelmes rendelettel és elhatározta, hogy felebbezéssel él a székesfővárosi tanácsnak eme rendelet következtében hozott határozata ellen. Az ügy egyébként a budapesti kerületi betegsegélyző pénztár panasza folytán a közigazgatási biróság elé is került.

Félreértések.

Az ungvári kerületi betegsegélyző pénztár azzal az indokolással, hogy Egyesületünk és hivatalos lapja megszűnt a vidéki kerületi betegsegélyző pénztárak érdekeinek állandó gondozója lenni, sőt a betegsegélyző pénztárak reformálására vonatkozó törvénytervezettel szemben az Egyesület és hivatalos lapja a kerületi betegsegélyző pénztárak ellen s az ipartestületi pénztárak mellett foglalt állást: Egyesületünkből való kilépését mondotta ki és elhatározta, hogy hasonló eljárásra hivja fel az összes vidéki kerületi betegsegélyző pénztárakat.

Végrehajtó bizottságunk ezzel szemben utalt arra, hogy Egyesületünk a betegsegélyző pénztárak reformjának ügyében nem foglalt állást az ellentétes érdekek egyike mellett sem, hanem megengedte, hogy valamennyi kifejezésre jusson, ugy a szakosztályok tanácskozásaiban, mint a »Magyar Ipar« hasábjain, abból indulván ki, hogy a szakosztályok éppen azért alakittattak, hogy a különböző érdekek szabadon érvényesülhessenek; sőt éppen a reformtervezetre vonatkozólag a kereskedelemügyi miniszter úrhoz intézett fölterjesztésünk, a melyben valamennyi nézet kifejezésre jutott, tanuskodik Egyesületünknek az érdekek méltányos kiegyenlitésére való törekvéséről.

Elégtételül szolgált egyébként az ungvári pénztár indokolatlan határozatával szemben, hogy a kerületi betegsegélyző pénztáraknál nem talált visszhangra. Ide iktatjuk a szolnoki kerületi betegsegélyző pénztár 1901. évi julius hó 11-én tartott ülésének jegyzőkönyvi kivonatát, a mely a következőképpen szól:

Az igazgatóság az ungvári kerületi betegsegélyző pénztár határozatát magáévá nem teszi, mert az Országos Iparegyesület a maga részéről egyáltalában nem foglalt állást valamely pénztári nem mellett vagy ellen, hanem helyiségeiben és lapjában szabad teret engedett minden vélemény megnyilvánulásának. Hogy ezt a teret az utolsó időben kiválóan a megsemmisitéssel fenyegetett ipartestületi betegsegélyző pénztárak hívei vették igénybe és hogy a kerületi pénztárak egy év óta a rendelkezésükre álló teret a maguk czéljaira fel nem használták, az nem az Országos Iparegyesület hibája. De nem teszi magáévá az igazgatóság az ungvári társpénztár határozatát azért sem, mert addig is, mig a kontemplált országos szövetség a pénztárak között létesithető lesz, valamely országos szervezetre a kerületi pénztáraknak szükségük van; minthogy pedig új országos szervezetet a küszöbön levő betegsegélyző pénztári reform iránti tekintetből nem volna czélszerű létesiteni, az Országos Iparegyesület kebelében létező országos szervezetre, t. i. a vidéki kerületi betegsegélyző pénztárak országos központi bizottságára s annak a tervezett reformig való fentartására mulhatlanul szükség van.

Igen fontosnak tartjuk az összes hazai kerületi betegsegélyző pénztárak legautentikusabb képviselőjének, a kerületi betegsegélyző pénztárak központi bizottságának ebben az ügyben hozott következő határozatát:

minthogy az ungvári kerületi betegsegélyző pénztár határozatát egyetlen pénztár sem tette magáévá és minthogy az Országos Iparegyesület végrehajtó bizottságának erre vonatkozó határozatával, mely a központi bizottság intenczióinak is megfelel, ez az ügy érdemileg elintézést nyert, a központi bizottság az ungvári pénztár határozata fölött napirendre tért.

Bár ez a határozat Egyesületünknek teljes elégtételt szolgáltatott, annak a szoros kapcsolatnak az illusztrálására, a mely Egyesületünk és a kerületi pénztárak között fennállott, megemlitjük, hogy segélypénztári és kórházi ügyekben számos, véleménytkérő átirat érkezett hozzánk a pénztáraktól, a mely átiratokat mi, természetesen, a legnagyobb készséggel és a legközvetlenebb úton intéztük el.

Tiz év eredménye.

Elmult az 1902. év is, de a betegsegélyezési ügy reformjának a kérdése ebben az évben sem jutott közelebb a megvalósitáshoz, pedig az országgyülés munkaprogrammjának előterjesztésekor az akkori

miniszterelnök egyik elsőrendű és sürgős természetű törvényhozási feladatnak jelezte a betegsegélyző pénztári törvény revizióját, később pedig a kereskedelmi miniszter — egy interpellaczióra válaszolva — ismételte a miniszterelnöknek ezt a kijelentését.

Ennek daczára az 1902. év végén sem tudhatta még senki, hogy mikor lesznek az évek óta tervezett reformok a betegsegélyezés terén keresztülvihetők és hogy keresztülvitelük esetén milyen főbb alapelvek szerint lesz az új törvény megalkotva, valamint azt sem tudták, hogy miképen van a pénztárak új organizácziója illetékes helyen kontemplálva.

Pedig az imént emlitett pénztári kongresszuson elhangzottakon kivül az 1902-ben előtérbe tolult tények is meggyőzhették a kormányt a betegsegélyző pénztári reform sürgős és szükséges voltáról. Mert ebben az évben a pénztárak általános helyzete a kormány tudtával és hozzájárulásával, sőt néhol egyenes intézkedése folytán némileg megváltozott ugyan, de nem javult, sőt inkább rosszabbodott és gyorsabb tempóban közeledett a válság. Néhány pénztárt a kormány feloszlatott, illetve más pénztárba olvasztott; azoknak pedig, melyek többséget tudtak közgyüléseiken szerezni a járulékkulcs felemelésére vonatkozó inditvány részére, a járulékszázalék felemelését megengedte. Ezeknek a pénztáraknak a száma azonban oly csekély, hogy ezeknek kedvezőbb helyzetbe jutása arányban sem áll ott a pénztárak nagy többségének válságos anyagi helyzetével, melyet nagy mérvben előmozditott a családtagok ingyenes gyógykezeltetésével a pénztárak által jobb időkben humanizmusból önként elvállalt, a tiz évi gyakorlat után azonban már le sem rázható terhes kötelesség. De hozzájárult a helyzet tarthatatlanságához az is, hogy a *betegsegélyző* pénztárak voltak kénytelenek a balesetek okozta sérülések összes anyagi következményeit 20 héten át viselni és hogy a rokkantak és aggok segélyezése is ezeknek a pénztáraknak a kötelességét képezte.

Ebben az évben töltötték be a pénztárak fennállásuk és működésük tizedik évét és ekkor alig volt Magyarországon valaki, a ki a betegsegélyző pénztárak tiz évi működésének mérlegeléséből nem jutott volna arra a meggyőződésre, hogy az 1891 : XIV. t.-cz. értelmében szervezett betegsegélyző pénztárak általában nem mindenben feleltek meg a hozzájuk fűzött várakozásoknak, nem teljesitették teljes mérvben szocziális és humánus feladatukat, nem voltak képesek a fokozódó igényeket mindenkor közmegnyugvásra kielégiteni, nem tudtak a betegsegélyezés terén konszolidált viszonyokat teremteni és maguknak jövőt biztositani.

A pénztárak tiz évi működéséből szerzett gyakorlati tapasztalatok felismerhetővé tették a mult hibáit és félszegségeit, hamisitatlan minőségben és teljes nagyságában megismertették a betegsegélyezés egész területét, az organizáczió hiányait, a biztositási koczkázat mértékét és ezzel szemben a várható jövedelem aránytalan voltát.

Ezen tiz évi működés után a betegsegélyző pénztárak állapota a lehető legkedvezőtlenebb volt. A működésük első éveiben — mikor a pénztári tagok még nem voltak teljesen tisztában összes jogaikkal és nem is érvényesitették ezeket teljes mérvben — összegyűjtött pénzfeleslegeket a pénztárak túlnyomó része — azok t. i., melyek az igényeket tényleg ki is elégitették — felemésztette; törvényes tartalékalapja a legritkább pénztárnak volt; a folyó járulékok a legtöbb helyen nem voltak elegendők a folyton fokozódó igények kielégitésére; a mérlegekben szerepelt járulékhátralékok nagy része az egyéb agendákkal túlhalmozott helyhatóságok lanyha eljárása és a végrehajtási eljárás szabályozatlan volta következtében behajthatlanná vált, elveszett. S ezek a körülmények okozták a betegsegélyző pénztárak anyagi romlását.

De voltak a pénztáraknak szervezeti bajaik is. Örökös harcz a pénztárak és az orvosok között; pénztárellenes kartellek a gyógyszerészek között; kiélesitett ellentétek az igazgatóságok és a közgyülések, az igazgatóságokban és a közgyüléseken szereplő munkaadók és alkalmazottak között; itt-ott torzsalkodás a pénztár és tisztviselői között; helylyel-közzel késhegyig menő versengés és rivalitás az egyes pénztári nemek között; folytonos huza-vona a pénztárak és a kórházak között; örökös hadakozás a pénztárak és a hatóságok között stb. Ezek feldúlták a belbékét és még az anyagi gondoktól mentes pénztárak működését is megbénitották.

Ezt a képet festette le a kerületi betegsegélyző pénztáraknak az 1902-ik évben megtartott országos kongresszusa, mely felölelte a betegsegélyezés összes kérdéseit, kidomboritotta az összes bajok adatszerű ismertetését, rámutatott a pénztárak helyzetének tarhatatlan voltára, megjövendölte a mindinkább közeledő válságot és tapasztalati tényeken alapuló meggyőző érvekkel támogatta az orvoslás és reorganizáczió módjára vonatkozólag előterjesztett propoziczióit, kiterjeszkedve ezekben a munkásvédeimi kérdések organikus megoldására is. A kongresszusi határozatokat tartalmazó jegyzőkönyvet és az ennek megfelelőleg készült előadói felterjesztéseket a központi bizottság küldöttségileg nyujtotta át az új kereskedelmi miniszternek; a ki megigérte ugyan a bajoknak törvényhozási úton való gyors orvoslását, azonban ez az orvoslás nagyon sokáig késett; közben pedig egyik miniszter váltotta fel a másikat, beállott a politikai helyzetben a teljes zavar és bizonytalanság és a parlamenti működés olyatén kiszámithatatlansága, hogy sokszor a legsürgősebb állami ügyek is csak nagy nehézséggel voltak elintézhetők, szocziálpolitikai alkotások megvalósitására tehát egyelőre gondolni sem lehetett.

Balesetbiztositás.

Mig a munkások betegség esetén való segélyezéséről szóló törvény a pénztáraknak fentebb vázolt helyzete következtében a revizióra

teljesen megérett, addig *a munkásokat ért üzemi balesetek kártalanitásának ügyében olyan birói gyakorlat fejlődött ki*, a mely azáltal, hogy a baleset következtében megsérült munkások részére kártalanitást állapit meg, sőt némely esetben a kártérités *tőkeértékének* biztositására kötelezte az üzemtulajdonosokat, alapjában renditette meg gyenge iparunkat.

A Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete 1902-ben átiratot intézett hozzánk, melyben Egyesületünket az ipari telepeken előforduló balesetek birói mérlegelése ügyében meginditandó közös akczióban való részvételre hivja fel.

Végrehajtó-bizottságunk előrebocsátván, hogy a kérdéssel már foglalkozik, elhatározta, hogy a megkereső egyesületet az általa beszerzendő adatok beküldésére kéri fel, továbbá, hogy a kérdéssel az adatok beérkezése után tüzetesebben fog foglalkozni.

Közben volt alkalmunk lapunk útján több olyan birói deczisiót közölni, melyek általános feltünést keltettek. (*Rácz* János — contra Walser-gyár: »Magyar Ipar« 4. szám; *Salamon* Gyula — contra Thék Endre: »Magyar Ipar« 12. szám.) Ezeket tárgyilagosan méltattuk és a végrehajtó-bizottság ezekből kifolyólag felterjesztést intézett a kereskedelmi miniszter úrhoz, melyben a dolog érdemére nézve a következőket adta elő:

Az utóbbi időben többször előfordult, hogy baleset által munkaképtelenné vált, vagy munkaképességükben megfogyatkozott munkások részére élethossziglan járó tartásdíjat itélt meg munkaadóik terhére a törvényszék olyan esetekben is, a melyekben a munkaadót vétség vagy mulasztás nem terhelte a baleset előidézése körül, sőt néha olyan esetben is, a melyben bebizonyitottan a munkás gondatlansága volt oka a balesetnek. Előfordult az is, hogy holtig való tartásdíjat itélt meg a m. kir. Kuria egy munkásnak, holott a perben megállapittatott, hogy a saját vigyázatlansága által okozott baleset folytán a munkás nemcsak nem vesztette el munkaképességét, hanem a baleset után még harmadfél esztendeig dolgozott ugyanabban a gyárban és ugyanabban a munkakörben, a melyben a baleset előtt s harmadfélév után is a maga jószántából hagyta el állását. A nélkül, hogy a jogerős birói itéletek érdemleges birálatába belemennénk és szem elől tévesztenők a legfőbb birói fórum föltétlen pártatlanságának és lelkiismeretességének köteles elismerését, kénytelenek vagyunk konstatálni, hogy az az irányzat, a mely a jelzett kuriai itéletekben kifejezésre jut, méltán okoz nyugtalanságot az iparoskörökben. Tudnivaló ugyanis, hogy a mióta a legfőbb biróság itélkezésének ez az irányzata köztudomású lett, tömegesen támadták meg hasonló tárgyú perekkel az iparvállalatokat, különösen a nagyobbakat, a melyeknél az üzem terjedelménél fogva gyakoriabbak a balesetek s a melyek közül némelyik ellen — tudomásunk szerint — hat-nyolcz ilyen balesetből származó kártéritési per tétetett folyamatba. Emlitésreméltó az a körülmény, hogy

ilyen pereket inditottak olyan iparvállalatok ellen is, a melyek a balesetbiztositást munkásaik megterhelése nélkül már eszközlik. A minek az a magyarázata, hogy a m. kir. Kuria által megitélni szokott tartásdíj magasabb a balesetbiztositó intézetek által bárhol fizetett legmagasabb összegnél. Természetes, hogy ilyen körülmények között a munkások is könnyen hajlandók az őket ért balesetnek anyagi előnyeit kihasználni, annyival inkább, mert a Kuria álláspontja következtében lelkiismeretlen egyének rendszeres üzletet folytatnak abban az irányban, hogy a munkásokat balesetek esetében munkaadóik ellen egyenesen bujtogatják.

Ennek az állapotnak az eredménye az a kínos nyugtalanság, a mely ipari körökben támadt. Senki sem tudhatja, melyik pillanatban lesz áldozatává egy birói tévedésnek, a mely hibája nélkül történt baleset következtében állandó terhet ró reá. Az ilyen megterhelés nagyobb vállalatoknál az üzemköltségnek állandó s esetleg igen nagy megterhelését jelentheti, de tekintettel arra, hogy a kisebb üzemű iparban is mindinkább elterjed a munkagépek használata s alig van ma már kisipari ág, a melyben a gyorsan forgó gépek révén balesetek ne fordulhatnának elő: nyilvánvaló, hogy a munkaadó hibáján kivül történt balesetekből az ismertetett birói gyakorlatnál fogva olyan joghátrányok származhatnak, a melyek kisebb exisztencziáknak pusztulását is eredményezhetik.

Szükségtelen utalnunk arra a visszásságra, mely hazai iparunkra azáltal hárul, hogy biróságaink túlszigorú eljárása következtében hazai iparosaink a szomszéd osztrák iparosokkal szemben anyagi károsodást szenvednek és a versenyben hátrányban vannak.

Mindezekből pedig az következik, hogy a balesetbiztositásnak törvényhozási rendezése és a felelősség határainak szabatos megállapitása immár el nem odázható szükségesség. Követeli ezt a munkások és munkaadók érdeke egyaránt; a munkások érdeke azért, hogy a testi épségüknek hivatásuk közben való veszélyeztetésével szemben meg legyen az a megnyugvásuk, hogy munkaerejük megfogyatkozása vagy megsemmisülése esetén, a mely őket baleset által érheti, nem az ingadozó birói gyakorlat, hanem a törvény határozott rendelkezése szabályozza jogos igényeiket; a munkaadók érdeke pedig azt követeli, hogy a törvény szabja meg azt a kötelezettségüket, a mely őket munkásaik létfentartásának minden eshetőséggel szemben való biztositására nézve terheli. Ez csak *a kötelező balesetbiztositás útján lehetséges, a melynek törvényhozási létesitése annyival is sürgősebb, minthogy Ausztriában a balesetbiztositás ügye már szabályozva van, a mivel szemben a mi gyengébb iparunkat az újabban lábrakapott birói gyakorlat még inkább sujtja.*

Az előadottak alapján azzal a tiszteletteljes kérelemmel jövünk Nagyméltóságodhoz,

hogy *a kötelező balesetbiztositásról szóló törvény sürgős meg-*

alkotásának előkészitése és a munkaadókat a balesetért terhelő felelősség határának ügyében az igazságügyminiszter úrral tárgyalást kezdeni s e nagyfontosságú kérdéseknek mielőbbi törvényhozási rendezését lehetőleg előmozditani méltóztassék.

Ennek a több oldalról támogatott felterjesztésünknek az lett a következménye, hogy a kereskedelmi miniszter *Szterényi* József *miniszteri tanácsost megbizta egy balesetbiztositási törvénytervezet készitésével.*

A kir. Kuriának a gyári balesetért való szavatosság kérdésében a munkaadókat tömegesen marasztaló újabb itéleteit, a melyek a gyárakban, vagy műhelyekben alkalmazott munkásokat ért balesetekért való szavatosság kérdésének a balesetbiztositástól független tisztázását tette kivánatossá, lapunkban állandóan ismertettük.

A végrehajtó-bizottság mindenekelőtt felkérte az igazgatót, hogy az előfordult konkrét esetekre vonatkozó adatokat sürgősen szerezze be. Kimondta továbbá a bizottság, hogy sürgősen szükségesnek tartja az ezekkel az esetekkel szemben való állásfoglalását és a kérdésnek sürgős törvényhozási rendezését.

Minthogy pedig e részben a kormány részéről kezdeményezés nem történik, a bizottság maga terjeszt a kormány elé e tárgyban törvényjavaslatot; ha ezzel szemben a kormány elutasitó álláspontra helyezkednék, abban az esetben közvetlenül a törvényhozáshoz fordul javaslatával. Megjegyezte még a bizottság, hogy, bár tudomása van a balesetbiztositás tárgyában készülő törvényjavaslatról, de tekintettel arra, hogy ennek a törvényjavaslatnak törvényerőre emelkedése a közel jövőben nem remélhető, elengedhetetlennek tartja a számos iparvállalatot létében veszélyeztető állapotnak külön törvénynyel való orvoslását.

A bizottság a jelzett törvényjavaslatot ki is dolgozta s ezt egy e czélra összehivott szakértekezlet elfogadta. Ehhez képest a javaslatot megküldöttük az összes szakegyleteknek, azzal a kéréssel, hogy ahhoz való hozzájárulásukat vagy esetleg eltérő véleményüket velünk mielőbb közöljék.

A nyilatkozatok beérkezte után — a melyeknek egy része a törvénytervezetet általánosságban elfogadja, más része módositásokat javasol vagy egyáltalában nem nyilatkozik — 1903. április 28-án értekezlet folyt le Egyesületünkben, a társegyesületek képviselőinek részvételével, a mely a kérdés alapos és beható megvitatása után kimondotta, hogy a balesetbiztositás törvényhozási rendezését, tekintettel a legújabb kuriai joggyakorlatra is, égető szükségnek tartja. Első sorban azon szerves törvényjavaslat megvalósitását tartja szükségesnek, a mely a kereskedelmi miniszter megbizásából készült és — mint az értekezletnek tudomására jutott — már annyira készen van, hogy nyilvánosságra hozható.

Ha azonban az ügy rendezése egy éven belül nem volna való-

szinű, arra az esetre javasolja az értekezlet, hogy az iparosok szavatossága a munkások balesetéért az Iparegyesület által előterjesztett javaslat szerint állapittassék meg.

Az értekezlet ezután a javaslatot részletes tárgyalás alá vette és szövegét a következőképen állapitotta meg:

Törvényjavaslat az ipari és gyári munkásoknak baleset alkalmával adandó kártéritésről.

1. §. Addig is, mig a balesetbiztositás rendszeres törvény útján tüzetesen rendezve lesz, a munkaadók szavatosságára nézve a következő szabályok irányadók :

2. §. Ha az épitkezési munkáknál, gyárakban és hajtóerővel felszerelt iparüzemekben alkalmazott munkást munkája közben baleset ér, a rája súlyosodó kárért a munkaadó a jelen törvény szerint felelős.

3. §. Felelősség nem terheli a munkaadót:

a) erőhatalom által okozott balesetnél,

b) a munkás saját szándékos cselekménye vagy a fennálló gyári és munkarend ellenére elkövetett saját cselekménye vagy saját mulasztása következtében beállott balesetnél.

4. §. Baleseteknél a munkaadó kártéritési kötelezettsége csak akkor vehető igénybe, ha az 1891. XIV. t.-cz. (betegsegélyezési törvény) határozatai értelmében segélyezés nem jár, illetőleg ez a segélyezés megszünik.

5. §. Ha az 1891. XIV. t.-czikkben elrendelt segélyezés ki van meritve, a munkaadó köteles :

a) halál esetében a munkás özvegyének özvegysége tartamára a balesetben elhalt munkás bérének 20 százalékát havi utólagos részletekben kifizetni; az esetleg visszamaradt gyermekek részére tizenötödik életévük befejezéséig, minden egyes gyermek számára az elhalt munkás munkabérének 15 százalékát, de összesen (az özvegynek járó részlettel együtt) legfölebb 50 százalékát, havi utólagos részletekben kifizetni;

b) sérülés esetében a munkaképtelenség tartamára :

1. teljes munkaképtelenségnél a munkás bérének felét,

2. részleges, de állandó munkaképtelenségnél felét annak az összegnek, melylyel a munkás keresete a sérülés következtében megkisebbedik, havi utólagos részletekben kifizetni.

6. §. A kártéritésnél számbaveendő munkabérre nézve az 1891. XIV. t.-cz. 16. §-a értelmében a betegsegélyző pénztárak számára megállapitott bér irányadó és a baleset alkalmából is legfölebb napi 8 korona.

7. §. A munkaadó szavatossága megszünik, ha a munkás vagy hozzátartozói a munkaadó által kötött biztositási szerződésből folyólag a legalább az 5. §-ban megállapitott mértékben kártéritésben részesültek.

8. §. A 2. §-ban fel nem sorolt iparos, az üzemében alkalmazott munkások balesetében a 3. §. szerint csak akkor felelős, ha a baleset az üzem vagy az üzemberendezés hiányaiból származik.

9. §. Jelen törvény végrehajtásával a kereskedelemügyi miniszter bizatik meg.

Szterényi József, a kereskedelmi minisztertől kapott megbizás folytán, 1903-ban elkészitette a kötelező balesetbiztositásról szóló

törvényjavaslatot, melynek előzetes megbirálása czéljából több szaktestület kiküldötteiből alakitott bizottságot hivott meg. Egyesületünk képviseletében *Thék* Endre alelnök, gömöri *Szontágh* Pál, *Neuschloss* Marczel, dr. *Back* Frigyes és *Gelléri* Mór igazgató vettek részt a bizottság tárgyalásaiban, melyekben a tervezet készitője által is elfogadott tüzetes szakvélemény nyilvánittatott a törvényjavaslat főbb alapelveire vonatkozólag.

Ezen bizottsági tárgyalások után a kereskedelemügyi miniszter a balesetbiztositásról szóló törvénytervezetet megküldte a szaktestületeknek, saját kebelükben való tárgyalás és kialakuló véleményüknek felterjesztése czéljából.

A kereskedelemügyi miniszter úr a törvénytervezet megküldése mellett Egyesületünket is felhivta, hogy a munkás-balesetbiztositási törvényjavaslatra vonatkozó véleményünket terjeszszük elő.

Erre a felhivásra adott válaszunkban a következőket emeltük ki:

Minthogy a munkásoknak baleset ellen való biztositására vonatkozó törvényjavaslat előadói tervezetéhez Egyesületünk kiküldött képviselőinek már volt alkalmuk egy e czélból egybehivott bizalmas jellegű értekezleten hozzászólaniok és az ez alkalommal felhozott észrevételek a tervezet mostani alakjában már részben érvényesültek; minthogy a munkásoknak baleset ellen való biztositását úgy szocziálpolitikai, mint ipari szempontból mi is mielőbb megoldandónak tartjuk: ennélfogva a magunk részéről ezúttal csak általánosságban javasoljuk, hogy a tervezetet a tárgyalás alapjául elfogadni méltóztassék, fentartván magunknak, hogy a részletekre vonatkozó esetleges megjegyzéseinket a javaslat megvitatása czéljából egybehivandó szaktanácskozáson kifejtsük.

* * *

A tervezett betegsegélyző pénztári reformot az 1904. évben sem sikerült megvalósitani. A reform kérdését a kormány is, a betegsegélyző pénztárak is napirenden tartották, de megoldására nem került a sor. Habár a kormányt is védik a késedelemért a parlamenti viszonyok, melyek az 1903. évben nem voltak alkalmasak a szocziális alkotásokra és a szocziális téren tervezett reformok megvalósitására, mégis a késedelemért legkevésbbé felelős betegsegélyző pénztárak szenvedtek legjobban az üdvös reform elodázása tekintetében, mert helyzetük napról-napra súlyosabbá változott, prosperáló képességük naponként csökkent, az anyagi zavar, melylyel megküzdeniök kellett, fokozódott és az ahhoz való tehetség, hogy a tagok emelkedő igényeit kielégithessék, rohamosan hanyatlott.

A kerületi betegsegélyző pénztárak igyekeztek a betegsegélyző pénztári reform kérdését felszinen tartani és minden alkalmat felhasználtak, hogy erre a kérdésre az illetékes körök figyelmét ráirányitsák és ha lehet, lekössék. Ilyen alkalomul kinálkozott a balesetbiztositásra vonatkozó törvénytervezet nyilvánosságrahozatala, mely-

nek tárgyalása czéljából a hazai kerületi betegsegélyző pénztárak 1904. évi február 28. és 29. napjain Budapesten, az Országos Iparegyesület helyiségében országos kongresszust tartottak, dr. *Diószeghy* József miniszteri kiküldött jelenlétében. A kongresszuson 47 kerületi pénztár volt képviselve, melynek kiküldöttei *Somló* (Szontagh) Jenő szolnoki és *Somlyay* Lajos pozsonyi pénztári titkárok előadása mellett két napon át behatóan tárgyalták a balesetbiztositási törvénytervezetet, betegsegélyző pénztári és munkásvédelmi szempontokból.

A kongresszus határozatai a balesetbiztositásra vonatkozólag a következők:

a) Betegsegélyző pénztári szempontból:

A vidéki kerületi betegsegélyző pénztárak országos kongresszusa:

1. örömmel üdvözli a kormánynak a szocziális alkotások terére való lépését és azon kezdeményezését, mely ezen alkotások továbbfejlesztését és kiépitését czélozza;

2. a dolgok természetes egymásutánjának elvénél fogva helyesli, hogy az ipari és gyári alkalmazottaknak betegség esetére való biztositását közvetlenül a baleset elleni biztositás kövesse;

3. egyedül czélravezetőnek tartja a baleset elleni biztositásnak kötelező formáját és a törvénytervezetnek ilyen intencziók szerint készült rendelkezéseit; azonban

4. helyteleniti és károsnak, sőt veszélyesnek tartja a szocziális alkotásnak egymástól való szervi elkülönitését és minden egyes alkotásnak külön-külön igazgatás alá helyezését;

5. igazságtalannak, horderejében végzetesnek és az 1891. évi XIV. t.-cz. 10. szakaszába ütközőnek tartja azt, hogy a baleset okozta betegségeknek 20 héten át való gyógyitása azután is a munkások, beleértve a kereskedői alkalmazottakat is, kétharmadrésznyi hozzájárulásából fentartott betegsegélyző pénztárak eddig is elviselhetlennek bizonyult terhe maradjon; a mi egyenértékű volna azzal, hogy ezek a súlyos terhek emigy közvetve a munkások terhét képezzék.

Ezen kijelentéseknek kellő nyomatékkal való hangsúlyozása és megfelelő argumentálása után elhatározza a kongresszus, hogy a kormányhoz felterjesztést, a képviselőházhoz pedig kérvényt intéz, melyekben a balesetbiztositásra vonatkozólag a következőket proponálja, illetve kérvényezi:

a) A már létező és a még tervbe vett szocziális alkotások az igazgatás egyszerűsitése, olcsóvá és egyöntetűvé tétele szempontjából, de a természetszerű kapcsolat biztositása czéljából is közös intézményt képezzenek, közös igazgatás alá helyeztessenek és közös szervezetet nyerjenek.

b) Mindenekelőtt a már létező betegsegélyző pénztár intézménye tétessék prosperáló-képessé a 12 évi tapasztalat alapján czélszerűbb és egészségesebb szervezet, valamint országos szövetség kötelező létesitése által és azután bizassék meg a külön törvényben szabályozandó balesetbiztositás ügyeinek vitelével, úgy azonban, hogy a balesetjárulékokat külön kezelje, külön könyvelje, külön nyilvántartsa és a baleset-okozta betegségek, halálozások, munkaképtelenségek költségeit is ezen járulékokból fedezze és ezen bevételek terhére könyvelje.

c) A balesetbiztositás ép úgy, mint a betegség esetére való biztositás általánosittassék és tétessék kötelezővé minden, akár fizikai, akár szellemi munkát végző és munkaviszonyban lévő alkalmazottra, az üzemkör terjedelmére és a foglalkozás minőségére való tekintet nélkül. Minthogy azonban a balesetbiztositás díjai a tagokat terhelnék, ez a teher pedig súlyosan nehezedném a kisiparosokra, ezek közül a segédszemélyzettel dolgozók — alkalmazottaiknak a balesetbiztositás körébe való bevonásáért rekompenzáczióként — mentessenek fel az 1898. évi XXI. t.-cz. alapján reájuk rótt betegápolási pótadó fizetésének kötelezettsége alól.

d) A balesetbiztositási és a betegsegélyző pénztári törvényben határoztassék meg, hogy a balesetből származó betegségek, munkaképtelenségek gyógyitási és kórházi költségei, a táppénzek stb. már a baleset első napjától kezdve a balesetbiztositásból származó jövedelem terhét képezzék, a betegség esetére való biztositás járulék-jövedelmét csupán a baleseten kivüli rendes betegségek költségei terhelvén.

e) A balesetbiztositási törvénytervezetben a balesetpénztárra nézve kontemplált szervezet a betegsegélyző pénztáraknál érvényesittessék azon módositással, hogy a legalsóbb fokban a kerületi választmányok helyett a kerületi betegsegélyző pénztárak igazgatóságai hagyassanak meg s ezekben a munkások érdekképviselete biztosittassék; a pénztárak között a már ismert betegsegélyző pénztári törvénytervezet szerint, mint közbeeső fórum, az országos szövetség hivatalból létesittessék és legfelsőbb fokban való intézkedések jogkörével felruházva, az állami biztositási hivatal állittassék fel.

f) Az összes adminisztrativ költségek az államkincstárból fedeztessenek.

b) **Általános munkásvédelmi szempontból:**

1. A sérülés fogalma már magában a törvényben meghatározandó, illetve körülirandó, mert e nélkül a baleseti biráskodás csak tapogatódzás leszen.

2. A baleset szándékos előidézésének módja körülirandó, illetve tüzetesebben meghatározandó, mert a mostani meghatározás kétértelműsége félreértésekre ad okot.

3. A részegség, az óvókészülékek nem használása, a tiltó rendelkezések be nem tartása folytán előállott balesetek kártalanitásának leszállitására vonatkozó rendelkezés kihagyandó, mert ezen rendelkezés jogfosztásra ad alkalmat.

4. A kártalanitás kiterjesztendő a sérülttel a sérülés idején közös háztartásban élő nőre és a sérültnek házasságon kivül született gyermekeire.

5. A jelenleg működő betegsegélyző pénztárak munkásbiztositó pénztárakká alakitandók, ezek látják el első fokban a betegsegitést, a balesetbiztositást s egyéb munkásbiztositási feladatokat.

6. Az összes ügyeket első fokon a munkásbiztositó pénztárak igazgatóságai, illetve választott biróságai intézik, ezen ügyek másodfokú elintézése az igazgatást illetőleg a szövetségi pénztár, a választott birósági teendőket illetőleg az állami munkásbiztositó hivatal ügykörébe tartozik. A kezelés ellenőrzése központi; első fokban a szövetségi pénztár által, másodfokban az állami munkásbiztositó hivatal által eszközlendő.

7. Az igazgatóságokban és választott biróságokban úgy első-, mint másodfokon ne a paritás elve foganatosittassék, hanem azok kétharmadrésze munkásokból álljon.

Ezen kongresszusi határozatoknak megfelelőleg az előadók elkészítették tüzetesen megokolt fölterjesztéseiket, ezeket az 1904. évi május hó 18-án tartott központi bizottsági ülés elfogadta és ugyanaz nap a központi bizottság tagjai *Somló* (Szontagh) Jenő ügyvezető főjegyző vezetése alatt tisztelegtek *Hieronymi* Károly kereskedelmi miniszternél, átnyujtván neki a kongresszusi felterjesztéseket és szóval is kérve és sürgetve a betegsegélyző pénztári reform mielőbbi keresztülvitelét, a mit a miniszter a parlament munkaképességének helyreállta idejére kilátásba is helyezett. A központi bizottság tagjai ugyanekkor *Szterényi* József miniszteri tanácsosnál is tisztelegtek és itt örömmel értesültek arról, hogy a balesetbiztositásra vonatkozó óhajaik jelentékeny részének a teljesitésére alapos kilátás van és hogy a betegsegélyző pénztári reform keresztülvitelét is a parlament legközelebbi teendői közé sorolta a miniszter.

A kongresszusi fölterjesztéseket a miniszter hivatalosan azzal a leirattal intézte el, melyben kiemelte, hogy a kongresszus által tett javaslatokat a balesetbiztositási ügynek törvényhozási rendezése alkalmával mérlegelés tárgyává fogja tenni.

Anyagi bajok.

A kerületi betegsegélyző pénztárak anyagi helyzetét súlyosbitotta az 1904. évben az, hogy ez évben vonattak el a kihágási ügyekben megitélt birságpénzek, melyek ez év elejéig törvény szerint ezeket a pénztárakat illették.

Súlyosbitotta a helyzetet az is, hogy mind sűrűbben merültek fel konfliktusok a pénztárak és az iparhatóságok között és hogy ennek következtében a hatósági eljárás alá tartozó pénztári ügyek (kihágási és ellenőrzési ügyek, hátralékok behajtása stb.) igen mostoha elbánásban részesültek. Minthogy a betegellátás költségei nem voltak apaszthatók, sőt ellenkezőleg a pénztári tagok igényeinek folytonos emelkedése következtében fokozódtak, az 1904. évben több pénztár akként igyekezett a törvény keretében az anyagi zavarokból kibontakozni, hogy a járulékszázalékot felemelte s ezzel jövedelmeinek szaporitását iparkodott biztositani.

A járulékszázalék felemelése által elérhető jövedelemszaporitás törekvésével az 1904. évben mind sűrűbben találkozunk.

Betegsegélyezési anyaggyüjtemény.

A hazai betegsegélyző pénztárak belső életében az 1905. évben nevezetesebb mozzanat alig fordult elő. A pénztárak, szűkös anyagi viszonyaik daczára, nagyobbára fennakadás nélkül teljesitették humánus feladataikat, kielégitették a tagok igényeit és anyagi, valamint szervezeti viszonyaik jobbra fordulását a készülő új törvénytől várták.

Az új törvénynek előhirnökeként ebben az évben jelentkezett az a kétkötetes mű, melyben a minisztérium a betegsegélyző pénztárakra vonatkozó gazdag adatgyüjteményét hozta nyilvánosságra és mely tiszta és áttekintő képét nyujtotta a betegsegélyző pénztárak állapotának, szolgáltatási képességének és működési eredményének. Ezen adatok szerint volt ekkor Magyarországon 98 kerületi, 108 ipartestületi, 143 gyári és vállalati és 49 magánegyesületi pénztár. A pénztárak tagjainak száma 1904-ben 631.922. Ebből esett a kerületi pénztárakra 301.136, az ipartestületi pénztárakra 78.263, a gyári és vállalati pénztárakra 177.787 és a magánegyesületi pénztárakra 76.736 tag.

A kimutatás évében a pénztárak összes bevétele 10,647.726 korona kiadása pedig 10,246.521 korona volt.

A kiadásokból a kerületi pénztáraknál 75 százalék segélyezési, 19·1 százalék a kezelési, az ipartestületi pénztáraknál 69·3 százalék a segélyezési és 23 százalék a kezelési, a gyári és vállalati pénztáraknál 89·4 százalék segélyezési, 0·8 százalék kezelési, a magánegyesületi pénztáraknál 77·4 százalék segélyezési és 18 százalék kezelési kiadás volt az 1898—1903. években átlag.

A kiadások és bevételek közötti különbözetből látszik, hogy a tartalékalapra fordítható fölösleg nem felel meg a bevételek 10 százalékának, ennélfogva a szabályszerű tartalékalap tényleg nem is volt meg. Az 1903. év végén kellett volna a pénztáraknak szabály szerint 8,326.849 korona tartalékalappal rendelkezniök, azonban csak 4,644.294 koronát tett ki az elhelyezett tartalékalap.

A mi a pénztárak által nyujtott segélyezéseket illeti, az 1898—1903. években (6 év alatt) 1,366.492 olyan betegedési esetet segélyeztek, melyek táppénz nyujtásával, kórházi ellátással, vagy gyermekágyi segélylyel voltak összekötve és melyek 18,569.075 ápolási napot vettek igénybe; ezeken kivül csak orvosi segélyben és gyógyszerben részesitettek a pénztárak az 1897—1900. években 1,665.193 pénztári tagot és 1,001.496 családtagot, tehát többnyire gyermekeket, kiknek ingyenes gyógyittatásával jelentékenyen csökkentették a gyermekhalandóság nagy arányait.

A miniszter igérete szerint ezt a két kötetnyi anyaggyüjteményt követni fogja a betegsegélyző pénztári törvénytervezet, mely — mihelyt a parlamenti viszonyok megengedik — legislatorius tárgyalás alá kerül s ennél a tárgyalásnál igen jelentékeny szolgálatokat fognak tenni az anyag-gyüjteményben található gazdag adatok.

A külföld tanulmányozása.

A készülőben volt új munkásbiztositási törvénytervezetre való tekintetből a kereskedelmi miniszter kiküldte *Somló* (Szontagh) Jenőt Ausztriába és Németországba, az ottani munkásbiztositási intézetek tanulmányozása czéljából. *Somló* Jenő 1905-ben végezte ezt a tanul-

mányt és tapasztalatairól »Munkásbiztositás Ausztriában és Németországban, vonatkozással a magyarországi viszonyokra« czímű könyvében számolt be, gyakorlati tanácsokkal is szolgálván a magyarországi törvényalkotásra nézve.

Képviselet nemzetközi értekezleten.

A VII. nemzetközi munkásbiztositási kongresszus 1905. évi szeptemberben tartatott meg Bécsben. Első eset volt, hogy Magyarország munkásbiztositási intézményei is tekintélyes számban voltak a nemzetközi kongresszuson képviselve és egyrészről beszámolhattak hazánk munkásbiztositási viszonyairól: a betegsegélyző pénztárak állapotáról és működéséről, másrészről megjelölhették azt az irányt, mely a külföld példáin okulva, a magyarországi munkásbiztositás összes kérdéseinek gyakorlati megoldásához fog vezetni. Magyarország hivatalos képviselője részéről a nemzetközi kongresszuson kifejtett munkásbiztositási programm szerint a betegsegélyző pénztárakat illetőleg az egységes nagy és erős pénztárak szervezése s ezeknek a balesetbiztositó intézményekkel való szerves kapcsolatbahozatala képezi a jövő programmját.

Ennek a programmnak részben már a törvénymódositás előtti megvalósitása volt látható abban a fuzióban, mely a kormány támogatásával az 1905. évben Magyarország két legnépesebb pénztára: a budapesti kerületi és a budapesti általános munkáspénztár között létrejött.

A munkásbiztosilási reform megvalósitása.

A munkásbiztositás rendezésének éveken át vajúdó kérdésében az 1906. évben történt meg a döntő lépés.

A kormány olyan munkásbiztositási törvényjavaslatot konczipiált meg, melynek az a főbb erőssége, hogy az egységesités és a központositás alapelvein épiti fel a munkásbiztositás szervezetét, egyesitvén a betegsegélyezésre hivatott intézményeket a baleset ellen való biztositás intézményével és központositván ezen intézményeket egy országos pénztárban. Ezzel a konczepczióval nemcsak hazai viszonyaink kellő mérlegelésével és a rendelkezésre álló hazai erő számbavételével oldja meg a lehető legszerencsésebben a szervezet kérdését, hanem megelőzi a külföldet, a hol a biztositási szervezetek egyesitésének kérdése még mindig csak az akadémiai diskusszió, a tervezgetés stádiumában van.

Ez a szervezet — konstruálásánál fogva — alkalmas arra is, hogy a kilátásba helyezett mielőbbi törvényes intézkedés után működési körébe vonhassa és kultiválhassa az aggság és rokkantság eseteire való biztositást is.

A két biztositási ágazatnak egymásba való kapcsolódását a

törvényjavaslat akként oldja meg, hogy a balesetokozta betegség az első 10 héten át a betegsegélyezési számla terhére, azon túl pedig a balesetbiztositási számla terhére esik.

A szolgáltatások betegség esetére nagyobbára ugyanazok maradnak, a melyeket a betegsegélyző pénztárak eddig nyujtottak tagjaiknak, de a tagok családtagjainak ingyenes gyógykezelése az új törvény szerint kötelező lesz.

A balesetjáradék balesetokozta teljes munkaképtelenség esetén élethossziglan a keresetnek 60%-a, mely azonban teljes tehetetlenség esetén 100%-ra is felemelhető. Halált okozó baleset esetére a családtagok részesülnek megfelelő járadékban.

A fedezetről a törvényjavaslat akként gondoskodik, hogy a betegsegélyezési járulékok felerészben terhelik a munkaadókat és felerészben a biztositottakat, a balesetbiztositási járulékok azonban egészben a munkaadókat terhelik.

A segélyezések iránti igények tárgyában keletkező vitás kérdések elbirálása és eldöntése modern rendszerű, független választott biróságok hatáskörébe van utalva.

Az egész biztositási szervezetben a paritásos érdekképviseleti rendszer van meghonositva, a felügyeleti jog elvonatik az iparhatóságoktól és ráruháztatik a felállitandó állandó munkásbiztositási hivatalra.

Ezek a főbb irányelvei a törvényjavaslatnak.

Ezt a törvényjavaslatot a kormány 1906. évi augusztus 16-án mutatta be az országos ipartanács állandó bizottságának, mely azt behatóan és szakszerűen letárgyalta. Ebben a tárgyalásban a kereskedelmi miniszter által időközben tanácstaggá kinevezett *Somló* (Szontagh) Jenő is részt vett a kerületi betegsegélyző pénztárak képviseletében és gyakorlati munkásbiztositási szempontból nyilvánitott véleményt a törvénytervezetről. Ezt követőleg a kormány szeptember hó 2–7. napjain az érdekelt és a szakkörök bevonásával szaktanácskozmányt tartott, mely általánosságban és részleteiben tárgyalta le a munkásbiztositási törvényjavaslatot.

Ezen a szaktanácskozáson — melynek tárgyalásáról és lefolyásáról Egyesületünk közlönye *Somló* (Szontagh) Jenő tollából eredő részletes és szakszerű tudósitásokat hozott — az Országos Iparegyesületet lovag *Falk* Zsigmond alelnök, *Gelléri* Mór igazgató és dr. *Back* Frigyes szakreferens képviselték. Az Egyesület segélypénztári szakosztálya részéről *Kürschner* Jakab vett részt az ánkéten.

Az Egyesület kebelében működő vidéki kerületi pénztárak pedig *Somló* (Szontagh) Jenő ügyvezető főjegyzőt, *Walter* Gyula prelátuskanonok alelnököt és *Steiner* Géza kerületi pénztári elnököt küldötte ki szaktanácskozmányra.

A szaktanácskozmány révén nyilvánosságra került törvényjavaslat mozgásba hozta az egész közvéleményt és heves agitácziók kifej-

tésére használtatott fel. Egyrészről a munkások agitáltak a paritásos érdekképviseleti rendszer ellen és a szolgáltatások nagyobbitása érdekében, másrészről a kisiparosok tiltakoztak a balesetbiztositásba való bevonás által reájuk háruló megterheltetés ellen, holott a balesetjárulékot a törvényjavaslat a kisipari és kereskedelmi alkalmazottakra nézve fejenként évi 3 koronában állapitotta meg. Nem maradtak tétlenül a kereskedelmi alkalmazottak, a kik sérelmet láttak abban, hogy a törvényjavaslat az egységesség kedveért az ipartestületi pénztárakon kivül a magánegyesületi pénztárak megszüntetésére is törekszik.

Széleskörű mozgalmakat inditottak az orvosok is saját érdekükben a törvényjavaslat ellen úgy, hogy mikor a kormány október hó 12-én a képviselőházhoz benyujtotta a törvényjavaslatot indokolásával együtt, a reá vonatkozó kérvényeknek egész garmadája került a törvényhozás asztalára, konczessziókat kérve, módositásokat ajánlva, sérelmes rendelkezéseket megtámadva stb.

Azokról a konczessziókról, melyek ezen széleskörű agitácziók folytán elérhetők voltak, jogosan konstatálhatta a képviselőház munkásügyi és pénzügyi bizottsága, hogy a törvény szépséghibái, mert az általános biztositási kötelezettség elvén rést ütött a kisipari és a kereskedelmi alkalmazottaknak a balesetbiztositás és a mezőgazdasági alkalmazottaknak általában a biztositás kötelezettsége alóli felmentése; holott Magyarországon 464.921 kisipari alkalmazott közül (a közép- és nagyipar csak 230.641 munkást foglalkoztat) 1904-ben 2.304-et ért baleset (a balesetbejelentések hiányosságánál fogva a tényleg előfordult balesetek száma valószinüleg több volt) s ennek a számnak jelentékeny emelkedésére van kilátás a motórikus erőnek a kisiparban való térfoglalása (1900-ban már 21.136 kisipari üzemben összesen 21.437 mótort használtak) és a balesetbejelentéseknek rendszeresebbé tétele következtében; az egységesités elvét pedig — melyre a törvény törekszik — megbolygatja a magánegyesületi pénztáraknak — habár korlátolt módon és mérvben való — további fentartása és a bányatársládáknak változatlan meghagyása.

A törvénytárgyalás folyamán *Czettel* Gyula pénzügyi bizottsági elnök utalt arra, hogy a munkásbiztositási törvény közeledő életbeléptetésére való tekintettel, az egyes iparvállalatok tömegesen biztositják munkásaikat magánbiztositó társaságoknál és igy ezzel kapcsolatban az a kérdés merült fel, hogy a magánintézeteknél fennálló biztositásokat az új törvény alapján létesitendő állami biztositó pénztár elismeri-e? A végrehajtó bizottság felhivására igazgató a következő előterjesztést tette:

A betegség és balesetbiztositásról szóló törvényjavaslat rendelkezése szerint a törvény életbelépte előtt legalább félévvel kötött biztositási szerződések, ha azokat az országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztositó pénztár működésének megkezdését követő egy

hónap alatt a pénztár igazgatóságánál bejelentik, az országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztositó pénztárra hárulnak át, a mely tartozik a szerződésszerű biztositásnak még hátralevő ideje alatt a biztositási díjakat fizetni, mig az esetleg előforduló balesetek után az átvállalt szerződésen alapuló kártalanitások a pénztár javára esnek.

A végrehajtó bizottság az előterjesztés alapján megállapitotta, hogy az ilyen magánbiztositó társaságokkal kötött szerződésekből a felekre nézve sem hátrány, sem előny nem származik, mert egyrészt a szerzett jogok érvényben maradnak, másrészt a törvény szerint fizetendő díjak alól a szerződés nem mentesit.

A bizottság ezt az érdekelt felek figyelmébe ajánlotta.

A munkásbiztositási törvényjavaslat a parlamentben.

A munkásbiztositás terén évek óta tapasztalható stagnálást az 1907-ik évben alkotási kedv, mozgalmas élet, lázas tevékenység váltotta fel.

Mindjárt az év elején (februárban) napokig tartó tanácskozások indultak meg a képviselőházban a munkásbiztositási törvényjavaslat fölött. Ezek a beható tanácskozások és azok a garmadaszámra menő kérvények, melyek a különböző érdekcsoportok részéről a munkásbiztositási törvényjavaslatra vonatkozóan a Házhoz beterjesztettek, eléggé bizonyitják azt a széleskörű érdeklődést, melyet a munkásbiztositási törvényjavaslat országszerte felkeltett.

Azonban a törvényjavaslatnak azon a szövegén, melyet a képviselőház munkásügyi és pénzügyi bizottsága állapitott meg és a melynél sokkal jobbnak tartottuk a kormány eredeti javaslatát, sem ezek a kérvények, sem pedig a napokig tartott tárgyalások lényegileg mit sem változtattak s igy a javaslat ezzel a szövegezéssel fogadtatván el változatlanul, ilyen alakban nyert legfelsőbb szentesitést és mint az 1907. évi XIX. t.-cz. lett a törvénytárban kihirdetve.

Az új törvény végrehajtása.

A szentesitett törvény életbeléptetését a kerületi betegsegélyző pénztáraknak Egyesületünk kebelében működő országos központi bizottsága értékes munkálatokkal készitette elő szakszerűen. Összeállitotta azon teendők sorozatát, melyek a törvény életbeléptetéséből a kormányra, a szervezendő állami munkásbiztositási hivatalra, a megalakitandó országos pénztárra és az egyes kerületi pénztárakra hárulnak és megjelölte azokat a gyakorlati irányelveket, melyeknek alkalmazásával ezek a teendők teljesitendők. A központi bizottságnak erre vonatkozó felterjesztését a kormány mint értékes anyagot és gyakorlati szempontból becses útmutatást fogadta el és honorálta.

Előkészitette a központi bizottság a pénztári tisztviselők fizetési

fokozatokba való sorozására vonatkozó javaslatát, a szolgálati és fegyelmi szabályzat tervezeteit, az Országos Pénztár és a kerületi pénztárak alapszabályait és ügyviteli szabályzatait s ezekkel az előmunkálatokkal jelentékenyen megkönnyitette és elősegitette a törvény életbeléptetését.

Maga a kormány abból a felfogásból indult ki, hogy miután a törvény életbeléptetésének idejéül a 205. § 1907. julius 1-ét határozza meg, ezen időpontot megelőzőleg érdemleges intézkedések a törvény életbeléptetését illetőleg nem tehetők. Nem is tett a kormány július elseje előtt egyebet, mint azt, hogy kinevezte, illetve kineveztette az Állami Munkásbiztositási Hivatal személyzetét.

Július elsején a törvény tehát önmagától életbelépett, ugyanekkor az Állami Munkásbiztositási Hivatal is megnyilt, de ezt a kereskedelmi miniszter csak július 12-én 57.734/907. sz. rendeletében publikálta.

Ezen időponttól kezdve a munkásbiztositási ügyek irányitását és intézését az Állami Munkásbiztositási Hivatal vette át. De még mielőtt saját hivatalában kellőképpen elhelyezkedett és a reá váró feladatokkal megismerkedhetett volna; még mielőtt az új törvény parancsolta szervezési munkálatokhoz hozzáfoghatott, megrohanták az egész országból a legkülönfélébb kérdésekkel, megrohanták a felvilágositásokat, útmutatásokat, döntéseket kérő hatóságok, pénztárak és magánosok, kik a legteljesebb tájékozatlanságban leledzettek. A hivatal működésének első időszakát teljesen lefoglalta és kimeritette ezeknek a kérdéseknek az elintézése úgy, hogy érdemleges szervezési munka kezdeményezésére csak hetekkel később kerülhetett a sor.

A helyi pénztáraknak paritásos alapon való ideiglenes átalakulása iránt már a fentebb idézett miniszteri rendelet intézkedvén, ennek a rendeletnek megfelelőleg gyűjtötte össze az Állami Munkásbiztositási Hivatal a hozzá augusztus 15-ig az egyes pénztárak részéről felterjesztett taglétszám-kimutatásokat, melyeknek alapján azután megállapitotta az egyes pénztáraknak az Országos Pénztár alakuló közgyülésén való képviselete arányát és elrendelte, hogy a paritásos alapon átszervezett helyi pénztári közgyülés ily arányban válaszsza meg az Országos Pénztár közgyülésébe küldendő tagjait, kiket azután az Országos Pénztár forma szerinti megalakitása céljából november 24-ére hivott össze közgyülésre.

Az Országos Pénztár megalakulása és a szervezet ideiglenességének hatása.

November 24-én tehát önkormányzati alapon megalakult az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztositó Pénztár és november 25-én megalakult ennek a pénztárnak az igazgatósága.

De ezek az alakulások is ép úgy, mint a helyi pénztárak átalakulásai, ideiglenes jelleget kaptak, a minek legközvetlenebbül tapasztalható hátránya abban nyilvánult, hogy az Országos Pénztár ideiglenes jellegénél fogva és költségvetés hiányában nem tölthette be a szükséges hivatali állásokat és kénytelen volt mintegy ötletszerűen alkalmazni a legszükségesebb teendők ellátása czéljából korlátolt számban és szintén ideiglenes jelleggel olyan személyzetet, a mely azelőtt munkásbiztositási ügyekkel sohasem foglalkozott és a melylyel szemben a minden perczben való elbocsátás szabadsága kiköttetett.

A helyi pénztárak is sínylették az ideiglenesség jellegét, de ezeknek legalább az azelőtti időből véglegesitett és kipróbált tisztviselői törzskaruk volt. Ilyen tisztviselői karra az Országos Pénztárnak fokozottabb mérvben lett volna szüksége, mert tulajdonképpen az Országos Pénztár az, a mely hivatva van mint országos önkormányzati szerv a munkásbiztositási ügyek egész komplexumának központi kezelésére, intézésére és irányitására, a mely hivatásának az ideiglenesség jellegénél fogva és az ideiglenesen alkalmazott személyzettel meg nem felelhetett.

A törvény életbeléptetése után tehát tulajdonképpen kiépült a munkásbiztositási szervezet kerete, de a szervezet funkczionáló képességére bénitólag hatott az ideiglenesség és ennek lépten-nyomon tapasztalható káros következménye, kedvezőtlen hatása.

Egy év elteltével még beláthatatlan volt, hogy mikor lesz vége az ideiglenességnek, mikor szabadul fel a munkásbiztositási szervezet az ideiglenesség és annak következményei alól, mikor fog bekövetkezni a végleges és — a mi ezzel együtt jár — a rendezett állapot az egész vonalon.

Pedig arra, hogy végre-valahára rendezett viszonyok keletkezzenek a munkásbiztositás terén, égető szükség volt.

Szükség volt azért, mert a nélkül a bejelentési rendszer, a pénztári nyilvántartás, az egyöntetű számvitel iránti rendelkezés kibocsátható és életbeléptethető nem volt.

A bejelentés, a nyilvántartás és a számvitel ezen idő alatt a régi rendszer szerint folyt, tehát semmiképpen sem símulhatott és alkalmazkodhatott az új törvényhez s az ez által statuált új rendhez, a mi az uralkodó zavart csak fokozta.

Balesetbiztositás terén úgyszólván még semmi sem történt az első évben. A balesetbiztositás czéljából való üzemi bejelentésekhez még nem voltak kibocsátva a megfelelő bejelentési lapok, tehát maga a bejelentés nem volt kimeritve; az előfordult balesetek bejelentésének és rendőrhatósági megvizsgálásának módjára és formájára nézve a munkaadók és a rendőrhatóságok sem utasitást, sem megfelelő nyomtatványokat még nem kaptak, tehát tájékozatlanok voltak arra nézve, hogy baleset esetén minő kötelességek hárulnak reájuk. A baleseti járulékok az 1907. évre sem megállapitva, sem kivetve nem voltak és

nem is lehettek, mert hiszen ennek első előfeltétele: az üzemi bejelentés, a még ezután megállapitandó veszélyességi osztályokba való sorozás is hiányzott még.

A baleseti kártalanitás és általában a segélyezés terén találkoztunk a legkevesebb kifogásolni valóval, mert e tekintetben a pénztárak a lehetőségig teljesitették a munkásokkal szemben kötelességeiket. És ezt a kötelességteljesitést még az sem akadályozta, hogy az orvosi kar által a pénztárakkal szemben támasztott követelésekből származott differencziákat nem sikerült kiegyenliteni, mert az Országos Pénztár és az Országos orvosszövetség között az orvosi kérdésnek egyöntetű alapelvek szerint országosan leendő rendezésére irányuló tárgyalásai sikertelenek maradtak.

Az orvosi kérdés rendezésére nézve a pénztárak országos központi bizottsága is, még a törvény életbeléptetése előtt tett olyan kisérletet, a melynél a közvetlenül érdekelt pénztárak kiküldöttei tárgyaltak a szintén közvetlenül érdekelt pénztári orvosokkal, meg is állapodtak a rendezés feltételeiben, azonban ennek a megállapodásnak gyakorlati alkalmazását és a pénztári orvosok által alakitott külön egyesület érvényesülését az Országos orvorszövetségnek sikerült meghiusitania és ez idézte elő az Országos Pénztár és az Orvosszövetség közötti tárgyalásokat, melyek azonban szintén eredménytelenek maradtak.

Szolgálati viszonyuk és helyzetük rendezéseért kopogtattak már a pénztári tisztviselők is, kik állandó egyesülésre törekedtek, hogy egyesületi úton vívják ki érdekeik előmozditását és megfelelő biztositását.

Elégületlenek voltak a munkaadók is, mert vexálást láttak abban, hogy a pénztárak megujuló adatszolgáltatásokat követeltek tőlük, pedig ez egyenes következménye volt az új törvény életbeléptetésének és elmaradhatatlan kelléke az átmeneti időszaknak.

Fokozta az elégületlenséget és országos mozgalmat idézett elő a munkaadók között az Országos Pénztár alapszabályaiban megállapitott napibérosztály-rendszer és ennek 1908. évi február elsejétől való olyatén életbeléptetése, hogy a betegsegélyezési járulék hetenként a napibér hétszerese alapján és még akkor is egész hétre fizetendő, ha az alkalmazott a hétnek vagy a hét valamelyik napjának csak egy részén át állott munkában. Ez a rendszer a munkaadókra fokozottabb anyagi terhet háritott, előnyeit pedig az alkalmazottak élvezték, kik emigy nagyobb és a törvény szerint 7 napra járó heti segélyben részesültek.

A segélyezési ügyben támadt vitás kérdések elbirálására hivatott választott biróságok tagjai országszerte megválasztattak ugyan, de sem elnökeik nem voltak még 1908-ban kinevezve, sem a biráskodási rendszer nem volt még szabályozva, ennek következtében a választott biróságok csak 1908. végén kezdhették meg működésüket.

A kerületi pénztárak végleges átszervezéséhez és a gyári (vállalati) pénztárak megalakulásához szükséges alapszabályminták hivatalos úton csak jó későn lettek kibocsátva, a kerületi pénztárak új területbeosztása tekintetében még akkor sem tétettek meg a megfelelő intézkedések.

1908. végéig tehát alig történt még valami, a mi a helyzet tisztázását, a viszonyok konszolidálását, a törvény által kontemplált új rendszer létesülését, a munkásbiztositás új rendjének az egész vonalon való meghonositását előmozditotta és biztosithatta volna.

Ahhoz, hogy a zavarok megszüntethetők legyenek és hogy a munkásbiztositás organizmusa a czélnak és a szükségnek megfelelően teljesen kiépüljön és rendszeres, szakszerű és tervszerű működésre, a reá háruló teendők pontos elvégzésére képesittessék, első sorban szükséges lett volna az ideiglenességi jelleg megszüntetése és különösen az irányitásra hivatott Országos Pénztár tisztikarának végleges beállitása és a munkákhoz való megfelelő beosztása.

Panaszok és kivánságok.

Annál az érdeknél fogva, mely a munkaadók részéről a munkásbiztositáshoz fűződik, Egyesületünk is igyekezett közvetett és közvetlen módon részt venni azokban az előkészitő munkálatokban, melyek a törvény gyakorlati alkalmazása és a munkásbiztositási szervezet kiépitése érdekében folyamatba tétettek.

A kerületi pénztárak Egyesületünk kebelében működő országos központi bizottságának fentebb vázolt tevékenysége kimeritette Egyesületünk közvetett közreműködését, közvetlenül pedig részt vettünk néhány szaktanácskozáson és az Országos Pénztár alakitásának, valamint alapszabályai megalkotásának előmunkálataiban.

A munkásbiztositásra vonatkozólag Egyesületünkhöz intézett kérdésekre és megkeresésekre szakszerű felvilágositásokkal szolgáltunk mindazoknak, kik ez iránt Egyesületünkhöz fordultak.

Egyesületünk hivatalos közlönyében, a »Magyar Ipar«-ban állandó rovatot nyitottunk a munkásbiztositásnak, melynek aktuális kérdéséről sűrűn jelentek meg önálló szakczikkek és tudósitások *Somló* (Szontagh) Jenő szakreferensünk és rovatvezetőnk avatott tollából.

A közóhajnak és a közszükségnek megfelelve, irattunk nevezett szakreferensünkkel egy »Tájékoztató«-t, a mely a munkaadók új kötelességeit és teendőit ismerteti és hasznos útmutatásokat tartalmaz mindazokra a munkaadókra nézve, kik alkalmazottaik révén a munkásbiztositással bármilyen nexusban állanak. Ez a »Tájékoztató« lapunk mellekleteként, azután pedig külön füzetben is megjelent.

Az a rendezetlenség, bizonytalanság, a melyről fentebb szólunk, természetszerűen állandó nyugtalanságnak, elégedetlenségnek forrása

volt az érdekelt ipari körökben. A meg-megujuló panaszok arra inditották Egyesületünket, hogy behatóan foglalkozzék a baj szanálásának kérdésével.

Gyáripari szakosztályunkban felmerült inditvány folytán adatgyüjtést rendeztünk az érdekeltek panaszainak és kivánságainak részletes felderitése érdekében. Ennek az adatgyüjtő munkának első eredményeképen felterjesztést intéztünk a kereskedelemügyi miniszter úrhoz, a melynek lényeges részei a következők:

Az ipari és kereskedelmi alkalmazottak biztositásáról szóló 1907. évi XIX. törvényczikk életbeléptetése óta az érdekelt ipari körökben állandó nyugtalanság és elégedetlenség észlelhető. Ennek a legfőbb oka az a bizonytalanság, a mely a törvény végrehajtása körül már kezdetben jelentkezett és azóta folyton uralkodik. Egyesületünk, kötelességéhez híven, állandóan figyelemmel kisérte az iparunkra nézve oly nagy fontosságú betegsegélyezési s balesetbiztositási ügygyel kapcsolatos jelenségeket; az utóbbi időben pedig egyre sűrűbben érkeztek hozzánk panaszok, a melyek arra késztettek bennünket, hogy ezekkel a jelenségekkel behatóan foglalkozzunk. Végre, gyáripari szakosztályunkban felmerült konkrét inditvány következtében elhatároztuk, hogy a törvény végrehajtása iránt adatgyüjtést inditunk az érdekelt körök panaszainak és ezek okainak felderitése, valamint az orvoslás lehető módjainak megkeresése végett.

Adatgyüjtésünk eddigi eredményei máris több olyan körülményt tártak fel, az érdekeltségnek több olyan panaszát hozták felszinre, a melyet kötelességünk Nagyméltóságodnak, mint a munkásbiztositási intézmény legfőbb felügyeleti hatóságának tudomására juttatni, reámutatva egyúttal azokra a módokra is, a melyeket a bajoknak enyhitésére alkalmasaknak vélünk.

Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy minden oldalról az a nézet jutott hozzánk, miszerint általánosságban a törvény végrehajtása körül országszerte teljes zűrzavar uralkodik; hogy ámbár a törvény kilencz hónap óta van érvényben, mindeddig teljesen életbeléptetve nincsen, a teljes életbeléptetéshez szükséges összes munkálatok nem teljesittettek, az összes szükséges szervek nem alakittattak meg, sőt arról sem történt gondoskodás, hogy az összes munkásbiztositó pénztárak az új törvény alapján működjenek. Ennek bizonyságaképen elég felemlitenünk azt, hogy az általunk megkérdezett ipartestületek közül kettő — a paksi és a gálszécsi — arról ad hirt, hogy az ottani kerületi pénztárak még a régi törvény szerint működnek, a szászvárosi pedig azt jelenti, hogy ott »napibér-osztályrendszer nagyon kis mértékben van szokásban.«

De ha eltekintünk is ezektől a kirívó példáktól, konstatálnunk kell, hogy még azok a pénztárak is, a melyek igyekeznek az új törvény rendelkezéseihez alkalmazkodni, nélkülözik a lehetőségét annak, hogy a törvényt egész terjedelmében végrehajtsák. Hiányoznak ehhez a szükséges szervezeti utasitások, sőt nincsenek kibocsátva egyes nélkülözhetetlen nyomtatványok. Nincsenek kibocsátva a pénztárak minta-alapszabályai, ennélfogva a kerületi pénztárak a hatályon kivül helyezett törvény alapján készült régi alapszabályok szerint, de az új törvény szerint is kénytelenek működni, a mi sok ellentétet rejt magában; új gyári és vállalati pénztárak alapszabály-

minta hiányában meg sem alakulhattak még. Nincsenek kibocsátva a nyilvántartáshoz és bejelentéshez szükséges nyomtatványok. Nem kapták meg a pénztárak a tagsági igazolványok mintáit. A szervezeti hiányok közül felemlitjük, hogy a pénztárak választott biróságai — a melyeknek tagjai már régen meg vannak választva — még mindig nem alakultak meg és igy a minduntalan felmerülő vitás kérdéseknek az első birói fóruma hiányzik; és hogy milyen életbevágó fontosságú kérdések tisztázatlanok, arra nézve jellemző, hogy a pénztárak viszonosságának ügye is rendezetlen még, a miből folytonos zavarok és kontroverziák támadnak az egyes pénztárak között és a miből sok hátrány hárul az idegen pénztár területén megbetegedő tagokra.

A betegsegélyezés terén mutatkozó hiányoknál súlyosabb az a tény, hogy a balesetbiztositás terén még semmi sem kész; elkezdve a balesetek bejelentésére és megvizsgálására szükséges nyomtatványok kibocsátásától a veszélyességi táblázatok megállapitásáig, a mely most kilencz hónap után — a költségfedezési rendszerrel együtt — még csak a tervezet stádiumában van.

Hogy ezekből a hiányokból, a törvény végrehajtásához szükséges alapvető intézkedések elmaradásából úgy a pénztárakra, mint a munkásbiztositás terheit viselő közönségre, munkaadókra és munkásokra egyaránt, milyen súlyos hátrányok háramlanak, annak sajnálatos bizonyitékait szolgáltatják azok a panaszok, a melyek adatgyüjtésünk rendjén tudomásunkra jutottak. A pénztárak egy része hiányosan tesz eleget a biztositott tagokkal szemben fennálló kötelezettségeinek; a táppénzek kiutalványozása körül sok a rendszertelenség; a betegek nagy része a most folyó orvosi mozgalmak következtében nem részesül kellő orvosi segitségben; az elszámolás úgy történik, hogy az a munkaadókra nézve tömérdek zaklatással és hátránynyal jár. A balesetkártalanitás körüli eljárás igen nehézkes és késedelmes.

A panaszoknak eddig felsorolt része, a melyeknek alaposságáról meggyőződtünk, arról szól, a mi a törvény rendelkezéseiből nincs végrehajtva. Az alább következőkben azokat a panaszokat csoportositjuk, a melyek a törvény intézkedéseinek helytelen végrehajtásából származnak.

Ezeknek a panaszoknak első csoportja a napibér-osztály-rendszer hibás alkalmazásáról szól. A napibérosztály-rendszer a törvény 24. §-án alapszik, a melynek világos czélzata a szolgáltatások egységesitése és az átlagszámitás behozatala volt. Ezt az országos munkásbiztositó pénztár alapszabályai úgy valósitották meg, hogy hat napibérosztályt állapitanak meg és a szolgáltatások alapjául az egyes napibérosztályokon belül az illető osztály maximumát veszik. Ez pedig a törvény intencziójának határozott félreismerése, a mely rendkivüli aránytalanságokat és aránytalan teheremelkedést eredményezett. Ezzel szemben szinte egyhangú a panasz az érdekeltek köréban. A bajok kútfeje egyrészt a napibérosztályok elégtelen tagolása, másrészt a bérmaximum alapul vétele, a melyet az átlagos napibérosztályrendszer statuál. Ez a helytelen beosztás, kapcsolatban a járulékoknak heti hét napra való számitásával, valósággal prémiumot ad sok esetben a betegségre, helyesebben a szimulálásra. Megtörténhetik ugyanis — különösen az alsóbb osztályokban — hogy a munkás betegség esetén csaknem annyit, sőt olykor egyenesen többet kap táppénz gyanánt, mint a mennyit mun-

kájával megkeresne. Igy például az a munkás, a kinek napibére 1 korona 10 fillér, heti hat napi munkanapon 6 korona 60 fillért keres, betegsége esetén pedig 7 korona heti táppénz jár neki. Ugyanilyen az aránytalanság a befizetések tekintetében is, úgy, hogy megállapitható a napibérosztályrendszer mostani alkalmazásmódjának helytelensége úgy a munkaadó és munkás kötelezettségei, mint a biztositott tagok jogai szempontjából. Szükséges volna ennélfogva az Országos Pénztár alapszabályainak olyan módositása, a mely szerint a napibérosztályok helyesebben tagoltatnának s az egyes napibérosztályokon belül nem az illető osztály maximális napibére, hanem a munkás valóságos keresete vétetnék a szolgáltatások alapjául.

A panaszok másik csoportja a betegségi járulékoknak heti hét napra való számitására s ezzel kapcsolatban arra vonatkozik, hogy az egész járulék fizetendő abban az esetben is, ha a munkás csak a hét egy részét, vagy a nap egy részét tölti munkában. Ez a módja a számitásnak úgy a munkaadókra, mint a munkásokra nézve súlyos és igazságtalan megterhelést jelent s ezenfelül örökös surlódás forrása, mert semmivel sem igazolható, gyakran pedig nem is teljesithető bérlevonásokra kényszeriti a munkaadót. Különösen érzik ennek az intézkedésnek a kárát azok a munkaadók, a kiknek munkáslétszáma erősebben fluktuál, a kiknél gyakrabban fordul elő az, hogy a munkás a hétnek csak egy, vagy két napján dolgozik, vagy esetleg a napnak csak egy-két óráján keresztül van munkában. A munkaadó minden esetben köteles beszolgáltatni a munkás egész heti járulékát, tekintet nélkül arra, hogy a munkás egész héten át dolgozott-e, vagy pedig csak hétközben lépett munkába. Hogy ebből milyen aránytalanságok származhatnak, arra nézve például szolgálhat az az eset, hogyha egy munkás szerdán lép munkába és a következő hét szerdájáig dolgozik ugyanazon a helyen, ebben az esetben egy heti munkabért fog kapni, de két heti járulékot fog fizetni. Előfordulhat azonban az is, hogy egy munkásnak, a kit napközben egy vagy két órára fogadnak fel, 30 fillér órabérből 50 fillér heti járulékot kell levonni. A mi igy leirva, szinte tréfásan hangzó képtelenség, de a gyakorlatban, a mai alapszabályok szerint, komoly valóság lehet. Előfordul az is és pedig elég gyakran, — mert a panaszok egész sora ismétli — hogy a hétközben helyét változtató munkástól új munkaadója kénytelen levonni az egész heti járulékot, a melyet előbbi munkaadója egyszer már levont, de a melynek már megtörtént levonását tagsági igazolványok hiányában a munkás igazolni nem tudja. Az ebből származó egyenetlenségek kiegyenlitésére nincs mód, főképen ha a munkás egyik kerületi pénztár területéről a másikra távozik. Az injuriák egész sorozata származik tehát abból, hogy a járulékfizetés nem a tényleges munkabér, hanem egy teljesen önkényes heti számitás szerint történik.

Sok panasz érkezett hozzánk a bejelentési rendszernek a végrehajtásban való alkalmazása miatt is.

A bejelentésekre nézve kérnünk kell azt, hogy az alapszabályok ne követeljenek többet, mint a mennyit a törvény már úgyis előir. A törvény e részben igy szól:

12. §. — — — A két példányban beküldendő és a bejelentő által aláirt bejelentésnek legalább a következő adatokat kell tartalmaznia:

1. a munkaadó nevét, illetve czégét;

2. az üzem megnevezését, jellegét és székhelyét;

3. a bejelentett alkalmazottak vezeték- és keresztnevét, a munkábalépés napját, az alkalmazottak által élvezett fizetést vagy bért, mellékjavadalmazásokat és természetbeni járandóságokat;

4. az üzemben használt mótorok, munkagépek és robbanóanyagok nemét. — — —«

A gyakorlat pedig az, hogy követelik, még pedig két példányban, a munkás egész naczionáléját, követelnek olyan személyi adatokat, a melyek jórészben pontosan be sem szerezhetők. Ez a fölösleges adatszolgáltatás leirhatatlan zavarok és zaklatások forrása és egymást érik miatta a panaszok a munkaadók részéről, a kik gyakran — a nagyobb vállalatok szinte egytől-egyig — kénytelenek külön tisztviselőt alkalmazni a munkásbiztositási ügyek ellátására.

Hogy a törvény végrehajtásában annak intencziója mennyire nem érvényesül, annak ékesen szóló példája a bejelentési rendszer terheinek fölösleges és czéltalan fokozása, a mely csúcspontját abban éri el, hogy a balesetekre nézve is egyéni bejelentést kivánnak, holott ezt a törvény nem követeli.

Mindezekben csak a legfőbbjeit adtuk elő a felmerült panaszoknak és csak azt a részét, a mely rendeleti úton, alapszabálymódositás révén rövidesen orvosolható, vagy legalább némiképen enyhithető s a melynek orvoslása az ipar életbevágó érdekeinek érzékeny sérelme nélkül immár el nem odázható. Az orvoslás és enyhités módjaira nézve pedig arra kérjük Nagyméltóságodat,

hogy legfőbb felügyeleti hatásköréből kifolyólag elrendelni méltóztassék:

1. hogy az összes szervezeti utasitások, mintaalapszabályok és a szükséges nyomtatványminták, nevezetesen tagsági igazolványok, a nyilvántartáshoz és bejelentéshez, a balesetek bejelentéséhez és megvizsgálásához szükséges nyomtatványok a lehető legrövidebb idő alatt kibocsáttassanak;

2. a választott biróságok megalakittassanak;

3. az egyes pénztárak között a törvényben kimondott viszonosság kérdése rendeztessék;

4. méltóztassék az Országos Munkásbiztositó Pénztár alapszabályainak olyan értelmű módositásáról gondoskodni, hogy a napibérosztályok, különösen az alsóbb fokozatokban, jobban tagoltassanak és az egyes napibérosztályokon belül ne a maximális napibér, hanem a tényleges kereset legyen a járulék fizetésének alapja; továbbá hogy

5. a betegségi járulékok ne heti hét napra, hanem a tényleg munkában töltött idő után számittassanak;

6. a bejelentésekban csakis azoknak az adatoknak beszolgáltatása kivántassék, a melyeket a törvény mint mellőzhetetleneket előir; a balesetre nézve pedig ne egyéni, hanem csak üzemi bejelentés legyen kötelező;

7. általában történjék gondoskodás arról, hogy a munkásbiztositó pénztárak ügyeinek kezelésében rendszer legyen, a központi vezetésben pedig érvényesüljön a gyakorlati érzék, a tapasztalat, a szaktudás, a melynek hiányát mindeddig sajnosan nélkülözzük. E végből a vezetésben helyet kellene adni olyan munkaerőknek, a melyek a munkásbiztositás ügyével gyakorlatilag foglalkoznak. A törvény életbeléptetésének hibái nem kis részben származnak az ilyen gyakorlati emberek közreműködésének hiányából.

Kisérletezések

Az 1908. év sem hozta meg a munkásbiztositás teljes konszolidálódását, hanem ellenkezőleg, a szervezet ideiglenességének további fennmaradása és az átmenetekkel az adminisztráczióban előidézett zűrzavar a viszonyokat még jobban összekúszálta.

A munkásbiztositási szervezet csak az év vége felé kezdett a több mint egy évi káoszból részben kibontakozni, a mikor tudniillik az országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztositó pénztár tisztviselői választattak meg és átvehették az adminisztráczió vezetését. Ez azonban a kibontakozásnak csak egyik kezdete s ez is az év utolsó negyedére esett. A helyi szervek szervezete még 1908-ban is az alapszabályok nélküli átmeneti stádiumban volt.

Pénztári adminisztráczió szempontjából az 1908. év a folytonos kisérletezések korszakának nevezhető. Február 1-éig minden abban a stádiumban volt, a milyenben az új törvény találta a pénztárakat. Ekkor állott be az első nevezetes változás azáltal, hogy életbe lépett az Országos Pénztár első alapszabálya, a melynek különösen a napibérosztályokra és a betegsegélyezési járuléknak heti 7 napra való számitására vonatkozó része okozott a munkaadók köreiben konsternácziót. Ezt az alapszabályt csakhamar követte egy másik alapszabály, a mely augusztus 1-én lépett életbe és a mely a napibérosztályok szaporitásával és a betegsegélyezési járuléknak heti 6 napra megállapitott számitásával a pénztárak között okozott riadalmat, az ebből származható deficzittől való félelem miatt.

A járulékszámitásnak ez a rövid időközi megváltoztatása, közben pedig a július 1-én életbeléptetett és a munkaadókra nézve igen terhes bejelentési rendszer, valamint a nyilvántartásoknak és a számvitelnek ugyanekkor történt szabályozása, továbbá ezen rendszernek és szabályozásnak forszirozott keresztülvitele idézték elő az adminisztráczióban a sok panaszra okot szolgáltató káotikus viszonyokat.

Mindezeken felül szította az elégületlenséget még az is, hogy az új törvény által az önkormányzati szervekben kontemplált paritásos képviselet a gyakorlatban nem valósult meg, mert az egyes üléseken a nagyobb számban megjelent munkások domináltak.

Ezen — az állami költségvetés tárgyalása során a parlamentben is kifejezésre jutott — panaszok érlelték meg a kormány azon elhatározását, hogy az 1907. évi XIX. t.-czikket, még mielőtt annak minden részlete a gyakorlatban megvalósitható lett volna, novelláris úton módositja és az eddig tapasztalt bajokat idejekorán szanálni igyekezzék.

Kezdeményezések.

A munkásbiztositás rendes kerékvágásba juttatása érdekében azonban az 1908. évben több emlitésre méltó kezdeményezés történt.

A már emlitett bejelentési rendszer szabályozása kapcsán nyert

megoldást a biztositott pénztári tagok egységes tagsági igazolványokkal való ellátásának kérdése. Hogy azonban elérhető legyen az a czél, melyet a tagsági igazolvány egységessé tételével elérni akarnak, szükség lett volna a pénztárak közötti viszonosságnak precziz szabályozására, a mit az orvosi egyezségek különfélesége akadályozott meg és a mit csak a pénztárak végleges átszervezése után egyöntetű alapelvek szerint rendezendő orvosi kérdés kapcsán lehet majd szabályozni. Csak a pénztárak közötti viszonosság végleges szabályozása után fog az egységes tagsági igazolvány teljes mérvben érvényesülhetni.

A fentebb emlitett járulékszámitás alapját képező napibérosztályokhoz igazodott a készpénzbeli segélyezés igényének a mérve. E tekintetben fontos és jelentőségteljes az 1908. évre vonatkozóan a választott biróságoknak az egész országban való szervezése és eljárásuk tüzetes szabályozása.

A segélyezési igény és annak kielégitése körül támadt vitás kérdések eldöntése ugyanis ezeknek a pénztáraktól és minden más fórumtól független választott biróságoknak vált feladatává.

Balesetbiztositás szempontjából az 1908. évről két nevezetes dolgot jegyezhetünk fel. Az egyik az, hogy az Állami Munkásbiztositási Hivatal megalkotta az első veszélyességi táblázatot és szabályozta a baleseti járulékok kiszámitásának és kivetésének a módját.

A másik pedig az, hogy az Országos Pénztárnál megkezdetett a balesetbiztositásra kötelezett ipari üzemeknek a veszélyességi osztályokba való besorozása.

Ez a besorozás azonban, mint első alapvető munka, főképpen a hiányos adatszolgáltatás következtében csak 1911. év vége felé nyerhetett befejezést.

Minthogy pedig az üzembesorozó munkálatok befejezése előtt a baleseti járulékok sem kiszámithatók, sem pedig kivethetők nem voltak, az Országos Pénztár megállapitott kulcsa szerint ezen járulékokra nézve előlegeket vetett ki és a baleseti kártalanitások ügyeinek akadálytalan lebonyolithatása czéljából a szükséges fedezetről és forgótőkéről ezen előlegek beszedése útján gondoskodott.

Ennek kapcsán nyertek lebonyolitást az Országos Pénztár részéről a magánbiztositó társaságoknál megkötött balesetbiztositások is.

A helyi pénztárak végleges átalakulásának előkészitése czéljából az Állami Munkásbiztositási Hivatal az 1908. év folyamán kibocsátotta a megfelelő mintaalapszabályokat, ezeket a pénztárak rendkivüli közgyülésekben le is tárgyalták és jóváhagyás végett fölterjesztették. Azonban a pénztárak alapszabályai 1909. év végéig tárgyalás alatt állottak s ennélfogva addig, mig valamennyi alapszabály jóváhagyást nem nyert, a pénztárak végleges átalakulása s ezzel az ideiglenességnek a megszüntetése nem történhetett meg.

A panaszok orvoslására való törekvés.

Egyesületünk a munkásbiztositás terén felmerült régebbi, valamint újabb panaszokat is, ezzel megbizott előadói utján egybegyüjtve, tanulmányozás tárgyává tétette és tömör összefoglalásban illetékes helyre juttatta. Ebben az irányban 1908. évi április 22-én tett előterjesztésünkre a kereskedelemügyi miniszter úr ugyanazon év október havában válaszolt, tudatva, hogy a felsorolt sérelmek nagy részét időközben orvosolta. A további sérelmekkel végrehajtó bizottságunk ismételten foglalkozott, azokat Egyesületünk hivatalos lapjában egybefoglalva ismertette és részint a munkásbiztositási törvény tervbe vett novelláris módositása ügyében a kereskedelemügyi miniszter úr által egybehivott bizalmas tanácskozásokon, részint a felmerült szükséghez és alkalomhoz képest, az illetékes fórumoknál való közbenjárás révén igyekezett orvosoltatni.

Az ismét zavarossá vált parlamenti viszonyok tették lehetetlenné a törvény novelláris módositásának keresztülvitelét s ezzel az érdekeltségek részéről hangoztatott panaszoknak az orvoslását.

Az érdekelt munkaadók részéről a munkásbiztositás ellen hangoztatott panaszok az 1910. évben is hallhatók voltak és különösen az Ipartestületek Országos Szövetségének *zsolnai* közgyülésén és az Épitőiparosok Országos Szövetségének *szombathelyi* közgyülésén jutottak pontozatokba foglalt formában kifejezésre.

A pénztári adminisztráczió elleni panaszok kezdtek ugyan gyérülni, de ez még nem jelentette azt, hogy az adminisztráczió az egész vonalon jelentékenyen megjavult volna, hanem jelentette azt, hogy a pénztári szervezet lassú kiépitésével lépést tart e téren is a javulás, a melynek teljes mérvben való bekövetkezését azonban hátráltatják magának a törvénynek egyes intézkedései is.

A munkásbiztositási törvény módositásának a követelése ebben az évben is hangosan és többszörösen megnyilatkozott. E követelés honorálásának a készségét az illetékes kormányférfiak külömböző alkalmakkor és különösen a képviselőválasztások idején elhangzott programmbeszédekben kifejezésre is juttatták, azonban ezen komolynak és megbizhatónak tekinthető igéretnek a beváltására ez ideig még nem kerülhetett sor.

Alapos kilátás van azonban arra, hogy a törvény módositásának keresztülvitelétől már nem választ el hosszú idő és igy remény lehet arra, hogy az érdekelt körök részéről a törvénymódositáshoz fűződő várakozások mielőbb teljesülni fognak.

Az ideiglenesség megszűnése.

A pénztári szervezetnek évekig tartott ideiglenes jellege végre megszűnt, mivel az 1910. évben foganatositható volt az összes pénztáraknak *végleges átszervezése.* Ezen átszervezés céljából országszerte

megejtett választások eredményeként megállapitható, hogy a munkaadók érdekeltségének oly képviselői jutottak a pénztárak önkormányzati szervezeteibe, a kik a munkaadói érdekeknek lehető megóvása fölött éber szemmel őrködnek.

A helyi pénztárak végleges átszervezésének természetes folyományaként jelentkezett az Országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztositó pénztárnak az ujjászervezése, a mely az 1910. deczember havában megtartott közgyülésen oly eredménynyel foganatosittatott, hogy a munkaadók érdekeltsége itt is megfelelő képviselethez és befolyáshoz jutott.

Hét napos járulék.

Az Országos Pénztárnak itt emlitett három napos közgyülésén feltárult a munkásbiztositás anyagi helyzetének a képe, a mely különösen a betegsegélyezési ágazatban igen siralmas állapotban jelentkezett. Folyton emelkedő deficzittel találkoztunk, a melynek fedezetéről kellett gondoskodni. A deficzit eliminálása és a fokozódó szükségletek fedezése czéljából az Országos Pénztár közgyülése ujból a heti hét napos járulékszedés rendszere mellett foglalt állást és mert az állami munkásbiztositási hivatal nem zárkózhatott el annak elismerése elől, hogy a bevételek szaporitásáról gondoskodni kell, jóváhagyta az Országos Pénztár közgyülésének a hét napos járulékszedés rendszerének behozatalára vonatkozó határozatát, azonban csupán azokra a munkaadókra mondotta ki ennek a rendszernek a kifejezését, a kik eddig is 3%-os járulékokat fizettek.

A 2%-os járulékokat fizető kisiparosok hozzájárulási mértékét változatlanul hagyta az állami hivatal.

Baleseti járulékok.

A balesetbiztositás terén még 1910-ben sem jutottunk el a járulékok végleges kirovásához és a szedett előlegek elszámolásához. A balesetbiztositási kötelezettség alá tartozó üzemeknek veszélyességi osztályokba való besorozása még 1910-ben nem volt befejezve s ez hátráltatta a biztositási ügyek anyagi részeinek az érdekelt üzemtulajdonosokkal való lebonyolitását. Az Országos Pénztár igazgatóságának erélyes intézkedése folytán azonban az üzembesorozás az 1911. évben befejezést nyert és a visszamenő időre való végleges járulékkivetés s ezzel kapcsolatban a beszerzett előlegek elszámolása ezen időpontban volt eszközölhető.

Tisztviselői és orvoskérdés.

A helyi pénztárak végleges átszervezése kapcsán az 1910. évben különösen az *orvoskérdés* végleges rendezése és a *pénztári tiszt-*

viselők státusának végleges kialakulása iránt folyamatba tett intézkedések domináltak.

Mind a két kérdés — különösen az orvosi — óriási forrongást idézett elő az érdekeltségek köreiben és éppen ezért ez ideig teljesen lebonyolitható nem volt.

Annyi azonban már most megállapitható, hogy ennek a két kérdésnek a tervezett mód és rendszer szerinti rendezése az eddiginél sokkal jelentékenyebb anyagi áldozatokat követel és a pénztárak állandó anyagi megterhelése e két kérdés rendezése folytán a teherviselési képesség maximális határáig fog terjedni.

Nemzetközi Munkásbiztositás Magyarországi Egyesülete.

1910-ben alakult meg a »Nemzetközi Munkásbiztositás Magyarországi Egyesülete«, melynek alapszabályszerű czélja: »a munkásbiztositás kérdéseinek tanulmányozása ; az idevágó külföldi törekvések ismertetése Magyarországon ; közreműködés a magyarországi munkásbiztositás fejlesztésén és ugyane czélnak társadalmi úton való propagálása.« Az Egyesületnek megkötött számú tagjai sorába igazgatónk és *Somló* Jenő, lapunk munkásbiztositási rovatvezetője is felvétetett.

Kivánságok.

Azok közül a kivánságok közül, melyek a munkásbiztositás ügyének rendezése érdekében felhangzottak, felemlitjük Egyesületünk végrehajtó bizottsági tagjának: *Sziklai* Zsigmondnak az Ipartestületek Országos Szövetségének 1910-ben Zsolnán tartott ülésén előterjesztett javaslatait is, a melyek nagyjában a kisiparosok felfogását tükröztetik vissza.

Sziklai Zsigmond lapunkban is közölt zsolnai előadásának lényege, illetőleg a sarkalatos kivánalmak taxativ felsorolása (mely azonban több fontos pontjában csak egyéni véleményt fejez ki) a következő :

Az autonom testületekben a tényleges paritás keresztülvitele. Pénztári alkalmazottnak csak az legyen kinevezhető, ki a szükséges elméleti ismerettel bir ; a hivatalnokok semmiféle pártszervezetnek exponensei ne legyenek, a munkaadók és a munkások közötti viszályok rendezésébe és folytatásába be ne folyhassanak.

Az ipari munkás még házilagos alkalmaztatás esetén is biztositva legyen. A bejelentés egyszerűsittessék és csak egy példányban történjék ; a bejelentés teendőibe és a befizetések ellenőrzésébe a munkások is bevonassanak ; a mai tagkönyvek kiküszöböltessenek, a járulék bélyegek alakjában legyen lerovandó és heti 6 nap után fizettessék általában és csak oly üzemeknél, a hol a munka 7 napon át folyik, heti 7 nap után.

Táppénzre csak oly tag legyen igényjogosult, ki legalább 3 napon át tényleg dolgozott; önkéntes tag csak oly munkából kilépő alkalmazott lehessen, ki folytatólagos járulékfizetés által tagságát fenntartja; csak igényjogosult tag családja részesittessék ingyen gyógykezelésben. A családtagok segélyezéseért az állami hozzájárulás kieszközlendő.

A kedvezmények javitása czéljára a járulékszázalékot emelni ne lehessen. A pénztárt jogtalan segély igénybevétele által károsító tagok nemcsak a kárt megtériteni tartoznak, hanem még csalásért is büntetendők. Az orvosok működésükért a pénztárral szemben felelősséggel tartoznak.

A baleseti biztositásnál a hozzájárulás kétfélesége töröltessék, az épitőiparosok tőkefedezeti rendszere kiküszöbölendő.

Az Országos Pénztár felesleges, mert a kettős felügyelet az adminisztrálást csak lassitja és drágitja, e mellett gyakori hatásköri nézeteltérések felesleges súrlódásokat idéznek elő; a független állami biztositási hivatal, mint helyes felettes hatóság, megmaradjon.

Ha az Országos Pénztár továbbra is fentartatnék, úgy annak autonom testei kisebb számú tagból álljanak (közgyülési kiküldöttek, igazgatóság, felügyelő bizottság, választott biróság stb.) Baleseti ügyek elintézésébe csak a biztositásra kötelezett üzemek tulajdonosai és alkalmazottai folyhassanak be.

A kerületi pénztárak feleslegeiknek csak egyharmad részét tartozzanak befizetni, vállalati pénztárak semmit; az utóbbiak fölhatalmazandók, hogy a feleslegeket saját tagjaik munkásjóléti intézményeire fordithassák.

A vállalati pénztárak létesitése előmozditandó, ily pénztárt a 150 munkást foglalkoztató munkaadók alapithassanak.

Statisztika.

Ugyancsak *Sziklai* Zsigmond végrehajtó bizottsági tag véleményes jelentést készitett a *balesetstatisztikai adatok egységesitése* tárgyában, a mely a kereskedelemügyi miniszternek e tárgyban Egyesületünkhöz intézett leiratára válaszképen fölterjesztetett. Ennek lényege a következő volt:

Az ipari balesetek statisztikájának tökéletessége okvetlenül kivánatossá teszi, hogy nemcsak az 1907. évi XIX. t.-cz. alapján baleset elleni biztositásra kötelezett üzemekben előforduló ipari balesetek dolgoztassanak fel, hanem mindazon balesetek, a melyek ipari baleseteknek tekintendők. Igy igen természetesen a bányatársládákban, közlekedési vállalatokban biztositottaknak, avagy az állami üzemek bármelyikében foglalkoztatottaknak, bár kártalanitásukról az 1907. évi XIX. t.-cz. nem gondoskodik, miután nyugbért nyernek, az ipari foglalkozásukból eredő baleseteik bejelentendők, még akkor is, ha a

baleset után járadék nem is fizetendő. Ugyanezen szempontból azon kisipari üzemek balesetstatisztikája is elkészitendő, a mely üzemek az 1907. évi XIX. t.-cz. szerint balesetbiztositásra nem kötelezettek, mert csak a teljes és tökéletes statisztikai adatokból lehet helyes következtetést levonni.

Ezek alapján tehát az adatszolgáltatást minden ipari üzemre ki kellene terjeszteni, még a kisiparban ritkán előforduló balesetekre is, mi által ezeknek a biztositási kényszerbe való bevonásának feltételei igy kipuhatolhatók lennének.

Az adatok gyűjtésével és feldolgozásával, valamint ezek közzétételével a m. kir. statisztikai hivatal volna megbizandó, hogy a feldolgozás teljességében egy rendszer alapján, egyöntetüen legyen véghezvihető. A M. kir. állami biztositási hivatal csak oly feldolgozást végezzen, a milyenre annak, az 1907. évi XIX. t.-cz. szerint szüksége van; ez által ugy e hivatal, mint a kerületi és az Országos Munkásbiztositó Pénztár nagy tehertől mentesittetnék.

A kerületi munkásbiztositó pénztárakra, a melyek adminisztrative ugy is túl vannak terhelve, újabb terheket róni nem szabad; egyebekben oly kevés e pénztárak száma, hogy már ez oknál fogva sem tudnák ellenőrizni azt, vajjon minden baleset bejelentetett-e vagy sem. Az adatgyüjtéssel az I. fokú rendőrhatóságok, a melyekhez az 1907. évi XIX. t.-cz. szerinti balesetek úgy is bejelentendők, ilyenek hiányában a falusi jegyzők, illetőleg tanitók bizassanak meg. Egyúttal az orvosok és a gyógyszertártulajdonosok köteleztessenek mindama balesetekről nyomban jelentést tenni (az I. fokú rendőrhatóságoknál), a melyekről tudomást szereznek. Igy sok oly baleset körülményei lesznek kiderithetők, a melyekről egyébként semmi köztudomásra nem jut.

Az adatgyüjtésnél használt ürlapok a legegyszerűbbek legyenek, azokban a munkaadóktól csak oly adatokat követeljenek, a melyeknek helyességéről ő közvetlen tudomást szerezhet. Máskülönben tekintettel arra, hogy nem minden munkás bir hivatalos igazolványnyal, továbbá, hogy nálunk a kisiparosok tudása alacsony nivón áll, másrészt, hogy mindenki kényelmes és a munkaadó ellenőrizhetlen bemondása alapján tölti ki a rovatokat, oly adatok kerülnek feldolgozásra, a melyek nagyrészt a valóságnak meg nem felelnek. A sérülésekre vonatkozó adatokat a baleset által sujtottól, illetőleg annak hátramaradottai avagy hozzátartozói valamelyikétől kell beszerezni. Ilyen módon lehet csak, véleményünk szerint, a helyes adatokat beszerezni. A munkaadók pedig, a kevesebb adatot szivesen és pontosan fogják megadni s az adatok mennyisége elégséges lesz arra, hogy alapjául szolgáljanak a további nyomozásnak.

Hatásköri kérdések.

Az új munkásbiztositási törvény gyakorlati végrehajtásához a fentiekben már ismertetett panaszokon kivül oly jelenség is csatlakozik, a mely sajnálatraméltó zavarokat idéz elő és belekapcsolódik a törvény reviziójára vonatkozólag országszerte hangoztatott kivánságokba.

A munkásbiztositási szervek között ugyanis olyan *hatásköri kérdések* élesedtek ki, a melyek az összhangzatos működést sok esetben lehetetlenné tették és a melyeknek a nyomán az a vélemény is keletkezett, hogy vagy az Országos Pénztárt, vagy az Állami Munkásbiztositási Hivatalt kellene megszüntetni.

Az Országos Iparegyesület a helyzetet az általános érdek szempontjából itéli meg és ennélfogva kifejezést adott annak a véleményének, hogy mind a két szükségesnek elismert intézmény fentartandó, azonban a hatásköri kérdés esetleg rendeleti úton szabályoztassék, mert ez által reményli a munkásbiztositási szervek közötti összhangzatos és békés működést lehetővé tenni és helyreállitani.

Előmunkálatok a jövőre.

Az Országos Iparegyesület a fenti ismertetés tanusága szerint a legutóbbi 20 év alatt nemcsak úttörő és intenziv működést fejtett ki a munkásbiztositás kérdéseinek a rendezése érdekében, hanem régi tradiczióinak megfelelve, kezdeményezőként állott homloktérben a rendezett munkásbiztositási viszonyok kiküzdéseért meginditott mozgalmaknál.

A fenti ismertetésnek a mostani viszonyokra vonatkozó része igazolja, hogy a munkásbiztositás terén még mindig nincsenek konszolidált viszonyok és hogy a konszolidáczió megteremtése érdekében még igen sok a teendő.

Ebből a teendőből a jövőben is részt kér az Országos Iparegyesület, a mely a jövő megfelelő előkészitése czéljából egyik végrehajtó bizottsági ülésében a munkásbiztositás elleni panaszok és sérelmek adatszerű gyüjtését határozta el és megállapodott abban, hogy ezeket az adatokat és a munkásbiztositás rendezettsége tekintetében felmerülő kivánságokat és javaslatokat szakszerűen feldolgoztatja, hogy akkor, a mikor a kormány által kilátásba helyezett újabb munkásbiztositási reform kérdése aktuálissá lesz, ez az időpont az Országos Iparegyesületet készületlenül ne találhassa és hogy a reform munkájában, ezekkel az előmunkálatokkal felszerelve, kivehesse a 20 éves mult alapján is megillető vezető részét.

Ezen előmunkálatokkal párhuzamosan teljesiti az Országos Iparegyesület azt a feladatát, melynek már 20 év óta áll önzetlenül a szolgálatában és a mely abból áll, hogy hivatalos lapja útján tájékoztatja az érdekeltségeket a munkásbiztositás napi kérdéseiről és a felmerülő eszmék tárgyában keletkező szakszerű véleményekről.

A 20 éves multnak a fentiekből megállapitható eredményei nemcsak jogot adnak az Országos Iparegyesületnek az e téren való további működésre, hanem azt a kötelességet is háritják reá, hogy az általa képviselt érdekeltség iránti tekintetből is kezdeményező és vezető szerepkört töltsön be a jövőben is a munkásbiztositás terén felmerülő összes kérdéseknek a gyakorlati élet szükséglete szerint és az összes érdekek kielégitése mellett való rendezése, a munkásbiztositás fejlesztése, a pénztárak konszolidált állapotának biztositása és ezen a téren is a szocziális béke megteremtése érdekében.

Ezt a hivatását az Országos Iparegyesület a mult tradiczióihoz híven a jövőben is igyekezni fog teljesiteni.

Iparfelügyelet.

A magyar iparfelügyelői intézményt, ezt a fontos szervét az ipari és a szocziális politikának, úgyszólván keletkezésétől fogva állandóan figyelemmel kisérte az Országos Iparegyesület. Belátva azt a szoros kapcsolatot, a mely a hivatásának magaslatán álló iparfelügyelet és az ipar modern fejlődése között fennáll, már kezdettől fogva rendszeresen törekedett az Egyesület arra, hogy az intézmény fokozatos, korszerű kiépitésére az intéző körök figyelmét ráirányitsa. Azok a részletesen megokolt javaslatok, a melyeket az Egyesület tizenöt esztendő óta, majdnem évről-évre előterjesztett, részben megvalósultak az iparfelügyelői intézmény ismételt reformja során, részben pedig még ma sem veszitették el aktualitásukat, sőt — a bekövetkezett fejlemények által igazolva — még fokozottabban aktuálisak.

Igy például az Egyesületnek *az iparfelügyelői intézmény reorganizácziója* tárgyában 1897-ben a kereskedelmi miniszterhez intézett fölterjesztése egyes részeiben olyan, mintha csak a mai állapotokról iródott volna s mintha a benne foglalt kritika az imént közzétett iparfelügyelői jelentésekből meritené anyagát. Ennek a fölterjesztésnek a lényege a következő:

A reorganizáczió czélja legyen az, hogy *az eddig központi szolgálatra történő berendezése az ipari felügyelőknek teljesen szűnjék meg* és az iparfelügyelők rendeltessenek ki azon kerületekbe, a melyeknek gyárait és ipari viszonyait hivatásuk és a törvény szerint ellenőrizni és fejleszteni kötelességük. Az eddigi rendszer mellett a gyári felügyelők a minisztérium illető osztályának teendőit végezték, de nem teljesitették a törvény által első sorban kijelölt gyári vizsgálatokat és igy nem ismerték meg az ország gyári viszonyainak helyzetét.

A meghatározott kerületek és pedig *lehetőleg a kereskedelmi és iparkamarák területe szerint deczentralizált iparfelügyelőknek* az eddigi törvényben és rendeletekben előirt feladataik teljesitése közben, nézetünk szerint, mindenekelőtt oda kell törekedni, hogy az iparosoknak, de a munkásoknak is, necsak ellenőrző közegei, hanem barátjai, hivatott tanácsadói legyenek, a kik nemcsak a törvény végrehajtására, bizonyos hiányok pót-

lására sarkalják az érdekelt tényezőket, hanem iparuk technikai fejlesztésére, érdekeik szakszerű előmozditására nézve is tanácscsal, oktatással szolgálhassanak nekik.

Az ipari felügyelők hivatása különösen az, hogy oda törekedjenek, miszerint a munkáskérdés számos kellemetlen oldalai a gyakorlatban ki ne fejlődjenek s ez által most már mindenféle eszközzel folytatott izgatások tényleges alapot ne találjanak. E mellett hivatása a munkásvédelem érdekében fennálló törvényes intézkedések szükséges végrehajtására felügyelni; az e részben tapasztalt hiányokra a gyárosokat ép úgy, mint a végrehajtó közegeket figyelmeztetni és ha szükséges, kormányrendeleteket vagy törvényhozói intézkedéseket javaslatba hozni. Az iparfelügyelő maga törvényünk szelleme szerint nem végrehajtó közeg, hanem az a szakközeg, mely a végrehajtó közegeket minden fokban tapasztalataival gyámolitja, de egyúttal a gyárosokat és munkásokat közvetlen befolyása által kölcsönös viszonyaikban támogatja.

Nagy súlyt fektetünk arra, hogy az iparfelügyelők intézménye jövőre akkép legyen szerezve, hogy komoly, törekvő és képzett szakemberek az iparfelügyelői állásban életpályájukat, életczéljukat és törekvésüket találják. Ne maradjanak az iparfelügyelői állások, melyekre *csak kezdő fiatal emberek* és csak azért pályáznak, hogy minél előbb állásba jussanak; ha azután néhány évig állásukat elfoglalták s ha még oly kedvvel és buzgósággal működnek, egyszerre azt veszik észre, hogy nincsen anyagi előmenetelük, örökre iparfelügyelők maradnak fokozatos előléptetés nélkül; ily körülmények közt a legtöbb jóravaló elem, a mint ezt az iparfelügyelői intézmény rövid fennállása óta már négy alkalommal tapasztaltuk, csakhamar azon lesz, hogy az állami szolgálatnak hálásabb ágaiba tételi át magát vagy magánvállalatnál alkalmas és jobban díjazott állást szerezzen és szolgálatát ép akkor hagyja el, midőn tapasztalataival az ügynek már használhatna. Mi a felügyelői állást akkép vélnők szervezendőnek, hogy a felügyelő évi fizetése legalább 2.000 frt, utazási átalánya 500 frt és a megfelelő (székhely szerint a többi tisztviselők részére járó) pótlék legyen. Az évi fizetés pedig évenkint 100 frttal gyarapodnék úgy, hogy a gyári felügyelő anyagi tekintetben tiz évi szolgálat után osztálytanácsosi, húsz évi szolgálat után miniszteri tanácsosi fizetést élvezne és évenkint szolgálatai után ujabb javadalmazásban részesülne. Ily rendszer mellett az iparfelügyelők állásukat életczéljukul tekinthetik; életüket anyagilag biztositva látják és egész erővel azon lesznek, hogy törvényes és társadalmi szép és különösen nálunk felette fontos és igazán hézagpótló föladatuknak éljenek. Tekintettel továbbá arra, hogy az ipari felügyelő működése első sorban abban áll, hogy minél többet érintkezzék személyesen a kerületében levő gyárosokkal és munkásokkal, valamint a törvény végrehajtásával foglalkozó hatóságokkal, működése közben mindazáltal számos irásbeli teendője is leend, részint eljárásának följegyzésére, a különféle hatóságokkal leendő közlése, a hatóságok és gyárosok kérdéseire állandó feleletek stb. következtében, minden gyári felügyelő mellé segédet kellene alkalmazni. Ezek a hivatalnokok (a segédek) alkalmas törzsöt fognának képezni, részint a törvényhatósági tisztviselők számára, az ott működő iparhatósági tisztviselők, részint a minisztérium kebelében levő iparosztályok tisztviselői karára nézve; mert a gyakorlati életben, gyakorlati szakférfiak oldala

mellett, tanulják a törvényeket alkalmazni és ismereteiket a gyakorlati élet iskolájában szélesbitik.

Az iparfelügyelők egyöntetű működésére rendkivüli hatással lesz a tervbe vett központi iparfelügyelői intézmény, mely mindazáltal nem a minisztérium kebelében talán osztálybeli teendőkkel volna terhelendő, hanem egy a minisztériumtól külön álló hivatal gyanánt szervezendő, mely direktiváit ugyan a minisztériumtól kapja, de ezek alapján közvetlenül intézkedik az egyes felügyelőkkel és ellenőrzi működésüket; egyuttal ő készitené el évenkint, a gyári felügyelők működése alapján, a gyárak állapotáról szóló jelentést, illetőleg azt az eredményt, melyet az év folytán a gyári és kézműipari viszonyokra nézve az iparfelügyelők észleltek. Minél tevékenyebbek az egyes ipari felügyelők, annál szükségesebb egy ily központi hivatal s ez a minisztériumnak is előnyére válhatik, mert a minisztérium ügyköréből az aprólékos közigazgatási teendők kivétetvén, az magasabb látókörből fogja az iparfejlesztés ügyeit intézhetni.

Az intézmény későbbi fejlődése során az Egyesület állandóan az iparfelügyelet deczentralizálására törekedett, abból a tapasztalatból indulván ki, hogy az iparfelügyelők létszáma elégtelen a folytonosan szaporodó teendők ellátására. A deczentralizáczió irányában az első lépés az 1901. évben történt, a mikor az iparfelügyeletet a kazánvizsgálattal egyesitették és a kerületeket a kamarai kerületek szerint osztották be.

A két különböző szolgálati ág egyesitése ugyan már akkor sem látszott a reform legideálisabb módjának, de az óhajtott és immár el nem odázható deczentralizácziót hátráltatni nem akarván, a tervezet ellen általánosságban nem tettünk kifogást és a kereskedelemügyi miniszter felhivására csupán a részletekre nézve terjesztettünk elő javaslatokat és pedig egy szakértők bevonásával tartott értekezlet megállapodásai alapján.

A kereskedelemügyi miniszter, az Iparegyesület részéről és egyéb érdekelt testületek részéről is előterjesztett észrevételeket megfontolás tárgyává tette és újabb leiratában véleményt kért az Egyesülettől az utasitás egyes műszaki határozmányainak módositására vonatkozólag. Erre a felhivásra az Egyesület — az érdekelt körök meghallgatása után — részletes javaslatokkal válaszolt, a melyeknek egy része az utasitások végleges szövegében teljesült is.

Örömmel üdvözölte az Egyesület azt az újitást, hogy a kereskedelemügyi minisztérium az iparfelügyelői jelentéseket együttesen, összefoglaló főjelentéssel ellátva, közrebocsátja. Az első ilyen együttes jelentésnek — az 1899. és 1900. évekről szólónak — megjelenése alkalmából az Egyesület javasolta az ilyen jelentések népszerűsitését, nevezetesen azt, hogy azok a gyárosoknak ingyen megküldessenek.

A kereskedelmi miniszter úr válasziratában a következőket közölte az Egyesülettel:

Az iparfelügyelői jelentéseknek az összes gyárosok részére való ingyenes megküldésére vonatkozó javaslatát ezúttal, a nyomtatott példányok elégtelensége miatt, nem teljesithetem.

Elismerve azonban az Egyesület javaslata intenczióinak helyes voltát, a jövőben hajlandó vagyok az iparfelügyelők évi jelentését nagyobb számú példányban kinyomatni és az érdeklődő gyárosoknak ingyen megküldeni. Az érdeklődő gyárosok nevének és czímeinek idejekorán való bejelentésére egyidejűleg a kereskedelmi és iparkamarákat hivtam fel.

Ettől kezdve az Egyesület évről-évre gondoskodott arról, hogy az iparfelügyelők jelentései nyomban közzétételük után gondos tanulmányozás tárgyává tétessenek s az azokból leszűrt tanulságok értékesittessenek.

A gyáripari szakosztálynak 1902. évi január hó 28-án tartott ülésében *Neuschlosz* Marczel igazgatósági tag ismertette az iparfelügyelőknek 1899. és 1900. évekről szóló jelentéseit, a melyeket a kereskekelemügyi miniszter úr először adott ki együttesen.

A felolvasó főbb észrevételeit és kivánságait a következőkben ismertetjük:

Kifogásolta a felolvasó az iparfelügyeletről szóló törvénynek azt a rendelkezését, a mely az iparfelügyelők képesitésénél a főiskolán szerzett diplomára veti a fősúlyt és a gyakorlatot másodsorba állitja. Kivánja, hogy az *iparfelügyelői intézmény központi vezetésében necsak azok a teoretikusok vegyenek részt, a kik az ügyet hivatalból intézik,* hanem *helye és szava is legyen* az érdekeltség képviseletének, *a magyar ipar két tényezőjének, munkásnak és munkaadónak egyaránt.* Meg van erre minden előfeltétel az *országos ipartanácsban*, a melynek *reaktiválása* az ügy súlyos veszélyeztetése nélkül tovább már alig halasztható.

Kifogásolta továbbá, hogy egyes nagyfontosságú kérdések a jelentésekben csak futólag vagy épen nem érintetnek. Ilyen egyebek közt a *munkás életviszonyainak* megállapitása.

Például csak egy jelentés emlékszik meg azokról a nagy károkról, a melyeket fogyasztási adórendszerünk az által okoz, hogy a munkást a sörivástól teljesen elkényszeriti, mert azokat az olcsóbb sörfajtákat, a melyeket a cseh, a német munkás fogyaszt (Abzugbier), nálunk nem gyártják, de nem is gyárthatják; a szőlőbor megfizethetetlen luxus; almabort, a mely a franczia és svájczi munkás mindennapi itala, alig ismerünk; a gyári munkás tehát egyenesen rá van utalva a pálinkára, a mely ugyan sokat jövedelmez az államnak, de lassan és biztosan degenerálja, pusztitja munkásnépünket.

A jelentések *a hiányok és rendellenességek* rovatában nagy és eredményes munkáról számolnak be, mert a kifogásolandók száma 1899-ről 1900-ra rohamosan alább szállott. Azonban kitünik a jelentésből az is, hogy a vidéken sok helyen nehéz tusát kell vívniok az iparfelügyelőknek a tudatlansággal, nembánomsággal, iparhatósági közegek részrehajlásával. Érdekes volna ezért ismerni a tényleges felebbezések számát és azok eredményét.

A vidéken észlelhető lazasággal szemben a fővárosban inkább a hatósági felügyeletnek bizonyos túltengése tapasztalható. *Az ugyanazon czélra*

szolgáló sokféle vizsgálatok számát apasztani kellene. Különösen *az iparhatósági megbizottak* lehetetlen intézményét kellene megszüntetni, amint Angliában épen száz évvel ezelőtt megszüntették.

A telepengedélyezés körül való eljárásról az iparfelügyelőnek, a tervek bemutatása mellett, oly időben kellene értesülnie, hogy a tervek alapján maga is megállapithassa, lesz-e bármely szempontból beleszólása.

Az iparoktatás terén a tanoncziskola szorul felügyeletre és irányitásra. A felolvasó nézete szerint első sorban olyan *tanonczotthonokról,* konviktusokról kellene gondoskodni, a milyent az izraelita kézműves-egylet tart fönn Budapesten évtizedek óta s *Thék* Endre bőkezűsége alapitott legközelebb *Orosházán.* Lényeges segitséget látna a felolvasó abban is, ha a kormány *prémiumokat* tűzne ki azon *munkavezetők buzditására,* a kik tanonczképzéssel sikeresen foglalkoznak, mig a regionális tanonczkiállitások életbeléptetésétől nagy eredményt vár s ezen intézmény állandósitására irányuló minden törekvést őszinte örömmel üdvözöl. Nagyfontosságú kérdést érint az egyik jelentés oly irányban, a melyben Egyesületünk már közvetlenül a kereskedelmi miniszter úrnál tett kezdeményező lépéseket. *Ez a tanonczok fizikai alkalmasságának megállapitása a felfogadás előtt.* A pályaválasztásnak, ennek az egyén boldogulása érdekében, de társadalompolitikai szempontból is főfontosságú momentumnak helyes irányitására eddig vajmi csekély figyelmet forditottunk; pedig minden helytelen megindulás, a false start, egy exisztencziának a tönkretételét vonja maga után.

Ha lehetséges volna oly intézkedés, a mely az egyén szabad rendelkezési jogának sérelme nélkül legalább is douce violence útján befolyásolná a szülőket abban az irányban, hogy gyermekeiket csak oly mesterségre adják, a mely követelményeinek azok testalkatuknál fogva előreláthatólag képesek lesznek megfelelni, ha a tanonczavatást orvosi vizsgálat előzné meg, sok esetben eleje vétetnék az emberanyag helytelen felhasználásából eredő pusztulásnak.

A betegsegélyezés ügyével a jelentések behatóan foglalkoznak, de csak a köztudomású hiányok felsorolására szoritkozva, a bajok orvoslására gyógyszert nem ajánlanak. A felolvasó nézete szerint a betegsegélyezésnek a baleset-, aggkor- és rokkantbiztositás egész komplexumával együtt való, biztos alapokra fektetett országos megoldását másként elérni, mint *az egész ügynek államositásával,* nem lehetséges.

A jóléti intézmények rovatáról szólva, a *munkáslakások* viszonyait, különösen a fővárosban, elszomoritóknak mondja az előadó. Erre nézve a következő javaslatot teszi:

Mondja ki az illetékes fórum, hogy minden pinczehelyiség záros határidőn belül kiüritendő s ilyenekre többé ne adjon lakhatási engedélyt; nyomban meg fognak telni az üres lakások s a pinczelakásokkal egyszer s mindenkorra végeztünk; mostanság mindenkinek lesz helye, ha pedig a viszonyok javulásával megint szaporodni fog a munkáslakások kereslete, a magánvállalkozás fog gondoskodni annak kielégitéséről, mert a tények bizonyitják, hogy a munkáslakóház jobban jövedelmez, mint a bérpalota. Szükség esetén némi kivételes adómentesség és az épitési szabályok módositása meg fogják adni a netalán nem elég erélylyel meginduló mozgalom impulzusát.

A jelentésekben kimutatott *ingyenlakások* értékét, a melyeket helyeseb-

ben természetbeni lakásoknak kellene nevezni, mert a munkás azokat munkája értéke egy részének fejében élvezi, csak úgy lehetne megállapitani, ha az ugyanazon helyen, vagy vidéken fizetett lakásnélküli munkabéreknek az előbbiekkel szemben fennálló arányát ismernők.

Fogyasztási szövetkezetek csak elvétve fordulnak elő; pedig ezekre s első sorban takarék- és hitelszövetkezetekre leginkább a munkásoknak volna szükségük.

Szólt továbbá az előadó *a népkönyvtárak* és okos, népiesen megirt ismeretterjesztő *könyvek és munkáslapok* terjesztésének szükségességéről.

Az iparfelügyelői jelentések tanulmányozása és ezzel kapcsolatban az egész intézmény működésének állandó megfigyelése sok olyan kivánságra és javaslatra adott alkalmat, a melyet évről-évre szervesen egybefoglalva terjesztett az Egyesület a kereskedelmi kormány elé. Igen kimeritő és sok — részben még ma is megvalósitandónak jelezhető — javaslatot tartalmaz az a fölterjesztés, a melyet az Egyesület igazgatósága az 1903. évi jelentések ismertetésével kapcsolatban, dr. *Soltész* Adolf titkár által tett inditványra, intézett az akkori miniszterhez. Ez a fölterjesztés:

1. Mindenekelőtt egyértelműen megállapittatott, hogy az iparfelügyeletnek évről-évre rohamosan szaporodó munkájával *nem növekedett arányosan az iparfelügyelők létszáma* és ez a létszám ma már nem felel meg annak a tömegére is, sokféleségére is folyvást nagyobbodó munkaanyagnak, a mely az intézményre nehezedik. Fölösleges hosszas megokolás helyett utalunk a Nagyméltóságod vezetése alatt levő minisztérium jövő évi költségelőirányzatának indokolására, a mely az iparfelügyeletről szóló részében a létszámemelésnek és az iparfelügyelői szolgálat további deczentrálizácziójának szükségességét hangoztatja, helyesen jelölvén meg az ujjászervezés mértékéül az iparfelügyelői kerületeknek olyan szaporitását, hogy *minden megyeszékhelyre egy iparfelügyelői székhely* essék. Midőn mellesleg megjegyezzük, hogy az ilyen beosztás mellett könnyebben volna elérhető az iparfelügyeletnek a közigazgatással való kivánatos, szorosabb kapcsolata, sajnálatunkat fejezzük ki a miatt, hogy az előirányzat *a szükséges létszámemelésből semmit sem valósit meg,* megelégedvén azzal, hogy a kényszerűségből már a mult évben alkalmazott ingyenes segédfelügyelők állásait fizetéses állásokká és két iparfelügyelői állást főfelügyelői állássá szervez át. Kötelességünknek tartjuk tehát rámutatni *a fokozatos fejlesztés sürgős szükségességére* és kifejezni azt az óhajtást, hogy *a tetemesebb létszámemelés már a jövő évi költségvetés keretében megvalósittassék.*

2. A második kivánság az iparfelügyelői jelentéseknek *a tanonczok létszámáról* szóló adataival kapcsolatban merült fel. Ezek az adatok a tanonczok létszámának bizonyos iparágakban aggasztó csökkenéséről szolgáltatnak újabb bizonyitékokat, másrészt viszont arra vallanak, hogy más iparágakban a tanonczok száma fölöslegesen nagy. Erre való tekintettel igazgatóságunk újból megszívlelésre ajánlja *Neuschlosz* Marczel igazgatósági tagnak az 1899—1900. évekről szóló és az iparfelügyelői jelentések ismertetésével kapcsolatban kifejezett óhajtásait, a melyek iparunk jövő gene-

ércziójának egészséges irányban való növelésére és irányitására czéloznak, nevezetesen *tanonczotthonoknak* létesitését — a *budapesti* és az *orosházi* tanonczotthonok mintájára, — *a mestereknek a tanoncznevelésre prémiumokkal való buzditását* — a mi igen kis mértékben tudomásunk szerint már történik is, — *a tanonczok fizikai képességének pályaválasztás előtt való orvosi megállapitását* és egyéb hasonló irányú intézkedéseket, a melyek annak idején, *az ipartörvény reviziójának* keretében, volnának fontolóra veendők.

3. Továbbmenve az iparfelügyelői tevékenység különböző ágairól szóló beszámolók fonalán, kifogásoltatott az a körülmény, hogy *a telepengedélyezési tárgyalásokon* az iparfelügyelőnek gyakran nincs módjában résztvennie, a mi nem ritkán utólag helyrehozhatatlan mulasztásoknak forrása.

4. Kivánatosnak jeleztetett továbbá *az iparegészségügyi felügyelet hatékonyabbá tétele, orvosoknak* az iparfelügyelői szolgálatban nagyobb számban való alkalmazása által és addig is, a mig ez a kellő mértékben lehetségessé válik, *legalább minden iparfelügyelő mellé egy állandó, rendes díjazással ellátott orvosi tanácsadó* alkalmazása révén.

5. Az iparfelügyelők gyakorlati tapasztalatainak egymás közt való sűrűbb kicserélése és szakismereteiknek a szolgálat sokoldalúságához és egyre fejlődő igényeihez mért kibővitése érdekében, nemkülönben a jövőben alkalmazandó iparfelügyelők teljesebb és többoldalú előképzettségének megszerezhetése érdekében szükségesnek mutatkozik a már rendszeresitett *iparfelügyelői országos értekezletnek gyakoribb egybehivása,* továbbá *speciális iparfelügyelői tanfolyamok* rendszeresitése. Ez utóbbi intézkedés lehetővé tenné a státusnak a műszaki képzettségű egyéneken kivül más hivatásbeliek számára való nagyobbmérvű megnyitását. E részben pedig

6. kivánatos volna, hogy — a már emlitett okból — nagyobbszámú *orvosok,* de ezeken kivül *gyakorlati iparosok,* sőt *nagyobb intelligencziájú gyári munkások* is alkalmaztassanak iparfelügyelőkül. *Budapesten* legalább egy *női iparfelügyelő* alkalmazása is czélszerűnek mutatkoznék.

7. De az iparfelügyelet személyzeti kibővitésén kivül a szolgálat területének tágitása is elmaradhatatlan, mert *sok kézműipari ág munkásviszonyai igénylik a felügyeletnek reájuk való kiterjesztését.*

8. A jelentések legtöbbje panaszosan emlékszik meg arról, hogy *a közigazgatási hatóságok* az iparfelügyelőket nem támogatják eléggé működésükben, holott erre nézve az iparfelügyeletről szóló 1893. évi XXVIII. t.-cz. 27. §-a kötelező rendelkezést tartalmaz. Ennek a rendelkezésnek foganatja, eddig, sajnálatunkra és az iparfelügyelői szolgálat eredményességének nagy hátrányára, nem volt. A rendelkezésnek valamelyes kiegészitése tehát elodázhatlan. Azt hisszük, ez a kérdés az iparfelügyelői szolgálatnak megyénként való deczentralizálásával kapcsolatban, nagyobb nehézség nélkül lesz megoldható.

9. A jelentések tárgyalása során, mint azoknak egyik hiányossága konstatáltatott, hogy a mult évben nagyobb mértékben előfordult *sztrájkokról* egységes és a jelentés többi részétől függetlenül áttekinthető *statisztika* nincsen. Tekintve a sztrájkmozgalmaknak a jelentés időszaka óta történt még nagyobb arányú megnövekedését s azt a széltében elismert tényt, hogy *a sztrájkkérdés gyökeres rendezése* már sokáig el nem odázható : szükségesnek tartjuk a jelzett hiánynak valamely módon való pótlását.

10. Végül sajnálattal nélkülöztük az iparfelügyelet egy nagyon nevezetes kiágazásának: *a közszállitások ellenőrzését végző kereskedelmi múzeumi kirendeltség* munkájának ismertetését. Hogy ez a munka nagyon jelentékeny és eredményes, arról biztos tudomásunk van. Tudomásunk van arról is, hogy a kirendeltség részletes jelentést terjeszt be minden év elején előző évi működéséről Nagyméltóságodhoz. Ezt a jelentést nem szivesen látjuk elvonni a nyilvánosság elől, mert bizonyára nagyon gazdag tanulságok és útmutatások vannak benne.

Hogy az iparfelügyelők jelentésével együtt vagy külön tegyék-e közzé, azt mellékes részletkérdésnek tartjuk.

Az itt felsorolt kivánságokból mellőzve azokat, a melyek inkább elvi természetűek és más, szerves reformok keretén belül lesznek csak megfontolandók s a melyeket csak mint annak idején figyelemre méltatandókat voltunk bátrak összefoglalni, a következő tiszteletteljes javaslatokat van szerencsénk Nagyméltóságod elé terjeszteni:

méltóztassék odahatni, hogy

az iparfelügyelet személyzetének létszáma már az 1905. évi költségvetés keretében lényegesen emeltessék és a vármegyénként való deczentralizáczió mielőbb megvalósittassék;

a lényegesen kibővitett létszámban arra alkalmas, speciális gyakorlati előképzettséggel biró — különösen a balesetek folytán előállott sérülések tanulmányozásában eddigi működésük folyamán gyakorlatot szerzett — *orvosok* már most lehetőleg nagyobb számban alkalmaztassanak, de ezenkivül addig is, mig a személyzetnek ilyen irányban való teljes kibővitése lehetővé válik, minden kerületi iparfelügyelő mellé egy rendes díjazással ellátott állandó *tanácsadó orvos* rendeltessék;

hogy továbbá *a telepengedélyezési tárgyalásokra az illetékes kerületi iparfelügyelő minden esetben kötelezően meghivassék;*

hogy *az iparfelügyelők országos értekezletei* legalább olyan gyakran tartassanak, mint a kamarai titkárok értekezletei s esetről-esetre ezekkel egyidejűleg, esetleg ezekkel kapcsolatban hivassanak egybe;

méltóztassék továbbá *speciális iparfelügyelői tanfolyamokat* rendszeresiteni, a melyeknek sikeres elvégzése jövőben az iparfelügyelői alkalmazásnak előfeltétele legyen;

méltóztassék az iparfelügyelői szolgálatba a már emlitett orvosokon kivül az előbb emlitett kurzust elvégző *gyakorlati iparosokat, gyári munkásokat* és Budapesten *egy női iparfelügyelőt* is alkalmazni;

méltóztassék *az iparfelügyelet hatáskörét egyes kézműiparágakra* (mint a sütőipar, egyéb élelmezési iparok stb.) kiterjeszteni;

méltóztassék intézkedni egy *rendszeres sztrájkstatisztika* közzétételéről; végül

a közszállitások ellenőrzésére a M. kir. kereskedelemügyi múzeumhoz beosztott iparfelügyelők évi jelentéseit szintén közreadni.

A fölterjesztésre az akkori kereskedelemügyi miniszter leiratban válaszolt, a melyben egyebek közt ezeket mondotta:

Mindenekelőtt az iparfelügyelői létszám szaporitására vonatkozó javaslat tekintetében megjegyzem, hogy már az 1905. évi költségvetésben

gondoskodtam e létszám emeléséről, a mennyiben újabb nyolcz állást irányoztam elő.

Továbbá az iparfelügyelet intenzivebb működésének előmozditása czéljából ez intézménynek az eddiginél *nagyobb arányú deczentralizáczióját vettem tervbe.* Az iparfelügyelői kerületek ez újabb beosztásánál azon szempontot tartom irányadónak, hogy lehetőleg *minden, iparilag fejlettebb vármegyei törvényhatóság területéből egy-egy iparfelügyelői kerület alkottassék.* Ily módon az iparfelügyelet s a közigazgatás szorosabb kapcsolatba lesz egymással hozható.

Az Iparegyesület által felterjesztésében előadott egyéb kivánalmakat, illetőleg javaslatokat *egyenként fogom megfontolás tárgyává tenni.* E mellett megjegyzem, hogy az iparegészségügyi érdekek védelmét, melynek czéljából az Iparegyesület egyebek között egy-egy orvosi tanácsadónak minden egyes kerületi iparfelügyelő mellé leendő alkalmazását hozza javaslatba, az elsőfokú közegészségi hatóságok orvosi szakközegeinek (járási tiszti orvos) a gyárvizsgálatoknál való közreműködése útján máris biztositottam. Hasonlókép nem igényel részemről további intézkedést az Iparegyesület azon kivánalma, hogy az iparfelügyelők a telepengedélyezési tárgyalásra meghivassanak. Ezt már az 1893. évi XXVIII. törvényczikk 36. §-a kötelezőleg rendeli el, a pontos végrehajtás érdekében pedig, az iparhatóságokat 1904. évi márczius hó 9-én 82.181—903. és 1904. évi június hó 7-én 22.676—904. szám alatt kelt rendeleteimmel az e részben követendő eljárás tekintetében részletes utasitással láttam el.

Végül egy rendszeres sztrájkstatisztika kiadására vonatkozó kivánalmára nézve megjegyzem, hogy ez irányban már intézkedtem és *a folyó évtől kezdve rendes sztrájkstatisztika fog felvétetni.*

A mint látjuk, a miniszter az Egyesület javaslatainak egy részét teljesitette, más részének teljesitését kilátásba helyezte.

Az Egyesületet azonban az elintézésnek ez a módja nem elégitette ki, különösen azért, mert a szervezett nyolcz iparfelügyelői állás nem volt valóságos létszámszaporitás, hanem — a mint erre már a felterjesztés is utalt — csak addig fizetéstelen iparfelügyelők átminősitése; továbbá azért sem, mert az iparegészségügyi szolgálat a meglevő keretek között nem felelhet meg a kivánalmaknak és főképpen mert a létszám elégtelensége mellett semmitéle rendelkezésnek nem lehet meg a kivánatos eredménye. A miniszter egy másik leiratban arról is értesitette az Egyesületet, hogy a Kereskedelmi múzeum közszállitási osztályának működéséről szóló jelentést a minisztérium általános jelentésébe sorozta be. Az Egyesület ezzel az elintézéssel sem volt megelégedve, mert a kormányjelentés nem jut a közönség szélesebb rétegei közé s az ebben foglalt ismertetés egyébként is nagyon hézagos. Mindezekre később az Egyesület nyomatékosan reámutatott.

Az iparfelügyelet további deczentralizáczója nem sokáig váratott magára. A kerületeknek új beosztása és a szolgálat nagyobb arányú deczentralizáczója már a következő évben megtörtént és ezzel együtt napirendre került az iparfelügyelők számára kidolgozott *szol-*

gálati utasitások reviziója is. Ezzel a kérdéssel az Egyesület tüzetesen foglalkozván, észrevételeit a miniszterhez intézett fölterjesztésében a következőkben foglalta össze:

Mindenekelőtt örömmel látjuk a tervezetből, hogy az iparfelügyelet nagyobb deczentralizácziója felé, a melyet már Nagyméltóságod hivatali elődje tervbe vett s a melyet mult évi deczember hó 17-én, 4.273/1905. szám alatt kelt felterjesztésünkben megsürgettünk, a tervezet egy elég jelentős lépéssel közeledik, a mennyiben az iparfelügyelői kerületek számát az eddiginek több mint kétszeresére emeli föl. A kerületek beosztása ellen, ebben a keretben lényeges kifogás alig tehető. Kénytelenek vagyunk azonban komoly aggodalmunknak kifejezést adni arra nézve, hogy vajjon *a tetemesen megszaporitott kerületek mellett a személyzet eddigi létszáma elegendő lesz-e a máris jelentékenyen emelkedett és egyre emelkedő teendők ellátására;* hogy tehát a nagyobb deczentralizáczió a maga valóságos czélját valósággal elérheti-e? Idézett fölterjesztésünkben nyomatékosan mutattunk reá a létszámemelés elodázhatatlan szükségességére és felismerte ezt a Nagyméltóságod vezetése alatt álló minisztérium ez évi költségelőirányzatának indokolása is; de ennek a felismerésnek konzekvencziáját az előirányzat maga nem vonta le, mert az iparfelügyelők létszámát egyetlen egygyel sem szaporitotta, hanem csupán az eddig is alkalmazásban volt nyolcz ingyenes segédfelügyelői állásnak fizetéses állásokká, valamint két iparfelügyelői állásnak főfelügyelői állássá való átszervezéséről gondoskodik. Nagyméltóságod hivatali elődje fölterjesztésünkre folyó évi 87.656/VII. szám alatt küldött válaszleiratában reámutat ugyan a nyolcz új állás szervezésére, de ezzel szemben ismételten ki kell emelnünk, hogy itt egyszerű átszervezésről és ezzel az elégtelennek bizonyult eddigi létszám fentartásáról van szó, nem pedig tényleges létszámemelésről, a mely nélkül az újabb deczentralizáczió nem felelhet meg egészen a hozzá fűzött várakozásoknak.

Elengedhetetlen kötelességünk tehát ennek az aggodalmunknak őszinte feltárása mellett újból is kifejezni azt a meggyőződésünket, hogy az iparfelügyelői szolgálat intenzivebbé és közvetlenebbé tételére a kerületek szaporitásán kivül *a személyzetnek ezzel arányos szaporitása mulhatatlanul szükséges.* Szükségesnek tartjuk továbbá, hogy mihelyt erre a pénzügyi feltételek megteremthetők lesznek, a deczentralizáczió teljesebbé tétele és ezzel kapcsolatban a személyzet további szaporitása folytattassék, egészen addig a mértékig, hogy *minden megyei törvényhatóság székhelye egyúttal iparfelügyelői székhely is* legyen. Ennek a véleményünknek bővebb megokolása helyett legyen szabad egyszerűen utalnunk az általunk eddig előadottakra, valamint a Nagyméltóságod hivatali elődje által a folyó évi költségvetés indokolásában és hozzánk intézett leiratában felhozott szempontokra.

Az iparfelügyelői szolgálat nagyobb deczentralizácziójával együtt az előttünk levő tervezet az ipari főfelügyelet némi deczentralizáczióját is tervbe veszi. Az elvet és czélzatot, a mely ebben a reformban nyilvánul, csak helyeselhetjük. Kénytelenek vagyunk azonban megjegyezni, hogy ezt az elvet és ezt a czélzatot a deczentralizácziónak tervbe vett mértékével megvalósitva nem látjuk. A tervezet ugyanis mindössze két főfelügyelői kerületet állapit meg s a két főfelügyelő hatáskörét nem osztja be arányosan. Mig ugyanis a budapesti főfelügyelő ellenőrzése és felügyelete alá

hozva huszonegy kerület tartozik, addig a pozsonyi főfelügyelő csak tizennégy iparfelügyelői kerület ügyeinek ellátásával van megbizva. A budapesti ipari főfelügyelő hatásköre Budapest székvároson, a magyar gyáripar középpontján kivül egyebek közt a budapesti, brassói, miskolczi, temesvári, erősen gyáriparos kerületekre terjed ki és ezenfelül hozzátartozik az épitkezésekre való felügyelet az ország egész területére. Ezzel szemben a pozsonyi főfelügyelő hatásköre — bár szintén több, fejlett gyáriparral biró kerület tartozik hozzá — aránytalanul kisebb; viszont például a fiumei kerület, földrajzi fekvésénél fogva, inkább lett volna a budapesti főfelügyelő hatáskörébe utalható. Mindakét főfelügyelői kerületről elmondhatjuk azonban, hogy túl van terhelve és ilyenfokú deczentralizáczió mellett ez másképen nem is lehet. Ha vannak a főfelügyelet központositásának hátrányai és megosztásának előnyei — a minthogy kétségtelenül vannak — azok a hátrányok el nem kerülhetők és ezek az előnyök el nem érhetők a főfelügyelői szolgálat egyszerű kettéosztása mellett. Ezért annak a nézetünknek adunk kifejezést, hogy a főfelügyelet deczentrálizácziója csak akkor érheti el czélját, ha a főfelügyelői állások száma már kezdetben szaporittatik és az iparfelügyelői kerületek legalább négy, de esetleg több főfelügyelői kerületbe osztatnak be. Ilyen, vagy még nagyobbfokú deczentrálizáczió mellett az ellenőrzés és felügyelet intenzitásán kivül a helyesebb földrajzi beosztás is megvalósitható lenne.

A mi a tervezet egyéb intézkedéseit illeti, megnyugvással látjuk, hogy ezek az intézkedések általában alkalmasak az iparfelügyelői szolgálatnak az adott keretekben lehetséges mértékig intenzivebbé, hatályosabbá tételére. Nevezetesen örömmel üdvözöljük az utasitás IV. fejezetét, a mely az iparfelügyelőknek a balesetbejelentések, sztrájkok, telepengedélyezések és különleges eljárások körül való kötelességeit tárgyalja s egyes rendelkezéseivel az eddiginél szélesebb alapot teremt az iparfelügyelők közérdekű beavatkozására. A telepengedélyezésre vonatkozó rendelkezések alkalmasak arra, hogy az e téren fölmerült panaszok egy részét orvosolják — lehetővé téve az iparfelügyelőnek a telepengedélyezési eljárásról kellő időben való értesülését, — de aligha fogják orvosolni teljes mértékben az eddigi állapotokat, minthogy az iparfelügyelőnek csak a fontosabb és különös méltánylást érdemlő esetekben teszik kötelességévé a megjelenést (bizonyos esetekben a fél költségén, ami nem méltányos); amivel szemben kénytelenek vagyunk azonban elismerni, hogy az iparfelügyelők mostani létszáma mellett minden esetben való megjelenésük valóban lehetetlen.

A létszám elégtelensége teszi nyilván lehetetlenné egyéb kivánságaink teljesitését is, mint az iparfelügyeletnek bizonyos kézműiparágakra (főképen az élelmezési iparokra) való kiterjesztését, a mire pedig az 1893. évi XXVIII. törvényczikk 17. §-a módot nyujt.

Sajnálattal nélkülözzük továbbá az iparegészségügyi szolgálat javitására irányuló és egyéb ezzel kapcsolatos javaslataink megvalósitását, a melyeket többször hivatkozott fölterjesztésünkben előadtunk s a melyeknek megfontolását Nagyméltóságod hivatali elődje szintén többször emlitett leiratában kilátásba helyezte.

Az Egyesületnek ezek a főbb kivánságai azóta is újra meg újra ismétlődnek s az iparfelügyelői jelentések évről-évre több adatot szolgáltatnak, nevezetesen annak az igazolására, hogy az iparfel-

ügyelők létszáma nem elegengő, munkával való túlterheltségük lehetetlenné teszi feladataik kellő teljesitését, még kevésbé enged időt az annyira szükséges önképzésre, egyoldalú tudásuk továbbfejlesztésére. Innen van, hogy — ámbár azóta a felügyelői és főfelügyelői kerületek száma és némileg a létszám is emelkedett — az iparfelügyeleti szolgálat eredményessége egyre több kivánni valót hagy fenn. Erre nézve szomorú beismerések vannak az iparfelügyelők legutóbbi jelentéseiben.

A bajok egyik főforrása a deczentralizáczió hibás kiinduló pontja. Ma már mindenki belátja, hogy hiba volt a kerületek szaporitása megfelelő személyszaporitás nélkül, éppen úgy, mint az iparfelügyeletnek a kazánvizsgálattal való egyesitése. Az Országos Iparegyesület az utóbbi időben is kifejtette erre vonatkozó álláspontját és a jövőben is az eddigi szívóssággal fog arra törekedni, hogy az iparfelügyelet képessé tétessék — megfelelő átszervezéssel és kiépitéssel — nagyfontosságú hatáskörének ahhoz méltó betöltésére.

A nők éjjeli munkája.

1911 elején került napirendre a nők éjjeli munkájának korlátozásáról szóló törvénytervezet, a melylyel Egyesületünk több irányban foglalkozott igen behatóan.

A gyáripari szakosztályban megvitatás tárgyává tettük a törvényjavaslatot. A szakosztály általánosságban nem téve kifogást a törvényjavaslat ellen, felszólitotta tagjait, hogy a javaslat tilalmának korlátozására vonatkozólag iparágaik körében esetleg felmerülő kivánságaikat közöljék.

A felhivás nyomán beérkezett anyag szorgos feldolgozása után fölterjesztésbe foglaltuk egybe a legfontosabb és méltánylást érdemlő kivánságokat.

Nagyobb áttekinthetőség okáért a fölterjesztés három csoportba sorozza a gyártási ágakat.

Az első csoportba azokat veszi, melyekben a domináló elem a munkásnők érdeke.

Ebben a csoportban a nyomdászipart emliti meg elsőnek, ebben is a napilap-nyomdákat. Az ilyen üzemekben ugyanis hajtogató, kiszámoló, szortirozó, csomagoló s végül kihordó munkát végeznek a nők.

Ugyancsak ebbe a csoportba sorozza a fölterjesztés a petróleum- és ásványolajfinomitó-gyárakat, melyek férfimunkásokat volnának kénytelenek alkalmazni, a mi első sorban és főleg a női munkásokra volna hátrányos, mert azokat el kellene bocsátaniok.

Ide tartozik még a papiripar, a melyben a nők egyáltalán nem végeznek megerőltető munkát.

A második csoportba azokat a gyártási ágakat vette a fölter-

jesztés, melyeket különösen az időszak befolyásol abban, hogy a nők éjszakai foglalkoztatásának korlátozásában némi engedményeket kérjenek.

Igy a stearingyertya- és szappaniparban a gyertyaöntést és a csomagolást mindenütt nők végzik.

A sörgyártásban, a kakaó-, csokoládé- és czukorgyártásban a női munkások rendes munkaidejét a szezon arányaihoz képest meg kell hosszabbitani.

A törvényjavaslat megállapit ugyan némi engedményt az évszakok által befolyásolt üzemekben, de ez a hatóságoktól van függővé téve évről-évre, holott a kivételre a felsorolt üzemeknek minden évben szükség van.

Végül a harmadik csoportba azokat a gyártási ágakat sorozza, melyeknél leginkább magának az iparnak érdeke kivánja meg, hogy a törvény hatálya ne sujtsa ezeket a gyárakat s velük az immár szépen fejlődő magyar ipart.

Ezek a bádog- és vasedényzománczozó-ipar, a melyben a nők oly munkát végeznek, a mit finomságánál fogva férfiakra bizni nem lehet, továbbá a magnezitipar, a melynek üzemét a nők éjjeli munkájának eltiltása szinte megakasztaná s a melyben a nők munkája — a nyersanyag kiselejtezése — nagyon könnyű és nem folytonos, úgy, hogy elég pihenő időt enged.

A kőszénbánya-üzemek köréből kapott észrevételeink a következők voltak:

A bányászat és az azzal rokon üzemek legnagyobbrészt folytonos üzemek, tehát olyanok, a melyekben éjjel és nappal megszakitás nélkül folyik a munka. A törvény a nőnek a bányászatban való foglalkoztatását kizárná, miután a munkabeosztás szerint mindenki, a ki nappali munkaszakban dolgozik, éjjeli munkaszakot is köteles végezni.

A kormány és a képviselőház kivánságaink közül csak azt az egyet vette figyelembe, a mely a hirlapkiadóvállalatok éjjeli üzeme kivételes helyzetének fontosságát hangoztatta. Egyebekben a javaslat változatlanul került a törvénytárba és 1912 január 1-én életbe is lépett.

Az életbeléptetésről szóló rendelet, a mely csak 3 nappal újév napja előtt jelent meg, 30 napi határidőt szabott az iparosoknak a törvény által megkövetelt gyári munkarendek bemutatására. Ezért *Ullmann* Adolf alelnökünk inditványára fölterjesztést intéztünk a kereskedelemügyi miniszter úrhoz az új munkarendek bemutatására megszabott 30 napos határidőnek 60 napra való meghosszabbitása érdekében. Fölterjesztésünkre a miniszter úr a határidőt február végéig meghosszabbitotta. Ebből az alkalomból még a végrehajtó bizottság elhatározta, hogy a műhelyrend egy megfelelő mintájának elkészitése s az érdekelteknek való rendelkezésre bocsátása által az

eljárás megkönnyitése körül az ez ügyben érdekelt iparosságnak a kezére jár. A kidolgozott mintát lapunkban tettük közzé.

Ezen kivül lépéseket tettünk még annak érdekében, hogy a munkarendeket bemutató és egyéb ilyen munkásügyi természetű beadványok, a melyek eddig bélyegkötelesek voltak, bélyegmenteseknek mondassanak ki.

A végrehajtó bizottság határozata értelmében egy alaposan megokolt előterjesztéssel járultunk a Budapesti m. kir. központi díj- és illetékkiszabási hivatalhoz. Ebben kifejtettük, hogy az új törvény parancsából bemutatandó »Munkaidőrendtartás«-sal összefüggő minden lépés közérdekű, abból az iparosnak semmi illetékkel terhelhető előnye vagy haszna nincs. Ezért a kérvényeknek bélyegmenteseknek kellene lenniök.

A hivatal ezt az érvelést elfogadta és 1912 január 26-án 9.328. I. k. 1912. sz. a. kelt végzésében közölte velünk, hogy a szóban levő kérvények bélyegmenteseknek tekintendők.

Szocziális múzeum.

A szocziális múzeum létesitése ügyében — munkásügyi szakosztályunk határozata alapján — felterjesztést intéztünk a kereskedelemügyi miniszter úrhoz. E felterjesztés tartalma a következő:

Egyesületünk munkásügyi szakosztálya mindjárt első érdemleges ülésében foglalkozott egy szocziális múzeum létesitésének kérdésével és beható vita után szükségesnek mondotta ki egy ilyen múzeum létesitését, elfogadván *Gelléri* Mór igazgatónak erre vonatkozó tervezetét.

A szocziális múzeumok létesitésének eszméje nálunk sem egészen új. Több ízben foglalkozott már vele Egyesületünk is; igy gyáripari szakosztályunknak 1893. évi november 6-ikán tartott ülésén, ugyancsak *Gelléri* Mór — Egyesületünk akkori aligazgatója — egy több fejezetre terjedő részletes programm-tervezetet terjesztett elő egy ilyen múzeum számára. Nagyméltóságod hivatali elődje 1894-ben foglalkozott egy tervezettel, a mely ugyanolyan felfogásból indulva ki, mint Egyesületünk korábbi kezdeményezése, egy iparegészségügyi múzeum létesitésére irányult. *Szterényi* József, akkori iparfelügyelő úrnak ezt a rendkivül becses elaborátumát Nagyméltóságod kegyes volt részünkre, mostani tárgyalásaink ötletéből, megküldeni, a mit már csak azért is hálával fogadtunk, mert ebben is jelét láttuk annak, hogy Nagyméltóságod az általunk tervbe vett intézmény létesitése iránt jóindulatú érdeklődéssel viseltetik. De hálásak vagyunk érte azért is, mert az emlitett tervezetben sok nyomós argumentum és sok jelentős útmutatás van arra nézve, hogy a szocziális múzeumot hazánkban, székesfővárosunkban meg kell valósitani és pedig azon a nyomon, a melyet a szakosztályunk által elfogadott tervezet megjelöl,

s a melynek helyességét a Nagyméltóságod által megküldött tervezet is igazolja.

Általában örömmel konstatáljuk, hogy a két tervezet között elvi ellentét nincs s csakis abban térnek el egymástól, a miben egymást kiegészitik. Az iparegészségügyi múzeum ugyanis a szakosztályunk által elfogadott tervezetnek is legfontosabb részeként szerepel, a mint ez a következő ismertetésből kitünik:

A tervezet első sorban azt emeli ki, hogy a múzeumot mai viszonyainkhoz és igényeinkhez kellene mérni s ezért kezdetben kisebb mértékkel is beérhetnők. Egyelőre a tervezet szerint nem is kellene egészen külön múzeumot létesiteni, mert teljesen megfelelne egy önálló munkásügyi osztály a technológiai iparmúzeummal kapcsolatban.

Ebben a kapcsolatos, de szervezeténél és rendeltetésénél fogva teljesen önálló osztályban össze kellene hordani mindazt, a mi a munkások érdekeinek védelmére vonatkozik.

A múzeumot három önálló főcsoportra kellene osztani. És lehetne talán a három csoportot, bizonyos okos beosztás mellett egymásután berendezni, ha egyszerre nem futná a költség.

Az I. fő- és nálunk legfontosabb csoport volna a munkás-egészségügyi osztály. Ide tartoznék a gyárak és munkáslakások higiénája, a balesetek megelőzésére vonatkozó óvórendszabályok, eszközök, javitások és találmányok, stb.

Ebben a csoportban majdnem minden nap meghozza a maga ujdonságait, melyek a gyári üzem javitása mellett a munkások biztonságát tartják szem előtt.

De nem volna elég az ujdonságokat csupán közszemlére kitenni s a véletlenre bizni azok érvényesülését. Nálunk még egyes iparosok és jórészben talán a munkások is indolensek és nem birnak elég fogékonysággal legsajátabb érdekeik biztositására. Sok panasz hangzott el a miatt, hogy egyes gyárakban a munkások idegenkednek szemvédő vagy más preventiv eszközöket alkalmazni.

Gondoskodni kell tehát mindenekelőtt arról:

1. hogy a gyüjteményben levő tárgyak ismertetése irásban és képben a meglevő, vagy esetleg e czélból a múzeum által kiadandó időszaki lapban közreadassék; ez ismertetések természetesen közölnék az illető eszközök és szerszámok beszerzési forrásait, költségeit, alkalmazásuk vagy használatuk módjait.

2. A fontosabb czikkeket az egyes gyárakban vándorló kiállitás formájában időről-időre közszemlére kellene állitani s egyes szakközegeket kirendelni, a kik egyes czikkek használati és kezelési módjával az érdekelt munkásokat megismertessék.

A múzeum második főcsoportjába tartoznának a munkásjólét biztositására szolgáló eszközök és intézkedések. Munkáslakóházak. Bérházak munkáscsaládok számára. A gyermekápolás, nevelés és

oktatás a munkás családjában és a munkásházakból álló telepeken létesitendő iskolákban.

Takarékpénztárak és hitelintézetek munkások számára. Közös beszerzési (fogyasztási) egyletek a munkások által fogyasztott fontosabb czikkekre nézve. A munkásoknak nyereményben való részeltetésének kérdése. Munkások számára létesitett ösztöndíjak, jutalmak és kitüntetések.

Szórakoztató és művelődési intézmények a munkások számára, továbbképző elméleti és gyakorlati tanfolyamok, népies hangversenyek.

A múzeum III-ik főcsoportjába tartoznának a szocziológia körébe tartozó kérdések, u. m. a munkások életbiztositása, aggkor- és baleset ellen való biztositás, rokkantsegély, nyugdíj, betegsegélyezés, munkáskórházak, vasárnapi munkaszünet.

E csoportokra nézve össze kellene gyüjteni a külföldi gyakorlatban szerzett eddigi anyag javát, a példákat és mintákat.

Például a balesetbiztositás különböző rendszereinek feltüntetése nemcsak tanulságos, hanem hasznos is lehet.

A munkáslakások, gyermeknevelés, a közös alkotások és egyletek, valamint a munkások szórakozására és mulattatására szolgáló eszközök közül be kellene szerezni a követésre érdemes ujdonságokat, a legjobb mintákat s grafikus táblázatban feltüntetni a nyereményben való részesedés kérdésének fejlődését; nyilván kellene tartani a munkások ösztöndíjait és jutalmait feltüntető alapitványokat, a pályázati határidők lejáratát, ki kellene mutatni az önképzés terén elért eredményeket, stb. stb.

Szóval: össze kellene hordani minden anyagot, a mi e kérdésekre vonatkozik a multból és a jelenből.

Ezzel azonban még nem tettünk meg mindent, a mit ily gyüjtemény létesitésével czélba kell venni s korántsem meritettük ki a múzeum messzeható feladatát.

Gondoskodni kell arról, hogy az abban rejlő anyag és tanulság a gyakorlati életben is értékesithető legyen.

Szükséges tehát,

1. hogy a II. és III. csoportban levő anyagot is időről-időre ismertessük;

2. hogy egyrészt a munkásokat buzditsuk az önsegélyes alkotások létesitésére;

3. másrészt, hogy a munkaadókat serkentsük, miként munkásaik érdekében mindazt létesitsék, a mit ezek jóléte igényel;

4. végül a hatóságokat és a társadalmat a fönnebbiek szerint rendszeresen meginditandó kezdeményezések anyagi és erkölcsi támogatására és előmozditására érdekbe kell vonni.

Nagyméltóságú Miniszter úr! A mint e vázlatos tervezetből látható, a szocziális múzeum létesitését fokozatosan kontempláljuk, a

minek megvalósitása aligha ütköznék legyőzhetetlen pénzügyi akadályokba. A megvalósitás módjára nézve utalunk a *Szterényi*-féle javaslatnak következő passzusaira:

Mig külföldön ily czélok szolgálatában az érdekelt társadalmat látjuk, melyet az állam csak támogat törekvéseiben, nálunk nem lévén még nagy gyáripar, nincs is meg még az ehhez szükséges nagy érdekeltség és igy e tekintetben csak az államtól várhatjuk úgy a kezdeményezést, mint a megvalósitást. A szakosztály véleménye az, hogy jóllehet a kérdéses múzeum létesitése fokozatosan lesz eszközlendő s annak berendezésére a kezdeményező lépéseknek már most kellene megtörténniök, mindazonáltal a leghatalmasabb rugója ennek az 1896-ban rendezendő ezredéves kiállitás lehetne.

Ugyanis czélszerű volna, ha ezen kiállitás gépipari csoportjával kapcsolatosan nemzetközi munkásvédelmi osztály szerveztetnék, melyen minden állam gyárosai és általában érdekelt körei bemutathatnák készitményeiket; a melyben helyet találnának modellek, minták, rajzok és leirások, melyek a kiállitás után, a mennyiben az lehetséges, megszerezhetők volnának a magyar iparegészségügyi múzeum számára.

Kétséget nem szenved, hogy a gyárosok nagy része saját jól felfogott érdekükben és készséggel engedné át a modelleket és mintákat, mert hisz ilyen múzeum egyúttal a legjobb reklámja is a jó védőkészüléknek.

Azt hisszük, hogy az a becses és tanulságos anyag, a melyre az akkori iparfelügyelő úr e sorokban rámutat, ma is könnyen egybegyűjthető s az új múzeum munkásegészségügyi részének törzsévé lehetne. Azt hisszük továbbá, hogy ez az anyag könnyű szerrel és nagyobb pénzáldozat nélkül kibővithető volna annyira, hogy a szocziális múzeum már megnyitásakor is, bár szerény méretű, de elég tanulságos gyüjteménynyel rendelkezhetne. Abban is egyetértünk az idézett javaslattal, hogy a múzeum a mi viszonyaink között csakis állami jelleggel valósitható meg. Itt azonban legyen szabad Nagyméltóságod figyelmét felhivnunk arra a körülményre, hogy a székesfőváros a millennium alkalmából két millió koronás alapitványt tett munkásjóléti czélokra és noha a székesfőváros pénzügyi viszonyai következtében az alapitványi tőke be nem fizettetett, annak egy vagy több évi kamata (évi kamat 80.000 korona) a szocziális múzeum czéljaira minden valószinűség szerint megnyerhető lesz. Mert semmi sem felelhetne meg inkább az alapitvány czéljának, a munkásjólét emelésének, mint éppen a szóban álló szocziális múzeum megteremtése.

Ha pedig ezt a múzeumot a technológiai múzeummal szoros kapcsolatban létesitjük, mint ennek természetes kiegészitő részét, még a kezelés és a föntartás sem igényelne jelentékenyebb kiadásokat.

Mindezeket figyelembe véve, tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy a szocziális múzeum létesitésének ügyét felkarolni méltóztassék. Kérésünket annyival inkább méltóztassék figyelembe venni, mert a

Nagyméltóságod által egész erélylyel fölkarolt iparfejlesztés mulhatlanul szükségessé teszi azt, hogy a munkások ügye minden tekintetben gondos tanulmányozás tárgyává tétessék és hogy maga a kormány is egy oly rendszeres szervezet felett rendelkezzék, a mely a külföld munkásviszonyait folytonos figyelemmel kiséri, belőlük a hazai állapotok szerint alkalmazhatót kellő időben köztudomásra hozza s magát a kormányt is figyelmeztetni képes mindazon fontosabb pontra, a melyben esetleg kormányzati vagy törvényhozási intézkedés szükségesnek látszanék.

A kereskedelmi miniszter úr e felterjesztésünkre válaszképpen a következő leiratot intézte hozzánk:

Folyó (1909.) évi február hó 16-án 628. szám alatt kelt felterjesztésére értesitem az Egyesületet, hogy egy *szocziális múzeumnak hazánkban való létesitését magam is szükségesnek tartom és azért intézkedtem is már az iránt, hogy egy ily társadalom-gazdasági múzeum létesitésének előkészitése foganatba vétessék*, hogy akkor, midőn az erre vonatkozó anyagi eszközök majd rendelkezésemre állanak, az intézet tényleg létesithető is legyen. Az ennek eredményei alapján foganatositandó intézkedéseimről annak idején az Egyesületet is értesiteni fogom.

E leiratot csak azért örökitjük meg e helyen, hogy az oknyomozó történetiró a későbben létrejött Társadalmi Múzeum kiindulási pontja felől tájékozva legyen. Megemlitjük, hogy e múzeum fönnállása óta serény munkásságot fejt ki. 1912-ben ugyancsak Egyesületünk igazgatója a drezdai higiéniai kiállitás sikere alkalmából inditványt tett a fővárosnál *egy szocziálhigiéniai múzeum* létesitése érdekében s azt kivánta, hogy a Társadalmi Múzeum ilyen irányban kiegészittessék. Ez az eszme is rokonszenvvel találkozott s az előmunkálatok annak megtestesitése érdekében e jelentésünk lezárta idején már folyamatba tétettek.

Munkásérdekek és azok képviselete.

Neuschlosz Marczelnek, a munkásügyi szakosztály 1900. deczember 19-iki ülésén tartott előadásának lényeges és konkrét részeit a következőkben ismertetjük:

A franczia kereskedelemügyi miniszter sztrájkjavaslatának ismertetése után előadó hazai viszonyainkra nézve a következő javaslatokat teszi:

Jelenleg alig van a munkásnak módjában, hogy kivánalmai, sérelmei dolgában nézeteit másokkal, mint társaival közölje; pedig neki szüksége, természetes szüksége van arra, hogy magát kibeszélje, hogy bajait avval a kilátással tárgyalhassa, hogy azokkal mások is behatóan foglalkoznak. A mig a társadalom más osztályai elzárkóznak a munkás elől, a mig mindig csak magának beszél, igen könnyen jöhet létre lelkében az elhanyagoltságnak, jognélküliségnek keserű érzete,

mely nem támadhatna legalább az intelligens munkásban, ha érveire ellenérveket hallana, jogos törekvései támogatásra találnának.

A munkásosztály törvényes képviseletének szabályozását, a meglevő társadalmi rendbe való elhelyezését oly fontos, oly sürgős kérdésnek tartom, hogy az elől már tovább kitérnünk nem lehet, de nem is szabad.

Hasonlóképen szükségesnek tartom *a munkaadókból, munkásokból és pártatlan szakértőkből álló munkatanácsnak* a franczia Conseil du travail mintájára való *országos szervezését*, mert az intézők csakis a közvetlenül érdekeltek tapasztalatból és önfenntartási ösztönből folyó nyilatkozatainak a felek fölött álló s az ügyeket magasabb szempontból megitélő szaktudósok és szocziálpolitikusok érvelésével való összevetéséből merithetik azt a közvetlen tudást, mely nélkül életképes intézkedések nem lehetségesek.

Igen helyesnek mondható a franczia törvényjavaslatnak a munkásság csoportonkénti állandó képviseletét statuáló rendelkezése.

A mit nálunk a munkás és munkaadó közötti viszony szabályozására és felmerülő viszálykodások csökkentésére első sorban kivánatosnak tartok, röviden a következő:

Nagyobb gyárvállalatoknál, különösen olyanoknál, melyek fekvésüknél fogva állandó munkássággal rendelkeznek, a hol a munkások fogyasztási szövetkezetekben, betegpénztárakban amúgy is szorosabb kapcsolatban állanak egymáshoz, *az állandó munkásképviselet életbeléptetése* alig ütközhetik akadályokba. A munkásokat meg fogja nyugtatni ez az intézkedés az iránt, hogy sérelmeik, panaszaik, követeléseik az intézők tudomására jutnak, viszont a főnöknek módot nyujt arra, hogy állandóan értesüljön minden mozgalomról, mely munkásai körében keletkezik, felvilágosithassa, békithesse őket oly időben, mikor még hajlandók az okos szóra hallgatni. Egy kis jóakarattal és valamelyes demokrata érzülettel nem lesz nehéz ahhoz szoknunk, hogy munkásainkat velünk szerződő egyenjogú feleknek mi is elismerjük s akkor kivánni fogjuk magunk is, hogy az állandó érintkezést bizalmi embereikkel, vagy úgy, mint azt Millerand proponálja, vagy más formák között fentarthassuk.

Másképp áll a dolog a nagyvárosi iparvállalatok nagy részére s az épitő- és kisiparra nézve.

Itt az állandó munkásság csak egy részét képezi a foglalkozottaknak, a nagy tömeg folyton fluktuál, ma itt, holnap amott dolgozik.

Magát a bért majdnem kizárólag a kereslet és kinálat egymás közötti aránya szabályozza, mely viszont az üzleti viszonyoktól, a készitett iparczikk időszerinti kelendőségétől függ. Ebben az irányban a *szabad egyezkedést sem korlátozni, sem irányitani nem lehet.*

A munka egyéb feltételei többnyire az illető egész ipartestület által elfogadott munkarendekben vannak szabályozva — az ezekkel

szemben felmerülő kifogások tehát valamennyi egyazon iparágban foglalkozó munkást és mestert általában érdeklik, a minthogy az utolsó évek bérmozgalmai és sztrájkjai többnyire egész iparágakra terjedtek ki. Ha tehát az állandó érintkezést, a közös tanácskozást szükségesnek és előnyösnek tartjuk, az már nem szoritkozhatik az egyes mesterre és segédeire, hanem kell, hogy valamennyi mesterre s a szakbeli munkások összességére kiterjedjen.

Mindkét csoportnak nálunk is megvan a maga szindikátusa, avval a különbséggel, hogy az egyik, az ipartestület, törvényes és kötelező, a másik — a szakegylet — önkéntes és a hivatalos jelleget nélkülözi. Mig az egyik kvázi hatóság s az állam támogatásában részesül, addig a másikat — joggal vagy jog nélkül — hatóság, mesterek és társadalom az izgatás, forrongás, sztrájkelőkészités melegágyának tekinti s ehhez a felfogáshoz képest arra szoritkozik, hogy állandóan farkasszemet nézzen vele. Én, mint már kifejteni bátorkodtam, a munkások minden olyan szervezkedését, mely anyagi vagy erkölcsi jólétük előmozditását, müvelődésüket, az önsegélyezést czélozza, nemcsak jogosnak, hanem nemzeti és gazdasági fejlődésünk szempontjából örvendetesnek, elősegitendőnek, támogatandónak tartok; de tovább megyek és habozás nélkül kijelentem, hogy a sztrájkot bizonyos esetben Stuart Mill-lel »annak a nélkülözhetlen eszköznek tartom, mely a munkaeladókat arra képesiti, hogy szabad verseny mellett saját érdekeiket érvényesithessék.« Ezt az elvet a művelt államok törvényhozása is elismerte, a mienk még csak implicite, mert a sztrájkot sehol el nem tiltotta.

Ha tehát megengedem a czélt, meg kell engednem az eszközt is; meg kell tehát engednem, hogy a munkások necsak testületileg szervezkedhessenek, hanem azt is, hogy czéljaik elérésére a törvény határain belül irásban és szóval propagandát csináljanak, hogy egymás közt pénzt gyüjthessenek s azt jóváhagyandó alapszabályaik értelmében munkanélkülieknek, de sztrájkolóknak is segélyezésére fordithassák. Mindezek a dolgok megtörténnek most is, de nagyrészt titokban, elszámolás és ellenőrzés nélkül; tehát sokkal helyesebbnek látszik a meglevő mozgalomnak törvényes utat engedni és a nyilvánosság jogát megadva, egyúttal a nyilvánosság által biztositott ellenőrzést is érvényre juttatni.

Ezeket összefoglalva, azt kivánom, hogy az állam a munkások szervezkedésével szemben az egész vonalon legalább is azt a jóakaró neutrálitást gyakorolja, melyet a munkaadók érdekszövetkezeteivel szemben érvényesit; kivánom, hogy a *munkások gyülekezési joga ugyanazon hatósági ellenőrzés mellett biztosittassék, mely a társadalom más osztályaival szemben gyakoroltatik*; és kivánom végre, hogy a *munkások szakegyesületei a sztrájkra anyagilag is megtehessék az előkészületeket, nyilvános számadás kötelezettsége és hatósági ellenőrzés mellett.*

Mindezeknél sürgősebben kivánom azonban a *munkásoknak a*

munkaadókkal azonos számú törvényes képviseletét mindazon hivatalos jellegű testületekben, melyek munkásügyekben tanácsadásra hivatvák; ne bocsásson ki a kormány rendeletet, ne hozzon az országgyülés törvényt munkásügyekben, a nélkül, hogy úgy a munkaadóknak, mint a munkásoknak jogos képviseletét előzetesen meg ne hallgatta volna. Ha jogos ez a kivánság az iparosok részéről s mi iparosok annak tartjuk, mert a törvényhozó testületben alig és csak per mops vagyunk képviselve, mennyivel jogosabb a munkások részéről, kik sem az ország képviseletének, sem a városi hatóságoknak megalkotásánál még szavazati jogot sem gyakorolnak.

Munkáskamarák.

A magyarországi szakszervezeti tanács memorandumot mutatott be egy Budapest székesfőváros területén alakitandó munkáskamara ügyében. Ezt a memorandumot a tanács megküldte az Országos Iparegyesületnek véleményezés végett.

A memorandum, általánosságban jelezve a munkásságnak saját helyzete javitására önsegélyző és önképző, valamint szakegyletekben kifejtett tevékenységét és ismertetve azon szép és nagy feladatok egész sorozatát, a melyeknek megoldása úgy a munkásvédelem, mint a munkások anyagi és erkölcsi érdekeinek előmozditása körül ezen egyesületek feladata és bőven ismertetve a nyugoti államokban létrejött hasonczélú szervezeteket, lényegében a II. magyarországi szakszervezeti kongresszusnak következő határozatából indul ki:

»Tekintve, hogy az ipari munkásszervezetek ezideig teljesen ki vannak zárva minden befolyásból, az őket első sorban érdeklő állami, törvényhozási és városi intézkedések alkotásánál, melyek az ipari munkák feltételeire, végrehajtásuk szabályozására vonatkoznak s igy a munkásokat illető rendelkezések alkotása, alkalmazása és értelmezése minden beleszólásuk nélkül megy végbe;

tekintve továbbá, hogy az iparosmestereknek, a vállalkozóknak és kereskedőknek úgy a törvényesen elismert ipartestületekben, mint a kereskedelmi és iparkamarákban biztositva van befolyásuk az ipari törvényhozásra és rendeletekre, miáltal az ipari termelés két tényezője: a munkások és munkaadók között, sajátos érdekeik szemmeltartása és megóvása tekintetében szemmel látható s úgy a jogérzetet, mint a munkások emberi méltóságát mélyen sértő egyenlőtlen eljárás forog fenn az előbbiek kárára:

kimondja a kongresszus, hogy szükségesnek tartja a munkásság életbevágó érdekeinek kellő megóvhatása szempontjából a munkáskamarák haladéktalan felállitását, melyek a kereskedelmi és iparkamarák mintájára és ezek székhelyén szerveztetvén, ezekhez hasonlóan és velük egyidejűleg minden, a munkásokat érdeklő törvényhozási és községi intézkedés megtétele előtt erre nézve véleményadásra felkéressenek s általában felügyeleti és tanácskozási hatáskörrel birjanak;

továbbá elhatározza a kongresszus, hogy mindaddig, mig a munkás-

kamarák ügye törvényhozásilag rendeztetnék, lépéseket tesz Budapest székesfőváros tanácsánál, hogy a munkásszervezetekkel egyetértve, tegye meg saját hatáskörében a szükséges előmunkálatokat a központi munkáskamara létrehozására, mely a többieknek követendő mintául lesz hivatva szolgálni.«

Ez a lényege a memorandumnak, a melynek tulajdonképeni petituma azonban teljesen eltér ettől a mindenképen helyes és józan gondolkozásra valló kongresszusi határozatnak ha nem is a szellemétől, de magasabb intenczióitól, mert már nem egy, a kereskedelmi és iparkamarákkal egyenrangú, azokkal párhuzamosan működő állami intézmény szervezését kéri — a minthogy ezt nem is a székesfőváros közönségétől, hanem a törvényhozástól kellene kérnie — hanem beéri azzal, hogy helyiséget kérjen a fővárostól, — lehetőleg a millennáris alapból létesitendő külön épületet — a melynek czélja az egyidejűleg bemutatott szervezeti szabályzat azon pontja szerint, a mely a munkáskamara fogalmát kivánja meghatározni, a következő:

A munkáskamara magában foglalja mindazoknak a szakegyesületeknek, önképző- és segélyegyleteknek irodahelyiségeit, a melyek ahhoz való hozzájárulásukat kijelentették — továbbá a szakegyletek közgyüléseire, úgy kamarai kiküldöttek gyüléseire szolgáló, valamint felolvasásokra, tanfolyamokra, új szakegyesületek alakitása végett összehivott avagy munkanélküliek gyülésének tartására szolgáló termeket, végül munkakimutatások és munkaközvetités czéljaira szolgáló s minden egyéb e szabályzat által körülirt czélokhoz szükséges helyiségeket.

Tehát csak helyiségekről van szó és nem szervezetről és azonkivül némi anyagi segélyről, a melyet a szaktanács egyelőre évi 10.000 koronában kér megállapittatni.

E kérdésben a végrehajtó-bizottság megbizásából *Neuschlosz* Marczel volt az előadó, a kinek ide vonatkozó előterjesztése a következőkre terjedt ki:

Mindenekelőtt kénytelen vagyok konstatálni, hogy Magyarország ma az egyetlen czivilizált állam, a melyben a munkásosztálynak nemcsak az állami életre nincs befolyása, de még az exisztencziáját legközelebb érintő, életfeltételeit szabályozó törvények és rendelkezések megalkotásánál még csak informativ vótuma sincs. Az a csekély hatáskör, a melyet betegpénztáraink és a békéltető biróságok, utóbbi időben még az állami munkaközvetitő szervezetei biztositanak a munkásnak, sem arra nem elegendő, hogy a kor haladásával lépést tartó munkás jogos ambiczióját kielégitse, sem arra nem nyujt módot, hogy a munkásság való vagy képzelt sérelmei, panaszai és kivánalmai az intéző körök s különösen az illetékes hatóságokkal való közvetlen érintkezés útján jussanak kifejezésre, mert hiszen mindezen intézményeknél csak meglevő és pontosan körülirt keretekben tárgyalható speciális ügyek adminisztrativ elintézéséről van szó s talán nem is tévedek, ha a munkásoknak az ezen téren tárgyalt legegyszerűbb s

sok esetben teljesen liberális alapon létesülő rendelkezések irányában elfoglalt ellenséges álláspontját s az előforduló diszkusszióban a tárgyilagosságnak sokszor tapasztalt hiányát arra a körülményre vezetem vissza, hogy a munkás, szükségét érezve sérelmei elpanaszlásának, ott s akkor beszél, a hol s a mikor módjában van közvetlenül érintkezni azokkal a körökkel, a melyektől helyzete javulását, sérelmei szanálását várja. Egyetlen általános jellegű testületünk volna, a melynek ügyköréhez a munkásvédelem is tartozik s a melyben egy-két vaktában kinevezett munkás is helyet foglal; ez az Országos Ipartanács, a mely, ha feladatának nagyságához mért tevékenységet fejtene ki, máris sok visszaélésnek, kártevő küzdelemnek és végzetes félreértésnek vette volna elejét; de tudjuk, hogy ez a tanács, a melynek a legünnepélyesebb formában történt megalakulásához a munkásbarát annyi szép reményt fűzött, az évekkel ezelőtt tartott első ülés óta többé összehíva nem lett, a minthogy azóta egyetlenegy kisérlet sem történt a munkások véleményének saját ügyeikben való meghallgatására, a mely, nézetem szerint, végzetesen hibás irány a legszembeszökőbben akkor jutott kifejezésre, a mikor a betegsegélyezés reformjának előkészitésére egybehivott országos értekezletre a kereskedelmi minisztérium a pénztárak elnökeit és igazgatóit, a munkaadók testületeinek képviselőit, az orvosokat és szocziálpolitikusokat s még a gyógyszerészeket is meghitta, a legközelebb érdekelt, közvetlenül leg-intenzivebb módon érintett munkásokról pedig megfeledkezett.

Lehet-e ily körülmények között csodálkoznunk, szabad e megütköznünk azon, hogy kezük munkája után élő polgártársaink minden alkalmat megragadnak, a mely helyzetük javitására, befolyásuk fokozására látszik alkalmasnak? Nem-e kell különösen átéreznünk, hogy mennyire természetes, jogos és méltányos, hogy amúgy is bizonytalan alapokra fektetett, az önkénykedésre felettébb alkalmas egyesületi és gyülekezési praxisunkra való tekintettel, munkásaink mindenképen oda törekesznek, hogy egyesületeik necsak a tagjaik számában rejlő erővel, hanem a törvényes szervezetből folyó erkölcsi tekintélylyel is rendelkezzenek?

Szerény nézetem szerint végzetes tévedés volna a munkások szakszervezetei irányában ellenszenvvel viseltetnünk, a minthogy a munkások szabad koalicziójának meggátlása vagy megnehezitése a milyen jogtalan a polgári jogegyenlőségnek, olyan helytelen hazai iparunk fejlődésének, vagy akár munkaadóink közvetlen érdekeinek szempontjából. Messze túlmennék mai feladatom határain, ha a valamennyiünk rendelkezésére álló statisztikai adatokból részletesen sorolnám fel azon általánosan elismert ténynek bizonyitékait, hogy a munkások szervezése legbiztosabb alapja a szocziális békének, garancziája az érdekellentétek természetes versengésével járó küzdelem törvénytiszteletének, óvószer az elhamarkodott, könnyelműen és kényszeritő ok nélkül megkezdett bérharcz ellen; olyan iskola, a melyből nem-

csak a jó munkások, hanem, bár önérzetes és jogaikat féltékenyen őrző, de a társadalmi rendnek deferáló polgárok kerülnek ki.

A szakegyletek működésétől nem kell félteni az ország békéjét; a forradalmárok, rendbontók és ablakbeverők nem a szervezett, fegyelmezett munkások soraiból kerülnek ki, a kik a jogaikért való küzdelemben már csak saját jól felfogott érdekükben sem igen hajlandók túlmenni azon a határon, a melyen a megtámadott társadalom szuronyait állitja fel védelmére. S ha ma még joggal emelünk panaszt egyes vezetők túlkapásai és véresszájú terrorizmusa ellen, erős meggyőződésem, hogy minél biztosabb alapon, minél tágabb keretben fogjuk megengedni és elősegiteni a munkások általános szervezkedését, minél elterjedtebb és erősebb lesz a munkások ezreiben a társadalom jóindulatába, az állam részrehajlatlanságába, a jog, törvény és igazság tényleges érvényesülésébe vetett hit, annál kevesebb helyük lesz a törvénybontó, izgató, lázitó elemeknek.

Ezek után azzal az őszinteséggel, a mely a szakszervezeti tanács beadványának ezen részéből talán azért hiányzik, mert annak szerzője a mi őszinteségünk iránt nem viseltetett túlzott bizalommal s attól tartott, hogy a gyermeket nevénél megnevezve, rideg visszautasitással fog találkozni; mondom, azzal az őszinteséggel, a melyet az ilyen alapvető kérdések tárgyalásánál nélkülözhetetlennek tartok, legyen szabad ismételnem, hogy az igen tisztelt szakszervezeti tanács Budapest székesfőváros közönségétől nem annyira munkáskamarákat kér, hanem munkásházat; oly épületet ugyanis, a melyben a szervezett munkások testületei, a szakegyletek, önképzőkörök és önsegélyző szövetségek irodáikkal, gyüléstermeikkel, könyvtáraikkal és olvasószobáikkal helyet foglalhassanak; a hol a munkások mindazokat az eszközöket egyesithessék, a melyekkel anyagi és erkölcsi jólétük előmozditására dolgozni kivánnak; s hogy az ebbe a fényesebb keretbe való beilleszkedés a szakegyletek budgetjének féltve őrzött egyensúlyát meg ne zavarja, még egy szerény évi segélyt is kér a fővárostól.

Nincs szerencsém a főváros törvényhatósága tagjának lennem, tehát még egy négyszázadrésznyi jogom sincs arra, hogy erre a kérdésre autoritativ módon feleljek; azt sem tudom, hogy a mi mai tanácskozmányunk eredményeként hozandó határozat s az Országos Iparegyesületnek felterjesztése döntő befolyással lesz-e a szaktanács memorandumának elintézésére; de azért kötelességemnek tartom a magam részéről kijelenteni, kérve az Önök szives hozzájárulását, hogy a munkásszervezetek ilyetén segélyezését a székesfőváros részéről méltányosnak és észszerűnek tartom.

Méltányosnak azért, mert a munkások egyesületeinek szakasztott ugyanazon igényük van a főváros segélyére, mint azoknak a nagyszámú társadalmi, közművelődési és jótékony egyesületeknek, a melyeket a főváros akár ingyen telkek adományozásával, akár pénz-

segélylyel segitett saját hajlékaikhoz. Társadalmi fejlődés szempontjából legalább is olyan fontos a munkásegylet, mint az orvosok, ügyvédek, kereskedők egyesületei, melyek bár szintén közérdekeket is szolgálnak, elsősorban egy-egy társadalmi osztály vagy érdekcsoport czéljainak előmozditására alakultak s a főváros Wertheimkasszájának ajtaján mégis nem egyszer sikerrel kopogtattak. Közművelődés szempontjából egyrészt az önképzést, a melyet a memorandum a legtágabb értelemben karol fel s másrészt a szervezésből, önfegyelmezésből, összetartásból s együttműködésből folyó erkölcsi nevelés értékét kivánom kiemelni, a melynek a szakegyletek szolgálnak vagy legalább kellene, hogy valamennyien szolgáljanak. Mint jótékonysági intézményeket pedig első sorba vagyok hajlandó ezeknek az egyleteknek legalább egy részét állitani, nemcsak a munka nélkül szűkölködő szaktársaknak nyujtott segélyek imponáló összegére, hanem különösen az önsegélyben rejlő magas erkölcsi értékre való tekintettel. A méltányosság szempontjából bizonyára figyelmet érdemel még az a körülmény is, hogy a főváros középületeinek egy része, első sorban a vigadók s némi megszoritással az elemi oktatáson felül eső tanintézetek majdnem kizárólag a birtokos osztály használatára épültek, úgy, hogy szükkeblűség volna a munkásosztálytól egy épületet megtagadni, a mely közvetlenül, kizárólag az ő használatára szolgál.

De teljesitendőnek tartom a szaktanács kérelmének ezt a részét az észszerűség, hogy úgy mondjam, a józan szocziális politika szempontjából is. A társadalomnak nincs mit tartania az olyan szervezetektől, a melyeknek működése a nyilvánosság előtt folyik le, a melyek irányában tehát a legtávolabb menő ellenőrzés érvényesithető. A szubverziv tendencziák, a rendbontó elemek titkos lebujokban keresnek menedéket: czéljaikat titkolják, szándékaikat palástolják és letagadják. A szaktanács törvényes alapon áll, világosan megállapitja programmját s nem titkolja törekvései czélját. A munkások művelődésének előmozditása, erkölcsi nivójának emelése, anyagi és erkölcsi jólétének fokozása, nyilt küzdelem a polgári egyenjogosultságért és védelem a tőke hatalmának túltengése ellen, ezek beismert czéljai; a szövetkezés, összetartás, önsegély, az erők csoportositása s mint utolsó fegyver, a bérharcz: ezek eszközei. Mindmegannyi törvényes, jogos és tiszteletméltó. Meggyőződésem, hogy a nép házának felépitésével egyrészt erős védfalat létesitene a főváros a munkások lelkületében, tévtanok és áligazságok terjeszkedése ellen, másrészt saját ellenőrzési jogának fokozása által oly korlátról gondoskodnék, a mely a kijelölt irány betartását s a törvényes eszközök használatát biztositaná. Hogy mennyiben egyeztethető össze a szaktanács kérelme a tervezett s e helyről bőven ismertetett munkásotthon kérdésével, kikre bizandó a ház kezelése, meddig terjedjen a munkások egyesületeinek autonomiája és hol kezdődjék a hatósági felügyelet: ezekkel

a kérdésekkel ma még nem kell foglalkoznunk. Hiszem azonban, hogy ebben az irányban nem lesz nehéz módot találni arra, hogy az államhatalom köteles ellenőrködése s a főváros házigazdai szereplése a munkások öntudatán sérelmet ne ejtsen.

Nem tudom, vajjon a szaktanács vezetői a szervezetüknek a főváros által nyujtandó anyagi segélylyel tényleg megoldottnak gondolják-e a munkáskamara kérdését, de a magam részéről, egyéni meggyőződésem czímén, utalni kivánok arra, hogy az önkéntes és teljesen magánjellegű szakegyesületeknek s az általuk létesitett központi intézménynek ilyetén szubvenczionálása alárendelt fontossággal bir a munkásosztály törvényes és hivatalos képviseletének nagy horderejű, főbenjáró fontosságú kérdésével szemben. S itt ellentétbe jutok a memorandummal már a munkáskamara fogalmának szabatos körülirásában is, mert szerény nézetem szerint nem az önként alakuló egyesületek bármily összefoglalása vagy központi orgánuma, hanem a munkások képviseletére alakitott állami szervezet értendő munkáskamarák alatt. Szükségét látom egy olyan fórum teremtésének, a mely a munkások összességének hivatalos képviseletére alakitva, egyrészt minden, a kormány és törvényhozás által tárgyalandó munkásügyben meghallgattassék, a melynek joga és feladata legyen a munkásvédelmi törvények érvényesitésének, megtartásának ellenőrzése, másrészt pedig a munkásság valódi helyzetének felismerésére, sérelmeinek orvoslására szükséges statisztikai és egyéb adatok gyüjtése és feldolgozása.

Ideálisnak oly szervezetet gondolok, a melyben munkások és munkaadók egyenlő számban foglalnának helyet s a felvetett kérdések természetéhez képest hol külön, hol együttesen tárgyalnának. Az eddigi tapasztalatokból azonban, fájdalom, azt a meggyőződést meritettem, hogy erre az együttes tárgyalásra, a mely csakis a kölcsönös bizalom, jóakarat és becsülés révén vezethetne tényleges eredményhez, még nem értünk meg. És kénytelen vagyok beismerni, hogy e tekintetben munkaadóink zöme alig áll a szocziálpolitikai fejlődésnek magasabb fokán, mint az érdekelt munkásság. Ezt bizonyitja legalább a munkásvédelmi társadalmi mozgalmak irányában tanusitott megdöbbentő közöny s az a számtalanszor konstatált körülmény, hogy a felmerült vitás kérdésekben alig voltunk képesek a mestereket a segédekkel való közvetlen barátságos eszmecserének megnyerni. Addig tehát, mig a viszonyok ebben az irányban lényeges javulást nem mutatnak, helyesebb a tényleges helyzettel számolni s megteremteni azt a hivatalos szervezetet, a melyben a munkásság törekvései szabadon érvényesülhetnek, a melyben a társadalomnak ez a része ugyanolyan hivatalos szószólóhoz és képviselethez jut, mint a milyen a kereskedelmi és iparkamarákban a munkaadóknak áll rendelkezésükre. De a mint a kereskedelmi és iparkamarákat nem a munkaadók szabad egyesületéből keletkezett egyletek és körök

alakitják, a melyekben szakma és érdekközösség, de sőt politikai irány szerint csoportosulnak az egyének, úgy a munkáskamara nem létesülhet a munkások szakegyletei, önképző-körei és segélyző szövetségeinek bármilyen egyesitéséből, hanem kell, hogy itt úgy, mint ott, az ősválasztás útján jusson érvényre az egész munkásságnak szabad akarata. Annál lényegesebb ez a feltétel, minél labilisabb alapon állanak a munkásszervezetek, minél több valószinűséggel bir a különféle átalakulások lehetősége. Nem rendelkezem oly megbizható statisztikai adatokkal, a melyekből megállapithatnám, hogy magyar munkásainknak milyen hányada tartozik a szaktanácshoz, milyen a titkársági szervezethez s hányan állanak még ezen szervezeteken kivül; de elég azt tudnom, hogy a szakegyletekbe való belépés nem kötelező s hogy ennélfogva sem az egyik, sem a másik egyesülés nem tekinthető a munkásság összessége képviseletének; minthogy pedig nem tartom valószinűnek, hogy a munkások szakegyleteiket oly állami szervezetekké kivánnák átalakitani, a melyeknek köteles tagja, részese minden ipari munkás, úgy, mint az ipartestületekben a mesterek; s minthogy továbbá nem tartom lehetségesnek, hogy összefoglalásából állami teendők végzésére alkalmas szervezet létesülhessen, igénytelen véleményem az, hogy a munkáskamarák tagjait az egy területen állandóan lakó munkások közvetlen választás útján küldjék ki. A hivatalos testület mellett csak úgy teljesithetik feladatukat a szakegyesületek, szaktanácsok és titkárságok vagy a szabad egyesülésnek még lehetséges, szám nélküli válfajai, mint az ipartestületek és iparkamarák mellett a munkaadók szakegyletei vagy általános jellegű egyesülései, mint pl. a mi Iparegyesületünk, vagy a gyárosok és nagyiparosok legközelebb megalakult egylete.

*

Előadó a következő inditvány előterjesztésében konkludált:

Mondja ki a szakosztály, hogy a munkásoknak törvényes alapon alakult egyesületeit kulturális, iparfejlesztési és szocziálpolitikai szempontokból a székesfőváros jóindulatába melegen ajánlja, hogy nevezetesen a szaktanács azon kérelmét, hogy működése alkalmas helyiségek átengedése és pénzbeli támogatás által elősegittessék, kellő hatósági felügyelet és pontosan körülirandó rendszabályok megállapitása mellett teljesitendőnek tartja;

mondja ki továbbá, hogy a munkásosztály hivatalos képviseletére szolgáló munkáskamarák szervezését a társadalmi béke megóvása s a polgári egyenjoguság érvényesitése szempontjából szükségesnek tartja s ehhez képest megkeresi az iránt, hogy ezen kérdésnek lehetőleg az ipartörvény reviziójával kapcsolatos megoldását a kormánynál szorgalmazza.

Előadó javaslatait első sorban a munkásügyi szakosztály, ennek előterjesztése alapján pedig a végrehajtó-bizottság is elfogadta és ily értelemben intézett fölterjesztést egyrészt a székesfőváros tanácsához, másrészt a kereskedelemügyi miniszter úrhoz, ez utóbbit arra

kérvén, hogy az ipartörvény módositása alkalmával a munkáskamarák intézményes statuálására is legyen figyelemmel.

Munkaközvetités.

A munkaközvetités rendezése tárgyában a miskolczi kereskedelmi és iparkamara intézett fölterjesztést a kereskedelmi miniszter úrhoz, arra kérve a minisztert, miszerint rendeletet bocsásson ki, hogy az ipartestületek által létesitett és fentartott munkaközvetitő berendezésére az 1884. évi XVII. t.-cz. 15. §-a nem vonatkozik, egyben azonban hivja föl a testületeket, a melyek ilyennel birnak vagy ilyeneket létesiteni akarnak, hogy a munkaközvetitő-ügyre nézve szabályzatot készitsenek.

E fölterjesztés véleményezés végett hozzánk beküldetvén, arra nézve a következőkben foglaltuk össze véleményünket:

A munkaközvetitést egyes testületeink még az ipartársulatoktól s ezek a régi czéhektől vették át, a szállók berendezésével és modernizálásával. A népesebb iparosvárosokban a szállók az iparosifjusági egyletek ügykörébe kerültek s ez egyletek ragadták magukhoz a munkaközvetités ügyét is. A hol azonban az ipartestületek gyakorolják a munkaközvetitést, ott ezt mindenütt a munkaadók és munkások érdekében cselekszik, minden üzleti haszon nélkül. A munkaközvetitésnek ilynemű gyakorlatára a testületek kétség kivül fel vannak jogositva, mert az ipartörvény 126. §-a értelmében, mely a testületek czélját definiálja, a testületek feladata egész általánosságban »az iparosok érdekeit előmozditani« s igy, ha nem is kötelező, de megengedhető, sőt kivánatos is oly intézkedés, hogy a testületek tagjaik munkaközvetitési igényeit is lehetőleg kielégitsék. Ez eljárásukra tehát a hatóságoktól külön engedélyt kérni nem tartoznak, mert semmiesetre sem sorolhatók azok közé, kik a munkaközvetitést üzletszerűen gyakorolják.

Ily értelemben épen a kereskedelmi és iparkamarák volnának hivatva az összes testületeket felvilágositani s külön miniszteri rendeletre csak konkrét esetben volna szükség, ha ugyanis valamely iparhatóság valamely ipartestületet a munkaközvetités gyakorlása előtt külön engedély kikérésére szoritana.

Már e fölterjesztésünkben jeleztük, hogy a munkaközvetités országos rendezésének kérdésével komolyan foglalkozunk s a szakbavágó külföldi központi intézetek és intézmények tanulmányozása alapján a mi viszonyainknak megfelelő javaslatot szándékozunk kidolgozni.

Az 1897-iki téli munkaidényben dr. *Andor* Endre tagtársunk tartott e tárgyról érdekes előadást, melyben a külföldi munkaközvetitési intézeteket s első sorban a stuttgartit ismertette tüzetesen. Foglalkozott ezenkivül a foglalkozásnélküliek arányszámával, az ipari munkaközvetitésnek rendezetlenségével és egy a fővárosban létesitendő *állami munkaközvetitő intézet* tervezetét kidolgozta. E szerint ez intézetnek czélja volna:

a munkaadók munkakinálatát és a munkások munkakeresletét átvenni, a jelentkező munkásokat helyhez juttatni, az üres helyeket betölteni s a be nem töltött helyeket, illetve a helyet nem kapott munkások számát jegyzékbe foglalni s a jegyzéket sokszorositva, gyorsan és a legszélesebb körben közhirré tenni úgy Budapesten, mint nagyobb vidéki városokban.

Az intézet *létesitésének indokai* a következők volnának az előadói tervezet szerint:

Szükséges ez intézmény, mert a székesfőváros területén ez idő szerint munkaközvetitéssel foglalkozó ipari magánegyesületek és testületek a munkaközvetités terén fenforgó tényleges szükségnek eleget tenni nem képesek.

Nem pedig azért, mert: *a)* egész tömege az ipari munkaadók és munkásoknak ily közvetitéssel foglalkozó egyesületekhez nem tartozik; *b)* némely ilyen egyesület munkaközvetitő tevékenységét egyesek elvből sem veszik igénybe; *c)* de maguk a munkaközvetitéssel foglalkozó ily egyesületek sem képesek a náluk bejelentett keresletet vagy kinálatot oly széles körben és oly gyorsan hozni köztudomásra, hogy e mellett jelentékeny munkaerő és idő ne menjen veszendőbe. Ebből folyik az a statisztikailag igazolt tény, hogy Budapesten az ipari munkaadók egy jelentékeny része szükség esetén nem kap elegendő munkást, de különösen a munkások nagy tömege nem kap munkát, vagy ha igen, csak nagy erő- és időveszteséggel, nem azért, mert nincs, de igen gyakran azért, mert egyik se tudja, hol keresse.

Ezért kell a hiány pótlására egy intézet, mely az állam elfogulatlan kezelése alatt álljon, melyhez ki-ki állás- és nézetkülönbségre való tekintet nélkül fordulhasson s melynek segélyével gyorsan, pontosan és nagyobb utánjárás nélkül kitudhassa, hol keresse a munkást, a kire, vagy a munkát, a melyre épen szüksége van.

Egyesületünk alapos megfontolás után a következő fölterjesztést intézte e tárgyban a kereskedelmi miniszter úrhoz:

A székesfőváros tanácsa fölhivta Egyesületünket, hogy a fővárosban nagy mértékben elszaporodó munkanélküliség megszüntetésére nézve tegyük meg konkrét javaslatainkat. A felhivás kiemeli, hogy Nagyméltóságod, a kivel a főváros ezt a kezdeményezést közölte, szintén helyeselni méltóztatott az e tárgyban meginditott mozgalmat.

Mi mindenekelőtt a kérdést általánosan ismertettük összes szakosztályaink előtt s vázlatosan bemutattuk mindazon régebbi és újabbi intézményeket, a melyek a külföldön e kérdéssel szoros kapcsolatban állanak.

A mostani munkaidény végén igazgatóságunk újabban is tüzetesebben foglalkozván ezzel a kérdéssel, arra a meggyőződésre jutott, hogy a munkanélküliek ügye mulhatlanul a munkaközvetités rendszerének helyes megoldásával kapcsolatos. Kivánatosnak és szükségesnek tartjuk, hogy mindenekelőtt a munkaközvetités ügyét rendezzük a fővárosban és ezzel a kérdéssel azután országosan is.

A munkaközvetitést jelenleg a fővárosban a testületek, munkásegyesületek, magánvállalkozók stb. szokták eszközölni. Ezen, részben

teljesen bevált intézetek működése nézetünk szerint fentartandó és ezekből a természetesen fejlődött közegekből kell kiindulni a munkaközvetités rendszeresitésénél s az ő közreműködésükre kell számitani, ha tervszerű munkaközvetitést kivánunk a fővárosban és az országban meghonositani.

Nézetünk szerint mindezeket az intézeteket egy központi munkaközvetitő intézettel kell szerves és állandó kapcsolatba hozni, hogy ezzel a munkaközvetitést egységesitsük s a vidékkel való kapcsolatba hozatala által egyúttal a felesleges és foglalkozástalan munkaerőket a fővárosból eltereljük.

Ezen terv keresztülvitelénél azonban korántsem gondolunk arra, hogy a fennálló közvetitő intézeteket kényszer útján fűzzük a központi intézethez; hanem abban a véleményben vagyunk, hogy a központi intézet az általa nyujtandó előnyök folytán mintegy önkéntelenül működési körébe vonzandja ezeket az intézeteket és a közvetités előnye, illetőleg az, hogy a központi intézet az elhelyezést nagyobb területen képes eszközölni s hogy a munkakereslet és kinálat összes mezejéről lesz tájékoztatva, természetes módon magához fogja fűzni a most elszigetelten álló közvetitőket.

Még pedig annál is inkább valószinű, hogy erőszak nélkül, mintegy magától fog a különböző fennálló közvetités rendszeres egészbe való összetömörülése bekövetkezni, mert a szemeink előtt lebegő központi intézet, nézetünk szerint, minden díjazás nélkül, ingyen teljesitené működését.

Egy ily központi munkaközvetitő intézet a vele járó nagy felelősségnél fogva nem lehet sem állami, sem fővárosi intézet s legczélszerűbben felelhetne meg hivatásának mint független társadalmi alkotás, az érdekelt testületek és intézetek befolyása és közvetlen ellenőrzése mellett.

Nem tartjuk czélszerűnek, ha a központi intézet tisztán állami természetű lenne, mert a munkáskérdésnél felmerülhető oly sokféle vitás viszonyok az állami döntés és beavatkozás szükségét követelik és igy egy állami központi intézet kebelében felmerülő vitás viszonyok esetleg az ismét döntésre hivatott államban már részrehajló birót találhatnának. De különben is szocziálpolitikai szempontból kivánatos, hogy éppen munkáskérdésekben az állam, illetőleg a kormány közreműködése és mérvadó, legtöbb esetben a kedélyek megnyugtatására szolgáló befolyása azon kivételes esetekre szoritkozzék, melyekben a társadalom többi tényezőinek a mindennapi életben eltompult eszközei már nem hatnak kellőképen.

Nem tartjuk czélszerűnek azt sem, ha egy ily központi intézet tisztán a székesfőváros által hatóságilag rendeztetnék be. Mert nem emlitve az állami intézet tekintetében felhozottakat, melyek legalább részben a főváros hatóságára nézve is állanak, azt hisszük, hogy a központi intézetnek okvetlenül a főváros határain túl az egész országra,

illetőleg más városokra is kell terjeszkednie s igy a főváros hatóságának működési tere az intézet czéljainak nem elegendő.

Az általunk társadalmi úton az érdekelt ipartestületekkel létrehozandó központi intézet csak úgy tartható fönn, ha a Nagyméltóságú minisztérium és a székesfőváros a szükséges föntartási költségeket rendszeresen rendelkezésére bocsájtanák s az intézetet erkölcsileg is támogatnák, illetőleg működésénél ellenőrzőleg is befolynának.

A mennyiben szerencsések lehetnénk erre nézve Nagyméltóságod részéről bátoritó és biztató kijelentést nyerhetni, készséggel kijelentjük hajlandóságunkat arra, hogy a kérdésnek a jelzett irányban való előkészitése és megoldása érdekében a tárgyalásokat az összes érdekelt testületekkel és hatóságokkal megkezdjük s hogy a részletekre, illetőleg a létesitésre és a kivitelre nézve annak idején Nagyméltóságodnak tüzetes előterjesztést tegyünk.

* * *

E kérdést a miniszter úr tudvalevőleg az Országos Ipartanács elé vitte, mely erre vonatkozó megállapodásait a következőkben foglalta össze:

1. Az ipari munkaközvetitő intézet hatásköre terjedjen ki az ipari munka minden neménél alkalmazott egyénekre, tehát a kereskedelmi alkalmazottakra is, kor és nemi különbségre való tekintet nélkül.

2. Az intézmény állami és községi támogatással, valamint a kereskedelmi és iparkamarák és egyéb érdekelt testületek támogatásával, állami felügyelet mellett, de nem mint állami intézmény létesitendő.

3. A központ a budapesti kereskedelmi és iparkamarával kapcsolatban az Országos Iparegyesület és egyéb érdekelt testületek bevonásával, de azoktól függetlenül létesitendő, a vidéki intézetek — a mennyiben külön létesittetnek — pedig a kereskedelmi és iparkamarák, valamint az ipartestületek mellett, de szintén azoktól függetlenül szervezendők, az illető városok, községek és egyéb érdekelt testületek bevonásával.

Mindenekelőtt a központi intézet létesitendő s ennek feladata legyen a vidéki intézetek szervezését a szükséghez képest fokozatosan kezébe venni.

4. Ugy a központi, mint a vidéki intézetek ügyeinek intézése érdekében szükség van mérsékelt számú tagokból álló választmányra, melyben a munkások is helyet foglaljanak és pedig olyformán, hogy a fentartók által a tagok egyharmada a munkaadók, egyharmada munkások, egyharmada pedig mindkét érdekelt féltől független, pártatlan egyénekből választassék. A központi intézet választmányában a székesfőváros és a budapesti kereskedelmi és iparkamara, mint fentartók okvetlenül képviseltessenek.

5. A közvetités egyelőre, mig az intézmény gyökeret ver, ingyenes legyen.

6. Ugy a központi, mint a vidéki intézetek felett a kereskedelemügyi m. kir. miniszter gyakorolja a főfelügyeletet.

7. Kivánatos, hogy a létesitendő központi és a vidéki intézetek az összes már létező egyesületi vagy magán, ipari munkát közvetitő intézetekkel összeköttetésbe lépjenek. A központi és vidéki intézetek közt szerves

kapcsolat létesitendő s a közvetités körül egységes eljárási módozatok állapitandók meg.

A központi ipari munkaközvetitő intézet és a földmívelésügyi minisztériumban lévő mezőgazdasági munkát közvetitő hivatal közt, valamint az ipari és mezőgazdasági munkát közvetitő vidéki intézetek közt szintén összeköttetés létesitendő.

8. Sztrájk és munkakizárás esetére az intézetek a közvetitést folytassák.

A munkaközvetitő-intézet végre az 1900-ik évben létesült. Az intézet választmányában Egyesületünk két taggal (*Thék* Endre, *Neuschlosz* Marczel, később *Czettel* Gyula és *Frommer* Rudolf) van képviselve; a miniszter úr által kinevezettek között van Egyesületünk igazgatója is. A végrehajtó-bizottságba Egyesületünk képviseletében eleinte *Neuschlosz* Marczel, később *Czettel* Gyula és igazgatónk választatott be. Az ipartestületek képviselői is Egyesületünk közvetitése révén választották és választják most is képviselőiket az intézet választmányába.

A munkaközvetitő-intézet 1900. évi márczius 15-én kezdte meg működését. Ezt megelőzőleg körlevélben hivtuk föl a főváros kézműiparosait és gyárosait a hézagpótló uj intézmény pártfogására.

És ez a körlevelünk nem maradt hatástalanul. A felkért gyárosok közül többen siettek válaszolni és válaszukban hazafias kötelességüknek ismerték el a közhasznú intézet támogatását. Általában azt tapasztaljuk, hogy a munkaadók részéről jóakarat nyilvánul az intézet irányában. Ez azonban, sajnos, nem elég arra, hogy megszüntesse azt a roppant aránytalanságot, a mely a munkakereslet és a munkakinálat között mindjárt eleinte mutatkozott s a mely a kezdetnek természetes nehézségeit elszomoritó módon fokozza.

Ezért Egyesületünk, lapunk útján és egyébként is támogatni igyekszik az intézetet, minden eszközt megragadva arra, hogy a munkaadókat az intézet igénybevételére buzditsa. Az intézet működésének előmozditása érdekében tett ez intézkedéseinkért a kereskedelmi miniszter úr a következő leiratban fejezte ki elismerését:

Megelégedéssel értesültem az Egyesületnek 1900. évi márczius hó 13-án 1.384. szám alatt hozzám intézett felterjesztéséből a budapesti munkaközvetitő-intézet támogatása érdekében kifejtett széleskörű, buzgó tevékenységéről. A midőn az Egyesületnek törekvését és készségét köszönettel tudomásul veszem, ismételten felkérem az Egyesületet, hogy a Budapesti munkaközvető-intézetet közhasznú működésében továbbra is támogatni és az intézet szolgálatainak igénybevételére az Egyesület tagjait lapjának hasábjain gyakrabban buzditani sziveskedjék.

*

Tiz év multán már szóba került a munkaközvetitő reformja. A kereskedelemügyi miniszter úr fölhivása alapján tárgyalván e kérdést érdekelt szakosztályainkkal, ez ügyre nézve 1911. nyarán

a következő felterjesztést intéztük a kereskedelemügyi miniszter úrhoz:

A legutóbbi néhány év alatt a munkások és munkaadók között folytatott küzdelmes harczokban a munkaközvetités mindkét részről egyik legfontosabb harczi eszközül fejlődött és kétségtelenül bebizonyosodott az, hogy egyes igen fontos iparágakban, mint például az épitőiparban, a vas- és gépiparban a béke azáltal lett szilárdabb alapokra fektetve, hogy a munkaközvetitést a munkaadó egyesületek és testületek vették kezükbe.

A mikor tehát ilyen viszonyok között a munkaközvetitő-intézet jövőjéről van szó, természetes, hogy a nem szervezett munkaadók az intézet alapos reformját sürgetik; ugyanez a helyzet a munkásoknál is, a kik szintén a saját érdekeik fokozottabb kielégitése szempontjából követelik a munkaközvetitő reformját.

A két homlokegyenest szemben álló érdek tehát egyaránt elégedetlen a munkaközvetitő-intézet jelenlegi szervezetének és működésének eredményeivel.

A munkaközvetitő-intézetnek azonban a két véglet között is meg kell állania helyét, mert pártatlanul kell a közvetitést teljesitenie minden iparágban, a melynek külön közvetitője nincs.

A munkaközvetitő-intézet eddigi eredményeit a következő adatok világitják meg:

A munkaközvetitő-intézet munkás-elhelyezési statisztikája fennállása óta a következő:

1902-ben . .	34.432	1905-ben . .	39.767	1908-ban . .	32.100
1903-ban . .	38.506	1906-ban . .	44.247	1909-ben . .	38.077
1904-ben . .	39.638	1907-ben . .	34.619	1910-ben . .	45.954

Ez bizonyos években hanyatlást jelentene, de az elhelyezések arányszámai nem mutatnak aggodalomra netalán okot szolgáltatható hanyatlást. Igy például az eddigi években a munkára jelentkezők közül elhelyezést nyert:

1902-ben . .	39·6%	1905-ben . .	48·2%	1908-ban . .	49·4%
1903-ban . .	46·1%	1906-ban . .	51·8%	1909-ben . .	57·0%
1904-ben . .	47·8%	1907-ben . .	50·7%	1910-ben . .	63·9%

Még kedvezőbb az arány, ha a munkaadók igényeinek kielégitését nézzük.

A munkásért jelentkező munkaadók közül munkást kapott:

1902-ben . .	72·7%	1905-ben . .	77·1%	1908-ban . .	72·7%
1903-ban . .	72·1%	1906-ban . .	73·5%	1909-ben . .	79·9%
1904-ben . .	73·9%	1907-ben . .	67·2%	1910-ben . .	75·9%

Ez adatokból kétségtelenül kiderül, hogy — habár az utolsó 4—5 év alatt igen jelentékeny iparágak, mint például az összes épitőipari, vas-, gép- és fémipari munkaadóegyesületek külön munkaközvetitőt tartanak fönn, habár a szakszervezetek is majdnem valamennyien külön közvetitővel rendelkeznek, — a szóbanlevő munka-

közvető-intézet csorbitatlanul — sőt az előző évekhez képest fokozottabb mértékben — felelt meg hivatásának.

Följegyezzük e mellett az egyes munkaadóegyesületek és testületek közvetitőjére vonatkozó adatokat.

A Budapesti épitőmesterek munkaközvetitőjének eredményei: 1907-ben 23.421, 1908-ban 17.980, 1909-ben 45.614, 1910-ben 57.200.

A Magyar vasművek és gépgyárak országos egyesülete munkaközvetitőjének eredményei: 1909-ben 18.657, 1910-ben 26.502.

Közvetitőt tartanak még fönn a szobafestők-mázolók, továbbá a bádogos-szerelők, végre a kávésok.

A kávésok eredményei a következők: 1909-ben 17.600, 1910-ben 20.317.

Ez a közvetités a munkaadók összes igényeit kielégitette.

A szakszervezeteknek 37 iparágra kiterjedő munkaközvetitőjének eredményeiről a következő adatokat kaptuk:

Év	A jelentkezők száma	Közvetitettek száma	Százaléka a jelentkezőknek
1904-ben	16.938	11.026	65·09
1905-ben	18.927	11.213	61·15
1906-ban	24.952	17.633	70·67
1907-ben	41.464	32.767	79·02
1908-ban . . .	41.158	29.959	72·79
1909-ben	31.625	22.298	70·50
1910-ben	33.076	26.280	79·45

A föntebbi adatokat összefoglalva, a következőket konstatálhatjuk:

1910-ben elhelyezett Budapesten (és kis részben vidékre) munkást: a munkaközvetitő 45.954-et, az épitőiparosok 57.200-at, a vasművek és gépgyárak 26.502-őt, a kávésok 20.317-et, a szakszervezetek 26.280-at, összesen: 176.253 munkást.

Ebből az igen tekintélyes számból több mint egy negyedrész esik a munkaközvetitő-intézetre, a miből kétségkivül kiderül, hogy ez ipari és kereskedelmi életünkben egyelőre éppen nem fölösleges.

És ha mégis úgy a munkások, mint a munkaadók reformokat hangoztatnak, úgy a szervezésben, mint a beosztásban és vezetésben, nézetünk szerint szükséges volna az érdekeltségnek alkalmat adni arra, hogy idevonatkozó javaslatait irásban vagy szóval előadhassa.

Az ánkétszerű eljárás azért volna helyesebb, mert ez úton kontradiktórius eljárással esetleg bizonyos kételyeket rövid úton el lehetne oszlatni és oly közös előterjesztésben megállapodni, mely esetleg mindkét fél érdekeit kielégithetné. Ha pedig ez nem lehetséges, a Nagyméltóságod bölcs tapintata bizonyára mérlegelni fogja a fölhozandó javaslatok értékét s megtalálhatja a megoldásnak azt a mód-

ját, mely az ipari és kereskedelmi közérdeket leginkább van hivatva kielégiteni

Szükségesnek tartjuk azonban a magunk részéről már most a következőket hangsúlyozni:

Minden a munkaadói részről szervezett ipar önálló munkaközvetitését helyesnek és fejlesztendőnek tartjuk, általános elvünk lévén az, hogy az állam csak ott avatkozzék be az ipar ügyeibe, a hol az ipar önmaga valamely közérdekű szempontot kielégiteni nem képes. A közvetités amaz iparágaknál, melyeknél eddig létesült (igy például a budapesti gépgyárak munkaközvetitője), minden tekintetben megfelelőnek bizonyult. Tehát az állam közbelépésére itt nincs se ok, se szükség. Ugyanez áll a munkások speczialis érdekeire és közvetitőire is.

És ha idővel a mai kor sajnálatos irányzata következtében a munkaközvetités a községi feladatkörbe utaltatnék (mert kétségtelen, hogy csak a község függetlensége és pártatlansága tudná idővel azokat az ellentéteket elsímitani, melyek ily intézet vezetésére nézve a munkások és munkaadók között ma még elkerülhetlenek), még akkor sem szabad az ily központi munkaközvetitőknek monopoliumot biztositani, mert a munkaadónak érintetlenül kell hagyni azt a jogát, hogy a munkásait onnan vehesse, a hol azt önmagára nézve legczélszerűbbnek fogja találni, viszont a munkásnak is épségben kell hagyni azt a jogát, hogy ott kinálja a munkáját, a hol ez rá nézve a legkellemesebb.

A községi közvetitő tehát nézetünk szerint a ma fennálló és még ezután tétesitendő érdekeltségi munkaközvetitők mellett első sorban a szervezetlenek részére volna fentartandó.

A munkaközvetitő házának berendezése.

A munkaközvetitő intézet végrehajtó bizottsága Egyesületünk igazgatóját azzal bizta meg, hogy a külföldi munkaközvetitő hivatalok berendezését külföldi tanulmányutjában tanulmányozza és tegyen javaslatot a Budapesten e czélra emelendő új ház berendezésére nézve. Egyesületünk igazgatója tüzetesen ismertette a zürichi, berni, baseli, winterthuri, kölni, berlini és bécsi intézeteket és konkrét javaslatait a következőkben foglalta össze:

Mindenekelőtt feltétlenül szükséges a nagy arányokban fejlődő közvetitő számára egy külön állandó épületet létesiteni valamely munkásnegyed középpontján, lehetőleg az V. és VI. kerületek külső telkein. Leghelyesebb volna, ha a kereskedelmi miniszter úr lépéseket tenne a fővárosnál, hogy ez millennáris alapitványának 2—3 évi kamatait engedje át erre a czélra, a mi az épület nagyarányú létesitéséhez és berendezéséhez elegendő volna. A föntartás pedig a mostani alapon történhetnék az állam, a hatóság és a kamara arányos hozzájárulása révén.

Az épület úgy volna létesitendő, hogy annak földszintje lehetőleg a

mostani csoportok elhelyezésére alkalmas legyen s általában hogy a közvetités lehetőleg teljesen a földszinten konczentráltassék.

Az emeleten az irodákat, kisebb és nagyobb tanácskozótermeket s elkülönitve, külön bejáróval összekötve, a női munkások közvetitését kellene elhelyezni.

Egy nagyobbszabású fedett udvart kantin czéljaira kellene berendezni, mely egyúttal pótolhatná a melegedő szobát, mert csikorgó téli időben a munkásokat még sem lehet isten szabad ege alatt hagyni. Az épület mögött kertet kellene létesiteni, vagy lehetőleg egy már létező fás kerthelyiséget erre a czélra akvirálni, nehogy a munkások nyáron a ház előtti utczákat lepjék el s a rendes közlekedést megakaszszák. A kertet természetesen nyáron a kantin czéljaira is igénybe lehetne venni.

A munkásközvetitő házában létesiteni kellene továbbá népkönyvtárat és olvasóhelyiséget, helyet kellene szoritani a házban egy oly lakásközvetitő irodának, mely főleg a munkások számára alkalmas lakások közvetitésével foglalkozik, továbbá egy kis irodát a jogvédőegyesület expozituraja számára, mely a munkásoknak felvilágositást és jogi tanácsot adna minden közérdekű, de esetleg magánügyben is.

Sőt tekintettel a nálunk félelmetesen elharapódzó munkanélküliségre, attól sem zárkóznám el, hogy a kölni mintára kisérletet tegyek egy munkanélküliség esetére biztositó pénztár létesitésére, mert meg vagyok róla győződve, hogy ily intézményt készséggel támogatna a főváros és azok a közintézetek, melyek ily hézagpótló üdvös intézményre készséggel áldoznának minden esztendőben. És végre ennek csak úgy van jelentősége, ha azt a munkások hozzájárulásával és az ő áldozataikkal is tudjuk megcsinálni.

Igen nagy súlyt helyeznék végül arra is, hogy a tervbe vett és kis arányokban már meglevő szocziális múzeum is ebben az épületben helyeztessék el. A munkások túlnyomó része szivesen tanulmányozza e múzeum anyagát, melyet oda kell vinni a munkások eleibe s a munkások számára is hozzáférhetővé van téve ez intézet ott az ő közvetlen közelükben.

Mindezekről részletes tervet adni ez idő szerint talán fölösleges. Itt csak általános elvek és bizonyos eszmék megpenditéséről van szó, melyeket elsősorben tisztázni és akczeptálni kell s csak az elvi elfogadás után lehet a részletek megállapitásáról szó.

Én igen melegen óhajtom a munkaközvetitő intézetnek fejlődését, prosperitását és óhajtom azt is, hogy azzal a munkások is mindinkább meg legyenek elégedve.

A közvetitő-intézeteket illetőleg a bizottság e javaslat alapján egyelőre csak azt határozta el, hogy a várostól telket kér egy új épület czéljaira; az épitésre, berendezésre vonatkozó javaslatokat azonban csak akkor fogja tüzetesebben tárgyalni, ha a telek meglesz és a kereskedelmi miniszter az épitkezési költségekre vonatkozó elvi határozatát már meghozta.

A munkanélküliség orvoslása.

A székesfőváros tanácsa véleményt kért Egyesületünktől a munkanélküliség kérdésének rendezése dolgában. A kérdés előkészitésére Egyesületünk igazgatója vállalkozott, a ki mindenekelőtt egy e czélra

tartott előadásban a munkanélküliek érdekében a külföldön eddig tett intézkedések és kisérletek vázlatos ismertetésével foglalkozott.

Mindenekelőtt szólt a munkanélküliség okairól, ismertette a munkanélküliség ellen való biztositás lényegét s az egyes, már meglévő intézményeket, a melyek ezt a czélt szolgálják.

Az első ilyen pénztár Bernben keletkezett 1892-ben, de azóta nem nagy eredményt mutatott fel. Valamivel sikeresebben működik a st.-galleni kötelező biztositó-intézet, noha itt is bebizonyul, hogy a tanult, jóravaló munkások nem igen lelkesednek az eszméért. A munkáspártok foglalkoznak is a kérdésnek helyesebb alapon való rendezésével. Ismertette azután a felolvasó a bázeli törvényjavaslatot, a mely kimondja a kötelező munkásbiztositást a 14 évesnél idősebb gyáripari munkásokra. Szólt a német munkaközvetitő intézetekről, a melyeket a kölni iparegyesület és a többi szaktestület akcziója hozott létre s a melyek olyan kitünően működnek, hogy 1896-ban már a munkát keresők 95%-a nyert elhelyezést. Ennek az együttes akcziónak az eredménye a munkanélküliek kölni biztositó intézete is, a melynek a szervezetét szintén vázolta az előadó s a melyhez teljesen hasonlót terveznek most Hamburgban. Szólt a zürichi intézetről, a mely a legújabb ebben a nemben, a bolognai takarékpénztárnak, a düsseldorfi nagyobb iptartelepeknek hasonló czélú intézményeiről, egyes ipartelepek munkanélküliség ellen biztositó magánpénztárairól s a stuttgarti »Kölcsönösségen alapuló központi intézet«-ről, a mely a legszélesebb alapon, biztositó-intézeti rendszer szerint, az egész országra kiterjedőleg van szervezve. Ismertette a németországi törekvéseket, a melyek a munkanélküliek támogatására irányulnak s arra konkludált, hogy a kisérleteknek nincs határozottan reális formája s a meglévő intézetek közt egy sincs, a melyet megbizható és utánozható mintának lehetne elfogadni.

Fejtegette azokat az okokat, a melyek a munkanélküliség ellen való biztositás ügyének előrehaladását gátolják; érintette dr. Schanz würzburgi tanár javaslatát, a melynek lényege az, hogy a kötelező biztositás helyére a kötelező takarékosság elvét teszi, a mely azonban szintén nem olyan, hogy a kérdés megoldásához lényegesen hozzájárulna. Szólt a németországi keresztény utasfogadókról és leányfogadókról, ellátóállomásokról (Naturalverpflegsstationen), a javitóházakról, a Németországban, Angliában, Oroszországban és Svájczban létesitett munkásgyarmatokról — a nevezetesebbeket egyenkint ismertetve, — a párisi munkásszállodákról, továbbá azokról az intézményekről, melyek a munka nélkül maradtaknak egyenes segélyezésével foglalkoznak — igy az inségmunka nyujtásáról — és végre rátért a társadalmi baj ellen való küzdelemnek legrégibb és legtermészetesebbnek látszó módjára, a munkaközvetitésre. Ismertette a franczia, német és svájczi munkaközvetitő intézeteket és azokat a törekvéseket, a melyek ennek a kérdésnek kielégitő megoldására különböző irányokban megindultak.

Végül előadó, rámutatva az előadásában felölelt gazdag anyagra, utalt arra, hogy jól meg kell fontolnunk a kérdést, mielőtt annak bármely részletét itthon gyakorlatilag rendezni akarjuk. Az kétségtelen — úgymond — hogy puszta utánzatokkal nálunk a kérdést megoldani nem fogjuk. A mi speciális viszonyainkhoz és a székesfőváros sajátságaihoz alkalmazott intézkedéseket kell tennünk, a

melyekre nézve ma még csak kettőt látunk tisztán és pedig azt, hogy először a munkaközvetitést nálunk is szervezni kell és pedig lehetőleg országosan; másodszor, hogy a munka nélkül szűkölködő erőket, főleg télen át, értékesiteni kell akár községi munkáknál, akár más, alkalmas módon.

Előadó az idevágó nagyobb tanulmánya végén a megoldásra vonatkozó módozatokat a következőkben foglalta össze:

A munkanélküliség ellen való biztositás eszméjének megvalósitását, keresztülvitelét is immár konkrét feladataink közé kell sorozni. Mert módot kell adni a munkásnak nálunk is arra, hogy ő maga előrelátólag gondoskodjék saját jövőjéről, saját befizetése révén, hogy az az összeg, a mit önhibáján kivül bekövetkezhető munkanélküliség esetére kap, ne legyen alamizsna, hanem előre biztositott, tehát jól kiérdemelt bármi szerény járulék.

Az elv ellen nem is igen van kifogása senkinek sem, csak az a kérdés, *miként lehetne azt közmegelégedésre keresztülvinni és megvalósitani?*

Erre nézve több mód kinálkozik, melyekkel e helyen a lehetőség szerint kellő részletességgel kivánok foglalkozni.

Állami munkásbiztositó hivatal. 1. A legideálisabb megoldás volna az állami munkásbiztositó hivatal létesitése, melylyel az összes munkásbiztositási kérdéseket rendes egészükben lehetne megoldani. Ehhez a központi biztositó hivatalhoz tartoznék a betegsegélyezés, a balesetbiztositás, nyugdíj és rokkantság esetére való biztositás, végre a munkanélküliség ellen való biztositás, vagyis mindazok a kérdések, melyek a munkás életének, egészségének, biztonságának és jövőjének érdekeit érintik s a melyeket leghelyesebb egyesiteni és összefűzni, még pedig a munkás, a munkaadó, a társadalom és az állam érdekében is. Mindezeket a kérdéseket és kapcsolatosan esetleg a munkaközvetités vidéki rendezését is, egy munkásbiztositási hivatalban kumulálván, egyszerűvé tesszük a munkás anyagi kötelezettségeinek a lerovását, mert maga a munkás okvetlenül megköveteli, hogy, miként már többször emlitve volt, ne alamizsnát adjanak neki, hanem méltányos és általa elviselhető arány szerint szabják meg az ő hozzájárulását. Ugyanez áll a munkaadóra nézve. Sem a kézműves, sem a nagyiparos nincs abban a helyzetben, hogy nagyobb terheket elbirjon. De ezeknek a terheknek méltányos perczentuális arányait szivesen magára vállalja, mert tartozik vele a munkásainak és ipara jövőjének is. A többi az állam feladata volna. Ha az ötféle biztositás egy központi csatornában folyik össze, mindenekelőtt meg lesz takaritva a négyszeres kezelési költség, óriási könnyebbség lesz a be- és kifizetésben s az ügymenet, a kezelés egyszerűsitése is nagy előnyére válik az érdekelteknek.

A dolognak ezer apró részlete eltörpül a mellett az első és legnagyobb kérdés mellett, hogy az állam honnan vegye az e terv megvalósitásához megkivántató nagy költségeket. Tagadhatatlan, hogy egy ilyen intézménynek a dotálása jelentékeny áldozatot követel az államtól. De a szocziális béke, a közgazdasági viszonyok konszolidálása nem éri-e meg a rendkivüli áldozatokat és a békésen fejlődő gazdasági élet nem hozza-e meg az államnak a réven azt, a mit a vámon fizet? Tisztán a betegsegélyző-pénztárak összbevétele az 1900-ik esztendőben nagyon megközelitette a tiz millió koronát. Az ötféle biztositásra tehát jelentékeny summa bevétel volna maguktól a biztositottaktól és ezek munkaadóitól; az államnak pedig aligha lesz gyü-

mölesözőbb, érdemesebb befektetése, mint a munkásosztály biztositó pénztárának a szükség szerint való dotálása. Az az ország, mely rengeteg milliókat költött kulturális czélokra, monumentális középitkezésekre, megbir néhány milliót a munkások sorsának javitása, jövőjének biztositása érdekében. Azért nem foglalkozom a kérdésnek még legfontosabb részleteivel sem. Mellőzöm annak a fontos kérdésnek a bolygatását: lehetne-e magánbiztositó intézeteket e czélra egyesiteni az állam hatósági ellenőrzése és az állam rendszeres anyagi dotácziója mellett; nem tartom egyelőre főbenjáró kérdésnek azt, hogy kiterjesszük-e a biztositás minden emlitett nemét valamennyi ipari és esetleg valamennyi mezőgazdasági munkásra is? Ez mind másodrendű dolog.

Az első és legfontosabb az az elvi megállapodás, hogy az illetékes faktorok a javasolt módozatot a kérdés legideálisabb megoldásának ismerjék és fogadják el. Ha ezt komolyan akarjuk s ha az államot ily irányban tudjuk angazsirozni, akkor a többi részletekkel is csakhamar és könnyű szerrel fogunk tisztába jönni.

Mindezeket előrebocsátva, elismerem magam is, hogy ez a kérdés ma még az utópisztikus ideálok szférájában mozog. S ha hiba volna, ha nem ezzel kezdeném a kérdés megoldásának fejtegetését, hiba volna az is, ha azt kizárólag erre épiteném föl.

Ezért megtevén kötelességemet az eszmének első helyen való lobogtatásával, megyek tovább és keresem a többi kinálkozó módozatokat.

Kapcsolat a betegseyélyző-pénztárakkal. 2. Ha a fönnebbi gondolat fonalán az a kérdés merülne föl: melyik létező intézményünkhöz lehetne támasztani a munkanélküliek biztositásának ügyét, első sorban figyelembe jöhetne a kérdésnek a létező betegsegélyző pénztárakkal való összekapcsolása, mert a mai törvény szerint is minden munkás köteles valamely segélypénztárhoz tartozni. A betegsegélyző pénztárak 1899. évi eredményeiről megjelent hivatalos kimutatás szerint 1899-ben 600.000 munkás tartozott a pénztárakhoz, melyeknek évi bevételei 9,873.000 K-t, kiadásai 8,378.000 K-t tettek kerek számban.

A munkások heti hozzájárulása, a főváros mértékét véve alapul, hozzávetőleges számitás szerint átlag 36 fillért tett s minden ily 36 fillér után az illető munkaadó 12 fillért fizetett. Ha már most feltesszük, hogy minden munkás hetenkint még 10 fillért fizet e munkanélküliség esetére való biztositási járulék czímén és minden illetékes munkaadó ezt a maga részéről öt fillérrel megtoldja, 600.000 munkás után évenkint 4,680.000 korona állana rendelkezésre. Az új törvény szerint egy biztositási központ létesülne. Ez volna hivatva a biztositás czímén befolyt összeget külön központilag kezelni.

A főváros és a vidék nagyobb ipari empóriumai évenkint bizonyos összeggel dotálhatnák e pénztárt, oly kikötéssel természetesen, hogy az általuk engedélyezett összeg kizárólag az ő székhelyükön lévő munkanélküliek javára forditandó. Szükség esetén maga az állam is hozzájárulhatna az alap dotálásához bizonyos megállapitandó kulcs szerint, vagy esetről-esetre, a mutatkozó szükséghez képest. Rá kellene birni továbbá a nyilvános számadásra kötelezett vállalatokat, hogy évi tiszta jövedelmük 1—2%-át e pénztár tartalékalapja javára szolgáltassák be, a mi évenkint szintén nem megvetendő summát tenne ki.

Hogy akut munkanélküliség esetén a központ miként utalná át a szük-

séges összegeket az illető vidéki városnak vagy hogy a fővárosi fióknak miként kellene a kiutalt összeget a hatósági és esetleg az ipartestületi és a szakszervezeti közegek részvétele mellett kiosztani, ezek részletkérdések, melyek a kérdés nagy elvi fontossága mellett is alárendeltek.

A dolog elvi fontosságú része az, hogy maguk a munkások fillérei képezzék biztositási alapját a munkanélküliek segélyezésének és heti öt krajczár egy-egy munkás után bizonyára nem oly járulék, mely ezen a czímen súlyos adó gyanánt esne latba.

Az egyetlen szembeszökő hibája e javaslatnak az, hogy az egész vidék áldozatkészségét is igénybe venné oly czélra, mely leginkább és legtöbb esetben a fővárosi és más vidéki nagy városok munkásai javára szolgál. Ezzel szemben azonban áll az, hogy mindenekelőtt a legtávolabb vidéken is beállhat bizonyos munkanélküliség, továbbá, hogy a vidéki munkások könnyen válhatnak városi, vagy fővárosi munkásokká és vice-versa ; továbbá hogy az összes munkások hozzájárulásában van bizonyos kölcsönösség és egyetemlegesség, mely oly felemelő, hogy megérdemli a csekély áldozatot.

Végre pedig lehet ezt az áldozatot csökkenteni is, mert nem méltányos, hogy például Makón vagy Veszprémben annyi járulékot fizessen a munkás e czélra, mint Szegeden és a szegedi annyit, mint a budapesti. Lehet kategorizálni s ha esetleg az a kifogás is fölmerülne, hogy a munkaadó hozzájárulási aránya újabb teher, itt is lehet osztályozni. De az elvet fönn kell tartani, hogy a munkaadók is hozzájáruljanak bármily csekélységgel munkásaiknak a munkátlanság esetére való biztositásához.

Hogy a munkanélküliség esetére a segélyezés milyen arányban történjék s miként lehetne idővel a biztositást matematikai alapra helyezni, ezek oly további részletkérdések, a melyek a gyakorlati tapasztalatokból önként fognak folyni. Ezekhez képest e részletkérdések megállapitása az érdekeltek bevonásával tartandó szaktanácskozásokon lesznek idővel megállapithatók.

Kapcsolat a balesetbiztositással. 3. Harmadsorban figyelembe jöhet az a kérdés is : nem volna-e lehetséges a munkanélküliek biztositását a most készülő balesetbiztositással kapcsolatba hozni ? Ez a kérdés is tetszetősnek látszik, mert azoknak a munkásoknak a zöme, a kikre nézve a munkanélküliség rendszerint be szokott állani, legtöbbnyire a balesetbiztositási kategóriába is tartoznak. Ez esetben tehát elesnék a betegsegélyezésre kötelezetteknek az a nagy része, melyre nézve a munkanélküliség ritkán állhat be és együtt volna (a balesetbiztositásnál) az a zöm, mely leginkább van a munkanélküliség ellen való biztositásra utalva.

De bármennyire kinálkozzék nálunk ez az eszme, addig, mig a balesetbiztositási törvényjavaslat nem emelkedett törvényerőre, e kérdést csak elméletileg lehet pertraktálni ; de számba vesszük e helyen még ezt az eshetőséget is. Hátha lehetséges lesz a gyakorlati élet közel jövőben való fejleményeihez képest annak további következményeit is lefejteni.

Megoldás a szakszervezetek útján. 4. Mint a külföldön, nálunk is szó lehet arról, hogy nem kellene-e ennek a kérdésnek a megoldását a munkások szakszervezetei körébe utalni ? A szakszervezetek azért látszanak erre első pillanatra alkalmasnak, mert egyes iparágak szerint vannak szervezve, tehát igen jól ismerik a körükbe tartozó munkásokat. Visszaélés a szakszervezetek szigorú ellenőrzése mellett ritkábban fordulna elő.

A norvég rendszer szerint, mely ugyan eddig csak elméletileg, illetőleg papiroson van meg, az államnak kellene támogatnia anyagi hozzájárulással és bizonyos elvi kikötések mellett e szakszervezeteket.

Első pillanatra e tervnek két nagy hátránya szökik szembe. Az első, a kisebb az, hogy tartani lehet attól, hogy a szakszervezetek ezen a réven elhatalmasodnak és ebből folyólag esetleg terrorisztikus magatartást tanusithatnánk a munkaadókkal szemben.

A nagyobb baj azonban az, hogy a szakszervezetnek nem tagja minden szakbeli munkás, szervezetük nem terjed ki az egész vidékre s végre talán nehézkes volna a biztositási apparátusnak általuk való kezelése és megfelelő ellenőrzése. (A félmillió magyar munkás közül alig 30.000 tagja a szakszervezeteknek.) Szóval a czélt e réven nem lehetne teljesen megközeliteni, annál kevésbé, mert hiszen még a szervezett munkások is nálunk két táborra vannak szakadva és ennek a két tábornak a vezetői és intézői nem túlságos kollegialitással és elvtársi szeretettel állnak egymással szemben.

Ámde azért, ha kézenfekvő kedvezőbb megoldás keresztülvitele nem kinálkoznék, távolról sem elleneztem azt, hogy szükség esetén tegyünk kisérletet azzal, hogy a munkanélküliek segélyezésének ügyét a szakszervezetek igénybevételével oldjuk meg.

Kitünő példa erre a gandi kezdeményezés, a melynek mindenesetre megvan az a rendkivüli előnye, hogy ott a munkások túlnyomó része szervezve van, tehát kész testületekkel lehet a dolgot nyélbe ütni. Itt csak az a munkás kap segélyt, a ki magát a saját szakegyesületében munkanélküliség esetére biztositotta. Az ilyen segélyek kiegészitésére szolgál a város által megszavazandó alap, melyet egyesek és intézetek adományaiból, e czélra rendezendő ünnepélyek jövedelméből lehet megfelelően kiegésziteni. Ennek az alapnak a dotácziója nem egyeseknek jut, hanem a munkásszakszervezeteknek, a melyek ez alapnak nekik jutó részét az ő általuk nyujtandó segélyezések kibővitésére használják fel. A városi alap kezelő-bizottsága részben munkások, részben városi megbizottakból áll, a kik minden egyes folyamodó munkásszakegylet viszonyait és a segélyezésre vonatkozó javaslatait alaposan megvizsgálják s csak kellőleg megokolt előterjesztés alapján szavazzák meg és utalványozzák ki a szükséges pótló-segélyt. Ha Gandban 63 munkásegylet kerekszámban 13.000 taggal csatlakozott az alaphoz, kilátás lehet nálunk is a kellő organizáczióra. A gandi rendszer főelőnye abban áll, hogy mig Kölnben, Bolognában, Lüttichben és másutt a város segitsége a kiszabott segélyek 70—80%-át tette, addig az Gandban nem haladta túl a 24%-ot s végösszegében az évi 20.000 frankot, a mi oly summa, a melyet ily fontos czélra minden nagy város bátran és könnyen áldozhat.

Természetes, hogy ha ezt az elvet fogadnók el kisérletképen, részletes tervezetet kell kidolgozni:

először is a szakszervezetek viszonyáról a biztositási alaphoz;

másodszor arról: miként kellene és lehetne a segitséget a szakszervezeteken kivül állókra is kiterjeszteni;

harmadszor miként kellene a városi alap segitségének fölhasználási módját ellenőrizni s általában miként kell a megfelelő kimutatások ügyét szervezni és evidencziában tartani. Erre nézve némi támpontot találunk a szakszervezetek eddigi ily irányú munkásságában is, melynek adatai szerint

a magyar szervezett szakmák központja 1900-ban már 18.988 koronát forditott munkanélküli elvtársak támogatására.

Biztositó pénztárak. 5. A jelenlegi viszonyok között, a mikor a hatóság, az állam és a társadalom egyaránt félve és bizonyos kétséggel néznek e kérdésnek elébe, én, őszintén szólva, leghelyesebbnek tartanám, ha azzal a kisérlettel kezdenénk a kérdéshez közelebb férkőzni, mely Kölnben oly szépen bevált s melynek a budapesti munkaközvetitő intézettel való kapcsolatbahozatalát már fönnebb proponáltam.

Létesitsünk a budapesti munkaközvetitő intézettel kapcsolatban egy munkanélküliség ellen biztositó intézetet, lehetőleg még ez év folyamán, úgy, hogy az a legközelebbi téli időszakban már megkezdhesse működését.

Az intézet számára meg kell először nyernünk a munkásokat, mint aktiv tagokat, azután az ipari vállalatok tulajdonosait, mint pártoló tagokat. Az állam és hatóság erkölcsi és anyagi támogatása nem fog elmaradhatni, hisz maga a munkaközvetitő intézet, melylyel a kisérlet kapcsolatba hozandó, szintén állami és hatósági védnökség alatt áll.

A közintézeteket és a nyilvános számadásra kötelezett vállalatokat is föl kell kérni, hogy e hézagpótló intézmény dotálásához hozzájáruljanak.

A szervezetre nézve készen áll a fönnebb közölt kölni minta, melynek viszonyainkhoz való alkalmazása igazán könnyű munka lesz.

Ezzel még nem tartanám befejezettnek a dolgot, mert mihelyt a vidéken szervezve lesznek a munkaközvetitő-fiókok, szükséges volna minden oly városban, a hol a gyáripar nagyobb arányokat ölt, minők például Temesvár, Pozsony, Arad, Szeged, Győr, Nagyvárad stb. hasonló, önálló biztositó intézeteket létesiteni s ezeket az illetékes kereskedelmi és iparkamara égisze alatt a helyi hatóság és társadalom sokszor bevált lokálpatriotizmusának lelkes támogatásába ajánlani.

A vidéknek ilyen intézetekkel való behálózása esetén el fogjuk kerülni a munkaerőknek a fővárosba való torlódását, de a vidéki góczpontok se fognak attól tarthatni, hogy kerületük foglalkozás nélküli egyénei náluk fognak csoportosulni. Hiszen meg van mindenütt a remédium abban a szakaszban, mely kiköti, hogy tag csak az lehet, tehát segélyben csak az részesithető, a ki legalább hat hónap óta az illető város székhelyén lakik.

A vidéknek ily intézetekkel való fölszerelése talán a rendes kerékvágásba tereli majd nálunk is a kérdést, mely igy el fogja veszíteni ijesztő arányait és kellemetlen hatásait.

Természetes, hogy az ily pénztárak mellett azonban mindenütt némi gondoskodásnak lesz helye az olyanokkal szemben, a kik nem tagjai a pénztárnak, tehát a kik már jórészt saját hibájukból vannak a nyomornak kitéve. Ezekkel szemben már csak az alamizsnaszerű segitségnek lehet helye, mely ezért csupán másodsorban tartozik e fejezet körébe.

Lehet, hogy a munkanélküliség ellen való biztositás terén nálunk ilyen irányban teendő kisérletszerű intézkedések szanálni fogják a helyzetet, mely azután nyomról-nyomra magától gyógyul meg.

De az is lehet, hogy e kisérletek csak részben, vagy éppen nem sikerülnek. Akkor sem érhet minket e kezdésért semmiféle szemrehányás. Megtettük, a mi módunkban állott s ha fáradozásaink ez úton nem vezettek eredményre, ott van még a kérdés megoldásának számos más módozata, például a kötelező biztositás, a kérdésnek a balesetbiztositással vagy

betegsegélyezéssel való összekapcsolása, vagyis a ki és a mi nem érett az önkéntes megoldásra, azokra nézve lehet, sőt kell a kötelezést, a kényszert elrendelni. Hogy az jobb lesz az érdekeltre nézve, az valószinű, mert ez ügy rendezése ezen a réven bizton remélhető. És a kötelező biztositás keresztülvitelére nézve addig bizonyára lesznek megfelelő külföldi minták is, de ezek nélkül is meg lehet valósitani az eszmét a fönnebbiek során.

*

A kérdés további fejlődésének folyamán szóba került, hogy Budapesten a millennáris alapitvány kamatait kellene a munkanélküliség biztositását czélzó intézmény állandó szubvenczionálására felhasználni.

1910-ben megalakult a munkanélküliség rendezését czélzó nemzetközi szövetség, melynek Párisban tartott alakuló gyülésén Egyesületünket dr. *Návay* Aladár képviselte.

E szövetség magyarországi fiókjának megalakitásában mi is résztvettünk, az egyesületbe tagul beléptünk.

Ez időtől fogva az ügynek megvan a maga hivatalos szervezete. Mi azonban továbbra is evidencziában tartjuk a kérdést nemcsak a fontos szocziális érdekek, hanem az ipar és az iparosság közérdekei szempontjából is.

Munkanélküliség és jogvédelem

Kelemen Manó István, az Egyesületünk kebelében fennálló ipari jogvédelmi osztály ügyvezető alelnöke, e tárgyban nálunk felolvasást tartott. Előadásának fonalát a következőkben ismertetjük:

Előadó a munkanélküliség kérdése iránt érdeklődők figyelmét oly irányba akarja terelni, a melyben eddig, szerinte, még nem történtek kutatások a munkanélküliség megszüntetése, illetőleg csökkentése iránt.

Előadó szerint, a midőn mindig egész általánosságban a munkanélküliségről szólunk, speciálisan csak az ipari munka nélkül való szűkölködést értjük, melynek közvetlen okozója az ipari tevékenység megbénulása, úgy, hogy ha a munkanélküliséget meg akarjuk szüntetni vagy legalább is csökkenteni, az ipari tevékenységet kell fokoznunk.

Előadó szerint téves az a felfogás, mely a munkanélküliség bajainak minden orvoslását az ipari tevékenységnek és igy az ipari termékek forgalmának mennyisége fokozásában akarja megtalálni; mert bármily nagy is ezen szükséglet, a technika mai előrehaladottságánál és folytonos haladásánál mihamarabb be kell következnie a szükséglet és a termelés közötti egyensúlynak, a mikor is a népesség iparos osztályának növekedésével ismét előállanak a régi bajok.

Egészen másképp alakulnak azonban a viszonyok akkor, a mikor a szükséglet változó, midőn a mindenkor tömegesen előállitható, megszokott, ismert ipari termékek helyett mindig újabb és újabb termé-

kek kívántatnak meg, a midőn tehát a mennyiségi ipari tevékenységgel karöltve jár az ipari tevékenység és igy az ipari termékek minőségének kényszerű változatossága is.

Ezen folyton módosuló, soha ki nem elégitett, mindig kiújuló szükséglet az, mely az ipari tevékenységet nemcsak állandóan foglalkoztatja, hanem a mely soha meg nem szűnik az iparosköröket tevékenységre is serkenteni; ezen szükségletet tehát az újat kereső, vagyis a feltalálói tevékenység és az ennek nyomában járó termékforgalom fedezi.

A feltalálói tevékenység gyümölcseinek biztositására és igy ezen tevékenység serkentésére szolgál a szabadalmi és a mintatörvény, a termékforgalom körüli jogviszonyok konszolidálására pedig a védjegytörvény és a tisztességtelen verseny elleni törvény.

Ezen egész iparvédelmi törvénycsoportnak újjáalkotása ez idő szerint az illetékes minisztériumban az előkészités stádiumában van, a miért is időszerűnek tartja előadó a mai érvényben álló törvények egyes idevágó rendelkezései alapján rávilágitani a hozandó törvények megalkotásánál betartandó irányelvekre.

Előadó ezek után rátér az emlitett törvényeknek, valamint a tisztességtelen verseny ellen hozandó törvényeknek speciális méltatására, a melyből arra a következtetésre jut, hogy nálunk az ipari jogvédelmet előmozditó törvényeknek a munkanélküliségre való közvetlen hatása daczára sincs meg a kellő erélyes akarat ahhoz, hogy e téren önállóan, saját szükségleteink szerint intézkedhessünk és hogy az Ausztriához való, a kiegyezés folyamán újból kimondott kötöttségünkből folyólag oly mintaképek után indulunk, melyek nem mondhatók mindig a legszerencsésebbeknek.

Munkáslakások.

Egyesületünk már az 1890-es évek legelején tüzetesen foglalkozott a munkáslakások ügyével és ezek érdekében rendszeres mozgalmat inditott.

És miután ez a kérdés már előzőleg, a távolabbi multban is több ízben képezte Egyesületünkben tanácskozás és vita tárgyát, éppen a multak tapasztalatain okulva, ezúttal oly rendszeres alakban került szőnyegre, melytől ez ügy fejlődésére nézve sikereket remélhettünk. Megemlitendő mindenekelőtt, hogy itt nem kizárólag a munkások számára való lakásokról, hanem a *legszerényebb társadalmi igényekkel biró osztályok lakásairól* volt szó s helyes az az általános elv, melyet folyton fejlődő fővárosunk szempontjából Egyesületünk nevében e kérdés előadója, *Mudrony* Soma igazgató fölállitott, tudniillik: miután a lakásoknak, mint minden más gazdasági szükségletnek ára és minősége a kinálat és kereslet közötti aránytól függ, oda kell törekednünk, hogy *megfelelő olcsó, egyszerű lakások minél nagyobb tömegekben állittassanak elő.*

E kérdés megoldásánál azonban igen számos nagyfontosságú tényező közreműködése kivánatos s ezeket az intézkedéseket az előadó a következőképpen csoportositotta:

Első csoport. Nemzetgazdasági és törvényhozói intézkedések.

I. A munkáslakások kérdésének megoldását gátló akadályok elháritása.

Ez akadályok közt első sorban áll először a fennálló *adómentességi* rendszer.

1. A kilenczvenes években fennállott adómentességi rendszer oly czélok szempontjából lett megállapitva, melyek a főváros általános fejlődésére nézve kétségtelenül nagy befolyást gyakorolnak, melyek azonban az egyszerű olcsó lakások tömeges előállitásával semmiféle összefüggésben nincsenek s ennélfogva a czélt nem is mozditják elő, sőt (a mi az adómentesség czélját nem képezhette) azt úgyszólván mesterségesen gátolják. Ugyanis a legnagyobb adómentesség előkelő súgár- és körutaknak van adva, hol csupán drága palotáknak van helye. A tőke tehát, a nagy adókedvezménytől vonzatva, ily paloták épitkezésére vetette magát, mi által más épitkezésektől, különösen olcsó, egyszerű lakások épitésétől sokkal inkább elvonatik, mintha ama nagy kedvezmények nem léteznének.

E mellett az akkori adókedvezményi rendszer a lakásviszonyok javitására nézve befolyást alig gyakorol, mert a nagy kedvezmények speczialis helyekhez lévén kötve, egyszerűen azt idézik elő, hogy az illető helyeken a telkek árát felszöktetik s igy a kedvezmény tulajdonkép nem a lakóknak, nem is a lakáselőállitóknak, hanem úgyszólván kizárólag a telektulajdonosnak, illetőleg a telekspekulánsoknak javára válnak.

2. Egy másik, épily hátrányos akadályt képeznek a fennálló *épitési rendszabályok,* melyek fővárosunkban olcsó, könnyű épitkezést egyáltalán nem engednek meg, sőt ellenkezőleg oly költséges épitkezést követelnek, minő más hasonló helyzetű városokban ugyszólván hallatlan. Az emlitett két intézkedés ama czélok szempontjából, melyeknél fogva statuáltattak, egészen helyén lehetett s azért azok eltörlését nem is javasoltuk, azonban szükségesnek tartottuk, hogy ez intézkedésnek a munkáslakások kérdésének megoldására gyakorolt káros befolyását speczialis kivételes rendszabályokkal ellensúlyozzuk.

Ennélfogva javasoltuk:

1. hogy a főváros területén és pedig nemcsak a város periferiáján, hanem a város belsejében is, oly helyeken, a hol már előkelő fényes városrészeket az útvonalak minőségénél fogva úgy sem lehet alkotni, egyszerű, olcsó lakások (munkáslakok) számára jelöltetnének ki megfelelő területek; továbbá hogy e területek számára az általános épitési szabályoktól eltérő, lehetőleg egyszerű és olcsó épitkezést engedő épitési szabályok állapittatnának meg; természetesen a szükséges egészségügyi és gazdasági követelmények fentartásával.

Ha ily módon az olcsó, egyszerű lakások épitésének lehetősége meg lenne adva, a vállalkozási kedvnek és tőkének rendes, egészséges mederbe terelése szükséges lenne:

2. a munkáslakások épitésére oly adókedvezményeket állapitani meg, melyek a súgár- és körutak 30 éves adómentességének vonzóerejét legalább némileg ellensúlyoznák.

Ez adókedvezményeket azonban úgy kellene statuálni (a mi a dolog természeténél fogva itt lehetséges is volna), hogy ezek ne a telekspekulánsok, hanem első sorban az építkezők — és ezek versenye révén — a *lakók* javára váljanak.

E kedvezmények minőségének és feltételeinek részletezésébe előadó nem bocsátkozott, ezt a tanácskozás folyamán felhozandó tények és adatoktól tette függővé. Azonban egy idevágó eszmét mégis megpendített.

Czélszerűnek jelzi, hogyha, a mint a jövedelmi adóknál világszerte, bizonyos *megélhetési minimum* statuáltatik, mely adómentesnek van kimondva, épúgy a házadónál is állapittatnék meg bizonyos határvonal, a *minimális szükségleteknek megfelelő lakásokra nézve* (mind a bér, mind a terjedelem tekintetében) s az ily lakásokra nézve (feltéve, hogy bizonyos egészségi, gazdasági stb. kellékeknek megfelelnek) mondatnék ki szintén az adómentesség ; — vagy ha ezt a pénzügyi viszonyok nem engednék, statuáltassék ezekre nézve a fővárosban is ne magas házbéradó, hanem sokkal alacsonyabb osztályadó.

Mindezen intézkedések magától érthetőleg csak törvényhozási úton volnának eszközölhetők. Miután azonban az egyenes adók reformja úgyis kilátásba van helyezve, ezek az intézkedések ez alkalommal sikeresen keresztülvihetők volnának.

Az előadott intézkedések megszüntetvén a mesterséges akadályokat, helyesebb, egészségesebb irányba terelnék fővárosunkban az épitkezést és a munkásosztály lakviszonyait tetemesen javitanák, a mennyiben a tőkét és vállalkozást munkáslakok épitésére serkentenék.

De ezen intézkedésekkel a kérdés megoldására vezető tényezők még nincsenek kimeritve.

II. Lehetségesek és kivánatosak oly *direkt intézkedések* is, melyek a *tőkét és vállalkozást munkáslakok tömeges előállítására csábitsák.* Ilyenek :

1. *Épitő társulatok* létesitése a legnagyobb állami és hatósági kedvezmények biztositása mellett.

Ily épitő társulatokra (akár közhasznú, akár önsegélyes alapon álljanak) szükség van különösen a végből, hogy a lakóknak vagy önsegélyes építkezőknek mindazon kedvezményeket biztositani lehessen, melyeket az állam vagy hatóság ezeknek szán s melyek privát épitővállalkozókkal szemben sem állami, sem hatósági ellenőrzés alá nem vonhatók.

Az ily társulatok léte egyszersmind arra való, hogy hatályos versenyük által a lakbéreket méltányos nivóra szállitsák.

2. Kedvezmények és adómentesség az *oly tőkék javára,* melyek ily lakásokba fektettetnek, akár vállalkozás, akár kölcsön alakjában (a pénzintézetek javára ily vállalatokból vagy kölcsönökből eső nyereségnek adómentesitése, privát tőkepénzesek ily házakra betáblázott kölcsöneinek adómentesitése stb.).

III. Hogy az *önsegély felébresztessék,* a legnagyobb kedvezmény oly intézeteknek volna adandó, melyek az önsegély útján haladó törekvések támogatását veszik czélba.

Második csoport. Az épités-technikai vívmányok minél teljesebb felhasználása.

Az épitőipar mind az *épitő anyagok* és *szerek*, mind a *szerkezetek* és *berendezések* tekintetében újabb időben oly előmeneteleket tett és napról-

napra folytonosan annyi javitás és újitás merül fel e téren, hogy azok felhasználásával az épületek aránylag jóval olcsóbban és tökéletesebben állithatók elő, mint az ezelőtti időben. Ennélfogva az e téren mutatkozó vívmányoknak minél teljesebb és sikeresebb hasznositása a feladatunk tárgyát képező lakáskérdés megoldásának ép oly fontos tényezőjét képezi, mint a fentebb elősorolt állami és hatósági intézkedések.

Miután a kérdés ez oldala egyenesen az épitő- és műipari-szakosztály hatáskörébe vág, felhivandó ez a szakosztály, hogy ez ügygyel szakszerűen és behatóan foglalkozzék.

A szakosztály jó szolgálatot tenne ez ügynek, ha tagjait és mindazokat, kik ez ügy iránt érdeklődnek, a lehető legolcsóbb és legjobb tipikus munkáslakok tervezésére nézve versenyre hivná fel, megfelelő pályázat kiírása által. A pályázati jutalmat képezhetné egyfelől az Egyesület díszérme, másfelől bizonyos pénzbeli jutalom (például 20 és 10 arany). Ha a hivatott szakférfiak figyelme e pályázat által eme nagyfontosságú kérdésre irányoztatnék, oly anyag állhat az Egyesület rendelkezésére, mely a munkálakások kérdésének megoldása érdekében meginditandó akczióban kétségtelenül igen előnyösen volna hasznositandó.

Az igazgatóság magáévá tevén az előadói javaslatot, annak tervszerű és fokozatos keresztülvitelére az összes érdekelt szakosztályok képviseletében szakbizottságot alakitott s a Magyar mérnök- és épitész-egyletet is felhivta, hogy magát a bizottságban képviseltesse, a mely felhivásnak a nevezett egyesület készséggel megfelelt. E bizottság első sorban a javaslat utolsó pontjában foglalt pályázat kiirásával kezdte meg működését. E pályázati hirdetmény lényege a következő volt:

Kivántatnak: néplakások (munkásházak) tervrajzai és pedig Budapest helyi viszonyaihoz alkalmazva. Erre való tekintettel két háztípus tervezendő és pedig:

I. típus: a város sűrűen beépitett részében elhelyezendő csoportház (laktanya);

II. típus: a város nyiltabb részeiben telekképzésre alkalmas házcsoportok, kis házi kertekkel kapcsolatosan.

A tervezésnél irányadó, hogy a lehető legcsekélyebb összeggel éressék el bár a legszerényebb igényű, de azért lakályos és minden tekintetben egészséges lakás.

Mind a szerkezetek, mind a felhasználandó anyagok tekintetében a czélnak leginkább megfelelők választassanak; ennélfogva bármiféle újabb épitési anyag vagy szerkezeti mód javasolható, tekintet nélkül a jelenleg fennálló épitési rendszabályokra.

A tervezendő háztípus emeletsorainak alaprajza és keresztmetszete méretekkel ellátva, továbbá a homlokzat ábrázoltassanak.

A tervezethez minden alkatrészre kiterjedő leirás csatolandó, melynek reális voltára különös súly fektettetik.

A kiküldött biráló bizottság a pályázat alapján beérkezett tervek behatő tanulmányozása után hármat talált alkalmasnak a díjazásra, azonban abszolut becscsel biró tervet egyet sem talált ezek közül. Noha

két díj volt kitűzve, mégis egy harmadik tiz aranynyal járó díj megszavazását is javasolta a biráló bizottság az épitő- és műipari szakosztálynak. A jury itélete alapján a szakosztály az első díjat »Fontolj meg mindent és válaszd a legjobbat«, a két második díjat »Kettős fekete kör« és »Szerény, de enyém« jeligéjü pályamunkáknak itélte oda. A jeligés levélkék felbontatván, kitűnt, hogy az első díjat *Meiszner* Alajos, a volt osztrák-magyar államvasut nyugalmazott főmérnöke nyerte el; mig ellenben a két második díj egyikét *Plány* Ferencz budapesti épitőmester »Ideális munkáslakház«-nak jelzett pályatervvel és a másikat *Szeszlér* Sándor budapesti épitész nyerte el. A díjazott pályatervek hosszabb ideig az Egyesület helyiségeiben közszemlére voltak kitéve. A nem nyertes pályatervek készitőinek, pályázati terveik visszaadása mellett, munkásságuk elismeréseül köszönetet szavazott az emlitett szakosztály.

A pályanyertes terveket az Egyesület lapja irásban és képben ismertette.

Az olcsó lakásokra való tekintettel az Egyesület felterjesztést intézett a közmunkatanácshoz, melyben különösen hangsúlyozta: *a)* hogy a telkek a munkáslakások czéljaira való tekintettel osztathassanak fel; *b)* hogy az ilynemű épitkezések a lehető egyszerűsitéssel hajtassanak végre. E tárgygyal kapcsolatban elhatározta az igazgatóság, hogy a városnál *Gerlóczy* alpolgármester úr elnöklete alatt működő munkáslakás-bizottságban való képviseltetése, illetőleg részvétele érdekében a tanácshoz felterjesztést intéz, hogy az Egyesületnek e fontos tárgyban hozott határozatait már e bizottságban is lehetőleg érvényesithesse. E felterjesztésnek nemsokára meg lett a foganatja, a mennyiben a főváros illető bizottsága a munkáslakások létesitése érdekében tervbe vett »Épitő Társaság« ügyében tartott értekezletre behivta Egyesületünk igazgatóját és titkárát.

*

Ezzel azonban nem merült ki tevékenységünk ezen a téren. Számos más alkalommal is módunkban volt a munkáslakások létesitését propagálni és *Bosányi* Endre tagtársunk nagy szolgálatot tett az ügynek, a mikor a darmstadti (1908) kiállitás *munkás-lakóházainak típusait* ismertette. Ugyanily ismertetést teljesitett igazgatónk, mikor a legkiválóbb *német munkásház-telepekről* — Krupp (Essen), Meister Lucius és Brünig (Höchst), Dollfuss, Mige & Comp. (Mühlhausen), Vieille Montague, az Elberfeldi festékgyár stb. — adott képet és ismertette azokat a feltételeket is, a melyek mellett a munkaadók az ilyen házak épitését lehetővé teszik és részben elő is mozditják.

Munkásház-csoportok a főváros környékén.

Gelléri Mór igazgatónk e tárgyban a következőket adta elő munkásügyi szakosztályunkban:

A pénzügyminiszter úr kedvezményeket akar adni a munkásházaknak s a részletekre nézve véleményt kér a kereskedelmi és iparkamaráktól. A magunk részéről is óhajtjuk, hogy ezt a kérdést a sokféle kisérletezés stádiumából végre a megvalósulás elé tereljük. A székesfőváros közönsége is évtizedek óta foglalkozik ez ügygyel, de még mindig sajnosan nélkülözzük a nagy alkotásokat és a gyakorlati eredményeket. Pedig ez a kérdés első sorban és túlnyomórészt, mint az ország legnagyobb ipari empóriumát, a székesfővárost érdekli. Legelső sorban tehát a főváros szempontjából kell kedvező megoldást keresnünk.

És ha arra gondolunk, hogy a főváros periferiáján belül, a gyárak körül helyezzük el a munkáslakóházakat, sohasem fogjuk a kérdést kedvezően megoldhatni, mert a gyárak környékén, nem is emlitve a telek és épitkezés drágaságát, sohasem fognak a munkáslakóházak elférni. Annyi telek nincs is, a mennyi munkásháznak épitésére szükséges. De ha a legjobb föltevésben, megengedjük, hogy talán mégis lehet telkeket előteremteni s ha nem vetünk ügyet a telek drágaságára és az épitkezés költségességére, még akkor is fölmerül az a kérdés: kivánatos-e, hogy a gyárak szomszédságában, a por, gőz, füst közvetlen közelében emeljünk otthont, pihenőt a munkáscsaládok ezreinek?

Nem! A hol a viszonyok és körülmények kedvezőek, ott a gyárak közelében is lehet munkásházakat létesiteni, rendszerint azonban sokkal helyesebb volna a munkáslakóházakat a fővárosból tervszerűen kitelepiteni és pedig első sorban a munkások érdekében.

A főváros közelében számos olyan község van, melyek mintegy predesztinálva vannak arra, hogy bennük vagy közvetlen mellettük munkásházcsoportok létesittessenek. A különböző városrészek szerinti beosztással csak utalunk a következő helységekre: 1. Soroksár, Haraszti; 2. Rákoskeresztur, Rákoscsaba, Péczel, Isaszegh vagy Maglód, Gyömrő vagy Rákosfalva, Mátyásföld, Czinkota; 3. Szent-Lőrincz, Vecsés, Üllő vagy Palota, Dunakesz, Göd; 4. Békásmegyer, Kaláz, Pomáz; 5. Budaörs, Török-Bálint, Biatorbágy vagy Promontor, Tétény vagy Érd, Batta, Ercsi stb. Ime, közel harmincz helység, melyeknek mindegyike igen sokat nyerne az által, ha 500 vagy 1000 munkásház létesülne benne. E helységekben a telek és épitkezés hasonlithatatlanul olcsóbb, mint a fővárosban, az élelmezés, ellátás félannyiba kerül. A levegő tiszta, üde; a gyermekek nevelése olcsóbb, kellemesebb. A munkás úr és gazda a maga portáján, nyugodtabb az élete, mint a budapest-külvárosi porban, füstben és a nagyszámú korcsmákban. Ily telepekhez alkalmazkodnék a városi kereskedelem, forgalom, mely igen sokat nyerne 500—1000 család fogyasztása révén. Ily házcsoportok mellett létesülhetnének a sokszor emlitett humanitárius intézmények, u. m. kisdedóvodák, iskolák és a londoni néppalota, meg a drezdai »Volkswohl« tervei szerint közös olvasótermek,

hangversenytermek, játszótermek (csakis nemesebb és edző szórakozásra); ismeretterjesztő és továbbképző-tanfolyamok, esetleg gyakorlati ipariskolák, végre szövetkezetek s a munkások érdekeit szolgáló egyéb intézmények.

A helyi és megyei hatóságoknak, esetleg a kormánynak is kötelessége volna mindez intézmények létesitését és fejlesztését tervszerűen támogatni s lehetőleg odahatni, hogy e telepek lassan-lassan megközelitsék azt az eszményt, a mely a munkáslakóházakra nézve előttünk lebeg.

Egy kérdés van még, mely ez eszme kivitelénél előtérbe léphet és pedig a közlekedés kérdése. Hát ez nem okoz nehézséget. A nagyiparos államokban az ipari empóriumok felé reggel százával robognak az u. n. munkásvonatok s este ugyanazon irányban szállitják haza a munkásokat. Néhány krajczárért bejöhet a munkás a városba munkakezdés előtt akár háromszor is, sőt e vonatoknak még az az előnye is lehet, hogy minden gyárcsoportnál megállhatnak; például a soroksári vonat megállhat a fegyvergyár, a petróleumgyár, a kátránygyár és a Flóra-gyár előtt, hogy előmozditsa a munkásoknak közlekedési kényelmét, sőt könnyü szerrel előnyös összeköttetést találhat a közuti és villamos vasuttal, mely utóbbiak a munkások tömegét a város más pontjaira is elszállitják.

E rendszer érvényesitése által részben megoldottuk a munkáskérdés nagy problémáját is, mert ily telepek létesitése révén a munkás is biztositja magának a szavazati jogot, a munkás is önálló, független polgár lesz. Természetes, hogy ennek a most még csak nagy vonásokban közölt, de részletes kidolgozásra igen érdemes eszmének keresztülviteléné nagy súlyt kell helyezni a telepek deczentralizacziójára, a mi nemcsak az illető helységeknek, hanem a munkásoknak, sőt a főváros nagyiparának is javára válnék... (1897).

A sztrájkokkal űzött visszaélések ellen.

A mostani évszázad elején a sztrájkok föltünő módon elharapóztak és folyvást ismétlődtek azokban az iparágakban is, melyekben a bérharczokat kivívták és a munkaadók a tőlük kivánt áldozatokat már meghozták. Ez mozgolódásra inditotta a munkaadókat és igy került a kérdés nálunk napirendre. A vitát Egyesületünk igazgatójának előadása vezette be (Magyar Ipar 1906. évi 43. szám), melyet két ülésen át érdemleges vita és ennek összefoglalása követett az igazgatóságnak erre a czélra tartott ülésén. A tárgyalások eredményét a kereskedelmi miniszter úrhoz intézett fölterjesztésbe foglaltuk össze, melynek lényege a következő:

Ama sajnálatos akadályok között, melyek a magyar ipar természetes fejlődését napról-napra jobban és jobban megnehezitik, újabb időben túlságos vehemencziával lép előtérbe a sztrájkkérdés, mely igy nálunk a legaktuálisabb gazdasági kérdések közé emelkedett.

Aktuális ez a kérdés másutt is és ezért ennek problémája méltán foglalkoztatja a legkiválóbb gazdasági irók elméjét. De sehol sem aktuálisabb az, mint nálunk, a hol annak elfajulásai és visszaélései már-már komolyan veszélyeztetik a termelés és vállalkozás rendes menetét és kontinuitását.

Ez az oka annak, hogy az érdekelt tényezők és első sorban a munkaadók komolyan foglalkoznak azzal a kérdéssel: ***miként kell védekezni a sztrájkok mesterséges eltorzitása, főleg pedig tűrhetetlen elfajulása ellen.***

De nemcsak a munkaadókat és vállalkozókat érdekli ez a kérdés közelről, hanem a nagyközönséget is.

A sztrájkkérdés ma már nem tisztán ipari és nem is kizárólag közgazdasági, hanem a szó való értelmében társadalmi kérdés is.

Mert ma már úgy áll a dolog, hogy mig egyrészt a közönséget meg akarjuk védeni a sokszor taglalt ú. n. »lakásuzsora« ellen, addig másrészt látjuk, hogy a munkások évről-évre bizonyos előre kieszelt tervszerűséggel tetemesen megdrágitják az épitkezést. Mig egyrészt panaszkodunk az élelmiszerek folytonos és már-már elviselhetetlen drágulása ellen, a mi a kisemberek exisztencziáját napról-napra nehezebbé teszi, addig másrészt a legutóbbi fővárosi sütősztrájk a legnélkülözhetetlenebb élelmiszernek, a kenyérnek árát meg akarja duplázni, a mi annyit jelent, hogy néhány száz munkás, több százezer kisexisztenczia, főleg összes munkástársaik megsarczolása révén akarnak ki nem érdemelt és jogosulatlan előnyökhöz jutni.

A sztrájkok elfajulása ezek szerint ma már nemcsak a munkaadók, hanem a publikum rovására megy.

De van még egy más aggasztó jelenség is. Nálunk már nem a munka becsületes harcza folyik a tőke ú. n. túlkapásai ellen. A sztrájkok nagy része régen letért a passziv rezisztenczia, az ellentállás egyenes és becsületes mesgyéjéről. Ma már durva erőszak, a terror eszközei képezik a megfélemlités fegyvereit, melyekre nézve szomorú adatokat tartalmaz az az előadás, melyet ebben a tárgyban Egyesületünk igazgatója egyetemes szakosztályi ülésünkön tartott és melyet azért sorolunk föl, hogy a felette nagyszámú hivatalos panaszok konkrét elősorolásából az állapotok tarthatatlanságát konstatálni lehessen.

Keresvén a módozatokat és eszközöket, melyekkel ez áldatlan viszonyokat javitani lehessen, szakosztályaink tárgyalásai alapján igazgatóságunk a következőkben foglalta össze javaslatait és kivánalmait:

I. Önsegélyes törekvések.

1. Mindenekelőtt meg kell teremteni a munkaadók országos szövetségét, a külföldön bevált minták szerint, a nálunk megindult helyes alap kiszélesitésével és általánositásával.

Kivánatos első sorban a szervezetnek szakmák szerinti létesitése, a

fővárosban, majd a vidéken és e szakmáknak azután országos szervezetbe való összekapcsolása.

Másodsorban a speciális országos szervezetek általános központi egyesitését és egyöntetű szövetségbe való tömöritését kell czélba venni.

A szervezkedéssel járó nagy munkát és tervszerű agitácziót vegye az Országos Iparegyesület magára.

2. A szervezetek létesitsenek kétféle alapot és pedig:

a) törzsalapot, melyből a szervezet költségeit és a közös érdekben teendő kiadásokat fedezik;

b) kártalanitó alapot, melyből bojkott, sztrájk, vagy lock-oût esetében az egyes munkaadókat úgy a szenvedett veszteségért, mint a netalán elmaradt haszonért kárpótolják.

A törzsalapra és kártalanitó alapra nézve kulcsok állapitandók meg, melyek fokok szerint, vagy a kifizetett munkabérek, vagy a termelvény mennyisége, vagy a nyersanyag arányában volnának meghatározandók; ugyanigy kellene a kártalanitás kulcsát és mértékét is megállapitani, ügyelvén természetesen arra, hogy a kártalanitás ne szolgáljon okul sztrájkok vagy egyéb munkásmozgalmak mesterséges előidézésére vagy szítására.

A kártalanitó-alap tulajdonjogának kérdése szintén rendezendő volna.

3. A hol az illető iparágak természeténél fogva ilyen, inkább a nagyiparra alkalmazható ezen szervezetek létesitése nehézségekbe ütköznék, ott egyes iparoscsoportok szövetségeket létesitsenek, melyeknek szervezetére mintaszabályokat kellene kidolgozni és az érdekelteknek rendelkezésére bocsájtani.

4. A szervezetek állapitsák meg egyes szakok szerint a munkásmozgalmakkal szemben a munkaadók által követendő eljárást és igyekezzenek odahatni, hogy a munkások szervezeteiben az erkölcsi összetartás mentül erősebb legyen.

5. Minden egyes szakmában létesitsenek a munkaadó-szervezetek kollektiv-szerződéseket a munkásszervezetekkel, de úgy, hogy mindig csak szervezet álljon szemben szervezettel és sohasem munkás-szervezettel avagy munkaadószervezettel. A szerződés megkötése és végrehajtása, valamint ellenőrzése legyen a két szervezet dolga.

6. Ha az országos szervezetek központja létesül, ez vállalja el a felügyeletet a munkások központi szervezetével az összes kollektiv szerződések és egyéb munkaviszonyok felett.

7. Restituálni kell az akkordbérrendszert, mely az ú. n. amerikázás ellen legbiztosabb védelmül szolgálhat.

8. Tanulmányozni kell a sztrájk ellen való biztositás és a sztrájk esetére való kártalanitás érdekében külföldön tett különböző kisérleteket és ezeket a mi érdekeltjeinknek figyelmébe ajánlva, a tanulságokat szükség esetén hasznunkra forditani.

9. Igyekezzék az Országos Iparegyesület módokat keresni, hogy a munkások megélhetési viszonyai javuljanak, hogy a munkáslakások ügye dülőre vitessék, hogy az élelmiszerek drágulása megakasztassék és különösen, hogy a munkás-szövetkezetek létesüljenek és megfelelő támogatásban részesüljenek. Erre nézve a már bejelentett külön inditványok e kérdéstől elkülönitve tárgyalandók.

II. A mai törvények keretében.

1. A jelenlegi törvényes alapon végre kell hajtani érvényben levő ipartörvényünk és a büntetőtörvénykönyv idevágó rendelkezéseit és ennek keretében a legmesszebbmenő védelmet kell nyujtani a dolgozni akaró munkásoknak és védelmet a műhelyeknek, ipartelepeknek és általában a tulajdonjognak.

2. Az ez ellen vétőket — különös tekintettel az újabban fölmerült számtalan gyilkossági kisérlet tűrhetetlen veszélyeire és az ököljog uralmának nap-nap után megkisérelt restitucziójára, illetve ennek anarkiára vezető következményeire — szigorúan és példásan kell büntetni és a szaktestületek idevonatkozó panaszait minden esetben soron kivül, azonnal kellene elintézni.

3. Végre a törvényes védelmet (rendőröket stb.) díjmentesen kell az érdekelteknek rendelkezésére bocsátani.

III. Sztrájktörvény.

1. Létesiteni kell a sztrájktörvényt, önállóan, nem az új ipartörvény keretében, de minél előbb, a jelenlegi tűrhetlen állapotok hovaelőbbi szanálására. Ennek keretében

a) szabályozni kell magát a sztrájkot és pedig meg kell határozni, hogy a sztrájk joga kit illet meg és meddig terjedhet; nevezetesen kimondandó volna, hogy azokat illeti meg, a kik az ipartörvény hatálya alatt állanak és nem illeti meg azokat, a kik a cselédtörvény alá tartoznak, továbbá a kik közszolgálatot teljesitenek és hivatalos esküt tettek;

a szabályozás keretében lehetetlenné kellene tenni, hogy más szakmabeli mnnkások presszionálják más szakmának a sztrájkra való elhatározását, miként ez legutóbb számos konkrét esetben tényleg megtörtént;

b) idegen elemeket általán távol kell tartani a sztrájkoló munkások intézőségétől és gyülekezeteitől;

c) ki kell mondani, hogy a munkabeszüntetést, illetve munkakizárást úgy a munkások, mint a munkaadók csakis hatósági kiküldött jelenlétében és pedig csakis a békéltetés és egyeztetés meghiusulása után határozhassák el és pedig az összes érdekeltek titkos szavazat útján megállapitott kétharmad többségével;

d) meg kell állapitani a felelősséget a munkásszervezetek vezetőségével szemben a sztrájk összes következményeiért;

e) e törvény keretében első sorban szabályozni kell a békéltető eljárást és lehetőleg egy állandó sztrájk-biróság létesitését is kell biztositani, melynek döntését az érdekelt felek minden esetben respektálni tartoznának. Ez eljárásra nézve a külföldi judikatura által nyujtott anyagot viszonyainkhoz alkalmazva kell felhasználni;

2. intézményes és törvényes garancziák útján a mostaninál hatályosabb védelmet kell biztositani a dolgozni akaró munkásoknak és az érdekeltek megterhelése nélkül e rendelkezésnek erélyesen és gyorsan kell foganatot szerezni az ipari telepek, ezek tulajdonosai és hozzátartozóinak védelme tekintetéből;

3. a sztrájkpénztárakat, a sztrájktanyákat hatóságilag és szigorúan kell ellenőrizni és eklatáns visszaélések esetén haladék nélkül feloszlatni, esetleg lefoglalni;

4. kivánatos a munkaközvetités egységes és egyenletes rendezése az egész országban, illetőleg a munkaközvetitésnek a hatósági munkaközvetitőben való konczentrálása és minden másnemű ipari munkaközvetitésnek, tehát úgy a munkaadók, mint a munkások vagy segédek testületei és egyletei által vezetett munkaközvetitésnek teljes beszüntetése;

5. a sztrájk, bojkott és munkakizárás eseteit vis majornak kell deklarálni úgy az állami, mint hatósági szállitásoknál és társadalmi mozgalom útján a magánszállitásoknál is;

6. védelmet kell nyujtani a lassú dolgozás, az ú. n. amerikai bojkott ellen és minden iparágban a minimális munkabérek megállapitásával az ellenszolgáltatás, vagyis a munkateljesitmény minimumát is fixirozni kell;

7. intézkedéseket kell statuálni, melyek szerint közérdeket és közrendet veszélyeztető visszaélések vagy veszélyes mérveket öltő erőszakosságok és kihágások esetén a sztrájkjogot hosszabb-rövidebb időre föl lehessen függeszteni;

8. ugyancsak az ipartörvény keretében a kötelező ipartestületekkel (munkaadók szervezete) párhuzamosan szervezni kell a munkások kötelező szakszervezeteit, ezek hatáskörét tüzetesen megállapitani és épp úgy, mint az ipartestületeknél, ez utóbbi szervezetek mellé is alkalmazni kell az ellenőrző iparhatósági biztosi intézményt.

Ezekben a miniszter úr figyelmébe ajánlva előterjesztésünket, hangsúlyoztuk azt is, hogy a mai tarthatatlan viszonyok rendezését magának a munkástömegnek szempontjából is szükségesnek tartjuk, mert a munkásoknak épp úgy érdekében áll az, hogy jogos kivánalmaik fokozatos és méltányos kielégitése mellett konszolidált viszonyok keletkezzenek az ipari termelésben és hogy a folytonos ingadozás és bizonytalanság ne tegye koczkára az ipari vállalkozást és első sorban a munkások százezreinek biztos exisztencziáját.

Mert az kétségtelen, hogy e kérdés orvoslása nélkül nemcsak új és jelentékeny vállalatok nem fognak nálunk keletkezni, hanem a létezőknek fundamentumai is erősen meg lesznek ingatva és nagyon tartunk tőle, hogy igy egyrészt az iparfejlesztés terén eddig nagy áldozatokkal elért eredményeket is koczkára kell tenni, másrészt pedig nem lehet majd megvalósitani azokat a nagy perspektivájú terveket, melyeket a miniszter programmja és a most ratifikált új iparfejlesztési törvény szellemében kitűzött, a mi végeredményében hazánk gazdasági elerőtlenedésére és gazdasági fejlődésének teljes megakasztására fog vezetni.

*

Egyik fölterjesztésünkben kifejtettük még a következőket:

Végrehajtó-bizottságunk a kérdést mindenekelőtt abból a szempontból vette vizsgálat alá, hogy a mostani sztrájkmozgalmak olyan természetűek-e, hogy ebből kifolyólag a hatósági beavatkozás megokolt és lehetséges? Nem tagadható, hogy addig, a mig az egyes gyárakat fenyegette a sztrájk, ez is nagy baj volt a hazai iparra nézve, de a gyárak legtöbb esetben nagyobb tőkeerejükkel jobban

kibirhatták a szenvedett károsodást, mint a mostani sztrájknál, hol az egy-két segéddel dolgozó kisiparost a sztrájk könnyen koldúsbotra juttathatja. Másrészt bár ezúttal sem ismerjük el jogosnak a Nagyméltóságod hivatali elődje által mult évi julius 13-án 4.645. VIII. szám alatt kiadott rendeletet, a mely szerint a munkából tömegesen kilépő munkások ellen az ipartörvény 159. §-a nem alkalmazható — mégis kénytelenek vagyunk elismerni, hogy a munkát beszüntető munkások százaival és ezreivel szemben az ipartörvény említett szakaszának az a rendelkezése, a mely szerint a jogtalanul kilépő segédet joga van az iparhatóságnak visszahozatni és a munkábaállásra kényszeriteni, a dolog természeténél fogva csak igen nagy nehézséggel alkalmazható; ellenben olyan műhelyre nézve, a hol egyszerre csak két-három segéd sztrájkol, az ilyen rendelkezés minden nehézség nélkül végrehajtható.

Az tehát kétségtelen, hogy a hatósági beavatkozást a mostani bérharcznak részben változott körülményei indokoltabbá, a jóval nagyobb veszedelemnél fogva sürgősen szükségessé és egyes esetekben az eddiginél inkább lehetségessé teszik. Kétségtelen azonban az is, hogy mostani törvényeink, nevezetesen az ipartörvény rendelkezései a munkások tömeges munkabeszüntetései ellen a szükséges és lehető hatósági közbenjárást nem szabályozzák oly mértékben, miként az közgazdasági viszonyaink közt kivánatos volna.

Az ipartörvény 88. §-a kimondja ugyan azt az elvet, hogy a munkaviszony szabad egyezkedés tárgya, de ennek a szabad egyezkedésnek sem bővebb értelmezése, sem szankcziója nincs a törvényben s igy a sztrájkvezetők nyomása alatt levő munkások szabadakaratú egyezkedését hatósági közreműködéssel elérni most nem lehet. Szükségesnek mutatkozik tehát a sztrájk kérdésének a törvényben való rendezésével foglalkozni s addig is, mig ez a bonyolult és nehéz kérdés valamely módon törvényhozási elintézés alá kerül, legalább a mostani törvényben a munkaadók és a dolgozni akaró munkások jogainak megvédésére alkalmazható intézkedéseknek érvényt szerezni.

Távol áll tőlünk az a gondolat, hogy a szocziális kérdéseknek rendőri úton való elintézését kivánjuk.

Egyesületünk minden tradicziójával ellenkeznék ez. De úgy, a mint Egyesületünk volt az, a mely a társadalmi faktorok közül legelsőbben kezdett az ipari munkáskérdéssel foglalkozni, megalkotván munkásügyi szakosztályát, kezdeményezvén a munkaközvetitést, szocziális múzeumot és egyéb hasonló szellemű intézményeket: azonképen kötelességünk a magunk pártatlan álláspontján figyelemmel lenni az olyan jelenségekre, a melyek nem csupán a munkaadók egyoldalú, bár jogos érdekeit, hanem az általános ipari érdekeket és igy közvetve a munkások igazi érdekeit is veszélyeztetik. Mert nem lehet igazán érdeke a munkásosztálynak sem, hogy egész iparágak elpusztuljanak s igy a munkanélküliség eddigi sajnálatos méreteinél is

nagyobbra növekedjék. Az sem lehet a munkásosztály érdeke, hogy a mindennapi szükségleteket előállító műhelyek tulajdonosai, munkásaik tömeges munkabeszüntetésével szemben, megrendelőik igényei és a maguk létfentartásának természetes ösztöne által kényszeritve, a külföldi beszerzési forrásokhoz forduljanak, készárúk behozatalával tegyenek eleget a megrendeléseknek s ezzel maguk segitsék elő a külföldi iparczikkeknek még nagyobb beözönlését. Ebben a momentumban az elfogulatlan szemlélőnek úgy az általános ipari érdekeknek, mint a jól felfogott munkásérdekeknek egyforma veszedelmét kell megpillantania.

Ez a teljesen elfogulatlan álláspontunk késztet bennünket arra, hogy Nagyméltóságod bölcs megfontolásába ajánljuk a sztrájk kérdése törvényhozási rendezésének sürgős tanulmányozás tárgyává tételét és addig is, mig ennek eredményeképen a kérdés a törvényhozás elé kerül, tiszteletteljesen kérjük,

hogy a törvényekben, különösen az ipartörvényben már most is meglevő intézkedések szigorú érvényesitéséről, nevezetesen a munkából jogtalanul kilépő segédeknek a munkára való kényszeritéséről és a dolgozni óhajtó munkások védelméről gondoskodni, illetve ez iránt az illetékes hatóságokat megkeresni méltóztassék.

Másik, nem kevésbé fontos ága a kérdésnek, hogy a sztrájk és másnemű tömeges munkabeszüntetések pusztitásai lehetőleg mérsékeltessenek az által, hogy a megkezdett és határidőhöz kötött munkák félbenmaradásából eredő károk csökkentessenek. Erre nézve hathatós eszköznek látszik az, hogy a sztrájk, bojkott és munkakizárás, mint vis major a szerződésekben elismertessék. Erre nézve tisztelettel kérjük,

hogy a sztrájknak, bojkottnak és munkakizárásnak, mint vis major-nak az összes állami és hatósági szállitásokra és munkákra nézve kötendő szerződésekben leendő elismerésére sürgősen közrehatni, továbbá ennek a jogszabálynak a készülő magánjogi törvénybe való beiktatása iránt az igazságügyminiszter urat megkeresni méltóztassék.

E kérdéseknek tárgyalása során még egy anomáliára hivta fel figyelmünket az érdekeltség. Valóban tarthatatlan visszásságnak kell mondanunk azt a körülményt, hogy a sztrájkkal sújtott műhelyek tulajdonosai a maguk és dolgozó munkásaik, valamint hozzátartozóik életének, testi épségének és vagyonuknak védelmére rendőri kirendeltséget csakis külön díj lefizetése mellett kaphatnak. Az adófizető polgárok pénzén fentartott magyar kir. államrendőrségnek legelső kötelessége a polgárok személy- és vagyonbiztonságáról gondoskodni s midőn ez fokozottabb és kivételes veszedelemnek van kitéve, a gondoskodásnak is fokozottabbnak és kivételesnek kell lennie. Ezért külön díj igazság szerint nem járhat, sőt kivánatos, hogy hasonló kivételes alkalmakkor maga a rendőrség kezdeményezze azt, hogy a veszélyeztetett ipartelepek fokozott oltalomban részesüljenek.

Tisztelettel kérjük tehát, hogy e most emlitett visszásság megszüntetése iránt a belügyminiszter urat megkeresni méltóztassék.

*

Ebben az ügyben határozott eredményeket sikerült elérnünk, a mennyiben a kereskedelemügyi miniszter úr már 1906. évi 74.684 szám alatt hozott elvi határozatával a következőket mondotta ki:

Tömeges munkabeszüntetés alkalmával a munkaviszony fennállása vagy megszűnése és az abból folyó jogkövetkezmények akkép birálandók el, mintha az egyéni elhatározás és cselekmény, mely a munkaviszonyokra kihat, nem a tömeges munkabeszüntetésnek lenne következménye.

További haladást jelentenek ez ügyben a kereskedelmi és belügyminiszterek egyöntetű rendeletei, melyeket a dolog fontosságára való tekintettel a következőkben közlünk e helyen is.

A kereskedelmi miniszternek az összes másodfokú iparhatóságokhoz intézett rendelete igy szól:

Az ipari munkások tömeges munkabeszüntetése úgy a munkaadók, mint a munkások hátrányára az utóbbi időben igen nagy mérvet öltött.

Minthogy eddig ezen tömeges munkabeszüntetésekkel szemben az ország különböző részeiben az iparhatóságok eljárása eltérő, az ügy egyöntetű kezelésének biztositása érdekében szükségesnek tartom a munkabeszüntetések (sztrájkok) lényegére és az ezekkel szemben követendő eljárásra nézve az iparhatóságokat alábbiakban tájékoztatni.

A munkásoknak azon törekvése, hogy minél kedvezőbb munkafeltételeket érjenek el, a gazdasági életnek egy olyan természetes jelensége, melyet megakadályozni avagy korlátozni sem nem lehet, sem nem szabad.

Nem változtat ezen az sem, ha a munkások ezen törekvésüket összebeszéléseken alapuló tömeges munkabeszüntetéssel iparkodnak elérni, feltéve, hogy *ez a fennálló törvényeket és törvényes intézkedéseket nem sérti.*

A munkaviszonyra, valamint a munkafeltételekre nézve az 1884. évi XVII. törvényczikk s különösen annak 88., 92., 93., 94. és 95. §-ai, az idézett törvényczikk 113. §-a alapján szerkesztett munkarend, végül a törvény 88. §-a alapján a munkaadó és munkás közt létrejött megegyezés mérvadó.

A munkafeltételek megállapitása a két szerződő fél, t. i. munkaadó és munkás egyéni elhatározásán alapulván, *a szerződésileg megállapitott munkaviszony jogosulatlan fölbontásáért az ipartörvény a munkaadót és munkást ugyancsak egyénileg teszi felelőssé.*

A munkás munkaszerződésének megkötésénél, illetőleg a munkafeltételek elfogadásánál szabad akarata szerint járhat el és ha a munkaadó és munkás között szerződés jött létre, a szerződésben elvállalt feltételek mindkét félre nézve egyaránt kötelezők. Nyilvánvaló tehát, hogy *a munkásnak nem áll jogában a kölcsönös megegyezéssel létrejött munkaszerződést, annak érvénye és tartama alatt egyoldalúan felbontani és az elvállalt munkát tetszése szerint bármikor félbehagyni.*

Ha a munkás a megállapitott munkafeltételeket nem találja már megfelelőeknek és jobb feltételeket akar magának biztositani, módjában áll munkáját akár a törvény 92. §-ában, akár a munkarendben, akár a közte és a munkaadó között létrejött megegyezéssel megállapitott felmondási

határidő pontos betartása mellett megszüntetni, a mi ellen még az esetben sem emelhető kifogás, ha a munkások a munkaviszonyt tömegesen, összebeszélés folytán mondják fel.

Ha azonban a munkások akár egyenkint, akár összebeszélés folytán tömegesen, a törvény rendelkezése, a munkarend vagy a megegyezés ellenére, a fölmondási határidő betartása nélkül, a munkaviszonyt megszakitják, ezen jogosulatlan felmondásból származó, a munkásra, illetőleg munkásokra háruló jogkövetkezmények nem vesztik el érvényüket.

Ebből önként folyik, hogy azzal a munkással szemben, a ki a törvény 92. §-ában, a munkarendben, vagy a szabad egyezkedés alapján létrejött megegyezéssel megállapitott határidő mellőzésével, tehát *jogosulatlanul lép ki a munkából* akár egyenként, akár összebeszélés alapján tömegesen történik is ez, *az 1884. évi XVII. törvényczikk 159. §-a nyer alkalmazást.* A törvény ezen hivatkozott szakasza természetesen *minden egyes munkással szemben külön alkalmazandó és minden munkásra nézve külön állapitandó meg,* hogy a kölcsönös megegyezéssel létrejött munkaszerződés ellen vétett-e. ***Tömeges eljárásnak helye ez esetben nem lehet.***

Jelen rendeletem azonnal hatályba lép s ugyanakkor hatályukat vesztik az ezzel ellenkező összes előző rendeletek, mig az ipartörvény 159. §-ának alkalmazásánál követendő eljárására nézve folyó évi junius hó 8-án 10.993. VII. szám alatt kibocsátott körrendeletem irányadó.

Felhivom a II-odfokú iparhatóságot, hogy e rendeletemet az I-ső-fokú iparhatóságokkal és azok útján a hatósága területén lévő összes gyárakkal és ipartestületekkel közölje, egyben pedig annak végrehajtását saját hatáskörében is ellenőrizze.

A belügyminiszter rendelete, a mely az összes törvényhatóságokhoz van intézve, a következőket tartalmazza:

Az ipari tevékenység az egész ország és első sorban magának a munkásosztálynak helyrehozhatatlan kárával járó azon gyakori megzavarása, melyet az újabbi időben mindjobban lábrakapott sztrájkmozgalmak idéztek elő s melyre a törvényhatóságok jelentékeny száma feliratilag hivja fel figyelmemet, fontos teendőket hárit a közhatóságok, a kormány és az egész társadalom vállaira. Elszomorodva kell a munkásnép minden igaz barátjának szemlélnie, hogy oly sok munkáskéz rakja le parancsoló szükség nélkül a kereső munka eszközeit és a lelkiismeretlen izgatás, mely munkásosztályunk széles rétegeit a végzetes lejtőre vitte, kárositja a magyar ipart, csorbát üt a nemzet közvagyonán és mindenek felett szenvedést, nélkülözést, nyomort mér a munkásra.

Csak méltánylom tehát, hogy ha az ország törvényhatóságai e kérdés felé irányitják figyelmüket és mint az ország közhatóságait és a magyar társadalom közérzületének hivatott exponenseit, rokonszenvvel üdvözlöm őket azon törekvésükben, hogy e kóros jelenség orvoslásánál az ország kormányának segédkezet nyujtsanak.

Ki kell azonban őszintén mondanom: *téves úton járnánk, ha az orvoslást a munkabeszüntetés tilalmában, vagy pláne megtorlásában keresnők.* A szerződésileg elvállalt munkát mindenkinek teljesiteni kell, de mindenki szabadon határozhatja el, hogy bizonyos feltételek mellett munkát vállaljon-e és senki oly munka elvállalására nem kényszerithető, melynek fel-

tételeit kielégitőknek nem találja. A nagyipar viszonyai között ezen jog testet csak úgy ölthet a munkás számára, ha a munkaelvállalás megtagadását társainak mentül nagyobb számával egyetértőleg határozza el és *a munka feltételeinek módositására irányuló ilyen összebeszélés a mai gazdasági életnek jogos és törvényes eszköze*, a melytől a munkást megfosztani annyi volna, mint őt védtelenné tenni a munkaadóval szemben.

Az ipartörvény, midőn érvényteleneknek nyilvánitja ezen összebeszéléseket, ezzel nem kivánja a tömeges munkabeszüntetést megtiltani, csak azon elvet juttatja kifejezésre, hogy a munkabeszüntetés minden egyes munkás szabad elhatározásának legyen kifolyása, hogy ilyen összebeszélés megtartására senki nem kényszerithető s hogy minden munkás, tekintet nélkül arra, hogy ilyen összebeszélésben részt vett-e vagy sem, elhatározásának szabad ura marad s munkába léphet bármikor, midőn azt jónak látja.

Nem alkalmazható az ipari munka viszonyaira az 1898. II. t.-cz. azon rendelkezése sem, mely szigorú megtorlással sujtja szerződő munkásoknak a szerződés teljesitésétől való vonakodását, vagy arra való csábitásukat.

Mint föntebb jelzém, a szerződéssel elvállalt munkát teljesiteni kell. Az oly munka megtagadása, melyre elszegődött, vagy melyet szerződéssel elvállalt az illető, nem sztrájk a szó helyes értelmében, de szerződésszegés, kötelességteljesités megtagadása, mely méltán vonhatja magára a törvény egész szigorát. De abból, hogy ezen eljárás megtorló intézkedésekkel sujtatik, oly rendelkezések jogossága egyáltalán nem következik, a melyek a munkába álláskor kivánnák a munkást a munka feltételeinek megállapitására irányuló törekvéseiben megzsibbasztani. *Az állam és a hatóság tiltó és büntető jogköre csak arra terjedhet, hogy meggátolja, vagy megtorolja a munkába állni vonakodó munkások minden oly ténykedéseit, a melyek akár a munkaadó, akár a dolgozni kivánó munkások személyi és vagyonbiztonsága ellen irányulnak, akár pedig szabad elhatározásukban kivánnák őket korlátozni.*

A sztrájkok nagy része ilyen jelenségekkel van egybekötve, miért is első sorban azon feladat hárul úgy a közhatóságokra, mint az érdekelt társadalmi körökre, hogy kipuhatolják, feljelentsék, felderitsék és megtorolják *ezen tiltott czelekményeket.* A magam részéről kérem a társadalom segitségét ez irányban *s megkövetelem, hogy a közhatóságok szigorúan teljesitsék ezen kötelességüket.* Elvárom, hogy minden helyi hatóság — ha kell, a legszigorúbb eszközökkel is — fentartsa a teljes személyi és vagyoni biztonságot, megvédjen mindenkit bárminő terrorisztikus kisérletekkel szemben, megtorolja a törvénytelen cselekedeteket és törvényes jogánál fogva *eltávolitsa azon elemeket, kik a munkásokat ilyen törvénytelen cselekedetekre csábitják.*

Ha a hatóság teljesiti ezen kötelességét és ebben az érdekelt társadalmi tényezők részéről kellő támogatásra talál, úgy egy csapással vége lesz az izgató elemek azon varázshatalmának, mely a munkások tömegét, gyakran jobb belátásuk ellenére, czéltalan küzdelmekbe sodorja. De magát a munkást azon jogától, hogy a munkába állásakor érdekét saját belátása szerint határozza el, megfosztani szabad államban nem lehet és a sztrájkban rejlő károk és veszélyek teljes megszűnte csak az intézkedések azon egész sorozatától remélhető, a melyek a munkások anyagi, szellemi és erkölcsi szinvonalát emelni, őket a rajtok élősködő agitátorok befolyása által ezen az úton kimenteni és a társadalmi béke biztos alapján lerakni hivatvák.

E kérdés megérdemli minden összműködésre hivatott faktor odaadó, fáradhatatlan tevékenységét. A kormány teljes erejével rajta lesz, hogy az erre irányuló intézkedések egész sorozatával rakja le a jobb jövő biztos alapjait és e téren bizalommal számit a törvényhatóságok és az egész magyar társadalom hathatós támogatására.

A kereskedelemügyi miniszter 22.038/1904. számú határozatával a szegedi királyi iparfelügyelő kérdésére kimondotta továbbá, hogy *a sztrájk esete sem menti föl a munkásokat szerződéses kötelességük teljesitésétől, tehát a darabszámra dolgozó és előleggel biró munkásokra alkalmazható a 159. §. sztrájk esetén is, továbbá pedig kimondja, hogy tanonczok nem vehetnek részt sztrájkokban.*

A segédek és tanonczok visszavezetése tárgyában végre az 1906. évi junius hó 8-án 10.993. szám alatt kiadott miniszteri rendelet a következőket mondotta ki:

Az elsőfokú iparhatóságok a munkából jogtalanul kilépő tanonczok, segédek és gyári munkások visszavezettetését, az ipartörvény végrehajtása iránt 39.266/1884. sz. alatt kiadott földmívelés, ipar- és kereskedelemügyi miniszteri rendelet 53—55. §-aiban s a mult évi 48.721. sz. kereskedelmi miniszteri körrendeletben foglaltak szem előtt tartása mellett szabályszerű véghatározatban rendelik el. E véghatározatban, figyelemmel a fentebb idézett körrendeletre, megállapitandó, hogy a munkaadó a visszavezettetésre vonatkozó kérelmét a munkaviszonyból való jogtalan kilépéstől számitva mennyi idő mulva adta be; megjelölendő az összeg, melyet a munkaadó a visszavezettetés költségeinek fedezésére letétbe helyezett, megjelölendő a bizonyiték, melyek alapján az iparhatóság a munkából való kilépést jogosulatlannak, illetve a munka- vagy tanviszonyt fennállónak s ennek alapján a visszavezettetést elrendelendőnek találta (tanszerződés, munkakönyv, tanoncz- és segéd-, illetve gyári munkáslajstrom). Ha a munkából jogtalanul kilépett tanoncz, segéd vagy gyári munkás más iparhatóság területén tartózkodik, a véghatározatba fölveendők az illető személyazonosságára vonatkozó adatok, a munkakönyv adatai, lehetőleg a lakás stb. s a véghatározatba foglalandó az illető hatóságnak szóló megkeresés a visszavezettetésnek hatósági úton leendő foganatositása iránt.

A visszavezettetést elrendelő véghatározat a feleknek szabályszerűen kézbesitendő lévén, az elsőfokú iparhatóság abban az esetben, ha a segéd vagy gyári munkás más iparhatóság területén tartózkodik, a véghatározatot két példányban küldi meg a társiparhatóságnak azzal, hogy az egyik példányt a határozat foganatositásakor a munkásnak szabályszerű módon kézbesitse.

Az elsőfokú iparhatóságoknak az ipartörvény 159. §-a alapján a visszavezettetés elrendelése tárgyában a fentiek szerint hozott határozatát a társiparhatóságok a felebbezési jogra való tekintet nélkül azonnal végrehajtani kötelesek, mert e határozatok ellen, tekintettel arra, hogy annak foganatositása s nevezetesen az alkalmazott visszavezetése a felebbezési eljárás befejezéseig függőben nem tartható, csak birtokon kivüli felebbezés engedhető meg.

Az idevonatkozó miniszteri rendeletek között azonban a legfontosabb az, mely előterjesztésünk leglényegesebb pontjának kedvező elintézésére vonatkozik. A minisztertanács ugyanis kimondotta, hogy *a sztrájkot és bojkottot ezentúl vis majornak tekinti az állami szállitásoknál és munkáknál.*

Az erre vonatkozó rendelet, melyet az összes törvényhatóságoknak megküldöttek, többek között a következőket tartalmazza:

A minisztertanácsot az állami szállitások és munkákra vonatkozólag ezen kérdésben már a királyi Kúria által is döntvényileg elfogadott gyakorlattal megegyező állásfoglalásánál azon indok vezette, hogy ezzel a sztrájk és bojkottok által okozott teljesitési késedelem jogkövetkezményei tekintetében a bizonytalanságot megszüntesse, miáltal az ipar a tömeges munkabeszüntetések szertelenségével szemben több sikerrel védekezhetnék s igy a munkaadó ellentállási képességének fokozása a nemzetgazdászatilag oly nagy károkat okozó sztrájkmozgalmakra is mérséklőleg hatna. Miután a szóban levő állásfoglalás az előbb érintett czélnak teljes mértékben akkor felelne meg, ha azt az összes közhatóságok is magukra nézve kötelezőnek ismernék el, arra hasonló állásfoglalás végett a törvényhatóság figyelmét azzal hivom fel, hogy a minisztertanács megállapodása szerint a határidőmeghosszabbitás mérve a vétlen késedelem terjedelméhez képest maguk a közhatóságok által állapitandó meg s az erre vonatkozó közelebbi határozatok a szállitási, illetve munkaszerződésbe felveendők.

*

Ezek szerint ez ügyben meginditott akcziónk első sikerével meg lehetünk elégedve. Elismerjük, hogy fölterjesztéseink egyik-másik pontban talán túlmennek a mai szocziális törvényhozás által elfogadott határon, de ez a kényszerű túlzás csak természetes következménye annak a harczmodornak, mely abban az időben a munkások táborában fölösleges módon lábra kapott s a mely a gyűlölködés örvényébe sodorta a kérdést, a mi a munkaadók körében meglehetős reczenzust keltett.

Az az anyag, a melyet ez alkalomból összehordtunk, első matériája a készülőben levő sztrájktörvényjavaslatnak; mert igazgatónk bevezetésileg emlitett előadásában a sztrájk rendezésére vonatkozó egész külföldi anyagot tüzetesen ismertette.

Sztrájkbiztositás.

Erről az érdekes és külföldön állandóan napirenden levő témáról tartott előadást gyáripari szakosztályunkban *Robitsek* Henrik Ferencz, az ismert biztositási szakférfiú, a ki francziaországi és németországi kisérletek ismertetése után főleg a finnországi példára terelte át az érdekeltek figyelmét.

Az »Abő«-ben (Finnország) székelő kölcsönös biztositótársaság ugyanis azzal foglalkozik, hogy a sztrájkbiztositást szorosabb keretben beilleszsze működési körébe és pedig a következő alapon:

Előfeltétel gyanánt szolgál, hogy a sztrájkbiztositásban csakis a finnországi általános munkaadó-egyesület vagy annak vezetése alatt álló szakegyesület, vagy oly helyi munkaadó-egyesület tagjai vehetnek részt, melynek alapszabályai hasonló elven alapulnak s jogosultságuk megszűnik, ha az egyesületből megválnak.

1. A belépést követő 30 napon belül kárigény nem támasztható.

2. A biztositottak a kölcsönösségen alapuló társaság részesei s a meghatározott díjon felül, ennek kétszeresével szavatolnak.

3. A díjkiszámitás részint a nyers- és félkészárú tőkeösszege vagy leltár értéke, részint az utolsó évi általános költségek összege után eszközöltetik.

4. A tagok külön szavatossága csak oly esetekben vehető igénybe, midőn a díj és kártartalék, valamint a közgyülés által megszavazott tartaléktőke hozzájárulási hányada az évi szükségletet nem fedezi, ily esetekben sem haladhatja túl a külön szavatosság részeltetése évente az összgaranczia egy harmadát.

5. A szavatosságra befizetett összegek 5 százalékos kamattal visszatéritendők a következő évek feleslegéből.

6. A díj egyelőre három koczkázati osztály szerint lenne megállapitandó, még pedig fizetne az első koczkázati osztály az általános költségek után 3 százalékot, a nyersárú és a félnyersárúkészlet után 1·8 százalékot, a második koczkázati osztály 4 százalékot, illetőleg 2·4%-ot és a 3-ik koczkázati osztály 5 százalékot, illetőleg 3%-ot.

7. A társaság működését megkezdi, midőn legalább 10 millió márka általános költség és 40 millió nyersárú és félkészárúkészlet mint biztositási összeg lett bejelentve; egy koczkázat a biztositási átlag 3 százalékánál magasabbra nem rughat.

8. A biztositottnak kártéritési igénye olykép lett meghatározva, hogy három napon túl terjedő munkaszünet esetében megilleti; teljes munkaszünetkor:

a) az üzemre szükséges általános költségek a munkaszünet idejére eső része,

b) ugyanez időre a munkabeszüntetéskor fennálló nyers- és félárúkészlet tőkeösszegének 6 százalékos kamata, részleges munkabeszüntetés esetében pedig:

c) a fentemlitett két pontban felsorolt két alapösszegnek a részleges munkabeszüntetés arányának megfelelő rész.

9. Általános költség alatt értendő: 1. Az üzemhez szükséges kiadások, mint az igazgató, irodaszemélyzet, műszaki vezető, mesterek, előmunkás, orvos és egyéb fix alkalmazott egyének fizetése, a tűzbiztositási díj és adók.

10. A munkabeszüntetés és annak oka 3 napon belül bejelentendő.

11. A sztrájk beszüntetését követő 2 hónap alatt a kárigény irásban részletezve támasztandó. A sztrájk helyén székelő három munkaadó által alakitott bizottság, melybe a társaság, valamint a károsult egy-egy tagot, mig e kettő pedig egy harmadik pártatlan elnököt választ, vizsgálja, illetőleg állapitja meg a kárigényt.

12. Ha a munkaadó a sztrájk ideje alatt munkára vállalkozókat foglalkoztat, úgy a fentemlitett bizottság jogosult a meghatározott kereten kivül megfelelő külön igényt is megállapitani.

13. A kárösszeg, megállapitásától számitott 2 héten belül kifizetendő.

Előadása végén az előadó a következő konkluzióra jutott:

E rövid felszólalásnak nem lehet más czélja, mint hogy az érdekelt körök figyelmét e felette fontos kérdésre irányitsa, csak együttes, tüzetes, megfontolt tanulmányozás alapján volna a megoldás nálunk is kezdeményezendő, de mi kétséget sem szenved, hogy az Országos Iparegyesület, karöltve a Gyáriparosok Országos Szövetségével és a Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesületével, oly tényezőt jelent, melynek közreműködésével a munkaadók mai áldatlan helyzetén hathatósan segiteni lehetne.

A sztrájk ellen való biztositásnak nem szabadna oda irányulni, hogy a munkaadónak a munkásviszályból eredő kára teljességében megtérittessék; ez szocziálpolitikai szempontból is felette aggályossá válhatna. A munkaadó morális kötelessége ugyanis, hogy munkásaival szemben a legmésszebbmenő előzékenységet tanusitson, reá nézve a velük keletkező viszály, nyilvánuljon ez munkabeszüntetés vagy munkakizárás alakjában, minden körülmények között fontos, súlyos bajt kell hogy jelentsen, a sztrájk ellen való biztositás tehát csakis a munkások által frivol módon előidézett támadások ellenszeréül szolgáljon s támaszt nyujtson, különösen a kis- és középosztályú iparosnak, hogy a támadásoknak ellentállhasson, a néikül, hogy e magatartás vagyoni tönkrejutást idézhessen elő. Ép ezért, már hogy esetleges visszaéléseknek is eleve gát vettessék, másrészt, hogy a munkásoknál is megérlelődjék azon tudat, hogy a czélbavett intézkedések által jogos igényeik csorbát nem szenvednek, azt az alapvető irányt kell kidomboritani, hogy a kárpótlás csak oly arányban nyujtandó, hogy a sztrájk által okozott kárnak csupán egy része térüljön meg.

A fölvetett eszme annak idején élénken foglalkoztatta tagjainkat, megvalósitását azonban a mi viszonyaink és körülményeink még nem tudták megérlelni.

A kérdést azonban figyelemmel kisérjük tovább és állandóan ismertetjük a külföldi e nemű alakulatok eredményeit, igy legutóbb a Németországban és Francziaországban elért eredményeket.

Mühelyrend, munkaviszony.

Az ipartörvény 140. §-a megadja az ipartestületeknek azt a jogot, hogy a tanonczok ügyeinek rendezése, illetőleg *a műhelybeli szaktanulás előmozditása,* valamint a munkaviszonyok szabályozása végett szabályrendeletek alkotását kezdeményezhessék, mely szabályrendeletek hatósági jóváhagyás után helyhatósági statutumok hatályával birnak és a testülethez tartozó összes mesterekre, segédekre és tanulókra nézve egyaránt kötelezők. E joggal az ipartestületek — egyes kivételektől eltekintve — még egyáltalában nem éltek, holott ily szabályrendeletek által a munkaadók és munkások közt

fenforgó igen számos viszásságot meg lehetne szüntetni és — a mi ennél még fontosabb — a műhelybeli oktatásnak oly irányt és oly hatályt lehetne adni, hogy a tanulók tanidejük befejezésével mesterségükben sokkal jártasabbak, egyszersmind pedig sokkal fegyelmezetebbek lennének, mint a jelenlegi rendezetlen viszonyok között.

Az Országos Iparegyesület ez ügy fontossága iránti meggyőződéstől áthatva, feladatául tűzte az ipartörvény által a testületek javára engedélyezett e téren egy lépéssel előre haladni és a *testületeknek ily szabályrendeletek megalkotásában kezére járni.*

Ez okból már 1892-ben szükségesnek mutatkozott a tanoncz- és segédügy viszonyait kideriteni, az e téren észlelhető hiányokat és óhajokat kikutatni, hogy az igy összegyűjtött anyag felhasználásával oly *mintaszabályzat* dolgoztassék ki, mely a helyi vagy szakmabeli speciális viszonyok figyelembevételével — és az ily különleges viszonyokhoz való alkalmazkodással — országszerte érvénybeléptethető legyen.

Miután pedig az életbeléptetéshez a testületek által való elfogadáson kivül a hatósági és legfelső fokon a kormány jóváhagyása is szükséges, az egyesület feladatának tekintette e *mintaszabályzat megalkotásánál* oly módon eljárni, hogy annak számára a hatóság, illetőleg a kormány által való jóváhagyást előzetesen is kieszközölje úgy, hogy a mintaszabályzat elfogadásával az illető testületek már előre is biztosak lehessenek a hatósági és kormányi jóváhagyás iránt.

Első sorban természet szerint a fővárosi testületekre voltunk figyelemmel, annál inkább, mert itt a testületek szakok szerint el lévén különitve, *minden iparág specziális érdekei* mind a tanviszony, mind a munkaviszony tekintetében figyelembe vehetők voltak.

Ennélfogva felhivtuk a főváros összes ipartestületeit, hogy az általunk megadott kérdőpontokra szabatos és a tényleges viszonyoknak megfelelő választ adjanak és hogy e válaszok kapcsán őszinte nyiltsággal terjeszszék elő mindazon óhajaikat, melyek a tanviszonyok és a munkaviszonyok javitását czélozzák.

Az ez alapon kiadott kérdőpontokra elég szépen érkeztek be a válaszok. Ezt az anyagot dolgozta föl *Mudrony* Soma és *dr. Horváth* János, a kik ez alapon *a mintaszabályzatot* el is készitették. Ez a szabályzat az összes hazai ipartestületeknek megküldetvén, ezek legnagyobb része behatóan foglalkozott e tárgygyal s mindannyian örömmel elfogadták e munkálatot. Módositást 24 ipartestület adott be. A beérkezett és idevonatkozó javaslatokat az e tárgyban a *Mudrony* Soma elnöklete alatt működő bizottság áttanulmányozta és érdemleges tanácskozás után meg is állapitotta a munkaműhelyrend mintaszabályzatát, melyet az összes hazai ipartestületek, illetőleg iparhatóságok által leendő egyöntetü érvényesités végett a kereskedelemügyi miniszter úr elé terjesztettünk.

A szabályzatot kisérő fölterjesztésünkben kitértünk az ügy történetére és a következőket emeltük ki:

Az Országos Iparegyesület már mintegy öt évvel ezelőtt (1890) programmjául tűzte ki e fontos reformnak megvalósitását és erre nézve egy alaposan megokolt előterjesztést is tett néhai Baross Gábor akkori kereskedelmi miniszter úrhoz, ki az eszmét helyeselvén, annak megvalósitására támogatását kilátásba helyezte.

E programm keresztülvitele végett Egyesületünk 1891-ben meg is inditotta az akcziót az által, hogy a székesfővárosi ipartestületek kiküldötteinek bevonásával mind a *műhelybeli tanonczoktatás, mind a munkaadók és munkások közötti viszony szabályozására nézve* kérdőpontokat állapitott meg, melyek egyelőre csak a budapesti ipartestületeknek véleményezés végett megküldettek. Az ipartestületek nagy része e kérdőpontokat alaposan megvitatván, erre nézve javaslatokat terjesztettek elő, melyeknek alapján mind a tanviszonyra, mind a munkaviszonyra nézve szabálytervezet dolgoztatott ki, mely az összes budapesti ipartestületek bevonásával részletesen megvitattatott.

Ezen az úton a kitűzött két fontos reform: a műhelybeli oktatás reformja, valamint a munkaviszony szabályozása nagyon könnyen és gyorsan keresztül volna vihető és az elsőfokú iparhatóságok, valamint a törvényhatóságok különböző felfogásából eredő akadályok egyszersmindenkorra el volnának háritva.

Köztudomású ugyanis, hogy azon ipartestületeknél, melyek ez ügyek iránt való kiváló ügybuzgalmat tanusitottak és ily szabályrendeletek alkotásaira vállalkoztak, azok keresztülvitele többnyire az illető hatóságoknál akadt meg, mert az illető hatóságok a hazai ipar fejlesztésének követelményei iránt rendszerint nem lévén alaposan tájékozva, a felvetett javaslatokat kellően nem méltányolták, a mi által oly akadályok merültek fel, melyek az ipartestületek ez iránti ügybuzgalmát lelohasztották. Ezért szükséges utasitásul szabályzatmintát kibocsátani, hogy ez akadékoskodások megszűnjenek és e rendkivül nehéz problémák megoldása a kitűzött egyenes úton gyorsan haladhasson.

Erre nézve az e téren szerzett tapasztalatok kiváló bizonyitékul szolgálnak. Midőn ugyanis az 1884-iki ipartörvény életbeléptettetett, az akkori miniszter úr részéről Egyesületünk közreműködésével készitett, mind az ipartestületek alapszabályaira nézve, mind az ipartestületek kebelében alkotott békéltető bizottságok ügyrendjére nézve, továbbá az engedélyhez kötött iparágakra vonatkozó szabályrendeletekre nézve külön szabályrendeleti minták bocsáttattak ki, melyek mind a törvényhatóságokkal, mind az ipartestületekkel közölve lettek s melyek arra az eredményre vezettek, hogy a legrövidebb idő alatt az összes ipartestületek és hatóságok e mintákat úgyszólván egyhangúlag, majdnem minden módositás nélkül, elfogadták és életbe-

léptették. Az ezúttal javasolt szabályrendeleti mintákról is ugyanez az eredmény bizton várható.

De még más szempontból is igen kivánatos volna ez az intézkedés, t. i. az eljárás *egyöntetűsége* szempontjából.

A hazai ipar egészséges fejlődése azt kivánja, hogy a tan- és munkaviszony szabályozása az egész országra nézve lehetőleg egyöntetű legyen. Csak igy forrhat össze az ipar egy testté és csak igy haladhat egyenlő lépéssel ama kitűzött czél felé, hogy a külföldi iparral egy szinvonalra emelkedjék vagy esetleg azt túl is szárnyalja és ez által fennállását és versenyképességét biztositsa.

De még közigazgatási szempontból is nagyon kivánatos ez eljárás. Mert ha minden testület a maga kénye-kedve szerint alkotja meg e szabályrendeleteket és ha minden hatóság a nagy horderejű közérdek figyelembe vétele nélkül szintén a maga kénye-kedve szerint módositja e szabályrendeleteket, ez tömérdek és sok vesződséget okoz mind az ipartestületeknek és elsőfokú iparhatóságoknak, mind a törvényhatóságoknak, de még a Nagyméltóságod vezetése alatti minisztériumnak is, – a mi nemcsak pénz- és idővesztegetést von maga után, hanem az illető közegeknek ügybuzgalmát is csökkenti — és e fontos ügyeket nemhogy kedveltté, hanem visszataszitóvá teszi.

Mindezeknél fogva azon tiszteletteljes kérelemmel fordulunk Nagyméltóságodhoz, hogy a beterjesztett mintatervezetek tartalmát esetleg erre hivatott szakközegeknek — például az Országos Ipartanácsnak — meghallgatásával fontolóra venni s a mennyiben e tervezetek ellen lényeges kifogás nem merülne fel, azt jóváhagyni és az összes törvényhatóságoknak s ezek útján az összes ipartestületeknek is mintául megküldeni kegyeskednék, felhiván a törvényhatóságokat, hogy azok mielőbbi megvalósitásában közreműködni sziveskedjenek.

Erre a fölterjesztésre a miniszter 1896-ban terjedelmes leiratban válaszolt, melyben kijelentette, hogy a tervezetet nem teszi magáévá, részint mert hézagos, részint mert némileg eltér a törvény rendelkezéseitől. Az 1896-iki IV. ipartestületi gyülés áttette az ügyet az Országos Iparegyesülethez, az Egyesület pedig az ipartestületi szakosztályhoz, mely elhatározta, hogy a kérdéssel tovább nem foglalkozik, hanem bevárja az ipartörvény revizióját.

A dolog 1900-ban ismét szóba jött, a mikor a kereskedelmi miniszter utasitása alapján a főváros tanácsa fölhivta az ipartestületek figyelmét a 140. §. alapján a szabályrendeletek előkészitésére.

Ekkor az ipartestületi szakosztály javaslatára előterjesztést tettünk a tanácsnak, a melyben előadva a kérdés előzményeit, kiemeltük, hogy az ipartörvény 140. §-ának érvényesitése kivánatos ugyan, de az ipartestületek megmaradnak előbbi álláspontjukon és bevárják az ipartörvény revizióját. Hangsúlyoztuk a fölterjesztésben, hogy a munkaviszony rendezésére vonatkozó szabályrendelet kidolgozása meddő munka volna most, mindaddig, mig a testületek a

fegyelem és rend tekintetében bizonyos jogokkal föl nem ruháztatnak.

Az előterjesztés utalt továbbá a kereskedelmi miniszter kijelentésére, a mely az ipartörvény revizióját küszöbön állónak jelezte. Végül kiemelte a fölterjesztés, hogy a testületek az általunk kidolgozott minta alapján a mostani helyzetben is igyekeztek műhely- és munkarendet létesiteni.

*

Az időközben elkészült *sütőipari szabályrendelet* tárgyában a kereskedelmi miniszter úr Egyesületünk véleményét kérte ki. Az érdekelt munkaadók és munkások képviseletének meghallgatása után e tárgyban tüzetes fölterjesztést intéztünk a m. kir. kereskedelemügyi miniszter úrhoz:

Kiemeltük, hogy mindaddig, a mig a pékipar a mostani kézműipari jellegében megmarad, vagyis addig, mig a főváros szükségletének legnagyobb részét géperőre berendezett nagy sütődék nem fogják fedezni, szükség van a munkaviszonynak szabályrendelet útján való rendezésére. Ebből kiindulva, a tervezetet általánosságban szükségesnek jeleztük, egyes rendelkezéseire pedig a legnagyobb részletességgel tettük meg tüzetesen megokolt észrevételeinket.

A fővárosi műhelyszabályrendelet ügyében a székesfővárosi tanács elé a tiszti főorvos úr 1889-ben egy szabályrendelet-tervezetet terjesztett, a mely az ipari műhelyekről szól. A tervezetet, mint a főváros iparosaira nézve rendkivüli fontosságút, Egyesületünk hivatalos lapja egész terjedelmében ismertette. Ezenkivül végrehajtóbizottságunk kivánatosnak mondta ki, hogy a tervezet intézkedéseivel szemben legközvetlenebbül érdekelt iparoskörök véleményüket mennél szélesebb alapon kifejthessék, hogy ezáltal a főváros törvényhatósága minden oldalról kellőképen informálva legyen és az alapjában üdvös kezdeményezés, az esetleges tévedésektől a közvetlenül érdekeltek kritikája által megtisztitva, a gyakorlati életben igazán értékes eredményeket teremjen.

E határozat alapján megküldtük a tervezetet a helybeli ipartestületeknek és egyes nagyiparosoknak, azzal a felhivással, hogy véleményüket irásban közöljék. A felhivásnak eredményeképen egyes általánosságokban mozgó kritikák mellett, számos érdemleges észrevétel jutott hozzánk, a mely észrevételek közt nem egy van olyan, mely a szabályrendelet végleges megállapitásánál nagyon komoly megfontolásra tarthat igényt. Nem elégedtünk meg azzal, hogy ezeket lapunkban lényegükben közöltük, hanem szolgálatot véltünk tenni a főorvos úr tervezetében kitűzött humánus czélnak, a tanács intenczióinak s általában a nagyfontosságú ügynek az által, hogy a beérkezett véleményeknek lényeges tartalmát a tanácshoz intézett átiratunkban is a legrészletesebben megismertettük.

Ez átiratunkban kötelességünknek tartottuk kiemelni azt is, hogy a tiszti főorvos úrnak azt a törekvését, a mely a műhelyek egészségügyének javitására irányul, mi is föltétlenül tiszteletre és elismerésre méltónak tartjuk.

Azokat a nemes intencziókat, a melyek a tervezetben nyilvánulnak, a főváros iparosvilága is hálásan fogadhatja, mert az iparosműhelyek higiénikus viszonyainak mostani szomorú állapotukból való kiemelése nemcsak általános közérdek, hanem nagy mértékben iparosérdek is. És a főorvos úr által óhajtott czél érdekében, valamint az iparosérdekek szempontjából egyaránt kivánatos az olyan megoldás, a mely a minden oldalról felhangzó kivánságoknak méltányos és elfogulatlan megfontolásával, az iparosérdekeknek szükségtelen sérelme nélkül valósitja meg a tervezet érdemesszerzőjének czélzatait. Kifejeztük továbbá azt a reményünket is, hogy a tanács szivesen fog megismerkedni a tervezett szabályrendelet által legközvetlenebbül érintett körök nézeteivel és óhajtásaival s a tervezetnek olyan módositására, a mely a főczélt nem veszélyezteti, a főorvos úr ép ugy, mint a tanács készségesen hajlandó lesz; és különösen az átmeneti intézkedések lehető enyhe, kiméletes megállapitása által a szegényebb kisiparososztályt meg fogja óvni az érzékenyebb károsodástól.

De kellő nyomatékkal fölemeltük figyelmeztető szavunkat, hogy megóvjuk a székesfőváros hatóságát az egyoldaluság veszedelmétől és egy alapjában dicséretreméltó, helyes törekvést attól az eshetőségtől, hogy túlhajtások által nagyobb veszedelemnek legyen az okozója, mint a mekkorának leküzdését tűzte ki czélul. Nem akarjuk, hogy a tiszti főorvos úr tervezete, a melynek helyes kivitelét — mint a megismertetett vélemények is tanusitják — a fővárosi iparosvilág szinte egyhangulag óhajtja, a szükséges módositások nélkül ridegen életbeléptetve, áldásos eredmények helyett bajt, elégedetlenséget és gyűlöletet támaszszon. Ezért arra kértük a székesfővárosi tanácsot, hogy az iparosok és munkásaik egészségének, életének gondozása mellett, legyen figyelemmel megélhetésükre is.

Ezeknek a szempontoknak lehető figyelembevétele végett kivánatosnak jeleztük, hogy a tekintetes tanács közvetlenül, élőszóval való megbeszélés útján is megismerje az érdekeltek nézeteit s ezeknek megvitatásánál, elbirálásánál részt juttasson maguknak az érdekelt köröket képviselő faktoroknak is. Erre való tekintettel azt a javaslatunkat terjesztettük a székesfővárosi tanács elé, hogy a műhelyekről szóló szabályrendelet tervezetének megvitatására egy vegyes szakértő bizottságot alakitson s az általunk beterjesztett észrevételeket is e bizottságnak megfontolás és javaslattétel végett adja át. A bizottságban való közreműködésünket felajánlottuk.

A jövőre nézve pedig általánosságban a tanácsot annak megfontolására kértük, hogy a hasonló, széles köröknek érdekeit érintő,

ipari szakismereteket igénylő kérdésekben az érdekelt szakkörök véleményét előzetesen is hallgassa meg.

Kollektiv szerződések és szervezkedés.

Több ízben foglalkoztatta az Egyesületet a kollektiv munkabérszerződések kérdése, a nélkül, hogy alkalma lett volna erre nézve véglegesen és egységesen állást foglalni. Az idevágó megbeszélések rendjén, mint sok oldalról helyeselt kivánság merült fel *a munkaadók erős szervezkedésének* gondolata, a mely azóta, a mint tudjuk, egyes szakmákban meg is valósult. Ezzel kapcsolatban kifejezésre jutott azonban az a kivánság is, hogy *a munkás-szervezetek* mennél inkább megerősödjenek, mert csak ebben az esetben lehetnek a munkabérszerződések az ipari békének garancziái, a sztrájkok, mozgalmak elmérgesedésének ellenszerei.

A bérfizetés napjának megváltoztatása.

Egyesületünk munkásügyi szakosztályában *Szerb* Károly óragyáros régebben inditványt tett a munkabérek kifizetésének szombatról más hétköznapra leendő áthelyezése iránt. Az inditvány tárgyalását annak idején közöltük. Ez ügyben az összes ipartestületekhez és ipari szakegyesületekhez körlevelet intéztünk, hogy szakmájuk szempontjából szóljanak hozzá a kérdéshez.

A beérkezett válaszok túlnyomó része a szombati nap mellett foglal állást, kisebb részük az eddig dívó rendszert helyesli, a mi — csekély eltéréssel — szintén a szombati nap approbálásával egyértelmű.

A válaszok szemléltető összeállitása különben ezt a képet tünteti fel:

1. *a szombati napot* helyesli:

a kovácsipartestület . . . . (6 órakor)
a czipészipartestület . . . . (2 órakor)
az asztalosipartestület . . . . —
a könyvkötőipartestület . . . . (6 órakor)
a kéményseprőipartestület . . . . (6 órakor)
a borbélyipartestület . . . . (délben)
a kádáripartestület . . . . (4 órakor)
az épitőipartestület . . . . . . (4, illetve 5 órakor)
a textilgyárosok egyesülete . . . . (délben)
a gépész- és művezető-egyesület . . . . (délben)
a budapesti (budai) iparossegédek egyesülete (délben)

2. *tetszés szerinti napra tenné* a bérfizetést:

a szabó- és a hentesipartestület (de mindig délben),

3. az *eddigi rend* mellett:

a mészárosipartestület,

a bányászati és kohászati egyesület,
az üveggyárosok egyesülete és
a sütőmunkások önképző-egylete foglalt állást.

Szakosztályainkban pedig még a következő javaslatok merültek fel:

1. A bérfizetés napja legyen csütörtök (este) és a másnapi munka két órával később kezdődjék. (Schulpe.)

2. A bérkifizetés napja legyen csütörtök és az előre kifizetett napok bére hetenkinti részletekben vonassék le. (Vagács.)

3. A munkabér fizettessék ki szombaton délben, a szombatnapi délután adassék pihenőül. A napi munkaidő ennek arányában emelendő fel. (Dr. Fenyvessy.)

4. A kifizetés ideje legyen szerda este. (Hollós.)

5. A kifizetés napja legyen hétfő. Ez már általános a budapesti pékiparban. (Prindl.)

6. A kifizetés ideje szombaton d. u. 4 órakor legyen. (Molnár.)

7. A kifizetés napja tetszés szerint állapitható meg, de az időpont mindig délre essék. (A gyakorlatban czélszerűnek mutatkozott. [Goldberger.])

Behatóan foglalkozott e tárgygyal *Schulpe* György, ismert munkásbarát, a ki hozzánk intézett emlékiratában rámutatott arra, hogy a munkásnak, a ki az egészséget fenyegető dolgot végez, mindent el kell követnie egészsége megóvására s olyan életmódot folytatnia, mely elvesztett erejét pótolja, idegrendszerét fentartja. A rendes, erkölcsös élet, kiadós táplálkozás és lehetőleg az alkoholtól való tartózkodás, ezek azon eszközök, a melyek a leghathatósabban megóvják a testet, a fizikai és szellemi erőket a káros behatásoktól. A munkások összeségének, az államnak, az emberiségnek érdekében tehát törekednünk kell arra, hogy utat és módot találjunk az alkoholizmus vétkének elkerülésére. Tehát e kérdésben is szocziális reformra van szükség, a mely reformot az előadó a bérfizetésnek szombatról a hétnek egy másik napjára való áthelyezésében látja. Ha például *csütörtökön* történnék a bérkifizetés, ez a pénznek egyöntetü és sokkal tágasabb körben való forgalmát is eredményezné. Mert tagadhatatlan tény, hogy sokan a munkások, sőt a hivatalnokok közül is már szombaton este és vasárnap elköltik keresetük legnagyobb részét. A pénz tehát egy-két foglalkozási ágbeliekhez, leginkább az italmérőkhöz folyik, a többi iparágaknak, a kereskedőknek, kisiparosoknak stb. vajmi kevés jut a munkabérekből. Ez nagy befolyással van az ország általános gazdasági életére. Ha tehát a munkás a helyett, hogy bérének nagy részét korcsmákban és mulatóhelyeken költse el, több pénzt fordit majd a jó táplálkozásra, lakása szépitésére, szellemi képzésére, mint eddig, akkor az állam egész gazdasági élete felvirágozhatik és megerősödhetik.

Az épitkezési szerencsétlenségek megelőzése.

Az utóbbi időben a fővárosban sűrűen előforduló épitkezési szerencsétlenségek lehető megelőzése tárgyában *Sziklai* Zsigmond tagtársunk véleményezésre fölkéretvén, a következőkben foglalta össze mondanivalóit:

Sajnos, az épitkezési szerencsétlenségeket teljesen kiküszöbölni semmi néven nevezendő intézkedésekkel nem lehet és a legkörültekintőbb épitésügyi szabályzatok sem fognak ideális álapotokat teremteni; az épités fellendülésének sajnálatos következményei lesznek akkor is az épitkezési szerencsétlenségek. Most a budapesti épitkezés több évi pangás után fellendült és ezzel vele járt a szerencsétlenségek elszaporcdása, csak úgy, a mint azt a mult század kilencvenes éveiben sajnálattal tapasztaltuk.

Az épitési szerencsétlenségeket okozhatja: az épitész, az épitőmester, illetve az épitőiparos, avagy az általuk foglalkoztatott egyének.

Az épitész késziti a terveket, azok minden legaprólékosabb részleteit, az ő utasitását az épitőiparos végrehajtani köteles. Épitész pedig a mai állapot szerint az, a ki magát annak vallja. Épitész nemcsak az, a ki műegyetemi tanulmányai és a letett szigorlatok alapján épitészi oklevelet nyert, vagy a ki a felső épitőipari iskolát végezte, hanem a kereskedelemügyi minisztérium 11.063/1907. sz. alatt kiadott rendelete szerint mindenki, a ki e czímet használni akarja.

Ezen miniszteri döntés szerint terveket készithet mindenki, a ki akar és ily épitészi tervek alapján kénytelen az épitőiparos épiteni, gyakran a legjobb meggyőződése ellen, hacsak nem akar az épittetővel folytonos perben állani.

Az épitőmester már tartozik kvalifikáczióját beigazolni: épitészi oklevéllel és két évi gyakorlattal, illetőleg szakvizsgálattal. Az okleveles épitész két évi gyakorlatát senki által nem ellenőrzött magánbizonyitványnyal és semmi mással kell igazolni, a mi természetszerűleg a visszaélésre tág teret nyit; a felső ipariskolát végzett tanuló, 3 évi gyakorlat után, vagy bárki más, az épitőmestereket vizsgáló bizottság előtt szakvizsgát letenni tartozik.

E vizsgáló bizottság tényleges összetétele azonban olyan, hogy benne az épitőmesterek, tehát a gyakorlat emberei, törpe minoritást képeznek, a szóbeli vizsgálatkor pedig csak ritkább esetben vesz részt egy épitőmester a hatos tanácsban; igen természetes, hogy e vizsga nem lehet kielégitő; ily vizsga alapján sok épitőmester hiányos tudással nyert épitőmesteri bizonyitványt, a mi aztán a gyakorlati életben szerencsétlenségek alakjában mutatkozik. Ehhez járul még, hogy a legtöbb kereskedelemügyi miniszter sokaknak még e tessékléssék vizsgálatot is, részben vagy egészben, kegyelmi úton elengedte.

Ugyanezek állanak fenn a kőművesmesterek képesitésében is; de tetézi e visszásságokat az, hogy élelmes emberek, egy aláiró épitő-

mester (Strohmann) közbevonásával, minden kvalifikáczió nélkül épitenek.

Gyakori szerencsétlenségekre vezetett, hogy szabadalmazott épitési szerkezetek tulajdonosai, minden szaktudás nélkül végeznek épitészmunkát, különösen födémeket (menyezetszerkezet), a melyek összeomlása már sok vért követelt.

Az alkalmazottak között a legfontosabb szerepet viszi a pallér, a ki közvetlen vezeti az épitkezést, a ki kiválogatja a beépitendő anyagokat, felügyeli a munkát, a kinek fennhatósága alatt készülnek az állványok. Ezen igen fontos állás betöltésére semmiféle képesités kimutatása nem szükséges; pallér az, a ki magát annak vallja; az őt foglalkoztató épitőiparos, csak a rosszul végzett munka alapján, gyakran már csak későn tudja meg, hogy pallérja tulajdonképpen nem az. Igen természetes hogy az épitkezés föllendülésével sok ilyen tudatlan »pallér« nyer alkalmazást.

Az alkalmazottak kategóriájába tartoznak az állványozók (állványt készitő munkások), a kik minden szaktudás kimutatása nélkül jól-rosszul állitják össze az állványokat, még pedig a főállványokat legnagyobbrészt éjszaka, többnyire rossz világitás mellett, majdnem kivétel nélkül állványkapcsokkal erősitvén össze az egyes gerendák a és pallókat.

A fentebb emlitetteken kivül némi szerep jut még a kerületi mérnököknek és az iparfelügyelőknek. Hogy milyen hiányos e felügyelet, azt legjobban igazolja azon tény, hogy Budapesten minden kerületben csak egy-egy mérnök van megbizva az összes épitkezések felügyeletével, de e mellett e kerületi mérnök a főváros egyéb teendőivel is van megbizva és gyakran 30—50 ügydarabot kell naponta elintéznie. Az épitkezések felügyeletére az egész országban egy iparfelügyelő van kinevezve, a ki, még ha a legnagyobb épitési gyakorlattal birna is, természetszerűen sem volna képes feladatának megfelelni.

A fentiekben a tényleges állapotot vázlatosan ismertetve, levonhatjuk a következtetéseket, melyek szerint az épitési szerencsétlenségek megelőzésére szükségesek:

a) az épitészi működés szigorú kvalifikáczió kimutatásához kötendő;

b) az épitőmesteri jogosultság csak nagyobb tudás kimutatása útján legyen elnyerhető, ennek az igazolására szervezett bizottság gyakorlati férfiak bevonása által kiegészitendő;

c) a pallérok működése szakvizsga letételétől tétessék függővé;

d) állványozók csak olyanokká képzett munkások lehessenek;

e) az állványok készitése csak kivételes esetekben engedhető meg az éjjeli időben;

f) az állványkapcsok adás-vétele hatósági engedélyhez köttessék;

g) a kerületi mérnökök, a kik épitkezési felügyelettel vannak

megbizva, minden egyéb munka alól fölmentessenek és számuk a szükséglethez képest fölemeltessék, azonkivül melléjük gyakorlati szakférfiak rendelendők ki, a mint azt a Budapesti épitőmesterek ipartestülete már 1898. évi felterjesztésében a fővárostól hiába kérte.

Az *a—c* alattiak szükségét igazolják az e szakvélemény elején mondottak; a *d)* és *e)* alatti helyessége különösebb bizonyitást nem igényel, mert természetes, hogy a szakavatott munkás jobb munkát végez, mint a tudatlan; valamint természetes, hogy nappali világitás mellett jobb munka végezhető, mint éjjel.

Az *f)* alatti szükségét bizonyitja az, hogy az állványok tulajdonképpen gerendák és pallókból állanak, a melyeket kapcsok tartanak össze; ha már most e három tényező között bármelyik hiányzik, úgy az állvány épsége veszélyeztetik; gerendák és pallók egykönnyen el nem lophatók, ha azokból akár csak egy is hiányzik, az azonnal észrevehető, mig az állványkapocs hiánya kis térfogatánál fogva, rögtön észre nem vehető, annak hiánya végzetes következménynyel járhat. A kapcsot bármely munkás ruházata alatt könnyen elrejtheti, tehát könnyen lopható; ennek elejét csak úgy vehetjük, ha az árúsitást lehetetlenné tesszük. Nézetem szerint a hatóságilag engedélyezett kereskedők nem igen fognak egyes kapcsot vásárolni, mert bizonyosra vehetik, hogy lopásból származnak.

A *g)* alattiakat már megokoltam, még csak azt jegyzem meg, hogy a főváros az épitési és használati engedélyek díjaiban a nagyobb felügyelet költségeinek fedezését nyeri; hogy pedig gyakorlati szakférfiak könnyebben veszik észre a hibákat, mint a kerületi mérnökök, a kiknek rendszerint épitési gyakorlatuk egyáltalában nincs, az nyilvánvaló.

Az épitési rendszabályok szigoritását fölöslegesnek tartom, mert a leggondosabban szerkesztett paragrafusok mellett is lehet kibúvókat találni és én a magam részéről hibáztatom épitésügyi szabályzataink egyes részét azért, mert azokban túlságos sok oktatás van és igy az a tudatlanok működéséhez segitséget nyujt.

Helytelenitenem kell ama felmerült eszmét, hogy az épitési engedély kiadásában a befejezési határidő megállapittassék; mert egyrészt a lassú épitkezés sehogy sem bizonyitja a jó épitkezést, másrészt ily határidő megállapitása esetében, épitési szünetelésekkel a hatóság intencziói könnyen megkerülhetők volnának és semmi indok nem szól a mellett, hogy az épitési idő kitolásával, az épitkezés és igy végső eredményében a lakbér drágittassék.

Az ipari alkalmazottak fölmondási ideje.

E fontos kérdés szabályozásának előkészitése érdekében is megtettük a kezdeményező lépéseket.

A gyárakhoz és ipartestületekhez intézett körlevelünkben kiemeltük a következőket:

Az 1884. évi ipartörvény 113. §-a *a gyárakra* nézve kötelezővé teszi a műhelyekben kifüggesztendő munkarendet, a mely által viszont a *g*) pont szerint a felmondási idő szabályozandó. Ugyanazon törvény *92. §-a a »nagy iparvállalatokra, gyárakra«* vagy *»kereskedelmi üzletekre«* nézve kimondja, hogy: fontosabb teendőkkel megbizott iparos- vagy kereskedősegédek, nevezetesen: könyvvezetők, pénztárnokok, üzletvezetők, utazók, raktárnokok stb. tekintetében a felmondás ideje három hónap.

Egyébként, ha máskép nem egyezkednek, a munkaadó és segéd közötti viszony 15 napi felmondással felbontható.

Jóllehet a gyár kritériumát törvényeink meg nem határozzák és csupán az iparfelügyelők részére kiadott utasitások nyujtanak erre nézve némi támpontot, már csak a műhelyrendek emlitett kötelező voltára való tekintettel is, a rendes segédmunkásokat illetőleg elégségeseknek látszanak a fennálló törvényes rendelkezések. Ismer azonban a törvény 124. §-ának harmadik bekezdése a tulajdonképeni gyárosok mellett oly iparost is, a ki *»mesterséget képező iparágat nagyban űz«*. Ugy ezekre, mint általában a gyári és kézműves jellegű iparosműhelyekre nézve kivánatosnak mutatkozik a felmondási időnek az illető iparágak igényeihez és bevett szokásaihoz mért szabályozása, illetőleg a vonatkozó törvényes határozmányok szabatossá tétele.

A 92. §. 15 napi felmondást ir elő, holott napi- vagy hetibér mellett dolgozó segédeknél a gyakorlat csakis két heti, vagyis 14 napi felmondást ismer. E mellett számos kézművesiparágnál hagyományszerűen kölcsönös 8 napi felmondás dívik. A leginkább eltérő magyarázatra s legtöbb perlekedésre azonban a 92. §-nak már emlitett, három havi felmondást megállapitó rendelkezése ad okot. A kézműves természetű üzemekben is vannak ugyanis: könyvvezetők, pénztárnokok, üzletvezetők, raktárnokok stb. alkalmazásban, a kikkel szemben a felmondási idő vitássá válik; vannak ezenkivül művezetők, pallérok, szabászok és más eféle ipari alkalmazottak, a kikre nézve szintén vitás szokott lenni, vajjon — egyéb megegyezés hiányában — a 92. §. értelmében *»fontosabb teendőkkel megbizott«* alkalmazottaknak tekintendők-e vagy sem?

Az e tárgyban kiadott kérdőpontokra beérkezett válaszokat *Ráth* Károly igazgatósági tagtársunk földolgozása alapján terjesztettük a kereskedelmi miniszter úr elé.

*

A kereskedelemügyi miniszter úr véleményadásra hívta fel Egyesületünket az Országos Gépészegyesület által előterjesztett ama kérelem ügyében, hogy *a szakvizsgázott gépészek felmondási ideje három hónapban állapittassék meg.* A végrehajtó bizottság határozata alapján érdemleges javaslattétel előtt felkértünk számos jelen-

tékeny hazai gyárat és ipartelepet, hogy a saját szempontjából nyilatkozzék a felvetett kérdésre nézve. E felkérésünkre nagyszámu válasz érkezett be, a melyek közül a legfontossabbakat lapunk útján ismertettük, sőt a kereskedelemügyi miniszter úrnak is tudomására juttattuk.

A mi véleményünket a következőkben foglaltuk össze:

A beérkezett vélemények túlnyomó többségéből kitűnik, hogy a gépészek általában, ha e képesitésöknek megfelelő munkakörben vannak alkalmazva, olyan teendőket végeznek, a melyek az egyszerű gyári munkás teendőinél jóval fontosabbak. Igy a gépész, mint fontosabb teendőkkel megbizott alkalmazott kell, hogy a felmondási idő törvényes szabályozásánál figyelembe jőjjön. Másrészt azonban kétségtelen, hogy támadhatnak olyan helyzetek, a melyekben éppen a gépészekre bizott teendők nagy fontosságára való tekintettel, nagyon kivánatos lehet a gépésznek azonnal való eltávolitása, a nélkül, hogy a felmondási idő mellőzésére feljogositó valamely törvényes ok fennforogna. Kétségtelen továbbá az is, hogy a gépész felmondási idejének szabályozásánál nem a szakvizsgát, vagy legalább nem csupán ezt, hanem első sorban a reábizott teendők fontosságát kell alapul venni.

Mindezeknél fogva azt javasoltuk, hogy az ipartörvény reviziójánál a miniszter úrnak a szakvizsgázott gépészek felmondási idejének szabályozására is kiterjeszkedni méltóztassék; e szabályozásnál azonban mindenesetre figyelembe veendő az a munkakör, a melyben a gépész alkalmazva van s lehetőleg szabatos meghatározása adandó annak, hogy micsoda foglalkozási körben tekintendő valaki olyan gépésznek, a kire a hosszabb felmondási időre vonatkozó rendelkezések kiterjednek. Ennek a felmondási időnek megállapitására nézve *általában hat hetet elegendőnek vélünk; de egyes esetekben hosszabb felmondási idő is indokolt lehet.* De ennek ellenében viszont gondoskodni kell azoknak a különleges eseteknek szabályozásáról is, a melyekben *a gépész, az üzem biztonságának érdekében, azonnal elbocsátható.*

A záró-óra és az egyhuzamú munkanap.

Az általános nyolcz órai záró-óra ügyében a kereskedelmi és ipari egyesületek, valamint az alkalmazottak egyesületei képviselőinek részvételével szakértekezlet volt 1911 márczius közepén a központi városházán. Az értekezleten *Déri* Ferencz tanácsos elnökölt; bejelentette, hogy az értekezletre tizennyolcz kereskedelmi és ipari testületet és egyesületet hívtak meg és ismertette az értekezlet összehivásának előzményeit. Ezután a következő határozati javaslatot terjesztette elő:

1. Az üzleti záró-óra kérdésének a munkaadók és kereskedelmi alkalmazottak részéről közös megállapodással leendő rendezése érdekében Buda-

pest székesfőváros polgármestere által összehivott s 1911. évi márczius hó 10-én megtartott értekezlet tagjai, az őket megbizó testületek nevében is hozzájárulnak ahhoz, hogy Budapesten az üzletek általában legkésőbb nyolcz órakor bezárassanak s ennek a megállapodásnak keresztülviteléhez úgy a maguk, mint az őket megbizó testületek nevében is a legteljesebb támogatást helyezik kilátásba. Kivételt tesznek csupán a fűszerkereskedések, a melyek hétköznapon fél kilencz órakor, szombaton pedig kilencz órakor zárhatók.

2. A munkaadótestületek körlevélben fogják tagjaikat felszólitani a nyolcz órai záró-idő pontos betartására, azzal a figyelmeztetéssel, hogy a záró-óra pontos betartásáért a főváros részéről összehivott értekezleten erkölcsi kötelezettséget vállaltak.

3. A munkaadótestületek segédkezni fognak a záró-óra betartására vonatkozó aláirások összegyűjtésében.

4. Az értekezlet felkéri a polgármestert annak a megengedésére, hogy az aláirások összegyűjtése körül a kerületi elöljáróságok kézbesitői is igénybe vehetők legyenek.

5. Az értekezlet felkéri a fővárosi törvényhatósági bizottsági tagok kerületi értekezleteit, hogy a kereskedőknek a mozgalom, illetve megállapodás czéljára való megnyerése érdekében a maguk részéről szintén legyenek szivesek az akcziót támogatni.

6. Az értekezlet felkéri a főváros tanácsát, hogy az értekezlet megtartásáról és annak eredményéről, a létrejött megállapodásról a törvényhatósági bizottság közgyülésének jelentést tenni sziveskedjék.

7. Az értekezlet felkéri továbbá a főváros tanácsát, sziveskedjék a törvényhatósági bizottság közgyüléséhez előterjesztést tenni az iránt, hogy a közgyülés irjon fel a kereskedelemügyi miniszterhez és kérje a nyolcz órai záró-időnek, illetőleg a kereskedelmi és irodai alkalmazottak munkaidejének a törvényhozás útján való rendezését, akár olyképen, hogy a rendezést a megalkotandó törvény valósitsa meg, akár pedig olyan módon, hogy a törvény hatalmazza fel a székesfőváros törvényhatóságát a kérdésnek szabályrendelet útján való rendezésére.

8. Alakittassék az érdekelt egyesületek képviselőiből végrehajtó-bizottság, a mely a további munkálatokat magára vállalja.

Élénk vita után, melyben a képviselt egyesületek kiküldöttei a fölvetett kérdést saját specziális szempontjukból vitatták meg, az értekezlet a határozati javaslatot egyhangúlag elfogadta; ezen az alapon a határozatok végrehajtására külön bizottságot alakitottak, melybe Egyesületünk igazgatóját társelnökké választották. E bizottság üléseit Egyesületünk helyiségeiben tartotta; javaslatai érvényesitése érdekében állandó társadalmi agitácziót fejtett ki. A miniszter úrhoz is fordult, a ki megigérte, hogy az ügy törvényhozási rendezését foganatba véteti.

*

Az egyhuzamú munkanap tárgyában *Kriszhäber* Leó tagtársunk hosszabban megokolt előterjesztést intézett hozzánk, melynek lényege a következő:

A magam részéről az egyhuzamú napimunkára vonatkozó kérdést két részre osztom és ehhez képest inditványozom, hogy:

méltóztassék azt egyrészt mint gazdasági, szocziálpolitikai kérdést, másrészt pedig mint az egészség szempontjából elodázhatlan és feltétlenül szükséges ujitást tárgyalni, illetve elfogadni.

A mi előterjesztésem második részét, a konkluziókat illeti — tekintettel arra, hogy a reformot nem lehet egyetlen intézkedéssel életbe léptetni — inditványozom, hogy mindenesetre foglalkozzunk a kérdéssel. Tartsuk napirenden és tegyük azt minden egyes szakosztályban vita tárgyává. Minden egyes szakosztály igyekezzék a saját szakmája szempontjából a kérdést kellően előkésziteni és megoldási módokat keresni arra nézve, hogy miképen lehetne azt az életbe, belátható időn belül átültetni, úgy a főnök, mint az alkalmazott érdekében. Tartsák az érdekeltek szem előtt, hogy a személyzet, mely ma 12—14 órát dolgozik, milyen munkát végez és meg fog róla győződni, hogy főnök és alkalmazott a czél érdekében egyetértőleg dolgozva, az egyhuzamú és illetve megröviditett napimunka mellett ugyanolyan mennyiségű, de jobb kvalitású munkát fog végezni 8—9—10 óra alatt. Rendkivüli előnyei vannak annak, ha az alkalmazott és főnök tudván, hogy rövidebb idő alatt kell elvégeznie a munkát — serényen dolgozik, mig ha tudja, hogy ráér, a kávéházban vagy kaszinóban tölti el ebéd után és uzsonna alatt a pihenésre szánt 2½—3 órára terjedő időt. Holott ha ugyanennyivel röviditve a mostani megosztott munkarendszert, a munkát egyhuzamban serényebben végzi, gazdaságilag egyforma eredményt ér el és a mellett egy észszerűbb és kulturálisabb életbeosztást nyer úgy a magán-, mint a köz- és családi életben is.

Mélyedjenek az érdekeltek kellő érdeklődéssel és buzgalommal a kérdés tanulmányozásába, a melynél rendkivül sok az előitélet és az előzetes kishitű bizalmatlanság.

Ki akarok még néhány szóban térni az alkalmazottak második követelményére: a nyári munkaidő megröviditésére. A nyár az üzletben foglalatoskodókra nézve súlyos teher, súlyos megpróbáltatás — eltekintve a speczialis fővárosi viszonyoktól, a rossz lakás- és élelmezési viszonyoktól — a következő okok miatt is: Tudjuk, hogy a nyári hónapokban a tikkasztó hőség elől a fővárosból azok, a kiknek ez módjukban van, a vidékre menekülnek. A főnökök, a házas alkalmazottak, a kik foglalkozásuknál fogva az üzlethez vannak kötve, a környékbeli falvakban biztositanak családjaiknak nyári lakást, a nem házas alkalmazottak azonban állandóan a városban maradnak. Azonban ezeknek az alkalmazottaknak is alkalmat kell adni az üdülés módjára. Ha 1—2 órával megröviditjük a munkaidőt, ezzel nem sokat veszitünk és ha az alkalmazott a tikkasztó hőség bekövetkeztével elmegy naponta munkaközben egyszer a Dunafürdőbe, — a mi annál is inkább kivánatos, mert a nyári hónapokban a fizikum jobban van

megviselve, mint más évszakban — ez is 1—1½ órai munkaidő-röviditést jelent. A munkaidő röviditését diktálják egyébként az általános hygienikus szempontokon kivül gazdasági momentumok is, a melyekre vonatkozólag a nyári »saison mort«-ra utalok, a mely azt meg is könnyiti. Kivánatosnak tartom, hogy elvileg kimondjuk annak a szükségét, hogy a nyári hónapok alatt a munkaidő 1—2 órával megröviditessék. Itt sem lehet majd generaliter szabályozni a záró-órát, bár a malmok, pénzintézetek és egyes nagykereskedői szakmák már régen megcsinálták kompromisszumok által. A mi feladatunk most főképen az volna, hogy a detail-kereskedelemre gyakoroljunk ez irányban kellő befolyást.

A nyári munkaidőnek 1—2 órával leendő megröviditése, valamint a detail-üzletek általános záró-órája könnyebben vihető keresztül, mint az egyhuzamú napimunka, mert ez irányban régebbi akczió van folyamatban, a mely már eddigelé is meghozta a maga gyümölcseit a nagykereskedők, gyárosok, malmok és egyes detailkereskedők támogatásával és legújabban *Bárczy* polgármester úr is a záró-órának szabályrendeleti rendezését vette tervbe, a mi mindenesetre helyes szocziális érzékre és gazdasági számitásra vall.

Végeredményben oda konkludálok tehát, hogy a nyári munkaidő megröviditésének és a 8 órai záró-óra bevezetésének érdekében lépjen az Országos Iparegyesület mielőbb összeköttetésbe mindazon faktorokkal, a kik a kérdéssel foglalkoznak, úgy a főnöki testületekkel, mint az alkalmazottak szervezeteivel, valamint az intézkedésre illetékes hatóságokkal is.

*

Miután ez az inditvány egyidejüleg több társegyesületnek is megküldetett, úgy határoztunk, hogy bevárjuk az együttes akcziót, mely hivatva lesz annak sorsa fölött dönteni.

Az ülő munka.

A nagyvárosokat régen foglalkoztatja az ülő munka szabályozásának kérdése. Legközelebb nálunk a czipészek országos gyülése foglalkozott vele és tüzetes memorandumot intézett e tárgyban a kereskedelmi miniszter úrhoz, a ki azt véleményezés végett hozzánk küldötte le. Mi részletesen föltártuk az e kérdésben Angliában, Amerikában és Ausztriában tett kezdeményezéseket. Rámutattunk a különbségre, mely e kérdésnek például angol és hazai elbirálásánál felmerül. Angliában ugyanis a kiszipolyozott munkások érdekeinek megvédéseért buzog a társadalom, nálunk pedig a mesterek méltán panaszkodnak az ülő munkások által okozott kontár verseny miatt. Előterjesztésünk lényege e kérdésben a következő volt:

A mi viszonyaink között, mint azt már számtalan esetben tapasztaltuk, az egyszerű másolás vagy utánzás nem látszik helyesnek s czélravezetőnek. A czipészipartestület emlékiratából is kiviláglik, hogy nálunk speciális

kivánalmak is vannak és önállólag kell ez ügyben eljárnunk és pedig tisztán az ipartörvény alapján, melynek 140. §-a értelmében a munkaadók és munkások közötti munkaviszonyt szabályrendeletileg lehet rendezni. A szőnyegen forgó kérdés is e szakasz intencziója szerint egyöntetűleg szabályozható és pedig nemcsak a czipészipar szempontjából, hanem a szabó-, a konfekezió- és mindazon iparágakra kiterjedőleg, a melyekben az ülő munka előfordul.

Mielőtt azonban ily szabályrendelet megalkottatnék, szükséges a bajt minden oldalról tüzetesen megismerni és igy nézetünk szerint utasitandó volna a főváros hatósága, hogy e végből ánkétet hivjon egybe, melynek szervező tagjai közé bevonandók volnának a fővárosi tanács megbizottain kivül a kereskedelemügyi minisztérium, a Budapesti kereskedelmi és iparkamara és az Országos Iparegyesület kiküldöttei. E kiküldöttek, mint előkészitő bizottság hivatva lesznek a kérdőpontokat megállapitani s az irányt megjelölni, melyben a kutatásokat folytatni kivánatos. E bizottság fogja az egyes branche-okból az érdekelteket meghallgatni, az anyagot feldolgozni, illetőleg ennek alapján a tanácsnak a teendőkre nézve javaslatot tenni.

Ez alapon remélhető a fölvetett kérdésnek a közigények szerint való kedvező megoldása.

A kérdés, melybe most már belejátszik az otthonmunka, a házi foglalkozások, stb., nem került le a napirendről. Különböző szempontokból foglalkoztatja az érdekelt iparágakat, igy újabban munkásbiztositási szempontból is. A vidéki érdekeltség is mozog és legutóbb az esztergomi ipartestület kért föl bennünket közbenjárásra. Nézetünk szerint ez a kérdés is az ipartörvénynyel kapcsolatban rendezendő. Előzőleg azonban tüzetesen meg kellene állapitani a mi viszonyainkat és körülményeinket és ily értelemben már régebben fölkértük a főváros tanácsát egy szakértekezlet összehivására.

Munkások gyermekeinek gondozása. Napközi otthon.

Abból az alkalomból, hogy a székesfőváros tanácskozásokat inditott meg a millennáris alapitvány kamatainak fölhasználására nézve, fölmerült az a kivánság, hogy a munkásoknak is adjunk alkalmat arra, hogy ezen első sorban őket érdeklő kérdéshez hozzászóljanak. Egyesületünk készséggel vállalkozott erre és a munkásügyi szakosztály két ülésen át foglalkozott ezzel a kérdéssel, melyben a vitát *Neuschlosz* Marczel vezette be. Előadó tüzetesen ismertette a kérdés történetét, fejlődését, a fővárosi albizottságban és a nyilvánosság előtt fölmerült javaslatokat és a következőkben terjesztette elő saját konkrét javaslatait:

Ez idő szerint első sorban oda kellene törekedni, hogy egyrészt olyan intézményt létesitsünk, mely a munkásoknak és egyáltalán a szegénysorsu néposztálynak javát mozditsa elő, másrészt azonban alkalmas arra, hogy a jövő generáczió boldogulását segitse elő. Én az egész összeget kizárólag *munkások gyermekeinek segélyezésére kivánom forditani.* Mert mik a mostani állapotok? Méltóztassanak

kimenni — bizonyára voltak ott valamennyien — azokba a városrészekbe, a hol a munkásnép lakik s nézzék meg azokat a gyermekeket, akik az iskolából kijőve, a hidegben és esőben, fogyatékosan öltözve és éhesen, kellő felügyelet nélkül lézengenek. Az iskolában még úgy a hogy eltöltik a szorgalmi időt, de azután a délutáni iskolába menésig fázva és éhezve csatangolnak. Boldog gyermek az, a kinek ilyenkor harapnivalója van. De a munkásgyermekek nagy része nem kap meleg ebédet. A szegényeknek maguknak kell utánanézni, hogy hol találhatnának ennivalót. Az ingyenkenyérre, a népkonyhára, a járókelők kegyelmére, koldulásra vannak utalva. Mert én a legszegényebb munkásokról beszélek, a kik már kora reggel, talán hat órakor, kizárják a lakásból gyermekeiket is, mikor mindketten, a férfi is, asszony is, munkába mennek s a gyermekek aztán az udvarban vagy az utczán fázva várják meg a félnyolcz órát; az ebéd idejét is ott töltik és késő estig lesik, hogy szüleik hazatérjenek. Különösen sanyarú a helyzet az ötödik és hatodik kerület kültelkein, a hol kisérletet tettünk ennek a borzasztó állapotnak javitására. Ott a főváros támogatásával és engedelmével egy iskolában napközi otthont létesitettünk s azzal bebizonyult, hogy erre az intézményre nemcsak szükség van, de könnyen meg is valósitható. A gyermekek, mikor az iskolát elhagyják, a tanitó felügyelete alatt játszanak az otthonban, mig az ebéd ideje elérkezik. Az ebédről társadalmi úton gondoskodtunk. Az egyik iskolában 400 gyermeknek adtunk ebédet. Ezek közül kiválasztottunk kétszázat, a kik délután 4—6-ig kézimunkák készitésével foglalkoznak. Ugyanezt a kisérletet tettük meg az óvodákban, a melyeknek eddig az volt az organizáicziójuk, hogy tizenegy órakor kitették a gyermekeket az utczára s ugyanez történt délután is. Ezeknek húsz százaléka nem mehetett haza, mert napközben nem volt otthonuk, tehát az utczán kóboroltak, mig bebocsátották őket az óvodába. Az egyik óvodában a tanács hozzájárulásával tettünk kisérletet. Ott tartottuk őket az óvoda óráin túl, a mikor velük pedagógiailag senki sem foglalkozik. Ott a melegben játszottak délig, azután imádkoztak és ebédeltek. Délután kapnak három deczi tejet és zsemlyét és ott maradnak hét óráig, a mikor szüleik értök jönnek és megerősödvén erkölcsi nevelésben, hazaviszik őket. Ez az intézmény, úgy, ahogy most van, nagyon primitiv, mert hiszen még kellő helyiségeink sincsenek hozzá. Gondoskodni kellene játékhelyekről és arról, hogy a gyermekeket legalább hetenként egyszer megmossák és megfüröszszék. Igyekeznünk kellene erkölcsi nevelésben részesiteni a gyermekeket az iskola ideje alatt, de azontúl is, mert az iskola arra rá nem ér. A tanulás anyaga oly nagy s a tanitványok száma még nagyobb, úgy, hogy a tanitó a legjobb akarat mellett sem terjeszkedhetik túl azon s örül, ha penzumát valamiképen lebonyolitja. És ez intézmények keretében vigyáznunk kell arra, hogy nem szabad a gyermekeket önbecsülésükben megbántani, hogy az a falat kenyér, a melyet kiná-

lunk nekik, ne sértse önérzetüket, mert csakis igy lehet a munkások gyermekeinek önbizalmát fejleszteni s a jövőre önállóságát és polgári érzését lábra állitani. Én úgy képzelem a dolgot, hogy ez mind tisztán a szervezés kérdése. Nem kellene egyebet tenni, minthogy az iskolaidőn túl, a gyermekeket észszerűen játékokkal foglalkoztassuk. Az eddigi eredmények fényesen megczáfolták azokat az ellenvetéseket, melyek arról szólottak, hogy ily módon a gyermekeket túlterhelik s bevált ez az intézmény abban a részben is, hogy olyan tömegesen jelentkeztek délután 4 óráig az otthon ajtajánál, hogy már az első időben csak azokat vették be, a kik jó magaviseletüek voltak. Ennek az intézménynek életre hivása és széles alapokra való fektetése vajmi egyszerű. Egy oly épületre van szükség, a melyben nagy termek vannak. Ezekben nappal kor szerint vagy talán nem szerint — ez nem feltétlenül szükséges — elosztom a gyermekeket. Ott felügyelet alatt elvégzik leczkéiket, aztán kimennek a tágas kertbe játszani, esetleg kerti munkával foglalkoznak szakszerű vezetés mellett, a leányokat kézimunkákra oktathatják, hogy megkönnyitsék boldogulásukat és elősegitsék férjhezmenetelüket. A fiúkat kézi ügyességekre tanitják, este tornáznak, volna fürdőjük, a hol hetenként megfürösztenék őket. Ezt az iskolában nem lehet, mert ott meghűlnek, de a napközi otthonban a fürdőből a fűtött terembe mehetnek. Hány és hány gyermek van olyan, a ki évszámra nem fürdik, de sőt alig mosdik csak épen annyit, a mennyire a tanitó szoritja. Az otthonban állandó orvosi felügyelet volna, melyre igen nagy szükség van. Az orvosok szemmel tartják a gyermekeket, megvizsgálják sűrűn, volnának ott szemorvosok is, a kik fölügyelnének, hogy a gyermekek a túlerőltetéssel már serdülő korukban tönkre ne tegyék szemüket. És mindezt nem kivánnám úgy a véletlenre bizni, hanem rendes beiratkozás volna az iskolákban, a hol jelentkezhetnének szülőikkel a napközi otthonban való felvételre. És tekintettel arra, hogy az épület berendezésén kivül, az állandó étkezés, a felügyelet és az oktatás sok költséget fog okozni, a napközi otthonban való ellátást fizetéshez kötném és pedig a fizetést úgy szeretném megállapitani, hogy a munkás, a kinek rendes keresete van s a kinek gyermeke napi élelmezése legalább hét krajczárba kerül, megfizetné ezt az összeget; szükség esetén természetesen elengedném a fizetést, de mindenesetre úgy, hogy a gyermekek egymásról ne tudják, fizetnek-e értük szüleik vagy sem.

Az összes, az előterjesztésben fölvetett eszmék közül ezt tartom megoldhatónak. Mert nappal nincs kaszinóra szükség, sőt még a melegedő szobákat is be lehetne nappal zárni Volt melegedő szobánk a Váczi-úton, azt is napközi otthonnak szeretném átalakitani, mert a tapasztalat bizonyitotta, hogy a hajléktalanok menhelyéből odajöttek a csirkefogók s a mikor délben a munkások is odajöttek enni, ott találták a dulakodókat s igy ez az intézmény nem válhatott be. A munkáskaszinókat csak vasárnap és esténként volna

szabad a munkásoknak látogatniok. Szükséges volna az is, hogy a munkáskaszinókban a tagok bizonyos, talán hatósági felügyelet alatt álljanak, a mely esetleg barátságos tanácsadással lássa el őket. Ne méltóztassanak azt gondolni, hogy olyan felügyeletre gondolok, a mely kényelmetlen, sőt talán vexatura is volna. A hatósági felügyeletet azért tartom helyesnek, mert kell, hogy a felügyelet auktoritással is rendelkezzék, de czélravezetőnek tartanám azt is, hogyha magánosok, nagylelkű emberbarátok is belépnének a munkáskaszinóba, ott felügyeletet gyakorolva, egyúttal tanácsokkal is segitenék a munkásokat. Ezekben a munkáskaszinókban fölolvasásokat tartatnék, persze olyanokat, melyeket a munkás is megért, tehát nem megirott fölolvasásokra gondolok első sorban, hanem mindenki úgy beszéljen a munkásokhoz, hogy azok közben kérdezhessenek. Rendezném továbbá dalköröket, bizonyos külön termekben a nők által háztartási tanfolyamokat tartatnék, mert jól tudjuk, hogy a munkásasszonyok közt igen sokan vannak, a kik kenyérkeresettel lévén elfoglalva gyermekkoruktól kezdve, varrni sem tudnak. És hogy népszerűvé tegyem az intézményt, a serdülő ifjúságnak tánczleczkéket is adatnék s hogy ha ebben az épületben még maradna hely, akkor szeretném egy másik kedvencz eszmémet is megvalósitani: tanoncz-otthont állitanék, olyan konviktus-félét, melyben a tanonczok saját szakmájukbeli segédeik felügyelete alatt nevelődhetnének, fölolvasások, előadások tartásában részesülnének, a könyvtárt használhatnák és ott is alhatnának azok, a kiknek műhelyeik távol vannak.

Meg vagyok arról győződve, hogy ha a gyermekek napközi otthonát megvalósitjuk, akkor biztositjuk a jövő generáczió számára, hogy testben és lélekben megerősödve, könnyebb megélhetéshez és boldoguláshoz jutnak, magasabb műveltségi nivóra és erkölcsi fejlettségre tesznek szert. A mai munkások pedig kevesebb gonddal nevelhetnék föl gyermekeiket s levennénk vállaikról a súlyos terheket, a nélkül, hogy távolról is úgy látszanék, mintha kegyelemkenyér-adományokban akarnók őket részesiteni, de a mellett ugyanezen helyiségek fölhasználhatók volnának a munkás-kaszinó létesitésére is, akár olyan értelemben, mint a hogy azt a fölterjesztés kontemplálja, vagy pedig úgy, a hogy a legközelebb érdekeltek, maguk a munkások, szükségesnek fogják tartani.

*

Az e tárgy fölött megindult vitában igen sok érdekes javaslat került fölszinre. *Thék* Endre a munkások számára állandó gyermekotthon létesitését tervezi, melyben a munkások gyermekeit 12 éves életkorukig nevelnék és ellátnák. *Havass* Rezső nagyobbszabású foglalkoztató-műhelyt kiván létesiteni; *Grossmann* Miksa a szakszervezetek számára kiván állandó hajlékot létesiteni; *Teszársz* Károly is ugyanezt kivánja és a központi munkás-házban szeretné a munkaközvetitést is konczentrálni; végre a munkanélküliség ideiglenes ren-

dezését is óhajtja s erre vonatkozó tervet mutat be. Hozzászóltak még a kérdéshez *Bárczy* István, akkor még fővárosi tanácsnok, *Festetich* Géza gróf és *Seregi* Zoltán a székesfőváros tanácsjegyzői, *Létay* Gusztáv, a munkaközvetitő hivatal igazgatója, ezenkivül több munkás és munkaadó. A szakosztály tárgyalásai alapján a végrehajtó-bizottság tudomásul vette a munkások kivánalmait, ezekről illetékes helyen jelentést tesz s ugyanakkor érvényesitésre ajánlja a *Neuschlosz* Marczel által fölvetett eszmét. (Időközben tudvalevőleg számos ily Napközi otthon létesült a főváros területén).

Az iparospályára lépők előzetes megvizsgálása.

Sipos Árpád nyiregyházi szerkesztő egy hozzánk intézett emlékiratban arra kéri a kereskedelmi miniszter urat, rendelné el az érdekelt minisztériumokkal egyetértőleg, hogy a betegsegélyző-pénztárak székhelyén azok orvosai, a vidéken pedig a hatósági körorvosok ingyen mondjanak véleményt arról, hogy az iparos és kereskedő pályákra lépni kivánók *alkalmasak-e a választott életpályára.* A nyilatkozattétel egyszerű vizsgálat alapján tehető meg az orvosok által, mivel puszta rátekintésből is képes legtöbbnyire a szakértő megitélni a meg- vagy meg nem felelőséget. Hasonló rövid vizsgálat alá vannak vetve a helyet változtató munkások és cselédek a trachoma elleni védekezés szempontjából, mely vizsgálat rendszeresitése miatt az orvosok nem panaszkodnak. A mesterek figyelmeztetendők volnának, hogy tanonczot csak az esetben fogadhatnak fel, hogy ha azt hatósági orvos véleményezi.

Végrehajtó-bizottságunk tüzetesen foglalkozván ezzel a kérdéssel és bár annak lényegét figyelemreméltónak ismerte el, azt még sem tartja pártolásra méltónak, azon egyszerű oknál fogva, mert a mai viszonyok között, a mikor általános a panasz az inashiány miatt, a mikor a gyerekek előtt, kivált a fővárosban, számos kereseti pálya nyilik (rikkancs, boy stb.), mely elvonja őket az ipartól, az ipari pályára való lépést nem megneheziteni kellene, hanem minden irányban megkönnyiteni.

Alkohol és munkaképesség.

A munkásügyi szakosztály elnökségének fölkérésére dr. *Stein* Fülöp igen érdekes előadásban fejtegette az alkoholizmus hatását az emberek munkaképességére. Ez a betegség a társadalom minden rétegében pusztit a legmagasabb helytől az utolsó koldusig és mindenkinek van alkalma számtalanszor megfigyelni az alkoholélvezet káros és undoritó jelenségeit.

A társadalom ezzel a veszélylyel szemben megdöbbentően közönyös, a minek oka abban a tévhitben keresendő, hogy az alkohol nemcsak nem káros, hanem hasznos, hogy az alkohol mindennemű,

úgy szellemi, mint testi munkára serkentőleg hat, táplál, melegit és a testi munkára éppenséggel nélkülözhetetlen, mert csak ennek segitségével képes a munkás a szükséges izomerőt kifejteni.

Előadása folyamán a felolvasó ezt a téves álláspontot világitotta meg és redukálta kellő értékére. Megfigyelések és kisérletek alapján kimutatta, hogy az alkohol élvezete csak a mozgási beidegzést, különösen a beszédizmok beidegzését fokozza, minden egyéb szellemi funkczióra, a tisztán értelmi műveletekre bénitólag hat. Nyelvünk könnyebben mozog, de gondolkozásunk nem képes beszédünket követni. Éppen igy csupán látszólagos az a hatás, hogy az alkoholélvezet folytán nem fáradunk ki oly gyorsan. Tényleg gyorsabban fáradunk ki, de kevésbbé érezzük a fáradtságot. Ezt az állitást a mindennapi tapasztalat is megerősiti.

Már a kis mértékben élvezett alkohol is képes a szellemi munka mennyiségét és értékét csökkenteni. A mértéktelen élvezet folytán pedig az illető egyén elveszti itélőképességét, mozgási ösztöne fokozódik, nagyon csekély ingerekre is impulziv, erőszakos cselekedetekkel reagál.

Az agy müködése, mint az egész emberi szervezet működésének rugója, befolyással bir a végzett testi munkára is. Minthogy pedig az alkohol élvezete minden tekintetben hátrányos az agyra, ezen az úton közvetve leszállitja a testi munka értékét is. Ennek bizonyságául kifejti a felolvasó, hogy az alkohol az izomerőt olyképen befolyásolja, hogy az izom hosszabb ideig képes ugyan dolgozni, de az általa eszközölt munka értéke kisebb s igy a munkaképesség csökken. Az alkohol, mint tápszer, szintén nem jöhet figyelembe és téves az a felfogás is, hogy az alkohol melegit. Épen ellenkezőleg, a test melegét leszállitja, mert hatása folytán a bőr véredényei tágulnak s igy a belső szervekből nagyobb vér és vele nagyobbb hőmennyiség is a test felülete felé tódul; ez emeli ugyan a melegség érzetét, de tényleg az alacsonyabb hőmérsékű környezet a test felületének megnagyobbodott vérmennyiségéből több hőt von el.

Mindezekből azt a következtetést vonja le a felolvasó, hogy az alkohol felkeltheti ugyan rövid időre a könnyebbülés szubjektiv érzését, de a ténylegesen eszközölt munkát csak kedvezőtlen irányban befolyásolja. Hogy az ember a reá zúduló és belsejében forrongó hatalmaknak ellentállani, a külső események lefolyásába belenyulni és azokat irányitani képes legyen, erre csak egy erő áll rendelkezésére és ez az agya. Az agyhoz fűződik létjoga, mint kulturlény. Ha ezen nélkülözhetetlen eszköz elsatnyult, leszállitja a szellemi létfeltételeket, megakadályozza az egyén kulturális emelkedését és elősegiti az elfajulást.

Már ebből is világos, hogy közegészségügyi fontossága mellett mily fontos nemzetgazdasági és szocziális kérdés az alkoholkérdés és

hogy elodázhatatlan szükséget képez az alkoholizmus elleni küzdelem, melynek vezérelve csak a szeszes italoktól való teljes tartózkodás lehet.

Az egész világ munkásai szervezkednek a társadalom igazságtalansága ellen, mely reájuk csak kötelességeket ró, mig a jogokat a hatalmasoknak, a gazdagoknak hagyja meg. Ők is joggal kérnek részt az élet örömeiből, joggal hangoztatják úgy a munka fáradalmainak, mint a munka gyümölcseinek igazságos elosztását. Ezen törekvést méltányolja bizonyára minden komolyan gondolkodó ember. De ezen kérdés megoldása az úgynevezett munkáskérdés megoldásának is legfontosabb előfeltétele.

A szeszes italoktól való tartózkodás a munkásnak előnyt biztosit minden helyzetben, minden feladatánál. Emeli testi és szellemi munkaerejét, gyarapitja anyagi jólétét, szabadabbá, függetlenebbé teszi. Angolországban öt millió abstinens ember él ép erővel, egészséggel és életkedvvel. És csak meg kell nézni egyszer a külföld abstinens munkásainak gyülekező helyét, az úgynevezett munkáskaszinókat. Imponáló paloták, melyeket a munkások saját filléreikből emeltek, a mennyiben megszüntek korcsmázni és csak egy csekély töredékét annak, mit a korcsmában költöttek volna el, használták fel a kaszinó czéljaira.

Az első lépés ezen a téren már nálunk is megtörtént. A nemzetközi Good Templar-rend, melynek alapelve a szeszes italoktól való teljes tartózkodás, nálunk is megalakult és czélja a népesség, különösen a munkásosztály erkölcsi megifjodása.

Ilyen szellemben propagáltuk az eszmét szakosztályainkban és lapunk utján továbbra is. Specziális akcziónak szükségét az Iparegyesület ez ügyben azért nem tartotta szükségesnek, mert hiszen erre a czélra lassan-lassan külön szervezetek alakultak úgy a fővárosban, mint a vidéken.

Fővárosi munkásjóléti bizottság.

A székesfőváros törvényhatósági bizottsága, Egyesületünk igazgatójának inditványára, még 1902-ben elhatározta egy munkásjóléti-bizottság alakitását. A bizottság meg is alakult és működési programja tervezetét a következőkben állapitotta meg:

1. Szervezni kivánjuk a közgyülés határozata értelmében a munkahiány, illetve az önkéntelen munkanélküliség esetére való biztositást, mely kérdés megvitatására alapul véve a tanácsi ügyosztály által előterjesztett tanulmányt, — szaktanácskozmányt tervezünk. (Ezzel kapcsolatban volna a foglalkoztató műhelyek fejlesztése is.)

2. Szervezni óhajtjuk a tanács határozata értelmében a lakáshivatalt, mely hivatva lesz a főváros czéltudatos lakáspolitikájának állandó irányitására; továbbá a lakásstatisztikát, a lakásnyilvántartást (katasztert) és az intenzivebb lakásfelügyeletet.

A lakáspolitikai feladatok a következőkben vázolhatók:

Az idevágó irodalmat és intézményeket tanulmányozni, azoknak a helyi viszonyokhoz alkalmazott átültetésén fáradozni, erre irányzott mozgalmakat létesiteni, irányitani, egymással szoros összefüggésbe hozni s részükre a hatóság erkölcsi és a mennyire lehet, anyagi támogatását megszerezni s igy lehetőleg szocziálpolitikai irányban mérséklőleg belenyulni a birtokosok és birtoktalanok küzdelmébe; végül az olcsó kis lakások és szállóházak számának minden rendelkezésre álló eszközökkel való szaporitása, helyesebben mondva minden e czélra irányuló törekvésnek központi szervezése és támogatása.

Az intenzivebb lakásfelügyelet czélja pedig, a házaknak házról-házra való rendszeres vizsgálatával, megszüntetni mindazon közegészségügyi, épitési, tüzrendészeti és erkölcsi ártalmakat, melyek a mai rendszer mellett a legtöbb esetben csak konkrét panaszra orvosoltatnak.

3. Megalkotni óhajtjuk a város közvetlen szolgálatában álló városi munkásokra vonatkozó munkarendszabályzatot, melyben kifejezést nyer a község mint munkaadó munkásügyi politikája.

E szabályzat czélja ezenkivül: a példaadás és előkészület a közhasznú üzemek kommunizácziója esetére.

4. Létesiteni kivánjuk a munkásstatisztikát, mely hű képét mutatja a munkásnép anyagi és társadalmi helyzetének és alapja a szocziálpolitikai feladatok megismerésének.

5. Tanulmány tárgyává fogjuk tenni, miképen volna megoldható a felvilágositó hivatal létesitésének kérdése. (A szocziális népoktatást a szabad-iskola fogja vezetni.)

6. Figyelemmel leszünk arra, hogy a városi szabályzatok, szerződések, rendezések a község egységes szocziálpolitikai céljainak megfelelően szerkesztessenek.

Ide tartozik még, hogy a közhasznú intézményeket (fürdők, tudományos szinház) a kis alkalmazottak és munkások részére hozzáférhetővé tegyük, továbbá, hogy részükre olcsóbb és alkalmas közlekedés biztositására törekedjünk stb.

7. A társadalom bevonásával törekedni fogunk a cselédügy javitására s erre vonatkozólag különösen a cselédügy megszüntetésére czélszerűnek vélnők egy kölcsönös biztositás elvére alapitott cselédpénztár létesitését, mely egy helyben hosszabb (3, 5, 10, 15) évet töltött érdemes cselédleánynak bizonyos összeget, illetve aggság és rokkantság esetére évi járadékot fizetne.

8. Végül községi önkormányzati jogunk alapján befolyást óhajtunk gyakorolni a törvény által még nem szabályozott munkaviszony kérdésének szocziális és békés irányitására. Ide sorolhatók a tőke és a munkás közötti viszálykodás, az üzembeszüntetés, sztrájk, a kollektiv szerződések, a munkásszervezeti kérdések stb.

A programm tárgyalásának rendjén *Gelléri* Mór a munkások és munkaadók bevonásával szervezendő munkahivatal eszméjét vetette fel.

A bizottság elfogadva alapul a programmot, valamint a programm egyéb kiegészitésére vonatkozó javaslatokat is, egyhangúlag hozzájárul *Gelléri* Mórnak a »Munkahivatal« szervezésére vonatkozó inditványához.

Vázsonyi Vilmos azt inditványozta, hogy a szocziális béke érdekében a külföld mintájára a városi munkák kiadásakor az árlejtési föltételek közé az *emberséges munkabért és munkaidőt* kössék ki. Ha a munkaadók és munkások között már megállapodás van, azt fogadják el, ha nincsen, a munkaadók és munkások szervezetének meghallgatásával a hatóság állapitsa meg az emberséges munkabért és munkaidőt. Ezt a megállapodást azután évről-évre revideálják. Az ügyosztály két részre osztotta az inditványt. Azoknál a szakmáknál, a hol megegyezés van, elfogadta az inditványt, de a hol megállapodás nincsen, ott nem lehet a hatóságnak megállapitania az árakat.

Szóba került még sok más aktuális inditvány is, de őszintén meg kell állapitani, hogy ez a bizottság sohasem vált azzá, a mivé azt az inditványozó kifejleszteni remélte. Csak ritkán tartott ülést, rendszeresen nem foglalkozott hivatásának betöltésével, ennek magaslatára nem tudott emelkedni s mindössze arra volt jó, hogy csírája lett annak a szocziális bizottságnak, mely az 1912-ben szervezett szocziális ügyosztálylyal kapcsolatban létesült.

Munkások jutalmazása.

a) A textilgyárosok javaslata.

Behatóan foglalkozott Egyesületünk a *Magyar Textilgyárosok Egyesületé*nek emlékiratával, a melyet a kereskedelemügyi miniszter úr véleményadás végett megküldött s a melyben a nevezett Egyesület azt javasolja, hogy azok a munkások, a kik tartósan és megszakitás nélkül valamely gyártelepen dolgoznak, munkájuknak kitöltött ötödik éve után pl. 200 korona, munkájuknak kitöltött tiz éve után pedig 500 korona jutalomban részesittessenek, továbbá, hogy az állami szubvenczióval létesitendő gyárak ilyen munkásjutalmak életbeléptetésére köteleztessenek, a meglevők pedig a munkásjutalmi alap megteremtése és gyarapitása czéljából megfelelő anyagi támogatásban részesüljenek.

E javaslatok megvitatása czéljából értekezletet hivtunk egybe, a mely elé *Gelléri* Mór igazgató részletesen megokolt előadói előterjesztést tett. Az előterjesztésben foglalt konkrét javaslatok ezek:

Ad 1. Mindenesetre kivánatos, hogy a huzamosabb időn át egy helyen alkalmazott munkások hűségét és kitartását minden gyár, a mely ezt teheti, megjutalmazza. Ezt az egészséges magvát a textil-

gyárosok előterjesztésének termő földbe kellene elültetni és a kereskedelmi miniszter úr egy a nagyobb gyárakhoz intézendő körlevélben ezt az eszmét fölkarolás és érvényesités végett melegen ajánlhatná mindazok figyelmébe, a kik erre illetékesek és felhivhatná a kamarákat, hogy e javaslatnak a gyakorlati életbe való átvitele érdekében intenczióit támogassák és az érdekelt tényezőkkel esetleg egyenkint is tárgyaljanak ez irányban. Ez a régi gyárakra vonatkozik. Az állami kedvezményeket, illetőleg szubvencziót élvező új gyáraknál az engedélyokmányban ennek az uzusnak meghonositását és rendszeres föntartását a minisztérium ki is köthetné.

Hogy hány évi alkalmazás után milyen összegű jutalomdíjak állapittassanak meg, ezt uniformizálni nem lehet, mert az egyes gyárak speciális viszonyai különbözők és nemcsak a gyárak terjedelme, jelentősége, prosperitása szerint, hanem vidékenkint is változnak. Az uniformizálás azért sem volna helyes, mert bizonyos nemes versengést ezen a téren sem kellene elfojtani.

A dolog megkönnyitésére azonban helyes volna egy *normálstatutumnak* a kidolgozása és az érdekelt körökben való terjesztése.

Végül oda kellene hatni, hogy a nagyobb gyárak, melyek ebbe a dologba belemennek, évi tiszta jövedelmük bizonyos százalékát kizárólag erre a czélra helyezzék külön takarékba, a mint ezt sok külföldi gyár a munkásoknak a nyereségben való részesedése czéljából cselekszi.

Ad 2. Egy e czélra szolgáló általános *jutalom-alap* létesitését nem tartjuk sem szükségesnek, sem helyesnek. Minden gyár maga neveli és dédelgeti magának a munkásokat, ennek költségeit tehát természetesen magának kell fedeznie; különben is egy ily jutalomalap évi járulékainak a gyárak között való arányos fölosztása egyike volna a legnehezebb munkának és igen sok versengésre és aprehenzióra adna alkalmat. De praktikus szempontból sincs értelme, mert hogy az összes gyárak létesitsenek ily alapot, ez majdnem kivihetetlen, mivel a mi viszonyaink között egyik gyár a másiknak jótéteményeibe, pláne közvetlen anyagi támogatással, nem avatkozhatik bele és örül, ha a maga munkásjóléti kötelezettségeinek becsülettel és eredményesen eleget tud tenni. Az pedig, hogy az állam létesitse és dotálja ezt az alapot, szintén nehéz dolog volna, mert az állam az egyenlő elbánás elvénél fogva szolgálatot tehet az iparosság, illetőleg a munkások összességének, egyes gyárak helyett és egyes gyárak speciális érdekeiért azonban nem hozhat oly jelentékenyebb áldozatokat, melyekkel egy másik gyár érdekeit esetleg megröviditheté.

Sokkal helyesebb tehát a másik rendszer, a mely szerint a kereskedelmi miniszter hűséges és érdemes munkások jutalmazására a kereskedelmi és iparkamarák útján osztja ki évi jutalomdíjait. De ezt a rendszert tovább kellene fejleszteni. Először is e szempontból a minisztériumnak jobban kellene dotálni az egyes kamarák erre

szolgáló évi rendelkezési alapjait; másodszor a kamaráknak évi budgetjük keretében erre a czélra szintén áldozatokat kellene hozni; harmadszor: elvül kellene kitűzni, hogy nemcsak a gyáripar, hanem a *kézműipar* is arányosan részesedjék e jutalomdíjakban, mert a mennyire szükséges az inasnevelésért áldozatokat hozni, annyira elkerülhetetlen a jó segédek kitartását is hasonló jutalmazásokkal előmozditani. És ez annál inkább méltó a figyelemre mert mig a gyárosok a legtöbb esetben maguk vannak abban a helyzetben, hogy munkásaik jutalmazásáról gondoskodjanak, addig a kézműiparos csak a legkivételesebb esetben képes ilyen jutalomdíjakat munkásainak rendelkezésére bocsátani; negyedszer: a jutalmazásban bizonyos kategóriákat kellene teremteni. Meg kell állapitani, hogy hány évi egy helyen való szolgálat után kezdődhetik a jutalmazás és ha például 25 évi szolgálat után 300 korona jutalmat adunk egy-egy munkásnak, 40 évi után többet és ötven évi után még többet kellene adni; ötödször végül kapcsolatot kellene keresni a *kereskedelemügyi minisztérium jutalomdíjai és az Iparegyesület munkásérmei* között, hogy például azoknak folyamodását, a kik erre érdemesnek ismertetnek el, a kamarák évről-évre áttennék hozzánk érmeinkkel való kitüntetés czéljából.

Ad 3. *Állami érem*nek alapitását munkásjutalmazási czélra nem tartanók helyesnek és legkevésbbé úgy, a mint a javaslat kivánja, t. i. hogy a fokozottabb érdemek ilyen állami érmek által jutalmaztassanak meg. Először azért, mert — őszintén szólva — a mi munkásaink a legszerényebb 3—500 koronás jutalmat többre becsülik a legfényesebb állami éremnél; másodszor azért, mert előbbi javaslataink értelme szerint a pénzbeli fokozatos kitüntetés amúgy is tág latitude-öt enged a fokozottabb érdemek kitüntetésére; végre pedig harmadszor azért, mert ha lesznek *kivételes érdemekkel* biró munkások, ezek számára a leghelyesebb kitüntetési rendszer az, a melyet az Országos Iparegyesület 10 év óta inaugurált, tudniillik az illetőknek *legfelsőbb kitüntetés czéljából való előterjesztése.* Belgiumban és Olaszországban külön munkásrendjelek vannak, mi azonban ezt az elkülönitést nem tartjuk helyesnek, mert az érdemes munkás fölemelendő abba a kategóriába, a mely a többi jeles polgár számára nyitva van. Ennél a pontnál azonban, melynek bővebb diskussziója kissé kényes volna, csak annyit vagyunk bátrak megjegyezni, hogy a legfelsőbb kitüntetések fönnebb is érintett különböző kategóriáit az eddiginél nagyobb arányokban kellene az igazán érdemes munkások számára hozzáférhetővé tenni, nehogy sűrűn ismétlődjenek az olyan esetek, a milyenek már előfordultak, hogy tudniillik a megvénhedt munkások, a kiknek ez a dicsőség osztályrészül jutott, annak alig néhány hétig, hónapig, vagy évig tudtak örülni, mert életük estéje, melyre ez a kitüntetés egy-egy fénysúgárt vetett, csakhamar éjfélre fordult...

Ezeket a javaslatokat az igen látogatott értekezlet, a melyen a kereskedelemügyi és földmívelésügyi minisztérium is képviselve voltak, magáévá tette.

b) Egyesületünk munkásérmei.

Egyesületünk a munkások és munkaadóik között való békés összetartás lehető elősegitése és példás magaviseletű munkások buzditása érdekében már hosszú évek óta rendszeresen foglalkozik az egy helyben huzamosabb időn át kifogástalanul működő munkások kitüntetésével. Erre részint Egyesületünk munkásérmei szolgálnak, részint pedig illetékes helyen a kiválóbb munkások legfelsőbb kitüntetése iránt szoktunk időről-időre előterjesztést tenni.

Munkásérmeink megitéléséről évi jelentéseinkben számolunk be és rendes évi közgyülésünk keretében osztjuk ki ez érmeket és ugyanekkor szoktuk előterjeszteni minden érem megitélésének megokolását. Ez érmek *hatásáról* csak két dokumentumot örökitünk meg e helyen:

A Pesti Hengermalom-részvénytársaság a következőket irta nekünk:

Igazgatóságunk tegnap tartott ülésében mindezeket előadtuk és van szerencsénk ezennel igazgatóságunk megbizásából a nagytekintetű Elnökségnek a munkásainknak adott jutalmakért és a vállalatunkkal szemben tanusitott kitüntető figyelemért legőszintébb köszönetünket nyilvánitani.

Munkásaink megjutalmazásáért annál inkább hálásak vagyunk, mert e jutalmak nemcsak kitüntetett munkásainknak szereztek igaz örömet, hanem valóságos lelkesedést keltettek többi munkásaink között is, a mi bizonysága annak, hogy e kitüntetések igen alkalmasak a munkaadó és a munkás közötti viszony előmozditására és fentartására, ez pedig az iparnak egyik legfőbb érdeke.

Legyen szabad ezúttal kinyilatkoztatnunk, hogy mint az Országos Iparegyesület régi tagja, igyekezni fogunk a t. Egyesület törekvéseit szerény tehetségünkhöz mérten ezentúl is mindenkor előmozditani, mert évtizedek tapasztalataiban gyökerező meggyőződésünk, hogy az Országos Iparegyesület működése, a mint eddig is igen üdvös volt, úgy ezentúl is nagyon javára fog válni hazánk egész iparának és ezzel együtt a mi iparágunknak is.

Hasonló tárgyú levelet kaptunk a Hamburger és Birkholz-czégtől is. Ennek a levélnek lényeges részei a következők:

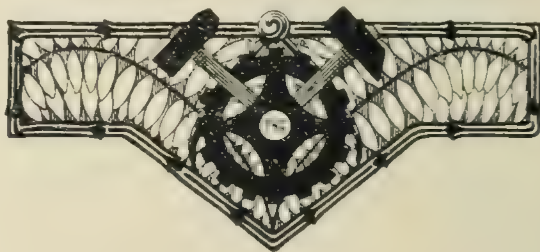
E kitüntetés nemcsak a kitüntetett munkásnak szolgált jutalmul, hanem ajándék volt az a munkaadók részére, a mi részünkre is, mert e kitüntetésnek elvitázhatatlan hatása az, hogy az ambiczió-emelésnek legnemesebb eszközével ösztönzi, serkenti, buzditja a kitüntetettnek társait: nyomába lépni, elérni, sőt felülmulni szorgalom, igyekezet, kitartás és becsületességben azt, a ki a kitüntetésre érdemesittetett. A midőn a tekintetes Igazgatóság adományozta e kitüntetésnek eme jótékony hatását, örömmel konstatáljuk, engedje meg nekünk, hogy munkásunk kitüntetéseért hálás köszönetünket fejezzük ki.

Egyes kamarák részéről mintegy tiz évvel ezelőtt kedvezményezés történt érdemes munkásoknak a kamarák által való kitüntetése iránt s e czélból előterjesztést tettek a kereskedelemügyi minisztériumnál munkásérmek alapitására nézve. A minisztérium az előterjesztéshez, tekintettel az Egyesületünknél már régóta rendszeresitett munkáskitüntetésekre, nem járult hozzá. (Később azonban a pénzbeli jutalmazások rendszerét honositotta meg.) E kezdeményezés ötletéből a kamarák figyelmét felhivtuk arra, hogy kerületük ipartelepein működő érdemes munkásokat a mi érmeinkre évenként rendszeresen ajánlatba hozhassanak.

A végrehajtó-bizottság ezzel kapcsolatban azt is kimondotta, hogy a kamarák által kitüntetésre ajánlandó munkásoknak rendszerint húsz éven felüli szolgálati idő után az ezüstérem, tiz éven felüli, de húsz évnél rövidebb szolgálati idő után a bronzérem adományozandó.

*

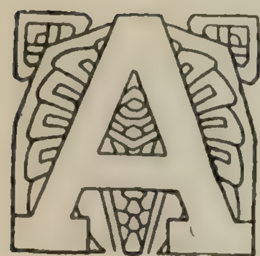
1897-ben elhatározta Egyesületünk, hogy évről-évre előterjesztést tesz érdemes, *régi munkások legfelsőbb kitüntetése iránt;* 1898-tól 1908-ig tényleg 43 érdemes öreg munkás kapta meg a különböző érdemkereszteket, melyeket mindenkor ünnepi üléseink keretében nyujtottuk át. E kitüntetések jótékony hatását ismételten volt alkalmunk tapasztalni. Négy év óta azonban függőben levő előterjesztéseink nem nyertek elintézést, nyilván a rendkivüli politikai viszonyok következtében. Reméljük azonban, hogy ez a szünet csak ideiglenes, mert a multak példája igazolja, hogy a kitüntetéseknek ez a módja a munka legérdemesebb veteránjait jutalmazza. Ezt a jutalmat pedig lehet pihentetni, de beszüntetni nem volna helyes.

AZ IPARFEJLESZTÉS TÖBBI NAPI KÉRDÉSEI.

Országos Ipartanács.

z első ötven évi tevékenységünkről szóló jelentésünkben már konstatáltuk, hogy az *Országos Ipartanács létesitésének eszméje* Egyesületünkből indult ki. *Baross* Gábor az eszmét helyesnek ismervén föl, azt fölkarolta, a Tanácsot létesitette. *Baross* alatt a tanács rendszeres és czéltudatos munkálkodást fejtett ki és számos fontos kérdés előkészitésével foglalkozott. Még *Lukács* Béla idején aktiv volt a testület és többek között foglalkozott a vasárnapi munkaszünet részletkérdéseivel, mire nézve az Egyesületünk újabb fölterjesztéseiben foglalt kivánalmak majdnem kivétel nélkül figyelembe vétettek; foglalkozott továbbá az ipari és kereskedelmi szakoktatás újabb szervezésével, a képesités kiterjesztésével, a nemzeti kiállitás ügyével, az iparoktatás reformjával és az Országos Iparoktatási Tanács szervezete megállapitásának kérdéseivel.

Egyesületünk képviselői nagy számban és jelentékeny munkával vettek részt az Ipartanács tevékenységében és amaz albizottságokban is, melyek a Kereskedelmi Múzeummal kapcsolatos bőripari és agyagipari szakkiállitások tanúlságainak értékesitésére voltak kiküldve s melyeknek munkálkodása e két iparcsoport fejlesztésére annak idején (1890—1893) bizonyára kellő hatással volt.

Magának a Tanácsnak Egyesületünk képviseletében a 90-es években tagjai voltak gróf *Zichy* Jenő elnök, lovag *Falk* Zsigmond alelnök és *Thék* Endre igazgatósági tag (később alelnök); ezenkivül Egyesületünk képviseletében, mint a vasuti iparügyi bizottság rendes tagjai, a tanács tagjai közé tartoznak még: gömöri *Szontagh* Pál akkori alelnök, *Mudrony* Soma igazgató, *Havas* Sándor igazgatósági tag és *Gelléri* Mór egyesületi titkár. Igazgatósági tagjaink közül azonban a

Tanácsban még igen sokan vettek részt s igy természetes, hogy a tanács elé kerülő javaslatok tárgyalása alkalmával az Egyesületünk által képviselt irányzat mindenkor hathatós támogatásra számithatott.

Még *Dániel* báró minisztersége alatt is foglalkozott a Tanács egy-két ipari napikérdéssel. De azután hosszabb szünet következett. Az 1904. év elején — majdnem nyolcz évi szünet után — a Tanács új életre kelt. Ez újjáalakulás alkalmából Egyesületünk képviselőiül *Thék* Endre alelnököt, *Kossuth* Ferencz országos képviselőt s igazgatósági tagunkat és *Gelléri* Mór igazgatót küldöttük ki. *Kossuth* Ferenczet ez alkalomból meleg átirattal üdvözöltük, melyre *Kossuth* Ferencz a következőleg válaszolt:

Örömmel fogadom el e kitüntető megtiszteltetést, melyért az Országos Iparegyesület vezetőségének őszinte, meleg köszönetemet nyilvánitom. Mióta hazajöttem, mindig legjobb igyekezetemmel buzgólkodtam hazánk ipari ügyeinek fellendülését, e leghatalmasabb gazdasági tényező előrevitelét hangoztatni és istápolni s a jövőben annál eredményesebben munkálkodhatom majd a legnagyobb jóakarattal, mivel az Önök bizalmából nekem e czélra a legközvetlenebb tér nyittatik.

Az Ipartanács előkészitő bizottságában Egyesületünk képviseletében részt vettek *Matlekovits* Sándor és *Kossuth* Ferencz, később ez utóbbi helyett, mikor kereskedelemügyi miniszterré kineveztetett, *Thék* Endre.

Az 1906-ik évben a Tanács a *Szterényi*-féle *kiviteli* memorandummal foglalkozott. Nemsokára a Tanácsba bevonták a kereskedelmi és szocziális ügyeket is, a melyekkel külön alosztályok lettek volna hivatva foglalkozni.

Az 1907-iki XLI. t.-cz. rendelkezése szerint a Tanácsba a képviselőház és főrendiház is küld képviselőket, de ez az intézkedés nem tette azt életképesebbé.

Az igy újjászervezett Tanács 1908 márczius havában kezdte meg működését, a mennyiben az albizottság több ülést tartott. A plénum első ülését 1909. évi márczius hó 8-ikán tartotta, mely alkalommal a vasárnapi munkaszünetre vonatkozó törvényjavaslatra nézve mondhatott véleményt. Ez idő óta az Országos Ipartanács egyetlen ülést sem tartott, állandó bizottsága azonban rendszerint negyedévi üléseiben intézte el a szubvenczió iránt még mindig sűrűn jelentkező kérvényeket.

*

A nagytanácsnak ez a stagnácziója a szakkörökben nem maradhatott megjegyzés nélkül.

Több oldalról ugyanis panasz érkezett hozzánk, hogy a kereskedelemügyi minisztérium kebelében szervezett tanácsok és pedig a közlekedési-, vám- és ipartanács, a melyek odaát Ausztriában jelentős és következményeiben igen fontos munkásságot fejtenek ki, nálunk

panganak és tétlenek. Az Ipartanács Baross óta csak parádés üléseket tart meglehetős lényegtelen ügyek elintézésére; a szűkebbkörű u. n. állandó bizottság végez ugyan bizonyos ellenőrző munkát az állami támogatást igénylő kérvények letárgyalásával, de egyébként a Tanács teljesen szünetel, holott a szubvencziós ügyeken kivül is vannak elintézni való fontos és sürgős ipari napikérdések. Ugyanigy szünetel a közlekedési- és a vámtanács is. Mivel fontos érdekek fűződnek ahhoz, hogy ezek az intézmények, a melyekben az érdekképviseletek is képviselve vannak, teljesitsék a feladatukat és rendeltetésüknek megfelelően komoly és alapos munkát végezzenek, gyáripari szakosztályunk egyik utóbbi ülésén az a javaslat merült föl, hogy a szakosztály intézzen felterjesztést a kereskedelemügyi miniszterhez és kérje ezeknek a szerveknek a rendszeres foglalkozását és igénybevételét mindazokban az ügyekben, a melyeknek czéljaira a Tanács szervezése történt.

A végrehajtó bizottság hozzájárulván e határozathoz, ily értelemben intézett fölterjesztést a kereskedelemügyi miniszter úrhoz.

Gyáripari szakosztályunk ujjászervezése.

Fontos eseményt képez Egyesületünk történetében gyáripari szakosztályunk ujjászervezése. Egyesületünknek ugyan már a negyvenes években és 1867 ben bekövetkezett ujjáalakulása óta állandóan volt gyáripari szakosztálya, mely mindig eredményesen munkálkodott. Az 1901—1902. idényben éppen szakosztályunk ujjáalakulásával foglalkoztunk, a mennyiben abba nem csupán az egyéni gyárakat óhajtottuk bevonni, hanem a gyáripar egyes szakma szerinti egyesülésének képviseleteit is. Ide vonatkozó fölhivásunk megjelenése után következett a *Gyáriparosok Országos Szövetségének* megalakulása s ez új alakulásra való tekintettel, gyáripari osztályunk ujjászervezésére vonatkozó kezdésünket szüneteltettük, nehogy a mozgalom perfektuálása esetleg tüntetésnek lássék azzal a Szövetséggel szemben, melyet nemcsak kollégiális tisztelettel fogadtunk, mint sok más ipari alakulást előbb is, utóbb is, de a melyre nézve egy fölvetett konkrét eset alkalmából azt is kimondottuk, hogy nem látunk összeférhetetlenséget abban, ha igazgatósági tagjaink a Szövetségnél is vállalnak igazgatósági tagságot. 1908-ban azonban igen tekintélyes gyáripari körökben az a határozott kivánság tört magának utat, hogy Egyesületünknek öt év óta szünetelő gyáripari szakosztálya ujjászerveztessék. Az ennek következtében folytatott megbeszélések eredményeképen 1908. január havában a szakosztály tényleg ujjáalakult.

Az alakulást *Matlekovits* Sándor vezette be s az ujjáalakulás jelentőségét a következőkben világitotta meg:

Az Országos Iparegyesület fennállása óta az ország iparának minden ágára kiterjesztette éber figyelmét. A gyáripar már az Egyesület létesitésekor, már 1842-ben egyik kiváló gondját képezte az Egyesületünket megteremtő nagy államférfiaknak. Egyesületünk ujjászervezésekor, 1867 után

is, a gyáripar érdekei állandóan és behatóan tárgyaltattak különböző osztályokban és tagjaink sorában ma is országunk számos nagy vállalatait tiszteljük. A gyáripar érdekében hosszú időn át külön gyáripari szakosztályunk volt, melynek működése azonban a legutóbbi időben szünetelt. Az Országos Iparegyesület kebeléből, de működésétől függetlenül is nagyobb gyáraink külön egyesületekben tömörültek, igy keletkeztek a szesztermelők, a sörgyárosok, bőrgyárosok, a vegyészeti gyárosok, a gépgyárosok és vasművesek, a textilgyárak, a malmok stb., stb. országos egyesületei, ezeknek működését Egyesületünk szivesen látta és azt hitte, hogy speciális munkásságuknak használ, ha a saját kebelében lévő gyáripari szakosztálya nem fejt ki nagyobb tevékenységet. Azonban a tapasztalat azt mutatja, hogy a speciális czélú országos egyesületek mellett is kivánatosak oly találkozási központok, a melyekben a különböző gyárak képviselői találkozhatnak közgazdasági közös érdekük megbeszélése és érvényesitése czéljából; ez okból örömmel vette az Országos Iparegyesület a közel 200 millió korona tőkével rendelkező és 30.000 munkást foglalkoztató gyárak csoportjának azt az óhaját, hogy az Országos Iparegyesület ébressze új életre gyáripari szakosztályát. A midőn szivélyesen üdvözlöm a megjelenteket, kérem, hogy szakosztálylyá alakulva, az ország közgazdasága és főkép gyáripara érdekében az Országos Iparegyesület hasznos és eredményes munkáját előmozditani kegyeskedjenek.

A szakosztály erre kimondván megalakulását, elnökévé *Ullmann* Adolfot, a Magyar Általános Hitelbank igazgatóját választotta meg, a ki a következő elnöki székfoglalóban vázolta a szakosztály programmját:

Mindenekelőtt őszinte és hálás köszönetet mondok azon kitüntető bizalomért, melyben megválasztatásom által részesiteni méltóztattak. Teljes mértékben tudom méltányolni e kiváló megtiszteltetést, hisz szakosztályunk a legnagyobb és leghatalmasabb hazai iparvállalatok sorából alakult, melyek nemcsak szakmájukban első helyet foglalnak el, hanem szépen fejlődő hazai iparunk dicsőségét az ország határain túl, távol külföldi országokban is hirdetik.

Mélyen tisztelt Elnökünk Őnagyméltósága szives volt kifejteni azon indokokat, a melyek szakosztályunk megalakitását kivánatossá tették. Czélunk közreműködni az irányban, hogy hazai iparunk fejlődése és megerősödése minél hathatósabban előmozdittassék, (Éljenzés) hogy létfeltételeink megkönnyebbittessenek, hogy a munkaadó és a munkás közötti viszony — már az ipar egészséges fejlődése érdekében is — mindkét részre nézve állandó és kedvező legyen (Általános helyeslés), hogy szükségleteink mindennemű ipari és fogyasztási czikkekben az észszerű lehetőség határain belül hazai gyártmányok által fedeztessenek s hogy hézagot pótló új iparvállalatok minél nagyobb számban létesittessenek. (Helyeslés.) Feladatunkat fogja továbbá képezni a szőnyegre kerülő, közös érdekeinket érintő minden kérdésben állást foglalni és gyakorta a praktikus kezdeményezés terére lépni. Megnyilatkozásainkban mindenkor a legszigorúbb tárgyilagosságot kell szem előtt tartanunk, hogy közérdekű, szakszerű munkálkodásunk mindenütt a kellő méltánylásra találjon. A tömörülésben rejlik a legnagyobb erő. Őszinte örömmel fogunk tehát körünkben látni minden nagyiparost, úgy az anya-, mint a társországokból, ki czéljaink támogatásához csatlakozik és szilárdan bizom abban, hogy működésünket a kivánt siker fogja

koronázni. Méltán bizhatunk ebben már az okból is, mert az Országos Iparegyesület hazai iparunk szolgálatában több mint félszázad óta mindenkor — gyakran viszontagságos idők közepette is — felette üdvös és osztatlan elismerést érdemlő tevékenységet fejtett ki. (Élénk éljenzés.)

Legyen szabad még megemlitenem, hogy én részemről a legnagyobb örömmel vállalom a nekem jutott díszes tisztséget úgy tárgyi, mint személyes szempontoknál fogva. Tárgyi szempontból azért, mert az Országos Iparegyesület, mely ez idő szerint immár több mint 3.000 tagot ölel fel, úgy nagyiparunk, mint közép- és kisiparunk érdekeit teljes összhangban fogja felkarolni és ezzel úgyszólván egész ipari tevékenységünk együttes érdekeinek letéteményese leend; személyes szempontból pedig kész örömmel foglalom el új tisztségemet, mert Egyesületünk élén Ő excellencziája, *Matlekovits* Sándor úr áll (Hosszas, lelkes éljenzés), a ki nemcsak azon hosszú idő alatt, a mig kereskedelmi kormányzatunkban vezető szerepet játszott, szerzett magának hazai közgazdaságunk felvirágoztatása körül nagy és elévülhetetlen érdemeket, hanem azontúl is ipari fejlődésünk érdekeinek legönzetlenebb szószólója és minden melléktekintet félretételével, legczéltudatosabb előharczosa. (Élénk éljenzés.)

A választások során alelnökké *Asbóth* Emil miniszteri tanácsost, a Ganz-gyár igazgatóját választották meg, a ki a megválasztásért hálás köszönetet mondott és kijelentette, hogy teljes erejével arra fog törekedni, hogy a szakosztály törekvéseit támogassa. Titkárrá dr. *Kornfeld* Móriczot választották meg.

A választmány tagjai a következők lettek: *Bárkány* Leó, a Hungária-malom igazgatója, *Bláthy* O. Titusz, a Ganz villamos r.-t. igazgatója, *Dietrich* Károly Magyar Fém- és Lámpaárúgyár igazgatója, *Fürst* László, a Kartonnyomó és Textilipar r.-t. alelnöke, *Fuchs* Richárd, az Urikány-zsilvölgyi kőszénbánya r.-t. igazgatója, *Frommer* Rezső, a Fegyver- és gépgyár igazgatója, *Herczeg* József, a Nicholson-gyár igazgatója, báró *Harkányi* János, a Magyar Czukoripar r.-t. alelnöke, *König* Gyula, min. tanácsos, a Franklin-Társulat alelnöke, *Kögler* Gusztáv, a Ganz villamos r.-t. igazgatója, *Lang* Ernő, a Cellulose-gyár vezérigazgatója, *Popper* Károly, a Kispesti Textilgyár igazgatója, *Russó* Elie, a Fiumei Rizshántológyár r.-t. igazgatója, *Selevér* József, a Mezőgazdasági ipar r.-t. igazgatója, *Szirmai* Oszkár, a Kőolajfinomitó r.-t. vezérigazgatója, *Weisz* Róbert, a Magyar Pamutipar r.-t. igazgatója és gróf *Zichy* Andor, a Magyar Czukoripar r.-t. vezérigazgatója.

*

Utóbb a szakosztályhoz való tömeges csatlakozás után a következőkkel egészitette ki magát a választmány: *Bálint* Sándor (Kőbányai gőztéglagyár), *Elek* Pál (Magyar Bank és Kereskedelmi r.-t.), *Eisele* József gépgyáros, tószegi *Freund* Vilmos (Polgári serfőző r.-t.), dr. *Goldberger* Lajos (Goldberger Sám. fiai r.-t.), *Herczl* Bernát (Weitzer-féle gépgyár), *Kaszab* Aladár csavargyáros, *Kölber* Alajos kocsigyáros, *Kollerich* Lajos sodronygyáros, *Láng* Gusztáv gépgyáros, *Lukács* József (Drasche-féle r.-t.), *Lukács* Jenő (Blau és

Löw Tivadar (Magnezitgyár), *Posner* Alfréd üzletikönyv-gyáros, *Röck* István gépgyáros, *Rau* Gottlob (Északmagyarországi kőszénbánya r.-t.), *Scheiber* Jenő (Magyaróvári tölténygyár), *Szende* Lajos (Magyar általános kőszénbánya r.-t.), *Veith* Béla (szabad. osztrák-magyar államvasut társaság), *Vida* Jenő (mechanikai palaczkgyár), *Vajda* Béla (Schlick-gyár), dr. *Wágner* Ödön vegyészeti gyáros, *Wimmer* Fülöp (Szegedi kenderfonógyár), *Zsolnay* Miklós majolikagyáros.

Ezenkivül tagjai hivatalból a speczialis szakosztályok elnökei: *Copony* Traugott a papiripari, *Gerbaud* Emil, a czukoripari, *Surányi* Béla, a bőripari, *Zipernovszky* Károly, a villamossági és *Pfeiffer* Ignácz, az acetylenipari szakosztály elnökei.

A szakosztály üléseire szakértő tagokul állandóan meghivatnak: dr. *Kovács* Gyula, *Sasvári* Ármin és *Bálint* Imre (Kereskedelmi múzeum), *Gaul* Károly (Technológiai múzeum), *Szántó* Menyhért (Társadalmi múzeum), *Hegedüs* Károly (felső ipariskolai igazgató) és *Kelemen* M. István, az iparjogvédelmi osztály alelnöke.

Megalakulása után a szakosztály megkezdte munkáját, melynek nyomaival és eredményeivel e beszámoló számos fejezetében volt alkalmunk megemlékezni.

Iparfejlesztési emlékiratok.

Az első nagyszabású iparfejlesztési emlékirat az 1897-ik év október havában Egyesületünk kebeléből indult ki. *Mudrony* Soma nagyszabású munkája volt az, mely »Iparpolitikai tanulmányok a hazai ipar emelése tárgyában« czím alatt jelent meg s eredménye összefoglalása azoknak a véleményeknek, melyeket Egyesületünk a nagy- és kisipar hivatott képviselőinek irásos ánkétje utján egybegyűjtött. Czímlapján rajta is van ez a jelzés: az »Országos Magyar Iparegyesület *kutatásai és tanácskozásai* nyomán az Egyesület megbizásából stb.« Akkor még az volt a felfogás, hogy előbb az érdekelteket meg kell hallgatni s ez alapon iparfejlesztési emlékiratot késziteni, később megforditva történt.

A Mudrony-féle emlékirat tulajdonképeni kútforrása az újabb kor ipari mozgalmainak; sok részben még ma is friss, eleven.

Hogy a mai haladottabb kort némileg tájékoztassuk a hetvenes évek derekán Egyesületünk kebelében rendszeresen folyt iparfejlesztési munkáról; hogy képet adjunk az akkor még zsibongó általános és részletkérdésekről és végül, hogy az első nagyobb iparfejlesztési munka anyagát némileg összehasonlithassuk a legutóbbi nagy munkálattal, egyszerűen lenyomatjuk a Mudrony-féle munka tartalomjegyzékét a következőkben:

I. A közvélemény átalakulása Magyarország gazdasági feladata iránt. — Az indusztrializmus, mint nemzeti feladat. E feladat lényege: nem a létező nemzeti tőkék áthelyezése, hanem eddig holtan heverő tőkék gyümölcsözővé tétele. — Az iparosság jelentősége, nemzetgazdasági, társadalom-

gazdasági és államisági szempontból. — Keresetképesség és népesedés. — Az ipar kulturális hatása. — Az iparfejlesztés a közgazdasági politikának irányelvévé teendő.

II. Az iparfejlesztés közgazdasági törvényeinek homályos volta. — A feladatok nehézsége. — Az iparágak csoportositása, szokásos kategóriák nem alkalmazhatók; helyesebbek: tömegtermelési ipar, manufacture (művesipar), háziipar. — A tömegtermelési ipar jelentősége és termelési tényezői. — A művesipar jellemzése, jelentősége, termelési tényezői. — A háziipar jelentősége, termelési tényezői. — Az iparfejlesztés menete e három kategória tekintetbevételével. — A tömegtermelés és háziipar egyoldalú fejlesztésének lehetetlensége. — Az ipar mint organikus egész fejlesztendő s a fejlesztés súlypontja a művesiparban fekszik.

III. Áttekintés a teendők és feladatok felett.

IV. A munkaerők az iparban. — Történeti osztályok: tanuló, segéd, mester. Ujabb osztályozódás: munkaadók, munkások. Eszmezavar ez osztályokra nézve. — Organizáczió tagoltsággal jár; a munkamegosztás törvényének érvényesülése a munkaerők osztályozódásában; jelenlegi tagoltság: vállalkozók, művesek (tanulók, segéd, mester); egyszerű munkások. — E tagoltság teljessége arányban áll az ipar fejlettségi fokával. — A gépek nem semmisitették meg a régi tagoltságot, hanem kibővitették azt. — A művesek osztálya nevezhető valóban iparosok osztályának.

V. Az állami beavatkozás jogosultsága a munkaerők fejlesztésében. — Észrevételek a be nem avatkozás tanára nézve. — A munkaerők fejlesztése egyenkint: a vállalkozó munkaerők; a vállalkozás szabadságot kiván; történeti fejlemények és ezek eredményei; a vállalkozási szabadság, mint axióma. — Függővé tehető-e az iparűzés az ipar megtanulásától? — A vállalkozási szabadságból eredő bajok elháritásának eszközei; különösen az iparosok kereskedelmi szakoktatása. — A vállalkozás alakjának fejlődése, kézi munka és gyártás viszonya egymáshoz.

VI. Iparműves munkaerők fejlesztése. — Az erre czélzó feladatok rendszere. — Czél: elméleti szakoktatás, gyakorlati szakképzés, szellemi és anyagi jólét emelése. — E feladatoknál az oktatás és nevelésügyi politika elvei alkalmazandók. — Tévedések e tekintetben; az 1872-iki ipartörvény álláspontja. — Tudományos és iparospályák párhuzamba állitva. — Helyes álláspont; a mester, segéd és tanoncz közötti viszony nemcsak munkaviszony, hanem főleg tanviszony. — Elvi következmények. — Az iskolai és műhelybeli tanulás viszonya egymáshoz és a munkaviszony rendezéséhez. — Az iparműves munkaerők fejlesztésére czélzó intézmények nem megsemmisitendők, hanem fejlesztendők, a fejlettebb feladatokhoz mérten.

VII. Az ipar szervezete. — A czéhek szervezete és jogositványa; elfajulás; a czéhek eltörlése; ebből keletkezett bajok a czéhbeli mesterekre nézve; az iparra nézve. — Az iparműves munkaerők fejlesztése nem maradhat orgánumok nélkül. — Téves hivatkozás külföldi állapotokra. — Állami vagy iparos önigazgatási orgánumok? — Az 1872-iki ipartörvény álláspontja alapjában helyes, de hiányos és hatálytalan. — A jelenlegi helyzet jellemzése. — Feladat: a létező iparügyi közegeket egységes rendszerbe hozni és életrevaló alapon ujjászervezni. — Az Iparegyesület aziránti javaslata. — Ipartársulatok; mikép szervezendők ezek: mint önkéntes társulatok vagy intézményes jelleggel biró testületek? — Az ipartársulatok nem

hagyhatók elszigetelten; szaktársulatok szövetségei; iparkamarák; központi ipartanács. — Az iparszervezet költségei.

VIII. Az iparosoktatás mint közgazdasági politikai feladat; ennek nemzetgazdasági szocziális és politikai jelentősége, a jelenkori felfogás iránya; külföldi példák értéke; gyors alakulás. — Az oktatásügynek állása és irányai Francziaországban, Belgiumban, Angliában, Németország különböző államaiban, Ausztriában; tanulságok; hazai iparosoktatás. — Teendőink, sorrend.

IX. A vázolt szervezetek működésbe helyezése. — Az iparosoktatás terén az állam a kezdeményező, tankényszer, testületi buzditás. — Az iparszervezet létesitése, szervező működés sorrendje, a munkások állása az iparszervezetben. — Az ipartársulatok jogkörének gyakorlata az ipartanitásra nézve, tanonczartási jog, iskoláztatás, a kamarák felügyeleti joga, a központi közeg főfelügyeleti joga; egyéb feladatok a tanulókra nézve; felszabadulás; tanitómesterek jutalmazása; várható fejlemények, tekintettel a műiparra; a hivatottság teljességének elérése; mesteri tökély. — Ipartársulatok jogkörének gyakorlata a munkásviszonyra nézve; munkakönyvek; munkarend; surlódások elintézése; munkaközvetités; szállók; munkások jólétére vonatkozó intézmények; segélypénztárak; munkabérek lefoglalhatósága. — Az iparszervezet működése az önsegélyes kooperáczió terén; közkereseti szövetkezetek; eddigi nehézségek elháritása; közhasznú ipari érdekek. — Áttekintés.

X. Az iparban alkalmazott tőke osztályozása. — A telep mint tőke. — Kamatoztatása és amortizálása. — A telepekre vonatkozó bajok. — A tőkeamortizáczió szerepe az iparban, ezzel azonos hatású mozzanatok: devalvált áron szerzett telepek, egymásra utalt telepek elhelyezkedése. — Az elhelyezkedésnél működő természeti erők. — A nyersanyagok deczentralizáló tendencziája; a segédszerek stb. czentralizáló tendencziája; központfutó és központkereső iparágak, izlés, divat. — A fogyasztási és eladási viszonyok, mint az elhelyezkedés tényezői. — Következtetések. — A nemzetgazdasági terület szervezkedése. — Hazánkban ipari főváros hiánya.

XI. Az ország általános helyzete a pénztőkékre nézve. — Nemzetgazdasági feleslegek létrejövetele; a mezőgazdaság és ipar szerepe a tőkeképzésben; a tőkeképződés akadályai nemzetgazdaságunkban. — Várhatunk-e az iparfejlesztéssel, mig mezőgazdaságunk tőkével telitve lesz? — A pénztőkék szerepe az iparban: minél nagyobb az általános tőkehiány, annál fontosabb feladatai vannak az államnak a pénz- és hitelügy terén; analógiák, anyagforgalom, értékforgalom. — A bank és hitelügyi politika feladatai az ipar szempontjából általánosságban; bőpénzű és szűkpénzű államok értékforgalma; bankok helyzete és ebből eredő jelenségek. — Hazánk viszonyai, ezekből folyó feladatok; állami beavatkozás határai. — Bank és hitelügy szervezése, értékátviteli tranzakcziók pénzzel való kiegyenlitésének eszközei a termelés minden rétegeiben. — Bankrendszer és bankpolitika főbb elvei az ipar szempontjából.

XII. Befejezés: Az iparügyi politikának összefüggése a közlekedési, vámügyi, pénzügyi és adóügyi politikával. — Az iparügyi politika általános feladata: financziák rendszeresitése és organizmusok szervezése. — Erre vonatkozó főelvek. — A nemzet iparossági szelleme, mint az ipar éltető légköre.

De ezzel még nincs vége a tartalomjegyzéknek. Az eddigi részek mind *elméleti* kérdésekkel foglalkoznak. De van a munkának egy *gyakorlati* része, mely azokat a javaslatokat tartalmazza, a melyeket az akkori kor legkiválóbb szakemberei egyes iparágak fejlesztése érdekében kidolgoztak. Igy például a vasöntésről és vasiparról (Oetl Antal, Haldrényi Pál), a bőriparról (Jordán Károly), a szesziparról (Adler Károly), a kőedény- és porczellániparról (Fischer Ignácz), a faiparról (Engel Adolf, Pécs), az agyagiparról (Prohaszka Ferencz, Stöckl Antal), gépgyártásról (Farkas István), kocsigyártásról (Kölber Fülöp), fizikai és vegytani műszerek és tanszerekről (Calderoni) és még vagy tiz kisebb iparágról és a legfontosabb kézműveságakról szintén jeles szakemberek adtak véleményt. Az egyetlen hibája e műnek, hogy nem ment végig az összes iparcsoportokon és iparágakon, de a ki a hetvenes években lábrakapott nagy közönyt ismerte, *ezt* is jelentékeny eredménynek kell, hogy számbavegye.

Az Iparegyesület azonban nem elégedett meg az egyes szakvéleményekkel. Ezeket megvitatta, letárgyalta úgy a gyáripari, mint a kézműipari szakosztályokban és minden fölvetett kérdésre és javaslatra — a melyet helyeselt — megadta a szankcziót, a mit pedig nem tartott helyesnek vagy időszerűnek, azt elvetette. Az idevonatkozó jegyzőkönyvek képezik az Emlékirat utolsó fejezetét.

Ez a kis ismertetés rávilágit az iparfejlesztési emlékiratok első kezdéseire s ezért foglalkoztunk behatóbban ezzel a munkával, mely a most tárgyalás alatt levő »húsz évet« jóval megelőzte. De rá kellett térnünk nemcsak a tárgy érdekességénél fogva, hanem azért is, hogy az újabb ez irányban való haladás eredetére rá-utaljunk.

És ezek után bátran állithatjuk, hogy az Iparegyesület ez első, nagy úttörő munkáját modern iparpolitikusaink is haszonnal forgathatják, Egyesületünk pedig elégtétellel tekinthet vissza erre a kezdeményezésére, melylyel jelző táblákat állitott a magyar iparfejlesztés tágas, de akkor még jórészt parlagon heverő, meg nem munkált szántóföldjeire.

* * *

A második nagy esemény volt e téren a *Szterényi* József államtitkár által készitett és a kereskedelemügyi miniszter úr által kiadott iparfejlesztési emlékirat, mely 1908-ban jelent meg. Ez emlékirat tartalmának lényegét mindenekelőtt lapunkban tömören ismertettük. Végrehajtó bizottságunk méltányolva e munkálat fontosságát, szükségesnek látta, hogy az egyes fejezetekben foglalt javaslatok gyakorlati szakembereknek adassanak ki revizió és véleménynyilvánitás végett.

Miután e szakvélemények lényegét ismertetni akarjuk, szükséges mindenekelőtt magának az emlékirat intencziójának vázlatos ismertetése, a minek az alábbiakban felelünk meg:

Ez a nagyszabású munkálat minden egyes fontosabb iparcsoportban ismerteti a behozatal és kivitel arányait és ebből megállapitván a honi fogyasztás mértékét, ehhez alkalmazva előirányzatot készit a nálunk még létesitendő ipartelepekre és ezek segélyezésére nézve.

Megállapitja, hogy ezer kereső munkás közül az összes művelt és modern államok statisztikájához képest Magyarország áll első helyen a mezőgazdasági munkával való foglalkozásban (586), de utolsó helyen állunk az iparral (126) és a kereskedelemmel (33) való foglalkozás tekintetében.

Ebből arra a következtetésre jut az emlékirat bevezető része, hogy nálunk az ipar fejlesztése elsőrendű közgazdasági érdeket alkot s a feladat megoldásának oroszlánrésze, annak nemzeti és állami vonatkozásai miatt is, csak az államot illetheti.

Erre a körülményre a kereskedelemügyi m. kir. miniszter, az 1904. évi költségvetéséhez csatolt »Emlékirat az iparfejlesztésről« czímű memorandumban már rámutatott, szabatosan körvonalozta a teendőket.

A program azon pontját, hogy az iparfejlesztésnek közvetlen anyagi áldozatokkal való előmozditása is, tehát államsegélyek nyujtása, mint az iparfejlesztés egyik fontos eszköze, magában a törvényben volna kifejezésre juttatandó, kimondva, hogy új vállalatok létesitésére, már fennállók kibővitésére és általában ipari vállalatok támogatására a kereskedelemügyi tárcza költségvetésében évenként megfelelő összeg irányozandó elő, a hazai ipar fejlesztéséről szóló 1907. évi III. t.-cz. 9. §-a valósitotta meg.

E törvény kapcsán a kereskedelemügyi miniszterre most már az a feladat vár, hogy kijelölje azokat az iparokat vagy iparcsoportokat, melyeknek a jelzett módon való fejlesztése elsőrendű közigazgatási, nemzeti és állami érdeket alkot.

Egy másik fejezetben érdekes statisztikai kimutatást közöl az állam eddigi áldozatairól az iparfejlesztés terén.

Ehhez képest 1868—1880-ig bezárólag, tehát 13 év alatt az állam 416.420 korona és 86 fillért költött. Ez időszakban tehát az évi átlag 32.000 korona.

1881—1890-ig bezárólag, vagyis újabb 10 év alatt az állam 1,259.530 korona és 24 fillért költött erre a czélra ; az évi átlag ez időszakban 126.000 korona.

1891-től 1899-ig bezárólag (tehát 9 év alatt) az idevágó költségek összege 4,386.412 korona 52 fillér, az évi átlag tehát már 487.379 korona.

1900-tól 1906-ig bezárólag, vagyis 7 év alatt az iparfejlesztési összeg 20,689.184 korona volt és igy az évi átlag közel 3 millióra emelkedett.

Az ez összegek révén elért eredmények (1.289 új gyár, melyeknek csak 6·5 százaléka szűnt meg) vázolása után az emlékirat a következő konkluzióra jut :

A tört úton tovább haladva, most már azon feladat vár megoldásra, hogy a még szükséges nagyszámú gyár fokozatosan, minden esetre 1917 előtt létesüljön.

A gyáriparok segélyezését az eddigi módon, vagyis az álló tőke alapján ennek 20—33, kereken 27 százaléka erejéig állapitván meg, kellene az állami hozzájárulás czímén 358·4 × 0·27 = 97·7, kereken 100 milló korona ; vagyis tiz évre elosztva, tiz-tiz millió korona évenként. Ehhez számitandó még a kis- és háziipar segélyezésére forditandó összeg, mely az 1907. év első kilencz hónapjában folyósitott összeg után itélve, kereken évi 2 millióra rúg. Fél

millió koronára becsülve az iparfejlesztés kapcsán felmerülő egyéb kiadásokat (ösztöndíjak, kiállitások stb.), évenként kellene 10·0 + 2·0 + 0·5 = 12·5 millió, vagyis az állami befektetés 10 éven át összesen 125 millióra rúgna. Ezzel az összeggel szemben állana az a 720 millió korona, melyet a vállalkozók álló- és forgótőke czímén befektetnének. A foglalkoztatandó munkások száma lenne kereken 144.000, a kik munkabérek czímén évenként legalább 100 millió koronát keresnének.

*

Az emlékirat anyagára nézve – csak a főbb csoportokat érintve — e czélra felkért szakreferenseink köréből értékes vélemények érkeztek hozzánk. Miután ezekben számos, a távolabbi jövőt is érintő vélemények és javaslatok foglaltatnak, helyesnek véljük ezeket e helyen — lényegük szerint — a következőkben rekapitulálni:

A vas-, fém- és gépiparban Veith Béla sürgeti egy új csőgyár létesitését. Dr. *Biró* Pál kimutatja, hogy a drót- és fehérlemezgyártás állami kedvezményekkel való támogatásának terve hiábavaló s a fönnálló érdekeket sérti. Kritikailag végigmenve az emlékirat főbb vasipari tervein, a következő megállapodásra jut: Ott, a hol a természetes előfeltételei megvoltak, a vasipar a multban állami támogatás nélkül is fejlődött, némely téren a nagy nyugati államok egyenrangú versenytársává emelkedhetett, azok hiányában pedig állami segitség semmilyen formában sem nyujthat alapot arra, hogy annak sikerében joggal bizhassunk. Nem speczIális ágaknak rendkivüli eszközökkel való felkarolása fogja iparunk továbbfejlesztésének útját elősegiteni, egy az általános bajokat megszüntető vagy enyhitő *egységes gazdasági és kulturpolitikától várhatjuk csak speczIális művelési ágaink fellendülését is.*

Balázs B. Hugó szerint a kormány tevékenysége egyik főgondjának oda kellene irányulnia, hogy ott, a hol szükséges, *a meglévő gyárak támogattassanak*, hogy azok hóna alá nyulva, segittessenek berendezésük tökéletesitésénél stb.-nél termelésük fokozásával, a meglévő szükséglet fedezésére, mert mit ér az oly iparfejlesztési akczió, mely egy oldalon létesit új gyárakat, a más oldalon pedig pusztulni enged oly gyárakat, a melyek a kezdet összes bajaival küzködve, egyengették az előbbrejutás útját s nem élvezhetik fáradságuk eredményét?

Frommer Rudolf szerint legelső sorban a meglévő ipar megerősitése, biztos alapokra való fektetése és kiterjesztése szükséges. Szerfölött fontos, hogy az életképes ipar, a melylyel már rendelkezünk, konzerváltassék és fejlesztessék. Ez egyrészt akkor érhető el, ha módjában áll a fejlődés zsenge korában — és iparunk legnagyobb része ebben az állapotban van — túlságos megtámadtatásoktól (éles verseny, kedvezményezettebb új alapitások stb.) menten túlesni és ha fennálló kereteit bővitheti, rokonczikkek gyártásával forgalmát emelheti, szóval keres és halad. Ily körülmények között az új gyártási czikkek előállitásával egybekötött koczkázat úgy műszakilag, mint gazdaságilag csökken, mert mig egyrészt a megfelelő szakerők

és avatott munkások már létező törzsökére támaszkodik, másrészt az új gyártási üzem, mely ily esetekben nem követel alapjából ujonnan létesitendő ipartelepet, kisérletképen, kisebb mértékben is, felvirágoztatható; a tényleges vámbelföld határai között mutatkozó termelési különbözeteket kell tekintetbe vennünk, hogy kizárólag döntő tényező a magyar termelésnek Ausztriával szemben való versenyképessége lehet; vizsgálnunk kell tehát, hogy birnak-e ezen iparágak prosperitásuk előfeltételeivel, úgymint a szükséges nyersanyaggal, megfelelő munkaerővel, a gyakorlat adta szakismerettel s elegendő tőkével, mint az osztrák versenynyel szemben való ellenállás szükséges eszközeivel. (Ezután rátér a csoport egyes tételeire vonatkozó tervek birálatára.)

Az agyagiparnál tóvárosi *Fischer* Emil első sorban a porczellánipar meghonositása érdekében száll sorompóba. Az emlékirat adatai arra utalnak, hogy szorgalmunkkal, munkásságunkkal főleg a használati czikkeknél mutatkozó óriási passzivitás csökkentésére kell törekednünk. A dísztárgyaknál a behozatalt alig tudjuk majd valamivel csökkenteni, mert a kereskedők változatos raktárra törekedve, okvetlenül külföldi árút is vásárolnak; ennek ellenében a kivitelt nagyobb arányokban emelhetjük, már csak azért is, mert a magyar majolika-dísztárgyak világhirnek örvendenek. A dísztárgyakat előállító gyárak alapitása nem életkérdés és sokkal tanácsosabb a meglévő virágzó vállalatok intenziv fejlesztése. Használati czikkek előállitására ajánlatosnak tartanám, addig, mig alkalmas tőke nem kinálkozik új nagy gyár alapitására, a meglévő kis üzemek kibővitését. Ezen kisméretű gyárak bőven el vannak látva munkával és berendezéseiket teljesen kihasználják, de fejlődésüket szintén a tőke hiánya akasztja meg. Itt mindenesetre az állam támogatása válik szükségessé, mely főleg égetőkemenczék és egyéb a technikai készség emeléséhez szükséges gépek államköltségen való felépitésében, illetőleg beszerzésében nyilvánul. Ez által a kisebb üzemek produktivitása nagy mértékben növekedne és alapját is képezhetné a szükséges nagy gyáraknak.

Az üvegipari exportban Székács Antal igazgatósági tagunk a következőket emeli ki: Az emlékiratot nem tekinthetem iparfejlesztési programmnak, mert nézetem szerint ez nem egyéb, mint a statisztika számadatainak csoportositása. Figyelmen kivül hagyva az iparfejlesztés előfeltételeit és eszközeit, tisztán csak az államsegélytől várom a tervezett nagyarányú ipar megteremtésének lehetőségét. Az üvegipar szempontjából ezt határozottan tévesnek kell kijelentenem, mert meggyőződésem, hogy közös vámterületben államsegélylyel nem lesz lehetséges sem az emlékiratban jelzett új üveggyárakat létesiteni, sem pedig jelenlegi üveggyáraink termelését oly mérvben fejleszteni, hogy az osztrák behozatal tiz éven belül kiküszöbölhető legyen. Az emlékirat nyomán haladva, elmondja kritikai véleményét a palaczkgyártás, az öblösüveg, a táblaüveg és a tükörüveggyártásra vonatkozó tervekre, végül a következőkben konkludál: Nem oszthatom az

emlékirat nagymérvű optimizmusát. Helytelennek tartom ugyanis azt a kiindulópontot, hogy iparunkat meg lehet, tehát meg kell teremteni a legközelebbi tiz évben azért, hogy a gazdasági önállóságra átmehessünk. Az önálló vámterület, vagy helyesebben a vámvédelem nem önczél, hanem eszköz a czélhoz. A multak tapasztalata és a viszonyok mérlegelése azon meggyőződésre vezet, hogy a vámvédelemben rejlő nevelő eszköz nélkül üvegiparunkat államsegélylyel sem lehet megteremteni.

*

A faiparra nézve *Thék* Endre alelnökünk szakvéleménye a következőkben vonható össze:

Igényeink a faiparral karöltve járó iparok tekintetében oly magasak, hogy csak a természet szülte eszközökkel és a gondosan irányitott erőforrások fejlesztésével lehetett volna a faipar fejlesztését arányba hozni, a mely elmaradottságot ma fokozott igyekvéssel is alig lehet pótolni. A faipari foglalatoskodás önmagában megkivánja az izlés olyan fejlődési fokát, a mely csak hosszas tanulmány után érhető el, a gyakorlati tudás megfelelő értékével, melyet a magánosok nem adhatnak meg kellőleg s igy az állami segedelem itt is kivánatos, mert csak azzal lehet ellensúlyozni a hanyatlást és lehet elérni azt, hogy a faiparral újból és újból foglalkozzék az utónemzedék még akkor is, ha az anyagi eredmények nem oly kecsegtetők, mint a fémipar terén, hol kevesebb befektetési tőkével az ipari nyersanyag sajátságánál fogva előbb lehet a jólét alapjait elérni, mint a faipar terén. Hogy tehát a faipar fejlődjék, kivánatos lenne mindenekelőtt *tanonczotthonok* elterjesztése és szakszerű fejlesztése.

A magyar faipar és az azzal kapcsolatos iparok fejlesztését a mai alakjában megfelelőknek mondani nem lehet; sőt ellenkezőleg, a nap-nap után elkövetett erdőgazdasági hibák tetéztetnek az ipar terén egyrészt hiányos oktatás, másrészt az ebből fejlődő rossz munkásviszonyok által. Maga a hivatalos előterjesztés igen tanulságos s mint ilyen, alapjául szolgálhat oly megvitatásnak, a melylyel igen sok üdvös magot lehetne elültetni a magyar fa- és rokoniparok fejlesztése érdekében.

*

A bőripari csoportban, *Lajta* Pál szakelőadónk a következőket emeli ki: Egyes czikkek meghonositása, mint pl. *lakkbőré, egyelőre semmi módon nem lehetséges*, másrészt pedig, mert előbb *munkásanyagot kell a nagyobb számú gyárhoz* teremteni. Hogy a kormánynak tervezett iparfejlesztési akcziója a bőrszakmára nézve sikerrel járhasson, ahoz legelső sorban az Országos Iparegyesület bőripari szakosztálya által is annyira sürgetett *timár-szakiskolára* volna szükség, a hol timárjaink, illetőleg kisiparosaink, kiknek csekély szaktudásáról a kereskedelmi miniszter munkaporgrammja is megemlékezik, a szükséges szakismereteket és előismereteket megszerezhessék. A kormány-

nak statisztikai kimutatása mindenesetre tanulságos munkát képez, melynek a szakma hasznát veszi még az esetben is, ha az egész tervezetből semmi sem válna valóra. Nézetünk szerint *helytelen azonban az itt közölt statisztikai adatok alapján kiszámitani*, hogy hány új gyárra volna szükség. Hiszen, hogy ne menjünk tovább, a hány új gyár az országban létesül, annyival nagyobb lesz az ország gépszíjfogyasztása és igy sokkal több oly bőrgyárra lesz szükség — ha a belszükségletet hazai termékkel akarjuk fedezni — mely gépszíjat gyárt, mint a mennyi a tervezetben ki van mutatva. Ugyanigy vagyunk a többi bőrfajokkal is, mert feltételezzük, hogy a kormány nemcsak a bőripart akarja fejleszteni, hanem a többek között a czipőipart is és ha több czipőgyárunk lesz, hanyatlani fog kész czipőben a behozatal és emelkedni fog az országban a bőrfogyasztás. Ennélfogva számszerűen kimutatni, hogy egyik vagy másik czikk gyártására ennyi és ennyi bőrgyárra van szükségünk, ilyen és ilyen álló és forgó tőkével ekkora munkáslétszámmal és ekkora évi termeléssel: abszolute lehetetlen. Végül helyesli a finom felsőbőrök meghonositását.

A textilipari csoportban maróti *Fürst* Bertalan terjedelmes emlékiratban behatóan foglalkozik a munkásviszonyok javitásával, a kereskedelem erősitésének kérdésével, a forgalmi könnyitésekkel, az elkerülhetlen vámkedvezményekkel és a kikészitési eljárással; majd rátér a hazai ipar védelmére, a kereskedelmi utazók hivatásának támogatására, a kivitel-fejlesztés rendszeresitésére, a szén- és vizkérdés rendezésének szükségességére és a »régi és új gyárak«-ra nézve a következőket mondja:

Az új gyáraknak adandó kedvezményeknél óvatosan kell eljárni, mert ha erősen támogatjuk őket az idegen verseny ellen, akkor két tűz közé találnak kerülni a régóta fennálló hazai gyárak, melyek nehéz viszonyok közt leküzdötték az osztrák versenyt és most a belföldi versenynyel kénytelenek a küzdelmet elölről kezdeni. A kormány ilyenképen az egyik kezével sokat alkot, de a másikkal talán még többet rombol és igen értékes kipróbált alkotásokat ingat meg, olyan gyárakat, melyeket nemcsak a kereskedők, sőt a közvetlen fogyasztók is már hosszú évek óta ismernek, a melyeknek tehát mégis csak könnyebb volna a hazai piacz teljes meghóditása, mint új gyáraknak, a melyek még nem szerezték meg a közbizalmat.

A régi gyárakban meg vannak a keretek: kipróbált technikusok, tapasztalt munkavezetők, begyakorolt munkások állnak rendelkezésre. Ezekbe a régi keretekbe kell beilleszteni az Emlékiratban emlitett munkástömegeket és akkor legtöbb esetben több sikert érhetünk el, mint az új telepekkel, melyeknek a vezetői, ha van is tapasztalatuk, csak nehezen tudják a harmónikus összműködést szervezni.

Igen dicséretes törekvés az, hogy a mezei munkások ezrei számára, a kik a hazai kereseti viszonyokkal elégedetlenek és kivándorolni készülnek, száz meg száz gyárat létesitünk. De ezek a

munkások a gazdasági munkák idején mégis csak a mezőkre kivánkoznak és csak akkor térnek vissza, mikor az egész termés be van takaritva. Ezeknek a munkásoknak majd csak a gyermekei, tán majd csak az unokái lesznek rendes ipari munkára nevelt elemek, vérbeli gyári munkások, a kik, ha magasabb béreket követelnek, többet is termelnek, vetekednek az angol, az amerikai munkásokkal. Ezt az elemet »rendkivüli eszközökkel« sem lehet rögtönözni, hanem fokozatosan kell fejleszteni, mert a természetben nincs ugrás, az ipari munkában ez még kevésbé lehetséges.

*

A *vászoniparra* nézve *Wein* Károly (Késmárk) a következőkben foglalja össze véleményét:

A leniparnak igen tekintélyes részlete voltaképen műipar, melynek fogyasztási területe kell, hogy a világpiacz legyen, csakis ebben az esetben lehet a nagy berendezéseket, nagy műtermeket a rajzok elkészitésére stb. fentartani.

A befektetett összegeket tehát legkevesebb 3–4-szer akkorákra kell felvenni, mint a milyenek az Emlékiratban vannak és a behozatalnak csak felét vegyük, még pedig azért, mert a fele meg fog még jó sok ideig maradni behozatalnak, egy része pedig egyáltalában leszámitandó, mint nem lenből készült árú.

Ellenben tetemesen fejlesztendő és tényleg fejleszthető is hazánkban a durva árúk készitése, a ponyvák, kenderszövetek és nyersárúk gyári és háziipari előállitása, ez eredményesen lesz előállitható és ebből nagy kivitel sincsen kizárva és előnyös feltételei vannak ezen iparnak, úgy, hogy ép ezen ágát az iparnak kellene minden eszközzel hathatósan előmozditani, még az esetben is, ha a belföldi szükséglet máris igen hamar aktivvá fog válni. Ezt azért is ajánlanám, mert ennek az előmozditása kisebb segélyeket fog igényelni, mert az álló tőke is sokkal csekélyebb, mint a fentjelzett finom árúknál és végre, mert ezen durvább czikkek szövetésével lehetséges lassan — generácziókon keresztül — oly munkásokat nevelni, kik azután később a finom árúk készitésébe is begyakorolhatják magukat a sikerre való kilátással.

A finom árúra, mint fehérneművászonra, damasztra, zsebkendőre vagy battisztra betanitani akarni oly munkást, ki még kevésbé finom árút előzetesen állandóbban nem szövött, teljesen kilátás nélküli meddő kisérletezés, mely eredményre soha nem fog vezetni. Feltétlenül szükséges, hogy itt a fokozatos haladás elvét a legnagyobb mértékben alkalmazzuk. Azzal, a ki még rajzolni nem tud jót, ne akarjunk olajfestményt csináltatni. Neveljünk először durva árúkat szövőket, hogy azután a meglévő szövők haladni vágyó része lassan műszövővé képezhesse ki magát, de e folyamathoz sok évtized szükséges.

Ki kell azt is emelni, hogy ma még sem fonálfehéritővel lenre,

sem kellőleg berendezett árúfehéritővel nem rendelkezünk, úgy, hogy leniparunk fejlődése elé ezen az úton is akadályok gördülnek.

Első sorban fonálfehéritő és árúfehéritő-kikészitő létesitendő, hogy igy a meglévő fonógyárak és szövődék kifehérithessék és kikészithessék készitményeiket és ne legyenek kényszeritve azt külföldre kiküldeni e czélra.

A szövészet terén pedig oly szövőgyárak keletkezésére legyen súly fektetve, melyek durvább árúk előállitásával foglalkoznak, mert a finom árúk előállitásával, szerény tapasztalataim szerint, nem lehet ma még a munkásviszonyokra való tekintettel haladni és sikertelen kisérletezés lenne ez csak. A műipar a lenszövészetben oly komplikált, hogy én egyenesen sikerre való kilátás nélküli kisérletezésnek minősitem azt, mely inkább elriasztólag, mint biztatólag fog hatni.

Nem elég az, hogy teljesen kifogástalan legyen a mintázat és szövés, de a fehéritésnek és kikészitésnek, valamint az elárusitási organizácziónak is olyannak kell lennie, hogy a világpiaczon síkra kelhessen és a nagy versenyt sikerrel leküzdhesse. Mindehhez szükséges, hogy egy régi szövőtörzs meglegyen, melyre támaszkodjék ezen műipar, mi pedig még e stádiumban nem leledzünk.

Konfekczió-ipari szakértőink (*Brachfeld* Sándor, *Borbás* Lajos, *Vikár* Béla) a következőket ajánlják:

A legelső és legfontosabb kérdés kellő ügyességgel biró *munkások nevelése.* Ez a kérdés nem szakiskolák útján, hanem csakis úgy oldható meg, hogy mestereket műhelyekben segélylyel látunk el, hogy őket a *tanoncznevelés* fáradságos munkájáért némileg kárpótoljuk.

Egy másik igen fontos feladat volna olyan központi intézetek létesitése, a melyek nélkül konfekczióiparunk egész nagy arányokban való terjedése nem lehetséges. Ezek például a központi *anyagvizsgáló* hivatal felállitása, tisztitóintézetek nagyobb arányban való segélyezése, hogy valamely czikk gyártásánál a berendezésekkel járó áldozatokat elkerülhesse.

A magyarországi drágább munkaerő ellensúlyozására az exportáló czégeknek bizonyos *kiviteli prémium* volna kiutalandó, a mely prémiumnak csak olyan összegig kellene terjednie, a mennyit az osztrák és magyar konfekczióárak közötti nivókülönbség kitesz.

A konfekczióipar nagyarányú terjedése érdekében a gyárosoknak való *gépadományozások* a legintenzivebb módon folytatandók volnának. E részben nagyon helyes volna, hogyha a kereskedelmi kamara liberálisabb módon kezelné ezt a kérdést.

A legtöbb eredményt pedig attól várjuk, hogyha hazánk népe munkaszeretővé, szorgalmassá, takarékossá és intelligenssé, tehát jóizlésűvé válnék.

A konfekczióipar fejlődésének nem a nagy tőke, hanem ezen utóbb emlitett tényezők a kritériumai.

A *kész ruhák beözönlésével* szemben szükséges a férfi- és gyer-

mekruhák tömeges termelése, illetve a nagykonfekczió-szabóiparág hazánkban való meghonositása.

E czélból kivánatos: 1. A raktári szabóiparosok kitelepitése, illetve a »Munkás-kolónia« megvalósitása. 2. A magyar királyi Technológiai Iparmúzeumban a konfekcziós-iparosok részére rendezendő gyakorlati tanfolyam. 3. A hiányzó konfekcziós-munkástörzs nevelése és kiképzése. 4. Alkalmas vidékeken, hol a népnek más keresete nincs, nép- és háziiparosok neveltessenek és a Technológiai Iparmúzeum raktári oktatója, mint vándortanitó a népet e munkára kiképezze. 5. Kisiparosok tömegárút termelő szövetkezetének megalakitása. 6. A kereskedelmi és iparkamarák utasitandók lennének, hogy a kamarai kerületek egyes vidékeinek eltérő viszonyai között figyeljék meg, hol lehetne a nagy konfekcziónak ez ágát, mint háziipart és népipart meghonositani.

A *papiros*-ipari csoportban *Herz* Vilmos igazgatósági tagunk a következőket jelenti ki:

Első sorban is nagyon helytelennek tartom a papiriparnak és a papirárúiparnak összefoglalását, mert ezáltal iparunkról nem szerezhetünk oly tiszta képet, mint a hogy az okvetlen szükséges és iparunk maga nem is kerülhet oly megvilágitásba, a mint azt a fentjelölt nagybecsű Emlékirat czélozza. Nem domborodik ki továbbá azon ok sem, melynek következtében a papirosanyag gyártása, melyre országunk első sorban is úgyszólván predesztinálva van, nem fejlődött sokkal jobban. Ezen ipar nagy mértékben való meghonositását számos alkalommal hangoztattam, sőt e tekintetben konkrét javaslatokkal is próbálkoztam.

A részletekre áttérve, mindenekelőtt a czelluloze-gyártásra nézve teszi meg észrevételeit s mindenekelőtt azt óhajtja, hogy a termelők számára a nyersanyag könnyen hozzáférhetővé tétessék s hosszabb lejáratú, előnyös szerződésekkel biztosittassék.

A durva csomagolópapirosban túltermelésünk van, a finom csomagolópapirost exportálnunk kell, mert e czikkben az osztrákok foglalják le jórészt a magyar piaczot. Selyem- és szivarkapapirosra, továbbá iró- és levélpapirosra, végre rajzpapirosra nem kell uj gyár, ellenben elkelne egy-két gyár a durva papirlemezgyártásra, a rotácziós papirosra és egy gyár a czukorpapirosra.

Magyarországnak a fejenkénti átlagos szükséglete papirosban mintegy $3^1/_2$ kilogrammra terjed, mig a többi czivilizált országok fejenkénti szükséglete ennek körülbelül ötszörösét képezi. Ezen körülménynek nemcsak az az oka, hogy iparunk nem oly fejlett, mint a nyugoti államoké, hanem az is, hogy országunkban úgy a közhivatalok, mint a magánvállalatok a papir minőségére súlyt nem fektetnek és sajnálattal kell konstatálnunk, hogy még a keleti államokban sem használnak oly rossz minőségű papirt, mint nálunk. Egy angol

vagy német kereskedő, avagy bankczég, oly papirost, mint mi használunk, nem tűrne meg irodájában.

Hogy ezen körülmény a gyárak fejlődését rendkivül gátolja és azok prosperitását tetemesen megneheziti, magyarázatra nem szorul; de magyarázatul szolgálhat azon szomorú helyzet, hogy Magyarország mint papirfogyasztó, a czivilizált államok között majdnem az utolsókhoz tartozik.

Németországban 1894-ben az összes közhivatalok utasitást kaptak, hogy csakis *normál*-papirosokat használjanak, mely papirosok ára a rendes commerce-papiros árának körülbelül kétszerese és ezt az utasitást szigorúan be is tartják.

Hogy ezen intézkedés mily nagy horderejű volt a papirgyárakra nézve, legjobban megitélhető azon statisztikai adatokból, melyek szerint a papiriparba 1894 óta körülbelül 60 millió márkát invesztáltak.

Hasonló intézkedés nálunk is kivánatos és nagyon czélszerű volna, hogy ez által az utasitandó hivatalokon kivül maga a fogyasztóközönség is jobb minőségű papir használatához szoknék.

A papirkonfekczióra nézve azt tartom szükségesnek megjegyezni, hogy ezen iparágnál a felhasznált papir alig képezi a munkadíj és egyéb nyersanyagok 20—25%-át. Egyébként is ezen árúczikknél új gyárak alapitása tekintetében a legnagyobb óvatosságot kell alkalmaznunk, a mennyiben ezen czikk egy nagy része művészeti és divatczikknek tekinthető és ezek behozatala még a legnagyobb védővám daczára sem szűnnék meg. Szolgáljon ennek bizonyitékául az a tény, hogy az osztrák-magyar monarchiába ezen papirárúkból a kifejlett osztrák papirkonfekczióipar januárban 1½ millió korona értéket importált.

Ugyancsak a *papirosipar* csoportjára nézve *Copony* Traugott felsorolva a papiros, a papirkonfekczió és a czelluloze-ipar fejlesztését gátló körülményeket és sürgetvén ezek elháritását, kiemeli a következőket:

Jelen viszonyaink közepette, azaz a mig Ausztriával közös vámterületet képezünk, első sorban a czelluloze-gyártás fejlesztése érdemes, miután ennek mindhárom feltétele fenforog.

A papiros- és papirosfeldolgozó iparban jelenleg nem gondolhatunk nagyobb és jelentékeny fejlesztésre, mert árúink elhelyezésében a jóval fejlettebb osztrák ipar erősen befolyásol és az erőszakolt és mesterséges iparfejlesztés veszélyeztetné nem csupán az új vállalatokat, hanem a túltermelés által előidézett árküzdelem folytán a nagy küzdelmekkel és áldozatokkal létesitett régebbi gyárakat is.

Nagy bűn és jogtalanság lenne ez a papirgyárak mai tulajdonosaival szemben, de egyúttal a nemzeti vagyonnak haszontalan pazarlása is. A papirosipart illetőleg semmi olyat sem volna szabad kezdeményeznie, a mi ez ipar számos nehézségeit még szaporitja. Minden egyes ujonnan felállitott papirgép azonban, ha az nem a

szaporodott és tényleg meglévő fogyasztás szükségletéből ered, ily nehézséget jelent. Épen ezért ne erőszakoljunk semmit és tartózkodjunk a mesterkélt új alapitásoktól, ellenben forditsunk fokozottabb figyelmet a már létező vállalatok fejlesztésére, a mint ezt egyébként az emlékirat is mondja.

Álljon pedig e fokozottabb figyelem abban, hogy a gyárak részére megbizható és jól fizető fogyasztást, valamint elegendő és jutányos nyersanyagot biztositunk. Mit használ a szubvenczió és más eféle, ha nincs fogyasztópiaczunk, vagy ha ezt az osztrák gyártmányokkal folytatott gyilkos versenynyel kell kiküzdenünk, mely versenyben amazok gyártmányaikat minden áron elvesztegetik, csak azért, hogy a belföldi piaczot maguknak tarthassák fenn.

A mig Magyarország az árúit úgyszólván elfecsérlő beviteli verseny veszélye ellen másképen nem védekezhetik és a mig a magánfogyasztást a saját ipara részére biztositani képtelen, addig legalább azt kellene elérni, hogy a hatóságok és más állami intézetek összes szükségletei kivétel nélkül a hazai ipar részére biztosittassanak. Ez részben ugyan már ma is megtörténik, de csak részben, mert ezen szükségleteknek nagyobb részét külföldi árú fedezi. Nem elegendő azonban az sem, ha az árút belföldön vásárolják, az ártól is igen sok függ. Az osztrák és az egymásra uszitott magyar gyárak tülekedő versenye az árat, sajnos, annyira lenyomta, hogy az alig fedezi immár az öntermelési költséget. A román iparfejlesztési törvény a közszállitásokat 15 évre vagy ennél hosszabb időre rendeli kiadni és az ár akként nyer megállapitást, hogy a Magyarországon és Ausztriában szokásos árhoz hozzászámitják a vámot és azonfelül még 15 százalékot. Egyébként a román papirgyárak kartellekben egyesültek és közszállitásokat az előbb emlitett árszámitás alapján, nyomasztó ajánlati verseny nélkül nyerik el.

Egészen más a helyzet nálunk Magyarországon, a hol nem részesülünk ily előzékenységben. Nem elég, hogy az árakat az osztrák túltermelési bevitel vesztegető áraihoz szabják, hanem három évenként irják ki a közszállitásokat és ezen nélkülözhetetlen fogyasztópiacz elvesztése miatti aggodalom azután azt eredményezi, hogy a a hazai gyárak féktelen versenyben egymást marczangolják. Hová lesz igy az iparfejlesztés?

Ezután áttér a nyersanyag, fenyőfa, szén és más tüzelési anyag beszerzésére s a következőkben konkludál:

A további kérdések általános jellegűek; nem kevésbé fontosak ugyan, de ismertebbek és oly kérdések, melyek az ország összes iparágait egyaránt érintik. Vonatkoznak ezek:

1. szénnek és más fűtőanyagnak, mint tüzifa, turfa, nyersolaj stb. megbizható, szabályozott és észszerű beszerzésére,

2. a tűrhetetlen munkásviszonyok mielőbbi szanálására,

3. a waggonhiány kérdésére.

Ha ezen kérdéseket helyesen tudjuk megoldani, úgy megtettük iparunk fejlesztésére a legszükségesebbet. A további az lenne, hogy a kormány mozditsa elő az egyes gyáraknak nagyobb egészekké való tömörülését, mert csak a nagy üzemek életképesek.

A *vegyészeti* iparcsoportra *Pfeiffer* Ignácz szakvéleménye általánosságban a következő:

Az iparfejlesztési emlékirat, a mennyiben a kémiai iparra vonatkozik, nem halad új nyomokon. A gyáralapitásoknál nálunk évtizedek óta a behozatali statisztika adatait tartották mérvadóknak, abból indulva ki, hogy mindazon czikkek, a melyekből jelentékeny behozatalunk van, indokolttá teszik olyan gyárak alapitását, a melyek a nagy behozatali tételek csökkentésére alkalmasak. Pedig ez merőben hamis feltevés, mert habár igaz, hogy első sorban a fennálló szükségletek fedezésére kell gyárakat alapitani, nem igaz, hogy magában a fennálló szükséglet elegendő volna arra, hogy az erre alapitott új gyárak prosperitását biztositaná is, hiszen akárhány példát találunk arra a közelmultban is, hogy olyan gyárak, a melyek igen jelentékeny behozatal által fedezett szükségletek kielégitésére alapittattak, nagyon rövid idő alatt elpusztultak.

Új gyárak alapitásánál mindig a kérdés részleteibe is be kell hatolnunk és nem elegendő a behozatali statisztikából a fedezendő szükségletet megállapitani, hanem beható tanulmány tárgyává kell tenni minden esetben, vajjon mi okozta azt, hogy ezeket a czikkeket eddig itthon nem gyártották. Ki kell puhatolni, hogy a mennyiben történtek már kisérletek egyik-másik czikknek a meghonositására, miért vallottak ezen kisérletek kudarczot és vajjon azon nehézségek, a melyek eddig meddővé tették valamely gyártásnak meghonositását, állami támogatással megszüntethetők-e és ha igen, milyen irányú és milyen természetű állami támogatás szükséges arra.

Régi meggyőződésem, hogy az állam részéről nyujtott anyagi támogatással legalább is egyenértékű az a szellemi és erkölcsi támogatás, a melyet egy helyes iparfejlesztési programm keretén belül az államnak nyujtania módjában van.

Minden új gyártelepnek, különösen pedig kémiai gyárak alapitásánál igen nagy hordereje van annak, hogy az illető gyárak hol létesitendők; fontos ez a körülmény a nyersanyagok beszerzése, a kész árúknak elhelyezése, a forgalmi állapotok és a munkásviszonyok szempontjából egyaránt.

Az a tőkepénzes, a ki új gyár alapitására vállalkozik, a legritkább esetben bir annyi speczialis szaktudással, hogy ezekben a kérdésekben helyes képet alkothasson magának. Külföldi szakértők, a kik az ilyen gyárak vezetésére hivatnak meg, bármennyire gyakorlottak is magában a gyártásban, épen ezekben a kérdésekben tájékozatlanok, mert hiszen ezeknek a speczialis technikai és általános kereskedelmi ismeretek mellett, még a különleges helyi viszonyokra

is ki kell terjeszkedniök. Ezért én az iparfejlesztési programmnak olyan irányban való kibővitését tartanám szükségesnek, hogy a kereskedelmi minisztérium az arra leginkább hivatott iparfelügyelői karban neveljen magának specziális szakértőket, a kémiai iparnak mindazon ágaiban, a melyeknek meghonositását a jelentékeny behozatal első sorban teszi szükségessé.

Ennek a specziális szaktudásnak a megszerzését pedig nem vélem máskép elsajátithatónak, mintha az illető szakmára kiszemelt megfelelő előképzettségű iparfelügyelő néhány évet tölt olyan gyárakban, a melyekben a specziális szakmájának megfelelő tudást alaposan elsajátithatja. Ezt a tudást pedig a czélra való tekintettel nemcsak annyiban kell elsajátitania, hogy a technikai műveleteknek a végrehajtását tanulja meg, hanem az egyes kérdéseknek kereskedelmi és gazdasági részét is alapjában kell megismernie. El kell sajátitania mindazt, a mire szüksége van, hogy ezen gyáriparnak nálunk való meghonositása alkalmával mérlegelni tudja az újonnan alapitandó gyáraknak esélyeit, versenyképességét; szóval biztos judiciuma legyen mindazokban a kérdésekben, a melyek egy új vállalat prosperitásának mérlegelésénél szóba kerülnek. Az Emlékiratnak, a mely feltétlenül nagy gonddal és körültekintéssel készült, hibájául kell felróni, hogy nagyon is általános, mert hisz nagyjából nem tesz egyebet, minthogy felsorolja az utóbbi évek termelési, behozatali és kiviteli statisztikáját és a jelentékenyebb behozatali többleteknél megállapitja, hogy annak csökkentésére milyen tőkével kellene új gyárakat alapitani, a nélkül, hogy az egyes iparczikkek specziális természetével, más iparokhoz és termelési ágakhoz való viszonyával foglalkoznék.

Ezután előadó a részletekre nézve teszi meg beható észrevételeit.

Élelmezési iparok és élvezeti czikkek. A kereskedelemügyi miniszter úr iparfejlesztési Emlékiratának bevezető részében ez a passzus foglaltatik:

»Az élelmezési és élvezeti iparban Magyarország összes kivitele jóval meghaladja a behozatalt és igy ezt az iparcsoportot iparfejlesztési szempontból tárgyalni felesleges. Igaz ugyan, hogy ebbe a csoportba tartozó néhány iparág tekintélyes behozatali többlettel szerepel, azonban ezek közül a legfontosabbak oly erős lendületet vettek, hogy a hazai termelés alkalmasint rövid időn belül a hazai szükségletet teljesen fedezi, sőt idővel többlete is lesz.«

A jelzett Emlékiratot behatóan tárgyalván, mi a fönnebbi kijelentés daczára súlyt helyezünk arra, hogy az élelmezési iparok és élvezeti iparczikkek fejlesztésére vonatkozó kivánalmakat is összefoglaljuk, mert az a meggyőződésünk, hogy még ezen a téren is nagyon sok a tennivaló minálunk.

Ehhez képest felkértük e czélra kiszemelt t. tagtársainkat, hogy ezen iparcsoport fejlesztésére vonatkozó kivánalmaikat és javaslataikat is irásba foglalják.

Ezt az érdekes sorozatot az alábbiakban ismertetjük kivonatosan:

Danner Péter fia (Szeged) szerint a sáfrányos vizzel festett tarhonya előállitása hazánkban is megengedendő,

Topits József Alajos szerint a tengermelléki olcsó és gyengébb minőségű *tésztákkal* a versenyt a mai munkásviszonyok között a hazai ipar nagy nehézséggel veheti föl.

A *mézeskalácsos*-iparnak, mely exportál is, a külföldi iparral szemben — *Beliczay* Béla szerint — vámvédelemre volna szüksége.

A méz- és viaszöntő-ipar fejlesztéséhez *Zechmeister* Kálmán (Győr) véleményezése szerint szükséges volna gépek adományozása, tanoncz- és munkásnevelés és az önálló vámterület.

A konzerv-ipar fellendülését nagyban megnehezíti *Barta* József (Felka) szerint egyrészt, hogy az erdei gyümölcsök szedése az állami erdőkben tilos, másrészt pedig, hogy a feldolgozott gyümölcsszállitmányok és konzervárúk vasuti tarifája túlmagas.

Küszler Henrik szerint főleg czukrozott gyümölcskonzerv- és száritott főzelékgyárak létesitése hazánkban igen kivánatos volna, mert pl. száritott főzelékből a behozatal ilyformán teljesen kiszoritható és a belföldi fogyasztás az olcsóbb termelés révén könnyen emelhető volna.

Baj az is, hogy az élelmiczikkeket még ma is, kivitelünk nagy kárára, osztályozatlanul, gondatlan egyvelegben szállitják a külföldre, pedig tudvalévő, hogy az élelmiczikkek, melyeket a természet már fogyasztásra kész állapotban szolgáltat, szintén valóságos iparszerű megmunkálást igényelnek, hogy a vevő a teljes árt fizesse meg értük.

Ennek az élelmiszeriparnak meghonositása czéljából a magán- és állami tevékenységnek karöltve kellene működnie, mert csak igy válhat hazánk a nyugati háztartások legmegbizhatóbb és a legkényesebb igényeket is kielégitő éléskamrájává.

A halkonzerv-ipar és a halkereskedelem fejlesztésének első és főtényezője, *Németh* Béla javaslata szerint az, hogy a nyers halak továbbitása a vasutakon a lehető leggyorsabban és fennakadás nélkül történjék. A fejlődőben levő hazai halkonzervipar csak úgy lesz képes a még mindig igen nagy behozatalt egészben vagy legalább nagyrészt fölöslegessé tenni, ha abba a helyzetbe jut, hogy a legfrissebb és teljesen kifogástalan halanyagot dolgozza fel.

A mi a halkonzerv-ipart annak legszűkebb értelmében illeti, arra nézve a behozatal teljesen sohasem lesz nélkülözhető, mert bizonyos halfajok csakis közvetlenül a tenger partján, nyomban a halfogás bevégezte után alkalmasak a konzerválásra. A mi azonban a füstölt és a gyors fogyasztásra szánt marinált halak készitését illeti, erre nézve kétségtelen, hogy az importot teljesen kiszorithatjuk, hogyha vasutaink megfelelnek e tekintetben feladatuknak s a szállitást egyrészt gyorsan, másrészt pedig megfelelő díjtételek mellett eszközlik.

E tekintetben figyelembe veendő az, hogy az osztrák vasutak a halakat sokkal olcsóbb díjtételek mellett szállitják és hogy ezért a verseny szempontjából elengedhetetlen, hogy díjtételeink csökkenttessenek.

A pótvaj-iparágak helyzete (*Schmidl* szerint) Ausztriában sokkal előnyösebb, mint nálunk, mert Ausztria fekvése kedvezőbb a szállitási költségek tekintetében. A magyarországi pótvajgyáraknak, hogy a versenyt az ausztriai gyárakkal eredményesen felvehessék, elsősorban, már az abban az iparban szükségelt nagy befektetés folytán is, szüksége van szubvenczióra, azonkivül okvetlenül szükséges, hogy a copra, valamint a készárú is, tarifális kedvezményben részesüljön.

A söriparra nézve egy elismert szakértő, *Lichtblau* Adolf (Wien) szerint már sokszor hangoztatott adókedvezményeken kivül a következők szükségesek: Komló-árúcsarnokot kellene létesiteni; ez iparág érdekében továbbá hitelszövetkezetet kellene alapitani. Nagy prémiumokat kellene engedélyezni a kivitel javára, tekintettel arra, hogy a kincstár lehetetlennek mondja a lényegesebb adóleszállitást. A külföld felé irányuló forgalomban szárazon és vizen nagy tarifamérsékléseket kell engedélyezni. Mindezeken kivül siettetni kell az iparfejlesztés általános érdekében kivánatos társadalmi és törvényhozási kérdések megoldását, első sorban a munkáskérdés állandó rendezését.

A pezsgőgyártás fejlesztése érdekében *François* Lajos (Budafok) a következőket kivánja:

1. A pezsgőgyáros köteles legyen minden palaczk pezsgőboron világosan úgy a czímkén, mint a dugón és kupakon magát megnevezni; ne legyen szabad, hogy valamely gyáros álnév alatt egy silány fajta pezsgőt — esetleg habzó bort — hozzon forgalomba, melylyel az illető a hazánkban csak most fellendülésben levő iparágnak határozottan árt.

2. A habzóborgyárosoknak ne legyen megengedve, hogy gyártmányukat a pezsgőborpalaczkokhoz hasonló alakú üvegekben töltve árúsitsák s a czímkén feltünően látható legyen, hogy »Habzó bor« s szintén köteles legyen saját magát az 1. pont alatt felemlitett módon megnevezni.

3. Egy habzóborkészitéshez való iparengedélylyel biró gyárosnak ne legyen megengedve franczia módra készülendő pezsgőborokat gyártani, sem pedig saját neve alatt árúsitani, mert bebizonyitott tény, hogy az országban nagy mennyiségben készült habzó bor pezsgőbor gyanánt lesz forgalomba hozva és ez abból is kitűnik, mert előbbiből az egész országban egyetlen egy palaczk sem látható.

*

Szente Imre, a Törley-gyár igazgatója, hosszabb megokolás után a következőkben foglalja össze kivánalmait:

1. Tisztességtelen verseny:
   a) Az eredetnek meg nem felelő elnevezések.
   b) Illuziós márkák.
2. Habzó borok kérdésének szabályozása.
3. Védekezés a külföldi produktumok beözönlése ellen.
4. A gyártáshoz szükséges anyagok, gépek stb. berendezési tárgyaknak külföldről kényszerült behozatala.

Hazai pezsgőborgyáraink oly produktivitással tudnak dolgozni, hogy teljesen fedezhetnék a hazai szükségletet. Iparunk azonban csak akkor fog igazán fellendülni, ha sikeresen küzdünk meg a tisztességtelen versenynyel és ezzel kapcsolatosan a habzó borokkal űzött visszaélésekkel és ha minél eredményesebben tudjuk a külföldi gyártmányok beözönlését meggátolni. Csakis ezen remélt sikerek biztosithatják a hazai pezsgők keresletének oly arányban való fokozását, mint a hogy azt ezen iparág fellenditése szükségképen megkivánja.

A *szalámi-iparban* Herz Lajos szerint, a konkrét bajok a következők:

1. A szalámi nyersanyagát képező sertéshús államilag szubvenczionált kivitele Ausztria felé károsan befolyásolja a húsáralakulást nálunk, különösen, ha hiány van nyersanyagban, mig Ausztria részére a húsmennyiség biztosittatik.

2. A magyar szalámi-iparban eddig a legelső helyet a budapesti szalámi-ipar foglalja el, azonban helyzete mindinkább rosszabbodik, mert a székesfőváros 4 K-át kitevő »vásár- és szúró«-díjat szed 100 kilogrammonként azon vidéki hús után, mely szalámigyártás czéljából a fővárosba hozatik. Az osztrák verseny, nem lévén kénytelen ezen teherrel számolni, elszedi a legszebb és legjobb sertéshúst termelő magyar vidéki piaczok sertéshúsát és különben is a készárú elhelyezése szempontjából előnyben lévén felettünk, nem csoda, ha a Wien melletti Himbergben létező három »magyar« szalámit előállitó gyár mindinkább fejlődik rovásunkra és hátráltat bennünket természetes fejlődésünkben. Nevezett gyárak ugyanazon eladási területen épen ez oknál fogva 8 koronával olcsóbban képesek a szalámi métermázsáját adni, a minek természetes következménye az osztrák verseny fejlődése, a budapesti szalámi-ipar rovására.

A *hentes- és húsfeldolgozó-*, helyesebben a mészáros-ipart is magában foglaló húsipar, *Komáromi* Sándor szakvéleménye szerint, sokkal nagyobb figyelmet érdemelne nálunk, mint a minőben eddig része volt. Három ok teszi ezt kivánatossá. Az egyik az, hogy az indusztrializálódás korában a munkástömegek húsellátása jelentőségében egyre nyer. A másik, hogy oly időben, a midőn az élőállatokkal való forgalmat nemcsak a nemzetközi viszonylatokban, hanem a belföldön is mind több korlát közé szoritják az állatállományba fektetett óriási tőkéket védő állategészségügyi érdekek, akkor gondoskodni kell arról, hogy az állattenyésztés és hizlalás czímén ismert nagy

termelési ág a maga produktumai számára fejlettebb értékesitési formákat találjon. A harmadik az, hogy számos iparág megteremtésének vagy fejlődésének egyik fontos feltétele az, hogy gyártmányainak az állatok melléktermékeiből és hulladékaiból kikerülő nyersanyagát itthon készen találja s lehetőleg első kézből kapja, a mikor czéljai számára a legkönnyebben készitheti elő. E mellett kétségkivül figyelmet érdemel az az általánosabb szempont is, hogy minél teljesebben és tökéletesebben tudunk valamely nyersanyagot feldolgozni, annál több hasznot vagyunk képesek belőle kihozni. Az állattenyésztés és hizlalás még a szemtermelésnél is fontosabb termelési ág. Maguk a mezőgazdák vallják az összes termelési ágak élén állónak. Bizonysága az, hogy mig a gabonafélék ára, ha hullámzik is, hanyatló irányt követ és egyik évről a másikra nagy változásoknak van kitéve, addig az állatok ára, bár szintén nem ingadozások nélkül, következetesen fölfelé halad. Oka az, hogy a dolgozó milliókat adó népesség túlnyomóan növényi táplálékokra szokott része is — életviszonyai és foglalkozásának átalakulása folytán — mind nagyobb mértékben válik húsfogyasztóvá. Az európai termelés nem is képes az európai szükségleteket ellátni. Észak- és Dél-Amerika, meg Ausztrália csak úgy döntik az európai piaczokra a hús- és zsiradékféléket, sőt állati nyerstermények (bőr) dolgában Ázsia és Afrika produktumait is kénytelenek vagyunk igénybe venni.

Legelsőrendű állami feladat volna a húsipar kifejlődésének előmozditása. A fejlettség magas fokára emelt húsipar sok mindent megváltoztathatna az országban. Legnagyobb hatással az volna, ha az amerikai nagyvágók mintájára mi is néhány oly húsipari telepet teremtenénk, a melyek nemcsak az ország hússzükségletének nyersanyagát állitanák elő, hanem élő állatexportunkat is a hús és állati terméktermelés összpontositásával és szervezésével magukra vállalhatnák. Ily nagyarányú húsipari telepek fölöslegesekké tennék a vágóhidakat, melyek a városokat egyenként több százezer, a községeket több ezer koronányi tőkebefektetéssel, a fogyasztót a magas vágódíjakkal terhelik. Elmaradhatnának az idejüket mult apró-cseprő állatvásárok, melyeknek felkeresése a termelőnek és a húsiparosnak rengeteg idő- és pénzáldozataiba kerül. A húsiparosra nézve túlnyomó részben megszűnnének az iparát ma terhelő nagy koczkázatok. Mindig olyan és annyi árú állhatna rendelkezésére, a mit értékesiteni tud. A maga és alkalmazottai idejét kihasználhatná és a húsiparnak tulajdonképeni kézműves- vagy detailüzemet igénylő részét tökéletesithetné. A nagy húsipari telepek szomszédságában, szinte velük egy vállalatban, a legtökéletesebben lehetne feldolgozni, tehát értékesiteni az állati melléktermékeket, a mi a hús alacsonyabb árában jutna kifejezésre, ép úgy, mint a tömegtermelés egyébb ármérséklő tényezői. A fölös közvetitő szerek, a mikről a termelő gazda panaszkodni meg nem szűnik, az ő szempontjából igy tökéletesen ki volnának küszö-

bölhetők. Az olcsó húsélelem, melynek megszerzését megkönnyitené az is, hogy az exportban értéktelenebb húsrészek itthon maradnának és itt volnának elfogyaszthatók, sok oly szocziálpolitikai kérdést segitene megoldani, a mit a húsdrágaság vetett föl.

De ha a kormány iparfejlesztési programmjába ily mélyreható átalakulással járó tervet beilleszteni nem is hajlandó, még mindig sok más terület marad, a hol irányitó keze fölötte üdvös eredményeket érhet el a húsiparban.

Első helyen kell emlitenünk ezek közt azt, hogy a húsipar művelésének mészáros- és hentes-iparágra való megoszlottsága megszüntetendő. A húsfeldolgozó-ipar kifejlődésének eleddig is az volt a legnagyobb akadálya, hogy a húsipar művelőinek képesitése és képesitettsége nem egységes. A mészárosipar zárt terület, melyen nincs fejlődés; a hentesipar pedig egyoldalú, ha csak sertés vagy csak marhahúsféleségek feldolgozására szoritkozik. A két, ma különálló iparág összefoglalása megtermékenyitője a találékonyságnak, az önmagától való fölvirágzásnak, mint ezt a legeklatánsabban a németek mutatják, a kik a kolbászgyártás terén szinte nap-nap után újitásokkal állanak elő és világszerte mintaképül szolgálnak.

Az iparfejlesztést ez esetben a szakoktatás terén kell megkezdeni. Az új nemzedék egységesen képzendő és oly elméleti és gyakorlati ismeretekkel szerelendő fel inas-, szak- és továbbképző-iskolákban, hogy ipari látóköre kiszélesedjék és necsak a meglévő igényeket tudja kielégiteni, hanem új igények támasztására is képes legyen. E végből nemcsak a húsiparos-inasoktatást kellene szakszerűvé tenni, hanem oly középfokú húsipariskolát is kellene nyitni, a minő Lipcsében van. Tanuló anyag is akadna a számára, mert eleddig még vidékről is (például Sopronból) és nemcsak a fővárosból akadtak oly húsiparossegédek, a kik tanulmányaik tökéletesitése végett a lipcsei iskolát elvégezték. A középfokú húsipariskola egyúttal kisérleti állomás is lehetne, a hol magyar speczialitások gyártására tennénk próbákat és ezeket oly helyeken, a hol a megfelelő húsanyag tenyésztetik, meghonositanák.

A húsfeldolgozó-ipar fejlesztésének egyik igen számottevő emeltyűje volna az, ha a magyar gépipar nemcsak a konzerválás terén, hanem a feldolgozás különféle műveletei számára szükséges gépeket rendelkezésére állitaná. Húsipari műhelygépeket gyártó gépiparunk ma nincs. Húsiparosaink tehát vagy idegen feldolgozási rendszerek számára készült, vagy idejét mult importált gépekkel kénytelenek dolgozni, ha ilyenekre egyáltalán reáfanyalodnak, holott ha szakbavágó gépiparunk volna, az a saját exisztencziája érdekében is kénytelen volna a húsfeldolgozó gépek terjesztésével foglalkozni s igy a húsiparosokat arra ösztökélni, hogy a régi primitiv feldolgozó rendszerekkel szakitva, modern irányban igyekezzenek fejlődni.

Az iparfejlesztés számára nagyon szép munkakör kinálkozik

bizonyos oly honi jellegű hús- és hentesárú-gyártási módoknak fölkarolása, illetőleg konzerválása révén, a melyek visszafejlődőben, vagy támogatás híján, elkallódóban vannak. Igy a kassai és debreczeni sonkagyártás, a kolozsvári szalonnakészités, a szepesi páros, a debreczeni hosszú kolbász és a győri kóser kolbászgyártás kiterjedt figyelmet érdemelnének.

Egyes speczialitások gyártására községenként termelőszövetkezetekbe lehetne összefoglalni a helyi húsiparosokat, a kik közös gépekkel és szakbavágó modern műhelyberendezésekkel dolgozhatnának. De persze, mindehhez irányitás és visszafizetődő kormánytámogatás, bár nem ajándékozás kellene.

Ajándékozással csak egyes kisebb mesterek volnának támogatandók, ezek is csak bizonyos feltételek mellett (tanonczképzés, export a belföldre is, igazolandó gyártási kvantum).

Mindenekfölött pedig nagy súlyt helyezünk arra, hogy a húsiparosság szakszerű országos és helyi autonómiát kapjon. Ily autonómia birtokában maga fogja kiválasztani magából azokat az erőket és ötleteket, melyek fejlődésére szükségesek és a kormány támogatásának irányitó tényezői lehetnek.

E javaslatok egy jelentékeny részét még annak a nagy átalakitásokra hivatott tervnek megvalósitása sem tenné fölöslegessé, melyet első helyen emlitettünk. Az óriási hústelepek inkább csak húsanyag előállitására és a melléktermények minél tökéletesebb értékesitésére valók, mig a többi javasolt intézkedések az egyéni rátermettség és az ipari szakképzettség érvényesülésére adják meg a módokat. Ezek tehát akkor is rászolgálnak a kormány támogatására és irányitó erejére, ha a nagy húsvágókat, a melyek egész országrészek nyershússzükségletét látnák el s egy csomó más iparág tengelyévé válnának, csak a távol jövő zenéjének tekintenék.

A kisipar fejlesztésének kérdésével behatóan foglalkozik Egyesületünk igazgatója, a ki itt rekapitulálja mindazokat a konkrét javaslatokat, melyeket e beszámoló más helyén tüzetesen fölsoroltunk.

Végül itt emlitjük meg, hogy *Elek* Pál »Iparfejlesztési politikánk szocziális előfeltételei« czímen lapunk mellékletén közreadott tanulmányában a következőket emeli ki:

Nagy baj, hogy mi nem neveljük gyermekeinket az ipari és kereskedői pályára, sőt bátran kérdezhetem: tiszteljük-e, becsüljük-e az ipari foglalkozást úgy, a mint az megérdemelné? Egyenrangúnak tartjuk-e az ipar és kereskedelem szellemi munkáját más intelligens pályákon való tevékenységgel?

Az ipari tevékenység sikeréhez három tényező szükséges: az iparos szakértelme, a tőke és a munkaerő. Szakértő iparos — ha ilyen esetleg nálunk nem volna - külföldről hozható be; a tőke is megmozdul, ha az állami szubvenczió csalogatja. De a harmadik előfeltétel: a munkás, nálunk jórészt hiányzik.

Jóravaló munkásgeneráczió biztositása szempontjából javitandónak tartja tehát a lakásviszonyokat, az élelmezést, a monopóliumok és az indirekt adók s általán a drágaság káros hatásának enyhitését.

Az iparfejlesztési emlékirat statisztikai adataiból kitünik:

1. hogy a világ összes kulturállamai közül Magyarországon foglalkoznak nemcsak aránylag, hanem abszolute véve is legtöbben azzal a munkával, a mely legkevésbé birja egy nemzet modern szükségleteit megfizetni: a mezőgazdasággal;

2. hogy az összes kulturnemzetek munkásai közt a magyarországi munkás keres legkevesebbet; nem keresi meg még az európai átlagot sem: vagyis évenkénti 228 koronát, a melybe a keleteurópai államok is beleértődnek; végül

3. hogy a kereső munkások száma tekintetében is Magyarország a legalsóbb fokon áll.

Mindezek után oda konkludál, hogy folytatnunk kell egyelőre utunkat a megkezdett irányban: *ipart fejleszteni áldozatokkal, új erővel ugyanazon a bázison, mint eddig történt.* De az arra hivatott köröknek meg kell találniok a módot arra, hogy iparfejlesztési programmjuk kereteiben beillesszék *a munkásról való gondoskodást* és pedig az egész vonalon. A szubvencziónak ahhoz a feltételhez való kötésével, hogy a gyáros, üzemének kiterjedése arányában, köteles munkásházakat épiteni, vagy pedig oly módon, hogy a keletkező ipari központokon államilag épittetnek vagy az illető várost rábirják munkásházak épitésére és abban államilag segitik őket, sokat lehetne tenni. Az élelmiczikkek drágaságán és folytonos drágulásán enyhiteni lehetne állami vagy hatósági úton alapitott munkásszövetkezetek létesitésével és istápolásával.

Végül pedig tisztelnünk kell a munkát, akár tollal és irónnal akár kaszával és sarlóval, avagy kalapácscsal és gyaluval végezzék azt. Meg kell azt tanulnunk és gyermekeinket is arra tanitsuk, hogy senki és semmi nem igényelhet a köztől támogatást, csak a becsületes munka, mely nélkül nincs igazi boldogulás. Ha ez az állapot majd nálunk is bekövetkezett, akkor teljesen elő lesz készitve az iparfejlesztés talaja. És egyedül ebben a talajban nőhet majd nagygyá, erőssé és terebélyessé nemzetünk anyagi jólétének az a fája, melynek feslő virága gyümölcsül adja gazdasági függetlenségünk aranykorát.

* * *

A fölsorolt szakférfiak véleményes jelentéseit illetékes helyre fölterjesztettük és az ezekben foglalt javaslatokat figyelembevétel végett melegen ajánlottuk a kereskedelemügyi miniszter úrnak, a ki — mint értesülünk — annak idején azt tervezte, hogy a begyült anyag fölhasználásával az iparfejlesztési Emlékiratot átdolgoztatja és javitott kiadásban közreadja. Ez a terv azonban csak részben valósult meg. Az átdolgozás tudtunkkal megtörtént és ez alkalommal az első kiadás

hiányos vagy hibás statisztikai anyaga is revizió alá került, a nagy nyilvánosság számára azonban ezt az új kiadást — sajnos — nem tették hozzáférhetővé és igy az abban felhalmozódott — kétségkivül — értékes anyag tárgyalása — úgyszólván — teljesen lekerült a napirendről. Kár, hogy mire ismét előveszik a lomtárból — ha ugyan erre még gondolnak — adatai sok tekintetben elévülnek s igy aligha lesz elkerülhető e munkálatnak esetleg harmadszori reviziója is.

Új iparágak meghonositása.

Majdnem egy évtizeddel az új iparfejlesztési emlékirat megjelenése előtt, vagyis az 1897-ik év őszén, mi már *rendszeresen* foglalkoztunk az új iparágak meghonositásának fontos kérdésével. Ez akczió kiindulási pontja az volt, hogy felszólitottuk hazafias kereskedőinket arra, hogy a nálunk forgalomba jövő árúczikkek tekintetében nyujtsanak tájékozást, honnan valók azok, jelesül külföldről mely czikkek jönnek és miért nem lehet azokat a hazai iparosoktól megszerezni? Tanácskozásaink czélja korántsem volt az, hogy mesterséges módon vagy erőltetve újabb és újabb vállalatok megteremtését elhamarkodva siettessük vagy reményt nyujtsunk kellő előkészület nélkül új vállalatok alakitására. Tanácskozásainkban tisztába akartuk hozni mindenekelőtt azt, nincsenek-e oly czikkek a kereskedésben és a forgalomban, a melyek részben már iparosaink által is előállittatnak vagy a melyeknek készitésére iparosaink már most is képesek, de a melyek a megszokottság vagy más könnyen elhárítható körülménynél fogva egyelőre a nagy forgalomba a külföldről és első sorban Ausztriából kerülnek. Tanácskozásaink folytán arra a tapasztalatra jutottunk, hogy hosszú időn át kell e téren fáradoznunk, mig a számos iparágat áttanulmányozzuk és hogy Egyesületünknek egyik feladata marad szívósan e téren dolgozni és a hosszú időn át a külföld és kivált Ausztria által elfoglalt hazai piaczot a hazai iparnak ismét visszahóditani.

Tanácskozásaink első évi eredményét, mely egyelőre csak tájékoztató, mely azonban mintegy százötven iparczikkre terjedt (a melyeknek import-, export- és honi szükségleti viszonyait statisztikai adatokkal szembeállitottuk), emlékiratba foglalva közreadtuk és terjesztettünk.

A felölelt iparczikkek a következők voltak: tégelyöntésű aczél, hintótengely, szegecsek és csavarok, ekerészek aczélból, szántóvasak, aczélvilla, kasza, sarló, fejsze, balta, szekercze, reszelők öntöttaczélból, finom szerszámok általában, lakatok, zárak, épületvasalás, asztali kés és villa, borotva, tollkés, revolver, pisztoly, szobadíszek, ónozott aczélbádogedény, gyalu- és gyalupad, sörét, sárgarézlemez, rúd és drót, kanál, töltényhüvely, sörte, kefeárú és fogkefe, halcsont és halcsontutánzat, fésűsárúk, fésűk, hajtűk, gombok, keztyűk, viaszkos vászon, gummisárczipő, gummilabda, pipa, palatábla, porczellánedény, opti-

kai szerek, szappan, játékbabák, noteszek, szivarkapapir, szivar- és szivarkaszipka, pipaszár, sétabot, tükör, apró bőrdíszműárúk, iskolatáska, nadrág- és utazószíj, gyapjufonal, kötőpamut, orsóczérna, pamuthimzések, pamutszalagok, selyemszalagok, kötszövöttárúk, paszomány, len- és pamutcsipke, nyakkendő.

E mozgalommal kapcsolatban az Egyesület foglalkozott a kapák és sarlók itthon való meghonositásával, mely ügyben felterjesztést intézett a pénzügyminiszterhez; a gyermekjáték-ipar felkarolására nézve a gyakorlati kisérletbe fogtunk; a bükkfából készült uteza-burkolat érdekében ajánlólag léptünk fel; a gyufagyártásra alkalmas fanemek termesztése érdekében akcziót inditottunk; egy fiatal bronzműves telepének támogatását ajánlottuk a kereskedelemügyi miniszter úr figyelmébe; egy halszárító ipartelep támogatására a földmívelési miniszter urat kértük fel; foglalkoztunk egy új fővárosi textilipari telep támogatásának kérdésével; egy berlini kötszövőgyáros s ugyanottani gallér- és kézelőgyáros, a ki Magyarországon fióktelepet kivàn létesiteni, gyártmányainak kelendősége és versenyképessége felől tájékoztató adatokat kért s egyúttal mintagyüjteményt is küldött be, a mely a Múzeum állandó kiállitásában bemutattatott. E mintagyüjteményre felhivtuk az új iparágak meghonositása ügyében működő bizottság tagjainak figyelmét.

A kereskedelemügyi miniszter úr, kinek tevékenységünk első cziklusáról jelentést tettünk, elismerését a következő leirattal fejezte ki:

Értesitem az Egyesületet, hogy az új iparágak meghonositása tárgyában az Egyesület kebelében folyt tanácskozások eredményéről bemutatott első jelentését megelégedéssel vettem tudomásul és intézkedtem aziránt, hogy az abban foglalt adatok konkrét tárgyalások alkalmával figyelembe vétessenek. A kilátásba helyezett végjelentést s az Egyesület esetleges javaslatait érdeklődéssel várom.

A feldolgozott anyag értékesitésére nézve az igazgatóság különben a következőket rendelte el:

a) a jelentésnek több példánya megküldessék az érdekelt miniszter uraknak;

b) egy példánya külön felterjesztéssel a pénzügyminiszter úrnak;

c) a jelentésben egyes új iparágak meghonositására alkalmasoknak jelzett gyárosoknak és iparosoknak;

d) a kereskedelmi és iparkamaráknak; és mindezeknek a faktoroknak támogatása és közreműködése megfelelően kikérendő.

E határozatokat az igazgatóság foganatositotta, sőt tovább ment, a mennyiben a jelentést bő kivonatban németre fordittatta s egyrészt a nevezetesebb német szaklapoknak, másrészt a Kereskedelmi múzeum útján a külföldi konzulátusoknak és központi kereskedelmi tudakozó intézeteknek is megküldötte.

A jelentésben *a szállitási tarifákra* vonatkozólag kifejezett kivá-

nalmakat csoportositottuk és külön felterjesztésben a kereskedelmi miniszter úr tudomására hoztuk.

Mindazok a czégek, a melyek a bizottság jelentésében, mint egyes iparczikkek készitésének meghonositására alkalmasak voltak megemlitve, a hozzájuk küldött felhivásra jórészt terjedelmes memorandumokban feleltek, a melyek igen sok becses anyagot szolgáltatnak a további munkálkodásra.

Ezek közül kiemeljük e helyen a pénzügyminiszter úr válaszát, mely lényegében a következőket tartalmazza:

Tárgyalás alá vevén a t. Egyesület által bemutatott jelentést, az abban felemlitett czikkek s különösen a tégelyöntésű aczél, a kasza és sarló, valamint a reszelők gyártásának a kincstári vasművek keretébe leendő bevonása, illetve az ily czikkek gyártásának fejlesztése tekintetében észrevételeimet a következőkben közlöm az Egyesülettel:

A tégelyöntésű aczélnak előállitásával a kudsiri m. kir. vasgyár igen szép eredménynyel foglalkozik és eme iparágnak továbbfejlesztése érdekében nevezett gyárnak kibővitését rendeltem el és ez által a jelenlegi igényeknek annyival inkább elég van téve, mert lövegek gyártásához szükséges tégelyöntésű aczélt és nagyobb súlyú aczélöntvényeket a diósgyőri m. kir. vas- és aczélgyár is jó eredménynyel állit elő és mert tégelyöntésű aczélt végre a szab. osztrák-magyar államvasutak resiczai gyáraiban is gyártanak.

Hogy mindemellett a behozatal külföldről még mindig tekintélyes, ez a fogyasztó közönség megszokottságának tulajdonitható. De mindenesetre örvendetes tény az, hogy a kudsiri m. kir. vasgyárnál a megrendelések szaporodnak, a miből következtethető, hogy a fogyasztó közönség habár lassan, de mégis kezd honi gyártmányoknak előnyt adni a külföldiekkel szemben.

Reszelők gyártása Kudsiron beszüntetve nem lett, de ezen gyártás nagyobbitása egyelőre azért nem mutatkozik indokoltnak, mert ezen czikknek előállitását a magánvállalatok is jó eredménynyel űzik.

A kasza és sarlógyártás bevezetése végett tárgyalások indittattak meg egy stájerországi kaszagyártó czéggel, ezek azonban eredményre még nem vezettek.

Ezen czikknek Kudsiron való újbóli felvétele nem ajánlatos, egyrészt, mert az ottáni munkásnép ezen gyártásnak elsajátitására nem bizonyult alkalmasnak, idegen munkások pedig meg nem maradnak; másrészt, mert a kudsiri vasgyár főleg az aczélelőállitásra rendeztetik be s sem vizereje, sem helye nem engedi az apró feldolgozás műveleteinek újbóli telepitését a jelen viszonyok között.

Felhivom azonban az Iparegyesület figyelmét arra, hogy nézetem szerint kivánatos volna az Egyesület jegyzékében felsorolt czikkeken kivül még a tűgyártásnak is vállalkozót szerezni. Eme czikknek előállitása nem igényel túlnagy befektetést és keresettsége ele-

gendő biztositékot nyujt arra nézve, hogy a vállalkozás kedvező eredménynyel járna. Egy más ilyen czikk az aczélszalagok és aczélrúgók gyártása; megjegyezvén, hogy waggonrúgókat és kisérletképen az irótollak és tollnyélhüvelyek gyártásához szükséges aczélszalagokat Zólyom-Brézón jó eredménynyel állitja elő az ottani kincstári vasgyár.

*

E miniszteri leirat után dicsekvés számba menne, ha arra akarnánk utalni, hogy e mozgalmunkat milyen konkrét sikerek követték. Erre nézve biztos számbeli adataink nincsenek. De tény az, hogy memorandumunk terjesztése után több általunk megjelölt fontos új iparág keletkezett és virágzik ma is. Éveken keresztül pedig alig győztük a felvilágositások elintézését, a melyekkel a kül- és belföldről fordultak hozzánk.

Tény, hogy e kezdeményezésünk nyomán akadtak egyes hazafias nagykereskedők, a kik az új iparágak meghonositása terén valóságos úttörő munkát végeztek. Ezek közül csak a *Bettelheim* Miksa és Társa czéget emlitjük meg, a melynek lelkes főnökei szívós kitartással fáradoztak azon, hogy norinbergi- és kézműárúüzletük minden fontosabb, eddig külföldről importált czikkét hazai iparosokkal állittassák elő s a kik e téren már oly rekordot értek el, hogy immár évenkint egy millió koronát fizetnek oly czikkekért a hazai termelőknek, a melyek eddig kizárólag külföldről kerültek a hazai nagykereskedelmi forgalomba.

Ez a czég e téren való haladásáról majdnem évről-évre bemutató üléseinken számolt be s az általa meghonositott új iparágak hosszú sorozata igazolja, hogy nagykereskedőinkre ezen a téren óriási föladat vár. Ha csak néhányan felelnének meg e föladataiknak, oly rendszeres kitartással, sőt szeretettel, mint ezt Bettelheimék tiz év óta kellő céltudatossággal és vaskövetkezetességgel megcselekszik, óriási eredményeket tudnánk e téren elérni. És némi büszkeséggel emlitjük meg, hogy ezt a követendő példát a magyar ipar ügyének a mi akcziónk szerezte meg és emelte fokról-fokra.

Hasonló buzgó munkásságot fejtett ki e téren már előbb is *Kertész* Tódor, a ki több mint félszázadon át jelentékeny szolgálatot tett a magyar iparnak, számos új iparczikk szerencsés meghonositása révén.

*

Akciónk teljes megvilágitása szempontjából föl kell még emlitenünk, hogy azt igen rokonszenvesen fogadták a szakkörök és a sajtóorgánumok.

Egy igen tekintélyes bécsi lap például a következőket irta:

Ha a magyar Iparegyesület memoárja alkalmából egybevetjük az osztrák ipar helyzetét a magyarországi fogyasztó területen fenyegető veszedelemmel, úgy látjuk, hogy kilátásai nagyon szomorúak. És ezek a kilátá-

sok arra kellenek hogy sarkalják az állami és egyéb faktorokat, hogy végre álljanak segitőleg és pártolólag az ipari termelés mellé; de egyúttal szolgáljanak intésül az iparosoknak, hogy szedjék össze minden erejüket, hogy azt a poziczíót, a melyet az osztrák ipar most elfoglal, necsak megtartsák, hanem jelentőségét a világpiaczon tetterővel és inicziativával *emeljék* is.

Egy igen elterjedt magyar napilap irja:

Szinte gondviselésszerű találkozása az események fejlődésének, hogy mikor közgazdasági politikánk egy végzetszerű tévedése halálos veszedelemmel fenyegeti támogatásra szoruló iparunkat, ugyanakkor társadalmi téren hatalmas arányokban bontakozik ki egy nagystílű akczió, a mely szinte szédületesen szép perspektivát nyit meg jövőbe néző szemünk előtt s a mely első lépései után máris a siker biztató jeleivel kecsegtet. Arról a mozgalomról szólunk, a melyet az Országos Iparegyesület inditott meg új iparágak meghonositására és kezdetleges stádiumban levő iparágainknak nagyobb méretekben való kifejlesztésére. Egy szerencsés gondolatból fakadt ez az akczió: abból a gondolatból, hogy a kereskedelmi forgalomnak azokat az iparczikkeit, a melyeket kereskedelmünk eddig kizárólag vagy túlnyomó részben külföldről importál, iparkodjunk meghonositani a kereskedelem segitségével. E tanácskozások földeritő munkájának máris becses eredményei vannak. És van ezenkivül egy eléggé meg nem becsülhető pozitiv eredménye, a mely a legmerészebb reményeket is túlszárnyalta: a külföldi érdekelt közvélemény és a külföldi tőke eddig nem tapasztalt és nem is remélt nagy érdeklődéssel fordul az Iparegyesület akcziója felé és szinte Európaszerte észlelhetően megmozdult a vállalkozó szellem, hogy nagyszabású iparvállalatokat, eddig nem levő iparágakat teremtsen Magyarországon.

És a magyar üzletvilág is spontán lelkesedéssel, egyhangú helyesléssel karolta fel az Iparegyesületből kiindult inicziativát. És ez az akczió legfényesebb igazolása, a siker legbiztosabb jele. Azt tanusitja, hogy ipari életünk regenerálására nagy idő óta végre olyan akczió kezdődött, a mely gyökeréig egészséges, a mely gyakorlati eszközökkel, gyakorlati eredmények és nem elméletek, nem jelszavak után indul.

De az érdeklődés e mozgalom iránt még szélesebb körökre terjedt ki. Két párisi lap, nevezetesen a »Petit Moniteur Universel« és az »Estafette« hosszabb ismertetést közöltek róla. Az érdeklődésnek ez a tanujele arra inditotta a Kereskedelmi Múzeum igazgatóját, hogy az akczió indokairól, az Iparegyesület szerepéről, a magyar iparfejlesztési törekvésekről, az ánkét vezetői által kifejtett elvekről egy körlevélben tájékoztassa az intézet külföldi levelezőit és expozituráit. A körlevélben egybe voltak foglalva az ánkét tanácskozásairól időnként közzétett részletek; ki volt fejtve, hogy a szaktanácskozmányokat mily alapon folytatják, hogy az egyes gyáralapitási terveket mily lelkiismeretes tanulmány alapján ajánlják a vállalkozási szellem figyelmébe és végül jelezve van, hogy a kormány mily elvi álláspontot foglal el ebben az ügyben. Ezt a körlevelet német és franczia nyelven a Kereskedelmi Múzeum megfelelő számú példányban megküldte úgy a Budapesten székelő külföldi konzuloknak,

mint a modern vállalkozási szellem főbb empóriumaiban székelő cs. és kir. konzulátusunknak is, azzal a kérelemmel, hogy az illető érdekelt körökhöz juttassák el.

A körlevél nem tévesztette el a hatását. Igy pl. a bordeaux-i cs. és kir. konzulátus megkereste a múzeum igazgatóságát, hogy a körlevélből küldjön nagyobb számú példányt, mert más városokban is óhajtja terjeszteni. Marseille-ben a konzulátus az értesités egyik példányát átadta a »Phare du Commerce« cz. előkelő kereskedelmi lapnak, mely abból hosszabb kivonatot közölt és ehhez a következő megjegyzést fűzte:

»Nem helyeselhetjük eléggé a magyar Iparegyesület bátor kezdeményezését; kivánatos volna, ha Francziaországban ily intézmények léteznének.«

A budapesti angol főkonzul a körlevelet megküldte az angol kereskedelmi kormánynak, melynek hivatalos közlönye, a »Board of Trade Journal«, a januári füzetben terjedelmesebb kivonatot közöl belőle. Foglalkoztak a memorandummal a berlini nagy német lapok, amerikai lapok, szóval az illetékes külföld legelőkelőbb orgánumai és az a meggyőződésünk, hogy ez akcziónk erős nyomokat hagyott az új iparágak meghonositásának proczesszusában.

*

Az akczió megfelelvén czéljának, nem volt szükséges, hogy vele rendszeresen tovább foglalkozzunk. De mert alig mulik el hét, hogy valaki ne forduljon hozzánk azzal a kérdéssel: *miféle iparágakat volna érdemes Magyarországon meghonositani?* 1907-ben újabb kimutatást és összeállitást készitettünk, melyben kimutattuk (»Magyar Ipar« 1907. évi 36. számának melléklete) azokat a czikkeket, melyekből hozzánk az import a legnagyobb.

Előrebocsátottuk azonban a következőket:

Minden termelés alapját a fogyasztás képezi. E kettő állapitja meg az árú árát és a szerint, a mint valamely czikk gyártásánál haszonra lehet szert tenni avagy sem, úgy alakul a vállalkozási kedv. Ha tehát Magyarország gyáriparának fejlesztéséről van szó, úgy mindenekelőtt a hazai piacz fogyasztóképességét kell ismernünk, mivel az egyéb körülmények, bármily fontosak legyenek különben, e mellett csak másodsorban jöhetnek figyelembe. Ilyen mellékkörülmények például, hogy nemcsak a szükséglet állapitja meg a termelés nagyságát, hanem maga a termelés is képes szükségletet létesiteni, mint egyáltalában a modern, csak milliárdokban kifejezhető szükségletet is csak a modern technikai eszközök óriási termelőképessége hozta létre; ilyen továbbá a kivitel is és bizonyos, hogy Magyarországban a czukoripar sohasem fejlődött volna olyan hatalmassá, a milyen, ha nem vették volna tervbe már a gyáralapitásnál is a kivitelre való termelést. Ilyen és más körülmények bizonyára figyelembe vehetők minden gyáralapitásnál, de sehol sem kell inkább a fősúlyt a gyár-

alapitásnál az ország saját fogyasztására fektetni, mint épen túlnyomólag mezőgazdasági államnak ipari állammá való fejlesztésénél, azaz helyesebben, a mikor a mezőgazdasági állam arra készül, hogy nyerstermékeit maga dolgozza fel és az eddig behozott ipari czikkeket maga állitsa elő.

Ez a helyzet nálunk. Ezért iparilag nem is készülünk hóditásokra, vagy ha igen, úgy a saját magunkét akarjuk meghóditani.

Szükségletünket a magyar állam külkereskedelmi forgalmának statisztikája adja meg, de csak abban a különbségben, a mellyel hazánk ipara vagy többet vagy kevesebbet gyárt, mint a mennyi a piacz felvevő képessége. Igy például vasuti tejszállitó kocsit az 1906. év folyamán külföldről 4.800 koronáért hoztunk be, de kivittünk 3,286.668 K-ért, vagyis az ország szükségleténél a hazai termelés 3,281.868 K értékű vasuti kocsival többet termelt abban az évben. Vagy férfiruhához való tiszta, fésüsfonálból való gyapjuszövetet behoztak 1906-ban 23,436.880 K értékűt, a mig ebből az árúból mindössze 833.750 K-ért vittek ki. Az országban tehát még 22,603.130 K-ért ilyen árút kellene termelni, hogy a hazai termelés csak a belfogyasztás szükségleteit fedezze. A behozatali többlet adja meg tehát azt a mértéket, hogy meddig fejlődhetik — és kell is, hogy fejlődjék — hazai gyáriparunk a túltermelés veszélye nélkül.

De ez egyedüli mértékét nem adja az iparfejlesztésnek, mert vannak iparágak, a melyek külföldi viszonyok mellett olcsóbban termelhetnek, mint nálunk és azért akár mekkora is volna olyan iparczikkekben a fogyasztásunk, gyáraink még sem volnának versenyképesek, mig ismét más iparczikkeknél hazai fogyasztási viszonyaink olyanok, hogy a kisebb behozatali többlet is már erélyes akcziót igényel, hogy szükségletünk csakis a hazai ipar révén fedeztessék. Sőt más iparágaknál közvetlenül a kivitelre való termelés is indokolt. Hogy ezekre példával is szolgáljunk, utalunk Amerikának sok nyersanyagára, melyet már feldolgozva kap egész Európa. Többfajta csiszolókövet mindig csak feldolgozva fognak hozzánk behozni, nehogy a keletkező hulladékot is szállitani kelljen. Másrészt például az orgonaiparunk most egynéhány gyárra szoritkozik mindössze. Szükségletünk orgonákban összevéve nem sok, behozatal-többletünk pedig alig 150.000 K és mégis ez olyan jelenség, mely fölötte sajnálatraméltó és erélyes intézkedésekkel — nem az állam részéről, hanem társadalmilag — bizonyára megszüntethető. Az orgonabevásárlásoknál ugyanis nem egyesek szerepelnek, hanem majdnem kivétel nélkül testületek, intézetek, hitközségek stb. Ezeknél pedig sokkal könnyebben vihető keresztül, hogy a külföldi beszerzést mellőzzék. Ezért az a 150.000 K behozatali többlet nagyobb figyelmet érdemel, mint esetleg más milliós behozatali többlet. Viszont más iparczikkeknél — ilyen a konzervgyártás — most is már kiviteli többletünk van és ebben a czikkben a hazai termelés nagyobb, mint a fogyasztás s daczára ennek, kon-

zervgyári iparunk hatalmas őstermelésünk mellett, kivált ha mezőgazdaságunk belterjesebb lesz, igenis hivatva van arra, hogy ezután még erősebben fejlődjék és a kivitelt forszirozza. Mert ha a nyershúst, főzeléket, gyümölcsöt stb. magunk dolgozzuk fel, nemcsak a nyersanyag értékesitésének a haszna a mienk, hanem a feldolgozás körüli munkabérek is itthon maradnak, a mellékiparok foglalkoztatása is haszonnal jár, a közvetitőhaszon is nálunk marad és így sok ezer családnak a megélhetését biztositja ez a művelet.

Az idők folyamán természetesen a behozatali és kiviteli arányszámok is változnak s a felkarolandó czikkek sorozata is változik. Kereskedelmi mérlegünk — sajnos — évről-évre rosszabbodik s így az e téren való munkálkodásnak egyhamar nem fog vége szakadni.

Beruházások. Közmunkák.

A hazai ipar foglalkoztatása szempontjából több ízben szállottunk sorompóba a beruházások és a közmunkák elrendelése érdekében. Így például 1903-ban külön felterjesztést intéztünk a kereskekedelmi miniszter úrhoz. E felterjesztés lényege a következő:

Az ország minden részében — sajnos — mindjobban érezhető, hogy a gazdasági pangás még mindig növekvőben van; az üzleti élet nem lendül, hanem hanyatlik. A kereskedések, az iparosok boltjai üresek, a műhelyekben és gyárakban szokatlanul kevés a munka, a foglalkozásnélküli munkások száma folyton gyarapodik, szóval a várvavárt javulás helyett mindenütt a szomorú stagnáczió tüneteivel találkozunk még folyvást. Sőt a beavatottak a jövendő iránt sincsenek kellő bizalommal s nem találják meg a biztatóbb kilátásokra való remény alapjait.

És míg a mi iparosaink egyrészt türelmetlenül görnyednek az idők nyomasztó súlya alatt, abban a hiszemben, hogy a gazdasági válság nemcsak nálunk, hanem mindenütt érezteti káros hatással biró következményeit, addig másrészt meglepetéssel látják, hogy Ausztriában a sokkal kedvezőbb versenyzési viszonyok között levő nagy- és kisipar sorsán az állam körültekintő és előrelátó gondoskodása rendkivüli eszközökkel és intézkedésekkel kiván hathatósan segiteni.

Tudomásunk van az új vasutak és új csatornák épitéséről, de más középitkezésekről is, melyekre sok száz millió korona van előirányozva s mely munkálatoknak egy része már foganatba is van véve, hogy az osztrák kormány e réven az ottani ipar könnyen bekövetkezhető válságainak lehetőleg elejét vegye és legalább normális üzleti eredményeket biztositson.

Rendes körülmények között sincs kilátásunk arra, hogy a magyar ipart Ausztriában munkával lássák el; még kevésbé remélhetjük azt a mostani viszonyok között, a mikor Ausztria ipara is ki van éheztetve és mohó étvágygyal falja föl a most soron kivül előteremtett munkatömeget.

Az osztrák iparnak ezen, részben természetes, részben mesterséges foglalkoztatása mellett a mi iparunk sanyarú helyzete még jobban szembeszökik.

Nyilvánvaló lett ez a tény azokból a mozgalmakból, melyeket a Magyar vas- és gépgyárosok egyesülete, a Bánya- és kohó-egyesület és más szaktestület is meginditott az általuk képviselt iparágaknak rendkivüli munkákkal való ellátása érdekében.

Ilyen intézkedéseket azonban nemcsak egy-két iparág, hanem az egész épitőipar és a többi ipari csoportok érdekében is szükségesnek vélünk a mai deprimáló munkátlansági viszonyok közepette.

Az e tárgyban két év előtt Nagyméltóságodhoz intézett tiszteletteljes előterjesztésünkben kifejtettük, hogy az állam egy-egy új adóforrást ment meg magának, ha iparosainknak most ad munkát, mikor azok máshol nem kaphatnak foglalkozást, mert a magánvállalkozás majdnem teljesen stagnál.

De különben is az épitési anyag sohasem volt nálunk oly olcsó, mint most s így a soron kivül való épitkezések az államra nézve tulajdonképen lényeges haszonnal járnának, mert a mellett, hogy exisztencziákat ment meg, annak, a ki épittet, búsás hasznot hajt és pedig közvetlenül az előállitási és beszerzési költségek csekélyebb volta révén, közvetve pedig a mai munkátlanság kiszámithatlan következményeinek elháritása vagy legalább is enyhitése s így megelőzése által.

Nem képezheti feladatunkat, hogy a középitkezésekre nézve tüzetes programmot adjunk, de vannak olyan feladatok, melyek megoldásával évek óta szünet nélkül foglalkozik a közvélemény.

Ilyenek az országos, a fővárosi és a helyi feladatok.

Az országos feladatok közé tartozik a régebben tervbe vett különböző vasutak és csatornák kiépitése és az egyes vidéki központokon tervezett középitkezések.

A fővárosban ugyancsak országos érdekű feladatok volnának:

a teherpályaudvar létesitése,

a központi pályaudvar kérdésének megoldása,

esetleg a nyugoti pályaudvar kihelyezése,

a téli kikötőnek létesitése,

a közraktáraknak megfelelőbb elhelyezése és a ferenczvárosi Dunapart felszabaditása,

a műegyetem, a miniszterelnöki palota, az új Nemzeti szinház felépitése és más sürgős középületek létesitése stb.

Ezek mellett azután a helyi feladatok tekintetében minden törvényhatóság megállapithatná a maga programmját (utak, hidak, középületek), mert a főváros mellett a vidéki ipar arányos igénybevételére is kellő figyelemmel kell lennünk.

A tervbe vett középitkezések foganatositása nemcsak az iparosokon segitene, hanem, a mennyiben túlnyomó részük a kultura és a

közforgalom fejlesztésére van szánva, azok révén általános haladásunk és közgazdasági fejlődésünk szempontjából is nagy szolgálatokat tehetnénk hazánk közgazdasági fellendülésének.

Mindez pedig rendkivüli viszonyok között rendkivüli áldozatokat is megérdemel a magas kormány részéről és ha a beruházási kölcsön feleslege nem volna elegendő az előirányzandó munkálatokra, okulhatnánk a szomszéd Ausztria példáján és újabb beruházási kölcsön révén segithetnénk a többször ecsetelt közgazdasági pangáson és az ipar nagymérvű munkátlanságán, valamint az ebből következhető sokféle veszedelmes bajokon.

A mostani rendkivüli viszonyok tényleg rendkivüli intézkedéseket követelnek és kérve-kérjük Nagyméltóságodat:

méltóztassék legilletékesebb helyen odahatni, hogy a kormány bölcs és előrelátó gondoskodása következtében a fentebbiekben kifejezett kivánságaink minél előbb teljesedésbe menjenek, mert a késedelem ez ügyben is káros következményekkel járhatna első sorban a magyar iparra, de másodsorban az egész országra nézve.

Az e tárgyban a kormány által tett intézkedések eléggé ismeretesek.

*

E tárgygyal némi összefüggésben áll a magyar kir. földmívelésügyi miniszter úrnak hozzánk intézett leirata, melyben az ország folyóin végrehajtandó szabályozási munkálatokra az 1895 : XLVIII. t.-czikkel engedélyezett 102,000.000 korona hitel utolsó részletének fölhasználása tárgyában szaktanácskozást hivott össze, mely kiküldöttünk részvétele mellett 1907. november 25-én tartatott meg *Darányi* Ignácz miniszter elnöklete alatt.

A legközelebb foganatositandó szabályozásokra nézve a vizépitési igazgatóság részletes programmot dolgozott ki, mely folyónkint tüzetesen ismerteti a tervbe veendő munkálatokat. Ezeknek költségvetésszerű összegezése 192 milliós beruházást irányoz elő.

Az Iparegyesület képviseletében megjelent igazgató felszólalásában a következőkre terjeszkedett ki:

A hajózható utak fejlesztése az iparnak és kereskedelemnek csak természetszerűen hasznára lesz. De kiváló súlyt kellene helyezni a hajózás olcsóvá tételére, hogy ezen a réven a szállitási tarifák előnyére váljanak a magyar ipar versenyképességének. Mint már a szén-ánkéten is megjegyezte, nagy bajunk az, hogy iparunk a vizierőket alig veszi igénybe. Ebből a szempontból is fontos az a kijelentés, a mit a miniszter úr megnyitó beszédében tett, a mely szoros összefüggésben van az előterjesztett nagy programmal. Szükségesnek tartja, hogy az igénybevehető vizierőkre vonatkozó feltételek úgy a belföldön, mint a külföldön kellőleg megismertessenek úgy, hogy vállalkozó szakemberek tájékozást szerezhessenek. Utal arra, habár e kérdés nem tartoznék szorosan a földmívelésügyi tárcza keretébe,

hogy mi már régen beszélünk egy *kereskedelmi kikötőről* s bár az összes viszonyok Budapestet kvalifikálnák arra, hogy a dunai hajózási forgalomnak és kereskedelemnek középpontja legyen, Bécs évek óta óriási erőfeszitéseket tesz és rengeteg áldozatokat hoz, hogy ennek a központnak Bécs városát tegye meg. Utal arra is, hogy a nagyobb vidéki empóriumokban is lehetne kereskedelmi kikötőket létesiteni. Még egy kérdést fejez ki: A hajózhatóvá tett folyók mentén új alkalmas területek kinálkoznak *új gyárak alapitására*, mert az új ipari alakitások számára helyes volna bizonyos új, munkaerő és természeti erők tekintetében még kiaknázatlan területeket igénybe venni. Az ilyen területek felől jó volna a bel- és külföldi vállalkozó közönséget az ipari és kereskedelmi szakegyesületek útján alaposan tájékoztatni.

1910 derekán újabb előterjesztésben a következőket fejtettük ki:

Köztudomású az az érzékeny károsodás, a mely a magyar ipari termelést azáltal érte, hogy az állami beruházások, a hosszú költségvetés nélküli állapot következtében már régebben szünetelnek.

Az országgyülés megnyiltának küszöbén Egyesületünk gyáripari szakosztálya szóvá tette ezt a körülményt és tekintettel arra, hogy a képviselőház munkálkodásának megkezdése kilátást nyit arra, hogy az állami kiadások nemsokára törvényes felhatalmazás alapján lesznek teljesithetők, elhatározta, hogy bizalommal fordul Nagyméltóságodhoz, az állami megrendelések mielőbbi megtétele érdekében.

A szakosztály határozatát Egyesületünk igazgatósága is magáévá tette és ehhez képest, minden bővebb megokolás nélkül — a mi az adott helyzetben, úgy hisszük, fölösleges volna — tisztelettel és bizalommal teljesen kérjük, hogy a költségvetés nélkül való állapotnak immár remélhető közeli megszűnése után, az állami munkálatokra vonatkozó megrendelések haladéktalan kiadása iránt sürgősen intézkedni méltóztassék.

Nagyobbszabású csatornázási munkák és az ország jövője.

Nagyérdekű előadást tartott nálunk e kérdésről dr. *Hertzka* Tivadar, az ismert közgazdasági iró és lapkiadó. Előadó abból az általánosan elismert tényből indul ki, hogy gazdasági helyzetünk ma igen rossz és hogy e kedvezőtlen állapot összefüggésben van az állam pénzügyi politikájával. De ezt az összefüggést egészen másban keresi, mint a tévhitben leledző közvélemény. Nem az a baj, hogy túlsokat költött az állam az utolsó évtizedben, hanem az a baj, hogy hasznos célokra semmit sem költött. Nem is a közkedveltségű takarékossági elvben látja a helyzet szanálását, a mely csak a költségvetésen segithetne, melynek pedig semmi baja sincsen, hanem abban, ha nagymérvű befektetésekkel fogja az állam a mostani pangást megszüntetni. A befektetéseket ebben a boldog országban általában valami szédelgés-félének tekintik, sőt a befektetésnek fogalmával sincsenek

az emberek tisztában. Ezzel magyarázható, hogy a kormány ismeretes harmadfélszáz milliós pénzügyi tervét elfogadták befektetési programmnak, holott ez valójában nem egyéb, mint a következő öt év alatt elhalaszthatatlanul szükséges rendkivüli kiadásoknak egy csoportba való összefoglalása. Lesz ebből a 250 millióból az effektuálás alkalmával 400—500 millió is, de valódi befektetésekről még akkor se lehet majd szólani.

A beruházásokkal szemben való elfogultság, *Hertzka* dr. szerint, a hetvenes-nyolczvanas évek bizonyos bűneire beállott reakczióképen magyarázható csupán. Hiszen történtek akkor hibák, de ezek közé nem sorolható az, hogy óriási vasutépitést és egyéb befektetéseket hajtottak végre, hanem legfölebb azt lehet e kormánynak szemére vetni, hogy akkor egyfelől a kelleténél többet panamáztak, másfelől a befektetések pénzügyi hasznait túlgyorsan leszámitolták. Improduktiv, különösen a katonai túlköltekezések alakjában. Ez okozta a deficziteket. De a mint nem lehet helyeselni annak a magánembernek az eljárását, a ki miután egyszer túlköltekezés által válságba jutott, többé vállalatának kibővitésére, gépeinek, épületeinek renoválására akkor se hajlandó költekezni, mikor már hitele a legjobb állapotba jutott, azonképen nem lehet helyeselni annak az ilyen módon eljáró államnak a magatartását sem. Különösen áll pedig ez akkor, ha az a magánember a társadalmi kötelezettségeivel járó fényűzési kiadások folytonos emelkedését nem tudja meggátolni és hogyha az állam ugyancsak improduktiv, nevezetesen katonai-kiadásait nem mérsékelheti. Már pedig nálunk igy áll a dolog s épen azért a mi államgazdálkodásunkat, mely csak a gyümölcsöző kiadásokban takarékoskodhatik, de a nem gyümölcsözőkben pazarolni kénytelen, takarékosnak nem mondhatjuk.

A hibás gazdálkodásnak eredendő oka a deficzitektől való babonás félelem. Csak nemrég hallottuk, hogy a deficzit elkerülése nemzeti becsület kérdése. Ez nem igaz. Becstelen-e a német, franczia nemzet, mely kölcsönök nélkül sohasem tudja, sőt helyesebben: nem is akarja fentartani költségvetéseinek egyensúlyát? A dolog ellenkezőleg áll; ha gyümölcsöző kiadások okozzák a deficzitet, ez nem hogy ártana az állam hitelének, hanem hasznára van. A gyümölcsöző befektetéseknek ugyanis az a természetük, hogy azok következménye az állami bevételek oly mérvű szaporodása, hogy ezáltal nemcsak a befektetési kölcsönök kamatai térülnek meg, de még tetemes haszon is hárul az államkincstárra. Tovább mehetünk: a gyümölcsöző s észszerűen foganatositott befektetéseknek nincs is már határuk: mert az ilyen befektetések — ellentétben a magánvállalkozók befektetéseivel — kárral nem járhatnak, csakis tetemes haszonnal. Vegyük csak a vasutat. Egy vasutvállalat magánvállalkozó kezében veszteséggel is járhat; a magánvállalkozónak ugyanis csak az a haszna, a mit a vasut forgalmi költségeken felül fuvarozási és viteldíjakban bevételez, ha ez

kevesebb a befektetett tőke kamatozására szükséges összegnél, akkor az illető vállalkozó veszit. Az állam jövedelmei azonban nem szoritkoznak a fuvar- és viteldíjakra. Az állam szempontjából azonban a közvetett jövedelmek egész sorát kell figyelembe venni. A vasuti tisztviselők és munkások fizetésüket elköltik s annak egy része fogyasztási adók alakjában az állam kasszáiba visszatér. A fogyasztás által a gazdasági forgalom s ez által a környék lakosságának adózóképessége növekszik. S ez is az államnak közvetett hasznát növeli. Az ily módon nyert közvetett jövedelemszaporulat az esetleges kamathiányt mindenesetre búsásan emeli. Ezt az elméleti okfejtést pedig megerősiti az a gyakorlati tapasztalat, hogy még soha sehol nem volt példa rá, hogy az állam egy már forgalomban lévő vasut üzemét beszüntette volna.

Áll ez különben nem csupán az úgynevezett befektetési objektumokról, hanem nagyjában minden hasznos állami kiadásról. Igy az állami tisztviselők jelenlegi czélbavett fizetésemelése nemcsak hogy nem lenne terhes, hanem egyenesen jövedelmező kiadás volna, azaz közvetlen pénzügyi haszonnal járna. A tisztviselők ugyanis jövedelemszaporodásukat nagyrészt arra forditanák, hogy a legelemibb életszükségletekkel az eddiginél valamivel bővebben lássák el magukat. E szükségleti czikkek pedig tudvalevőleg a legmagasabb adókkal vannak terhelve. A fizetésjavitás egyrésze tehát közvetlenül visszafolynék az államkasszákba. De a tisztviselők fogyasztóképességének emelkedésével széles néprétegek jövedelmei szaporodnának és a mennyiben e jövedelememelkedés újabb fogyasztásnak szokott alapja lenni, itt is ismétlődnék az előbbi proczesszus. És még ezzel se volna lezárva az állam hasznainak sorozata. Tudjuk, hogy a köztisztviselők fizetése rendszerint zsinórmértékéül szolgál a magántisztviselők fizetési viszonyainak. Ezeknek jövedelme pedig a kézművesek és munkások díjazására szokott befolyást gyakorolni. Végül a fix javadalmazásból élők javadalmazása közvetlen befolyással van a vállalkozó és a birtokos osztályok jövedelmeire. Hiszen tudvalevő, hogy nagy gazdagság a vagyonos osztályok kezében csak ott található, a hol az alkalmazottak fizetése vagy bére magas.

Ezekből látható, hogy hasznos befektetések voltaképen a nemzet minden tagja jólétének alapvető feltételei. Igaz, hogy az állam nem tehet mindent. Ipart az állam nem teremthet. De az állam teremthet egyedül közlekedési eszközöket, iskolákat, melyek nélkül ipar és kereskedelem nem képzelhető, csak az állam gondolhat oly nagyszabású talajjavitási, nevezetesen öntözőcsatorna-rendszer létesitésére, mely nélkül belterjesebb mezőgazdaság nincs. Csodálkozni lehet, hogy épen az utóbbi eszmével még nálunk egyáltalában nem foglalkoztak, holott elismert dolog, hogy Magyarországon a vagyonosodás forrása hosszú időn át a mezőgazdaság lesz.

Alig van Európában terület, mely a természet minden áldásában

annyira bővelkednék, mint a magyar Alföld. És mégis azt találjuk, hogy a mi kövér humuszunk alig terem holdanként félannyit, mint Németországnak sokkalta sívárabb földje s csak egyötödét annak, a mit a Pó völgyében egy hold föld terem. Ennek pedig csak egy oka van: a viz hiánya. Magyarország vizrajzi helyzete pedig minden tekintetben kedvező egy öntöző-rendszer létesitésére, mely az Alföldön tiz millió holdat Európa legjövedelmezőbb területévé varázsolhatna. A történelem is tanitja, hogy csak oly agrár-népek tudnak hatalomra szert tenni, melyeknek elég bátorsága és akaratereje volt óriási öntözőcsatorna-rendszerekkel földjüket és népeiket gazdaggá tenni. Az öntözőcsatorna-hálózat készitése nagy nehézségekkel jár ugyan és nagy áldozatokat követel, de a nehézségek nem leküzdhetetlenek, az áldozatok aránylag nem oly magasak, hogy rövid időn belül búsásan meg ne térülnének. Az ind Pendsab folyóhálózatán kivül, tudtunkkal, nincs az egész földön olyan folyamrendszer, mely öntözési czélokra jobban felhasználható volna, mint a Tiszáé. Nevezetesen: a Szamos, Kőrös, Maros, Béga és Temes völgyhálózata. Máskép áll ugyan a dolog az Alföld tiszáninneni részében, a melynek öntözési czélokra alkalmas kisebb folyói nincsenek, a mely azonban a Duna vizéből bőségesen öntözhető lesz, ha azt Budapest közeléből megfelelő irányban a Tisza torkolatáig vezetjük.

A mi már most ily öntözőcsatorna-rendszer létesüléséből felmerülő pénzügyi kérdéseket illeti, *Hertzka* dr. részletes számitásokkal kimutatja, hogy azok a százmilliókra menő költségek, melyekre a terv keresztülviteléhez szükség volna, illetve azoknak kamatai, már a megvalósitásnak 10—12 évre kontemplált ideje alatt is búsásan megtérülnének, a munkálatok által emelkedő forgalom közvetlen és közvetett hasznaiból. Mikor pedig az öntözőcsatornák áldásos működése megkezdődnék, ez a megtermékenyitett földek jövedelmezőségét s a mezőgazdaságból élők jövedelmeit annyira hatványozná, hogy az állami jövedelmeknek ez által való szaporodását évi százmilliót meghaladó összegre lehetne tenni.

Végül kimutatja *Hertzka* dr., hogy ily gyümölcsöző befektetésekre még a mostaninál kedvezőbb feltételek mellett is kapna az állam kölcsönpénzt annyit, a mennyit csak akar, sőt ily befektetési kölcsönök kapcsán még ágyúkra, puskákra is kapnánk pénzt, a minek lehetőségét a mostani fukarsági politika mellett *Hertzka* dr. kétségbevonja.

Az épitőipar válsága.

1907-ben, az épitőipari munkaévad közeledése alkalmából, Egyesületünk a következő felterjesztést intézte a kereskedelemügyi miniszter úrhoz:

A budapesti épitőiparban fennálló válságos helyzet lehető szanálásának kérdése, a tavaszi munkaévad közeledtével ismét aktuálissá

válik, de eddig, fájdalom, semmi kilátás sincs arra, hogy az épitőiparosok és munkások közötti viszály miatt megszakadt munka újra megkezdődhet. A munkaadók és munkásaik között nem történt közeledés s nem történt sikerrel biztató közvetitő lépés az erre hivatott hatóságok részéről sem. Az elmérgesedett helyzet a tél folyamán egyáltalán nem enyhült és az eddigi kilátások szerint, a válság újult erővel fogja éreztetni következményeit a munkaévad megnyiltakor.

Ezeket a következményeket, úgy hisszük, nem szükséges részletesebben ecsetelnünk. Elég rámutatnunk arra a megdöbbentő tényre, hogy Budapesten ez idő szerint mintegy harmincz millió korona értéket képviselő épitkezés szünetel s ezzel együtt szünetelésre vannak kárhoztatva az épitéssel összefüggő összes ipari munkák, tétlenül várják a viszonyok jobbra fordulását a munkáskezek ezrei. Hogy ennek a kényszerű szünetelésnek megvan a kihatása a vidékre is és hogy milyen sokféle vonatkozásban jelenti ez az egész hazai közgazdaság helyrehozhatatlan károsodását: annak fejtegetése bizonyára fölösleges ismétlés volna. Fokozza ezt a károsodást az a köztudomású körülmény, hogy az épitkezésre való kedv az utóbbi években erősen fellendült és éppen a lendületnek ebben az idejében érte a katasztrófaszerű csapás az évek óta kiéheztetett és éppen alig újra éledt épitőipart.

Épitőiparosaink belátták, hogy a bajok orvoslására az első lépésnek tőlük maguktól kell kiindulnia és ennek a belátásnak lett következménye az Épitőiparosok Országos Szövetségének megalakitása. Az országos szervezet kiépitése most van folyamatban és remélhető, hogy meg fogja teremni a maga kivánatos gyümölcseit. Egyelőre azonban, a kezdet stádiumában, a szervezet működésétől nem sokat várhatunk és később is csak akkor várhatunk tőle teljes sikert, ha ezt a működést a hatóságok kellőképen támogatják. A mostani stádiumban pedig a hatósági közbelépés még mindig első sorban van hivatva arra, hogy a bajokat megszüntetni, vagy legalább is a lehetőséghez képest enyhiteni igyekezzék.

Erre való tekintettel Nagyméltóságodhoz fordulunk azzal a tiszteletteljes kérelmünkkel, hogy az épitkezési évad közeledtével méltóztassék sürgősen megtenni minden intézkedést arra nézve, hogy az épitkezési válság valahára rendezett viszonyoknak adjon helyet és a munkálatok kellő időben, zavartalanul megkezdődhessenek. Kérjük ezt abban a biztos tudatban, hogy úgy az épitkezők, mint a vállalkozók a legnagyobb előzékenységgel fogják támogatni Nagyméltóságod intenczióit.

*

Hasonló értelmű előterjesztést intéztünk a főváros tanácsához, sőt meg sem várva e lépéseink következményeit, magunk is érintkezésbe léptünk úgy a munkaadók, mint a munkások vezéreivel és a *Matlekovits* Sándor által nagy kitartással és sok körültekintéssel ve-

zetett több ülésen át tárgyalván a munka megkezdésének feltételeit, igyekeztünk a fenforgó differencziákat kiegyenliteni, eddig azonban minden látható siker nélkül.

Munkaadók szervezkedése.

Az Országos Iparegyesület volt az első, mely a munkaadókat a szervezkedés fontosságára figyelmeztette. A fővárosi ipartestületekhez 1903-ban intézett körlevelünk szövegének lényege a következő:

Tekintettel arra, hogy a felmerült jelenségekből arra lehet következtetni, hogy itt tulajdonképen a sztrájkmozgalom általánositásáról van szó, az Iparegyesület arra kérte a kereskedelmi és belügyminiszter urakat, hogy egyrészt a jelenlegi törvények érvényes rendelkezései alapján nyujtsa a kormány és az ennek védelme alatt álló minden iparhatóság a mestereknek azt a védelmet, melyre ipari és közbiztonsági szempontból méltán számot tarthatnak; másrészt pedig igyekezzék a sztrájkkérdés rendezésével sürgősen foglalkozni és addig is, mig ebben a tekintetben törvényhozási intézkedések foganatosithatók lesznek, igyekezzék esetleg társadalmi úton is odahatni, hogy a sztrájk a vállalkozás, illetőleg bizonyos munka szállitásának terminusa szempontjából vis-majornak tekintessék.

Magukat a munkaadókat pedig, az ipartestületi szakosztály határozatából, ezennel arra kérjük, *hogy miként a munkások, azonképen ők, mint mesterek is szervezkedjenek a maguk érdekeinek hathatósabb megóvása czéljából.*

A szervezkedés módjait és eszközeit, valamint azt is, hogy a szervezkedés a testületen, vagy egyesületen belül avagy kivül történjék, a szakosztály, mint oly fontos részletkérdéseket, a melyeknek elbirálása mindig az illető iparág speciális igényeitől és viszonyaitól függ, egészen az illető ipartestület vezetőségének bölcs belátására és elhatározására vélte bizhatónak.

A szervezkedés lavinája nehezen indult meg. Jött ugyan egy figyelmeztetés a szabadkai iparosgyülésből és tavaly ismét az Ipar egyesület inditotta meg azt a szélesebb körű mozgalmat, mely a sztrájk kérdés rendezésével párhuzamosan újabban és hathatósabban sürgette a munkaadók szervezkedésének elodázhatlan szükségességét.

Időközben a folytonosan ismétlődő sztrájkok és bojkottok annyira észre téritették a munkaadókat, hogy ez a kiáltás már nem hangzott el a pusztában és az a mozgalom, melyet felidéztünk, életre kelteni óhajtottunk, végre nem váratott magára sokáig és ma már kezdi gyümölcseit érlelni. Eddig tudvalevőleg csak egy-két nagy iparág volt nálunk a termelési érdekek szempontjából is szervezve, mint például a malom- és czukoripar. Ez a nagyiparban könnyű dolog is, mert az összes érdekelteket nem volt nehéz numericze is számbavenni és érdekeik védelmére csoportositani. Nagyobb föladat volt ez a *műves-ipar* terén, a hol nemcsak néhány nagy termelőről van szó, hanem a kis exisztencziák ezreiről és tizezreiről. Ezen a téren az

első kisérletek az 1907. év elején indultak meg. Az Épitőiparosok Országos Szövetségének előkészitése érdekében január hó 19 én és 20-án országos értekezlet volt Budapesten, mely iránt úgy a fővárosban, mint a vidéken igen nagy volt az érdeklődés.

Ez a kongresszus ugyan több aktuális kérdést is tűzött napirendjére, mint például a munkaközvetitést, a munkabér és munkateljesitmény fixirozását, az épitőiparosok jogi érdekeinek képviseletét, a sajtó kérdését stb. De kétségtelenül az volt a főczélja, domináló hivatása, hogy a munkaadókat épp oly erős szervezetekbe tömöritse, mint a munkásokat. Hogy két hatalmas érdekeltség egyformán jól szervezve és fölkészülve álljon egymással szemben. Hogy a munkaadók akczeptálják a munkások kitünő szervezettségének szemmellátható és kézzelfogható előnyeit, hogy ne egymással vadul konkurráló külön egyéneket képezzenek, hanem egy egységes, egyenletesen szervezett szolidáris tömeget. A Szövetség meg is alakult és nagy buzgalommal szervezte vidéki fiókjait.

Az Épitőipari Szövetség eddigi működésének ismertetése már nem tartozik Egyesületünk történetének kereteibe.

A teljesség okáért azonban meg kell emlitenünk, hogy még más brancheokban is létrejött a munkaadók szövetsége. És pedig a malomiparosok, a vasművesek és gépgyárosok, a kávésok, az épitkezési és lakberendezési iparágak főbb csoportjaiban és száznál több vidéki központon.

Kisérlet tétetett egy *munkaadó-központ* létesitésére is, ez azonban még ma sem jutott túl a kezdet nehézségein.

*

Konkrét alakban foglalkoznunk kellett azzal a kérdéssel, mi legyen az Iparegyesület állásfoglalása a munkaadók központjával szemben. Minthogy a központ egyesekből és homogén szakmák szerinti egyesülésekből áll, annak az Iparegyesület, mint különböző szakmákat felölelő egyesület, alapszabályainál és szervezeténél fogva tagja nem lehet. Fölmerült azonban az a további kérdés, hogy az Egyesületnek egyes szakosztályai külön-külön nem léphetnének-e be a szövetségbe?

Erre nézve az igazgatóság a végrehajtó bizottság előterjesztése alapján kimondotta, hogy a munkaadó-szervezetek központjához nem csatlakozhatik, jóindulattal tudomásul veszi azonban, ha egyes tagjai e szövetségbe belépnek és azt működésében támogatják. A gyáripari szakosztály is hasonló szellemben határozott, a miről azután a magyarországi munkaadó-szervezetek központjának elnökségét értesitettük.

Kézműves-kamarák.

Egyes ipartestületek időről-időre fölvetik a külön kézműves-kamarák létesitésének eszméjét. Mi több ízben kimutattuk, hogy ez a kivánság nem felel meg a kézműipar kivánt érdekeinek. Adatokkal megvilágitottuk, hogy a kisiparosok kamarai adója mily szerény keretekben mozog s hogy ez külön kamara föntartására mennyire elégtelen volna. De szükségesnek sem tartjuk a kamarák kettéválasztását, mert mai szervezetében a kézműipar sohasem szenvedett sérelmet, sőt minden esetben hatalmas támogatót talált a nagyiparban és a kereskedelemben.

Egy újabb konkrét mozgalom (szigetvári ipartestület) alkalmából állásfoglalásunkat a következőkben precziziroztuk:

A kérelem ellenkezik Egyesületünknek ismételten kifejezett amaz álláspontjával, hogy az ipar, a mely a kereskedelem támogatására rá van utalva, a kamarák mostani szervezetében sokkal hathatósabb védelmet talál, mint külön kamarákban, a melyeknek fentartására a kézműiparosok anyagi ereje elégtelen. Az emlitett ipartestület inditványának megokolása különben is merőben téves feltevésből indul ki, midőn azt mondja, hogy a magyar kereskedővilág a közös vámterületért küzd. Ezzel szemben utalunk arra, hogy az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés megalakulásakor az önálló vámterületért való küzdelmet vette fel programmjába, az ország kereskedelmi és iparkamarái pedig annak tanulságául, hogy az ipar és kereskedelem érdekei nagy, elvi kérdésekben azonosak, egytől-egyig az önálló vámterület mellett foglalnak állást

*

Később a budapesti czipészipartestület kezdésére is foglalkoztunk e tárgygyal. E testület ugyanis csatlakozott a pozsonyi ipartestület által a külön kézműveskamarák érdekében inditott mozgalomhoz és ilyen irányú inditványt terjesztett be az Országos Iparegyesülethez. Egyesületünk igazgatósága az inditványozó ipartestületet a következőkben világositotta föl az e kérdésben elfoglalt álláspontjáról:

A kézműiparosok mostani intézményeink mellett is szabadon társulhatnak és semmi akadálya sincs annak, hogy a kézműiparos-érdekek előmozditására külön egyesületek alakuljanak; másfelől a hatósági jellegű kamarai intézményben a kisipar érdekei is czélszerűbb módon érvényesülnek a mostani együttes szervezet mellett, a mennyiben a mai kamarai szervezetben az erősebb kereskedelmi- és gyáripari csoportok a mi tapasztalataink szerint mindig a legnagyobb készséggel támogatták és támogatják a kisipari érdekeket erkölcsileg és anyagilag egyaránt. Példa erre az a tény is, hogy a kereskedelmi és iparkamarák az utolsó 1897-ik évi hivatalos kimutatás szerint közczélokra közel 80.000 forintot adtak ki, mely összeg majdnem kizárólag a kézműves-érdekek támogatására szolgált (szakiskolák, templomok, utazási ösztöndíjak, szövetkezetek segélye stb.).

Végül pedig a mi ipari szervezetünk szerint a hatósági jellegű ipar

testületek egyenesen a külön kézműiparos-érdekek képviseletére vannak hivatva és e hivatásuknak az ország majd minden részében derekasan meg is felelnek. Mindezeknél fogva a külön kézműveskamaráknak nálunk való létesitése ez idő szerint helyesnek és megokoltnak nem található.

A kamarai választások reformja.

Az 1909. évben Budapesten lefolyt kamarai választások ismét előtérbe helyezték a kamarai választás reformálásának kérdését és mi lapunkban újból foglalkozván vele, rekapituláltuk egyik régebbi határozatunk következő konkrét konkluzióját:

Nézetünk szerint ezzel a kérdéssel érdemlegesen és sürgősen kell foglalkozni, mert a kamara jövőjét, tekintélyét nem lehet véletlen politikai izgatások, vagy a pálinkások, házalók, zsibárusok és mosónők tömeges leszavaztatásával egyoldaluan koczkára tenni.

Mindenekelőtt talán föl lehetne emelni a budapesti kamara beltagjainak számát.

Azután leghelyesebb volna a szavazást kuriák szerint szervezni, úgy, hogy ha például a budapesti kamara iparos beltagjainak száma 42-ben volna megállapitva, az első kuriát, 12 tagot (és megfelelő póttagot) kizárólag a gyáriparosok választanának a maguk sorából; a második kuriát ugyanannyi tagszámban a képesitéshez kötött iparosok, a harmadik kuriát a képesitéshez nem kötött, de a gyáripar fogalma alá nem tartozó iparosok (ezeknek talán elég volna 6 rendes és 3 póttagság), végre az utolsó kuriát képezné a kormány által az iparosok, gyárosok és kézművesek sorából kinevezendő 12 tag és megfelelő számú póttag.

Ez utóbbi ellen sok, látszólag jogosult kifogás emelhető; első sorban az, hogy az ilyen kinevezés megbonthatná a képviseleti rendszert. De ez nem áll. Hisz a kormány által kinevezendő tagok csak negyedrészét tehetnék az összességnek és különben is minden tekintetben függetlenek és önállóak lesznek.

A kinevezési rendszer azonban az egyetlen garanczia az ellen, hogy a választók szeszélye vagy szenvedélye által kihagyott vagy figyelmen kivül hagyott érdemes és kiváló szakemberek (gyárosok és kézművesek egyaránt) minden lehetőséggel szemben is helyet foglalhassanak a kamarában, hogy ennek czéljait és föladatait komolyan szolgálják, tekintélyét pedig szakszerű közreműködésükkel emeljék.

E javaslathoz, a legutolsó választás tapasztalataiból kiindulva, még csak azt kell hozzátennünk, hogy a választási lajstromnak összeállitása a mostani rendszer szerint nem volt helyes. Választási jogot kell adni minden iparosnak, a kinek iparigazolványa és adókönyve van. De ha már lajstromot csinálnak, akkor abba hivatalból bele kell venni minden belajstromozott ipartestületi és ipartársulati tagot is.

Meggondolandó az is, hogy nem volna-e helyes a választásokat Budapesten városi kerületek szerint deczentralizálni, mert a konczentráczió oly vásári zajjal jár, hogy számos jobbérzésü iparost elriaszt a választásokban való részvételtől és ezenfelül sokkal több visszaélésre ad alkalmat, mint a deczentralizált választás, mely az ellenőrzés szempontjait jobban tudná érvényesiteni.

A műszaki kamarák ellen.

Gaul Károly igazgatósági tagunk fölkérésünkre előterjesztést tett egyik ülésünkben a műszaki kamaráról szóló törvényjavaslatra nézve. Előadta, hogy a javaslatnál általános iparfejlesztési szempontból főképen két szakasz ellen van lényeges kifogás, a mennyiben ezek alkalmasak arra, hogy iparunk fejlődését sok esetben megakasszák és iparosainkat zaklatásoknak tegyék ki, eltekintve attól, hogy komoly ok nélkül az egyén szabadságát erősen korlátozzák.

A 22. §. 3-ik kikezdésében az foglaltatik, hogy vagy a gyártulajdonos vagy annak műszaki főnöke kamarai tag tartozik lenni. Kamarai tag most már azonban csak okleveles mérnök lehet.

Vannak azonban gyári jellegű üzemek, a hol mérnök általában nem kell vagy a hol ilyent a költségek miatt általában nem tarthatnak. Hiszen nálunk hivatalos felfogás szerint, igen helyesen, gyár már az a kézműipari vállalat is, a mely 20 munkást foglalkoztat és az a vállalat is, a mely esetleg 5—6 munkást alkalmazva néhány gépen tömegczikket gyárt.

Miért legyen egy ilyen vállalat tulajdonosa épen okleveles mérnök vagy miért tartson egy kisebb telepen épen okleveles mérnököt műszaki főnöknek, a midőn elegendő neki egy a gyakorlatban felnőtt művezető-féle. Másrészt — még nagyobb üzemben is — miért nem felelne meg számos különleges iparüzemben a gyakorlati életben nevelkedett szakember, sőt épen nevelése folytán mint detailista jobban, mint a mérnök?

Hát egy Ganz, egy Mechwart, Schlick stb. nem voltak jó gyárvezetők, bár mérnöki oklevelük nem is volt? Ez a rendelkezés reakczionárius, czéhízű és általában elhagyandó volna; javasoljuk, hogy a §. 3. kikezdése úgy változtattassék meg, hogy: »Mérnök vagy épitész magántisztviselőre — tisztviselő minőségükben — a kamarai kényszer általában nem áll fenn; ha azonban az illető gyár vagy iparvállalat oly terjedelmű, hogy vagy legalább 100 munkást foglalkoztat, vagy legalább 100 HP-t használ fel, avagy befektetési tőkéje 500.000 K-nál több és a tulajdonosa nem kamarai tag, akkor az illető gyár vagy iparvállalat műszaki főnöke, vezető mérnöke kamarai tag tartozik lenni.«

Iparfejlesztési szempontból veszedelmes azonban és a szabadság korlátozását a 30. §. *b*) pontjában találjuk, a mely az egész javaslatnak a tengelye. Ez a czikk *b*) pontjában azt kivánja, hogy »Az e törvénynyel rendezett foglalkozások kiterjednek:

b) az épitkezések és összes egyéb mérnöki és épitészi alkotások, gépépitészek, mindennemű gyár és kohótelepek létesitése, szállitó berendezések elkészitésére, az azokkal járó helyszini felvételek, mérések, talapkutatások, anyagvizsgálatok, elemezések és számitások foganatositására, továbbá végrehajtásuk, kibővitésük és átalakitásuk vezetésére és ellenőrzésére oly értelemben, hogy azzal minőségük jósága,

munkálatok helyes sorrendje és előhaladása, valamint a kellő óvóintézkedések megtartása biztosittassék, végre a kész alkotások felülvizsgálására és leszámolására.«

Javaslom, hogy e pont igy alakittassék át: (az idézett szakasz hatálya kiterjed:)

b) Az épitkezések és egyéb mérnöki és épitészeti alkotások, valamint oly terjedelmű gyárak, bányák és kohótelepek, a melyek vagy legalább 100 munkást foglalkoztatnak, vagy legalább 100 HP-t használnak fel, avagy a melynek befektetési tőkéje legalább 500.000 K tervezésre, létesitésre, végre ily arányú kész alkotások felülvizsgálására és leszámolására.

Gépépités tág fogalom. Vajjon kell-e szecskavágó, kukoriczamorzsoló, fa- vagy vasesztergapad, sütő- és czukrászipari stb. számtalan egyéb egyszerű gép épitéséhez, tervezéséhez, számitásához stb. mérnök? Nem csinálták ezt eddig is első sorban csak a gyakorlatban nevelkedett iparosok?

Kisebb gyártelepek berendezésére nincsen szükség mérnökre. Nálunk, de másutt is hányszor esik meg, hogy a gyárberendezéssel megbizott mérnök nem lévén kellő iparos-specziálista, illetékes gépgyárhoz fordul részletes költségelőirányzatért, gépjegyzékért és berendezési tervekért, vagy kénytelen magát az új gyár művezetőjére bizni a szükséges adatok tekintetében. Miért kell tehát e munkát épen mérnökre bizni, a midőn a gyáros alkalmazottja, vagy más gyakorlati specziálista e dologhoz jobban, vagy legalább is oly jól ért, mint az okleveles mérnök?

Helyszini felvétel, mérés, talajkutatás (épitkezésnél) csupa egyszerű, szinte mechanikus munka, a mit az intelligens gyakorlati épitőiparos is jól tud végezni, fölös itt az okleveles mérnök alkalmazására vonatkozó kényszer.

Anyagvizsgálatok az iparosra nézve többnyire olyanok, hogy az illető iparban gyakorlatilag trenirozott iparos, sőt munkás is jobban tudja az anyagot megvizsgálni a használhatóságára, mint a mérnök. Másrészt van anyagvizsgálás, a mit megint csak a specziálista technológus mérnök tud megvizsgálni, a mely jelzőt csak kevés mérnökre ruházhatni át.

Szállitó berendezések: Egyszerű szállitómű (paternoster, szalagtransporteur stb.) kikészitésére, tervezésére vajjon mérnök kell-e az iparosnak?

Előadó ezután ismertette a javaslat főbb intézkedéseit és rámutatott még más sérelmes intézkedésekre is.

*

Ez előadás és több más e tárgyban nálunk tartott előadás és tárgyalás alapján az Országos Iparegyesület felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszter úrhoz. E felterjesztés lényege a következő:

Utóbbi időben a »Műszaki kamara« kérdése az ipar és technika terén érdekelt közvéleményt fokozott mértékben foglalkoztatta. Egyesületünkhöz is érkeztek iparoskörökből idevonatkozó, némely szaklapban megjelent állitólagos törvényjavaslat tervezete alapján panaszos birálatok.

Általánosan elterjedt az a hir is, hogy Nagyméltóságod e tervezet megvitatására külön emberekből álló értekezletet fog összehivni.

A szaklapokban megjelent törvényjavaslat-tervezetet – feltéve, hogy azt hitelesnek elfogadjuk – néhány rendelkezését, igy például a 30. §. *b)* pontja és ezzel kapcsolatban a 22. §-t stb. az iparra nézve nagyon sérelmesnek, valósággal czéhizűnek, tehát reakczionáriusnak kell jeleznünk, a mennyiben rideg alkalmazásban az iparososztály szabadságát és önrendelkezését komoly ok nélkül megsemmisitené, de következményeiben az iparosnak még nagy anyagi károkat is okozna.

Azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulunk tehát Nagyméltóságodhoz, miszerint kegyeskedjék még az erre vonatkozó értekezlet egybehivása előtt úgy Egyesületünknek, valamint egyéb ipari vonatkozású rokonegyesületeknek, úgymint a kereskedelmi és iparkamaráknak, a Gyáriparosok országos szövetségének, a Magyar vasművek és gépgyárosok egyesületének, a Magyar fakereskedők és fatermelők országos egyesületének, az Építőmesterek egyesületének, az Elektrotechnikai és országos műszaki egyesületnek stb.-nek a Műszaki kamarára vonatkozó törvényjavaslat-tervezetének egy-egy hiteles példányát megküldeni, hogy az érdekelt iparosközönség minden oldalról megvitatva megvilágithassa; a tervezett szaktanácskozmányt pedig csakis a felsorolt egyesületek szakvéleményeinek beérkezte után méltóztassék egybehivni.

Egyúttal azt a tiszteletteljes kérést is terjesztjük Nagyméltóságod elé, miszerint méltóztassék az összes itt érdekelt iparos- és egyéb szakköröknek alkalmat nyujtani arra, hogy a tervezetre nézve az Iparegyesület, a kamarák és a társegyesületek aggályaikat előadhassák.«

*

Hasonló szellemű és tartalmú levéllel kérte meg az Iparegyesület a kamarákat és a társegyesületeket akcziójának a jelzett irányban való támogatása végett és ezen testületek köréből e kezdésünkért igen számos dicsérő és támogatást kilátásba helyező átiratot kaptunk.

A kézműipar jövője.

Matlekovits Sándor elnökünk az 1910. évben a Magyar Tud. Akadémia rendes tagjává választatván, »Az ipar alakulása a kapitalizmus korszakában« czímen tartotta székfoglaló értekezését. Ennek a kézműiparra vonatkozó részét igen díszes közönség jelenlétében Egyesületünkben olvasta fel. Előrebocsájtván, hogy az Iparegyesület számára azért választotta ezt a részt, mert a kézműiparral legkevésbé foglalkozik a tudomány és mert a kézműipar leginkább van kitéve a kapitalizmus támadásainak; megállapitotta, hogy hosszú tanulmány után jutott felolvasandó konkluzióira és lojálisan megkérte azokat, kik más véleményen volnának, hogy ne riadjanak vissza az eszmecserétől, melynek folyamán bizonyára győzni fog a jobb. Az előadás-

ról még sokszor lesz szó az ipari élet küzdelmeiben és ezért annak vázlatát e helyen is a következőkben szögezzük le:

Az előadó mindenekelőtt tüzetesen ismertette az egyes kézműiparágak helyzetét a gyári termeléssel szemben, rávilágitott azokra az iparokra, melyeket a tömegtermelés egészen kiszoritott, ismertette azokat a kézműves-természetű iparágakat, a melyek gyárilag rendezkedtek be és érdekes statisztikai adatokkal világitotta meg egyes iparcsoportok hanyatlását és fejlődését úgy nálunk, mint Ausztriában és Németországban. Behatóan foglalkozott ezután a kisipart mentő kisérletekkel, nevezetesen felemlité a gépüzem bevezetését a kisiparban, melynek szerinte az a hátránya, hogy a gépüzem kicsiben drágább és gazdaságosan csak a nagyban való termelés aknázhatja ki; foglalkozott a hitel- és termelőszövetkezetekkel, melyeknél elitélte a túlságos állami beavatkozást, követelte azonban a tagok szakszerű tömörülését és a szövetkezeteknek kereskedelmi szellemben való altruisztikus vezetését. A kisipar művészi irányban való fejlesztésére vonatkozó kisérleteknél is arra a konkluzióra jut, hogy ez is leginkább a tömeges termelésre berendezett czikkeknél fizeti ki magát. A kisipar regenerálása szempontjából végül előadó szükségesnek tartja az inasképzés különös gondozását, az ipari szakoktatás céltudatos kifejlesztését, a felnőttek oktatását jól szervezett ipari vándor- és szaktanfolyamokkal, melyeknek alapjait a Technológiai iparmúzeum már lefektette. De ezt az irányt nem szabad visszafejleszteni, hanem inkább az egész országra egységesen kiterjeszteni. Képzett és erélyes tevékenységre nevelt iparososztály kezében azután eredményes lesz a szövetkezeti termelés is.

E kérdéssel különben több ízben is foglalkoztunk. Ismertettük azokat a pályamunkákat (*Gerster* Miklós, *Sugár* Ignácz, *Edvi Illés* László), illetőleg ezek konkrét javaslatait, a melyeket a *kisipar jövőjének biztositása* érdekében a szegedi kamara szerzett e tárgyban irott pályakérdése révén.

*

A kisipar *technikai fejlesztésének* kérdése is előtérbe lépett. Ennek a kérdésnek, főleg az osztrák »Gewerbeförderungs-Dienst« című intézet tanulmányozására Egyesületünk igazgatója kiküldetvén, tapasztalatait tömör jelentésbe foglalta össze, melynek veleje a következő:

Mindenekelőtt konstatálja, hogy a kézműipar is kénytelen volt a modern haladás elvei szerint berendezkedni, mert a jó segédek szivesebben vonzódtak a szellős, tágas, világos gyárak munkatermeihez, mint a kisipar primitiv műhelyeihez. Majd a gépek adományozása került sorra, ezek megfelelő kihasználására való kioktatás, a kisiparosoknak leendő szövetkezetekbe való tömörülése, a nyersanyag közös beszerzése, a legnélkülözhetlenebb kereskedelmi ismeretekbe való bevezetése, közszállitásokban való részeltetése stb. Ezután ismerteti a Gewerbeförderungs-Dienst hivatását a következőkben:

A Gewerbeförderungs-Dienst egyesiti magában az összes osztrák iparfejlesztési intézeteket.

Az osztrák iparfejlesztő intézeteknek czélja mindazon kérdésekben és stádiumokban, a melyet felsoroltunk, a kisiparnak segitségére lenni, főleg — mint már emlitettük — a mintaüzemek és a kipróbálások tekintetében a kisiparost tanácsadólag támogatni és szakértelmét fejleszteni.

Az intézetek az egyes iparcsoportoknak főleg a következő kérdésekben állanak rendelkezésére, illetőleg ez intézeteknek a következők a feladatai:

1. Nyersanyagot kipróbálni és kipróbált új anyagokat bevezetni.

2. Bizonyos beszerzési forrásokra nézve véleményt adni.

3. A nyersanyag feldolgozásának módját és az e czélra szolgáló segédeszközöket a tudomány mai haladásával összhangzásba hozni.

4. A technológiai ismeretek terjesztését az iparosság legczélszerűbb rétegeiben hathatósan előmozditani.

5. Az ipartelepek kész termékeit minőség és elhelyezhető képesség szempontjából megvizsgálni és

6. új munka-metódusokat, ennek előmozditására szolgáló új segédeszközöket és új ipari tárgyak előállitását biztositani.

Ilyen iparfejlesztő intézet működik Ausztriában a központi bécsi intézeten felül Prágában, Reichenbergben, Brünnben, Innsbruckban, Roveretoban, Gráczban, Bozenben, Görzben, Triesztben és Klagenfurtban, ezekhez járul a galicziai, lembergi iparfejlesztési liga és a Laibach, Linz, Troppau, Krakkó és Salzburg városokban keletkezett legújabb intézetek. A központ egységes vezetése alatt tehát egyelőre 16 tartományi központi intézet működik.

Az iparfejlesztési központi tanácson felül az iparfejlesztési intézeteket az úgynevezett ipartestületi instruktorok is támogatják, a kik az egyes iparosokat tanácscsal látják el és kérelmeik elintézését az illetékes központi intézeteknél véleményezik.

A hasonló iparfejlesztési akczió 1892-ben kezdődött, a mikor az állam erre a czélra 20.000 koronát irányzott elő; azóta ez az összeg — a tartományok hozzájárulásával — évi közel másfél millió koronára emelkedett.

Az iparfejlesztési intézetek munkaköre különben — preczize kifejezve — a következő:

1. Gépcsarnokot tartanak fenn a legjobb és legkelendőbb munkagépek és mótorok bemutatására, kipróbálására és alkalmazására; ezekből a gépekből és eszközökből vándorkiállitásokat is rendeznek oly községekben, a melyeknek területén a lakosság kisebb számára való tekintettel állandó kiállitások nem fizethetnék ki magukat.

2. Felvilágositásokat és szaktanácsot adnak minden ipari kérdésben, technikai, közigazgatási, közszállitási ügyekben; könyvtárt tartanak fenn az újabb ismeretek terjesztésére; előadásokat tartanak, vándortanfolyamokat mesterek és legények számára és külön tanfolyamokat kereskedelmi ismeretek terjesztésére.

3. Létesitik, ellenőrzik és fejlesztik az ipari kereseti és termelőszövetkezeteket, különös súlyt helyezvén az ipari üzem-szövetkezetekre (Gewerbliche Betriebsgenossenschaften) és a gépadományozásra. 1905-ben ezen a néven 152 gépadományozás történt 853.254 korona értékben. Ezek között csak 11 perczent volt olyan (90.000 korona értékben), a mi nem mutatkozott

eredményesnek. Őszintén szólva, ez a perczent egy kicsit nagy, mert az előzetes, elég körültekintő eljárás alapján több óvatosságot kell a véleményező közegeknek tanusitani.

Érdekes módja van a nyersanyag-beszerzési szolgálatnak, melyre külön egyesületek alakulnak. A nyersanyag tömeges beszerzési előnyei ismeretesek, itt nemcsak az ipari kartellek elleni védelemről van szó, hanem arról is, hogy a kisemberek legszélesebb rétegei közé csakis jól megválasztott és a tűzpróbát már kiállott anyagokhoz jussanak. 1898-ban 30 ily nyersanyagbeszerző egyletet a kormány 92.000 korona segitséggel támogatott a nagyban való bevásárlás előmozditására.

5. A termelés előmozditására szolgálnak a közös termelőszövetkezetek; 45 ilyen termelőszövetkezet 287.700 korona támogatást kapott egyik utolsó évben és ezek révén 232 iparosnak mintegy millió korona értékű gép jutott. Maguk a termelőszövetkezetek a legmodernebb gépekkel vannak felszerelve.

6. A raktárszövetkezetek a termelt árúk jobb eladását czélozzák és az árúházak előnyeit egyesitik magukban. Czéljaik előmozditására szintén kaptak több izben segélyt.

7. A Gewerbeförderungs-Dienst jelentékenyen előmozditja a közös szállitások ügyét, az erre a czélra időlegesen vagy állandóan szövetkezett kisiparosokat gépekkel és kölcsönökkel támogatja versenyképességük minél hatályosabbá tétele szempontjából.

Ez a szolgálat az összes ipari intézményeknél közös; a hivatalos közleményekben kiadott jelszó szerint azonban az a törekvés, hogy ebben az irányban csak lépésről-lépésre megfontoltan kell előrehaladni — lehetőleg az összes iparfejlesztési intézményekkel (múzeumok, iskolák, testületek) karöltve.

Még érdekesebb ennél az, a mi nincs is benn a programmban, olyan ujitás, mely itt először lépett életbe. A Gewerbeförderungs-Dienst azt a feladatot tűzte ki magának, hogy a kisipart a nagyiparral összeköttetésbe hozza. Erre kisérletül szolgáltak az automobilszerelések és javitások. Külön tanfolyam van erre, a melyre az ország legkülönbözőbb részeiből veszik fel a hallgatókat, mert az az óhaj és kivánság, hogy az ország minden részén, a merre csak automobilközlekedés van, miután ez napról-napra mindjobban terjed, minden jóravaló szakiparos képes legyen, ha valami automobilszerencsétlenség történik, a javitásokat eszközölni.

A kisipar technikai haladásának motivumát különben maga a hivatalos katalógus a következő mondatban foglalta össze:

A kisipari gépeknek bele kell olvadniok a kisipari üzembe, de a kisiparnak nem kell beleolvadnia a gépüzembe. (»Die Handwerksmasehine muss im Handwerkbetriebe aufgehen und nicht das Handwerk im Maschinenbetriebe.«)

És most térjünk a konkluzióra.

Föltettem tanulmányutam alkalmából azt a kérdést, hogy húsz évi tevékenység és kisérletezés után ezen a téren miféle tanulságot lehet a kérdésben levonni?

Habozás nélkül ezt a választ kaptam:

— Odajutottunk, a honnan tulajdonképen ki kellett volna indulnunk: az inaskérdés gondozásához.

Az egész kisiparfejlesztés ezen sarkallik és ez az oka, hogy most már

a Gewerbeförderungs-Dienst három főcsoportba osztja tevékenységi irányait:

1. a kisipar technikai fejlesztésére,
2. a kisipar gazdasági szervezésére (szövetkezetek stb.),
3. az inasképzés fokozatos és rendszeres fejlesztésére.

Az osztrákok mindenekelőtt szervezték az *inasmunka-kiállitásokat*. Az utóbbi időben közel 400 ily kiállitást rendeztek. Van egy kézikönyvük, mely az ily kiállitások szabályait, nyomtatványait, az eljárást, díjazást szabályozza. A Gewerbeförderungs-Dienst minden ily kiállitást 100—400 korona anyagi támogatásban részesit. Ebből telnek ki az időközi jutalmak is.

És itt megvalósitva találom azt az eszmét, a melyet Egyesületünk érdemes elnöke, *Matlekovits* Sándor úr, mintegy tiz évvel ezelőtt nálunk megpenditett, a mikor azt a javaslatot terjesztette elő, hogy a vidéki és fővárosi inaskiállitások legjobb tárgyai gyüjtessenek össze és egy külön kiállitáson kerüljenek a központban bemutatásra, hogy egyrészt az ország legjobb tanonczai ezáltal megjutalmaztassanak, másrészt, hogy a jóravaló munkaadók figyelme ilyen inasokra jó eleve felhivassék, esetleg ezeknek további kiképzése ösztöndíjakkal lehetővé tétessék.

Az inasképzés terén érdemeket szerzett mesterek megjutalmazása, melyet Egyesületünk legutóbb kezdeményezett és melytől az ügyre nézve sokat várok, odaát még nem ismeretes eléggé.

Ellenben igen nagy apparátussal feküdtek neki az inasotthonok létesitésének. Eszméjük propagálására ugyancsak könyvet irattak ily czím alatt: Die Errichtung von Lehrlingsorten. Ein Hilfsmittel bei der Heranbildung des gewerblichen Nachwuchses. Ebben a munkában felfejtik az inasnevelés fontosságát és miután utóbbi időben a jobb mesterek inasokat sok oknál fogva nem tartanak, azt a gondozást, a melyet a mintamesterektől várhatnánk, át akarják tenni az inasotthonokba. Ezért kell inasotthonokat létesiteni és különös gondozás tárgyává tenni az inasközvetitést. Inasotthon alatt nem kell nagyszabású épületeket és gazdagon berendezett helyiségeket képzelni. Az osztrák terv szivesen látná, ha egyelőre a már létező jótékony egyesületekkel kapcsolatban létesülnének ily kezdeményezések, a melyek bizonyos patronage felügyelete alatt tovább fejleszthetők. Tervbe veszi inasherbergek létesitését oly fiúk számára, a kik inasok akarnak lenni és itt átmenetileg előkészittetnek, illetve gondoztatnak, végre inas-azilumokat, a mi az igazi inasotthon eszméjének felel meg, a melyeknek külföldi mintáit ismerteti. Ezek közül mintaszerű a stuttgarti (Thorstrasse 6.) Jugendverein és a prágai Johanneum.

Hasonló intézetek vannak Ausztria több részeiben is. Egyesek ezek közül az inas erkölcsi nevelésére helyeznek súlyt, zenére, énekre, férfias játékra szoktatják növendékeiket, szóval kellemes és szórakoztató foglalkoztatások révén elvonják őket a korcsmák és lebujok erkölcsrontó hatásától. (Megjegyzem, hogy a Thék-féle orosházi inasotthon szervezetében és berendezésében valamennyi itt ismertetett mintaintézetet messze felülmulja.)

Maga az osztrák képviselőház a mult évben rezoluczióval utasitotta a kormányt ily inasotthonok messzemenő támogatására és most odaát rendszeres mozgalom indult meg ez eszme megvalósitása érdekében.

Az Iparegyesület épen egyik végrehajtóbizottsági ülésében, szintén elnökünk kezdeményezésére, tüzetesen foglalkozott ezzel az eszmével, abból az alkalomból, hogy határszéli szülők panaszszal fordultak hozzánk gyerme-

keiknek Ausztriában inaskodása és ez idő alatt tőlünk való elidegenitése miatt.

Legközelebb tehát ez a kérdés nálunk is napirendre kerül.

A kisipar gyakorlati fejlesztése.

A Technológiai iparmúzeum e tárgyban Egyesületünk képviselőjének bevonásával fontos értekezleteket tartott, melyek folyamán érintkezésbe lépett nyolcz helybeli ipartestülettel, annak megállapitására, miféle intézkedések megtételét tartanák kivánatosnak iparuk fejlesztése érdekében. Az ipartestületek e kérdéssel választmányi üléseiken foglalkozván, Egyesületünk utján átiratban közölték tanácskozás útján történt megállapodásaikat, melyek értelmében a múzeum által feltett kérdéseknek megfelelőleg kivánatosnak tartanák:

1. újabb nyersanyagoknak, félgyártmányoknak, felszerelő tárgyaknak és iparczikkeknek, a gyüjteménytárban való időszakos bemutatását;

2. műszaki segédeszközöknek, szerszámoknak, készülékeknek és munkagépeknek a gépcsarnokban való kiállitását és az azokkal való műveletek és eljárások bemutatását;

3. javitott és újabb iparczikkekből gyüjteményes, időszakos kiállitás rendezését;

4. a különböző iparosok számára megfelelő tárgyú és tartalmú gyakorlati tanfolyamok rendezését.

Ezen kivánságoknak megfelelőleg a múzeum különféle nyersanyagokat, félgyártmányokat, felszerelő tárgyakat és iparczikkeket szerzett be és helyezett el gyüjteménytárában és pedig:

a lakatos, puskaműves stb. ipartestület kivánságára kovácsolható bronz- és rézanyagokat, aluminium- és újezüst-lemezeket és gyártmányokat;

a kádár, esztergályos stb. ipartestület kivánságára a gyöngyházgombok és tárgyak készitését feltüntető gyüjteményt és az u. n. »galalith«-anyagból készült iparczikkeket; előbbiek készitését a megfelelő gépeken és eszközökön gyakorlatilag is bemutatta;

a czipész-ipartestület, illetve szíjgyártó, nyerges, könyvkötő stb. ipartestület kivánságára az országban gyártott összes bőrfajták gyüjteményét, a könyvkötőiparban használt bőrök, vásznak és papirok gyüjteményét.

Gyakorlati előadásokat tartott a következő tárgyakból:

A bádogos-mesterek részére a szabásmértan rövid összefoglalása, terület, ürtartalom és önköltségek számitása, a bádogosipar technológiájának ismertetése. Két helybeli bádogos-ipartelepre kirándulás is volt.

Az esztergályosipar köréből tartott előadások és gyakorlatok tárgya volt: a gyöngyház, kődió, állati csontok, borostyán, galalith stb. anyagok ismertetése, feldolgozása.

A vizvezeték, bádogos stb. szerelő-mesterek részére tartott előadások tárgya volt: házi vizvezeték berendezése, anyaga, szerelvényei, a gázgyártás ismertetése, gázvezetékek és szerelvényeik, gőzfűtésberendezések.

Az ezen tanfolyamot hallgató mesterek az előadó tanár vezetése alatt megszemlélték több középület fűtési, gáz- és vizvezetéki berendezését.

Ezen előadások mindegyikén 40—50 mester vett részt.

Ipari kisérleti állomás.

A kisérleti állomás eszméjét először *Zichy* Jenő gróf elnökünk vetette fel Egyesületünkben abban a programmban, melyet elnökké választása előtt adott és a mely felölelte a legtöbb aktuális iparfejlesztési kérdést is.

Azóta több ízben volt alkalmunk vele foglalkozni.

Aktuálissá vált ez a kérdés a legutóbbi években, a mikor nyilvánvaló lett, hogy *Hieronymi* Károly kereskedelmi miniszter annak megvalósitásával komolyan foglalkozik.

1910-ben tehát *Leimdörfer* Joákim urat, mint e téren elismert szakértőt kértük fel, hogy e tárgyra nézve szakvéleményét fejtse ki körünkben. A gyáripari szakosztályban ez ügyben tartott előadásásának lényege ez volt:

Ez a kérdés már 1883-ban került először szóba és azóta is már többször akartuk létesiteni, de legnagyobbára az akaratnál meg is maradtunk.

Vannak ugyan egyes fragmentumok, töredékek, de egy az egész ipart felölelő kisérleti intézmény, mind a mai napig nincsen.

Másképp áll a dolog a mezőgazdaság terén. A földmívelési ügy minden terén léteznek nagy kisérleti intézmények, melyek nagyságáról azon körülmény tanuskodik, hogy ezeknek évi fentartására a földmívelésügyi miniszter évenként kereken egy millió koronát utalványoz.

Lesznek, a kik azt mondják, hogy minálunk minden mezőgazdaság és igy minden a mezőgazdaságnak is jut, az iparnak csupán csak morzsákat szántak. Mások ismét azt mondják, hogy az ipar eddig sokat »követelt« és aránylag keveset irt »tartozik« lapjára. Lehet, hogy mindkét véleményben van némi kis igazság is, de hogy kisérleti ügyünk mind a mai napig halasztódott, ennek oka magában az iparban rejlik.

Valamely ország ipara csak akkor érett meg a kisérletezésre, a mikor egyrészt a kisipar számottevő ágaiból közép- és nagyipari telepek fejlődtek és másrészt a külföldről átplántált iparágak önállósitani kivánják magukat oly értelemben, hogy a külföld segédiparainak védőszárnyait nem tartják többé szükségesnek. Hogy egy ipar ennyire átalakulhasson, szükséges, hogy a lakosság általában bizonyos kényelemszeretettel, tisztaságérzettel, hiúsággal birjon és hogy mód-

jában legyen az ezekből fakadó szükségleteket fedezni. Vagyis oly piaczra van szüksége, mely a lakosságra kivétel nélkül kiterjed s igy a tömeggyártásra alkalmat nyujt.

A midőn a kisérletezés eszméje 1883-ban felmerült, piaczunk felvevő képessége az általános tömeggyártásnak még meg nem felelt.

A viszonyok időközben lényegesen megváltoztak. Vegyük kezünkbe egy napilapnak tiz évvel ezelőtt megjelent és egy mai számát és hasonlitsuk össze az ipari propaganda mennyiségét és minőségét. Meglepő eredményekhez jutunk, állomásokon, forgalmas helyen lévő keritéseken gombamódra nő a reklám. Boltok felett, forgalmas utczák sarkán ezer és ezer izzólámpa fénye világitja meg a szembeötlő kinálatot. Ez, meg számos más módja az ipari reklámnak tanuságot tesz arról, hogy iparunk ébred és ébreszt. Nem elégszik meg avval, hogy bevárja, mig a vevő jön, sőt még avval sem elégszik meg, hogy a kereskedővel ismertesse meg portékáját, hanem reklám útján direkt érintkezésbe lép a vevők ezreivel. Ezen jelenség bizonyitja legjobban, hogy a tömeggyártás jegyébe léptünk s igy elértük azon pontot, a hol az ipar a kisérletezésre megérett.

Az utóbbi időben egy másik jelenség is észlelhető. Társadalmunk magasabb körei mindeddig távol állottak az ipartól és kereskedelemtől és legfeljebb védnökséget, vagy mondjuk jobban, szinekurákat vállaltak. Aktiv szerepekre nem vállalkoztak s meglehetős közömbösen szemlélték az ipar harczát. Az utóbbi időben ellenben látjuk, hogy magas arisztokraták aktiv szerepet vállalnak. Igaz, hogy eddig főleg spekuláczióval foglalkoztak, de a mi a fő, átléptek a Rubikonon és hogy ha a spekuláczió már a fair dolgok közé tartozik, akkor annál is inkább az a produkczió. Hogy a spekuláczión kezdték, ennek oka az, hogy a spekuláczió sokkal hamarabb jut haszonhoz s ennek következtében a kezdőre biztatóbb. Remélhető, hogy ezen körök nemsokára nagyobb mértékben részt vesznek a produkczióban is.

Ezen átalakulás lehetősége jórészben egy nemzeti szerencsétlenségnek feltüntetett akcziónak köszönhető. Midőn közlekedési eszközeink annyira javultak, hogy mezőgazdasági termékeinket külföldi piaczokon elhelyezhettük, a gabonafélék, gyümölcs, főzelék, hús, szárnyas, tojás és vaj külföldi piaczra vándorolt és ezen czikkek árai a külföldi piacz áraival összahangzásba jutottak. A mezőgazdasági gépek általános használata mellett számos zsellér munka nélkül maradt és az ipar nem fejlődött annyira, hogy a zsellérnek és az ipari munkásnak is a drágább életviszonyok mellett elég keresetet biztositson. Ennek következménye, hogy a munkások a közeli és távolabbi külföldre kivándoroltak, hogy jobb kenyérkeresethez jussanak. Országszerte nagy jajveszékelés indult meg ezen veszteség miatt. Midőn nemrégiben az elnökválasztás miatt Amerikában a szokásos ipari derut beállott és a munkások visszaszállingóztak, újonnan országszerte bánkódtak a felett, hogy a munkások vissza-

térnek. Ez mindenesetre ellentmondás. Vagy akkor sirunk, a mikor a munkások jönnek, vagy akkor, mikor a munkások mennek. Kétségkivül a kivándorlás veszteségekkel jár. Ellenben ha összehasonlitjuk, hogy a kivándorlás vesztesége és nyeresége milyen arányban állnak egymással, kétségkivüli, hogy ezen biláncz tetemes nyereséggel záródik. A munkások javarésze visszatért s magával hozta először is megtakaritott pénzét. A ki tehette és a hol tehette, e pénzen földet vásárolt és a földéhség ma oly nagy, hogy a földbirtokok értéke az utóbbi tiz év lefolyása alatt 50–200%-kal emelkedett. A kivándorlásnak hasznát első sorban az vette, ki földbirtokát eladta és főleg kis embereknek parczellázta. Másrészt ellenben a visszatérő munkások magukkal hozták a nyugaton rájuk ragadt kulturát s megtizszerezett igényekkel értek haza, a hazai iparnak piaczot nyitva.

A mai piaczunk tehát egyrészt gazdasági termékeink jobb értékesitése, másrészt pedig az igények sokszorositásán alapszik. Minden ipari fejlődés, bármely államban ment is végbe, bizonyos veszteségekkel kezdődött. Németország rohamos ipari fejlődése a német-franczia háborúra vezethető vissza. Onnan meritették a németek az erkölcsi és anyagi alapot és az angol ipar fejlődését sok és ádáz harcz előzte meg és a harcz eszköze nem tisztán a puskagolyó, hanem e mellett az alkohol és ópium. Ha Amerika Angolország vaskörmei közül polgárháború útján ki nem szabadult volna, vajjon léteznének ma az amerikai ipar óriási dimenziói? Mi is vesztettünk, de veszteségeink a humanitás szempontjából sokkal előnyösebb helyen állanak, mint az emberölésen és ópiumon felépült államok ipari fejlődésén.

Megvan tehát egyrészt egy folyton nagyobbodó és szélesbedő piacz és másrészt iparunk is, a mely a tömegtermelés felé halad. A feltételek egy kisérleti intézmény létesitése, ehhez lévén kötve, itt az ideje, hogy ennek létesitéséről tényleg gondoskodjunk is.

Midőn intéző köreink az iparfejlesztés alapját megvetni óhajtották, állami támogatásban első sorban és nagy összegekkel a textilipart létesitették. A kiinduló eszme az volt, hogy a textilipar üzésénél oly sok segédiparág van érdekelve, hogy a textilipar támogatása szinte automaticze maga után vonja a többi iparágak fejlődését is.

Egy nemrég elhangzott előadás alkalmából, melyet egy német professzor a textil- és textilkémiai gyárosok országos szövetségében tartott, azt hallottuk, hogy a textilipar Magyarországon 39.000 lóerőt foglalkoztat. Egy szinte hihetetlen eredmény, hiszen ez jórészben a legutolsó évtizedek vívmánya. De tulajdonképpen nemzetgazdasági értéke ezen számnak csak akkor van, a mikor azt kérdezzük: hogy ha a textilipar 39.000 lóerőt foglalkoztat, hány lóerőt foglal le a maga részére a mosó- és tisztitószeriparból, a különböző olajiparágakból, a

gépiparból, a fehéritő- és festékiparból, valamint a kikészitő-szerek iparából? És ha ezen számok aránya megközelitőleg ugyanaz, mint a nyugoti államokban, akkor emelkedik a textilipar tényleg nemzetgazdasági tényezővé.

Ezen kérdésre nálunk, sajnos, nagyon meddő feleletet kapunk. Textiliparunk az ipar üzéséhez szükséges melléktermékeinek javarészét, sőt nagyon fontosakat tisztán csakis a külföldről szerzi be. Ennek következménye, hogy a mellékiparágak nálunk ki nem fejlődhetnek és fejlődésükkel a további igarágakra ki nem hathatnak. Igy tehát a textilipar nálunk egy magában zárt és a többi iparoktól elszigetelt, idegen részt alkot, úgy, hogy ha magában véve fontos, de az összfejlődésre kevésbé jelentékeny tényezőt alkot.

Hogy egy példával éljek, szappaniparunk jó része semmiféle hasznot nem huzhatott a textilgyáraktól és még ma is a szükséglet felénél több a külföldről importáltatik. Ennek oka, hogy ezen ide átplántált ipar határozott mosószerekhez, bizonyos típusú gépekhez és egyéb megszokott eljárásokhoz ragaszkodik, mivel művezetői, mesterei ezen eljáráshoz hozzászoktak és nincsen senki, a ki más, a belföldi iparban gyökerező eljárásokat ajánlhatna és ezekre a gyár munkavezetőit vagy a helyszinén, vagy megfelelő műhelyben begyakorolhatná. Hogy az empirizmus mennyire ragad át még az állam intézkedéseire is, bizonyitja azon körülmény is, hogy a közszállitásokra szánt posztókat csupán egy meghatározott czég festékeivel volt szabad festeni és ezen czég szertelen módon kiuzsorázta iparosainkat, mig végtére belátták, hogy helytelen egy külföldi czégnek Magyarországon valóságos monopóliumot nyitni és a fejlődő textilipart ez által kiuzsoráztatni. De az itthon fejlődött és a kisiparból felcseperedett telepeink szintén a külföld behatása alatt állanak. Fejlődésük alkalmával részben apától örökölt empirikus módszereket vittek át a nagy ipartelepre, vagy pedig szintén a külföldtől beszerzett módszereket, melyeket a reczipe szerint űznek s mivel a dolog lényegét legtöbb esetben nem ismerik, kénytelenek szükségelt segédanyagaikat a külföldről beszerezni s igy itt is hiányzik azon összefüggés, mely az összműködést lehetővé teszi. Hogy empirikus úton haladó iparágak milyen nehézkesen fejlődnek, bizonyitja a következő példa a bőriparból. Bizonyos bőrök kikészitéséhez kutyaganéj szükséges. Nevezetesen úgynevezett felsőbőrök és glaszébőrök készitéséhez. A kisiparos mindenesetre könnyen juthat a neki szükséges mennyiséghez, de mivel ezen anyag gyűjtése a nyáron nehézségekkel jár, az ezen anyaggal való operácziókat rendszerint télen végzik. A nagyipar ellenben nem várhat arra, hogy egy egész éven szükségelt termékeket télen gyártsa csak. Minálunk mégis még a nagyiparban is ezen gyártást csak télen végzik, mig a külföld ettől teljesen független és oly segédanyaggal pótolja ezen használatban kellemetlen terméket, mely teljesen egyformán összeállitva, a gyártást minden egyébtől

függetleníti. Ezen eljárást még a külföldtől sem vehették át, mivel még arra sem volt alkalom, hogy ezen preparátummal való bánásmódot megtanulhassák. Hogy tehát egyrészt a külföld ismert segédanyagaitól függetlenitsük magunkat, másrészt pedig a szabadalmat képező és tényleg alkalmas módszereket a gyártásban felvehessük, szükséges egy oly intézmény létesitése, melynek czélja ezen szükségek okszerű keresztülvitele volna. Ez pedig csakis egy ipari kisérleti intézmény keretében lehetséges. Nézzük, hogy alapvonásaiban mi volna ezen intézet működése.

Új telepek létesitésénél az volna a czélja, hogy elbirálja, vajjon ilyen telep szükséges-e és prosperálása a megadott viszonyok között előreláthatólag lehetséges-e. Ellenőrizni kellene a költségvetéseket és terveket, hogy az iparos ahhoz jusson, a mit szükségel és lehetőleg jutányos áron, segédkezni kell a szerelésnél és üzembehelyezésnél, hogy a gépek okszerűen elrendeztessenek. Ott kell lennie a munkafolyamat meginditásánál, hogy a különben beálló gyermekbetegségek lehetőleg gyors leküzdését lehetővé tegye, nehogy az amúgy is tőkeszegény ipar itt elvérezzen. Meg kell vizsgálni az ajánlott módszereket lényegükre és hasznavehetőségükre, hogy az ipar ki ne aknáztassék és oda kell hatni, hogy a meglévő ipar empirikus módszereit lényegükben felderitse. Azonkivül feladata jobb és tökéletesebb eljárások után kutatni, hogy az ipar termékeit vagy olcsóbban, vagy tökéletesebben állithassa elő és ezen módszerek segitségével idővel teljesen önálló irányban haladhasson. Kötelessége volna a külföld iparát szemmel tartani és a hazai szakirodalmat megteremteni. E mellett el kell látnia a rábizott nyers fél- és késztermékek elemezését, egyöntetű elemezési módszerek kidolgozását és a szabványok és szokványok végleges és végérvényes megállapitását. Alkalmat kell nyujtani az iparosnak, hogy szükség esetén maga is kisérletezhessen, valamint a szabadalmi birónak, hogy vitás kérdésekben az illető szakember vezetése alatt kisérlet alapján igazságot szolgáltathasson. Végtére az új módszereket a helyszinén be kell tanitani és a művezetői kart rövidebb vagy hosszabb tanfolyamokon az új módszerekben kioktatni.

Ezen feladat az, a mely az új ipari kisérleti intézményre vár és ezen nagyfontosságú feladat teljesitése csak oly módon lehetséges, hogy az intézmény oly erőkkel rendelkezzék, kik a gyakorlatot feltétlenül értik és az elméleti képzettség tekintetében is oly magas színvonalon állanak, hogy az ilyen sokoldalú kötelezettségnek teljesen megfelelhessenek.

Ha tehát a jövőről gondoskodni óhajtunk, meg kell fontolnunk azt is, hogy egy ilyen ipari kisérleti intézmény mily alapon szerveztessék. Legyen-e minden iparnak külön kisérleti intézete, vagy pedig összpontosuljanak az ipar ebbeli érdekei egy czentrumban?

Azt hiszem, ezen kérdés eldöntésénél első sorban a czélszerűség

és másodsorban a jutányosság jön tekintetbe. Leghelyesebben úgy itélhetjük meg ezen kérdést, ha az ipartelepek szervezését vesszük tekintetbe. Az összes iparoknál a munkák bizonyos gépek és mód szerek segitségével eszközöltetnek. A gépek maguk két részre oszlanak. Egyik csoport a mótorikus gépek, a másik pedig a haszonmunkagépek. Minden iparnál megismétlődnek a mótorikus gépek és ezeknek elbirálása minden ipar részére ugyanazon szakértő útján eszközölhető. A fűtőanyagok értékelése szintén egy szakértő munkája, minden iparág részére. Ugyanez áll a különböző gépolajakra is. A munkagépeknél ellenben a legtöbb esetben két ember birálatára van bizva a gép megitélése, kik közül az egyik a gépet szerkezeti szempontból, a másik pedig munkabirásának minősége szempontjából tekinti. Oly anyagok összeállitásánál, a melyeket az egyik ipar a másik részére készit, szükséges, hogy az egyik szakértő az anyagot összeállitsa, a lehető legolcsóbb nyersanyagokból kiindulva és a legraczionálisabb úton, mig a másik feladata az anyag használhatósága felett itélkezni. Ez egyrészt azt biztositja, hogy az igy ellenőrzött munkák teljesen objektive készülnek és emberi előrelátás szerint a lehető legtökéletesebb eredményre vezetnek. Másrészt pedig biztositják a munka gyors elvégzését, a mi a legtöbb esetben az ipar érdekében van. Egymástól különálló és szervezetileg össze nem függő intézetek együttműködése természetesen szivességen alapszik, melynek gyakori igénybevétele mindkét részre legalább is kellemetlen. De másrészt a munka elvégzése az intézetek közti nehézkes érintkezés folytán hosszú időt vesz igénybe.

Eltekintve a czélszerűségtől, külön intézmények fentartása jóval több költségbe kerülne, mintha az összeseket egy közös intézmény keretébe foglaljuk. Minden ilyen intézet külön igazgatást, külön adminisztrácziót, külön mótorikus telepet, külön könyvtárt, külön tantermeket és egyéb, különben közös intézményeket igényel, a mi a czélszerűtlenség mellett oly adót róna iparosainkra, ép úgy, mint az államra, melyet elbirni nem lehetne és e mellett a főczélt eltévesztenők, mivel az iparok kölcsönös érintkezése szellemi vezetőik révén már itt kezdődne, mig külön intézetek létesitésénél a párhuzamos fejlődés tovább is jó időre kizártnak tekinthető. E párhuzamos fejlődés nem csupán általános szempontokból fontos, hanem azért is, mert minden új munka új keresethez juttat és minden új kereset ipartermékek fogyasztására forditattik, a mi minden iparosra visszahat.

A mint ezen programmból látszik, a kisérleti intézmény alatt nem értek vegyelemző laboratóriumot, hanem gyakorlati munkahelyet, mely az iparfejlesztésnek szánva, közvetitője és megteremtője legyen az önálló, független magyar iparnak. Hogy ilyen értelemben működő kisérleti állomás mily előnyöket biztosithat az iparnak, erről tanuskodnak azon kisebb kisérleti intézmények, melyek a Technológiai iparmúzeum keretében működnek. A zsiradékipari kisérleti állomás

ezelőtt három esztendővel kezdte működését és eddig a következő fontosabb eredményeket érte el: A zsiradéknak a szappanná való átalakitásánál tudvalevőleg a reakczió folytán tetemes mennyiségű gliczerin szabadul fel, mely, két gyertyagyár kivételével, mindeddig a csatornákba folyt. Ma már évente 52 waggon gliczerint termelünk, mely mai értékében 676.000 korona értéket képvisel. Ezenkivül szappanlúgok értékesittetnek még 200.000 korona értékben. Ha a zsiradékból annak elszappanositása előtt a gliczerint kivonjuk, akkor szabad zsirsavakat nyerünk, melyeknek elszappanositása nem nátronlúggal, hanem a jóval olcsóbb nátriumkarbonáttal eszközölhető.

Jelenleg a gyárak fele része rendezkedett be részben helyszini oktatás útján, részben pedig tanfolyamok alatt elsajátitott ismeretekkel az úgynevezett karbonát-elszappanositásra. Ezen módszer által elért előnyök kereken 400.000 koronára becsülhetők. S mivel Ausztria gyárai ezen módszerek segitségével dolgoznak és pusztán a gliczerin hasznával megelégszenek, az amúgy is nagy hanyatlásnak indult szappanipar alighanem a tönk szélén állana ma, ha ezen előnyöket kellő időben nem biztositja magának s ez által a tömeges behozatalt nemcsak ellensúlyozza, hanem lényegesen leszállitja.

Zsiradék- és szappanipari gépek mind ez ideig, szappanüstöket kivéve, nem készültek itthon. Időközben gyártanak itthon: zsirhasitó-berendezéseket, mint a Twichell, Krebitz és az autoklav rendszerhez tartozó felszereléseket, szappanvágó és hűtőberendezéseket, pipereszappankészitő gépeket, zsirolvasztó berendezéseket. Ezeknek értéke a lefolyt első esztendőben 112.000 K-ra rúgott a hazai gépipar javára. A tanfolyamokon eddig összesen 92 személy nyert oktatást. Az intézet részt vett eddig összesen 28 gyártelep át- és berendezésén, valamint üzembehozásán és igen számos esetekben a helyszinén oktatott és műhelyében segédkezett iparosoknak kisérleteiknél. De nem tisztán a zsiradékot termelő gyárakban működött, hanem az ezeket fogyasztó telepeken is és példakép felemlitem, hogy egyetlen egy telep, eljárásának módositásával, az előbbi eljáráshoz viszonyitva 110.000 korona megtakaritást ért el.

Azt hiszem, hogy ezek elegendő bizonyitékok annak igazolására, hogy a követett eljárás és irány helyesnek bizonyult és ha itthon a mi sajátos körülményeinknek megfelelően a kisérleti ügyet ily módon megalapoztuk, ezen gyakorlatból fakadó példa követésre méltónak igézkezik.

Viszonyaink, melyek nem engedik meg, hogy iparunk belátható időn belül mennyiségi szempontból a külföld iparának magaslatáig emelkedjenek, megkövetelik tőlünk, hogy viszonyainkhoz mérten berendezkedjünk és oly intézményeket létesitsünk, melyek terheit elviselhessük és a melyek arra hivatottak, hogy iparunk minőségét a külföld iparával minden tekintetben egy szinvonalon tartsák.

Hogy a létesitett zsiradékkisérleti állomás nemcsak belföldi, ha-

nem a külföldi viszonyoknak is megfelel, bizonyitja azon körülmény is, hogy e kisérleti állomást a külföld is igénybe veszi.

Különböző munkák készültek a kisérleti állomáson berlini, esseni, lipcsei, drezdai, augsburgi, svájczi czégek részére. Sőt ausztriai iparosok, köztük aussigi, oderbergi, trieszti s előkelő bécsi czégek vették igénybe a legkülönbözőbb kérdésekben kisérleti állomásunkat.

Ezek oly tények, melyek a követett irány helyességét bizonyitják s mivel meg van az alap, ezen okulva, tovább épithetünk.

A Technológiai iparmúzeum keretében működő bőripari kisérleti állomásnál, mely tisztán laboratóriummal szereltetett fel, látjuk ellenben, hogy ezen állomás az iparral szoros nexusba lépni nem tud, mivel gyakorlati kérdésekben technikai kisérlet alapján az ipart nem támogathatja s bár mint üzemellenőrző közeg fontos szerepre hivatott, iparfejlesztő közeg gyanánt nem boldogulhat. A gyakorlati ember s gyakorlati műhely hiányában.

Ez negativ értelemben bizonyitéka annak, hogy nem vegyelemző laboratóriumok, hanem a gyakorlatnak megfelelő műhelyek a fejlődés nálunk szükségelt feltételei.

Ezen megdönthetlen tények arra vallanak, hogy a gyakorlati tudománynak párosulni kell a folytatandó tudományos gyakorlattal s hogy iparunk ezen úton haladva, műveleteinek okait ismerve, szükségelt segédanyagait itthon termeltesse s használhassa, hogy igy szálai összeszövődve, iparunk egységes egészszé összeforrjon s saját gondolatai s szükségletei alapján tovább fejlődjön, mint önálló, jellegzetes magyar ipar.

*

A kisérleti állomás a kereskedelmi miniszter áldozatkészségéből létesült és már 1911-ben megkezdte működését.

Közműhelyek.

A központi hajtóerővel ellátott gyári műhelytelepek létesitése képezte 1891-ben Egyesületünknek egyik általános helyesléssel fogadott kezdeményezését. Tapasztaltuk ugyanis, hogy a külföld nagy városaiban mindinkább előtérbe lép egy oly intézmény, mely a kismótorokkal és a közös erőtermeléssel járó ismert hátrányoknak elejét veszi. Az erőtermelés ez intézeteknél nagyban, tehát a lehető legolcsóbban történik s a mellett minden iparos teljesen megtartja önállóságát s az azzal járó közgazdasági és magánérdekű előnyöket.

Ily intézetek a külföld nagy városaiban már nem ritkák, de aránylag talán legnagyobb fontosságra emelkedtek a német birodalom rohamosan emelkedő fővárosában, Berlinben.

Az ily intézetek többnyire úgy vannak berendezve, hogy mind a termelésre, mind az elszállitásra alkalmas helyen nagy gyárszerű épületek emelkednek, melyek központilag előállitott és az egyes iparosoknak részenként rendelkezésre bocsátott hajtóerővel, továbbá

fűtéssel és világitással is el vannak látva s melyekkel kapcsolatban a szükséges lakások, irodahelyiségek stb. számára is vannak megfelelő helyiségek. Ez épületekben a helyiségek a szükséges hajtóerővel és egyébb berendezéssel részenként kinek-kinek szükséglete szerint bérbe adatnak, ép úgy, mint a közönséges bérházakban a közönséges műhelyek.

De ezzel még számos más előny is van kapcsolatban. A kérdéses intézet, ha meggyökeredzett idővel, azt is működése körébe vonhatja, hogy a bérlő iparosnak akár részletfizetés melletti megszerzésre, akár egyszerűen bérlet mellett bizonyos oly munkagépeket is rendelkezésre bocsáthasson, minőket az illető iparos különben beszerezni képes nem volna. E mellett az intézetben együtt levő iparosoknak nagyon meg van könnyitve mind a nyersanyagok közös beszerzése, mind esetleg a közös elárusitás, illetőleg raktártartás stb.

Az előadottak nyomán nem szükséges bővebben fejtegetni, hogy az ily intézeteknek nálunk, különösen fővárosunkban való meghonositása mily előnyös hatással lehetne iparunk fejlődésére. Csak azt emeltük ki, hogy ily intézet, illetőleg intézetek felállitása által lehetővé tétetnék, hogy minden iparos, ki iparát a közönséges kézművesség keretéből ki akarja emelni s erre egyéni képességgel is bir, úgyszólván minden befektetés és teleplétesitéssel járó *koczkázat nélkül a gyári üzem kellékeinek teljesen megfelelő helyiséghez, illetőleg telephez juthat,* hol a legszűkebb körben is versenyképesen működhetik és üzemét fokról-fokra mindinkább kiterjesztheti mindaddig, mig e keretből kinövén, esetleg önálló gyártelep alapitására képes lesz.

Hogy ez épen a mi ipari viszonyaink között mily rendkivüli fontossággal birna, erre nézve csak néhány fontosabb mozzanatot emelünk ki.

1. Köztudomású, hogy azon hosszú stagnácziónál fogva, mely iparunkra évtizedeken, sőt századokon át nehezedett — a művesipar legtöbb ágaiban a kézműves-üzemforma ma is még sokkal általánosabban uralkodó, mint bármely más iparosállamban; holott ez üzemi forma számos branchera nézve már kielégitő. Ennélfogva mindenfelé azt látjuk, hogy a kézműves-üzemforma kereteinek áttörésével egyes vállalatok gyári kibővitésre törekszenek. A kézműipar és gyáripar közötti átmenetnek megkönnyitésére, e két üzemforma között tátongó szakadás áthidalására tehát nálunk sokkal nagyobb szükség van, mint bárhol másutt. A javasolt közös erőtermeléssel kapcsolatos gyári műhelytelepek intézménye ily átmenetet, áthidalást képez. Ha ily intézeteink lesznek, bármely kézműves, ki képességének tudatában a gyártási üzemformára át akar térni, azon helyzetben lesz, hogy ezt megtehesse, a nélkül, hogy egész jövőjét a kisérletezéssel járó koczkázat veszélyének kitegye. Ez által tehát a kérdéses intézetek iparunk természetes fejlődésének egy igen erősen érezhető szükségletét elégitenék ki.

2. De ezzel még egy másik irányzat áll kapcsolatban. Köztudomású az is, hogy iparunk jelen fejlődési fokán a haladás és versenyképesség egyik főkövetelménye a termelés lehető speczializálása olyformán, hogy az egyes telepek lehetőleg kevés czikket, de minél tömegesebben és minél tökéletesebben állitsanak elő. Ennek a követelménynek teljesitését is igen nagy mértékben elősegitené a gyári műhelytelepek meghonositása, mert hisz az ily speczializálás rendszerint nem egyéb, mint a gyári formának — bár kicsinyben — való alkalmazása.

3. De továbbá, ha új iparágak meghonositásáról van szó, – a mi szintén egy főmozzanatát képezi a hazai ipar fejlődésének — az első kezdemények és kisérletezések szintén kivánatossá teszik, hogy az illető minél csekélyebb befektetéssel és áldozattal oly telephez jusson, melyben iparát eleinte ugyan szűkebb keretben, azonban a versenyképesség igényeinek megfelelő módon berendezhesse. A czélbavett intézet tehát ez arányban is igen hasznos szolgálatot tehetne iparunknak.

4. Mindezekhez még egy más fontos körülmény is járul, mely jelenlegi viszonyaink között a czélbavett intézet kivánatos voltát még inkább kiemeli. Köztudomású dolog, hogy az állam ma fontos feladatának ismeri mindazon életrevaló új iparágak támogatását, melyekre a fogyasztás szempontjából szükségünk van, melyek azonban eddig — bármily oknál fogva — meg nem honosulhattak. Feladatának ismeri továbbá az életrevaló hazai találmányok előállitásának elősegitését. E támogatás és elősegités különféle alakban nyujtható, például: pénzbeli segély, kamattalan kölcsön, különféle szerszám- és munkagépek ingyen vagy kedvezményes áron való átengedése stb. Mindezen segélyezési módok könnyebben, biztosabban és hatályosabban nyujthatók s azok helyes felhasználása sokkal inkább ellenőrizhető azon esetben, ha a segélyzett iparos telepe a tervezett intézettel hozatik kapcsolatba, mert hisz ez esetben a költséges új telep létesitése helyett elégséges egy csekély évi bér fizetése s a nyujtott kölcsön vagy átengedett gépek stb. lehetőleg az intézet útján kellően biztosithatók.

Ennélfogva a kérdéses intézet még az állam iparfejlesztési működésének is igen hasznos eszköze lehet.

A felsorolt előnyöket összegezve, azon meggyőződésre jutottunk, hogy a közös erőtermeléssel kapcsolatos gyári műhelytelepek intézménye oly hiányokat pótolna, melyek iparunk fejlesztésében egyenként is napról-napra érezhetőbbé válnak, összességükben pedig a hazai ipar fejlesztésének majdnem leküzdhetlen akadályát képezik. E hiányok pótlása iparunk fejlődésére nézve kiszámithatatlan horderővel birhat. De az előadott gyakorlati iparérdekű előnyök hátterében még más nemzetgazdasági, illetőleg társadalmi horderejű előnyök is rejlenek, melyeket csak igen röviden kivánunk jelezni, melyek

azonban következményeiknél és az általános iparviszonyokra gyakorolt hatásuknál fogva az előadott kézzelfogható előnyöket is túlhaladhatják.

Mindenki tudja, hogy a jelenkor közgazdasági politikájának egyik legnevezetesebb, a megoldást leginkább igénylő és legnehezebben megoldható problémáját az képezi, mikép lehessen az egyéni képességben rejlő munkaerőtőkét a vagyoni tőkével kellő egyensúlyba hozni s annak szabad fejlődését odajuttatni, hogy a közgazdasági életben őt illető hivatásának minél teljesebben megfelelhessen.

A tervezett intézmény hivatva van e probléma megoldását is előmozditani, mert hisz ez intézet módot nyujt mindenkinek, ki igazi tehetséggel, képzettséggel és kitartással bir, tehetségét, munkaerejét érvényesiteni, még abban az esetben is, ha nagyobb vagyoni tőkével nem rendelkezik; módot nyujt, hogy a munkaerő az ipari vállalkozásban önállóan is vezérszerepre emelkedhessék.

De e mellett gondoljuk meg, mily buzditóan kell hogy hasson egyes kiváló tehetségeknek ez úton elért sikere a többi szaktársakra és különösen a fiatalabb generáczióra nézve, mely az ily lelkesitő példákon okulva, már zsenge korában megtanulhatja, hogy a boldogulás útját ne az elégedetlenkedő szocziálistaságban, a duzzogó irigykedésben keresse, hanem a lankadhatlan előretörekvésben, tanulásban, önképzésben, a kitartó munkában, szorgalomban, takarékosságban; mert hisz ez úton elérheti mindazt, a mit amazok irigy szemmel néznek.

És gondoljuk meg, hogy miután nemcsak a művész, hanem az ipari tehetség hazája is az egész világ, mily veszteségnek tesszük ki hazánkat azáltal, ha a külföldnek e téren való intézkedéseit magunkévá nem tevén, legjobb tehetségű fiatal iparosainkat arra utaljuk, hogy oly országokban keressenek előmenetelt, a hol erre a kérdéses intézetekben az alkalom megvan.

Mindezeknél fogva a kérdéses intézmény meghonositását nemcsak czélszerűnek és hasznosnak, hanem a külföld versenyviszonyait számbavéve, úgyszólván elengedhetetlennek tartjuk.

A gyáripari és kézműipari szakosztályok e fontos eszme keresztülvitele érdekében közös bizottságot alkottak, mely a számos külföldről beérkezett részletes terv és költségvetés tanulmányozásával foglalkozott s melynek feladata volt ily közös gyári műhelynek Budapesten való létesitésére és berendezésére, végre a vállalat financzirozására nézve a megfelelő terveket kidolgozni és megvalósitás végett a szakosztályok útján az igazgatóság elé terjeszteni.

Ez meg is történt.

És miután az igazgatóság e terveket elfogadta s az eszme felkarolásához hozzájárult, ily értelemben 1892-ben memorandumot intézett a kereskedelemügyi miniszter úrhoz.

A kérdés a millennáris ünnepek előkészitése és végrehajtása miatt

jó nehány évig pihent. Csak 1898-ban értesitett bennünket a kereskedelmi miniszter úr, hogy a kézműves-ipar fejlesztése érdekében elhatározta a fővárosban ily közműhelyek létesitését. Nagy örömmel fogadtuk a miniszter úr ez időszerű elhatározását, mert tudvalevő, hogy 1892-ben a mi emlékiratszerű felterjesztésünkre került e kérdés hazánkban napirendre. E felterjesztésünk alapján a kereskedelmi minisztérium akkori vezetője az 1893-ik év folyamán két szakembert küldött a külföldre a közműhelyek tanulmányozása végett. E szakférfiak jelentése 1893/43.691. sz. a. sokszorositva lett.

A miniszter úr felhivása alapján tehát körlevelet és kérdőívet intéztünk 61 iparág üzőihez, tájékozást szerzendő arra nézve: milyen terjedelmű műhelyekre van szükségük, dolgoznak-e munkagépekkel, gőz-, villamos- vagy petróleummótorokkal s mibe kerül ez az erő lóerőnkint és óránkint? A beérkezett válaszok ugyan nem voltak kimeritők és kielégitők, mindazonáltal közöltük azok javát (35 iparos válaszát) idevonatkozó felterjesztésünkben. Más úton kellett tehát a feltett kérdésekre a feletet beszereznünk s igy mindenekelőtt arról győződtünk meg, hogy a kisebb és a kézműipari műhelyek lakbére évi 300 – 1.200 frt között váltakozik a különböző városrészek és az iparág különböző ágai és méretei szerint.

A feltett kérdések elintézésében tovább haladva, a két budapesti villamossági társasághoz, a légszesztársulathoz és a petróleumipari társasághoz kérdést intéztünk a *hajtóerő* tekintetében engedélyezhető legmesszebb menő kedvezmények iránt.

A mi a két budapesti központi villamosáram-fejlesztő telepnek az *elektromótorok* számára leadott villamosáram árát illeti, az a székesfővárossal kötött szerződés értelmében *hektowatt-óránként* (100 wattóránként) 4 krajczárban állapittatott meg. Ezen árból azonban a két társulat már most is tetemes százalékot enged, sőt, értesülésünk szerint, nagyobb fogyasztás esetén hajlandó a villamosság árát mótorikus czélokra még lejebb szállitani egész 2 krajczárig, sőt nagy fogyasztás esetén kivételesen még messzebb menő kedvezmények is volnának elérhetők hektowatt-óránkint. Tájékoztatásul megjegyezzük, hogy az 1 lóerejű elektromótor, ha teljesen igénybe vétetik, vagyis, ha hasznosan 1 lóerőnek megfelelő munkát állandóan fejt ki, akkor átlagban 900—1.000 watt-ot fogyaszt; ennek az ára tehát, az utóbbi árat véve, 20—11·7 krajczár között volna. Ha azonban az elektromótor csak félig, vagy háromnegyedrészben vétetik igénybe, akkor a villamos áramfogyasztás is megfelelő mértékben kevesebb lesz. Továbbá az is tekintetbe veendő, hogy vannak üzemek, a hol a mótort csak időszakosan, tehát nem folytonosan kell használni; a mikor a mótor nem jár, természetesen villamosságot sem fogyaszt, ellenben például gőzmótoroknál a rövid időközökből álló időszakos üzemnél a gőzfeszültség fentartása végett a gőzmótort fűteni kell. Megjegyezzük végre, hogy a nagyobb elektromótor aránylag, vagyis lóerő-

óránkint valamivel kevesebb, a kisebb elektromótor pedig aránylag valamivel több villamosságot fogyaszt, mint a hogy fentebb mondottuk.

A mi a *gáznak* árát *gázmótorok* számára illeti, az Budapesten jelenleg köbméterenként 8 krajczárba kerül, megfelelő engedménynyel; a gázfogyasztás az 1 lóerejű gázmótornál óránkint és lóerőnkint ¾—1 köbméter között, — fogyasztott gáz ára is e szerint 6—8 krajczár között változik. A gázmótor időszakos üzemre szintén jó, mert csak akkor fogyaszt gázt, ha jár. Megjegyezzük azonban, hogy ugyanolyan munkabirású gázmótor beszerzési ára — vételára — lényegesen nagyobb, mint egy ugyanolyan munkabirású elektromótor vételára, tehát a befektetési tőke nagyobb; az elektromótor továbbá kisebb helyet is foglal el s könnyebben lehet elhelyezni.

Nem hagyhatjuk szó nélkül, hogy a villamos- és gázerő ára közötti lényeges különbség csak látszólagos, mert tudvalevő, hogy a gázmótor üzeméhez szükséges viz s olaj költséges s hogy a gázmótor karbantartása lényegesen drágább, kezelése pedig nehézkesebb. Igy a látszólagos különbség csakhamar kiegyenlitődik.

A mi a *benzinmótorokat* illeti, ezeket a mótorokat gondoltuk, hogy — a mótorikus czélokra való benzin adómentessége következtében — oly helyeken fognak igen elterjedni, a hol gázgyár vagy más központi telep nincs, tehát gázmótort vagy másféle mótort nem lehet használni, mert üzemök az adómentes benzin következtében igen olcsónak mutatkozott. De ezen remények nem látszanak teljesülni, mert az adómentesség által elért előnyöket illuzóriussá tette a petróleum-gyárak azon intézkedése, hogy a benzin árát fokozatosan felemelték; ez a körülmény megneheziti a benzinmótorok terjedését s a benzinmótor-gyárosok panaszát volt alkalmunk hallani.

A benzin árának gyakori változása természetszerűleg megneheziti a számitást is; jelenleg nagyban véve Budapesten 100 kg. adómentes benzin hordó nélkül 11 forintba kerül; az 1 lóerejű benzinmótor pedig teljes munkakifejtéskor óránkint mintegy 0·5 – 0·55 kilogrammot fogyaszt, ennek ára tehát 5·5 – 6 krajczár volna.

A mi a kisipari gőzmótorok tüzelő anyagfogyasztását és ennek kapcsán az eltüzelt anyag értékét illeti, az igen változik; attól függ, hogy fával tüzelnek-e vagy szénnel; továbbá a fa, például egy asztalosnál hulladékot képez-e vagy sem; a szén értékének megállapitásánál pedig függ az érték attól, hogy milyen a szén és milyen szállitási költség terheli. Átlagban azonban egy kisipari gőzmótornál középminőségű szénnel tüzelve óránkint és lóerőnkint mintegy 5 kg. szenet tételezhetünk fel; nagyobb mótornál a fogyasztás aránylag, vagyis lóerő-óránkint valamivel kevesebb, kisebb munkabirású mótornál pedig aránylag nagyobb lehet.

Az épület tervezésénél s a *műhelyek elosztásánál* természetszerűleg tekintettel kell lenni arra, hogy a nagy munkagépekkel dolgozó s nagyobb és nehezebb tárgyakat előállitó ipari üzemek legalól jussanak; a rokonszakmák csoportositására is figyelemmel kellene lenni.

Megfontolást igényel az az eszme is, nem lehetne-e a közműhelyekkel kapcsolatban a külföldön annyira ismert *szabad műhelyek* intézményét is létesiteni, mely csekély illeték lefizetése ellenében alkalmat adna a szegényebb iparosnak arra, hogy egyes gépeket, szerszámokat bizonyos ideig használhasson. Mert e réven a közműhelyek előnyeit az iparosságnak az a szegényebb kategóriája is élvezhetné, mely még arra sem képes, hogy egy szerény műhelyecskét állandóan bérben tartson az intézetben.

Érdemes volna tehát, hogy az újabb eféle iparfejlesztő intézetek tanulmányoztassanak. E végből csak rámutatunk a reichenbergi intézetre, melyben az összes újabb munkagépek és szerszámok ki vannak állitva. Ezt a kiállitást hetenként három este és vasárnap délelőtt teljes üzemben mutatják be. Előleges bejelentés alapján az iparosok a magukkal hozott anyagot kisérletképen a gépek használása mellett feldolgozhatják és így költségek és koczkáztatás nélkül meggyőződhetnek valamely gép, vagy eljárás czélszerűségéről. Még jobb volna természetesen, ha nemcsak próbára, hanem ott helyben időnkinti használatra is megkaphatnák az iparosok e gépeket csekély díjfizetés mellett.

Ez alkalommal felhivtuk a miniszter úr figyelmét a magyarországi *központi villamtelepekre*. Ez időben mintegy *ötven* városban van már villamtelepünk; ezek volnának hivatva első sorban a kisiparosok részére »erőforrásul« szolgálni. Egy-két telepet kivéve azonban, igen csekély mértékben veszik igénybe az iparosok a villamosságot. Véleményünk szerint ezeknek a villamtelepeknek minden módon meg kellene könnyiteni azt, hogy ipari czélokra — mútorok számára — a villamosságot olcsóbban adják. A mit e téren az állam tehet, első sorban adókedvezmény volna olyképen, hogy az ipari czélokra leadott villamosság arányában a villamtelepek adója — a mely telepek különben sem dolgoznak valami nagy haszonnal — megfelelőleg lejebb szállittatnék, másodszor pedig, hogy az államvasutak a szenet a villamtelepeknek *a legkedvezőbb tarifa alapján szállitsák.*

Mind e kedvezmények természetesen úgy értendők, hogy azok ne a villamostársaságok gazdagodására, hanem arra vezessenek, hogy az e kedvezmények által biztositott előnyök az áramfogyasztó iparosoknak s illetve a konkrét esetben: a közműhelyek létesitőinek s ezek révén az iparosoknak javára váljanak.

Végül csak természetesnek találjuk azt a jogos kivánságot, hogy e közműhelyek a kereskedelemügyi kormányzat erkölcsi pártfogása s igy megfelelő ellenőrzése mellett is létesüljenek s hogy berendezésük minden tekintetben mintaszerű, az egészségügyi és modern biztonsági követelményeknek megfelelő legyen.

*

A kereskedelemügyi miniszter úr a fővárosban két nagyobb vállalatnak és a vidéken is több vállalatnak biztositott már a köz-

műhelyek létesitése czéljából kedvezményeket. A közműhelytelep nagyobb része az iparosság javára tölti be hivatását.

Szövetkezeti mozgalmak.

Egyesületünk az iparszövetkezeti ügyet mindig hathatós támogatásában részesitette, sőt gyakorlatilag is foglalkozott az ipari hitelszövetkezeti ügygyel, midőn már 1886-ban dr. *Matlekovits* Sándor javaslatára megalakitá az »Országos iparhitelszövetkezetet.«

Az újabb iparszövetkezeti mozgalmak alkalmával az 1896. évben tartott ipartestületi kongresszus határozatából terjedelmes emlékiratot intéztünk 1897-ben a kereskedelemügyi minisztériumhoz, melyben a *kisipari hitel országos szervezése czéljából egy külön ipari központi szövetkezet felállitásának tervezetét ajánlottuk.*

Természetes tehát, hogy midőn az 1898-ik évi április hónapban a szakminiszter úr a *gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről* szóló törvényjavaslatot a képviselőházhoz beterjesztette, az Országos Iparegyesület mindjárt foglalkozott a kérdéssel, a mennyiben az összes szakosztályok május 5-én tartott együttes ülésében dr. *Horváth* János terjedelmes felolvasásban ismertette a törvényjavaslatot s habár ebben a külön ipari központi hitelszövetkezet eszméje el volt is ejtve, mégis arra való tekintettel, hogy az állam csakis a kisbirtokosok és kisiparosok hiteligényeinek kielégitésére szolgáló *közös központot* volt hajlandó támogatásában részesiteni, a külön iparszövetkezeti központot pedig nem, Egyesületünk belenyugodott ily együttes központ felállitásába azért, hogy a kisiparosok minél előbb részesülhessenek az önsegély és az állami segély alapján létesitendő hitelszövetkezetek áldásaiban.

Mihelyt azután a törvényjavaslatot június elején a képviselőház letárgyalta, az új szövetkezeti törvényt és az erre vonatkozó kérdéseket lapunkban munkatársaink bőven ismertették, sőt több czikkben felvilágositást, útmutatást is adtunk az iparosoknak és ipartestületeknek arra nézve, minő álláspontot foglaljanak el az új törvénynyel szemben.

Az 1898. évi augusztus 1-én életbe lépvén a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló 1898. évi XXIII. t.-cz., a pénzügyminisztérium által kibocsátott aláirási felhivás következtében szeptember 29-én egyetemes ülést tartottunk, melyen ugyancsak dr. *Horváth* János szabad előadást tartott az alakuló központi hitelszövetkezetről, különösen kiemelve, hogy a hitelszövetkezeti ügynek az a bifurkácziója és dualizmusa, melynek alapjai az új szövetkezeti törvényben vannak lerakva, az iparosokra nézve határozottan előnyös, mert az iparosok az ipartestületek vezetése alatt külön ipari hitelszövetkezeteket alakithatnak és így önállóságukat és önkormányzati jogaikat megtarthatják.

De az együttes központban is lesz gondoskodva az iparosok érdekeinek képviseletéről a központi hitelszövetkezet egyik alelnöke által. Ezenkivül míg a külön ipari központnak csak igen csekély állami segély jutott volna, addig a mostani együttes központ igen jelentékeny állami támogatásban részesül, sőt a kötvények kibocsátásával a hiteligények teljes kielégitésére szükséges forgó tőkét is beszerezheti. Ennek alapján az ülés nemcsak az ipartestületeknek, hanem az iparosoknak is ajánlotta, hogy minél többen irjanak alá az alakuló országos központi hitelszövetkezetnél alapitványi üzletrészeket, hogy az iparosság ily módon minél jobban legyen képviselve a központban, sőt a részjegyek jegyzésének közvetitésére Egyesületünket is felajánlottuk.

Felhivásunknak kellő eredménye lett, mert nemcsak előkelő fővárosi iparosok, hanem főleg a székesfővárosi ipartestületek egy része jegyzett üzletrészeket a központi hitelszövetkezetnél. Ezen érdeklődés következtében teljesen tájékoztatni kivánván az iparosságot a hitelszövetkezeti ügyben, erről felolvasási sorozatot rendeztünk, melynek folyamán dr. *Horváth* János október 26-án az ipari hitelszövetkezetek alakitásáról, november 3-án az igazgatósági és felügyelő bizottsági tagok jogairól és kötelességeiről és végre november 9-én a hitelszövetkezeti üzlet- és könyvvitelről tartott előadásokat Egyesületünkben az iparosság meleg érdeklődése mellett.

Az Országos Központi Hitelszövetkezet az 1899. évi április hónapban kezdte meg az ipari szövetkezetek alakitását.

Az iparosság tájékoztatása végett egy füzetet irattunk és ezt »*Hogyan létesitsünk ipari szövetkezeteket?*« czím alatt saját költségünkön adtuk ki s egyrészt, mint a »Magyar Ipar« külön mellékletét terjesztettük, másrészt pedig könyvkereskedés útján is közkézre bocsátottuk.

1898. évi május hó 15-ikén butoripari szakosztályunk ülésében dr. *Horváth* János előadása alapján, az asztalosok számára alakitandó butorraktár és hitelszövetkezet ügye alapos megbeszélést nyervén, asztalosaink e tervet felkarolták és Egyesületünk támogatása mellett 1899. évi szeptember hó 24-én megalakitották »A Budapesti asztalos-ipartestület védnöksége alatt álló butorcsarnok és hitelszövetkezetet.«

Majd deczember hó 10-én ugyancsak butoripari szakosztályunk ülésén nyert e szövetkezet ügy- és üzletvitele megvitatást és igy ez szervezkedését befejezve, butorcsarnoka, mely a József-körút 28. sz. alatt még 1899. évi november hó 1-én nyilt meg, ezen idő óta tagjai butorkészitményeit bizományi úton elárúsitja s a beraktározott butorokra, valamint a tagok személyi hitelére kölcsönöket ad. A kereskedelemügyi miniszter e szövetkezetnek 14.000 korona állami segélyt utalványozott.

Az asztalosok szövetkezete butorcsarnokában és raktárában jelenleg 100.000 koronát meghaladó értéket képviselő butoripari czikkek

vannak elhelyezve, melyek úgy minőség, mint ár tekintetében ezen butorárucsarnokot a maga nemében hazánkban rövid idő alatt az elsővé tették s a hazai szövetkezetek között is az első helyre emelték.

Ugyancsak Egyesületünk közreműködésével létesült a »Budapesti könyvkötő, keztyűs stb. ipartestületi hitelszövetkezet«, melynek kebelében jelenleg keztyűs-szakcsoport van alakulóban s ez a szakcsoport fogja átvenni a kereskedelemügyi minisztériumtól szövetkezeti kezelésbe az óbudai keztyűvarró-telepet.

Egyesületünk támogatásával létesült továbbá eddig a »Budapesti szobafestő, czímfestő stb. ipartestületi hitelszövetkezet«, valamint a »Budapesti kárpitos-, gombkötő stb. ipartestületi hitelszövetkezet« is. Az idén penditették meg nálunk egy villamos-szerelői szövetkezet létesitésének eszméjét is.

De Egyesületünk szövetkezeti működésének súlypontja nem annyira a szövetkezetek alakitásában, mint inkább a *szövetkezeti ügyek megvitatásában és az irányok megjelölésében keresendő.*

Egyesületünk vezető férfiai úgy irodalmilag, mint tényleg is közreműködtek abban, hogy az Országos Központi Hitelszövetkezet iparszövetkezeti akcziója a helyes irányban és mederben folyjék. Közülük különösen kiemelendő dr. *Matlekovits* Sándor, *Burchard-Bélaváry* Konrád, *Thék* Endre, dr. *Horváth* János és *Sugár* Ignácz, kik mindannyian irányt adtak az iparszövetkezeti szervezkedés és a mintaszabályok megállapitására.

Midőn kezdetben mindennek daczára iparosaink igen tartózkodólag fogadták a központ iparszövetkezeti akczióját és ennek folytán havonkint alig alakult az országban egy-egy ipari szövetkezet, ekkor Egyesületünk hivatalos lapja, a »Magyar Ipar« lépett a szövetkezeti ügy érdekében sorompóba és »Iparosaink és a szövetkezeti ügy« czímű czikkben erélyes hangú felszólitást intéztünk iparosainkhoz; feltártuk előttük a szövetkezetek által nyujtandó kedvező helyzetet s óva intvén a közönytől és a félrevonulástól, tettekre hivtuk fel őket.

Ugyancsak végrehajtóbizottságunk ülésében *Thék* alelnök szóvá tette azt a sajnálatos körülményt, hogy a kisiparosok önsegélyének egyik leghathatósabb eszköze: a szövetkezetek alakitása épen a kézműiparosok körében, daczára a központi szövetkezet részéről nyujtott kedvezményeknek, nem részesül kellő felkarolásban. Beható vita után a bizottság szükségesnek mondta ki a nagyfontosságú kérdés megvitatását és a baj okainak felderitését s ennek *Seidl* Ambrus központi szövetkezeti vezérigazgató úr bevonásával leendő előkészitésére albizottságot küldött ki, melynek tagjaiul *Thék* alelnök, *Burchard-Bélaváry* Konrád, *Ráth* Károly és *Gelléri* Mór igazgató, bizottsági tag urakat kérte fel és küldötte ki.

Majd lapunkban ismertettük azt az alapot, melyen az Országos Központi Hitelszövetkezet az ipari szövetkezeteket országosan szervezni elhatározta; s ez abban állott, hogy a székesfővárosban a tes-

tületi kötelékben szervezendő hitelszövetkezetekkel a szakipari szövetkezeteket is össze kell kötni; a vidéki városokban pedig egy általános ipari hitelszövetkezet szerveztessék s ennek kebelében azután a különféle ipari szakmák részére szakcsoportok létesithetők.

Mindennek daczára az 1899. évi október hónapig az ipari szövetkezetek száma csak gyéren szaporodott. A kedvező fordulatot e részben a Kolozsvárt október hó 14—15. napjain tartott V. országos ipartestületi gyülés adta meg.

Ezen ipartestületi kongresszuson dr. *Horváth* János, kit a központi hitelszövetkezet, mint felügyelőbizottságának tagját, már kezdetben megbizott az ipari szövetkezetek szervezésével, előterjesztette a kereskedelemügyi minisztérium és a központi hitelszövetkezet közt az ipari szövetkezetek segélyére vonatkozólag létrejött megállapodást.

Ennek értelmében a kereskedelemügyi minisztérium a kisiparosok hiteligényeinek kielégitése s közös érdekeik támogatása czéljából kilátásba helyezett az egyes szövetkezetek részére — a szerint, a mint több vagy kevesebb taggal birnak — 6—10.000 K állami segélyt és viszont kötelezte az Országos Központi Hitelszövetkezetet arra, hogy ezen állami segélyösszegnek megfelelő összeget adjon kölcsönképen a szövetkezeteknek.

Ezt a megállapodást, melynek következtében már ily módon 12—20 ezer korona forgótőke van az egyes szövetkezetek részére kilátásba helyezve, de ezenfelül a szakszövetkezetek 500—1.000 korona berendezési segélyt is várhatnak, a kongresszus megelégedéssel vette tudomásul. De midőn az előadó azt is közölte, hogy az Országos Központi Hitelszövetkezet a megalakuló ipari szövetkezeteknek kétszer akkora összeg erejéig nyit hitelt, mint a mennyit a tagok az üzletrészekre jegyeztek, a kongresszus örömmel győződött meg arról, hogy az ily mérvű segély alkalmas arra, hogy az ötszörös felelősséggel szemben az aggodalmakat eloszlassa s ez alapon a kisipari munkát és hitelt szövetkezetekbe szervezhessük s ez által a kisiparosok helyzetén javitsunk.

Egyesületünkben az ügy propagálására külön szakosztályt szerveztünk és irodalmilag, külön füzetek kiadásával tettünk szolgálatot az ügynek. Kiadtuk dr. *Horváth* János »Szövetkezzünk« czímű, praktikus útmutatásokkal bőven szaturált füzetét és terjesztettük az egész országban.

A mi ezután következik, az már nem Egyesületünk munkája volt; mi meginditottuk a propagandát, ez a mi kötelességünk volt. Az ipari szövetkezetek szervezésének a munkája már az Országos Központi Hitelszövetkezeté volt. Az általa több mint két évtizeden át elért eredmények nem feleltek meg a közkivánalmaknak, de a Központi Szövetkezetének sem, mely e téren szenvedett jelentékeny veszteségeiért az Országos Ipartanács révén az állam hatalmas segitségében keresett és talált kárpótlást.

Érdemes volna kikutatni az ipari szövetkezetek alapitásának, szervezésének, munkájának és eredményeinek, illetve eredménytelenségének történetét, hogy ezekből levonván a tanulságokat, ezeket a hazai iparosság javára forditsuk.

A termelés jövője és a szövetkezeti eszme.

Vikár Béla igazgatósági tagunk, a szövetkezeti eszme lelkes bajnoka, a kisipar termelésének jövője érdekében lapunk útján felhivást intézett szaktársaihoz. Szépen megokolt felhivásának lényege a következő:

A kormány bölcs szándékait, a melyeket *Szterényi* államtitkár úrnak pécsi beszédéből ismertünk meg, a magunk érdekében gyors és határozott munkával első sorban csakis úgy válthatjuk valóra, ha a szövetkezeti eszmével megbarátkozunk és *minden szakma* lassú fejlődéssel *kisipari országos szövetkezetekbe csoportosul.* Mert a művelt nyugaton és ott a messze Keleten látott példák is igazolják, hogy a kis exisztencziák egyéni munkája, bármily következetes lett légyen, ernyedetlen szorgalommal végzett is, csak úgy tud érvényesülni, mint a méh a kaptárban, ha a maga társadalmának közös munkájában, együttes gyarapodást hozó művében részt vett. A kisiparosság talpraállitásának egyetlen módja ez a méhek szorgalmával végzett szövetkezeti munka, a mellyel belépnek ők is a nagy versenybe és a tömegtermelés áldásaiban részt vehetnek.

A szövetkezetekkel itt-ott mint helyi jelenségekkel találkozunk már ma is és ott, a hol világosan látó és kereskedelmi érzékkel rendelkező vezetők állanak az élén, elég jól prosperálnak. Az igazi mód még sem ez. *Egy-egy szakmának tömörülni kell országos szervezetben,* melynek mint egy test tagjai, másutt és más irányban végzett munkájukat a szív és ész parancsai szerint teljesitik és az egész testnek a jóléte minden egyes szerv jó munkájától függvén, az egész testnek együttes, harmónikus összműködése a legfelsőbb törvénye a szövetkezeteknek. Ezért az országos tömörülésben mindenki jólétét, anyagi érdekeinek közös istápolását megtalálja.

Nekünk szabóiparosoknak meg van könnyitve a munkánk, áll az ország központjában az összműködéshez szükséges legerősebb szerv, a központ. Könnyebb lesz a vidéki szövetkezetek szervezése és bekapcsolása. Erre a munkára, a legközelebbi idők eme gigászi munkájára készülünk, jó lesz előbb számolnunk azzal, hogy mi is az, a mivel meg kell mérkőznünk. Lássuk tehát, a szabóiparosok előtt minő kötelességek állanak?

A szövetkezés nagy feladata a gyáripari készruhák behozatalát, az ország egyik legnagyobb vérvesztését meggátolni; évenként 20,467.655 koronát tesz ki a behozatal. Ha a statisztikai adatokat vizsgáljuk, az a szomorú valóság áll előttünk, hogy az ország ebbeli

szükségletének csak 32 százalékát tudjuk hazai gyártmánnyal fedezni. A fenmaradó 68 százalék teszi ki az évenkénti 20 milliónyi összeget, melyet a külföldi iparnak fizetünk ki.

Ehhez járul még az a sajnálatos tény is, hogy mintegy 80—90.000 ember ruhaszükségletét, a közös hadsereg, m. kir. honvédség, a Máv. és több nagymennyiségű szállitást a posztógyárak látják el.

Ezek a számok, ezek a szomorú jelenségek megállapitják, hogy minő munkát vonnak el tőlünk, mekkora az a feladat, melylyel meg kell küzdenünk, hogy ezt visszaszerezzük a hazai ipartermelésnek és biztositsuk a magunk számára.

Ez a mi szakmánk helyzete és jövőbeli kötelessége, ám a többi szakmában is ugyanilyenek, sőt szomorúbbak az állapotok, melyeken főként csak a szövetkezeti tömörülés segithet. És pedig kettős czélt szolgálnának:

1. 467.298 önálló kisiparos nagy része bevonva és tömöritve, szakmánként létesitendő országos szövetkezetekben berendezkedhetnének tömegtermelésre, mely a vállalkozás hasznát megtartaná nekünk és az nem jutna illetéktelen kezekbe.

2. Az óriási behozatalt évről-évre erősebb munkával csökkentenénk, mig végre teljesen kiküszöbölnénk.

Ezek sarkigazságok, melyek nálunk is érvényesülhetnének hazánk javára. Nem kell számitásokat tennünk, melyekkel még erősebben bebizonyitva volna, milyen óriási haszonnal járna ez az ipari fejlődés, minő gazdaságot, mekkora jólétet teremtene. Minő gazdasági és politikai hatalmat jelentene, mely hazánk függetlenségének teljes kiküzdésével járna.

Csak rajtunk múlik, hogy legyen. És ha a teremtés művében az első volt a világosság megteremtése, legyen nálunk is. Lássa minden szaktársunk tisztán és világosan a jövendő nagy feladatait és tartson velünk. Ne a jelszavakkal, szép beszédekkel akarjuk meghóditani a közönséget, az ország társadalmát a hazai termelésnek, hanem munkával.

A közönség és annak minden intézménye, melyet a mi munkánk fog felébreszteni apatikus közönyösségéből, az nemcsak divatból, hanem meggyőződésből áll a hazai ipar pártfogói közé. És mikor ezt elérhettük, vállvetve ezren és ezren, akkor és csakis akkor látjuk munkánk igazi gyümölcsét, hogy nemcsak erőssé, versenyképessé tettük a haza tömegtermelésre szövetkezett kisiparát, hanem egy táborban látjuk az ország társadalmát, mely hazánk közgazdasági boldogulásában mint dolgozó, termelő és mint fogyasztó egyaránt eszköznek tekinti a hazai ipar támogatását.

Egyetlen czélunk ebben az országos nagy átalakitó munkában, melyet később, tán 8—9 év mulva, harcznak is nevezünk, hogy a szakipari szövetkezetek országos csoportositásával minden parányi kis erőt és munkát összesitsünk a közös nagy feladatok megoldására

Ebben a munkából, a ki szereti önmagát, családját, társait és hazája jólétét, a maga részét kivenni nem késhetik.

*

Ez irány úttörő propagálására szivesen adtunk helyet, de az igazgatóság ebben a tárgyban állást nem foglalt és igy e mozgalom tulajdonképen egyik, a szövetkezeti eszme fontosságától áthatott lelkes tagtársunk magánkezdésének tekintendő. De kötelességünk feljegyezni azt is, hogy az eszme a kisiparosság körében élénk visszhangra talált, a mi egy e tárgyban tartott értekezleten jutott kifejezésre. Ez értekezlet a jelzett irány megvalósitása érdekében bőven megokolt felterjesztést intézett a kereskedelmi miniszter úrhoz.

Az iparosok nyugdíjügye.

Az esztergomi ipartestület kezdeményezésére Egyesületünk helyiségeiben 1898 pünkösdkor mintegy negyven nagyobb ipartestület képviselői gyültek egybe s az iparosok nyugdíja ügyében érdemleges tanácskozás után a következő rezolucziót hozták:

1. Az országos értekezlet mindenekelőtt hálás köszönetét fejezte ki az esztergomi ipartestületnek, hogy e kérdést újból napirendre hozta.

2. Az értekezlet kivánja, hogy e fontos kérdés az összes hazai ipartestületeket foglalkoztassa, a mig a végczél, egy országos iparosnyugdíjintézet elérve nem lesz.

3. A biztositás az iparosok összességére nézve kötelezővé teendő.

4. Addig is azonban, mig e czél elérhető, az ipartörvény módositása alkalmával módot kell nyujtani arra, hogy a mai ipartestületi szervezet mellett is legyenek nyugdíjintézetek létesithetők és ezek szervezete minta-alapszabályokban állapittassék meg.

5. Ezekben a mintaszabályokban ki kell mondani, hogy minden iparos, a ki üzletet alapit, iparigazolványa kiváltása alkalmából a nyugdíjalapba egy bizonyos összeget törzsbetét gyanánt köteles befizetni.

6. Ezenkivül melegen ajánlja az országos értekezlet az összes hazai ipartestületek figyelmébe, hogy kebelükben elaggott vagy szerencsétlenségbe jutott tagtársaik, ezek özvegyei és árvái segélyezésére alapot teremtsenek, melyekből idővel egy országos központi intézet legyen létesithető.

7. Mind a két intézet létesitésére nézve a részleteket az Országos Iparegyesület, a hazai kereskedelmi és iparkamarák és az illetékes hatóságok támogatásának kikérése mellett dolgozza ki az ipartestületek központi bizottsága és munkálatainak eredményeiről tegyen az ipartestületeknek jelentést és pedig legkésőbben a jövő évi kolozsvári kongresszus alkalmával.

8. A központi bizottság ezen tárgyalásain való részvételre a kisebb ipartestületek is feljogositandók és e czélból a tárgyalásokra jóeleve meghivandók.

9. Végre a központi bizottság és az Országos Iparegyesület fel-

kéretnek, hogy az ipartörvény módositásának megsürgetése és a fennebbi határozatoknak e módositások keretében leendő érvényesitése érdekében a kereskedelemügyi miniszter úrnál a szükséges lépéseket tegyék meg.

Az iparosnyugdíj ügyében uralkodó homályra nézve különben a belügyminiszter úr 1904-ben nagyérdekű rendeletet intézett hozzánk, melyekben a következőket jelenti ki:

A nyugdíj- és hasonló egyletek alapitására irányuló e szándék elvi szempontból helyeselhető ugyan, azonban egyrészt a szerzett tapasztalatok arról győztek meg, hogy a magánegyesülés útján létesült ily nyugdíj- és segélyegyletek alapszabályaiban kitűzött czélok, t. i. állandó keresetképtelenség esetén a tagok özvegyeinek és árváinak gyámolitása, egyesületi szervezkedés keretében sikeresen el nem érhetők; másrészt tekintetbe veendő, hogy a most emlitett ténykedések tulajdonképen a biztositási üzlet körébe tartoznak, továbbá az 1875 : XXXVII. t.-cz. 223. §-ának ama rendelkezésénél fogva, mely szerint az a társaság, a mely tagjai hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának közös üzletkezelés mellett, illetőleg a kölcsönösség alapján való előmozditására alakul, szövetkezetnek tekintetik, a szóban forgó czélok megvalósitása szövetkezeti alakulásra utal.

Ez okból mindazokat az egyesületeket, a melyek a jövőben hitelnyujtás, vagy bizonyos esemény, pl. halál, munkaképtelenség, katonává sorozás stb. bekövetkezésének esetére vagyoni előnyök nyujtásának biztositása végett keletkeznek, a kereskedelmi törvény fenti intézkedése alapján szövetkezeti alakulásra kivánom utasitani és ez alól az eljárás alól kizárólag az olyan egyesületek veendők ki, a melyeknek alapszabályaiból nyilvánvaló, hogy czéljuk tisztán jótékonyság gyakorlása.

Tájékoztatás végett a kereskedelemügyi miniszter úrral egyetértőleg megkivánom még jegyezni, hogy újabb időben az ipartestületek által létesiteni szándékolt nyugdíj- és segélyegyletek egyleti alapon szintén nem alakithatók meg, mert az ily egylet az ipartörvény 126. §-ának *d*) pontjában emlitett segélypénztárak fogalma alá nem vonható, mivel a hivatkozott törvény 142. és 143. §-ai értelmében az egyes ipartestületekhez tartozó iparágak segédeinek segélypénztárai értendők a 126. §. *d*) pontban foglalt segélypénztárak alatt; a 142. és 143. §-ait pedig az 1891 : XIV. t.-cz. 86. §-a kifejezetten hatályon kivül helyezte, külön szabályozta az ipartestületek által létesithető betegsegélyző pénztárak intézményét. De ettől eltekintve, az ipartörvény egyáltalán nem nyujt arra alapot, hogy valamely ipartestület segély- vagy nyugdíjpénztárt alakitva, tagjait abba belekényszerithesse, mert az ipartestület maga kényszertársulat elvére alapitott egyesület ugyan, de az ipartestület tagjai által létesitett segély- és nyugdíjpénztárakra a kényszertársulás elve, törvényes alap hiányában, ki nem terjeszthető, hatályon kivül helyeztetik.

Ennél a kérdésnél emlitjük meg, hogy bizonyos kisipari alapitások terén újabban mutatkozó egészségtelen jelenségek (kisiparosok országos nyugdíjintézete, stb.) orvoslása czéljából felterjesztést intéztünk a kereskedelmügyi miniszter úrhoz, melyben a következőket emeltük ki:

A képviselőházban történt interpelláczió következtében az egész sajtó bőven foglalkozott azokkal az üzelmekkel, a melyeknek középpontja a kisiparosok országos nyugdíj- és segélyegyesülete mint szövetkezet volt. A nagyközönség csak ennek az interpellácziónak nyomán értesült róluk, Egyesületünk azonban a nevezett egyesület működését annak megalakulása óta szemmel tartotta és az információkért hozzánk fordulókat úgy levélbelileg, mint heti közlönyünk útján a legmesszebb menő óvatosságra intettük a vele való érintkezésben.

Magatartásunkat teljesen igazolta az a vizsgálat, a melyet a belügyminiszter úr azóta elrendelt és melynek adatai a nyilvánosság elé kerültek. Nagy hálával tartozunk a belügyminiszter úrnak ez erélyes közbelépésért, mert mi érezzük legjobban, hogy mennyit árthatnak a társadalmi tömörülésre, az osztálytudat ápolására irányuló mozgalmaknak az olyan üzelmek, a melyeknek hangzatos igéretek örve alatt nincs más czélja, mint az iparosok becsapása egyrészt, önző érdekek kielégitése és ideig-óráig tartó exisztencziák biztositása másrészt.

A kisiparosság javára és boldogitására több hasonló alakulást jegyezhettünk fel a közelmultban, melyeknek mellékesen az az egyik czélja, hogy minden létező konszolidált institucziót lehetőleg leszóljon és csak a maga által hirdetett eszmék jogosultságát propagálja, lehetőleg csekély tagdíjak és még csekélyebb előfizetési összegek megküldése ellenében.

Ez ellen azonban nincs orvosság, mert az egyesülési jog és a sajtószabadság megszoritását még azok ellen sem szabad megkisérelni, a kik annak csak kinövéseivel tudnak élni, illetve visszaélni.

De határozott védelmet kell nyujtani a kisiparosságnak oly alakulásokkal szemben, melyek az ő lényeges anyagi hozzájárulására vannak alapitva, melyek azonban a rendszeres befizetések ellenében semmiféle biztositékot sem nyujthatnak az adott igéretek teljesitésére nézve.

Ilyen a most emlitett nyugdíjintézet, mely országos propagandát folytat egy oly ügyben, mely elég népszerű és kivánatos a kisiparosság előtt. De lehetnek más hasonló kezdeményezések, a melyeknek vezetői semmiféle garancziát sem nyujtanak tervezetük reális érvényesitésére s a kiknek rendszerint a közczél helyett az önczél a fő, melyre a kisiparosság fillérein törekednek.

Arra irányul tehát tiszteletteljes kérésünk, méltóztassék a m. kir. belügyminiszter úr ő Nagyméltóságát nevünkben is fölkérni, hogy az iparososztályt közelebbről érdeklő és rendszeres anyagi áldozatokra

alapitott egyesületek alapszabályainak jóváhagyása előtt hallgassa meg az iparososztály érdekeinek védelmére hivatott szakkörök véleményét.

Egy jelentékeny lépéssel haladt előre ez ügy az által, hogy ügyészünk, dr. *Dóczi* Sámuel, az Ipartestületek Országos Szövetségének megbizásából az iparosok járadékbiztositásának kérdését tanulmány tárgyává tevén, erről 1911 végén terjedelmes és értékes kötetben számolt be.

E munka mindenekelőtt részletesebben ismerteti a kérdés programmját és beosztását, azután végigmegy az angol, a franczia, a dán, az olasz, az ausztráliai, a svájczi, a német és osztrák állami járadékbiztositási rendszereken, kiemeli azok főbb alapelveit és összehasonlitó statisztikai adatgyőjtést közöl az ottani eredményekről. A könyv második fejezete a magyar iparosok nyugdíjkérdésének történetét ismerteti. Behatóbban foglalkozik azzal a széleskörű munkássággal, a melyet ezen a téren már igen korán a magyar ipartestületek fejtettek ki és rendszerbe foglalja a társadalmi úton szervezett járadékbiztositás magyarországi eredményeit. A könyvnek egy fejezete a kérdés fontosabb elvi részleteit világitja meg, egy másik a szervezeti kérdésekkel foglalkozik. Itt kerül tárgyalásra az agrár és az ipari nyugdíjbiztositás, az országos szervezés kérdése, az önkéntes vagy kényszerbiztositás és a különálló egyesületi, illetve szövetkezeti vagy vállalati forma kérdése. Tanulságos a következő fejezet is, a mely a kérdés mellékes részleteit taglalja és pedig: a polgárság terhei. A nyugdíjigény terjedelme. A költségfedezés forrásai. Mit várhatunk egy általános nyugdíjbiztositástól? Mit nyujtson a biztositás a biztositottnak?

Az utolsó fejezet egy általános ipari járadékbiztositó intézet tervét és ennek szervezeti szabályzatát tárja elénk.

Egyesületünk nagy rokonszenvvel fogadta e munkát, abból nagyobbszámú példányt rendelt terjesztés végett és komolyan foglalkozik azzal az eszmével, hogy a terv megvalósitására kisérletet tesz s az ez irányban való tevékenységünk programmjának előkészitésével dr. *Dóczit* meg is bizta.

Kereskedelmi intézmények az ipar szolgálatában.

A kereskedelmi társaságok reformja. Korlátolt felelősségű társaságok.

Még az 1902—1903. évi munkaidényben dr. *Rózsavölgyi* Manó, mint e végből felkért előadó, a kereskedelmi törvény reviziója alkalmából Egyesületünkben előadást tartott arról, hogy mennyiben szükséges vagy kivánatos a kereskedelmi társaságok reformja, tekintettel a hazai ipar igényeire. Előadása során a következő konkrét javaslatokat terjesztette elő:

Mondja ki az Országos Iparegyesület a kereskedelmi miniszter

úr felhivása folytán a kereskedelmi törvény reviziója tárgyában adandó szakvéleményében, hogy a magyar ipar érdekében a kereskedelmi törvénynek a *közkereseti, betéti és részvénytársaságokra* vonatkozó fejezeteit lényegükben fentartandóknak tartja, ellenben szükségesnek véli a *szövetkezetekről* szóló fejezetnek a normativ szabályok rendszerén alapuló, de hatályos és gyakorlati ellenőrzéssel kapcsolatos általános reformját, valamint *társasági jogunknak kiegészitését a csendes társaságok és a korlátolt felelősségű társaságok szabályozása által.*

* * *

Ez utóbbi tárgyra nézve jó néhány évvel később (1909) dr. *Back* Frigyes Egyesületi jogtanácsosuk részletes javaslatot terjesztett elénk. Felhozta annak szükségét, hogy akczió indittassék a korlátolt felelősségű társaságok létesitésére, mert ennek a társulási formának bizonyos előnyei vannak a részvénytársaságok fölött és mert a fennálló vám- és kereskedelmi szerződések értelmében külföldi korlátolt felelősségű társaságok fiókjukat nálunk is bejegyeztethetik, mig a belföldiek ilyen vállalatokat nem létesithetnek. Miután pedig a korlátolt felelősségű társaságok adózás szempontjából kedvezőbb helyzetben vannak, mint a részvénytársaságok, itt indokolatlan kedvezés tapasztalható a külföldiek javára. Javasolja tehát, hogy Egyesületünk gyáripari szakosztálya a maga részéről is járuljon hozzá a meginditott akczióhoz és intézzen ez értelemben fölterjesztést a miniszterhez.

A tárgyalás folyamán a szakférfiak alapjában helyesnek tartották dr. *Back* Frigyes javaslatát, de némileg módositani kivánták. Az az ok, hogy a korlátolt felelősségű társaságok adózási helyzete kedvezőbb, egymagában nem elegendő ezek létesitésére, mert ezen úgy is lehet segiteni, hogy adózás szempontjából egy elbirálás alá vesszük őket a nyilvános számadásra kötelezett vállalatokkal. Nem elég, ha az Egyesület a maga részéről tudomására hozza a miniszternek, hogy óhajtja a korlátolt felelősségű társaságokat, hanem a külföldi tapasztalatokat és hazai viszonyokat tekintetbe véve, bizonyos irányelveket is kell nyujtani, hogy milyen korlátolt felelősségű társaságokat kivánunk.

Egyesületünk ilyen értelemben határozott és miután időközben értesült róla, hogy ugyanez ügyben a Gyáriparosok Országos Szövetsége törvényjavaslatot dolgozott ki, ez utóbbit tanulmány tárgyává tette s annak főbb alapelveihez a maga részéről is hozzájárult.

A kereskedelmi utazók.

Az ipartörvény 50. §-ának módositása tárgyában kidolgozott törvényjavaslat is megküldetett Egyesületünknek véleményadás végett. Az érdekelt összes tényezők meghallgatása után ez ügyre vonatkozó véleményünket — a miniszter úrhoz intézett fölterjesztésben — a következőkben foglaltuk össze:

Kétségtelen tény, hogy az ipartörvény 50. §-ában biztositott az a jog, hogy a kereskedők és iparosok maguk vagy megbizottjuk minták előmutatása mellett is bárhol és bárkinél megrendeléseket gyűjthetnek, számos felszólalás tárgyát képezi s hogy e panaszok orvoslására a megfelelő intézkedéseket megtenni helyes és czélirányos volna. Az elénk terjesztett törvényjavaslatnak intencziója tehát két-ségtelenül helyes, formulázása azonban távolról sem felel meg a követelményeknek.

Az eddigi panaszok éle ugyanis túlnyomó részben a külföldi utazók ellen fordult, a kik tudvalevőleg elárasztottak Magyarország minden zugát s özönével hozták be az árút főleg Ausztriából, megkárositván a hazai és első sorban a helyi termelő iparost és a kereskedelmet. Ez anomália ellen némi védelmet nyujt Nagyméltóságodnak folyó évi 51.636. szám alatt kiadott magas rendelete, melylyel egy 1891-iki s csakis a fővárosra nézve kiadott rendeletet (11.735) az egész országra érvényesiteni méltóztatott.

A tervezett törvényjavaslat 2-ik szakaszában foglalt az az intézkedés, hogy a ki mégis közvetlenül a fogyasztónál akar megrendelést kieszközölni, az köteles házalási engedélyért folyamodni s csak ha ilyet kap, kinálhatja czikkeit és árúit a megrendelő közönségnek, eléri ugyan azt a czélt, hogy a külföldi és osztrák ügynökök előbb emlitett működését korlátozza, de ezzel együtt a magyar iparosra és kereskedőre nézve nemcsak káros, hanem lealázó intézkedést tartalmaz.

A mostani tervezet rideg betüjének értelme szerint egy iparos sem tehet ajánlatot valamely fogyasztónak, a kárpitos nem keresheti föl a házépitőt, a fehérnemű-késztő nem ajánlhat kelengyét a férjhezmenendő jegyeseknek; a városi központok iparosai nem kereshetik föl a közeli községeket, melyeknek tudvalevőleg fejlettebb ipara nincs s melyek — hacsak Bécsbe nem akarnak menni — tradicziók szerint rá vannak utalva a szomszédos központ üzleteire és ipartelepeire; az ipari életben meggyökeresedett és immár nélkülözhetetlen szabad mozgás és forgalom nemcsak korlátozva, hanem megbénitva is van; a kereslet és kinálat legszolidabb és mindenütt nemcsak megszokott, de megkövetelt módjairól a termelőnek és fogyasztónak le kell szokni, de sőt egyes tekintélyek nyiltan kifejezett jogi fölfogása szerint a mostani tervezet szellemével ezentúl még az sem volna összeegyeztethető, hogy valaki nyilvános pályázatokban részt vegyen.

A mi iparosaink szabad mozgását és versenyzési szabadságát ilyen korlátok közé szoritani sem nem kivánatos, sem nem lehetséges; de korlátozni kell az üzletszerű ügynököskődést, főleg pedig a külföldről beözönlő ügynökök féktelen térfoglalását és versengésének elfajult szabadosságát.

Erre nézve számos megfelelő intézkedés van már a vándoripar és a házalás korlátozásáról szóló 1893-iki törvénytervezetben, mely

az Országos Ipartanács tüzetes javaslatai alapján került a képviselőház elé s melyet a képviselőház el is fogadott, mely azonban a törvénynyé válás további lépcsőjéig nem jutott.

Mély tisztelettel kérjük tehát Nagyméltóságodat, hogy a többször panaszlott bajok és hiányok orvoslása érdekében a most említett 1893-iki törvényjavaslatnak törvényerőre való emelkedése érdekében a megfelelő kezdeményezést újból megtenni méltóztassék.

A kereskedelmi törvényszék fentartása.

Végrehajtó-bizottságunkban *Neuschlosz* Marczel bizottsági tag 1903-ban szóvá tette, hogy a képviselőház igazságügyi bizottsága a polgári perrendtartás tervezetének tárgyalása során elhatározta azt, hogy az ország előnyére eddig fennálló külön kereskedelmi törvényszék intézményét megszüntessék. Ez a határozat nemcsak a magyar kereskedelemre, hanem az ipar érdekeire, valamint általában az ország gazdasági viszonyaira nézve rendkivül veszedelmet jelent, mivel első sorban Magyarország hitelügyét a külföldön aláássa. Ezzel a veszedelemmel szemben felvetette azt a kérdést, nem tartja-e a bizottság időszerűnek, hogy az Országos Iparegyesület figyelmeztesse az összes érdekelteket a hozott határozatokkal szemben követendő egyöntetű eljárásra. A bizottság beható tárgyalás után egyhangú helyesléssel fogadta az inditványt és annak alapján az elnök a következő határozatot enunciálta:

A bizottság magáévá teszi azt a felfogást, hogy a kereskedelmi törvényszék megszüntetéséről szóló igazságügyi bizottsági határozat sérti a kereskedelem és ipar érdekeit és különösen az ország hitelét veszélyezteti. Elvárta volna ugyan, hogy az első sorban illetékes kereskedelmi körök teszik meg az iniciativát, minthogy azonban mindeddig ez nem történt, első sorban a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara elnökségéhez fordul, a mely szükségesnek látta, hogy a perrendtartásról szóló javaslat 34. §-a ügyében az összes érdekelteket csoportositsa. A bizottság azt hiszi, hogy ebben a sokkal fontosabb ügyben ugyancsak egységes vezetéssel kell az összes érdekeltek közreműködését igénybe venni. Ezért a bizottság megkereséssel fordult a Kamarához és az Országos Iparegyesület meg van győződve, hogy a Kamara a megkeresésnek meg fog felelni és igy a kellő eredmény el lesz érhető; a mennyiben pedig ebben a feltevésében csalódnék, az Országos Iparegyesület a Kamara nélkül maga lesz kénytelen a kezdeményező lépéseket megtenni.

Ezt a határozatot meghozatala után való napon közölte az Iparegyesület a Kamara elnökségével. Az elnökség erre nyomban azt a felvilágositást adta, hogy az igazságügyi bizottság sérelmes határozatának nyilvánosságra jutása után *Lánczy* Leó, a Kamara elnöke, azonnal érintkezésbe lépett *Széll* Kálmán miniszterelnökkel s kifejtette

előtte az igazságügyi bizottság határozatával szemben való aggályokat s hogy a kereskedelmi és ipari érdekek szempontjából a külön kereskedelmi biróságok fentartása feltétlenül szükséges. A miniszterelnök kijelentette, hogy a felhozott aggodalmakat méltányolja és határozattan állást foglal a perrendtartási javaslatnak a kereskedelmi biróságokra vonatkozó eredeti rendelkezései mellett. Ezt az eljárást az Iparegyesület küldötte köszönettel tudomásul vette és a legközelebbi ülésben bejelentette. A végrehajtó bizottság e jelentést tudomásul vette és ez ügyben egyelőre a további intézkedés szükségét nem látta. Sajnos, a később bekövetkezett intézkedések nem a mi intenczióink szellemében intézték el a kérdést.

Leletezések, illetékek.

A jogtalan leletezések ellen.

Neuschlosz Marczel végrehajtó-bizottsági tag inditványára és tervezete alapján szélesebb körű akcziót inditottunk a leletezések ellen.

Első sorban a kereskedelemügyi miniszter úrhoz fordultunk, kiemelvén a következőket:

Már régóta általános panasz tárgya a bélyegekre és illetékekre vonatkozó törvényeinknek és rendeleteinknek egyrészt hiányossága, másrészt zavarossága. Nem okoz nehézséget a bélyegkötelezettség az olyan ügyleteknél, a melyekre nézve az okiratoknak illetékkiszabás czéljából történő bemutatási kötelezettsége áll fenn és az illetéket a hivatal rójja ki. Ilyen ügyletekre nézve az illetékkiszabási hivatal fizetési meghagyást bocsát ki, melyben az illetékköteles ügylet, az illetékezés alá tartozó összeg és a kivetés alapjául szolgáló díjtétel is meg van nevezve; a fizetésre kötelezett félnek tehát módjában áll, a nézete szerint helytelen kivetés ellen felebbezéssel élni, mely a közigazgatási biróságnál igazságos elintézésre számithat.

De oly okmányoknál, melyeken az illeték bélyegek felragasztása által törlesztetik, végtelen kellemetlenségek merülnek fel. A betűsoros illetéki díjjegyzék szövegezése nem eléggé világos és különösen az üzleti forgalomban előforduló okmányokra nézve nem teljes; a mindennapi forgalomban előforduló sok okmányra explicite ki nem terjeszkedik, úgy, hogy az alkalmazandó tétel iránt nem igen lehet tisztában a fél. Majdnem minden egyes tételre külön miniszteri rendeletek s döntvények állapitanak meg eltéréseket, úgy, hogy hosszú tanulmányok árán szerezhetjük meg kötelezettségeinknek teljes ismeretét, pedig ezeknek világosan, minden félreértést kizáróan kellene megállapitva lenniök.

A legterhesebb és legigazságtalanabb azonban az az eljárás, mely a hivatalokhoz beadott és helytelenül bélyegzett okmányokra nézve dívik. Egyes hivatalokban valóságos hajtóvadászatot rendez-

nek a megleletezhető beadványokra; alárendelt tisztviselők jövedelmeik lényeges öregbitését érik el az által, hogy minden kezük ügyébe kerülő okmányt, mely az ő, legtöbb esetben helytelen felfogásuk szerint nincs kellőképen bélyegezve, megleleteznek s a félre kivetett birságból jutalmat húznak.

Ez az eljárás pedig se nem jogos, se nem méltányos. Nem jogos azért, mert a lelet igen sok esetben helytelen alapon vétetik fel, az illetékkiszabási hivatal pedig, mely magát a megleletezett okmányt nem látja és csak a leletező tisztviselő jelentése alapján jár el, az ügyet kellőképen meg nem birálhatja, de a fizetési meghagyást azért mégis kibocsátja s ez által azon feleken, kik a bélyeg- és illetéktörvényt elég alaposan nem ismerik, vagy azokon, kik a felebbezési határidőt elmulasztják s igy a kivetett díjat és birságot megfizetni tartoznak, jogilag nem létező tartozást hajt be.

De ez az eljárás nem is méltányos, mert a törvény intencziója nem lehet az, hogy a jóhiszemű tévedést egyaránt büntesse a szándékos megröviditéssel. Mert, ha el kell ismernünk, hogy a magánforgalomban előfordulható bélyegcsonkitásoknak csak a hivatalos tudomásra jutó esetek szigorú megbirságolása által lehet elejét venni, másrészt nem tartjuk méltányosnak, hogy azon esetekben, mikor magánfél hivatalhoz nyujt be kérvényt, számlát vagy más okiratot, mikor tehát a kincstár szándékos megröviditése kizártnak tekinthető, az illető fél tájékozatlansága büntettessék meg akár a kincstárnak, akár egyes szemes megleletezőknek javára. Tudomásunk szerint ezt az eljárást sehol — még Ausztriában sem, melytől egész illetéki rendszerünket átvettük — nem követik, hanem igenis már az iktatóban utasitják vissza az elégtelenül bélyegzett beadványt s a mennyiben a helytelen bélyegzés csak később állapittatnék meg, a bélyegköteles felet külön e czélra szolgáló ürlapon szólitják fel a hiányzó bélyegnek rövid záros határidő alatt való és megleletezés terhe alatt kötelező pótlására. A kincstár ezen eljárás által az őt megillető jövedelemben csorbát nem szenved, a jóhiszemű félnek pedig módot nyujtanak arra, hogy, különösen a mi zavaros rendeleteinkre való tekintettel, megbocsátható tévedését helyrehozza.

Minthogy a jelzett helytelenségek igen gyakran a hatóságokkal érintkező iparost s különösen a kisiparost terhelik, mint a ki a jogtalan kivetésekkel szemben való védekezéshez sem a kellő illetékismei tudással, sem a szükséges idővel nem rendelkezik, ügyvédhez pedig nem fordulhat, mert rendesen kisebb összegekről van szó, melyek az ügyvédi költséget el nem birják s igy még a helytelenül kivetett illetéket és esetleg birságot is meg kell hogy fizesse: Egyesületünk kötelességének tartja, hogy az iparos-közönséget sujtó anomáliák megszüntetése érdekében Nagyméltóságodnál közbelépjen. Ez okból a következő tiszteletteljes javaslatokat, illetve kérelmeket van szerencsénk Nagyméltóságod elé terjeszteni:

1. méltóztassék a Nagyméltóságú m. kir. pénzügyminiszter úrnál lépéseket tenni oly rendelet kiadása iránt, mely szerint a hivatalokhoz közvetlenül intézett beadványok bélyeghiányai meg ne leleteztessenek, hanem egyrészt az iktató hivatalok személyzete utasittassék arra, hogy a magánfeleket a felbélyegzés hiányosságára már a beadvány benyujtásakor rövid úton (esetleg alkalmas blanketták kitöltése és megküldése által) figyelmeztesse, a nélkül, hogy ezen figyelmeztetés a hiányos bélyegű iratnak különben megfelelő kezelésére és elintézésére akadályt képezzen; azon esetben pedig, ha a bélyeghiány az illető beadvány tárgyalásának során később konstatáltatnék, hivassék fel a bélyegköteles fél a hiánynak rövid záros határidőn belül való pótlására s csakis akkor vétessék fel a lelet, ha a fél a felhivásnak eleget nem tesz; a leletet pedig a pénzügyigazgatóságnak való megküldés előtt, az illető hivatalnak oly magasabb állású közege vizsgálja felül, a ki a bélyegtörvényt teljesen ismeri, hogy igy helytelen alapon számitott fizetési meghagyások által magánfelek ok nélkül ne zaklattassanak s az állam intézkedései irányában nélkülözhetlen bizalom a jogtalan követelés révén csorbát ne szenvedjen;

2. méltóztassék megkeresni a pénzügyminiszter urat az érvényben levő, részben elavult, részben nem teljes betüsoros illetékjegyzéknek a megváltozott viszonyokhoz képest az időközben kiadott miniszteri rendeletek és közigazgatási birói döntvények tekintetbevételével való átdolgozására, az érdekelt iparos és kereskedői egyesületek véleményének meghallgatásával;

3. abból a czélból, hogy a bélyeg- és illetékügyekben járatlan iparosok és kereskedők ilyen ügyekben megbizható, pontos útbaigazitást kaphassanak, méltóztassék intézkedni az iránt, hogy a m. kir. Kereskedelmi Múzeum tudakozó irodájában egy bélyeg- és illetékügyi előadó alkalmaztassék.

E felterjesztésünk alapján a kereskedelmi miniszter úr válaszolt, de csak részben helyezte kilátásba a felterjesztésben előadott javaslataink teljesitését, mire újabb felterjesztést intéztünk, melyben javaslatainknak egészben való figyelembevételét kérjük.

*

Ugyanez ügyben a központi illetékkiszabási hivatai főnökéhez megkeresést intéztünk, melyben elmondottuk, hogy régi, jogosult panasz az iparosok körében a bélyegekre és illetékekre vonatkozó törvényeink s rendeleteink hiányossága és zavarossága. Fokozza ezt a bajt az idevágó rendeletek nagy tömege is, melyben eligazodni csak nagy szakavatottsággal lehetséges. A régebben megjelent gyüjtemény és kommentár igen jó szolgálatot tesz a szakközönségnek, a törvénytudóknak és azoknak, a kik élethivatásuknál fogva nagyobb terjedelemben foglalkoznak a bélyeg- és illeték-ügyekkel, továbbá mindazoknak, a kiknek módjuk van e minden tekintetben jeles könyvet megszerezni. Az iparosközönség legnagyobb része azonban s kivált

a kisiparos, a kit leginkább sujtanak az illeték- és bélyegtörvények nem ismerésének következményei, nincs abban a helyzetben, hogy egy nagyobb terjedelmű és igy drágább, reá nézve különben is nehezen érthető szakmunkát megvásároljon. Olyan kisebb terjedelmű, népies munkára volna tehát szükség, a melyben az iparos megtalálná teljes és jól áttekinthető gyűjteményét mindazoknak a bélyeg- és illetékügyi törvényeknek, rendeleteknek és elvi jelentőségű határozatoknak, a melyek szorosan véve az iparost érdeklik. Egy ilyen könyv kiadására Egyesületünk szivesen vállalkoznék, ha akadna olyan szakférfiú, a ki azt, kellő tiszteletdíj fejében, vagy esetleg szerzői tulajdonjogának fentartásával, de a költségeknek általunk leendő előlegezése mellett, elkésziteni hajlandó volna. Ezért fordultunk a fentnevezett főnökhöz, mint az arra leghivatottabbhoz, hogy a mennyiben körülményei nem engednék meg a jelzett mű megirását, annak felkérésünkre és a pénzügyminiszter úr engedelmével leendő elkészitésére a vezetése alatt levő hivatal valamely tagját jelölje ki s elhatározását velünk közölje.

A jelzett czélra illetékes helyről *Ernyey* Pál dr. pénzügyi segédtitkár urat ajánlották figyelmünkbe, ki a jelzett munkát elkészitvén, ennek 2.000 példányban való kiadására a lovag *Falk* Zsigmond vezetése alatt álló Pesti könyvnyomda részvénytársaság vállalkozott. A könyv 1901-ben került ki a sajtó alól és akkori közgyülésünkön már bemutattuk, hogy e réven is tagjaink és az egész iparos-közönség figyelmébe ajánljuk. A csinosan kiállitott, 4 ívnyi terjedelmű, teljesen áttekinthető és az iparosok által a gyakorlatban használt kifejezések és műszavak szerint berendezett művecske árát egy koronában, tehát igen olcsón szabtuk meg. Ez az útmutató az iparosság meglehetős széles rétegeibe jutott el Egyesületünk útján.

Pótilletékek jogtalan kiszabása ellen.

A vállalkozó iparosoknak jogtalan pótilletékekkel való kárositása ügyében a következő fölterjesztéssel fordultunk a kereskedelmi miniszter úrhoz:

Egyesületünk bútor- és rokonipari szakosztálya a m. kir. illetékkiszabási hivatalnak a vállalkozó iparosokkal szemben tanusitott méltánytalan eljárásával foglalkozott. Az illetékkiszabási hivatal ugyanis abban az esetben, ha a vállalkozó a vállalt munka elvégzése után a munka elvállalásánál megállapitott összeget meghaladó kereseti összeget tüntet föl, a többletösszeg után járó illetéket behajtja, mig abban az esetben, hogy ha a kereseti összeg kisebb volt annál, mely után az iparos vagy a vállalkozó kényszerűség folytán az illetéket már előre befizette, a hivatal az arányos restituczió iránti kérésnek nem ad helyet. Tudvalevő ugyanis, hogy a midőn valamely vállalkozó hatósági munkát vállal, kénytelen az illetékkiszabási hivatalnál a vállalati összeg után járó illetékösszeget lefizetni.

Az illetékkiszabási hivatalnak fentemlitett eljárása helytelen fölfogásról tanuskodik és méltánytalan a vállalkozókkal szemben.

A közigazgatási biróság 13.698/P. 1901. sz. a. kelt itéletében kimondotta, hogy az illetéktörvények és szabályok nem tartalmaznak oly rendelkezést, a melynek alapján az ily módon jogerősen kirótt illeték helyesbitése, illetőleg az illeték befizetése következtében annak részben való visszafizetése jogosan igényelhető lenne azon a czímen, hogy az érdembe hozott és kifizetett kereseti összeg az előirányzott és illetékkiszabás alkalmával alapul vett összegnél kisebb. A közigazgatási biróság továbbá kijelenti, hogy önként érthető, hogy viszont abban az esetben, ha a kifizetett kereseti összeg az illeték véglegesen történt kiszabása alkalmával alapul vett előirányzati összeget meghaladná, ugyanazért pótilletékezésnek sem lenne helye.

Eme döntvény szerint tehát helytelenül járt el az illetékkiszabási hivatal és kétségtelen, hogy ennek a kérdésnek rendezetlensége folytán a vállalkozó iparosok még továbbra is tetemes anyagi kárt szenvedtek és még továbbra is károsodni fognak, mivel az illetékkiszabási hivatalok követendő eljárásuk iránt tájékozatlanok.

Az iparosoknak jogtalan anyagi károsodását megakadályozandó, azzal a kérelemmel fordulunk Nagyméltóságodhoz, hogy a pénzügyminiszter urat az iránt fölkérni méltóztassék, hogy az illetékkiszabási hivataloknál most dívó és a fentemlitettek szerint helytelenül eszközölt pótilletékezést beszüntetni, továbbá egyöntetű eljárás czéljából a kérdést teljesen felölelő és véglegesen rendező rendeletet kibocsátani sziveskedjék.

A jogtalan illetékkiszabás ellen.

A miniszter az ügyet a pénzügyminiszterhez tette át, a kinek rendelkezése folytán a panasz orvoslást nyert. A miniszter intézkedését az illetékkiszabási hivatal a következő átirattal közölte velünk:

A kereskedelemügyi minisztériumhoz beadott s onnan a pénzügyminisztériumhoz áttett illetékügyi panasza tárgyában értesitjük, hogy a m. kir. pénzügyminisztérium 1904. évi márczius hó 30-án 16.362. szám alatt kelt határozatával elrendelte, hogy mindazokban az esetekben, a melyekben a magángyárak és a fő- és székváros hatósága között létrejött árúszállitási, fuvarozási és épitkezési szerződések után az illeték, az 1902. évi április hó 16-án 35.668. szám alatt kelt körrendeletem közzététele előtt az ill. szab. 73. §-a értelmében előlegesen utólagos kiegyenlités fentartása mellett szabatott ki és ez a körülmény úgy a kiszabási iraton, mint a magánfelek részére kiadott fizetési meghagyáson feltüntetve lett, ha a végelszámolás alkalmával érdembe hozott összeg többet tesz ki, mint a mennyi után az illeték előlegesen megszabatott és befizettetett, a megfelelő illetéktöbblet az ill. szab. 73. §-a alapján a felek terhére előirandó lesz; oly esetben azonban, midőn a végelszámolás alkalmával az érdembe hozott összeg kevesebbet tesz ki, mint a mennyi után az illetéktöbblet törlendő, illetőleg visszafizetendő lesz.

Azokban az esetekben azonban, a melyekben bár az illeték előlegesen és utólagos kiegyenlités mellett szabatott meg, de ez a körülmény sem a kiszabási iraton, sem pedig a felek részére kiadott fizetési meghagyásokon feltüntetve nem lett, a végelszámoláskor érdembe hozott értéktöbblet után újabbi illeték kivetésének, tekintve, hogy a kivetési illeték végérvényesen megszabottnak tekintendő, helye nincsen s viszont az előlegesen ilykép netalán kirótt illetéktöbblet a feleknek vissza nem térithető.

Megjegyzi a hivatal, hogy a jövőben a szóban forgó jogügyletek után az illeték az 1902. évi 35.668. P. M. számú körrendelet folytán az 1881. évi XXVI. t.-cz. 10. §-a értelmében, az érdembe hozott összeg felvételéről kiállitott nyugtán lesz lerovandó.

Hirdetés- és reklámügy.

Az ipar és kereskedelem érdekei szempontjából fővárosunk hirdetésügyének rendezését is figyelemmel kisértük és dr. *Feleki* Béla alapos érvekkel megokolt előterjesztése alapján határozatainkat a következő rezoluczióba foglalta össze:

Az Országos Iparegyesület kimondja,

1. hogy a hirdető közönség érdekében állónak tartja, hogy a hirdetési ügy a fővárosban egységesen szabályoztassék és hogy a hirdetéseknek közszemlére való tétele a székesfőváros kizárólagos jogának állapittassék meg;

2. hogy a hirdetési tarifa megállapitásánál a jövedelmezőségi szempont a fővárosra nézve csak mint mellékes körülmény jöhet figyelembe és döntő szempontnak a díj megállapitásánál a hirdető közönség érdeke tekintendő és az, hogy a hirdetési ügynek az ipar és kereskedelem szolgálatában álló tényezőnek kell lennie. Ezen szempontok mellett a hirdetési tarifa mérsékeltebb megállapitása a külföldön már nagy arányokat öltött plakát-műipar fellendülését is fogja eredményezni;

3. hogy a díjtarifa nem a szabályrendeletbe veendő fel, hanem a fővárosi tanács által időről-időre, az ipari és kereskedelmi szakkörök meghallgatásával és véleményének figyelembe vételével állapitandó meg.

Ugyanez ügyben dr. *Radványi* László tagtársunk a következő javaslatokat terjesztette elénk:

1. Nem helyes, hogy a város jónak látta a város monopolizáló jogát nemcsak a plakátozásra általában, hanem a reklámnak minden más fajára is kiterjeszteni. Elegendő volna, ha a város kizárólagos jogkörébe vonja a plakátoszlopokon és a városi ingatlanokon való plakáttáblák alkalmazásán kivül a magántulajdonban levő ingatlanokon való plakátozást is. A reklámnak egyes létező és a jövőben kieszelhető egyéb fajait a szóban forgó szerződés felbontása érdekében nem kellene »szabályozni« ezentúl sem.

2. Ha már ezen álláspontnak érvényesitése szintén elkésett dolog

volna, úgy legalább annak világos kimondását kérelmezzük, hogy a székesfőváros kizárólagossági (engedélyezési és díjszedő) joga ne terjedjen ki a székesfőváros területén alkalmazott reklámok azon fajaira, melyeknél a székesfőváros közterülete igénybe nem vétetik, a mely hirdetések publiczitásbeli értékét nem a székesfőváros közterületének forgalmassága adja meg.

3. Követeljük, hogy a szóbanforgó szabályrendelettervezet hozassék összhangba a »gyalogközlekedésnek a járdákon való biztositásáról« szóló és két évvel ezelőtt életbelépett szabályrendelettel. Ezen szabályrendelet szerint ugyanis a reklámlámpáknak alkalmazásához épitési engedélyt (!) kell szerezni.

A hirdetési ügyről alkotni akart szabályrendelet mint későbbi keletű derogálna a most emlitett, előbbi keletű szabályrendeletnek. Ezzel szemben azonban az a jogos észrevétel tehető viszont, hogy a reklámlámpákra nézve, a habár előbbi keletű, de speczialis rendelkezést tartalmazó szabályrendelet lesz mérvadó.

Tekintettel arra, hogy a plakátok után sorrendben a reklámlámpák alkalmazásának van a legnagyobb jelentősége, ezen lámpák alkalmazásának feltételei, minden kétséget kizárólag tisztázandók volnának.

4. Végül kérelmezzük a székesfőváros tanácsánál azt, hogy mielőtt a szabályrendelet életbeléptetésével és a hirdetési ügy kezelésére vonatkozó utasitások és szabályok kibocsátásával a tanács rendeleti úton foglalkozna, miként ezt a szabályrendelet-tervezet 12. §-a előirja, mielőtt még a székesfőváros törvényhatósági bizottságának közgyülése megállapitaná, a szabályrendelet-tervezet 7. §-ának előirásához képest, a hirdetések után fizetendő engedélydíjakat, hallgattassék meg a tervbe vett intézkedésekre nézve az Országos Iparegyesület.

Janovits Ferencz kezdeményezésére fölszólaltunk még más, az iparra nézve sérelmes részletkérdések, főleg a díjak drágasága ellen is és ide vonatkozó előterjesztéseink túlnyomó részének meg volt a kellő eredménye. Egyes detailkérdésekben a tanácskozások még most is folyamatban vannak.

*

Itt emlitjük meg azt is, hogy egy helybeli gyáros czég figyelmébe ajánlotta Egyesületünknek azt a körülményt, hogy a m. kir. posta nem továbbitja azokat a levélküldeményeket, a melyeken a boriték hátlapján üzleti reklámok vannak alkalmazva; holott ez a külföldön széltében szokásos és az ilyen módja a reklámozásnak az üzleti forgalom hathatós elősegitésének bizonyult. A felszólalást végrehajtó bizottságunk igen figyelemreméltónak találta és annak alapján felterjesztést intéztünk a kereskedelemügyi miniszter úrhoz, melyben arra kértük, rendelné el, hogy a hátlapot teljesen elfoglaló és reklámklisékkel ellátott levélboritékok, melyeket a postai tarifák I. rész

I. szakasz 4. §. 11. pontja értelmében eddig a forgalomból kizártak, jövőben a postai forgalomba felvétessenek.

E felterjesztésnek elintézéseül a budapesti főpostaigazgatóság, a kereskedelemügyi miniszter úr megbizásából, arról értesitette Egyesületünket, hogy a postai tarifák és a postaüzleti szabályzat I. rész I. szakasz 4. §. 11. pontjának rendelkezése a közönségnek s kiváltkép az üzleti világnak elég tért és alkalmat ad a kivánt czélra akkor, midőn megengedi a levélboritékok egynegyedrészének a küldőre vonatkozó adatok czéljaira való felhasználását.

Oly boritékok használatát, melyeknél a hátsó oldal egész terjedelmében lenyomatokkal és ábrákkal van fedve, a külföldi posták sem engedik meg. A terjeszkedés határa ott is meg van szabva azon kijelentéssel, hogy a lenyomatok és ábrák oly mértékben alkalmazhatók csak, hogy a postakezeléshez szükséges adatok feljegyzésére hely maradjon s azok könnyű áttekintését ne zavarják.

Az oly boriték, mely a hátsó oldalon egész terjedelmében be van nyomtatva, e kelléknek nem felel meg, mert azon sem betűző lenyomatra, sem a visszaküldésnél szükséges feljegyzésekre nincsen hely s a rajzokra, hirdetésekre eső érkezési betűzőlenyomat, mely a nemzetközi szabályok szerint is a levél pecsétoldalára alkalmazandó s melyre a czímzettnek szüksége van, hogy a levél megérkezésének napját kimutathassa, olvashatatlan lesz. Ha ilyen esetek mégis előfordulnak, ezek túlkapások, melyek a posta figyelmét esetleg elkerülték.

Ezek előrebocsátása után a miniszter úr a fentidézett szabálynak kiterjesztését postakezelési szempontokból nem engedélyezhette.

*

Megemlitjük azt is, hogy javaslatokat kaptunk a *sürgönyblankettáknak hirdetésekkel* való ellátása tárgyában; e javaslatot azonban nem tettük magunkévá.

A hirdetési és naptárbélyeg eltörlése ellen.

Egyesületünk a pénzügyminiszterhez intézett felterjesztésben kérte a hirdetési és naptárbélyeg eltörlését. Kiemeltük, hogy az osztrák birodalmi tanács már törvényt alkotott, a mely az eddig Ausztriában fennálló hirlap- és naptárbélyeget eltörli. Ebből az alkalomból — mondja fölterjesztésünk — legyen szabad Nagyméltóságod bölcs megfontolásába ajánlanunk azt a régi kivánságot, a mely a magyar sajtóban és közvéleményben már ismételten felhangzott s a mely a magyar hirdetési és naptárbélyeg eltörlésére irányul.

Mig a hirlapbélyeg megszüntetése a magyar törvényhozásnak egyik első teendője volt az alkotmány visszaállitása után s így a sajtószabadsággal kapcsolatos az a követelmény, hogy hirlapok útján minél könnyebben terjesztessék a szabad vélemény nyilvánitása, már az 1869. évi XXIII. t.-czikkben nyert érvényesülést, addig a legszegényebb olvasó számára szolgáló s akkor egyedüli olvasmány, a naptár még most is bélyeg alá esik.

De a mi ennél még visszásabb: a hirdetési bélyeg, mely Ausztriában már régóta meg van szüntetve, nálunk még most is szedetik. Minket első sorban közgazdasági, nevezetesen ipari szempontok inditanak arra, hogy a hirdetési bélyeg eltörlésére vonatkozó törvényhozási intézkedés kezdeményezését kérelmezzük.

Reámutattunk mindenekelőtt arra az előnyre, a mely a sokszorositó iparokra származnék úgy a naptár-, mint a hirdetési bélyeg eltörléséből. Legyen szabad továbbá kiemelnünk azt a kétségtelen valóságot, hogy a hirdetési bélyeg a hirlapok hirdetéseit jelentékenyen megdrágitja és ez által nemcsak a hirlapokat s az ezek által táplált nyomdaipart fosztja meg a hirdetésekből származó bevételek nagyobb emelkedésétől, hanem az által, hogy a költséges hirdetéstől sok iparost és kereskedőt visszatart, a forgalomnak a reklám kihasználása által elérhető nagyobb kifejlődését — melyre a külföld üzletvilága és sajtója nyujt példát — hátráltatja. A termelőnek, a közvetitő kereskedelemnek és a fogyasztónak intenzivebb érintkezését megmérhetetlenül előmozditja a hirlapok és egyéb nyomtatványok útján való hirdetés, mely nálunk, a külföldhöz képest, roppant szűk határok közt mozog s meggyőződésünk szerint nem is lendül fel mindaddig, míg a hirdetési bélyegnek bénitó hatása meg nem szűnik.

A hirdetési és naptárbélyeg eltörlése pénzügyi szempontból nem jelenti nagy összegnek elvesztését és az ország pénzügyeiben netán mutatkozó veszteség korántsem oly nagy, hogy még továbbra is fenntartassanak azok a közgazdasági hátrányok, melyeket e bélyegek okoznak.

Tudvalevő, hogy e kérelem eredménynyel járt.

Egy központi iparos-ház létesitése.

Egy központi iparos-ház létesitésének kérdésével több ízben foglalkoztunk. Első ízben a nyolczvanas évek második felében *Ráth* Károly vetette föl az ipartestületek és ipari egyleteknek egy iparosházban való központositását. Újból fölszínre került a kérdés a Sándor-utczai régi képviselőház fölszabadulásával. Ebből az alkalomból Egyesületünk 1904. évi február hó 23-ikán tartott igazgatósági üléséből következő felterjesztéssel fordult a székesfőváros közönségéhez:

Pest sz. kir. város lelkes közönsége 1871. évi november hó 3-án 31.148. szám alatt kelt közgyülési határozattal az Országos Iparegyesületnek iparmúzeumi és egyéb ipari közczélokra 740 ölnyi telket adományozott. Miután azonban az Iparegyesület által kezdeményezett iparmúzeumot Egyesületünk közreműködésével időközben az állam létesitette, mi teljes méltánylással az iránt, hogy az adományozás főindoka a múzeumnak létesitése által szuperálva lett, az 1882—83-iki esztendőben a Pest városa által részünkre adományozott telket, az akkor már egyesült fővárosnak, visszaengedményeztük.

Ha az előzmény fölelevenitése után most azért fordulunk a székes-

főváros tekintetes közönségéhez, hogy ipari közczélokra egy újabb telket, illetve épületet rendelkezésünkre bocsátani sziveskedjék. Tesszük ezt azzal a tudattal, hogy nem egészen új és nem méltánytalan kéréssel állunk elő. Évek óta eszmecsere tárgyát képezi ugyanis a Sándor-utczai régi országháznak milyen közczélra leendő fölhasználása.

Miután a t. mérnöki hivatal előterjesztéséből kiderül, hogy az városi közczélokra nem alkalmas és tetemes átalakitási költségekkel sem volna például egy közgyülési terem czéljaira fölhasználható,

mély tisztelettel kérjük, méltóztassék az épületet, a főváros tulajdonjogának föntartása mellett, hosszabb időre való használatra, ipari közczélokra Egyesületünknek kegyesen átengedni, a mi bő kárpótlás lenne az általunk annak idejében visszaadott telekért.

Egyesületünk az épület átvételével nemcsak a saját helyiségeinek kedvező középpontba való áthelyezésére gondol, hanem arra is, hogy ily középület átvétele és megfelelő átalakitása után számos eddigi hiányon segitsen.

Nevezetesen tervbe vesszük, hogy a nagytermet megfelelően átalakitván, abban idényről-idényre:

a) első sorban a nagyközönség által is látogatható nyilvános ismeretterjesztő, főleg pedig ipari, közgazdasági és szocziális érdekű fölolvasásokat rendezünk, leginkább a gyakorlati élet köréből, a leghivatottabb szakférfiak közreműködésével;

b) másodsorban e terem országos és helyi kongresszusok állandó helyiségeül szolgálna, nemcsak ipari és közgazdasági, hanem esetleg tudományos, vagy más általános érdekű és közhasznú összejövetelek számára;

c) a 21 fővárosi ipartestület, továbbá a rokonczélú egyesületek évi közgyüléseiket és más nagyobb termet igénylő összejöveteleiket szintén e nagy teremben tarthatnák;

d) a munkások továbbképző tanfolyamait, melyek iránt általános az érdeklődés, szintén e termekben lehetne állandósitani és nagyszabásúvá fejleszteni, más külföldi nagyvárosok hasonló intézményeinek mintájára;

e) az ipartestületek békéltető-bizottságainak választó és rendes üléseit is e helyiségekben lehetne konczentrálni, hogy egy teljesen semleges központ álljon a tárgyalások és itélkezések czéljaira a munkaadók és munkások rendelkezésére;

f) ezenkivül időnként az Iparegyesület által kezdeményezett, nagyobbszabású rendes kiállitásokat (bemutató előadásokat) lehetne e termekben rendezni a nap-nap után fölmerülő új találmányokból, új eljárásokból és ipari újdonságokból, a mi a honi iparpártolásnak és iparfejlesztésnek tehetne kiváló szolgálatokat;

g) aktuális és kisebb terjedelmű instruktiv-szakkiállitások szintén e helyiségek fölhasználásával volnának a termelő- és fogyasztóközönség érdekeire való figyelemmel rendezhetők;

h) e teremben lehetne továbbá az évről-évre megújuló inas- és segédmunkakiállitásokat és pedig lehetőleg nagyobb szakcsoportok szerint, végre a fővárosi iparosiskolák legjobb rajzainak évenkinti gyüjteményes kiállitását rendezni, melyeknek fontos nevelő és iparfejlesztő hatása az ifjúságra a legutóbb a városligeti iparcsarnokban tartott hasonló kiállitásból eléggé ismeretes.

Az Egyesület ezenkivül tervbe vette, hogy:

i) saját jelentékeny könyvtárának kifejlesztésével nyilvános közgazdasági könyvtárt is létesitene a bel- és külföld idevágó irodalmának fokonkint való és lehetőleg teljes felölelésével és ezzel kapcsolatban

j) nyilvános olvasószobát rendezne be a honi és külföldi közgazdasági szakirodalom időszaki termékeinek állandó bemutatására;

k) végül egy nyilvános tudakozó irodát rendeznénk be, melyben a nagyközönség felvilágositást nyerhetne minden praktikus iparos-közügyben (ipartörvénykezés, szakoktatás, munkásügyek, bélyeg- és illetékügyek, tarifák, vámok, behozatali és kiviteli érdekek, kül- és belföldi árlejtések, pályázatok stb.) s ezenkivül a hazai beszerzési forrásokra nézve is tájékozásul szolgálna úgy a kereskedőknek, mint az iparosoknak, valamint a nagyközönségnek is. Általában ez az iroda érintkezésbe lépne mindazon eddig fönnálló közérdekű intézményekkel (Kereskedelmi és Technológiai Múzeum stb.), a melyeket az iparosság és a nagyközönség érdekeinek gyors és ingyenes szolgálása által hatáskörébe vonni szükségesnek fog tartani. Ily közérdekű tudakozó-iroda rendkivül nagy szükséget pótolna.

A fölsoroltak csak vázlatos képét nyujtják annak a sokoldalú és közhasznú tevékenységnek, melyet a kérelmezett középületben központositani akarnánk. De egyelőre ennek végleges tervét végérvényesen megállapitani nem lehet, mert az a gyakorlati életben és a mutatkozó szükséghez képest fog alaposan kiformálódni és fokról-fokra kiegészitődni és érvényesülni.

De szükségesnek tartjuk megemliteni, hogy ha a felsorolt czélok között vannak is olyanok, melyeket más közegek látszólag már teljesitenek, a közelebbi megvilágitás után nyomban ki fog tűnni, hogy mindaz, a mit mi intenczionálunk, egészen új, szükséges és részben elmaradhatatlan. Mert mi például nem olyan elvont vagy tudományos irányú előadásokat fogunk tartani, mint a Szabad Liczeum vagy Erzsébet-népakadémia (a milyenekre különben szintén nagy szükség van), hanem olyanokat, a melyek a gyakorlati élethez alkalmazkodnak és a gyakorlati ismereteket hasznosan bővitik, gyarapitják, sőt megtermékenyitik. Az embrióban levő munkástanfolyamokat az eddigi intézőkkel és magukkal a munkásszervezetekkel egyetértően, illetőleg ezek vezetése mellett akarjuk nagyszabásúvá kifejleszteni és állandósitani. A közgazdasági könyvtár és olvasóterem távolról sem hasonlitható az eddigi népkönyvtárakhoz, mert mi például a szépirodalmat nem óhajtjuk felölelni, hanem kizárólag praktikus irányú közgazdasági szakmunkák nálunk páratlanul álló gyüjteményét az érdekelteknek állandóan rendelkezésére bocsátani. Végre nem parádés kiállitásokat akarunk, hanem a gyakorlati életnek megfelelő útmutatásokat, irányitásokat, melyeknek kellő reklamirozásáról is fogunk gondoskodni. E pontra azért is helyezünk súlyt, mert az eddigi kiállitások a városligeti iparcsarnokban a közönség zömétől távol estek s csak hosszú helyi utazás után voltak megközelithetők. Ezért leginkább csak a zöldben sétálók látogatták azokat és csak nyáron, mert télen ez a helyiség megközelithetetlen. A mi kiállitásainkat közvetlen közelről kapnák azok, a kik általuk érdekelve vannak és miután az ilyen kiállitásokat a főidényben, vagyis a téli hónapokban, az igazi szezónban kell rendezni, bizonyára még azok is föl fogják ezeket keresni, a kik csak mellékesen lesznek általuk érdekelve.

És igy vagyunk a többi föntebb felsorolt tervekkel is.

Egyesületünk ekképen kibővitvén eddig is ismert közérdekű tevékenysége körét, föltétlenül érdemesnek mutatkoznék a főváros tekintetes közönségének is hathatósabb támogatására, a mi első sorban a nevezett középületnek részünkre való átengedésében nyilvánulhatna meg, a főváros tulajdonjogának föntartása mellett.

Természetes, hogy ez sok mellékkérdésnek a tisztázásával járna, melyre nézve tüzetesebb megbeszélést ajánlunk Egyesületünk elnökségének, illetve küldötteinek bevonásával. Egyelőre csak a tekintetes közönség elvi elhatározását kérjük, még pedig mielőbb, mert az illető háznak megfelelő átalakitása, mely czélra készségesen hoznók meg a nem csekély áldozatokat, hosszabb időt venne igénybe és nekünk erre nézve a megfelelő intézkedéseket jó eleve meg kellene tennünk.

*

A tervezet ebben a formában nem válhatott valóra, miután időközben a főváros a Sándor-utczai régi képviselőházzal máskép diszponált s eleddig nem volt kedvező alkalom arra, hogy az eszmének más irányú érvényesitésére elfogadható és keresztülvihető módozatokat találjunk.

Az ipartörténet ápolása.

Az Országos Iparegyesület az 1911. évben új szakosztálylyal szaporitotta a meglevők számát. Az ipartörténet gazdag anyagának rendszeres felkutatása, összegyűjtése és a tudomány czéljaira való kikészitése végett külön ipartörténeti szakosztályt alakitott az Egyesület kebelében.

Az Egyesületet az új szakosztály megalakitására az ipartörténeti, általában a gazdaságtörténelmi kutatásoknak a gyakorlat és a tudomány szempontjából való kiváló jelentősége vezette. Öntudatos gazdasági politikát nem csinálhatunk a mult ismerete és tanulságainak levonása nélkül; a magyar alapon felépitett és magyar anyaggal operáló nemzetgazdasági tudomány is puszta óhaj marad addig, a mig nem ismerjük a magyar gazdasági élet fejlődésének teljes történetét és azokat a különleges okokat és körülményeket, a melyek gazdasági viszonyaink sajátszerű alakulását eredményezték. A tudomány és gyakorlat érdekében tehát kivánatos, sőt mulhatlanul szükséges, hogy a komoly és alapos gazdaságtörténeti kutatások meginduljanak s hogy a magyar viszonyoknak minden oldalról való beható tanulmányozása kezdetét vegye.

Erre a feladatra a kezdés szerény, de nehéz munkájára vállalkozott Egyesületünk, a mikor az ipartörténeti szakosztály szervezését elhatározta és a szakosztályt megalakitotta.

Az alakuló közgyülés 1911. év február 13-án folyt le az Egyesület nagytermében.

A megalakulás kimondása után *Gelléri* Mór igazgató röviden vázolta a szakosztály feladatait és a jövőben kifejtendő munkásságát,

a melynek részletei a szakosztály ügyrendjében a következőképen vannak előirányozva:

A szakosztály czélja: a hazai ipartörténet művelése, fejlődésének előmozditása és a belőle merithető tanulságok értékesitése.

Ebből a szempontból a szakosztály munkásságának három iránya van:

1. A meglevő anyagot megállapitja és a lehetőség szerint összegyüjti és nyilvántartja. Az irodalmilag már feldolgozott matériát könyvtárba gyűjti, bibliográfiát állit össze és együtt tartja azokat a szakembereket, a kik gazdaságtörténeti téren már eddig működtek.

2. A szakosztály munkásságának másik része a még fel nem dolgozott nyers történeti anyagnak szemmeltartása, összegyűjtése, megőrzése és állandó nyilvántartása. Ehhez csatlakozik annak a munkának szervezése, a melynek feladata lesz egyes kiszemelt és aktualitásuknál fogva fontos gazdaságtörténeti részletkérdések feldolgozásának előkészitése, a hozzájuk való speczialis anyagnak összegyűjtése és rendezése.

3. A harmadik csoport a feldolgozandó munkának irányitása. Ez alatt értendő azoknak a szakembereknek kiszemelése, a kik a sorban feldolgozandó speczialis kérdéseknek oknyomozó kutatását, feldolgozását és kritikai szemmel való megbirálását szakirodalmi vagy ipari multjuknál fogva elvégezni hivatottak, értendő továbbá alatta az anyagi kérdéseknek elintézése is, nevezetesen programm felállitása arra nézve, hogy az anyaggyűjtés, a feldolgozás és a kinyomatás költségei mi módon fedeztessenek.

A szakosztály eszközei:

a) a szakosztály első sorban mindazon hazai és külföldi ipari és kereskedelmi egyletekkel és testületekkel, melyeknek közreműködése a kijelölt czél elérése szempontjából szükségesnek vagy hasznosnak mutatkozik, érintkezésbe lép és ezeknek, valamint a hazai ipar pártolására különösen hivatott társadalmi osztályoknak pártoló közreműködését megnyerni igyekszik;

b) czéljainak képviseletével a fontosabb helyeken arra termett szakembereket megbiz;

c) a hol ezt a czél fontossága megkivánja, a szakosztálynak külön fiókját szervezi;

d) állandó kapcsolatot teremt a fontosabb levél- és okmánytárak vezetői és a szakosztály között;

e) közbenjár a kormánynál és a törvényhatóságoknál, hogy a kutatók munkáját a maguk részéről is megkönnyitsék;

f) gondoskodik a szakbavágó dolgozatok kiadásáról és az anyaggyűjtés czéljából vállalt utazások előmozditásáról;

g) a külföldi rokonintézményekkel állandó érintkezést tart fenn a nemzetközi gazdasági kapcsolatok históriai feldolgozása érdekében.

A szakosztály működésének módja:

a) a szakosztály rendszerint havonként egy ülést tart; ezenkivül az elnök a tagokat ülésre összehivja, valahányszor ezt kivánatosnak tartja, vagy ha az elnökség, vagy öt szakosztályi tag erre levélben felkéri. Az üléseket az elnök hivja össze:

b) felolvasások tartása, felvetett kérdések megvitatása, esetleg pályázat útján való feldolgoztatása;

c) módot keres az időszaki közlemények megfelelő terjesztésére;

d) a napisajtó és a szaklapok érdeklődését állandóan ráirányitja az ipartörténeti kérdésekre;

e) a történelmi multtal biró hazai ipartelepek és az ipar terén kiváló régi családok érdeklődését a szakosztály tevékenysége iránt felébreszteni és ébrentartani igyekszik.

Az alakuló közgyülés elhatározta, hogy a szakosztály szigorúan tudományos irányban fog munkálkodni és hogy tevékenységét a forrásmunkák kiadásával kezdi meg. Elnökké egyhangulag báró *Kornfeld* Móriczot választotta meg a közgyülés, kinek vezetése alatt sok reményt fűzhetünk a szakosztálynak a jövőben kifejtendő munkásságához.

Még az év folyamán meginditotta a szakosztály tevékenységét az ipartörténeti bibliográfia létesítése tárgyában és felszólította az ipari szakegyleteket, az ipartestületeket és az ipari vállalatokat a kezükben levő ipartörténeti anyag beszolgáltatására.

Ezenkivül pedig a Kornfeld-könyvtárban megjelent *Munkás* László könyve: *A magyar posta története;* a szakosztályi elnök úr kinyomatta dr. *Horváth* Elza: *A védegylet története* czímű munkáját. Tervbe van véve *Szádeczky* Lajos: A czéhek történetének új kiadása és több birálat alatt levő ipartörténeti munkának sajtó alá való rendezése. A szakosztály tagjai számára az elnök úr megrendelte a *Sztudinka* Ferencz által nagy szorgalommal és körültekintéssel szerkesztett *»Magyar Ipartörténet«* czímű folyóiratot.

Közgazdasági főiskola.

Az egyetemekért való beteges tülekedés zajába egészséges hangon szólt bele az a felirat, a melyet tizennégy közgazdasági érdekképviselet — köztük az Országos Iparegyesület is — az 1911-ik év végével az országgyülésnek mind a két házához intézett egy közgazdasági egyetem felállitása érdekében. A városok versengése révén hamis kerékvágásba került egyetemi kérdés nagyot zökkent ezzel a helyes irány felé. Hogy eljutott-e arra az útra, a mely a helyes megoldás felé vezet, azt bajos megállapitani egész bizonyossággal. Egy azonban egész bizonyos: a felirat üdvös ellenvéleményt dobott a nyilvánosság elé azzal az újabban felkapott jelszóval szemben, — a melyet az egyetemre vágyódó városok békétlenségének csillapitására találtak ki — hogy nem egy-két, hanem legalább is három-négy új tudományegyetemre van szükség a meglevő kettő mellé.

Erről a kérdésről dr. *Soltész* Adolf, Egyesületünk titkára, a következőket fejtette ki Egyesületünkben.

Az új egyetemeket sürgető és gyorsan közkeletűvé vált jelszó alkalmas arra, hogy elhomályositson egy régóta közkeletű igazságot — a mely pedig annyira közkeletű, hogy csaknem jelszóvá sülyedt — azt, hogy nálunk a pályaválasztás előtt álló fiatalságot nagyon is erősen csábítják az elméleti életpályák és nagyon kevéssé vonzzák a gyakorlati foglalkozások. A ki pedig új egyetemeket kiván, az szaporitani kivánja azokat az alkalmakat, a melyek az úrhatnám ifjúságot és az úrhatnám szülőket a lateiner-pályák felé csalogatják. Az egyetem minálunk nem egészen ugyanaz, mint a nagy kultúrállamokban. Az egyetem nálunk nem első sorban a tudományosság tűzhelye, hanem első sorban az elméleti képzettséget megkivánó pályákra előkészitő iskola. Több egyetem nálunk első sorban nem több tudományt, hanem több úri proletárt jelent.

Erre pedig igazán nincs szükség. Nincs tehát szükség több új tudományegyetemre sem. A mire nincs szükségünk, arra nézve sok találó érvet csoportosít az érdekképviseletek felirata. Valamint sok helyes útmutatást tartalmaz arra nézve is, a mire szükségünk van. Az a kérdés csupán, hogy a szükséglet kielégitésének a leghelyesebb, vagy az egyedül helyes módját jelölik-e meg a nagy gonddal megszerkesztett, tartalmas felirat fejtegetései.

Egészen bizonyos, hogy a mai főiskolai oktatás és az élet mai követelményei között tátongó hézagok vannak. Különösen a közgazdasági élet szükségleteit nagyon hiányosan szolgálják azok az egyetemi fakultások, a melyeknek öléből egyes gazdasági élethivatásoknak, vagy a gazdasági élettel kapcsolatos hivataloknak, intézményeknek az új generácziója szokott kikerülni. Nemcsak a jogi fakultásra áll ez, hanem bizonyos mértékben a műegyetemre is, a mely pedig majdnem tisztán a gyakorlati életpályákra késziti elő hallgatóit. Nemcsak a jogászokból lett szolgabirák és miniszteri fogalmazók, hanem a műegyetemről kikerült iparfelügyelők is nélkülözik az ismereteknek azt a teljességét és sokoldalúságát, a melyre hivatalos feladataik alapos teljesitésénél lépten-nyomon szükségük volna. A közgazdasági minisztériumokon kivül a kereskedelmi és iparkamarák ép oly nehezen kapnak megfelelő képzettségű tisztviselőket, mint a vasut és egyéb közlekedési vállalatok; s a nagy ipari részvénytársaságok fontosabb állásaiban épen úgy elkelne egy kis általános közgazdasági tudás, a kereskedelmi gyakorlat és a műszaki képzettség mellett, mint a hogy a hivatalos bürók jogászai hijján vannak a legszükségesebb műszaki és kereskedelmi ismereteknek.

A mi eddig van ezeknek a hiányoknak a pótlására, az szurrogátumnak is elégtelen. Vannak azonban egyes speciális kurzusok, a melyek egészen jó, gyakorlati mintául szolgálhatnának a továbbépitésre. A tisztiorvosi tanfolyam például jó útmutató arra, hogyan lehet

kiegésziteni az egyoldalú akadémiai képzettséget a gyakorlat különleges hivatásai számára. Vannak továbbá egyes közgazdasági ágak számára működő főiskoláink is, a melyek a maguk nemében kitünően töltik be hivatásukat. Mezőgazdasági, bányászati, erdészeti főiskoláink mellett a keleti akadémia olyan elsőrangú intézet, a melyre megalkotói és vezetői egyaránt büszkék lehetnek. Az a kérdés most már, hogy a meglevő hasonló intézmények kibővitése mellett a meglevő egyetemek megfelelő fakultásainak fejlesztése, esetleg új közgazdasági és társadalomtudományi fakultások szervezése, új speczialis tanfolyamoknak a főiskolákkal kapcsolatban való felállitása kielégitené-e a szükségletet, vagy pedig új, önálló közgazdasági egyetem szervezése volna egyedül czélravezető.

Az előbbi megoldás mellett szól az, hogy könnyebben megvalósitható, az utóbbi mellett főként azt hozzák fel, hogy önálló főiskola kell, a mely megadja az akadémiai grádust, a magasabbrendű életpályákra, a jobb fizetésű és fontosabb hivatalokra való törvényes képesitést. De ezzel szemben arra lehetne rámutatni, hogy a törvényes kvalifikáczió kérdésének rendezése egy rövid törvénymódositással lehetséges — nyilván kivánatos is — és a közgazdasági tudományok intenzivebb és szélesebbkörű műveléséhez pedig nem okvetlenül szükséges. A meglevő kvalifikáczionális kereteken belül is egészen jól elképzelhetők azonban közgazdasági és szocziális kurzusok, a közigazgatási pályára és a közgazdasági intézmények szolgálatába készülő jogászok, mérnökök, orvosok számára; viszont a gyakorlati élet embereit, kereskedőket, nagyiparosokat, gazdákat is szivesen láthatná az Alma Mater egy-egy téli szemeszteren át, bizonyos kiegészitő tudományos ismeretek elsajátitása végett. A tudományegyetemen is, a műegyetemen is vannak katedrái a közgazdasági tudományoknak: ezeknek bővitése és gyakorlati mellékágakkal, kisérleti institucziókkal, praktikus szemináriumokkal való kiegészitése, bizonyára nagyon üdvös volna. Egyes különleges kvalifikácziók megszerzésére alkalmas szerveket lehetne konstruálni a különböző főiskolák kurzusainak kombinált látogatásával — a gyógyszerészek, a kereskedelmi iskolai tanárok, az iskolaorvosok stb. képesitésének bevált mintája szerint — a miniszteri tisztviselők, iparfelügyelők és más gyakorlati köztisztviselők számára. A közgazdasági tudományok intenzivebb művelésének czélját tekintve pedig mindezeken felül a szabad egyetemek példája is igen kecsegtető és utánzásra méltó.

Mindenekfölött kétségtelen azonban, hogy a közgazdasági legfelsőbb oktatás fejlesztésre szorul. És a megoldásnak akármelyik módja jobb, mint a mai hézagos állapot. Egy közgazdasági egyetem — ha már épen egyetem kell — mindenesetre előbbrevaló, mint még egy újabb tudományegyetem. Ilyenre semmi szükség nincs. Azt a pénzbeli és szellemi erőmennyiséget, a melyet egy újabb lateinerszaporitó intézetre forditana az állam, mindenesetre üdvösebb lesz a

gyakorlati kultúra, a közgazdasági műveltség emelésére szánni. Az érdekképviseletek felszólalása ebben az irányban mindenesetre hasznos figyelmeztetés és különösen rokonszenves nekünk, a kik ismételten keservesen panaszoltuk, hogy az ipari szakoktatás és továbbképzés legszükségesebb eszközeire való pénzzel is annyira fukarkodnak. Kivánatos, hogy a figyelmeztetésnek meg legyen a hatása és az eredménye. Akár új egyetemmel, akár a nélkül.

A mérnöknevelés és iparfejlesztésünk.

Ez érdekes témáról tartott előadást gyáripari szakosztályunkban *Méhely* Kálmán gépészmérnök, a ki e nagy kérdést a Mérnök- és épitész-egyletben is mozgatta. Előadásának lényege a következő:

Gyáriparunk fejlesztésének igényeihez viszonyitva igen csekély számú mérnök megy évente a tényleg termelő ipari pályára s tölti be azt a hivatását, melyet közgazdaságunk tőle tulajdonképen elvár. E visszás állapotot sínyli a mérnöki kar, de sínyli gyáriparunk, mely a helyett, hogy speczialisan az általános gyáripari termelésre szakszerűen kiképzett *kereskedelmi, ipari mérnökökkel* dolgoznék, a gyakorlatban felnevelkedett, de a tudományos, alapos tudást nélkülöző empiristákat alkalmaz. Anglia példáján pedig legmeggyőzőbben láthatjuk, hogy még e hatalmas állam is belátta ennek helytelenségét s saját jelentékeny kárán okulva, Németországnak alapos, szakszerű munkálkodásához, az exakt tudományokon alapuló szaktudásnak minden téren fokozottabb érvényesitéséhez tér vissza.

Egy oly *kereskedelmi és ipari mérnöki* kart kell tehát nevelnünk, mely az iparban a kereskedelmi és ipari technikai feladatok ellátására egyaránt képesitve van.

Fölmerült az a kérdés, hogy mennyi ily vezetőt, mondjuk kicsi industry-captaint tudnánk gyáriparunkban elhelyezni, illetőleg mennyire volna szükség, hogy gyáripari termelésünk minden részében, az alkalmazott munkások bizonyos számának és bizonyos termelési értékének megfelelően ily vezető képzettségű szakemberekkel rendelkezhessünk.

Gyáriparunkban kerekszámban összesen 400.000 munkás és 480.000 lóerő van 4.800 gyári jellegű vállalatban alkalmazva, melyek összes termelésének értéke 2.450 millió korona. Átlagban 100 munkásra számitva egy-egy ily vezetőt, az összesen 4.000-re becsülhető, ily szakember mindenikére 100 munkás, 120 lóerő és 660.000 korona termelés esnék. Ha a kereskedelmileg és technikailag egyaránt alapos tudású minden ily szakember a reá bizott munkálkodásban csak 5 százalék megtakaritást tudna elérni, mely megtakaritás szesz-, malom-, fa stb. iparainknál ennél jóval nagyobb lehetne, úgy ez gyáriparunkban összesen 122 millió korona nyereségi többletet jelentene, a miből a jól díjazandó szakemberek fizetése is bőségesen megtérülne. Ez az ily szakembereknek a legtúlzottabban előirányzott maximális száma, melyet gyáriparunk a saját hasznának előmozditásával el tudna tartani. Minthogy pedig az e czélra külön létesitendő legjobb iskolából évente legfeljebb 100 ily kereskedelmi mérnök kerülhetne ki s az első 100 csak a tanfolyam létesitése után 5—6 év mulva juthatna a gyakorlati életbe, beláthatjuk, hogy ez új kvalifikácziójú szakemberek részére ugyanesak meg volna a kereslet, a működési tér, a boldogulás lehetősége.

Ezek a kérdések a nyugati államok illetékes köreit már több mint egy évtized óta mind fokozottabb mértékben foglalkoztatják s kisérleteiket hasznunkra tanulmányozhatjuk. A külföldi eredmények legnagyobb része a német Handelshochschule-mozgalommal kapcsolatos. A szurrogátumok azonban e téren sem váltak be. A kereskedő hiába hallgat műszaki előadásokat, a végzett mérnök hiába tanulgat utólag kereskedelmi és gazdasági ismereteket, kivételes esetektől eltekintve, a nagy általánosságra kizárólag a teljesen e czélt szolgáló szisztematikus, szakszerű, főiskolai oktatás lehet tényleg gyümölcsöző. Egy egészen új, önállóan megalkotott, egyaránt kereskedelmi, mint technikai oktatási rendszer szükséges a gyáripar szolgálatára.

Az e tárgyban megindult eszmecsere folyamán a gyáripari szakosztály elhatározta, hogy a kérdést állandóan napirenden kivánja tartani és hogy a Mérnök- és épitész-egylet idevágó törekvéseit a maga részéről is készséggel támogatja.

Iparos-párt. Az iparosok politikai képviselete. Választási liga.

Számos hazai ipartestület felkérte az Országos Iparegyesületet, hogy az 1908—1909-ben alakulófélben levő iparos-pártra vonatkozó nézetét közölje az érdekeltséggel. Miután a válaszokat több oldalról sürgették, Egyesületünk nem térhetett ki az állásfoglalás elől. A kérdést tevő ipari testületek tájékoztatására az igazgatóság tehát kijelentette, hogy — a nélkül, hogy egy erős közgazdasági, esetleg egy netalán megalakuló agrár-párttal szemben mindenesetre kivánatos iparos-párt fontosságának méltatásába a mai viszonyok között már ezúttal belebocsátkoznék — a kezdeményezett iparos-pártnak a létesitését, tekintettel főkép az akkori politikai helyzetre és tekintettel arra, hogy a kezdeményezők az országos szervezetű egyesületektől távol állanak és ezekkel semmi kapcsolatot sem kerestek, *nem tartja sem szükségesnek, sem helyesnek.* Az iparügyeknek és az iparosságnak ma csak akkor teszünk szolgálatot, ha minden erővel odatörekszünk, hogy a magyar iparfejlesztés és pártolás összes föladatai számára valamennyi aktiv politikai párt és ezzel az egész magyar parlament rokonszenvét és állandó támogatását megnyerjük. Az iparosérdekeket mindaddig, mig az egyes közgazdasági ágak között a harmónia fönnáll és mindaddig, míg egyes közgazdasági ágak nem hatalmasodnak el, esetleg az ipari érdekek rovására, a többi országos érdekektől nem szabad elkülöniteni, hanem bele kell vinni valamennyi párt programmjába, sőt az ország józan közvéleményének tudatába és érzésébe, úgy, hogy az mindig és mindenütt megtalálhassa a maga érvényesülésének az útját. E törekvéseknek a jelzett irányban való megvalósitása czéljából az Országos Iparegyesület őszintén óhajtja, hogy az iparosság minél több hivatott képviselője foglaljon helyet a parlamentben és ezért jövőre is törekedni fog, hogy azok az akadályok, melyek e képviseletet újabb időben jórészt lehetetlenné tették, elhárittassanak.

*

Nemsokára a fönnebbi kijelentés után, melyet a közvélemény igen meleg méltánylással fogadott, egyik igazgatósági ülésünkön, egy felmerült konkrét eset alkalmából, elnökünk szükségesnek látta az Iparegyesületnek az iparosság politikai szereplésére vonatkozó álláspontját fixirozni s kijelentette, hogy *az Iparegyesület tagjainak politikai tekintetben teljesen szabad kezet ad, de maga mint egyesület nem űz politikát.* Az újabban gyakran hangoztatott elv, hogy az iparosok menjenek be a parlamentbe és ott, bármely párthoz tartozzanak is, külön blokkot alkossanak, eredménynyel nem biztat, mert ha az illetők párthoz tartoznak, köti őket a pártfegyelem, ellenkező esetben pedig, mint pártonkivüliek, nagyobb politikai súlyra nem tehetnek szert. Ehhez képest elnök javaslatára kimondotta az igazgatóság, hogy az Egyesület, eddigi következetes magatartásához híven, az ilyen természetű akcióktól a jövőben is távol tartja magát.

Álláspontunk igazolására elnökünk hivatalos közlönyünkben a következőket fejtette ki:

Az Országos Iparegyesület legutóbbi igazgatósági ülésén a jelenlévők egyhangú helyeslésével kijelentettem, hogy az Országos Iparegyesület nem vesz részt abban a mozgalomban, mely a kereskedők és iparosok választási ligáját akarja megteremteni.

Bármennyire óhajtanók is, hogy az ipar és a kereskedés érdekei a törvényhozásban és első sorban a képviselőházban az eddiginél jobban érvényesüljenek: ezt választási liga által, mely tekintet nélkül a politikai pártokra, oly képviselők választására törekszik, a kik hajlandók, vagy még talán kötelezik is magukat az iparosok és a kereskedők kivánságait megvédeni, — elérni politikai és parlamenti lehetetlenség.

Alkotmányos országban és főkép nálunk Magyarországon a képviselő szerepe pártjától függ. Képviselő, ki pártjának álláspontját nem fogadja el, vagy a ki pártja határozatával szemben mást akar, kényteleu pártjából kiszakadni, pártonkivüli lesz és többé csak egyéni súlyával és egyéni szavazatával hathat. Alkotmányos országban képviselő — még ha a legzseniálisabb vagy a legnagyobb igazságot védi is — ha párthoz nem tartozik, majdnem nulla. A választási liga tehát akkor, a mikor azt kivánja, hogy a választásoknál pártpolitikai tekintet nélkül oly képviselőjelöltet támogasson, a ki az ipart és a kereskedést védeni fogja, lehetetlenséget kiván, mert hogy mit védhet a képviselő, ezt nem választói, hanem a politikai párt határozza meg.

Ne feszegessük az ellentéteket, hanem tekintsük a választási liga törekvéseinek egyedül lehető czélját és azt, a mi még leginkább vonzza az iparos- és kereskedő-közvéleményt hozzá és ez egy negáczió. A választási liga csak olyan képviselőjelöltet támogat, a ki nem agrárius. Ez a sarkpont. Csakhogy ez a pont sem olyan, mely politikai párton kivül eldönthető. Az agrárius nálunk eddig még nem politikai párt, ép oly kevéssé, miként a merkantilista sem. Mit érvényesithet az agrárius, az nem tőle és programmjától, hanem attól a párttól függ, mely az agráreszméket magáévá tette. A szerb kereskedelmi szerződés agrárzamatja sohasem érvényesül, ha a függetlenségi párt — a melyről legalább még ma sem lehet állitani, hogy

agrárius — magáévá nem teszi. Mindaddig, mig az agráriusok nem képeznek politikai pártot és mig a politikai pártok kebelében helyezkednek el, politikai hatalmuk nem tőlük, nem elveiktől, hanem azon politikai pártok hatalmától függ, melyeknek kebelében működnek. Az agráriusok ma csak úgy érvényesülnek a képviselőházban, mint a merkantilisták; ha a párt és a pártérdek véleményüket magáévá teszi, miután nincs agrárius, sem merkantilista párt, nem az agrárius, vagy a merkantilista, hanem a politikai párt döntése irányadó.

A választási liga, melynek czélja antiagráriusokat képviselőkké választatni, mindaddig, mig politikai pártok az agrárius irányt vagy a merkantilis irányt pártprogrammjukba föl nem veszik és mig az agráriusok vagy a merkantilisták politikai pártot nem képeznek, ép oly eredménytelen törekvésre vállalkozik, mint a mikor a kereskedők és iparosok érdekeit akarja politikai pártvallás nélkül a képviselőválasztásoknál érvényesiteni.

A választási liga tehát úgy, a mint tervezve van, legalább is egy felesleges agitáczió, mely sok pénz és szellemi erő elfecsérlésével jár és czélt nem ér el, azaz a leendő képviselőket, ha pénzével és agitácziójával meg is választatja, ép úgy fogja az illető politikai párt fegyelme alá kényszeriteni, mint azokat, kik a liga segitsége nélkül jutnak a képviselőházba és ép úgy fognak esetleg az ipar és a kereskedés igazi vagy képzelt érdeke ellen szavazni, ha ezt politikai pártjuk kivánja, mint teszik ezt ma.

Nem választási liga kell az iparnak és a kereskedésnek, hanem nagy és fontos ügyekben összetartás és egyetértés.

*

A tervezett liga kérdése még egyszer szóba került nálunk. *Matlekovits* Sándor elnökünk ugyanis az 1910-ik évi őszi munkaévad elején tartott ülésünkön jellemezvén a gazdasági élet bizonytalanságát, annak a nézetének adott kifejezést, hogy az Iparegyesületnek néhány új gazdasági érdekű alakulással szemben fixiroznia kell az álláspontját. Itt van első sorban *a választási liga kérdése.* Véleménye szerint leghelyesebb, ha az Iparegyesület régi határozatát teljes egészében fentartja. Maga részéről azonban szükségesnek látja újból is kijelenteni, hogy *a ligát czélszerűnek nem tartja,* mert csak anyagi áldozatokba fog kerülni, a nélkül, hogy eredményeket lehetne általa elérni. Különben is az Iparegyesületnek régi elve, hogy politikai mozgalmakban nem vesz részt; ajánlja, hogy ettől az elvtől ezúttal se térjen el és ehhez képest tartsa fenn régebbi határozatát.

A végrehajtó-bizottság és az igazgatóság teljesen azonositotta magát az elnök e felfogásával és ily értelemben erősitette meg régebbi határozatát.

*

Az 1910. év elején beállott új politikai helyzet alkalmával elnökünk az év első üléseinek egyikén szükségesnek látta, hogy a saját és az Iparegyesület álláspontját az új helyzettel szemben preczizirozza. Véleménye szerint az Egyesületnek meg kell maradnia eddigi álláspontján, hogy nem politizál és a mindenkori kormánynyal csak gazdasági és főleg ipari kérdésekben áll összeköttetésben. A mi a

napirenden levő gazdasági kérdéseket illeti, szükségesnek látja figyelmeztetni az iparosságot, hogy a jövőben csillogó jelszavakkal ne hagyja magát félrevezettetni és inkább a komoly munka terén keresse boldogulását. Sajnos, hogy az életbevágó gazdasági kérdésekre, köztük első sorban az ipartörvény reviziójára, egyhamar nem kerülhet a sor, mert a kormány a legjobb esetben is hónapokon át el lesz foglalva az elmaradt sürgős kérdések megoldásával. Az iparosság tehát várja meg a munka időpontját és akkor vegyen részt ebben teljes erővel. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a kormány addig is, mig a parlamentben más kérdésekkel lesz elfoglalva, ne foglalkozzék a sürgős gazdaságpolitikai kérdések előkészitésével is.

Ullmann Adolf alelnök hozzájárult az elnök fejtegetéseihez, de szükségesnek látta, hogy az Egyesület bizonyos praktikus kérdésekben is foglaljon állást. Az iparosságnak érdeke lévén, hogy az állami megrendelések ne függesztessenek fel, azt javasolta, hogy az Egyesület intézzen felterjesztést a kormányhoz, hogy azokat a rendes kiadások körébe tartozó állami megrendeléseket, a melyeket költségvetés hiányában, valamint azokat a rendkivüli megrendeléseket, a melyekre már törvényhozási intézkedés van, de a melyek a pénzügyi helyzet folytán eddig nem voltak effektuálhatók, a kormány hajtassa végre és ha másként nem, ideiglenesen, rátákban eszközölje a fizetéseket.

Az igazgatóság e két felszólalás szellemében határozott.

A parlament munkaképessége.

Abban a mozgalomban, mely a rendkivüli eszközökkel folytatott parlamenti harcz befejezése, a rendes törvényhozási munka felvétele és a közgazdaságot érdeklő sürgős feladatok mielőbbi megoldása érdekében magának az ország józan köreiben utat tört, vezérszerepet vitt az 1903-ik évben Egyesületünk.

Neuschlosz Marczel inditványára az igazgatóság majdnem teljes ülésben emelte föl e tárgyban szavát és ez ünnepi határozat kifolyása volt az a felterjesztés, melyet ebben a tárgyban a magyar képviselőházhoz intéztünk. Ennek a felterjesztésnek mindenesetre van némi történeti jelentősége és a közelmult jelenségeire való figyelemmel, meg talán némi tekintettel a jövő eshetőségeire, e dokumentum szövegét e helyen a következőkben örökitjük meg:

A nemzet tanácsának bölcseségébe, választott és hivatott törvényhozóink hazafiúi belátásába vetett hittel fordulunk a mélyen tisztelt képviselőházhoz, országunk mostani nehéz helyzetében. A parlament életében beállott rendkivüli viszonyok, törvényhozásunk működésének immár példátlanul hosszantartó meddősége mérhetetlen súlyú csapásként nehezedik közéletünkre, de különösen gazdasági életünkre, melynek egész mozgását megbénitotta, egész vérkeringését tespedésre, összes életszerveit halálos mozdulatlanságra kényszeritette.

Közgazdaságunknak, első sorban pedig iparunknak jelene és jövendője fölött kétségbeejtő aggodalom szállotta meg összes érdekelt köreinket. Ez a kétségbeeséssel határos aggodalom késztette Egyesületünk igazgatóságát is, hogy foglalkozzék azoknak a súlyos következményeknek a megbeszélésével, a melyekbe a majdnem egy év óta tartó politikai válság egész közgazdaságunkat, de különösen iparunkat és kereskedelmünket sodorta. Az igazgatóság, szigorúan szem előtt tartván azt a régi hagyományt, a mely Egyesületünk köréből a pártpolitikát kizárja, csakis *a közgazdasági vonatkozású érdekek megvédését* tartotta sürgősen szükségesnek és csupán állásfoglalása időszerűségének szempontjából állapitotta meg azt a tényt, hogy a parlamenti ellenzéknek közel egy éven át kitartó szívóssággal folytatott küzdelme a katonai kérdésekben oly nemzeti vívmányokat eredményezett, a melyek az eddigi állapottal szemben határozott nagymérvű haladást jelentenek és a nemzeti eszmének fokozatosan elérendő teljes érvényesülését a jövőre is biztositják; továbbá, hogy az eddigieket meghaladó eredmények még az obstrukczió folytatása révén sem látszanak ez idő szerint elérhetőknek.

Megállapitotta ellenben azt is, hogy a parlamenti küzdelmek válsággá való fejlődése közgazdaságunkra nézve már eddig is alig felbecsülendő károsodással járt. Hogy csak nagy vonásokban jelezzük a reánk szakadt gazdasági hátrányokat, utalunk mindenekelőtt arra, hogy a hosszantartó parlamenti krizis nyomán jelentkezett általános bizalmatlanság már eddig is a magyar értékekben elhelyezett külföldi tőkének nagymérvű visszavonását eredményezte, a mely körülménynek kiszámithatlanul káros befolyása a gazdasági forgalom minden terén súlyosan érezhető;

továbbá, hogy egyrészt az állami beruházások teljes szünetelése, a melyek közvetve és közvetlenül iparunk nagy részének életföltételét képezik, másrészt a bizonytalan helyzet folytán óvatossá lett tőke tétlensége s ennek révén a munkának és keresetnek teljes hiánya az amúgy is súlyos helyzetben küzködő magyar ipart és kereskedelmet exisztencziális föltételeiben megtámadó általános pangást eredményeztek, sőt ipari és kereskedelmi vállalataink nagy részét végveszélylyel fenyegetik.

De továbbá rá kell mutatnunk különösen arra is, hogy a jelenlegi állapot fentartása esetén a máris sok helyütt elkerülhetetlenekké vált üzemprodukcziók folytatása következtében a hazai munkások nagyrésze télviz idején kereset és kenyér nélkül maradna és igy a kivándorlás, a mely már eddig is a munkások legjobbjainak nagy számától fosztotta meg az országot, kétségen kivül az eddiginél is nagyobb mérvet öltene.

Meg kellett fontolnunk azt is, hogy az adófizetés szünetelése folytán felszaporodó adóhátralékok később a kis exisztencziákra elviselhetetlen terheket fognának róni.

De mindenekfelett figyelemmel kellett lenni elhatározásunknál arra, hogy az anyagi erejétől megfosztott, elszegényedett nemzet ellentállási képességét szükségképen elvesztené és minden önkénynek és hatalmaskodásnak védtelenül ki volna szolgáltatva, mig a gazdasági viszonyok egészséges fejlődése, a nemzet anyagi erejének gyarapodása, a társadalom széles rétegeinek vagyonosodása, a nemzet ellentálló képességét a jövőben bekövetkezhető küzdelmek idejére is fentartaná és fokozná; és végül arra, hogy a magyar nemzet fennállásának egyik alapfeltétele a teljes anyagi önállóság, mert ennek birtokában idővel nemzeti eszményeink tökéletes megvalósitását is elérhetjük, mig anyagi önállóság hiányában állandóan még annyit sem volnánk képesek megtartani, a mennyit az eddigi küzdelem árán kivívtunk.

Mindezeket figyelembe véve, Egyesületünk igazgatósága nagy akklamáczióval, egyhangulag hozott határozatával kimondotta:

hogy a nemzeti vívmányok érdekében eddig sikeresen folytatott küzdelemnek rendkivüli eszközökkel való továbbvitelét a nemzet vitális érdekeivel összeegyeztethetőnek nem tartja;

hogy a törvényen kivüli állapotnak haladéktalan megszüntetését és az állami szervezet rendes funkcziójának meginditását nemcsak a magyar iparnak és kereskedelemnek, mint államfentartó tényezőknek, hanem magának az országnak általános érdekében is halaszthatatlannak tartja;

hogy Magyarország gazdasági önállóságának és anyagi érdekeinek az Ausztriához való viszonyban minden törvényes eszközzel érvényesitendő erélyes megvédésében, a hazai iparnak és kereskedelemnek nagyarányú, az államélet minden rétegére kiterjedő rendszeres iparpolitikával való továbbfejlesztésében s a tervezett ipari és szocziálpolitikai törvények mielőbbi életbeléptetésében látja a magyar nemzetképviseletnek ez idő szerint legfontosabb és legsürgősebb feladatát.

Igazgatóságunk ezen határozatának érvényesülése czéljából legelső sorban a mélyen tisztelt Képviselőházhoz, mint az egész közgazdasági közvélemény, az adófizető polgárok százezrei által keservesen érzett bajok orvoslására mindenekelőtt és mindenekfölött hivatott tényezőhöz fordul, azzal a tiszteletteljes kérelemmel, hogy az általunk előadottak bölcs megfontolásával módokat és eszközöket találjon, melyek a mostani meddő harcznak véget vetnek s lehetővé tegyék, hogy az ország választóközönsége által reáruházott legfőbb hatalmat az égetően sürgős törvényhozási feladatok megoldására fordithassa és hazánkat az immár elviselhetetlen válságból mielőbb kivezethesse.

Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy ez az állásfoglalás egyike volt az Országos Iparegyesület legjelentősebb cselekedeteinek. Bizonyitja ezt az az élénk visszhang, a mely az egész közvéleményben, még a komoly és számottevő ellenzéki lapokban is, támadt a mi szavunkra.

Az igazgatósági határozatnak megfelelően, haladéktalanul felszólitott testületek közül a Magyar Fővárosi Malomegyesület, a Vidéki Malomiparosok Országos Egyesülete, a Magyar Épitőmesterek Egyesülete, a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége, a Magyar Bánya- és Kohóvállalatok Egyesülete, a Magyar Kereskedelmi Testület, a Magyar Iparművészeti Társulat, a Magyar Textilgyárosok Egyesülete, a Magyar Arany- és Ezüstművesek stb. Országos Szövetsége, a Magyar Sörfőzők Egyesülete, a temesvári, szegedi, aradi és pozsonyi kereskedelmi és iparkamara, a Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete, a Budapesti Polgári Kereskedelmi Testület és a Magyar Hajózási Egyesület, a Magyar Kereskedelmi Utazók Egylete, a zsolnai ipartestület, stb., stb. foglaltak állást fölterjesztésünk mellett. Mindezek a testületek kivétel nélkül Egyesületünk álláspontjára helyezkedtek.

Magában a képviselőházban, a hol gróf *Zichy* Jenő egyesületi elnök 1903 november 21-én személyesen nyujtotta be föliratunkat, a többség zajos helyesléssel fejezte ki elismerését.

E kezdeményezésünk révén tehát megmozdult a közvéleménynek az a része, a melyhez szavunkat intéztük. A mozgalom, a mely körünkből indult ki, széles gyűrűkben terjedt és méretei arra vallottak, hogy az egész országban az összes közgazdasági faktorok követni fogják az Országos Iparegyesület példaadását. Fényes igazolása volt ez a kezdeményezés helyességének és meggyőző bizonyitéka annak, hogy Egyesületünk vezetősége jól teljesitette kötelességét, mikor az akczió meginditására vállalkozott.

Az eredmény ismeretes. Nem áltatjuk magunkat azzal, hogy ezt az eredményt mi idéztük elő, de hogy föllépésünk és a többi gazdasági faktorok vállvetett föllépése is hozzájárult a későbbi eredményhez, az kétségtelen. Aminthogy kétségtelen az is, hogy ez a lépésünk nem akart kitérés lenni a politika tág mezejére, melytől mindig távol állottunk, hanem csak megvédése az iparnak és a vele szorosan kapcsolatos fontos gazdasági és kulturális közérdekeknek.

Vajha ne lenne szükségünk hasonló ügyben való újabb és ugyancsak hasonló eljárásra!

Részletkérdések.

A sok kis és nagy kérdés közül, melyek Egyesületünket az utolsó időben foglalkoztatták, megemlitjük a legfontosabbakat, melyeknek jó része állandóan napirenden van s a melyek — úgyszólván — állandóan igénylik közreműködésünket. Ezek — a fönnebbi rovatokban és fejezetekben fölsorolt részletkérdéseken fölül — körülbelül a következők:

Általános érdekűek.

Egyik legkiválóbb iparoktatási főintézetünk a lefolyt évben a »Magyar Ipar« több évfolyamának díjtalan megküldését kérte. A végrehajtó-bizottság a kérelem teljesitését elrendelte ugyan, de az ügygyel kapcsolatban jóváhagyólag tudomásul vette azt is, hogy igazgatónk a nevezett tekintélyes könyvtár nálunk járt vezetőjének figyelmét személyesen hívta föl arra, hogy ha valakinek, akkor első sorban ilyen kiváló dotáczióban részesülő állami könyvtáraknak volna legelső sorban hivatása a *hazai szaksajtó rendszeres támogatása* és nemcsak a külföldi, hanem a hazai szaklapoknak is előfizetés útján való megrendelése.

Adott alkalommal a hazai gyárakat is fölkértük a hazai szaklapok támogatására és melegen támogattuk lapunk útján is a *Magyar Szakirók Országos Egyesületének* idevonatkozó akczióját.

Jelentős tevékenységet fejtett ki Egyesületünk mindenkor abban az irányban is, hogy *külföldi iparvállalatokat Magyarországon való megtelepedésre* ösztönözzön. Adott esetekben érdeklődő külföldi gyáraknak mindig a legnagyobb készséggel nyujtott informácziókat és támogatta a kormányt iparfejlesztési törekvéseiben. Midőn 1906-ban az új német-magyar-osztrák kereskedelmi szerződés egyes czikkekre felemelte az eddigi kedvezményes vámtételt, számos német gyáros elhatározta, hogy a magyar-osztrák monarchiában fiókgyárakat állit. A gyártelepek felállitására legalkalmasabb hely gyanánt Csehországot találták, részint mivel közel van a Németbirodalomhoz, részint mivel már ott intelligens munkásosztály van. Az egyes cseh városok felismerve az ebből származó nagy hasznot, mindent elkövetnek, hogy a gyárak áttelepedését előmozditsák. Mariaschein város például saját költségén iparvágányt épittetett. Más cseh városok, így például Bodenbach, mely már különben is fejlett és virágzó iparral bir, körlevelet intézett a német nagyipari vállalatokhoz, ebben rámutatott az új kereskedelmi szerződés megfelelő pontjaira és azokra az előnyökre, melyekkel a Csehországba való áttelepedés jár s végül arra hivta föl az áttelepedni óhajtó vállalatokat, hogy létesitsenek Bodenbachban fióktelepet.

A hazai ipar fejlesztésének szempontjából sokkal fontosabb azonban az, hogy szövőiparosok is áttelepedésre határozták magukat. Erre való tekintettel a »Magyar Ipar« egyik számában *Szterényi* József volt államtitkár terjedelmes czikkben fejtette ki, hogy a hozzánk betelepitett szövőipari vállalatok virágzanak s betelepedésük hátránynyal nem járt rájuk nézve. Egyesületünk azonban még tovább is ment és a német szövőiparosok figyelmét a legszélesebb körű nyilvánosság előtt, a napilapok útján, hazánkra felhivta.

Hivatkoztunk e felhivásunkban arra, hogy a Csehországba telepedő gyárosok termelésük nagy részét különben is Magyarországba szándékoznak küldeni s így reájuk nézve az, hogy Csehország helyett

Magyarországba telepedjenek, csak előnynyel járna az állami és városi kedvezmények révén, melyek számukra feltétlenül biztositandók.

Lapunk útján e kérdéssel kapcsolatban kifejtettük, hogy a kedvezmények megadásában természetesen el kell menni a legvégső határig. Éppen a napokban a horvát városok mutattak erre nézve követendő példát, különösen Eszék, mikor kimondta, hogy az újonnan létesülő gyárak mindegyikének nemcsak a szokásos kedvezményeket: kövezetvám, pótadómentesség stb. adja meg, hanem a szükséges téglát is ingyen nyujtja. Azt a nézetünket fejtettük ki, hogy ezt a magyar városok is megtehetnék s ép ezért szükséges azoknak figyelmét felhívni hazánkra, kik új gyártelepet vagy fiókgyártelepet kivánnak létesiteni.

1907-ben az *új mértékhitelesitési törvény* végrehajtási utasitásának előmunkálatai során a kereskedelemügyi miniszter meg óhajtván ismerni az országban forgalomba hozott mérlegek rendszerét, szerkezetét és nagyságát, felszólitotta Egyesületünket, hogy az érdekelt iparosoktól szerezze be az adatokat, hogy milyen mérlegek használatosak, mert ennek alapján kíván azután állást foglalni az emlitett utasitás főbb elvi kérdéseire nézve. Leiratát lapunk útján hoztuk az érdekeltségnek tudomására, gondoskodtunk a kivánt adatok beszerzéséről, melyeket az érdekeltség kivánalmaival kiegészitve juttattunk a miniszter tudomására.

Az emlitett végrehajtási utasitás 1909-ben készült el. Ez alkalommal a kereskedelemügyi miniszter alkalmat kiván nyujtani arra, hogy a mértékekről, ezek használatáról és ellenőrzéséről szóló 1907. évi törvényczik végrehajtása tárgyában kiadandó közérdekű rendeletek tervezeteihez az érdekelt szakkörök saját szempontjukból hozzászólhassanak: ezen végrehajtási rendeletek tervezeteinek egy-egy példányát oly felhivással küldötte meg Egyesületünknek, hogy a nevezett minisztériumba egybehivott szaktanácskozmányon Egyesületünket képviseltessük.

Az ánkét augusztus 19-én és 21-én tartatott meg a kereskedelemügyi minisztériumban, *Szterényi* József államtitkár elnöklete alatt, melyen a különböző érdekelt szakegyesületek képviselői is részt vettek. Az Országos Iparegyesület képviseletében ott voltak: *Thék* Endre alelnök, *Asbóth* Emil, a gyáripari szakosztály alelnöke, *Zipernovszky* Károly, a villamossági szakosztály elnöke, *Dénes* Manó mérlegkészitő és *Gelléri* Mór igazgató. Egyes kérdések nem lévén eléggé tisztázva, függőben maradtak és elintézésük későbbre lett fentartva, az anyag túlnyomó nagy része azonban elintézést nyert és az elnöklő államtitkár úr az iparosság részéről felmerült és részben általunk tolmácsolt óhajokat méltánylással fogadta és figyelembevételüket már az ülésen elrendelte.

A Középeurópai közgazdasági egyesület, melynek tagjai közé Egyesületünk is már régebben belépett, néhány évvel ezelőtt moz-

galmat inditott a végből, hogy a szorosabb ipari forgalomban álló államok *egymásnak megkönnyitsék birói itéleteiknek és egyéb alkalmas okirataiknak végrehajtását.* Egyesületünk, tekintettel arra a nagy fontosságra, melyet a birói végrehajtás kölcsönössége a nemzetközi ipari és kereskedelmi forgalom emelése szempontjából képvisel, ehhez a mozgalomhoz csatlakozott és a tanácskozásokban való képviseletével dr. *Lévy* Béla budapesti ügyvédet bizta meg, egyúttal felkérte, hogy az e tárgyban kibocsátott memorandummal szemben fejtse ki Egyesületünk álláspontját. A felkért előadó avatott kézre valló, beható tanulmányát gyáripari szakosztályunk egyik ülésén terjesztette elő és hivatalos lapunk számára is megirta. A tanulmány konkluzióit, a melyek a felvetett kérdéseket minden oldalról behatóan világitották meg, gyáripari szakosztályunk és végrehajtó bizottságunk magáévá tette és azokat a mozgalmat vezető egyesülethez eljuttatta.

Az ugyanebben a tárgyban tartott nemzetközi értekezleten Egyesületünket ugyancsak dr. *Lévy* Béla ügyvéd tagtársunk képviselte. Ezt az értekezletet Németország, Ausztria és Magyarország középeurópai gazdasági egyesületei hívták össze, hogy megbeszéljék, milyen föltételek mellett lehetne a három állam között szerződési úton szabályozni a kérdést úgy, hogy a három állam egymás itéleteit szerződés erejénél fogva legyen köteles végrehajtani. Az értekezleten mind a három állam képviselői szükségesnek mondották ilyen szerződés megkötését, egyes részletkérdésekre nézve is megállapodtak, más kérdések tekintetében azonban megegyezés nem jött létre. Kivánatos, hogy a még fenforgó differencziák minél hamarább elintéződjenek, mert az ilyen nemzetközi szerződés a magyar iparos- és kereskedővilágnak is igen nagy hasznára volna.

A kereskedelmi és iparkamarák, valamint más ipari egyesületek nemzetközi konferencziájának rendező bizottsága az 1910 szeptemberében Londonban tartott konferenczia napirendjére tűzte ki *a Gergely-naptárnak Oroszországba való bevezetését.* A konferenczia ezt a javaslatot mindazon kereskedelmi és ipari érdekképviseleteknek megküldötte, a melyek a konferenczián képviseltetni kivánták magunkat. Egyesületünk a kérdést a gyáripari szakosztályra bizta érdemleges tárgyalás czéljából, a mely a bevezetésre vonatkozó inditvány támogatását határozta el és ily értelemben értesitette a központot.

Egyesületünk végrehajtó-bizottsága a berlini Handelsvertrags-Verein kezdésére felterjesztést intézett a kereskedelmi miniszterhez, a melyben javasolta, hogy a különböző hatóságoknál *letétbe helyezendő kaucziókat a postatakarékpénztárnál* is deponálni lehessen és hogy az átutalások útján az idegen államokban leendő óvadékokra is alkalmaztassék.

A Magyar Kerékpáros-Szövetség fölkérésére az Egyesület 1911 elején felterjesztéssel fordult Budapest székesfőváros tanácsához, a

melyben a *kerékpáradó eltörlését* kérte. A felterjesztésben kifejtette az Egyesület, hogy a kerékpár fényűzési jellege már régen megszünt és az a szegényebb javadalmazású hivatalnoki és munkásosztálynak egyik legfontosabb közlekedési eszköze lett. Budapest rossz közlekedési viszonyai mellett a kerékpár az egyik eszköz, a mely a perifériákon való lakást bizonyos mértékig előmozditani és közvetve az egészséges lakásügyet szolgálni volna hivatva. Kiemelte előterjesztésünk azt is, hogy ez az adó a városnak aránytalanul keveset jövedelmez, miért is fentartása pénzügyi szempontból sem indokolt. Előterjesztésünket a főváros tárgyalás alá vette és a kerékpáradó eltörlése iránt a mult esztendő végén már intézkedett is.

Az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés arra kérte az Országos Iparegyesületet, hogy a kereskedelemügyi miniszterhez a *Hungária-körút és Óbuda közötti Dunahid* sürgős létesitése iránt benyujtott kérelmét támogassa. Gyáripari szakosztályunkban *Henik* István, mint egy olyan gyárnak a képviselője, a mely szintén a főváros északi részén fekszik, rámutatott ennek a tervnek rendkivüli fontosságára és kérte, hogy az Iparegyesület is teljes nyomatékkal sürgesse meg ennek a hidnak a kiépitését. Az újpesti gyárak éveken keresztül valóságos küzdelmet folytattak a fővárosnál és a közuti villamosnál, hogy gyáraikhoz kedvezőbb közúti összeköttetést kapjanak. Ez a küzdelem eredménytelen maradt és ma csak attól várnak eredményt, ha az új hid kiépitése révén lehetővé tétetik, hogy munkásaik egy része a budai oldalon lakjék. Az elnök a szakosztály hozzájárulásával úgy mondta ki a határozatot, hogy az előterjesztés értelmében sürgős felterjesztés intézendő a kereskedelemügyi miniszterhez, a mit a végrehajtó-bizottság nyomban perfektuált.

A *Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége* a legújabb pápai Motu proprio értelmében akcziót inditott, *mely a katholikus egyház ünnepeinek korlátozására irányul* és a melyhez csatlakozásra hívta meg a többi szakegyesületeket is. A végrehajtó-bizottság elvileg kijelentette az akczióhoz való csatlakozását.

A szállitási póthatáridő ellen Egyesületünk a m. kir. kereskedelemügyi miniszter úrhoz előterjesztést intézett, melyben kiemelte a következőket:

Egyesületünk több oldalról értesült arról, hogy a m. kir. államvasutak igazgatósága a nagymértékű árútorlódások következtében, Nagyméltóságodtól hat napi szállitási póthatáridő engedélyezését kérte. Ugyancsak az ipari- és kereskedővilág köréből panaszok érkeztek hozzánk, hogy ezen szállitási póthatáridő engedélyezése igen nagy hátrányokkal járna és alulirott igazgatóság közbenjárását kérték Nagyméltóságodnál, hogy az államvasutak igazgatósága által kért póthatáridő ne engedélyeztessék. Midőn tehát az Egyesületünkhöz érkezett ezen panaszokra, illetőleg arra a kellemetlen helyzetre, melybe azok folytán a magyar ipar és kereskedelem kerülhetne, a miniszter

úr figyelmét felhivtuk, arra kértük, hogy a felmerült aggályokat megfontolás tárgyává tenni és a mennyiben a fennálló forgalmi körülmények azt megengedik, azok értelmében intézkedni méltóztassék.

Egy vidéki gyártelep beadványa alapján elhatározta az Egyesület, hogy *a szállitási ügyekben felmerülő nehézségek elháritása* érdekében készséggel áll rendelkezésére a vidéki iparosoknak is, általában pedig felterjesztést intézett a kereskedelmi miniszterhez oly értelemben, hogy ez a vitelbérmérsékletet a darabszámra való szállitásoknál is terjeszsze ki a kisebb gyárakra is; egy konkrét eset alkalmából pedig arra kértük a minisztert, hogy a főváros különböző pontjain levő gyári kolóniák versenyének egyenletessége szempontjából Budapest főváros valamennyi pályaudvarára olyan legyen a szénszállitási tarifa, mint a nyugati pályaudvaron.

A találmányok kipróbálása. Dr. *Ballai* Lajos, a szabadalmi hivatal elnöke, a ki állandóan nagy buzgalommal és tapintattal keresi az érintkezést a gyakorlati élettel, megkeresést küldött az Országos Iparegyesület papiripari szakosztályához, melyben kiemelte, hogy a kereskedelemügyi m. kir. miniszter úr a már 1899. évi junius hó 25-én 39/625. sz. alatt elrendelte volt, hogy a vezetése alatt álló minisztérium vagy hatóság közbejöttével végzendő nagyobbszabású kisérletekhez a M. kir. szabadalmi hivatal is meghivassék. Miután azonban ezen keretben nincsenek kimeritve a műszaki tér minden ágazatai, ennélfogva azzal a kéréssel fordult szakosztályunkhoz, hogy mindazon alkalommal, midőn a papiripar körébe tartozó üzemekben újabb szabadalmakon alapuló vagy a műszaki tudományok újabb haladását képviselő gépek, készülékek, berendezések és eljárások üzembehelyezésével vagy gyakorlati kipróbálásával foglalkoznak, e munkálatokhoz a M. kir. szabadalmi hivatal is közvetlenül meghivassék.

A megkeresést körlevélben ajánlottuk összes szakosztályaink és ezek tagjainak figyelmébe.

Az Egyesület magáévá tevén néhai *Mössmer* Józsefnek erre vonatkozó javaslatát, 1910. folyamán fölterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyben részletesen felsorolta mindazon bajokat és nehézségeket, melyek a kettős, korona- és forintrendszerű számitásból erednek és kérte, hogy a *koronában való számitás*, osztrák mintára, büntető szankczióval kötelezővé tétessék. E javaslatával Egyesületünk nem maradt egyedül, mert vele egyidejűleg más szakegyesületek is hasonló felterjesztésekkel éltek. A felhozott okokat méltányolva, a pénzügyminiszter a kötelező koronaszámitást 1912. év február havában elrendelte és az új törvény az uralkodott nagy bizonytalanságot talán mégis meg fogja szüntetni.

Mikor 1908-ban a VIII. kerületi közjótékonysági egyesület *foglalkoztató műhelyeket* tervezett *munkanélküliek számára*, e kezdeményezés szervezésének előmunkálataiban Egyesületünk képviseletében igazgatónk is résztvett. Az első kisérlet *Glück* Frigyes igazgatósági

tagunk áldozatkészsége mellett létrejött és eddigelé elég szép eredményekre tekinthet vissza.

1907-ben a kereskedelemügyi miniszter véleményt kért a fővárostól, nem tartja-e szükségesnek, hogy egy nagyobb *zálogintézet a kamatot leszállitsa?* A társaságnak a szerződése ugyanis lejár s a miniszter meg akarja állapitani az új szerződés feltételeit. Ez ügynek a fővárosi iparügyi bizottságban való tárgyalása alkalmával ez a bizottság *Gelléri* Mór inditványára kimondotta, hogy a zálogház kérdése helyes megoldásának kizárólag a zálogügyeknek városi kezelésbe való vételét tartja, mert egyedül a város elégitheti ki a legszegényebb lakosságnak méltányos és jogos igényeit. Inditványozó súlyt helyezett arra, hogy a zálogüzlet ne legyen nyerészkedés tárgya, hanem hogy a legszegényebb néposztálynak ebbeli igényeit a város úgyszólván önköltségen igyekezzék kielégiteni. A bizottság e felfogáshoz minden tekintetben hozzájárult.

Ugyanez alkalommal került szóba *a bosnyák házalók ügye is. Gelléri* Mór, ismertetve az Országos Iparegyesületnek e kérdésben régóta elfoglalt álláspontját, a leghatározottabban ellenezte azt, hogy egy-egy dalmata vagy bosnyák 10–12 segédet tarthasson. Ez határozott visszaélés, mely megkárositja a kisipar és a kiskereskedelem érdekeit. Egy embernek szivesen ad engedélyt arra, hogy vándoripart folytasson és ezzel exisztencziáját megalapitsa, de nem engedhető meg, hogy ez az egy ember erre a czélra szegődtetett személyzettel valóságos nagykereskedést űzzön az adót fizető stabil kereskedők rovására. Ezért azt kivánja, intézzen a tanács felterjesztést a kereskedelemügyi minisztériumhoz, a melyben a miniszter felkérendő, hogy e kérdésnek az új ipartörvényben való rendezése alkalmával odahatni sziveskedjék, hogy az utczai elárusitók és vándoriparosok segédszemélyzetet ne tarthassanak. Az iparügyi bizottság ezt az inditványt egyhangúlag magáévá tette.

Az Országos Iparegyesület a nemzeti ellenállás idején, 1905-ben megindult *tulipánmozgalomban* is derekasan képviselte a magyar ipar valódi érdekeit és ez ügyben átiratot intézett a Tulipánkert-Szövetség elnökségéhez. E közérdekű átirat elvi fontosságú lévén, annak lényegét a következőkben emlitjük föl e helyen:

Az Országos Iparegyesületnek feladata lévén az iparosságnak, mint egyetemességnek érdekeit megvédeni, nem zárkózhatott el azon panasz elől, melyet az arany- és ezüstműves-, aranyverő-, ékszerész- és óratokkészitő-ipartestület hivatalosan emelt az Országos Iparegyesület előtt, azon elkobzások tárgyában, melyekkel egyes, a Tulipánkert-Szövetséggel összeköttetésben álló iparosok az emlitett ipartestületnek több tagját indokolatlan zaklatásoknak teszik ki.

Az Országos Iparegyesület e panasz részleteinek meghallgatása és az e panasz körül felmerülő jogi viszonylatoknak alapos megvitatása után arra a meggyőződésre jutott, hogy a panasz tárgyát képező eljárást csakis az idevágó törvényes rendelkezéseknek hiányos ismerete idézhette elő, a

miért is elhatározta, hogy a panasz tárgyának megszüntetése végett egyenesen Nagyméltóságodhoz fordul, azon tiszteletteljes kérelemmel, hogy a Tulipánkert-Szövetségnek nemes, hazafias és áldásos működését zavaró, törvénytelen cselekedetek elkövetését a Szövetséggel összeköttetésben álló iparosok részéről beszüntettetni kegyeskednék.

Az emlitett ipartestület panasza abban áll, hogy egy, a Tulipánkert-Szövetséggel összeköttetésben álló iparos részéről a törvényben előirt bizonyos formaságoknak teljes mellőzésével, több ékszerésznél raktáron levő tulipán-jelvények elkoboztattak, azon állitólagos jog alapján, hogy tulipán-jelvényeket csakis az illető iparosnak szabad gyártani és forgalomba hozni.

Ezen téves felfogással találkozhatni a Szövetségnek a tulipán-jelvényekre vonatkozó hirdetéseiben is, a honnan azok a napilapok egy részébe is átmentek.

Sajnos, hogy a törvényes rendelkezések hiányos ismeretének ténye az emlitett ipartestület megtámadott iparosainál, de még az eljáró hatóságnál is fenforogni látszik, mert másképen meg nem érthető, hogy egy különben teljesen világos jogi kérdésben oly nagymérvű forgalomzavar uralkodjék, mely egyrészt következményeiben magára az eljáró félre is veszedelmes elkobzásokhoz vezetett és mely másrészről a »hamisitás« jelszavát dobta a nagyközönség közé akkor, a mikor hamisitásról még csak szó sem lehet.

Az érvényben álló 1858. évi deczember hó 7-én kiadott cs. kir. pátens 1. §-a szerint ugyanis mintavédelem alatt áll minden, valamely iparterméken alkalmazható példány.

Ha tehát valaki egy mintát, a jelen esetben egy tulipán-jelvényt védelem alá helyez, akkor ezen minta, tehát ezen tulipán-jelvény részesül a törvényes védelemben.

Minden más minta, tehát minden más tulipán-jelvény is, ezen belajstromozott korábbi mintának védelmi körén kivül esik.

És ez természetes, hiszen már a józan ész is azt mondja, hogy a tulipánt, mint ilyent, az egyetemesség kárára kizárólagos jogként lefoglalni nem lehet; a tulipán, mint ilyen, mint a természet alkotása, mindenki által szabadon használható, mint jelvény is, mindaddig, mig ezen használat által valakinek teljes pontossággal körvonalozott jogai meg nem sértetnek.

Az idézett cs. kir. pátens 12. §-ában foglalt rendelkezések szerint már most ezen jogsértés csak kétféle módon történhetik: a védett mintának jogtalan alkalmazása vagy utánzása által.

Ha tehát valaki oly tulipán-jelvényeket gyárt és hoz forgalomba, melyekhez nem jogtalan módon jutott és melyek nem képezik a belajstromozott tulipán-jelvénynek utánzását, az nem is sérti meg a belajstromozott tulipán-jelvény tulajdonosának jogait és igy azzal szemben a törvény értelmében megtorló eljárásnak helye nincs.

De semmi körülmények között nincs helye a megtorló, azaz a bitorlás miatti eljárás oly alakjának, mely a jelen fejtegetések tárgyát képező panasz szubsztrátumát alkotja, a mikor a belajstromozott tulipán-jelvény tulajdonosa más tulipán-jelvényeket, minden előzetes értesités nélkül elkoboztat.

A hivatkozott cs. kir. pátens 22. §-a értelmében ugyanis minden oly esetben, midőn a bitorlás megállapitása végett két minta egybenhasonlitása szükséges, a hatóság elfogulatlan szakértők által szemlét kell, hogy rendeljen.

A törvény határozott rendelkezése szerint tehát a bitorlást első sorban meg kell állapitani; ezen megállapitásnak szakértői szemle által kell történnie.

Ezen szakértői szemlére nézve a hivatkozott cs. kir. pátens 22. §-ának 2. bekezdése határozottan kijelenti, hogy a szemle megejtéséhez a felek is meghivandók, hogy felvilágositásaikat és esetleges kifogásaikat előadhassák.

Tehát a törvény parancsolóan rendelkezik az iránt, hogy — a mint ez ismét csak természetes — a másik fél is meghallgattassék.

Ezen törvényes rendelkezések azonban a felpanaszolt esetekben teljesen mellőztettek, a mennyiben sem szakértői szemle nem lett tartva, sem az a fél, ki az elkobzás alapját képező bitorlás gyanujába kevertetett, nem lett meghallgatva.

Igaz ugyan, hogy a hivatkozott cs. kir. pátens 24. §-a értelmében a sértettnek jogában áll, mielőtt még panasza felett határoznának, a mintavédelmi jogának megsértésével készitettnek jelzett gyártmányok zár alá vételét kérni, de ezen rendelkezés nemcsak hogy ki nem zárja a 22. §-ban emlitett szemle megtartását, hanem egyenesen megkivánja, mert ugyancsak a 24. §. rendelkezése szerint az eljáró hatóság belátására van bizva, hogy a panaszlott erkölcsi és anyagi kára (für Schimpf und Schaden) biztositása végett előbb óvadékot követeljen.

Sőt a többször hivatkozott cs. kir. pátens 26. §-a kifejezetten megállapitja, hogy ha beigazolást nyer, hogy a panaszlott ártatlan és a panasz rosszakaratból emeltetett, az esetben a hatóság — a panaszlott elégtételi igényei épségben tartásával — panaszost a községi segélyalap javára 300 forintig terjedhető pénzbüntetéssel sujthatja.

A mint ezekből világos, a törvény nem intenczionálta, mint a hogy nem is intenczionálhatta azt, hogy valamely minta belajstromozásával egyszerűen lehetetlenné tegye minden olyan mintának gyártását és forgalombahozatalát, mely ugyan nem azonos a belajstromozott mintával, de ennek motivuma alapján készül; a mintavédelem, a mint azt ezen törvényes elnevezés is mutatja, csak bemutatott, illetőleg belajstromozott mintát és nem ennek motivumát védi meg, a mikor is minden egyes felmerülő vitás, tehát bitorlási ügyben is, az lesz a kérdés, vajjon a fenforgó konkrét esetben történt-e jogtalan alkalmazás vagy utánzás.

Ezek után engedje meg Nagyméltóságod, hogy az Egyesületünk kebelében és általában a főváros iparosainak körében fölmerült következő fölfogást is jóindulatú figyelmébe ajánlhassuk:

A mint a törvénynek nem lehet czélja, hogy egyesek érdekeit az egyetemesség kárára istápolja, épúgy a Szövetségnek sem lehet érdekében, hogy egyeseknek téves informáczióin alapuló eljárása által az a hiedelem terjedjen szét az országban, hogy a Tulipánkert abban találhatná hivatásának egy részét, hogy egyes iparosoknak monopóliumot adjon iparczikkek gyártására és forgalombahozatalára.

Gyáripari érdekűek.

Iparos- és kereskedő-körökből több oldalról és ismételten panasz érkezett Egyesületünkhöz az iránt, hogy az *értékmegállapitó bizottság tagjainak kinevezése* körül való eddigi eljárás az ipari és keres-

kedelmi érdekeknek nem felel meg, miért is az a kivánság merült fel, hogy az az eljárás olykép reformáltassék, hogy a kijelölésekre a hivatott ipari és kereskedelmi egyesületeknek befolyás engedtessék. A végrehajtó bizottságban e tárgyban folytatott élénk eszmecsere után az igazgató felhivatott, hogy érdemleges intézkedés előtt e kérdésben bővebb adatokat szerezzen be és konkrét előterjesztést tegyen, a mely előmunkálatok folyamatban vannak.

A végrehajtóbizottság az 1912. év legelején elhatározta, hogy foglalkozni kiván *a gabonabehozatali jegyek életbeléptetésének* a kérdésével és kellő tanulmányok megejtése után illetékes helyen megfelelő propozicziókat tesz. A bizottság a kérdés tanulmányozására és referálására dr. *Fekete* Ignácz bizottsági tagot kérte fel.

Egy *gőzkazánvizsgáló egyesület* eszméjét *Leipziger* Vilmos tagtársunk még a 80-as évek elején penditette meg Egyesületünkben. Abban az időben az eszme kivitele elé sok nehézség tornyosult. De majdnem másfél évtizeddel később a terv mégis megvalósult.

Egy közös akczióból kifolyólag ugyanis komoly stádiumba lépett az *Országos Gőzkazánvizsgáló Egyesület* alakitásának ügye. Az Országos Iparegyesület, a Gyáriparosok Országos Szövetsége, a Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet és a Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete ugyanis 1908-ban közös felhivást bocsátottak ki a hazai kazántulajdonosokhoz, a melyben arra utaltak, hogy a külföldi ipari államokban a gőzkazánvizsgálatot és általában a gőzkazánüzemmel összefüggő érdekek ápolását már régen maguk az érdekelt iparosok vették kezükbe hasonczélú egyesületek létesitése és fentartása útján, a melyek működése oly eredményesnek bizonyult, hogy nemcsak teljesen feleslegessé vált a hatósági ellenőrzés a közbiztonság érdekében, hanem az ezen egyesületek által alkalmazott speczialista mérnökök a gőzkazánüzem ökonómiáját oly magas fokra emelték, hogy minden egyes kazántulajdonos a kazánüzemben elért megtakaritásokban búsás kárpótlást nyert ama csekély tagdíjakért, a melyeket ez egyesületek a kazánvizsgálatokért és a kazánüzem ellenőrzéseért szednek. A közös akczió, melyet a négy egyesület ilyenformán kezdeményezett, sikerrel járt, a mennyiben a mult esztendő folyamán a javasolt gőzkazánvizsgáló egyesület létrejött és működését megkezdette. Az alapitás költségeit a kezdeményező egyesületek adták össze; további kiadásait az új egyesület már saját tagdíjaiból és egyéb jövedelmi forrásaiból fedezi. Az új egyesület czéljainak előmozditására külön szaklapot ad ki.

Erdős Jenő mérnök a *nyersolajmótorok üzembehelyezésénél* az engedélyező hatóságok részéről felmerülő *sérelmeket* tette szóvá gyáripari szakosztályunkban. Több eklatáns példával illusztrálja, hogy az iparhatóságok, különösen a főszolgabirák törvényes alap nélkül, az eljárás elhuzásával és közvetlen intézkedésekkel is rendkivüli módon megnehezitik az üzembehelyezést s gyakori esetben lehetetlenné

teszik a nyersmótorok felállitását, sőt már működésben levő telepek üzemét hatósági beavatkozással törvénytelen módon beszüntetik. Olyan hihetetlen esetek is fordultak elő, hogy a miniszter egy-egy jóravaló iparosnak gépeket és mótort adott, ennek üzembehelyezését azonban a szomszédsági érdekek befolyása alapján a hatóság is megtagadta, sőt mivel a szomszédsági érdekek alatt egy országgyülési képviselő értendő, ennek kijárásával az a hallatlan eset fordult elő, hogy ugyanaz a miniszter, ki a gépeket és a mótort a jóravaló iparosnak engedélyezte, megtagadta azok üzembehelyezését. Az illető iparos (Bardócz János, Torda) azután Amerikába vándorolt és szélnek eresztette nagyszámú családos munkásait. A helyszini szemlén különben rendszerint a főszolgabiró egyedül jelenik meg, a ki a többi illetékes hatósági közeg hozzászólása nélkül egyedül hozza meg az elutasitó véghatározatot. A nyersolajmótorok felállitásának gazdasági jelentőségére való tekintettel kérte az Országos Iparegyesületet, hogy inditson akcziót ezeknek a sérelmeknek a megszüntetése végett. *Asbóth* Emil elnöklő szakosztályi alelnök az e tény körül keletkezett vita során konstatálta, hogy nemcsak a felsorolt esetek, hanem egyéb tapasztalatok is arra mutatnak, hogy a mótorok felállitása körül sok a kivánni való s első sorban lehetetlenné kellene tenni az *elsőfokú hatóságoknak önkénykedését.* Ez a kérdés nincs kellően tisztázva s mivel általános ipari érdekről van szó — az előadó által felemlitett konkrét esetektől eltekintve — azt inditványozta, hogy az Egyesület a többi érdekképviselettel közösen megtartandó szaktanácskozás után forduljon a miniszterhez a sérelmek orvoslása végett. A szakosztály ilyen értelemben határozott s meg is inditotta ez ügyben a tárgyalásokat, a melyek még folyamatban vannak.

Egyesületünk, a mely mindenkor a különböző mértékek egységesitésének álláspontján állott, a *Celsius-féle hőmérők* használatának általánossá tétele ügyében az 1902. év október havában a kereskedelemügyi miniszter úrhoz, ennek felhivására, véleményes jelentést terjesztettünk fel, megjelölve azokat az intézkedéseket, a melyeknek foganatositását az ipar, a kereskedelem és a nagyközönség érdekeinek megóvása czéljából szükségesnek tartottunk. Véleményezésünkre a miniszter a Celsius-féle hőmérők mellett döntött. Rendelete, melyet ez alkalomból összes alantas hatóságaihoz és hivatalaihoz intézett, lényegében ezeket mondja:

»A belügyminiszter úr utalva azokra a visszásságokra, a melyek abból származnak, hogy nálunk a hőmérsék mérésére kétféle hőmérőt használnak, úgymint a 80 fokra beosztott Réaumur- és a 100 fokos Celsius-félét, kivánatosnak tartja, hogy a nagyközönség, mely ez idő szerint majdnem kizárólag Réaumur-féle hőmérőt használ, a modern mérések elfogadott elve alapján készült Celsius-hőmérők kizárólagos használatára térjen át.

A belügyminiszter ezt a nézetét, illetve óhaját a magam részéről

is osztván, utasitom a czímet, hogy a jelenleg használatban lévő Réaumur-hőmérők hasznavehetetlenné válása esetén azokat Celsius-félékkel pótolja.«

A kereskedelmi eljárás egyöntetüvé tétele, továbbá a különböző szakmák viszonyainak konszolidálása czéljából, a mi kétségtelenül nagy jelentőséggel bir az érdekelt iparosokra is, az Egyesület több szakmára vonatkozólag javaslatba hozta *a szokványok behozatalát* és ezek életbeléptetése iránt a tőzsdénél javaslatot tett. Igy foglalkozott Egyesületünk különösen a szénszokványok és textilszokványok kérdésével. Az első még nem vezetett ugyan eredményre, a második azonban már a megvalósulás stádiumában van.

Hasonlóan javasolta Egyesületünk, hogy a szesz- és textilárúk a jövőben a budapesti tőzsdén is jegyeztessenek, hogy e tekintetben ne legyünk az osztrák tőzsdék árjegyzéseitől függővé téve. Megsürgettük végül a petróleumszokványok létesitését.

A vizierők nagy fontossága, különösen a rendkivüli haladás, melyet a külföldön a *vizierők kihasználása* tekintetében mindenfelé lehetett tapasztalni, 1910-ben arra inditotta a földmivelésügyi minisztert, hogy elkészittesse a vizierők kihasználására és a vizjogi törvény reformjára vonatkozó törvényjavaslatot. Ezt a törvényjavaslatot a miniszter véleményezés czéljából Egyesületünknek is megküldötte. Tekintettel azokra a nagy érdekekre, a melyek a vizierők kérdéséhez fűződnek, a gyáripari szakosztály kimondotta, hogy a kérdéssel bővebben fog foglalkozni és az elnökséget megbizta, hogy a tervezetet tanulmányozás és véleményes jelentés tétele czéljából szakértőknek kiadja. Ily szakértőkül fölkértük *Asbóth* Emil és *Bláthy* O. Titusz urakat.

A gyárvizsgálatok egyszerűsitése.

Lovag *Falk* Zsigmond alelnökünk inditványára, e tárgyban felterjesztést intéztünk a kereskedelmi miniszter úrhoz. Ennek lényege a következő:

A m. kir. belügyminiszter úr, mint a napilapokból értesülünk, elrendelni méltóztatott, hogy a gyárakat egészségügyi szempontból évenkint kétszer vizsgálják meg.

Ez alkalomból iparosaink szóvá tették, hogy szinte elviselhetetlen már az a sokféle látogatás, ellenőrzés és fölülvizsgálat, melyeknek a gyári telepek ki vannak téve. Nevezetesen meglátogatják az ipartelepeket rövid időközökben közrendészeti, közbiztonsági, tűzbiztonsági szempontból az e czélra kirendelt bizottságok, a kazánvizsgáló bizottság, az iparfelügyelő, a főiparfelügyelő, az iparhatósági megbizottak stb.

Távolról sem kivánják magukat gyáraink az ellenőrzés és vizsgálat alul kivonni, sőt elismerik bizonyos, a közérdekeknek megfelelő vizsgálatok és a kellő ellenőrzésnek fontosságát. De kétségtelen

az is, hogy a hat-nyolczféle közeg által évenkint néha kétszer-háromszor teljesitett vizsgálat egyrészt a gyártulajdonost, másrészt a személyzetet annyira föntartja a rendes munkájában, hogy e felesleges föntartásoknak idő- és munka-, tehát pénzbeli értéke is igen tekintélyes summát tesz ki. Miután jól tudjuk, hogy ilyen intencziók legtávolabbról állanak az illetékes hatóságoktól és mert másrészt azt látjuk, hogy a gyár- és műhelyvizsgálatok ügye nálunk sok tekintetben még embrionális és végleges rendezésre vár:

mély tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy a most emlitett rendezést szorgalmazni és ez alkalommal odahatni méltóztassék, hogy a gyárak és műhelyek megvizsgálása *egyöntetüvé tétessék* és lehetőleg egy kézben egyesittessék.

A füstemésztőkről.

Fodor István egyesületi tagtársunk, ez a kiváló tudású szakférfiú, még 1907-ben előadást tartott nálunk a füst káros következményeiről. Előadó a gyári kéményekből omló füst káros következményeire utalt s megállapitotta azt a tényt, hogy Budapesten évenkint körülbelül 13.000 métermázsa korom hull a városra.

A füstemésztés kérdését ő végleg megoldottnak tekinti, legalább annál a vállalatnál, mely az ő vezetése alatt évenként közel 3.000 waggon szenet tüzel el, a hatalmas kémények fölött a füstnek még nyoma sincs. Egyáltalában szükségtelen tehát, hogy a gőzberendezések kéményei továbbra is öntsék a füstöt s a füstemésztést kötelezőleg lehet bevezetni annál is inkább, mert az iparosokra egyúttal haszonnal is jár, a mennyiben a tüzelőanyagban való eddigi tetemes veszteségek megszűnnek. Az előadó magyarázta a füsemésztés eredményes keresztülvitelét a közönséges gőzkazánoknál s behatóan foglalkozott egyszersmind mindazokkal a mótorikus üzemeknél, hol a füstképződés már jóelőre is ki van zárva, t. i. a szivógázberendezésekkel, a Diesel-féle mótorral stb. s ez utóbbi üzemrendszerek s a gőzüzem között összehasonlitó számitásokat is tett. Végül felemlitette az előadó a gőzturbinákat, melyek a mótorikus üzem egyszerűsitéséhez rendkivüli módon hozzá fognak járulni s melyek közül az első Magyarországon épült nagy típus (1.500 lóerő) az előadó által vezetett vállalatnál került üzembe. A jövőnek ideálja azonban az erőgáz hajtotta turbina. Az előadó végül újra hangsúlyozta a leghatározottabban, hogy a füstemésztés teljesen megoldott probléma és igy szép városunkat egyszersmindenkorra megszabadithatjuk a szétáradó füst rút ködétől, mely még verőfényes napokon is ráborul a városra, gyönyörű képét elhomályositva és eléktelenitve. Járjon elől Budapest ezen a téren is, hisz már többször szolgált mintául más városoknak s akkor nemcsak a legszebbek egyike, de a legtisztább és legegészségesebb várossá is válik.

Ugyane tárgyban közölte velünk javaslatait *Hüvös* Iván úr, a Városi Villamos Vasút vezérigazgatója, aki ismertetve az eddigi rendszereket, a következő konkluzióra jutott:

A legújabb vívmány ezen a téren az úgynevezett automatikus lánczrostély, a mely nemcsak a füstnélküli tüzelést biztositja, hanem egyúttal megtakaritással is jár a fűtőanyagokban. Ez a megtakaritás oly jelentékeny, hogy 1—2 év alatt amortizálja, illetve behozza a lánczrostély épitési költségét.

A lánczrostélyhoz — a desztilláczió-termékekben nagyon szegény tüzelőanyagokon kivül — minden darabos tüzelőanyag használható. Ez nem azt jelenti, hogy minden fajta szén egyenlő hatásfokkal égethető el rajta. De annyi bizonyos, hogy a megadott szénminőség szerint minden esetben oly lánczrostélyt lehet szerkeszteni, a melyen a fűtőanyag füstmentes és gazdaságos elégése feltétlenül biztositható.

Maga a rostély egy apró rudacskákból alkotott végtelen láncz, a mely 2 henger között van kifeszitve. A lassan, de folytonosan mozgó lánczot olyképen helyezik a kazán alá, hogy felső lapjának haladásiránya a fűtő állástól a tűztér belseje felé mutat. Már most, üzemközben vizsgálva a rostély működését, azt tapasztaljuk, hogy a folyvást egyenletes rétegben adagolt szén a gyújtófalon túl desztillálódni kezd. A desztilláczió-termékek mind magasabb hőmérsékű térbe jutnak és igy elégnek.

A rostély haladási irányában a hőmérsék egyre növekszik, minek következtében a nehezebben desztillálódó termékek is elhagyják a szenet és találkozván a könnyebben égő termékekkel, mindjárt meg is gyúladnak. Ez a desztilláczió mindaddig tart, a mig a fűtőanyagban ilyen termékek vannak.

E folyamat befejeztével következik a rostélyon maradt kokszolt szén elégése s a mikor ez is leégett, a rostélyon csupán izzó salak marad. Ekkor a végtelen láncz már eljut a hátsó feszítő hengerig s mig félkörnyi útjában a salakkaparó berendezés segélyével megtisztul a salaktól, csakhamar visszakerül a szénadagoló garathoz.

Nyilvánvaló ezekből, hogy a rostélyrendszer kiküszöböli a füstképző okokat és teljes mértékben biztositja a füstnélküli tüzelést.

Ipartelepeken és gyárakban, szóval nagyobb üzemekben nem győzzük elég ékesszólóan ajánlani a lánczrostélyt, a melynek ma már igen sokféle rendszere van használatban és a melynek beszerzésével járó költségek — ismételjük — mihamar megtérülnek a fűtőanyagoknál elérhető nagy megtakaritásban.

Különösebb anyagi áldozatokkal nem jár. Ellenben — mindentől eltekintve — méhében hord egy nagy humánus és higiénikus eredményt: megszabaditja fővárosunkat attól a nehéz és fojtó füstfelhőtől, a mely szürke, áthatlan köpenyével állandóan rája borul és levegőjét nap-nap után megfertőzi.

Kisipari érdekek.

A vásárügy rendezése. A kereskedelmi miniszter úr 1910-ben kimeritő jelentést kért tőlünk azon konkrét esetekről, melyek a vásározás tekintetében fennálló szabályok megsértését képezik. Ebben a tekintetben utaltunk első sorban a kolozsvári iparosgyülés határozataira, de egyben mégis fölkértük az ipartestületeket kivánalmaik precziz összefoglalására.

Az iparosoknak a vásárügy rendezése érdekében kifejezett kivánalmait a következőkben foglaltuk össze:

1. méltóztassék a kereskedelmi miniszter úrnak a kirakodó országos vásári jogoknak már régebben kezdeményezett, de tudtunkkal a kitűzött czélnak megfelelőleg keresztül nem vitt revizióját elrendelni és első sorban ily alapon az országos vásárok számát csökkenteni;

2. ezen túlmenőleg is keresse a miniszter úr a törvényes módot, hogy a minden forgalmi jelentőség és helyi szükségesség nélkül való országos kirakodó vásárok megszüntethetők legyenek;

3. hogy új országos kirakodó vásárokat egyáltalán ne engedélyezzen;

4. hogy az illető szaktestületek meghallgatásával vásározási rendszabályt dolgoztasson ki és minden törvényhatóságnak küldje meg, oly alapon, hogy annak keretében a helyi viszonyok kellőképen érvényre juthassanak.

A *fegyencziparral* is sűrűn foglalkoztunk és ismert álláspontunkat (lásd »Otven év«) mindenkor érvényesitettük.

A kereskedelemügyi miniszter 1899. évi szeptember hó 19-én kelt rendeletében közölte Egyesületünkkel, hogy az igazságügyi kormány tüzetes tanulmány tárgyává tette a *rabmunkaerőnek* szabadban kultúrépitkezési, földmívelési, szőlőfelújitási és hasonló munkálatokkal való foglalkoztatásának kérdését. A kereskedelemügyi miniszter ezen az alapon hosszú tárgyalásokat kezdett az igazságügyminiszterrel az ipari érdekeknek lehető megvédése végett, mert jogosnak itélte az iparosoknak azon kivánságát, hogy ez a foglalkoztatás a kézműiparnak lehető legkisebb sérelmével történjék. Maga az igazságügyi kormány is hajlandónak nyilatkozott, hogy a hazai kézműipar jogosult érdekeit konkrét esetekben figyelembe veszi és minden jogos panaszt orvosolni fog. A miniszter kivánságára tehát az 1883-iki szaktanácskozmány jegyzőkönyvét, a mely szintén a rabmunka kérdésével foglalkozott, lapunkban közöltük és ugyancsak lapunkban tért engedtünk azoknak a konkrét panaszoknak, melyek egyes iparosok vagy nagyobb testületek részéről jelentkeztek.

Adott konkrét esetek alkalmából tiltakoztunk az ellen, hogy a fegyházak *nyomdát* tartsanak, *papirzacskókat* gyártsanak. A nagyenyedi ipartestület előterjesztése alapján arra kértük a minisztert, hogy egyfelől alárendelt hatóságait utasitsa, hogy szükségleteiknek fegyintézeti iparvállalatoknál való beszerzésétől tartózkodjanak, más-

felől a többi miniszter urakat hasonló utasitás kiadása iránt keresse meg, végül pedig az igazságügyminiszter urat kérje föl, hogy addig is, mig a fegyencziparnak a kisiparosság kivánalmait kielégitő rendezése a miniszter úr ismételt igéretei szerint bekövetkezik, a nagyenyedi fegyháznak és általában a fegyházaknak ipari műhelyeit a hatóságok részére való szállitásoktól tiltsa el.

Az 1894-ben kiadott fővárosi épitkezési szabályrendelet egyéb fogyatékosságai mellett különösen *a pinczeműhelyekre vonatkozó rendelkezéseivel* sok bajnak és zaklatásnak hintette el a magvát. E rendelet egyik szakasza ugyanis megtiltotta azoknak a pinczehelyiségeknek ipari vagy kereskedelmi czélokra való felhasználását, melyeknek ürmagassága nem emelkedik legalább 120 czentiméterrel a járda szintje fölé. Az elöljáróságok kiméletlenül eljárnak e rendelet alapján a háztulajdonosok és pinczebérlők ellen, holott e drákói eljárásra nincs is törvényes alap. Az Országos Iparegyesület 1910-ben a belügyminiszterhez fordult e rendelkezések sérelmes alkalmazása miatt s felterjesztésében kérte a helytelen állapot megszüntetését. Kifejtette, az Egyesület, hogy e szabályrendeletnek egyrészt visszaható ereje nincs, tehát az 1894 előtt épült házak pinczehelyiségére nem alkalmazható, másrészt, hogy az udvarterületek alatt levő pinczéket szintén nem érintheti. Különösen indokolatlannak látszik azonban a rendelet rigorózus kezelése a Budapesten uralkodó lakásinség mellett, a mely egyenesen kényszeriti az iparosok nagy részét, hogy pinczeműhelyekben dolgozzanak. A fölterjesztés ezek alapján azt a kivánságot fejezte ki, hogy az 1894-ben kiadott épitkezési szabályrendelet életbelépte előtt épült házak pinczehelyiségei az akkor fennálló gyakorlat szerint legyenek tovább használhatók. Ez különösen a szabad ég alatt levő pinczehelyiségekre vonatkozik, a mennyiben ezek egészségügyi vagy tűzrendészeti kifogás alá nem esnek.

Az Egyesület megküldötte a felterjesztést támogatás végett a kereskedelemügyi miniszternek, továbbá a Gyáriparosok Országos Szövetségének és más érdekelt szakegyesületeknek is.

Háziipari érdekűek.

A háziipari szakosztály kezdeményezésére még 1893-ban napirendre került a *háziipar fejlesztésének* kérdése is, melyre nézve az Országos gazdasági egyesület kiküldötteinek részvétele mellett megtartott értekezlet a következő fontosabb határozatokat hozta:

A háziipar fejlesztése érdekében érdekbe vonandók a gazdasági egyesületek, gazdakörök, közgazdasági előadók, gazdasági tudósitók és a kereskedelmi és iparkamarák. Kérdőívek alapján megállapitandó, mely vidéken miféle háziiparágak üzetnek, mely vidéken milyen háziiparágak részére volna tér s alkalom; miféle anyag van vagy miféle anyag volna ott termelhető háziipari feldolgozás czéljaira; meg kel-

lene állapitani: melyik vidéken miféle háziipari czikkek számithatnának kelendőségre s mely háziipari czikkek azok, a melyek a külföldre való kivitel szempontjából érdemelnének támogatást esetleg a központban létesitendő háziipari elárúsitó csarnok részére, melynek föladatává volna teendő a népet anyaggal ellátni és a népipari termelvények bevásárlását és elárusitását központi elárusitás útján előmozditani és állandóan fejleszteni.

A háziipar *rendszeres fejlesztésére* nézve igazgatónk 1893-ban a következő javaslatot dolgozta ki:

Mindenekelőtt szükséges volna például az Országos Ipartanács egy állandó albizottsága gyanánt olyan központi közeget létesiteni, mely az egész országos háziipari akczióra nézve — figyelembe véve az e tárgyban addig felmerült konkrét inditványokat is — nagy vonásokban megállapitaná a programmot. Ez volna az akczió feje. Ez a központi közeg kijelölné azokat a megyéket, melyekben a háziipari bizottságok szervezendők. Ezek volnának az akczió teste.

A háziipari tanács mellett egy-két, idővel legfeljebb három állandó, mondjuk iparfelügyelő volna a végrehajtó közeg, az ész, a munka, a mótor, vagyis az akczió kezei és lábai.

A háziipari tanács — mint az Ipartanács állandó fiókbizottsága — mindenekelőtt számbavenné az e tárgyban eddig felmerült javaslatokat. az iparfelügyelők útján továbbá tervezne, javasolna és dolgoznék, úgy, hogy a tanács feladata tulajdonképen a felügyelet, az ellenőrzés és a törzsfékezés volna. A felügyelők érintkeznének a helyszinén az érdekelt hatóságokkal, a társadalommal s a termelőkkel és ez érintkezés alapján tennék meg javaslataikat az ország különböző részeiben egyöntetűen, egymással összhangban, egymást kiegészitve s egymást támogatva, a szervezendő háziiparra nézve.

Igy például ügyelni kellene, hogy a háziipari verseny az egyik-másik vidéket el ne nyomja, hogy bizonyos czikkekben túltermelés ne álljon be; gondoskodni kellene és lehetne arról, hogy egyes vidékek megrendelésre dolgozzanak, esetleg hogy előre megkapják az anyagot s a hol költségesebb munkát végeznek, ott — szükség esetén — előleget is.

Gondoskodni kellene arról, hogy ott, a hol a nép még tudatlan és a háziipari munkára nem elég fogékony, tanfolyamok, illetve jól berendezett szakiskolák vagy tanműhelyek által oktatást nyerjen. Gondoskodni kellene arról, hogy egyesek és egyesületek a háziipartanitást patronizálják s nemcsak mától holnapra, hanem állandóan támogassák.

És ha a czélt biztositani akarjuk, gondoskodni kell első sorban arról, hogy a háziipar vidékenként mindenekelőtt a helyi szükséglet kielégitésére helyezze a fősúlyt, hogy olyan dolgokat termeljen, a melyeknek ott gyors és jó kelete lesz s csak ha a szükséglet ilyképen fedezve van, akkor lehet és kell a távolabbi megokolt kereslet számára dolgozni. És gondolni kell végre arra is, hogy a rendszeresen megindult népipar lassan-lassan kifejlődjék s idővel a szó mai értelmében vett háziiparnak s talán a művesiparok egész sorozatának vesse meg biztos alapját.

De vannak más konkrét feladatok is. Például csak egyet hozok fel.

Az Ipartanácsban legutóbb bemutatták a nyitramegyei s általában a

felvidéki tót himzéseket; a tradiczionális sárga, kék, piros szinek különböző árnyalataiban óriási munka, de maga a kezdetlegesség. A szálak vetése, a kivarrás, a rajz, a munka a maga egészében oly primitiv, hogy még előszobák s egyéb ilyen fülkék díszitésénél is szemet szúrna. Törvényt hozni, büntetést szabni a rossz és csunya munka ellen — fájdalom — nem lehet; de az izlést nemesiteni és szalonképessé tenni lehet is, kell is. Legjobban látjuk ezt ezekből a tót lepedőszerű izléstelenségekből, melyeknek még az a rettenetes hátránya is megvan, hogy drágák. És csudák csudája, a publikum mégis vásárolja ezeket. Miért? Mert sokan hallották, hogy a parasztbimzések divatosak. Az izlés ellen való merénylettől azonban nem lehet visszatartani sem azokat, a kik készitik, sem azokat, a kik veszik. Pedig itt vannak a máramarosi szőnyegek, a melyeknek durvaságát, szintelenségét s medréből kicsapongó primitiv rendetlenségét szabályos korlátok közé szoritotta, megfékezte, megfésülte *Vidéky* Jánosnak néhány direkte e czélra készült rajza, melyet a kormány terjesztett a máramarosi szőnyegszövők között. És itt van a nagybecskereki szmirnaszőnyeg-készités, mely megnemesitette és igazán szalonképessé tette a torontáli szőnyegeket, melyek azelőtt csak a férfiszobákban, vagy más alkalmas fogadótermekben szolgáltak szobadíszül, de a boudoirba és az igazi szalonba csak most jutnak be szmirna elnevezés alatt, megtartván eredeti jellegüknek nem egy sajátos vonását. És mert ez kelendő czikk, látjuk, hogy a tanműhely gyári részvénytársasággá alakul, mely Torontál összes falvaiban foglalkoztatni fogja a a munkára képes népet.

Ez is egy megfigyelésre és utánzásra méltó dolog.

És még egyet ne felejtsünk megállapitani: a határvonalat kis- és háziipar között s ne tegyük bolonddá a nagyközönséget azzal, hogy a stoószi kések, a beszterczei posztó stb. a háziipar körébe tartoznak. Támogassuk egyformán a kis- és háziipart, de tartsuk tisztán a fogalmakat, mert ez nem kerül pénzbe s nem okoz konfuziót.

A háziipar *kereskedelmi* értékesitésére ugyancsak igazgatónk 1905-ben a következőket ajánlotta:

A kereskedelemügyi miniszter háziipar-fejlesztő tevékenységének eredményei a magyar kereskedelmi társaság háziipari üzletágában futnak össze, a földmívelésügyi miniszter népipari tevékenységének eredményeit pedig még csak most próbálják rendszeresen, vagyis kereskedelmileg értékesiteni.

A jelzett kétirányú tevékenység között nincs meg a szükséges és a kivánatos egyöntetűség, a melynek mielőbbi pótlása a magyar háziipar érdekében fölötte kivánatos volna. A háziiparnak ebben az országban nincs szüksége két gazdára, pláne ha ez a kettő nem egyöntetü elv és irányok szerint dolgozik.

Hogy a kétféle vezetést miért kellene egységesiteni, annak sok oka van. Az első és fő ok az, hogy a háziipart ki kellene végre emelni üvegházszerű mivoltából és szükséges volna, hogy gyakorlati értékesitésére, vagyis kereskedelmi úton való felkarolására helyezzük át a súlyt.

Ebből önként következik, hogy mindenekelőtt számot kellene adni arról, a mit a háziipar az országban ma termelni képes.

A háziipar utolsó törzskönyve az ezredéves kiállitás alkalmából jelent

meg, de az ma már sok részben elavult, mert a vállalkozások sehol sincsenek a gyors változásnak annyira alávetve, mint a háziiparban.

Ugy tudom, hogy a kereskedelmi és iparkamarák most foglalkoznak a háziiparra vonatkozó újabbi adatok összeállitásával. Ezt a munkát mindenesetre siettetni kellene.

Ha az adatok együtt lesznek, egy szakértő bizottságot kellene összeállitani, melyben a kamarai és gazdasági egyesületek szakférfiain kivül helyet kellene biztositani a kereskedelmi szakférfiaknak is. Ez a szakbizottság mindenekelőtt szemlét tartana nemcsak a beérkezett statisztikai adatok felett, hanem megtekintené a háziipar által készitett mintatárgyakat, megállapithatná első sorban, melyek azok a háziipari és népipari czikkek, a melyeknek rendszeres kereskedelmi értékesitése lehetséges és pedig nemcsak idehaza, hanem export útján is.

Az ilyen czikkeknek azután a termelési territóriumát kellene hozzávetőleg meghatározni, mert más czikket kell termelni az Alföldön, mást a Felvidéken, más a talaj a fonálnövények területén, más a fagazdag erdőségek tőszomszédságában stb. stb. És nem kivánatos, hogy egyik-másik czikkben óriási túlprodukczió álljon be, holott lehetnek olyan czikkek is, melyekben tizedrész annyit sem tudnak produkálni, mint a mennyire magunknak szükségünk van.

Természetes azonban, hogy ez távolról sem jelenti bizonyos, netalán kelendő czikkeknek a megszoritását, mert a kereskedő, ha valamely czikknek a kereskedelemben való jelentőségéről meg van győződve, sietni fog azt mindinkább puszirozni.

A termelési territórium meghatározása tehát nem volna egyéb, mint az észszerű munkamegosztás előkészitése és keresztülvitele a háziipar terén.

Ha ez megvan, az illető vidék háziiparosait szövetkezésre kellene buzditani. Itt nem az ismert szövetkezetek komplikált formájára gondolok, hanem az érdekeltek lehető legegyszerűbb tömöritésére, főleg abból a szempontból, hogy pl. N. nagykereskedőnek, ha egyszer elhatározta, hogy pl. a nagykárolyi finom sásfonatú kosarakat és kéziszatyrokat kereskedelmileg felöleli, ne kelljen 150 kis háziiparossal tárgyalni, hanem lehetőleg ezek központi képviseletével. Ez a központi képviselet létesithető a kormány támogatásával, az illető város vagy megye ellenőrzésével, lehetőleg a kerületi iparfelügyelő felügyelete alatt, a mivel azt akarom elérni, hogy ez a központi közeg ne legyen olyan vállalkozó vagy vállalat, a mely a kisemberek bőrét lehúzza vagy ezeken nyerészkednék, hanem ellenkezőleg, legyen olyan helyi központ, a mely a kisemberek segitségére és előnyeinek biztositására minden tekintetben készen áll.

Ha ez a helyi központ érintkezik direkte a kereskedővel, ettől beszerezheti a megfelelő mintákat. Mert igen sokszor fog előfordulni, hogy a kereskedő maga ad mintát a termelőnek, mondván, hogy ebből a mintából évenkint ennyi és ennyi ezer darabra van szüksége. Ha a minta komplikáltabb, annak készitésére nézve lehet gyakorlati tanfolyamokat nyitni, egyelőre esetleg felsőbb támogatással.

Ha szükséges, a központ a kereskedőtől vagy direkte az illető honi gyárakból beszerzi a czikkek előállitásához szükséges nyersanyagot (vesd össze a nyersanyag közös, tehát minőségileg jobb és olcsóbb beszerzésének messzeható előnyeivel); bizonyos czikkekhez a megfelelő eszközöket, szer-

számokat, gépeket s mindezt olcsó és könnyű törlesztésre, esetleg felajánlhatja ezeket jutalom- vagy ajándékképen, ha az illető erre érdemeket szerzett. (Egy községben lehetne pl. a legszorgalmasabb és legügyesebb szövők között jutalomképen szövőszékeket, a himzők között himzőrámákat stb. kiosztani.)

A helyi központ egy szóval azt a szerepet teljesitené nálunk, a mit bizonyos államokban az u. n. faktoreiok. Vagyis közvetitők volnának a sok termelő és az egy-két kereskedő között s mindkettőnek érdekeit az előnyös és reális termelés, valamint a megfelelő értékesités szempontjából képviselnék.

Ha a dolog igy indulna, nem tartom lehetetlennek, hogy idővel egyes vidékeken egyes czikkekre nézve jónevű kereskedelmi vállalatok fogják átvenni a faktoreiok hivatását és hogy másutt az igy megizmosodott egyes háziiparágak mellett gyári vállalatok fognak keletkezni, a melyek egyrészt az anyagot termelik a háziiparos számára, másrészt átveszik ennek termelvényeit saját számlájuk révén való értékesités czéljából.

Hogy a kereskedelem miképen értékesitse az általa ekképen felkarolt czikkeket, erre nézve a praktikus kereskedőnek utasitást adni nem szükséges. Hogy a czikkek mikép kerüljenek azonban nagyobb mérvekben a világpiaczra, erre nézve szintén meg fogom tenni igénytelen előterjesztésemet.

Még egy kérdésre kell ezen a helyen kitérnem.

A fentebbiek mind olyan czikkekre vonatkoznak, melyek immár elég jók arra, hogy a honi kereskedő által felkaroltassanak. Mi történjék azokkal a háziipari czikkekkel, a melyek erre a czélra még nem elég jók?

Hiszen a mai termelésben bizonyára ez lesz a háziiparban a többség!

Erre nagyon rövid és nagyon egyszerű a válasz!

A kereskedelmi forgalomra ma még nem alkalmas czikkeket egyenkint elő kell venni és a hivatott szakbeli kereskedők gyakorlati útmutatásai szerint olyképen átalakitani, hogy azok megállják a helyüket és alkalmasak legyenek.

Ha ezt a nagy és hálás munkát a magyar kereskedelem praktikus közreműködésével sikerrel teljesitjük, a szegény nép jobblétének biztositása és a nemzeti vagyonosodás előmozditásának érdekében számos új és kiapadhatatlan forrásokat teremtettünk, a melyek nem lehetnek az időjárásnak alávetve és igy — legalább némi részben — a mezőgazdasággal foglalkozó néposztályok széles rétegeinek anyagi helyzetét is javitani vannak hivatva.

*

Egyesületünk fennállása óta mindenkor élénk figyelmet forditott a már fölsoroltakon kivül a különböző háziipari kérdésekre is, kiindulván abból a tudatból, hogy a háziipar egyrészt a mezőgazdaságban alkalmazott népesség legszegényebb részeinek jelentékeny jövedelmeket képes biztositani, másrészt felismervén a háziiparnak jelentőségét abból a szempontból is, hogy ez az agrárius lakosság ipari előképzésének az iskolája. Épen azért a már előzőleg közlöttek kiegészitéseül e helyen fölemlitjük még, hogy a háziipari szakosztály

a háziipar rendszeres fejlesztésére vonatkozó pályadíját egyesületünk igazgatója nyerte meg *»a magyar háziipar jövő iránya«* czímű munkájával, mely e kérdésre nézve egész programmot ad. Az e nyomon elindult további mozgalmakból felemlitjük itt a következőket:

Már 1892-ben a háziipar rendszeres fejlesztése érdekében átiratot intéztünk az Országos Gazdasági Egyesülethez, melyben kiemeltük, hogy kétszeresen fontos e törekvésünk most, midőn egyrészt azt tapasztaljuk, hogy a magyar háziipari termékek a külföldön is elismerést aratnak és piaczot találnak, másrészt pedig látjuk, hogy a Felföldön az inség, az Alföldön pedig a veszedelmes tévtanok mételye lidérczként nehezedik népünkre, csak azért, mert hiányzanak a keresetforrások arra, hogy magát és családját a szükség ellen védelmezze, lételét pedig biztositsa. Ezért felette fontos a háziiparnak hazánk minden vidékén való terjesztése, kivált pedig a földmívelő népnek háziiparra való szoktatása, hogy szabad idejét kellően értékesitse a télen át is és ekkor is termelő, vagyonszaporitó legyen. Ez érdemben tervszerű agitácziót kellene meginditani és érdekbe kellene vonni a provincziális gazdasági egyesületeket, de talán még a gazdaköröket is. Tisztázandók volnának azok a kérdések, hogy: 1. hol lehetne a háziipart meghonositani, 2. hol és miféle új háziiparágakat kellene bevezetni; 3. mikép kellene a háziipar tanitását előmozditani; 4. mikép lehetne az ügy agitatórius érdekeinek támogatására a kormányt és talán más hatóságokat is megnyerni; 5. miként kellene az anyagnak előlegezése, illetőleg előzetes megrendelések eszközlése, továbbá a kész czikkek elárusitásának központi kezelése, végre a háziipari czikkek külföldi exportjának a központból való üzletszerű intézése által a népnek háziiparral való rendszeres és folytonos foglalkozását állandóan biztositani? Valamint az egész mozgalom sikeres meginditását, úgy a részletek tüzetes megbeszélését sem képzelhetjük az Országos Gazdasági Egyesület hozzájárulása és részvétele nélkül.

Az Országos Gazdasági Egyesület teljes mértékben osztozott felfogásunkban s megalkotván velünk a teendők megállapitása czéljából a közös bizottságot, e bizottság működésének mielőbbi megkezdését helyezte kilátásba.

Ugyanez alkalommal a háziipar rendszeres fejlesztéséről *Gelléri* Mór, Egyesületünk akkori aligazgatója, felolvasást tartott, melyben azt az eszmét penditette meg, hogy az Országos Ipartanács állandó albizottsága gyanánt egy oly központi szervezet létesittessék, mely az egész országos háziipari akczióra nézve a programmot megállapitsa és az irányitást elvállalja. Központi szervre szükség van azért, hogy egyik vidéknek háziipari versenye a másikat el ne nyomja, hogy gondoskodás történjék túltermelésnek megakadályozásáról, az előzetes megrendelések biztositásáról és általában az organizácziónak kereskedelmi alapra való helyezéséről. Szükségesnek mutatkozik a tanfolyamok, jól berendezett szakiskolák vagy tanműhelyek létesitése és

máról-holnapra való gondoskodás helyett állandó, egységes vezetés létesitése.

A háziiparnak akkor történt nagy felkarolása a kereskedelmi minisztert tényleg arra inditotta, hogy Országos Háziipari Bizottságot szervezzen, melynek feladatául azt tűzte ki, hogy egyrészt a házi-ipari akczió tárgyában véleményt mondjon és javaslatokat tegyen, másrészt pedig, hogy a háziipar kereskedelmi szervezetének keresztülvitelében közreműködjék. Ez új ipari szervezetbe a miniszter az Egyesületnek több tagját meghivta.

Az így megkezdett háziipari akczió során több ízben alkalma volt tapasztalni Egyesületünknek, hogy a fogyasztóközönség vételkedvét hátrányosan befolyásolja az a körülmény, hogy a fogyasztó egyáltalán nem ismeri azokat a forrásokat, a hol a szükséges czikkeket vagy azok munkáit megszerezhetik. A nép a már űzött háziipari foglalkozástól is elidegenedik, a lelkiismeretlen ügynökök kezébe kerül és készitményei részére megbizható közvetitőt nem talál. E czél által vezéreltetve, a kereskedelemügyi miniszter 1898-ban a mi közreműködésünkkel összeállittatta a háziipari czikkek közvetitésével foglalkozó intézetek, bizottságok, egyletek, szövetkezetek és magánosok jegyzékét és ezt a jegyzéket úgy a kereskedelemügyi miniszter, mint Egyesületünk igen nagy arányokban terjesztette.

A háziipar népszerűsitése czéljából a következő évben a szakosztály elhatározta, hogy ismertető előadásokat fog rendezni. Az első ilyen előadásokra báró *Dániel* Ernőné, *Herich* Károlyné és *Gyarmathy* Zsigáné vállalkoztak. Ez évben *Ghyczy* Béla elnök javaslatára a háziipari szakosztály állandó munkaprogrammot is dolgozott ki, melynek értelmében a szakosztály állandó érintkezést tart fenn az országszerte működő különböző háziipari bizottságokkal; évenkint két-három bemutató ülést rendez az új háziipari termékek megismertetése czéljából; felolvasások tartásáról gondoskodni fog nemcsak az Iparegyesületben, hanem más egyesületekben is, a melyekre tagjai révén befolyása van. Vidéki városokban házi-ipari termékekből karácsonyi vásárokat rendez. Szorgalmazni fogja a házi-ipar fejlesztését különösen olyan vidékeken, a hol az agrárszocziálizmusnak tünetei jelentkeznek.

Ugyanezen alkalomból az Egyesület háziipari szakosztálya felszólitást intézett a magyar társadalom összes tagjaihoz, a kik a háziipar iránt érdeklődnek, hogy forduljanak bizalommal minden ügyükben a szakosztályhoz, tájékoztassák mindenről, a mi a közös érdekű ügyet illeti, jó és rossz momentumokról s fogadják készségesen a feléjük, közvetlenül a népnek nyujtott segitő kart, azon meggyőződésben, hogy összetett erővel biztosabb a siker és a fejlődés útján való haladás.

Az 1901. év elején a Háziipari Szakosztály *Glück* Frigyes igazgatósági tag inditványa alapján hosszasabban foglalkozott a kézmű-

árú- és fehérnemű nagykereskedelemben forgalomban levő háziipari czikkek készitésének kérdésével. A szakosztály *Brust* Dávid nagykereskedő előadása alapján javaslatba hozta egy olyan mintaműhelynek a létesitését, a melyben munkásruhaneműek házi-iparilag való készitésére az érdeklődők oktatást nyerhetnek. Szóba került még a vászon-tornaczipőknek és a férfi-fehérneműeknek háziiparilag való készitésének a kérdése is. Mindkét tervezetet Egyesületünk a kereskedelemügyi miniszternek figyelmébe ajánlotta.

Csaknem egyidejűleg *Nyegre* László országgyülési képviselő, gazdag minta-anyag bemutatása mellett, Máramaros vármegye háziiparáról tartott előadást az Országos Iparegyesületben és az Egyesületet a máramarosmegyei házi-ipar felkarolására kérte. Gazdag gyüjteménye egy hétig az Egyesületben ki volt állitva.

Ugyanezen évben Egyesületünk, egy konkrét esetből kifolyólag, a szőnyegkészitésnek házi-iparként való meghonositásának kérdésével is foglalkozott. Egy budapesti czég ugyanis ajánlatot tett az igazságügyminiszternek, hogy a perzsa- és szmirna-szőnyegek olcsó előállitását a fegyházak munkaerejének igénybevételével akarja meghonositani. Végrehajtó bizottságunk foglalkozván ezzel a kérdéssel, kiemelte azokat az általános elvi szempontokat, a melyek arra inditották, hogy a fegyházak munkaerőinek ilyen czélokra való felhasználása ellen foglaljon állást és azt a javaslatot tette a kereskedelemügyi miniszternek, hogy az ajánlattevő vállalkozónak a szőnyegkészitésnek a felvidéki szegény nép körében házi-iparként való meghonositását javasolja. Ugyanígy javasolta Egyesületünk a kosárfonatok gyártásának háziiparilag való meghonositását, illetve ennek a háziipari termelési ágnak nagyobb felkarolását is.

A gyermekjáték-iparnak házi-iparként való meghonositása szintén foglalkoztatta Egyesületünket. Az inditó okot erre Körmöczbánya város tanácsának a kereskedelemügyi miniszterhez intézett és véleményezéshez hozzánk leküldött emlékirata adta meg, a mely a meglevő ilyen iparnak nagyobb propagálására tett javaslatokat. Egyesületünk gyakorlatilag óhajtván a kérdést megoldani, egy nagyobb díszműárú- és játékkereskedő-czéggel közvetlen összeköttetésbe lépett, a mely magára vállalta a Körmöczbánya-vidéki játékkészitő-ipar termékeinek értékesitését. Miután ez a kezdeményezés Körmöczbányán sikerre vezetett, módot kerestünk rá, hogy az az országnak egyéb vidékeire is kiterjesztessék.

1902-ben *Gaul* Károly, faiparunk egyik legkiválóbb szakembere, a fa-háziipar kérdését tette szóvá Egyesületünkben. Véleménye szerint háziiparként megmaradhatnak a következő faipari ágak : faedények készitése, szitakéregkészités, zsindelygyártás, gazdasági eszközök gyártása, fafaragás, asztalos háziipar, esztergályos háziipar, vesszőipar és nyírseprő-készités. Háziiparként meghonosúlhatott volna naturalisztikus faragványok, forgácsipar, játékszerek gyártása, fogpiszkáló-

készités, parafadugó-gyártás, közönséges székkészités és esőernyőbot-készités.

A fejlesztés leghathatósabb eszközei gyanánt *Gaul* Károly a következőket jelölte meg:

1. A már nálunk készülő és a még nem készülő, de meghonositásra érdemesnek vélt külföldi háziipari árúk egy-egy mintagyűjteménye, az árúk forgalmára döntő befolyással levő adatok nyilvántartásával;

2. külön a háziipar fejlesztésére kirendelt központi hivatal szervezése, a mely ez idő szerint a M. kir. Kereskedelmi Muzeum képében megvan;

3. minden megyében egy-egy a háziipar fejlesztésével foglalkozó bizottság szervezése, a melynek titkára szakember és esetleg külön erre kinevezett hivatalnok legyen;

4. egyes vidékek háziiparának fejlesztése szerződéses vállalkozókra bizandó;

5. a hol szükségesnek mutatkozik, a házi faipar fejlesztése czéljából vándortanitók küldendők ki, esetleg tanuló- és minta-műhelyek vagy kézműves-iskolák állitandók föl;

6. kedvező viszonyok esetén a háziiparosok egyesittessenek fogyasztási, anyagbeszerzési, esetleg gyártási és árúértékesitő szövetkezetekké;

7. a hol szüksége mutatkozik, alkalmaztassék egy a házi faiparnak kedvezőbb, kivételes erdő-, illetőleg faértékesitési módozat és hasonló vasuti és hajózási fuvarbérpolitika.

Véleményt mondott ugyanezen évben a hajháló-készitésnek háziiparként való meghonositásáról is. Egyesületünk kifejtette, hogy az új iparágak létesitését azokon a vidékeken, a hol a természetes előfeltételek, a nagyobb kézügyességet igénylő foglalkozások, mint csipkeverés, szitakötés, zsineghálókötél stb. már el vannak terjedve, czélszerűnek tartja; nagyobb állami támogatás kiutalását azonban csak akkor tartja megengedhetőnek, ha az iparág már gyakorlati életképességét is bebizonyitotta.

Egyes iparágak érdekei.

Egyesületünk minden adott esetben készséggel ragadta meg az alkalmat, hogy az egyes iparágak érdekeit tőle telhetőleg előmozditsa. Akár az üléseken történt felszólalások, akár egyes beadványok alapján komolyan tárgyalta a felmerült kérdéseket és az érdekelt tényezők meghallgatása után hozta meg határozatait. A nevezetesebb e szakba vágó kérdéseket az alábbiakban ismertetjük, megjegyezvén természetesen, hogy azokra az esetekre, melyeknél egyes vállalatok

csak egyénileg voltak érdekelve, természetszerűleg nem terjedhettünk ki.

Első sorban Egyesületünknek azon tevékenységét kivánjuk felemliteni, melynél nemcsak egy, hanem több iparágnak érdekeit kivánta előmozditani. Ilyen volt pl. 1892-ben az Egyesületnek az *olcsó villamos világitás és erőátvitel* kérdésében meginditott akcziója, melynek főczélja az volt, hogy a kisiparnak versenyképességét fokozza és olyan előnyökhöz juttassa, a melyeket csak a nagyipar élvez. Ez alkalomból az Egyesület hosszú tárgyalásokat folytatott Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottságával és tanácsával, melynek során arra kérte a várost, hogy a villamos világitás kérdésének tanulmányozása alkalmával az olcsó erőátvitel szolgáltatására helyezze a fősúlyt, mert ezzel igen nagy szolgálatokat tesz a nagy társadalmi réteg sorsának előmozditása szempontjából.

Szintén ilyen általános jellegű tevékenysége volt az Egyesületnek ez évben a *női munkát értékesitő egyletnek* a létesitése, melynek alapitása az Egyesület házi-ipari szakosztályának köréből indult ki. Az új egylet teljesen önállóan konstituálódott és az Egyesület két delegált tagjával képviseltette magát. Több iparágra kiterjedő általános érdekű kérdés volt a magyar nemzeti stílus dolga, melylyel az Egyesület 1894-ben foglalkozott erősebben, azzal a czélzattal, hogy bizonyos iparágakra vonatkozólag olyan különleges típust teremtsen meg, a mely az iparosokra nézve lehetővé teszi, hogy tartózkodjanak az unalmassá vált idegen sablónok utánzásaitól. Ez alkalomból *Kramer* Sámuel igazgatósági tag 1.200 koronás pályázatot irt ki magyar stílusú butorrajzokra. A pályázat teljesen kielégitő eredménynyel járt és a biráló bizottság a pályadíjat *Hirschler* Mórnak, *Fischer* Odönnek, *Weiszmann* Bélának és *Tattay* Ferencznek itélte oda.

Ismerve azt a nagy fontosságot, melyet a *találmányi ügy rendezése* az egész iparra nézve jelent, szintén 1907-ben a magyar találmányok védelme érdekében az igazgatóság elhatározta, hogy állandó szakértő bizottságot fog szervezni, mely azt az anomáliát lesz hivatva megszüntetni, mely szerint a hatóságok bizonyos szükségleteik fedezésénél külföldi szabadalmakat kötnek ki követendő mintául (például kályháknál, ablakzáraknál, stb.), holott az illető szakmában teljesen elfogadható magyar találmányok is vannak szabadalmazva.

1902 végén Egyesületünk erélyesen állást foglalt az Országos Magyar Gazdasági Egyesület ipari szakosztályának azon javaslatával szemben, hogy a *mótorbenzin adómentessége* megszüntettessék. Az Omge e javaslata úgy keletkezett, hogy a kereskedelemügyi miniszter a szesz technikai értékesitésének tanulmányozására kiküldött szakértők jelentését javaslattétel végett az Omge ipari szakosztályának küldötte meg s e szakosztály a szeszértékesités legelső feltételéül a benzin adómentességének elvonását mondotta ki.

Végrehajtó bizottságunk e mozgalomról tudomást szerezvén, kimondotta, hogy bár a szesznek ipari téren való felhasználását elősegiteni kész — a mit korábbi állásfoglalása és a kereskedelemügyi miniszter úrhoz ez irányban tett előterjesztése is igazol — de nem helyeselheti, hogy ez a benzinmótorok használatának kiszoritásával és ez által egész sor iparág megkárositásával történjék; elhatározta, tehát, hogy

1. ilyen értelemben átir az Országos Magyar Gazdasági Egyesülethez;

2. fölterjesztést intéz a kereskedelemügyi miniszter úrhoz az iránt, hogy a szeszértékesitésről szóló tanulmányi jelentést Egyesületünknek is megküldje;

3. tekintve, hogy a mótorbenzin adómentességének mennél szélesebb körben való kihasználása, illetve a benzinmótorok mennél nagyobb elterjedése kivánatos s e végből óhajtandó, hogy az adómentes benzin beszerzése körül előforduló nehézségek, visszásságok és terhes zaklatások megszűnjenek: megkeresi a Magyar Kereskedelmi Részvénytársaságot, hogy az adómentes benzinnek az iparsó mintájára vállalati kezelésbe való átvételének kérdését tegye tanulmány tárgyává. Az átiratok és felterjesztések a megjelölt helyekre elküldettek.

Ballai Lajos, a Magyar kir. Szabadalmi hivatal elnöke, abból a gondolatból indulván ki, hogy a jellegzetes sikerült védőjegyek alkalmasak az árúczikkek kelendőségét is előmozditani, 1906-ban lépéseket tett a *művészi védőjegyek* rendszeres felkarolása érdekében és erre az ügyre felhivta Egyesületünk figyelmét is. A *Kelemen* M. István elnöklete alatt álló iparjogvédelmi szakosztály behatóan foglalkozott ezzel a kérdéssel, a művészi védőjegyek meghonositását czélszerűnek jelezte, pozitiv határozat hozatalát azonban a dolog természetéből folyólag feleslegesnek találta.

Egyesületünk 1908-ban, mint már fönnebb emlitettük, az érdekeltségnek több oldalról történt felszólalása alapján, huzamosabb időn keresztül behatóan foglalkozott a *fürdőhelyek vasárnapi munkaszünetének* kérdésével és kifejtette, hogy a vasárnapi munkaszünetnek fürdőkre való kiterjesztése, minthogy fürdőhelyeken levő üzletek forgalmuk túlnyomó részét épen vasár- és ünnepnapokon érik el, indokoltnak nem mutatkozik, annál is inkább, mert a fürdőhelyeken nem igen vannak nagyobb személyzetet foglalkoztató árúházak, hanem rendszerint kisebb boltok, melyekben a gazda és családtagjai szolgálják ki a vevőket. Az ilyen üzletekkel szemben pedig a vasárnapi munkaszünetről szóló rendelkezésnek munkásvédelmi szempontból jelentősége nincs. Különösen figyelemreméltó azonban az a körülmény, hogy az utóbbi időben épen ezek az üzletek szükségletüknek tetemes részét magyar készitményű árúkból fedezik és igy ajánlatos volna őket

a magyar iparczikkek terjesztésében támogatni. A miniszter kétszeri előterjesztésünk indokait nem fogadván el, az Egyesület körlevélben kérdezte meg a fürdőtulajdonosokat, a kiknek idevonatkozó válaszait az Egyesület hivatalos lapja egész terjedelmükben közölte. Valamennyien a vasárnapi munkaszünetnek a fürdőhelyeken való felfüggesztése mellett foglaltak állást. E nyilatkozatok érdekes sorozatát, mint kérelmünk helyességének legfontosabb bizonyitékát ,újabb előterjesztéssel mutattuk be a kereskedelemügyi miniszter úrnak, sajnos, eredmény nélkül.

*

Ezek után rátérhetünk az egyes iparágak speciális érdekeinek megóvása czéljából tett intézkedéseinkre. Teljes képet ez irányú működésünkről nem adhatunk, *de néhány szemelvénynyel* meg akarjuk világitani munkánkat s minden fontos részletre kiterjedő sokoldalúságát.

Megemlitjük azonban, hogy itt e fejezetben nem *egyes iparágak rendszeres kifejlesztéséről* van szó, hanem azon óhajok és kivánalmak elintézéséről, a melyek a napi élet forgatagában sürgősen felszínre kerültek s a melyek megoldása lényegesen hozzájárult az illető iparágak zavartalan fejlődéséhez. Néha toldás-foldás volt ez a munka, néha reparatura, néha pedig alapvető és regeneráló intézkedések alapja, a mint ez az alábbiakból nyomban kitűnik.

Aczetilén-ipar.

Az Egyesületünk körében folyó kiterjedt részletmunkának egyik igen érdekes szöglete 1900 óta az a kitartó tevékenység, a melyet az aczetilén meghonositása érdekében fejt ki aczetilén-szakosztályunk. Érdekes, mert egy még fiatal iparágról van szó és mert ennél az iparágnál élénken látható az Országos Iparegyesület hivatásának az a figyelemreméltó sajátsága, hogy a magukra hagyatott, hajléktalan ipari közérdekek támogatásban, buzditásban részesülhetnek, szószólót kapnak, ha az Egyesület ajtaján kopogtatnak.

Az aczetilén-ipar egyike volt azoknak a foglalkozásoknak, a melyek mindjárt születésük perczében hajlékot nyertek az Egyesületben. Alig indult meg *Moissan* tanár korszakos találmányának nyomán a kalciumkarbid ipari értékesitésének nehéz munkája, alig hogy feléje fordult néhány bátor magyar iparosnak figyelme, máris megkezdődött Egyesületünkben is az a küzdelmes védekezés, a melyet hol az előitéletek megszüntetése, hol a külföldi verseny vagy a hatósági agyonszabályozás ellenében kellett kifejteni. Ez természetes olyan iparágnál, melynek rossz hirét költötték a versenyző világitási módok érdekkörei. Természetes az is, hogy a sikerek sem lehettek nagyok. Nálunk,

ahol minden jót a hatósági beavatkozásoktól várnak, a közigazgatási rendszabályozás súlya alatt el kelett senyvednie annak az iparágnak, a mely külföldön virágzik és számtalan munkáskéznek ad kenyeret.

A szakosztálynak egy évtizedre terjedő munkásságáról az alábbiakban számolunk be:

A szakosztály 1902-ben alakult meg formailag. Addig szakértő referenseink bevonásával foglalkoztunk az idetartozó kérdésekkel. Igy már 1900-ban véleményt adtunk az akkor készülő aczetilén-szabályrendeletről, a melyet ismételten ánkéten tárgyaltatott a kormány. Az újabb ánkéten Egyesületünket dr. *Wágner* Jenő és *Berdenich* Győző képviselték. Ez utóbbinak idevonatkozó jelentése sok érdemleges részletet foglalt magában, a melyek széleskörű kölföldi tapasztalataira támaszkodtak.

A minisztérium az ánkét által elfogadott tervezetet utóbb véleményadás végett leküldötte hozzánk. Egyesületünk végrehajtó bizottsága ezt megküldötte több szakértőnek és érdekelt félnek, a kiket észrevételeiknek irásban leendő közlésére szólitott fel. Az irásos nyilatkozatok beérkezése után a felkért szakértők bevonásával értekezletet tartottunk, a melyen a tervezetet pontról-pontra behatóan megvitattuk. Az értekezlet megállapodásait alapul véve, a kereskedelmi miniszter úr elé javaslatot terjesztettünk, a melyben kiemeltük, hogy a rendeletbe csak olyan intézkedések vétessenek föl, a melyek az aczetilénvilágitás elterjedését nem gátolják s a melyek személy- és a vagyonbiztonság s a közegészségügy szempontjából szükségeseknek mutatkoznak; kiemeltük továbbá, hogy a rendelkezéseket nem kivánjuk véglegeseknek tekinteni, hanem olyanoknak, a melyek a későbbi tapasztalások alapján idővel módositandók.

A kereskedelmi miniszter úr 1901-ben véleményes jelentést kért arra nézve, hogy czélszerű-e a közhasználatú világitási berendezésekre az 1900. évi XXV. t.-cz. végrehajtási rendeletében megadott megrendelés-gyüjtési szabadságot a magánosoknál való megrendelésgyüjtésre is kiterjeszteni s ha igen, csupán az aczetilénvilágitás részesitendő-e ebben a kivételes kedvezményben, vagy kiterjesztessék-e az minden egyéb világitási berendezésekre is?

Véleményünk az volt, hogy a magánosoknál való megrendelésgyüjtés engedélyezését mindennemű oly világitási berendezésre nézve tartjuk czélszerűnek és megadandónak, a mely berendezések központi vagy házi telephez, illetve vezetékhez vannak kötve.

Az 1899. évi budapesti II. nemzetközi aczetilén-kongresszus és kiállitás nyomán jelentkezett a közös érdekképviseletre és közös czélokra való törekvés szüksége is. A közösségnek ez az érzete inditotta a magyar aczetiléniparosok és az iparág iránt érdeklődők csoportját arra, hogy érdekeik képviseletére az Országos Iparegyesületben szakosztályt alakitsanak és az Egyesület égisze alatt folytassák a megkezdett munkát.

Ez a munka jórészt az 1904-ben életbelépett aczetilénszabályrendelet körül csoportosult és arra irányult, hogy a rendelet üdvös intézkedéseinek megvalósitását előmozditsa, a sérelmes pontoknak megváltoztatását előkészitse. Az aczetilén-vizsgáló bizottságnak a módositásra nézve a kereskedelmi miniszter elé terjesztett javaslatai — a melyeket a miniszter a szakosztálynak véleményezés és inditványtétel végett megküldött — képezték e tárgyalások bázisát. A szakosztály az összes érdekeltek bevonásával kivánta a kérdést megoldani és ezért irásos ánkétet rendezett, a melynek megállapodásait juttatta a miniszter úr elé. Ugyancsak 1904-ben ejtette módját annak, hogy *Janet* franczia professzort a sűritett aczetilénről tartandó nagyérdekű előadásra a szakosztály részére megnyerje.

Egy konkrét eset alkalmából felterjesztést intézett a kereskedelmi miniszter úrhoz, a boszniai országos kormánynak a magyar iparosok érdekeit sértő amaz eljárása ellen, hogy legyőzhetetlen nehézségeket görditett oly aczetilénkészülékek forgalomba hozatala elé, a melyek a magyar aczetilén-szabályrendeletben meghatározott minden kelléknek teljesen megfeleltek. A felterjesztés teljes sikerrel járt.

Pfeifer Ignácz műegyetemi tanár kezdeményezésére a közvilágitásra vonatkozó hatósági tárgyalások hivatalos előkészitése körül észlelt hiányok orvoslása érdekében is tett 1905-ben lépéseket a szakosztály. Különösen két irányban kereste a megoldás útjait. Egyrészt annak szükségét mutatta ki, hogy a közvilágitási engedélyekre vonatkozó tárgyalások már kezdetüktől fogva, hivatalból kormányhatósági ellenőrzés alá kerüljenek; másrészt kifejtette, hogy az idetartozó ügyek pártatlan elbirálása, továbbá az egyes világitási iparok közti verseny egészséges fejlődésének fontos érdekében oly fórum létesittessék, mely rendelkezik valamennyi világitási mód szakszerű birálásának attributumaival.

Ennek nem volt sikere, mert a miniszter úr, mivel a közvilágitási ügyek ellátása, illetve az ezekben való határozathozatal a törvényhatóságok és községek önkormányzati jogai közé tartozik, a szakosztály javaslatát elfogadhatónak nem találta.

Az aczetilén-ipar egyik igen érezhető sérelme volt, hogy a budapesti és zágrábi vizsgáló bizottságoknak a készülékek engedélyezése tekintetében való viszonossága nem volt statuálva. Ennek érdekében eredménynyel járt közben a szakosztály.

Ugyanez évben a Technológiai iparmúzeumban világitás-ipari kiálliást rendeztek, a melynek munkájában a szakosztály *Pfeifer* Ignácz és *Berdenich* Győző választmányi tagok személyében működött közre. A kiállitás csoportjai között az aczétilénipari osztály méltó módon volt képviselve; e csoport úgy kiállitóinak száma, mint a kiállitási tárgyak gazdagsága és szakbeli kiválósága révén az érdekelt körök teljes elismerését vívta ki magának. A kiállitással kapcsolatos népszerű ismertető előadások sorozatában a szakosztályunk részéről

Klemp Gusztávnak és *Berdenich* Győzőnek kisérletekkel egybekötött érdekes előadásai szerepeltek, melyek igen látogatottak voltak.

Ugyanakkor rakta le a szakosztály egy országos aczetilén-statisztikának alapjait is.

Ebben az évben tett lépéseket a szakosztály a közlekedési intézetek állomásainak világitásában feltétlenül szükséges javitás érdekében. Dr. *Wágner* Jenő szakosztályi elnök kimeritően megokolt inditványában utalt az osztrák, olasz és porosz vasutaknál rendszeresitett aczetilénvilágitásnak sikereire és javaslatának értelmében a szakosztály terjedelmes felterjesztést intézett a kereskedelmi minisztériumhoz avégből, hogy a magyar királyi államvasutak kisebb állomásainak aczetilénvilágitása a legközelebbi idők programmjába felvétessék. Ez a kérdés utóbb a megvalósulás stádiumába is jutott és 1910-ben a nagyobb vidéki állomások egész sorozata kapott aczetiléntelepet.

A szakosztály feladatainak egyik legfontosabb részét képezte annak az anomáliának megszüntetése, a mely a közvilágitási engedélyeknek, illetve városok közvilágitási ügyeinek kezelése körül a mostani rendszer alapján meghonosodott. Legfelsőbb fokon ugyanis olyan funkczionáriusok birálják felül a városok szerződéseit, a melyek másirányú hivatalos megbizatásaik következtében már előzetesen is elfogultak egy olyan világitási rendszer érdekében, a melynek köréhez hivatalos tevékenységük legfőbb része őket valósággal odafűzi.

Mivel igy természetes, hogy az aczetilén-világitással szemben nem képesek olyan pártatlan álláspontra helyezkedni, a milyet különösen a kisebb városok érdekében kivánatosnak kell mondani, a szakosztály felterjesztéssel fordult a minisztériumhoz orvoslásért és egy, a kérdés minden fontos részletére kiterjedő memorandumot nyujtott be küldöttség utján.

Behatóan foglalkozott a manométer kötelező használatának kérdésével és egyes tudományosan még fel nem deritett szakkérdések megvilágitásának ügyével is és programmba vette, hogy:

1. a szakosztály rendszeresen részt vesz a nemzetközi értekezleteken;
2. a szakosztály egy önálló folyóirat kiadására törekszik;
3. a szakosztály egy karbidvizsgáló-állomást szervezzen;
4. a szakosztály pályázatot ir ki egy a biztonsági és a praktikus szempontoknak megfelelő készülékre;
5. az eddig tudományosan még fel nem deritett fontosabb kérdések megoldása végett a nagyobb európai rokonegyesületekkel karöltve akcziót indit, a melynek útján úgy az anyagi eszközök előteremtéséről, mint a kutatandó anyag munkabeosztásáról is gondoskodás történnék.

Mozgalmat inditott a szakosztály a kalciumkarbid forgalmának egységes szabályozása érdekében is. E czélból a kalciumkarbid adás-

vételénél szokásos feltételeket magában foglaló tervezetet készitett és ezt azzal a kérdéssel küldötte meg az összes érdekelteknek, hogy arra vonatkozó kivánságaikat vagy javaslataikat közöljék a szakosztálylyal. A szakosztály czélja az volt, hogy a német és osztrák »Carbidnormale« mintájára oly egységes és általános érvényű szabályokat vigyen át az életbe, a melyek segitségével viták és perek elkerülhetők volnának.

A szabványok tervezetét a »Magyar Ipar«-ban közöltük.

1903-ra esik az első országos aczetilén-kongresszus rendezése is, melynek napirendjére kitűzte a szakosztály a szakmának összes fontosabb kérdéseit.

1906-ban lépett életbe az új aczetilénszabályzat, a mely mindjárt kibocsátása után javitásra és enyhitésre szorult.

1908 elején a kereskedelmi miniszter úr leiratot intézett szakosztályunkhoz. Ebben kijelenti, hogy az aczetilén-szabályrendeletet rövidesen reformálni kivánja, hogy véget vessen az új rend által okozott számos sérelemnek, a mely főleg a készülékgyártók üzletét rontotta, a fogyasztókat pedig elviselhetetlen zaklatásoknak tette ki.

E tárgyban széleskörű értekezletet tartottunk. Az értekezlet elhatározta, hogy az egész szabályrendelet átdolgozására nézve fog javaslatot tenni. Alapelv gyanánt kimondotta az értekezlet, hogy a fogyasztó közönség teljesen megkimélendő, felmentendő minden pénzügyi teher viselése alól, mivel az aczetilénipar fejlődését első sorban ez a körülmény okozta.

Ebből az értekezletből a módositások rendszerbe foglalása és a konkurrens világitási módok párhuzamos rendszabályozása figyelembevételével egy egységes és rendszeres szabályrendeletbe foglaltuk össze az érdekeltség kivánságait.

Még a szabályrendelet általános reformját megelőzőleg több lényeges kérdésben enyhitette meg a miniszter úr az aczetilénvilágitás közigazgatási rendjét.

A szakosztály a végből, hogy az aczetilénláng modern ipari használhatóságát szélesebb körök számára hozzáférhetővé tegye, gondoskodott az aczetilénhegesztési eljárás bemutatásáról.

Az autogen-fémhegesztés szabályozása tárgyában különálló előterjesztést tett a szakosztály a kereskedelmi minisztériumnak.

A párisi Comité Internationale de l'acetylène kérésére a szakosztály a liègei kongresszus határozata értelmében létesitendő nemzetközi aczetilén- és karbid-kisérleti laboratórium költségeinek Magyarországra eső részének beszerzéséről gyűjtés utján gondoskodott.

A szakosztály behatóan foglalkozott a szervezeti reform kérdésével is, abban az irányban, a mely lehetővé tenné az összes magyar karbidfogyasztóknak a szakosztályba való bevonását. Ez a reform a magyar karbidszállitó czégek közreműködésére támaszkodva, úgy volna keresztülviendő, hogy az összes készülékgyártó és szerelő czégek

a szakosztály rendes tagjai, mig a karbidfogyasztók a szakosztály pártoló tagjai volnának, a kik azonban a szakosztály segitségét épp úgy igénybe vehetnék, mint a rendes tagok.

A szakosztály egy aczetilénipari tájékoztatót is kiadott.

Beszámolunk azokról a tárgyalásokról is, a melyeket az aczetilénipar kérdésének az új ipartörvényben való állását illetőleg a szakosztály meginditott. Az e tárgyban tartott értekezlet megállapodott abban, hogy a tervezetben kontemplált szabályozás nem felel meg egy fejlődésben levő és a technikai újitásokat napról-napra nyomon követő iparág igényeinek. Az aczetilénipar érdekeit csak külön szakképzés és szakvizsga megkövetelése elégitheti ki. Ennélfogva azt határozta a szakosztály, hogy előterjesztést tesz az aczetiléniparnak a képesitési kényszert statuáló 18. §-ból való kihagyása iránt.

A szakosztály 1909-ben tervbe vette szakbavágó előadásoknak rendszeres megtartását és az aczetilénvilágitás terén felmerülő technikai újitások kisérleti bemutatását is.

Behatóan foglalkozott szakosztályunk az egyéb kisebb jelentőségű gázvilágitási rendszerek közigazgatási szabályozásának kérdésével is, erre nézve egy külön egységes szabályrendelet-tervezetet dolgoztatott ki, a melyet annak idején a miniszter úr különös figyelmébe is ajánlott.

Több oldalról ismételten beérkezett panaszok folytán foglalkozott azoknak a visszaéléseknek orvoslásával is, a melyeket egyes czégek az aczetilénvilágitó anyagok terjesztése terén, új találmányok és felfedezések rosszhiszemű hiresztelésének formájában, illetve a karbid rosszhiszemű elhallgatásával az aczetilénvilágitás kárára követtek el.

A szabályrendelet egyik sérelmes járuléka volt az a nehézkes eljárás is, mely az aczetilénvizsgálati díjak állampénztári, utóbb adóhivatali kezelésével volt kapcsolatos.

A szakosztályhoz beérkezett panaszok nyomán és a szakosztály közbenjárása következtében a kereskedelmi miniszter úr módját ejtette annak, hogy ezek a díjak ezentúl a postatakarékpénztár utján fizettessenek be.

Tervbe vette a szakosztály, hogy az aczetilénkészülékek berendezőiről és a képesitett szerelőkről rendszeres nyilvántartást vezet és a fejlesztőkészülékek kezelése körül előforduló hibákról és mulasztásokról szóló tendencziózus hiresztelések megczáfolásáról kellő módon gondoskodik.

Az a munkásság, a mely most folyik a szakosztályban, főleg arra irányul, hogy az aczetilénnek a minimumra szorult alkalmazási területét úgy a világitás, mint a műhelyi kihasználás tekintetében kitágitsa.

Apró vasárúk gyártása.

1904-ben a hazai kamaráknak egy akcziójából kifolyólag, a melyek egy szakembert kiküldtek Westfáliába, az ottani apró vasárú gyártásának tanulmányozására, Egyesületünk is foglalkozott az apróárúk gyártásának Magyarországon való meghonositása kérdésével. Egyesületünk ezen állásfoglalásánál abból indult ki, hogyha meg akarjuk honositani a westfáliai apró szerszámokat Magyarországon is, először is a kis kovácsipart kellene életre hoznunk, a vergődő szerszámkovács- és hámorkovácsipart pedig újra fejlesztenünk. Az ezen iparágakhoz tartozó kisiparosokat lehetne lassankint az apró vasárúk készitésére kioktatni és őket bizonyos formájú támogatásokkal ellátni. Megjegyzendő, hogy ezt az akcziót csak úgy tartottuk sikerre vezetőnek, ha a czikkek eladását a nagyobb vaskereskedők vállalnák. A hely szempontjából a székelységet hoztuk javaslatba, a hol a vidéki és természeti erő és patakok a fejlődés esetén a szükséges mótorikus erőt szolgáltathatnák, az állami és egyéb vasművek közelsége pedig nagy előnyöket nyujthatna az anyag beszerzésénél.

1907-ben a kereskedelemügyi miniszter több budapesti lakatosmesternek ösztöndíjat adott külföldi tanulmányútra, hogy tanulmányaiknál olyan iparágak és műveletek meghonositásának lehetőségét tartsák szem előtt, melyek eddig külföldi importnak nyitottak tág teret. A tanulmányúton résztvett iparosok, a kik Drezdát, Lipcsét, Berlint, Hannovert, Kölnt, Párist, Frankfurtot, Nürnberget és Münchent látogatták meg, főként vasalások, veretek, lakatok, zárak, fűtési és tüzelési eszközök készitését tanulmányozták és tanulmányaik eredményéről Egyesületünkben beszámoltak; e beszámolót lapunkban közöltük s igy azt az iparosság legszélesebb rétegei számára tettük hozzáférhetővé.

Asztalosipar.

Az 1903. év folyamán a budapesti asztalos-ipartestület fölterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszter úrhoz, a melyben az asztalosipar egyes bajaira hívja fel a miniszter figyelmét és azoknak orvoslására javaslatot tesz. E kérelem támogatására Egyesületünk is felhivatván, a magunk részéről is hozzájárultunk az emlitett ipartestület kérelmeinek illetékes helyen való kedvező fogadtatásához. A fölterjesztésben foglalt javaslatokat és azoknak indokolását a következőkben ismertetjük:

A közmunkák odaitélése. Az állami és törvényhatósági nyilvános árlejtéseknél, a mint ez már Németországban és Ausztriában is gyakorlatban van, rendszerint ne a legolcsóbb ajánlattevőnek itéltessék oda a munka, sem a legdrágábbnak, hanem annak, a ki az ajánlatok középhelyét foglalja el, vagy a közepes árhoz legközelebb áll.

A fegyházi és hatósági iparűzés. A kormány és törvényhatóságok, a mennyire csak lehetséges, iparűzéssel ne foglalkozzanak

vagy helyesebben mondva, ne foglalkozzanak olyan iparágak üzésével, a melyekkel a magániparosoknak versenyt csinálnak.

A közmunkáknak szakmák szerint való kiadása. Az állami és törvényhatósági árlejtéseknél ne együttesen adassanak ki a munkák valamely összvállalkozónak, hanem külön munkanemek szerint, egy-egy szakmabeli iparosnak.

Költségvetések és munkakivonatok. A költségvetések és munkakivonatok ingyen osztassanak ki a versenyezni szándékozóknak.

Jótállási idő. A jótállási idő az asztalosmunkákra vonatkozólag egy évben állapittassék meg.

A kaukczió. A mennyiben a biztositék a kereseti összegből készpénzben vonatik le: ez az iparos javára gyümölcsözőleg kezeltessék, vagy ha ez bármi okból lehetetlen volna: szabadságában álljon az iparosnak a készpénzt értékpapirokkal vagy takarékbetéti könyvecskével cserélni és erre az engedelem rövid úton azonnal megadassék.

Kötbérek, birságok. Kötbérek, illetve birságösszegek csak beigazolható kár esetén legyenek levonhatók az iparostól.

Szakértők. Asztalos-szakkérdésekben a biróság csak asztalost fogadjon el és nevezzen ki szakértőnek.

A vállalkozó elsőbbségi joga. Szállitott épületmunkára a vállalkozó elsőbbségi joga biztosittassék, úgy, a mint ez Németországban megvan.

A művezető épitész rajzai és utasitásai. Az asztalossal szemben rendszerint beleveszik a szerződésbe, hogy tartozik mindenben a művezető épitész rajzai és utasitásai szerint dolgozni. Ennek a kikötésnek csak azon esetben legyen kötelező ereje, ha a rajzok és utasitások már a pályázat kiirásakor megvannak.

Bánatpénz. Állami és törvényhatósági pályázatok alkalmával a letett bánatpénzekről két példányban állitsák ki az elismervényt a pénztárak, egyszeres érvénynyel. A mostani gyakorlat, a mely szerint az elismervényt az ajánlathoz kell csatolni, azt a fonák helyzetet teremti, hogy a letett érték is, meg a róla szóló elismervény is az állam, illetve törvényhatóság kezébe kerül; az iparos pedig netáni visszaélés esetén egy betüvel se tudná velük szemben a követelését igazolni. A letett bánatpénzeket lehető gyorsan adják vissza azon iparosoknak, a kik a munkától elestek és ne tartsák vissza addig, mig a munkát elnyerőkkel a szerződések megköttetnek, a mi sok esetben három hónapot, sőt egy félévet is igénybe szokott venni.

Felülvizsgálat. Hogy a felülvizsgálatot, valamint az utó-felülvizsgálatot is minden külön folyamodás nélkül, hivatalból, azonnal és minél rövidebb idő alatt teljesitsék, a végjárandóságot, valamint fölszabadult biztositéki összegeket is minél rövidebb idő alatt kiutalványozzák, az talán olyan kivánság, a melyet még indokolni is fölösleges volna.

Automobil-gyártás.

1908. végén Egyesületünk gyáripari szakosztálya foglalkozott *Kaszab* Aladárnak azon inditványával, hogy a hadsereg czéljaira is alkalmas *teher-automobilok* beszerzésénél a magánosok azon kikötés ellenében, hogy automobiljaikat háború esetében a katonaság rendelkezésére bocsájtják, a hadügyminisztérium részéről bizonyos támogatásban részesittessenek. Az Egyesület gyáripari szakosztálya ezt a tervet magáévá tette és ilyen értelemben felirt az illetékes minisztériumokhoz. Ugyanez alkalommal bejelentetett, hogy a m. kir. államvasutak gépgyára teher-automobilok gyártására már berendezkedett, az osztrák magyar államvasut resiczai gépgyára pedig hajlandó ezek gyártására berendezkedni. Tekintettel arra, hogy a hadügyminisztérium támogatásának iparfejlesztési czélokból is jelentősége lehet, azt a javaslatot tettük, hogy a mennyiben az akczió sikerre vezet, köttessék ki, hogy Magyarországon csak magyar gyártású automobilok részesittessenek támogatásban.

Bádogos-ipar.

Az épitőiparban beállott válság alkalmával 1902 elején az Egyesület épületbádogos-ipari szakosztálya behatóan foglalkozott az épületbádogos-ipar válságának kérdésével is és ennek az iparágnak sérelmeit és kivánalmait magában foglaló emlékiratot dolgozott ki, melyet az elnökség kellő indokolás kiséretében az összes minisztériumoknak, a székesfőváros tanácsának, az államépitészeti hivatalnak, valamint a Magyar mérnök- és épitészegyletnek megküldött.

1904-ben épületbádogos-ipari szakosztályunk egyik ülésén szóba kerültek azok a viszonyok, melyek miatt a bádogosok már évek óta panaszkodnak. Elhatározta ez alkalommal a szakosztály, hogy a bádogos-ipar viszonyainak szanálása czéljából egységes akcziót indit.

Erre való figyelemmel a munka végrehajtásának egységességét tárgyazó memorandum miként való előterjesztése és végrehajtása czéljából azt inditványozta az elnök, hogy a kidolgozott memorandum először a Magyar mérnök- és épitészegylet elé terjesztessék és csak azután, ha ennek a fórumnak a hozzájárulását megnyerték, a minisztériumok és más hatóságok elé.

A szakosztály el is határozta, hogy a véglegesen megállapitandó memorandumot az elnökség az Iparegyesület utján haladéktalanul terjeszsze be a Magyar mérnök- és épitész-egylethez és gondoskodjék annak további sorsáról.

Gondoskodjék továbbá *a munkaadók kellő szervezkedésének megfelelő keresztülviteléről.*

Ugyanez alkalommal ismertetve lettek azok a tárgyalások, a melyek a bádogos-ipartestület közgyülése által a munkaadók közül kiküldött bizottság és a munkások képviselői között a munkaviszony feltételeinek megállapitása czéljából lefolytak és felolvastattak a

megszövegezett pontozatok. Az ezekből a pontozatokból alakitandó megállapodás részletes tárgyalása és a munkaadók által való elfogadása a bádogos-ipartestület közgyűlésének napirendjére voltak kitűzve, miért is a szakosztály ez ügyben egyelőre állást nem foglalt, nem akarván az ipartestület határozatának elébevágni. Felkérte azonban a tagokat, hogy ezen közgyülésen minél számosabban jelenjenek meg érdekeik megvédése czéljából.

Ennek a mozgalomnak, a mely bizonyos mértékig erős szervezkedés jellegével birt, nagy hatása volt az épitő- és bádogos-iparosoknak szakosztályainkban való tömörülése szempontjából. Új szakosztályi ügyrend és tisztikari szolgálati rendtartás kezdődött és a szakosztály ujjászervezése után rögtön munkába vette a köz- és magánmunkáknál szokásos és igen eltérő, azonban mindig egyoldalú szerződési feltételek revizióját. Ebben a lépésben az a czél vezette a szakosztályt, hogy e vállalkozási feltételek egységesek legyenek és mindkét fél érdekeit méltányosan szem előtt tartsák. Az akcziónak az a hatása is megvolt, hogy a Magyar mérnök- és épitészegylet ugyanezen évben tárgyalás alá vette a részletes vállalkozási feltételek revizióját. A szakosztály alapos tanácskozás tárgyává tette azt a kérdést is, hogy mi módon lehetne egyöntetű *termelési és szállitási viszonyokat* teremteni az épitő-bádogos- és szerelőiparban. Szem előtt tartotta ebben az irányban, hogy egyrészt a túltermelés, másrészt a fejevesztett versengés egyre-másra szedi áldozatait, másrészt bizonytalanná teszi a vállalkozások amúgy is igen ingadozó esélyszámitásait. Bár konkrét inditványt nem tűzhetett ki napirendjére, mégis igyekezett a kérdést mindig fölszínen tartani.

Foglalkozott még a szakosztály az év folyamán a munkáskérdéssel is és bizonyos mértékig az épitő-bádogosipar munkásügyi központi szervezetévé nőtte ki magát.

1905-ben a bádogosipari szakosztály foglalkozott azzal a kérdéssel, vajjon a fővárosi iparoktatási intézetek, illetve az azok mellett fentartott kisérleti állomások és gyakorlati szaktanműhelyek miképen volnának az iparfejlesztés szolgálatába állithatók. Ezzel összefüggött a szakosztály egy másik fontos programmpontja is, a mely a vállalkozások között űzött visszaélések orvoslását ölelte fel. A szakosztályhoz érkezett panaszok szerint előfordultak ugyanis olyan esetek, a mikor a nyersanyag-kereskedő egy színlegesen szereplő iparos neve alatt nagy munkákat vállalt el, a valóságban azonban saját maguk voltak a vállalkozók és a szereplő iparos csak alkalmazottjuk. Kétségbe sem vonható, hogy mindaddig, mig a fennálló ipartörvények az iparosságra óriási közterheket rónak, addig védelmet is kell kapnia az iparosnak a törvény kijátszásai ellen. Ezért a szakosztály elhatározta, hogy a törvény ilyetén megkerülése ellen a jövőben minden egyes esetben erélyesen fel fog lépni.

Megjegyezzük még, hogy ez évben a szakosztály lépéseket tett

abban az irányban is, hogy az ipar helyzetéről a kormány elé terjesztett évi jelentésekben az épitő-bádogosipar különálló és érdeméhez igazodó méltatásban részesüljön. Az a szerep, mely a bádogosszakmának az épitőiparok sorában jutott, ezt az egyenrangú elbánást indokolttá teszi.

Ugyanezen évben a székesfőváros tanácsa elhatározta, hogy a vizszolgáltatásról szóló szabályrendeletet módositani fogja és ezzel kapcsolatosan külön szabályrendeletben fog gondoskodni a szerelőiparra vonatkozó különböző kérdések rendezéséről. Ennek a szabályrendeletnek a tervezetét a főváros Egyesületünknek is megküldötte. Egyesületünk bádogosipari szakosztálya és végrehajtó bizottsága behatóan foglalkozván a kérdéssel, válaszában kifejtette, hogy, az ipartörvény küszöbön álló reviziójára való tekintettel, nem tartja czélszerűnek, hogy az egyes iparágakra vonatkozólag külön szabályrendeletet alkothasson. Mindezeknél fogva, bár az Egyesület a szabályrendeletnek föltétlenül tiszteletreméltó intenczióit elismerte, annak tervezett formájában való elfogadását nem javasolta.

Bányászat.

Az 1896-ban tartott országos gyáripari kongresszus tanácskozásai során felmerült többek közt a panasz, hogy a kincstári ólombányák termékeinek értékesitése nem történik elég pontossággal és a kereskedelmi forgalom követelményei szerint. Az országos kongresszus megkeresésére Egyesületünk foglalkozván a kérdéssel, elhatározta, hogy nemcsak az ólom, hanem általában a kincstári bányák termelvényeinek forgalombahozatala ügyében, az Egyesület kebelében tanácskozásokat kiván folytatni. Erre az elhatározásra Egyesületünket az a tapasztalat inditotta, hogy az állami bányák termelvényei túlnyomóan nehezen hozzáférhetők. Csupán a nyersvas elárusitásánál találkoznak iparosaink teljes előzékenységgel, mig a többi termelési ágakban, nevezetesen az ólom, vas, tégely-aczél stb. beszerzése nagy nehézségekkel jár. Minthogy mindezek az inkonvenienczíák az érdekelt iparágak versenyképességének s a hazai termelés pártolásának rovására mennek, szükségesnek mutatkozott az orvoslás módozatainak megbeszélése. Mivel ennek a tanácskozásnak a sikere csakis a pénzügyminiszter hozzájárulásától volt várható, azzal a kéréssel fordultunk hozzá, hogy: a kincstári bányák termelvényeinek a hazai ipar részére könnyebben hozzáférhetővé tétele ügyében, Egyesületünk kebelében folytatandó tanácskozásokra a minisztérium szakelőadóit is kiküldeni sziveskedjék.

A tanácskozás, melyre a pénzügyminiszter *Wagner* Vilmos miniszteri tanácsost és *Remenyik* Lajos főmérnököt, az Országos Iparegyesület pedig *Matlekovits* Sándort, gömöri *Szontagh* Pált, *Kanczer* Kálmánt, *Rausch* Ferenczet és *Cserháti* Jenőt küldötte ki, a

következő évben tartatott meg. Ezen a tanácskozáson az iparnak összes panaszai tárgyalás alá kerültek és jegyzőkönyvbe foglalva, felterjesztés kiséretében a pénzügyminiszternek bemuttatattak, a ki azoknak sürgős orvoslását igérte meg.

A kisebb vas- és érczfeldolgozó gyárak részéről többször felmerült az a panasz, hogy a kincstári bányák és vasművek által termelt nyersanyagok és félgyártmányok igen nehezen hozzáférhetők. E panasz megszüntetése érdekében Egyesületünk számos esetben tett kezdeményező lépéseket. 1899-ben a kereskedelemügyi miniszter lépett közbe az iparosság panaszának orvoslása czéljából, minek következtében a pénzügyminiszter elrendelte, hogy a kincstári vasgyárak a nyersvasat ne csupán a nagykereskedőknek, hanem ezek mellőzésével közvetlenül a kis gyárosoknak eladhassák. Kijelentette azonban ugyanez alkalomból a miniszter, hogy a kincstári vasgyárak és bányatelepek fedezet nélküli hitelezésekkel nem foglalkozhatván, a nyersvaseladás csakis olyan feltételek mellett történhetik, mint az a többi vevőkre nézve meg van állapitva.

1901-ben a hazai márványbányászat előmozditása és versenyképességének fokozása czéljából terjedelmes felterjesztést intéztünk a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyben azt kértük, hogy a magyar államvasutak vonalain fekvő márványbányák részére kedvezményes vasuti díjszabásokat engedélyezzen. Előterjesztésünkben kiemeltük az egyes márványbányák speciális helyzetét és kimutattuk, hogy milyen okoknál fogva nem tudnak a hasonló külföldi vállalatokkal eredményesen konkurrálni. A miniszter a vasuti díjszabások megfelelő módositásáról intézkedett.

Hazai szeneink jobb értékesitésének kérdése, a mely nem csupán a szénbányászatnak, hanem az egész iparnak egyik legnagyobb fontosságú kérdése, 1902-ben került szóba Egyesületünkben. E fontos kérdést *Pfeiffer* Ignácz műegyetemi tanár ismertette, kifejtvén, hogy Magyarországon a magyar barnaszeneket nem ismerik eléggé, a legtöbbet tényleges értékénél kevesebbre becsülik és épen ezért a magyar széntermelés a szükségletnek csekélyebb részét fedezi, mint a mekkorát tényleg fedezhetne. Ezért *Pfeiffer* Ignácz a következő javaslatot terjesztette az Egyesület elé:

Mondja ki az Egyesület, hogy tekintettel azon körülményre, mely szerint a magyarországi barnaszenek belső értéküknek megfelelő hasznositása, szeneink hiányos ismerete folytán, nagyon sok kivánni valót hagy fenn; tekintettel továbbá, hogy szeneink okszerűbb kihasználásával az ipari termelést gazdaságosabbá és iparunkat versenyképesebbé tennők, tekintve végre, hogy a hazai szenek raczionális értékesitése nyujt leginkább módot a külföldi tüzelőanyagok kiküszöbölésére: szükségesnek tartja, hogy szeneink ipari hasznositásuk tekintetében rendszeresen megvizsgáltassanak.

E javaslatot Egyesületünk természetesen elfogadta, átirt a Föld-

tani társulathoz és felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, melyben a minisztertől a hazai barnaszenek teljesen pontos megvizsgálásának elrendelését és a vizsgálat eredményének közzétételét kérte.

Az állami bányaigazgatóságok Egyesületünknek rendszeresen megküldik a rézpőröly-hivatalok gyártmányainak árjegyzékét. 1909-ben *Ullmann* Adolf alelnök felhivta a végrehajtó-bizottság figyelmét arra az anomáliára, hogy az állami bányahivatalok a rezet és az ólmot az előző havi londoni átlagár alapján adják el és a napi piaczi árakhoz nem alkalmazkodnak. A végrehajtó-bizottság foglalkozott e kérdéssel és szakértő vélemények meghallgatása után felterjesztéssel élt a pénzügyminiszterhez e rendszer megváltoztatása iránt.

Bőripar.

1892-ben a közös hadsereg által a kisiparnak fentartott bőrneműszükségletek fedezése tárgyában a közös hadügyminiszter 1.422. szám alatti leirattal az Országos Iparegyesületnek megküldötte a pályázati felhivást, azzal a kéréssel, hogy ennek tartalmát a versenyképes és szállitóképes kisiparosok figyelmébe ajánlja. Az Iparegyesület, az eddigi tapasztalatok balsikerein okulva, nem inditott e tárgyban újabb, az érdekeltekre nézve költséges mozgalmat, hanem a széles köröket érdeklő e pályázati felhivást összes mellékleteivel együtt egész terjedelmében kinyomatta s arra az összes bőrneműkészitő iparosok figyelmét felhivta, megküldvén az igy sokszorositott nyomtatványt az összes iparegyesületeknek.

1898-ban a Budapesti mészáros-ipartestület elhatározta, hogy belép a bécsi nyersbőrértékesitő egyesületbe. A kereskedelemügyi miniszter ez alkalomból felhivott bennünket, hogy e határozatnak gazdaságunkra való kihatása tekintetében tegyünk véleményes jelentést s hogy arra nézve is nyilatkozzunk: nem fogja-e ezen határozat végrehajtása bőrkereskedésünket teljesen Bécsbe terelni s igy a tervbe vett budapesti bőraukcziók létesitését gátolni; végre véleményt kért arra nézve: milyen hatása lesz e lépésnek hazai bőrgyárainkra nézve?

Hogy e kérdésre megfelelhessünk, hosszú és részletes információkat szereztünk be egyes bőrgyáraknál, másrészt a Budapesti mészáros-ipartestület elöljáróságánál és e beszerzett vélemények alapján azt a nézetünket fejtettük ki, hogy a Mészárosok ipartestületében alakitott egyesülés gazdaságunkra káros hatással nem lesz és a kezdeményezés, még ha nagyobb arányokat öltene is, bőrkereskedelmünket nem terelheti Bécsbe, nem lehet káros hatással a létesitendő bőraukcziókra nézve és végül maguknak a gyárosoknak véleménye szerint a bőriparnak érdekeit sem érinti hátrányosan.

Az 1899. év folyamán a bőripari szakosztály többször foglal-

kozott a közszállitások ügyével a bőripar szempontjából. Ifj. *Leitersdorfer* Lipót előadó előterjesztette, hogy némely hazai közhatóság külföldi, nevezetesen ausztriai gyártmányokkal fedezi szükségleteit és felhozza azt a sérelmet, hogy a katonai szállitásoknál a katonai ruházati intézetek nem fogadnak el pl. olyan bakancsokat, a melyek magyar bőrből készültek. Azt inditványozza, hogy e sérelem orvoslása végett felterjesztés intéztessék a kereskedelmi és honvédelmi miniszterekhez és a miniszterek határozata közöltessék a katonai czikkeket átvevő intézetekkel. A fogházak és fegyházak számára is sok külföldi bőrárú szereztetik be. Ennek a bajnak orvoslása végett azt inditványozta az előadó, intézzen az igazgatóság felterjesztést az igazságügyminiszterhez, hogy a nevezett intézetek a beszállitásoknál a gyártmány hazai eredetére különös súlyt fektessenek. *Melkó* Bertalan a szíjgyártók érdekében azt inditványozta, intézzen az igazgatóság felterjesztést a kormányhoz aziránt is, hogy a honvédség számára szükséges szíjgyártmányok szállitásából is juttassanak illő részt a kisiparnak, még pedig már a legközelebbi kiirások alkalmával.

Mindkét inditvány érvényesittetett.

A bőripari szövetkezetek bőrszükségletének beszerzése tárgyában az előadó rámutatott arra a visszásságra, hogy némely hazai bőripari szövetkezet külföldről szerzi be a feldolgozásra való anyagokat, sőt még olyan anyagokat is, a melyek itthon is beszerezhetők. Azt inditványozta tehát, hogy az Országos Iparegyesület igazgatósága keresse meg a bőripari szövetkezetek elnökeit, hogy a vezetésük alatt álló szövetkezetek hazai gyárakból szerezzék be szükségleteiket; ha pedig nem ismernének a szükséges czikkek gyártásával vagy elárúsitásával foglalkozó hazai czégeket, forduljanak az Országos Iparegyesület igazgatóságához, a mely aztán közölje az illetőkkel a kérdéses hazai beszerzési forrásokat.

Ezzel kapcsolatosan inditvány tétetett, hogy mivel az ipari szövetkezetek különben is helytelenül járnak el az anyag beszerzésében és gyakran kelleténél több anyagot rendelnek meg és tartanak raktáron, a mi aztán sok esetben válságot okoz, keresse meg a szakosztály az Országos Iparegyesület útján az Országos központi hitelszövetkezetet, hogy a központban kereskedelmi és ipari szakosztályt létesitsen, melynek az legyen a feladata, hogy a vidéki ipari szövetkezetek megrendeléseit és hitelnyujtását ellenőrizze és a vidéki szövetkezeteknek útbaigazitást adjon az anyagok beszerzésére nézve.

A szakosztály ezeket az inditványokat is magáévá tette és gondoskodott róla, hogy azok megfelelő formában megvalósittassanak.

1900-ban a lábbelit készitő kisiparosok érdekeinek figyelembevétele céljából Egyesületünk felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyben kérte, hogy 1. a magyarországi lábbelikészitő kisiparosok érdekei szempontjából a hadsereg bőrneműszállitásait az eddiginél nagyobb mértékben deczentralizáltassa;

2. az állami erdészek, illetve erdőfelügyelők és ezek hatásköre alá tartozó munkások lábbeliszükségletüket kizárólag hazai iparosnál szerezzék be; 3. ugyanezen rendelkezés állapittassék meg az állami, illetve kincstári tulajdonban levő iparteleplek; 4. a magyar kir. államvasutak alkalmazottainak és 5. a csendőrsé g, rendőrség, pénzügyőrség stb. számára is. A mi a rendelés módozatait illeti, az ugyanolyan módon történjék, mint az az államvasutaknál már meghonositott kék munkásruhák, vagy a honvédségi bakancsok beszerzésénél eszközöltetik.

1901-ben a nyersbőröknek a budapest—fiumei és budapest—trieszti viszonylatokban való tarifáinak mérséklése és a magyar bőripart a tengeri forgalom tekintetében sujtó egyéb sérelmek megszüntetése érdekében Egyesületünk bőripari szakosztályának felterjesztésére felterjesztést intéztünk a kereskedelemügyi miniszterhez. E felterjesztésnek oka az osztrák vasuti minisztériumnak rendelkezése volt, a mely 1900 juniusától kezdve az osztrák viszonylatban a nyersbőrök szállitási tarifáit jelentékenyen mérsékelte és igy visszparitás állott be a magyar gyárak kárára. Ennek alapján Egyesületünk a következő kéréseket terjesztette a miniszter elé:

1. méltóztassék elrendelni, hogy a nyersbőrök szállitási díjtételei a magyar bőripari góczpontokkal, első sorban Budapesttel való viszonyban ugyanolyan arányban, mint Ausztriában történt, szintén leszállittassanak;

2. ezt a díjmérséklést a Fiuméval való forgalomra is kiterjeszteni méltóztassék;

3. odahatni méltóztassék, hogy a tengerentúli, nevezetesen a Keletindiával való forgalom közvetitésére magyar hajójáratok rendszeresittessenek s az osztrák Lloyd-társaság monopóliuma megszűnjön, mindenesetre pedig mostani önkényes eljárásának abbanhagyására szorittassék;

4. végül méltóztassék elrendelni, hogy a szömörczeszállitás díja métermázsánkint 2 korona 12 fillérre leszállittassék.

Ugyanezen évben a kereskedelemügyi miniszter több bőripari vállalatnak állami támogatás iránti kérelmét véleményadás céljából Egyesületünknek beküldötte. Függetlenül az egyes esetekben tett javaslatoktól, az Egyesület bőripari szakosztálya következő elvi határozatokat hozta:

1. A szakosztály nem javasolja a támogatást oly vállalkozónak, a ki a belföldön már másféle bőrt gyárt, a mennyiben a magas kormány nem nyer garancziát arra nézve, úgy az illető gyáros személyében, mint a kezelés módjában, hogy ez a szubvenczió kizárólag ezen új czikk gyártásának felsegélyezésére fog fordittatni;

2. nem javasolja a támogatás megadását oly vállalkozónak, a kinek már hasonnemű gyára van Ausztriában, mivel ezen esetben nagyon nehéz az ellenőrzés az irányban, vajjon nem osztrák gyártmány hozatik-e forgalomba magyar lobogó alatt?

3. Ha azonban a fenti két feltételnek megfelelő újonnan létesitendő ló- és kecskebőrgyárról van szó, a szakosztály az állami támogatás mellett van, csupán a kecskebőrgyártásra nézve véli kikötendőnek, hogy mivel a pozsonyi Freud-féle gyár már foglalkozik kecskebőrfinomitással, továbbá, minthogy timsós és szömörczés bőr nálunk már gyártatik, ezekre a tárgyakra semmiesetre se adassék meg, hanem kizárólag olyan kecskebőrök gyártására, melyek ez idő szerint nálunk még nem állittatnak elő.

A végrehajtó bizottság, mely e határozatot érvényesiteni lett volna hivatva, a szakosztály véleményét általánosságban elfogadva, a szubvenczió megadását javasolja, a mennyiben olyan czikkek gyártásáról van szó, a melyek Magyarországon még nem állittatnak elő; de mindenesetre figyelmébe ajánlandó a kormánynak, hogy a legmesszebb menő óvatosságot tanusitsa arra nézve, hogy az engedélyezendő szubvenczió kizárólag az új czikk gyártására fordittassék.

Ugyanezen évben az Egyesület javaslatokat tett a kereskedelmi miniszternél a chróm-, vache és egyéb finom bőrök gyártásának meghonositása, valamint a földmívelésügyi minisztertől a jamottebőrök termelésének meghonositása tárgyában. Erre vonatkozólag azt ajánlotta Egyesületünk a földmívelésügyi miniszternek, hogy a szűcsiparban szükséges macskabőrök behozatalának csökkentése czéljából tegyen kezdeményező lépéseket a nagyban való macskatenyésztés meghonositására nézve. Kifejtette Egyesületünk, hogy a macskatenyésztésre vonatkozó inditvány különösen a felsővidéki nép körében, a ruthén felvidéken a hegyvidéki akczió kiegészitése gyanánt hasznosan volna érvényesithető.

1902. év elején a Budapesti mészáros-ipartestület elöljárósága átiratot intézett hozzánk, melyben kéri a bőripari szakosztályt, hogy támogassa a földmívelésügyi miniszterhez intézett felterjesztését, melyben a szarvasmarhák helytelen bélyegzését kivánják szabályrendelet útján megtiltatni, addig pedig, mig a szabályrendelet életbe nem lép, engedtessék meg, hogy a nagyobb sebhelyért 2 koronát, a kisebbért 1 koronát a vételárból levonhassanak.

A szakosztály a kérelmet helyesnek ismervén el, annak illetékes helyen való támogatását elhatározta.

1903-ban a bőripari szakosztály előadó jegyzője az általános bőripari kiállitás rendezése érdekében inditványt terjesztett elő, a melyet a szakosztály elvben magáévá tett és gondoskodott róla, hogy kivitelének előmunkálatait meginditihassa.

1904-ben a bőripari szakosztály, arra való hivatkozással, hogy különösen a finomabb felsőbőr-fajtáknak terület szerint való eladása mind nagyobb tért hódit, azzal a kéréssel fordult a kereskedelemügyi miniszterhez, hogy az állam állitson fel bőrterületmérő gépeket, melyekkel a mértékhitelesitő hivatal méréseket eszközöljön és erről tanusitványokat állitson ki. A kereskedelemügyi miniszter a szakosztály

kivánságát meghallgatván, tényleg beszerzett egy ilyen amerikai terület-mérő gépet és gondoskodott róla, hogy az a m. kir. Technológiai iparműzeumban felállittassék.

1906-ban más oldalról az a javaslat tétetett, hogy Magyarországon a nyersbőr-aukcziók rendszere megvalósittassék. Midőn a kereskedelemügyi miniszter ezt a javaslatot véleményezés végett Egyesületünknek is megküldötte, az összehivott érdekeltség, a megjelent bőrgyárosok, készbőr- és nyersbőrkereskedők egyhangúlag azt az álláspontot foglalták el, hogy miután nyersbőraukcziók tartásának csak oly országban van állami támogatás vagy állami felügyelet mellett jogosultsága, a mely ország annyi nyersbőrt termel, hogy annak elhelyezése gondot okoz és miután Magyarország, ezzel épen ellentétben, behozatalra van a nyersbőr terén szorulva: ennélfogva a nyersbőr-aukczióknak semmi czéljuk nem volna és csak károsak volnának úgy a gyárosra, mint a kistimárra.

Rámutattak a megjelentek arra, hogy az aukcziók, a melyek a külföldi, nevezetesen bécsi keresletet még inkább idecsőditenék, ezzel az amúgy is érezhető nyersbőrhiányt még csak fokoznák. Hivatkoztak arra, hogy Bécsben régebben már tettek kisérletet a nyersbőr-aukcziókkal, de a kisérlet sikertelennek bizonyult. Kifejtették, hogy az aukcziók rendezése a termelők szempontjából sem járna előnynyel, minthogy az aukcziók legfőbb czélja a termelőnek a fogyasztóval közvetlen érintkezésbe hozása; már pedig nálunk a termelő és fogyasztó amúgy is a legtöbb esetben közvetlenül érintkezik egymással és a közvetitő kereskedőt csak ritkán s csak akkor veszi igénybe, ha ezt elkerülni teljesen lehetetlen. Semmi czélja sem volna tehát nálunk az aukcziók meghonositásának, a melyek csak egy új, fölösleges és káros monopóliumot jelentenének.

Mindezeket a szempontokat Egyesületünk végrehajtó bizottsága teljes mértékben magáévá tette és ezek alapján azt kérte, hogy a miniszter a nyersbőr-aukcziók rendezésére vonatkozó terv megvalósitását mellőzze.

Bár a gazdasági élet fejlődése a vásárok jelentőségét csaknem megszüntette, a bőriparban mégis szükségét érezték valamiféle alkalomnak, a mikor az érdekeltek találkozhatnak. Erre a czélra a legalkalmasabb a bőripari üzletnap intézményének az életbeléptetése. Ily bőripari üzletnapnak kétszeres czélja volna. Azonkivül, hogy Budapest bőrkereskedelmi életét élénkitené, abban a perczben, a mikor a külföld tudomásul veszi, hogy Budapesten egy és ugyanazon a napon az ország bőrgyárosainak és bőrkereskedőinek javarésze találkozik, részt kérnek maguk részére mindazon külföldi czégek is, melyek velük összeköttetést keresnek. A szakosztály tehát ezek figyelembevételével 1904-ben kimondta, hogy a többi szakegyesülettel együtt Budapesten kéthavonta egyszer bőripari üzletnapot rendez és átiratilag felszólitja a Magyar bőrgyárosok országos egyesületét és a Nyersbőr- és termény-

kereskedők országos egyesületét hasonló határozatok hozatalára és a közös akczió meginditására. A szakosztály megtette a szükséges intézkedéseket az ügy előkészitésére és az érdekelt szaktestületek bevonásával elhatározta, hogy sürgetni fogja az eszme mielőbbi keresztülvitelét.

A szakosztály kezdeményezte a bőripari kisérleti állomás létesitését is, a mely 1908. év őszén megnyilt azon czélból, hogy a bőripar terén előforduló vizsgálatokat, a gyakorlat igényeinek megfelelően, tudományos alapon végezze. Ez állomás felállitását a szakosztály, mint éveken keresztül folytatott agitácziójának eredményét, örvendetesen vette tudomásul.

A végrehajtó bizottságnak 1910. év őszén a szakosztályokhoz intézett felhivására a bőripari szakosztály elkészitette az 1911—1912. munkaidényre vonatkozó munkaprogrammját. A programm a bőripar következő aktuális kérdéseire terjeszkedik ki:

bőrgyártás, timáripar, nyersbőrértékesitő szövetkezetek, timárok segélyezése, közös műhelyek, államsegély, cseres timárságok, a gépsegély kérdése, a szakközegek kérdése, timárszakiskola, mestertanfolyamok, bőripari vegykisérleti állomás, a timármunkások ügyei, ösztöndíjak, munkásházak, czipészipar és czipészipari közműhely, czipőfelsőrészipar, bőrönd- és bőrárúipar, keztyűbőripar és gépszíjipar.

A programmba természetesen csak azok a kérdések vannak felvéve, a melyek a szakmában képviselt iparágakat általában érintik; mig a később felmerülő napi kérdéseket a szakosztály az ülések tárgysorozatába fogja beilleszteni. A munkaprogrammba felvett anyag tárgyalása folyamatban van.

Bútor-ipar.

1908. év nyarán különböző hazai fürdőkben nagyobb arányú épitkezések történtek és ez alkalommal Egyesületünknek tudomására jutott, hogy egyes fürdővállalkozók berendezésük bútorszükségletét nagyrészben külföldi iparosoknál rendelték meg, holott már akkor is köztudomású volt, hogy a magyar bútor- és dekorativ-ipar terén igen magas fokon állunk és az osztrák iparral a versenyt minden tekintetben felvehetjük. Erre való hivatkozással az Egyesület felszólitást intézett a hazai fürdőkhöz, hogy berendezési szükségletüket a jövőben a teljesen versenyképes hazai iparosoknál, illetve vállalatoknál szerezzék be. A részletekre nézve az Egyesület tanácsát és közreműködését készséggel felajánlotta.

A szakosztály *Krámer* Sámuel cs. és kir. udvari bútorgyáros 400 koronás adományából pályadíjat bocsátott rendelkezésre abból a czélból, hogy pályázat útján jutalmazzuk azokat az egyszerű, szolid, a modern követelményeknek megfelelő, jó kivitelű, praktikus bútorokat, melyek arra volnának hivatva, hogy mint típusok a szegényebb

és kevésbé módos osztályoknak, kisebb hivatalnokoknak, kisiparosoknak, munkásoknak lakásberendezését szolgáltassák. A pályázat értelmében egy ilyen garnitura a következőkből állt: 2 ágy, 1 kétajtós ruhaszekrény, 1 fiókos szekrény, 2 éjjeli szekrény, 1 mosdószekrény, 1 kisebb fali tükör, 1 egy méter hosszúságú asztal, 3 szék nádüléssel és 1 szabadon álló kárpitozott pamlag egyszerű szövettel vagy vászonbőrrel. Egy-egy garnitura ára 210 forintban volt fixirozva. A pályázat eredménnyel járt, a mennnyiben három olyan terv érkezett be, mely minden tekintetben kivitelre alkalmasnak találtatott.

A pályázat sikere felvetette azt az eszmét, hogy ezeket a bútorokat kiviteli czélokra is felhasználják, de ez a keleti viszonyokkal való beható foglalkozás után, minthogy ott inkább a vasbútorok terjedtek el, keresztülvihetetlennek bizonyult. Társadalmi úton azonban az Egyesület nagy propagandát fejtett ki e bútorok terjesztése érdekében, azokat a Kereskedelmi múzeum mintatárában kiállitotta és a terveket a »Mintalapok« czímű gyüjteményes vállalatban közzétette. A pályázatnak tehát gyakorlati eredménye is volt.

1899-ben a bútoripari szakosztály, *Gaul* Károly elnök kezdeményezésére, erélyes akcziót inditott meg a fővárosi és vidéki bútoripar fellenditése érdekében, különös figyelemmel arra, hogy az évenként körülbelül 20 millió koronára rugó bútorbehozatal csökkentessék és ennek jövedelme a magyar bútoripar részére biztosittassék. *Gaul* Károly elnök ez alkalomból a következő szempontokra hivta fel a szakosztály figyelmét: az asztalosiparosok alakitsanak raktárszövetkezeteket, melyeknek tagjai a raktárak számára megadott rajz után olcsó, kész és szolid bútorokat készitsenek. A rajzokat az Iparművészeti társulat szállitja. A szövetkezet magára vállalja az üzleti propagandát és gondoskodik, hogy a kormány akár direkt támogatással, akár megfelelő hitelintézetek bekapcsolása révén legyen az iparosok támogatására. Maguk az asztalos- és esztergályos-kisiparosok alakitsanak hitelszövetkezeteket és ezt kapcsolják egybe nyersanyag-beszerző szövetkezettel is. Kikérendő a kormány támogatása bérműhelyek létesitése tekintetében.

A szakosztály ezen elvek figyelembevételével megállapodásait a következőkben foglalta össze:

1. Küldessék ki egy állandó bizottság, mely tárgyalásokba bocsátkozik: *a)* oly asztalosmesterekkel, a kik a kurrensebb kereskedelmi bútorok készitésével foglalkoznak, arra nézve, vajjon hajlandók volnának-e egy-egy bútorfaj készitésén alapuló munkamegosztás elve alapján, csoportba egyesülve dolgozni; *b)* egy ilyen iparcsoport belevonása mellett lépjen érintkezésbe jóravalónak elismert nagyobb bútorkereskedőkkel, esetleg többel is és törekedjék velük megállapitani, mily feltételek mellett volnának hajlandók a fent megirt módon dolgozó asztalosmester-csoporttal állandó üzleti összeköttetésbe lépni; *c)* az első sikerek esetén törekedjék a bizottság több mestercsoportot összehozni és több bútorkereskedőt erre a czélra megnyerni.

2. A budapesti asztalosok már létező raktárszövetkezetének tagjai

kötelezzék magukat, hogy a kisebb jövedelmű középosztály számára való olcsó, szép és szolid bútort készitsenek. A rajzokat egy arra hivatott rajzolni tudó művésztől szerezzék be. Erre a czélra egyelőre lépjenek érintkezésbe az Iparművészeti társulat elnökségével és kérjék fel azt, hogy bizonyos százalékdíj mellett szállitsa a rajzokat. A mester adja meg az anyagot, a bútor nemét és a stílust, a melyben azok készüljenek. A raktárszövetkezet fejtsen ki élénk hirdetési agitáczióit a napilapokban. A legkisebb iparosok itt is egy-egy szobaberendezés előállitására csoporttá alakitandók.

3. A kereskedelmi múzeum állandó kiállitása a székesfőváros belső területére helyezendő át és e czélból a kereskedelemügyi miniszterhez az Országos Iparegyesület igazgatósága útján sürgős felterjesztés teendő.

4. Felkérendő az Országos Iparegyesület igazgatósága, hogy a kereskedelemügyi miniszterhez felterjesztést intézzen aziránt, hogy kellő módon odahasson, hogy a székesfőváros területén vállalkozás útján olcsóbb bérműhelyek létesüljenek; még pedig részben olyanok, melyekben mótorikus erő nem áll rendelkezésre, részben pedig szerényebb terjedelemben olyanok is, melyekben mótorikus erő kibérelhető.

5. Küldessék ki egy agitácziós bizottság, a mely az asztalos, kárpitos, esztergályos és más rokon foglalkozású kisiparosokat buzditja, hogy az ipartestületek égisze alatt keletkező félben levő hitelszövetkezetekbe minél számosabban beiratkozzanak.

6. Ugyanaz a bizottság törekedjék az asztalos és ezzel rokon foglalkozású iparosokat tömöriteni, bennök a közös érdekek iránt való lelkesedést felkelteni; a már meglevő raktárszövetkezetbe való belépésre, — helyszűke esetén — új ilyféle szövetkezetek létesitésére.

7. Még a leendő hitelszövetkezet létesülése előtt törekedjék a bizottság, akár a kormány erkölcsi támogatásának kényszerével is, valamely pénzintézetnél oly megállapodásra jutni, hogy a raktárszövetkezetek tagjai a raktárba szállitott árúra értékük bizonyos hányadáig olcsó előleget nyerhessenek.

E megállapitások alapján az Egyesület egy állandó bizottságot küldött ki, a mely tárgyalásokba bocsátkozott azon asztalosokkal, a kik hajlandóknak nyilatkoztak a munkamegosztás elve alapján csoportban való munkálkodásra. Kiküldetett továbbá egy agitácziós bizottság oly czélból, hogy a hitelszövetkezetekbe minél többen beiratkozzanak és hogy szövetkezetek létesittessenek és hogy azok tagjai a raktárba szállitott árúkra előleget kapjanak. A kiküldött bizottságok a következő évre átmenőleg is többször tanácskoztak és a tanácskozás eredménye gyanánt létrejött a Budapesti asztalosok hitelszövetkezete és raktára.

A továbbiakban Egyesületünk az iránt inditott akcziót, hogy a bútorkereskedők minél nagyobb mértékben fedezzék szükségletüket hazai iparosok termékeiből. Noha ebben a tárgyban pozitiv megállapodás nem jött létre, az akciónak annyiban volt hatása, hogy számos bútorkereskedőnek figyelmét oly mértékben irányitotta a magyar iparra, hogy annak gyakorlati eredménye tagadható nem volt.

Más helyütt megemlékeztünk az épitőipari hitelvédegyletnek

1901-ben történt megalakitásáról. Itt megemlitjük azt, hogy ebben az alakulásban Egyesületünk bútoripari szakosztálya is részt vett. A szakosztály egyúttal terjedelmes emlékiratban foglalta össze mindazokat a panaszokat és észrevételeket, melyek a bútoriparnak az épitőiparral való kapcsolatából származnak. Ezt az emlékiratot Egyesületünk a kereskedelemügyi miniszter elé terjesztette.

1902. év elején Egyesületünk bútoripari szakosztálya azzal a kérelemmel fordult a Magyar kereskedelmi részvénytársasághoz, a melynek nagyszámú ügynökségei voltak a Balkán államok területén, hogy az küldjön ki néhány szakértő közeget, a kik megállapitanák, hogy a Balkán államok területén miféle bútorok kelendők? Ez akciónak, a mely sajnos, különböző akadályok folytán, nem valósulhatott meg, az lett volna a czélja, hogy a magyar iparosok által készitett butorminták a Kereskedelmi múzeum balkáni ügynökségeinek mintaraktáraiban kiállittassanak.

Ugyanezen évben folytatta a bútoripapi szakosztály asztalosipari szövetkezetek létesitésére vonatkozó akczióját, melynek következtében a fővárosi asztalosok hitelszövetkezetén kivül néhány hasonló intézmény létesült a vidéken is.

A legutóbbi kereskedelmi és vámszerződések tárgyalása alkalmával behatóan foglalkozott a szakosztály a külkereskedelmi szerződéseknek bútoripari vonatkozásaival és széles alapon megokolt felterjesztésben ajánlotta a kormány figyelmébe a bútoripari kivitel fejlesztését.

Egyik felterjesztésében arra kérte a kereskedelmi minisztert, hogy a keleti szomszéd államokkal szemben megújitandó kereskedelmi szerződésekben a magyar bútoripar és kivitel érdekei megóvassanak. A miniszter válaszában kiemelte, hogy a Bulgáriával való szerződési tárgyalások során gondja lesz a magyar bútoriparosok kivánságainak minél teljesebb figyelembevételére és felhivta a szakosztályt, hogy a kivánságokat, illetve a javaslatokat konkrét alakban minden egyes czikkre nézve külön-külön terjessze fel hozzá. A szakosztály ennek megfelelően irásbeli ánkétet rendezett a kivitelre dolgozó iparosok között és ennek anyagát egy újabb memorandumban illetékes helyre juttatta.

Javaslatba hozta a szakosztály egy olyan központi szakfórum létesitését is, mely köré az iparág összes érdekképviseleti szervei csoportosulhatnának és a mely a parlagon heverő tanulási vágyat is megfelelő mederbe terelhetné. Noha ebben az irányban a szakosztálynak konkrét eredményt még nem áll módjában felmutatni, megelégedéssel mutathat arra, hogy az 1911-ben és 1912-ben a Technológiai iparmúzeumban rendezett lakberendezési kiállitások már ebben a szellemben készültek és alkalmasak voltak az iparosság izlésének és tudásának az emelésére.

1911 végén széleskörű munkaprogrammot készitett a szakosztály.

A programm felölelte mindazokat a kérdéseket, a melyek a bútoripar megoldatlan problémáit a megvalósuláshoz közelebb hozhatják és a melyek kellő előkészités mellett nagyobb áldozatok nélkül is át volnának ültethetők a gyakorlati életbe.

A munkaprogrammot a következőkben közöljük:

1. A műhelyrend alapvető tételeinek megállapitása.

2. Miként lehetne a munkásügyekben előforduló biráskodásnál az itéletnek érvényt szerezni a munkásokra vonatkozó esetekben?

3. Mely módozatok szerint lehetne a munkásoknak a műhelyben néha elkövetett kártevéseit elháritani?

4. A munkabérek és bérszerződések a mai viszonyokhoz alkalmazkodó helyes elvének megállapitása.

5. A munkásbiztositás reformja. Kisipari nyugdíjintézmény kérdése.

6. Munkások aggkori ellátásának kérdése.

7. A munkáshiány orvoslásának módjai. (Munkásnevelés kérdése, inasotthonok stb.)

8. Az iparosok általános közgazdasági, szakirányú és kereskedelemüzleti irányú nevelésének kérdése.

9. Ipari kereskedelemüzleti és közgazdasági irányú nyilvános könyvtárak és nyilvános rajztermek ügye.

10. Az iparosképzés egyéb eszközei. (Mintaműhelyek, úti ösztöndíjak, vándortanfolyamok és előadások. Pályázatkiirások kész munkákra.)

11. Az iparosok versenyképessége fokozásának eszközei (nyersanyag előnyös beszerzésének módjai, gépmunka-gyártmány értékesitése, számla-követelések leszámitolása).

12. Kisipari hitel.

13. Mily módon lehetne a fakereskedelemben a régi lábrendszert kiküszöbölni, illetőleg a törvényes mértékrendszert kényszeritőleg bevezetni.

14. Az asztalosipar művészi irányú fejlesztésének kérdése.

15. Miként kellene az asztalosipart és a rokoniparokat szervezni, hogy a behozatallal szemben versenyképessé váljanak?

16. Az asztalosiparral rokon fémiparok fejlesztésének módozatai (vasalások, zárak, lakatok, egyéb fémdíszítmények).

17. Az asztalosipar egyéb kellékeivel foglalkozó és a kiegészitő iparok fejlesztésének módjai (márvány, üveg, mázoló- és festőipar).

18. A kárpitos-díszítőipar helyzete hazánkban. Bajait miként lehetne kiküszöbölni?

19. Miféle bajai vannak a szakosztályban képviselt iparágaknak közszállitásoknál, illetőleg hatósági szállitásoknál, miféle léptek fel magánosoknak és magánvállalatoknak való szállitásnál és miként lehetne azokat elháritani; melyek az ideirányuló kivánságok és javaslatok?

20. Kiviteli törekvések szempontjából mily kivánságaik vannak az itt számbajövő iparosoknak és melyek az ezek megvalósitására irányuló eszközök.

21. A szakosztályban érdekelt iparágak bérműhelyének kérdése, az ott uralkodó állapotok és az esetleges bajok elháritása.

A szakosztály a programmot megküldötte az összes érdekelt ipartestületeknek és szövetkezeteknek és elhatározta, hogy a felsorolt kérdésekben járatos előadókat megfelelő javaslatok kidolgozására fogja felkérni, illetve megfelelő szakemberek bevonásával speciális értekezleteket tart.

A beérkezett javaslatokat aztán előbb a működő bizottság, majd pedig a szakosztály fogja targyalni.

Czement-ipar.

1905-ben *Bleier* Ármin, az aradi és csanádi egyesült vasutak gurahonczi czementgyárának igazgatója, Egyesületünk háziipari szakosztályában előadást tartott, a melyben a czement háziipari és kisipari feldolgozásának kétféle módjáról és a foglalkozások rendszeres fejlesztéséről mondott el igen érdekes és figyelemreméltó javaslatokat. A kérdés további tanulmányozása Egyesületünket arra inditotta, hogy a kereskedelemügyi miniszter úrnak a czementgyártásnak és műmárványkészitésnek, valamint feldolgozásnak háziiparként való fejlesztését javasolja olyformán, hogy az ezzel foglalkozó iparosok beszerzéseiknél állami támogatásban részesittessenek, maga az iparág pedig a kőfaragó- és kőcsiszoló-iskolák programmjába felvétessék.

Czipő-ipar.

1901-ben a székesfővárosi czipész-ipartestület azzal a panaszszal fordult hozzánk, hogy a czipőházalóknak a fővárosban mind nagyobb mértékben elterjedt üzelmei és visszaélései czipész-kisiparosainknak mérhetetlen kárt okoznak.

Az 1852. évi házalási nyilt parancs részletesen felsorolja azokat a vidékeket, a melyeknek lakosai az ezen nyilt parancs 17. §-ában felsorolt árúkkal való házalásra az egész monarchia területén, tehát a különben házalási tilalom alá tartozó helységekben is jogosultak. Budapest székesfőváros területén a házalás általában tilos lévén, itt csupán a kedvezményben részesitett vidékek lakosai és kizárólag az engedélyezett árúkkal házalhatnak.

A czipész-ipartestületnek kérelmét minden tekintetben méltányosnak találván, megkerestük a kereskedelemügyi minisztert, hogy intézkedjék az iránt, miszerint a belügyminiszter a czipőkkel való házalás jogosultságának kimondása mellett a házalást eltiltsa és az illetékes hatóságokat a házalási szabályok idevágó pontja ellen elkövetett kihágások szigorú megbüntetésére utasitsa.

1902-ben a kereskedelemügyi miniszter egy adott esetben egy felállitandó czipőgyár állami támogatására kért tőlünk véleményt. Ez

eset alkalmat nyujtott Egyesületünknek arra is, hogy az alakuló czipőipari gyárak állami támogatására vonatkozólag véleményét általánosságban is kifejtse. Ez alkalommal a miniszterhez intézett felterjesztésünkből idézzük a következő sorokat:

A csizma- és czipőfelsőrészgyárak állami támogatását egyáltalán nem tartjuk sem megokoltnak, sem a már meglevő hazai ipar érdekeivel összeegyeztethetőnek. A czipészkisiparra való tekintettel nagy óvatosság ajánlatos a czipőgyárak állami támogatása tekintetében is, a melyet épen ezért csak oly feltétel mellett vélnénk megadhatónak, ha az illető gyár kötelezné magát arra, hogy kizárólag a közvetítő kereskedelem útján fogja árúit Magyarországon forgalomba hozni és súlyt helyez a kivitelre. Nagyon természetes, hogy e feltételek mellett is csak olyan vállalat volna támogatásban részesitendő, a melynek vezetőségében a kormány e feltételek pontos teljesitésére kellő garancziákat talál.

Szintén a czipőipar védelme érdekében Egyesületünk a kereskedelemügyi miniszternél a posztóczipőkkel és papucsokkal való házalás megszoritását javasolta, főként azért, mert a házalók csaknem kizárólag idegen proveniencziájú árúkat hoznak forgalomba.

1903-ban Egyesületünk panasszal élt a kereskedelmi miniszternél, hogy a czipőipar támogatása körül bizonyos visszaélések történtek, a mennyiben olyan emberek is kaptak állami támogatást, a kik sem kellő tőkével, sem pedig szakismerettel nem birtak. A miniszter felszólitására Egyesületünk konkrét eseteket is nevezett meg és felhozta egy czipőgyár példáját, a mely állami támogatással létesittetett, de már egy év leforgása alatt megbukott. Kifejezte ez alkalommal Egyesületünk, hogy czélszerűbbnek tartja egyrészt a meglevő czipőgyárak támogatását, másrészt a hazai kisipar versenyképességének fejlesztését.

1910-ben Egyesületünk a czipőipar szempontjából tette szóvá a fegyházak versenyének kérdését és tiltakozó felterjesztésben fordult a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyben a sokszor hangoztatott régi panasznak gyökeres orvoslását kérte. Hasonló szellemben járt el az Egyesület 1911 év elején, mikor a főváros tanácsa hatósági czipőműhely felállitását vette tervbe. E tervet az Egyesület nemcsak saját kebelében tárgyalta és nemcsak előterjesztést intézett a tanácshoz, hanem az Egyesület igazgatója a főváros közgyülésén is felszólalt és kifejtette azokat a sérelmeket, melyek egy ilyen műhely felállitása révén az iparosságot érik. Tiltakozásunkra a főváros tanácsa kijelentette, hogy a czipőműhely berendezésétől eláll és versenytárgyalás utján fogja beszerezni a hatósági alkalmazottak czipőszükségletét.

Konyak-ipar.

Tekintve a *konyak-ipar* kiváló fontosságát és azt a nagy szerepet, melyet a konyak a fogyasztásban elfoglal, 1895-ben az az inditvány merült föl, hogy az Egyesület a hazai konyakipar fejlesztése érdekében inditson mozgalmat és pedig először bizottságilag tanulmányoztassa az eddigi hazai konyakgyárakat, másrészt e tanulmányok alapján s az érdekeltek meghallgatásával kutassa ki ezen ipar fejlődésének akadályait s tegyen javaslatokat ezek elhárítására és általában ez iparág fejlesztésére nézve. Az igazgatóság e javaslatokat helyeslőleg elfogadván, mindenekelőtt felkérte a gyáripari szakosztály elnökét, hogy a mennyiben hasonló mozgalom az Országos Gazdasági Egyesületnél is megindult, szerezzen erről tudomást s igyekezzék e kétirányú tevékenység egyöntetüségére hatni.

Czukorka- és csokoládégyártás.

1903. január 4-én új érdekképviseleti szerv alakult meg Egyesületünk keretében. A magyarországi czukorkagyárosok ez alkalommal tartott értekezletükön megállapitották, hogy szükséges egy olyan országos szervezet létesitése, a mely a magyar czukorkagyártás különös érdekeinek állandó képviselete legyen. E végből megalakitották az Országos Iparegyesület czukorkagyártási szakosztályát. A szakosztály mindjárt megalakulása után rendkivül fontos kérdésekre vonatkozólag fejtette ki véleményét. Foglalkozott a szakosztály az új czukortörvényjavaslat kérdésével és felterjesztéssel fordult a kormányhoz aziránt, hogy a czukorkagyártáshoz szükséges czukor a belföldi fogyasztás számára megszabott kontingensen felül gyártott czukormennyiségből fedeztessék, a rendes adótétel lefizetése mellett.

E szakosztálynak egyébként is már fennállása első évében alkalma nyilt, hogy több igen fontos kérdésben nyilatkozzék. Ilyen volt mindenekelőtt a brüsszeli nemzetközi czukorbiróságnak az a döntése, a mely a kontingentálást megállapitó magyar és osztrák törvényeket a nemzetközi egyezménybe ütközőknek mondotta ki. A szakosztály, előre látván a döntés következtében beállott komplikácziókat, fölterjesztéssel fordult a pénzügyminiszterhez a czukorkagyártó iparnak az ily helyzettel szemben való megvédése érdekében. A fölterjesztés abból indulván ki, hogy czukorgyárosaink csak úgy mondhatnak le a kontingentálásról, ha Magyarország a czukor tekintetében önálló vámterületet képez, hosszabb fejtegetés és indokolás kapcsán a következőket javasolta a pénzügyminiszternek:

1. Méltóztassék Nagyméltóságod abban az esetben, ha Brüsszelben a kontingentálás megtámadtatnék, odahatni, hogy az Ausztriával meginditandó újabb tárgyalások alkalmával az összes czukortermelvényeket, tehát a czukorból készült czukorkaárúkat (czukorkákat, csokoládéárúkat stb.) is a czukorral egyforma elbánásban részesitsék, illetve

a czukorral egy kategóriába sorozzák, miáltal nemcsak a magyar czukorkaipar lesz a pusztulástól megmentve, hanem pótolni fogják azon óriási károkat is, melyeket kincstárunk a czukorkáknak az átutalási rendszerből való kihagyása által évek óta szenvedett.

2. Azon esetben, ha a kontingentálás életbeléptetése ellen a brüsszeli konferenczia kifogást nem tenne, kérjük Nagyméltóságodat, az osztrák kormánykörökben is már hangoztatott ama kedvezményt czukorkaiparunknak megadni, hogy a czukorkák készitésére felhasznált czukorra az eddiginél alacsonyabb fogyasztási adó rovassék ki.

3. Kegyeskedjék Nagyméltóságod magas befolyása teljes súlyával a Magyar czukorgyárosok egyesületénél odahatni, hogy a magyar czukorgyárosok már a maguk érdekében is felfogva ezen helyzetet, a csokoládé- és czukorkagyárosokat úgy árak, mint minőség tekintetében támogassák, hogy a versenyt az ausztriai czukorkákkal eredménynyel felvehessék.

A fölterjesztésnek, a mint a következmények megmutatták, sajnálatunkra és a magyar ipar kárára, nem lett meg a kivánt foganatja. Nem hallgatta meg a miniszter úr a szakosztálynak azt az újabb kérését sem, a melyet a nemzetközi czukorbiróság döntése után terjesztett elő, hogy az Ausztriával a czukorkérdés új rendezése dolgában megindítandó tárgyalásokba a szakosztályt is vonja be.

Felterjesztést intézett a szakosztály még ugyanabban az évben a kereskedelemügyi miniszter útján a belügyminiszterhez, a kátrányfestékeknek a czukorkagyártásban való felhasználását tiltó belügyminiszteri rendelet módositása iránt. A fölterjesztés, kifejtvén, hogy a kátrányfestékeknek méregmentes előállitását a festékgyártás technikájának mostani fejlettsége lehetővé teszi; hogy továbbá ezek a festékek, a melyeknek használata Ausztriában már régóta meg van engedve, a verseny folytán nélkülözhetetlenek: azt kérte, hogy a tiltó rendelet sürgősen visszavonassék és a kátrányfestékek használata a megfelelő hatósági ellenőrzés kikötésével megengedtessék. Ennek a fölterjesztésnek, ismételt sürgetés után, később foganatja is lett.

1904-ben jelentős kezdeményezése volt szakosztályunknak *a czukorkaárak egységes megállapitására* vonatkozó megegyezés létrehozása, a mely az addigi áldatlan versenyviszonyokat szanálni volt hivatva. A megegyezés — a czukorpiacz különleges viszonyainál fogva — az azóta letelt hosszabb idő óta sem tudott teljességében érvényre jutni, de mégis konstatálható, hogy több irányban kedvező hatása volt.

Emlitést érdemelnek még *a szörpbeszerzés* ügyében folytatott tárgyalások, a melyeknek eredményeképen lehetségessé vált szakosztályi tagtársaink szörpszükségletének hazai forrásból, megfelelő minőségben és mennyiségben való biztositása.

A szakosztály első két évi működésének legfontosabb eredménye mégis a Magyar czukorgyárosok egyesületével létesitett az a megállapodás, amelynek értelmében a szakosztály tagjai az ipari feldolgozásra beszerzett czukrot kedvezményes áron kapják.

A szakosztály működésének 1905-ben nagyjelentőségű eredménye volt *a kátrányfestékek használatára vonatkozó tilalom eltörlése.* Azt az elavult miniszteri rendeletet, a mely a czukorkáknak és általában élelmiszereknek kátrányfestékkel való festését megtiltotta, s amely bénitó hatással volt ennek az iparágnak a fejlődésére, szinte megalakulásának perczétől kezdve állandóan ostromolta a szakosztály. Elmondhatjuk tehát, hogy a rendelet eltörlése és a helyébe lépett új szabályozás, a mely taxative sorolja fel az egészségre ártalmas és igy tiltott festékek fajtáit s a mely teljesen megfelel az iparág érdekeinek, szakosztályunk kitartó akcziójának eredménye.

A csokoládégyártás érdekében a szakosztály Egyesületünk útján fölterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszter úrhoz *az utánzott csokoládénak* olyan kötelező megjelölése iránt, hogy ez a valódi csokoládétól világosan megkülönböztethető legyen.

Ismételten foglalkozott a szakosztály *a czukorbevásárlás* körül előforduló visszásságokkal és panaszokkal. A bajok orvoslására első sorban a *közös bevásárlás* eszméje merült fel és elvben hozzájárult a szakosztály ahhoz, hogy a bevásárlás közös egyetértéssel történjék. Egyelőre azonban abban történt megállapodás, hogy a régebben működött ármegállapitó bizottság, vagyis a szakosztály elnöksége kiküldetett a végből, hogy a czukorárakat a czukorgyárosokkal együtt megállapitsa, valamint a jövő kampányra való czukorbevásárlás megkezdésének időpontját, a jelentkező kivánságok és konjunkturák figyelembevételével, meghatározza és erről a tagokat értesitse. Kimondatott továbbá, hogy a szakoztály tagjai bevásárlásukat nem kezdhetik meg addig, mig az elnökség erre nézve az árak közlésével kapcsolatban nem intézkedett. A szakosztály tagjai egyúttal felkérettek, hogy szükségletüket, illetve esetleges fölöslegüket időnként elentsék be.

Körlevélben hivta fel továbbá a szakosztály tagjait, hogy akár a minőség, akár a súlyhiány tekintetében előforduló panaszaikkal minden egyes esetben forduljanak a Czukorgyárosok egyesületének elnökségéhez.

*

A szakosztály az 1906. évi rendkivüli közgyülésén újból és behatóan foglalkozott azzal az inditránynyal, hogy tagjai vevőiket kötelezzék az üres czukorkadobozoknak ládákban leendő visszaküldésére, továbbá, kogy eladásoknál a ládák árát is számitsák fel. A szakosztály tudvalevőleg akkoriban megbizta az elnököt, hogy ebben az ügyben lépjen érintkezésbe az osztráh gyárosokkal és a mennyi-

ben ezek közül a jelentékenyebbek a két rendbeli követelésben közösen megegyeznek, ebben az értelemben fog határozni.

A rendkivüli közgyülésen e tárgyban lefolyt igen beható vita annyira megérlelte a kérdést, hogy az elnökség annak közvetlen megvalósitását elhatározta, s az ujitást életbeléptette.

A rendkivüli közgyülés főleg az egységes és közösen megállapitandó árak kérdésével foglalkozott. Elvben a mellett foglalt állást a közgyülés, hogy szorosan az árúnemek szerint limitált eladási árak legyenek érvényben. Mivel azonban ennek az elvnek keresztülvitele úgyszólván leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik, a közgyülés azt határozta el, hogy a kérdést napirenden tartja, tanulmányozását külön bizottság feladatává teszi és alkalmas időben lépéseket tesz gyakorlati megvalósitásának érdekében.

Ugyanez alkalommal foglalt állást a szakosztály a czukorkakészités képesitéshez kötése mellett.

Szakosztályi tagjaink czukorbeszerzése tekintetében meg kell emlitenünk, hogy az 1906. évi czukorkampány kezdetén, abból a viszonyból kifolyólag, mely akkoriban a magyar és az osztrák czukorkagyártó körök között fennállott, az egységes feltételek szerinti központi bevásárlás egy ideig nem volt lehetséges. A szakosztály kénytelen volt tagjainak a bevásárlás tekintetében szabad kezet adni és csak utóbb, mikor a czukortermelési, illetve eladási kartellkötésre irányuló tárgyalások eredményre vezettek, vehette kezdetét a régi rend szerint való nyersanyagbeszerzés.

Ugyanebben a kérdésben kivánt a szakosztály tagjainak kezére járni azzal is, hogy a nyersanyagra nézve clearing-forgalmat rendezett be. Felhivta tagjait, hogy a gyártási időszak vége felé feleslegesnek mutatkozó készletüket, illetve fedezetlen szükségletüket jelentsék be; a bejelentések alapján azután a rendelkezésre álló mennyiségeket a szükségletek arányában kiutalta. Ez az ujitás is általános szükséget pótolt és hasznosan érvényesült.

Az elnökség, felhasználva azt az alkalmas időpontot, melyet a kiegyezés kérdésének tárgyalása az iparág legfontosabb érdekeinek megvédésére nyujt, újabb felterjesztést intézett a pénzügyminiszterhez azért, hogy a kormány a fogyasztási adók dolgával kapcsolatban az iparág érdekeit az osztrák versenyiparral szemben, helyzetének megfelelően megóvja.

A megoldás eszközéül a szakosztály a czukorkáknak, csokoládénak és egyéb hasonló czukorkészitményeknek a fogyasztási adó átutalási rendszerébe való befoglalását inditványozta, mint a mely az államkincstár érdekeire is bizonyos védelmet nyujtana. A pénzügyminiszter magáévá tevén a felterjesztésben foglaltakat, a szakosztály elnökségét javaslatainak szóbeli úton való előterjesztésére felhivta.

Tényleg az Ausztriával való kiegyezési tárgyalásunk során 1907-ben az elnökségnek alkalma nyilt bizalmas előterjesztést tenni a

pénzügyminiszternek azíránt, hogy a czukorka- és csokoládégyártás érdekei az új szerződésben miként óvhatók meg.

1908-ban a szakosztály kezdeményezésére az akkori pénzügyminiszter képviseletében *Popovics* Sándor államtitkár ugyanis tárgyalásokat inditott a Magyar czukorgyárosok egyesületével aziránt, hogy a szakosztály tagjainak czukorbeszerzése oly módon szabályoztassék, mely ezeknek az iparágaknak a megfelelő osztrák iparágakkal szemben való versenyképességét e részben lehetőleg biztositsa. Ezek a tárgyalások sikerre vezettek s a megoldás módja, a melyet szakosztályunk elnöksége elfogadott és a tagokkal sürgősen közölt, remélhetőleg sok panasz megszüntetésére lesz alkalmas.

Részletesen foglalkozott a szakosztály ez évben azokkal az okokkal, melyek a czukorkagyártás rossz üzletmenetét okozzák. Az iparágban egyre rosszabbodó állapotok szanálására a szakosztály a tömörülés és összetartás eszméjének gyakorlati keresztülvitelét javasolta. Foglalkozott ezenkivül a szakosztály *Fischer* János tagtársunk szanálási javaslataival, melyek a következőket foglalták magukban:

1. A fizetési feltételek rendezése.

2. A 140-es árúk, törmelék- és krémmel töltött csokoládék minimális eladási árának megállapitása.

3. Megegyezés az ügynökök jutalékszázalékára vonatkozólag.

4. Megegyezés esetén tárgyalás az osztrák gyárakkal egyöntetű eljárás czéljából.

5. Kérelem az Országos Iparegyesülethez, járjon el a kormánynál, hogy árúink vasuti díjszabása az 1. osztályból a 2. osztályba mérsékeltessék.

6. Kérelem a kormányhoz egy oly törvény hozása iránt, mely a csokoládénak liszthozzátéttel való gyártását megtiltaná.

Ezeket az inditványokat a szakosztály igen behatóan tárgyalta, de tekintettel a megvalósitás nehézségeire, csak az 5. pontot fogadta el és ennek értelmében felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszter úrhoz; a 6. pontra nézve pedig úgy intézkedett, hogy ebben a tárgyban a kereskedelemügyi miniszter úrhoz régebben intézett felterjesztésének elintézését megsürgette.

Megemlitjük még, hogy ez évben a czukrászipari kongresszusnak azzal a határozatával szemben, a mely a czukorkaelárúsitásnak vasárnap és ünnepnapokon való elárusitásáról szól, a szakosztály véleményét felterjesztette a kereskedelemügyi miniszterhez.

1909-ben a czukorka- és csokoládégyártási szakosztály a folyó ügyek elintézésén kivül főként a perrendtartási novellának az iparra és kereskedelemre nézve sérelmes rendelkezéseivel foglalkozott, melyek e szakmában különösen érezhető hátrányokkal járnak; tárgyalta továbbá az új élelmiszertörvény tervezetét a czukorka- és csokoládégyártás szempontjából; gondoskodott róla, hogy panaszai az illetékes fórumok elé terjesztessenek.

Az 1910. év folyamán a czukorka- és csokoládégyártási szakosztályt állandó intenziv működésén kivül főként az eladási feltételek egyöntetű megállapitásának kérdése, a dobozkérdés rendezése és az élelmiszerhamisitásra vonatkozó törvényes rendelkezéseknek a csokoládégyártás szempontjából való módositása foglalkoztatta. A nők éjjeli munkájának eltiltásáról szóló törvényjavaslatra vonatkozólag a szakosztály elnöksége szintén kifejtette azokat a szempontokat, a melyek a szakmában képviselt rokonszakmák szempontjából a törvényjavaslat tilalmainak némi enyhitését kivánatossá teszik. Foglalkozott ezenkivül a szakosztály a 40 koronát meg nem haladó követelések birói letiltásának kérdésével és állást foglalt egy ipari vegykisérleti állomás létesitése mellett.

Ékszer-ipar.

1900-ban az ékszeripar különböző sérelmei ügyében Egyesületünk az ipartestületi szakosztály tárgyalásai alapján fölterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszter úrhoz. E fölterjesztésben az érdekelt iparágak panaszait a következőkben adtuk elő:

A budapesti arany- és ezüstműves, ékszerész, órás- és óratokkészitő-ipartestület behatóan megokolt emlékiratban fordult Egyesületünkhöz, több oly sérelem orvoslása végett, a mely sérelmek a testület által képviselt iparágakat, az emlékirat előadása szerint, siralmas helyzetbe juttatták. Az emlékirat, mint egyik legnagyobb sérelmet, azt a körülményt emeli ki, hogy a magánzálogháztulajdonosok az elsőfokú iparhatóság részéről arany-, ezüst- és ékszerkereskedési iparigazolványt is nyervén — zálogüzleteikben árverésen visszamaradt tárgyak czímén kivétel nélkül kirakatokat rendeznek be s üzlethelyiségeikben mindenféle, a gyors eladásra ingerlő feliratokat használva, a kereskedést nagyban gyakorolják. Ezen körülmény az által válik az iparosokra nézve sérelmessé, hogy az elzálogositott tárgyak közé újonnan megrendelt árút is csempésznek be olyképen, hogy a gyárosoknál rendelt új árút önmaguknál magas összegre elzálogositják, hogy a legközelebbi árverésen visszamaradjon és ezen körülményt ily tárgyakra nézve könyvekkel igazolhatván, minden ellenőrzést kijátszanak. Ennek a panasznak valódiságát a kérelmező testület, az aranyműves-gyárosoktól diszkrét úton beszerzett számlákkal igazolta a hatóságokhoz ez ügyben ismételten beadott előterjesztéseiben.

A zálogháztulajdonosoknak ez az eljárása, a panaszttevő ipartestület szerint, nemcsak az érdekelt iparosokat károsítja, hanem a nagyközönséget is, a mely tömegesen keresi fel a zálogházakat, hogy olcsóbban vásároljon, mint az iparosoknál; holott legtöbb esetben csak oly árban veszi meg az ékszereket, a mint azokat az iparosoknál is megkapná és a különbség csak az, hogy az iparos felelős a fémjelzési törvénynyel szemben, felelős a vevővel szemben, kinek számlát

adni tartozik, feltüntetve azon az ércz finomságát, a súlyt, a drágakő nevét stb., holott a zálogháztulajdonos mindezzel nem tartozik, semminemű szavatosság nem terheli, a közönség pedig szentül hiszi, hogy jó vásárt csinált, holott igen sok esetben még az aranytartalom is kétséges, mint azt a fenyitő biróságnál tárgyalt számos eset igazolja.

A másik sérelem, a melyet az ipartestület szóvá tesz, a tisztességtelen versenynek egy nagyon elharapódzott módja, a mely abban áll, hogy napilapok hirdetéseiben némely aranyárúk grammját façonnal együtt 85 krajczárért kinálják, holott a kurrens 14 karátos arany értéke 95 kr. és 1 frt között váltakozik. A kinálatnak ez a módja azon alapszik, hogy az aranyláncczok legnagyobb része függőkkel (jou-jou) van ellátva, mely függőkben oly súlyos és értéktelen kövek foglaltatnak, hogy az ily függő súlya a tulajdonképeni láncz súlyával egyenlő, de legtöbb esetben annak súlyát jóval meghaladja. Igy pl. egy normális 15 gramm súlyú egyoldalú aranyláncczra egy 15—28 gramm súlyú függő alkalmaztatik, melyen a foglalási arany $1—1\frac{1}{2}$ gramm s az abban foglalt 40—50 kr. értékű kő maga 14—27 gramm. Az igy kiállitott 30—43 gr. összsúlyú lánczot ezen üzérek teljes súlyában lemérve, grammját 85 krért árulják a vevőnek, a ki azon hiszemben, hogy 30—40 frt belső értékű értéktárgyat vásárolt, tulajdonképen rútul megcsalatott, mert az általa vásárolt árú értéke csak 15 frt, minek tudatára a tájékozatlan vevő természetesen csak akkor jut, ha az árt megbecsülteti, vagy másképen értékesiteni kivánja és a vételárnak legjobb esetben egy felerészét kapja.

Ezek etőrebocsátása alapján Egyesületünk részletes tervezetet dolgozott ki a sérelmek orvoslásának módozataira nézve, a melyet a kereskedelemügyi miniszter úr is magáévá tett és rendeletet bocsátott ki, a mely szabályozza az ékszeripar különböző ügyeit és gondoskodik a felsorolt sérelmek orvoslásáról.

1901-ben a kereskedelemügyi miniszter felhivta az Iparművészeti Társulatot, az Országos Iparegyesületet és az Ékszerész-Ipartestületet, hogy tegyenek javaslatot arra nézve, miként lehetne az egyházi arany- és ezüstműveket, a versenyeknél szokásos jutalomdíjakat és egyéb nemesfém-emléktárgyakat a hazai ipar útján beszerezni. A *Radisics* Jenő elnöklete alatt tartott értekezlet hosszú és a dolgot minden oldalról kimeritő tárgyalás alapján a következőkben állapodott meg:

1. A modern egyházi és egyéb ezüst-arany dísztárgyakból, verseny- és jutalomdíjakból kiállitásban kellene összegyűjteni a legfigyelemreméltóbbakat, hogy tájékozzuk a szükséglet felől az érdekelt iparosokat.

2. E kiállitás után a különböző fajú műtárgyakra pályázatokat kellene kiirni.

3. E kettős intézkedés után kell meginditani az akcziót a hazai ötvösműipar foglalkoztatása érdekében; nevezetesen

a) megkeresni első sorban az összes egyházfejedelmeket, majd

másodsorban a földmívelésügyi minisztériumot és ezáltal az összes gazdasági egyleteket, ezután a jockey-klubot, a lovaregyletegylet, a mágnás- és gentry-kaszinót, a parkklubbot, a sportegyesületeket stb., végre a sajtó útján az egész nagyközönséget, hogy az emléktárgy- és más dísztárgybeli szükségleteik beszerzése végett, melyek eddig majdnem kizárólag külföldről kerültek be hozzánk, forduljanak ezentúl bizalommal az Iparművészeti Társulathoz;

b) az Iparművészeti Társulat, illetőleg ennek az Iparegyesület és az Aranyműves-Ipartestület kiküldötteiből e czélra szervezendő bizottsága rendelkezésre áll tervekkel, rajzokkal, kijelöli a legalkalmasabb kismestereket, ezeket a szükséghez képest előleggel is ellátja s őket a munka kivitelében ellenőrzi, szóval minden lehető garancziát ad arra nézve, hogy a megbizások jóravaló kezekbe kerüljenek;

c) az illető megrendelőket azonban jóelőre figyelmeztetni kell arra, hogy az egész akeziónak sikere kizárólag attól függ, hogy a megrendelők szükségleteiket jóelőre, tehát hónapokkal előbb jelentsék be, hogy tervezgetésre és gondos kiviteire megfelelő idő álljon rendelkezésre.

Az értekezlet e határozatokat a kereskedelemügyi miniszter úr elé terjesztette foganatositás végett.

Épitő-ipar.

1895-ben az Egyesület a kézműipar érdekében akcziót inditott, a vidéki épitkezés fejlesztése ügyében. Az eszmét, noha ez csak közlönyünkben és a helyi lapokban volt szóba hozva, az iparkamarák és a vidéki városok legnagyobb része melegen felkarolta és kérvényekkel járult részben a pénzügyminiszter, részben a képviselőház elé. A pénzügyminiszter ez eszmét méltányolván, a vidéki épitkezés fejlesztésének 'alapkövét, az új épitkezésekre vonatkozó adókedvezmény kitágitását felkarolta és erre nézve 1896-ban törvényjavaslatot is terjesztett az országgyülés elé.

1897-ben több konkrét panaszból kifolyólag Egyesületünk foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az iparosok érdekei az épitkezéseknél miként volnának hathatósabban megvédhetők. A kérdés beható tárgyalása után az Egyesület a következő átiratot intézte a Magyar mérnök- és épitész-egylethez:

Egyesületünk szakosztályaiban felmerült az a jogos és méltányos óhaj, hogy az épitkezésekben résztvevő iparosok az állami-, városi- és magánépitkezések alkalmával előforduló szerződések megkötésénél érdekeiket az eddiginél jobban megvédve, jogaikat biztositva láthassák. Kivánatos tehát, hogy egy, az iparosok szempontjából is helyes, megfelelő mintaszerződés megállapitása vétessék munkába. Miután ez ügy közvetlenül a t. Mérnök- és épitészegylet tagjai sorában szereplő épitészektől is függ, azt hisszük, hogy legbiztosabban járunk el, ha a t. Mérnök- és épitészegyletet ezen tervbe vett akeziónál

közreműködésre felhivjuk. Midőn tehát felkérjük, hogy ez ügyben való készségét és hajlandóságát kijelenteni sziveskedjenek, értesitjük egyúttal, hogy a meginditandó tárgyalásokban való részvételre Egyesületünk tagjait szives elhatározásának közlése után azonnal ki fogjuk küldeni.

Ez a mintaszerződés, melyet felvetettünk, el is készült és terjesztése társadalmi úton meg is történt.

1899-ben *Ray* Rezső inditványt terjesztett elő az Egyesületben az épitőiparosok követeléseinek biztositására vonatkozó akczió iránt, hivatkozva arra a körülményre, hogy az épitkezéseknél gyakran előforduló visszaélések az épitőiparosoknak óriási károsodásokat okoznak. Az inditványozó olyan törvényes intézkedést kivánt, a mely az épitőiparosoknak a kincstárt is megelőző zálogjogot ad az épületekre. Jogi szakvélemények beszerzése után kiderült, hogy ez az inditvány keresztül nem vihető; a tárgyalások alatt azonban számos egyéb olyan életrevaló eszme merült fel, a melyek a következő évek során a gyakorlati megvalósitás stádiumába lépnek.

A 90-es évek vége felé a fővárosban az épitkezési kedv nagyon megcsökkenvén, az épitőiparnak nagy része válságos helyzetbe jutott. Az épitőiparnak igen jelentékeny része ezekben az években is kizárólag az állami, városi s egyéb közmunkákra volt utalva. Midőn Egyesületünk értesült róla, hogy a főváros 1900. évi költségvetése szerint a különböző közmunkákat, a főváros pénzügyi viszonyaira való tekintettel, tetemesen redukálni akarja, felterjesztéssel fordult a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyben felkérte, hogy egyrészt az állami közmunkákat ne szoritsa meg, másrészt hasson oda, hogy a főváros szintén tervbevett épitkezéseit hajtsa végre. A kereskedelemügyi miniszter saját hatáskörében csakugyan eleget tett e kérésünknek, sőt leiratot intézett a főváros közönségéhez is, a melyben a fővárosnak ugyanezt az eljárást ajánlotta figyelmébe. Sajnos, kérelmünknek ez a része megfelelő eredménnyel nem járt, a mennyiben a főváros ragaszkodván kifejtett indokaihoz, épitkezési programmjának megszoritására vonatkozó határozatát nem volt hajlandó megmásitani.

Ugyanezen évben az épitőiparnak kiadott közmunkák körül tapasztalt különböző sérelmek a Budapesti épitő és kőfaragó stb. ipartestületet arra inditották, hogy a fennforgó sérelmeknek orvoslását beadványban kérjék a fővárostól. Ezt a beadványt a székesfőváros tanácsa véleményezés végett megküldötte Egyesületünknek is, a mely a szakkörök meghallgatása után a következő véleményt adta:

1. Teljesen jogosult az ipartestületnek azon kivánsága, hogy a főváros csak olyan iparosokkal dolgoztasson, a kik az illető ipar izlésére jogosultak és versenytárgyalásoknál csakis ezeknek ajánlatai vétessenek tekintetbe.

2. Méltányos az ipartestületek azon kivánsága is, hogy alkalmi közkereseti társaságok által tett ajánlatok csak azon esetben vétesse-

nek tekintetbe, ha azok czégjegyzési kivonatot csatolnak és abból kitünik, hogy a megfelelő iparengedélylyel biró iparos-társasczégnek tényleg tagja és nem névleges strohmannja.

3. Nem járult hozzá az Egyesület az ipartestületnek harmadik kivánalmához, hogy az oly czéggel kötött szerződés, a melynek csak egyik tagja rendelkezik képesitéssel, ezen képesitett tag halálának esetében a másik túlélő czégtaggal ne bonyolittassék le, mert ez olyan pereket zúdithatna a főváros nyakába, a melynek elkerülése mindenesetre kivánatos.

4. Szükségesnek jelezte Egyesületünk, hogy a kérelmező ipartestületnek azon kivánsága, hogy »az egyes munkára kiirt pályázatoknál a részletes ajánlatok az összajánlatokkal szemben előnyben részesittessenek«, necsak ilyen általános elvi formában állapittassék meg, hanem a legteljesebb mértékben speczializáltassék. A speczializálásra vonatkozólag Egyesületünk tervezetet készitett, melyet a fővárosnak rendelkezésére bocsájtott.

Ugyanezen évben az épitőiparosoknak a csalárd épittetők által okozott károsodások egyik gyakori okozója, az úgynevezett terhelési tilalomnak a csalárd adós érdekében való hibás magyarázata ellen Egyesületünk, a kérdésnek irásban és szóval történt megvitatása után, fölterjesztést intézett az igazságügyi és kereskedelmi miniszterekhez, melyben felvetette azt az eszmét is, hogy az épitőiparosok a szédelgő és a megterhelési és elidegenitési tilalom mögé rejtőző épittetőkkel szemben mindenkor együttes közös eljárást kövessenek és akár büntetőper, akár csődeljárás útján a tilalom megsemmisitését kieszközölni igyekezzenek. Ennek keresztülvitele czéljából az Egyesület arra kérte az illetékes minisztereket, hogy a fennálló ferde helyzet megváltoztatása érdekében a kellő lépéseket megtegyék és oda hassanak, hogy a kodifikáló bizottság tanácskozásának tárgyát képező magánjogi törvénykönyvben világos és félre nem érthető intézkedések vétessenek fel a megterhelési és elidegenitési tilalom feljegyzésének anyagi és alaki feltételei és harmadik személyekkel való érvényessége és joghatálya tekintetében. Arra az időre, mig a magánjogi törvénykönyv életbe lép, az Egyesület a sérelmeknek adminisztrativ úton való orvoslását kérte.

Szintén az épitőipar érdekében *Palóczi* Antal inditványára, a ki behatóan ismertette egy felolvasó ülés keretében Budapest székesfőváros különböző szabályozási terveit, Egyesületünk azzal a kérelemmel fordult a főváros tanácsához, hogy a városháza kérdésének ideiglenes megoldására irányuló kisérletezéseket mellőzve, tegye meg azokat az intézkedéseket, a melyek a városháza épitésének végleges megoldását vannak hivatva előkésziteni.

Az épitőipar válságos helyzetének orvoslására vonatkozó tanácskozások a következő évre is átterjedtek. Az erre vonatkozólag Egyesületünkben folytatott tanácskozások rendjén merült fel az épitő-

iparosok követeléseinek biztositása érdekében alakitandó hitelező védegylet eszméje. Ennek az eszmének megvalósitása végett *Neuschlosz* Marczel bizottsági tag az egylet kezdeményezésére konkrét inditványt tett, a melyet a bizottság elfogadott és az Egyesület megalakitása ügyében értekezlet egybehivását határozta el.

Az értekezlet összehivatván, kimondotta, hogy az épitőiparosoknak, mint hitelezőknek érdekei megvédésére az Országos Iparegyesület égisze alatt hitelvédegyletet alakit, melynek feladata lesz, hogy tagjait az őket érdeklő esetekben az épitők telekkönyvi állapotáról s a telekkönyvben előforduló változásokról értesitse;

a nem fizető épittetőket jegyzékbe foglalja és tagjait ezek iránt informálja;

minden az épitőipart érdeklő fizetésképtelenség esetében azon tagjait, kik az inzolvensnek hitelezői, külön csoporttá egyesitse s az igy megalakult csoportnak közös ügyvédi képviseletéről gondoskodva, az adóssal szemben egyöntetű eljárást tegyen lehetővé;

ott, a hol lehet, csődönkivüli kiegyezést hozzon létre, csőd esetén pedig tagjai érdekeinek megvédéséről kellőképen gondoskodjék;

úgy általános, az épittetők hitelviszonyait érdeklő kérdésekben, mint egyes konkrét esetekben az Országos Iparegyesület közbenjárásával úgy a kormánynak és törvényhozásnak, mint a törvényt alkalmazó biróságoknak eljárása egészséges és normális hitelviszonyok létrehozását czélzó befolyást. gyakoroljon A hitelezői védegylet megalakitását az egész épitőipar igen nagy rokonszenvvel fogadta és tényleg az új alakulás igen sokat tett az épitőipar bajainak szanálása tekintetében.

1902-ben az Egyesület nagy memorandumot terjesztett a kereskedelemügyi miniszter elé az épitőipari szabályrendelet tárgyában. E terjedelmes memorandum részleteire e helyen nem terjeszkedünk ki, csak megemlitjük, hogy az iparág összes kérdéseire vonatkozólag kifejtette az Egyesület álláspontját s programmot szolgáltatott a további állásfoglalások számára.

1904-ben az épitőiparosok egy alkalmi értekezletéből kifolyólag, melynek határozatai Egyesületünkkel is közöltettek, az Egyesület az épitőipar kivánalmait összefoglalva, a következőkben terjesztette a kereskedelemügyi miniszter elé:

1. Az összes épitőiparosok szükségesnek tartják, hogy mindama *állami intézmények,* melyek jelenleg bérházakban vannak elhelyezve, saját önálló épületet nyerjenek, lehetőleg az államkincstár megterheltetése nélkül. Ezáltal fellendül az épitkezési tevékenység és az eddig ily intézmények által elfoglalt bérházak visszaadatnak eredeti rendeltetésüknek és majdan jótékonyan hatnak a lakbérviszonyok szabályozására.

2. Mindama *közmunkák, csatornázások, kikötők, útépitések stb.*, melyeknek kérdése már hosszú ideje vajúdik, a lehető legsürgősebben

keresztülviendők, általában kivánatos volna *a nagy beruházási programm* mielőbbi végrehajtása.

Törvényhozásilag lennének továbbá kötelezendők a bizonyos lakosságon felül népesebb városok, *a csatornázási, vizvezetéki* és az ezekkel kapcsolatos *kövezési és útrendezési* munkák keresztülvitelére.

3. A főváros összes épitőiparosai óhajtják, de a VI. kerület összes polgárai leginkább, az *Ó-Budára vezető hid felépitését és a nyugati pályaudvar kihelyezését.* Az előbbivel kapcsolatos a *Hungária-körút és környékének rendezése,* az utóbbival a *Podmanitzky-utczával kapcsolatos utczák, Eötvös-utcza, Vörösmarty-utcza, Izabella-utcza stb. stb. keresztülvágása;* mindkét tényező évek hosszú során át kenyeret adna az épitőiparnak és fellenditené a kültelket. A nyugati pályaudvarnak felhasználása esetleg mint *kereskedelmi múzeum, vagy iparcsarnok* itt a város központjában, előnyösen pótolná a félreeső helyen fekvő városligeti iparcsarnok megszűnt kiállitását.

Valamennyi épitőiparos és az ezzel összefüggő rokonszakmák egybehangzó és leghőbb kivánsága továbbá:

4. *Új ipartörvény* mielőbbi életbeléptetése, az épitészi czím és gyakorlat szabályozása.

5. *Az épitőiparosok követeléseinek előnyös tételek alapján való biztositása,* mert lelketlen épitési spekulánsok által száz és száz iparos fosztatott ki utolsó krajczárjából azáltal, hogy keresete csak a betáblázott bankterhek után jöhetett számitásba, de csak egy éveken át vitt és esetleg megnyert pör révén, ha ugyan az ingatlan akkor még az illető spekuláns birtokában volt.

6. *Az állami szállitásoknál általános és részletes feltételek, továbbá az állami szerződési formuláréknak mindkét félre vonatkozó méltányos revideálása.* Eddig ily szerződések a vállalkozóra róttak minden terhet, minden kötelezettséget, de az államnak minden könnyitést megadtak. Szükségesnek tartjuk a jótállási idő tartamának leszállitását is, mert majdnem lehetetlen az, hogy például az ácsmunka bizonyos részeiért öt éven keresztül kelljen az iparosnak kauczióját bennhagynia.

7. Óhajtandó, hogy *az állami versenytárgyalásoknál nem a föltétlen legolcsóbb kapja meg a munkát,* hanem a szakképzettség tekintetbevétel a méltányos középárhoz legközelebb álló. Ez által megszűnik a mostani lehetetlen állapot, mely szerint az iparos oly potom áron vállal munkát, melynél a nyereségre még csak kilátása sem lehet, tehát munkásait jobban nem fizetheti. Eme fékevesztett versenyből sem az államnak, mely silányabb munkát nyer, sem az iparosnak, ki még napszámját sem keresi meg, haszna nem lehet.

8. *A kereseti kimutatások és leszámolások az államnak ahhoz értő szakközegei által a lehető leggyorsabban végeztessenek* és ne kelljen az iparosnak hónapokon, sőt éveken át hiába várni munkájának keservesen kiérdemelt ellenértékére.

9. *A munkaadó és a munkás közti viszony rendeztessék.* Kormánygaranicziákkal véget kell vetni *a sztrájk és bojkott* jelenlegi, minden ipari törekvést bénitó elfajulásának. A sztrájk és bojkott alatt *a dolgozni akaró munkásoknak védelmet kell biztositani*, mert ha megvan a sztrájkszabadság, legyen meg *a munka szabadsága is.*

10. Az alkalmazottak kivánságai közül a legsürgősebbek:

a) a vasárnapi munkaszünet rendezése;

b) a felmondási viszonyok szabályozása;

c) a tervbevett balesetbiztositás keresztülvitele;

d) a betegsegélyezés megfelelő reformja;

e) ezenkivül a munkásviszonyok általános rendezése olyformán, hogy a munkások szakképzése és ez alapon tisztességes exisztencziája az épitőiparhoz tartozó iparágakban is biztositva legyen.

Ugyanezen évben Egyesületünk kiküldötteinek élénk részvétele mellett a Budapesti kereskedelmi és iparkamarában szaktanácskozmány tartatott annak a megállapitása czéljából, hogy a fővárosi rohamos épitkezésekből eredő épitési spekulácziók s az ezek hatása alatt az elmult években lábrakapott különféle nagymérvű viszaélések és szédelgések, a melyek a fővárosi épitkezéseknek várható újabb föllendülésével együtt ismét tért foglalhatnak, miként volnának megakadályozhatók és hogy az épitőiparosoknak ez üzelmek folytán veszendőbe menő követelései miként volnának biztosithatók.

A tanácskozás alapjául a kamara által már előzetesen kidolgozott előterjesztés szolgált, a mely részletesen ismerteti a jelenlegi visszás helyzetnek a kialakulását, az e téren tapasztalt összes jelenségeket és az épitési spekulácziók segélyével folytatott szélhámoskodásokat. Ezeknek a lényege abban áll, hogy a rendszerint vagyontalan házspekuláns a csekély foglaló mellett hitelre vásárolt telket és a rajta emelendő házat eleve értéküket meghaladó követelésekkel terheli meg, azzal a czélzattal, hogy a kőművesek, asztalosok, lakatosok, ácsok és egyéb épitőiparosok követelései elől a fedezeti alapot elvonja és a házspekulláczióval járó koczkázatot azokra háritsa.

Rátér ezután az előterjesztés azoknak a törvényes intézkedéseknek az ismétlésére, a melyek a tarthatatlan helyzet szanálása czéljából egyrészt nálunk hozandók volnának és másfelől, a melyek a külföldön, különösen Ausztriában és Németországban már régóta megkezdettek és a melyeknek intencziója az volt, hogy az épitőiparosok követelései zálogjogilag és pedig sorrendi elsőbbségben részesitett zálogjoggal biztosittassanak. Fölvetvén ezután azt a kérdést, vajjon ilyen irányú törvényes rendelkezéseknek a megalkotása nálunk is lehető volna-e, az előterjesztés arra a konkluzióra jutott, hogy a mennyiben szükségesnek mutatkoznék olyan speciális törvénynek az alkotása, a mely az épitőiparnak megfelelő jogi védelmet nyujtson és a gyakorlati igényeknek megfeleljen: gondosan kellene ügyelni arra, hogy az alkotandó törvény más legitim érdekeket ne sértsen és

különösen, hogy a nagyvárosi fejlődés igényei és a városi jelzáloghitel követelményei komoly zavaroktól, maguk az épitőiparosok pedig esetleg súlyos gazdasági hátrányoktól megóvassanak.

A megindult igen beható eszmecsere során az értekezlet az előterjesztést egészben magáévá tette és az abban foglalt javaslatokat pártolólag határozza a kamara teljes ülése elé terjeszteni. Az épitőipari követelések elsőbbségi zálogjogát biztositó törvény alkotását nem tartja kivánatosnak, mert ennek előreláthatólag az lenne az eredménye, hogy a vállalkozás és a tőke az épitkezésektől visszavonulna, miáltal az épitkezés csökkenne és az épitőipar érdekei igen jelentékeny csorbát szenvednének. Annál inkább mellőzendőnek tartja ezt az értekezlet, mert a helyzet szanálása és a visszaélések kiküszöbölése, vagy legalább nagymértékű csökkentése az által is elérhető, ha a büntetőtörvénynek most folyamatban levő reviziója alkalmábói gondoskodás történik arról, hogy a mennyiben a legelső sorban az épitkezés czéljaira forditandó épitési kölcsönök más czélokra fordittattak és ez által az épitőiparosok megkárosittattak, e miatt az épitővállalkozók megfelelően büntethetők legyenek. Az értekezlet abban állapodott meg, hogy a jelzett értelemben a kereskedelemügyi és igazságügyminiszter urakhoz sürgős fölterjesztés intézendő.

1908-ban a székesfőváros új épitési szabályzatának elkészülte alkalmával az Egyesületben *Sziklai* Zsigmond épitész, végrehajtó bizottsági tag, részletes előadást tartott a szabályzatról, kimutatván annak az épitőipar és a közönség szempontjából mutatkozó sérelmes pontjait. Előadását kinyomattuk és fölterjesztésben ajánlottuk a miniszterelnök és a kereskedelemügyi miniszter urak figyelmébe, kérve, hogy a messze kiható fontos ügyben az érdekeltség ügyeit vegyék figyelembe.

1909-ben és 1910. elején a fővárosban az épitkezési kedv váratlanul nagy mértékben föllendült, minek következtében a tiz évi pangás folyamán termelésük jelentékeny megszoritására kényszeritett téglagyárak a hirtelen keletkezett nagy szükségletnek nem tudtak eleget tenni. Minthogy ez alkalommàl bizonyos ellentétek támadtak a téglagyárak és az épitőmesterek között, az Egyesület vezetősége lovag *Falk* Zsigmond alelnök elnöklete alatt értekezletre hívta össze a téglagyárosokat, hogy megállapitsa, milyen intézkedések volnának foganatosithatók a termelés fokozása érdekében. Az értekezleten megjelentek kifejtették, hogy a téglakartell ellen emelt vád, hogy nem akar téglát szállitani, a helyzet félreismerésén alapul. A kartell 1900-ban alakult meg és megalakulása alkalmával a termelőképesség megalapitásához az 1898. évi adatokat vette alapul. Tiz éven át ennek a termelőképességnek a kartell csak 18—31 százalékát tudta kihasználni és még igy is jelentékeny készletei maradtak raktáron. Még 1909. elején sem mutatkozott a fellendülésnek semmi jele, sőt ellenkezőleg, a szerb zavarok még nagyobb pangásra engedtek következtetni.

Ilyen előzmények után az építkezés 1909. juliusában, tehát az évnek aránylag késő időpontjában, váratlanul igen nagy mértékben megindult. A téglagyárak, a melyeket igy az előrelátás hiányával nem lehetett vádolni, a nagy szükségletet részint a visszamaradt készletből, részint fokozott termeléssel fedezték. A télen át mind a berendezéseket javitották és a tavaszszal a téglaverést a legnagyobb arányokban kezdik meg. Augusztusig a budapesti téglagyárak 300 millió tégla szállitására vállaltak kötelezettséget. Többnek termelésére a gyárak nem vállalkozhattak. Ezzel szemben az épitőmesterek a fővárostól hatósági téglagyár felállitását kérték. Megállapitotta az értekezlet, hogy ez a hatósági téglagyár csak 1911-ben kezdheti meg a nagyban való szállitást, szóval mikor az első nagy épitkezési kedv már valószinüleg lohadni fog. Akkor ez a gyár csak czéltalan versenyt fog támasztani az éveken át nehéz viszonyokkal küzdött magániparnak.

Pozitiv határozatot ez az értekezlet a dolog természeténél fogva nem hozott, de a kérdés minden oldalról való megvitatása révén, hozzájárult ennek tisztázásához és a felmerült differenczik eloszlatásához.

Fa-ipar.

Az Országos magyar erdészeti egyesület, foglalkozván a fakereskedelem terén mutatkozó azzal a visszás helyzettel, hogy az 1874. évi VIII. t.-czikkel életbeléptetett métermérték helyett a puhafánál még mindig a régi bécsi mérték van általános használatban, 1905-ben azzal a kérelemmel fordult a m. kir. kereskedelemügyi miniszterhez, hogy a métermérték használata a faüzletben általánosan kötelezővé tétessék. Ezt a felterjesztést az Erdészeti egyesület támogatás végett nekünk is megküldötte. A meghallgatott ipari szakértők az Erdészeti egyesület javaslatát helyesnek találván, mi is ilyen értelemben intéztünk előterjesztést a kereskedelemügyi miniszterhez.

1906-ban a debreczeni kereskedelmi és iparkamara kezdeményező lépéseket tett abban a tekintetben, hogy a fát feldolgozó iparosok faanyagbeszerzése megkönnyittessék. Ezt a fölterjesztést a kereskedelemügyi miniszter Egyesületünknek is megküldvén, a közvetlen érdekeltséget értekezletre hivtuk össze, a mely egyhangúlag a következő kivánságokban állapodott meg, a melyektől a legégetőbb bajok enyhitését remélte:

1. Kivánatosnak tartja az értekezlet, hogy az állami fűrésztelepek a lehető legkedvezőbb feltételek mellett bocsássák fájukat az iparosok rendelkezésére, továbbá

2. hogy az államvasutak a drágább keményfaanyagoknak a fővárosba való szállitására legalább is olyan refakcziákat állapitsanak meg, a melyekben a kivitelnél részesülnek,

3. végül kivánatosnak mondotta az értekezlet, hogy az asztalosiparosok országos szövetséget alkossanak a faanyabeszerzés érdekében és a kormány részesitse ezt messzemenő támogatásban.

Egyesületünk végrehajtó bizottsága, az értekezlet megállapodásait behatóan fontolóra véve, azokat lényegileg magáévá tette és ennek alapján, a debreczeni kamara felterjesztésének visszazárása mellett, van szerencsénk tiszteletteljesen javasolni, hogy

1. méltóztassék a földmívelésügyi miniszter úrnál lépéseket tenni az iránt, hogy az állami erdőkben levő fűrésztelepek a lehető legolcsóbb árban bocsássák faanyagukat a fát feldolgozó kisiparosok e czélból alakitandó szövetkezetének rendelkezésére,

2. méltóztassék a fát feldolgozó kézműiparosokat ilyen faanyagbeszerző szövetkezet alapitására a legmesszebbmenő anyagi és erkölcsi segitség kilátásba helyezésével buzditani és a megalakitandó szövetkezetet állandó támogatásban részesiteni,

3. méltóztassék a drágább keményfaanyagoknak a magyar kir. államvasutak bármely állomásáról Budapestre való szállitására legalább ugyanolyan mértékű díjkedvezményt engedélyezni, a milyenek ezekre az anyagokra nézve a kiviteli, nevezetesen a fiumei viszonylatokban fennállanak.

Ezeket a megállapitásokat memorandum formájában összefoglalva, a kereskedelemügyi miniszter elé terjesztettük.

Fehérnemű-gyártás.

A kereskedelemügyi miniszter 1907-ben a férfi- és női-, különösen pedig a munkásfehérneműek gyártásának nagyobb mértékű fejlesztésére nézve kérte ki véleményünket. A szakértők meghallgatása után e gyártási ág fejlesztésére vonatkozó véleményünket a következőkben fejtettük ki:

I. A finom és legfinomabb árú importjának kiszoritására csak akkor gondolhatunk, ha társadalmi viszonyaink megváltoznának és a jobb családok leányai sem látnak majd restelleni valót abban, ha fehérneművarrást vállalnak kenyérkeresetképen, úgy, amint azt Ausztriában és Németországban magasabbrangú államhivatalnokok, katonatisztek és egyéb felsőbb társadalmi fokozatú polgárok özvegyei, árvái közönségesen teszik.

Addig ennek a konfekciónak meghonositása lehetetlen, mert nem volnánk versenyképesek a külfölddel a munkabérek miatt. A külföldön ugyanis ilyen munkáért mindenütt olyan alacsony béreket fizetnek, amelyek az életfenntartásra önmagukban nem elegendők, hanem csakis arra valók, hogy mint kisegitő keresetforrás szaporitsák a család bevételét. Nálunk is csak úgy volna ez a keresetág nagyobb arányokban meghonositható és ilyenformán annak meg-

honositása nézetünk szerint első sorban társadalmi és csak második sorban ipari kérdés.

A másik baja ennek és a hasonló iparágaknak árnyalatnak a sok nehézség, mely a jó munkások kiképzése körül tapasztalható. A gazdasági ismétlő-iskola a tanulóleányokat elvonja a műhelytől. Az inastartó iparos felelősségét az iskolamulasztásért az érdekeltek méltánytalan tehernek mondják. A nőipariskolák tanitási rendszere hibás, mert nem tud az élet és az üzleti, kereskedelmi igényekhez alkalmazkodni, nem gyakorlati irányú. Nincsen intézetünk, melyből jó szabászok, műhely- és munkavezetők kerülhetnének az iparosokhoz.

II. A közepes minőségű árúra nézve és a munkásnép ünneplő fehérneműjére nézve ezek az észrevételek merültek fel:

Itt munkásban nincs hiány. Amit az I. csoportban a munkások továbbképzéséről jeleztünk, az itt is áll. A legnagyobb baj az, hogy hiányzik a gyári jellegű »finish«, a végleges kikészités, máskép appretura, vagyis a csinositás, tisztitás, vasalás minden feltétele. Ha ez megvolna, a magyar kereskedők és iparosok teljesen versenyképesek volnának.

III. A munkásfehérnemű és munkásruha kérdésében a bajok súlypontja az értékesitésre esik. E nagy fogyasztású czikknek kereskedelmi közvetitése olyan természetü, hogy a hitelbe való eladás a szabály, ennek rizikója pedig rendkivül nagy, mert házalók és ócskaruhakereskedők árulják s csak kivételesen fogyasztási szövetkezetek. A magyar árú előállitási költsége az emlitett rizikó beleszámitását az osztrák verseny miatt nem birja el. A szövetkezetek csak bizományba fogadják el az árút, ami pedig ráfizetéssel jár, mert a visszaküldött árú elfakult, piszkos, tehát úgyszólván értéktelen. A régi és amortizált tőkével dolgozó osztrák gyáros üzlete már összeforrott ezzel a megbizhatatlan kereskedelemmel és elbirja a velejáró károkat, amelyek egyenletesen eloszlanak a nagy kiterjedésű üzletágban.

Ami már most a javaslatokat illeti, előrebocsátjuk, hogy a leirat intencziójának megfelelő nagyobb szabású terv, illetve vállalkozásra való hajlandóság nem jutott kifejezésre. Csupán egy kivánság merült fel. Ennek lényege az, hogy három vállalkozó, aki eddig II. csoportbeli idegen nyersanyagot részben műhelyében, részben házonkivül, kereskedők részére dolgozta fel, szövetkezet, vagy a társas vállalkozás más formájában 30 varrógép és megfelelő pénzsegély ellenében munkások kiképzését vállalná el.

A többi gyakorlati jellegűnek látszó javaslat ebben foglalható össze:

A polgári és felsőbb leányiskolák magasabb osztályaiban legyen kötelező és rendes tantárgy a fehérneművarrás. Az oktatás legyen gyakorlati irányú. Ennek érdekében gondoskodjék az iskola vállalati úton kiosztandó munkaanyagról. A tanitószemélyzet ma az egyéb könyvtudományokra képesitett személyzetből kerül ki, pedig

a fehérneműtvarrás oktatására speciálisan kiképzett munkaerő kell. Az inastartás és munkásképzés rendszeresitett pénzbeli jutalommal támogatandó. A gazdasági ismétlő-oktatás alól adassék indokolt esetekben felmentés.

A czégbejegyzési kényszer tétessék általánossá a kereskedőkre nézve. A kikészitési munka meghonositása érdekében állami támogatással kellene gondoskodni megfelelő ipartelepről.

Tartassanak időleges tanfolyamok, rendeztessenek be tanműhelyek, perfekt szabászok és munkavezetők kiképzésére és a felszabaduló munkások továbbképzésére.

Fuvaros-ipar.

A Budapesti fővárosi fuvarosok ipartársulata 1899-ben több sérelem orvoslása tárgyában kérvényt intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, melyet a miniszter véleményezés végett nekünk küldött meg. A fuvarosok kérelme az volt, hogy egyrészt a fuvarozás hétfői napokon is korlátozás nélkül legyen megkezdhető, másrészt pedig korlátlan fuvarozás engedtessék meg a házbérnegyedek első napján, még ha munkaszünetekre esnének is. Egyesületünk mindkét kérelemnek teljesitését ajánlotta, azzal az indokolással, hogy a heti fuvarozás a legtöbb vállalatnál már úgy is beszűnt szombaton délben és azt hétfőn a fuvarozás megkezdésének korlátozása esetén csak nehezen lehet pótolni. A fuvarozás korlátlan megengedését a házbérnegyed első napján pedig olyan körülmények teszik megokolttá, amelyeknek jogosságában és méltányosságában kételkedni nem lehet.

Gépgyártás.

Egy hazai gépgyárosnak konkrét panaszából kifolyólag Egyesületünk 1904-ben felterjesztéssel fordult a kereskedelemügyi miniszterhez, amelyben felkérte a minisztert, hogy amennyiben a jövőben támogatás céljából ipari munkagépek kerülnének adományozásra, gondoskodjék róla, hogy az illető gépek mindig, amennyiben azt a lehetőség megengedi, Magyarországon szereztessenek be. A kereskedelemügyi miniszter erre vonatkozó leiratában közölte Egyesületünkkel, hogy a Technológiai iparmúzeum igazgatóságát, melynek véleményezése alapján az adományozásra kerülő gépek beszerzése történik, utasitotta, hogy minden egyes esetben a legbehatóbb vizsgálat alapján győződjék meg róla, hogy az illető gépek Magyarországon is előállittatnak-e és amennyiben ez az eset fennforog, magyar eredetű gépek beszerzésére tegyen javaslatot.

1907-ben a Magyar vasművek és gépgyárak országos egyesületével karöltve tiltakozásunkat fejeztük ki a kereskedelemügyi és pénzügyminiszter uraknál az állami gépgyáraknak tervezett nagy-

mérvű kibővitése ellen. Erre vonatkozó felterjesztésünkre a pénzügyminiszter a következőket helyezte kilátásba:

1. A gőzcséplőgépek kérdését az érdekeltség meghallgatásával kivánja méltányos alapon rendezni.

2. Gőzekék gyártását arra az esetre, ha megbizható magáncég vállalkozik ezek előállitására, az állami gépgyár programmjába fölvenni nem fogja.

3. Hidszerkezetek tekintetében szivesen fogja látni, ha az állami és magángyárak közti viszony igazságos alapokon rendezést fog találni, mire nézve a küldöttség érdekeltsége ezen gyártási ágnak annak idején kilátásba helyezett visszafejlesztését hangoztatta.

4. Mozdonygyártás tekintetében a miniszter a kérdés tanulmányozását helyezte kilátásba, hogy a szerkocsik gyártása esetleg miképp volna a magániparnak átengedhető.

5. Végül kijelentette a miniszter, hogy az állami gépgyár munkáslétszámát fokozni nem szándékozik, ellenkezőleg a tervezett gyárberendezésnek egyik főcélja a munkáslétszám apasztása.

Gyufagyártás.

A hazai gyufagyártás nagyobbmérvű fejlesztésének előmozditása czéljából az Egyesület 1897-ben az érdekelt gyufagyárosokat értekezletre hívta össze, észrevételeiket és panaszaikat pedig terjedelmes memorandumban összefoglalva terjesztette a kereskedelemügyi miniszter elé.

Ugyanezen értekezletből kifolyólag még a következő évben nagyobb akcziót inditott Egyesületünk a Gyufagyárosok egyesületével karöltve, a gyufagyártáshoz szükséges fanemek nagyobb mértékben való termelése érdekében. Magyarországon ugyanis a nyárfa termelése, a mely a gyufagyártásnak a tulajdonképeni faanyagot szolgáltatja, az utolsó évek folyamán rendkivüli mértékben visszament és az árak számos esetben annyira emelkedtek, hogy az üzemeknek rentabilitását is veszélyeztették. Erre való tekintettel a két Egyesület arra kérte a földmívelésügyi minisztert, hogy a nyárfának nagyban való termelésére hazánkban a jövőben nagyobb gond forditassék, főleg pedig, hogy az állami erdőkben jelenleg előforduló nyárfamennyiség is a gyufaipar számára kellőképen hozzáférhetővé tétessék. Ugyane tárgy felkeltette az Országos Magyar Gazdasági Egyesület érdeklődését is, melynek kérdezősködéseire szintén megadtuk a kivánt felvilágositásokat.

Ez akcziónkra a következő év folyamán a kereskedelemügyi miniszter útján a földmívelésügyi miniszter arról értesitett bennünket, hogy a nyárfatermelés előmozditása nem áll módjában, de viszont új alakulások, vagy fejlődésben levő iparvállalatok támogatása érdekében gondoskodni fog róla, hogy azok beszerzéseiknél kedvezésekben részesittessenek.

Ugyanezt a kérdést 1906-ban ismételten napirendre hoztuk és a kereskedelemügyi és földmívelésügyi minisztert egyaránt megkerestük, hogy saját hatáskörükben intézkedjenek a gyufagyártáshoz szükséges fanemek nagyobb mértékben való termelése és azok könynyebb beszerzése iránt.

Húsipar.

1894-ben a hentes-ipartestület az Egyesülethez intézett beadványában elpanaszolván, hogy a *borsókás sertéshús* miatt a hentesiparosok Budapesten sok zaklatásnak vannak kitéve, e bajok orvoslására nézve a következő módositásokat hozta javaslatba:

1. Hogy a hentesek a nagy mérvben borsókás sertés vagy sertéshús elkobzása esetén, mint hatóságilag kiirtott állat, illetőleg megsemmisitett hús után kártalanitást nyerjenek.

2. A mennyiben ez kivihető nem lenne, hogy a kevésbbé borsókás sertéshús — miként ez Ausztriában és Németországban is történik — főtt vagy sült állapotban elárúsitható legyen.

3. Hogy az eladóval szemben a 8 napi szavatosság megállapittassék; végre

4. hogy a hús borsókás voltáért állatorvosi vizsgálat esetén a hentes ne büntettessék.

Egyesületünk e tárgyban terjedelmes felterjesztést intézett a kereskedelmi miniszterhez, melyben kiemelte, hogy a jelenlegi eljárás, mely az ez ügyből eredő minden következményt az iparosra hárit, a ki az illető állatot nem tenyésztette, sem az igazság, sem a méltányosság követelményeinek nem felel meg; megoldás gyanánt az Egyesület az állami kötelező állatbiztositás minél előbbi életbeléptetését és annak kimondását hozta javaslatba, hogy nemcsak a tenyésztők kezében levő, hanem a mészárosok és hentesek által átvett vágóállatok is a kötelező biztositásnak legyenek alávetve. Ideiglenesen az Egyesület azt a megoldást javasolta, hogy a megsemmisitendő állatokért az iparosok bizonyos kárpótlást nyerjenek és kifejtette, hogy a mennyiben a kevésbbé borsókás húsnak sült vagy főtt állapotban való forgalombahozatala más államokban meg van engedve, ez bizonyos korlátozások mellett nálunk is megengedtessék.

A vágó-állatok biztositásának ügye még ezután is éveken keresztül foglalkoztatta az Egyesületet és 1899-ben a mészáros- és hentesipari szakosztály terjedelmes elaborátumot készitett a vágó-állatokért való szavatosság és a vágóállat-biztositás létesitése dolgában. A vágóállatbiztositást az elaborátum úgy kivánta megoldani, hogy az állami támogatással létesitendő és egy országos szövetség kötelékében összekapcsolandó helyi szövetkezetekre ruházandó. A biztositási díj részben a vevő, részben az eladó által volna fizetendő

Ugyanez évben foglalkozolt Egyesületünk a húskimérési igazolványok kérdésével is. A szakosztály olyan felterjesztés intézését

javasolta a miniszterhez, a mely a húskereskedőktől az igazolványok megvonását kivánja. A végrehajtó bizottság a szakosztálynak e kivánságához nem járult hozzá, arra a nézetre támaszkodván, hogy a húskimérés a mészárosnak és hentesnek joga, de ezen jogát kizárólag nem gyakorolhatja. Megjegyezte azonban a végrehajtó bizottság, hogy a mennyiben húskereskedők részéről visszaélések forognának fenn, azok orvoslása körül a legerélyesebben fog eljárni.

A szakosztály a levágott állatok után kirótt díjak és illetékek megszüntetését és a közvágóhidak használati díjának országszerte való egységes rendezését is javaslatba hozta. A végrehajtó bizottság az ügyet nem látván kellően előkészitettnek, felkérte a szakosztályt, hogy az ország egyes városaiban fennálló viszonyokat tanulmányozza és ezekről tegyen jelentést.

1900-ban az Országos Magyar Gazdasági Egyesület megkeresést intézett hozzánk az állatforgalmunknak Ausztria részéről való megnehezitése ellen irányuló védekezés tárgyában. E fontos megkeresés a húsipari szakosztályban történt beható megvitatás után, a következő határozat formában intéztetett el:

1. Szükséges a húsfogyasztási adó reformja és kivitelnél azok visszatéritése;

2. hússertések tenyésztése;

3. egyes hentesiparosok is képesek állami segélylyel és tarifális kedvezményekkel exportálni;

4. a szövetkezeti alak nem alkalmas a húskivitelre;

5. oly részvénytársaság, mely úgy a helyi, mint a külföldi fogyasztást veszi alapul, alakitandó nagy tőkével, állami segélylyel, adó- és tarifális kedvezményekkel, állami kamatgaranczia mellett.

Ez az átirat megküldetett tudomásulvétel czéljából nemcsak az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek, hanem a nagyobb húsipari czégeknek, az Adria és a Lloyd-hajóstársaságok igazgatóságának és a pólai tengerészeti parancsnokságnak is.

A németországi húskivitel tárgyában Németországban 1909. október 1-én oly tilalom lépett életbe, mely szerint a hentesipar készitményeinek bevitele lehetetlenné vált, de mivel a németországi behozatal a monarchiában túlhaladja a kivitelt, kimondotta a szakosztály, hogy felhivja a kormány figyelmét arra, léptessen hasonló tilalmat Németországgal szemben életbe; s egyúttal felszólitotta a hentesipartestületet arra, figyelmeztesse tagjait, hogy hentesárú-czikkeket többé ne Németországból hozassanak, hanem a kassai és szombathelyi hentesárúgyárakból szerezzék be.

Dr. Horváth János szakosztályi elnök ez alkalommal egy zsiradék-szövetkezet felállitásának tervezetét adta elő, mely a legközelebb megnyiló sertésközvágóhiddal kapcsolatban volna legczélszerűbben felállitható. E tervezet helyesléssel fogadtatott s annak létesitése, illetve a részletek megállapitása előjegyzésbe vétetett.

A szakosztály ugyanezen évben behatóan foglalkozott a marhavásártéri bizományi üzlet és a vásárpénztár kérdésével. Az ujonnan szervezett vásárpénztár ugyanis tömérdek panaszra adott okot, mert az iparosok észlelései szerint a vásárpénztár valóságos börzejátékot űzött, sőt alkalmazottai még a szabályszerűen keletkező közvetlen eladásokba is beleavatkoztak. A szakosztály a bizományi üzlet végleges rendezése czéljából hosszú tárgyalások után azt javasolta tehát a fővárosnak, hogy a bizományi üzlet engedélyhez köttessék és az engedély tulajdonosától a hatóság egy külön megállapitott óvadékot követeljen. Szóval a gyakorlati képzettségen, szakértelmen kivül anyagi képesitést is kivánjon.

1901-ben, midőn a főváros a sertésközvágóhid kötelező használatára vonatkozó szabályrendeletet életbeléptette, az Egyesület a fővárosi szalámigyárak érdekében átirattal fordult a főváros tanácsához, azt kérelmezve, hogy a közvágóhidakról szóló szabályrendeletet olyformán módositsa, hogy kizárólagosan szalámigyártás czéljaira feldolgozandó sertéseket a szalámigyárosok november közepétől február végéig terjedő időszakban akár a gyári üzemük czéljára szolgáló, de fővárosi ellenőrzés alá veendő vágóhidakon leölhessenek. Kiemeltük ebben az előterjesztésünkben, hogy a vágóhidi szabályrendelet oly jelentékeny terheket róna a szalámiiparra, hogy annak eredeti szövegében való érvényben tartása esetén a fővárosi szalámigyárak egy része kénytelen volna a főváros területéről kiköltözni.

1902-ben Egyesületünk értekezletet tartott a katonaság hús- és zsirszállitására vonatkozólag, melyen az érdekelt iparosságon kivül képviselve volt a közös hadsereg és a magyar királyi honvédség hadbiztossága is. A húsiparosság kérelme az volt, hogy a katonaság hússzükségletét ne kizárólag nagyban szerezze be, mint azelőtt történt, hanem szükségletét reparczirozza bizonyos mértékig kisebb iparosok között is. A hadsereg képviselői kijelentették, hogy ebben a formában a fennálló rendelkezések értelmében e kérelemnek nem tehetnek eleget, a mennyiben azonban több kisiparos egyidejűleg azonos ajánlatot nyujt be, vagy a mennyiben szövetkezetté alakulva, egységes ajánlatot tesznek, készséggel fogják a hússzállitásnál őket is figyelembe venni.

A zsirkereskedelem egységesitése érdekében 1903. elején Egyesületünk a földmivelésügyi miniszter hozzájárulásával egy mintazsirhordó-típus megalkotását kezdeményezte és pályázatot irt ki egy ilyen mintazsirhordónak készitésére. A pályázat eredménynyel járt, amennyiben az Egyesület által szervezett biráló bizottság öt olyan tervet talált, a melynek felhasználása a zsirkereskedelem szempontjából czélszerűnek mutatkozott.

1906-ban több húsiparos panaszára felhivtuk a kereskedelemügyi miniszter figyelmét arra, hogy a katonai hússzállitásoknál a közös hadügyminiszterium milyen magas óvadékokat kiván és kértük, hogy

a miniszter tegyen lépéseket ezen óvadék alacsonyabban való megállapitására nézve. A kereskedelemügyi miniszter azonban arról értesitette Egyesületünket, hogy a közös hadügyminiszter a 10 százalékos óvadékot nem szállithatja le, mert ez a húsnak kifogástalan és akadálytalan szállitása, de még inkább annak mozgósitás esetén bármely mennyiségben való beszerzése szempontjából szükségesnek tartja.

A Húsiparosok országos szövetségének, mint az egész húsipar országos védőszervének megalakitása régen foglalkoztatja az érdekelteket. Több ízben történtek kisérletek ebben az irányban, de eredménytelenül. Az 1907. évben megtartott második mészáros- és henteskongresszus végrehajtó bizottsága ennek daczára sem szűnt meg munkálkodni az égetően szükséges országos érdekképviselet megteremtésén, de nem rendelkezvén a kivánt eszközökkel, támogatásért ismételten az Országos Iparegyesülethez fordult. Egyesületünk igazgatója készséggel adott alkalmat a húsiparosoknak is, hogy mint az Országos Iparegyesület szakosztálya, kivánságaikat kifejezhessék, törekvéseiket megvalósithassák. Ennek eredményeképen az 1909. évi február hó 12-én megtartott alakuló gyülésen, a Húsiparosok országos szövetsége, mint az Országos Iparegyesület szakosztálya, annak védőszárnyai alatt megalakult s nyomban erőteljes munkához látott.

Első s legsürgősebb teendő volt a küszöbön álló adóreform tárgyában való állásfoglalás. A szakosztály a képviselőházhoz és a szakminiszterekhez intézett kérvényben összefoglalta a húsiparosok kivánságait s kimeritő indokolás kiséretében kérte a húsiparosokra oly sérelmes minimális adótételek eltörlését és a húsiparnak a valóságos jövedelem s a kereseti adó rendes kulcsa alapján való megadóztatását. Ez az akczió, fájdalom, nem járt eredménynyel, mert a rendelkezésre álló idő kevés volt; a szakosztály kénytelen a legközelebbi alkalomig várni, mikor ismét módjában lesz az adózás körüli sérelmek orvoslását kérni.

Ezután az új ipartörvény tervezetét vette tárgyalás alá a szakosztály. Előzőleg bekérte az összes húsiparos-társulatok és szakosztályok erre vonatkozó munkálatait és ezután a tervezetet alaposan megvitatva, preczizirozta a szakosztály álláspontját, megtette a szükséges lépéseket, hogy a húsiparosok jogos kivánságai az új ipartörvény keretében kellően érvényesüljenek, érdekeik kellő méltánylásra találjanak.

Szintén közvetlenül megalakulása után tárgyalás alá vette a szakosztály a hatósági hússzékek körül felmerült panaszokat és arra kérte a kereskedelemügyi minisztert, hogy a hatósági hússzék fogalmának és forgalmának minden kétséget kizáró fontos meghatározásával a sérelmeket pótrendelet utján szüntesse meg.

1909-ben a szerb vámháború idején a húsipari szakosztály behatóan foglalkozott a Balkán államokkal kötendő kereskedelmi szer-

ződés ügyével és alapos megvitatás után arra a meggyőződésre jutott, hogy a gazdaközönség szempontjából is helyesebb az élőállatbehozatal, ha az az állati betegség behurczolásának megakadályozásával történik. Erősen foglalkoztatta ez évben a szakosztályt a katonai és kórházi hússzállitások rendszere is, a mennyiben a katonai és kórházi szállitások egynéhány ember kezében vannak, érzékeny veszteségekkel sújtja az egész ország húsiparosságát azzal, hogy a kisemberek számára lehetetlenné teszi a pályázást. A sérelmek Budapesten a legnagyobbak. Több ízben történtek kisérletek e rendszer megváltoztatására, de eredménytelenül; a hadtestparancsnokság nem hajlandó teljesiteni a húsiparosok ama kérelmét, hogy kisebb adagokban is lehessen húst szállitani. A szakosztály elhatározta, hogy az Országos Iparegyesület támogatásával energikusan közbelép e rendszer megszüntetése érdekében és a katonai szállitások deczentralizálása végett fölterjesztést intéz a képviselőházhoz és kérelmét a delegácziók előtt is kifejezi.

Ezeken kivül foglalkozott a szövetség a növendék-marha megjelölésével, a húsipari szakiskolák ügyével, az uralkodó sertéshiánynyal s mesterséges ételzsir megjelölésével, a hús árlimitácziójával és a budapesti közvágóhidak hűtőinek ügyével.

Mindezekben a kérdésekben a szakosztály haladéktalanul intézkedett, hogy a bajok orvoslása megtörténjék.

Az 1909. év folyamán több ízben tárgyalta az Egyesület a szalámiipar különböző sérelmeinek ügyét is és rámutatott azokra az anomáliákra, melyek a különböző városi illetékek tekintetében nálunk tapasztalhatók és a melyek a fővárosi szalámiipar termelési viszonyait a vidéki, de különösen az osztrák gyárakkal szemben erősen megnehezitik. Ez ügyben az Egyesület felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyben arra kérte, hogy a főváros tanácsánál hasson oda, hogy az iparágat terhelő különböző illetékek legalább is az Ausztriában érvényben levő illetékek nivójára szállittassanak le, hogy ezáltal a magyar szalámiiparnak versenyképessége fokoztassék.

Az Egyesület húsipari szakosztálya, mint a Húsiparosok országos szövetsége és az egész ország húsiparosságának központi szerve az 1911. év őszén a hazai húsipar bemutatása és a húsiparosok sérelmeinek megbeszélése czéljából szakkiállitást és országos kongreszszust rendezett. A kiállitásról más helyen számolunk be. A kongresszus, a melyen 156 budapesti és 238 vidéki delegátus vett részt, a következő aktuális kérdésekkel foglalkozott:

A húsfogyasztási adó eltörlése, illetve mérséklése, a fogyasztási és jövedelmi adó együttes fizetése, a zsiradékok értékesitésének és forgalmának szabályozása, a melléktermény-értékesités szervezése, a jövedelmi adó igazságos alapon való megállapitása, az élőállat- és a húsdrágaság okainak megszüntetése, az élelmiszer-törvény reformja,

a közvágóhidi és húsvizsgálati bajok kiküszöbölése, a nem húsiparosok által való húsárúsitás ügye, a bel- és külföldi hús vasuti szállitásának megkönnyitése.

A kongresszus határozatait száztagú küldöttség nyujtotta át a miniszterelnöknek. A küldöttséget *Vázsonyi* Vilmos országos képviselő és *Bittner* János, a kongresszus elnöke vezették. Az Országos Iparegyesületet *Gelléri* Mór igazgató képviselte. *Vázsonyi* Vilmos hosszabb beszédet intézett a miniszerelnökhöz, a melyben kifejezte, hogy a kongresszus első sorban azt kéri a parlamenttől, hogy enyhittessenek azok az korlátozások, a melyek Horvát-Szlavonországgal, Boszniával és Herczegovinával szemben az élőállat forgalmát megnehezitik, hogy Szerbiából az élőállat behozatala, vagy legalább a levágott állatok behozatala a szomszédos Balkánból minden korlátozás nélkül engedtessék meg. A korgresszus második kérelme az, hogy vasuti hűtőkocsik kellő számban álljanak rendelkezésre és hogy a hússzállitásra vonatkozó rendelkezések tekintetében a paritás helyreállittassék a magyar és az osztrák húsiparosok között.

A miniszterelnök meleghangú válaszában örömének adott kifejezést, hogy alkalma nyilott a magyar húsiparossággal találkozni és felfogásukról élő szóban értesülni és azt a fontos kijelentést tette, hogy nem lát ellentétet a húsiparosság kivánalmai és a gazdaközönség érdekei között. Hangsúlyozta, hogy az agrárjelszavaknak sohasem tulajdonitott jelentőséget és biztositotta a küldöttséget arról, hogy a kormány minden lehetőt meg fog tenni a húsiparosok kéréseinek teljesitése érdekében.

Meg kell emlékeznünk még arról is, hogy a szakosztály az utolsó évek folyamán állandóan foglalkozott a drágaság, de különösen a húsdrágaság kérdésével és különösen a szakosztály főtitkára, *Komáromi* Sándor nagy agitácziót fejtett ki a kérdésnek a valóságnak megfelelő tisztázása czéljából. 1910. deczemberében a szakosztály rendkivüli közgyülést is tartott, a mely kizárólag a húsdrágaság kérdésével foglalkozott s a közgyülésen arra az álláspontra helyezkedett, hogy addig is, mig a belföldi szarvasmarha-állomány oly mértékben nem fokoztatik, hogy a belfogyasztási és kiviteli szükségletnek eleget tehet, a Balkánról való élőállat-behozatal korlátozás nélkül megengedtessék.

Kaptafa-gyártás.

1911. elején egy beérkezett panaszból kifolyólag Egyesületünk felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, melyben panasz tárgyává tette, hogy az állami támogatást élvező czipőgyárak egy része kaptafaszükségletét külföldi gyárakban rendeli meg. Ez alkalomból a kereskedelemügyi miniszter leiratot intézett a Magyar czipőgyárosok országos egyesületéhez, melyben a hazai ipar támogatására

hivta fel őket, az illetékes iparfelügyelőket pedig utasitotta, hogy a czipőgyárak kaptafabeszerzéseit, valamint az államilag támogatott gyárak szükségleteinek beszerzését a hazai eredet szempontjából szigorúan ellenőrizzék.

Kelmefestő-ipar.

A kelmefestő-iparnak az 1900. évi XXV. törvényczikk rendelkezése alól való kivétele ügyében, a beérkezett szakértői vélemények meghallgatása után, Egyesületünk fölterjesztést intézett a kereskedelmi miniszter úrhoz, melynek lényege a következő:

Nagyméltóságodnak leirata következtében több szakértőt hallgattunk meg a kelmefestő-iparnak az 1900. évi XXV. törvényczikk rendelkezései alól leendő kivétele tárgyában. Szakértőink csaknem egyhangúlag jogosnak és méltányosnak mondják a miskolczi kereskedelmi és iparkamara erre vonatkozó előterjesztésének teljesitését. Csak az egyik szakértő mondja a javaslatot megokolatlannak és a kelmefestő-ipar fejlődésére hátrányosnak, kifejtvén, hogy a kelmefestő-kisiparosnak nincs és sohasem volt szüksége arra, hogy a festeni való ruhákat házalás utján szedje össze s a mennyiben ez Miskolczon és környékén mégis szokásban van, úgy ez beteges állapot.

A szakértők e nyilatkozatainak egybevetése alapján tiszteletteljes javaslatunk az,

hogy a miskolczi kereskedelmi és iparkamara fölterjesztése értelmében a kelmefestő-ipart az 1900. évi XXV. törvényczikk rendelkezései alól kivenni méltóztassék.

Kéményseprő-ipar.

1898-ban a kereskedelemügyi miniszter véleményezésre leküldötte Egyesületünkhöz a Magyarországi kéményseprők kongresszusának hozzá benyujtott fölterjesztését. Egyesületünk beható szakvélemény kidolgozása czéljából külön értekezletet hívott össze, melyen a végrehajtó bizottságon kivül képviselve voltak a budapesti IV., VI. és VII. kerületi elöljáróságok, a székesfővárosi m. kir. államrendőrség, a székesfővárosi tüzoltóparancsnokság, továbbá az érdekelt iparosok részéről: a kéményseprők kongresszusának elnöksége, a Budapesti kéményseprő stb. ipartestület, az újpesti és váczi ipartestületek. Az ezen az alapon készült felterjesztésben az Egyesület a következő szempontokat fejtette ki:

I. Az emlékirat I. pontja a 14.803/1883. sz. a. miniszteri rendeletnek olyan kiegészitését kivánja, hogy necsak a beépitett kőkémények, hanem mindennemű tüzelő- és füstvezető készülékek helyeztessenek szakértő felügyelete alá. E kivánságot abban az értelemben véljük teljesitendőnek, hogy a hatóság tartozzék gondoskodni a tűzveszélyes füstvezetékeket ellenőrző közegekről. Erre az ellenőrzésre

nem tartjuk alkalmasnak a kéményseprőt egymagában, mert részben érdekelt lévén, az általa kizárólag gyakorolt ellenőrzés a közönség zaklatásával járhat.

II. Az emlékirat II. pontja országos »tüzrendőri építkezési szabályrendelet« behozatalát kivánja.

Tekintve, hogy az épitkezési szabályzat a tüzrendészettel szorosan összefügg, kivánatosnak tartjuk, hogy az épitkezési rendszabályokkal kapcsolatban nyerjenek a tüzbiztossági óvóintézkedések is szabályozást. Az egész országra szóló egységes épitésrendőri szabályzat alkotását nem tartjuk azonban lehetségesnek, mert a viszonyok vidékek szerint különbözők.

III. Az emlékirat III. pontjában foglalt azt a kivánságot, hogy külön kötelező szakipartestület létesittessék s ezzel kapcsolatban a kéményseprők a helyi általános ipartestületbe való belépés alól felmentessenek, mint az ipartörvény szellemébe és világos rendelkezésébe ütközőt, nem véljük teljesithetőnek.

IV. Hasonlóképen teljesithetetlennek tartjuk a mai törvény keretében a IV. pontot is, mely a kéményseprő-tanonczok kötelező szakvizsgájának meghonositására, a segédek és tanonczok fölött való külön felügyeleti jog gyakorlására és a mestervizsga kötelezővé tételére irányul.

V. Az emlékirat V. és VI. pontjában a kéményseprő-kerületek felosztását illető kivánságokra nézve az a véleményünk, hogy a a kerületek beosztásánál figyelemmel kell lenni arra, hogy az illető kéményseprő-iparos kerületének jövedelméből tisztességesen megélhessen.

A kerületeknek szerfölött való felaprózása tehát nem kivánatos sem ipari szempontból, sem pedig az ezen ipari foglalkozáshoz fűződő közérdek szempontjából. Azt a kivánságot, hogy az eddig fennállott és törvényben gyökerező reál és személyes iparjogok biztosittassanak, a szerzett jogok megóvásának szempontjából igazságosnak tartjuk; és tekintettel arra, hogy az ilyen jogokat — az értekezleten felmerült panaszok szerint — a hatóságok gyakran nem respektálják, kivánatosnak tartanók, hogy a miniszter e jogok mibenlétére nézve a hatóságoknak direktivát nyujtson.

Könyvkötő-ipar.

Egyesületünk a könyvkötő-ipar védelme tárgyában az 1899. év folyamán beható fölterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez. E felterjesztésben az Egyesület magáévá tette a könyvkötőipartestületnek különböző panaszait és arra kérte a minisztert, hogy

1. rendeletileg intézkedjék aziránt, hogy a könyvnyomdák az általuk nyomatott könyveket csakis fűzve állitsák elő és igy könyvek bekötésére jogositva ne legyenek;

2. hogy magánvállalatok, úgymint biztositó-társulatok és bankok könyvkötő-műhely tartására és könyvkötő-segédek alkalmazására jogositva ne legyenek;

3. utasitsa a miniszter a vezetése alá rendelt hatóságokat és hivatalokat, hogy a náluk előforduló könyvkötői munkákat csakis szakmabeli mestereknek adják ki;

4. az összes állami-, megyei-, városi stb. hivatalok és hatóságok köteleztessenek a könyvkötőmunkákra nyilvános pályázatot kiirni, a hirdetményt az illetékes ipartestülettel idejekorán közölni és a kérdéses munkát, ha könyvkötő pályázik, első sorban annak kiadni.

A miniszter válaszában arról értesitette az Egyesületet, hogy a könyvnyomdákat a könyvkötői munkáktól, melyek saját üzemükben szükségesek, el nem tilthatja; sem a könyvnyomdai, sem a könyvkötőmunkásokat tartó magánvállalatok mások számára megrendeléseket el nem fogadhatnak. Utasitotta azonban a miniszter a felsorolt közhivatalokat, hogy a könyvkötői munkákban fenforgó szükségletüket mindig szakmabeli iparosok útján fedezzék és már az árlejtési hirdetményeket is ilyen értelemben szerkesszék meg. Az árlejtési hirdetményeknek az illetékes ipartestülettel való külön közlését a miniszter szükségesnek nem találta, minthogy e hirdetmények úgyis olyan módon tétetnek közzé, hogy azokról mindenki tudomást szerezhet.

A panaszt, hogy állami hatóságok könykötői munkákat nyomdáknak adnak ki, 1900-ban egy adott esetből kifolyólag megismételtük a kereskedelemügyi miniszter előtt, a ki panaszunkra elrendelte, hogy állami hatóságok az ilyen munkálataikat a jövőben csak könyvkötőiparosoknak adhatják ki. A következő évben közöltük azt is, hogy az egyetemi nyomda rendszeresen foglalkozik könyveknek bekötésével, a mi a minisztert ezen rendeletének megismétlésére inditotta.

1905-ben Egyesületünk a könyvkötő-iparnak a fegyintézetek részéről támasztott versenyt tette szóvá; Egyesületünk a kereskedelemügyi miniszterhez intézett felterjesztésében reámutatott arra, hogy egyes vállalkozók, a kik tulajdonképen nem is könyvkötők, de a fegyintézetek könykötő-üzemét bérlik, valóságos reklámot űznek a fegyintézeti iparnak, a mely a magániparnak egészségtelen és nyomasztó versenyt támaszt. Ez alkalommal megújitottuk ismét azon régebbi kérelmünket, hogy a fegyintézetek versenye általánosságban is korlátoztassék.

Malom-ipar.

A kilenczvenes évek elején Csehországban mozgalom keletkezett a magyar liszt ellen, a mely éveken át különböző formában újból meg újból megismétlődött. Különösen nagy arányokat öltött ez a mozgalom 1897-ben, mikor egy odavaló hatósági színezettel és funkcziókkal működő testület, a Landeskulturrath, a magyar gabonatermékek, nevezetesen a rozsnak minősége ellen emelt kifogásra és ebből

kifolyólag egy kétértelmű helyhatósági rendeletre támaszkodva elhatározta, hogy lisztünket egészségügyi vizsgálatnak veti alá. Ez ellen Egyesületünk felemelte tiltakozó szavát, tényleges intézkedésre azonban nem került a sor, mert a helytartótanács a rendeletet idejekorán megsemmisitette.

Ugyanezen kérdéssel behatóan foglalkozott Egyesületünk 1904 elején is, a mikor kimondotta, hogy a mennyiben a jelzett bojkottmozgalmak meg nem szűnnének, az osztrák iparral szemben a társadalmi retorzió minden eszközét fogja javaslatba hozni. A kérdést Egyesületünk igazgatója a főváros közgyülésén is szóvá tette, a mely teljesen hasonló szellemű álláspontot foglalt el. Ugyanezen időpontban a Magyar Fővárosi Malomegyesület beküldötte Egyesületünknek pártolás végett a székesfőváros polgáraihoz intézett előterjesztését, a melyben a lisztvizsgálatoknál felmerülhető sérelmek megszüntetésére alkalmas intézkedéseket kért. E sérelmek legnagyobbika tudvalevőleg az volt, hogy a lisztvizsgálatok foganatositásánál alapúl egy bizonyos malom őrleményeit veszik, a helyett, hogy a budapesti tőzsdei jellegmustrából indulnának ki. Az Országos Iparegyesület e kérdés beható tárgyalása alapján a következő határozatot hozta:

1. Kivánja, hogy a kormány a budapesti tőzsdei liszt-típusok kötelező voltát a liszt számozásánál elrendelje;

2. kivánja, hogy a kormány hivja fel a Budapesti árú- és értéktőzsdét a fogós és kétszeresen fogós lisztek típusainak az ő autonóm hatáskörében való megállapitására is;

3. kivánja az előadó által javasolt új lisztvizsgálati módszer alkalmazását.

4. Végre a sajtó közegeit megfelelően figyelmeztetni kellene arra, mennyi kárt tesz akkor, ha — a mint ezt például a szóban forgó lisztvizsgálati ügyben tette — nem a kellő módon tesz közzé valamit.

1908 folyamán a fővárosi malmok részéről Egyesületünket közbenjárásra kérték fel a londoni Millennium-gőzmalomnak azzal a tervével szemben, hogy a londoni élelmezési kiállitás idejére magyar sütőmestereket szerződtet abból a czélból, hogy a nevezett malom lisztjéből finom süteményt süssenek. Ez ügyben Egyesületünkben bizalmas értekezlet volt, a melynek eredményeképen az angol malom által kiszemelt sütőmesterek igéretet tettek, hogy a felajánlott szerződést visszautasitják. Ennek ellenére utóbb mégis elfogadták az angol malom meghivását, a mit sajnálattal kellett tudomásul vennünk.

Mezőgazdasági gépek és szerszámok gyártása.

A jelen fejezet bevezető részében megemlékeztünk már Egyesületünknek az új iparágak meghonositása érdekében kifejtett nagyarányú akcziójáról. Ez alkalommal még 1897-ben utalás történt arra, hogy kaszákért és sarlókért közel 2 millió forinttal adózik Magyar-

ország a külföldnek, első sorban a szomszédos stiriai gyáraknak. Ez a tény annál inkább sajnálatosnak mutatkozott, mert a pénzügyminiszter ez iparág fontosságát kellően méltányolván, a kudsiri vasművek igazgatóságát a kaszagyártásnak bevezetésére utasitotta. Noha ezek a kaszák az osztrák gyártmányokkal minden tekintetben felvehették a versenyt, az az előitélet, melynél fogva gazdaközönségünk bizonyos régi jegyekhez és márkákhoz ragaszkodott, bevezetésüket igen megnehezitette. Ennek tudatában Egyesületünk felterjesztéssel fordult a pénzügyminiszterhez, melyben az üzemnek fentartását és fokozatos fejlesztését hozta javaslatba, egyben átiratban kereste meg az Országos Magyar Gazdasági Egyesületet, melyben a magyar gyártmányok propagálását kérte és körlevélben szintén a magyar gyártmányok terjesztésére szólitotta fel az érdekelt kereskedőket is.

Mesterséges ételzsirok.

A földmívelésügyi miniszter még 1909-ben rendeletet bocsátott ki, a melyben megsürgette a mesterséges ételzsirokra vonatkozó korábbi rendelet végrehajtását. A Budapesti kereskedelmi és iparkamara ebben az ügyben értekezletet hivott egybe, a melyen Egyesületünk képviselői is résztvettek. Az értekezlet megállapodásaihoz képest a kamara, az ott képviselt egyesületek hozzájárulásával, felterjesztést intézett a kormányhoz, kérve az előbb emlitett miniszteri rendelet végrehajtásának elhalasztását, illetőleg annak a rendelkezésnek, a mely szerint a kókuszzsir mesterséges ételzsirnak deklaráltatik és a dimethylamido-azobenzolnak hozzákeverésével a természetes ételzsirtól megkülönböztetendő, hatályon kivül helyezését. Ehhez az állásponthoz Egyesületünk gyáripari szakosztálya és végrehajtó bizottsága is hozzájárult.

Húsipari szakosztályunk külön is foglalkozván a kérdéssel, a benne képviselt iparágak szempontjából ellenkező álláspontra helyezkedett, a melyet terjedelmes memorandumban fejtett ki.

A szakosztály ebben a következőket adja elő:

1. A kókuszdió nyersen is, feldolgozva is, külföldi produktum.

A külkereskedelmi forgalom adataiból a szakosztály megállapithatónak véli, hogy nem annyira a szilárd, nyers kókuszdió-behozatal emelkedik, mint inkább a finomitott, ételzsirnak való anyag, a mi annak a tanújele, hogy a kókuszdiónak biztositani kivánt szabadságok még a honi ipari érdekek szempontjával sem indokolhatók, mert nem a saját kókuszzsirgyártó-iparunk fejlődését mozditják elő vagy fejlesztik, hanem az idegen készanyag érvényesülésének útjait egyengetik. 1907 óta a nyers kókuszdió behozatala fokozatosan csökkent, ellenben a készárúé ugyanezen idő óta fokozatosan emelkedett. A készárú kivitele emelkedő irányzatú ugyan, de jelentékenyen kisebb lévén a készárú behozatalánál, azt igazolja, hogy a saját zsiradék-

termelésünk rovására idegen árút fogyasztunk és még a gyártási hasznot sem tudjuk a magunk részére megszerezni. A speczialis kókuszzsirgyártó honi ipar a szakosztály szerint az eltörölni kivánt megszoritásokkal károsodást alig szenved, ellenben szenved a természetes ételzsirokat, vajat, sertés- és libazsirt termelő ipar, valamint a magyar mezőgazdaság, a melynek nyers anyagait a belföldi termelés szolgáltatja. A fogyasztó közönségnek a kókuszzsirból nincs haszna, mert megtévesztéseknek van kitéve, továbbá, mert a sertészsir olcsóbbodása a sertéshús drágulásával jár s végül, mert a kókuszzsir, ha olcsóbb is, kétségtelenül alsóbbrendű, kisebb értékű.

2. Hogy az ily árú természetes zsiradék, az nem állitható. A vegyi szerek alkalmazása, az eredeti anyag szinének, szagának rendszeres elvonására irányuló eljárás, a nyert első zsirtermék konzisztencziájának megváltoztatása bizonyitja, hogy a kókuszzsir mesterséges zsir.

3. A kókuszzsirt úgyszólván az egész világon nemcsak eredeti minőségében, hanem más zsiradékfélékhez, — vajhoz, sertés- és lúdzsirhoz — keverve is, valamint más növényi zsiradékokkal vegyitve, ételzsirként hozzák forgalomba. Ha ez nincs deklarálva, akkor hamisitásról van szó, mert a kókusz az az olcsóbb anyag, a mit a drágább anyag szaporitására használnak fel s ezzel a fogyasztót megkárositják.

4. Mindezekből azt következteti a memorandum, hogy nem indokolatlan az oly rendelkezés, mely a növényi ételzsiroknak színezését irja elő azért, hogy szinüknél és vegyi összetételüknél fogva még akkor is fölismerhetők legyenek, ha más zsiradékokhoz kevertetnek. Magát a keverést, illetőleg állati (sertészsir, lúdzsir, vaj) és a növényi zsirok vegyitését, illetőleg ily vegyülékek forgalombahozatalát eltiltani volna ugyan a legjobb, a mint azt a már hivatkozott 47.000 909. F. M. rendelet a mesterséges ételzsir és a vaj, vagy bármely természetes zsirra vonatkozólag kimondotta. Ennek a tilalomnak végrehajtása azonban a fogyasztó közönség részéről mindaddig ellenőrizhetetlen, mig az ételzsir czéljára szánt növényi zsiradékok általában nem oly színezéssel hozatnak forgalomba, a mely a keverésben is felismerhető. A lényeg mindig az, hogy már a fogyasztó ismerje föl, hogy mit kap és necsak a vegyész legyen arra képes a maga aprólékos eljárásával. Ezt egyfelől a deklaráczió kötelezettsége minden viszonylatban, másfelől a mesterséges és kevert ételzsirok színezése teszi lehetővé. A szakosztály ennélfogva arra kéri a minisztert, hogy a Budapesti kereskedelmi és iparkamara beadványában kifejtetteket mellőzze, a mesterséges ételzsirok ily minőségének deklarálását, színezés útján való fölismerhetővé tételét rendelje el, természetes ételzsirokkal egy üzletben való árúsitását tiltsa meg és általában mindazokat a megszoritó intézkedéseket alkalmazza, a melyek más országokban érvényben vannak.

A húsipari szakosztálynak ezt a memorandumát — ámbár többi

érdekelt szakosztályaink álláspontjával ellenkező — az ügyrendnek megfelelően, mint a szakosztály külön fölterjesztését, a miniszter úr elé juttattuk.

Műtrágya-gyártás.

1900-ban a földmívelésügyi miniszter a mezőhegyesi állami hivatalok 5.000 métermázsára rúgó műtrágyaszükségletét a külföldön, Hollandiában rendelte meg. A magyar ipar érdekeinek ez a flagráns megsértése Egyesületünket arra inditotta, hogy felterjesztésben kérje a kereskedelemügyi minisztert, hogy a földmívelésügyi minisztert keresse meg a czélból, hogy az a jövőben a magyar műtrágyagyártásnak érdekeit nagyobb mértékben tartsa szem előtt és a külföldi gyártmányok előnyben részesitse helyett szükségletét a hasonló minőségű gyártmányokat előállitó magyar gyáraknál szerezze be.

A következő évek folyamán Egyesületünknek alkalma nyilt általánosságban is foglalkozni a műtrágyagyártás különböző bajaival, melyeket összefoglalva, memorandum formájában terjesztett a kereskedelemügyi miniszter elé. Ennek az 1907. évi akciónak tulajdonképeni czélja az volt, hogy a földmívelésügyi minisztérium elfogultsága a magyar műtrágyagyártással szemben enyhittessék, annál is inkább, mert egy ilyen fontos gyártási ágnak agrárius országban nem csupán ipari, hanem még inkább rendkivüli nagy mezőgazdasági jelentősége van. Ugyanezen okból foglalt állást Egyesületünk az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek azon tervével szemben, hogy közös műtrágyabeszerzési iroda állittassék fel, a mely iroda egy, a kartellen kivül álló gyári vállalattal állana összeköttetésben. Tekintettel a műtrágyaiparnak súlyos helyzetére, azt kérte ez alkalomból az Egyesület, hogy az állitólag alakulásban levő új műtrágyagyár részére sem készpénzelőleg vagy más alakban nyujtandó szubvenczió sem direkt, sem kerülő úton meg ne adassék és hogy más kedvezményben, mint a melyben a már régebben fennálló hasonló gyárak részesültek, az új gyár se részesülhessen.

Nyomda-ipar.

1900-ban Egyesületünk tárgyalta a Könyvnyomdászok és betűöntők szakegyesületének emlékiratát. Ez a szakegyesület azzal a kéréssel fordult hozzánk, hogy a nyomdai főnökök és nyomdai munkások által közösen megállapitott munkaidő- és munkadíj-szabályzatnak az elfogadása az állami nyomtatványok szállitására pályázókra kötelező feltételként állittassék fel. Ezt a kérelmet Egyesületünk minden tekintetben méltányosnak találván, ily értelemben felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez.

A 90-es évek vége felé hazánkban örvendetesen fellendült a képes levelező-lapok gyártása és az egyetlen akadály, a miért ez a szépen fejlődő iparág a külföldi termékeket kiszoritani nem tudta, az

volt, hogy megfelelő vámvédelemben nem részesittetett. Erre való tekintettel Egyesületünk 1901-ben azzal a javaslattal lépett a kereskedelmi miniszter elé, hogy a képes levelező-lapok vámjának kilogrammonként 5 koronával való felemelése iránt tegyen kezdeményező lépéseket. Ez a javaslatunk a képes levelező-lapokat előállitó nyomdák és litografiai műintézetek osztatlan helyeslésével találkozott.

Ugyanezen évben a kereskedelemügyi miniszter elintézte a nyomdai árszabály ügyében az előző év folyamán hozzá intézett felterjesztésünket. Leiratában kimondotta a miniszter, hogy egyenlő ár és minőség feltételezése mellett állami szállitások odaitélésénél azok a budapesti nyomdászczégek részesitendők előnyben, a melyek a Budapesti könyv- és kőnyomdafőnökök egyesülete és a Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők szakegyesülete által közösen megállapitott munkaidő- és munkabér-szabályzatot magukra nézve kötelezőnek elismerték és ezt a Budapesti könyv- és kőnyomdafőnökök egyesülete által kiállitott bizonyitvánnyal igazolják.

Részben a nyomdaipar, de még inkább a gépgyártás érdekében Egyesületünk 1902-ben kezdeményezte, hogy az ujonnan alakuló nyomdák nyomdagépeiket Magyarországon szerezzék be és ismertetéseket küldött szét az e szakmába vágó magyar készitményekről. Ugyanezen kérdésben az Egyesület felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez is.

1905-ben a Vidéki nyomdatulajdonosok országos szövetsége emlékiratba foglalta azon kivánalmait, melyeket a vidéki nyomdaipar fejlődése érdekében szükségesnek tart. E memorandum, melyet a szövetség pártolás czéljából Egyesületünknek is megküldött, főként a következő pontok orvoslását kivánta: Az ipartörvény módositása, az állami és egyetemi nyomda üzemének korlátozása, az állami, közhatósági, vasuti és katonai nyomtatványok deczentralizálása, illetőleg a vidéki versenyképes nyomdák által való előállitása. Minthogy szakértőink, a kiket e tárgyban megkérdeztünk, az összes kérdéseket méltányosaknak és czélszerűeknek jelezték, ez értelemben pártoló felterjesztést intéztünk a kereskedelemügyi miniszterhez. Sajnos, a miniszter a legtöbb kivánságnak helyt nem adott. Leiratával szemben azonban a végrehajtó bizottság elhatározta, hogy az elintézésnek ilyen módjában nem nyugszik meg, hanem újabb felvilágositó és a leiratban foglalt tévedéseket helyreigazitó felterjesztéssel fordul a miniszterhez. Nevezetesen újból kérni fogja úgy az államnyomda üzemének korlátozását, mint az egyetemi nyomda, továbbá a könyvkötő-műhelye, nemkülönben a fegyházi nyomdaipar sürgős beszüntetését s az ott készitett nyomtatványok szállitásának a vidéki nyomdák között való arányos és méltányos felosztását.

1906-ban az Egyesület újólag foglalkozott a képes levelező-lapok gyártásának rendszeres fejlesztésével. És úgy ipari, mint művészi szakértők meghallgatása után a következő konkluziókra jutott:

1. Mindenekelőtt megállapithatónak véljük, hogy a képes levelező-lapok készitése oly iparág, a mely rendszeres felkarolásra szorul és arra érdemes. Ebben a részben teljesen osztozunk a budapesti kamarának abban a felfogásában, hogy ez az iparág nemcsak fejlődésre képes, de figyelemreméltó kivitelre is lehet kilátása. A mi ez utóbbit illeti, részünkről azt hiszszük, hogy leginkább a speczialis magyar jellegű képes levelező-lapoknak lehetne nemzetközi piaczot teremteni.

2. Erre való figyelemmel, kiváló fontosságúnak tartjuk a képes levelező-lapok művészi készitésének nemzeti irányban való fejlesztését, a mire nézve pályázatok kitűzésével is lehetne kisérletet tenni. Ebbe az akczióba bevonandó volna a Magyar Iparművészeti Társulat is. Egyesületünk természetesen készséggel ajánlja fel közreműködését.

3. Fontosnak tartjuk a szerzői és kiadói jog védelmét is. A szerzői jogról szóló 1884. évi XVI. t.-cz. védi ugyan a művészi gondolatot, de nem részesiti védelemben a műiparost, a ki az eszmét sokszorositás útján megvalósitja s a ki ebben az esetben több az egyszerű reprodukálónál, valóságos társszerzőnek tekinthető. A törvénynek ilyen irányban való kiegészitése és általában hatályosabb alkalmazása mindenesetre üdvös volna nemcsak a szóban levő iparágra, hanem egyéb iparművészeti ágakra is.

4. Megfontolandó volna a hazánkban készült képes levelező-lapok belföldi forgalmának kedvezményes díjtétellel való támogatása is, még pedig azon a módon, a hogyan azt a fentebb első helyen ismertetett javaslat kivánja, tudiilik a kedvezménynek a készitő iparos részére való juttatása útján.

5. A vámvédelmet, a fent ismertetett körülményeknél fogva, mi sem tartjuk elsőrendű fontosságúnak ebben a speczialis esetben, a melyben a czikk kelendőségére nézve mindenekfölött a minőség dönt, tehát ennek javitása a legfőbb teendő. Mindenesetre megszüntetendő volna azonban az a visszásság, hogy az üres karton vámja nagyobb a kész levelező-lapénál.

6. A tőke és a vállalkozó szellem serkentése elsőrendű fontosságú lévén, ebben az irányban is lehetne valamely kisérletet tenni, az érdekeltség bevonásával.

7. Úgy ennek, mint a felmerült egyéb kapcsolatos javaslatoknak közvetlenebb úton való megvitatása, illetőleg annak megállapitása végett, hogy az előterjesztett javaslatokból mit és milyen sorrendben kellene megvalósitani, szükségesnek tartanók egy szakértekezlet egybehivását, a melyre meghivandók volnának a kiválóbb szakiparosok és kereskedők, valamint az érdekeltséget képviselő szaktestületek is, igy Egyesületünkön és annak papiripari szakosztályán kivül a kereskedelmi és iparkamarák, a Magyar Iparművészeti Társulat, az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés, a Magyar Kereskedelmi Csarnok papirkereskedelmi szakosztálya, a

Budapesti Nyomdafőnökök Egyesülete, a Vidéki Nyomdatulajdonosok Országos Szövetsége stb., továbbá az iparművészeti iskola és egyéb rokonintézetek képviselői.

Optikai ipar.

E fontos ipar érdekében emelte fel szavát 1903-ban *Mérey* Emil tagtársunk, a ki kiemelte, hogy ez az iparágunk az, a mely csaknem kizárólag külföldi behozatalból táplálkozik, minek révén évenként milliók és milliók vándorolnak ki a határon. A javaslat szerint, a melyet Egyesületünk is magáévá tett, az államnak kellene egy nagy optikai műhelylyel kapcsolatos optikai szakosztályt felállitani. Az egész intézet vezetését egy kiváló fizikusra kellene biznia, a ki egy ideig az optikai ipart külföldön tanulmányozza, vele küldeni egy ügyes mérnököt, a ki a technikai részt vezetné, végül külföldrő néhány ügyes embert hozni, a ki a gyakorlati részt tanitaná. Az intézet elméleti részét az emlitett fizikuson és mérnökön kivül, más középiskolai tanárok végezhetnék, mert a gyakorlati rész mellett rendkivül fontos az elméleti tanitás. Az igy képzett optikusok magában a vállalatban találhatnának foglalkozást, később pedig ki-ki képessége szerint önállósithatná magát, mert az optikai ipar igen könnyen f o ytatható kisiparszerűleg is.

Órás-ipar.

A Magyar Órások Szaklapjának szerkesztősége az 1903. év tavaszán azzal a kéréssel fordult Egyesületünkhöz, hogy a hazai órásipar érdekeinek minél hathatósabb megvédése céljából alakitandó szakosztály tervét hagyja jóvá. Igazgatóságunk az alapszabályokban foglalt feltételek mellett magáévá tette az előterjesztést és jóváhagyta a szakosztály ügyrendjét. A jóváhagyott ügyrend alapján szakosztályunk megkezdte szervezkedési munkálatait és a hazai órásmesterekhez, órássegédekhez, a nagyobb ipartestületekhez és ipartársulatokhoz csatlakozási felhivást bocsájtott ki.

A felhivás szerint Ausztriát évenkint több, mint másfél millió korona értékű álló- és függőóra vásárlásával gazdagitjuk, pedig tudvalevőleg ennek nagyobb részét nem is maga Ausztria gyártja.

A mai magyar órásipar nem áll egyébből, mint a külföldi eredetű órák forgalombahozásából és kis részben ezek javitási munkáiból. Ezért van az, hogy a kar inkább órakereskedő, mint órásiparos. Ezért van az, hogy legjobb esetben óra-kereskedősegédeket és nem órás-iparossegédeket nevel és ha tényleg jó, szakképzett munkásra van szükség, a külföldhöz kénytelen fordulni.

A mit a szakosztály akar, az nem nagyszabású gyáraknak felállitása, hanem az előállitásnak olyan szervezése, hogy minden egyes

órásmester az előállitásban egyenlő és egyaránt szükséges szerepet töltsön be. Úgy tervezi, hogy az itthon készitendő ebósokat, vagyis az órakellékeket nyers állapotban bocsátja a jelentkező tagok rendelkezésére. Ezt az anyagot a tagok szabad idejükben maguk dolgozzák fel kész órákká, e feldolgozáshoz igénybe veszik segédeiket és tanonczaikat is és ezen a módon lehetővé teszik, hogy a jövő magyar órás-nemzedék maga is csináljon órákat, tehát hogy órásmester és nemcsak órakereskedő legyen.

A mozgalom szakkörökben igen meleg rokonszenvre talált és komoly érdeklődést keltett felsőbb körökben is. Jelentkezések mindenfelől tömegesen érkeztek, úgy, hogy a szakosztály rövidesen megalakulhatott. Folyamatba tette a szakosztály első sorban az óraalkatrészek készitését, másrészt elhatározta, hogy az óragyártás eszméjének népszerűsitése szempontjából és az órásságot érdeklő szakkérdések megvilágitása végett felolvasásokat fog rendszeresiteni. Kidolgozta a szakosztály az egész országra kiterjedő vándor-szaktanfolyamok részletes tervezetét, a melyet a kereskedelemügyi miniszterhez is felterjesztett. Javaslatot tett, hogy a helybeli órások számára az órásiskolában tisztán gyakorlati tanfolyamok rendeztessenek és általában tárgyalta mindazokat az aktuális napi kérdéseket, a melyek az órásiparra vonatkozólag felmerültek.

1904-ben a szakosztály első sorban a forgalomba hozandó óratípus tervrajzáról gondoskodott.

Megbizta ennélfogva előadóját, hogy a kereskedelemben előforduló típusok egynémely szerkezetbeli hiányosságát megszüntető új órát tervezzen meg. Az ennek alapján elkészült tervet szakosztályunk sokszorosittatta és a tagoknak rendelkezésükre bocsátotta. Megbizást adott továbbá az ebósok feldolgozásának részleteit megmagyarázó műhelyi utasitás megirására is.

Ilyen módon arra az időre, a mikor a kisérletképen készitett száz darab félkész óra előállitási munkája befejezést nyert, a szakosztály tagjai teljesen fel voltak szerelve a további feldolgozásnak önálló elvégzésére.

Az ebósok kiosztására nézve a következő szabályokat állitotta fel a szakosztály:

A szakosztály minden tagja aláirással kötelezi magát arra, hogy az átvett félkészóra-mennyiséget feldolgozza, a feldolgozott munkát a szakosztály által rendezendő kiállitásra elküldi, a kivánt, illetve megküldött félkészórák árát (darabonként 8 korona) előzetesen, vagy utánvéttel kiegyenliti. Félkészórát csak olyan szakosztályi tag kaphat, ki nincs hátralékban. Minden tag csak egy félkészórára tarthat igényt, azonban bejelentheti, hogy arra az esetre, ha a készlet megengedi, még bizonyos számú órát kiván.

Igen figyelemreméltó akcziója volt a szakosztálynak az is,

melyet magyar jellegű és hazai származású óraszekrények berendezése érdekében inditottunk meg. Tudvalevő, hogy ma már igen szép arányokban terjed hazánkban az óraszekrények készitése, habár a szükséglet túlnyomó részét még mindig az osztrák gyáripar fedezi. Kétségtelen, hogy a magyar származású szekrények terjedését igen hathatós módon vinné előbbre az a körülmény, hogy külsejük és berendezésük eredeti magyar jelleggel bir. Ezt szem előtt tartva, lépéseket tett a szakosztály az Országos magyar iparművészeti társulatnál az iránt, hogy ilyen magyaros jellegű óraszekrények rajzaira és terveire nyilvános és díjakkal járó pályázatot tűzzön ki. A társulat a biráló-bizottságba meghivta a szakosztályt, a díjakat azonban, megfelelő pályamunka hiányában, nem adta ki, hanem a szakosztályi előadó véleményes javaslata alapján új pályázatot irt ki, melynek eredményeként azután három terv részesült jutalomban.

1905-ben az Országos Iparegyesület órásipari szakosztályának közreműködésével rendeztetett egy országos órás-kongresszus, a mely foglalkozott az órásiparnak összes aktuális kérdéseivel és napirendre hozta egy nagyszabású óraipari termelő-szövetkezetnek létesitését, a mely hivatva volna a folyton emelkedő ebós-kereslet kielégitésére. A szakosztály szervezte meg a kereskedelemügyi miniszter által létesitett órásipari szakiskolát, a gyakorlati tanfolyamot, a mely az érdekelt iparosságnak elismerésével találkozott. Ugyanez évben az ingaóra-alkatrészek készitése, a zománczozott óralapok előállitásának ügye, valamint az órásiparosok jótállási körének megállapitása is állandó tárgyát képezte a szakosztály működésének.

A kongresszus által javasolt termelőszövetkezet 1906-ban a szakosztály kezdeményezése következtében létre is jött. Az erre vonatkozó munka két irányban folyt: egyrészt a tagállomány gyarapitása, másrészt az üzemműhely berendezésének előkészitése voltak a legfontosabb feladatok. Egyebekben kezdeményezte az órásipari szakosztály ez évben az ingaóra-gyártás fokozatos meghonositását, gondoskodott az órásipari termelőszövetkezet gyártási típusainak megtervezéséről és akcziót kezdett az ingaóra-kellékek termelésének meghonositása iránt. Sikereink számába sorozható, hogy egy magyar származású középiparos lépéseket tett számlapmarató műtermének hazatelepitése iránt. A szekrények készitése a szakosztály elnökségének erős utánjárása folytán napról-napra tért hóditott és úgy az órásmesterek, mint a fogyasztóközönség körében is szivesen fogadott haladást jelent a hazai ipar pártolásában.

Papiros-ipar.

1898-ban a magyar papirgyárosok az Országos Iparegyesület kebelében szakosztályt létesitettek, melynek feladata volt mindazokat a kérdéseket megvitatni és tanácskozás tárgyává tenni, a melyek a

magyar papiripart közvetlenül érdeklik. Ez a szakosztály mindjárt megalakulása első évében rendkivül erős tevékenységet fejtett ki. Hosszasabban foglalkozott a szakosztály a normálpapiros behozatalának kérdésével, a mely az állami hivatalokban használt papirosok szállitása körül tapasztalt egészségtelen versenyt van hivatva megszüntetni. A szakosztály a német példa követését ajánlotta, a hol az állam egy normálpapirost állapitott meg a hivatalok számára, melynél megkivántatik, hogy a papirgyár czége vagy védjegye és a papiros minőségét jelző szám viznyomásként minden íven látható legyen. Ennek eredménye egyrészt a túlhajtott verseny mérséklése volt, másrészt pedig az, hogy a német papirgyárak ismét jó minőségű árúkat gyártanak és általában meg van nekik adva a mód a gyártás technikai tökéletesitésére és fejlesztésére. A szakosztály e kéréssel kapcsolatban azt is kifejtette, hogy a normálpapirosok árát az érdekeltekből összehivandó ánkétnek kellene megállapitani és ennek kellene megállapitani a papirvizsgálat körül követendő módozatokat is.

A szakosztály előterjesztése alapján felterjesztéssel élt az Egyesület a kereskedelemügyi miniszterhez, hogy a hulladék- és makulatura-papiros szállitási tarifája leszállittassék és a fasejt és czellulóze díjtétele alkalmaztassék rája is. E kérelmünket a kereskedelemügyi miniszter a következő év folyamán teljesitette is. Ugyanezen évben a papirszállitásoknál előforduló tűrhetetlen verseny anomáliái kerültek szóba, melyek főleg abból származnak, hogy egyes papirkereskedők és közvetitők, az illető gyárak tudta nélkül, nyomott árak mellett adják be ajánlataikat és azután presszionálják a gyárakat ez árak elfogadására, vagy pedig igen gyakran külföldi termékeket szállitanak honi czégér alatt. *Hüttner* alelnök javaslatára a szakosztály azt a kivánságát fejezte ki, hogy 500 vagy 1000 frtot meghaladó szállitásokra ezentúl csakis a hazai gyárak pályázhassanak direkte s hogy a hazai ipar prosperitása szempontjából ily pályázatokból a közvetitő kereskedelem ki legyen zárva. Ez ügyben Egyesületünk felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, a ki méltányolván a fenforgó érdekeket, a kérelem teljesitéséhez hozzájárult. Tudvalevőleg azóta a hazai ipar fejlesztéséről szóló törvény a többi iparágakkal együtt a papiriparnak is messzebbmenő támogatást biztositott.

Szóba került az a sajátságos tapasztalat, hogy a fővárosi napilapok és hetilapok túlnyomó része az ujságpapirost külföldi gyárakból szerzi be, habár be van igazolva, hogy a hazai termelvény 25%-kal jobb az ausztriai termékeknél. A szakosztály elhatározta, hogy az illető lapokat levélben kéri fel, hogy a hazai iparpártolás tekintetében jó példával járjanak elől s hogy ehhez képest a jövőben papiros-szükségleteiket honi gyárakból szerezzék be.

Az osztrák gyárak helybeli raktárainak tűrhetetlen versenyére nézve több konkrét adat merült föl, melyek közül különös aggodalmat

kelt az a tény, hogy rövid hat hó alatt öt új osztrák papirraktár keletkezett a fővárosban, a mi annak tulajdonitandó, hogy az ausztriai gyárak túltermelését, miután exportjuk fokról-fokra jelentékenyen csökken, Magyarországon szeretnék elhelyezni s igy a magyar piaczot — a magyar termelés rovására — fenékig kiaknázni. Igy egyes raktárak rizsmánként ugyanoly ár mellett adják a papirost, mintha waggon-számra volna megrendelve. A hazai gyárak rovására is számos visszaélés konstatálható e konkurrencziánál, melyet lényegesen megkönnyit az a körülmény, hogy e raktárak az adózásban és más közterhek viselésében a legenyhébben vesznek részt. A szakosztály ezáltal a magyar termelők versenyzési viszonyainak súlyosodását látván, illetékes helyen az iránt tett lépést, hogy az osztrák és más külföldi raktárak a közterhek viselése tekintetében legalább is ugyanazon elbánás alá essenek, mint a hazaiak.

A megalakulás alkalmával elhatározta a papiripari szakosztály azt is, hogy a papiripar helyzetére nézve az egyes gyárosoktól évenkint jelentéseket fog bekérni, melyeket egyöntetűen feldolgozva és főjelentésben összefoglalva fog a kereskedelemügyi miniszterhez felterjeszteni és a kereskedelmi és iparkamaráknak megküldeni.

1899-ben az osztrák papirgyárak szövetségben egyesültek, amelynek főczélja a termelési feltételek megállapitása és az árak szabályozása volt. Az új alakulás a magyar papiripart igen erősen érintvén, a szakosztály élénken foglalkozott a tervezettel és beható eszmecsere után azt a határozatot hozta, hogy az osztrák alakulással szemben fenn akarja tartani a magyar papiriparnak függetlenségét, minek következtében az osztrák szövetséghez csatlakozni nem hajlandó.

Ugyanezen évben a papiriparnak egy más panaszát tettük szóvá a kereskedelemügyi miniszternél. Jelentés érkezett ugyanis arról, hogy egyes kazánvizsgálók a papirgyárakban a szárító hengereket és ezek nyomásképességét is megvizsgálják, miáltal a papirgyárosoknak igen jelentékeny károkat okoznak, a mennyiben az ily vizsgálat több napot vesz igénybe és minden óra, mely alatt az ilyen hengerek szünetelnek, a papirgyárosoknak sok száz koronájába kerül. E kérelmünk elintézése gyanánt a kereskedelemügyi miniszter körrendeletben utasitotta a kazánvizsgáló biztosokat, hogy a kelmefestő- és papiriparban használt, valamint az ehhez hasonló szerkezetű, de más czélra szolgáló szárító hengerek sem a gőztartók, sem pedig a gőzfogó edények sorába nem tartozván, ezek megvizsgálása nem követelhető.

Az 1900. év folyamán a papiripari szakosztály terjedelmes felterjesztéssel fordult a kereskedelemügyi miniszterhez, melyben a papiriparnak összes bajaira kiterjeszkedve, ismertette azokat a módozatokat, melyek segitségével a hazai papiripar jelentékeny mértékben emelhető volna. A szakosztály e felterjesztésben mindenekelőtt

azt kérte, hogy az 1899. évi XLIX. törvényczikkben foglalt kedvezmények minden egyes, a törvényben előirt feltételeknek megfelelő papirgyárra kiterjesztessenek. A felterjesztésnek ezen részét a kereskedelemügyi miniszter magáéva tette és az erre vonatkozó tárgyalásokat rögtön meginditotta. Szintén az Egyesület kivánalmára elrendelte a miniszter, hogy állami hatóság a jövőben semmiféle papirost nem vehet át, mely bejegyzett viznyomású bélyeggel ellátva nincs, legyen az egyszerű papir, nyomtatvány, vagy könyvalakú kiadvány formájában szállitandó. A vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg elrendelte a kereskedelemügyi miniszter, hogy az összes középiskolák, felsőbb leányiskolák, felső kereskedelmi, polgári és népiskolák, az iparos- és kereskedő-tanoncziskolák, női kereskedelmi tanfolyamok, mindennemű magán elemi iskolák, tanitóképző intézetek csak olyan iskolai füzeteket, jegyzeteket, irkákat és tanszereket használhatnak, melyeknél a hazai eredet kétségtelenül megállapitható. Közölte ez alkalomból a miniszter azt is, hogy a normálpapirosnak már régebben javasolt kérdését minisztertanács elé vitte, amely a papirgyárakkal való további tárgyalásokra nekik a felhatalmazást megadta.

Ugyanezen év folyamán felvettetett az a kérdés, hogy azok a hazai gyárak, melyeknek Ausztriában is van gyáruk, a nálunk bejegyzett védjegyet alkalmazhatják-e osztrák készitményeikre is? A szakosztály minden visszaélés lehetetlenné tétele czéljából szükségesnek látta e kérdésnek sürgős rendezését és felkérte a minisztert, hogy a magyar védőjegyek alkalmazását csak tényleg Magyarországon előállitott gyártmányoknál engedje meg.

Foglalkozott a szakosztály a papiriparra vonatkozó börzei szokványok kérdésével is és az 1900. január elsejétől kezdődőleg a bécsi tőzsdén alkalmazásban levő papiripari szokványok alapján megállapitotta a budapesti papiripari tőzsdeszokványok tervezetét, a mely életbeléptetés czéljából a tőzsdéhez áttétetett.

Felterjesztést terjesztett ez évben papiripari szakosztályunk a belügyminiszterhez is az iránt, hogy hasson oda, hogy a gyógyszertártulajdonosok papirszükségletük fedezésénél első sorban a hazai beszerzési forrásokat vegyék figyelembe. A felterjesztésünkre a belügyminiszter a főváros útján az Országos gyógyszerészegyesületet megkereste, hogy tagjai körében a hazai ipar pártolásának eszméjét propagálja és egyben közölte vele, hogy a hazai papirgyárak közül melyek foglalkoznak a gyógyszertárakban szükséges papirneműek előállitásával.

Ugyancsak a papiripar érdekében lépéseket tettünk aziránt, hogy a gyufagyárak a gyufadobozokhoz magyar papirt használjanak.

1901-ben a kereskedelmi miniszter a papiriparnak az előző évben hangoztatott kivánságához képest elrendelte a vizjegyeknek kötelező használatát, minek következtében a szakosztály előkészittette

a magyar papirgyárak vizjegyeit tartalmazó füzetet és azt a különböző hivataloknak, intézeteknek, vállalatoknak 40.000 példányban megküldötte. Kimondotta egyben a szakosztály, hogy a jövőben csak olyan papirost fog hazai provenienicziájúnak elismerni, amelynek minden ívében az előállitó gyárnak a vizjegye benne lesz. A rendelet kibocsátása alkalmával azonban a kereskedelemügyi miniszter szükségesnek látta a magyar papirgyárakat arra figyelmeztetni, hogy szükségleteiket ők is a magyar ipar útján fedezzék. Szakosztályunk a rendeletnek ezt a részét készséggel magáévá tette és figyelmeztette tagjait, hogy az itthon beszerezhető czikkek a következők: kőszén, timsó, klórmész, szalmaanyag, olaj- és egyéb zsiradékok, petróleum, bőr-, gummi és különféle szövetek, szíjak és ajtókötelek, vas- és rézöntvények, armaturák stb. A mennyiben bizonyos speciális gépek iránt nyilvánulna meg szükséglet, felkérte a szakosztály tagjait, hogy erről az ő közvetitésével tegyenek jelentést a miniszternek.

Kezdeményezte a szakosztály ez évben azt is, hogy az állami hivatalok az úgynevezett selejtpapirost közvetlenül a magyar gyárosoknak adják el, másrészt, hogy a boszniai papirok szükségletfedezése tekintetében a magyar iparosok legalább is a kvóta arányában részesittessenek. A selejtpapirosra vonatkozó felterjesztést a következő évben a kereskedelemügyi miniszter kedvezően intézte el, a mennyiben többi miniszterrel egyetértőleg intézkedett azirant, hogy ilyen papirosok eladásánál az állami hivatalok első sorban a papirgyárakat részesitsék előnyben.

1902-ben a szakosztály tovább folytatta azon akczióját, hogy a hazai piaczot kizárólag a magyar papirgyártás számára szerezze meg. Ujólag megkereste a minisztert a beszerzendő czikkek hazai provenienicziájának szigorú ellenőrzésére vonatkozólag, részletes tanulmányokat folytatott a vámtarifa előkészitése dolgában. Ujólag tárgyalta a normálpapiros kérdését. Javaslatba hozta a rongyok viteldíjszabásának megváltoztatását. Foglalkozott a budapesti osztrák papirraktárak megadóztatásának kérdésével és a papirgyárak faszükséglete előnyösebb fedezetének kérdésében felterjesztést intézett a földmívelésügyi miniszterhez, melyben azt kérte, hogy az állami erdőségek anyagának eladása alkalmával első sorban a hazai papiripari érdekeltség vétessék tekintetbe.

Az 1903. év folyamán a papiripari szakosztály több olyan jelentős eredményt ért el, a melyeket nem lehet emlités nélkül hagyni. Igy a belügyminiszter egy nagyobb kiadványának és nyomtatványainak megjelenése alkalmából az Egyesület fölterjesztést intézett a belügyminiszter úrhoz, melyben kérte az összes miniszteri és közigazgatási nyomtatványok hazai papirosra való nyomásának elrendelését, a mi a jövőre nézve rövid úton kilátásba helyeztetett. Hasonlóan gondoskodott a szakosztály a magyar papiripar pártolására vonatkozólag fennálló régebbi intézkedések szigorú ellenőrzéséről és megtartásáról is. Illetékes helyeken lépést tett a szakosztály,

hogy a közös minisztériumok, a tengerészeti hatóságok és intézetek az osztrák-magyar bank, a magánvasutak, a dunagőzhajózási társaság, továbbá az egyes közös intézetek papirszükséglete legalább is a kvóta arányában hazai gyárakból fedeztessenek. A papirfogyasztás nagyobb térhóditása czéljából kezdeményezte Egyesületünk azokat az intézkedéseket is, melyeket az osztrák papirgyárosok már az előző év folyamán megtettek. Nevezetesen javaslatba hozta, hogy mindenütt az egészségügyi követelményeknek megfelelő tiszta makulaturapapiros alkalmaztassék, hogy a konyhasó, a sütemény és kenyér tiszta papirba göngyöltessék, hogy a trafikokban a szivarokat papirzacskóban adják át a vevőknek stb. E kérdésben az Egyesület beható felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, felkérvén őt, hogy a kérelemnek a többi minisztériumok és hatóságok ügykörébe tartozó részeire nézve ajánlólag közbelépni sziveskedjék.

1904-ben a kereskedelemügyi miniszter egy papirmintagyüjteményt küldött meg Egyesületünknek, oly felhivással, hogy papiripari szakosztályunk meghallgatásával tegyünk jelentést arra nézve, hogy a gyüjteménybe foglalt papirnemeknek szállitására mely hazai papirgyárak s mily árak mellett vállalkoznának.

Megjegyezte a leirat, hogy egy nagy hazai pamutfonó- és szövőgyár papirosszükségletéről van szó, mely vállalat ezt a szükségletét kénytelen volt külföldről beszerezni, mert a szóban forgó papirosokat a hazai gyárakból sem versenyképes árban, sem megfelelő minőségben be nem szerezhette.

Erre a leiratra papiripari szakosztályunk elnöksége részletes jelentést terjesztett be, a melyet megjegyzés nélkül bemutattunk a kereskedelemügyi miniszter úrnak. Az érdekes gyakorlati tanulságot magában foglaló jelentés kimutatta, hogy a leirat kapcsán küldött papirmintagyüjteményben foglalt papirnemeket öt hazai gyár képes előállitani a minták minőségében és legnagyobbrészt az ott jelzett árakban is. A leiratban az illető papirnemek áraira nézve foglalt adatokat a felterjesztés részletesen döntötte meg és végül kifejezte azt az óhajtást, hogy az ilyen esetek a miniszter úr elé minél többször fölterjesztessenek, különösen az olyan iparvállalatok iparpártolási tevékenységére is gondolva, a melyeknek beszerzési forrásai a kereskedelemügyi kormány ellenőrzése alatt állanak.

Hosszú éveken keresztül egyik legnagyobb nehézsége volt a magyar papiriparnak, hogy a faanyag beszerzése nem volt kellően biztositva és ebben nem részesült az állam részéről kellő támogatásban. A papiripari szakosztály 1905-ben több ülésében behatóan foglalkozott a faanyag beszerzésének kérdésével és tárgyalásainak alapján beadványt intézett a földmívelésügyi miniszterhez, a melyben arra kérte hogy:

1. a gyárak szomszédságában elterülő erdőknek vágásfordulója 50 évre szállittassék le;

2. a vágásokban kitermelhető 29 czentiméternél vékonyabb lúcz- és jegenyefenyőfa az emlitett gyárak czéljaira, a mindenkori piaczi áron szabad kézből átengedtessék;

3. a faeladási szerződések a nevezett gyárakkal nem 3–5, hanem lehetőleg 7–10 évre köttessenek meg.

A szakosztály felterjesztésére a miniszter közölte, hogy a hazai fatermelési viszonyok mellett az erdők vágásfordulója 100 éven aluli időre nem szállitható le. Egyebekben megigérte azonban a miniszter, hogy gondoskodni fog róla, hogy a papiripar faszükségletét lehetőleg olcsó áron szerezhesse be és kilátásba helyezte, hogy nagyobb fatömegeknek eladására szóbeli árverést fog elrendelni, a mi azóta már számos esetben meg is történt.

1906-ban a papiripari szakosztályt főleg a következő fontos kérdések foglalkoztatták: A czukorpapiros gyártásához szükséges anyagok beszerzése, az adómentesség kérdése, a vizjelnek az itatóspapirban való használata, a papirlemezgyártás fejlesztése, a faanyagszükséglet biztositása és a selejtpapirnak itthon való feldolgozása. Mindezek a kérdések megfelelő tárgyalás után illetékes fórum elé terjesztettek érdemleges elintézés czéljából.

Mindezeknél fontosabb volt azonban a papiripari szakosztálynak az a kezdeményezése, hogy az ez évben lejárt állami szállitások, a régi feltételek épségbentartása mellett, további 5 évre meghosszabbittassanak. Nem lehet elhallgatni azt sem, hogy ez évben egy állami támogatás iránti kérelem esetéből kifolyólag az Egyesület határozottan állást foglalt a mellett, hogy az állami támogatásoknál a kormány a legszigorúbban gondoskodjék az egyenlő elbánás elvének biztositásáról, nehogy régi, önálló, saját erejükből kifejlődő gyárak új, államilag támogatott vállalatokkal szemben hátrányos helyzetbe kerüljenek. Ez évben kezdett foglalkozni Egyesületünk a papirkereskedelmi szokványok meghonositásának kérdésével is.

1907-ben a szakosztály a folyó ügyektől eltekintve, elvi szempontokból foglalkozott a tisztességtelen verseny kérdésével, a mely egyes állami számitásokra tett ajánlatok alkalmával nagyon is szembetünően jelentkezett. Erre vonatkozó véleményét a szakosztály memorandum formájában juttatta a miniszterhez. Panaszt tett a szakosztály amiatt is, hogy mig a zágrábi papirgyárat Magyarországon mindenütt a többi gyárakkal egyenlő elbánásban részesitik, addig Horvátországban a magyar papirgyárak gyártmányai még az állami szállitásokban is nehézségbe ütközik. Közbenjárásunkra a miniszter a sérelmek orvoslásáról gondoskodott.

Petróleumgyártás.

1906-ban a magyar kőolajfinomitógyárak együttes beadványt intéztek a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyben a 770-880° közötti sűrűségű ásványolajok mótorhajtás czéljára adómentesen való hasz-

nálatának megengedését kérték. E kérelemmel Egyesületünk is foglalkozott és kifejtve, hogy a kérelem indokai nemcsak a magyar ásványolajipar, hanem általában a magyar ipar és főképen a kisipar szempontjából igen nyomósak és megszívlelendők lévén, annak kedvező elintézését kérelmezte.

1907-ben egy külföldi kőolajfinomitó-vállalatnak, a Vacuum Oil Comp.-nak, a hazai petróleumtermelést károsító elárúsitási rendszere ellen való védekezésre vonatkozó javaslatai tárgyában a hazai petróleumgyárakat bizalmas értekezletre hivtuk össze. Az értekezlet itt tüzetesen kifejtette az ilyen eljárás ellen alkalmazható megtorlásnak lehetséges módját és eszközeit és a gyáripari szakosztály elnökét megkérte, hogy ezek foganatositása érdekében illetékes helyen rövid úton tegye meg az előterjesztést, a mi meg is történt.

1908-ban a tüzelésre szolgáló nyersolaj fuvarkedvezménye ügyében felterjesztést intéztünk a kereskedelemügyi miniszter úrhoz, melyben utalva a Magyar vegyészeti gyárosok országos egyesülete idevonatkozó felterjesztésében a tüzelési czélokra szolgáló nyers ásványolajra engedélyezett államvasuti fuvardíjkedvezmény állandósitása iránt a kereskedelemügyi miniszterhez intézett felterjesztésére, helyeselvén az emlitett felterjesztésben foglalt okokat, mi is a nevezett előterjesztésben foglaltakat a kereskedelemügyi miniszter figyelmébe ajánlottuk. Mikor pedig a kereskedelemügyi miniszter kijelentette, hogy a kedvezményeket csakis 1909. év végéig engedélyezheti, e tárgyban újabb előterjesztéssel éltünk.

Ruházati-ipar.

1900-ban egy budapesti szabóiparos lépések megtételét kérte aziránt, hogy a hazai vasuti vállalatok ruhaszükségletének beszerzésénél előnyben részesüljenek azok az iparosok, a kik beigazolják, hogy hazai gyártmányú anyagból készült ruhaneműeket szállitanak. E kérelmet a végrehajtó-bizottság teljesitette.

Ugyanezen évben a zólyombrézói állami vasművek fogyasztási szövetkezete útbaigazitást kért Egyesületünktől arra nézve, hogy magyar készitményű vásznat és kész férfiruhát honnan szerezhet be? A vászonneműre nézve felkértük a kérelmező szövetkezetet, hogy az általa szükségelt vászon mintáját küldje be. A beküldött minta szerint meg is adtuk a szükséges felvilágositást. A férfiruhára vonatkozólag pedig azt ajánlottuk, hogy a posztót beszerezvén, a ruhákat ottani és környékbeli kisiparosokkal készittesse el.

Selyem-ipar.

1900-ban *Bezerédj* Pál, a földmívelésügyi miniszternek a selyemtermelés emelése czéljából kiküldött meghatalmazottja az Egyesülethez intézett átiratában kifejtette, hogy hazánkban a selyemtermelés

és selyemipar fejlődése főként két körülménytől függ. Az egyik az, hogy selyemgombolyitó gyárak állittassanak fel, a másik pedig, hogy az országnak azon a vidékein, a melyeken a selyemtermelés meghonositandó, a közutak mentén legalább kétharmad részben szederfák ültettessenek. Minthogy a selyemiparnak fejlesztése nem csupán ipari szempontból, hanem egyes vidékek szegény lakosságának felsegélyezése szempontjából is kivánatosnak mutatkozott, az átirat értelmében felterjesztéssel éltünk a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyben annak elrendelését kértük, hogy az országnak azon a vidékein, melyeken a selyemtermés indokoltnak látszik, a közutak legalább kétharmad részben szederfákkal ültettessenek be.

Sörgyártás.

Az 1896-ban Egyesületünk közreműködésével rendezett országos gyáripari kongresszuson felemlittetett, hogy évente közel 8 millió korona megy ki külföldre sörért, hogy a külföldi sör élvezete divattá kezd válni, minden nagyobb utczában külföldi sörcsarnokok keletkeznek, holott sehol sem termelnek jobb sört, mint nálunk. Az Egyesület iparpártolási szakosztálya ennek következtében magára vállalta, hogy a közönséget alkalmas módon a hazai söripar pártolására fogja buzditani.

Szénsav-ipar.

A hazai szénsav-ipar védelme ügyében Egyesületünk 1899-ben felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyben felsorolta azokat a módozatokat, melyek szerint a folyékony szénsavipar ág a külföldi verseny ellen megvédelmezhető. Erre való tekintettel Egyesületünk azt ajánlotta, hogy a folyékony szénsav a 322. számú vámtétel alól a 323. szám alá soroltassék, mely esetben a vámtétel 100 kg.-ként 3 koronáról 6 koronára emelkedik. Kérte a folyékony szénsav behozatalára szolgáló üres vastartányok visszkiviteli határidejének egy évről hat hónapra való leszállitását, a szénsav behozatalára szolgáló tank vagy kazánkocsik engedélyfeltételeinek megszigoritását, továbbá, hogy a szénsavipar és az államjövedék érdekében a tank-kocsiban minden 10 kg. szénsavval 32 kg. göngyölet vámoltassék el. E felterjesztésünk legtöbb pontja, első sorban a vám felemelésére vonatkozó kérelmünk, a magyar szénsaviparnak nagy előnyére, teljesedésbe is ment.

Szesz-ipar.

Az Országos magyar gazdasági egyesület a szesz technikai felhasználásának kérdésében tudvalevőleg 1902-ben azt az álláspontot foglalta el, hogy a szesz fokozottabb használata érdekében a benzin adókedvezménye elvonassék. Egyesületünk nem helyeselhette ezt a

törekvést, a mely egy iparág érdekeit egész sereg egyéb iparág sérelmével kivánja felkarolni és eme nézetének az Országos magyar gazdasági egyesülethez intézett átiratában kifejezést is adott. Egyidejüleg a kereskedelemügyi miniszter úrnál is felszólaltunk az érdekeltség egy részének mellőzése miatt e nagyfontosságú kérdés elbirálásánál és kértük a kérdés tanulmányozásával megbizott szakerők jelentésének megküldését.

Fölterjesztésünkre a miniszter úr a következő leirattal válaszolt:

A berlini szeszipari kiállitás tanulmányozására kiküldött szakközegeim jelentéseit az Országos magyar gazdasági egyesület ipari és kereskedelmi szakosztályának annak idején oly felhivással küldtem meg, hogy a Magyar vasművek és gépgyárak országos egyesületével és a Magyar mezőgazdasági szesztermelők országos egyesületével együttes megállapodásra jutva, annak idején a szesznek fokozottabb ipari kikasználása érdekében nálunk szükségesnek mutatkozó és az érdekeltség erejével meg nem valósitható intézkedésekre nézve véleményes jelentést terjeszszen elém.

Ezen intézkedésemről meggyőződhetik az Iparegyesület arról, hogy nem csupán az Országos magyar gazdasági egyesület ipari és kereskedelmi szakosztályát, hanem az ezen ügyben első sorban érdekelt köröket is felhivtam e nagyfontosságú kérdés tárgyalására és véleményes jelentéstételre.

Szakközegeimnek az Iparegyesület által kért tanulmányai az Országos magyar gazdasági egyesület ipari és kereskedelmi szakosztályánál jelenleg még tárgyalás alatt állanak.

A mint azonban az Országos magyar gazdasági egyesület ipari és kereskedelmi szakosztálya az érdekelt körök meghallgatása után, kivánt jelentését meg fogja tenni, szakközegeinek — kik, a mint értesültem, jelentéseik lényeges tartalmát az Iparegyesület egyik szakosztályi ülésén fel is olvasták — a berlini szeszipari kiállitásról szerkesztett tanulmányait az Iparegyesület rendelkezésére fogom bocsátani.

Végül megjegyzem, hogy a mennyiben az Országos magyar gazdasági egyesület jelentéséből azt látnám, hogy az ügy különösen ipari vonatkozásaiban tisztázásra szorul, az Iparegyesületnek a tett javaslatokhoz való hozzászólásra alkalmat fogok adni.

1908-ban dr. *Böszörményi* Oszkárnak, Egyesületünk gyáripari szakosztályában elfogadott inditványa folytán, megkeresést intéztünk a budapesti árú- és értéktőzsde elnökségéhez, melynek lényege a következő:

A mióta a szeszkartell felbomlott és a midőn az évi országos 852.000 hl.-nyi szeszkontingensből csak alig 260.000 hektoliter van a nagyipar kezén, ellenben körülbelül 600.000 hektoliternyi mennyiséget az országban elszórt kis mezőgazdasági szeszfőzdék termelnek ki, a kiknek tekintélyes része finomitóval nem rendelkezvén, egész produkciójukat idegen finomitó vállalkozónak eladni kénytelenek és a

mióta épen ezen oknál fogva több nagyforgalmú finomitó vállalat keletkezett, a szeszárak körül teljes bizonytalanság és tájékozatlanság uralkodik, mely bizonytalanság a szeszüzlet alakulására szerfelett bénitólag hat. Igaz ugyan, hogy a budapesti napilapok a szesz árait rendszeresen közlik, ámde ezen közlések, miután azok magánczégek jelentéseinél egyebeknek nem tekinthetők, sok esetben felette megbizhatatlanok, sőt a mi még ennél is nagyobb baj, önmagukkal ellentmondók is. Ilyen körülmények között a bécsi árútőzsde szeszjegyzésére vagyunk, mint egyedüli hivatalos árjegyzésre, utalva, mely jegyzés azonban nem a magyar árviszonyok kifejezése. Noha lényeges eltérésnek a két ár között alig szabad mutatkozni, mégis főleg a legutóbbi időben a bécsi árútőzsde és a legkomolyabb budapesti hirlapok szeszárjegyzése között oly eltérés mutatkozik, melyre előbbi időben példa nem volt és a mely a szeszpiaczon uralkodó zavart és bizonytalanságot csak fokozta. Igy például 1908. deczember hó 16-án a bécsi árútőzsde nyers szeszre vonatkozó árjegyzése 51—51·40 korona volt, viszont a Pester Lloyd ugyanazon napi esti lapja 55·60—56·50 koronát jegyzett nyersszeszért. Miután pedig több mint 4 korona árkülönbözet Budapest és Bécs között teljesen elképzelhetetlen, minden kétséget kizárólag megállapitható az, hogy a két árjegyzés egyike a tényleges áraknak meg nem felelt.

A hivatalos és a tényleges viszonyokkal összhangzásban lévő szeszárjegyzés hiánya nagy károkat okoz a rendszerint tájékozatlan mezőgazdasági szeszfőzőnek, de károkat okoz a finomitó vállakozónak is, ki szükségletét megbizható ár-bázis nélkül előre ellátni képtelen. Ezen visszásságon segiteni csak úgy lehetne, ha a szeszforgalom lebonyolitása a budapesti árútőzsdére tereltetnék és ezzel kapcsolatosan a nyersszesz ára a budapesti árútőzsdén jegyeztetnék.

Tekintettel arra, hogy ma már a magyar szeszipari érdekeltek száma igen tekintélyes és évről-évre nagyobbodik, úgy hisszük, hogy a tőzsdetanács által a hétnek egy napjára kitűzendő és a budapesti tőzsde helyiségében megtartandó szeszvásár úgy a vásárló szeszfinomitók és kereskedők, mind pedig az eladni kivánó mezőgazdák részéről nagy látogatottságnak örvendene, mely alkalmakkor tekintélyes szeszüzlet fejlődnék, az itt kifejezésre jutó árak hivatalosan jegyezhetők volnának, a mi a tőzsdén kivül lebonyolitandó forgalomra is irányitólag hatna.

Konstatálni kivánjuk még, hogy a bécsi tőzsdén a szesz naponként jegyeztetik, noha Bécsben kisebb a szeszforgalom, mint Budapesten és igy a forgalom nagysága a jegyzés hiányának oka nem lehet. A felhozottak alapján van szerencsénk kérni a tek. Elnökséget, hogy a nyersszesz árának tőzsdei jegyzése iránt a szükséges intézkedéseket megtenni méltóztassék, hogy igy hazai szesziparunknak ez a régi és méltányos óhaja teljesedésbe menjen.

Szikvizgyártás.

Budapest székesfőváros és környéke szikvizgyárosainak ipartársulata 1898-ban megkereste Egyesületünket, hogy a szikvizipart érzékenyen sujtó bajok orvoslása tárgyában nyujtson az ipartársulatnak támogatást. Egyesületünk e megkeresés következtében közös tanácskozásra hívta meg az érdekelt iparág képviselőit, mely értekezletből felterjesztés intéztetett a kereskedelemügyi miniszterhez. A felterjesztés arra kérte a minisztert, hogy

1. az olyan birói végrehajtásokról, a melyekben szikvizpalaczkok is kerülnek foglalásra, az ipartársulat ennek költségére értesittessék;

2. a 110.461/894. sz. belügyminiszteri rendelet végrehajtását Budapesten az államrendőrség ellenőrizze;

3. a szikvizpalaczkkal való házalás tiltassék meg.

Kiemelte a fölterjesztés, hogy a szikvizgyárosok palaczkjai, noha azok igen tetemes értéket képviselnek és a tulajdonos czíme rajtuk van, valóságos gazdátlan jószág formájában kezeltetnek; egyrészt a kereskedő, másrészt a kisvevők nem szolgáltatják vissza, hanem házalóknak adják el. Ennek megakadályozása czéljából a Magyar jogászegylettől, valamint több kiváló jogásztól szakvéleményt kértünk, hogy nem lehetne-e a panaszttevő szikvizgyárosok kivánságához képest a névvel ellátott szikvizpalaczkokkal való kereskedést és azoknak az országból való kivitelét megtiltani? A beérkezett vélemények szerint az ilyen eljárás annyira belenyulna a magánjogba, hogy annak keresztülvitele nem is remélhető.

Szitakötő-ipar.

A nagyipar által létföltételeiben megtámadott és kihalóban levő kisipari ágak közül való a lószőr-szitakötőipar is, a mely Budapest környékén még Ujpesten és Szentendrén maradt meg, természetesen erősen hanyatló állapotban. Ezeken az iparosokon segitendő, a kiknek megéletése mind nehezebbé válik, Egyesületünk 1910-ben támogatta azon kérelmüket, hogy egy anyagbeszerző és értékesitő szövetkezet alkotásával kiséreltessék meg iparuknak talpra állitása. A kereskedelemügyi miniszter felkérésünkre vizsgálat tárgyává tette a kérdést és azt közölte velünk, hogy ebben a kisipari ágban oly rohamos a hanyatlás, hogy ezen iparágat a szövetkezet anyagi támogatása révén sem lehet már megmenteni.

Szövő-ipar.

Abból az akczióból kifolyólag, a melyet Egyesületünk iparpártolási szakosztálya a gyolcsos tótok üzelmeinek meggátlására inditott, 1900-ban a következő körlevelet intéztük a hazai textilgyárosokhoz:

»Az Országos Iparegyesület ipartártolási szakosztályában meg-

vitatás tárgyát képezte az az ismeretes tény, hogy a felvidéken, különösen Árva-, Turócz-, Liptó- és Zólyommegyék városaiban és községeiben lakó tót házaló árusok, kik gyolcs és egyéb árúikkal az egész országot bebarangolják, készleteiket majdnem kizárólag külföldi, leginkább ausztriai gyárosoktól és nagykereskedőktől szerzik be s hogy egész évi szükségletükre nézve rendszerint már az előző karácsonykor kötik meg a szerződéseket az őket e végből seregesen fölkereső osztrák utazókkal és ügynökökkel.

Keresve ennek a visszás és a hazai iparra nézve szerfölött hátrányos állapotnak megszüntetésére alkalmas módozatokat, arra a megállapodásra jutottunk, hogy a helyzet javitására igen üdvös intézkedés volna, ha a hazai textilgyárak a szóban forgó vármegyékben lakó árusokat gyakrabban fölkerestetnék, nekik árúikat felajánlanák és őket a hazai gyártmányok terjesztésére buzditanák.

A midőn tehát erre a körülményre szives figyelmét fölhivjuk, nem mulaszthatjuk el megjegyezni, hogy a nálunk elhangzott vélemények szerint igen jelentékeny az a mennyiség, a mely a többször emlitett árusok útján forgalomba kerül és ennélfogva az esetleges akczió az üzleti sikerre is kilátást nyújt.

Abban a reményben, hogy fölhivásunknak eleget tenni szives-kedik, kérjük, hogy az eredményről, illetve elhatározásáról értesiteni sziveskedjék«.

Ezt az akcziót Egyesületünk társadalmi térre is kiterjesztette és körlevélben kereste meg a felvidéki vármegyék alispáni hivatalait is, hogy a házalási könyvek kiadása alkalmával figyelmeztessék a házalókat arra, hogy a jelenleg is érvényben levő és a házalást szabályozó császári nyilt parancs 12. §-a a házalást csak honi czikkekkel engedi meg.

Egyesületünk 1908-ban a gyáripari szakosztályban *Weisz* Róbert inditványára megkereste a budapesti árú- és értéktőzsde elnökségét textilipari szokványok létesitése iránt. Erre a megkeresésre a tőzsde elnöksége azt válaszolta, hogy a tőzsdetanács teljes mértékben méltányolván azokat az érveket, a melyeket Egyesületünk a textilszokványok mielőbbi megalkotásának szükségessége tekintetében felsorolt, 1908. évi deczember hó 29. napján tartott ülésében fölkérte a szokványtervezet kidolgozására kiküldött bizottságot, hogy javaslatát minél előbb terjeszsze a tanács elé.

Tanszer-ipar.

1901-ben illetékes helyen megnyilvánult kezdeményezésre, a magyar tanszeripar felkarolása érdekében inditottunk mozgalmat. Az idevonatkozó tervezet szerint:

I. Az Országos Iparegyesület az összes hazai tanszerkészitők (ideértve a horvát-szlavonországiakat is) készitményeinek felsoro-

lását és védjegyét magában foglaló zsebkönyv alakú füzetet fog kiadni, mely tartalmazni fogja a tanszert tényleg előállitó hazai czég nevét, telephelyét, az általa előállitott czikkeket és azok védjegyeit.

II. A füzet a szükséges példányszámban nyomandó. Költségeit az érdekeltek viselik, kiknek jegyzékét az Iparegyesület megkapja.

III. Iskolai füzeteket, irkákat, rajztömböket előállitó czégek védjegye mellett azon hazai papirgyár védjegye is feltüntetendő, melytől a füzet, irka vagy rajztömb papirosa származik és mely azzal együtt, vagy azzal kombináltan a füzet boritékán fel lesz tüntetve. (Csakis az ily módon ellátott füzetek, irkák, rajztömbök tekinthetők hazai gyártmányoknak.)

IV. A védjegyfüzet, melynek tervezete kinyomatás előtt bemutatandó, oly időben készitendő el, hogy legkésőbb 1902. évi augusztus hó 15-éig az összes tanügyi hatóságoknak és intézeteknek megküldhető legyen.

Az Országos Iparegyesületben több ízben merült fel az az eszme, hogy a tanszeripar érdekeinek kölcsönös és együttes megvédése szempontjából tömöriteni kellene a szakbavágó iparok és az ezekkel rokonágak képviselőit. E czélból 1908. október 19-én a budapesti iskolaszer- és tanszergyártók és készitők egy része értekezletet tartott, a melyen elhatározták, hogy az Országos Iparegyesület kebelében egy új szakosztályt szerveznek.

E szakosztály czéljai az alakulás alkalmával az ügyrendben a következőkben foglaltattak össze:

a) a tanszeripar és az ezzel rokoniparágak fejlesztése és úgy a hatóságok, mint a kereskedelem és a társadalom által való rendszeres pártolásának előmozditása;

b) ez iparágakkal foglalkozó iparosok közös érdekeinek állandó képviselete és előmozditása;

c) ez iparágak védelme minden sérelmes eset és minden konstatálható visszaélés alkalmából a hatóságokkal és magánosokkal szemben;

d) ez iparágak érdekeinek védelme a külföldi versenynyel szemben;

e) véleményadás a szakbavágó kérdésekben, úgy hatóságokkal, mint magánosokkal szemben;

f) a képviselt iparágak érdekeinek előmozditása közszállitásoknál és kiállitások alkalmával.

3. §. A főeszköz e czél elérésére a szakosztály rendes tevékenysége és pedig a következő módok szerint:

a) a szakosztály a munkaidényben rendszerint havonként egy ülést tart; ezenkivül az elnök a tagokat ülésre összehivja, valahányszor ezt kivánatosnak tartja, vagy ha az elnökség, vagy öt szakosztályi tag erre levélben felkéri;

b) szakmába vágó felolvasások tartása;

c) szakkiállitások, valamint a nálunk még hiányzó iparágak meghonositását czélzó negativ kiállitások rendezése;

d) a szakmába vágó felvetett kérdések megvitatása, esetleg pályázat utján való megoldása;

e) szakszerű kirándulások és szemlék rendezése;

f) a szakmákat érdeklő készülékek és berendezési tárgyak bemutatása;

g) érdemes munkaadók és munkások kitüntetésre való előterjesztése;

h) a munkásokat érintő kérdésekben való egyöntetű eljárás előkészitése.

A szakosztály működését a fővárosi közszállitások kérdésének rendezésével kezdette meg és e tárgyban hosszabb indokolt felterjesztést intézett a székesfőváros tanácsához. Ugyanezen évben felmerült a papir-, iró-, rajz- és tanszeripar fejlődését bemutató országos kiállitás rendezésének terve is, mely az 1910. év folyamán meg is tartatott. A kiállitásról jelentésünk más helyén számolunk be.

Tésztaipar.

A sáfránynyal festett konzervtészták ügye sokat foglalkoztatott bennünket. A földmívelésügyi miniszterhez 1910-ben fölterjesztést intéztünk, melyben hangsúlyoztuk, hogy az iparosságnak régi panasza, hogy a konzervtésztára, különösen a tarhonyára vonatkozólag az iparhatóságok nem egyformán értelmezték az 1895. évi XLVI. törvényczikkre vonatkozó végrehajtási rendelet 3. §. *c)* pontjának második bekezdését, a mely igy szól:

»Az iparszerűen előállitott, illetve forgalomba hozott vagy árult tésztaneműek a liszten kivül csak oly megengedett más segédanyagokat (viz, tojás, tej és vaj, vagy az emberi táplálkozásra alkalmas más zsiradék, élesztőszerek, burgonya stb.) tartalmazhatnak, melyek az illető tésztaneműek élvezhetőbbé, élvezetessebbé vagy tartósabbá tételére szükségesek.«

Ezt a rendelkezést egyes iparhatóságok úgy értelmezték, hogy a tésztának, nevezetesen a tarhonyának sáfránynyal való színessé tétele tilos és az igy sárgára festett tarhonya forgalombahozatalát, mint élelmiszerhamisitást üldözték; más iparhatóságok viszont a sáfránynyal festett tarhonya forgalombahozatalát nem kifogásolták. Az igy támadt anomália megszüntetése végett az érdekelt ipari és kereskedelmi körök még az 1909. évben, részint a szegedi kereskedelmi és iparkamara, részint Egyesületünk útján az akkori földmívelésügyi miniszterhez fordultak.

Mind a szegedi kamara, mind Egyesületünk előterjesztésében ki volt fejtve, hogy a tarhonyának sáfránynyal való színezése évtizedek

óta általános szokás, hogy a sáfrány az egészségre nem káros, hiszen a háztartásban fűszernek használják. Kifejtettük, hogy a sáfránynyal való festés nem a fogyasztó közönség megtévesztésére, hanem csupán a tészta tetszetősebbé tétele végett történik; nem az a czélja, hogy a vevő az igy sárgára festett tarhonyát tojásos tarhonyának nézze, a mit igazol az is, hogy a tésztagyárosok árjegyzékeikben a sáfránynyal festett tarhonyát a tojásos tarhonyától elkülönitve sorolják fel és hogy a megkülönböztetés mellett a sáfránynyal festett tarhonya sokkal olcsóbb, mint a tojásos, tehát már az árkülönbség is kizárja a megtévesztés czélzatát. Kifejtettük, hogy ha visszaélések egyes eladók részéről történtek is, ez nem lehet ok arra, hogy a tisztességes gyárosokat és a tisztességes kereskedőket hamisitóknak bélyegezzék, hanem gondoskodni kell olyan rendelkezésről, a mely lehetetlenné teszi a sáfránynyal festett tarhonyának tojásos tarhonya helyett való eladását. Ismerve a kérdés ilyen megoldásának gyakorlati nehézségeit, azt javasoltuk a földmívelésügyi miniszter úrnak, hogy a kérdés érdemleges eldöntése előtt a tarhonyakészitéssel és annak forgalombahozatalával foglalkozó czégeket Egyesületünknek, valamint a budapesti, szegedi és esetleg még más érdekelt kereskedelmi és iparkamaráknak bevonásával, értekezletre hivja meg.

A földmívelésügyi minisztérium éveken át hagyta a kérdést — ismételt sürgetésünk daczára — függőben és ez alatt az iparhatóságok egyre nagyobb szigorral üldözték a sáfránnyal festett tarhonyát, hamisitóknak bélyegezve régi, tisztes iparos és kereskedő czégeket, a melyeknek a sajtó útján nyilvánosságra került ilyen itéletek megmérhetetlen erkölcsi és vagyoni károkat okoztak. Végül meghozta a földmívelésügyi miniszter úr föntebb emlitett döntését, a mely véget vet az eddig fennállott jogi bizonytalanságnak, de úgy, hogy az eddigi bizonytalanság helyébe biztos jogtalanságot állit.

A mezőgazdasági termények, termékek és czikkek hamisitásának tilalmazásáról szóló törvény végrehajtási rendelete zavaros, hiányos és nagyon is rászorul a módositásra; de még ennek a rendeletnek az alapján is képtelenség az, hogy a sáfrányt, a mely eddig mint fűszer volt ismeretes, kormányhatóságilag méregnek nyilvánitsák és a tésztának vele való festését rendeleti úton élelmiszerhamisitásnak minősitsék. A földmívelésügyi miniszter rendelete tésztakészitő iparunkat igazságtalanul és fölösleges módon sújtja és újabb bizonyitéka annak, hogy az élelmiszerek hamisitását tilalmazó törvényes rendelkezéseknek az iparczikkek tekintetében való alkalmazása nem való a földmívelésügyi minisztérium hatáskörébe.

Ezekre a körülményekre való tekintettel arra kértük a kereskedelmi minisztert, hogy a földmívelésügyi miniszternél a többször emlitett sérelmes rendelet visszavonása, illetőleg megfelelő módositása iránt közbenjárjon és odahasson, hogy a konzervtésztáknak, neveze-

tesen a tarhonyának sáfránynyal való festése újból megengedtessék és az esetleges visszaélések meggátlására alkalmas rendelkezésekről az érdekeltek meghallgatása után történjék gondoskodás.

Timár-ipar.

1900-ban a timár-iparnak modern szellemben való átalakitása s főleg a kis-timáripar versenyképességének emelése érdekében a kereskedelmi miniszter *Sztodola* József ismert liptószentmiklósi nagyiparos személyében kiváló szakembert látott el megbizással. *Sztodola* úr hivatása a kisiparosokat fölkeresni és őket üzemük javitása vagy teljes átalakitása, gépekkel való ellátása stb. tekintetében tanácsokkal ellátni.

Ez alkalommal fölterjesztést intéztünk a kereskedelmi miniszterhez, melyben a tervbe vett gyakorlati intézkedést örömmel üdvözöltük, mert ismerve a kiküldött szakférfiú avatottságát és buzgalmát, attól csak üdvös eredményeket várunk.

Illetékes helyről azonban arra figyelmeztettek bennünket, hogy miután másrészről a Ganz-gyárat arra kérték föl, hogy a hazánkban szükséges timáripari gépeket gyártsa, nehogy a miniszteri megbizott javaslatai alapján oly gépeket kelljen egyes telepeknek beszerezniök, melyeket a mi iparunk még nem állit elő, a miniszterhez intézett fölterjesztésünkben kivánatosnak jeleztük, hogy a timáripari gépek gyártására alkalmasnak vélt s felszólitott gyár egyik mérnökét segéderő gyanánt kirendelnék a kinevezett miniszteri megbizott mellé.

Ily módon lehetséges lesz az ezen iparágban igényelt gépek szükségletét felismerni s a szerzett vizsgálatok alapján oly gépeket szerkeszteni és előállitani, a melyek Magyarországon gyárthatók lesznek s a melyek a hazai timáreljárás módozataival minden tekintetben meg fognak egyezni.

Ez intézkedésekre nézve még a következőket javasoltuk:

A tervezett vizsgálatoknál tekintetbe kell venni úgy a nagyipar, mint a kisipar szükségleteit.

Szigorúan meg kell különböztetni, hogy mely gépek fogják a kisipart abba a helyzetbe hozni, hogy a nagyipar gyártmányaival egyenlő értékű árút fog előállitani.

Tisztázandó továbbá az a körülmény, hogy mely gépekkel szükséges a nagyipart még gyarapitani, hogy gyártmányai a külföldiekkel szemben versenyképesek legyenek.

Hogy ha a timáriparunkban jelenleg használatos gépek, a melyek kivétel nélkül külföldi gyártmányok, szabadalmazva volnának, úgy utat-módot kellene a hazai gépgyárnak találni, ha csak ama lehetőség a különféle szerkezetek összehasonlitásánál nem lenne nyil-

dánvalóvá, hogy egy új, önálló szerkezetet konstruáljon, hogy az illető szabadalmak tulajdonosait gépeiknek Magyarországon való gyártásáért kártalanithassa.

A kereskedelmi miniszter e fölterjesztésünkre adott válaszában kijelentette, hogy kivánalmainkat egész általánosságban nem teljesitheti, noha a javaslat indokait lényegükben teljesen helyesli; hajlandó ezért szükség esetén egy minden magánérdekeltségi körön kivül álló szakértőt időnként kirendelni.

Üveggyártás.

François Lajos egyesületi tag egy régebbi inditványa értelmében Egyesületünk 1900-ban megkereste a hazai pezsgőgyárosokat és ásványvizforrás-tulajdonosokat évi palaczkszükségletük nagyságának és beszerzési forrásaiknak közlése végett. A megkeresésre számos czég válaszolt. E válaszokat összefoglalva, Egyesületünk az ország két legnagyobb üveggyárának tudomására hozta azon kérdés kiséretében, hogy a nagy fogyasztásra való tekintettel, nem volnának-e hajlandóak pezsgős és ásványvizes palaczkok gyártására berendezkedni? A mennyiben erre megfelelő hajlandóság mutatkoznék, az Egyesület késznek nyilatkozott a fogyasztó czégeket és a gyárakat közös értekezletre meghivni. Sajnos, ez a kezdeményezésünk nem járt kedvező eredménynyel, a mennyiben a gyárak részéről közeledés nem történt és ezt az új iparágat nem voltak hajlandók programmjukba felvenni.

Vendéglős- és kávés-ipar.

A székesfőváros tanácsa 1899-ben kidolgozta a fogadó, vendéglő, korcsma, sörház, kávéház és kávémérési iparüzletekre vonatkozó szabályrendelet tervezetét. E szabályrendelet közzététele alkalmával Egyesületünk abból a szempontból indult ki, hogy a rendelet nem a múló jelennek készül és hogy a véglegesen megállapitandó szöveg évek hosszú sorára szabályozni fogja az élelmezési iparüzleteket, annak tehát nemcsak bürokratikus értéke lesz, hanem a székesfőváros életének legfontosabb mozzanataiba is belenyúlik. A szabályrendelet helyes kidolgozása abból a szempontból is fontos, mert a vendéglős- és kávés-ipar rendezésének igen nagy fontossága van az idegen forgalom szempontjából is. Ezért Egyesületünk a szabályrendelet tervezetének közzététele alkalmával rögtön elhatározta, hogy azzal tüzetesen kiván foglalkozni. Tárgyalásainak keretébe belevonta az Egyesület az érdekelt szakiparosok számos képviselőjét, a többi szakegyesületeket, az idegenforgalmi vállalatok képviselőit is. És mindezek meghallgatása alapján memorandumban foglalta össze a szabályrendeletre vonatkozó észrevételeit. E memorandumnak

számos pontja a szabályrendelet végleges megállapitása alkalmával jórészt figyelembe vétetett.

A kereskedelemügyi miniszter egy 1900. juliusában kelt elvi jelentőségű határozatában kimondotta, hogy a korcsmaüzlet gyakorlásához a pénzügyi hatóság engedélyén kivül iparengedély nem szükséges. E határozat a korcsmaipartól ipari jellegét egyszerűen megvonta volna és nem egyezett volna meg az ipartörvény szellemével sem, hogy egy fontos iparágban, a mely eredetileg engedélyhez volt kötve, egyszerűen fiskális érdekek legyenek irányadók az igazolvány kiadására nézve. Épen azért az érdekelt iparosokkal folytatott tanácskozások után arra kértük a kereskedelemügyi minisztert, hogy e sérelmes határozatának megváltoztatásával a korcsmáros-ipart ugyanazon kategóriába helyezze vissza, a melyben a fogadókat, vendéglőket, kávéházakat és kávéméréseket meghagyta.

1902-ben szóba került Egyesületünkben a zugszállodák kérdése, melyek túlságos elszaporodása már a tisztességes fogadósipart is veszélyeztette. E kérdést Egyesületünk igazgatója, *Gelléri* Mór, a székesfőváros közgyülésén is szóvá tette, utalva az erkölcstelenség e fészkeinek mértéktelen elszaporodására és arra a nagy kárra, melyet ezek, a magas színvonalon álló tisztes szállodásiparnak okoznak. A főváros tanácsa gyorsan foglalkozott e kérdéssel s erre vonatkozó határozatában teljesen honorálva Egyesületünk állásfoglalását, gondoskodott e szállodák megrendszabályozásáról. Hasonlóan járt el a székesfővárosi m. kir. államrendőrség is.

Ugyanezen évben a budapesti kávés-ipartársulat memorandumot dolgozott ki ez iparág érdekeinek az ipartörvény módositása alkalmával leendő képviselete tárgyában. A kereskedelemügyi miniszter ezt az emlékiratot véleményezés végett Egyesületünknek is beküldötte, a melynek érdekelt szakosztálya, a kérdést minden szempontból megvitatván, a következőket mondotta ki:

a) helyeslik azt az elvet, hogy a kávésipar jövőre is az engedélyhez kötött iparok közé soroltassék;

b) hogy az engedély csak nagykorú és magyar honos, erkölcsileg teljesen kifogástalan egyéneknek adassék;

c) hogy a kávésiparosok kötelező társulatba s ha lehet, hatósági jogokkal felruházott testületekbe szorittassanak;

d) ehhez képest, hogy minden kávés az ipartársulat, vagy testület tagjává lenni köteleztessék s hogy a társulat, illetve szaktestület véleménye az iparigazolványok kiadására és minden ez ipart érdeklő ügyben előzőleg kikéressék;

e) végre, hogy a fővárosban és egyes nagyobb vidéki városokban a kávéházak száma erkölcsi, társadalmi, ipari és konkurrenczionális szempontoknál fogva korlátoztassék és ez a jog a helyi törvényhatósági szabályrendeletben szabályoztassék.

Villamossági ipar.

1900-ban az Egyesület újonnan megalakult villamossági szakosztálya csoportositva foglalkozott a villamossági ipar különböző bajaival. A szakosztály a bajok okait abban foglalta össze, hogy a konczesszió-adás kérdése rendezve nincs, minek következtében a kontárok nagyon elszaporodnak; a munkamegbizók és szerelők közötti viszony szintén rendezendő. Szakbiróság pedig nincsen. E bajok szanálása gyanánt a szakosztály megkereste az áramszállitó társaságokat, hogy munkálatokat csakis konczesszionált czégek által készittessenek és csak akkor létesitsenek kapcsolatot hálózatukkal, ha meggyőződtek arról, hogy tényleg azon czég eszközölte a munkát, a mely bejelentette.

A villamossági kisipar védelme ügyében az Egyesület felterjesztést intézett a kereskedelemügyi miniszterhez, a melyben rámutatott arra a körülményre, hogy egyes vidéki városok központjai kimondották, hogy csak olyan fogyasztónak szállitanak áramot, a ki a belső installácziót velük eszközölteti. A szakosztály a szerelőczégek érdekében arra kérte a minisztert, hogy az ilyen szerződések megkötését ne hagyja jóvá, mert ez a villamossági kisipar létét teljes mértékben veszélyezi.

Mindezen felsorolt panaszok orvoslásáról a szakosztály olykép kivánt intézkedni, hogy fővárosi szabályrendeletben javasolta megállapitani mindazokat az óvóintézkedéseket, melyek a villamossági kisiparnak a megvédésére alkalmasak.

1902 ben a kereskedelemügyi miniszter véleményünket kérdezte a villamos-, vizvezeték- és fűtési szerelőiparnak képesitéshez kötése dolgában. Egyesületünk meghallgatván az e kérdésben érdekelt iparágak képviselőit, azt a véleményt terjesztette a kereskedelemügyi miniszter elé, hogy a szerelésnek, mint külön iparágnak képesitéshez kötését szükségesnek nem látja, ellenben kivánatosnak tartja, hogy ezt a sokféle elméleti és gyakorlati ismeretet követelő foglalkozást kizárólag kvalifikált iparosok űzzék és ehhez képest megokolt volna, hogy a szerelés a megfelelő képesitéshez kötött iparágnak, nevezetesen a bádogos- és lakatosiparoknak a körébe utaltassék.

1903-ban a Párisi nagy árúháznak katasztrófája az elektromos vezetékek ellenőrzésére hivta fel a társadalom és a hatóságok figyelmét. A kérdésről *Fodor* István tartott Egyesületünkben nagyértékű előadást, a mely konkrét javaslatában oda konkludált, hogy mindenekelőtt a hatóságnak kell hatályon kivül helyeznie az elavult szabályzatot, nehogy annak határozatlan értelmére támaszkodva, oly kontár munkák keletkezzenek, melyek a tulajdonost veszélyeztetik. Addig pedig, mig ily szabályzat létesül, ha már ilyet minden áron a hatóságnak kell kidolgoznia, rendeltessék el, hogy a német elektrotechnikusok előirásai legyenek érvényesek.

Addig, mig intézkedések nem történnek a berendezők alaposabb

kiképzésére vonatkozólag, függeszsze fel a hatóság a berendezési engedélyek további kiadását, mert valamely ipariskolának kéthónapos esti tanfolyama nem megfelelő előképzettség. A hatóság továbbá adja tudtára a közönségnek, hogy senki elektromos vezetéket saját maga nem készithet, hogy ez a legszigorúbban tilos s határozza meg azonnal azon büntetések nagyságát, melyekkel a tilalom áthágóit büntetni fogja. Utasitsa továbbá a kerületi elöljárókat, mint első fokú iparhatóságokat arra, hogy a kontárok és hatóságilag engedélyezett zugberendezők ellen beérkező feljelentéseket a legpontosabbban intézzék el, nem úgy, mint mostanáig, a mikor ilyen feljelentés egyik-másik elöljáróságnál évekig elintézetlenül hever. A berendezőknek a felhasználandó anyag minősége előirandó; ily módon a rövidzárlatnak s a piszkos konkurrencziának főoka el lesz távolitva. Ha a hatóság mindenkit arra kényszerit, hogy minden esetben és minden helyen ugyanazt az anyagot használja, ha majd a silány minőségű drótokkal való csereberélés megszűnik, akkor majdan jó berendezések is lesznek, az elektromos berendezések ipara, mintha újra születnék, feléled s a közönség kárvallásoktól megóva marad.

Ebben a tárgyban *Zipernovszky* Károly műegyetemi tanárnak, elektrotechnikai szakosztályunk elnökének vezetésével több értekezletet tartottunk, a melyekből kifolyólag a szakosztály elhatározta, hogy az elektromos vezetékekre és berendezésekre vonatkozó szabályzat kidolgozására bizottságot küld ki. E bizottság munkálatainak alapjául a »Verband deutscher Elektrotechniker« által kiadott és általánosan elfogadott szabályzat szolgált. E bizottságban való képviseltetésre meghivtuk az összes érdekelt állami és fővárosi hatóságokat, különböző villamossági vállalatokat és egyéb érdekelteket.

E bizottság, miután szabályszerűen megállapitotta ügyrendjét, összesen tiz ülésen keresztül részleteiben is letárgyalta a Németbirodalomban általánosan is elfogadott biztonsági szabályzatot, annak rendelkezéseit a mi viszonyainknak megfelelően módositotta és a hol erre szükség volt, kiegészitette. A bizottság munkálatait azzal a kérelemmel küldöttük meg a kereskedelemügyi miniszternek, hogy azt a maga részéről is fogadja el és érvényesülését azzal biztositsa, hogy azt az alája tartozó hatóságoknak és intézeteknek a hozzá való alkalmazkodás czéljából megküldje és terjesztésre ajánlja.

A villamosipari szakosztály az 1907. évben ujjászervezésen ment keresztül és terjedelmes munkaprogrammot dolgozott ki, a melynek alapján első sorban az új ipartörvénytervezetnek a villamossági iparra vonatkozó részeit tárgyalta behatóan. A szakosztálynak kivánalmai az Egyesület memorandumába illesztve terjesztettek a kereskedelemügyi miniszter elé. Tárgyalta ezen kivül a szakosztály a vasárnapi munkaszünetről szóló javaslatot a villamossági ipar szempontjából; a szakmabeli iparvállalatok képviseletében különböző kérdésekben eljárt a kereskedelemügyi, vallás- és közoktatásügyi minisztereknél

és a fővárosnál és szakszerűleg foglalkozott a telefonkezelés ellen felmerült különböző panaszokkal és javaslatokat tett azok orvoslására.

Szintén a szakosztály kezdeményezte az Egyesületnek a telefonkezelés javitása tárgyában kifejtett akczióját, a mely más helyen van ismertetve.

Az 1908. év folyamán az Egyesület behatóan foglalkozott *Róna* Árpád máv. mérnöknek *Szirt* Lajos egyesületi irodatiszt által részletesebben kifejtett azzal az inditványával, hogy Egyesületünk inditson széleskörű akcziót a villamos erő előnyeinek a városokkal és az iparosokkal való minél szélesebb körű megismertetése czéljából. A kérdést érdemleges tárgyalás czéljából a végrehajtó bizottság a villamosipari szakosztályhoz tette át, a mely felismervén a javaslat előnyeit, a következőket ajánlotta a végrehajtó bizottságnak:

Az Egyesület intézzen a városokhoz, községekhez körlevelet, a melyben kifejtve a villamos erő alkalmazásából a közvilágitásra, közegészségre, közgazdaságra háruló előnyöket, buzditsa őket elektromos áramfejlesztőtelepeknek községi támogatással, vagy községi üzemben való létesitésére, késznek nyilatkozván minden szükséges szakszerű felvilágositás díjtalan megadására; ezeket a felvilágositásokat az Egyesület időről-időre ismételje meg; az elért eredményeket koronként hozza nyilvánosságra; a villamoserő használatának előnyeit és a villamosipar terén felmerülő újitásokat ismertesse, nevezetesen azokat, a melyek a mótorikus erő használatának elősegitésére alkalmasak; ezeknek a teendőknek a rendszeres ellátására és a kérdésnek állandóan napirenden tartására a gyáripar és villamosipari szakosztályokból állandó bizottság alakittassék.

A végrehajtó bizottság ezekhez hozzájárult és a kiküldött szakbizottság föladatává tette többek között azt is, hogy a villamoserő olcsóbbá tétele érdekében is készitsen javaslatot.

1910 végén Egyesületünk villamosipari szakosztálya egy olyan kérdéssel foglalkozott, a mely egyéb iparágakat, különösen a szerelőipart is erősen érintett. Az ügy az volt, hogy a főváros elhatározta, hogy a gázizzófény-részvénytársaságnak egymillió korona értékű részvényét átveszi és hatósági jellegű szerelőüzleteket állit fel. A villamosipari szakosztály az összes villany- és gázszerelő-czégek bevonásával tartott ülésén kimondotta, hogy a kisebb üzemeket veszélyeztető hatósági protekczió alatt álló szerelőtelepek felállitását a kisipari érdekekre mélyen sértőnek találja, miért is a telepek felállitása ellen a leghatározottabban tiltakozik. E határozatnak megfelelően az Egyesület memorandumot intézett a székesfőváros törvényhatóságához és a memorandumot megküldötte az összes törvényhatósági bizottsági tagoknak. Felszólalásunknak meg volt az az eredménye, hogy a főváros nem lépett összeköttetésbe a nevezett társasággal és igy a félve remélt következményektől többé nem kell tartani.

Véleményadások, felvilágositó szolgálat.

A külföldön külön irodák és intézmények vannak szervezve arra a czélra, hogy az iparosokat fölvilágositsák, tájékoztassék mindazon kérdésekben, a melyeknek jogi vagy gyakorlati interpretálására nézve kételyek vannak. Mi egész csöndben teljesitettük e hivatásunkat az utolsó két évtizedben részben lapunk, részben direkt levelezés útján. Látva e tevékenységünk közhasznú és hézagpótló irányát, elhatároztuk, hogy ezt jövőben szélesebb alapon szervezett tudakozói szolgálattal bővitjük ki.

Ullmann Adolf úrnak, gyáripari szakosztályunk elnökének javaslatára végrehajtó bizottságunk ugyanis elhatározta, hogy e rendszeres véleményadásokat kibőviti és az Egyesület tagjai részére állandó felvilágositó szolgálatot rendez be.

Ennek az a czélja, hogy az Egyesület tagjait, első sorban az iparosokat, minden őket érdeklő ipari, jogi, vagy bármely más praktikus kérdésben, melyekre nézve kételyek vannak, ingyenesen tájékoztassa.

Intézkedtünk tehát, hogy az Egyesület irodája rendelkezésére álljon t. tagjainknak minden ipari, közigazgatási, ipari törvénykezési (ipartörvény, kereskedelmi törvény) és iparfejlesztési ügyben.

Nevezetesen: a munkásbiztositás, az iparfelügyelet, az ipari rendtartás, ipari biráskodás, belföldi és külföldi kiállitások, az árúk és anyagok beszerzési forrásai, gyáralapitási tájékoztatás, állami kedvezmények, közszállitási kérdések, vám- és kiviteli kérdések, ipari szakoktatás, ipari ösztöndíjak, ipari békéltetés, munkáltatók szervezkedése, külkereskedelmi-, konzuli-, vasuti-, szállitási- és tarifakérdésekben, országos czímerhasználati, végül a statisztikai kérdések körébe tartozó ügyekben.

Ezekre nézve a felvilágositási szolgálat teljesitésére rendelkezésére áll az egyesület irodája (*Gelléri* Mór igazgató, dr. *Soltész* Adolf titkár, dr. *Dóczi* Sámuel ügyész, dr. *Tonelli* Sándor másodtitkár) és esetleg egyes külön felkérendő szakreferensek.

Iparjogi és szövetkezeti ügyekben hosszú éveken át dr. *Horváth* János volt véleményező munkatársunk. A munkásbiztositási ügyeket elejétől fogva *Somló* (Szontagh) Jenő véleményezte.

Speczialis kérdésekben pedig, különösen adó- és illetékügyekben, szabadalmi, védjegy-mintaoltalmi, továbbá a tisztességtelen verseny körébe vágó egyes kérdésekben dr. *Szente* Lajos budapesti ügyvéd úr, mint e czélra felkért szakreferensünk és jogtanácsosunk, továbbá dr. *Back* Frigyes jogtanácsosunk, műszaki ügyekben pedig *Róna* Árpád műszaki tanácsosunk adja meg a kivánt szakszerű felvilágositást.

Ipari tárgyak bemutatása és ujdonságok ismertetése.

Azelőtt nálunk szokás volt, hogy tagtársaink újabb készitményeiket, újitásaikat az ülésekre hozták és bemutatták a szakosztályoknak. Ez a szokás az utóbbi időben félig-meddig letűnt a napirendről. Egyik oka ennek az lehetett, hogy a bemutató előadások rendesen az ülések végére maradtak, a mikorra már nem jutott elég figyelem a bemutatott tárgyak alapos megtekintésére. Igazgatónk inditványára a kisipari és kézműipari szakosztály kimondta, hogy évenként legalább két-három, *tisztán bemutató előadást* tart és legalább kéthavonként körlevelet küld szét a tagoknak azzal a kéréssel, hogy hozzák el ujdonságaikat a szakosztálynak leendő bemutatás végett. Ezek a bemutatások a lapokban is közzététetnek s ezzel mód nyujtatik arra, hogy a nagyközönség is tudomást szerezzen az ipar terén előforduló ujdonságokról. Igy egyrészről a szakosztályok tagjainak módjuk van iparuk fejlődését figyelemmel kisérni és előmozditani, másrészt üzleti érdekeik szempontjából is előnyös hatás várható a bemutató előadásoktól.

A tetszéssel fogadott inditvány alapján eddig tartott bemutató előadások meglehetős nagy érdeklődést keltettek s bemutató üléseinken igen nagy számú közönség szokott megjelenni, mely érdeklődéssel szemléli az új találmányokat és az ipari ujdonságokat. Lovag *Falk* Zsigmond alelnökünk, a ki ez üléseket évtizedek óta nagy szeretettel vezeti, látván ezek szép eredményeit, önként ajánlkozott arra, hogy az ülésen bemutatott tárgyak érdekes leirását, a mennyiben ezek szakszerűen összefoglaltatnának, külön kinyomatja s ezeket, mint a Magyar Ipar s esetleg más szaklapok mellékleteit szélesebb rétegekben terjeszti.

Ezt a becses ajánlatot egyelőre előjegyzésbe vettük s foganatositásának részleteivel foglalkozunk.

Itt emlitjük meg, hogy 1898-ban elhatározta az Egyesület, hogy a *gyakorlati ujdonságok ismertetése* tekintetében rendszeres eljárást kiván követni. A jelzett év folyamán ugyanis részletesen megokolt kérelemmel fordult az Egyesület a Magyar kir. szabadalmi hivatalhoz, melyben a következőket adta elő:

A szabadalmi hivatal által kiadott »Szabadalmi Leirások« jórészt oly anyagot tartalmaznak, melyet az iparosok széles köreiben kellene terjeszteni és ismertetni. A nekünk szivesen megküldött leirások tudomásulvétele során Egyesületünk elhatározta, hogy a fontosabb tanálmányokat szakosztályainkban rendszeresen ismertetni fogja. Miután azonban azok, a kik ez anyagot a »Leirások« számára földolgozzák — mint beavatottak és tájékozottak — leginkább volnának hivatva az ismertetésekre és miután meggyőződésünk szerint a tek. hivatalnak is bizonyára érdekében van, hogy *az általa kezelt becses anyag az érdekelt iparosok közkincsévé váljon*, mély tisztelettel kérjük a tek. Elnökséget: méltóztassék intézkedni, hogy e czélra fölkérendő megbizottai a legfontosabb szabadalmi leirásokat kézműipari és gyáripari szakosztályainkban havonként egyszer, vagy az egyik

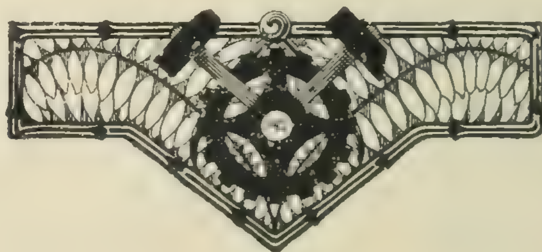
hónapban az egyikben, a másik hónapban a másikban, akár szabad előadásokban, akár felolvasások keretében, megismertessék. Becses elvi elhatározása után szivesen állunk rendelkezésre a dolgok részleteinek megbeszélésére.

A Szabadalmi hivatal a legnagyobb készséggel jelentette ki, hogy minden tekintetben szolgálatára áll az Egyesület tagjainak és gondoskodott is róla, hogy a kivánt leirások a legszélesebb körig nyilvánosság elé terjesztessenek.

Egy időben a szabadalmi hivatal az ipari ujdonságokat szakmák szerinti sorozatokban ismertette Egyesületünkben, a Hivatal által e czélra felkért kiváló szakértők által.

Végül ebbe a sorozatba tartozik s az előbb ismertetett akcziót kiegésziti az az eljárásunk, *hogy egyes jelesebb ipartelepek testületi megtekintését* is fölvettük munkaprogrammunkba. Egy-egy modern ipartelep ugyanis néha esemény-számba megy és üdvös dolog azoknak megismerése, főleg ama körök által, melyeket az illető iparág közelebbről érdekel. Az ilyen megtekintéseket kiterjesztjük amaz ipartelepekre is, a melyek évenként Egyesületi érmeinkre pályáznak. Az aranyéremmel kitüntetett ipartelepeknek a közgyülés alkalmával lehetőleg teljes monografiáját adják, a többi megtekintett és kitüntetett ipartelepeknek pedig tömör leirását teszszük közzé.

Végül *az ipari ujdonságok* ismertetésére is tartsunk fönn lapunkban állandó rovatot, hogy ez által iparosainknak módot és alkalmat adjunk, minden nevezetesebb újitásról, új eljárásokról stb. tudomást szerezni s ezeket iparukban a termelés előnyére kihasználni. Ez az intézkedésünk különös fontossággal, sőt úttörő, hézagpótló jelleggel birt abban az időben, a mikor a műszaki lapok még nem igen voltak a műhelyekben elterjedve.

KAPCSOLATOK. SZEMÉLYES DOLGOK. ÜGYKEZELÉSI ADATOK.

Ezzel végére jutottunk beszámolónk érdemleges részének. De vannak még adatok, följegyzések, melyek az előbbi fejezetek tartalmát úgyszólván szervesen kiegészitik. Ezeket akarjuk ebben a fejezetben összefoglalni.

Visszatekintve a múltra, szükségét érezzük mindenekelőtt, hogy hálával emlékezzünk meg azokról a hatóságokról, egyesületekről és testületekről s végül azokról az egyénekről, a kikkel hetven éves munkánk folyamán állandóan kapcsolatban voltunk, a kiknek hathatós támogatását és közreműködését állandóan élveztük.

És itt legelső sorban a *magyar királyi kormányra* és mindenekelőtt a *magyar királyi kereskedelemügyi miniszter urra* gondolunk, a kik állandóan erkölcsileg és anyagilag is támogatták törekvéseinket és sohasem vették rossz néven, hogy ennek daczára teljes függetlenségünket mindenkor és minden irányban fönntartottuk és érvényesitettük.

Kedves emlékünk, az egyes kereskedelmi miniszter urak részéről hozzánk érkezett dicsérő és kitüntető iratok mellett, különösen az a beszéd, melyet *Hegedüs* Sándor volt kereskedelemügyi miniszter intézett hozzánk nála való tisztelgésünk alkalmával.

Ekkor mondotta a miniszter úr a következőket:

Huszonkilencz év óta vagyok tagja az Országos Iparegyesületnek. Mindig figyelemmel kisértem az Egyesület működését és örömmel látom, hogy az Egyesület tevékenységében *erős gyakorlati irány érvényesül.* Ez a gyakorlati irányban való munkálkodás, a mely mindent felkarol és mindenben a tényleges

érdek képviseletére törekszik, a kormányra nézve valósággal megbecsülhetetlen szolgálatokat tenni van hivatva. Kérem az Egyesületet, folytassa munkásságát tovább is ebben az irányban s nálam mindig a legteljesebb elismerésre és előzékenységre fog találni. Jól tudom én, hogy szükséges egyfelől a magyar ipar védelmére irányuló kormányzati politika. Ez a kormány feladata. Másfelől azonban *szükség van az Egyesület társadalmi tevékenységére,* a mely igen becses anyagot szolgáltat a kormány akcziójához. Legyenek róla meggyőződve, hogy én mindig leghálásabb barátjuk leszek, mert hiszen az Önök munkája az én munkámat könnyiti meg. Attól a részletes, aprólékos munkától, a melyet mostanában gyakran végez az Önök Egyesülete, jövőben se riadjanak vissza. Ez kevesebb zajjal, kevesebb külső díszszel jár; kevésbé vesz róla tudomást a nagy nyilvánosság, mint a nagyban való politizálásról; de ez a csendes, zajtalan munka annál eredményesebb. Ehhez a munkához örömmel ajánlom fel jóakaratú támogatásomat. Kijelentem, hogy nemcsak miniszter, hanem mint ember is, mindig a legnagyobb örömmel állok szolgálatukra. Bármikor forduljanak hozzám a legnagyobb bizalommal, rendkivül fogok örülni, ha közérdekű munkásságukat előmozdithatom. Itt ezek között a falak között én a hasznos munkásságnak akarok élni; a nagy politikát nem itt kell csinálni. Átérzem az iparfejlesztés feladatainak fontosságát és erre irányuló munkásságomban én a szaktestületekre akarok támaszkodni és ismétlem, az Országos Iparegyesület támogatását mindenkor nagyon becsesnek tekintem s a magam részéről a legnagyobb jóindulattal és előzékenységgel igyekszem viszonozni.

Másodsorban hálásan kell megemlékeznünk a *székesfőváros* évről-évre ismétlődő támogatásáról, melyet a főváros ipari és kereskedelmi közérdekeinek megoldására vonatkozó javaslatainkkal igyekeztünk meghálálni.

De le vagyunk kötelezve a *rokonegyesületeknek* és végre *tagtársaink* díszes sorának.

Nem kerülhetjük el tehát a személyes kérdéseket sem, melyek már félszázados történetünkben is helyet követeltek maguknak. Meg kell emlékeznünk kapcsolatainkról és azokról a férfiakról, a kiket hazafias buzgalmuk és az ipari érdekek iránti szeretet az Országos Iparegyesület műhelyébe is szólitott. És ha ezúttal folytatólag és újból szemlét tartunk az Egyesület legjobbjainak tiszteletet parancsoló hosszú sora fölött, ez nem kérkedés okából történik. Igazolni kivánjuk vele, hogy az Egyesületben hagyomány az érdemes közéleti emberek vezető állásokban való aktiv közreműködése, hogy az a tekintély és megbecsülés, a melyet az Egyesület fent és lent egyaránt elvitathatlanul élvezhet, nem az emlékek és a múltak patinájából táplálkozik, hanem az eredményes munkának önkéntes és természetes gyümölcse,

a közvéleményben szilárdan élő meggyőződés, a mely az eredményes munka és a becsületes, kitartó törekvés talajában birja gyökerét.

Megemlékezések és üdvözlések.

Nekünk is voltak házi ünnepeink.

Első sorban *Uralkodónk* iránt kifejezett hódolatunkról emlékezünk meg.

1910 augusztus 18-ikán az egész ország ünnepelte agg Uralkodónk 80-ik születésnapját. E ritka, kivételes ünnep nekünk is kedves alkalom volt arra, hogy az egész ország iparossága nevében, mint ennek legrégibb és legnagyobb központi Egyesülete, mi is kifejezzük hódolatunkat a legalkotmányosabb Uralkodó iránt.

Lapunkban *Matlekovits* Sándor elnökünk ismertette Magyarország gazdasági fejlődését I. Ferencz József uralma alatt, Egyesületünk igazgatója pedig az iparnak ugyanezen időszak alatt való fejlődését világitotta meg gazdag statisztikai adatokkal.

Az ez alkalommal tartott ünnepélyeken Egyesületünk képviseletében elnökeink vettek részt.

A néhai *József főherczeg* ő cs. és kir. Fensége, Egyesületünknek negyedszázadon át volt védnökének bekövetkezett halála folytán megüresedett védnöki állásra a legilletékesebb tényezők közreműködésével sikerült a boldogult méltó fiát, *József főherczeg* ő cs. és kir. Fenségét megnyerni, a ki titkára útján 1910. évi május hó 19-én kelt iratában arról értesitette Egyesületünket, hogy az Országos Iparegyesület védnökségét legkegyelmesebben elvállalni méltóztatott. Az igazgatóság lelkes éljenzéssel örvendetes tudomásul vette e tényt és felkérte az elnököt, hogy az Egyesület köszönetének tolmácsolása mellett legmelegebb üdvözletünket fejezze ki a Fenség előtt, a mi kellő formában meg is történt.

Megünnepeltük *Zichy* Jenő gróf negyedszázados elnöki és *Mudrony* Soma negyedszázados igazgatói jubileumát.

Kossuth Ferenczet, úgy is mint Egyesületünk legelső vezérférfiának fiát, úgy is mint a hazai ipar fejlesztése körül kiváló érdemeket szerzett államférfiút, Egyesületünk díszelnökévé választottuk s ugyanekkor emeltük tiszteleti tagjaink sorába *Szterényi* Józsefet, a kinek a magyar ipar terén és Egyesületünk körül egyaránt elévülhetetlen érdemeit kivántuk e rendelkezésünkre álló legnagyobb kitüntetéssel meghálálni.

Matlekovits Sándor elnökük negyvenéves iparegyesületi tagságát meleg ovációval ünnepeltük; kiadtuk az ő négy évtizedes közhasznú munkásságát méltató emlékkönyvet és művészi plakettet készittettünk e nap emlékére. Ugyancsak meleg ovációban részesitettük abból az alkalomból, hogy őt ő Felsége a főrendiház tagjává kinevezte.

Ugyancsak ovációban részesitettük lovag *Falk* Zsigmond al-

elnökünket és gömöri *Szontagh* Pál volt alelnökünket 80-ik születésnapjuk alkalmából és *Ullmann* Adolf alelnökünket abból az alkalomból, hogy a Magyar Általános Hitelbank igazgatójává választották, majd mikor ő Felsége a magyar főrendiház tagjává kinevezte. *Thék* Endre alelnökünket pedig udvari tanácsossá történt kinevezése alkalmából üdvözöltük, az egész magyar iparosság nevében.

Kapcsolatunk rokonegyletekkel.

Egyesületünk fönnállása óta állandóan jó viszonyt tartott a rokonegyletekkel. Mi sohasem tekintettük ezeket *verseny*társaknak, hanem *segitő*társaknak, a kiknek egyazon czél felé való törekvését és az általunk kitűzött feladatok megoldásában való közreműködését mindig hazafias örömmel üdvözöltük. Ha fordultak is elő olyan epizódok, melyek egyes oldalról a kooperácziót nem ily tiszta és természetes világitásban gyakorolták velünk szemben, ha voltak is rokonegyesületek, a melyek a közös alkotásokat kizárólag magukénak deklarálták. vagy azt hirdették, hogy az iparfejlesztést csakis ők és egyedül ők kezdették és folytatják ebben az országban, mi megmaradtunk föntebb jelzett álláspontunkon és úgy régi, mint fiatal és folyvást szaporodó egyesület-társainkat az ipari köztevékenység terén bizalommal és kollégiális rokonszenvvel támogattuk. Egy pillanatra sem akasztott meg munkánkban, a mikor láttuk, hogy az ipari érdekek speczializálódásának proczesszusában egyes szakosztályaink önálló tevékenységre bontották ki szárnyaikat. Régebben az Országos Kertészeti Egyesület, a Szesztermelők Országos Egyesülete, a Fővárosi Malomegyesület ágazott ki szakosztályainkból, az utóbbi két évtized alatt egyes szakosztályaink agendáit átvették az Eczetgyárosok Országos Egyesülete, a Gyufagyárosok Egyesülete, az Üveggyárosok Egyesülete, a Bőrgyárosok Egyesülete, a Czipőgyárosok Egyesülete, az Épitőiparosok Egyesülete, a Háziiparosok Országos Szövetsége, a Butoriparosok Országos Egyesülete, az Ipari Jogvédelmi Egyesület, a Szikvizgyárosok Egyesülete, a Szappangyárosok Országos Egyesülete, melyek részben Egyesületünk szakosztályaiból alakultak ki, részben önálló szervezetek gyanánt kezdték meg működésüket.

Az önálló szervezetek alakitásában résztvevő tagjaink azonban majdnem kivétel nélkül nálunk is megmaradtak és szivesen vettek részt a szakmájukra továbbra is kiterjesztett működésünkben és értékes szakvéleményükkel mindenkor készségesen támogattak bennünket s viszont mi is mindig készek voltunk a szakmák szerinti egyesületek kivánalmainak, fölterjesztéseinek és általában közérdekű mozgalmainak — még ha ezek speciális kérdésekre terjedtek is ki — támogatására.

De nem tagadjuk, hogy az egyes *ipari alakulások elaprózódását,* vagyis *az erők czéltalan szétforgácsolását* nem szivesen láttuk és sokszor

emeltük fel szavunkat a tömörülés, *az erők egyesitése*, a törekvések konczentrikus érvényesitése érdekében.

A rokonegyesületekkel és intézetekkel való *együttműködésünkről* néhány vázlatot örökitünk meg e beszámolónk keretében.

Kereskedelmi és iparkamarák, rokonegyletek.

Egyesületünk a kereskedelmi- és iparkamarákkal állandó kölcsönös érintkezést tartott fönn. E bensőbb érintkezés előmozditása czéljából, de az illetőknek az iparfejlesztés terén szerzett érdemeinek méltatásaul is, az igazgatóság a kamarai titkárokat s a szakirodalom terén kitűnt helyettes-titkárokat az Egyesület levelező-tagjaivá megválasztotta.

A kamarák tevékenységét lapunkban tüzetesen méltattuk és az összes ülésekről — kivált az iparérdekű eseményekről — lapunkban állandóan bő ismertetést közlünk.

Hasonlóképpen komoly figyelemre méltattuk a kamarák évi jelentéseit, melyeknek kiemelkedő tartalmát lapunkban szintén rendszeresen ismertettük.

Ugyancsak kellemes kollégiális kapcsolatban voltunk a *rokonegyesületekkel*, melyeknek kezdeményezéseit lapunkban ismertettük és sok esetben tőlünk telhetőleg támogattuk. És *Ullmann* Adolf alelnökünk kezdeményezésére mi vetettük föl azt a gondolatot, hogy az ipari és kereskedelmi érdekképviseletek, bizonyos közérdekű kérdések elintézésében egyesületközi delegáczióban *közös* munkára egyesüljenek, nehogy ugyanazon kérdést valamennyi egyesületnek külön-külön kelljen végig tárgyalni. Ez a gondolat rokonszenves fogadtatásra talált s az első alkalom a közös eljárásra a *vámeljárás szabályozásának* kérdése volt, a melyre vonatkozó emlékiratunk, dr. *Csapó* Béla referálása alapján, már ily együttes delegáczióban lett előkészitve és a tárgyalásban részt vett egyesületeknek hozzájárulás végett megküldve. Ily egyesületközi közös akcziónak elve érvényesült továbbá a Kiállitási Központban (Egyesületünk égisze alatt), a Vámpolitikai Központban (a Budapesti kereskedelmi és iparkamara égisze alatt) és a Magyar-Bosnyák-Herczegovinai Gazdasági Központban (az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés égisze alatt).

Állandó összeköttetésben voltunk a hazai ipartestületekkel és az Ipartestületek Országos Szövetségével.

Évi jelentéseinkben továbbá beszámoltunk arról, hogy minden fontosabb hazai ipari eseménynél, összejöveteleknél, értekezleteken, szűkebb- és tágabbkörű ünnepeken Egyesületünk kiküldöttei által képviselve volt. Állandó képviseletünk volt az országos ipartanácsban, a közlekedési tanácsban, a vámtanácsban, az árúforgalmi statisztika értékmegállapitó bizottságában, a kivándorlási tanácsban, az ipari jogok védelmére alakult nemzetközi bizottságban, a munkás-

védelmi nemzetközi bizottságban, számos ipari közintézetünk (Technológiai múzeum, Iparművészeti muzeum stb.), felügyelőbizottságában stb.

De nemcsak a hazai, hanem a *külföldi rokonegyletekkel* is tartottunk fönn szoros kapcsolatot; ennek következményeként *az alsóausztriai iparegylet* háromszor és pedig az 1885-iki országos kiállitás idején, az 1896-iki millennáris kiállitás idején és 1910 őszén látogatott meg bennünket testületileg; különösen az utóbbi kirándulás volt igen szivélyes és meleg. E látogatások viszonzásául 1888-ban és 1898-ban mi is testületi kirándulást rendeztünk Bécsbe.

A *morvaországi iparegylet* is vendégünk volt a két kiállitás idején, viszont mi is küldöttségileg látogattunk el hozzájuk ez egylet 25 és 50 éves jubileuma alkalmából.

Nevezett két egyesület küldöttségileg vett részt ötvenéves jubileumunk alkalmából.

A *Verein Berliner Kaufleute und Industrieller* szintén kétszer volt testületileg Budapesten, az 1896-iki kiállitás idején (a mely látogatást ugyanez év őszén viszonoztuk) és 1909-ben, a mikor ez egyesületet az összes egyesületek nevében elnökünk üdvözölte. Ez egyesület negyedszázados jubileumán az Országos Iparegyesületet *Zichy* Jenő gróf akkori elnökünk képviselte.

Résztvettünk a londoni *Eigty-Club* kirándulásának fogadtatásában, *a török kereskedők és iparosok* (1909) fogadtatásában, melyet egy év mulva viszonoztunk, egy a testvéregyesületekkel Konstantinápolyba és Szalonikibe közösen rendezett társaskirándulással, hasonlóképpen a *bosnyák-herczegovinai iparosok és kereskedők* fogadtatásában (1911). Ezt megelőzte (1909) a magyar érdekképviseletekkel együtt rendezett kirándulásunk az annektált tartományokba.

Fogadtuk a bielitz-bielai iparegylet és a saazi iparegylet testületi látogatását (1896).

Résztvettünk a londoni és antwerpeni szabad kereskedelmi kongresszusokon, a kereskedelmi- és iparkamarák és ipari szakegyletek kongresszusán Prágában és Londonban; a Binnenschifffahrts-egyesület több nemzetközi kongresszusán, a berlini, berni és bazeli nemzetközi közgazdasági és munkásvédelmi konferencziákon, a munkanélküliség párisi nemzetközi kongresszusán, részvettünk a magyar iparosok és kereskedők szófiai és szerbiai tanulmányútjában.

Csereviszonyt tartottunk fönn a külföldi nevezetesebb ipari egyletekkel és kamarákkal. A londoni osztrák és magyar kereskedelmi és iparkamarába pedig rendes tagul beléptünk.

Végül a *külföldi magyar egyletekkel* is lapunk útján állandó összeköttetésben voltunk és vagyunk, ezeknek lapunk tiszteletpéldányát oly czélból küldöttük meg, hogy hazai ipari mozgalmaink felől állandóan informálva legyenek és minden konkrét ipari kérdésben, melyben hozzánk fordultak, szivesen tájékoztattuk és támogattuk külföldön élő honfitársainkat.

Egyesületünk és a magyar társadalom.

Tagjaink névsora igen gazdag a nagy és tekintélyes nevekben. A vagyoni és a szellemi arisztokráczia legkiválóbb képviselőinek oldalán ott találjuk az ország és a nemzet sorsát intéző körök kimagasló alakjait is. A kormánynak, az országgyülésnek, a minisztériumoknak és az egyes nagyobb országos hatóságoknak és intézményeknek egyes igen kiváló vezetőférfiai készséggel csatlakoztak minden időben hozzánk, érdeklődtek munkásságunk iránt és nem ritkán aktiv, személyes részvételükkel is támogatták közérdekű törekvéseinket, a melyeknek igen gyakran minden irányban buzgó segitői is voltak. Hozzá tartozik e történeti jellegű munka tendencziájához, hogy egyes férfiak nevének kiemelésével is rámutassunk az Egyesületünkben felhalmozódó erkölcsi súlyra.

Az Iparegyesület iránt a társadalom minden rétegében nyilvánult a rokonszenv eleitől fogva. Az *alapitó tagok* soraiban például meg vannak még ma is örökitve Bartakovich György érsek, Haynald Lajos, Ipolyi Arnold, Kruesz Krizosztom, továbbá Deák Ferencz, Bartal Antal, Batthyány Lajos grófné, Batthyány Lajos gróf örökösei, Csáky László gróf, Ghyczy Kálmán, Károlyi Gyula gróf, Kerkápoly Károly, Karácsonyi Guidó gróf, Korizmics László, Trefort Ágoston, Zsedényi Ede, Dulánszky Nándor, Hornig Károly, Fraknói Vilmos, Andrássy Aladár gróf, Andrássy György gróf, Bánó József, Eszterházy Móricz gróf, Eszterházy Miksa gróf, Ghyczy Béla, Károlyi István gróf, Károlyi Sándor gróf, Lipthay Béla báró, Lónyay Gábor, Szlávy József, Szitányi Izidor, Tisza Kálmán, Tisza Lajos gróf, Tóth Lőrincz, Zichy Edmund gróf, Zichy József gróf, Császka György, Dessewffy Dénes gróf, Festetich Pál gróf, Hadik Gusztáv gróf.

Az Egyesületnek még ma is *alapitó tagjai*: Andrássy Dénes gróf Batthyány Géza gróf, Csekonics Endre gróf, Degenfeld Lajos gróf, Dessewffy Lajos gróf, Dessewffy Aurél gróf, Harkányi Frigyes báró.

Alapitó tagok a hazai törvényhatóságok köréből: Arad sz. k. város közönsége, Beregszász sz. k. város, Beszterczebánya sz. k. város, Breznóbánya sz. k. város, Czegléd város, Debreczen sz. k. város, Dobsina város, Esztergom sz. k. város, Gölniczbánya sz. k. város, Gyöngyös város, Győr sz. k. város, Hajdú-Szoboszló város, Kassa sz. k. város, Kézdi-Vásárhely város, Kolozsvár sz. k. város, Komárom sz. k. város, Körmöcz sz. k. bányaváros, Losoncz város, Makó város, Miskolcz város, Nagy-Bánya város, Nagy-Kőrös város, Nagy-Várad sz. k. város, Nagy-Kanizsa város, Nyiregyháza város, Pécs sz. k. város, Pozsony sz. k. város, Remete város, Rimaszombat város, Selmecz- és Bélabánya sz. k. város, Sopron sz. k. város, Szabadka sz. k. város, Szamosujvár város, Szatmár város, Szeged sz. k. város. Székely-Udvarhely város, Szent-Endre város, Szilágysomlyó város, Temesvár sz. kir. város, Ujvidék sz. k. város, Veszprém város, Zombor sz. k. város.

A hazai közgazdasági és egyéb közintézetek legkiválóbbjai, az ipari és kereskedelmi részvénytársaságok legtöbbje, a rokonegyesületek, az Egyesületnek részint alapitó, részint rendes tagjai. A tagok között van továbbá közel 100 ipartestület, ugyanannyi ipartársulat, egylet, iparoskör, kaszinó stb.

Az Egyesület *fővédnöke Rudolf*, a boldogult emlékű koronás főherczeg volt.

A *védnöki* tisztet *József* főherczeg 1906-ig töltötte be, ki két ízben elnökölt az Egyesület közgyülésein s a ki az Iparegyesület és a hazai ipar iránt való jóindulatát számtalanszor bizonyitotta be. Ebben a tisztségben méltó fia követte, a ki 1907. óta védnöke Egyesületünknek és a ki több alkalommal adta tanujelét a magyar ipar és az Országos Iparegyesület törekvéseivel szemben táplált rokonszenvének.

Tiszteletbeli tagok.

Tiszteletbeli tagjaiul az Egyesület *Baross* Gábor és *Trefort* Ágost volt minisztereket választotta, a hazai ipar fejlesztése körül szerzett elévülhetlen érdemeik elismeréseül. Hasonlóképpen a tiszteletbeli tagok soraiba emelte *Králl* Henrik magyar származású bécsi magánzót, a ki 10.000 frtos alapitványnyal mozditotta elő az Egyesület czéljait. Az Egyesület tiszteletbeli tagjai továbbá annak idején a külföldi rokonegyletekkel való barátságos érintkezés kapcsán *Bannhans* Antal báró, *Matscheko* Mihály és *Harpke* Antal, az alsó-ausztriai iparegylet elnökei, végre *Rohrer* M. Rudolf és dr. *Habermann* József, a morvaországi iparegylet elnökei.

Ugyancsak a tiszteletbeli tagok sorába való megválasztásuk formájában kivánt Egyesületünk hálájának és elismerésének kifejezést adni közéletünk következő kimagasló alakjaival szemben:

Az újabb cziklusban *díszelnökké* választottuk *Kossuth* Ferencz volt m. kir. kereskedelmi miniszter urat.

Tiszteletbeli tagokká:

Lukács Béla volt kereskedelmi minisztert, az 1900-iki párisi kiállitás volt magyar kormánybiztosát.

Matlekovits Sándor v. b. t. t., a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. minisztérium volt államtitkárát, az 1885. évi országos általános kiállitás volt elnökét.

Széchényi Pál gróf v. b. t. t., volt földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. minisztert.

Szterényi József v. b. t. t., volt államtitkárt.

Wekerle Sándor v. b. t. t., volt miniszterelnököt.

Közülük *Matlekovits* Sándor v. b. t. t. 1897. óta vezeti Egyesületünk ügyeit.

Ezidei közgyülésünk egyrészt az ipar terén szerzett érdemeiknél fogva, másrészt a Niederösterreichischer Gewerbeverein és az Országos Iparegyesület közötti hagyományos kapcsolat előmozditásáért *Exner* Vilmos v. b. t. t.-t, az egyesület díszelnökét és *Bressler* Emil épitészeti tanácsost, az egyesület elnökét választotta meg tiszteleti tagokká.

Levelező-tagok.

Egyesületünk igazgatósága levelező-tagokká választja meg azokat a férfiakat, a kik közgazdasági téren való közéleti működésük révén a magyar iparnak és az Egyesület czéljainak elismerésre méltó szolgálatot tesznek.

Ez idő szerint levelező-tagjaink sorában szerepelnek a következők:

Belföldiek.

Deutsch Antal közgazdasági iró, Budapest.

Edvi-Illés László, volt keresk. és iparkam. h.-titkár, a budapesti épitőmesterek szövetségének titkára, Budapest.

Felbermann Lajos szerkesztő, London.

Gámán József keresk. és iparkam. titkár, Kolozsvár.

Glücksthal Samu dr. ügyvéd, az Országos Kereskedelmi Egyesülés jogtanácsosa, Budapest.

Györgyi Kálmán tanár, az Iparművészeti Társulat igazgatója, Budapest.

Hegedüs Lóránt, o. k., a Gyáriparosok Országos Szövetségének igazgatója, Budapest.

Holesch István dr. keresk. és iparkam. titkár, Beszterczebánya.

Kálnoki Henrik közgazdasági iró, Budapest.

Krejcsi Rezső dr. keresk. és iparkam. titkár, Budapest.

Kreutzer Balázs ipartestületi elnök, Szolnok.

Kúnfalvi Nándor épitőmester, Kistelek.

Lévy Béla, az Omke volt titkára, Budapest.

Návay Aladár dr. min. o. tanácsos, közgazdasági szaktudósitó, Páris.

Pataky Vilmos mérnök, Berlin.

Perjéssy László keresk. és iparkamarai titkár, Szeged.

Radisich Jenő min. tan., az iparművészeti múzeum igazg. Budapest.

Sarkadi Lajos dr. keresk. és iparkam. titkár, Nagyvárad.

Sasvári Ármin, a keresk. múzeum aligazgatója, Budapest.

Schreyer Jakab dr., u. t., ügyvéd, a Magyar Keresk. Csarnok titkára, Budapest.

Sugár Ignácz dr. keresk. és iparkam. titkár, Miskolcz.

Szenterzsébeti Szakáts Péter ker. és iparkam. titkár, Marosvásárhely.

Szendrői Mór keresk. és iparkam. titkár, Győr.

Szávay Gyula keresk. és iparkam. titkár, Debreczen.

Szentpáli István dr. országos képviselő, volt kamarai titkár, Miskolcz.

Somló Jenő, az Országos Munkásbiztositó Pénztár titkára, Budapest.

Vágó József kam. s. titkár, Budapest.

Zerkovitz Emil közgazdasági iró Budapest.

Záray Károly kamarai titkár, Pécs.

Külföldiek.

Goldberger L. Miksa, titkos keresk. tanácsos, a Verein Berliner Kaufleute und Industrieller volt elnöke, Berlin.

Jacob Emil keresk. tanácsos, a Verein Berliner Kaufleute und Industrieller elnöke, Berlin.

Kobatsch Rudolf dr. az alsó-ausztriai iparegyesület első titkára, a cs. és kir. konzuli akadémia tanára, Bécs.

Naske Alajos tanár, a morvaországi iparegyesület alelnöke, Brünn.

Scheid G. A. ékszerészeti czikkek gyártója Bécs.

* * *

Ezidén, április 23-án és május 7-én tartott igazgatósági üléeink, hetven éves jubileumunk alkalmából, a következőket választotta meg levelező-tagokká:

Belföldiek.

Balkányi Kálmán, a Magyar-bosnyák gazdasági Központ igazgatója.

Baumgarten Izidor, a Magyar Bank és Kereskedelmi r.-t. igazgatója, Konstantinápoly.

Bezárović Voisláv kamarai titkár, Szarajevo.

Binder Ernő, kamarai titkár, Brassó.

Dr. Bokor Gusztáv, a Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesülete titkára.

Bosányi Endre, a Középeurópai Közgazdasági Egyesület főtitkára.

Dobieczky Sándor, a Magyar Védőegyesület ügyvezető alelnöke.

Dr. Engel Aurél, a Pesti Lloyd Társulat főtitkára.

Farkas Elek, az Épitőiparosok Országos Szövetsége igazgatója.

Gerő Mór, a Magyar Bank és Kereskedelmi r.-t. igazgatója, Szarajevó.

Hoffer Márton, kamarai másodtitkár, Budapest.

Dr. Kraemer József, a Fővárosi Kereskedők Egyesülete titkára.

Lendvai Jenő, kamarai titkár, Temesvár.

Méhely Kálmán, a M. Vasművek és Gépgyárak Orsz. Egyesülete főtitkára.

Dr. Mandello Gyula, a Magyar Közgazdasági Társaság igazgatója.

Dr. Schreyer Jenő, a Kereskedelmi Csarnok főtitkára.

Dr. Spahó Mehmet, kamarai titkár, Szarajevo.

Sugár Ottó, a Honi Ipar szerkesztője, az Iparpártoló Szövetség főtitkára.

Dr. Szende Pál, az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés főtitkára.

Dr. Sipos Aladár, kamarai titkár, Kassa.

Dr. Taizs Károly, kamarai titkár, Sopron.

Dr. Varjassy Lajos, kamarai titkár, Arad.

Dr. Vita Emil, székesfővárosi tanácsos.

Dr. Wildner Ödön, fővárosi tanácsnok, Budapest.

Dr. Wolff Gerő, kamarai titkár, Pozsony.

Külföldiek.

Gedliczka W. J., fémműgyáros, a Niederösterreichischer Gewerbeverein alelnöke.

Dr. Karminsky Frigyes, miniszteri osztálytanácsos, az osztrák kereskedelmi múzeum igazgatója.

Fritz Georg gyárigazgató, a Niederösterreichischer Gewerbeverein igazgatósági tagja.

Dr. Kellner Hans, műépitész, Brünn város középitési igazgatója, a Mährischer Gewerbeverein elnöke, Brünn.

Krause Ernő, csász. tanácsos, az Ernst Krause et. Comp. Dunaművek, szerszámok és szerszámgépek gyára czég főnőke, kereskedelmi kamarai tanácsos, a Niederösterreichischer Gewerbeverein alelnöke.

Schiel Adolf, a Friedmann Miksa és Schiel Testvérek egyesült selyemárúgyári czég beltagja, a Niederösterreichischer Gewerbeverein alelnöke

Levelező-tagjaink közül elhúnytak a következők:

Auspitzer Emil dr. csász. tanácsos, Bécs.

Dumreicher Armand báró, Bécs.

Deil Jenő ker. és iparkamarai titkár, Kassa.

Falke Jakab Frigyes dr. lovag, cs. u. t., a műipari múzeum v. igazgatója, Bécs.

Fritz Péter keresk. és iparkam. titkár, Budapest.

Gámán Zsigmond keresk. és iparkamarai titkár, Kolozsvár.

Jekelius Jenő keresk. és iparkam. titkár, Brassó.

Király Ferencz volt kamarai titkár, Debreczen.

Kirchknopf Frigyes keresk. és iparkam. titkár, Sopron.

Klein Ágoston bőrdíszműves, Bécs.

Kulinyi Zsigmond keresk. és iparkam. titkár, Szeged.

Lengyel Antal takarékpénztári vezérigazgató, a szolnoki ipartársulat volt elnöke, Szolnok.

Leonhardt Gusztáv az osztrák-magyar bank v. vezértitkára, Bécs.

Ludwig Bernát asztalos, Bécs.

Mága János keresk. és iparkam. ny. titkár, Temesvár.

Marschall Lajos dr. keresk. és iparkam. titkár, Arad.

Meltzl Oszkár dr. volt keresk. és iparkam. titkár, Nagyszeben.

Milde Albert műlakatos, Bécs.

Scala Albert lovag, osztálytanácsos, a keleti múzeum igazgatója, Bécs.

Scherzer Károly dr. lovag, volt min. tan., közgazdasági iró, Genua.

Thomas Mór kam. titkár, Brassó.

Vezető közegek.

Az Egyesület vezető közegei a következő sorozat szerint váltakoztak:

Díszelnök: 1907 óta Kossuth Ferencz.

Elnök: 1867—1870-ig Eötvös József báró,
1870—1874-ig Weninger Vincze,
1875—1880-ig Tisza László,
1880—1907-ig Zichy Jenő gróf,
1907 óta Matlekovits Sándor.

Alelnökök: 1867—1870-ig Fest Imre,
1867—1870-ig Zichy József gróf,
1870—1874-ig, továbbá
1882—1885-ig Keleti Károly,
1869—1871-ig Conlegner Károly,
1871—1872-ig Kollár Márton,
1872—1882-ig Ráth Károly,
1876—1880-ig Szabóky Adolf dr.,
1880—1882-ig Havas Sándor,
1882—1898-ig gömöri Szontagh Pál,
1885 óta Falk Zsigmond lovag,
1898 » Thék Endre,
1908 » Ullmann Adolf.

Tisztviselők.

Igazgató: a szervezkedés alatt: Fest Imre, az ujjáalakulás után Keleti Károly.
1868—1869-ig Steinacker Ödön,
1871—1898-ig Mudrony Soma,
1898 óta Gelléri Mór (a ki 1894—1897-ig az aligazgatói czímmel volt fölruházva).

Titkár: Ideiglenes titkár a szervezkedés ajatt Keleti Károly,
1867—1871-ig Mudrony Soma,
1880—1897-ig Gelléri Mór,
1900. óta dr. Soltész Adolf (1897—1900-ig fogalmazó).

Másodtitkár: 1909 óta dr. Tonelli Sándor (1908—1909-ig fogalmazó).

Tiszteletbeli segédtitkár: 1911 óta dr. Rákosi Gyula (1910—1911-ig tiszteletbeli fogalmazó).

Pénztáros és ügyész: 1880—1905-ig Samuel Ferencz (1870—1880-ig fogalmazó, majd helyettes titkár).
1905 óta dr. Dóczi Samuel (1897—1904-ig irodatiszt, 1904—1905-ig fogalmazó).

Főkönyvelő: 1902 óta Sivó Jusztin.

Könyvelő: 1875—1899-ig Pósa József,
1899—1902-ig Szécsén Ferencz,
1910-től Szegő Jenő.

Segédkönyvelő: 1901—1910-ig Kertész R.

Fogalmazó: 1895—1897-ig Protovin Géza (1894—1895-ig irodatiszt).
1902—1904-ig Szécsén Ferencz (1898—1899-ig irnok, 1899-től 1902-ig könyvelő).
1908—1910-ig Szabolcs Ernő (1907—1908-ig fogalmazó-gyakornok.
1910 óta dr. Szirt Lajos (1908—1910-ig irodatiszt.).
1911 óta Schiller Ottó.

Segédfogalmazó: 1900—1905-ig Farkas Ignácz.

Irodavezető: 1880—1907-ig Richter Antal.

Irodatiszt: 1906—1910-ig Vasváry Klotild.
1909 óta Horovitz E.
1910 óta Kis J.

Irógépkezelő: 1898—1905-ig Dukesz K.

Igazgatóság.

Az igazgatóság tagjai ma (1912. elején) a következők:

Az *1912.* évben kilépnek: Bálint Sándor, Bláthy O. Titusz, Czettel Gyula, id. Cserna Lajos, Egger Gyula, François Lajos, dr. Gaál Jenő, dr. Goldberger Lajos, Hauswirth Ödön, Herz Vilmos, Kaszab Aladár, dr. Kovács Gyula, Lingel Károly, Magyarits Ágost, Nándor Pál, Róth Miksa, Röck István, Sziklai Zsigmond, dr. Wágner Jenő és Wolfner József.

Az *1913.* évben kilépnek: Asbóth Emil, Bartolffy János, Elek Pál, dr. Fekete Ignácz, Fischer Emil, Gerbeaud Emil, Glück Frigyes, Hegedüs Károly, Helvey Tivadar, Hirmann Ferencz, Jakabffy Ferencz, Jungfer Ferencz, Kanczer Kálmán, Kollerich Lajos, Kölber Alajos, Palóczi Antal, Palotay Ödön, Schunda V. József, Székács Antal, Török György.

Az *1914.* évben kilépnek: Alpár Ignácz, Bárczy István, Boros Soma, Breymann de Schwertenberg Gusztáv, Burchard-Bélaváry Konrád, dr. Chorin Ferencz, Gyömrői M. Manó, Holzer Sándor, Koperly Döme, báró dr. Kornfeld Móricz, Lázár Pál, dr. Megyery Izidor, Lakos Lajos, Posner Alfréd, Szende Lajos, Szente Imre, Topits Alajos József, Veith Béla, Vikár Béla, Zsolnay Miklós.

Ezenkivül tagjai az igazgatóságnak a következő szakosztályi elnökök:

Batthyány Lajos gróf, Bittner János, Copony Traugott, Faragó Ödön, Fery Nándor, Gaul Károly, Hölle Márton, Kelemen M. István, Lázár Pál, Lindmayer György, Schmidl Henrik János, Schuler József, Steiner Ferencz, Surányi Béla, Vajda Béla, Zichy Andor gróf, Zipernovszky Károly és Krazsóf János.

Az igazgatóságnak az utolsó 50 év alatt tagjai voltak még a következők: Beliczay Imre †, Posner K. L. †, Spitzer Gerzson †, Schedl Károly Tivadar †, Blum János †, Kánitz Mór †, Weisz Mór †, Halász Imre, Hill Jakab †, dr. Gerlóczy Gyula †, Stock Endre †, Kovács András †, Galgóczy Károly, Huber Antal †, Volny József †, Králik Sámuel †, Steindl Imre †, Eleőd Józsa †, Hegedüs Sándor †, Jálics Kálmán †, Károlyi István gróf †, Kochmeister Frigyes báró †, Korompay Ágoston †, Leipziger Vilmos, Lukáts Antal †, Németh Imre †, Oetl Antal †, Ullmann Emil †, Linczer Imre, dr. Szvetenay Miklós †, Matheidesz István †, Kirner József †, Engel bach Alajos.

Az igazgatóságban az elmult 20 év alatt helyet foglaltak a következők: Adler Károly †, Arnstein Henrik, dr. Békéssy Sándor, Búsbach Péter †, Eisele József, Engelbach Alajos †, Eőry Farkas Kálmán †, tóvárosi Fischer Ignácz †, Forgó István †, Gröber Lajos, dr. Gerő Lajos, Havas Sándor †, Hegedüs Sándor †, Herz Zsigmond †, Hüttl Tivadar †, Hüttner János †, Jungfer Gyula †, Kokesch Sándor, dr. Kovács Gyula, Kossuth Ferencz, Kozilek János, Köhler István, ifj. Kölber Fülöp, Krámer Sámuel †, Kunz József, Léderer Sándor †, Linzer Imre, báró Lipthay Béla †, Lode Rezső †, Matlekovits Sándor, Matheidesz István †, Molnár Mihály †, Neuschloss Marczel †, Petrin János †, Pucher József †, Rajner Kálmán, Ráth Károly †, Rausch Ferencz, Rieger Gyula, Saxlehner Andor, Saxlehner Árpád, Seenger Béla †, Steinacker Ödön, Steiner Ferencz, Szterényi József, Thaly Zsigmond, Thék Endre, Törley József †, Török György, Ungár Ignácz †, Walser Jakab †, Weisz Berthold, Wolfner Tivadar.

Az igazgatóságnak tagjai voltak az alapszabályok 25. §-a értelmében a szakosztályok elnökei is. Ezek közül kiemeljük a következőket:

Báró Atzél Béla †, Csepreghy János †, domonyi Domony Ödön, Hegedüs Sándorné, Huber Ede, Herz Vilmos, dr. Horváth János, Krausz Lajos †, Kürschner Jakab, Pórszász Gyula, Schubert Sándor, Schwarz Béla, gróf Széchenyi Imre, Ullmann Adolf, Varga István.

Végrehajtó bizottság.

Alapszabályaink 17. §-a szerint az igazgatóság tárgyalásainak előkészitésére és határozatainak végrehajtására saját kebeléből végrehajtó bizottságot választ, mely az elnök, az alelnökök és igazgatón kivül 9 igazgatósági tagból áll. Ez a rendelkezés a gyakorlatban minden tekintetben teljesen bevált. Olyan nagyszámú gyülekezet, a milyennek tagszámunk arányában az igazgatóságnak lennie kell, sürgős esetekben nehezen helyezhető munkaképes állapotba. A végrehajtó bizottság ellenben hetenkint vagy kéthetenkint könnyen tarthat ülést, a mikor minden nagyobb fontosságú ügy könnyen kerülhet beható tárgyalás alá. Az Egyesületünk elé tűzött czélok körül csoportosuló

kiváló szakemberek bősége révén és mert Egyesületünknek gyakran van alkalma országos fontosságú ipari kérdésekben állást foglalni, végrehajtó bizottságunk tárgyalásait a magyar közgazdasági közvélemény, fent és lent egyaránt, mindig teljes figyelemmel kiséri és széleskörű tevékenysége mindenkor teljes méltánylással találkozik. Azoknak a kipróbált képességű férfiaknak sorát, a kik az évek folyamán a végrehajtó bizottságban helyet foglaltak, adott alkalmakkor mindig kiegészitettük országos hirű szakemberekkel, a kik speczialis tudást igénylő tárgyalásoknál elismert tudományos vagy üzleti tekintélyükkel támogatták a bizottság munkáját.

Ma a végrehajtó bizottságban a következők foglalnak helyet:

Burchard-Bélaváry Konrád, dr. Fekete Ignácz, Helvey Tivadar, báró dr. Kornfeld Móricz, dr. Kovács Gyula, Palóczi Antal, Röck István, Szende Lajos, Sziklai Zsigmond, Veith Béla, Vikár Béla, Zsolnay Miklós.

Hivatalból tagjai a végrehajtó bizottságnak: az egyesületi elnök, a három alelnök, a pénzügyi bizottság elnöke, az igazgató. Részt vesznek az ülésen: a főtisztviselők.

A legutóbbi 20 évben helyet foglaltak a végrehajtó bizottságban a következők:

Eőry Farkas Kálmán, lovag Falk Zsigmond, Ghyczy Béla, Glück Frigyes, Havas Sándor, királdi Herz Zsigmond, Hüttl Tivadar, Kossuth Ferencz, dr. Kovács Gyula, Megyery Izidor, Matlekovits Sándor (1897. óta), Molnár Mihály, Mudrony Soma, Neuschloss Marczel, Ráth Károly, Steinacker Ödön, gömöri Szontagh Pál, Szterényi József, Thék Endre, Thaly Zsigmond, Török György, Ullmann Adolf, Walser Jakab, Weisz Berthold és Zichy Jenő gróf.

Szakosztályok.

Minden tekintetben bevált intézkedése az alapszabályoknak, hogy az Egyesület tagjai az egynemű vagy rokoniparágak, illetőleg iparcsoportok különleges érdekeinek előmozditására, vagy az Egyesület egyes speciális feladatai tárgyában való szakszerű közreműködésre szakosztályokba sorakozhatnak.

A szakosztályok működési körét és eszközeit, a tagok beléphetésének feltételeit, az eljárás módját szabályozó ügyrendet, az igazgatóság által meghatározott kereten belül, az illető szakosztályok maguk állapitják meg az igazgatóságnak jóváhagyásával.

A szakosztályok maguk választják elnökeiket és egyéb tisztviselőiket. Az állandó szakosztályok elnökei, mint már mondottuk, hivatalból tagjai az igazgatóságnak.

Oly kérdéseknél, melyek több szakosztályt érdekelnek, az igazgatóság, valahányszor szükségesnek találja, a kérdésnek az egyes szakosztályok elé terjesztése nélkül több szakosztály tagjait vagy képviselőit közös tanácskozmányra hivja egybe.

Szakosztályaink sorozata 1911 végén ez volt:

1. Kis- és kézműipari szakosztály. 2. Gyáripari szakosztály. 3. Épitő-

és műipari szakosztály. 4. Ipartestületi szakosztály. 5. Háziipari szakosztály. 6. Bútor- és rokonipari szakosztály. 7. Bőripari szakosztály. 8. Országos iparpártoló szövetség, mint szakosztály. 9. Papiripari szakosztály. 10. Villamossági szakosztály. 11. Ipari jogvédelmi szakosztály. 12. Épület-bádogos szakosztály. 13. Hajlitott butoripari szakosztály. 14. Aczetilén- és rokonipari szakosztály. 15. Czukorka- és csokoládéipari szakosztály. 16. Szikvizgyártási szakosztály. 17. Tanszeripari szakosztály. 18. Húsipari szakosztály. 19. Ipartörténeti szakosztály. 20. Közszállitási szakosztály.

Ezek közül az 1., 3., 4. és 13. szám alatt emlitett szakosztályok ideiglenesen szünetelnek.

Szakelőadók.

Egyesületünk — mint már emlitettük — néhány évvel ezelőtt önálló keretben szervezte a tudakozó és felvilágositó szolgálatot. Napról-napra, az ország minden részéből olyan gyakran érkeznek a legkülönbözőbb testületektől való tudakozódások és kérdések, hogy ezek tömege és sokfélesége elkerülhetetlenül szükségessé tette ezt a berendezkedést, a melyet Egyesületünk tagjai és az egész magyar közönség, de a külföldi érdekeltség is teljes értéke szerint méltányol. Ennek fejlesztéseképpen csoportositottuk magunk köré azoknak a szakembereknek táborát, a kik a felvilágositó szolgálat körül támogatnak bennünket.

Ezeknek névsorát a következőkben közöljük:

Szakelőadók iparágak és iparcsoportok szerint: Bányászat és kohászat: Déry Károly. Vas- és fémipar: Edvi-Illés Aladár. Elektromosság: Straub Sándor. Épitőipar: Palóczi Antal. Faipar: Gaul Károly. Bútoripar: Gyömrői Manó. Agyag- és üvegipar: Petrik Lajos. Bőripar: Lajta L. Pál. Textil (szövő) ipar: Rejtő Sándor. Női konfekczió: Berkovits I.-né. Papiripar: Herz Vilmos, Copony Traugott. Nyomdaipar: Czettel Gyula. Nemesfémipar: ifj. Herpka Károly. Vegyészeti ipar: dr. Wágner Jenő. Malom-, czukor- és söripar: Bosányi Endre. Élelmi szerek: Glück Frigyes. Háziipar: dr. Kovács Gyula.

Szakelőadók a nemzetgazdasági törvényhozás figyelemmel kisérésére a különböző államokban: Ausztria; Gelléri Mór. Németország; Katona Béla. Francziaország; dr. Dóczi Sámuel. Nagy-Britannia; dr. Fekete Ignácz. Észak-Amerika: dr. Mandelló Gyula. Olaszország: dr. Tonelli Sándor. Kisebb államok; dr. Radványi László. Keleti államok; Sasvári Ármin.

Ezekhez csatlakoznak a jogi és műszaki kérdésekben közreműködő *jogi és műszaki tanácsosok*, a kiknek névsora ez:

Jogtanácsosok: dr. Back Frigyes ügyvéd, dr. Szente Lajos ügyvéd.

Műszaki tanácsos: Róna Árpád mérnök, Lichtenberg Leó mérnök †.

Kidőlt oszlopaink.

Egyesületünk, mely hetven esztendős múltra tekinthet vissza, a természet megmásithatatlan rendje szerint nem lehetett megkimélve a csapásoktól sem. Vezetőink és munkatársaink sorából sokan köl-

töztek jobb hazába. A kegyelet parancsa és szívünk igaz érzése szerint hálával gondolunk úttörőinkre és emlékük fényének emelésére egy-egy mécsest gyujtunk ebben a rovatban, mely egyúttal Egyesületünk Panteonjának megalapitásához kiván néhány szerény adattal járulni.

*

Rudolf trónörökös szobra.

Az »Uránia« tudományos egyesület, boldog emlékű fővédnökünk, *Rudolf trónörökös* szobrát leplezte le az 1908-ik évben. Erre a kegyeletes ünnepre Egyesületünk elnöksége és igazgatósága majdnem teljes számban megjelent s a tiszteletteljes megemlékezés jeléül koszorút helyezett a szobor talapzatára.

József főherczeg védnökünk.

Mély megilletődéssel emlékezünk meg *József főherceg* ő Fensége, Egyesületünk védnökének 1907. évi junius hó derekán bekövetkezett elhúnytáról.

A magyar nemzetnek kevés olyan igaz barátja van, mint József királyi herczeg volt, a kit egy ragyogó hagyomány, néhai fenséges atyjának emléke s ösztön és rokonérzés, benső vonzalom és világos értelem eltéphetetlen kötelékkel fűzött a magyar nemzet érzelmi és gondolatbeli világához.

De kiváló volt ő minden téren. Mint katona: háborúban rettenthetetlen hős és hidegvérét soha el nem veszitő, bölcs hadvezér. Békében széles látókörű és kiváló szervezőképességű főparancsnok: a m. kir. honvédség megteremtője és a mai magas színvonalra emelője.

Polgári erényeivel: szívnemességével, áldozatkészségével, jótékonyságával és leereszkedő, jóságos egyéniségével követendő fényes példaként járt legelől. Ama nemes ösztöne, a mely állandóan embertársai nyomorának enyhitésére késztette, avatta őt a tűzoltás ügyének is lelkes apostolává s fáradságot és veszélyt nem ismerő bajnokává.

Dicsőséget és hirt szerzett a tudományok önálló művelésével is és pedig nemcsak mint természetbúvár volt kitünő, hanem nyelvtudományát a bel- és a külföld egyaránt a legnagyobb mértékben méltányolta.

Társadalmi téren sem merülhetett föl fontosabb kérdés, a melynek megoldásában hazafias szellemű munkásságának jelentékeny részt ne követelt volna. Emberbaráti intézményeink örökre fájlalni fogják hatalmas támogatásának a megszűnését.

Mint kiváló mezőgazdának országos hirneve volt és nagy birtokai az első mintagazdaságok; a kertészetnek sem volt nála szakavatottabb és lelkesebb művelője és mig alcsúthi kertje messze földön

híres, a Margitsziget csodálatával az ideseregl̋ő külföldiek sem tudnak betelni. És hogy mi volt ő a magyar iparnak, arról bizonyságot adnak az Iparegyesületben elmondott beszédei.

József királyi herczeg megmutatta, hogyan lehet a legegyszerűbb úton, egyedül a szeretet és együttérzés varázslatával meghóditani, eltéphetetlen lánczczal magához kötni nemzeteket. Olyan nemzeteket, a melyek hálásak minden jóért; de a melyeknek legnagyobb kincsök a szabadságuk; ezért élnek — halnak; és a ki ennek a nevében hathatósan szól hozzájuk, azt megteszik nemzeti apostollá; — nevét átadják az utókornak és emlékében erősödésüket, megifjodásukat találják.

Minden magyar szivében él a hervadhatatlan emlékezet és hála Ő iránta, a kinek valamennyi díszes czíme között talán ez az egyszerű jelző esett legjobban: »a legmagyarabb!«

Százados emlékünnepek.

Külön emlékbeszédek keretében kegyelettel emlékeztünk meg gróf *Batthyány* Lajos, gróf *Széchenyi* István, *Kossuth* Lajos és *Deák* Ferencz születésének századik évfordulójáról. E hazafiaknak Egyesületünkkel kapcsolatos feledhetlen tevékenységéről Egyesületünk első szakáról szóló beszámolónk emlékezik meg bővebben. Mi az emlékezés ünnepein ez úttörőinknek az ipar terén szerzett érdemeit fölújitottuk s követendő példa gyanánt állitottuk az új nemzedékek színe elé. A Kossuth-mauzoleum fölavatási ünnepén részt vettünk s a kegyelet virágait hintettük a nagy úttörő örök nyugvó helyére.

Lukács Béla tiszteleti tag.

Lukács Béla volt kereskedelmi miniszterünk, Egyesületünk tiszteletbeli tagja, 1901-ben költözött el az élők sorából. Egyesületünk igazgatója a róla tartott emlékbeszédben a következőket jegyezte föl róla: Szorgalma, tehetsége adta kezébe a tollat, melyet ügyesen forgatott a szépirodalom és a komoly közgazdasági irodalom terén egyaránt. Képviselő, államvasuti igazgató, államtitkár, miniszter, kiállitási elnök és kormánybiztos korában igen sok közügygyel foglalkozott, megbecsülte a legkisebbet és megbirkózott a legnagyobbal. Gondos, megfontolt volt minden munkájában s nagy ügyszeretet vezette a közgazdasági és főleg az ipari élet fejlesztésében tett kezdeményezései, kivált pedig az ezredéves kiállitás főbb irányelveinek és kereteinek megállapitása körül. De a szűk anyagi korlátok gátat emeltek nagy tervei elé. Pedig szeretett volna a magasba törni. Nem személyében, mely szerény volt egész életén keresztül minden körülmények között, hanem eszméivel és terveivel. A magyar iparpártolás és fejlesztés terén voltak nagy álmai. Ezek is az anyagi

eszközök elégtelenségének már ismert sarokköveibe ütődtek léptennyomon, de azért ő szeretettel szőtte-fonta tovább ábrándjait az iparában is hatalmas és erőteljes Magyarországról.

Az iparfejlesztés, iparoktatás, a vasuti- és tarifa-politika, a Vaskapu, a kiállitási ügy története, mind fényes lapokat tartalmaznak, melyekre az ő neve kitörülhetetlenül van följegyezve.

És ha minden feledésbe menne, a mit tett és alkotott: lesznek szívek, a melyekbe az idők véges-végeig be lesz vésve, hogy ő volt a legjobb, legtisztább, legnemesebb emberek egyike.

Tisza László elnök.

Egyesületünknek 1875–1880-ig volt elnöke *Tisza* László. A boldogult hazafias tevékenysége általán ismeretes. A szabadságharczban élénk részt vett, sok csatában nyert hősi diadalt és e csaták nyomait számos sebhely mutatta arczán, testén. A szabadságharcz után Erdélyben gazdálkodott s részt vett az Erdélyi Gazdasági Egyesület megalakitásában s a közgazdasági élet számos más ágában is élénk tevékenységet fejtett ki. Sokat járt és tanult külföldön s a munka iránt való szeretetét azzal is bizonyitotta, hogy megtanulta az asztalos-mesterséget s mint fölszabadult asztalos-mester, gyakran adta tanujelét e mesterségben való kiváló ügyességének. A köz- és az alkotmányos életben való ismert szereplésén felül ez is inditó oka volt annak, hogy az Országos Iparegyesület bizalma feléje fordult és 1875-ben őt választotta meg elnökévé.

Ezt az állást öt éven át töltötte be, de másnemű sokoldalú elfoglaltsága nem engedte, hogy e díszes állásban Egyesületünk élén intenzivebb tevékenységet fejtsen ki.

De mikor állását másnak engedte át, megtartotta irántunk való érdeklődését és mint a törvényhozásnak sok éven át volt tagja, sokszor támogatta törekvéseinket.

Gróf Zichy Jenő elnök.

Nagy csapás érte Egyesületünket, *Zichy* Jenő gróf egyesületi elnökünk elhunytával. Benne a magyar ipar egyik leglelkesebb uttörőjét, legrajongóbb hívét szólitotta magához az Ur.

Csodálatosan szép volt élete és rapszódikus a szó nemes értelmében. Telve örömmel és élvezetekkel, sikerekkel és eredményekkel. Az ország minden zugában ismerték. Népszerű, kedvelt egyéniség volt mindenütt. És mig egyrészt úr volt tetőtől-talpig, másrészt demokratikus hajlamai belevitték az iparosok, a munkások tömkelegébe. Egyike volt az első főuraknak, a kik az általános szavazati jogért sorompóba szállottak. Alkalmazottainak jóságos atyja volt és mindig jól érezte magát az iparosság körében is, a minek élénk bizonyságát

adta akkor is, mikor az emlékezetes szabadkai iparosgyülésen a legfontosabb témának, az önálló vámterületnek volt előadója. Ez volt utolsó nagyobb irodalmi munkája, úgyszólván iparpolitikai és közgazdasági hattyúdala. Tömör, szép munka volt, méltó az ő tüzes temperamentumához és lángoló hazaszeretetéhez.

Ez volt az ő két kimagasló tulajdonsága. Tüzes temperamentum és lobogó hazaszeretet. Ezért inkább az volt az élete czélja, hogy buzditson, lelkesitsen. A részletmunkát, a komoly tervezgetést szivesen rábizta másokra. Ő csak agitálni akart és ennek a hivatásának nagy sikerrel és szerencsével felelt meg.

Dúsgazdag ember lévén, természetesen áldozatkészségével is szolgálta a közügyet és a magyar ipar ügyét. És nemes szíve sokszor áldozott a jótékonyság oltárán. Mikor egy néhai iparügyi vezérférfiú fölsegitéséről volt szó, tizezer forinttal nyitotta meg az aláirást; az ipariskolák létesitésére 25.000 forintot áldozott, tankönyveket iratott és adott ki a saját költségén. Csak az háboritotta föl, ha jóságával visszaéltek s ha poziczióját vagy gazdagságát illetéktelenül arra akarták kihasználni, hogy csekély, értéktelen szolgálatokat fejedelmileg fizettessenek meg vele.

Tevékenységének sokoldalú irányát híven tükrözi vissza lapunkban is megjelent tüzetes életrajza, melyek életének hűséges jellemzése.

Egyéniségének vonzó erejét senki sem felejtheti, ki vele valaha érintkezett.

És minél távolabb tűnik emléke a látóhatáron, annál érdekesebb lesz az ő közhasznú tezékenysége és annál pregnánsabbul domborodnak ki a magyar ipar és az Országos Iparegyesület körül szerzett maradandó érdemei.

És midőn e helyen fölidézzük emlékét, a ki ékessége volt Egyesületünknek, meghatottan hajtjuk meg zászlónkat az ő kivételes egyénisége és elévülhetetlen gazdag érdemei előtt. Hálát adunk a Mindenhatónak, hogy egy emberöltőn át nekünk adta Őt egészen és kegyeletes érzéssel, meleg szeretettel övezzük nevét és emlékét Egyesületünk történetében és a magyar iparfejlesztés annáleseiben.

Ráth Károly alelnök.

Ráth Károly, Egyesületünk volt alelnöke, igazgatóságunk és végrehajtó bizottságunk tagja, kisipari és kézműipari szakosztályaink elnöke és a Magyar Ipar főmunkatársának az 1908. évi május hó 1-én, hosszú szenvedés után bekövetkezett haláláról, a kegyeletes tisztelet hangján emlékezünk meg. Élete virágzó férfikorában kezdett a magyar ipar ügyeivel foglalkozni, csakhamar megszerette az akkor meglehetős elárvult közpályát és rendkivüli ügyszeretettel fogott hozzá a kérdés minden fontos részletének tanulmányozásához s még rendkivülibb energiával dolgozott szünetlenül eszméi, javaslatai érvényesitésén.

Nagy szolgálatokat teljesitett mint organizátor. A Technológiai iparmúzeum, a Kereskedelmi múzeum szervezetét ő dolgozta ki és át; a háziipar fejlesztése és terjesztése az ő javaslatai szerint érvényesült.

A közszállitások ügyében ő vívta ki a magyar ipar számára az első sikereket, a kiállitási ügy terén úttörő és szaktekintély volt; az iparosgyüléseket czéltudatos erélylyel ő organizálta, ő vezette páratlan tapintattal és ő hajtotta végre önfeláldozó munkával és mindig találó munkafelosztással a határozatokat.

Eszméi terjesztése, javaslatai érvényesitése és a propaganda kifejlesztése érdekében sokszor használta tollát; áldozott ipari szaklapokra és felvilágositó röpiratokra, utazott itthon, a külföldön és a tengeren túl is, hogy ismereteit gyarapitsa és ezeket azután hazája javára értékesitse.

Szenvedelemmel dolgozott, fáradt és áldozott a magyar ipar javára, nem törődve azzal, hogy egyrészt egészségét teszi koczkára, másrészt, hogy nem jelentéktelen vagyonát apasztja, sőt teljesen fölemészti az az ideális czélok felé törekvő munka, melynek végre is áldozatul hozta szelleme üdeségét, anyagi erejét, mindenét . . .

Nem tántoritotta el a munkában az a sok akadály, melylyel meg kellett küzdenie, az a sok érdekellentét, melybe bele kellett ütköznie neki, ki egyenesen ment előre, mindig csak iparos népe közérdekeit tartván szem előtt. Nem csüggesztette el a keserves harcz, melyet néha iránya, néha — ha az előbbi nem használt — személye ellen inditottak; s nem kedvetlenitette el egészen az a sok hálátlanság, melylyel élete utolsó éveiben találkozott.

A magyar iparosság díszes sírkővel tisztelte meg ez érdemes úttörőnk emlékét.

Havas Sándor alelnök.

Havas Sándor gépgyáros, volt alelnökünk, 1904. február havában 74 éves korában költözött el az élők sorából. Kiváló iparos volt, a ki nagyon szerény kezdetből, hosszú, nehéz küzdelmek és kitartó szorgalom árán, fizikai és szellemi erejének megfeszitésével fejlesztette telepét, melynek különösen a lánczgyártás volt specziálitása, magának pedig nemcsak vagyont, hanem tisztes pozicziót, tekintélyt, becsülést szerzett. Az ipari közéletben, mint azon kivül, tevékeny részt vett. Az órás-ipartestületnek iparhatósági biztosa, a Fővárosi Iparoskörnek régebben egyik alelnöke volt. Érdemeinek jutalmazásául a királytól a Ferencz József-rend lovagkeresztjét és a kir. kereskedelmi tanácsosi czímet kapta.

Gömöri Szontagh Pál alelnök.

A magyar ipari közéletnek kiválóan tisztes alakja volt. Kilenczven esztendő súlyával a vállán hagyott itt bennünket gömöri Szontagh Pál, az Országos Iparegyesület doyenje, a Szontagh-család nagyérdemű szénióra. Egyike volt ő ama kevés »lateinerek«-nek, ki régidőktől fogva a legnagyobb buzgalommal foglalkozott ipari közérdekeinkkel. E buzgalom és nemes jóakarat számtalanszor nyilatkozott tizenkétévi törvényhozói működésében és az Iparegyesület kebelében, a hol fölismerte a fontosabb ipari közérdekeket és odaadással, lelkiismeretességgel tanulmányozta az egyes kérdéseket és közreműködött sok eminens fontosságú ügy kedvező megoldásában vagy előkészitésében. Az állami iparűzés korlátozása és szabályozása, a gyáripari viszonyok rendezése stb. az ő kezdeményezésére került tárgyalás alá az Iparegyesületben. Igen tevékenyen vett részt az ipartörvény revizionális munkálataiban és eközben kiválólag a gyáripar érdekeit képviselte; résztvett a vizjogi törvény megalkotásában, a szabadalmi ügynek megfelelő reformja érdekében folytatott tanácskozásokban, számos általánosabb gyáripari kérdés megoldásában, a bányatörvényjavaslat kidolgozásában s legutóbb sok időt és tanulmányt szentelt ama szakbizottság munkálkodásának, mely a közlekedési minisztérium kebelében a hazai vasutak szükségleteinek a magyar ipar által való minél nagyobb mérvű fedezése érdekében megindult s melynek munkálkodó albizottságát évek óta ő vezette.

Működése közben mindig egy czél vezérelte: a hazai gyáripar és általában az ipar és iparüzők érdekeinek fejlesztése és ezirányú tevékenységében oly sok buzgalmat, készséget és tapintatot tanusitott, hogy az Iparegyesület kebelében méltán fordult feléje a tagok bizalma, rokonszenve és tisztelete.

Ez általános bizalom és tisztelet emelte őt az Országos Iparegyesület alelnöki tisztébe, mely díszes állást mérséklettel és tapintattal töltötte be több mint tizenöt éven át. Visszalépése után az Egyesület végrehajtó bizottságának lett buzgó és munkás tagja.

Szontagh Pál ezenkivül a társadalmi életben is évtizedek óta buzgó és hazafias tevékenységet fejtett ki s egyike volt közéletünk legtiszteletreméltóbb és legérdemesebb alakjainak.

Mint gyáros is jelentékeny volt, készitményei kitünőek és keresettek; munkásai iránt atyai jóindulattal viseltetett s e tekintetben is jó példát adott iparostársainak.

Báró Kornfeld Zsigmond.

Báró Kornfeld Zsigmondnak három évtizednél hosszabb ideig volt vezetőszerepe a magyar közgazdasági életben, a pénzügy, az ipar és kereskedelem minden terén. Veleszületett zsenialitása hatalmas elméleti készültséggel párosult s ez tette őt alkalmassá arra,

hogy a legnagyobb jelentőségű és legbonyolultabb közgazdasági kérdéseket is közmegelégedésre oldja meg. Zsenialitásán és tudásán kivül puritán becsületesség jellemezte s ez a puritánság mintegy fényt vetett minden munkájára, egész életére. Mindig a szigorú korrektség alapjára helyezkedve végezte a munkáját s neve valóságos programmot jelentett abban a vállalkozásban, a melyikben része volt. Mindenki megbizott benne és nem is csalódott benne soha senki. Az olyan nagyarányú, sok érdeket érintő munkakörben, a milyen az övé volt, sok ellensége szokott lenni az embernek, de neki talán nem is volt ellensége. Hiszen mindenki elismerte róla, hogy puritán becsületességében mindig az igaz úton igyekezett elérni a czéljait, a melyek Magyarország közgazdasági fejlődése felé vezettek. Már pályájának, kezdetén kialakult tevékenységének két legfőbb iránya. Mint az államkölcsöneinket elhelyező pénzcsoport legjelentékenyebb tagjának az volt az első feladata, hogy elhelyezze a magyar állam czímleteit. Tevékenységének másik iránya a hazai ipar fejlesztése volt. Mind a két irányban emlékezetes, nagyjelentőségű eredményeket ért el. Az általa alapitott vagy felvirágoztatott ipari vállalatok a legtekintélyesebbek közé tartoznak az egész országban. Pénzügyi zsenialitásának nagy szerep jutott az 1892-ik évi valutatörvények alapján véghezvitt konverzióban is. Általában fontos szerep jutott számára mindig a pénzügyi politikában s tanácsát a legmagasabb helyen is mindig meghallgatták nagyjelentőségű tervek megvalósitása előtt. Mint a tőzsde elnöke, szintén kiváló munkásságot fejtett ki s az elnökségtől való visszavonulásának szándéka általános sajnálkozást keltett a közgazdasági világban. A Hitelbankot legtekintélyesebb pénzintézetünkké emelte s a magyar pénzpiacznak a külföldön is tekintélyt biztositott. Egyesületünk életében a gyáripari szakosztály újjáalakitásával tette emlékezetessé nevét.

Emlékének igazán szép momentumot emelt Egyesületünkben az ő fia, báró dr. *Kornfeld* Móricz igazgatósági tagtársunk, a ki a *»Báró Kornfeld Zsigmond könyvtár«* megalapitásával a megboldogult szellemében, az ő nagy nevének varázsával terjeszti évről-évre a közgazdasági ismereteket s ezek által a magyar közgazdasági kultuszt.

Neuschlosz Marczel osztályelnök.

Neuschlosz Marczel, miként e beszámoló számos érdekes lapja tanusitja, Egyesületünknek egyik legtevékenyebb, leghasznosabb tagja, a magyar iparnak büszkesége volt. A legelsők egyike volt, ki megfigyelvén a munkások életének igényeit, nyiltan szállott síkra a munkások jogos követeléseinek teljesitése, a szocziális kérdések vitatása és a szocziális sebek gyógyitása érdekében. Ezért terelte munkásságát lassan-lassan a humánus alkotások felé s ezért használt fel minden alkalmat, hogy a kisemberek sorsán szóval, tettel és áldoza-

tokkal is segitsen. Egyik kezével az iparosok érdekében dolgozott és az Országos Iparegyesület vezetői között előkelő pozicziót vívott ki magának, mert okos és czélszerű tervei és javaslatai mindig a megfontolt szakember bölcseségét és erejét mutatták. Másik kezével a munkások és a proletárok javán dolgozott, lángoló lelkesedéssel jelölvén ki az utat, melyen a józan magyar munkaadónak alkalmazottai érdekeit képviselni és érvényesiteni legfontosabb kötelessége. E téren aratta legszebb sikereit.

Ő kezdeményezte a munkások gyermekei érdekében a napközi otthonokat, ő propagálta a munkaközvetitőben a sztrájkparagrafus eltörlését, ő létesitette az ingyenkenyér-intézményt, ő segitette fejleszteni a humánus egyesületeket és intézményeket, ő reorganizálta az országos gyermekvédő-egyesületet és minden téren apostola volt a felebaráti szeretetnek. Nem csoda, ha egyik méltatója életét vázolva, fölidézi a mesét arról a tündérről, kinek minden lépésén egy-egy virág fakadt ki a földből. Ilyen volt ő is — minden lépésen egy-egy jótettével enyhitette embertársainak küzdelmes sorsát. A jócselekedetnek e virágaiból font sírjára az emlékezet legméltóbb koszorút.

Életének felét ipara fölvirágoztatásának, másikat a közügyeknek szentelte s alig volt még valaki, a ki ezeket több önzetlenséggel és intenzivebb sikerrel szolgálta volna. És bár e sikerek fölsorolása lapokat töltene be, a hozzá közelállók mégis azt hitték, hogy működésének java még a jövőnek van föntartva. Ezeket a reményeket oly korán bekövetkezett halála megsemmisitette.

Mindnyájan megindulva búcsúztunk el tőle, babért helyeztünk koporsójára és szivünkbe véssük nemes emlékét, mely egyéniségében és cselekedeteiben, mint ragyogó és követendő példa élni fog a síron túl is — nemzedékről-nemzedékre.

Gróf Széchenyi Imre osztályelnök.

Korán költözött el sorainkból gróf *Széchenyi* Imre, Egyesületünk iparpártolási szakosztályának elnöke. Széchenyi Imre azok közül való volt, a kik előkelő származásuk és nagy vagyonuk daczára is tanultak és dolgoztak és a mit tudtak, az ország javára értékesitették. Széchenyi bejárta Amerikát, a munka hazáját; kereste a modern termelés forrásait; kutatta a nemzetek boldogulásának tényezőit és fáradságos tanulmányozásainak eredményét czikkekben és önálló tanulmányokban tette közzé. Tanult gazda volt, a ki sokat dolgozott a gazdatársadalom szervezésén is; de az agrárius érdekeket komolyan fogva fel, szükségképpen felismerte ezeknek az ipari érdekekkel való rokonságát. Épp ezért nagy lelkesedéssel állott iparpártoló szakosztályunk élére, midőn erre néhány évvel ezelőtt felkértük. Igazgatósági üléseinknek is buzgó látogatója volt, a mig ettől betegsége vissza nem tartotta. Néhány

évvel ezelőtt bizalmas ánkétet rendezett lakásán egy iparpártolási tervének megbeszélése végett. Az erről felvett gyorsirói napló valamikor becses anyaga lesz a magyar iparpártolásnak. Gyakran szerepelt mint az alakuló kormányok földmívelésügyi és kereskedelmi miniszterjelöltje. Vezető szerepe volt a Gazdák Egyesületében; lelkes sportbarát és meczénás volt.

A Balaton-Földváron emlékére létesitett monumentum fölavatásán küldöttségileg vettünk részt s ezúttal is kifejeztük az elköltözött iránt kegyeletes hálánkat.

Ghyczy Béla osztályelnök.

Ghyczy Bélában egyik legrégibb és leghűségesebb igazgatósági tagunk költözött el az élők sorából. Ghyczy Béla még mint a fegyvergyár igazgatója lépett tagjaink sorába s azóta sohasem lankadó meleg rokonszenvvel támogatta munkánkat. Jó ideig elnöke volt pénzügyi bizottságunknak és háziipari szakosztályunknak, melynek ügyeit nagy szeretettel karolta föl. Megszokott alakja volt igazgatósági és felolvasó üléseinknek, legbuzgóbb részese folytonos munkánknak s igy osztályosa is sikereinknek. Az elhúnyt azok közé a ritka férfiak közé tartozott, a kik mindvégig lelkesedéssel szolgálják a közügyeket. A politikai élettől való visszavonulása után főleg emberbaráti és ipari érdekek szolgálatába állitotta tudását és idejét. Több humánus intézmény fogja távozását megérezni. Halálának hire váratlanul jött; bár 84 év nyomta robusztus vállait, mindvégig egészséges volt s egy héttel a katasztrófa előtt még részt vett az Országos Iparegyesület képviseletében Szontagh Pál temetésén. Végrendeletében ezer koronát hagyományozott Egyesületünknek ipari közczélokra.

Hüttl Tivadar végrehajtó bizottsági tag.

Hüttl Tivadar megérdemli, hogy nevét a legjobbak között örökitsük meg és elmúlta után fönnen hirdessük és méltassuk igaz érdemeit. Egész élete a kereskedők és iparosok humanitárius érdekeinek volt szentelve, vagyis egy szintén nagy, műveletlen terület termékenynyé tételének. Ő egymaga többet alkotott ezen a téren, mint százan előtte és Atlaszként egymaga hordta vállain e munkának azt a nagy terhét, a melyen utána talán tizen fognak osztozni... Egy czélja volt: a kereskedelmi és ipari téren javitani a közállapotokat és kielégiteni szaktársai igényeit a humanitárius téren, minden irányban és formában.

Hűséges embere volt az Iparegyesületnek, melynek végrehajtó bizottságában majdnem két évtized óta állandóan helyet foglalt és a mikor az Egyesület reorganizácziójáról volt szó, sok hasznát vettük okos tanácsainak.

Egyébként pedig szigorúan korrekt, modern fölfogású kereskedő és iparos volt, a ki gyakorlati élettapasztalataival odaadó buzgalommal és lelkesedéssel szolgálta az ipar és kereskedelem közérdekeit. Mint a Kereskedelmi testület elnöke, egyúttal vezére volt a Kereskedelmi akadémia direktóriumának, a kereskedők Ferencz József kórházának, a Kereskedők menházának ; elnöke volt ezenkivül a Kereskedelmi és iparkamara kereskedelmi osztályának, a Lipótvárosi körnek és Takarékpénztárnak, fontos hivatást töltött be mint városi bizottsági tag, stb. Sok kitüntetésben volt része, de nincs az a kitüntetés, a mit meg nem érdemelt volt.

Mudrony Soma igazgató.

Legfontosabb szerepet játszott Egyesületünk történetében *Mudrony* Soma, a ki harmincz éven át rajongó lelkesedéssel, nagy tudással és értelemmel szolgálta Egyesületünkben a magyar ipar érdekeit.

Az emlékének szentelt méltatásban Egyesületünk mai igazgatója a következőket jegyzi fel róla:

A hetvenes években, az újjáébredés időszakában rendkivül fontos volt az ország fejlődésére nézve az, hogy a hazafiak és főleg a fiatalság miként helyezkedik el a nyilvános köztevékenység különböző fórumain. A politika, az irodalom, a művészet, a tanügy, a technika, az ipar úttörőinek nyoma évtizedekre kihatott és megvetette egyes szakmák fejlődésének alapjait. Ez az alap volt határozó a messze jövendőre nézve. Ezen múlott, hogy tovább kellett-e rajta épiteni, vagy pedig félredobni és elülről kezdeni az alkotás nagy munkáját.

Mudrony Soma maga mondotta egy emlékezetes alkalomból a következőket:

Láttuk, hogy az új alkotmányos érával kezdődő állami életben egy végzetes rés tátong épp azon a helyen, a hol a hazai ipar rendithetlen bástyájának kellene állani; a midőn láttuk, hogy ez a rés, a védtelen ipar, napról-napra jobban omladozik, lelkes odaadással rohantunk a rés felé, hogy annak helyén fölépitsük a hazai ipar hatalmas bástyáját, mely hazánkat meg fogja védeni.

És erős elhatározással indult neki a védelem nagy munkájának. Mindent elülről kellett kezdeni. A negyvenes évek előmunkálatai el voltak temetve. Az abszolut kormányzat lefoglalta a régi iparegylet irományait s csak később, sok utánjárásra adta ki.

Az első korszak tehát a szervezés munkáján kivül a lelkesités korszaka volt. A szervezés nem volt nehéz, a lelkesités nem volt könnyű föladat.

Akkortájban minden téren kellett lelkesiteni; a tudomány, a művészet, az ipar parlagon heverő nagy mezői meddők voltak, sok gyomot és dudvát kellett kiirtani mindenfelé.

És nehezen ment a lelkesités munkája azért is, mert az ország teremtő és termelő erői gyöngék és véznák voltak.

De *Mudrony* nem kedvetlenedett el a pillanatnyi meddőség miatt. Magamagát tudta lelkesiteni és a kebelében rejlő erős lánggal dolgozott tovább, mint apostol hirdetve az igét, nem nyugodván, mig az ipar fogalmát és jelszavát bele nem vitte a társadalom minden rétegébe, a sajtóba, még a parlamentbe is.

És mihelyt az eszme és fogalom polgárjogot nyert s az iparfejlesztés kérdése állandóan napirendre került, hozzáfogott a komoly munkához, melyet csak röviddel halála előtt hagyott abba.

Ebben a munkában nagy segitségére volt alapos műveltsége, nyelvismeretei, a szaktudomány számos ágában való jártassága és ama tapasztalatai, melyeket külföldi tanulmányútjai idején szerzett. Zseniális ember volt. Értett a zenéhez, foglalkozott költészettel, szépirodalommal; de mindezt csak műkedvelésből űzte, hivatása és főfoglalkozása a hazai ipar ügyének czéltudatos és rendszeres fejlesztése volt s ebben összpontosult egész ereje és munkásságának java.

Ezt a munkásságot csak vázlatosan is jellemezni alig lehet, mert kiterjedt az mindenre, a mi az ipar ügyével kapcsolatba volt hozható.

Megindult az alapvetésen, az elsőfokú iparoktatás szervezésén, majd a különböző múzeumok létesitésének kezdeményezésén; az 1872. évi ipartörvény által létesitett ipari szervezet s az önálló vámterület érdekében meginditott nagyszabású akczió magasabb szférákba emelték izmos tetterejét és munkaképességét.

Ebben az időben az Országos Iparegyesület hivatását és föladatkörét, tehát a saját hatáskörét is a következőkben jellemezte:

Hazánk mindeddig majdnem kizárólag mezőgazdasági jelleggel birt. A mezőgazdaság szolgáltatta majdnem egyedül a közgazdaság fejlődésének anyagi eszközeit; közgazdasági intézményeink is (ha ugyan ilyenekről régebben szó lehetett) főleg az ország mezőgazdaságára voltak tekintettel. Mindennek jövőre nézve meg kell változni; fejlettebb államgazdaságunk, tetemes költségekkel létesitett közlekedési hálózatunk a hazai termelés fokozását és értékesebbé tételét teszi szükségessé, a mi csupán haladó versenyképes ipar által történhetik meg. Ez okból hazánknak a mezőgazdasági egyoldalúságból ki kell bontakozni és iparűző állammá kell lennie, mely termelésének dús anyagait nem nyersanyag, hanem kész iparczikkek alakjában hozhatja a világ piaczára.

Ezen nagy horderejű átalakulás már kezdetét vette s hogy sikeresen tovább haladhasson, mulhatatlanul szükséges, hogy az ország közgazdasági politikájában az iparfejlesztés követelményei legyenek irányadók. Egyesületünk, mint a hazai ipar emelésének országos társulati középpontja, e tekintetben kiváló mérvben hivatva van a közreműködésre. Itt kell megérleltetni a kijelölt czél megvalósitására vezető nemzetgazdasági eszméknek, innen kell kiindulni a választandó eszközök iránti közvélemény alakitására irányzott szellemi mozgalomnak.

És e programmhoz minden időben és minden körülmények között hű maradt. Nyugodt lélekkel mondhatta tehát 25 évi szolgálati jubileuma alkalmával:

Az Iparegyesület rendszeres tevékenysége mentette meg Magyarország gazdasági jövőjét, mert ez hivta fel a közvélemény és az állam figyelmét arra a veszélyre, mely az ipar hiányában rejlett...

Mi lett volna Magyarország ipar nélkül?...

Kibontakozott volna-e pénzügyi bajaiból, haladhatott volna-e a gazdaság, a művelődés?...

Bizonyára nem...

Egyesületünk félszázados történetének második fele és az Egyesület lapjainak 30 éves folyamai hűségesen adnak számot *Mudrony* tevékenységének részleteiről, melyekről egy rövid jellemrajz keretében hű képet adni alig lehetne. De csak érinthetjük, hogy a legfontosabb akcziók, melyekben a keze benne volt, a következők: a vámügy, a hadsereg fölszerelésének a hazai ipar által való fedezése; az állami iparűzés rendezése, az ipartörvény (1872. és 1884.) reviziója, az iparoktatás ujjászervezése, az 1885-iki kiállitás szervezése, az adózási reform, a szabadalmi törvény, a magyar iparnak nyujtandó állami kedvezmények, a szövetkezetek meghonositása és terjesztése, a gyári műhelytelepek, a főváros területi rendezése, vasuti szükségleteknek itthon való fedezése, a közszállitások rendezése, a szállitási tarifák, a munkások betegsegélyezése és balesetbiztositása, a munkáslakások s végre a hires Baross-féle ánkét elé terjesztett emlékirat, illetőleg ebben a hazai ipar regenerácziójának programmja.

Rendkivül találóan és jellemzően mondja róla egyik legrégibb barátja és munkatársa:

Mi, a kiknek alkalmunk volt folyton megfigyelni azt a nemes forrást, a melyből *Mudrony* tolla és ékesszólása szünet nélkül az új szervezkedésekre és új alkotásokra való buzditást meritett, egyéniségén és harmincz éves közpályáján két fő jellemvonást láttunk kidomborodni: a lelkesedést és tudást és ezek mellé sorakozott az önzetlenség és szívós kitartás.

Mert a kit ugy áthat valamely ideál, mint a hogy *Mudrony* lelke előtt a hatalmas magyar ipar prespektivája lebegett, annál minden önérdeknek háttérbe kellett szorulnia és annál az akadályoknak nem visszariasztólag, hanem újabb és újabb hadjáratra ösztönzőleg kellett hatniok.

De viszont lehet-e azon csodálkozni és nem inkább valódi keresztlevele-e az igazi lelkesedésnek az a vérmes felfogás, mely minden kedvező jelenséghez a jóravaló törekvések megvalósulásának reményét fűzi. Kihatott *Mudrony* iparpolitikai rajongása nem ritkán az ő számcsoportositásaira is, melyeket mint afféle »sonderbarer Schwärmer« ábrándszülötteit a czéhbeli nemzetgazdák egy-egy korifeusa nem ritkán megmosolygott. Pedig többször igazolták a későbbi fejlemények, hogy

*Mudrony*nak a számitásait nem a rajongás, hanem komoly előrelátás és alapos szakismeret mondta tollba.

*

A munkásságnak nagy cziklusát vélte befejezni *Mudrony* az ezredéves kiállitás előtt. Az iparfejlesztési eredményeknek a mai modern értelemben véve, ez a kiállitás hatalmas záróköve volt; beszámoló a multról és bevezető a jövőbe, az igéret földjére.

Kevés embert érdekelhetett közelebbről az a kiállitás, mint *Mudronyt*, a ki a kiállitás által föltüntetett eredményeknek legszorgalmasabb munkása volt, a ki arczának verejtékében szántotta a parlag földet, magot vetett bele, beboronálta, gondozta, ápolta a termelés első gyümölcseit. Az igéret földjére azonban nem jutott el.

Az ezredéves országos kiállitás volt az a magaslat, melyről áttekinthette az ő küzdelmes multjának örvendetes eredményeit; jóleső megelégedéssel láthatta, hogy az ő tevékenységének maradtak eltörülhetetlen nyomai; az a bástya, a mely körül ifjúsága álmait szőtte, betöltötte a rést; a magyar ipar harmincz év alatt számottevő faktor lett Magyarország közgazdasági életében és bizvást indul a jövő felé...

És a mig lesznek emberek, a kik méltányolni tudják a fáradságos, úttörő munka érdemeit, addig az ő neve a legjobbak között lesz közgazdaságunk történetében.

És a mig lesz a fiatal generáczióban lelkesedés és erő, hogy az ő nyomdokain haladva áldozzon a hazának, addig az ő példája tisztelve lesz és utánzókra lel.

És a mig lesznek az Országos Iparegyesületben kegyeletes szivek, addig az ő emléke közöttünk áldva lesz.

*

Mudrony Soma emlékének díszes sírkövet állitott Egyesületünk és tagtársaink kegyelete. Az emlékmű fölavatóján ott volt az egész magyar iparosvilág képviselete s ujból kifejezte azt a mély tiszteletet és hálás kegyeletet, melylyel az úttörő emléke iránt viseltetett.

Samuel Ferencz ügyész és pénztárnok.

Samuel Ferenczet, Egyesületünk pénztárnokát és ügyészét, legrégibb tisztviselőnket, 1905. évi május 8-án, hosszas, gyötrő betegség után elragadta a halál munkasorunkból. Talpig becsületes, derék, jólelkű ember volt, a kit hűségeért szeretni, hasznos munkásságáért igazán becsülni tanultunk. Az ő munkássága zajtalan és igénytelen volt. A külső világ, a nagy nyilvánosság színe előtt, lármás sikerekben nem jelentkeztek nyomai; csak mi tudtuk a maga teljességében, a maga valóságában méltányolni azt az ernyedetlen buzgóságot mintaszerű pontosságot, lelkiismeretességet, megható önzetlenséget és

nemes szerénységet, a melylyel életének kétharmadát, erejének javát az iparügyek szolgálatába állitotta. De mi aztán annál jobban méltányoltuk, megbecsültük és sajgó lélekkel meggyászoljuk. Samuel Ferencznek életében talán kevés jutott a dicsőség ragyogásából, de halála után a hálás kegyeletnek soha el nem múló fénye fogja felderiteni sírjának komor éjszakáját. És hogy emlékezete mindig frissen éljen Egyesületünk tagjainak és az iparosságnak lelkében, arra igazán méltó, mert tiszta jellem, hű munkás, igazi férfi és az iparügyeknek kitartó bajnoka volt.

* * *

És ezzel a sorozat még nem telt be.

Fájdalom, nagyon sokan vannak még, a kik az igazgatóság sorából kidőltek. Annak idején lapunkban és évi jelentéseinkben leróttuk irántuk kegyeletünket. Itt csak általánosságban hódolunk emléküknek, a kik tisztek, káplárok vagy közlegények voltak a hazai ipar fölvirágoztatásának szentelt küzdelmeinkben.

Tagok és tagdíjbevételek.

Tagjaink száma ma 2.965. Nem nagy szám. Vannak társadalmi szervezetek, szabad csatlakozásra alapitott tömörülések, a melyek nagyobb taglétszámot, a tagok nagyobb szaporodását tudják feltüntetni. Ez mindig attól függ, hogy milyen eszközöket alkalmaz az Egyesület a tagok szerzésében és milyen kritikával veszi fel az új tagokat.

Ma már nem ritkaság az olyan egyesület, a mely ügynököket tart a taggyűjtéshez és jutalékot fizet a tagszerzésért. Mi az ilyen eszközöket sohasem vettük alkalmazásba. Ez az egyik, a mit ki óhajtunk emelni. A másik az, hogy az Egyesület tagjai a legtiszteletreméltóbb ragaszkodással tömörülnek körülöttünk. Ezt legélesebben a negyven éves tagsági jubileumi megemlékezések rendszeresitése igazolja. 1909-ben határozta el Egyesületünk, hogy a közgyüléseken elismeréssel kiván megemlékezni azokról a tagtársainkról, a kik negyven, vagy több éven át kitartó hűséggel maradtak meg Egyesületünk tagjainak sorában. Ezek névsora a következő:

1909-ben:

a) *Czégek:* Kollerich Pál szitaszövetek és kerítések gyára, Budapest. Gregersen G. faipari vállalata, Budapest. Kölber Testvérek kocsigyárosok, Budapest. Röck István gépgyáros, Budapest. Strobentz Testvérek festékgyárosok. Budapest. Ganz I. és Társa vasgyárosok, Budapest. Thonet Testvérek faárúgyárosok, Budapest. Knopp és Steiner czímfestők, Budapest. Wolfner Gyula és Társa bőrgyárosok, Budapest.

b) *Személyek:* Andrényi Károly kereskedő, Arad. Radocza János ügyvéd, Budapest. Bielek Miksa műegyetemi tanár, Budapest. Darányi Ignácz földmívelésügyi miniszter, Budapest. Máday Izidor nyugalmazott miniszteri tanácsos, Budapest. Wartha Vincze műegyetemi tanár, Budapest. Thék Endre faárúgyáros, Budapest.

1910-ben:

a) *Czégek:* Braun Testvérek szesz- és likőrgyára. Steinschneider Jakab ágyneműgyára. Geittner és Rausch malomkőgyára. Seltenhofer Frigyes Fiai tüzoltószer- és gépgyára. Krámer Sámuel butorgyára. Herzog M. L. és Társa nagykereskedése. Oetl Antal vasöntődéje. Gregersen G. és Fiai épitővállalata. Girardi Testvérek érczöntődéje. Jungfer Gyula lakatosárú-gyára.

Személyek: Emich Gusztáv, Weisz Berthold.

1911-ben:

a) *Czégek:* 1. Topits József fia tésztagyára, Budapesten. 2. Reitter József gyufagyára, Kolozsvárt. 3. Beliczay Béla mézeskalácsos és viaszgyertya-öntő, Budapesten.

b) *Személyek:* 4. Trebitsch Ignácz m. kir. udvari tanácsos, ny. magyar földhitelintézeti igazgató, a vaskorona-rend lovagja. 5. Török György volt férfiszabómester, Budapesten.

1912-ben:

a) *Czégek:* Michl Alajos asztalosmunkák gyártelepe (tulajdonos Pizinger Lajos) Budapesten. Schunda W. József hangszergyára Budapesten.

b) *Személyek:* Czekelius Aurél min. tanácsos, lovag Falk Zsigmond udv. tan., alelnök, Báró Láng Lajos v. b. t. t., dr. Wekerle Sándor v. b. t. t.

Ez a kitartás és ragaszkodás adja meg tagsági állományunk jellegét. Nem szaporodik tagjaink száma amerikai arányokban, a szaporodás 1892 óta 25%-nak felel meg, a szaporulat azonban állandó erőgyarapodást jelent.

Ennek igazolását nyujtja a tagdíjbevétel alakulásának megfigyelése. Nem szólva arról, hogy 1904 óta két ízben került reform alá a tagdíjkategóriák beosztása, a tagdíjbevétel fejlődése, a tagdíjbeszedésben mutatkozó természetes könnyedség legalkalmasabb bizonyitéka az egyesületi munkásság méltatásának.

Tagdíjbevételünk 1892-ben 22.000 K, 1910-ben 33.000 K volt. Tehát 20 év alatt 53%-kal emelkedett.

Ügykezelési adatok.

Az iroda tevékenysége. A közgazdasági kérdésekkel foglalkozó társadalmi érdekképviseletek hasznos működésének egyik figyelemreméltó feltétele egy állandó és minden tekintetben feladatának magaslatára törekvő iroda, mely a mindennap felmerülő szakkérdések nagy tömegében gyorsan és alaposan informálja az Egyesülethez forduló feleket. Egyesületünk bürója ezen a téren a legutóbbi 20 évben becsületes törekvést fejtett ki. Távol áll tőlünk a dicsekvés vagy az elismerés provokálására való hangulatkeltés. De annyit történeti szárazsággal megállapithatunk, hogy Egyesületünk irodájának munkássága széltiben teljes méltánylásra talál.

Ezt — bár saját magunkról van szó — e helyütt konstatálhatjuk, mert ez tisztán annak a jóleső és kellő értékre redukált kritikának leszögezése, a melylyel arra hivatott körök az Egyesület belső munkásságáról, a mindennapi hivatali munka ellátásának módjáról nyilatkoznak.

Egyesületünk ujabb története bizonyságot tesz arról, hogy a vidéki és a fővárosi iparosságnak elsőrendű szükséglete egy minden részletében jól megszervezett iroda, a mely a napi események megfigyelésének fontos munkája mellett el tudja végezni az útbaigazitás, felvilágositásadás és a pozitiv támogatás minden fajta teendőjét.

Nem egy esetben vetette magát közbe az iroda olyan vidéki közérdekű ipari ügyek kedvező lebonyolitása érdekében, melyeket csak nagy költséggel lehetett volna elintézni. Tagjaink bármilyen közérdekű kérdésben fordultak irodánkhoz, mindig készséggel állott rendelkezésükre. Arra nézve, hogy milyen széleskörű ez az igénybevételünk — bár kicsiségnek látszik — legyen szabad megemlitenünk, hogy telefonvonalunk a túlzsufoltság miatt elégtelen lett és egy új vonal bérletéről kellett gondoskodnunk.

Beszámolónknak nem egy fejezete tesz tanuságot arról, hogy az iroda az ipari élet legváltozatosabb területeihez tartozó kérdésekben teljesen mélyreható előkészitő munkát végzett.

Messze vezetne, ha mindazokat a fontosabb ipari témákat leltárba szednők most, a melyekkel az évek során keresztül alkalmunk volt mélyrehatóbban foglalkozni. Minden törvényhozási és közigazgatási kezdés és intézkedés, minden figyelemreméltó ipari akczió átment a mi műhelyünkön és nem egyszer értékes kiegészitésekkel, javitásokkal került ki — illetékes vélemények szerint — onnan.

Ha egynéhány számbeli adatot is felsorolunk itt, ez csak annak feltüntetésére szolgál, hogy milyen külső arányokat öltött ez a tevékenység.

A beérkezett ügydarabok száma 1891-ben 1.219 volt. Ez a szám 1910-ben 5.011-re emelkedett, a miben kevésbé fontos meghivók, körlevelek, szabályzatok és több efélék nem foglaltatnak benn.

Számba jönnek még itt az ülések és testületi tanácskozások is, melyeket Egyesületünk tart. 1891-ben 27 ízben tartottunk olyan üléseket, a melyeket az alapszabályok értelmében kell összehívni és a melyeket az aktuális ipari kérdések tárgyalása czéljából hívtunk össze. Ezeknek száma 1911-ben 96-ra emelkedett. Mindenesetre ez is elég figyelemreméltó alapot nyujt annak a munkagyarapodásnak megitélésére, a melyet irodánk legutóbbi 20 éves története feltüntet.

Felolvasások és előadások.

Egyesületünk munkásságának egyik figyelemreméltó része a felolvasások és előadások rendezése. Addig, a mig a speczialis ipari érdekek társadalmi képviseletének minden ága nem lesz olyan fejlett,

a milyen a művelt nyugaton, addig értékes szolgálatokat tesznek felolvasó üléseink, a melyek a magyar szakférfiaknak könnyű szerrel igénybevehető alkalmat adnak közérdekű kezdeményezésekre és arra, hogy a magyar ipari közvéleményt fontos ipari problémák mívelésére felhívják. Ha végigmennénk az Egyesületünkben 20 év óta tartott előadások gazdag és tartalmas sorozatán, nem egy helyen lehetne megállapitani, hogy bevált ipari reformok és kérdések magja foglaltatik felolvasásaink témájában. E mellett hasznos kihatása volt igen sok felolvasó ülésnek olyan ipari kérdések megoldására, a melyek több, különböző irányban működő ipari intézményt érdekeltek és ilyenformán megkönnyitették a közös érdekű munka megindítását és befejezését. Gyakran azonban a mezőgazdasági vagy kereskedelmi közintézményeket is közelebb hozták egymáshoz vagy az Egyesületünk elé tűzött czélokhoz is. Ez okozta azután, hogy az iparosvilág, de az egész magyar közgazdasági közvélemény is, teljes értékük szerint honorálta a felolvasó és előadó üléseket, amelynek sorozatában nem egyszer igen illusztris szakemberek kerültek felolvasóasztalunkhoz.

Ipari érdemek elismerése.

Egyesületi díszérmek önálló iparosok számára. Az Egyesület évek óta arra törekszik, hogy a kiváló iparosoknak díszérmekkel való kitüntetése által buzditólag hasson az iparososztályra. A fennálló szabályzat értelmében az egyesületi díszéremnek két foka van: ezüst- és bronzérem. Ezekre évenként irjuk ki a pályázatot. Pályázni négy czímen lehet és pedig: 1. valamely új ipari eljárás feltalálása és életbeléptetése, vagy valamely új iparág vagy ipari eljárás meghonositásáért; 2. a rendszeres művesiparban tanusitott jeles ipari képességért; 3. versenyképességért, illetőleg nagyobb külföldi kivitelért; 4. műipari érdemekért.

Ezenkivül az első czímben foglalt igen kiváló érdemekért aranyérem is adható.

Az aranyéremre nézve az igazgatóság 1898-ban azt határozta, hogy az aranyéremre pályázni nem lehet, azt csak az igazgatóság megállapodása alapján lehet megitélni.

Az egyesületi díszérmek fokozatai és nemei 1902 óta változáson mentek keresztül. Az iparpártoló szakosztály és a végrehajtó bizottság javaslatai alapján az igazgatóság ugyanis elhatározta, hogy ez évtől kezdve a díszérmeket oly kiváló egyéneknek (kereskedők, egyesületek stb.) is adományozza, a kik a hazai iparczikkek rendszeres terjesztése körül kiváló eredményeket tudtak elérni s igy az iparpártolás terén gyakorlati szempontból is igaz érdemeket szereztek, továbbá oly érdemes úttörő iparosoknak és iparbarátoknak, kik az iparügyek szolgálatában eltöltött hosszú, önzetlen és eredmények-

ben gazdag tevékenységük révén a hazai iparosság kitüntető elismerésére tényleg rászolgáltak.

Ezenkivül díszérmeket adományozunk egyes iparkiállitásokon szerzett érdemek jutalmazására.

Az érmeket az Egyesület igazgatósága esetről-esetre egyes ipari kiállitások alkalmával bizonyos számban engedélyezi oly iparoskiállitók jutalmazására, a kik kiállitási tárgyaik készitésénél a gyakorlati élet követelményeit tartották szem előtt és a kik ez által követésre méltó példát mutattak szaktársaiknak.

Ama kiállitások zsürijében, melyek számára az Egyesület ily érmeket átenged, az Egyesület bizalmi férfiai által vesz részt, hogy igy érvényesitse az érem alapitásával táplált intencziót.

Egyes gyárak, vagy ipartelepek fontosabb speciális ünnepélyei alkalmából is engedélyez az igazgatóság díszérmeket.

Művezetők, alkalmazottak és munkások érme. Miután az ipar előmenetele nagyrészt az alkalmazottak és a munkásosztály jelességétől függ, az Egyesület czéljául tűzte ki a művezetők, ipari alkalmazottak és a munkások szorgalmának, kitartásának és előretörekvésének fokozását is.

Az Egyesület minden évben jutalmazó elismerésben részesiti azokat a gyárigazgatókat, osztályvezetőket, gyári művezetőket, előmunkásokat, alkalmazottakat, kézművessegédeket és kiválóbb gyármunkásokat, kik hosszabb ideig egy munkaadónál dolgozván, szorgalmas és buzgó magaviseletük által, vagy a közvetlen felügyeletük alatt levő munkásoknak, vagy a tanulóknak okszerű vezetése, vagy oktatása által a hazai ipar körül érdemeket szereztek.

Az Egyesület súlyt helyez arra, hogy minél több munkásérem vétessék igénybe és az iparosokat az érem fölhasználására alkalmas módon buzditja.

Egyes gyárak, ipartelepek, vagy munkások speciális ünnepei alkalmából is megitél az igazgatóság munkásérmet.

Ezeknek az érmeknek jó hatását igen gyakran emelik ki elismerőleg a hozzánk érkező köszönő levelek. A bennük rejlő kitüntetés erkölcsi tartalmát egyaránt méltatja figyelmére a fogyasztó nagyközönség, mely az igy jutalmazott iparosoknál fedezi ipari szükségleteit és a munkaadó iparosság is, a mely a munkásérmek nevelő és buzditó befolyásáról nyilatkozik minden alkalommal.

Munkások legfelsőbb kitüntetése. Az öreg, érdemes munkások legfelsőbb kitüntetése érdekében 1898. óta folytatjuk üdvösnek bizonyult kezdeményezésünket. Egyesületünk igazgatósága ugyanis 1897-ben elhatározta, hogy a kiváló érdemeket szerzett munkásokat az Egyesület által eddig nyujtott kitüntetésen kivül legfelsőbb helyen is jutalmazásra ajánlja. E határozat kifolyása volt a kereskedelemügyi miniszter úrhoz intézett előterjesztésünk, a melyben előadtuk, hogy Egyesületünk évek hosszú sora óta feladatának tekinti a hűséges és

példás magaviseletű munkásoknak kitüntetését és e czélból évenkint számos ezüst- és bronzérmet osztunk ki erre kiválóan érdemes munkások között. Az ily érmekre beérkező folyamodványok révén azonban igen gyakran találunk olyan munkásokat, a kiket nagyobb és példásabb kitüntetésre is érdemesnek kell itélnünk. Az e tárgyban való kezdeményezésünk a mostani viszonyok között különösen fontosnak bizonyult, a midőn a munkásoknak nyilvános megbecsülése széles körökben buzditólag hatni hivatva van. E czélból minden évben megragadtuk az alkalmat, hogy a m. kir. kereskedelmi miniszter úrnak megokolt előterjesztéseinkben figyelmébe ajánljunk több érdemes munkást.

Érdemes munkások külön megjutalmazása. Ezen a helyen megemlitjük, hogy 1907-ben tettünk először lépéseket olyan igen érdemes, idősebb munkások rendkivüli megjutalmazása érdekében, a kik a legfelsőbb kitüntetések valamelyikében már régebben részesültek. Előterjesztésünkre a kereskedelemügyi m. kir. minisztérium *Vogel* Károlynak, nyomdai nyugalmazott művezetőnek 60 éves nyomdászjubileuma alkalmából 300 korona jutalmat folyósitott.

Inasképzési jutalmak. Az ipari érdemek elismerésének fejezetében számolunk be a rendszeres inasképzés előmozditása érdekében folytatott akcziónknak arról a részletéről, mely az érdemes tanitómesterek jutalmazását öleli fel. Ezeket a jutalmakat 1907 óta adjuk ki. (L. Iparoktatási rovatunkat.)

A fiatalabb generáczió buzditása.

Ösztöndíjak és jutalmak.

Egyesületünk alapitása óta rendszeresen ápolja azt az ambicziót, a mely a kiválóbb mesterek vagy ipari segéderők külföldön leendő kiképzésére irányul. Számtalan esetben fordult elő, hogy munkások és művezetők a maguk elhatározásából fordultak hozzánk külföldi tanulmányutazásuk anyagi és erkölcsi támogatása érdekében, másrészt gyárosok és kézműiparosok is gyakran hívták fel figyelmünket olyan munkásaikra, a kiknek külföldön való kiképeztetéséből jelentős eredmények volnának várhatók egy-egy szakmának általános hasznára.

Ezeket az előterjesztéseket esetről-esetre hozzáértő bizalmi férfiainknak, vagy a birálatra felkért bizottságoknak adtuk ki véleményezés végett és ezek javaslatára — ott, a hol ez megokoltnak látszott — közbenjártunk a kereskedelemügyi miniszter úrnál megfelelő ösztöndíjak engedélyezése végett, vagy pedig az Egyesületünk rendelkezésére álló alapok terhére engedélyeztünk kisebb-nagyobb segélyeket.

Tizennégy ösztöndíjas, a kiket tanulmányaikban segélyeztünk, tanulmányutazását nagyobbrészt már be is fejezte.

Az engedélyezés a szakiskolai növendékekre és segédekre nézve minden esetben azzal a kötelezettséggel járt, hogy a segélyezett hazatérése után bizonyos ideig hazai gyárakban tartozik alkalmazást elfogadni, tapasztalatairól beszámolni és tanulmányi ideje alatt is haladásáról tanuságot szolgáltatni.

Ipari alkotások és törekvések támogatása.

Ez a fejezet nem arról kiván számot adni, hogy Egyesületünk milyen téren és mely formában felel meg egyik legfontosabb feladatának, az ipari czélok előmozditásának. Hiszen erről szólnak a fennállásunk óta kiadott évi jelentések és ennek van szánva jórészben Egyesületünk történetének minden egyes fejezete.

E helyütt csupán arra törekszünk, hogy apróbbnak látszó pozitiv munkával, anyagi szolgáltatásokkal mennyiben tudjuk az ipari törekvéseket hasznosan támogatni.

A közérdekű czélok anyagi támogatása a következőkre terjed ki: Évek óta számtalan ipari egyesület, ipartestület, ipartársulat, az országos és a budapesti kerületi munkásbiztositó pénztár azzal a kéréssel fordul hozzánk, hogy üléseik számára engedjük át *üléstermünket.* Kérésüket minden egyes esetben készséggel teljesitjük, az ezzel kapcsolatos tekintélyes költségek (világitás, fűtés, takaritás stb.) megtérittetése nélkül.

A vidéki ipari *szakkiállitások* szervezése körül Egyesületünk fennállása óta élénk munkásságot fejtett ki. Azok vezetősége a biráló bizottságok szervezése és szakértők kiküldése végett, zsürije pedig egyesületi díszérmek engedélyezése végett úgyszólván kivétel nélkül hozzánk fordul. Ennek a támogatásnak költsége évenként szintén tekintélyes összegre rúg.

Az *inasnevelés* terén szerzett kiváló érdemek jutalmazására minden évben nagyobb összegeket forditunk.

A *Kiállitási Központ* czéljait évi 300 koronával támogatjuk.

Az *Ipartestületek országos szövetségének* igen csekély bér fizetése ellenében megfelelő irodahelyiséget bocsátunk rendelkezésére, egyéb irányban is felajánlva irodai szervezetünket a magyar kisipar eme egyedüli központi szervezetének.

Az ipari közigazgatás számtalan apró és nagy kérdése, a közszállitás, az iparfejlesztés és a munkásbiztositás tudnivalóinak rengeteg anyaga napról-napra garmadával juttatja hozzánk a vidékről és a külföldről származó *kérdezősködéseket*, irodánkban mindennap igen sok ember fordul meg, felvilágositást keresve. Ennek a sok szerteágazó anyagnak nyilvántartása, egyes részeknek tanulmányoztatása, ugyancsak nem csekély terhet jelent az Egyesületre.

A *szakirodalom* támogatása terén is megtesszük azt, a mire bennünket a közérdek szempontja kötelez és a mire anyagi helyzetünk módot ad.

A mikor valamely aktuális kérdés több ipari vagy kereskedelmi egyesületet egyformán érint és a közös egyetértő eljárás helyénvalónak látszik, mindig készséggel csatlakozunk a megoldás vagy előkészités meginduló mozgalmához. E mozgalmak költségeihez minden esetben megfelelő mértékben járulunk hozzá.

Látnivaló tehát, mily nagy a tere annak a közérdekű munkásságunknak is, mely az Egyesületünkben összehordott erkölcsi erő mellett anyagi képességeinket is elismerésre számot tartó mértékben igénybe veszi.

Egyesületünk háztartása.

Végül egészen röviden számot akarunk adni Egyesületünk vagyoni dolgairól. Ezek nem fontosak ugyan ilyen hosszabb időre szóló beszámolónál, a mely jobbára az erkölcsi téren elért eredményeknek van szentelve, mégis megérdemlik a futólagos méltatást, mert a vagyoni megerősödés a legtöbb esetben az erkölcsi erők gyarapodását is jelenti. Már pedig javulást, megszilárdulást konstatálhatunk, ha mai vagyoni állapotunkat a 20 év előttivel hasonlitjuk össze. Csak egy-két tételt emelünk ki akkori számadásainkból.

Bevételünk 1891-ben 43.000 korona volt, 1910-ben 84.000 korona. Ez tehát 100%-os emelkedésnek felel meg. Ugyanez az arány a kiadásoknál is.

Ez az emelkedés figyelemreméltó gyarapodást jelent. Az Egyesület anyagi helyzete 20 év alatt, a vezetők kiváló buzgólkodása révén, nagy lépésekben haladt a konszolidálás felé. Ezt bizonyitja az is, hogy 1910-ben a tiszta vagyon (minden tétel gondos becslése mellett) 120.000 koronára emelkedett és hogy adósságainkat évről-évre emelkedő összegekkel csökkentjük. Igy például 1910-ben tartozásaink 111.386 koronáról 99.529 koronára, tehát mintegy 12.000 koronával csökkentek.

Gazdálkodásunk különben rendezett és mindinkább javuló pénzügyi fejlődésről tanuskodik. Bevételeink alig maradnak el a költségvetések számitásai mögött, viszont kiadásainkban a legritkább esetekben és csak csekély összegekkel lépjük túl az előirányzatot, a mikor erre a viszonyok alakulása kényszerit bennünket.

A kiadásoknál mutatkozó többletek abban a természetes emelkedésben lelik magyarázatukat, a melyen az Egyesület tevékenysége a legújabb tiz évben átment. Évi jelentéseink egész anyaga utal arra a munkaszaporodásra, a melyet az 1900—1910. esztendők ipari eseményei okoztak és ezek nyomán emelkedtek a megfelelő rovatok szükségletei is.

Ki akarjuk még emelni, hogy 1908-ban nagyobb beruházást esz-

közöltünk a hivatali helyiségek átalakitása és felszerelése czéljából. Tevékenységünk köre az évek folyamán anyira kiszélesedett és hivatali helyiségeink méretei és felszerelései ezzel szemben annyira elmaradtak, hogy 1908-ban igazgatóságunk már nem zárkózhatott el az egyesületi helyiségek bővitése és átalakitása elől. A kik tudják, hogy Egyesületünk már évek óta szűk és nem egészen megfelelő helyiségekben volt kénytelen megférni, hogy irodai helyiségeink berendezése még szerény igények mellett is rendkivül sok kivánni valót hagyott hátra, azok örömmel fogadták ezt az elhatározást és készséggel járultak hozzá az ehhez szükséges anyagi eszközök előteremtéséhez.

Sajnos, Egyesületünk nem volt abban a helyzetben, hogy ezt a körülbelül 25.000 koronára rúgó kiadást saját készleteiből fedezze. Ezért erre a czélra körülbelül ennek az összegnek megfelelő folyószámla-kölcsönt eszközöltünk ki.

Ez a beruházás, a melynek főtételei az összes helyiségeknek gőzfűtéssel és villanyvilágitással való felszerelése, padlózása, falak és ajtók, ablakok festése, a butorzat felujitása és kiegészitése czímén merült fel, nem lépte túl az arra előirányzott összeget, a mely 25.000 koronát tesz ki.

Ez a beruházás is meglehetős mértékben vette igénybe anyagi erőinket, de a természetes emelkedés is számbavehető arányokat tüntet fel.

Az iparilag fontos események ugyanis valósággal egymás fölé torlódnak, az ipari érdekképviseletek közös irányú kezdeményezései igen gyakran voltak napirenden és Egyesületünk nem zárkózhatott el az azokban való aktiv résztvétel kényszerűsége elől, ha csak nem akart már eleve szembeszállani azzal az esetleges szemrehányással, a mely a vezetőséget éri, ha az események által diktált munkaprogrammot a lehető legbecsületesebben nem követi.

Egyesületünk elnöksége rendkivül nagy gonddal és éberséggel vezeti pénzügyeinket. Előrelátó szemmel gondoskodik a szükségletek fedezéséről és számot vet azzal a jogos kivánsággal, a mely Egyesületünk teljes anyagi függetlenségének fokról-fokra való biztositását követeli.

Remélhető, hogy erre irányitott törekvése a legközelebbi jövőben teljes mértékben sikerülni fog.

Alapitványok.

Végül egy-két szóval itt is meg akarunk emlékezni az Egyesületünk által kezelt közérdekű alapitványok állandó szaporodásáról. Erről részletesen az évi jelentésekben számolunk be, itt csak a bizalomnak változatlanságát akarjuk kiemelni, a melylyel mértékadó körök Egyesületünk feladatai és munkássága iránt viseltetnek és a

mely abban nyer beszédes kifejezést, hogy ipari czélú alapitványok kezelésére az utóbbi években és a múlt évben is több ízben kérték fel Egyesületünket.

Alapitványaink egy része az egyesületi vagyonhoz tartozik, abba beleolvadt. Alapitóink jó része t. i. nem határozta meg az alapitvány czélját közelebbről és a legtöbb esetben csak azt kivánta, hogy az Egyesület által követett czélok támogatására szolgáljon. Ezeket az alapitványokat nem is kezeljük külön, az értékük benne van az egyesületi vagyonban.

A hol azonban az alapitó külön alapitványi czélt tűzött ki, ott az alapitvány értékét, mint külön vagyontömeget és kevés kivétellel az eredetileg kapott értékpapirok alakjában kezeljük és jövedelmét a megszabott czélra forditjuk.

Ez idő szerint a következő ilyen természetű gyümölcsöző alapitványokat kezeljük:

Glück Frigyes alapitványa		5.000 K	— f.
Szabóky Adolf »		2.208 »	36 »
Walser Ferencz »		10.049 »	12 »
Kovács Lajos »		400 »	— »
Hauszmann Alajos »		5.700 »	— »
Erdélyi erdőipar r.-t. »		5.000 »	— »
Czettel Gyula »		5.000 »	— »
Koszilkov Márk »		6.639 »	22 »
Mudrony Sománé »		19.200 »	— »
Dr. Matlekovits Sándor alapitv.	Ez a három együtt az »Irodalmi ösztöndíj-alapitvány«	2.329 »	68 »
Neuschlosz Marczel »		2.319 »	— »
Mudrony Soma »		1.563 »	84 »
Posner Károly Lajos alapitványa		1.000 »	— »
Gerbeaud Emil és neje »		3.000 »	— »
Mártonffy Márton ösztöndíjalapitványa 5.000 K n. é. 1897. évi Budapest székesfővárosi kölcsönkötvény, 184·64 K készpénzben az egyesület pénztárába		5.184 »	64 »
Összesen		74.593 K	86 f.

Az alapitványok rendeltetése ez:

Glück-ösztöndíj. Glück Frigyes, Egyesületünk igazgatóságának tagja, méltányolva azokat az érdemeket, melyeket az Iparegyesület a magyar ipar fejlesztésére irányzott törekvéseiben elért, 5000 koronás alapitványt tett arra a czélra, hogy e tőke kamatai minden második évben fiatal iparosok vagy ipari szakirók külföldi tanulmányainak előmozditására fordittassanak.

Szabóky-ösztöndíj. A *Szabóky* Adolf-alapitvány kamataiból évenként tiz darab cs. és kir. arany ösztöndíj gyanánt itéltetik meg jóviseletű, szakmájukban előre törekvő iparossegédeknek.

Walser-jutalmak. Walser Ferencz fővárosi harangöntő- és tűzoltószergyáros az 1891-ik év április hó 11-én, abból az alkalomból,

hogy 32 év óta fennálló telepén a 10.000-ik tüzifecskendő elkészült, ötezer forint alapitványt helyezett el Egyesületünknél, hogy ennek kamatai oly szakmabeli munkások jutalmazására fordittassanak, kik példás, józan magaviselet, hűség és szorgalom által, valamint a műhelybeli gyakorlati jelesség mellett még a szellemi téren való tökéletesbülésnek is bizonyitékait adták.

Kovács-jutalom. Kovács Lajos egyházas-hetyei lakos végrendeletében 400 koronát hagyott Egyesületünknek azzal a rendeltetéssel, hogy az alapitvány kamatait minden évben egy felszabaduló férfiszabótanoncz kapja, a ki abban az évben felszabadult tanonczok közt a legkiválóbb. Ennek a tőkének kamatait jutalomképen adjuk ki évről-évre az ipartestület által rendezett inasmunka-kiállitásokon kiváló tanonczoknak.

Hauszmann-ösztöndíj. A magyar királyi vár épitése körül munkájukkal közreműködő iparosok és művészek alapitványt tettek *Hauszmann* Alajos épitőművész és egyetemi tanár iránti ragaszkodásuk jeléül. Az 5800 korona alapitványnak kamatai évenkint ösztöndíj gyanánt adatnak ki oly iparral és művészettel foglalkozónak, a ki az épitkezési ágak valamelyikének terén szakképzettségét már mint tanoncz bevégezte és mint ilyen legalább 2 évet töltött alkalmazásban elsőbbrendű üzlet kötelékében kiváló sikerrel és példás magaviselettel s szakbeli tanulmányainak további kiképzésére külföldi útra kiván a nyerendő menni ösztöndíjjal.

Az *Erdélyi Erdőipar r.-t.* 5.000 korona összegű alapitványt tett Egyesületünknél abból a czélból, hogy annak terhére minden második évben 300 korona ösztöndíjat adjon Egyesületünk egy fiatal iparosnak, első sorban olyannak, a ki a faiparok valamelyikét míveli

Czettel Gyula, Egyesületünk pénzügyi bizottságának elnöke, 1907. évi február hó 1-én 5.000 korona alapitványt tett az Országos Iparegyesület javára, azzal a rendeltetéssel, hogy ez a tőke az Egyesületet illetvén, ez köteles legyen ennek ellenében a tőke kamatait, vagyis évenként 200 koronát szakmájukban jeles és egy helyen való kitartásuk által példát adó, józan viseletű grafikai munkások jutalmazására forditani.

A Lovranában 1908. évi május hó 12-én elhunyt *Koszilkov* Márk budapesti borbély- és fodrászmester 6.639·22 koronát hagyott az Országos Iparegyesületnek egy, a nevét viselő alapitvány czéljaira, még pedig oly czélból, hogy annak kamatait évenként egy olyan borbélyinas kapja, a ki különös jóviselet és ügyesség által arra érdemes.

Özv. *Mudrony* Sománé, boldog emlékű ura, néhai Mudrony Soma emlékének megörökitésére 1907-ben Egyesületünk javára egy 20.000 koronás alapitványt tett, olyan módon, hogy ennek a tőkének kamatait Egyesületünk saját belátása szerint forditható bármely czélra. A tőkét az alapitó hagyatéka terhére biztositotta és kötötte le Egyesületünk javára.

1908-ban rendkivül meleg és impozáns lelkesedéssel ünnepelte az egész ország iparostársadalma elnökünket, *Matlekovits* Sándort, abból az alkalomból, hogy már negyven éve szolgálja az iparosérdekeket az Országos Iparegyesület kötelékében. Egyesületünk igazgatósága és tagtársaink gondoskodtak az ünnepelt dombormüvű arczképének művészi elkészitéséről. Az erre a czélra beérkezett hozzájárulások feleslegéből az intézők elhatározása folytán külön pénzalap alakittatott, azzal a rendeltetéssel, hogy annak kiegészitése után a kamatok megfelelő időközökben ösztöndíj gyanánt adassanak ki arra érdemes pályázóknak.

Igazgatóságunk tagjai *Neuschlosz* Marczel emlékére létesitettek egy alapitványt Neuschlosz Marczel halálának első évfordulója alkalmából. Egyesületünk igazgatóságának tagjai eddig 2.319 koronával járultak ez alapitvány létesitéséhez és ezzel jeles barátunk kegyeletes emlékének örök időkre való föntartásához és annak a példás, áldásos és gyümölcsöző munkásságnak megörökitéséhez, a melyet Neuschlosz Marczel Egyesületünk kebelében a magyar ipar érdekében és iparostársai javára egy évtizeden át kifejtett.

A *Mudrony* Soma-féle alapitvány összege 1.563 korona 84 fillér. Ez azokból az adományokból maradt fenn, a melyek boldog emlékezetű igazgatónk síremlékének felállitására befolyt hozzájárulásokból maradtak meg feleslegképen.

Irodalmi ösztöndíj. Ezek a most felsorolt alapok, nevezetesen a Mudrony Soma-alap 1.563·84 K (1893 óta); Neuschlosz Marczel-alap 2.319 K (1905 óta); Matlekovits-alap 2.329·68 K (1908 óta) állanak Egyesületünk kezelésében és egyenként nem képeztek elegendő tőkét arra, hogy kamataikat valamely ipari közczélra haszonnal lehetne gyümölcsöztetni.

Ez alapok együttvéve mégis 6.212 K és 52 fillért képezvén, ez összegnek minden két évben fölgyülemlő és mintegy 500 K-t kitevő kamatai oly összeget képviselnek, mely tanulmányi ösztöndíjul sikerrel használható föl.

És miután a fölsorolt három alapitványnak speciális rendeltetését az adományozók annak idején nem jelölték meg és csak arra utaltak, hogy a fönnebbi összegek kamatai tanulmányi czélokra fordittassanak, kivánatosnak látszott a három alapitványnak egyesitése olyformán, hogy mindegyik a maga nevén tovább vezettetvén, mindhárommak kamatai irodalmi ösztöndíj czéljaira egyesitetten fölhasználtassanak, illetve kétévenként kiadassanak.

A *Posner* K. Lajos és fia czég egy felbontott, helyesebben meg sem kezdett munkaviszonyból kifolyólag 1.000 korona bánatpénzhez jutott és elhatározta, hogy azt valamely közhasznú ipari alapitvány czéljaira forditja. Méltányolva Egyesületünknek a magyar ipar érdekében kifejtett sokoldalú hasznos munkáját, az összeget azzal a kéréssel adta át nekünk, hogy azt a czég megalapitójának, lovag

Posner Károly Lajosnak nevére örök időn át mint alapitványt kezeljük. Kamatai akár minden évben, akár kétévenként, valamely példás viseletű ifjú munkás, iparossegéd, vagy művezető jutalmazására forditandók.

Gerbeaud-ösztöndíj. Gerbeaud Emil és neje üzletük félszázados fennállása és itteni ipari működésük negyedszázados évfordulója alkalmából háromezer koronás alapitványt tettek oly czélból, hogy ez mint Gerbeaud Emil és neje szül. Ramseyer Eszter ösztöndíjalapitványa kezeltessék, melynek kamataiból két-három évenként egy czukrász, czukorkakészitő vagy csokoládégyáros alkalmazott vagy főnök — szakmájában való tökéletesedése czéljából — külföldi tanulmányútra küldessék.

Mártonffy Márton-jutalom. Az iparostanoncziskolai tanitók országos egyesülete abból az alkalomból, hogy *Mártonffy* Márton volt vallás- és közoktatásügyi m. kir. iparoktatási főigazgató, udvari tanácsos, orsz. képviselő, iparoktatási főigazgatói állásától megvált, elhatározta, hogy Mártonffy Márton négy évtizedes, nemes, áldásban dús és eredményekben gazdag munkásságának örök emléket állit oly módon, hogy nevére alapitványt létesit, a melynek kamataiból iparos- és kereskedőtanonczok segélyben, illetve jutalomban részesülnek. Eddig 5.184 K 64 fillér gyült össze erre a czélra.

Végül ideiktatjuk az egyesületi házban elhelyezett tőkék és alapitványok jegyzékét: Egyesületi pénzekből 140.293·56 K-át, özv. Nadányiné alapitványa 7.417·92 K, Molnár János alapitványa 8.340 K, Krall Henrik alapitványa 17.770 K, gróf Zichy Jenő alapitványa 20.000 K, összesen 193.821·48 K. Ezek az alapitványok nem gyümölcsözők.

Zárszó.

Befejezésül pedig szóról-szóra idézem az »Ötven év«-hez irott zárszóból a következőket, a melyek teljesen ráillenek a mai viszonyokra is:

Az Iparegyesület érzi és érti, hogy az a munka, melyet a nemzeti iparfejlesztés életerejének lüktetésére hivatásszerűen, soha sem lankadó kedvvel és lelkesedéssel teljesitett, nincs befejezve és soha sem is lesz befejezve.

Az Iparegyesület iparfejlesztő hatásának tehát soha sem lehet vége. És ha valamikor messze be fog következni az az idő, a mikor az Egyesület elmondhatja: *minden megtörtént, a miért küzdöttem, minden beteljesedett, a mit akartam*, még akkor sem lehet vége az Iparegyesület missziójának. Kutatnia kell újabb föladatok után és minden rést és hézagot betömni, a mit az iparfejlesztés téres mezején netalán észlelt. És ha ez is megtörtént s újabb eszközöket, újabb irányokat nem tud többet felkutatni vagy kijelölni, akkor is megmarad neki az *ellenőrző* szerepe. Az ellenőrzés nagy szerepe, melynél fogva

végig tekintve kezdeményezésein, alkotásain és sikerein, számba vegye az egyes intézmények és vívmányok fejlődését. Az ellenőrzés nagy munkája, mely megállapodást vagy visszaesést nem ismer, melynek a haladás, az arányos kifejlődés kerekeit kell előre tolni a modern nemzetközi verseny széles vágányain. Az Iparegyesület legyen az a mozdony, mely a fokozatos ipari haladás vonatát vezeti a czél felé, az igéret földjére, melyet száz és száz úttörő nem fog meglátni, de a melyet el fogunk, mert el kell érnünk; erre tanitson bennünket a nemzeti öntudat és erőnkbe, tudásunkba vetett hazafiúi bizodalom.

S hogy az Iparegyesület e hivatásának nemzedékről-nemzedékre megfeleljen, ehhez csak egy dolog szükséges: *a társadalom lankadatlan támogatása.*

Egy századfél megmutatta, hogy erre az Egyesület érdemes volt a multban, érdemes a jelenben és bizonyára érdemes lesz a jövőben egyaránt.

Mutassa meg a társadalom, hogy ezt elismeri és forduljon rokonszenvével és támogató bizalmával jövőre is az Egyesület felé, melynek tevékenysége nyilvános, tehát a nagyközönség ellenőrzése alatt áll. És — föltéve, de meg nem engedve — bármikor maradna ez a tevékenység a színvonal alatt, bármikor lankadna az Egyesületben az erő vagy az akarat: ebből nem az következik, hogy a társadalom megvonja tőle bizalmát, hanem az, hogy ellenőrzésével serkentse és utalja kötelességeinek teljesitésére. Mert sohasem lesz a hiba az intézményben, hanem csak az emberekben. Ezek miatt azonban nem szabad elcsenevészni annak a testületnek, mely kezdettől fogva és a dicsőséges eredmények után bizonyára missziót van hivatva betölteni a jövőben is.

Ennek a missziónak hazafias és a közérdeknek mindig megfelelő betöltésében segitse az Egyesületet a magyar hazafiak közreműködésének nemes versengése, a kedvező viszonyok buzditó áramlata és a közvélemény kiérdemelt támogatása — nemzedékről-nemzedékre, hazai iparunk fokozatos fejlődésének üdvére, ez által pedig nemzeti nagy létünk biztositására . . .

TARTALOM

Törvényelőkészités.

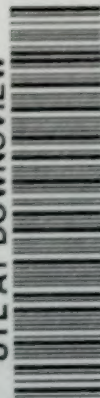
Kapcsolatok. Személyes dolgok. Ügykezelési adatok.

27

vi/25/

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 10 16 07 002 9